1505

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
36 H
22

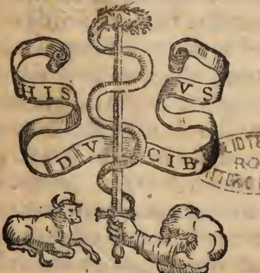
PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS
SENTENTIARVM
LIBRI IIII.

Quibus author ille in diuinis ſcripturis exercitatiſſimus, vniuerſæ Theolog.æ ſummam ex orthodoxorum Patrum Decretis atque Sententijs mirabili compendio & arte complexus eſt: vt iure optimo MAGISTER SENTENTIARVM meruerit cognominari. Per Ioannem Aleaume, Pariſienſis Theologiæ profeſſorem, priſtino ſuo nitori nunc primum vere reſtituti: & iudicibus ac numeris authorum libros, & capita monſtrantibus, quàm fideliſſimum abſoluti.

Singulis libris Titulos, quibus capita diſtinguntur, præpoſuimus, ex authoris ſententia: vt quod quæritur, facilius occurrat.

Ad calcem operis ſubijciuntur Articuli erronei, Pariſiis iam olim damnati, atque ab eorum aſſertoribus recantati: Adiectis nonnullis ipſius magiſtri, in quibus communiter non approbatur

Poſtremo, Index copioſus in ſingulos libros, materias inſigniores ordine literario continens.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUEL

VENETIIS,
Apud Franciſcum Laurentinum, de Turino.
M. D. LXIII.

IOANNES LODOVICVS TILETANVS THEOLOGIAE CANDIDATIS S.

CVM ſuperioribus diebus Petri Lombardi in D. Pauli Epiſtolas Commentarii ex noſtra chalchographia emiſſi, plauſu ingenti a ſtudioſis omnibus, eoque non obſcuro, prout meruerant, excepti fuiſſent, mox eodem pene curſu ad eius SENTENTIARVM libros, pro meo inſtituto animum adieci: quòd ille author in hiſce quatuor libellis, uniuerſæ Theologiæ ſummam, ac fidei noſtræ compendium contexere uoluiſſe uiſus eſſet. Ex quo ſacræ ſcripturæ Candidati ad altiora ſibi uiam munirent, largamq; eruditionem meterent: uel ſi qui forte temporis & fortunarum anguſtia excluſi, aut certe labore tot librorum euoluendorum deterriti ad altiora perueniendi deſperatione præ

ſumpta in imo ſubſiſterent, fructus abunde uberes percipere poſſent: nempe cũ orthodoxorum fere omnium decreta, ſententiæ, teſtimonia, uerba denique & aperte exhibeantur, & commode ueluti in Enchiridion concludantur. Verum conſilium illud retardauit incredibilis, & fragoſa locorum aſperitas, quæ omnia confeſſa, ſenticoſa, neglectaq; oſtendebant: ac iam non modo depoſueram, ſed propemodum abieceram, niſi me cõfirmaſſet uir optimus, ordinis Theologici, & eruditione, & ſacrarum literarum profeſſione dignis. IOANNES ALEAVME, Luteriæ ſuæ non mediocre ornamentum. Cui quum ſtudium meum ad authorem hunc edendum aperuiſſem, cùm pro ſua in me beneuolentia; tum erga literas amore ſingulari, difficultatem in ſe omnem recepit. Cuius opera & diligentia quid attulerit malo eos vobis iudices ferre, qui in hoc ſtadio etiam decurrerunt, quàm hanc noſtram editionem cæterarum contentione magnificè prædicare. Hoc quidem

dem

dem certè præſtitit, vt Lombardus, indicibus omnibus exornatus, numeriſque ſuis abſolutus in lucem prodeat, quibus nimis miſerè ſpoliatus antehac fuerat, tantoque ſtudio in his reponendis laborant, vt non librum modo, ſed etiam capita, atque ad eò tomum cuiuſque authoris citati ob oculos propoſuerit: pauciſſimis exceptis quos aſteriſcis notauimus, ne quis temere quid prætermiſſum quæratur: ubi aut codices citati non extarent, aut inſcriptionum uarietate a nobis differrent. Proinde quicquid hac editione acceſſit, ſcitote humanitati ac ſtudio domini ALEAVME, acceptum uos ferre debere, eaq; in illũ eſſe uoluntate, quam pii huiuſmodi & fructuoſi conatus merentur. Valete ex noſtra officina chalcographica Calend. Decemb. M. D. XXXVII.

FRANCIS. BERATII BITVRIGICI
IN AVTHORIS AC TYPOGRAPHI
commendationem extemporaneum.

Quatuor hos relegas, Lector ſtudioſe, libellos:
Hæc ex Lombardo ſunt monumenta tibi.
Quiſquis amas ſacris animum compònere rebus,
Hi tibi uoluendi nocte dieq; libri.
Hic pietatis opes, rerum doctrina ſacrarum,
Hic tibi propoſita religioſa fides.
Si Chriſtus pater eſt, mater Eccleſia, patrem hunc
Ordine tradentem myſtica ſacra lege.
Aut hic, aut nemo, fidei myſteria noſtræ
Tractauit, Chriſti diſcutienda gregi.
Hoc poteris ſtudio rabiem frænare lupinam,
Chriſticolum damni ne quid ouile ferat.
Huius ope arcanos ſolidoſq; docebere ritus:
Excipies facilè hinc dogma ſalutiferum.
Hunc tibi ſolicitus præli Thibouſius arte.
Excuſsit nitidis, Lector amice, typis.

INCIPIVNT

RVBERICAE LIBRI PRIMI.

DISTINC. I.

OMNIS doctrina eſt de rebus vel de ſignis. 1.A

De rebus quibus fruendum eſt vel vtẽdum,& de his quæ fruuntur & vtuntur. 2.B

Quid ſit frui vel vti. ibidem.C

Determinatio eorum quæ videntur cõtraria. ibidem.D

Alia determinatio. ibidem.E

Vtrũ hoĩbus ſit vtendũ,vel fruẽdũ. 2.F

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. 3.G

Vtrum vtendum an fruendum ſit virtutibus. ibidem.H

Epilogus. 3

Diſtinct. I I.

De myſterio Trinitatis & vnitatis. 4.A

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate. ibidem.B

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur. 4.C

Teſtimonia ſanctorum de Trinitate. ibidem.D

Apertè oſtendit quod nec ſolitudo,nec diuerſitas, nec ſingularitas ibi eſt,ſed ſimilitudo. ibidem.E

Ad idem quod cœperat redit,vt alias authoritates ſupponat. 5.F

Specialia teſtimonia de ſpiritu ſancto. ibidem.G

De teſtimoniis noui teſtamenti. ibidem.H

Diſtinct. I I I.

De cognitione creatoris per creaturas, in quibus trium veſtigium apparet. 6.A

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci Deus. ibidem.B

Secũda,tertia,& quarta ratio qua potuit cognoſci deus, ibi.C.D.E

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. 8.F.G

Qũo æqualia ſint,quia capiũtur à ſingulis oĩa & tota. 7.H.I.K.L

Ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnũ & vna eſſentia querit. 8 M

Quod etiam ad ſeinuicem dicuntur relatiuè. ibidem.N

Hic aperit quod ſuprà quærebat.ſ.qũo hæc tria dicantur vnũ.ib.O

Quod in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo. ibidem.P

Prima diſſimilitudo. ibidem.Q

Alia diſſimilitudo. .bid R

Alia aſſignatio Trinitatis in anima,ſcilicet mens notitia, amor.ibi. S.T.V.X

Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendũ deum. ibidem.Y
Hic de ſumma Trinitatis vnitate. 9.Z
Diſtinct. 4.
Hic quæritur vtrum concedendum ſit, quod Deus ſe genuerit.ib.A
Alia quæſtio de eodem. ibidem.B.C
Redit ad præmiſſam quæſtionem.ſ.an deus pater ſe deum, an alium genuerit. 10.D
Diſtinct. 5.
Vtrum diuina eſſentia genuerit filium, vel genita ſit à patre, vel de ipſa natus ſit filius, vel ſpiritus ſanctus proceſſerit. ibidem.A
Secunda ratio. ibidem.B
Tertia ratio & potior. ibid.C
Huic aduerſari videtur Auguſtinus. 11.D.E.F.G
Q̃uo ſint intelligenda præmiſſa verba Hilarij. 11 H.I.& 12.K
Quod filius non eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia: ſic & ſpiritus ſanctus. 13.L
Quare verbum patris dicatur filius naturæ. ibidem. M
Diſtinct. 6.
Vtrum pater voluntate genuerit filium, an neceſſitate: & an volens vel nolens Deus. ibidem.A.B
Qualiter intelligenda ſunt illa verba, pater nec nolens nec volens Deus eſt, nec volens nec nolens genuit filium. 14.C
Diſtinct. 7
Hic quæritur an pater potuerit vel voluerit gignere filiũ.ib.A.B.C
Hic quæritur quomodo intelligenda ſint. ibid.D.E
Vtrum pater natura ſit potens gignere filium: & an ſimplicitate eſſentiæ dei. ibi.G
Diſtinct. 8.
De veritate & proprietate & incommutabilitate & ſimplicitate eſſentiæ dei. 15.A.B
Hic de incommutabilitate. 16.C
Hic de ſimplicitate. ibid.D
Hic de ſpũali creatura oñdit quõ ſit multiplex, & nõ ſimplex.ibi.E
Qualiter deus cũ ſit ſimplex, multiplex tamen dicatur. 17.F
Tãta ẽ dei ſimplicitas, ꝙ nulli prædicamentorũ ſubiicitur. ibid.G
Quòd deus nõ propriè, ſed abuſiuè dicitur ſubſtantia. ibidem.H
Quò non eſt aliquid in deo quod non ſit deus. ibidem.I
Diſtinct. 9.
De diſtinctione trium perſonarum. 18.A
Hic de coæternitate filij cum patre. ibid.B.C.D.E
Reſponſio Ambroſij ad idem authoritate fulta. ibidem.F
Inuectio Ambroſij contra hæreticum. ibidem. G.H
Quidam præſumunt diſcutere generationis ſeriem. ibidem.I
Vtrũ debeat dici, ꝙ gignit, vel ſemper genitus ẽ filius.ib.K.19.L.M
Quod filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hilarii. ibi.N
Breuiter docet quid de hoc concedendum ſit. ibid.O

Argumentatio hæretici. ibidem.F

Diſtinct. 10.

De ſpiritu ſancto ꝙ amor patris & filii propriè dicitur, cum ſit in trinitate amor qui eſt Trinitas, ſicut verbum propriè dicitur ſapientia, & tamen tota Trinitas dicitur ſapientia. 20.A.B C
Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuerſaliter accipi. ibidem. D.E
Redit oſtẽdere quod propoſuerat, ſcilicet quod ſpiritus ſanctus ſit amor, quod pater à filio & filius à patre diligitur. 21.F.G
Quod ſpiritus ſanctus ſicut communis eſt patri & filio, ita commune nomen habet proprium. ibid.H

Diſtinct. 11.

Quod ſpiritus ſanctus procedit à patre & filio, quem tamen Græci à filio procedere diffitentur. ibid.A.B.& 22.C
Quod Græci in ſenſu nobiſcũ cõueniũt, etſi verbis differãt. ibid.D
Authoritatibus Grçcorũ oſtendit ſpiritum ſanctum procedere etiã à filio. ibid.E

Diſtinct. 12.

Vtrũ ſpũs ſctũs prius vel plenius procedat à patre q̃ a filio. ibid.A
Reſpõſio Auguſtini ad id quod primo quærebatur, ſcilicet an prius à patre quàm à filio proceſſerit. ibidem.B
Hic agitur de eo quod ſecundo quærebatur, ſcilicet an plenius vel magis proceſſerit à patre quàm à filio. 23.C.D
Ex eodem ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus eſſe, & mitti à patre per filium. ibidem.E

Diſtinct. 13.

Quare ſpiritus ſanctus cum ſit de ſubſtantia patris, non dicatur genitus vel filius ſed tantum procedere. ibidem.A
Cum ſpũs ſctũs non dicatꝰ genitꝰ, cur filius dicatur procedere. 24.B
Quod non poteſt diſtingui à nobis inter generationem filij & proceſſionem ſpiritus ſancti. ibid.C.D
An ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus. ibidem.E.F
Determinatio, ſecũdum diuerſas acceptiones dicit eos locutos. ibi.G
Ex verbis Hieronymi oſtenditur ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctum ingenitum. 25.H

Diſtinct. 14.

De gemina proceſſione ſpiritus ſancti, temporali & æterna. ib.A.B
Quod non ſolum dona ſpiritus ſancti, ſed etiam ſpiritus deus datur hominibus & mittitur. ibidem.C
An viri ſancti poſſunt dare ſpiritum ſanctum. 26.D.E.F

Diſtinct. 15.

Quòd ſpiritus ſanctus à ſeipſo datur, & filius ꝙ à ſeipſo. ib.A.27.B
Quomodo intelligenda ſit miſſio vtriuſque. ibidem.C
Quòd à ſpiritu ſancto etiam ſit filius miſſus. ibidem.D
Quòd filius etiam ſit datus à ſeipſo. ibi.E.F.G
Quomodo intelligendum ſit illud, A meipſo non veni. ibidem.H

Vtrum

Vtrum ſemel tantum ſit filius miſſus,an ſæpe. 28.I
De duobus modis miſſionis filij. ibidem.K
Quòd ſecundum alterum modum ſemel ſit miſſus, ſecundum alterum ſępe. & ſecundum alterum modum dicitur miſſus in mundum,ſecundum alterum non. ibi.L.M
Quare pater non dicitur miſſus. ibidem.N
Quod filius & ſpiritus ſanctus non ſunt quaſi minores patre quia miſſi. ibidem.O

Diſtinct. 16.

De miſſione ſpiritus ſancti quæ fit duobus modis viſibiliter & inuiſibiliter. ibidem.A
Prius de illo modo miſſionis qui fit viſibiliter agit. 29.B
Qum filius ſit minor patre ſecundum formam creatam, in qua apparauit,cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter. ibidem.C
Quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt,non mòdo patre,ſed ſpiritu ſancto,& etiam ſeipſo minor eſt. ibidem.D
Hilarius aliter dicit.ſ. ꝙ pater ſit maior,nec filius tñ minor. 30.E

Diſtinct. 17.

Quod ſpũs ſanctus eſt charitas quã diligimus deũ & proximũ.ib.A
Pręmittitur quiddã ad hanc oſtenſionẽ neceſſarium, ſcilicet,quod ſpiritus ſanctus eſt charitas,qua diligimus deũ & proximũ.ib.B
Authoritatibus ita eſſe confirmat. ibidem.C
Quod fraterna dilectio eſt deus,nec pater vel filius,ſed tantum ſpiritus ſanctus. ibidem.D
Quod non eſt dictum illud per cauſam , Deus charitas eſt:ſicut illud,Tu es patientia mea,& ſpes mea, 31.E
Quomodo ſpiritus ſanctus mittatur vel detur nobis. ibidem.F
Vtrũ ſpiritus ſanctus augeatur in homine.vel minus vel magis habeatur,vel detur,& an detur habenti vel non habenti.ibidem.G
Reſponſio ad primam quęſtionem. ibidem.H
Reſponſio ad ſecundam. 32.I
Authoritate confirmat vtramque reſponſionem. ibidem.K
Quod aliqui dicunt ſpiritum ſanctum non eſſe charitatem qua diligimus deum & proximum. ibidem.L
Reſponſio ad prędicta determinans authotitates. ibidem.M
Determinatio primæ authoritatis. ibidem.N
Determinatio ſecundæ. ibidem.O
Aliud obiiciunt. 33.P
Quod alias inducũt rationes & authoritates ad idẽ probãdũ.ib.Q
Quod charitas eſt motus vel affectio animi. ibidem.R
Reſponſio determinans authoritates. ibidem.S
An concedendum ſit quòd per donũ dentur dona. ibidem.T

Diſtinct. 18.

Vtrum eadem ratione ſpiritus ſanctus dicatur donum & datum ſiue donatum. ibidem.A
Quare ita eſſe videtur. ibidem.B

Reſponſio quare datũ ſiue donatu dicatur ſpiritus ſanctus. 33.C
Hic quare donum. ibidem.D
Quæritur cui donabilis. ibidem.E
Quod ſicut filius naſcendo accepit non tantum vt eſſet filius, ſed etiam eſſentia:ita & ſpiritus ſanctus procedendo accepit nõ tantum vt eſſet donum,ſed etiam vt eſſentia. ibidem.F
Quod ex prædictis videtur quòd filius nõ tãtũ ſit filius natiuitate, ſed etiã de ſimili eſſentia,& ſpiritus ſanctus proceſſione. 35.G
Exponit verba Hilarij. ibidem.H
Quod ſpiritus ſanctus dicitur donum & donatum ſecundum duos modos prędictos proceſſionis, qui ſecundum quòd donum eſt refertur ad patrem & filium,ſecundum quòd datum, ad eũ qui dedit,& ad eos quibus datur. ibidem.K
An filius cũ ſit nobis datus poſſit dici noſter vt ſpũs ſanctus. ib. L
Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur. 36.M

Diſtinct. 19.

De æqualitate trium perſonarum. 36.A
Quòd eternitas & magnitudo & potentia in deo vnum ſunt, etſi videantur diuerſa. ibidem.B
Quod aliqua perſonarum aliam non excedit magnitudine, quia non eſt maior vna perſona alia,nec maius aliquid duæ quã vna, nec tres quàm duæ vel vna. ibidem.C.D
Quomodo dicitur pater eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque. ibidem.E
In Trinitate alius alium non ſuperat. 37.F
Quòd nulla perſonarum pars eſt in trinitate. ibi..G
Quare tres perſone dicantur ſummè vnum. ibidem.
Cum dicimus tres perſonas eſſe vnam ſubſtantiam vel eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus,nec vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus;quia non eſt eſſentia genus & perſona ſpecies, vel eſſentia ſpecies & perſonæ indiuidua. ibidem.H.& 38.I.K
Quod nec ſecundum materialem cauſam dicantur tres perſonę, vel eſſentia. ibidem.L
Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia,vt tres homines vna natura vel vnius naturæ. ibi.M.N.& 39.O.P
Vtrum tres perſonæ differant in numero, quæ in propriatatibus diſtinctæ ſunt. ibidem.Q
Quare tres perſonæ ſimul non ſint maius aliquid quã vna. ib.R.S
Quod deus non eſt dicendus triplex ſed vnus. ibi. T.40.V

Diſtinct. 12.

Quod aliqua perſonarum non excellit aliam potentia. ibi.A
Quod non minus poteſt filius quàm pater. ibidem.B.
De obiectionibus hæreticis contra hoc, & reſponſionibus catholicis. ibidem.C.D.E.F.& 41.G

Diſtinct. 21.

Quomodo poſſit dici ſolus pater vel ſolus filius vel ſolus ſpiritus ſanctus,cum ſint inſeparabiles 161.A
Vtrum debeat dici ſolus pater eſt deus,vel ſolus filius eſt deus, vel ſolus ſpiritus ſanctus eſt deus: an pater eſt ſolus deus, filius eſt ſolus deus,ſpiritus ſanctus eſt ſolus deus. 161.B
Quomodo trinitas dicatur ſolus deus, cum ipſa ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis. ibid.C.42.D

Diſtinct. 22.

De nominũ differentia quibus vtimur loquentes de deo 161.A
De hoc nomine quod eſt trinitas ibidem.B
De his quæ tẽporaliter deo conueniũt,& relatiuè dicuntur. ibi.C
De his quæ ꝑpaliter deo cõueniũt,& nõ relatiuè dicuntur ibi.D
De his quę propriè ad ſingulas perſonas pertinent, & de his quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant ibi. E.F

Diſtinct. 23.

De hoc noĩe quod eſt perſona,quod cũ ſecundũ ſubſtantiã dicat̃, tñ non ſingulariter,ſed pluraliter accipit̃ in summa 43.A.B.C
Qua neceſſitate dictum ſit,tres perſonę a Latinis,& a Græcis, tres hypoſtaſes vel ſubſtantiæ 161.D.E
Quare non dicimus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres deos ut tres perſonas 44.F
Cur non dicimus tres eſſentias ut tres perſonas ibid.G.H
Quod in trinitate non eſt diuerſitas uel ſingularitas uel ſolitudo, ſed unitas & trinitas & diſtinctio & identitas 161.I
Quod non debet dici deus multiplex 45.K

Diſtinct. 24.

Quod ſignificet̃ his noĩbus unus uel una,duo uel duę,tres uel tria, trinus uel trinitas, plures uel pluralitas, diſtinctio uel diſtinctę, cum his vtimur de deo loquentes 161.A
Magis illa dicantur ad excludendum ea quæ nõ ſunt in deo, quàm ad ponendum aliqua ibidem.B
Quid per unum ſignificetur cum dicitur,unus deus ibi. C
Quo ſenſu dicitur vnus eſt pater,uel unus eſt filius ibid.D
Quid per ternarium ſignificetur cũ dicitur,tres perſonę ibid.E
Quid ꝑ duo,cũ dicit̃,duæ ꝑſonæ,vel pater & filius duo ſunt ibi.F
Ex quo ſenſu dicit̃ in ꝑſonis diſtinctio,vel ꝑſonæ diſtinctæ 161.G
Quomodo ibi accipiatur diſcretio 46.H
Quomodo trinitas ibi accipiatur ibidem.I
Hoc uidetur contrarium eſſe prædictis ibi.K

Diſtinct. 25.

Quid ſignificetur hoc nomine,perſona, in plurali numero, ſcilicet cum dicitur,perſonę 161.A.B.C.D
De triplici acceptione huius noĩs,perſona,in trinitate.161.e.f.g.h quo ſenſu dicatur,Alia perſona patris,alia filij, alia.ſ.ſ.ſiue alius ĩ ꝑſona pater,alius ĩ ꝑſona filius,alius ĩ ꝑſona.ſ.ſ.161.i.48 K.l.m

Diſt.

Diſtinct. 26.

De hoc nomine hypoſtaſis 161.A
De proprietatibus perſonarū & de nominibus earū relatiuis.161.B
Quod non omnia dicuntur de deo ſecundum ſubſtantiam : quædā enim ſecundū relationē,non tamen ſecundū accidens 44.C
Quare dicatur proprium eſſe unigeniti filium dei eſſe, cum etiam homines ſint filii dei ibidem.D
Quod hō dicitur filius trinitatis,& trinitas pater hominū 161.E
Quod ſpiritus ſanctus eadem proprietate donum dicitur,qua ſpiritus ſanctus,& utroq; modo relatiuè ad patrē & ad filium.52.F
Vtrū pater uel filius uel trinitas ipſa poſſit dici.ſ.ſ. ibidem.G
Quod non omnia quæ relatiuè dicuntur ſuis ad ſe viciſſim reſpondent uocabulis 161.H

Diſtinct. 27.

Quę ſint illę proprietates quibus diſtinguūtur perſonæ.161.a.51.b
Quod non omnino eſt idem dicere eſſe patrem & genuiſſe uel habere filium 161.C
Quod proprietates determinant hypoſtaſes non ſubſtantiam, id eſt,naturam ibid.D.E.52.F
De generali regula eorum quæ ad ſe,& eorū q̄ relatiuè dñr. 161.g
An ſecundum ſubſtantiam dicatur deus de deo,& hmōi ibi. H.I

Diſtinct. 28.

Quod non tantum tres ſint proprietates perſonarum 161.A
An ſolus pater debeat dici non genitus uel non filius ſicut dicitur ingenitus 53.B
De proprietate quam notat ingenitus ibid.C
Reſponſio Ambr.contra Arrianos de ingenito 161.D
An diuerſum ſi eſſe patrem & filium eſſe ibi.E
si ſapīa genita dicit̄ ſecundū relationē uel ſecūdū ſubſtātiā 54.F
De imagine 161.G

Diſtinct. 29.

De principio 161.A
Quod ab æterno pater eſt principiū & filius,ſed &.ſ.ſ. ibid.B
Qūo pater ſit principium filii,& ipſe cum filio.ſ.ſ. 55.C
An eadē notione pater & filius ſit principium ſpūs ſancti 161.D

Diſtinct. 30.

De his quæ temporaliter de deo dicuntur & relatiue ſecundū accidens,quòd non deo ſed creaturis accidit 161.A.B
An.ſ.ſ.dicat̄ datū uel donatum relatiue ad ſe,cū a ſe detur. 161 C.

Diſtinct. 31.

An filius dicatur æqualis uel ſimilis patri ſecūdū ſubſtātiā.57.a.b
De ſententia ſancti Hila. qua trinitatem perſonarum propriam oſtendit 161.C.D.E.58 F.G
Quare patri attribuitur unitas 161.H
Quare pater & filius dicāt̄ eſſe vnū vel unus deus,ſed nō unus.ibi.
Quare dicitur æqualitas eſſe in filio 59.K

Quare in.ſ.ſ.dicitur eſſe utriusq; concordia uel connexio ibi.L

Diſtinct. 32.

Vtrum pater vel filius eadem dilectione ſe diligant quæ procedit ab vtroque, id eſt, ſpiritu ſancto 161.A B

Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit 161.C.D

An filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum 60.E

An una ſit tantum ſapientia patris 161.F

Sicut in trinitate eſt dilectio q̃ eſt trinitas, & tñ. ſ.ſ. eſt dilectio q̃ nõ eſt trinitas: nec iõ ſunt duæ dilectiones, ita & ſapientia. ibi.G

Quare pater non dicitur ſapiens ſapientia genita ſicut dicitur diligens dilectione quæ ab ipſo procedit 61.H.I

Diſtinct. 33.

Vtrum proprietates perſonarum ſint ipſæ perſonæ uel diuina vſia 161.A.B.62. C.D.E.F.G

Quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura dei, nec eam, determinent 161.H.I.63.K *Diſt.* 34.

De verbis Hilarij, quibus ſecundum prauorum intelligentiam videtur dicere non idem eſſe diuinam naturam & rem naturæ, & non idem eſſe deum & quod dei eſt 161.A.64.B.C.D

Vtrum ita poſſit dici vnus deus trium perſonarum, vt dicitur una eſſentia trium perſonarum. & tres perſonę unius dei, ut tres perſonę unius eſſentię 65.E

Quòd potentia, ſapientia, bonitas in ſcriptura interdum ad perſonas diſtincte referentur ibi.F

Quare patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas tribuatur, cum ſit una ſapientia: potentia, bonitas trium. ibi.G H

De hoc nomine Homouſion vbi in authoritatem receptum ſit, & quid ſignificet ibid.I.66.K.L

Diſtinct. 35.

De ſcientia præſcientia, prouidentia, diſpoſitione, & prędeſtinatione dei 161.A

De quibus ſit præſcientia uel prouidentia ibidem.

De quibus ſapientia uel ſcientia ibidem.

Vtrum præſcientia uel diſpoſitio uel prædeſtinatio dei eſſe potuerit ſi nulla eſſent futura ibidem.B.C

Quòd ſcientia dei de temporalibus eſt & æternis 67.D

Quomodo omnia dicuntur eſſe in deo & uita in eo ibi.E.F

Diſtinct. 36.

Vtrum omnia debeant dici eſſe in dei eſſentia, ut in dei cognitione uel pręſcientia eſſe dicuntur 166.A B

Qua ratione bona dicuntur eſſe in deo & non mala 68.C

Vtrum idẽ ſit omnino eſſe ex deo, & per ipſum, & in ipſo ibi.D

Quòd omnia ſunt in quolibet triũ, & per ipſum, & in ipſo ibid.E

Quòd non omnia quæ ex deo ſunt, etiam de ipſo ſunt 69.F.G

Diſtinct. 37.

Quibus modis dicitur eſſe deus in rebus 161.A

Quòd

Quòd deus non vbicunque eſt habitat,ſed econuerſo ibid.E
Vbi erat deus antequam eſſet creatura 70.C.D.E.F.G
Quòd deus cum ſit in omnibus rebus eſſentialiter, non tamen coinquinatur ſordibus rerum 161.H
Cum deus ſit ubique & ſemper,non tamen localis,nec loco nec tẽpore mouetur 71.I
Quibus modis aliquid dicatur locale vel circumſcriptibile ibid.
Quid ſit mutari ſecundum tempus 161.K
Vtrũ ſpiritus creati ſint locales & circunſcriptibiles ibi.L.M.N
Quòd deus eſt vbique ſine locali motu. 72.O.P.Q

Diſtinct. 38.

An ſcĩa vel præſcientia dei ſit cã rerũ vel ecõuerſo. 191.a.73.b.c.d
Vtrum præſcientia dei poſſit falli 161.E

Diſtinct. 39.

vtrũ ſciẽtia dei poſſit augeri vel minui vel aliquo mõ mutari. 74.a
An deus poſſit nouiter uel ex tpe ſcire vel pſcire aliquid ibid.B
Vtrum deus poſſit ſcire plura quàm ſcit 75.C
Quòd deus & ſemper & ſimul ſcit omnia ibidem.D.E

Diſtinct. 40.

An aliquis prædeſtinatus poſſit damnari vel reprobus ſaluari. 75.A.B.76.C
Quid ſit reprobatio dei, & in quibus conſideretur:& quis ſit prædeſtinationis effectus 76.D

Diſtinct. 41.

Vtrum aliquod ſit meritum obdurationis uel miſericordiæ. 77. A B.C.78. D E
De uarijs ſup hoc carnaliũ opinionibus, an ea q̃ ſcit ſemel deus vel pſcit,ſp ſciat vel præſciat,& ſp ſcierit & præſcierit. 161. f.g

Diſtinct. 42.

De omnipotentia dei, quare dicatur omnipotens, cum nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. 161.A
Quomodo dicatur deus omnia poſſe 79.B.C.D
De omnipotentia dei secũdũ duo cõſideratur ibid. E.F.G.80.H

Diſtinct. 43.

Inuectio contra illos qui deum dicunt nil poſſe niſi quòd uult & facit. 161.A.B.C.D.81.E

Diſtinct. 44.

An deus poſſit facere aliquid melius quàm facit, uel alio vel meliori modo 161.A.82.B.C
Vtrum poſſit deus ſemper omne quod potuit 161. D

Diſtinct. 45.

De uoluntate dei quæ eſſentia dei eſt,& de ſignis eius 161.A.B
De intelligentia harum locutionum,deus ſcit, vel deus vult, deus ſcit omnia,vel uult aliquid. 83.C
Quòd dei uoluntas ſummè bona cauſa eſt omnium quę naturaliter ſunt:cuius cauſa non eſt quęrenda,quia prima & ſumma cauſa

ſa eſt omnium ibidem.D.E
Quibus modis accipitur dei voluntas 161.F
Quòd prçceptio,prohibitio,permiſſio,conſilium, operatio,nomine volũtatis interdũ intelligũtur vel accipiuntur. ibi.G 84.H.I
Vtrum deus velit ab omnibus fieri ea quæ prçcipit, vel non fieri ea quæ prohibet 161.K.L.M

Diſtinct. 46.

Quòd voluntas dei quæ ipſe eſt, in nullo caſſari poteſt 161.A
Quomodo intelligendum ſit illud, Volui congregare filios tuos,& noluiſti:& illud, Qui vult oẽs homines ſaluos fieri 73.C
Vtrum mala deo nolente vel volente fiant 161.D
Quomodo ſit intelligendum illud Aug. Mala fieri bonum eſt. ibid. E F 86.G
De multiplici acceptione boni 161.H
Quòd mala vniuerſitati valent 161.I.K
Quòd in deo non eſt cauſa vt ſit deterior homo ibid.I.87.M
Obiectio quorundam ſophiſtica, qua probare nituntur ex deo eſſe quòd mala fiant 161.N
Reſponſio, vbi concedit omne verum eſſe a deo, & ſophiſma aperit. ibid.O
Partem quæſtionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri ibidem.P

Diſtinct. 47.

Quomodo voluntas dei de homine impletur quocuuque se uertat 161.A
Ex quo ſenſu quędam dicuntur fieri contra dei voluntatem 88.B
Quare præcepit deus omnibus bona facere & mala uitare, etſi nõ id ab omnibus vult impleri ibidem.C

Diſtinct. 48.

Quòd homo aliquando bona voluntate aliud vult quàm deus: & mala idem quod deus. 161.A
Quòd dei voluntas per malas hominũ volũtates impletur. 89.B.C
Vtrum placuerit viris ſanctis quòd Chriſtus moreretur & pateretur ibidem.D
Vtrum paſſiones ſanctorum debeamus velle 161.E

Indicis Lib. I. Finis.

PETRI LOMBARDI,

EPISCOPI PARISIENSIS IN LIBROS SENTENTIARVM PROLOGVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CVPIENTES aliquid de penuria ac te- *Luc. 21.a*
nuitate noſtra cum paupercula in gazophy *Mar. 12.b*
lacium domini mittere, ardua ſcādere, opus
vltra vires noſtras agere prǽſumpſimus, cō
ſummationis fiduciā, laboriſq; mercedem *Luc. 10.f.*
in Samaritano ſtatuentes, qui prolatis in
curationem ſemiuiui duobus denarijs, ſu-
pereroganti cuncta reddere profeſſus eſt.
Delectat nos veritas pollicentis: ſed terret
immenſitas laboris. Deſiderium hortatur *Ex Augu-*
proficiendi, ſed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit ze- *ſti. 3. lib. de*
lus domus Dei. Quo inardeſcentes, fidem noſtram aduerſus erro- *Trini. in*
res carnalium atque animalium hominum, Dauidicæ turris cly- *procemio.*
peis munire, vel potiùs munitam oſtendere, ac theologicarum in- *Can. 4.b*
quiſitionum abdita aperire, necnon & ſacramentorum Eccleſiaſti-
corum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere ſtudui- *Ex eodem*
mus: Non valentes ſtudioſorum fratrum votis iure reſiſtere, eorū *Aug. loco*
in Chriſto laudabilibus ſtudiis, lingua, ac ſtylo nos ſeruire flagi- *citato.*
tantium: quas bigas in nobis agitat Chriſti charitas. Quanuis *Ex Hilario*
non ambigamus omnem humani eloquij ſermonem calumniæ at- *in principio*
que contradictioni æmulorum ſemper fuiſſe obnoxium: quia diſ- *10. de Tri-*
ſentientibus voluntatum moribus, diſſentiens quoque fit animo- *ni. 2. Co. 4.*
rum ſenſus: vt cum omne dictum veri ratione perfectum ſit, ta- *a. Ephe. 2.a*
men dum aliud alijs aut videtur, aut complacet, veritati vel non
intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac vo-
luntatis inuidia reſultet: quam Deus ſeculi huius operatur in il-
lis diffidentiæ filiis, qui non rationi voluntatem ſubiiciunt, nec

doctrinæ ſtudium impendunt: ſed his quæ ſomniarunt ſapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, ſed placiti rationem ſectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, ſed ad defenſionem placentium incitat: non deſiderantes doceri veritatem, ſed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum profeſſio eſt magis placita quàm docenda conquirere: nec docenda deſiderare, ſed deſideratis doctrinam coaptare, quæ habent rationem ſapientiæ in * ſuperſtitione. Quia fidei defectionem ſequitur hypocriſis mendax: vt ſit in verbis pietas, quam amiſerit conſcientia: ipſamque ſimulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt: falſæ doctrinæ inſtitutis, fidei ſanctitatem corrumpere molientes: auriumque pruriginem ſub nouello ſui deſiderij dogmate alijs ingerentes: qui contentioni ſtudentes contra veritatem ſine fœdere bellant. Inter veri namque aſſertionem & placiti defenſionem pertinax pugna eſt: dum ſe, & veritas tenet, & ſe voluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem eccleſiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac ſudore hoc volumen (deo præſtante) compegimus, ex teſtimonijs veritatis in æternum fundantis in quatuor libris diſtinctum. In quo maiorum exempla doctrinamque reperies: in quo per dominicæ fidei ſynceram profeſſionem viperæ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonſtrandæ veritatis complexi, nec periculo impiæ profeſſionis incerti, temperato inter vtrunque moderamine vtentes. Sicubi vero parum vox noſtra inſonuit, non a paternis diſceſſit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiquam pigro vel multum docto videri ſuperfluus: cum multis impigris multisque indoctis, inter quos etiam & mihi ſit neceſſarius, breui volumine complicans patrum ſententias, appoſitis eorum teſtimonijs: vt non ſit neceſſe quærenti librorum numeroſitatem euoluere, cui breuitas quod quæritur offert ſine labore. In hoc autem tractatu non ſolum pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſidero: maxime vbi profunda verſatur veritatis quæſtio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat, titulos, quibus ſingulorum librorum capitula diſtinguntur, præmiſimus.

Margin: 2.ad Ti.4.a — Col. 2.d — 1.ad Ti.4.c — *ſuperſtic. — 1.Ti.4 b — Mat.5.b — Ex Aug in proœm. 3. de Tri. — Ex loco ſupra citato. — De materia huius libri, & librorum diuiſione.

DE MYSTERIO TRINITATIS
LIB. I. DISTINCTIO I.

Lib.1.c.2. *Res.* *Signa.*

Veteris ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine, etiam atque etiam conſiderantibus nobis præuia dei gratia, innotuit ſacræ paginæ tractatum circa res, vel ſigna præcipue verſari. vt enim egregius doctor Aug. ait in libro de Doctr.Chriſt. Omnis doctrina vel rerum eſt vel ſignorum: ſed res etiam per ſigna diſcuntur.

ſcuntur. Proprie autem hic res appellantur, quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur: ſigna vero, quorum vſus eſt in ſignificando. Eorum autem aliqua ſunt, quorum omnis vſus eſt in ſignificando non in iuſtificando: quibus non vtimur, niſi aliquid ſignificandi gratia, vt aliqua ſacramenta legalia. Aalia quæ non ſolum ſignificant, ſed conferunt quod intus adiuuet, ſicut euangelica ſacramenta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellentur ſigna, res illæ videlicet, quæ ad ſignificandum aliquid adhibentur. Omne igitur ſignum etiam res aliqua eſt. Quod enim nulla res eſt, vt in eodem Aug. ait, omnino nihil eſt. *Li. & loc. citatis.* Non autem ediuerſo omnis res ſignum eſt: quia non adhibetur ad ſignificandum aliquid. Cumque his intenderit theologorum ſpeculatio ſtudioſa atque modeſta: diuinam ſcripturam formam præſcriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas. Deo duce, aperire volentibus differendum eſt: & primum de rebus, poſtea de ſignis diſſeremus.

De rebus communiter agit.

Id ergo in rebus conſiderandum eſt, vt in eodem Aug. ait, quòd res aliæ ſunt, quibus fruendum eſt: aliæ, quibus vtendum eſt: aliæ, quæ fruuntur & vtuntur. *Li.1.c.3.* Illæ, quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. Iſtis, quibus vtendum eſt, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quaſi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eiſque inhærere poſſimus. *Quid ſit frui & quid vti.* Res vero, quæ fruuntur & vtuntur, nos ſumus quaſi inter vtraſque conſtituti, & angeli, & ſancti. Frui autem eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. *Idem eodē lib.ca.4.* Vti vero id quod in vſum venerit referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt: alias abuti eſt, non vti: nam vſus illicitus abuſus vel abuſio nominari debet. *Idem l.1.c.5. quibus rebus fruendum eſt.* Res igitur quibus fruendum eſt, ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Eadem tamen Trinitas quædam ſumma res eſt, communiſque omnibus fruentibus, ea ſi tamen res dici debet, & non rerum omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. *Li.1.c.5.* Non enim facile poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quòd melius dicitur Trinitas hæc, vnus Deus. *Quibus rebus vtendū eſt.* Res autem, quibus vtendum eſt, mundus eſt, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem. Vtendum eſt hoc mundo, non fruendum, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciantur, id eſt, vt de temporalibus æterna capiantur. *Li. 1.c.4. Rom.1.c* Item in eodem: In omnibus rebus illæ tantum ſunt, quibus fruendum eſt, quæ æternæ & incommutabiles ſunt, cæteris autem vtendum eſt, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. *Cap. 22.* Idem Aug. in 10. lib. de Trin. *Cap. 10.* Fruimur cognitis, in quibus ipſis propter ſe voluntas delectata conquieſcit: vtimur vero is, quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt.

Item quid interſit inter Frui, & Vti aliter quam ſupra.

Notandvm vero quòd idem Aug. in libro 10. de Trin. *Cap.11.* Aliter quam ſupra accipiens, Vti & Frui, ſic dicit. Vti eſt aſſume-

re aliquid in facultatem voluntatis: Frui autem, eſt vti cum gaudio.non adhuc ſpei,ſed iam rei:ideoq; omnis qui fruitur,vtitur: aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: ſi id quod in facultatem voluntatis aſſumit,non propter ipſum, ſed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Aug.dicere illos frui tantum, qui in re
In lit. b huius diſt. gaudent,non iam in ſpe: & ita in hac vita non videmur frui,ſed tantum vti, vbi gaudemus in ſpe, cum ſupra dictum ſit, Frui eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe: qualiter etiam hic multi adhærent Deo.

1. Cor. 13. d

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

HAEC ergo, quæ ſibi contradicere videntur, ſic determinamus, dicentes nos & hic & in futuro frui: ſed ibi proprie, & perfecte, & plene, vbi per ſpeciem videbimus quo fruemur: hic autem, dum in ſpe ambulamus, fruimur quidem ſed non adeo plene. vnde
Cap. 10. in lib. 10. de Trinita. Fruimur cognitis, in quibus voluntas eſt. I-
Li. 1. cap. 34. dem in libr. de Doct. Chriſt. ait; Angeli illo fruentes iam beati ſunt, quo & nos frui deſideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per ſpeculum, vel in ænigmate, tanto noſtram peregrinationem, & tolerabilius ſuſtinemus, & ardentius finire cupimus.

Alia determinatio. E

POTEST etiam dici quod qui fruitur etiam in hac vita,non tantum habet gaudium ſpei, ſed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Conſtat igitur
Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 31. quòd debemus Deo frui, & non vti. Illo enim, vt ait Aug. frueris quo efficieris beatus, & in quo ſpe ponis, vt ad id peruenias. De
Aug. lib. eodem c. 33 hoc idem ait in lib. de Doct. Chriſt. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter ſe, & ea re fruendum nobis eſſe tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum gerit: ſi tamen per eam tranſieris, & ad illud vbi permanendum eſt, eam retuleris,vteris ea: & abuſiue non proprie diceris frui. Si vero inhæſeris atque permanſeris,finem in ea ponens lætitiæ tuæ tunc vere, & proprie frui dicendus es; quod non eſt faciendum,niſi in illa Trinitate,id eſt,ſummo & incommutabili bono.

Vtrum hominibus ſit vtendum, an fruendum. F

CVM autem homines, qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquæ ſint, quæritur vtrum ſe frui debeant, an vti,an vtrunque. Ad quod ſic reſpondet Auguſt. in lib. de Doct. Chriſt. Si propter ſe homo diligendus eſt, fruimur eo, ſi propter aliud, vtimur eo.
Cap. 22. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter ſe diligendum eſt, in eo conſtituitur beata vita: cuius etiam ſpes hoc tempore nos conſolatur. In homine autem ſpes ponenda non eſt, quia maledictus eſt, qui hoc facit. Ergo ſi liquide

aduertas,

Hiere. 17.

aduertas,nec ſeipſo quiſquam frui debet: quia diligere ſe propter ſe non debet,ſed propter illud quod fruendum eſt.Huic autem cõtrarium videri non debet,quod Apoſt.ad Philemonem loquens,ait: Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat Auguſt. Si dixiſſet tantum *te fruar*,& non addidiſſet,*in domino*, videretur finem dilectionis ac ſpem conſtituiſſe in eo:ſed quia illud addidit, *in domino*,ſe finem poſuiſſe,eodemque frui ſignificauit. Cum enim(vt idem Auguſt.ait) homine in Deo frueris,Deo potius quàm homine frueris.

Cap. vnica Aug. in lib. de Doctri. Chri. c. 33.

Ibidem.

Hic quæritur an Deus fruatur,an utatur nobis. G

Sed cum Deus diligat nos,vt frequenter ſcriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit Auguſtin. quomodo diligat an vt vtens,an vt fruens:& procedit ita, Si fruitur,eget bono noſtro quòd nemo ſanus dixerit, ait enim propheta,Bonorum meorum non eges, Omne enim bonum noſtrum vel ipſe eſt,vel ab ipſo eſt:non ergo fruitur nobis, ſed vtitur. Si enim nec fruitur,nec vtitur,non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen ſic vtitur nobis,vt nos aliis rebus.Nos enim res quibus vtimur,ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur: Deus uero ad ſuam bonitatem vſum noſtrum refert. Ille enim miſeretur noſtri propter ſuam bonitatem:nos autem nobis inuicem, propter illius bonitatem.Ille noſtri miſeretur, ut ſe perfruamur: nos uero inuicem noſtri miſeremur,vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miſeremur,& alicui conſulimus,ad eius quidem facimus vtilitatem, eamque intuemur:ſed & noſtra fit conſequens,cum miſericordiam, quam aliis impendimus,non relinquit deus ſine mercede. Hæc autem merces ſumma eſt,vt ipſo fruamur.Item quia bonus eſt,ſumus & inquantum ſumus,boni ſumus.Porrò etiam quia iuſtus eſt, non impunè mali ſumus: & inquantum mali ſumus, intantum etiam minus ſumus. Ille ergo vſus,quo nobis vtitur Deus, non ad eius, ſed ad noſtram vtilitatem refertur: ad eius vero tantummodo bonitatem.

Ad Eph. 2. Aug. in libr. 1. de Doctr. Chriſt. c. 31. & 32 Pſal. 15.

Aug. lib. 1. de Doctr. Chriſtian. Cap. 30.

Ex eodem lib. cap. 32. Matt. 5.

Vtrum utendum,an fruendum ſit uirtutibus. H

Hic conſiderandum eſt,vtrum uirtutibus ſit utendum, an fruẽdum.Quibuſdam videtur quod eis ſit utendum,& non fruendum, & hoc confirmant authoritate Auguſt.qui,vt prætaxatum eſt, dicit non eſſe fruendum niſi Trinitate,id eſt,ſummo, & incommutabili bono. Item dicunt ideo non eſſe fruendum eis, quia propter ſe amandę non ſunt,ſed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum eſt propter ſe amandum eſt. Sed quòd uirtutes propter ſe amandæ non ſint,immo propter beatitudinem ſolam, probant authoritate Auguſt.qui in lib. 13. de Trin.contra quoſdam ait, Forte virtutes,quas propter ſolam beatitudinem amamus, ſic nobis perſuadere audent,ut ipſam beatitudinem non amemus: quod ſi faciunt,etiam ipſas utique amare deſiſtimus,quando illam, propter quam ſolam iſtas amauimus, non amamus. Ecce his uerbis

In litera E, huius primæ diſtin. id habe. lib. 1. de Doct. Chriſt. c. 33 Cap. 8. Non reperitur in Ambro. commẽtariis ſed in

gloſſa interlinearis ſuper hoc verbo ad Gal. Cap. 5.

videtur Auguſt. oſtendere quòd virtutes non propter ſe, ſed propter ſolam beatitudinem amandæ ſint. Quod ſi ità eſt ergo eis fruendum non eſt, Alii uero contra uidetur ſcilicet quòd fruendum eis ſit, quia propter ſe petendæ & amandæ ſunt. Et hoc confirmant authoritate Ambro. qui ait ſuper illum locum epiſtolæ ad Gal. Fructus autem ſpiritus eſt, charitas gaudiũ, pax, patientia, &c. At hic non nominat opera, ſed fructus, quia propter ſe petenda ſunt ſi vero propter ſe petenda ſunt, ergo & propter ſe amanda. Nos autem harum quæ videtur authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus quòd virtutes propter ſe petendæ, & amandæ ſunt, & tamen propter ſolam beatitudinem. Propter ſe quidem amandę ſunt, quia delectant ſui poſſeſſores ſyncera & ſancta dilectatione, & in eis pariunt gaudium ſpirituale. Veruntamen non eſt hic conſiſtendum, ſed vltra gradiendum. Non hic hęreat dilectionis greſſus, neque hic ſit dilectionis terminus: ſed referatur hoc ad illud ſummum bonum, cui ſoli omnino inhærendum eſt, quia illud propter ſe tantum amandum eſt, & vltra illud nihil quærendum eſt, illud eſt enim ſupremus finis: Ideo Auguſt. dicit quòd eas diligimus propter ſolam beatitudinem, non quin eas propter ſe diligamus, ſed quia idipſum quòd eas diligimus, referimus ad illud ſummum bonum, cui ſoli inhærendum eſt, in eo permanendum, finiſq; lętitiæ ponendus, quare virtutibus non eſt fruendum. Sed dicet aliquis, Frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, ut prædictum eſt. Si ergo propter ſe virtutes amandæ ſunt, & eis fruendum eſt. Ad quod dicimus, in illa deſcriptione, vbi dicitur, propter ſeipſam: intelligendum eſt tantummodo vt ſcilicet ametur propter ſeipſam tantum, ut non referatur ad aliud, ſed ibi ponatur finis, ut ſupra oſtendit Auguſt. dicens, Si inhęſeris atque permanſeris finem ponens lætitiæ, tunc vere & proprie frui dicẽdus es, quod non eſt faciendum, niſi in illa Trinitate. id eſt, ſummo & incommutabili bono. Vtendum eſt ergo virtutibus, & per eas fruendum ſummo bono, ita & de voluntate bona dicimus, vnde Auguſtin. in lib. 10. de Trin. ait: Voluntas eſt per quam fruimur, ita & per virtutes fruimur, non eis, niſi forte aliqua virtus ſit deus, vt charitas: de qua poſt tractabitur.

Frui. In lit. B

In litera E & libr. de Doctrin. Chriſt. 1. Cap. 33.

Cap. 1. 1. Ioan. 4. c. diſt. 7. 1. lib.

Epilogus.

OMNIVM igitur quæ dicta ſunt, ex quo de rebus ſpecialiter tractauimus, hęc ſumma eſt, Quòd alię ſunt, quibus fruendum eſt, aliæ quibus utendum eſt, alię quę fruuntur & vtuntur, & inter eas, quibus vtendum eſt, etiam quædam ſunt per quas fruimur, vt virtutes, & potentiæ animi, quæ ſunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de ſignis tractemus, agendum eſt: ac primum de rebus quibus fruendum eſt: ſcilicet de ſancta atque indiuidua Trinitate.

DE

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS. DISTINCT. II. A

Hoc quoque vera ac pia fide tenendum eſt, quòd Trinitas vnus ſit & ſolus verus Deus, vt ait Auguſt. in 1 lib. de Trin. ſcilicet Pater, & filius, & Spiritus ſanctus, & hęc Trinitas vnius eiuſdemque ſubſtantiæ uel eſſentiæ dicitur, creditur intelligitur, quę eſt ſummum bonum, quòd purgatiſſimis mentibus cernitur. Mentis enim humanę acies inualida in tam excellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emundetur. Item in lib 1. retract. capit. 4. Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti, reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera. De hac re ergo ſumma & excellentiſſima cum modeſtia & timore agendum eſt, & attentiſſimis auribus atque deuotis audiendum, ubi quęritur unitas Trinitatis, Patris ſcilicet & Filij, & Spiritus ſancti, quia nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quęritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit & legit ea quę de ineffabili & inacceſſibili luce diuinitatis dicuntur, ſtudeat imitari, atque ſeruare quod venerabilis doct. Auguſtin. in 1. libr. de Trinit. de ſeipſo ait: Non pigebit me, inquit, ſicubi hæſito quærere, nec pudebit ſicubi erro, dicere. Quiſquis ergo audit hoc vel legit, vbi pariter certus eſt, pergat mecum: vbi pariter hęſitat, quęrat mecum, vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis, viam, tendentes ad eum, de quo dictum eſt, Quærite faciem eius ſemper.

De trinitate & vnitate ſecũdum quod creditur. c. 2. Augu. tomo 1. in lib. 1. Soliloquio. ca. 1. ſũptum ex Aug. li. 1. de Trini. Cap. 3. 1. Tim. 6. Cap. 2. libr. 1. de Trini. cap. 3. Pſal. 104. Aug. in li. retr. ad. 1. Cap. 4. vbi dixi, de patre & filio qui gignit & quem gignit vnum eſt, dicendum fuit vnum ſunt, ſicut ipſa veritas aperte loquitur. Ioan. 1. f. dicens. Ego & Pater vnum.

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate. B

Omnes autem catholici tractatores, ut in eodem primo lib. de Trin. cap. 4. Aug. ait, qui de Trinitate, quę Deus eſt, ſcripſerunt, hoc intenderunt, ſecundum ſcripturas docere, quòd Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus vnius ſint ſubſtantiæ, & inſeparabili ęqualitate, vnus ſint deus, vt ſit vnitas in eſſentia, & pluralitas in perſonis, ideoque non ſunt tres dij, ſed vnus Deus, licet pater filium genuerit, & ideo filius non ſit qui pater eſt, filiusque a patre ſit genitus, & ideo pater non ſit qui filius eſt: & ſpiritus ſanctus, nec pater ſit nec filius ſed tantum patris & filij ſpiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo patrem & filium, & ſpiritũ ſanctum vnum eſſe naturaliter Deum, vt ait Auguſt. in libr. de fide ad Petrum, neque tamen ipſum patrem eſſe, qui filius eſt, nec filiũ ipſum eſſe, qui pater eſt, nec ſpiritum ſanctum ipſum eſſe, qui pater eſt aut filius. Vna eſt enim patris & filij & ſpiritus ſancti eſſentia, quam Gręci * ὁμοούσιαν vocant, in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: quamuis ſit perſonaliter alius pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus.

*De conſe. diſtin. 3. c. omnes 1. *ουσίαν.*

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur. C

Cap. 2.

CAETERVM vt in primo libro de Trini. Augu. docet, primo ſecundum authoritates ſanctarum ſcripturarum, vtrum fides ita ſe habeat demonſtrandum eſt. Deinde aduerſus garrulos ratiocinatores elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis & ſimilitudinibus congruis ad defenſionem & aſſertionem fidei vtendum eſt vt eorum inquiſitionibus ſatisfacientes, manſuetos plenius inſtruamus, & illi, ſi nequiuerint inuenire quod quærunt, de ſuis mentibus potius quã de ipſa veritate, vel de noſtra aſſertione conquerantur.

Teſtimonia ſanctorum de Trinitate. D

Deut. 6. a
Exo. 20. a
* de fide ad Gratianum Cap. 1. & 2
Exod. 3.
Exod. 15.
Gene. 1. c.
Ad finem Cap. 1.

PROPONAMVS ergo in medium ueteris ac noui Teſtamenti authoritates, quibus diuinę vnitatis atque Trinitatis veritas demõſtretur, ac primum ipſa legis exordia occurrant, vbi Moſes ait, Audi Iſrael, dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Item, Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti non erunt tibi alij dij pręter me. Ecce hic ſignificauit vnitatem diuinæ naturæ. *Deus enim, vt ait Ambro. in 1. lib. de Trini. nomen eſt naturę: dominus vero nomen eſt poteſtatis. Item alibi Deus loquens ad Moyſen, ait: Ego ſum qui ſum: & ſi quæſierint nomen meum, vade & dic eis, qui eſt, miſit me ad vos. Dicens enim, Ego ſum. non, Nos ſumus: &, qui eſt: non, Qui ſumus apertiſſime declarauit vnum ſolum Deum eſſe. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomen eius non ait, domini, vnitatem volens ſignificare. Perſonarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem ſimul oſtendit dominus in Gen. dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Dicens enim, faciamus ad noſtram, pluralitatem perſonarum oſtendit dicens uero, imaginem, unitatem eſſentię. Vt enim dicit Auguſt. in li. de fide ad Petrum. Si in illa natura patris & filij & ſpiritus ſancti vna eſſet tantum perſona. non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cum enim dicit, ad imaginem oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret: cum uero dicit, noſtram, oſtendit eundem Deum non vnam, ſed plures eſſe perſonas.

Aperte oſtendit quod nec ſolitudo, nec diuerſitas nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo. E

Circa finem.
Circa medium.

HILARIVS quoq; in lib. 3. de Trini. dicit his uerbis ſignificari quòd in Trinitate nec diuerſitas eſt, nec ſingularitas, uel ſolitudo, ſed ſimilitudo, & pluralitas, ſiue diſtinctio. ait enim ſic, Qui dixit, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, inuicem eſſe ſui ſimiles, in eo quòd dicit, imaginem, & ſimilitudinem noſtram, oſtendit. Imago enim ſola non eſt, & ſimi litudo ſibi non eſt, neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permittit. Item idem in quarto libr. abſolutius uoluit intelligi ſignificationem hanc non ad ſe eſſe referendam tantum, dicendo, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,

profeſſio

profeſſio enim conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis : quia conſortium aliquod nec poteſt eſſe ſibiipſi ſolitario, neque rurſum ſolitudo ſolitarij, recipit, *faciamus* : neque quiſquam alieno a ſe loquitur, *noſtram*. Vterque ergo ſermo, ſcilicet *faciamus* & *noſtram*, vt ſolitarium eundemque non patitur : ita neque diuerſum a ſe alienumque ſignificat. Solitario conuenit, *faciam* & *meam*: non ſolitario verò conuenit dicere, *faciamus* & *noſtram*, vterque ſermo vt non ſolitarium tantum, ita neque differentem eſſe, vel diuerſum eſſe ſignificat. Nobis quoque nec ſolitarius nec diuerſus eſt confitendus. Ita ergo Deus ad communem ſibi cum deo imaginem eandemque ſimilitudinem hominem reperitur operari, vt nec ſignificatio efficientis admittat intelligentiam ſolitudinis, nec operatio conſtituta ad eandem imaginem, vel ſimilitudinem patiatur diuerſitatem diuinitatis. In his verbis Hila. pluralitatem perſonarum voluit intelligi nomine conſortij : atque ſignificauit nomine conſortij, vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Pluralitas enim vel cõſortium perſonarum cum dicitur, ſolitudo vel ſingularitas negatur: cum dicimus plures eſſe perſonas, ſignificamus quòd non eſt vna ſola. Ideo Hilarius volens iſta ſubtiliter & ſanè intelligi, ait : Profeſſio conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis : non dicit, poſuit aliquid: ita etiam, cùm dicimus tres perſonas, ſingularitatem & ſolitudinem tollimus : & quòd pater non eſt ſolus, nec filius eſt ſolus, nec ſpiritus ſanctus eſt ſolus, ſignificamus: & quòd nec pater tantùm eſt & filius, nec pater tantùm & ſpiritus ſanctus, nec filius tantum & ſpiritus ſanctus. De hoc autem in ſequenti plenius agetur, vbi etiam ſecundum quid ſimiles dicantur tres perſonæ, & vtrum aliquo modo ſit ibi diuerſitas vel differentia oſtendetur.

Quid ex verbis Hilarij intelligi debeat.

Diſtin. videlicet 19. huius primi eſt 24. 31. a c. 34.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates ſupponat. F

NVNC verò ad propoſitum redeamus & ad oſtendendum perſonarum pluralitatem, atque eſſentiæ diuinæ vnitatem alias ſanctorum authoritates inducamus. Moyſes dicit : In principio creauit deus cælum & terram: per deum ſignificans patrem : per principiũ, filium. Et pro eo quod apud nos deus dicitur. Hebraica veritas habet heloym: quod eſt plurale huius ſingularis, quod eſt hel. Quod ergo non eſt dictum hel, quod eſt deus: ſed heloym, quod interpretari poteſt dij ſiue iudices : ad pluralitatem perſonarum refertur. Ad quam etiam illud attinere uidetur, quod diabolus per ſerpentem dixit. Eritis ſicut dij. Pro quo in Hebraico habetur heloym: ac ſi diceret: Eritis ſicut diuinæ perſonæ. Ille etiam maximus prophetarum & regnum Dauid, qui ſuam cæteris præfert intelligentiam, dicens : Super ſenes intellexi : vnitatem diuinæ naturæ oſtendens, ait : Dominus non eſt illi: non dicit, Domini. Alibi etiam eiuſdem vnitatem & æternitate ſimul oſtendens ait ex perſona dei, Iſrael, ſi me audieris, non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. Aliud horum, vt dicit Amb. in lib. 1. * De Trin. ſignificat æternitatem: aliud vnitatem ſubſtantiæ indifferentis, vt neque poſteriorem

Gene. 1.

Gene. 3. b

Pſal. 118.

Pſal. 67.

Pſal. 80.

** vel de ſide ad Gratianum. c. 6. b.*

ſteriorem

ſteriorem patre,neque alterius diuinitatis filium, vel ſpiritum ſanctum eſſe credamus: nam ſi patre poſterior eſt filius, vel ſpiritus ſanctus,recens eſt & ſi vnius non eſt diuinitatis,alienus eſt. ſed nec poſterior eſt,quia recens non eſt: nec alienus, quia ex patre natus eſt filius, ex patre procedit ſpiritus ſanctus. Alibi quoque diſtinctionem perſonarum inſinuans ait, Verbo domini cœli firmati ſunt, &
Pſal.32. ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait,Benedicat nos
Pſal 66. deus deus noſter,benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confeſſio dei trinitatem exprimit perſonarum: vnitatem verò eſſentiæ aperit, cùm ſingulariter ſubiungit, eum.
Eſa.6. Eſaias quoque dicit ſe audiſſe Seraphin clamantia, Sanctus,ſanctus, ſanctus,dominus Deus.Per hoc quod dicit ter ſanctus, Trinitatem ſignificat: per hoc quod ſubdit, dominus Deus,vnitatem eſſentiæ.
Pſal.2. Dauid quoque æternam filij generationem apertè inſinuat ex perſona filij, dicens: Dominus dixit ad me. Filius meus es tu: ego
Eſa.53. hodie genui te. De hac generatione ineffabili Eſaias ait: Generationem
Prou.8. eius quis enarrabit? In lib. quoque Sap.æternitas filij cum patre monſtratur,vbi Sapientia ita loquitur, Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum: antequàm quicquam faceret a principio, ab æterno ordinata ſum,antequam terra fieret. necdum erant abyſſi,& ego iam concepta eram: necdum fontes, necdum montes, aut colles,& ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ: quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cùm eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura teſtimonium:quo ipſa Sapientia perhibet ſe ante mundum conceptam eſſe & parturiri,id eſt genitam, & apud patrem æ-
Eccle.24 ternaliter exiſtere. Ipſa etiam alibi ait, Ego ex ore altiſſimi prodij,
Michæ.5 primogenita ante omnem creaturam. Michæas quoque propheta æternam verbi generationem, & temporalem ex Maria ſimul inſinuauit,dicens: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iuda: ex te egredietur,qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio a diebus æternitatis.

Specialia teſtimonia de ſpiritu ſancto: G

DE SPIRITV ſancto etiam expreſſa documenta, in veteri Teſtamento habemus. In Gen. enim legitur. Spiritu domini ferebatur
Gene.1.a batur ſuper aquas. Et Dauid dicit, Quò ibo a Spiritu tuo? In lib.
Pſal.138. Sap. dicitur, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugi & fictum: benignus
Sap.1.b eſt enim Spiritus ſapientiæ. Eſaias quoque ait, Spiritus domini
Eſa.61.a ſuper me.

De teſtimoniis noui teſtamenti. H

NVNC VERO poſt teſtimonia veteris Teſtamenti, de fide
Abac.3. ſanctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui teſtamenti authoritates acce-
Eſa.6.c. damus: vt in medio duum animalium, id eſt, Teſtamentorum co-
Matt.vlt. gnoſcatur veritas: & forcipe de altari ſumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Chriſtus vnitatem diuinæ

eſſentiæ

eſſentiæ ac perſonarum Trinitatem apertè inſinuat, dicens Apoſtolis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. In nomine vtique ait, vt Ambro. ait in lib. 1. de Trinit. non in nominibus, vt vnitus eſſentiæ oſtendatur. Per nomina tria quæ ſuppoſuit, tres eſſe perſonas declarauit. Ipſe etiam ait, Ego & pater vnum ſumus: vnum dixit, vt ait Ambro. in eodem, ne fiat diſcretio poteſtatis naturæ: & addidit, ſumus, vt patrem filiumque cognoſcas: ſcilicet vt perfectus pater filium perfectum genuiſſe credatur: & quòd pater & filius vnum ſint, non confuſione perſonæ, ſed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epiſtola canonica ait: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cælo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Ipſe etiam in initio euangelij ſui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. vbi apertè oſtendit filium ſemper & æternaliter fuiſſe apud patrem, vt alium apud alium. Apoſtolus quoque apertè Trinitatem diſtinguit, dicens: Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. & alibi, Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, habitat in nobis, & cæt. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentiſſimè commendat, dicens: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria. Ex ipſo ait, vt Aug. in lib. de Trin. ait, propter patrem: per ipſum dicit, propter filium: in ipſo, propter ſpiritum ſanctum. Per hoc verò quod non ait, ex ipſis, per ipſos, & in ipſis: nec ait, ipſis gloria, ſed ipſi: inſinuauit hanc Trinitatem vnum Deum eſſe. Sed quia ſingulæ penè ſyllabæ noui teſtamenti hanc ineffabilis vnitatis atque trinitatis veritatem concorditer inſinuant, inductioni teſtimoniorum ſuper hac re ſuperſedeamus, & rationibus congruiſque ſimilitudinibus ita eſſe, prout infirmitas noſtra valet, oſtendamus.

Ioann. 10. f
Cap. eodem
1. Ioan. 5. b
Ioan. 1. a
Gal. 4. a
Rom. 8. b
Rom. 11. d
Lib. 1. c. 6.

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO PER CREATVRAM POTVERIT COgnoſci Creator. Diſtinct. III. A

APOSTOLVS nanque ait, quòd inuiſibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas: uel propter conuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuiſibilia Dei, intellectu mentis conſpicere potuit, vel etiam conſpexit, per ea quæ facta ſunt, id eſt, per creaturas viſibiles vel inuiſibiles. A duobus enim iuuabatur: ſcilicet a natura, quæ rationalis erat: & ab operibus a deo factis, vt manifeſtaretur homini veritas. Ideoque Apoſtolus dixit, Quia deus reuelauit illis, ſcilicet dum fecit opera: in quibus artificijs aliquatenus relucet iudicium.

Rom. 1. a
De trinitate & vnitate ſecũdum quod creditur & per rationem intelligitur.
Rom 1. c

Prima

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci deus. B

Tomo 4. In commentario primi capitis epiſtolæ ad Roma. circa illud, Quod notum eſt dei.

Prima reſponſio vel modus, quo potuit cognoſci deus.

NAM ſicut ait Ambroſius, Vt deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam a viſibilibus poſſet ſciri, opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit: vt per certum incertum poſſet ſciri, & ille deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerunt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, quę nulla creaturarum facere vel deſtruere valet. Accedat quæcunqueuis creatura, & faciat tale cælum & terram: & dicam quia deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, ac per hoc, illum eſſe Deum humana mens cognoſcere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt. C

Li. 8. c. 6.

ALIO ETIAM modo dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiam cognouerunt. vt enim Auguſtinus ait in lib. de Ciui. Dei, Viderunt ſummi philoſophi nullum corpus eſſe deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes deum: viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum deum, omniumque principium: & ideo, omnem animam mutabileſque ſpiritus tranſcenderunt. Deinde viderunt omne, quod mutabile eſt, non poſſe eſſe niſi ab illo, qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerunt ergo eū & omnia iſta feciſſe, & a nullo fieri potuiſſe.

Idem in eodem.

Tertia ratio vel modus. D

CONSIDERAVERVNT etiam quicquid eſt in ſubſtantiis vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliuſque aliquid ſpiritum eſſe quàm corpus, ſed longè meliorem, qui ſpiritum fecit & corpus.

Quartus modus uel ratio. E

Ex Aug. Lib de ciuitate. 8. Cap. 6.

INTELLEXERVNT etiam corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem: & intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. *Senſibilia* dicimus, quæ viſu tactuque corporis ſentiri queunt, *Intelligibilia*, quæ conſpectu mentis poſſunt intelligi. Cùm ergo in eorum conſpectu & corpus & animus magis minuſque ſpecioſa eſſent: ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent, viderunt eſſe aliquid quo illa ſpecioſa facta ſunt, vbi eſt prima & incommutabilis ſpecies ideoque incomparabilis, & illud eſſe rerum principium rectiſſimè crediderunt, quod factum non eſſet, & ex quo cuncta facta eſſent. Ecce tot modis potuit cognoſci veritas dei. Cùm ergo deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla aduerſitate partium vel accidentium conſiſtit, pluraliter tamen dicit Apoſtolus, *Inuiſibilia dei*: quia pluribus modis cognoſcitur veritas Dei per ea quæ facta ſunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine, & diſpoſitione, ſapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent monſtrandam.

Rom. 1.

Quo-

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. F. Cap. 10.

NVNC reſtat oſtendere, vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Augu. in lib. 6. de Trin. ait, *Oportet vt creatorem per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicientes: Trinitatem intelligamus.* Huius enim trinitatis veſtigiũ in creaturis apparet. Hæc enim quę arte diuina facta ſunt, & vnitatem quamdam in ſe oſtendunt, & ſpeciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid eſt, ſicut naturę corporum & ingenia animarum, & aliqua ſpecie formatur, ſicut ſunt figurę vel qualitates corporum, ac doctrinæ vel artes animarum, & ordinẽ aliquem petit aut tenet, ſicut ſunt pondera vel collocationes corporũ & amores vel delectationes animarum, & ita in creaturis prælucet veſtigiũ Tri. In illa enim Trin. ſumma origo eſt omnium rerũ, & perfectiſſima pulchritudo, & beatiſſima delectatio. Summa autem origo, vt Aug. oſtendit in lib. de vera religione, intelligitur deus pater, a quo ſunt oĩa, a quo filius & ſpiritus ſanctus. Perfectiſſima pulchritudo intelligitur filius, ſcilicet veritas patris, nulla ex parte ei diſſimilis, quem cum ipſo & in ipſo patre veneramur, quæ forma eſt omnium quæ ab vno facta ſunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent a patre per filium, neq; ſuis finibus ſalua eſſent, niſi Deus ſummè bonus eſſet: qui & nulli naturę, quæ ab illo bona eſſet, inuidit, & ut in bono ipſo maneret, alia quantum vellet, alia quantum poſſet, dedit: qua bonitas intelligitur ſpiritus ſanctus, qui eſt donum patris & filij. Quare ipſum donum Dei cum patre & filio æq; incommutabile colere & tenere nos cõuenit. Per conſiderationem itaque creaturarum vnius ſubſtantiæ Trinitatem intelligimus, ſcilicet vnum Deum patrem, a quo ſumus, & filium, per quem ſumus, & ſpiritum ſanctum, in quo ſumus, ſcilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam ſequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnum ſcilicet, quo authore conditi ſumus, & ſimilitudinem eius, per quam ad unitatem reformamur, & pacem, qua vnitati adhæremus, ſcilicet Deum qui dixit, Fiat, lux, & uerbum, per quod factum eſt omne, quod ſubſtantialiter & naturaliter eſt, & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per uerbum factum eſt, & reconciliatum eſt authori ut non interiret. Ecce oſtenſum eſt qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis iudicatur, non enim per creaturarum contemplationem ſufficiens notitia trinitatis poteſt haberi, uel potuit, ſine doctrinæ uel interioris inſpirationis reuelatione. Vnde illi antiqui philoſophi quaſi per umbram & de longinquo uiderunt ueritatem, deficientes in contuitu trinitatis, ut Magi Pharaonis in tertio ſigno. Adiuuamur tamen in fide inuiſibilium, per ea quæ facta ſunt.

In tomo. 1. c. 7. ſed p͛ rimis. c. 4. & 55. circa finem.

Gene. 1. a

Exod. 8. c

Cap. 8.

Quomodo in anima ſit imago Trinitatis. G

NVNC VERO AD eam iam perueniamus diſputationem, ubi in mente humana quæ nouit deum, uel poteſt noſſe, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Auguſtin. in 14.

libro

libro de Trinitate: Licet humana mens non ſit eius naturæ, cuius Deus eſt, imago tamen illius, quo nihil melius eſt, ibi quærenda & inuenienda eſt, quo natura noſtra nil habet melius, id eſt, in mente. In ipſa etiam mente antequam ſit particeps Dei, eius imago reperitur: etſi enim amiſſa Dei participatione deformis ſit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipſo imago Dei eſt mens, quo capax eius eſt, eiuſque particeps eſſe poteſt. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus eſt inquiramus. Ecce enim mens meminit ſui, intelligit ſe, diligit ſe: hoc ſi cernimus, cernimus trinitatem, nondum quidem deum, ſed imaginem dei. Hic enim quædam apparet trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potiſſimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria vt Augu. ait in lib. 10. de Trini. non ſunt tres vitæ, ſed vna vita: nec tres mentes, ſed vna mens, vna eſſentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicitur, vita verò dicitur ad ſeipſam; & mens & eſſentia. Hæc ergo tria eo vnum ſunt, quo vna vita, vna mens, vna eſſentia. & quicquid aliud ad ſeipſa ſingula dicuntur etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eo vero tria ſunt, quo ad ſe inuicem referuntur.

Tria oſtendit eſſe in animam quæ relatiuè dicuntur, & æqualia ſunt ſcilicet memoriam, intelligentiã & dilectionem. Aug. libr. 1.4. de Trinitate c. 7. & 8.

Quomodo æqualia ſint, quia capiuntur a ſingulis omnia & tota. H

Cap. 11.

AEQVALIA etiam ſunt non ſolum ſingula ſingulis, ſed etiã ſingula omnibus: alioqui non ſe inuicem caperent, ſe autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & a ſingulis ſingula, & a ſingulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem, & intelligo me intelligere, & velle, atque meminiſſe; & volo me velle, & meminiſſe, & intelligere.

Subtiliſſima & congrua ſimilitudo.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

TOTAMQVE meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem ſimul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non eſt in memoria mea, nihil autem tam in memoria eſt, quam ipſa memoria, totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me ſcio, & ſcio me velle quicquid volo, quicquid autem ſcio, memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini.

Hic oſtendit quomodo omnia a ſingulis capiantur. Ex eodem Aug. libr. de Trini. Cap. 11.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

SIMILITER cum hæc tria intelligo, tota ſimul intelligo, neque enim quicquam intelligibilium eſt quod non intelligam, niſi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, conſequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, conſequenter intelligo.

Ex eodem Aug. libr. & c. citatis.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

VOLVNTAS etiam mea totam intelligentiam totamque meam memoriam capit, dum vtor toto eo, quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem a ſingulis & omnia & tota capiantur, æqua

lia ſunt tota ſingula totis ſingulis, & tota ſingula ſimul omnibus totis,& hæc tria vnum,vna vita,vna mens,una eſſentia. Ecce illius ſummæ vnitatis atque trinitatis, vbi vna eſſentia & tres perſonæ, imago eſt humana mens,licet impar. Mens autem hic pro animo ipſo accipitur,vbi eſt illa imago Trinitatis. Propriè vero mens dicitur,vt ait Au.non ipſa anima,ſed quod in ea eſt excellentius,qualiter ſæpe accipitur. Illud etiam ſciendum eſt, quod memoria non ſolum eſt abſentium & præteritorum,ſed etiam præſentium,vt ait Augu.in 14.lib.de Trini.alioquin non ſe caperet. *Li.de Tri. 15. cap. 7.* *Cap.11.*

Ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum & vna eſſentia quæritur. M

HIC attendendum eſt diligenter,ex quo ſenſu accipiendum ſit quod ſupra dixit,illa tria ſcilicet memoriam,intelligentiam,& voluntatem eſſe vnum,vnam mentem, vnam eſſentiam, quod vtique non videtur eſſe verum iuxta proprietatem ſermonis. Mens enim, id eſt,ſpiritus rationalis,eſſentia eſt ſpiritualis & incorporea. Illa vero tria naturales proprietates ſeu vires ſunt ipſius mentis, & a ſe inuicem differunt:quia memoria non eſt intelligentia,vel voluntas nec intelligentia voluntas ſiue amor.

Quòd etiam ad ſe inuicem dicuntur relatiuè. N

ET hæc tria etiam ad ſeipſa referuntur,vt ait Augu.in 9.libr.de Trini. Mens enim amare ſeipſam vel meminiſſe non poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Nam quomodo amat vel meminit quod neſcit. Miro itaque modo tria iſta inſeparabilia ſunt a ſeipſis,& tamen eorum ſingulum, & ſimul omnia vna eſſentia eſt, cum & relatiuè dicantur adinuicem. *Ca.2.& 3 Aug.libr. de Trin. 9 c.5.*

Hic aperitur quod ſupra quærebatur, ſcilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

SED iam videndum eſt quomodo hæc tria dicantur vna ſubſtātia. Ideo quia ſcilicet in ipſa anima vel mente ſubſtantialiter exiſtunt,non ſicut accidentia in ſubiectis,quę poſſunt adeſſe vel abeſſe vnde Augu.in 9.lib.de Tri.ait,Admonemur,ſi vtcunque videre poſſumus,hæc in animo exiſtere ſubſtantialiter non tanquam in ſubiecto,vt color in corpore:quia etſi relatiue dicuntur adinuicem, ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum vel vna ſubſtantia. Quæ tria,vt Auguſt ait in 15.libr. de Trin. in mente naturaliter diuinitus inſtituta quiſquis viuaciter perſpicit,& quam magnum ſit in ea,vnde poteſt etiam ſempiterna immutabiliſque natura recoli, conſpici,concupiſci.Reminiſcitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit illius ſummæ Trinitatis imaginem. *Cap. 4.* *Cap. 20.*

Quod in illa ſimilitudine eſt diſsimilitudo. P

VERVNTAMEN caueat, ne hanc imaginem ab eadem trinitate factam ita ei comparet,vt omnino exiſtimet ſimilem,ſed potius in qualicumque iſta ſimilitudine magnam quoque diſſimilitudinem *Ex Aug. lib.de Tri. 15.ca.20.*

tudinem cernat. *Prima diſsimilitudo.* Q

Ex eodem lib. ca. 22. Q V O D breuiter oſtẽdi põt. Homo unus per iſta tria meminit, intelligit, diligit, qui nec memoria eſt, nec intelligẽtia, nec dilectio, ſed hæc habet. Vnus ergo homo eſt, qui habet hæc tria, non ipſe eſt hæc tria. In illis uero ſummę ſimplicitate naturę, quæ deus eſt quãuis unus ſit deus, tamen, tres perſonę ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & hæ tres perſonæ ſunt unus deus. Aliud eſt itaque trinitas res ipſa, aliud imago trinitatis in re alia, propter quam imaginem etiam illud in quo ſunt hæc tria, imago dicitur, ſcilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ eſt in ea, ſed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quę eſt in ea.

Quod propter illa tria homo dicitur imago.

Altera diſsimilitudo. R

Ex eodem lib. cap. 25. R V R S V S iſta imago, quæ eſt homo, habens illa tria, una perſona eſt. Illa uero trinitas non una perſona eſt, ſed tres perſonę, pater filii, & filius patris, & ſpiritus patris, & filii. Itaque in iſta imagine trinitatis non hæc tria unus homo, ſed unius hominis ſunt. In illa uera ſumma trinitate, cuius hæc imago eſt, non unius dei ſunt illa tria, ſed unus deus, & tres ſunt illæ perſonæ, non una perſona. Illa

Ibid. c. 7. enim tria non homo ſunt, ſed hominis ſunt, uel in homine ſunt. Sed nunquid poſſumus dicere trinitatem ſic eſſe in deo, ut aliquid dei

Ibid. c. 23. ſit, nec ipſa ſit deus? Abſit ut hoc credamus. Dicamus ergo in mente noſtra imaginem trinitatis, ſed exiguam, & qualemcunque eſſe, quæ ſummæ trinitatis ita gerit ſimilitudinem, ut ex maxima parte diſſimilis. Sciendum uero eſt quod hæc trinitas mentis, ut ait Augu.

Cap. 12. in 14. lib. de Trin. non propterea tantum imago dei eſt, quia ſui meminerit mens, & intelligit, ac diligit ſe, ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare illum a quo facta eſt.

Alia aſsignatio Trinitatis in anima, ſcilicet mens, notitia, amor. S

Cap. 4. P O T E S T etiam alio modo aliiſque nominibus diſtingui trinitas in anima, quę eſt imago illius ſummæ & ineffabilis Trinitatis. ut enim ait Augu. in 9. lib. de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam ſunt. Mens enim nouit ſe, & amat ſe. nec amare ſe po-

Ibidem. teſt, niſi etiam nouerit ſe. Duo quædam ſunt mens & notitia eius.

Vt habetur in li. de Tr. 15. c. 6. & 7. Item duo quædam ſunt mens & amor eius. Cum ergo ſe nouit mens, & amat ſe, manet trinitas, ſcilicet mens, amor & notitia. Mẽs autem hic accipitur non pro anima, ſed pro eo quod in anima excellentius eſt.

Quomodo ea dicantur eſſe unum. Hæc autem tria cum ſint diſtincta a ſe inuicem, dicuntur tamen eſſe unum, quia in anima ſubſtantialiter exiſtunt.

Quia mens, uice patris, notitia, filii, amor, ſpiritus ſancti accipitur. T

Id. lib. 9. c. 4. de Trin. E T eſt ipſa mens quaſi parens. & notitia eius quaſi proles eius.

Ex Aug. li. de Tri. 9 cap. 12. Mens enim cum ſe cognoſcit, notitiam ſui gignit, & eſt ſola parens ſuæ notitiæ. Tertius eſt amor, qui de ipſa mente & notitia procedit, dum mens cognoſcit ſe & diligit ſe, non enim poſſet ſe diligere, niſi

cogno-

cognoſceret ſe. Amat etiam placitam prolem, id eſt, notitiam ſuam: & ita amor quidam complexus eſt parentis & prolis.

Quòd non eſt minor mente notitia, nec amor vtroque. V

NEC eſt minor proles parente, dum tantam ſe nouit mens, quãta eſt: nec minor eſt amor parente & prole, id eſt, mente & notitia, dum tantum ſe diligit mens, quantum ſe nouit, & quanta eſt.

Ex eodem Au. lib. & c. citatis.

Quòd hæc tria in ſeipſis ſunt. X

Ex eodem lib. cap. 5.

SVNT etiam hæc ſingula in ſeipſis, quia & mens amans in amore eſt, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noſcente eſt. Ecce in his tribus qualecunque veſtigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendum Deum. Y

MENS itaque rationalis conſiderans hæc tria, & illam vnam eſſentiam in qua iſta ſunt, extendit ſe ad contemplationem creatoris, & videt vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum eſſe, vnam eſſentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia ſi duo eſſent, vel vterque inſufficiens eſſet, vel alter ſuperflueret, quia ſi aliquid deeſſet vni quod haberet alter, nõ eſſet ibi ſumma perfectio. Si vero nihil vni deeſſet quod haberet alter, cum in vno eſſent omnia, alter ſuperflueret. Intellexit ergo vnum eſſe Deum omnium authorem, & vidit quia abſque ſapientia non ſit, quaſi res fatua, & ideò intellexit eum habere ſapientiam, quæ ab ipſo genita eſt, & quia ſapientiam ſuam diligit, intellexit etiam ibi eſſe amorem.

Hic de ſumma Trinitatis vnitate. Z

Cap. 2.

QVAPROPTER iuxta iſtam conſiderationem, vt ait Aug. in 9. lib. de Trin. credamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum, vniuerſæ creaturæ conditorem & rectorem, nec patrem eſſe filium, nec ſpiritum ſanctum, vel patrem eſſe, vel filium, ſed trinitatem relatarum adinuicem perſonarum. Vt enim ait ipſe in libro de fide ad Petrum, Vna eſt natura ſiue eſſentia patris & filij & ſpiritus ſancti, non vna perſona. Si enim ſic eſſet vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia patris & filij & ſpiritus ſancti, veraciter trinitas non diceretur. Rurſus quidem trinitas eſſet vera, ſed vnus Deus trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodum pater & filius & ſpiritus ſanctus perſonarum ſunt abinuicem proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quæque naturæ diuerſitate diſcreti. Fides autẽ patriarcharum, prophetarum, atque apoſtolorum vnum Deum prædicat trinitatem eſſe. In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt Deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo filium vnum genuit, & vnus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus, & vnus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus, & vnus ſpiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter a patre filioq; procedit. Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt, gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe vt enim ait Augu. in primo lib. de Trini. Nulla res eſt, quæ ſeipſum gignat vt ſit.

Ibidem. Sed ſententia potius quam verbis ipſis.

Cap. 1.

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEDENDVM ſit, quod Deus ſe genuerit. *Diſtinct. IIII.* A

De comparatione generationis ad terminū eſſentialem concretum qualis eſt hoc nomen deus.

HIC oritur quæſtio ſatis neceſſaria. Conſtat enim, & irrefragabiliter verum eſt, quòd Deus pater genuit filium. Ideo quæritur vtrum concedendum ſit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut ſe Deum, aut alium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit, non eſt tantum vnus Deus. Si autem ſeipſum Deū genuit, aliqua res ſeipſam genuit. Ad quod reſpondentes dicimus, ſane & catholice concedi quòd vnus vnum genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In ſymbolo quoque ſcriptum eſt. Lumen, de lumine Deum verum de Deo vero. Quod vero additur, ergo genuit ſe Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum eſſe dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifeſtum eſt: quia vnus tantum Deus eſt. Quòd autem ſeipſum non genuit, oſtendit Aug. in 1. lib. de Trin. dicens, qui putant eius potentiæ eſſe Deum, vt ſeipſum ipſe genuerit: eo plus errant, quod non ſolum Deus ita non eſt, ſed nec ſpiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res eſt, quæ ſeipſam gignat vt ſit: & ideo non eſt credendum uel dicendum quòd Deus genuit ſe.

Solutio. Niceno.

Cap. 1.

Alia quæſtio de eodem. B

SED adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui eſt Deus pater: aut Deum, qui non eſt Deus pater. Si genuit Deum, qui non eſt pater: ergo Deus eſt, qui non eſt Deus pater: non ergo vnus tantum Deus eſt. Si vero genuit Deum, qui eſt Deus pater: ergo genuit ſeipſum. Ad quòd reſpondemus determinantes iſtam propoſitionē, qua ſic proponunt, Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui eſt Deus pater, aut Deum qui non eſt Deus pater. Hoc enim ſane & praue intelligi poteſt: & ideo reſpondendum eſt ita, Deus pater genuit Deum: qui eſt ipſe pater: Hoc dicimus eſſe falſum, & concedimus alterum, ſcilicet genuit Deum, qui non eſt pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus eſt, eſt alius Deus quā pater, ſed vnus Deus cum patre. Si vero additur, genuit Deum qui non eſt Deus pater: hic diſtinguimus, quia dupliciter poteſt intelligi. Genuit Deum, qui non eſt Deus pater, ſcilicet Deum filium: qui filius non eſt pater, qui Deus eſt. hic ſenſus verus eſt. Si vero intelligatur ſic, genuit Deum, qui non eſt Deus pater, id eſt, qui non eſt Deus qui pater eſt, hic ſenſus falſus eſt. Vnus enim & idē Deus eſt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & e diuerſo, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus vnus eſt Deus.

Reſponſio.

Opinio quorundam dicentium tres perſonas eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam: ſed non econuerſo, ſcilicet vnum Deum vel vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas. C

QVIDAM tamen veritatis aduerſarij concedunt patrem & filium

filium & ſpiritum ſanctum, ſiue tres perſonas, eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam, ſed tamen nolunt concedere, vnum deum ſiue vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas, dicentes diuinam ſubſtantiam prædicari de tribus perſonis, non tres perſonas de ſubſtantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres perſonas eſſe vnum Deum, & vnam ſubſtantiam, ſiue eſſentiam, ſiue naturam diuinam, & vnum Deum ſiue eſſentiam diuinam eſſe tres perſonas. *Cap.6.* Vnde Aug. in 1. lib de Trinita ait, Recte ipſe Deus trinitas intelligitur beatus & ſolus potens. Ecce quam expreſſe dixit, ipſe Deus trinitas: vt oſtenderet & ipsum Deum eſſe trinitatem, & trinitatẽ ipsum Deum. Item in eodem. In verbis, inquit, illis Apoſtoli quibus de aduentu Chriſti agens, dicit: Quem oſtendit beatus & ſolus potens, rex regnum, & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & cæt. nec pater proprie nominatus eſt, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed beatus & ſolus potens, id eſt, vnus & ſolus Deus verus, qui eſt ipſa trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnum ſolum verum Deum eſſe ipſam trinitatem: & ſi vnus Deus trinitas eſt, ergo vnus Deus eſt tres perſonæ. Item, in lib. 5. de Trin. Non tres Deos, ſed vnum Deum dicimus eſſe ipſam præſtantiſſimam trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiri. ad Laurentium cap. 9. Satis eſt Chriſtiano rerum creatarum cauſam viſibilium ſiue inuiſibilium, non niſi bonitatem credere creatoris, quid eſt Deus verus & vnus: nullamque eſſe naturam, quæ non aut ipſe ſit, aut ab ipſo: eumque eſſe trinitatem, patrem ſcilicet, & filium, & ſpiritum ſanctum. Item Augu. in ſermone de fide, Credimus vnum Deum vnam eſſe diuini nominis trinitatem. Item in 6. libr. de Trinit. Dicimus Deum ſolum eſſe ipſam trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus authoritatibus euidenter oſtenditur, dicendum eſſe & credendum, quòd vnus Deus eſt trinitas, & vna ſubſtantia tres perſonæ: ſicut econuerſo trinitas dicitur eſſe vnus Deus, & tres perſonæ dicuntur eſſe vna ſubſtantia.

Aug. de Trin lib.1. cap. 6.
1. Tim. 6.
Cap.8.
Sermone 129. feria 5. cœnæ domini. cap. 7

Reddit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet an Deus pater ſe Deum, an alium Deum genuerit. D

NVNC ad præmiſſam quæſtionem reuertemur vbi quærebatur an Deus pater genuerit ſe Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Au. in epiſtola ad Maximum, quòd Deus pater ſe alterum genuit, his verbis. Pater vt haberet filium de ſeipſo, non minuit ſeipſum: ſed ita genuit de ſe alterum ſe, vt totus maneret in ſe, & eſſet in filio tantus, quantus & ſolus. Quod ita intelligi poteſt, id eſt, de ſe alterum a ſe genuit: non vtique alterum Deum, ſed alteram perſonam: vel genuit ſe alterum, id eſt, genuit alterum, qui hoc eſt quod ipſe. Nam etſi alius eſt pater quam filius, non eſt tamen aliud quàm filius, ſed vnum.

Epiſt. 66. Maximo medico.

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT *diuinam eſſentiam, vel ipſa filium: an aſſentia genuerit eſſentiam, vel ipſa nec genuit, nec genita eſt.* *Diſtinct. V.*

A

De comparatione generationis ad terminum eſſentialem abſtractum, qui eſt eſſentia. Ratio prima quare ita ſit. Cap. 7. circa finẽ eiuſdem. 1. lib. de Trinitate. Cap. 2. Di. 1. lit. C. lib. 6.

POST hæc quæritur vtrum concedendum ſit. Quòd pater genuit diuinam eſſentiam, vel quòd diuina eſſentia genuit filium, vel eſſentia genuit eſſentiam, an omnino non genuit, nec genita eſt diuina eſſentia. Ad quod catholicis tractatoribus conſentientes dicimus, quòd nec pater genuit diuinam eſſentiam, nec diuina eſſentia genuit filium, nec diuina eſſentia genuit diuinam eſſentiam. Hic autem nomine eſſentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis eſt tribus perſonis, & tota in ſingulis. Ideo non eſt dicendum, quòd pater genuit diuinam eſſentiam, quia ſi pater diceretur genuiſſe diuinam eſſentiam, diuina eſſentia relatiue diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret eſſentiam. Vt enim ait Augu. in 5. lib. de Trin. Quod relatiue dicitur, non indicat ſubſtantiam.

Secunda ratio. B

ITEM cum Deus pater ſit diuina eſſentia, ſi eius eſſet genitor, eſſet vtiq; genitor eius rei quæ ipſa eſt: & ita eadem res ſeipſam genuiſſet: quod Aug. negat, vt ſupra oſtendimus.

Tertia ratio & potior. C

ITEM, ſi pater eſt genitor eſſentiæ diuinæ, cum ipſe eſſentia diuina ſit & Deus ſit, eo quòd generat, & eſt, & Deus eſt. Ita ergo non illud quod generatur, eſt a patre Deus: ſed pater eo quòd generat, & eſt, & Deus eſt. & ſi ita eſt, non genito gignens, ſed gignenti genitus cauſa eſt, vt & ſit, & Deus ſit. Simili ratione probat Aug. in libr. 7. de Trin. quòd pater non eſt ſapiens ſapientia quam genuit: quia ſi ea ſapiens eſt, ea eſt: hoc enim eſt ſibi eſſe, quod ſapere. Quòd ſi hoc eſt, ſibi eſſe quod ſapere: non per illam ſapientiam; quam genuit pater, ſapiens eſt. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi eſt eſſe quod ſapere, niſi, eo eſt, quo ſapiens eſt? Ergo quæ cauſa illi eſt vt ſapiens ſit, etiam ipſa illi cauſa eſt vt ſit. Si ergo ſapientia, quàm genuit, illi cauſa eſt vt ſapiens ſit, & cauſa illi eſt vt ſit. Sed cauſam patri, qua ſit, a patre genitam, nullo modo quiſquam dixerit ſapientiam; quid enim eſt inſanius? Ita ergo ſi pater genuit eſſentiam, qua eſt eſſentia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſit. Non ergo ipſam, quæ eſt, eſſentiam genuit. Nam in illa ſimplicitate, vt inquit Augu. quia non eſt aliud ſapere quam eſſe, eadem eſt ibi ſapientia quæ eſſentia, ideoque quod de ſapientia, hoc de eſſentia dicimus. Sicut ergo non genuit ſapientiam, qua ſapiens eſt: ita nec eſſentiam, qua eſt. Vt enim ſapientia ſapiens eſt, & potentia potens: ita & eſſentia ipſa eſt.

Cap. 10. (beside "bat Aug. in libr. 7. de Trin.")

Ibidem. (beside "re quam eſſe")

Eademq;

Eademque ſapientia eſt & potentia, quæ eſſentia. Patet itaq; ex prædictis, quia pater eſſentiam diuinam non genuit.

Huic aduerſari uidetur Auguſt. D

HVIC Autem uidetur contrarium quod Augu. ait in lib. vnico de fide & Symbolo cap. 3. Deus cum uerbum genuit, id quod ipſe eſt genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, ſed de ſeipſo id quod ipſe eſt. Item, Deus pater, qui ueriſſime ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad ſeipſum iudicandum genuit, quod eſt ipſe qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis, Deum patrem genuiſſe illud quod ipſe eſt. Illud autem quod ipſe eſt, non eſt niſi diuina eſſentia. vdetur ergo diuinam eſſentiam genuiſſe. Ad quod reſpondemus illa uerba ſic intelligenda eſſe, dicentes: Pater de ſeipſo genuit illud quòd ipſe eſt, id eſt, filium, qui eſt illud quod pater eſt. Nam quod pater eſt, & filius hoc eſt. ſed non qui pater eſt, & filius hic eſt. *Ibidem.*

Alias partes quæſtionis exequitur. E

ITA Etiam non eſt dicendum quòd diuina eſſentia genuit filium: quia cum filius ſit diuina eſſentia, iam eſſet filius res a qua generatur: & ita eadem res ſeipſam generaret. Ita etiã dicimus quòd eſſentia diuina non genuit eſſentiam. Cum enim una & ſumma quędam res ſit diuina eſſentia, ſi diuina eſſentia eſſentiam genuit, eadẽ res ſeipſam genuit, quod omnino eſſe non poteſt, ſed pater ſolus genuit filium, & a patre & filio procedit ſpiritus ſanctus.

Quæ uideantur prędictis eſſe contraria. F

PRAEDICTIS autem videtur contrarium eſſe, quod dicit Augu. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, eſt Deo eſſe, quod ſapere. vnde pater & filius ſimul ſunt vna ſapientia, quia vna eſſentia: & ſigillatim ſapientia de ſapientia, ſicut eſſentia de eſſentia. Ecce his uerbis aperte dicit Aug. ſapientiam de ſapientia, & eſſentiam de eſſentia. Vbi videtur ſignificare quòd ſapientia ſapientiam, & eſſentia genuerit eſſentiam. Idem in lib. de fide ad Petrum ait, ſic Chriſtum Dei filium, id eſt, vnam ex Trinitate perſonam, Deum uerum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam eſſe non dubites. Hic videtur dicere quòd natura filij ſit nata de natura patris. Idem in lib. 15. de Trin. ait, Dicitur filius conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate: ſicut ſubſtantia de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia. Et hic videtur dicere quòd ſubſtantia ſit genita de ſubſtantia, & ſapiẽtia de ſapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de ſapientia, & ſubſtantia de ſubſtantia eſt, id eſt, filius qui eſt ſapientia, qui eſt ſubſtantia, eſt de patre, qui eſt eadem ſubſtantia & ſapientia: & filius, qui eſt diuinitas, natus eſt de patre, qui eſt natura diuina. Et vt expreſſius dicamus, dicimus filium ſapientiam eſſe de patre ſapientia & dicimus filium ſubſtantiam eſſe genitum de patre & a patre de ſubſtantia. Quòd autem ita intelligi debeat, Auguſt. oſtendit in lib. 7. de Trinit. dicens: Pater ipſe ſapientia eſt: & dicitur filius ſapiẽtia patris, quomodo dicitur lumen patris, id eſt, ſicut lumen de lumine,

Auguſt. de Trin. lib. 7. cap. 1. & 2.

Cap. 2.

Cap. 20.

Determinatio eorum quæ uidentur contraria.

Auguſt. de Trin. lib. 7. cap. 1. circa

finem capitis. Eodem libr. cap. 3. 1. Cor. 1.

mine,& uterque unum lumen:ſic intelligatur ſapientia de ſapientia,& uterque una ſapientia & una eſſentia. Item ideo Chriſtus dicitur virtus & ſapientia Dei,quia de patre virtute & ſapientia etiā ipſe uirtus & ſapientia eſt:ſicut ipſe lumen de patre lumine eſt, & ipſe fons uitę eſt apud deum patrem fontem uitæ. Filius ergo ſapientia de patre ſapientia eſt.ſicut filius lumen de patre lumine,& Deus filius de Deo patre:ut & ſingulus ſit lumen, & ſingulus Deus,& ſingulus ſapientia: & ſimul unum lumen, unus Deus, una ſapientia.Ecce manifeſte his uerbis aperit Aug. ex quo ſenſu accipiē da ſint prædicta uerba & his ſimilia,ſcilicet cum dicitur ſubſtantia de ſubſtantia,uel ſubſtantia genuit ſubſtantiam.

Quod uidetur prædictæ expoſitioni contrarium. G

Non longe a principio libr. Circa finem libri quinti.

HUIC vero etiam id contrarium videtur,quod Hilarius ait in 4.lib.de Tri.Nihil,inquit,niſi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt.Cum ergo filius eſſentiam habeat (tota enim in eo eſt diuina eſſentia) videtur quòd ipſa diuina eſſentia nata ſit.Item,in 5.lib.ait,Natiuitas dei non poteſt eam, ex qua prouecta eſt,non tenere naturam : nec enim aliud quàm Deus ſubſiſtit,quod non aliunde quàm de deo ſubſiſtit. Ecce hic dicit natiuitatem dei prouectam ex natura:& ita uidetur ex his uerbis atq; prędictis natura Dei & genita,& genuiſſe. Quod apertius dicit in lib. 11.de Trin.Nos,inquit,vnigenitum deum in forma dei manentem in natura hominis manſiſſe profitemur : nec vnitatem formę ſeruilis in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rurſum corporali inſinuatione patrem in filio prędicamus,ſed ex eo eiuſdem generis genitam naturam,naturaliter in ſe gignentem habuiſſe naturam,quæ in forma naturæ ſe gignentis manens formam naturæ,& infirmitatis corporalis accepit.Non enim defecerat dei natura, ne eſſet:ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis manens ſibi dei natura ſuſceperat,generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humanitatis exercens.Ecce hic aperte dicit,& naturam genuiſſe, & naturā genitam,& naturam aſſumpſiſſe naturam: quod a pleriſq; negatur. Item in eodem.Nunquid vnigenito deo contumelia eſt,patrem ſibi innaſcibilem deum eſſe,cum ex innaſcibili deo natiuitas unigenita in naturam vnigenitam ſubſiſtat?Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quod natura dei in forma ſua manens formam naturæ & infirmitatis corporalis acceperit.

Quod natura dei nō eſt minuta in aſſumptione paulo inferius.

Quomodo ſint intelligenda præmiſſa uerba Hilarij. H

Circa medium eiuſdem quarti

SED quia hæc uerba ſanè uult intelligi,ipſe idem dicit in 4.li. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi : quia non ſermoni res,ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Hæc ergo uerba ita intelligi poſſunt,Nihil habet filius niſi natum,id eſt, nihil habet ſecundū quòd deus eſt,niſi quod naſcendo accepit : & ipſe naſcendo patris in ſe ſubſiſtentem naturam habuit,vnde Hilarius addit in 5.lib.Eandem naturam habet genitus,quam ille qui genuit:ita tamen,ut natus non ſit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipſe,cum genitus ſit? Sed in his ipſis ſubſiſtit ille qui genitus eſt, in quibus totus

Circa finē quinti. Expoſitio.

totus eſt ipſe qui genuit:quia non eſt aliunde qui genitus eſt:& ideo non refertur ad aliud quod in uno ſubſiſtit,& ex vno. Ac ſic in generatione filij & naturam ſuam, vt ita dicam, ſequitur inde muta bilis Deus indemutabilem Deum gignens,nec naturam ſuam deſe rit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Sub ſiſtentem ergo in eo Dei naturam intelligamus,cum in deo deus in ſit,nec præter eum qui deus eſt,quiſquam deus alius ſit: quia ipſe deus,& in eo deus. Naturæ ergo dei patris ueritas in deo filio eſſe docetur,cũ in eo deus intelligitur eſſe qui deus eſt. Eſt enim unus in uno,& unus ab uno.

nem confirmat per uerba eiuſdem.

Ioan. 4. Ego in patre & pater in me.

Quod legitur pater de ſua ſubſtantia genuiſſe filium, & filium ſubſtantiæ patris. I

DICITVR quoque, & frequenter in ſcriptura legitur, Patrem de ſua ſubſtantia genuiſſe filium. vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum ait, Pater deus de nullo genitus deo,ſemel de ſua natura ſine initio genuit filium deum ſibi æqualem,& eadem qua ipſe naturaliter æternus eſt,diuinitate coeternum. Ecce hic dicit Aug. filium genitum de natura patris. Eſt autem vna natura patris,& filij, & ſpiritus ſancti. Si ergo de natura patris genitus eſt filius, genitus eſt de natura filij & ſpiritus ſancti: immo de natura trium perſonarum. Idem quoque Auguſt. in lib. 15. de Trin. dicit Chriſtum eſſe filium ſubſtantiæ patris,& de ſubſtantia patris genitum, tractans illud verbum Apoſtoli loquentis de deo patre ſic. Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum,& tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Quod dictum eſt,inquit,filij charitatis ſuæ,nihil aliud intelligitur quam filij ſui dilecti,quam filij ſubſtantię ſuæ. Charitas quippe patris,quæ in natura eius eſt ineffabiliter ſimplici,nihil eſt aliud, quàm ipſa natura atque ſubſtantia,vt ſæpe diximus,& ſæpe iterare non piget:ac per hoc filius charitatis eius nullus alius eſt, quàm qui de ſubſtantia eius eſt genitus. Ecce hic aperte dicit Auguſtin. filium eſſe genitum de ſubſtantia patris,& filium ſubſtantię patris. Idem quoque Auguſt. in lib. 3. contra hæreticum Maximum, ſubſtantiam dei genuiſſe filium,& filium genitum de ſubſtantia patris aſſerit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni,ſubſtantiam dei de ſeipſa, gigneret filium non putatis,niſi hoc patiatur quod ſubſtantia carnis patitur quando gignit. Erratis,non ſcientes ſcripturas neque uirtutem dei. Nullo enim modo verum dei filium cogitatis, ſi eum natum eſſe de ſubſtantia patris negaris. Non enim iam erat hominis filius,& deo donante factus eſt dei filius ex deo natus, gratia non natura. An forte etſi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiſcunque creatura,& in dei filium deo mutante conuerſa eſt? Sed nihil horum eſt:ergo aut de nihilo, aut de aliqua ſub ſtantia natus eſt. Sed ne crederemus vos putare de nihilo eſſe Dei [fi]lium,affirmatis non uos dicere de nihilo eſſe dei filium. De aliqua ergo ſubſtantia eſt.& ſi non de ſubſtantia patris, de qua ſit dicite:

Cap. 2.

Cap. 19. circa finẽ.

Colo. 1.

Tomo. 9. Cap. 14.

Mat. 22. c. Cõtra Paulianos. Cõtra Arrium & Donatum.

ſed non inuenietis. Iam ergo unigenitum Dei filium Ieſum Chriſtum de patris eſſe ſubſtantia, non uos nobiſcum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtrique legimus ut ſimus in uero filio eius Ieſu Chriſto. Dicite ergo nobis, Vtrum iſte uerus dei filius, ab eis qui gratia filij ſunt, quadam proprietate diſcretus, de nulla ſubſtantia ſit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua ſubſtantia eſt. Quæro, de qua? ſi non de patris ſubſtantia eſt, aliam quære. Si aliam non inuenis, patris agnoſce ſubſtantiam, & filium cum patre homouſion confitere. Idem in eodem. Confiteor deũ patrem omnino incorruptibiliter genuiſſe, ſed quod eſt ipſe genuiſſe. Item, dico quod ſæpe dicendum eſt, Aut de aliqua ſubſtantia eſt natus dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, quod uos iam non dicitis: ſi uero de aliqua, nec tamen de patris ſubſtantia, non eſt verus filius, ſi uero de patris ſubſtantia, unius eiuſdemque ſubſtantiæ ſunt pater & filius. Vos autem nec filium dei de ſubſtantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, ſed ex patre eſſe conceditis: nec videtis quàm neceſſe ſit, ut qui non eſt ex nihilo, nec ex aliqua alia re, ſed ex deo, niſi ex dei ſubſtantia eſſe non poſſit, & hoc eſſe quod deus eſt, de quo eſt, id eſt, deus de deo natus: quia non alius prius fuit, ſed natura coæterna de deo eſt.

1. Ioan. 5. Paulo inferius in eodẽ cap.

Ex eodem capit. circa principium

Colligens ſumma prædictorum aperit ex quo ſenſu accipienda ſint. K

His verbis præmiſſis innui uidetur, quòd diuina ſubſtantia filium genuerit, & quod filius ſit genitus de ſubſtantia patris, & quòd de deo eſt natura coæterna. & quòd pater id quod ipſe eſt genuit. Id autem quod ipſe eſt, diuina eſſentia eſt, & ita putari poteſt diuinam eſſentiam genuiſſe. Vehementer mouent nos hæc uerba, quæ quomodo intelligenda ſint, mallem ab alijs audire, quàm, ipſe tradere. Vt tamen ſine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc ſenſu dicta poſſunt accipi: Natura coæterna de deo eſt, id eſt filius coæternus patri de patre eſt, ita quòd eſt eadem cum eo natura, uel eiuſdem naturæ. Quem ſenſum confirmat Auguſtin. ibidem ſubiiciens, & quod dixerat quaſi explanans. Dicto enim Natura coæterna eſt de deo addit, Non eſt aliud filius quam illud de quo eſt, id eſt, vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens. Trinitas hæc vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt. quia non de aliqua materia uel de nihilo eſt filius, ſed de quo eſt genitus. Item, Spiritus ſanctus non de aliqua materia uel de nihilo eſt, ſed inde eſt vnde procedit. His utique uerbis aperte oſtendit ea ratione dici filium eſſe de ſubſtantia patris, qui eſt de patre genitus, ita quòd eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum eo: & Spiritum ſanctũ eſſe de ſubſtantia patris & filij, quia ab utroque procedit, ita quòd eſt eiuſdem ſubſtantiæ.

Lib. 3. contra maximinum ca. 14. Circa principium capitis. Eodẽ capi. Auguſt. Ibidem.

Quòd

Quòd nec filius, nec ſpiritus ſanctus eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia. L

OSTENDITVR quoque ex illis verbis filium, & ſpiritum ſanctum non eſſe de nihilo, ſed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12. lib. de Trinitate ait, Vnigenitus deus cùm natus ſit, patrem teſtatur authorem: cùm ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo: & cum ante tempus natus eſt, omnem ſenſum præuenit naſcendo. Hic apertè dicitur, quòd filius non eſt datus ex nihilo. Similiter & ſpiritus ſanctus non eſt dicendus eſſe vel procedere ex nihilo: quia filius de ſubſtantia patris natus eſt, id eſt, a patre eſt, cum quo eiuſdem ſubſtantiæ eſt, & eadem ſubſtantia. Ex quo ſenſu etiam accipiendnm eſt illud, Pater genuit id quod ipſe eſt, id eſt filium, qui eſt hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Aug. aperit dicens in 1. lib. contra Maximinum, Hoc genuit pater quod eſt: alioquin non eſt verus filius, ſi quod eſt pater, non eſt filius. Item ſubſtantia dei genuit filium, id eſt, pater ſubſtantia genuit filium, qui eſt eadem ſubſtantia, & eiuſdem ſubſtantiæ. Quod ſic eſſe intelligendum Aug. oſtendit dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus ſpiritum genuit: ita die, ſpiritus eiuſdem naturę vel ſubſtantiæ ſpiritum genuit. Item ſicut dicis, deus deum genuit: ita die, deus eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ deum genuit. Hoc ſi credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accuſaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus eſt de ſubſtantia patris, vel pater genuit filium de ſua natura ſiue eſſentia, id eſt, de ſe natura & eſſentia genuit filium eiuſdem ſubſtantiæ ac naturæ, & qui eſt eadem eſſentia ac natura. Similiter expone illud, filius ſubſtantiæ patris, & filius patris ſubſtantiæ, id eſt, qui eſt ſubſtantiæ, cum quo & filius eadem ſnbſtantia eſt, quia conſubſtantialis eſt patri filius. Et hic ſenſus adiuuatur ex his verbis Aug. qui in lib. 5. de Trin. ait, Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus. Tres autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus, quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona. His verbis oſtenditur non eſſe dicendum perſonam eſſe ex eſſentia, niſi ex ſenſu prædicto. Qui ſenſus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Tri. idem ait, Sicut noſtra ſcientia ſcientiæ dei; ſic & noſtrum verbum, quod naſcitur de noſtra ſcientia, diſſimile eſt illi verbo dei, quod natum eſt de patris eſſentia. Tale eſt autem ac ſi dicerem, de patris ſcientia, de patris ſapientia: vel, quod eſt expreſſius, de patre eſſentia de patre ſcientia, de patre ſapientia. Ex hoc itaque intellectu, verbum dei patris vnigenitus filius per omnia patris ſimilis & æqualis rectè dicitur deus de Deo, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia, eſſentia de eſſentia; quia hoc eſt omnino quod pater, non tamen pater: quia iſte filius, ille pater.

Non longè a medio.

Ex c. 3. l. de fide & symbolo paulò antè citatum.

circa medium primi libri.

Et lib. 3. contra Maximinum c. 14.

Li. 3. c. 15.

cap. 6.

cap. 13. & 14.

Ex c. 14.

Quare uerbum patris dicatur filius natura. M

INDE eſt quòd ſolum vnigenitus Dei dicitur natura filius quia

quia eiuſdem naturæ eſt,& eadem natura eſt cum patre. vnde Hila. in lib. I. de Trin. de Chriſto loquens ait, Natura filius eſt, quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FILIVM, AN NECESSITATE: ET AN VOLENS *vel nolens ſit Deus. Diſtinct. VI.* A

De comparatione actus generandi ad potentiam Cap. 20. In tom. 4. In dial. 3. 65. quæ. 7. Opinio cuiuſdam hæretici.

PRAETEREA quæri ſolet, vtrum pater genuerit filium voluntate, an neceſſitate. De hoc Oroſius ad Augu. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel neceſſitate. ſed nec voluntate nec neceſſitate, quia neceſſitas in Deo non eſt. præire voluntas ſapientiam non potuit. Quocirca, vt Aug. ait in 15. lib. de Trinit. ridenda eſt dialectica Eunomij, a quo Eunomiani hæretici orti ſunt: qui cùm non potuiſſet intelligere, nec credere voluiſſet vnigenitum Dei filium verbum Dei eſſe natura, id eſt, ſubſtantia patris genitum, non naturæ vel ſubſtantiæ dixit eſſe filium, ſed filium voluntatis Dei: volens aſſerere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium: ſicut nos aliquando aliquid volumus, quod anteà non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur noſtra natura, quòd abſit vt in Deo eſſe credamus. Dicamus ergo verbum Dei eſſe filium dei natura, non voluntate, vt docet Auguſt. in 15. lib. de Trin. vbi quendam catholicum hæretico reſpondentem commendat dicens: Acutè ſanè quidam reſpondit hæretico verſutiſſimè interroganti, vtrum Deus filium volens vel nolens genuerit: vt ſi diceret nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem, volens, continuò quod intendebat concluderet, ſcilicet non naturæ eſſe filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſimè viciſſim quæſiuit ab eo, vtrum Deus pater volens aut nolens ſit Deus: vt ſi reſponderet, nolens, ſequeretur grandis abſurditas & miſeria, quam de Deo credere magna eſt inſania: ſi autem diceret, volens, reſponderetur ei, ergo & ipſe voluntate ſua Deus eſt, non natura. Quid ergo reſtabat, niſi vt obmuteſceret, ſua interrogatione obligatum indiſſolubili vinculo ſe videns? Ex prædictis docetur non eſſe concedendum, quòd Deus voluntate vel neceſſitate, vel volens, vel nolens, ſit Deus. Item, quòd voluntate vel neceſſitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

Aug. de Tri. lib. 15. Cap. 20. Et in quæſtionibus ad Oroſiū.

Oppoſitio contra prædicta. B

SED contra hoc opponitur ſic, Voluntas dei eſt natura ſiue eſſentia Dei: quia non eſt aliud Deo eſſe, aliud velle; & ideo ſicut vna eſt eſſentia trium perſonarum, ita & vna voluntas. Si ergo deus natura deus eſt & voluntate deus eſt: & ſi verbum dei natura filius dei eſt, & volũtate filius dei eſt. Hoc autem facile eſt refellere: nam & præſcientia dei ſiue ſcientia, qua ſcit vel præſcit bona & mala, diuina natura ſiue eſſentia eſt: & prædeſtinatio ſiue voluntas eius eadem diuina eſſentia eſt: nec eſt aliud Deo ſcire & velle, quam eſſe,

Reſponſio.

ſe,& cùm ſit vnum & idem ſcientia dei vel voluntas,non tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de ſcientia,& econuerſo. Nec omnia illa ſua voluntate deus vult,quæ ſua ſcientia ſcit,cùm ſua ſciẽtia nouerit tam bona quam mala,voluntate autem non velit niſi bona. Scientia quippe dei & præſcientia de bonis eſt & malis: voluntas verò & prædeſtinatio de bonis eſt tantum. & tamen vnum & idem in deo eſt ſcientia & voluntas, & præſcientia & prædeſtinatio. Ita eum vnum ſit natura dei & voluntas, dicitur tamen pater genuiſſe filium natura non voluntate:& eſſe deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda ſunt illa verba,pater nec nolens nec volens deus eſt, nec uolens nec nolens genuit filium. C

PRAEDICTA tamen verba, quibus prudenter dictum eſt, quod Deus pater nec volens nec nolens eſt deus, nec nolens nec volens genuit filium, ſiue voluntate,ſiue neceſſitate, ex tali ſenſu mihi videntur accipienda,vt voluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipſe deus eſt voluntate præcedenti vel efficienti. vel volens priuſquam deus: nec voluntate præcedenti, vel accedenti genuit filium: nec prius volens, quam generans genuit filium: nec priùs generans quam volens genuit filium: volens tamen genuit, ſicut potens genuit,& bonus genuit filium, & ſapiens genuit, & huiuſmodi. Si enim pater ſapiens & bonus dicitur genuiſſe filium, cur non & volens? cùm ita ſit deo idem eſſe volentem, quod eſt eſſe deum: ſicut idem eſt eſſe ſapientem,quod eſt eſſe deum. Dicamus ergo quia pater ſicut ſapiens,ita volens genuit filium,ſed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem ſenſum aperit Hier.& confirmat ita dicens ſuper epiſtolam ad Eph. De filio dei,id eſt, domino noſtro Ieſu Chriſto ſcriptum eſt, qui cum patre ſemper fuit, & nunqnam eum vt eſſet, paterna voluntas præceſſit, & ille quidem natura filius eſt.

HIC QVERITVR AN PATER POTVERIT VEL VOLVERIT GIGNERE FILIVM.

Diſtinct. VII. A

HIC ſolet,quæri a quibuſdam,vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim,inquiunt, potuit vel voluit generare filium,ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius:nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui verſutiæ facilè reſpondemus, dicentes: Poſſe vel velle generare filium, non eſt aliquid poſſe vel velle ſubiectum potentiæ vel voluntati. Eſt tamen aliqua potentia vel voluntas, ſcilicet poſſe vel velle gignere filium. & ideo diſtinguenda eſt intelligentia propoſiti verbi, poſſe vel uelle gignere filium, & poſſe vel velle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum eſt, quæ ſubiecta ſunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec eſt aliquid inter omnia vel de omnibus,

Hilarius In lib. de ſynodis, E. qui dicunt de non extantibus eſſe filium dei ſimiliter qui dicunt quod neque conſilio, neque uoluntate pater genuerit ſilium anathematizat ſancta eccleſia. Itẽ ſi quis nolente patre dicat natum filium anathema ſit. Nõ enim nolente patre coactus pater uel naturali neceſſitate ductus cum nollet genuit filium ſed mox ut uoluit ſine tempore & impoſſibiliter ex ſe unigenitum demonſtrauit. Ephe. & Eccl. I.

De comparatione potentiæ generandi ad perſonam.

bus, ſed ſuper omnia & ante omnia. Non enim antè voluit vel potuit, quàm genuit: ſicut nec antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex ſimili quoque hoc videre poſſumus. Pater enim poteſt eſſe pater, & vult eſſe pater: filius autem non poteſt, nec vult eſſe pater: ergo pater poteſt vel vult eſſe aliquid, quod non poteſt vel vult eſſe filius. Non ſequitur: quia eſſe patrem nō eſt eſſe aliquid, ſed poteſt eſſe ad aliquid, vt in ſequenti oſtendetur.

Ponit quædam verba Aug. vnde poteſt moueri auditor. B

Diſt. 28. huius primi. 3. ſi. 12. c

SED vehementer nos mouet quod Augu. ait in lib. contra Maximinum, qui aſſerebat patrem potentiorem eſſe filio, eò quòd filium genuit deum creatorem: filius autem non: dicebatque patrem potuiſſe gignere non filium: & ideo potiorem eſſe filio. Ad quod reſpondens Augu. dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens oſtendere patrem eſſe non potiorem filio, his verbis, Abſit vt ideo potentior ſit pater filio, ſicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, ſed non oportuit. Vide & diligenter attende hęc verba, non enim non potuit, ſed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, ſed non oportuit. & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, ſubdit dicens, immoderata enim eſſet diuina generatio, ſi genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipſe nepos niſi auo ſuo pronepotem gigneret, ſecundum veſtram mirabilem ſapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille ſi nepotem non gigneret auo ſuo, & pronepotem proauo ſuo, non a vobis appellatione omnipotens, nec impleretur generationis ſeries ſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eam perficeret vllus, ſi non ſufficeret vnus omnipotens. itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prædictis verbis Auguſtini. C

HOC autem videtur quibuſdam non poſſe ſtare, ſcilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit eſſe pater: & ſi potuit eſſe pater, potuit ergo eſſe pater vel ſui, vel patris, vel ſpiritus ſancti, vel alicuius alius. Sed alius non: quia nullus alius ſemper fuit. Nec patris: quia pater eſt ingenitus & innaſcibilis. Nec ſui: quia nulla res ſeipſam gignere poteſt. Nec ſpiritus ſancti: quia naſci non potuit. Si enim naſci potuit, potuit eſſe filius, & ita mutabilis eſſe potuit.

Li. de Tri. 1. cap. 1.

Hic quæritur quomodo intelligenda ſint. D

QVOMODO ergo accipiatur quod ſuprà dictum eſt. Non enim non potuit gignere, ſed non oportuit: quaſi potuit, ſed non oportuit. Non eſt nobis perſpicuum aperire quomodo ſit hoc verum & ideo ſub ſilentio potius eſſet prætereundum, niſi me ſuper hoc aliquid loqui cogeret inſtantiam quærentium.

Hic aperitur ex quo ſenſu accipienda ſint. E

POTEST ERGO ſic intelligi, Non enim non potuit, ſed

ſed non oportuit,id eſt , non ex impotentia ſui fuit quod filius non genuit,ſed ei non conueniebat, ſicut deus filius non eſt deus pater, nec tamen hoc ex impotentia ſui eſt . Nam & pater ſimiliter non eſt filius, nec hoc eſt ex impotentia patris . Sed quęrit Maximinus Arrianorum epiſcopus . Vnde ergo eſt quod pater non poteſt eſſe filius, vel filius pater?non vtique ex impotentia, ſed pater proprietate generationis pater eſt,qua oportet eum non eſſe filium,& filius proprietate natiuitatis figlius eſt , qua oportet eum non eſſe patrem.De quibus proprietatibus poſtea plenius tractabitur. *Diſtin.26 huius primi.*

Vtrum pater natura ſit potens gignere filium , & an hoc ſit aliqua potentia , quæ ſit in filio . F

ITEM quęritur a quibuſdam,Si pater potens ſit natura gignere filium,& an hoc ſit aliqua potentia quę ſit in filio, Ad quod dicimus,quia pater non eſt potens niſi natura,eius enim potentia natura eſt vel eſſentia.At,inquiunt illi,ſi potens eſt gignere,habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, ſi non poteſt gignere.Habet ergo aliquam potentiam pater,quam non habet filius. Non ſequitur.Eandem enim potentiam habet penitus filius,quam & pater,qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit . Eadem enim potentia eſt in filio,qua potuit gigni,quæ eſt in patre,qua potuit gignere . Sed contra hoc opponitur,Aliud eſt poſſe gignere,aliud eſt poſſe gigni,quia aliud eſt gignere , & aliud gigni. Hic diſtinguendum eſt. Si enim cum dicitur,aliud eſt poſſe gignere,aliud poſſe gigni aliam ſignificas potentiam,qua pater potens eſt gignere,& aliam,qua filius potens eſt gigni,falſus eſt intellectus.Si autem dicas,patrem poſſe habere aliam proprietatem ſiue notionem,qua genitor eſt,& filium aliam,qua genitus eſt,verus eſt intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem , qua pater eſt, aliam filius , qua filius eſt . *Oppoſitio .*

Quomodo intelligendum ſit , filius habet uel non habet potentiam generandi . G

ITA etiam cum dicitur, filius non habet potentiam generandi,quam pater habet,dupliciter intelligi poteſt. Si enim dicatur,filius non habet potentiam generandi quam & pater,ſcilicet qua potens ſit ad generandum,id eſt : vt genuerit vel vt generet ſicut pater,verum eſt . Si vero intelligatur ſic , non habet potentiam qua poſſit gigni vel genitus eſſe;qua eadem pater potens eſt vt genuerit vel vt generet,falſum eſt.Sicut dicitur, pater habet potentiam, qua poteſt eſſe pater,filius vero non habet potentiam,qua poſſit eſſe pater,& econuerſo filius habet potentiam , qua poteſt eſſe filius, habet ergo aliquam pater,quam non habet filius,& econuerſo.Abſit,quia eadem eſt potentia patris,qua poteſt eſſe pater,& filii , qua poteſt eſſe filius . Ita etiam eadem eſt uoluntas,qua pater vult eſſe pater,non filius,& filius vult eſſe filius,non pater,& eadem eſt voluntas filii,qua vult eſſe genitus & patrem genuiſſe , & patris , qua vult eſſe genitor, & filium genitum eſſe .

DE

DE VERITATE ET PROPRIETATE ET INCOMMVTABILITATE ET *ſimplicitate eſſentiæ Dei.*

Diſtinct. VIII. A

De proprietatibus & conditionibus eſſentialibus trinitatis & unitatis.

NVNC de ueritate ſiue proprietate ſiue incommutabilitate atque ſimplicitate diuinæ naturæ, ſiue ſubſtantiæ, ſiue eſſentiæ agendum eſt. Eſt itaque deus, vt ait Aug. in 5 lib. de Trin. ſine dubitatione ſubſtantia, vel ſi melius hoc appellatur, eſſentia, quam Greci ouſian vocant. Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt ſapientia, & ab eo quod eſt ſcire dicta eſt ſcientia, ita ab eo quod eſt eſſe, dicta eſt eſſentia. Et quis magis eſt, quam ille qui dixit famulo ſuo, ego ſum qui ſum, & dices filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos? Ipſe vere ac proprie dicitur eſſentia, cuius eſſentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hier. ad Damaſum ſcribens ait, deus ſolus qui exordium non habet, veræ eſſentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione vere eſt, quia incommutabilis eſt, quaſi non ſint quę mutabilia ſunt. De quo enim dicitur fuit, non eſt, & de quo dicitur erit, non dum eſt. Deus autem tantum eſt, qui non nouit fuiſſe vel futurum eſſe. Solus ergo deus uere eſt cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe, non eſt.

Cap. 2.
Exod. 3. d
Hie. in epiſtola ad marcellum de 10. noībus, attigit quidem nomen eſſentiæ dei, ſimiliter in epiſtola ad Damaſum cuius initium. Quoniam uetuſto ſatis iudicatur hæc ſententia, ſed ad uerbum habetur in Iſido. libr. 7. et imo. ca. 1 & in Rabano ſuper illud Exo. Qui eſt, miſit me ad nos.

Qualiter intelligenda ſint uerba Hieronymi, quærendum eſt. B

HIC diligenter aduertendum eſt, quomodo intelligi debeant illa verba Hierony. ſcilicet Deus tantum eſt, & non nouit fuiſſe uel futurum eſſe: tanquam non poſſit dici de deo, fuit uel erit. ſed tantum, eſt: cum de eo ſcriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit ſemper, & erit in ſecula, & huiuſmodi, vnde videtur quia non eſt tantum dicendum de deo fuit, vel eſt, uel erit. Si enim diceretur tantum fuit, putaretur quod deſierit eſſe, ſi diceretur tantū, eſt, putaretur quod nō ſemper fuerit, ſed eſſe cœperit, ſi tantū diceretur, erit, putaretur non eſſe modo Dicatur ergo quia ſemper fuit, eſt, & erit, vt intelligatur quia nec cœpit, nec deſiit, nec deſinet eſſe. De hoc Augu. ſuper Ioannem ita ait, Cum de ſempiterna re proprie dicatur, eſt; ſecundum nos bene dicitur, fuit & erit, fuit, quia nūquam deſiit, erit, quia nunquam deerit, eſt, quia ſemper eſt, non preteriit, quaſi quod non maneat, non erit, quaſi quod non erat, Cum ergo noſtra locutio per tempora varietur, de eo uere dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deeſt, vel deerit: & ideo non eſt mirum ſi de ſpiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum, quæcunque audiet, loquetur, audiet ſcilicet ab eo a quo procedit. Audire illius eſt ſcire, idem etiam eſſe. A quo ergo eſt illi eſſentia, ab illo audientia, id eſt, ſcientia, quæ non eſt aliud, quam eſſentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id eſt, quod ſemper ſciuit, ſcit & ſciet.

In tom. 9. in tractatu. 99. a 16. cap. Ioan. ca.

ſciet. Ecce hic dicit Aug. verba cuiuſlibet temporis dici de Deo: ſed tamen proprie, eſt. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligẽdum eſt. Non nouit fuiſſe vel futurus eſſe, ſed tantum eſſe: id eſt cum dicitur de Deo quòd fuit vel erit, nõ eſt intelligendum quòd præteriit vel futurum ſit, ſed quod exiſtat ſimpliciter ſine aliquo temporali motu. Licet enim verba ſubſtantia diuerſorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, eſt, erat) non tamen temporales motus eſſe diſtinguit, ſcilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum pluſquàm perfectum: ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam ſiue diuinitatis ſimpliciter inſinuant. Deus ergo ſolus proprie dicitur eſſentia vel eſſe. Vnde Hilarius in 7. de Trin. ait, eſſe non eſt accidens Deo, ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa, & naturalis generis proprietas.

Hic aperit quomodo ſint intelligenda.

Non longe a principio Libri 7.

Hic de incommutabilitate.

Dei etiam ſolius eſſentia incommutabilis dicitur proprie: quia nec mutatur, nec mutari poteſt. Vnde Aug. in 5. libr. de Trin. Aliæ, inquit, eſſentiæ vel ſubſtantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio: Deo autem aliquid huiuſmodi accidere non poteſt: & ideo ſola ſubſtantia vel eſſentia, quæ eſt Deus, incommutabilis eſt, cui profecto maxime ac veriſſime competit eſſe. Quod enim mutatur, non ſeruat ipſum verum eſſe: & quod mutari poteſt, etiam ſi non mutetur, poteſt quod fuerat non eſſe. Ideoque illud ſolum quod non tantum non mutatur, verumetiam mutari omnino non poteſt, veriſſime dicitur eſſe, id eſt, ſubſtantia patris, & filij, & spiritus ſancti. Ideoque Apoſtolus loquens de Deo ait, Qui ſolus habet immortalitatem. Vt enim ait Auguſt. in libr. j. de Trin. Cum anima quodammodo immortalis eſſe dicatur & ſit, non diceret Apoſtolus. Solus Deus habet immortalitatem: niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt, quam nulla poteſt habere creatura: quoniam ſolius creatoris eſt. Vnde Iacobus ait, Apud Deum non eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Et Dauid, Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es. Ideo Auguſt. ſuper Gen. dicit quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempora. Et per tempora moueri, eſt per affectiones commutari, Deus autem nec loco, nec affectione mutari poteſt, qui per prophetam ait, Ego Deus & non mutor, qui eſt immutabilis ſolus. Vnde recte ſolus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait. Auguſt. contra Maximinum, nonnulla mors eſt ipſa mutatio: quia facit aliquid in ea non eſſe quod erat. Vnde & ipſa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia ſecundum modum ſuum nunquam definit viuere, habet tamen quandam mortem ſuam: quia ſi iuſte viuebat & peccat, moritur iuſtitiæ. ſi peccatrix erat, & iuſtificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum eſt diſputare

Cap. 2.

1. Ti. 6.

Cap. 1.

Quæ ſit uera immortalitas, quæ in ſolo creatore eſt.

Iaco. 1. c.

Pſal. 101

Lib. 8. c. 20. 21. 22. & 26.

Mal. 3. b.

Li. 3. c. 12.

putare. Et creaturarum natura cęleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerunt, & cuicunque rationali creaturę præſtatur vt peccare non poſſit, non eſt hoc naturę propriæ, ſed dei gratiæ. Et ideo ſolus deus, vt ait Apoſtolus, habet immortalitatem, qui non cuiuſquam gratia, ſed natura ſua nec potuit, nec poteſt aliqua conuerſione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Augu. in 1. lib. de Tri. ſubſtantiam dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facientem, & ſine vllo ſuo temporali motu temporalia creantem, intueri & noſſe, licet ſit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia, quæ ſine ſui mutatione cunctas condidit naturas.

1. Ti. 6. c

Cap. 1.

Hic de ſimplicitate. D

Quare creatura ſit multiplex & non ſimplex. Cap. 6. Hic de corporali oſtēditur quare ſit multiplex.

EADEMQVE ſola proprie ac vere ſimplex eſt vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla eſt diuerſitas, ſiue variatio vel multitudo. Vt autem ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia, te docet Augu. in 6. lib. de Trin. Animaduerte primo, quare omnis creatura ſit multiplex, & nullo modo vere ſimplex, & primum de corporali, poſtea de ſpirituali creatura. Corporalis utiq; creatura ex partibus conſtat, ita vt ſit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius ſit totum quam quęlibet pars, & in uno quoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud eſt figura. Poteſt enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis, ſimplex autem nullo modo.

Hic de ſpirituali creatura oſtendit quomodo ſit multiplex, & non ſimplex. E

Ex eodem libr. 6. cap. eodem.

CREATVRA quoq; ſpiritualis, ut eſt anima, in comparatione quidem corporis eſt ſimplex, ſine comparatione uero corporis, eſt multiplex & non ſimplex. Quę ideo ſimplex dicitur reſpectu corporis, quia mole non diffunditur per ſpacium loci, ſed in unoquoque corpore & in toto, tota eſt, & in qualibet eius parte tota eſt. Et ideo cum ſit aliquid in quanuis exigua particula corporis, quod ſentiat anima, quanuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota ſentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipſa tota anima uera ſimplicitas eſt. Cum enim aliud ſit artificioſum eſſe, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud triſtitia, poſſintque hæc & alia huiuſmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia ſine aliis, & alia magis, & alia minus, manifeſtum eſt animæ non ſimplicem, ſed multiplicem eſſe naturam. Nihil enim ſimplex mutabile eſt; omnis autem creatura mutabilis eſt, nulla ergo creatura uere ſimplex eſt. Deus uero etſi multiplex dicatur, uere tamen & ſumme ſimplex eſt. Dicatur enim magnus, bonus, ſapiens, beatus, uerus: & quicquid aliud non

Ibi. cap. 7.

indign

indigne dici videtur, ſed eadem magnitudo eius eſt quæ ſapientia. Non enim mole magnus eſt, ſed virtute & eadem bonitas eius eſt, quæ ſapientia, & magnitudo, & veritas, & non eſt ibi aliud ipſum beatum eſſe, & aliud magnum, aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe, aut omnino eſſe. *Quomodo deus ſimplex eſt.*

Qualiter Deus cum ſit ſimplex, multiplex tamen dicatur. F

HIC diligenter notandum eſt cum dicat Augu. ſolum Deum vere ſimplicem eſſe, cur dicat eundem multipliciter dici. Sed hoc non propter diuerſitatem accidentium vel partium dicit, ſed propter diuerſitatem ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur, quæ licet multiplicia ſint, vnum tamen ſignificant, ſcilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur, cum de illa incommutabili æternaque ſubſtãtia incomparabiliter ſimpliciore quàm eſt humanus animus dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde Au. in 6. libro de Trini. Deo, inquit, eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, vel ſapientem eſſe, vel iuſtum eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia eius ſignificetur. Humano autem animo non eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem aut iuſtum, poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum. *Cap. 4.*

Tanta eſt Dei ſimplicitas, quòd nulli prædicamentorum ſubijcitur. G

QVÒD autem in natura diuina nulla ſit accidentium diuerſitas, nullaq; penitus mutabilitas, ſed perfecta ſimplicitas, oſtendit Aug in lib. 5. de Trin. dicentes. Intelligamus Deum quantum poſſumus, ſine qualitate bonum, ſine quantitate magnum, ſine indigentia creatorem, ſine ſitu præſidentem, ſine habitu omnia continentẽ, ſine loco vbique totum, ſine tempore ſempiternum, ſine vlla ſui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem, quiſquis Deum ita cogitat, etſi nondum poteſt omnino inuenire quid ſit ipſe, pie tamen caueat quantum poteſt aliquid de illo ſentire, quod nõ ſit. Ecce ſi ſubtiliter intendas ex his atque prædictis aperitur, illa prędicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis eſt ſubiecta accidentibus. *Cap. 1.*

Quòd Deus non proprie, ſed abuſiue dicitur ſubſtantia. H

VNDE nec proprie dicitur ſubſtantia, vt Aug. oſtendit in lib. 7. de Trin. Sicut ab eo quod eſt eſſe appellatur eſſentia, ita ab eo quòd eſt ſubſiſtere ſubſtantiam dicimus, ſi tamen dignum eſt, vt Deus dicatur ſubſiſtere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus, vt ſubiectis, ſunt ea quę in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur, ſicut in corpore color, aut forma. Corpus enim ſubſiſtit, & ideo ſubſtantia eſt, Res vero mutabiles neque ſimplices proprie dicuntur ſubſtantiæ. Deus autem ſi ſubſiſtit, vt ſubſtantia proprie dici poſſit, ineſt in eo aliquid tanquam in ſubiecto, & non eſt ſimplex. N. fas eſt autem dicere vt ſubſiſtat Deus, & ſubſit bonitati *Cap. 4. & 5.*

ſuæ, atque illa bonitas non ſubſtantia ſit vel potius eſſentia, neque ipſe Deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tanquam in ſubiecto. Vnde manifeſtum eſt Deum abuſiue ſubſtantiam vocari, vt nomine vſitatiore intelligatur eſſentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortaſſe ſolum Deum dici oporteat eſſentiam. Eſt enim vere ſolus, quia incommutabilis eſt.

Quòd non eſt aliquid in Deo, quod non ſit Deus. I

Paulo poſt medium. 4. lib. Non lõge a fine li.

HVIVS autem eſſentiæ ſimplicitas ac ſynceritas tanta eſt, quòd non eſt in ea aliquid, quod non ſit ipſa, ſed idem eſt habens & quod habetur. vnde Hilarius in 7. lib. de Trin. ait, Non ex compoſitis Deus, qui vita eſt, ſubſiſtit, neque qui virtus eſt, ex infirmis continetur, neque qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur, neque qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formalis eſt, totum quod in eo eſt, vnum eſt. Idem in 8. lib. de Trin. Nõ humano modo ex compoſitis Deus eſt, vt in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat, ſed totum vna eſt natura, ſcilicet, perfecta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed viuens per totum ipſa. De hoc eodem Boetius in primo lib. de Trin ait. Quo circa hoc vere vnum eſt, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo eſt, neque enim ſubiectum fieri poteſt. Augu. quoq; in lib. de fide & Symbolo dicit, In Dei ſubſtantia non eſt aliquid quod non ſit ſubſtantia, quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia, aliud quod accidit ſubſtantiæ. Sed quicquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt. Verum hæc dici poſsũt facile, & credi, videri autem niſi puro corde omnino non poſſunt. Item Augu. 15. libr. de Trini. Sic habetur in natura vniuſcuiuſque trium, quod qui habet, hoc ſit quod habet, ſicut immutabilis ſimplexque ſubſtantia. vnde Iſidor. ait. Deus ſimplex dicitur, ſiue non amittendo quod habet, ſeu quòd aliud non eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Et cum tantæ ſimplicitatis atque ſynceritatis ſit natura diuina, eſt tamen in ea trinitatis perſonarum. Vnde Augu. in lib. 11. de Ciui. Dei, Non propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem dicimus, quia eſt pater in ea ſolus, aut filius in ea ſolus, aut ſpiritus ſanctus in ea ſolus, aut quia eſt ſola iſta nominum Trinitas, ſiue ſubſtantia perſonarum, ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo ſimplex dicitur, quia eſt hoc quod habet, excepto quòd relatiue quæque perſona ad alteram dicitur, nec eſt ipſa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiue dicitur, nec tamen ipſe eſt filius, & filius habet patrem, nec tamen ipſe eſt pater. In quo vero ad ſemetipſum dicitur, non ad alterum, hoc eſt quod habet, ſicut ad ſemetipſum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita eſt ipſe. Propter hoc vtique natura hęc dicitur ſimplex, quod non ſit aliud habens, & aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebus eſt. Non enim habens liquorem liquor eſt, nec corpus color, nec anima eſt ſapientia. Ecce quanta eſt identitas, quanta eſt vnitas, immutabilitas, ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ, iuxta infirmitatis noſtræ valetudinem aſſignauimus.

Cap. 3.

Cap. 9. circa finem eiuſdem.

Cap. 17.

Lib. 1. de ſum. bo. ca. 8. & cap. 7. ethi cap. 1.

Cap. 10.

DE

DE DISTINCTIONE TRIVM PARSONARVM Diſtinct. IX. A

De proprietatibus & conditionibus perſonalibus trinitatis & vnitatis.c.1.

NVNC ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. Teneamus ergo,vt docet Aug. in lib. de fide ad Petrum patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum naturaliter, nec tamen ipſum patrem eſſe,qui filius eſt,nec filium eſſe ipſum qui pater eſt, nec ſpiritum ſanctum eſſe ipſum, qui pater eſt aut filius. Vna enim eſt eſſentia patris,& filii, & ſpiritus ſancti, in qua non eſt aliud pater,aliud filius,aliud ſpiritus ſanctus, quanuis perſonaliter alius ſit pater,alius filius,alius ſpiritus ſanctus.

Hic de coæternitate filij cum patre. B

GENITVS eſt enim a patre filius,& ideo alius, nec tamẽ ante fuit pater,quàm filius,coæternæ enim ſunt ſibi tres perſonæ.

Argumentatio Arrianorum. C

SED contra hoc inquit hæreticus,vt refert Ambr. in libr.j. de fide ad Gratianum,Omne quòd natum eſt,principiũ habet, & ideo quia filius natus eſt,principium habet,& eſſe cœpit,quòd hæreticorum ore ſic dictum eſt.Nam ipſe Arrius,vt meminit Aug. in 6.libr. de Trin.dixiſſe fertur,Si filius eſt,natus eſt,ſi natus eſt,erat tempus quando non erat filius.

Cap.5.circa medium eiuſdem.
Cap.1.

Reſponſio Auguſtini catholica. D

Augu. ibi.

QVI hoc dicit,non intelligit etiam natum eſſe de Deo ſempiternum eſſe vt ſit coæternus patri filius, ſicut ſplendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus eſt illi, & eſſet coæternus, ſi ignis eſſet.

Oppoſitio Auguſtini contra hæreticum. E

ITEM, Si Dei filius,inquit Augu. virtus & ſapientia Dei eſt, nec vnquam fuit Deus ſine virtute & ſapientia,coęternus eſt ergo Deo patri filius. Dicit autem Apoſtolus Chriſtum eſſe Dei virtutem & Dei ſapientiam. Aut ergo non fuit,quando non fuit filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & ſapientiam, quod dementis eſt dicere. Conſtat enim qui ſemper habuit ſapientiã, ſemper ergo habuit filium.

Libr.6. Cap.1.
1. Cor.1.d

Reſponſio Ambroſii ad idem,authoritate fulta. F

EIDEM quoque Arrianicæ quæſtioni Ambr. in hunc modum reſpondet,Ego,inquam, filium eſſe natum confiteor, quod reliquũ eſt impietatis,horreſco.Scriptum eſt enim in veteri Teſtamento,vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius ante me,inquit,non fuit alius Deus. Si pater: poſt me,inquit,non erit, hic priorem,& ille poſteriorem non habet. Inuicem enim in ſe, & pater in filio, & filius in patre cognoſcitur. Cum enim patrem dixeris eius etiam filium deſignaſti, quia nemo ipſe pater eſt ſibi: cum filium nominas, etiam patrem fateris, quia nemo ipſe ſibi filius

In 1.lib.de fid. ad Gratianum, circa medium quinti capitis.
Eſai.42.
Ioan.13.d
Ratione vtitur.

filius eſt. Itaque nec filius ſine patre, nec pater poteſt eſſe ſine filio ſemper ergo pater, ſemper & filius eſt.

Ambro. contra hæreticum. Libro & ca. citatis.

Inuectio Ambroſii contra hæreticum. G

ITEM dic, inquam, mihi hæretice, fuitne quando omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nam ſi pater eſſe cœpit, Deus erat primo erat, & poſtea pater factus eſt. Quomodo ergo immutabilis Deus eſt? Si enim ante Deus, poſtea pater fuit, vtique generationis acceſſione mutatus eſt, ſed auertat Deus hanc amentia.

Ineffabile eſt quomodo filius ſit, & non habeat patrem priorem, ſicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis eſt. H

Vbi ſupra

SED quæris a me, inquit Ambr. quomodo ſi filius ſit, non priorem habeat patrem. Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes eſſe generatum? Mihi enim impoſſibile eſt generationis ſcire ſecretum. Mens deficit, vox ſilet, non mea tantum, ſed & angelorum, ſupra poteſtates, & ſupra angelos, & ſupra cherubin, & ſupra ſeraphin, & ſupra omnem ſenſum eſt, quia ſcriptum eſt, Pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt. Et ſi pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo nō eſt ſupra omnem ſenſum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue, ſcrutari non licet ſuperna myſteria. Licet ſcire quòd natus ſit, non licet diſcutere quomodo natus ſit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus eſt. Ineffabilis enim eſt illa generatio. vnde Eſaias, Generationem eius quis enarrabit?

Phil. 4.b

Eccle. 5.d

Quidam præſumunt diſcutere generationis ſeriem. I

QVIDAM tamen de ingenio ſuo præſumentes, dicunt aliam generationem poſſe intelligi, & alia huiuſmodi, inhærentes illi authoritati Hiero. ſuper Eccleſiaſten, In ſacris ſcripturis, quis ſæpiſſime non pro impoſſibili, ſed pro difficili ponitur, vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieron. ideo quòd generatio filij æterna plene intelligi vel explicari poſſit a quoquam mortalium ſed quia de ea aliquid intelligi, vel dici poteſt, quidam tamen hoc accipiant dictum de temporali Chriſti generatione.

Eſa. 53.b Tomo 7. commentario ad 3. c. Eccleſiaſtæ, circa illud. Quis ſcit ſi ſpiritus. Leon papa & Dionyſius.

Vtrum debeat dici, ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt filius. K

HIC quæri poteſt cum generatio filii a patre nec principium habeat nec finem, quia æterna eſt, vtrum debeat dici, filius ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt, vel ſemper gignetur. De hoc Grego ſuper Iob ait, Dominus Deus Ieſus in eo quòd virtus & ſapientia Dei eſt, de patre ante tempora natus eſt, vel potius quia nec cœpit naſci, nec deſiit, dicamus verius ſemper natus, non autem poſſumus dicere ſemper naſcitur, ne imperfectus eſſe videatur. At vero, vt ęternus deſignari valeat & perfectus, & ſemper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & ſemper ad æternitatem, quamuis per hoc ipſum quod perfectum di

Libr. 29. moralium ca. 1.

cimus, multum ab illius ueritatis expreſſione deuiamus: quod factum non eſt, non poteſt dici proprie perfectum: ſed balbutiendo, vt poſſumus, excelſa dei reſonemus. Et dominus noſtræ infirmitatis uerbis condeſcendens: Eſtote, inquit, perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Super illum locum etiam Pſal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Augu. Quanquam per hoc quod dicit hodie, poſſit intelligi dies ille, quo Chriſtus ſecundum hominem natus eſt, tamen quia hodie præſentiam ſignificat, atque in æternitate neque præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit, neque futurum, quaſi nondum ſit: ſed præſens tantum: quia quicquid æternum eſt, ſemper eſt: diuinitus tamen accipitur de ſempiterna generatione ſapientię dei. Ecce his uerbis oſtendit Auguſtin. quòd generatio filij ſemper eſt, nec pręterijt, nec futura eſt, quia æterna eſt. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, ſcilicet ne uideretur incœpiſſe, hodie dixit, ne præterita generatio uideretur. Ex his ergo verbis prophetæ, ut ait Ioannes Chryſo. nihil aliud manifeſtatur, niſi quia ex ipſa eſſentia patris ſemper genitus eſt filius. Mat. 5. Pſal. 2. In tom. 8. in expoſitione pſalmi ſecundi.

Origenes uidetur dicere contrarium, ait enim quod ſemper generatur filius à patre. L

ORIGENES vero ſuper Hieremiam dicit, quòd filius ſemper generatur à patre, his uerbis. Saluator noſter eſt ſapientia dei: ſapientia uero eſt ſplendor æternæ lucis. ſaluator ergo noſter ſplendor eſt claritatis. Splendor autem non ſemel naſcitur & deſinit: ſed quoties ortum fuerit lumen ex quo ſplendor oritur, toties oritur etiam ſplendor claritatis. ſic ergo ſaluator ſemper naſcitur. Vnde ait in li. Sap. Ante omnes colles generat me dominus: non, ut quidam male legunt, generauit. His uerbis aperte oſtendit Origenes, ſanè dici poſſe & debere, filius ſemper naſcitur, quod videtur contrariū illi uerbo Gregorij præmiſſo, ſcilicet, non poſſumus dicere, ſemper naſcitur. Ori. tom. 2. homil. in Hieremiā. 6. circa illud Hie. 11 Reuerſi ſunt. Prou. 8. ſecundum 70.

Exponit præmiſſa uerba Gregorij, ne putetur inter doctores eſſe contrarietas. M

SED ne tanti authores ſibi contradicere in re tanta uideantur, illa uerba Gregorij benigne interpretemur. Dominus, inquit, Ieſus ante tempora natus eſt de patre: uel potius, quia nec cœpit naſci nec deſijt, dicamus uerius, ſemper natus. Sed quomodo uerius dicitur hoc. ſ. quod filius ſemper natus eſt, quam illud. ſ. quòd de patre ante tempora natus eſt? Illud enim ſyncera & catholica fides tenet ac prędicat, vt iſtud. Quare ergo ait, dicamus uerius, cum utrunque pariter ſit uerum? niſi quia uolebat intelligi hoc ad maiorem euidētiam & expreſſionem ueritatis dici, quam illud? His etenim uerbis omnis calumniandi uerſutiis hęreticis obſtruitur aditus, quibus Chriſti ſecundum deitatem generatio ſine initio, & ſine fine eſſe, ac perfecta monſtratur. Non autem adeo aperte ſemper manifeſtatur veritas cum dicitur, filius ante tempora genitus eſt de patre, uel filius ſemper naſcitur de patre. Et ideo dicit Gregorius, quòd non Quæſtio de ipſis uerbis Greg. hic ſoluitur. In eod. ca.

poſſumus dicere,ſemper naſcitur. Non,inquam,ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis, poteſt tamen dici, ſi ſanè intelligatur:ſemper enim naſcitur filius de patre, vt ait Orig. non quòd quotidie iteretur illa generatio,ſed quia ſemper eſt.Semper ergo naſcitur,id eſt,natiuitas eius ſempiterna eſt.

Quod filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

HILARIVS quoque dicit filium naſci ex patre in libr.7. de Trin.his verbis,viuens deus,& naturæ æternę viuentis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud eſſe quàm uiuens. Nam cum ait,ſicut miſit me uiuens pater,& ego uiuo propter patrem:docuit uitam in ſe per uiuentem ineſſe ſibi. Ecce hic habes,quia filius naſcitur ex patre. Item in eodem,cum dicit Chriſtus,ſicut pater habet vitam in ſe: ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo:omnia uiua ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod autem ex viuo viuum natum eſt, habet natiuitatis profectum ſine nouitate. Non enim nouum eſt quòd ex viuo generatur in uiuum, quia nec ex nihilo eſt:& vita quæ natiuitatem ſumit ex uita, neceſſe eſt per naturę unitatem & perfectæ natiuitatis ſacramentum, vt & in uiuente uiuat,& in ſe habeat uitam uiuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex uiuo viuens filius. Item in eodem. in deo totum quod eſt uiuit:deus enim vita eſt,& ex vita non poteſt quicquam eſſe niſi viuum:neque ex deriuatione,ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſic dum totum quod eſt viuit,& dum totum quod ex eo naſcitur uirtus eſt,habet natiuitatem filius,non demutationem. Et hic dicit quia naſcitur. Item in 9.lib.de Trin.: Donat pater filio tantum eſſe,quantum eſt ipſe:cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento natiuitatis impartit,quem ex ſe in ſua forma generat. Hic dicit quia generat per filium.

Paulo poſt lib. mediū. Ioan. 6. f Ioan. 5. d Idem in eodem paulò poſt.

Paucis interpoſitis. Attende in totū quod in deo eſt viuit. Pene in loco priùs citato. Multo poſt libri medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum ſit. O

DICAMVS ergo filium natum de patre ante tempora, & ſemper naſci de patre,ſed congruentius ſemper natum: & eundem fateamur ab æterno eſſe,& patri coęternum,id eſt,authori. Pater enim generatione author filij eſt, vt in ſequenti oſtendetur. Vt ergo pater eſt æternus,ita & filius ęternus eſt:ſed pater ſine authore, filius uero non:quia pater innaſcibilis,filius natus. Et vt ait Hilarius in 12.lib.de Trin.aliud eſt ſine authore ſemper eſſe æternum, aliud patri,id eſt,authori,eſſe coæternum. Vbi autem pater author eſt, ibi & natiuitas eſt:quia ſicut natiuitas ab authore eſt, ita & ab ęterno authore æterna eſt natiuitas. Omne autem quod ſemper eſt, etiam æternum eſt:ſed tamen non omne quod æternum eſt, etiam innatū eſt:quia quod ab æterno naſcitur, habet æternum eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum eſt,id cum æternitate non natum eſt: quod vero ex ęterno natum eſt,id ſi non æternum natum eſt,& iam non erit & pater author æternus. Si quid ergo ei,qui ab æterno patre natus eſt,ex æternitate defuerit,idipſum non eſt authori ambiguum defuiſſe:quia ſi gignenti eſt infinitū gignere, & naſcenti etiā

Hac diſt. Itē 15. di.

Pene in medio libri.

infinitum

infinitum naſci eſt. Medium enim quid inter natiuitatem dei filij, & generationem dei patris, nec ſenſus nec ratio admittit: quia & in generatione natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt: quia ſine vtroque neutrum eſt: utrumque ergo ſine interuallo ſui eſt.

Argumentatio hæretici. P

SED inquiet hæreticus, omne quod natum eſt non ſemper fuit quia in id natum eſt vt eſſet. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata ſunt, aliquando non fuerint. Sed aliud eſt ex eo naſci, quod ſemper non fuit: aliud eſt ex eo natum eſſe, quod ſemper eſt. Ibi nec ſemper fuit, quia pater eſt, nec ſemper pater eſt, & qui non ſemper pater eſt, non ſemper genuit, ubi autem ſemper pater eſt, ſemper filius eſt. Quòd ſi ſemper deo patri proprium eſt quòd ſemper eſt pater, neceſſe eſt filio ſemper proprium eſſe, quòd ſemper eſt filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam noſtram, ut non fuerit ſemper, cui proprium eſt ſemper eſſe quod natum eſt? Natum ergo vnigenitum deum confitemur, ſed natum ante tempora, nec ante eſſe quàm natum, nec ante natum quàm eſſe: quia naſci quod erat iam non naſci eſt, ſed ſeipſum demutare naſcendo. Hoc autem humanum ſenſum & intelligentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, ſed prudentię fidelis profeſſio eſt.

Reſponſio Hilarij lib. ſup. dicto. Quid ſit proprium patri & filio.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET PRIVS, QVID SIT AMOR PATRIS & filij dicitur. Diſt. X. A

NVNC poſt filij æternitatem de ſpiritu ſancto, quantum deo donante videre conceditur, diſſeramus. Spiritus ſanctus amor eſt, ſiue charitas, ſiue dilectio patris & filij. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trin. ait, Spiritus ſanctus nec patris eſt ſolius, nec filij eſt ſolius, ſed amborum: & ideo communem, qua inuicem ſe diligunt pater & filius, nobis inſinuat charitatem.

De æterna proceſſione ſpiritus ſancti quãtum ad perſonã quæ procedit ca. 17.

Quòd ſpiritus ſanctus proprie dilectio dicatur: & tamen trinitas ſit dilectio. B

IOANNES autem in epiſtola canonica ait, Deus charitas eſt non dixit, Spiritus ſanctus charitas eſt. Quod ſi dixiſſet, abſolutior eſſet ſermo, & non parua pars quæſtionis deciſa, ſed quia dixit, deus charitas eſt, incertum eſt, & ideo quęrendum eſt, utrum deus pater ſit charitas, an filius, an ſpiritus ſanctus: an deus ipſa trinitas, quia & ipſa non tres dij, ſed vnus eſt deus Ad hoc Augu. in eodem libro ita dicit: Neſcio cur ſicut ſapientia & pater dicitur, & filius, & ſpiritus ſanctus, & ſimul omnes non tres, ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur pater, & filius, & spiritus ſanctus, ſimul omnes una charitas. Non ideo tamen quiſquã nos inconuenienter ęſtimet charitatem appellare ſpiritum ſanctum: quia & deus pater, & deus filius poteſt charitas nuncupari, ſicut propriè verbum dei etiam ſapientia dei dicitur, cum & pater & ſpiritus ſanctus ſit ſapientia.

1. Ioan. 4. a Augu. lib. & cap. prædictis.

Sicut

Sicut uerbum dei propriè dicitur ſapientia & tamen tota trinitas dicitur ſapientia: ita & ſpiritus ſanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur charitas. C

Ex eodem lib. c. eodē, ſed paulo inferius.

Si ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet quis aptius quàm ſpiritus ſanctus? ut ſcilicet in illa ſumma ſimplicique natura non ſit aliud ſubſtantia, & aliud charitas. ſed ſubſtantia ipſa ſit charitas, & charitas ipſa ſit ſubſtantia, ſiue in patre, ſiue in filio, ſiue in ſpiritu ſancto: & tamen ſpiritus ſanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his uerbis aperte dicit Augu. quòd in trinitate charitas aliquando refertur ad ſubſtantiam, quæ communis eſt trium perſonarum & tota in ſingulis: aliquando ſpecialiter ad perſonam ſpiritus ſancti. ſicut ſapientia dei aliquando pro ſubſtantia diuina, aliquando pro filio proprie accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmat eadem nomina proprie & uniuerſaliter accipi. D

Pluribus enim exemplis doceri poteſt, multa rerum uocabula & vniuerſaliter poni, & propriè quibuſdam rebus adhiberi: ſicut Legis nomine aliquando ſimul omnia veteris Teſtamenti ſignificā tur eloquia. aliquando autem propriè uocatur Lex, quę data eſt per Moyſen. Multa alia ſuppetunt exempla, ſed in re aperta uitanda eſt longitudo ſermonis. Sicut ergo unicum dei uerbum propriè uocamus nomine ſapientię, cum ſit uniuerſaliter & ſpiritus ſanctus & pater ipſa ſapientia: ita ſpiritus ſanctus proprio vocabulo charitas nū cupatur, cum ſit pater & filius uniuerſaliter charitas.

Eiſdem li. & capite Ioan. 1. b

Authoritatem ponit, quod filius proprie dicitur ſapientia. E

Sed Dei uerbum, id eſt, unigenitus dei filius, aperte dictus eſt dei ſapientia, ore Apoſtoli dicentis, Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam. Spiritus autem ſanctus ubi ſit dictus charitas, inuenimus: ſi diligenter Ioannis Apoſtoli eloquium ſcrutemur: qui cum dixiſſet, Diligamus inuicem, quia ex deo eſt dilectio: adiunxit, & omnis qui diligit, ex deo natus eſt, quia dilectio deus eſt. Hic manifeſtauit ſe dixiſſe eam dilectionem eſſe deum, quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio: ſed quia & filius ex deo patre natus eſt, & ſpiritus ſanctus ex deo patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum eſſe dilectionem, merito quæritur. Pater enim ſolus ita deus eſt, vt non ſit ex deo: & ideo dilectio, quæ ita deus eſt vt ex deo ſit, non ipſe pater eſt, ſed aut filius, aut ſpiritus ſanctus. Sed in conſequentibus cum dei dilectionem commemoraſſet Ioannes, qua dilexit nos, & hinc hortatus eſſet vt & nos inuicem diligamus, atque ita deus in nobis maneat: quia utique dilectionem deum dixerat, ſtatim volens de hac re apertius aliquid eloqui inquit. In hoc cognoſcimus, quia in ipſo maneamus, & ipſe in nobis: quia de ſuo ſpiritu dedit nobis. Spiritus itaque ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere: & ipſum in nobis. Hoc autem facit dilectio.

De ſpiritu ſancto teſtimonium quærit, & inuenit, vbi dicatur eſſe charitas. 1. Ioan. 4 b

In eod. a.

ctio. Ipſe ergo deus eſt dilectio, Deus ergo ſpiritus ſanctus, qui procedit ex deo, ſignificatur ubi legitur, deus dilectio, & dilectio ex deo eſt. Ecce his uerbis aperte dicit Aug. ſpiritum ſanctum eſſe charitatem patris & filij & in tantum quoq; ſermonem produxit, vt videatur dixiſſe ſpiritum ſanctum non ſolum eſſe dilectionem patris & filij, qua ſe inuicem & nos diligunt: ſed etiam qua diligimus deũ. Sed utrũ ipſe ſit charitas, qua nos diligamus deũ, in ſeq. explicatur. *Diſtin. 17. primi.*

Redit oſtendere quod propoſuerat, ſcilicet quod ſpiritus ſanctus ſit amor, quo pater a filio, & filius a patre diligitur. F

NVNC vero quod incœpimus oſtendere curemus. ſ. ſpiritum ſanctum dilectionem eſſe, ſiue amorem patris & filij: quo ſcilicet pater diligit filium & filius patrem. De hoc Hieron. ſuper 17. pſal. ait, Spiritus ſanctus nec pater eſt nec filius: ſed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoque in 6. lib. de Trin. ait, In omnibus æqualis eſt patri filius, & eſt unius eiuſdemq; ſubſtantiæ. Quapropter et iam ſpiritus ſanctus in eadem unitate ſubſtãtiæ, & æqualitate conſiſtit. *In tom. 8. circa illud Diligant te domine. In fin. 4. c. In principio. 8. ca.*

Quid ſit Spiritus ſanctus, hic aperitur. G

SIVE enim ſit unitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, manifeſtum eſt quòd non aliquis duorum eſt, quo uterq; coniungitur: quo genitus a gignente diligatur, genitoremque ſuum diligat, ſintq; non participatione ſed eſſentia ſua: neq, dono ſuperioris alicuius, ſed proprio ſuo ſeruantes unitatem ſpiritus in uinculo pacis. Ecce hic habes ſpiritum ſanctum eſſe, quo filius diligitur a patre, & pater a filio, & quo illi duo ſeruant unitatem pacis. Spiritus ergo ſanctus, ut ait Aug. in eodem, commune eſt aliquid patris, & filij, quicquid illud eſt. At ipſa communio conſubſtantialis, & coæterna eſt: quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur. Sed aptius dicitur charitas, & hæc quoq; ſubſtantia: quia deus ſubſtantia eſt, & deus charitas eſt. Tria ergo ſunt, & non amplius, unus diligens eum qui de illo eſt, & unus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio, quę ſi nihil eſt, quomodo deus ſubſtantia eſt? *Ad Eph. 4. Lib. 6. de Tri. cap. 5.*

Quod ſpiritus ſanctus ſicut communis eſt patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

HIC notandum eſt quòd ſicut ſpiritus ſanctus in trinitate ſpecialiter dicitur charitas, quæ eſt patris & filij unio, ita & nomen tenet proprie, quod patri & filio communiter quodam modo cõgruit vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabilem communionem demõſtrat amborum, quid conuenientius, quàm ut ille proprie dicatur charitas, qui ſpiritus eſt communis ambobus? Hoc enim ſanius creditur & intelligitur, ut non ſolum ſpiritus ſanctus charitas ſit in illa trinitate, ſed non fruſtra proprie charitas nuncupetur, propter illa quę dicta ſunt: ſicut non ſolus in illa trinitate uel ſpiritus eſt uel ſanctus quia & pater ſpiritus, & filius ſpiritus: & pater ſanctus, & filius ſanctus, & tamen ipſe non fruſtra dicitur ſpiritus ſanctus. Qui enim *Cap. 16. circa finem c. Ca. 19. circa finem c.*

eſt communis ambobus, id vocatur ipſe proprie, quod ambo communiter. Alioquin ſi illa trinitate ſolus ſpiritus ſanctus eſt charitas, profecto & filius non ſolius patris, ſed etiam ſpiritus ſancti filius inuenitur. Ait enim Apoſtolus de deo patre, Tranſtulit nos in regnum filij charitatis ſuæ. Si ergo non eſt in iſta trinitate charitas Dei niſi ſpiritus ſanctus, filius eſt etiam ſpiritus ſancti. Sed quia hoc abſurdiſſimum eſt, reſtat vt non ſolus ibi ſit charitas ſpiritus ſanctus, ſed propter illa, de quibus ſatis diſſerui, propriè ſic vocatur.

Coloſ. 1. b

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROCEDIT A PATRE ET FILIO.

Diſtinct. X I. **A**

Aug. lib. 15. de Tri. 26. has ſcripturas ad idem adducit. Gal. 4. et Rom. 8. b Ioan. 18. d Mt. 10. c. Ioan. 14. d Ioan. 15. d

HIC dicendum eſt ſpiritum ſanctum a patre eſſe & filio, & procedere a patre & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum teſtimonijs comprobatur. Dicit enim Apoſtolus: Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Ecce hic dicitur ſpiritus filij. Et alibi. Qui autem ſpiritum Chriſti, non habet, hic non eſt eius. Ipſe etiam filius de ſpiritu ſancto dicit in euangelio. Quem ego mittam vobis a patre. Patris autem ſpiritus dictus eſt, vbi legitur. Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum a mortuis, habitat in vobis. Et ipſe chriſtus dicit, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur. Et in alio loco, Quem mittit pater in nomine meo. Et alibi ipſe filius de ſpiritu ſancto ait, De patre procedit. His & aliis authoritatibus pluribus oſtenditur quòd ſpiritus ſanctus a patre & filio procedit.

Quòd Græci non concedunt ſpiritum ſanctum procedere a filio. **B**

Quare dicatur. Prima cã. Ioan. 15. d Secunda cauſa. Niceno, Epheſino, Calcedonẽſi & Conſtantinopolitano. Tertia cauſa.

GRAECI tamen dicunt ſpiritum ſanctum procedere tantùm a patre, & non a filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in euangelio fidem integram continente, de proceſſione ſpiritus loquens, ſolum patrem commemorat dicens, Spiritus qui a patre procedit. Et etiam ideo quia in principalibus concilijs, quæ apud eos celebrata ſunt, ita ſymbola eorum ſubiunctis anathematibus ſancita ſunt, vt nulli de trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare, quam ibi continetur, liceat. in quibus quidem ſymbolis cùm ſpiritus ſanctus commemoretur procedere a patre, & non a filio. Quicunque inquiunt, a filio eum procedere addunt, anathema incurrunt; vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad aſſertionem ſuæ opinionis, & in teſtimonium noſtræ damnationis, de ſymbolo fidei. quod ſecundum traditionem prædictorum conciliorum Leo. III. Romæ tranſcriptum in tabula argentea poſt altare beati Pauli poſita poſteris reliquit pro amore (vt ipſe ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem ſymbolo, in proceſſione ſpiritus ſolus commemoratur pater, his verbis. Et in ſpiritum ſanctum dominum, &

viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorandum & glorificandum, &cæt. illud eſt ſymbolum quod in miſſa cantatur, æditum in Niceno concilio: in fine cuius ſubiunctum eſt, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema ſit. ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus ſpiritum ſanctum a filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim ſecundum nos ibi dicitur, Qui a patre filioque procedit: alterum a latinis eſt additum, ſcilicet, filioque.

Reſponſio, vbi determinantur prædicta. C

NOS AVTEM illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id eſt, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema ſit. Aliud ergo poſuit pro oppoſito, qualiter & Apoſtolus in epiſtola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id eſt, contrarium, anathema ſit. Non dicit, ſi quis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi, vt ait Augu. præiudicaret, qui cupiebat venire ad quoſdam quibus ſcribebat, ſicut ad Theſſal. vt ſuppleret quę illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem prętergreditur fidei regulam, non incedit in via, ſed recedit a via. Ad illud autem quod de euangelio opponunt, reſpondemus. ita quia cùm dicat in eo veritas ſpiritum ſanctum a patre procedere, non addit ſolo, & ideo etiam a ſe procedere non negat: ſed ideo patrem tantùm nominat, quia ad eum ſolet referre etiam quod ipſius eſt, quia ab illo habet.

Gal. 1. b

Theſſ. 3. a

Quòd Græci in ſenſu nobiſcum conueniunt, etſi verbis differant. D

SCIENDVM eſt tamen, quòd Græci confitentur ſpiritum ſanctum eſſe filij, ſicut & patris: quia & Apoſtolus dicit: Spiritum filij. Et veritas in euangelio. Spiritum veritatis. Sed cùm non ſit aliud ſpiritum ſanctum eſſe patris vel filij, quàm eſſe a patre & filio; etiam in hoc in eadem nobiſcum fidei ſententia conuenire videntur, licet in verbis diſſentiant.

Galat. 4.
Ioan. 16. b

Authoritatibus Græcorum oſtendit ſpiritum ſanctum etiam procedere a filio. E

VNDE etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnam eandemque fore ſententiam prædictorum verborum, quibus dicitur ſpiritus ſanctus procedere a filio, & eſſe filij, profeſſi ſunt ſpiritum ſanctum etiam procedere a filio. Vnde Athanaſius in ſymbolo fidei, Spiritus ſanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus: ſed procedens. Ecce ſpiritum ſanctum apertè dixit procedere a patre & filio. Didymus etiam eorum maximus doctor in lib. 2. de Spiritu ſancto, ſpiritum ſanctum a filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui eſt veritas, Non enim loquetur a ſemetipſo, hoc eſt, non ſine me, & ſine meo & patris arbitrio: quia inſeparabiliter eſt a me & a patris voluntate: quia ex ſe

Poſt medium libri.
Ioan. 16. c.
Didymus lib. eodem.

non eſt,ſed ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum quod ſubſiſtit & loquitur,a patre & a me illi eſt. Item ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus veritatis, ſpiritusque ſapientiæ, non poteſt audire a filio loquente quæ neſcit,cùm hoc ipſum ſit quod profertur a filio, id eſt, procedens deus de deo,ſpiritus veritatis procedens a veritate, conſolator manans ex conſolatione. Nam cyrillus epiſcopus in epiſtola Neſtorio directa ait. Spiritus intelligitur per ſe ſecundum quòd ſpiritus eſt,& non filius:ſed tamen non eſt alienus ab eo.Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo ſicut ex deo patre. Ioannes quo-
1.Co.12.b que Chryſ. in homilia quadam de expoſitione ſymboli ſic ait, Iſto eſt ſpiritus procedens de patre & filio,qui diuidit dona propria prout vult.Idem in alia homilia. Credendum eſt ſpiritum ſanctum patris eſſe & filij. Iſtum ſpiritum ſanctum dicimus patri & filio coæqualem,& procedentem de patre & filio. Hoc credite,ne colloquia
1.Co.15.d mala corrumpant bonos mores. Ecce a doctoribus Græcorum aperta habemus teſtimonia, quibus ſpiritus ſanctus a patre & filio procedere oſtenditur.Omnis ergo lingua confiteatur ſpiritum ſanctum procedere a patre & filio.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS VEL PLENIVS PROCEDAT A PAtre, *quàm a filio.* Diſtinct. XII.

A

ITEM quæritur cùm ſpiritus ſanctus a patre procedat, & a filio,vtrùm priùs vel magis proceſſerit a patre quàm a filio:quod nititur hæreticus oſtendere, ita dicens: Si proceſſit ſpiritus ſanctus a patre,proceſſit vtique aut nato iam filio,aut non nato filio. Si verò iam nato filio proceſſit,antè natus eſt filius quàm proceſſerit ſpiritus ſanctus: præceſſit ergo natiuitas filii proceſſionem ſpiritus ſancti. Si autem proceſſit a patre non genito filio, antè proceſſit quàm filius genitus fuerit.

Argumentatio hæretici.

Cap.26. Ibidem.

Reſponſio Auguſtini ad id quod primò quærebatur, ſcilicet an prius a patre quàm a filio proceſſerit.

B

HIS & huiuſmodi quæſtionibus magis laborioſius quàm fructuoſius reſpondet Aug.in 15. lib. de Trin.dicens In illa ſumma trinitate quæ deus eſt, interualla temporum nulla ſunt,per quæ poſſet oſtendi aut ſaltem requiri, vtrum priùs de patre natus ſit filius, & poſteà de ambobus proceſſerit ſpiritus ſanctus. Nunquid ergo poſſumus quærere vtrum iam proceſſerat de patre ſpiritus ſanctus, quãdo natus eſt filius: an nondum proceſſerat, & illo nato de vtroque proceſſit? Non poſſunt prorſus ibi iſta quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur,vt ex conſequenti perficiatur in tempore. Ideo qui poteſt intelligere ſine tempore generationem filii de patre, intelligat ſine tempore proceſſionem ſpiritus ſancti de vtroque. Ecce his verbis abſoluta eſt quæſtio illa qua quærebatur, vtrùm prius proceſſerit ſpiritus ſanctus a patre, quàm a filio.

Hic agitur de eo quod ſecundo quærebatur, ſcilicet, an plenius vel magis proceſſerit a patre, quàm a filio. C

NVNC tractandum eſt quod ſecundò quærebatur, ſcilicet, an pleniùs aut magis procedat ſpiritus ſanctus a patre quàm a filio. Ad quod dicimus, quia ſicut non antè procedit a patre quàm a filio, ita non pleniùs vel magis procedit a patre quàm a filio. Aug. tamen in 15. de Trin. dicens, quod ſpiritus ſanctus principaliter procedit de patre. Non fruſtra, inquit, in hac trinitate non dicitur verbum Dei niſi filius: nec donum dei, niſi ſpiritus ſanctus: nec de quo genitum eſt verbum, & de quo procedit ſpiritus ſanctus principaliter, niſi deus pater. Ecce audiſtis, quia ſpiritus ſanctus principaliter procedit a patre. Sed ne te hoc turbaret, ipſe continuò ex quo ſenſu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de filio ſpiritus ſanctus procedere reperitur: ſed hoc quoque illi pater dedit nō iam exiſtenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & ſpiritus ſanctus ſpiritus eſſet amborum. Ecce expoſuit ipſemet quomodo ſpiritus principaliter procedat a patre nō quia prius vel magis procedat a patre quàm a filio. ſed quia cùm procedat a filio, hoc ipſum habet filius a patre.

Cap. 17.

Ex quo ſenſu dixerit, principaliter procedere a patre.

Ex eodem ſenſu etiam dicitur ſpiritus ſanctus propriè procedere a patre. D

Ex eodem ſenſu etiam dicitur procedere propriè de patre. vnde Hiero. in expoſitione catholicæ fidei. Nicenique ſymboli ait: Credimus in ſpiritum ſanctus, qui de patre procedit propriè. Item, Spiritum ſanctum verum deum inuenimus in ſcriptura, & de patre eſſe propriè. Et item, De patre filius & ſpiritus ſanctus propriè & verè de patre procedit. Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum propriè eſſe de patre, & propriè procedere a patre. Quòd non eſt ita intelligendum, tanquam priùs vel pleniùs a patre procedat quàm a filio: ſed quia hoc habet pater a ſe non ab alio, vt de ipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus. Filius autem non a ſe, ſed a patre hoc habet, vt de ſeipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus.

Tom. 4 ad Cyrillum ſcribens, in epiſt. cuius initium, Credimus in unum deum patrem.

Ex eodem ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus eſſe, & mitti a patre per filium. E

FORTE etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur ſpiritus ſanctus mitti per filium, & a patre eſſe per filium. vnde Hilarius ad deum patrem de ſpiritu ſancto & filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In ſpiritu ſancto tuo ex te profecto, & per eum miſſo. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum ſpiritus ſanctus tuus eſt: quod & ſi ſenſu non percipiam, tamen teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis hebes ſum. Item in eodem, Conſerua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ ſymbolo profeſſus ſum, ſemper obtineam: te patrem ſcilicet, & filium tuum vna tecum adorem, ſpiritum ſanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum eſt, promerear. Ecce apertè

In fine duodecimi lib.

Ibidem.

dicit

dicit ſpiritum ſanctum a patre per filium & mitti,& eſſe: quod non eſt intelligendum quaſi a patre per filium minorem mittatur vel ſit, ſed quia ex patre & filio eſt: & mittitur ab vtroque, ſed hoc ipſum habet filius a patre,vt ab ipſo ſit & mittatur ſpiritus ſanctus. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem faciens in locutione,vt oſtenderet in patre authoritatem. Inde eſt etiam, quod veritas oſtẽdens patrem eſſe authorem proceſſionis,quia procedit ſpiritus a filio,dixit in euangelio. De patre procedit, cum & de patre & filio procedat ſpiritus ſanctus. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. quærit, Si de patre & filio procedit Spiritus ſanctus: cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas,niſi quia ſolet ad eum referre etiam quod ipſius eſt ſicut & de quo ipſe eſt: ſicut ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me? Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen nõ dixit ſuam, ſed patris: quanto magis illic intelligendus eſt ſpiritus ſanctus de ipſo procedere, vbi ſic ait, de patre procedit: vt non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius vt ſit deus (eſt enim deus de deo) ab illo vtique habet vt etiam de illo procedat ſpiritus ſanctus. Et ideo ſpiritus ſanctus vt etiam de filio procedat, ſicut procedit de patre, ab ipſo habet patre. Quapropter qui poteſt intelligere in eo quod ait filius: Sicut habet pater vitã in ſemetipſo: ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: non ſine vita exiſtenti iam filio vitam patrem dediſſe, ſed ita eum ſine tempore genuiſſe: vt ita, quam pater filio gignendo dedit coæterna ſit vitæ patris qui dedit. Intelligat etiam ſicut habet pater in ſeipſo, vt de illo procedat ſpiritus ſanctus: ſic dediſſe filio, vt etiam de iſto procedat idem ſpiritus ſanctus,& vtrunque ſine tempore. Ita ergo dictum eſt ſpiritum ſanctum de patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre eſſe & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat ſpiritus ſanctus, ſed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & poſterius: quia ibi omnino nulla ſunt.

Ratio cur filius dixit de ſpiritu ſancto. Ioan. 15. d a patre procedere, cum ab vtroque procedat. cap. 27. Ioan. 7. b Ioan. 5. Aug. li. de tri. 15. cap. 26.

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE SVBSTANTIA PATRIS NON *dicatur vel filius, ſed tantum procedens.*

Diſt inſt. XIII.

POST hæc conſiderandum eſt, quantum à talibus quales nos ſumus intelligi poteſt, cũ ſpiritus ſanctus procedat de patre, & ſit de ſubſtantia patris, cur non dicatur eſſe natus, ſed potius procedere: & cur dicatur filius. Quare autem ſpiritus ſanctus non dicatur vel ſit natus, & ideo non ſit filius, Augu. oſtendit in 15. libr. de Trini. dicens: Si ſpiritus ſanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur: quod abſurdiſſimum eſt. Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris. Abſit autem vt inter deum patrem & deum filium

Cap. 17.

tale

tale aliquid ſuſpicemur. Abſurdiſſime ergo filius diceretur amborum, id eſt, patris & filij. Amborum enim filius diceretur, ſi eum ambo & genuiſſent, quod abhorret omnium ſanorum ſenſus. Non ergo ab vtroque eſt genitus, ſed procedit ab vtroque amborum ſpiritus. His verbis oſtenditur, cur ſpiritus ſanctus cum ſit de patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

Cum ſpiritus ſanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. B

CVM autem ſpiritus ſanctus non dicatur genitus ſed tantum procedens, quæri ſolet cur filius non dicitur tantum genitus, ſed & procedens. Sicut ipſe in euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo proceſſi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum ſpiritus ſanctus procedit a patre, ſed etiam filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat a patre, diſſimiliter tamen. Nam ſpiritus ſanctus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. procedit a patre, non quomodo natus, ſed quomodo datus vel donum. Filius autem proceſſit naſcendo, exiit vt genitus. Ac per hoc illud eluceſcit vt poteſt, ſcilicet cur ſpiritus ſanctus etiam non ſit filius, cum & ipſe a patre exeat. Iden ſpiritus non dicitur filius, quia neque natus eſt ſicut vnigenitus, neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem naſceretur, ſicut nos.

Ioan. 16. g

Cap. 14.

Quòd non poteſt diſtingui a nobis inter generationem filij & proceſſionem ſpiritus ſancti. C

INTER generationem vero filij & proceſſionem ſpiritus ſancti, dum hic viuimus, diſtinguere non ſufficimus, vnde Aug. Maximino præmiſſam quæſtionem refricanti, ſcilicet quærenti cur ſpiritus ſanctus non diceretur filius, cum de patris eſſet ſubſtantia, reſpondens ſic ait, Quæris a me ſi de ſubſtantia patris eſt filius, de ſubſtantia patris eſt etiam ſpiritus ſanctus, cur vnus filius ſit, & alius non ſit filius. Ecce reſpondeo, ſiue capias ſiue non capias. De patre eſt filius, de patre eſt ſpiritus ſanctus, ſed ille genitus eſt, iſte procedens. Ideo ille filius eſt patris de quo eſt genitus, iſte autem ſpiritus & vtriuſque, quoniam de vtroque procedit. Sed ideo cum de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniam pater proceſſionis eius author eſt, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipſo procederet ſpiritus ſanctus. Nam niſi procederet etiam de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, vt a ſe quoque procedere ſignificans, aperte oſtenderet flando quod ſpirando dabat occulte. Quia ergo ſi naſceretur non tantum de patre nec tantum de filio, ſed de ambobus vtique naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc quia filius amborum vllo modo eſſet, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo ſpiritus ſanctus, procedendo de ambobus.

Quæſtio Maxim.

Tom 6. lib. contra Maxi. 3. c. 14

Reſponſio.

Aug. quòd pater eſt author proceſſionis filiorum.

Ioan. 15. d

Ioan. 20. f

Hic dicit quòd non valet inter illa duo diſtinguere. D

QVID autem inter naſci, & procedere interſit, de illa excellen-

excellentiſſima natura loquens explicare quis poteſt? Non omne quod procedit, naſcitur, quamuis omne procedat, quod naſcitur. Sicut non omne quod bipes eſt, homo eſt, quamuis bipes ſit omnis, qui homo eſt. Hoc ſcio. diſtinguere autem inter illam generationem & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis, ſicut propheta de filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de ſpiritu ſancto veriſſime dicitur, Proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ſit ergo nobis, quia non eſt a ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt, non eſt a ſeipso ſpiritus ſanctus, ſpiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus. De ſpiritu ſancto quomodo ipſe de deo ſit, nec tamen ipſe filius ſit quoniam procedendo non naſcendo legitur eſſe de deo, iam ſuperius, quantum viſum eſt, diſputauimus.

Ex eodem. An. aduerſus Maximinum lib & ca. citatis.

Eſai. 53. e.

An ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus. E

Tomo 4. in dialogo quaeſt. 2.

Cap. 26.

NVNC conſiderandum eſt, cum ſpiritus ſanctus non ſit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, ſpiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Augu. ad Oroſium ait, Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat, quia ſi dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare, ſi autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim ſolus filius dicitur genitus, ita & ſolus pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non ſit. vnde Augu. in 15 libr. de Trin. Pater, inquit, ſolus non eſt de alio. Ideo ſolus appellatur ingenitus, non quidem in ſcripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tanta ſermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus eſt, & ſpiritus ſanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoque cum ſpiritum ſanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate, vel duos qui non ſunt de alio quiſpiam ſuſpicetur. Ecce his verbis aperte oſtendit ſpiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Quod Hieronymus dicit ſpiritum ſanctum ingenitum quod videtur praedictis aduerſari.

HIERONYMVS tamen in regulis definitionum contra haereticos dicit ſpiritum ſanctum ingenitum eſſe, his verbis, Spiritus ſanctus pater non eſt, ſed ingenitus atque infectus. Pater non eſt, quia patris eſt, & in patre eſt, proceſſionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non eſt, quia genitus non eſt. Ecce his uerbis dicitur ſpiritus ſanctus eſſe ingenitus, quod videtur aduerſari premiſſis verbis Auguſtini.

Determinatio, ſecundum diuerſas acceptiones dicit eos locutos. G

Lib. 5. de Tri. ca. 7.

SED vt iſtam, quae videtur repugnantiam de medio ambigamus, dicimus quod Hiero aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augu. Accepit enim Augu. ingenitum, qui vel quod de alio non eſt, &

& ſecũdum hoc de ſolo patre dicitur. Hiero. vero ingenitum dicit non genitum: & ſecundum hoc de ſpiritu ſancto poteſt dici, cum ſpiritus ſanctus non ſit genitus.

Ex verbis Hieronymi oſtenditur, ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctum ingenitum. H

Quòd autem Hieronymus ita acceperit, oſtenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuiſionem. Omne quod eſt, aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum. Eſt ergo quod nec natum eſt, nec factum: & eſt quod natum eſt, & factum non eſt: & eſt quod nec natum eſt, nec factum eſt: & eſt quod factũ eſt, & natum eſt: & eſt quod factum eſt, & natum eſt, & renatum eſt: & eſt quod factum eſt, & natum eſt, & renatum non eſt. Nunc præpoſitorum ſingulis rebus ſubſiſtentiam deſtinemus. Quod ergo nec natum nec factum eſt, pater eſt: non enim ab alio aliquo eſt. Quod autem natum eſt & factum nõ eſt, filius eſt, qui a patre genitus eſt, non factus. Quod iterum nec factum nec natum eſt ſpiritus ſanctus eſt, qui a patre procedit. Quod etiam factum eſt & natum non eſt, cælum & terra, cæteraque quæ inſenſibilia ſunt. Quod autem factũ, & natum, & renatum eſt, homo eſt. Quòd vero factum eſt, & natum eſt, & renatum non eſt, animalia ſunt. Ecce his verbis oſtendit Hieron. ſe ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non eſſe præmiſſa diuiſio vera, ſcilicet, omne quod eſt, aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum. Atque in diuiſionis huius proſecutione, in aſſignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

Diuiſio hæc notanda eſt diligenter.

QVOD GEMINA EST PROCESSIO SPIRITVS SANCTI.

Diſtinct. XIIII. A

PRETEREA diligenter ad notandum eſt, quòd gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis eſt, quæ a patre & filio æternaliter & ſine tempore proceſſit: & temporalis, quæ a patre & filio ad ſanctificandam creaturam procedit. Et ſicut ab æterno communiter ac ſimul procedit a patre & filio, ita & in tẽpore communiter & ſimul ab vtroque procedit ad creaturam, non diuiſim a patre in filium, & a filio ad creaturam. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. ait, Spiritus ſanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad ſanſtificandam creaturam: ſed ſimul de vtroq; procedit, quamuis hoc filio pater dederit, vt ſicut de ſe, ita etiam de illo procedat.

Cap 1.

De temporali proceſſione ſpiritus ſancti ſpecialiter agitur. B

De temporali autem proceſſione, Beda in humilia dominicæ primæ poſt aſcenſionem ita loquitur, Cum gratia ſpiritus ſancti datur hominibus, profecto mittitur ſpiritus a patre, mittitur & a filio. procedit a patre, procedit & a filio: quia & eius miſſio eſt ipſa proceſ-

Libro homiliarum 2. homilia vndecim.

ſio.His verbis aperte oſtendit,donationem gratiæ ſpiritus ſancti di
ci proceſſionem vel miſſionem eiuſdem.Sed cum donatio vel datio
non ſit niſi temporalis, conſtat quia & hæc proceſſio ſiue miſſio tē
Cap.26. poralis eſt. Hanc quoque temporalem ſpiritus ſancti proceſſionem
Auſt.in 15.lib.de Trinitate inſinuat dicens, Spiritus ſanctus proceſ
ſit a Chriſto, quando poſt reſurrectionem inſufflauit in diſcipulos,
Ioan.20. his verbis,Cum reſurrexiſſet Chriſtus a mortuis, & apparuiſſet di-
ſcipulis,inſufflauit,& ait,Accipite ſpiritum ſanctum: vt etiam eum
de ſe procedere oſtenderet:& ipſe eſt virtus,quæ de illo exibat(vt le
Luca 6. c. gitur in euangelio) & ſanabat omnes. Et vt oſtenderet hanc pro-
ceſſionem ſpiritus ſancti non eſſe aliud, quàm donationem vel da-
Ioan. 20.f tionem ipſius ſpiritus ſancti,addidit:Poſt reſurrectionem dominus
Act. 2.a Ieſus bis dedit ſpiritum ſanctum: ſemel in terra propter dilectionē
proximi: & iterum de cœlo propter dilectionem Dei: quia per ip-
ſum donum diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua diligi-
mus Deum & proximum.

Quòd aliqui dicunt ipſum ſpiritum ſanctum non dari, ſed dona eius.

Sunt autem aliqui, qui dicunt ſpiritum ſanctum ipſum Deum
non dari,ſed dona eius,quæ non ſunt ipſe ſpiritus:& vt aiunt,ſpiri-
tus ſanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen nō eſt ipſe qui
datur hominibus.Et hoc dicunt Bedam ſenſiſſe in ſuperioribus ver
Quod ipſe ſpiritus ſanctus qui deus eſt.datur & mittitur bis,quibus dicit ſpiritum ſanctum procedere, cum ipſius gratia da
tur hominibus:tanquam non ipſe detur,ſed gratia eius. Sed quòd
ipſe ſpiritus ſanctus,qui Deus eſt,& tertia in trinitate perſona,de-
tur,aperte dicit Aug in 15.lib.de Trin.ita dicens,Eundem ſpiritum
ſanctum datum cum inſufflaſſet Ieſus:de quo mox ait,Ite,baptiza-
Cap. 26. g te omnes gentes in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti,ambige
Mat. 28.d re non debemus.Ipſe eſt ergo,qui etiam de cælo datus eſt die Pen-
Act. 2.a tecoſtes.Quomodo ergo Deus non eſt,qui dat ſpiritum ſanctum?
imo quantus eſt Deus,qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit
ſpiritum ſanctum, ipſum ſcilicet Deum dari hominibus a patre, &
a filio. Et quòd ipſe ſpiritus ſanctus, qui Deus eſt ac tertia in tri-
nitate perſona,nobis detur, noſtriſque infundatur atque illabatur
mentibus,aperte oſtendit Ambr.in j.lib. de Spiritu ſancto dicens,
Tomo. 2. Licet multi dicantur ſpiritus:quia legitur,Qui faciat angelos ſuos
& cap.4. ſpiritus:vnus eſt tamen Dei ſpiritus. Ipſum ergo vnum ſpiritum
Pſal. 303. & Apoſtoli, & prophetæ ſunt conſecuti: ſicut etiam vas electionis
Act. 9. c dicit, Quia vnum ſpiritum potauimus: quaſi eum qui non queat
Libro de ſcindi,ſed infundatur animis,& ſenſibus illabatur,vt ſecularisſitis
ſpū cap.5 reſtingat ardorem:qui ſpiritus ſanctus non eſt de ſubſtantia rerum
corporalium,nec de ſubſtantia inuiſibilium creaturarum.His ver-
bis aperte dicit ſpiritum ſanctum ipſum, qui creatura non eſt, in-
fundi mentibus noſtris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis
eſt,ſed non mutabilis ſpiritus ſanctus. Quid autem dicere dubi-
tem, qui datus eſt ſpiritus ſanctus,cum ſcriptum ſit, Charitas Dei
diffuſa

diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſcriptum ſanctum, qui datus eſt nobis. Qui cum ſit inacceſſibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem ſuam nobis eſt, complectens virtute omnia: ſed qui ſolis participetur iuſtis, ſimplex ſubſtantia, opulens virtutibus, vnicuique pręſens, diuidens de ſuo ſingulis, & vbique totus. Incircunſcriptus ergo & infinitus eſt spiritus ſanctus, qui diſcipulorum ſenſus ſeparatorum infudit, quem nihil poteſt fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus ſanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum ſit quod infunditur ſimul pluribus, nec videtur? Vnus eſt ergo spiritus ſanctus, qui datus eſt omnibus, licet ſeparatus apoſtolis. Et hic aperte dicit. Ambro. quòd spiritus ſanctus, qui eſt ſubſtantia ſimplex, cum ſit vnus, datur pluribus. Alia quoque authoritate hoc idem aſtruitur, ſcilicet, quòd spiritus ſanctus qui eſt æqualis filio hominibus detur. Ait enim Auguſt. de verbis Apoſtoli ſic, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum ſanctum: qui tale donum dat, qualis eſt ipſe. Magna eſt miſericordia eius: donum dat ſibi æquale, quia donum eius spiritus ſanctus eſt. Præmiſſis his & aliis pluribus authoritatibus, aperte monſtratur quòd spiritus ſanctus æqualis patri & filio nobis datur: nec ideo tamen minor eſt patre & filio. vnde Aug. in 4. lib. de Trin. ait, Non ideo, inquit, minorem spiritum ſanctum quia & eum pater miſit & filius, arbitrandum eſt.

Ad Rom. 5. a eiuſdē libr. & ca. 1. Co. 12. b

Sermone 43. in tom. 10. Ad Rom. 5.

Ca. vl. circa finem.

An viri ſancti & eccleſiæ prælati dent, vel dare poſſint ſpiritum ſanctum, quòd non dant hic oſtendit. D

Hic quęritur, vtrum & viri ſancti debet vel poſſit dare aliis spiritum ſanctum. Quem ſi aliis dant, cum eius donatio ſupra ſit dicta proceſſio, videtur ab eis procedere spiritus ſanctus vel mitti: ſed creator a creatura non mittitur vel procedit. Reſtat ergo vt spiritum ſanctum ipſi non dent nec poſſint dare. Vnde Augu. in 15. lib. de Trini. Non aliquis diſcipulorum Chriſti dedit spiritum ſanctū. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, nō ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis præpoſitis etiam nunc ſeruat eccleſia. Denique & Simon magus offerens Apoſtolis pecuniā non ait, Date mihi & hanc poteſtatem, vt dem spiritum ſanctum: ſed cuicunque, inquit, Impoſuero manus, accipiat spiritum ſanctum: quia nec ſcriptura ſuperius dixerat, Videns, autem Simon quia Apoſtoli darent spiritum ſanctum: ſed dixerat, Videns autem Simon quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur spiritus ſanctus. Ecce his verbis oſtēdit Aug. nec Apoſtolos nec alios eccleſiæ prælatos dediſſe vel dare spiritum ſanctum.

Cap. 27.

Act. 8.

Quòd non poſſunt dare ſpiritum ſanctum hic docet.

Et quod plus eſt, non poſſe etiam dare dicit in eodem libr. ſubdens, de Chriſto ſcriptum eſt quòd acceperit a patre promiſſionē spiritus ſancti, & effuderit: in quo vtraq; natura monſtrata e , hu-

mana ſcilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Non autem accipere quidem hoc donū poſſumus pro modulo noſtro. Effundere vero ſuper alios non vtique poſſumus, ſed vt hoc fiat, Deum ſuper eos, a quo id efficitur, inuocamus. His verbis expreſſe dicit, nos ſpiritum ſanctum non poſſe ſuper alios effundere, id eſt, aliis dare.

Quod videtur contrarium. F

Cap. 3. Determinatio. Sed huic videtur contrarium, quod Apoſtolus ad Gal. de ſe loquens ait, Qui tribuit vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit ſe tribuiſſe ſpiritum. Sed intelligendū eſt hoc dixiſſe Apoſtolum, non quia haberet poteſtatem & authoritatem dandi ſpiritum ſanctum, ſed quia miniſterium habuerit, in quo dabatur a Deo ſpiritus ſanctus, vt enim ait Aug. ſuper eundem locū, exponens illud Apoſtoli verbum, Ab Apoſtolo prædicata eſt eis fides, in qua prædicatione aduentum, & præſentiam ſpiritus ſancti ſenſerant, ſicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam ſenſibilibus miraculis præſentia ſpiritus ſancti apparebat, vt in Actibus Apoſtolorum legitur. Aperte hic oſtendit quomodo illis ſpiritum ſanctum Apoſtolus tribuerit: non vtique ipſum mittendo in eos, ſed prædicando eis fidem Chriſti: quam illis recipientibus, quod ſpiritus ſanctus in eis eſſet, aliquibus ſignis viſibilibus monſtrabatur. Non ergo homines quantumcunque ſancti dare poſſunt ſpiritum ſanctum.

Tomo 4. in explanatione tertij ad Gal. *Act. 2. 8. 9. 10. & 11.*

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEIPSO *datur.* *Diſtinct. XV.* A

Hic conſiderandam eſt, cum ſpiritus ſanctus detur hominibus a patre & filio, quod eſt ipſum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam a ſeipſo detur. Si datur a ſe, & procedit vel mittitur a ſe. Ad quod dicimus quia ſpiritus ſanctus & Deus eſt, & donum ſiue datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem, inquantum Deus: & datur inquantum donum ſiue datum. Cum autem donatio ſiue datio spiritus ſancti ſit operatio Dei, & communis ſit & indiuiſa operatio trium perſonarum: datur itaque ſpiritus ſanctus non tantum a patre & filio ſed etiam a ſeipſo. Vnde Augu. in 15 libr. de Trin. dicit quòd ſeipſum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil eſt aliud quàm caro: ſic donum spiritus ſancti nihil eſt quàm ſpiritus ſanctus. Intantum ergo donum Dei eſt, inquantū datur eis quibus datur. Apud ſe autem Deus eſt, etſi nemini datur: quia Deus erat patri & filio coæternus ante quàm cui quam daretur: nec quia illi dāt & ipſe datur, ideo minor eſt illis. Ita enim datur, ſicut Dei donū, vt etiam ſeipſum det, ſicut Deus. Non enim dici poteſt: nō eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictū eſt, Spiritus vbi vult ſpirat. Ecce aperte dicit quòd spiritus ſanctus ſeipſum dat. Si enim ſpiritus ſanctus ſeipſum dare non poteſt, & eum pater dare poteſt, & filius: poteſt vtique

Cap. 19.

Ioan. 3.

pater

pater dare aliquid & filius,quod non poteſt ſpiritus ſanctus. Item, Si pater & filius dant ſpiritum ſanctum,nec ipſe dat: aliquid ergo pater operatur & filius,quod non operatur ſpiritus ſanctus: dat ergo ſpiritus ſanctus ſeipſum.Si autem ſeipſum dat, tunc a ſeipſo procedit & mittitur:quod vtique verum eſt. Nam proceſſio temporalis ſpiritus ſancti uel miſſio,ipſius eſt donatio, & ipſa dei operatio. Procedit ergo ſpiritus ſanctus temporaliter a ſe, & mittitur a ſe: quia datur a ſe.

Non eſt mirum,ſi ſpiritus ſanctus dicatur mitti uel procedere á ſe,cum etiam filius dicatur mitti a ſe. B

Ne autem mireris quòd ſpiritus ſanctus dicitur mitti uel procedere a ſe.Nam & de filio dicit Augu.in 2.lib.de Tri. quod non tantum a patre miſſus eſt,ſed etiam a ſeipſo & a ſpiritu ſancto:quærens quomodo filius uel ſpiritus ſanctus ſit miſſus, cum uterque ſit vbique tanquam deus.Nam uterque,inquit Aug. legitur miſſus. De ſpiritu ſancto enim legitur, quem mittet pater in nomine meo. Et iterum,ſi abiero,mittam eum ad vos.Et filius de ſe dicit,Exiui a patre,& veni in mundum.Et Apoſtolus dicit:Miſit deus filium ſuum. In propheta autem ſcriptum eſt ex perſona dei, Cœlum & terram ego impleo. Itaque ſi ubique deus eſt,vbique ergo eſt filius, ubiq; etiam eſt ſpiritus ſanctus.Illuc ergo miſſus eſt filius & ſpiritus ſanctus,vbi erat. *Cap.5.* *Ioan.16.b* *Ibidem.f* *Gal.4.a* *Hie.23.d*

Quomodo intelligenda ſit miſſio utriuſque. C

Quocirca quærendum eſt,quomodo intelligatur miſſio filij vel ſpiritus ſancti.Pater enim ſolus,inquit Aug.in eodem, nuſquam legitur miſſus,ſed filius,& ſpiritus ſanctus. Et de filio primo uideamus quomodo miſſum eum Apoſtolus dicat, Miſit deus filium ſuũ factum ex muliere:vbi ſatis oſtendit eo ipſo miſſum filium,quo factum ex muliere.Proinde mitti a patre ſine ſpiritu ſancto non potuit,quia pater intelligitur miſiſſe eum,cum fecit ex fœmina: quod utique non fecit ſine ſpiritu ſancto. Ecce hic dicit filium miſſum a patre & ſpiritu ſancto. *Cap. 5.* *Prius de miſſione filij.* *Gal.4.a*

Quod a ſpiritu ſancto filius ſit miſſus,authoritatibus confirmatur. D

Et quòd a ſpiritu ſancto filius ſit miſſus,vt ait Aug. in eodem,authoritatibus confirmatur. Ipſe Chriſtus dicit per Eſa. Nunc miſit me dominus,& ſpiritus eius. De hoc Ambr.in lib.3. de Spiritu ſancto ita ait,quis eſt qui dicit,Me miſit dominus & ſpiritus eius, niſi qui uenit a patre,vt ſaluos faceret peccatores,id eſt,Chriſtus? ergo & pater filium miſit,& ſpiritus ſanctus.Idem in eodem, datus eſt a patre,vt Eſa.dicit,Puer natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis.Datus eſt,audeo dicere,& a ſpiritu,quia & a ſpiritu ſancto miſſus eſt. Dicit enim filius dei,Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me,euangelizare pauperibus miſit me,prædicare captiuis remiſſionem,&c.Quod cum de lib.Eſa.legeret,ait in euangelio, Hodie completa eſt hæc ſcriptura auribus ueſtris, vt de ſe dictum eſſe ſignaret. *Libr.& c. eiſdem.* *Eſa.48.c* *Cap.1.* *Cap.2.* *Eſa.9.a* *Eſa.61.a* *Ambro.*

n prologo lib. 3. gnaret. Bene autem dixit, ſuper me: quia quaſi filius hominis & vn-
Luc. 4.d ctus eſt, & miſſus ad prędicandum. Nam ſecundum diuinitatem nō ſuper Chriſtum eſt ſpiritus, ſed in Chriſto. Ecce his uerbis oſtendit Ambroſius filium eſſe miſſum & datum nobis, non tantum a patre, ſed etiam a ſpiritu ſancto.

Quod filius ſit datus etiam à ſeipſo. E

Cap. 2. Deinde oſtendit eſſe datum etiam a ſeipſo, ita dicens in eodem lib. Cum enim non definitum fuerit per prophetiam a quo datus eſt filius, oſtenditur datus gratia trinitatis, ut etiam ipſe filius ſe dederit. Ecce hic dicit quòd filius ſe dedit, quia trinitas eum dedit. Si autem filius a ſe datus eſt, a ſe ergo miſſus eſt, & a ſe proceſſit. Et hoc utique uerum eſt, & concedi oportet, cum eius miſſio ſit diuina operatio.

Quod filius ſit miſſus à ſe. F

Cap. 5. Quod autem a ſe mittatur Aug. aſtruit in lib. 2. de Trin. dicens, Forte aliquis cogat vt dicamus etiam a ſeipſo miſſum eſſe filium: quia & Mariæ conceptus, & partus operatio trinitatis eſt. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum miſit, ſi ipſe ſe miſit? Cui reſpondeo quærens vt dicat, quomodo eum pater ſanctificauit, ſi & ipſe ſe
Ioan. 10.g ſanctificauit? Vtrunq; enim dominus ait, quem pater, inquit, ſanctifi-
Ioan. 17.c cauit & miſit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis ſanctifico meipſum. Item quæro, quomodo pater eum tradidit, ſi ipſe ſe tradidit? vtrunque enim legitur. Credo reſpondebit, ſi probè ſapit, quia una voluntas eſt patris & filij, & inſeparabilis operatio. Sic igitur intel
Libr. 2. de ligat, illam incarnationem & ex virgine natiuitatem, in qua filius
Trin. ca. 5. intelligitur miſſus, una eademq; operatione patris & filij inſeparabiliter eſſe factam, non inde ſeparato ſpiritu ſancto. Ergo a patre & filio miſſus eſt idem filius, quia a patre, & uerbo eius factum eſt vt mitteretur, id eſt, incarnatus hominibus appareret. Non enim miſſus eſt mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter pater inuiſibilis una cum filio ſecum inuiſibili, eundem filium viſibilem faciēdo, miſiſſe eum dictus eſt, qui ſi ita viſibilis fieret, vt cum patre in uiſibilis eſſe deſiſteret, id eſt, ſi in ſubſtantia inuiſibilis verbi in creaturam viſibilem mutata & tranſiens verteretur: ita miſſus a patre
ad Phi. 3. intelligeretur filius, vt tantum miſſus non etiam mittens cum patre inueniretur. Cum uero ſic eſt accepta forma ſerui, vt maneret incommutabilis forma dei: manifeſtum eſt quòd a patre & filio nō apparentibus factum ſit quòd appareret in filio, id eſt, ab inuiſibili patre cum inuiſibili filio, idem ipſe filius uiſibilis mitteretur.

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur. G

Ex prædictis aperte mōſtratur qđ filius miſſus a patre & ſpū ſancto, & a ſeipſo; & quę ſit ipſa miſſio. ſ. incarnatio. i. qđ factus eſt hō, p qđ viſibilis apparuit; quod eſt opus cōe patris, & filij, & ſpūs ſancti.

Vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius, an ſæpe. I

Ioan. 8.e Sed ad hoc opponitur, ſi filius a ſeipſo miſſus eſt, cur ergo ait, a
Solutio. meipſo non veni? Ad hoc Aug. reſpondet in 2. lib. de Tri. dicens, hoc

dictum

dictum eſſe ſecundum formam ſerui, ſecundum quam non fecit ut mitteretur.i.non operatus eſt incarnationem, ſed ſecundum formam dei. *cap. prius citato.*

Quæſtio cur dicit, A meipſo non ueni. H

Hic quæritur, vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius, an ſępe mittatur? Si enim miſſio filij ipſius tantũ incarnatio eſt, cũ ſemel tantum incarnatus ſit, & ſemel tantũ videtur miſſus. At ſi ſæpe mittitur, eſt & alia eius miſſio quã incarnatio. Sed quę eſt illa? Nunquid æterna genitura miſſio eius dicenda eſt, an etiam alia miſſio quęrenda eſt?

Quod duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis eſt: ſecundum quam etiã miſſus poſſet dici, vt videtur quibuſdam: ſed melius ac verius ſecundum eam dicitur genitus, præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, ſcilicet, vel cum viſibiliter mũdo apparuit carne indutus, uel cum ſe in animas pias ſic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoſcatur. Hos duos miſſionis modos aperte Aug. diſtinguit in 4. lib. de Tri. dicens. Non eo ipſo quòd de patre natus eſt, miſſus dicitur filius: ſed eo quòd apparuit huic mundo, verbum caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quòd ex tempore cu iuſquam mente percipitur, ſicut dictum eſt de ſapientia, Emitte illã de cœlis ſanctis tuis, & a ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit & mecum laboret, id eſt, doceat me laborare. Et tunc vnicuiq; mittitur, cum a quoquam cognoſcitur atq; percipitur, quantum cognoſci & percipi poteſt, pro captu uel proficientis in deum, vel perfectæ in deo animæ rationalis. *Sap. 7. Cap. 20. Ioan. 16. g Sap. 9. b.*

Quod ſecundum alterum ſemel, ſecundum alterum ſæpe ſit miſſus: & ſecundum alterum ut ſit homo, & ſecundum alterum ut ſit cum homine. L

Ecce, diſtincti ſunt duo modi miſſionis filij: & ſecundum alterum ſemel tantum miſſus eſt dei filius, ſecundum alterum ſæpe miſſus eſt, & mittitur quotidie. Nam ſecundum alterum miſſus eſt, vt ſit homo, quod ſemel tantum factum eſt: ſecundum alterum vero mittitur, vt ſit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad ſanctos, & miſſus eſt etiam ante incarnationem, & ad omnes ſanctos qui ante fuerunt, & etiam ad angelos. Vnde Aug. de filio, id eſt, de ſapientia patris loquens 4. lib. de Trin. ait, aliter mittitur ſapientia, vt ſit cum homine. aliter miſſa eſt, vt ſit homo. In animas ſanctas ſe transfert, & amicos dei & prophetas conſtituit, ſicut implet etiam ſanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, miſſa eſt, non vt impleret angelos, nec vt eſſet angelus, nec vt eſſet cum hominibus uel in hominibus, vt antea in patribus erat & in prophetis, ſed vt ipſum verbum fieret caro, id eſt, homo. *Cap. 20. Sap. 7. d*

Quod ſecundum alterum modum dicitur miſſus in mundum, ſecundum alterum non. M

Præterea notandum eſt, quod cum his duobus modis mittatur

filius ſecundum alterum dicitur miſſus in mundum:ſecundum alterum uero non. Eo enim modo miſſus dicitur in mundum, quo uiſibilis mundo apparuit. Vnde Aug. in eodem lib. ait. Cum ex tempore cuiuſquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, ſed non in hunc mundum. Non enim ſenſibiliter apparet, id eſt, corporeis ſenſibus præſto eſt. Nam & nos, ſecundum quòd mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo ſumus, & omnium iuſtorum spiritus etiam in carne uiuentium, inquantum diuina ſapiunt, non ſunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, ſcilicet cum uiſibiliter apparuit, uel inuiſibiliter percipitur mente.

Cap.20. Vbi ſupra.

Cur pater non dicitur miſſus, cum ab aliquo cognoſcitur, ut filius. N

Hic quæritur cur pater non dicitur miſſus, cum ex tẽpore a quoquam cognoſcitur, ſicut filius. Ad quod dicimus, quia in eo eſt principij authoritas, quæ non habet de quo ſit, a quo filius, & ſpiritus ſanctus. Pater enim eſt, ut ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis, uel ſi melius dicitur deitatis: quia principium eſt filij, & ſpiritus ſancti. Nam, ut ait Aug. in eodem. Si uoluiſſet etiam deus pater, per ſubiectam creaturam uiſibiliter appareret: abſurdiſſime tamen aut a filio quem genuit, aut a ſpiritu ſancto qui de illo procedit, miſſus diceretur. Congruenter autem ille miſſus dicitur, qui in carne apparuit, miſiſſe autem ille, qui in ea non apparuit.

Lib. & ca. citatis. Cap. 21. in fin. lib. 4

Aug. lib. 3 de Tri. c. 5.

Putauerunt quidam filium & ſpiritum ſanctum minores fuiſſe patre, quia miſſi dicuntur. O

Ideoq; putauerunt quidam hæretici, cum pater non ſit miſſus, ſed filius & ſpiritus ſanctus, patrem eſſe maiorem, ac filium minorem eſſe & ſpiritum ſanctum: atque patrem, quaſi maiorem, miſiſſe utrunque quaſi minorem. Quod Aug. improbat in 4. lib. de Trin. illis contradicens. Non ideo inquit, arbitrandum eſt minorem eſſe filium quòd miſſus eſt a patre, nec ideo minorem ſpiritum ſanctum, quòd & pater eum miſit & filius, ſiue enim propter viſibilem creaturam, ſiue potius propter principij authoritatem uel commendationem, non propter inæqualitatem uel imparilitatem uel diſſimilitudinem ſubſtantiæ, in ſcripturis hæc poſita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater miſiſſe filium uel ſpiritum ſanctum, quod ille eſſet maior, & illi minores, ſed maxime propter authoritatẽ principij commendandam: & quia in uiſibili creatura non ſicut ille apparuit. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit miſſio filij, & quib. modis mittatur

Cap. 21. in fine libri.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVAE FIT DVOBVS MODIS VISIBILITER & inuiſibiliter. Diſt. XVI.

NVNC de ſpiritu ſancto uidendum eſt, præter illam ineffabilem & æternam proceſſionem qua procedit a patre & filio, & non a ſeipſo:

ſeipso,quæ ſit eius temporalis proceſſio,quæ dicitur miſſio ſiue datio. Ad quod dicimus,quia ſicut filius duobus modis dicitur mitti: vno,quo viſibiliter apparuit:altero,quo inuiſibiliter a caſtis mentibus percipitur:ita & spiritus ſanctus a patre, & filio ac a ſeipso duobus modis procedere ſiue mitti ſiue dari dicitur,uno viſibiliter altero inuiſibiliter. Datus eſt enim uiſibilis creaturæ demonſtratione,ſicut in die Pentecoſtes,aliiſque uicibus & datur quotidie inuiſibiliter,illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo miſſioni.,qui ſit uiſibiliter, agit. B

Et primo agamus de illo miſſionis modo,qui ſit viſibili ſpecie. de hoc Aug.in 2.lib.de Trin ait,In promptu eſt intelligere de ſpiritu ſancto cur miſſus & ipſe dicatur. Facta eſt enim quædam creaturæ ſpecies ex tempore,in qua viſibiliter oſtenderetur ſpiritus ſanctus:ſiue cum in ipſum dominum corporali ſpecie columbæ deſcendit,ſiue cum in die Pentecoſtes factus eſt ſubito de cęlo ſonus,quaſi ferretur flatus vehemens,& viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ ſicut ignis,qui & inſedit ſuper vnumquemq; eorum. Hæc operatio viſibiliter expreſſa & oculis oblata mortalibus, miſſio ſpiritus ſancti dicta eſt:non vt appareret eis ipſa ſubſtantia, qua & ipſe inuiſibilis & incommutabilis eſt,ſicut pater & filius, sed vt exterioribus uiſis corda hominum commota a temporali manifeſtatione venientis, ad occultam æternitatem ſemper præſentis conuerterentur. Ecce his uerbis aperit Augu.illum modum miſſionis,qui viſibiliter exhibetur,cum tamen ipſe ſpiritus in sui natura non videatur, qui nec in illis creaturis magis erat,quam in alijs,ſed ad aliud. In illis enim erat,ut per eas ad homines veniens,oſtēderetur eſſe in illis,ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim spiritus ſanctus temporali motu tunc venit,vel in homines descendit,sed per temporalem motū creaturæ ſignificata eſt ſpiritualis & inuiſibilis ſpiritus ſancti infuſio. Et vt apertius dicam,per illum modum miſſionis spiritus ſancti corporaliter exhibitum,monſtrata eſt ſpiritualis & interior miſſio ſancti ſpiritus,ſiue donatio,de qua agendum eſt. Cap. 5.

Cum filius ſit minor patre ſecundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter? C

Sed prius quærendum eſt,cum filius dicatur minor patre ſecundum miſſionem qua in forma creata apparuit, cur & ſpiritus ſanctus non dicatur ſimiliter minor patre,cum in forma creata apparuit? Nam de filio quòd minor ſit patre ſecundū formā qua, miſſus apparuit,aperte oſtendit Aug.in 4 lib.de Trin. dicens, Miſit deus filium ſuum,factum ex muliere,factum ſub lege: vsq; adeo paruū, ut factum.eo itaq; miſſum,quo factum. Fateamur ergo factum,minorem:& intantum minorem,inquantum factum:& intantum factū inquantum miſſum. Ecce habes, quia filius inquantum eſt miſſus, id eſt,factus minor eſt patre. Cur ergo spiritus ſanctus non dicatur patre minor,cum & ipſe creaturam aſſumpſerit, in qua apparuit? quia aliter ſpiritus aſſumpſit creaturam in qua apparuit, aliter filius,

De filio probat. Cap. 19. *Gal.4.a*

filius: Nam filius accepit per vnionem perſonæ, ſpiritus vero non. Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus vero ſanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Augu. in
Cap. 6. 2. lib. de Trin. ait, Ideo nuſquam ſcriptum eſt, quòd Deus pater maior ſit ſpiritu ſancto, vel ſpiritus ſanctus minor patre: quia non ſic eſt aſſumpta creatura, in qua appareret ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt filius hominis: in qua forma ipſius Dei, verbi perſona præſentaretur, non vt haberet verbum Dei, ſicut alii ſancti ſapientes, ſed quod ipſum verbum erat. Aliud eſt enim verbũ in carne, aliud verbum caro, id eſt, aliud eſt verbum in homine, aliud verbum eſt homo. Caro enim pro homine poſita eſt in eo quòd ait: Verbum caro factum eſt. Non ergo ſic aſſumpta eſt creatura, in qua apparuit ſpiritus ſanctus: ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignẽ beatificauit, ſibique in vnitatem perſonæ coniunxit in æternum.
Ioan. 1. b Ex prædictis aperte oſtenſum eſt, ſecundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non ſpiritus ſanctus.

Quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non modo patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor eſt.

Cap. 7. 8. & 11. Notandum autem quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non tantum patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor dicitur. Et quòd etiam ſeipſo minor dicatur ſecundum formam ſerui, Augu. oſtendit in j. lib. de Trin., dicens, Errauerunt homines, ea quæ
Ioan. 14. d de Chriſto ſecundum hominem dicta ſunt, ad eius ſubſtantiam quæ ſempiterna eſt transferentes: ſicut illud quod ipſe dominus ait: Pa-
Phil. 2. a ter maior me eſt, quod propter formam ſerui veritas dicit: ſecundũ quem modum etiam ſeipſo minor eſt filius. Quomodo enim non etiam ſeipſo minor factus eſt, qui ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens? Non enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret formã Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei vnigenitus patris æqualis eſt patri: In forma ſerui etiam ſeipſo minor eſt. Non ergo immerito ſcriptura dicit vtrunque, ſcilicet & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam ſerui intelligitur. De hoc eodem in 2. lib. de Trin. Aug. ait, Dei filius eſt æqualis patri ſecundum Dei formam, in qua eſt: & minor patre ſecundum formam ſerui, quam accepit: in qua non modo patre, ſed etiam ſpiritu ſancto: nec hoc tantum, ſed etiam ſeipſo minor inuentus eſt. Propter quod, vt idem in lib. epiſtola. contra Maximinum ait, non tantum patre, ſed etiam ſeipſo, & ſpiritu ſancto minor factus eſt, & etiam minoratus paulominus ab angelis. Eſt ergo Dei filius, vt ipſe ait in j. libr. de Trin. Deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma ſerui quam accepit. His authoritatibus oſtenditur aperte filius ſecundum formã ſerui minor patre, & ſeipſo, & ſpiritu ſancto.

Ca. 1. & ſimiliter de verbis domini ſermone. 58. Tomo 2. epi. 69. ad Maximi. medicum, quæ incipit Domino Eximio.

Hilarius

Hilarius aliter dicit, ſcilicet, quòd pater ſit maior, nec filius tamen minor. E

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater maior ſit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo eſt authoritas generationis: ſecundum quam dicit, Pater maior me eſt. Et Apoſtolus, Donauit ei nomine quod eſt ſuper omne nomine. Cum ergo ait, Pater maior me eſt, hoc eſt ac ſi diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius, in 9. lib. de Trin. donâtis authoritate pater maior eſt, nunquid per doni confeſſionem filius minor eſt? Maior itaque donans eſt, ſed minor iam non eſt cui vnum eſſe donatur. ait enim, Ego & pater vnum ſumus. Si non hoc donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei patris, minor patre eſt: ſi autem in ea gloria ei donatur eſſe qua pater eſt, habes & in donantis authoritate, quia maior eſt: & in donati confeſſione, quia vnum ſunt. Maior itaque pater & filio eſt, & plane maior: cui tantum donat eſſe, quantus eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento natiuitatis impartit, quem ex ſe in forma ſua generat. Audiſti lector quid ſuper hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicunque occurrerint diligenter nota, pieque intellige.

Ioan. 14. Phil. 2. c

Poſt libri medium.

Ioan. 1. f

Hilarius Ibidem.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI QVA INVISIBILITER MITTITVR. *Diſtinct.* XVII. A

IAM nunc accedamus ad aſſignandam miſſionem ſpiritus ſancti, quia inuiſibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipſe ſpiritus ſancti, qui Deus eſt, ac tertia in trinitate perſona (vt ſupra oſtenſum eſt) a patre & filio ac ſemetipſo temporaliter procedit, id eſt, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ ſit iſta miſſio ſiue donatio, vel quomodo fiat, conſiderandum eſt.

De inuiſibili ſpiritus ſancti miſſione.

Præmittitur quiddam ad hanc oſtenſionem neceſſarium, ſcilicet quòd ſpiritus ſanctus eſt charitas, qua diligimus Deum & proximum. B

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perſpici valeat, præmittendum eſt quiddam ad hoc valde neceſſarium. Dictum quidem eſt ſupra, & ſacris authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus amor eſt patris & filij, quo ſe inuicem amant & nos. His autē addendum eſt, quòd ipſe idem ſpiritus ſanctus eſt amor ſiue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cum ita eſt in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tūc ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipſam dilectionē qua diligit proximum, in eo ipſo Deum diligit: quia ipſa dilectio Deus eſt, id eſt, ſpiritus ſanctus.

Hic magiſter communiter non tenetur ut uidere eſt in erroribus ſelectis.

1. Ioan. 4. c

Authoritatibus ita eſſe confirmat. C

Ne autem in re tanta aliquid de noſtro influere videamur, ſacris authoritatibus quod dictum eſt corroboremus. De hoc Augu. in 8. libr. de Trin. ait, Qui proximum diligit, conſequens eſt vt ipſam

Cap. 7. circa medium

præcipue

1. Ioan. 4. c præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio eſt, conſequens ergo eſt, vt præcipuè deum diligat. Item in eodem. Deus dilectio eſt, vt ait Ioannes Apoſtolus. Vt quid ergo imus & currimus in ſublimia cœlorum & ima terrarum, quærentes eum qui eſt apud nos, ſi nos apud eum eſſe velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem deum habere quam fratrem Planè notiorem, quia præſentiorẽ, quia interiorem, quia certiore. Amplectere dilectionẽ deũ, & dilectionem amplectere deum. Ipſa eſt dilectio, quæ oẽs bonos angelos, & omnes dei ſeruos conſciat vinculo ſanctitatis. Quanto ergo ſaniores ſumus à tumore ſuperbiæ, tanto ſumus dilectione pleniores: & quo niſi deo, plenus eſt, qui plenus eſt dilectione? His verbis ſatis oſtendit Aug. ꝙ dilectio ipſa, qua diligimus deum vel proximum, deus eſt. Sed adhuc apertiùs in eodem libro ſubdit, dicens. Dilectionem quantum commendat Ioannes Apoſtolus, attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. Manifeſtum eſt quòd iuſtitiæ perfectionem in fratris dilectione poſuerit. Nam in quo ſcandalum non eſt, vtique perfectus eſt. Et tamen videtur dilectionem dei tacuiſſe: quod nunquam faceret: niſi quia in ipſa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertiſsime enim in eadem epiſtola paulo poſt ait ita, Dilectiſsimi diligamus inuicem, quia dilectio ex deo eſt & omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognouit deum. Qui non diligit, non cognouit deum, quia dilectio eſt. Iſta contextio ſatis apertè declarat, eandem ipſam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio eſt, qua diligimus inuicem) non ſolum ex Deo, ſed etiam deum eſſe, tanta authoritate prędicari, ſcilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de deo diligimus fratrem, nec fieri poteſt vt eandem dilectionem non præcipuè diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam deus dilectio eſt. Item, Qui non diligit fratrem, non eſt in dilectione: & qui non eſt in dilectione, non eſt in Deo, quia deus dilectio eſt. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem deum eſſe.

Aug. libr. prædicto. cap. 7. & 8

1. Ioan. 2. b Libro & cap. eiſdem

1. Ioan. 4. b Paulo infe rius. in c. 8

Quod fraterna dilectio cùm ſit Deus, non eſt pater vel filius, ſed tantùm ſpiritus ſanctus. **D**

Cùm autem fraterna dilectio ſit deus, nec pater eſt, nec filius, ſed tantum ſpiritus ſanctus, qui propriè in trinitate dilectio vel charitas dicitur. vnde Aug. in 15. libro de Trin. Si in donis dei nihil eſt maius charitate, & nullum eſt maius donum dei quàm ſpiritus ſanctus, quid conſequentius eſt, quàm vt ipſe ſit charitas, quæ dicitur & deus & ex deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo eſt. Et paulo poſt, Deus dilectio eſt. Vbi manifeſtat eam ſe dilectionem dixiſſe deum, quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio. Item in eodem, Ioannes volens de hac re apertiùs loqui: In hoc, inquit, cognoſcimus quia in ipſo manemus, & ipſe in nobis,

Cap. 19. circa finem

bis,

bis, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis, Spiritus itaque ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipſum in nobis, hoc autem facit dilectio. Ipſe eſt ergo deus dilectio. Ipſe igitur ſignificatur vbi legitur, deus dilectio eſt. Ex his ergo apparet quòd ſpiritus ſanctus charitas eſt. *Aug. libr. de Trin. eodem. ca. 17* *1. Io. 4. b*

Eadem ca.

Quòd non eſt dictum per cauſam illud, deus charitas eſt: ſicut illud, Tu es patientia mea, & ſpes mea. E

Sed ne fortè aliquis dicat illud eſſe dictum per expreſsionem cauſæ, Deus charitas eſt, eo ſcilicet quòd charitas ſit ex deo, & non ſit ipſe deus: ſicut dicitur, Deus noſtra patientia eſt, & ſpes: & non quòd ipſe ſit iſta, ſed quia iſta ex Deo ſunt: occurrit Augu. oſtendens hoc non eſſe dictum per cauſam, ſicut illa, in 15. lib. de Trin. dicens, Non dicturi ſumus charitatem non propterea eſſe dictam deum, quòd ipſa charitas ſit vlla ſubſtantia, quæ dei digna ſit nomine, ſed quòd donum ſit dei: ſicut dictum eſt de deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum eſt, Tu es patientia mea, quòd dei ſubſtantia eſt noſtra patientia, ſed quia ab ipſo nobis eſt. Vnde alibi: Ab ipſo eſt patientia mea. Hunc enim ſenſum facilè refellit ſcripturarum ipſa locutio. Tale eſt enim, Tu es patientia mea: quale eſt, Domine ſpes mea, & deus meus, miſericordia mea: & multa ſimilia. Non eſt autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut deus charitas mea: ſed ita dictum eſt, deus charitas eſt, ſicut dictum eſt, Deus ſpiritus eſt. Hoc qui non diſcernit, intellectum à domino, non expoſitionem quærat à nobis. Non enim apertiùs quicquam poſſumus dicere. Deus ergo charitas eſt. Ex prædictis clareſcit, quòd ſpiritus ſanctus charitas eſt, qua diligimus deum & proximum: vnde facilius eſt nobis oſtendere quomodo ſpiritus ſanctus mittatur ſiue detur nobis. *Cap. 17.* *Pſal. 70.* *Pſal. 61.* *Pſal. 58. & 90.* *1. Io. 4. c.* *Ioan. 4. c*

Quomodo ſpiritus ſanctus mittatur vel detur nobis. F

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis eſt, vt faciat nos diligere deum & proximum: per quod manemus in deo, & deus in nobis. Vnde Augu. hunc miſsionis modum inſinuans in 15. lib. de Trini. ait, Deus ſpiritus ſanctus, qui procedit ex deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum deum & proximum, & ipſe dilectio eſt. Non enim habet homo vnde diligat deum, niſi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis ſpiritus ſanctus, ſecundum quòd dicitur datum, ſiue donum. Quòd donum commendat Augu. explanans apertiùs quomodo detur, in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, vt ait Apoſtolus, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nullum eſt iſto dono Dei excellentius. Solum eſt quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per ſpiritum munera: ſed ſine charitate nihil proſunt. Niſi ergo tantum impartiatur cuiquam ſpiritus ſanctus, vt eam Dei & proximi faciat amatorem, à ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Neque *Cap. 17.* *Idem vbi ſupra ca. 17. & 18.* *Rom. 5. a*

ſpiri-

Mat.25.c

Q̃uo ſpũs ſanctus detur hic notatur.

1.Co.13.a

Eodem lib.

ſpiritus ſanctus propriè dicitur donum, niſi propter dilectionem, quam qui non habuerit, & ſi loquatur omnibus linguis & habuerit prophetiam, & omnem ſcientiam, & omnem fidem, & diſtribuerit omnem ſubſtantiam ſuam, & tradiderit corpus ſuum ita vt ardeat, non ei prodeſt. Quantum ergo bonum eſt ſine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt? Ipſa verò dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen eſt vtrunq;) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ deus eſt, & propriè ex deo eſt, ſpiritus ſanctus eſt, per quem diffunditur in cordibus noſtris deus charitas, per quã nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectiſſimè ſpiritus ſanctus, cùm ſit deus, vocatur etiam donum dei, Quod donum propriè quid niſi charitas intelligendum eſt, quæ perducit ad deum, & ſine qua quodlibet aliud dei donum non perducit ad deum? Ecce hic aperitur quod ſuprà dictum erat, ſcilicet quòd charitas ſit ſpiritus ſanctus, & donum ex excellentius, & quomodo hoc donum, id eſt, ſpiritus ſanctus detur nobis, ſcilicet cum ita impartitur alicui, id eſt, ita habet eſſe in aliquo, vt eum faciat dei & proximi amatorem. Quod cùm facit, tunc dari dicitur ſine mitti alicui: & tunc ille dicitur propriè habere ſpiritum ſanctum.

Vtrum concedendum ſit, quòd ſpiritus ſanctus augeatur in homine, uel magis uel minus habeatur uel detur. G

An ſpiritus ſanctus detur habenti & non habenti.

Hic quæritur, ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, cùm ipſa augeatur & minuatur in homine, & magis & minùs per diuerſa tempora habeatur, vtrum concedendum ſit quòd ſpiritus ſanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis uel minus datur & habetur, mutabilis eſſe videtur, deus autem omnino immutabilis eſt. Videtur ergo quòd vel ſpiritus ſanctus non ſit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Si ergo ſpiritus ſanctus charitas eſt, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniù s habeat. Sed quomodo datur non habenti, cùm ipſe vt deus ſit vbique, & in omnibus creaturis totus? & quomodo plenius datur vel habetur ſine ſui mutatione?

Luc.19.d

Hic ponit illius dubij ſolutionem

Pſal.63.

In antiquo habetur: Caſſiodori.

Reſponſio ad primam quæſtionem. H

His itaque reſpondemus, dicentes quòd ſpiritus ſanctus ſiue charitas penitus immutabilis eſt, nec in ſe augetur vel minuitur, nec in ſe recipit magis vel minus, ſed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur. Sicut deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in ſe nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta, Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Super quem locum ait authoritas, Deus non in ſe, ſed in corde hominis grandeſcit. Si ergo ſpiritus ſanctus homini datur, & datus amplius datur, id eſt, augetur & magis & minus habetur: & tamen immutabilis exiſtit.

Re-

Reſponſio ad ſecundam. I

Cum vbique ſit & in omni creatura totus, ſunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes ſpiritum ſanctum habent, in quibus eſt: alioquin & irrationabiles creaturæ haberẽt ſpiritum ſanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque reſponſionem. K

Vt autem certius fiat quod diximus: authoritate confirmemus, quòd ſpiritus ſanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur. Aug. oſtendit ſuper Ioannem dicens, Sine ſpiritu ſancto conſtat nos Chriſtum non diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe: & id nos poſſe atque agere tantò minus, quantò illum percipimus minus, tanto verò amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoque non ſolum non habenti, verum etiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem vt habeatur: habenti autem vt amplius habeatur. Nam ſi ab alio minus: & ab alio amplius non haberetur, ſanctus Heliſæus ſancto Heliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me. Chriſto autem qui eſt dei filius, non ad menſuram datus eſt ſpiritus. Neque enim ſine gratia spiritus ſancti eſt mediator dei & hominum homo Chriſtus, ꝙ enim eſt vnigenitus dei filius æqualis patri, non eſt gratiæ, ſed naturæ. Quòd autem in vnitatem perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratię eſt non naturæ. Cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo ſuæ perfectionis propria menſura compleatur. Ecce expreſſe habes quòd ſpiritus ſanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur, quia ſpiritus ſanctus eſt charitas, quæ non habenti datur, & in habenti augetur & proficit. Imò, vt verius magis proprie loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando, & tunc ipſa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit nec deficit in ſe, quia deus eſt vnde Aug. in homilia. 9. ſuper epiſtolam Ioan. ait, Probet ſe quiſque quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipſe in charitate profecerit. Nam ſi charitas deus eſt, nec deficit nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitũ charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum ſit cum dicitur ſpiritus ſanctus augeri in nobis, quia nos in eo, ſcilicet proficimus. ſic & alia huiuſmodi.

Hic ponit confirmationem prædictæ concluſionis. Tomo 9. Tra. 74. ſuper illo, Si diligitis me &c. 4. Re 2. b Ioan. 3. d 1. ad Tri. 2. b

Tomo 9. Tracta. 9 In principio eiuſdẽ.

Quòd aliqui dicunt ſpiritum ſanctum non eſſe charitatem, qua diligimus deum & proximum. L

Supra dictum eſt, ꝙ ſpiritus sãctus charitas eſt patris & filij, qua ſe inuicem diligũt & nos, & ipſe idem eſt charitas quæ diffunditur in cordibus noſtris, ad diligendum deũ & proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt, ſcilicet ꝙ spũs ſctũs ſit charitas patris & filij. Quod autem ipſe idem ſit charitas, qua diligimus deum & proximum, a pleriſque negatur. Dicunt enim, ſi ſpiritus

Hac di. lib. cap. 1. Rom. 5. a Authoritates quæ videntur pro

s facere. omo 3. ap. 32. in ne cap. ſanctus charitas eſt patris & filii & noſtra, eadem ergo charitas eſt, qua deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem ſanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim Augu. in lib. de Spiritu & litera, Vnde eſt dilectio, niſi vnde & ipſa fides, id eſt, a ſpiritu ſancto? Non eſſet enim in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritum. Charitas autem dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos. Sicut iuſtitia dei dicitur, qua nos iuſti eius munere efficimur: & domini ſalus, qua nos ſaluat: & fides Chriſti, qua nos fideles facit. His verbis videtur monſtrari diſtinctio inter charitatem, qua nos deus diligit, & qua nos diligimus. Et ſicut iuſtitia noſtra dicitur dei, non quod ipſe ſit ea iuſtus, ſed quia ea nos iuſtos facit: ſimiliter & fides, & ſalus: ſic videtur dicta dei charitas, quæ eſt in nobis, non quod ipſe ea diligat, ſed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. *Cap. 17.* in libr. 15. de Trini. ait, Cum Ioannes commemoraſſe dei dilectionem, nō qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum *1. Ioan. 4.* liberatorem pro peccatis noſtris. Ecce & hic videtur manifeſte diuidere dilectionem, qua nos diligimus deum, ab ea qua ipſe diligit nos. Si ergo, inquiunt, ſpiritus ſanctus dilectio eſt qua deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio eſt, imo duo diuerſa eſt, quod abſurdum & a ueritas longe eſt. Non eſt ergo dilectio, qua diligimus, ſed qua deus tantum diligit nos.

Ex verbis authoritatum argumentando procedit.

Reſponſio ad prædicta, determinans authoritates. M

De ſpiritu & litera Cap. 32. His reſpondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua ipſe nos diligit, ſed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuerſa oſtenditur charitas, qua deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: ſed potius cum ſit vna & eadem charitas, & dicatur ipſa dei charitas, & diuerſis de cauſis & rationibus dei charitas appellari in ſcriptura oſtenditur, Dicitur enim dei charitas, vel quia deus ea diligit nos, vel quia nos ea ſuos dilectiores facit.

Determinatio primæ authoritatis. N

Rom. 5. a Cvm ergo ab Apoſtolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus noſtris, non eſt dicta charitas dei qua diligit nos, ſed qua facit nos diligere, id eſt, non ibi appellatur charitas dei, eo quod deus nos ea diligit, ſed eo quod nos ea ſui dilectores facit. Et quod ea ratione poſſit dici charitas dei, quia nos ea diligere facit, ex ſimili genere locutionis oſtenditur: ſicut dicitur iuſtitia dei, qua nos iuſtificat: & domini ſalus, qua nos ſaluat: & fides Chriſti, qua nos fideles facit.

Pſal. 18. Pſal. 31. Galat. 2.

Determinatio ſecundæ. O

Ex lib. 16. de Trini. Cap. 17. Similiter & aliam exponimus authoritatem, vbi ait dilectionem dei commemorari non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos: ac ſi diceret, commemorat dilectionem dei, non ſecundum quod ea nos diligimus deum, ſed ſecundum quod ipſe ea diligit nos.

Aliud

Aliud obyciunt. P

Sed aliud eſt,inquiunt,quod magis vrget,dixi enim ſupra Augu. quòd dilectio eſt a ſpiritu ſancto, a quo fides. Sicut ergo fides non eſt ſpiritus ſanctus a quo eſt,ita nec charitas.Quomodo ergo ſpiritus ſanctus eſt,ſi ab ipſo eſt?Nam ſi ab ipſo eſt, & ipſe eſt, ergo ſpiritus ſanctus a ſeipſo eſt. Ad quod dicimus, Spiritus ſanctus quidem a ſeipſo non eſt, ſed tamen a ſeipſo datur nobis, vt ſupra dictũ eſt. Dat enim ſeipſum nobis ſpiritus ſanctus. Et ex hoc ſenſu dictum eſt, quòd charitas ab ipſo eſt in nobis, & tamen ipſa ſpiritus ſanctus eſt. Fides autem eſt a ſpiritu ſancto, & non eſt ſpiritus ſanctus: quia donum vel datum ſolummodo eſt,non Deus dans. *Lib.de ſpũ & lib.cap. 32.in t mo 3. Reſponſio. Diſtin. 15. litera. A*

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

Alias quoque inducunt rationes ad idem oſtendendum, ſcilicet: quòd charitas non ſit ſpiritus ſanctus,quia charitas affectio mentis eſt & motus animi: ſpiritus ſanctus vero non eſt affectio animi vel motus mentis, quia ſpiritus ſanctus immutabilis eſt & increatus non eſt ergo charitas.

Quòd charitas eſt motus vel affectio animi. R

Quod autem charitas ſit affectio animi & motus mentis, authoritatibus confirmant. Dicit enim Aug.in 3.lib.de doct. Chriſtiana, Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus eccleſiæ catholicæ,tractans illud verbum apoſtoli, Nec mors nec vita poterit nos ſeparare a charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta eſt virtus, quæ animi noſtri rectiſſima affectio eſt, quæ coniungit nos Deo,qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas eſt affectio, & motus animi: ac per hoc non videtur eſſe ſpiritus ſanctus. *Cap.10. Cap.11. Roma.8.*

Reſponſio determinans authoritates. S

Ad quòd dicimus hoc ita dictum eſſe, ſicut dicitur Deus eſt ſpes noſtra, & patientia noſtra, quia facit nos ſperare & pati. Ita charitas dicitur eſſe motus ſiue affectio animi, quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris ſi charitas,cum ſit ſpiritus ſanctus, dicatur motus mentis: cum etiam in lib.Sap. dicatur de ſpiritu ſapientiæ. Qui attingit a fine vſque ad finem,qui eſt actus mobilis,certus,incoinquinatus.Quod non ideo dicitur,quòd ſapientia ſit mobile aliquid vel actus aliquis:ſed quia ſui immobilitate omnia attingit,non locali motu,ſed vt vbiq; ſemper ſit,& nuſquam incluſa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi,non quòd ipſa ſit motus vel affectio vel virtus animi:ſed quia per eam quaſi eſſet virtus afficitur mẽs & mouetur. Sed ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, qui operatur in ſingulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur, & moueatur ad credendum vel ſperandum,& huiuſmodi, ſicut ad diligendum: quare non ſic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel ſperandũ, *Sap.7.a 1.Co. 12.b*

E ſicut

ſicut ad diligendum? Ad quod ſai e dici poteſt,quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas,id eſt,ſpiritus ſanctus, mediantibus virtutibus,quarum actus ſunt,vtpote actum fidei, id eſt, credere fide media,vt actum ſpei,id eſt, ſperare media ſpe. Per fidē enim & ſpem prædictos operatur actus. Diligendi vero actum per ſe tantum, ſine alicuius virtutis medio operatur,id eſt, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur,quàm alios virtutum actus.Ideo que differenter de hoc & de aliis loquitur ſcriptura, quæ iſtum ſpecialiter charitati tribuit. Eſt ergo charitas vere ſpiritus ſanctus. Vnde Aug.præmiſſum verbum Apoſtoli tractans in eodem lib. charitatem dicit eſſe bonum, quo nil melius eſt:& per hoc, ipſam eſſe Deum ſignificat, dicens: Si nulla res ab eius charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolum melius,ſed etiam certius hoc bono poteſt? Ecce dicit,quia charitate nihil melius eſt. Charitas ergo ſpiritus ſanctus eſt qui Deus eſt, & donum Dei ſiue datum: qui diuidit ſingulis fidelibus dona,nec ipſe diuiditur,ſed indiuiſus ſingulis datur. Vnde Aug. vbi Ioannes dicit non ad menſuram Chriſto dari ſpiritum,ait, Cæteris vero diuiditur,non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius.

De moribus eccleſiæ. Cap. 11. Rom. 8. 1. Cor. 12. Tomo 9. Trac. 74. circa expoſitionem illius. Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum.

An concedendum ſit quòd per donum dentur dona. **T**

Hic quæritur, cum ſpiritus ſanctus, per quem diuiduntur dona, ipſe ſit donum,vtrum concedendum ſit quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus,quia per donum quod eſt ſpiritus ſanctus ſingulis propria diuiditur,& ipſum communiter omnes boni habent. Vnde Auguſt.in 15.libro de Trinitate ait per donum quod eſt ſpiritus ſanctus,in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibusq; propria,diuiduntur. Non enim ſinguli quique habent omnia, ſed hi illa,alii alia. Quanuis ipſum donum,a quo cuique propria diuiduntur,omnes habeant,id eſt,ſpiritum ſanctum.Ecce aperte dicit,per donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS SANCTVS DICATVR DONVM ET DATVM *ſiue donatum. Diſtinct. XVIII.* A

De temporali proceſſione ſpiritus ſancti quantum ad proprietatem,per quã natus eſt temporaliter procedere.

PRAETEREA diligenter conſiderandum eſt, cum ſpiritus ſanctus dicatur donum & datum, vtrum & eadem ratione vtrunq; nomen ei conueniat: quod vtique videri poteſt.

Quare ita eſſe videtur. **B**

Cum enim idem ſit ſpiritum ſanctum dati, & ſpiritum ſanctum donari,ex eadem ratione videtur ſpiritus ſanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Aug. ſignificare in 15.lib.de Tri. cum ait, Spiritus ſanctus intantum donum Dei eſt,in quãtum datur eis,quibus datur: apud ſe autem Deus eſt, etſi nemini datur. Ecce aperte dicit ſpiritum ſanctum donum appellari quia datur. Si autem ex eo

tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum quia non datur niſi ex tempore.

Reſponſio quare datum ſiue donatum dicatur ſpiritus ſanctus. C

Ad quod dicimus, quia ſpiritus ſanctus & donum dicitur & datū ſiue donatum: ſed datum ſiue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habes tantum ex tempore.

Hic quare donum. D

Donum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, ſed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donum fuit, non quia daretur, ſed quia proceſſit a patre & filio. Vnde Augu. in 4. lib. de Tri. ait, Sicut natum eſſe eſt filio a patre eſſe: ita ſpiritui ſancto donum Dei eſſe, eſt a patre & a filio procedere. Hic aperte oſtenditur quòd ſpiritus ſanctus eo donum eſt, quòd procedit a patre & a filio: ſicut filius eo eſt a patre, quòd natus eſt ab eo. Non enim idem eſt filio eſſe a patre, & ſpiritui ſancto, id eſt, non ea proprietate filius dicitur eſſe a patre, qua ſpiritus ſanctus. Nam filius dicitur eſſe a patre, quia genitus eſt ab eo. Spiritus ſāctus vero dicitur eſſe a patre & a filio, quia ſpiritus ſanctus eſt donum patris & filij, id eſt, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur ſpiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Auguſt. in 5. libr. de Trini. ait, Spiritus ſanctus qui nō eſt trinitas, ſed in trinitate intelligitur in eo quòd proprie dicitur ſpiritus ſanctus, relatiue dicitur, cum & ad patre & filium refertur: quia ſpiritus ſanctus, & patris & filij ſpiritus eſt: ſed ipſa ratio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum eſt enim patris & filij: quia & a patre procedit, & a filio. Ecce his verbis aperte oſtenditur, eadem relatione dici ſpiritum ſanctum, & donum. Donum autem, quia procedit a patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur ſpiritus ſanctus vel donum, proceſſio ipſa eſt, de qua poſt plenius agemus cum aliis. Cū ergo ab æterno proceſſerit ab vtroque, & ab æterno donum fuit: non ergo ſpiritus ſanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & ante fuit donum quàm donaretur. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Semper ſpiritus ſanctus procedit, & non ex tempore, ſed ab æternitate procedit. Sed quia ſic procedebat, vt eſſet donabile, iam donum erat antequàm eſſet cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum: aliter, cum dicitur donatum: nam donum poteſt eſſe etiam antequam detur: donatum autem, niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt. Sempiterne ergo ſpiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte oſtenditur, quòd ſicut ſpiritus ſanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum eſt: non quia donaretur a patre filio, vel a filio patri ſed quia ab æterno proceſſit donabilis.

Quid ſit filio eſſe a patre & ſpiritus ſancto.

Cap. 20.

Cap. 11.

Lib. & ca. eiuſdem.

Hæc diſtin. liter. g. & ſequentibus. & di. 26. & 29.

Cap. 15.

Quod ſemper procedit ſpiritus ſanctus.

Quæritur cui donabilis. E

Sed quæritur cui donabilis: vtrum patri & filio, an tantum nobis, qui nondum eramus: Si autem non erat donabilis patri & filio, ſed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia ſic donabilis procedebat, videtur quòd filius ſemper eadem ratione donum fuerit: quia
a. 9. b. ab æterno proceſſit a patre donabilis nobis in tempore, nam & de filio legitur quòd datus eſt nobis. Ad quod dicimus, quia ſpiritus ſanctus nobis tantum, non patri vel filio donabilis proceſſit, ſicut & nobis tantum datus eſt. Et filius vere datus eſt nobis, & ab æterno proceſſit a patre, non vt donabilis tãtum, ſed vt genitus qui & donari poſſet. Proceſſit ergo vt genitus & donabilis: ſed ſpiritus ſanctus non procedit vt genitus, ſed tantum vt donum. Donum autem ſemper fuit: non ſolum quia donabilis, ſed quia ab vtroque pro-
Cap. 14. circa finē. ceſſit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Eo ipſo quòd daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequàm daretur, & ideo donabilis eſt: ſed aliter donabilis, quàm filius: nam & aliter datur, & aliter proceſsit quàm filius, filii enim proceſsio, genitura eſt, vel natiuitas: ſpiritus ſancti vero proceſsio, natiuitas non eſt: vtraque vero ineffabilis eſt.

Quòd ſicut filius naſcendo accepit non tantum vt eſſet filius, ſed etiam eſſentia: ita & ſpiritus ſanctus procedendo accepit non tantum vt eſſent donum, ſed etiam vt eſſet eſſentia. F

Et notandum, quòd ſicut filius naſcendo accepit non tantum vt filius ſit, ſed omnino vt ſit, & vt ipſa ſubſtantia ſit: ita & ſpiritus ſanctus a patre & filio procedendo, accepit non tantum vt ſpiritus ſanctus ſit, vel donum: ſed etiam vt omnino ſit, & vt ſubſtantia ſit. quod vtique non accepit ex eo quo datur: nam cum non detur niſi ex tempore, ſi hoc haberet ex eo quòd datur, accepiſſet ergo ex tempore
Cap. 15. vt eſſet, Vnde Aug. in 5. libro de Trin. Filius non hoc tantum habet naſcendo, vt ſit filius, ſed omnino vt ſit. Quæritur ergo, vtrum ſpiritus ſanctus eo quòd datur, habeat non tantum vt donum ſit, ſed omnino vt ſit? Quòd ſi non niſi quia datur, id eſt, ſi non habet eſſe niſi eo quòd datur, ſicut filius naſcendo habet non tantum vt ſit filius, quod relatiue dicitur, ſed omnino vt ſit ipſa ſubſtantia: quomodo iam ſpiritus ſanctus erat ipſa ſubſtantia, cum non prius daretur, quàm eſſet cui daretur? Non ergo eo quòd datur, ſed procedendo habet vt ſit donum, & vt ſit eſſentia: ſicut filius non eo quòd datus eſt, ſed naſcendo accepit non tantum vt ſit filius, ſed vt eſſen-
Cap. 26. tia. Vnde Aug. in 15. libr. de Trini. ait, Sicut filio præſtat eſſentiam ſine initio temporis, ſine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita ſpiritui ſancto præſtat eſſentiam ſine vllo initio temporis, ſine vlla mutabilitate naturæ de vtroque proceſsio.

Quòd

Quod ex prædictis videtur, quod filius non tantum ſit filius natiuitate, ſed etiam de ſimili eſſentia, & ſpiritus ſanctus proceſsione. G

Hic oritur quæſtio: ſi filius naſcendo habet non tantum vt ſit filius, ſed vt ſit eſſentia: & ſpiritus ſanctus procedendo non tantum, vt ſit donum, ſed vt ſit eſſentia: ergo & filius natiuitate eſſentia eſt, & ſpiritus ſanctus proceſſione eſt eſſentia: cum alibi dicatur, quòd nec pater eo pater eſt quo deus, nec filius eo filius quo deus, nec ſpiritus ſanctus eo donum quo deus: quia vt ait Aug. in 7. lib. de Trini. His nominibus relatiua eorum oſtenduntur, non eſſentia. Vnde poſt plenius agemus. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia nec filius natiuitate eſſentia eſt, ſed tantum filius: nec ſpiritus ſanctus proceſſione eſſentia eſt, ſed donum tantum: & tamen vterque, & ille naſcendo, & iſte procedendo accepit vt eſſet eſſentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib. de Trin. per defectionem aut protenſionem aut deriuationem ex deo deus eſt, ſed ex virtute naturæ in naturam eandem natiuitate ſubſiſtit filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem proceſſione ſubſiſtit ſpiritus ſanctus. *Cap. 2. Diſt. 26. 27. & 29. Reſponſio. Pene in calce libr*

Exponit uerba Hilarij. H

Quod ita intelligi poteſt, ex patre qui eſt virtus ingenita, naturã quam habet eandem filius, natiuitate, id eſt, naſcendo, & ſpiritus ſanctus proceſsione, id eſt, procedendo habet. Vnde ipſe ibidem apertius eloquens, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas inquit, dei non poteſt non eam de qua profecta eſt, tenere naturam. Non enim aliud quam deus ſubſiſtit, quod non aliunde quàm de deo ſubſiſtit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum ſit illud, De patre generatio pręſtat eſſentiam filio, & de vtroq; proceſsio pręſtat eſſentiam ſpiritui ſancto. Non quia ille eſſentia ſit filius, & iſte eſſentia ſit ſpiritus ſanctus, immo proprietate perſonali: ſed quia & ille naſcendo, & iſte procedendo eſſentiam habet eandem, & totam quæ in patre eſt. *Ibidem paulo inferius. Ex Augu. 15. libr. de Trin. Cap. 26.*

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur donum & donatum ſecundum duos prædictos modos proceſsionis. I

Et prædictis patet quòd ſpiritus ſanctus ſempiternæ donum eſt, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa diſtinctio geminæ proceſsionis, de qua ſupra egimus. Nam ſecundum alteram proceſsionem dicitur donatum vel datum, ſecundum alteram vero dicitur donum. *Diſtin. 14.*

Secundum hoc quod donum eſt, refertur ad patrem & filium, ſecundum quod datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum eſt. K

Ex ſecundum hoc quod ſempiternè donum eſt, refertur ad patrẽ & filium: ſecundum hoc uero quòd dicitur datum uel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur eſſe qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. ait, *Cap. 14*

Quod datum eſt,& ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque ſpiritus ſanctus non tantum patris & filij qui dederunt, ſed etiam noſter dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & dei eſt qui dedit,& noſter qui accepimus:non ille ſpiritus noſter quo ſumus: quia ipſe eſt ſpiritus hominis,qui in ipſo eſt:quamuis & illum ſpiritum qui hominis dicitur,vtiq; accepimus:ſed aliter iſte, aliter ille noſter dicitur. Aliud eſt enim quod accepimus, vt eſſemus, aliud quòd accepimus vt ſancti eſſemus. Quòd autem ſpiritus ſanctus noſter dicatur,ſcriptura oſtendit. Scriptum eſt enim de Ioanne, quòd in ſpiritu Heliæ veniret. Ecce dictus eſt Heliç ſpiritus, quem accepit Helias,ſcilicet ſpiritus ſanctus. Et Moyſi ait dominus, Tollam de ſpiritu ſancto,quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus eſt ſpiritus Moyſi. Patet igitur,quia ſpiritus ſanctus noſter dicitur ſpiritus: ſed quia nobis datus,& datus vtique ad hoc vt ſancti eſſemus. Spiritus vero creatus ad hoc eſt datus,vt eſſemus.

Quòd aliter ſpiritus ſanctus dicitur noſter, aliter naturalis.
1. ad Cor. 1.b
Lucæ 1.b
Nue. 11.d

An filius cum ſit nobis datus poſſet dici noſter ut ſpiritus ſanctus. I

Hic quæritur,vtrum & filius cum ſit nobis datus,dicatur vel poſſit dici noſter? Ad quod dicimus,quia filius dicitur noſter panis,noſter redemptor,& huiuſmodi:ſed non dicitur noſter filius, quia filius dicitur tantum relatiuè ad eum qui genuit. Et ideo noſter filius non poteſt dici,ſed patris tantum. In eo autem quòd dicitur datus,& ad eum qui dedit,& ad eos quibus datus eſt, refertur. Vt & ſpiritus ſanctus,qui etiam cum in ſcriptura (vt ſupra dictum eſt)dicatur ſpiritus noſter,vel ſpiritus tuus,vel illius(vt de Moyſe & Helia dictum eſt)nuſquam tamen in ſcriptura occurrit ita dici,ſpiritus ſanctus noſter,vel tuus,vel illius,ſed ſpiritus noſter,vel tuus, vel illius,quia ſpiritus ſanctus eo dicitur quo donum:& vtrunque relatiuè,dicitur ad patrem & filium,& hoc ſempiterna relatione. Si tamẽ aliquando dicitur donum noſtrum,accipitur donum pro donato, vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo,quo ſpiritus ſanctus donum patris & filij dicitur,non hominis:ita & filius ſub hac appellatione non poteſt dici noſter,vt dicatur filius noſter: ſicut nec dicitur ſpiritus ſanctus noſter:& tamen de filio dicitur,panis noſter: & de ſpiritu,ſpiritus noſter. Ille noſter panis,quia nos reficit nobis datus:iſte noſter ſpiritus,quia nobis inſpiratur a patre & filio,& in nobis ſpirat ſicut vult. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin ait, Quod de patre natum eſt,ad patrem ſolum refertur cum dicitur filius. Et ideo filius patris eſt,& non noſter. Dicimus tamen & panem noſtrum da nobis,ſicut dicimus ſpiritum noſtrum.

Quòd non dicitur ſpiritus ſanctus noſter ſed ſpiritus noſter Proxio paragrapho.
Cap. 14.
Mat. 6.b & Lucæ 11.a

Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur. M

Poſt hæc quæritur,utrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur: hoc enim videtur ex prædictis poſſe probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & ſpiritus ſanctus datur a ſeipſo,vt prædictum eſt,ergo refertur ad ſeipſum. Huius quæſtionis

Para. k. & diſt. 15. para. A. Diſt. 30.

nis determinationem in poſterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicuntur de deo ex tempore:in quibus datum, & donatum continentur.

parag. C: De proprietatibus & conditionibus quodammodo eſſentialibus, et quodammodo perſonalibus trinitatis.

HIC DE QVALITATE TRIVM PERSONARVM. *Diſtinct. XIX.* A

Cap. 1.

NVNC poſtquam coæternitatem trium perſonarum pro modulo facultatis noſtræ inſinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui ſupereſt. Fides enim catholica ſicut coæternas, ita & coæquales tres perſonas aſſerit. Aequalis eſt enim in omnibus patri filius,& patri & filio ſpiritus ſanctus. Quia(vt Augu.in lib. de fide ad Petrum,breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet)nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine,aut ſuperat poteſtate: quia nec filio, nec ſpiritu ſancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior eſt pater:nec filius ſpiritu ſancto. Aeternũ quippe & ſine initio eſt,quòd filius de natura patris extitit,& æternum ac ſine initio eſt,quòd ſpiritus ſanctus de natura patris filiijq; procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus,& dicimus deum: quia vna prorſus æternitas,vna immenſitas,vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Ecce breuiter aſſignauit Auguſt.in quo trium perſonarum conſiſtat æqualitas,ſcilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate,aut magnitudine,aut poteſtate.

Quod æternitas,& magnitudo, & poteſtas in deo ſunt vnum,licet ponantur quaſi diuerſa. B

Cumq; enumerentur iſta quaſi diuerſa, in deo tamen vnum & idem ſunt,ſcilicet eſſentia diuina ſimplex & incommutabilis. Vnde Aug.in lib.7.de Tri. Non alio magnus,alio deus eſt:ſed eo magnus quo deus:quia non eſt illi aliud magnum eſſe,aliud deum eſſe. Eadem quippe eius magnitudo eſt,quę virtus,& eadem eſſentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius ſimul vna eſſentia,& vna magnitudo. Ita etiam & potentia dei,eſſentia diuina eſt. Vnde Auguſt. in 7. lib.confeſ. Voluntas & potentia dei deus eſt. Aeternitas quoque dei eſſentia diuina eſt. quod Auguſt.oſtendit ſuper illum locum Pſal. In generatione & generationem anni tui. Eſt generatio generationum quæ non tranſit,collecta de omnibus generationibus, id eſt, ſanctis. In illa erunt anni dei,qui non tranſeunt,ideſt,æternitas dei. Non enim ſunt aliud anni dei, aliud ipſe:ſed anni dei, æternitas dei eſt. Aeternitas uero ipſa Dei ſubſtantia eſt, nihil habens mutabile. Inconcuſſe ergo teneamus quòd unum & idem eſt.ſ. eſſentia diuina,dei æternitas,potentia, magnitudo, & tamen conſueuit ſcriptura hæc,& his ſimilia quaſi diſtinctè ponere. In his ergo uerbis trium perſonarum æqualitatem breuiter complexus eſt Augu.

Cap. 2. Quòd magnitudo eſt dei eſſentia. Quod potentia dei deus eſt. Cap. 4. Pſal. 100. Quòd æternitas dei deus eſt. Supra e- git de æter

nitate diſtin. 9. & 11. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia ſuperat. Quod autem æternitate aliqua trium perſonarum alium non excedat, ſupra oſtenſum eſt, vbi coæternitas trium perſonarum inſinuata eſt.

Hic de magnitudine, quod ea aliqua perſonarum aliam non excedit. C

Nunc igitur ſupereſt oſtendere, quòd magnitudine uel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quod non eſt maior una perſona alia, nec maius aliquid duæ quam una nec tres uel duæ quam una. D

Lib. 6. de Tri. c. vl. Sciendum eſt ergo quia pater non eſt maior filio, nec pater vel filius maior ſpiritu ſancto, nec maius aliquid duę perſonę ſimul ſunt, quàm vna: nec tres ſimul maius aliquid quam duæ: nec maior eſt eſſentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota eſt in ſingulis. Vnde Ioan. Damaſc. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfectè eſſe in ſingulis ſuarum hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in ſpiritu ſancto. Ideoq; perfectus deus pater, perfectus deus filius, perfectus deus ſpiritus ſanctus. *Lib. 4. de orthodoxa fide cap. 6.*

Quomodo dicitur eſſe deus pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in utroque, & ſingulus in ſingulis. E

Cap. 1. Et inde eſt quòd pater dicitur eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſinguli in ſingulis. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum. Propter vnitatem naturalem totus pater in filio & ſpiritu ſancto eſt, totus quoq; ſpiritus ſanctus in patre & filio eſt. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt, propter diuinę naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plene poteſt tantũ ab homine referari arcanum, ex qua intelligentia dicatur ſingula perſonarum tota eſſe in alijs. Vnde etiam Hilarius iſta interius perquirens in libr. 3. de Trin. ait, Affert pleriſque obſcuritatem ſermo domini cum dicit, Ego in patre, & pater in me eſt: nec immerito. Natura enim intelligentię humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit. Sed quod non intelligibile eſt homini, deo poſſibile eſt. Cognoſcendum itaque atque intelligendum eſt quid ſit illud, Ego in patre, & pater in me eſt: ſi tamen comprehendere hoc ita, vt eſt valebimus: vt quod natura rerum pati non poſſe æſtimatur, id diuinę veritatis ratio conſequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in vtroq; diuinitatis perfecta eſt, quia plenitudo diuinitatis eſt in filio: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito eſt, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is ſcilicet qui eſt nihil habens, quod non ſit etiam in eo a quo eſt, non duo vnus, ſed alius in alio: quia non aliud in vtroque: vt vnum ſint in fide noſtra vterque non vnus, nec eundem vtrunque. Nec aliud confitemur, quia deum ex deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud eſſe permittit. Eandem ergo in vtroq; & virtutis ſimilitudinem, & deitatis

In exordio libri. Ioan. 14. b

Paulo inferius.

Parũ poſt m dium libr.

deitatis plenitudinem confitemur: quia ueritas dicit, Ego in patre, & pater in me eſt. Omnia enim filius accepit a patre: nam ſi patrem *Ioan. 14. b*
eiuſdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus eſt: deeſſe enim ei vnde deceſſit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione conſtiterit. Neuter ergo perfectus eſt, ſi plenitudinem ſuam & qui genuit, amittit, nec qui natus eſt conſequitur. Fateamur ergo quòd pater eſt in filio, & filius in patre, & deus in deo, vt idem Hilarius ait in 7. lib. de Trin. non per duplicem conuenientiam generum coniunctionem, nec per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturam, ſed per naturæ vnitam ſimilitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura, dum res non differt, dum naturam dei non degenerat natiuitas, dū non aliud aliquid ex deo quàm deus naſcitur: dum nihil in his nouū eſt, nihil alienum, nihil ſeparabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo ſenſu Chriſtus dixerit ſe eſſe in patre, & patrem in ſe. Ex eodem etiam ſenſu intelligitur ſpiritus ſanctus eſſe in vtroque, & ſingula perſonarum in ſingulis: quia ſcilicet in ſingulis eſt eadem plenitudo diuinitatis, & vnita ſimilitudo naturæ: quia non eſt maior diuina natura in aliqua harum perſonarum, ſed vnius & indifferentis naturę ſunt hæ tres perſonę. Ideoq; altera in altera eſſe dicitur, vt prędictum eſt. Vnde Ambro. prædictorum verborum ſententiam nobis aperiens ſuper epiſtolam 2. ad Corinthios 5. ait, Per hoc intelligitur pater eſſe in filio, & filius in patre, quia vna eſt eorum ſubſtantia. Ibi enim eſt vnitas, vbi nulla diuerſitas. Ecce tribus illuſtrium virorum teſtimonijs, ſcilicet Auguſtini, Hilarij, atque Ambroſij in eodem concurrentibus reuelatione ſpiritus ſancti in eis loquentis, pie credere volentibus oſtenditur (tamen quaſi per ſpeculum & in ænigmate) qualiter accipiendum ſit, cum dicitur pater in filio eſſe, vel filius in patre, vel ſpiritus ſanctus in vtroque.

Hæc uerba diligenter attende. Non longe a fine libr.

In tom. 4. explanatione ad 5. ca. 2. ad. Cor. circa finē commentarij illius c. vbi explanat illud, Deus erat in Christo, &c.

1. Co. 13. d

Ad id quod cœperat redit, ſcilicet ut oſtendat quod magnitudine alius alium non ſuperat. F

Sed iam nunc ad propoſitum redeamus cœptoq; inſiſtamus, oſtēdentes quòd magnitudine nulla trium perſonarum aliam ſuperat: quia nulla maior alijs: nec maius aliquid ſunt duæ quàm vna: nec tres quàm duæ: nec maior deus quàm ſinguli horum: quia ſingulus horum perfectus eſt, nec eſt quo creſcat illa perfectio.

Quod nulla perſonarum pars eſt in trinitate. G

Nec eſt aliqua trium perſonarum pars dei vel diuinæ eſſentiæ: quia ſingula harum verus & plenus deus eſt, & tota & plena diuina eſſentia eſt, & ideo nulla iſtarum in trinitate pars eſt. Vnde Augu. in lib. 4. contra Maximinum hæreticum ſic ait, Putas deum patrem *Cap. 10.*
cum filio & ſpiritu ſancto vnum deum eſſe non poſſe. Times enim ne pater ſit pars vnius dei, qui conſtet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in deitatis vnitate diuiſio: vnus eſt deus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. i. ipſa trinitas vnus eſt deus. Ergo, inquis,

Ibidem multis interpoſitis.

inquis, deus pater eſt pars dei, abſit. Tres .n. perſonæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & hi tres quia vnius ſubſtantię ſunt, vnum ſunt, & ſummè vnum ſunt, vbi nulla naturarum nulla eſt diuerſitas voluntatum. Si enim natura vnum eſſent, & conſenſione vnum non eſſent, non ſummè vnum eſſent. Si vero natura diſpares eſſent, non ſummè vnum eſſent. Hi ergo tres, quia vnum ſunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus deus eſt. Pars ergo trinitatis eſſe non poteſt, quicunque vnus eſt in tribus. In trinitate ergo quæ deus eſt, & pater deus eſt, & filius deus eſt, & ſpiritus ſanctus deus eſt: ſimul hi tres, vnus deus. Nec huius trinitatis tertia pars eſt vnus, nec maius aliquid duo quam vnus eſt ibi: nec maius aliquid ſunt omnes quàm ſinguli, quia ſpirtialis, non corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere capiat, qui autem nō poteſt, credat, & oret vt quod credit intelligat. Verum eſt enim quod per prophetam dicitur, Niſi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte oſtendit indifferentem magnitudinem trium perſonarum. Item in eodem cap. Tu nempe dixiſti vnum deum non ex partibus eſſe compoſitum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus eſt ingenita, ſimplex, & tamen in hac ſimplici virtute multa videris commemorare, cum dicis, Deus deum genuit, bonus bonum genuit, ſapiens ſapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas & ſapientia, & clementia. & potentia tres partes ſunt vnius virtutis, quam ſimplicem eſſe dixiſti? Si dixeris, partes ſunt, ſimplex ergo virtus ex partibus conſtat. Et ſimplex iſta virtus, te definiente, vnus eſt deus, ergo deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Non dico, inquis, non ſunt partes. Si ergo in vna perſona patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris. quia vna virtus ſimplex eſt: quanto magis pater & filius & ſpiritus ſanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus deus eſt, & propter vniuſcuiuſque proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes vnius dei non ſunt? Virtus eſt pater, virtus eſt filius, virtus eſt ſpiritus ſanctus. Hoc verum dicis, ſed quod virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicit. His verbis aperte docetur, quòd tres perſonæ illæ non ſunt partes dei, vel diuinæ eſſentiæ. Nullaque illarum trinitatis pars dicenda eſt, nec vna alias vlla maior aliis.

Ibidē paucis interpoſitis.

Matt. 19.b

Eſai. 7.b

Argumentatio Au. contra hæreticum, qua oſtendit patrem & filium & ſpiritū ſanctum nō eſſe partes in trinitate

Cùm dicimus tres perſonas eſſe vnam eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus, nec vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus, quia non eſt eſſentia genus, & perſona ſpecies, vel eſſentia ſpecies, & perſona indiuiduum. **H**

HIC adiiciendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas trium perſonarum atque indifferens magnitudo, quòd cū dicamus tres perſonas

vnam eſſentiam vel ſubſtantiam, neque vt genus de ſpeciebsu,neque vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus. Non eſſentia diuina genus eſt, & tres perſonę ſpecies, vel eſſentia diuina ſpecies, & tres perſonæ indiuidua. Quod Auguſt. rationibus probabilibus atque irrefragabilibus aperte demonſtrat in lib.7. de Trin.dicens, Si eſſentia genus eſt, ſpecies autem perſona (vt nonnulli ſentiunt)oporter apellari tres ſubſtantias, vt appellātur tres perſonæ. Sicut cum ſit animal genus,& equus & ſpecies, appellantur tres equi, idemq; tria animalia. Non enim ibi ſpecies pluraliter dicitur, & genus ſingulariter, vt ſi diceretur tres equi ſunt vnum animal, ſed ſicut tres equi ſpeciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres perſonas vnam fateamur eſſe eſſentiam, non tres eſſe eſſentias, cum tres equi tria animalia dicantur non vnum, patet nomine eſſentiæ non ſignificari genus, nec nomine perſonæ ſpeciem. *Prius probat quod non illud dicitur, vt genus de ſpeciebus. Cap.6.*

Hic probat quòd non dicitur vt ſpecies de indiuiduis. I

Si vero dicitur nomine perſonæ non ſpeciem ſignificari, ſed aliquid ſingulare atque indiuiduum, & nomine eſſentiæ ſpeciem intelligi vt perſona non dicatur ſicut homo, ſed quomodo dicitur hic homo, velut Abraham,Iſaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præſens demonſtrari poſsit, ſic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Iſaac, Iacob tria indiuidua, ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & ſpiritus ſanctus,ſi ſecundum genus & ſpeciem & indiuiduum iſta diſſerimus,non ita dicuntur tres eſſentiæ,vt tres perſonæ? *Lib.& ca. eiſdem.*

Alio modo probat idem. K

Alio quoque modo idem probat Auguſt. ſcilicet quod eſſentia diuina non eſt genus, nec perſonæ ſpecies, vel eſſentia non eſt ſpecies, nec perſonæ indiuidua. Vna, inquit, eſſentia non habet ſpecies,ſicut vnum animal non habet ſpecies, Pater, ergo & filius, & ſpiritus ſanctus non ſunt tres ſpecies vnius eſſentiæ, diuina ergo eſſentia genus non eſt. Sed nec ſpecies eſt eſſentia diuina, & perſonę indiuidua, ſicut homo ſpecies eſt, indiuidua autem Abraham, Iſaac,& Iacob. Si enim eſſentia ſpecies eſt, vt homo, ſicut non dicitur vnus homo eſſe Abraham, Iſaac,& Iacob: ita non dicitur vna eſſentia eſſe tres perſonæ. Non itaque ſecundum genus & ſpecies iſta dicimus. *Lib.& ca. eiſdem.*

Nec ſecundum materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia. L

Notandum etiam quod eſſentia diuina nō eſt,materia trium perſonarum,vt Augu.in eodem libro docet, tanquam ſecundum communem eandemque materiam tres perſonæ dicantur eſſe vna eſſentia, ſicut ex eodem auro ſi fierent tres ſtatuæ, diceremus tres ſtatuas vnum aurum. Non autem ſic trinitatem, id eſt,tres perſonas *Ibidem. Cap.6.*

dicemus.

dicemus vnam eſſentiam, & deum vnum, tanquam ex vna materia tria quędam ſubſiſtant. In ſtatuis enim æqualibus, plus auri eſt tres ſimul, quàm ſingula, & minus auri eſt vna, quam duæ. In illa verò eſſentia trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiam vel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ. M

Lib. & cap. eiſdem His quoque addendum eſt, quod tres perſonas non ita dicimus eſſe vnam eſſentiam, vt Aug. in eodem ait, vel vnius eſſentię, ſicut dicimus aliquos tres homines eiuſdem ſexus, & eiuſdem temperationis corporis, eiuſdemque animi, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantum eſt vnus homo, quantum tres homines ſimul, & plus aliquid ſunt homines duo, quam vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus, at in deo non eſt ita. Non enim maior eſſentia eſt pater & filius ſimul, quàm ſolus pater vel ſolus filius, ſed tres ſimul illæ perſonæ æquales ſunt ſingulis. Ex prę miſſis patet quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia, nec ſecũdum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurum: nec ſecundum complexionis ſimilitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de indiuiduis, id eſt, continens de continentis, maius de minoribus.

Quæ videntur aduerſari prædictis. N

Lib. 3. de orthodoxa fi. ca. 6. in prin. capitis. His autem videntur aduerſari, quę quidam ſacræ ſcripturæ tractatores catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt. In quibus ſignificari videatur ꝙ eſſentia diuina ſit quidam commune & vniuerſale velut ſpẽs, tres vero perſonę ſint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damaſ. inter doctores Græcorum maximus in libr. quem de trini. ſcripſit quem & papa Eugenius transferri fecit, ait. Communia & vniuerſalia prædicantur de ſubiectis ſibi ipſis particularibus. Commune ergo ſubſtantia eſt, particulare verò hypoſtaſis. i. perſona. Particulare autem dicitur, non quòd partem naturę habeat: ſed particulare numero, vt atomus. i. indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypoſtaſes. Item in *Lib. 3. 4c.* eodem, Subſtantia ſignificat cõem & circumplectiuam ſpeciem homoideon. i. ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, vtputa deus, homo, hypoſtaſis autem indiuiduum demonſtrat, ideſt patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, Petrum, Paulum, & huiuſmodi. Ecce aperte dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale, hypoſtaſim vero particulare, & quòd deus eſt ſpecies vt homo, & quòd pater & filius & *Verba Augu. tenenda dicit. Litera b* ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua, ſicut Petrus & Paulus, eò quòd numero differunt, quæ præmiſſæ ſententię Aug. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtrique dicere poſſumus atque debemus, quòd ea quæ Augu. tradidit ſuperius, ſine omni hæſitatione tenenda ſunt.

Quòd

Quòd ſane poſſunt intelligi Ioannes dicit, & quomodo, oſtendit. O

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in ſermoni ſuperficie aliquid a fide alienum reſonare videantur, ſanè tamen intelligi queũt, piumque lectorem atque intellectorem plurimum afflagitant. In quorum explanatione mallem ſilens alios audire, quàm loquendo maleuolis detrahendi occaſionem præſtare. Videtur tamen mihi ita poſſe accipi, cum ait, Subſtantia eſt commune & hypoſtaſis eſt particulare. Non ita hæc accipit cùm de deo dicantur, vt accipiuntur in philoſophica diſciplina. Sed per ſimilitudinem eorum quæ a philoſophis dicuntur, locutus eſt, ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur, quòd prædicatur de pluribus, particulare verò vel indiuiduum, quod de vno ſolo, ita hæc eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul, & de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare verò ſingula quælibet perſonarum, quia nec de alijs communiter, nec de aliqua aliarum ſingulariter prædicatur. Propter ſimilitudinem ergo prædicationis, ſubſtantiam dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua. propter hoc idem eandem diuinam eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem, & circumplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum, quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & aliis, nec iſta ſpecie differunt, ſed conueniunt per omnia, ita deus de tribus prædicatur perſonis quæ in diuinitate non differunt, ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuerſalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus propriè conueniunt, ad res æternas tranſtulit. Augu. verò maiorem videns diſſimilitudinẽ quàm ſimilitudinem inter res prædictas, ab excellentia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo in tellectu dixerit quod ſubſtantia dei ſit ſpecies vel vniuerſale & indiuidua.

Ex quo ſenſu dixerit perſonas differre numero. P

Quod aut in Ioannes dicit hypoſtaſes differre numero, non natura. in eo quòd non differre natura ait, veriſſime & ſine ſcrupulo loquitur. Quòd vero dicit differre numero, cauendum eſt quomodo intelligatur. Diuerſis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & ſecundum quem modum poſſit conuenire perſonis Q

Dicuntur enim aliqna differre numero, quando ita differunt, vt hoc non ſit illud, nec aliquid quod illud eſt, vel in ipſo eſt: qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiuſmodi, quæ apud philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia, iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſonæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione ſiue computatione non ſibi adiunguntur, ſed a ſe inuicem diſcernuntur, vt cum de aliqui-

aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres. & ſecũdum hunc modum fortè dixit Ioannes hypoſtaſes, id eſt, perſonas differre numero. Poſſumus enim dicere, pater eſt vnus, & pater & filius ſunt duo, & pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres. Et item, Hæc perſona eſt vna, & hæc & illa ſunt duæ, & hæc & illa & alia ſunt tres. Conuenientius tamen tres illæ perſonæ proprietatibus tantum diſtingui dicuntur, de quarum diſtinctione ſecundum proprietates in ſequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta ſunt repetentes, vt ſæpius verſando familiarius innoteſcant.

Diſtin. 26. para. A

Quòd vna perſona non eſt maior alia, nec tres ſimul quàm vna & hoc ratione oſtendit catholica. R

In prolo go. p. *Cap. 1.*

Sciendum eſt ergo tanquam æqualitatem eſſe in trinitate, vt ait Augu. in 8. lib. de Trini. vt non ſolum pater non ſit maior quàm filius, ſed nec pater & filius ſimul maius aliquid ſunt quàm ſpiritus ſanctus, aut qualibet perſona minus aliquid ſit quàm ipſa trinitas. Quòd autem ita ſit, aliquo modo fieri poteſt, demonſtrandum eſt. quantum ergo creator ipſe adiuuat, attendamus. Inquit Augu. in eodem, quomodo in hac trinitate duæ vel tres perſonæ non ſunt maius aliquid quàm vna earum.

Ratione vtitur ſubtiliſſima ad oſtendendum quòd ita ſit. S

Lib. & ca. eiſdem.

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non eſt, quam eo quo vere eſt, quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt, & veritas eſſentia: non ergo ibi maius eſt, quod verius non eſt. Non autem verius eſt pater & filius ſimul quàm pater ſolus & filius. Non ergo maius eſt aliquid vterque ſimul, ſingulus eorum. Et quia æquè verè eſt etiam ſpiritus ſanctus: ideo pater & filius ſimul non ſunt aliquid maius quàm ipſe, quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis, hoc eſt verum eſſe, quod eſt eſſe, & hoc eſt eſſe, quod eſt magnum eſſe. Hoc eſt ergo magnum eſſe, quod verum eſſe. Quod igitur ibi æquè verum eſt, & æquè magnum eſt. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quòd verius non eſt. Non eſt autem verius vna perſona quàm alia, vel duæ quam vna, vel tres ſimul quàm ſingula. Non ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres ſimul quàm ſingula. Si ergo & ipſa trinitas non eſt maius aliquid, quàm vnaquæque ibi perſona, ſed tam magnum quàm ſingula. Non enim ibi maior eſt quæ verior non eſt, vbi ipſa veritas eſt magnitudo. Ecce modo continenti & ratione catholica oſtenſum eſt quomodo indifferẽs ſit magnitudo trium perſonarum, quia nec vna maior eſt alia, nec duæ maius aliquid quam vna: nec tres ſimul maius aliquid quàm ſingula.

Quòd deus non eſt dicendus triplex, ſed trinus. T

Præterea cum Deus dicatur trinus: non tamen debet dici triplex:

plex: Ibi enim non eſt triplicitas, vbi ſumma eſt vnitas & indifferens æqualitas. vnde Augu in libro 6. de Trini. ait, Non quoniam Deus trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt, alioquin minor eſſet pater ſolus, vel filius ſolus, quàm ſimul pater & filius. Cum itaque tantus eſt pater ſolus, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, quātus eſt ſimul pater & filius & ſpiritus ſanctus, nullo modo triplex dicendus eſt deus. Non enim pater cum filio & ſpiritu ſancto maior deus eſt, qui ſinguli eorum, quia non eſt quo creſcat illa perfectio. Perfectus autem eſt & pater & filius & ſpiritus ſanctus, & perfectus dicitur Deus ſingulus eorum. Et ideo trinitas potius quam triplex dici debet. *Cap. 7.* *Cap. 8. eiuſdem.*

Quòd non eſt ita in rebus corporeis, vt in trinitate. V

In rebus corporeis non tantum eſt vna, quantum tres ſimul, & plus ſunt duę quàm vna res. In trinitate vero ſumma, tantum eſt vna perſona, quantum tres ſimul, & tantum ſunt duæ quantum vna, & in ſe infinitæ ſunt, quia non eſt finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod ſuperius dictum eſt, quomodo ſingula ſunt in ſingulis, & omnia in ſingulis, & ſingula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus eſt, & vnum omnia. Ecce iam oſtendimus ſufficienter: qualiter in trinitate aliqua perſona aliam non ſuperet magnitudine. *Cap. 10. eiuſdem libr.*

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM ALIAM NON SVPERAT MAGNItudine, *nunc oſtendit quòd alia non excellit aliam potentia.* *Diſtinct. XX.* *A*

NVNC oſtendere reſtat, quomodo aliqua harum perſonarum aliam non excellat potentia, vt ſicut vna & indifferens eſt magnitudo trium ita vna & indifferens monſtretur potentia trium. Sciendum eſt ergo, quia non eſt potentior pater filio, nec filius vel pater ſpiritu ſancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres ſimul, quàm ſingulus eorum, quia nec plus poteſt pater & filius ſimul, quàm ſolus ſpiritus ſanctus. Nec hi tres ſimul plus poſſunt: quàm ſingulus eorum, quia omnipotentiam quam habet pater, & filius accepit naſcendo, & ſpiritus ſanctus procedendo quod Augu. rationibus & authoritatibus probabiliter aſtruit in libro 3. contra Maximum, qui dicebat patrem meliorem ac potentiorem filio. *De trium perſonarũ æqualitate quantum ad potentiam.* *Cap. 14.*

Quòd non poteſt minus filiuus quàm pater. *B*

Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet pater, mea ſunt, Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid quàm pater non ſunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius ſunt omnia, quæ habet pater, tantam ergo habet poteſtatem filius, quantam pater, æqualis ergo eſt patri. Non enim poteſt qui accepit, inæqualis eſſe ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia ſapis quòd *L. 3. c. 12*

potens

Hic ponit falſam traditionem hæretici. potens ſit filius,ſed potentior pater:vt ſecundum doctrinam veſtrā potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem.Habet ergo pater omnipotentiam, quam non habet filius: & ſi hoc eſt,falſum eſt,quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea ſunt.

Cap.12. eiuſdem li. Ioan. 16.d Lib.& ca. eidem.

Hoc verum fatebatur hæreticus,ex quo progrediebatur ad falſa. C

Sed,inquis,pater potentiam a nemine accepit,filius autem a patre. Fatemur & nos filium accepiſſe potentiam ab illo de quo natus eſt potens: patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua, gignendo dedit ei quem genuit de ſubſtantia.

Quæſtio Auguſtini qua artat hæreticum. D

Ibidem. Sed quæritur,verum ei tantam quanta ipſi eſt, potentiam pater filio dederit an minorem.Si tantam,non ſolum potentem,ſed etiam omnipotentem genuiſſe omnipotens intelligitur,ſi vero minorem quomodo omnia quæ habet pater filii ſunt? Si patris omnipotentia filii non eſt,non omnia proculdubio quæ habet pater,filii ſunt. At omnia quæ habet pater,filii ſunt: omnipotentia ergo patris etiam eſt filii,non eſt ergo pater potentior filio.

Aliter probat filium æqualem patri. E

Item alio modo probat filium æqualem patri contra Maximinū, ita dicēs,Tu dicis ꝙ pater genuit filiō minorē ſeipſo,in quo & patri derogas:qui ſi filium vnicū minorē genuit, aut non potuit,aut non voluit gignere æqualem.Si dicis,quia non voluit,eum inuidum eſſe dixiſti:ſi autem non potuit,vbi eſt omnipotentia dei patris?Prorſus ad hunc articulum res colligitur, vt deus pater æqualem ſibi gignere filium,aut non potuerit,aut noluerit. Si non potuit,infirmus:ſi noluit,inuidus inuenitur.Sed vtrunque hoc falſum eſt:patri ergo filius verus æqualis eſt. Genuit ergo pater ſibi æqualem filium,& ab vtroque procedit vtriq; æqualis ſpiritus ſanctus. Si enim formam ſuam(vt ait Augu.contra eundem)pater in vnico filio plenam gignere potuit,nec tamen plenam genuit,ſed minorem,cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo deum,& æqualem ſibi genuit filium.

Lib.3.c.7. & in libr. 3. quæſt. 50.

Li. 3.c.15

Per ſimile oſtendit,quòd non minorem pater filium genuit. F

Li.3.c.15. Hoc autem per ſimilitudinem humanam ita eſſe demonſtrat, inquiens,Homo pater ſi potuiſſet,æqualem filium genuiſſet. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens non potuit?Addo etiam,ſi poſſet homo, maiorem melioremque ſeipſo gigneret filium. Sed maius vel melius deo quicquam eſſe non poteſt. Deus ergo cur nō æqualem(vt ais)filium genuit:cui nec anni neceſſarij fuerunt, per quos adimpleretur ęqualitas,nec omnipotentia defuit.An forte noluit?ergo,quod abſit,inuidit.Sed non inuidit.ęqualem ergo genuit filium.Credamus ergo filium ei eſſe ęqualem.

Opinionem

Opinionem hæretici ponit, vt deſtruat. G

Sed forte dicis, eo ipſe pater eſt maior filio, quia de nullo genius, genuit tamen æqualem. Ad quod cito reſpondebo: Imo ideo non eſt pater maior filio, quia æqualem ſibi genuit. Originis enim quæſtio iſta eſt, quit de quo ſit: æqualitatis autem, qualis aut quantus ſit; quòd eſt dicere. Ad originem pertinet quæſtio qua quæritur, quis de quo ſit: ad æqualitatẽ vero illa qua quæritur, qualis aut quantus quis ſit. Nec cum dicitur filiur a patre genitus, oſtenditur inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ, non quo alter prior eſſet altero: ſed quo alter eſt ex altero. Non ergo ſecũdum hoc quòd pater genuit, & filius genitus eſt, vel ſpiritus ſanctus ab vtroq; procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi exiſtit: quia non ſecundum hoc alia perſona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas trinitatis, & vna eademque ſubſtantia, quantum breuiter potuimus, demonſtrata eſt in ſuperioribus: qualiter ſcilicet aliqua trium perſonarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

Hic ſoluit obiectionẽ. Ex eodem. li. 3. ca. 18.

A diſt. 19. huiuſque.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS PATER, VEL SOLVS FILIVS, *vel ſolus ſpiritus ſanctus, cum ſint inſeparabiles.* Diſtinct. XXI. A

HIc oritur quæſtio trahens originem ex prædictis. Dictum eſt enim ſupra, quòd tantus eſt ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, quantum ſimul illæ tres: & quòd duæ vel tres perſonæ ſimul non ſunt maius aliquid, quam vna perſona ſola. Ideo quærit Aug. in 6. lib. de Trini. quomodo hæc ſane dici poſſint, cum nec pater ſit ſolus, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed ſemper & inſeparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & ſpiritus ſanctus cum vtroque, inſeparabiles enim ſunt hæ tres perſonæ. Ad quod ita reſpondet Auguſt. in eodem. Solum Deum patrem dicimus, non quia ſeparatur a filio, vel a ſpiritu ſancto: ſed hoc dicentes ſignificamus, quia illi ſimul cum eo non ſunt pater: Solus enim pater eſt. Quod non dicitur quia ipſe ſit ſolus, id eſt, ſine filio vel ſpiritu ſancto, ſed per hoc filius vel ſpiritus ſanctus a paternitatis conſortio excluduntur. Ita & cum dicitur, ſolus filius filius eſt, vel ſolus ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus, non diuiditur filius a patre, vel ſpiritus ſanctus ab vtroque: ſed a conſortio filialis proprietatis excluduntur pater & ſpiritus ſanctus, & a conſortio proceſſibilis proprietatis pater & filius. Cum ergo dicitur, tantus eſt ſolus pater quantum ſimul illi tres, per hoc quòd dicitur ſolus, non ſeparatur pater ab alijs: ſed hic eſt ſenſus. Solus pater. i. pater qui ita pater eſt, quòd nec filius nec ſpiritus ſanctus, tantus eſt, &c. Similiter intellige cũ dicitur, ſolus eſt filius, vel ſolus eſt ſpiritus ſanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Auguſt. in eodem, quia non niſi ipſe ibi pater eſt:

Diſt. 19. ſigno S. & diſtin. 20. ſigno. A

Qualiter dictiones excluſiuæ capiantur in diuinis.

Cap. 7.

Reſponſio Auguſt. Ibidem.

Li. 6. c. 9.

& ſolus filius, quia non niſi ipſe ibi filius eſt: & ſolus ſpiritus ſanctus, quia non niſi ipſe ibi ſpiritus ſanctus eſt.

Vtrum poßit dici, ſolus pater eſt Deus, ſolus filius eſt Deus, vel ſolus ſpiritus ſanctus eſt Deus: vel pater eſt ſolus Deus, vel ſpiritus ſanctus eſt ſolus Deus. B

Senſus horum habetur cap. 7. 8. & 9. Lib. 6. de Trini. 1 ad Tim. 6. d Cap. 9. Quòd non dicitur ſolus pater deus eſt. Ibidem.

Poſt hæc quæritur, vtrum ſicut dicitur, ſolus pater eſt pater, vel ſolus filius eſt filius, ita poſſit dici, ſolus pater eſt Deus, vel ſolus filius eſt Deus, ita & de ſpiritu ſancto: Aut pater eſt ſolus Deus, filius eſt ſolus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur, & eſt vnus Deus, hæc trinitas ſimul proprie dicitur eſſe ſolus Deus, ſicut ſolus ſapiens, ſolus potens. Sed non videtur debere dici a nobis, verbis noſtris vtentibus, niſi vbi ſermo authoritatis occurrit, ſolus pater eſt Deus, vel pater eſt ſolus Deus: ita de filio & ſpiritu ſancto dicimus: vnde Auguſtinus in ſeptimo libr. de Trinitate ait, Quoniam oſtendimus quomodo poſſet dici ſolus pater, vel ſolus filius, conſideranda eſt illa ſententia qua dicitur, Non eſſe ſolum patrem Deum verum ſolum, ſed patrem & filium, & ſpiritum ſanctum. Ecce habes, quia non ſolus pater dicendus eſt eſſe verus Deus. Item in eodem. Si quis iuterrogat vtrum pater ſolus ſit Deus, quomodo reſpondebimus non eſſe: niſi forte dicamus ita eſſe quidem patrem Deum, ſed non eum eſſe ſolum Deum? Eſſe autem ſolum Deum dicamus patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum.

Quòd pater non eſt ſolus deus ſed trinitas. Libr. 3. contra Maxi. cap. 9. Li. cap. 11. 12. & 13. 1. Ti. 9. d Rom. 16. 1. Ti. 1. d 1. Ti. 6. c Cap. 13. & libr. 1. de Trint. c. 6.

Ecce & hic habes, quia pater non debet dici ſolus Deus: atque hic ſolum in parte ſubiecti tantum accipere quidam volunt: in parte vero prædicati ſi ſit, concedunt quod pater eſt ſolus Deus. Sed ex verbis Aug. videtur oſtendi, quòd proprie ſolus Deus dici debeat tota trinitas. Et hæc trinitas, vt ait Aug. cõtra Maximinum, intelligitur cum Apoſtolus dicit, Beatus & ſolus potens: & ibi, Soli ſapiẽti Deo: & ibi, inuiſibili ſoli Deo. Non enim, de ſolo patre hæc accipienda ſunt, vt contendebat Maximinus & alii hæretici, ſed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immutabilitatem: quia ſecundum rectam fidem, ipſa trinitas eſt vnus ſolus Deus, beatus, potens, ſapiens, inuiſibilis. Vnde Aug. in eodem, Cum vnus Deus ſit trinitas, hæc ſit nobis ſolutio quæſtionis, vt intelligamus ſolum Deum ſapientẽ, ſolum potentem, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, qui eſt vnus & ſolus Deus.

Quomodo dicitur trinitas ſolus Deus, cum ipſa ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis. C

Cap. 7.

Sed iterum quæritur, quomodo ipſam trinitatem dicimus ſolum Deum, cum ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis: Ad quod reſpondet Aug. in 6. lib. de Trin. dicens, Trinitatem dicimus Deum ſolum, quanuis ſemper ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis: ſed ſolum dicimus, quia non aliud quàm ipſa trinitas Deus eſt. Non enim illi cum illa Deus ſunt, vel aliqua alia: ſed ipſa trinitas tantum, non illi vel alia Deus eſt.

Etſi

Etſi de patre ſolo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur filius & ſpiritus ſanctus. D

Veruntamen vt ait Aug. etſi de ſolo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius vel ſpiritus ſanctus: quia hi tres vnum ſunt: ſicut in Apocalypſi de filio legitur, quòd habet nomen ſcriptum quod nemo ſcit niſi ipſe: nõ enim inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus. Et cum dicitur, nemo nouit patrem niſi filius, non inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus, quia inſeparabiles ſunt. Aliquando etiam nominantur pater & filius, & tacetur ſpiritus ſanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoſcãt te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacui de ſpiritu ſancto? quia conſequens eſt vt vbicunque nominatur vnus, ſicut pater & filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipſa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo iſtorũ nominatio, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus ſcripturæ locis occurrit.

1. Ioan. n · *Lib. 3. contra Max.* · *Cap. 13.* · *Apo. 19.* · *Mat. 11. d* · *Luc. 10. d* · *Ioan. 17. a* · *Libr. 6. de trin. ca. 9.*

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVIBVS VTIMVR LOQVENTES DE DEO.

Diſtinct. XXII. A

POST prædicta nobis diſſerendum videtur de nominum diuerſitate, quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonſtrandum eſt, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam eſſe nomina diſtincte ad ſingulas perſonas pertinentia, vt ait Augu. in 8. de Trin. quæ de ſingulis tantum dicuntur perſonis. Quædam vero vnitatem eſſentiæ ſignificantia ſunt, quæ & de ſingulis ſigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero ſunt quæ tranſlatiue ac per ſimilitudinem de Deo dicuntur. vnde Ambr. in 2. lib. de Tri. ait. Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda diſtin. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem perſonarum̃que deitatis oſtendunt. Et ſunt quædam, quæ perſpicuam diuinæ maieſtatis exprimunt veritatem. Alia vero ſunt quæ tranſlatiue, & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia ſunt, generatio, filius, verbum, & huiuſmodi: Vnitatis vero æternæ, ſapientia, virtus, & veritas, & huiuſmodi. Similitudinis vero, ſplendor, character, ſpeculum, & huiuſmodi.

trin. cap. 9. · *De trinitate & vnitate ſecundũ quod credita & intellecta rationabiliter & catholice exprimitur.* · *In principio prologi.* · *In prologo.* · *Hebr. 1.* · *Sap. 7.*

Præmiſſis addit quædam eſſe nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur. B

His adiiciendum eſt, quædam eſſe nomina, vt Aug. ait in 5. lib. de Trin. quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur perſonis vt dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatu, datus, miſſus. *De hoc nomine, trinitas, addit.* C *Cap. 16.*

Præterea eſt vnũ nomen, quod de nulla perſona ſigillatim dicit,

ſed de omnibus ſimul, id eſt, Trinitas quod non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed quaſi collectiuum pluralitatem perſonarum.

De alijs nominibus, quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiue dicuntur. D

Sunt etiam quædam nomina, quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiuſmodi. Ecce ſex nominum differentias aſſignauimus, quibus vtimur loquẽtes de Deo: de quibus ſingulis agendum eſt.

Quòd nomina, quæ ad ſingulas pertinent perſonas, propriè relatiue dicuntur, ea vero quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur, et de ſingulis, & de omnibus communiter dicuntur perſonis, & ſingulariter non pluraliter in ſumma accipiuntur. E

Sciendum eſt ergo, quòd illa quæ propriè ad ſingulas perſonas pertinent, relatiue adinuicem dicũtur: ſicut pater, & filius, & vtriuſque donum ſpiritus ſanctus. Ea vero, quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant ad ſe dicuntur: & ea quæ ad ſe dicuntur, ſubſtantialiter vtiq; dicuntur, & de omnibus communiter, & de ſingulis ſigillatim dicuntur perſonis: & ſingulariter non pluraliter accipiuntur in ſumma, vt Deus bonus, potens, magnus, & huiuſmodi. Quæ autem relatiue dicuntur, ſubſtantialiter non dicuntur. vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait. Quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſſima illa & diuina ſublimitas ſubſtantialiter dicitur. Quod autẽ ad aliquid dicitur, non ſubſtantialiter dicitur, ſed relatiue. Tantaque eſt vis eiuſdem ſubſtantiæ in patre & filio & ſpiritu ſancto, vt quicquid de ſingulis ad ſeipſos dicitur, non pluraliter in ſumma, ſed ſingulariter accipiatur. Dicimus enim pater eſt Deus & filius eſt Deus, & ſpiritus ſanctus eſt Deus: quòd ſecundum ſubſtantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc trinitatem eſſe tres Deos, ſed vnum Deum: Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & ſpiritus ſanctus magnus: non tamen tres magni, ſed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritus ſanctus: non tamẽ tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad ſeipſum dicitur Deus, & de ſingulis perſonis ſimiliter dicitur, & ſimul de ipſa trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter dicitur. Et quoniam non eſt aliud Deo eſſe, & aliud magnum eſſe: ſed idem eſt illi eſſe quod eſt magnum eſſe: propterea ſicut non dicimus tres eſſentias, ſic nõ dicimus tres magnitudines: ſed vnam eſſentiam, & vnam magnitudinem.

Cap. 6. & 8.

Lib. 6. de Trin. ca. 8.

Quòd Deus magnus eſt in magnitudine, qua Deus eſt, ſic de bonitate, et de omnibus quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur. F

Deus enim non eſt magnus ea magnitudine, quæ non eſt quod ipſe, vt quaſi particeps eius ſit: alioquin maior eſſet illa magnitudo quam Deus. Deo autem non eſt aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus eſt, qua ipſe eſt. Idemque nec tres magnitudines dicimus,

mus,ſed vnam magnitudinem:nec tres magnos,ſed vnum magnū: quia non participatione magnitudinis Deus magnus eſt: ſed ſeipſo magno magnus eſt, quia ipſe eſt ſua magnitudo. Ita & de bonitate,& æternitate,& omnipotentia Dei dicendum eſt, & de omnibus omnino quæ de Deo poſſunt pronunciari ſubſtantialiter, quibus ad ſeipſum dicitur, non tranſlatiue ac per ſimilitudinem, ſed proprie,ſi tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici poteſt. Ecce aperte docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maieſtatis ſignificantia, & ad ſe dicuntur de Deo, id eſt, ſine relatione, & de omnibus perſonis communiter,& de ſingulis diuiſim dicuntur: nec pluraliter,ſed ſingulariter in ſumma accipiuntur. Illa vero nomina, quæ proprie ad ſingulas pertinent perſonas, relatiue, non ſubſtantialiter dicuntur. Quod enim proprie ſingula in trinitate perſona dicitur,vt ait Aug. in eodem, nullo modo ad ſeipſum, ſed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue,non ſubſtantialiter dici manifeſtum eſt.

Lib. 5. de Tri. cap. 11

Cap. 11.

DE HOC NOMINE, QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM SVBSTANTIAM *dicatur: tamen pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur. Diſtinct. XXIII.* A

PRAEDICTIS adijciendum eſt,quòd cum omnia nomina quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, ſingulariter & non pluraliter de omnibus in ſumma dicantur perſonis, vt ſupra oſtenſum eſt: eſt tamen vnum nomen, ſcilicet perſona, quod ſecundum ſubſtantiam dicitur de ſingulis perſonis, & pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur. Dicimus enim pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona,& hoc ſecundum ſubſtantiam dicitur. Nec tamen dicitur pater, & filius & ſpiritus ſanctus ſunt vna perſona,ſed tres perſonæ. Hoc ergo nomen excipitur a prædicta regula nominum, quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicūtur: quia cum hoc ad ſe dicatur,& ſecundum ſubſtantiam,pluraliter tamen,non ſingulariter in ſumma accipitur.

De ſubſtantialibus nominibus diuinis in ſpeciali. Diſt. praecedenti para. E, & F.

Authoritas quòd perſona ad ſe dicatur & ſecundum ſubſtantiam. B

Quòd autem perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur, Aug. oſten dit in 7. lib. de Trin. dicens, Non eſt aliud Deum eſſe, aliud perſonam eſſe,ſed omnino idem. Item in hac trinitate cum dicimus perſonam patris,non aliud dicimus quàm ſubſtantiam patris. Quo circa vt ſubſtantia patris ipſe pater eſt,non quo pater eſt,ſed quo eſt: ita & perſona patris,non aliud quam ipſe pater eſt. Ad ſe quippe dicitur perſona,non ad filium vel ſpiritum ſanctum,ſicut ad ſe Deus dicitur & magnus,& bonus,& iuſtus,& huiuſmodi. Et quemadmodum hoc illi eſſe, quod Deum eſſe, quod magnum eſſe, quod bonum eſſe, ita hoc eſt illi eſſe, quod perſonam eſſe. Ecce expreſſe

Cap. 6.

Quòd pater non eſt pater quo eſt.

habes,quod perſona ſecundum ſubſtantiam dicitur:vt cum dicitur, pater eſt perſona,hic ſit ſenſus,pater eſt diuina eſſentia. Similiter cum dicitur,filius eſt perſona,ſpiritus ſanctus eſt perſona, id eſt, eſſentia diuina.

Cur pater & filius & ſpiritus ſanctus non dicantur una perſona,ut una ſubſtantia,& unus deus. C

Ideo oritur hic quæſtio difficilis quidem,ſed non inutilis, queritur.Cur non dicantur hi tres vna perſona,ſicut vna eſſentia,& vnus deus?Quam quæſtionem Augu.diligenter tractat, atque congruè explicat in 7.libr.de Trin. ita dicens, Cur non hæc tria ſimul unam perſonam dicimus,ſicut unam eſſentiam,& vnũ deum, ſed dicimus tres perſonas:cum tamen tres deus,aut tres eſſentias non dicamus? Quia ~~voluntas~~ vel vnum aliquod vocabulum ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur trinitas,ne omnino taceamus interrogati quid tres eſſent,cum tres eſſe fateamur.Cum ergo quæritur quod tres, vt ait Aug.in lib.5.de Trin.magna prorſus inopia humanum laborat eloquium:dictum eſt tamen tres perſonæ,non vt illud diceretur ſed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet.Ecce oſtendit qua neceſſitate dicatur pluraliter perſonæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus reſpondeamus.

Cap. 6.

Solutio.

ap.9.

Li.7.c.4.

Qua neceſſitate dictum ſit,tres perſonæ a Latinis, & a Græcis,tres hypoſtaſes uel ſubſtantiæ. D

Cap.4.

Qua neceſſitate non ſolum Latinus ſermo,ſed etiam Græcus eadem pene ſuper hac re laborans nominum penuria coartatur.Vnde Aug.quid a Græcis vel Latinis neceſſitate de ineffabili trinitate dictum ſit aperiens,in 7.lib.de Tri ait, Loquendi cauſa de ineffabilibus,vt fari aliquo modo poſſemus,dictum eſt a Græcis,vna eſſentia tres ſubſtantiæ,id eſt,vna vſia,tres hypoſtaſes.Aliter enim Græci accipiunt ſubſtantiam quam Latini.A Latinis dictum eſt,vna eſſentia vel ſubſtantia,tres perſonæ:quia non aliter in ſermone noſtro id eſt Latino,eſſentia quàm ſubſtantia ſolet intelligi. Et vt intelligatur ſaltem in ænigmate,placuit ita dici,vt cũ quęreretur quid tria ſint, aliquid diceretur:quæ tria,tria eſſe fides vera pronunciat,cum & patrem non dicit eſſe filium,& ſpiritum ſanctum,ſcilicet donum dei, nec patrem dicit eſſe nec filium.Cum ergo quæritur, quid tria vel quid tres,conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen,quo cõplectamur hęc tria,neq; occurrit animo:quia ſupereminentia diuinitatis vſitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur deus,quàm dicitur:& verius eſt,quàm cogitatur.

Quòd deus verius cogitatur quàm dicatur,& verius eſt, quàm cogitatur.

Quid hoc nomine tres ſignificetur. E

Pater ergo & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam tres ſunt, quid tres ſint quæramus,quid commune habeant. Non enim poſſunt dici tres patres,quia tantum pater ibi pater eſt:nec tres filij, cum nec pater ibi ſit filius,nec ſpiritus ſanctus:nec tres ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctus propria ſignificatione,qua donum dei dicitur, nec

Ibidem.

pater

pater eſt, nec filius. quid ergo tres? Si tres perſonæ eſſe dicuntur, commune eſt eis id quod perſona eſt. Certe enim quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonę dicuntur. Propterea ergo dicimus tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt. Ex prędictis aperte intelligi poteſt, qua neceſſitate dictum ſit a Latinis tres perſonę, cum perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur. Vnde & tribus commune eſt id quod perſona eſt, id eſt, hoc nomen perſona.

Quare non dicimus tres deos eſſe, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, ut dicimus tres perſonas, cum id quod deus eſt ſit eis commune: quia pater eſt deus, & filius eſt deus & ſpiritus ſanctus eſt deus. F

Sed quæritur hic, cum dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis quod perſona eſt, id eſt, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona: cur non dicamus ſimiliter tres deos, cum & pater ſit deus, & filius ſit deus, & ſpiritus ſanctus ſit deus? Quia ſcilicet illud ſcriptura contradicit: hoc autem, & ſi non dicit, non tamen contradicit. vnde Augu. hanc mouens quæſtionem atque definiens in li. 7. de Trin. ait, ſi ideo dicimus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt: cur non etiam tres deos dicimus? Certe, vt per prædictum eſt quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Quia ergo pater eſt deus, & filius eſt deus, & ſpiritus ſanctus deus, cur non dicuntur tres dij? Ecce propoſuit hanc quæſtionem: attende quid reſpondeat ſubdens, an ideo non dicuntur tres dij, quia ſcriptura non dicit tres deos? Sed nec tres perſonas alicubi ſcripturę textus commemorat. An ideo licuit loquendi, & diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere, non quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit? Si autem diceremus tres deos, contradiceret ſcriptura dicens, audi Iſrael, Deus tuus deus vnus eſt. Ecce abſolutio quęſtionis, quare potius dicamus tres perſonas quàm tres deos: quia ſcilicet illud non contradicit ſcriptura.

Ibi. Aug.

Cap. 4.

Deut. 6. a

Alia quæſtio, cur non dicimus tres eſſentias, ut tres perſonas, cum ſcriptura non contradicat.

Verum & hic & alia emergit quæſtio, quam Auguſt. conſequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres eſſentias non licet dicere, quod ſimiliter ſcriptura ſicut non dicit, ita non contradicit? At ſi dicis quòd propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres eſſentiæ, ſed vna eſſentia: quęro, cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna perſona, & non tres perſonæ. Vt enim eſt illis commune nomen eſſentię, ita vt ſingulus quiſque dicatur eſſentia: ſic illis commune eſt perſonæ vocabulum. Quid igitur reſtat, niſi vt fateamur loquendi neceſſitate a Græcis & Latinis parta hęc vocabula aduerſus inſidias vel errores hęreticorum? Cumq; conaretur humana inopia loquẽdo proferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario

Lib. & ca. eiſdem.

mentis de deo tenet,ſiue per piam fidem, ſiue per qualemcunq; intelligentiam,timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma æqualitate ulla diuerſitas.Rurſum non poterat dicere, non eſſe tria quędam,quod quia dixit Sabellius, in hæreſim lapſus eſt. Quæſiuit ergo quid tria diceret,& dixit tres perſonas,ſiue tres ſubſtantias ſecundum Græcos.

Ibidem.

Sicut nos dicimus tres perſonas, ita Græci tres ſubſtantias,quas dicunt hypoſtaſes, aliter accipientes ſubſtantiam quàm nos. H

Cap.6. Quod enim de perſonis ſecundum noſtram, hoc de ſubſtantiis ſecundum conſuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres ſubſtantias vnam eſſentiam,id eſt, tres hypoſtaſes vnā vſiam,quemadmodum nos dicimus tres perſonas unam eſſentiam vel ſubſtantiam.Quanquam & illi ſi vellent, ſicut dicunt tres ſubſtantias tres hypoſtaſes,poſſent dicere tres perſonas tria Proſopa. Illud autem maluerunt dicere: quia fortaſſe ſecundum linguæ ſuæ conſuetudinem aptius dicitur.

Quod in trinitate non eſt diuerſitas,nec ſingularitas, uel ſolitudo,ſed unitas,& trinitas, & diſtinctio, & identitas.

Iam ſufficienter,vt puto oſtenſum eſt, qua neceſſitate dicamus tres perſonas,& quare non ſimiliter tres deos vel eſſentias,quia ſcilicet in altero obuiat ſcriptura,in altero diuerſitatis intelligentia: quia ibi nulla penitus eſt diuerſitas, ſicut nec ſingularitas vel ſolitudo,ſed vnitas & trinitas.Vnde Aug. in lib.7.de Tri. ait, Humana inopia quærens quid dicerent tria,dixit tres perſonas vel ſubſtantias.Quibus nominibus non diuerſitatem voluit intelligi, ſed ſingularitatem noluit:vt non ſolum ibi vnitas intelligatur ex eo quòd dicitur vna eſſentia:ſed trinitas,ex eo quòd dicuntur tres perſonæ. Hilarius quoq; in lib.7.de Tri.ait:Dominus dicit,qui me videt, videt & patrem.Cum hoc dicitur,excluditur ſingularitas atq; vnici i.ſolitarij intelligentia.Nam nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſſio docet. Viſus eſt enim in filio pater per naturę vnitam ſimilitudinem. Vnum ſunt enim natus & generans:vnum ſunt,neque vnus.Non itaque ſolitarius filius eſt, nec ſingularis,nec diſpar.Item in eodem,ſicut in patre & filio credere duos deos impiū eſt:ita patrē & filiū ſingularem deū prędicare ſacrilegum eſt.Nihil in his nouum,nihil diuerſum,nihil alienum,nihil ſeparabile eſt.De hoc etiam Aug. in lib.quæſtionum veteris ac nouæ legis ait,Vnus eſt deus,ſed non ſingularis.Item Amb. in libr. de fide ait.quod vnius eſt ſubſtantiæ,ſeparari non poteſt: & ſi nō ſit ſingularitatis:ſed vnitatis deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis trinitatem excludit:& ideo non quod ſingularitatis, ſed quod vnitatis eſt prædicatur.Ecce ex prædictis oſtenditur, quia nec ſingularis,nec diuerſus,nec vnicus vel ſolitarius confitendus eſt deus: quia ſingularitas vel ſolitudo perſonarum pluralitatem excludit,& diuerſitas

Cap.11.

Non longe a fine li. 7. Ioan.14. b Paulo poſt præcedentia.

Tomo 4. quæſ. 122. Lib.5.c.2. circa finem capitis.

diuerſitas vnitatē eſſentiæ tollit. Diuerſitas inducit ſeparatione di uinitatis,ſingularitas adimit diſtinctionem trinitatis. Ideo Ambro. in 2.libr. de fide ait, Non eſt diuerſa nec ſingularis æqualitas,nec iuxta Sabellianos,patrem filiumque confundens, nec iuxta Arrianos,patrem filiumque ſecernens. Pater enim & filius diſtinctionem habent,ſeparationem vero non habent, Item in eodem. Pater & filius diuinitate ſunt vnum, nec eſt ibi ſubſtantię differentia,nec vlla diuerſitas, alioquin quomodo vnum deum dicimus? diuerſitas enim plures facit. Conſtat ergo ex prædictis,quia in trinitate nulla eſt diuerſitas, ſi tamen aliquando in ſcriptura inuenitur dictum, tres diuersæ perſonæ,& huiuſmodi,diuersas dicit diſtinctas.

Cap.2. *Lib.1.c.2.* *Diuerſæ dicuntur aliquando perſonæ.i.diſt.*

Quòd non debet dici deus multiplex. K

Et ſicut in trinitate non eſt diuerſitas, ita nec multiplicitas, & ideo non dicendus deus multiplex,ſed trinus & ſimplex. Vnde Ambro.in 1.lib.de fide ait. Eſt in patre & filio non diſcrepans,ſed vna diuinitas,nec confuſum quod vnum eſt, nec multiplex eſſe poteſt quod indifferens eſt. Multiplex itaque deus non eſt.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL DVAE, *tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, diſtinctio vel diſtinctæ, cum his vtimur de deo loquentes.*

Diſtinct. XXIIII. A

HIC diligenter inquiri oportet,cùm in trinitate non ſit diuerſitas vel ſingularitas,nec multiplicitas vel ſolitudo. quid ſignificetur his nominibus,ſcilicet vnus vel vna,duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas,plures vel pluralitas,diſtinctæ vel diſtinctio,cum dicitur vnus deus,duæ perſonæ, vel tres perſonæ, plures perſonæ, diſtinctæ ſunt perſonæ. Vel cùm dicitur,diſtinctio perſonarum,pluralitas perſonarum,trinitas perſonarum, & huiuſmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicitatem in deo ponere. Quid ergo iſta ibi ſignificent,ipſo de quo loquimur aperiente,inſinuare curemus.

Quid ſignificetur per nomen numerale cū loquimur de diuinis.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non ſunt in deo, quam ad ponendum aliqua. B

Si diligenter præmiſſis authoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum uſus introductus ratione remouendi atque eludendi a ſimplicitate deitatis,quæ ibi non ſunt,quam ponendi aliqua.

Quid per vnum ſignificetur cum dicitur, vnus deus. C

Cum enim dicitur,unus deus multitudo deorum excluditur,nec numeri quantitas in diuinitate ponitur, tanquam diceretur, deus eſt,nec multi ſunt uel plures dii, unde Ambro.in libr. de fide ait,

Cum

Lib.1.c 2. & l.b.3.de ſpu ſancto Cap. 14.

Cum vnum dicimus deum, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitatem in deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi eſt.

Quo ſenſu dicitur unus eſt pater, uel unus eſt filius. D

Ex qua intelligentia dicantur perſonæ plures.

Similiter cum dicitur, vnus eſt pater, vel vnus eſt filius, & huiuſmodi, ratio dicti hæc eſt, quòd non ſunt multi patres, vel multi filij ita & de ſimilibus. Item cum dicimus plures eſſe perſonas, ſingularitatem atque ſolitudinem excludimus: nec diuerſitatem nec multiplicitatem ibi ponimus, quaſi diceretur, ſine ſolitudine ac ſingularitate perſonas confitemur. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trin. ſic ait, Dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quæro nunc, an ſolum deum ſibi locutum exiſtimes, an hunc ſermonem eius intelligas ad alterum extitiſſe. Si ſolum fuiſſe dicis, ipſius voce argueris, dicentis, faciamus, &, Noſtram. Suſtulit enim ſingularitatis ac ſolitudinis intelligentiam profeſſio cõſortij, quia aliquod conſortium eſſe non poteſt ipſi ſolitario: neq; ſolitudo ſolitarij recipit, faciamus: nec alieno a ſe diceret, Noſtram. Attende lector his verbis, & vide, quia nomine conſortij pluralitatem ſignificauit: profeſſio ergo conſortij eſt profeſſio pluralitatis: quam profeſſus eſt dicens, faciamus, & Noſtram. pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac profeſſione pluralitatis non diuerſitatem uel multitudinem poſuit, ſed ſolitudinem & ſingularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures perſonas vel pluralitatem perſonarum, ſingularitatis & ſolitudinis intelligentiam excludimus.

In medio quarti. Ge.1.ca.

Quid per ternarium ſignificetur cum dicitur, tres perſonæ. E

Ita etiam cum dicimus tres perſonas, nomine ternarij non quantitatem numeri in deo ponimus, uel aliquam diuerſitatem: ſed intelligentiam, non ad alium niſi ad patrem & filium & ſpiritum ſanctum dirigendam ſignificamus: vt ſit huius dicti intelligentia, Tres perſonæ ſunt, vel tres ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, id eſt, nec tantum pater, nec tantum filius: nec tantum pater, & filius in deitate ſunt, ſed etiam ſpiritus ſanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum eſt ibi hæc perſona, vel illa, vel hæc & illa, ſed hæc & illa, & illa & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Augu. ſatis oſtendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuerſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit.

Lib. 7.de Trin.c.4.

Quid per duo, cum dicitur duæ perſonæ, uel pater & filius duo ſunt. F

Similiter cum dicitur, duo ſunt pater & filius, non dualitatis quãtitatem ibi ponimus, ſed hoc ſignificamus, quòd non eſt tantum pater nec tantum filius, ſed pater & filius, & hic non eſt ille: ita & de alijs huiuſmodi. Ita etiam cum dicimus, pater & filius ſunt duæ perſonæ, hoc ſignificamus, quòd non tantum pater eſt perſona, nec tantum filius eſt perſona, ſed pater eſt perſona, & filius eſt perſona & hæc non eſt illa.

Ex quo ſenſu dicitur in perſonis diſtinctio, uel perſonæ diſtinctæ. G

Cum autem dicimus, diſtinctæ perſonę uel diſtinctio eſt in perſonis,

ſonis,confuſionem atque permixtionem excludimus, & hanc non eſſe illam ſignificamus. Cumque addimus,diſtinctę ſunt perſonæ proprietatibus ſiue differentes proprietatibus,aliam eſſe hanc perſonam,& aliam illam ſuis proprietatibus ſignificamus. Et cum dicimus,aliam & aliam,non diuerſitatem vel alienationem ibi ponimus,ſed confuſionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur diſcretio. H

Ita & cum dicuntur diſcretę perſonæ, vel cum dicitur diſcretio in perſonis eſſe eandem intelligentiam facimus Eodem enim modo ibi accipitur diſtinctio,quo diſcretio. Et congrue dicitur ibi eſſe diſcretio uel diſtinctio, non diuerſitas vel diuiſio ſiue ſeparatio. Vnde Ambro.in 1.lib.de Trin. Non eſt ipſe pater qui filius,ſed inter patrem & filium expreſſa diſtinctio eſt. Cap. 2.

Quomodo trinitas ibi accipiatur. I

Cum uero dicitur, trinitas,id ſignificari uidetur quod ſignificatur,cum dicitur,tres perſonæ,ut ſicut non poteſt dici pater eſt tres perſonæ,uel filius eſt tres perſonæ,ita non debet dici pater eſt trinitas,uel filius eſt trinitas.

Hoc videtur contrarium eſſe prædictis. K

Hic non eſt prætermittendum,quod cum ſupra dictum ſit deum nec ſingularem nec multiplicem eſſe confitendum, idque ſanctorum authoritatibus ſit confirmatum, in contrarium uidetur ſentire Iſidor,dicens, Diſtinguendum eſt inter trinitatem & unitatem. Eſt enim unitas ſimplex & ſingularis,trinitas uero multiplex & numerabilis,quia trinitas eſt trium unitas. Ecce unitatem dicit eſſe ſingularem,& trinitatem multiplicem & numerabilem.Sed ad hoc dicimus,quia ſingularem accepit ſicut & alii accipiunt unum, multiplicem uero & numeralem,ſicut dicunt trinum. *Diſtin.3. parag.1.& in principio huius diſtin. In.1 lib.&ymologiarum.* Cap.4.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR PLVRALITER TRES PERSONAE, *vel duæ perſonæ.* Diſtinct. XXV. A

PRAETERE A conſiderandum eſt,cum hoc nomen perſona(ut prædictum eſt)ſecundum ſubſtantiam dicatur,quæ ſit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres perſonæ uel duæ perſonæ,& cum dicitur,Alia eſt perſona patris, alia eſt perſona filii,alia eſt perſona ſpiritus ſancti. Si enim in his locutionibus perſonę uocabulum eſſentiæ intelligentiam facit, plures eſſentias confiteri uidemur,& ita plures deos. Si uero eſſentiæ ſignificationem ibi nõ tenet,alia eſt huius nominis ratio,cum dicitur. Pater eſt perſona, uel filius eſt perſona,& alia, cum dicitur, Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, & cum dicitur, Alia eſt perſona patris, alia filii, & huiuſmodi. *Diſtin.23. paragra.8. Quid ſignificetur hoc nomi persona, ut·*

Quod

Quòd videtur ſecundum eſſentiam dici, alia eſt perſona patris, alia filij, ſiue tres perſonæ, vt cum dicitur, pater eſt perſona, filius eſt perſona. B

Diſtin. 23. paragra. B.

Quòd nomine perſonæ id ſignificatur cũ dicitur pater eſt perſona, quod ſignificatur nomine dei cum dicitur pater eſt Deus.

Perſona enim, vt ſupra ait Auguſt. ad ſe dicitur, & idem eſt deo eſſe perſonam quod eſſe: ſicut idem eſt ei eſſe, quod deum eſſe. Vnde manifeſte colligitur quòd eſſentiam diuinam prædicamus, dicentes, Pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, id eſt, eſſentia diuina, & omnino vnum & idem ſignificatur nomine perſonæ. i. eſſentia diuina, cum dicitur, pater eſt perſona, & filius eſt perſona, quod ſignificatur noīe dei, cum dicitur, pater eſt deus, filius eſt deus. Ita etiam idem ſignificatur, cum dicitur, deus eſt deus, & deus eſt perſona, Vtroque enim nomine eſſentia diuina intelligitur, quia vtrunque ſecundum ſubſtantiam dicitur. Cum vero dicitur, pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, quid nomine perſonæ ſignificamus? an eſſentiam? hoc enim videtur, ſi ſupra poſita verba Augu. diligenter ſcrutemur. Supra. n. dixit, quòd ideo tres perſonas dicimus, quia id quod perſona eſt commune eſt tribus. Et item, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Videtur ergo eandē tenere ſignificationē hoc nomen perſona, cum dicitur, tres perſonę, quam habet cum dicitur, pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona. Quia, vt oſtendit Augu. hoc dicitur, i. tres perſonæ, propter illud, quia id quod perſona eſt, cōe eſt eis. Id ergo quòd commune eſt eis, id eſt, patri & filio & ſpiritui ſancto, videtur ſignificari nomine perſonæ, cum dicitur, tres perſonæ.

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ſecundum eſſentiam dicatur, etiam cum pluraliter profertur. C

Diſtin. 23. paragr. C

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ibi nomine perſonæ ſignificetur eſſentia, cum dicitur, tres perſonæ. Vt enim ſupra dixit Aug. Ea neceſſitate dicimus tres perſonas, vt reſponderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cum ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter reſpondetur, cum dicitur, tres perſonæ. At cum quęritur, quid tres vel quid tria? per quid de eſſentia quæritur. Non enim inuenitur, quid illi tres ſint niſi eſſentia. Si ergo quæſtioni recte reſpondemus, oportet vt reſpondendo, eſſentiam ſignificemus, alioquin non oſtendemus quid tres ſint. Si vero reſpondentes eſſentiam ſignificamus, ipſam eſſentiam perſonæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres perſonæ.

Opinio quorundam, qui putant eſſentiam ſignificari nomine perſonæ, cum dicimus tres perſonas. D

Libro. 7. de Trin. c. 4.

Quibuſdam videtur quòd nomine perſonæ ſignificetur eſſentia cum dicitur, tres perſonę, propterea quia Augu. dicit ideo. dici tres perſonas, quia commune eſt eis id quod eſt perſona, vt ſi talis intelligentia, Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, id eſt, ſunt tres id habentes commune, quod eſt perſona, id eſt: tres ſunt quorum quiſque eſt perſona: id eſt, eſſentia. Sed quomodo iuxta

hanc

hanc intelligentiam dicetur,alia eſt perſona patris,alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere,ſcilicet, alius eſt pater, & alius eſt filius, id tamen commune habentes quod eſt perſona. Et hoc confirmant authoritate Aug.qui in 7.lib.de Trin.ait.Tres perſonæ eiuſdē eſſentiæ,vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus. Tu autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus,quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona eſt. Hac authoritate & præmiſſis conantur aſſerere in prædictis locutionibus nomen perſonæ eſſentiam ſignificare. Sed quid reſpondebunt ad id quod ipſe Augu. in lib.de Fide ad Petrum dicit, ſcilicet quòd alius eſt pater in perſona ſiue perſonaliter, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus? Quomodo enim alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus,ſi in eſſe perſonam omnino conueniunt,id eſt,ſi perſona eſſentiæ tantum intelligentiam facit?Ideo non nobis videtur aliter hoc poſſe dici congruentius iuxta catholicorum doctorum authoritates.

Cap. 6. In hac diſtinctione.

Cap.1. bu6

Quòd hoc nomen perſona, tripliciter in trinitate accipitur, et hæc eſt vtilis & catholica doctrina de perſona & perſonis. E

Sciendum eſt igitur,quod hoc nomen perſona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hilarius ait in libro 4. de Trini.Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Diſcernentes ergo dicendi cauſas huius nominis.ſ.perſona, ſignficationem diſtinguimus dicentes, quòd hoc nomen, ſcilicet perſona propriè ſecundum ſubſtantiam dicitur, & eſſentiam ſignificat, ſicut ſupra oſtendit Augu. cum dicitur deus eſt perſona,pater eſt perſona. Quadam tamen neceſſitate (vt ſupra dixit Augu.) trāſlatum eſt hoc nomen,vt pluraliter diceretur tres perſonæ, cum quæreretur, quid tres, vel quid tria:vbi non ſignificat eſſentiam,id eſt, naturam diuinam,quæ communis eſt tribus perſonis, ſed ſubſiſtentias vel hypoſtaſes ſecundum Gręcos.Græci quippe(vt ſupra dicit Aug.)aliter accipiunt ſubſtantiam,id eſt,hypoſtaſim,aliter nos. Nos enim ſubſtantiam dicimus eſſentiam ſiue naturam. Perſonas autem dicimus ſicut illi dicunt ſubſtantias,id eſt, hypoſtaſes. Si ergo nos ita accipimus perſonas, vt illi accipiunt ſubſtantias vel hypoſtaſes. At illi aliter accipiunt hypoſtaſes, quàm nos ſubſtantiam,aliter ergo nos accipimus perſonas quàm ſubſtantiam. Cum ergo dicimus tres perſonas,non ibi perſonæ nomine eſſentiam ſignificamus.Quid ergo dicimus?Dicimus:quia tres perſonæ ſunt,id eſt, tres ſubſtantiæ,ſcilicet tres entes,pro quo Græci dicunt tres hypoſtaſes.

In medio libri.

Diſt.6.in ſigno H.

In diſtin. 23.huius in ſigno D.

Ibidem id eſt lib.7. de Trin.c.4

Oſtendit uerba Auguſtini conuenire huic ſententiæ. F

Et hic ſenſus adiuuatur ex verbis Augu. præmiſſis ſi interius intelligantur.Quia enim pater eſt perſona id eſt,eſſentia,& filius perſona, & ſpiritus ſanctus perſona, ideo dicuntur tres perſonæ, tres ſubſiſtentiæ, tres entes.Non enim poſſunt dici tres ſubſiſtentiæ vel entes, niſi ſingulus eorum eſſet perſona, id eſt,eſſentia. Quia ergo

Hac diſti. in ſigno D

eis

eis cõe eſt id quod eſt perſona, id eſt, eſſentia: ideo rectè dicitur tres perſonæ, id eſt ſubſiſtentiæ vel ſubſiſtentes. vt, ſicut eſſentia quæ eſt
Ibidem. eis cõis, verè ac proprie eſt: ita illi tres verè ac propriè ſubſiſtentiæ vel entes intelligantur. Ideoq; Augu. cauſas dictorum diſcernens, dicit tres perſonas eſſe vnam eſſentiam vel eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia, ne aliud intelligatur ibi eſſe perſona aliud eſſentia. Tres enim perſonæ, id eſt, ſubſiſtẽtiæ vna ſunt eſſentia & vnius eſſentiæ: non autem ſunt vna perſona vel vnius perſonæ, licet perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur aliquãdo. Nam ſi hoc diceretur, confuſio fieret in perſonis.

Obiectioni illorum hic reſpondet, qua nituntur probare perſona ſecundum eſſentiam accipi: quia reſpondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

Ad hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres, vel tria, de eſſentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres ſint niſi eſſentia, per hoc volentes nos inducere vt nomine perſonæ eſſentiã in-
Ioan. 10. f telligamus cum reſpondemus tres perſonas. Ita dicimus. Indubitabiliter verũ eſt, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres ſint niſi eſſentia. Vnũ enim ſunt illi tres, id eſt, eſſentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum ſumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres vel quid tria, non de eſſentia quæritur, nec ibi quid ad eſſentiã
1. Ioan. 5. refertur. Sed cùm fides catholica tres eſſe profitetur, ſicut Ioannes in epiſtola canonica ait, Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi tres eſſent, i. an eſſent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res ſignificarentur. Et ideo loquendi neceſſitate inuentum eſt hoc nomen (perſona) ad reſpondendum, & dictum eſt, tres perſonæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

Cap. 3. & 5. In 3. tom. Non autem te moueat ꝙ dicimus tres res. Non enim hoc dicentes diuerſarũ rerum numerum ponimus in trinitate, ſed ita tres res dicimus, vt eaſdẽ eſſe vnam quandam ſummã rẽ confiteamur. Vnde Augu. in 1. lib. de doctr. Chriſtiana ſic ait, Res quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendũ eſt, ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Eademq; trinitas vna quædã ſumma res eſt, communiſq; fruentibus ea, ſi tamen res & non rerum omnium cauſa ſit. Non.n. facilè poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quòd melius dicitur, trinitas hæc vnus deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ ſunt vna res, ita tres ſubſiſtentiæ dicuntur, & hæ ſunt vna eſſentia. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit intelligentia huius nominis, perſona, cum dicimus tres perſonas.

Ex quo ſenſu dicatur, alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti.

Nunc inſpiciamus, vtrum ſecundum eaſdem rationem & cauſam dicatur, alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. Quod vtiq; ſanè intelligi poteſt, vt ſit ſenſus talis, Alia eſt ſubſiſtentia vel hypoſtaſis patris, alia ſubſiſtentia filij, alia ſubſiſtentia ſpũs ſanct

Et alia ſubſiſtentia pater, alia filius, alia ſpiritus ſanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in perſona pater, alius filius alius ſpiritus ſanctus. K

Deinde quæritur, vtrum ſecundũ eandem rationem accipiatur cũ dicitur, Alius eſt pater in perſona, alius in perſona filius, alius in perſona ſpiritus ſanctus, ſiue alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus. Ad quod dicimus, quia etſi poſſit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic perſonæ nomine proprietas perſonæ intelligatur, vt ſit ſenſus talis, Alius eſt in perſona vel perſonaliter pater, id eſt, proprietate ſua pater alius eſt quam filius, & filius proprietate ſua alius quam pater. paternali enim proprietate diſtinguitur hypoſtaſis patris ab hypoſtaſi filij, & hypoſtaſis filij filiali proprietate diſcernitur a patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque proceſſibili proprietate diſtinguitur.

Quod aliter hic accipitur perſona quam ſupra, hic proprietas accipitur.

Quomodo ſecundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus poteſt accipi. L

Hoc etiã modo ſanè põt accipi perſona in præmiſſis locutionibus cũ dicitur, alia eſt perſona patris, alia filij. i. alia eſt proprietas, qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius: alia, qua ſpũs ſctũs eſt ſpũs ſanctus. Ita etiam noĩe perſonæ quidam proprietates intelligere volunt: cum dicuntur tres perſonæ: ſed melius eſt vt ſubſiſtẽtias vel hypoſtaſes intelligamus, cũ dicimus tres perſonas. Ex prædictis colligitur, ꝙ nomen perſonæ in trinitate triplicem tenet rationem. Eſt. n. vbi facit intelligentiam eſſentiæ, & eſt vbi facit intelligẽtiam hypoſtaſis, & eſt vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summam dictorum colligit. Diſt. 23. ſigno B. & ſigno C. Eadem diſt. in ſigno K. Diſt. 23 ſigno B. & in præſenti.

Authoritatibus ſanctorum oſtendit quod dixit. M

Quod autem ſecundum ſubſtãtiam dicatur, & eſſentiam aliquando ſignificet, ſupra ex dictis Augu. aperte oſtendimus. Quod vero pro hypoſtaſi atque proprietate accipiatur, ex authoritatibus ſanctorum oſtendi oportet, ne coniecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. De hoc Hiero. in expoſitione fidei catholicæ ad Damaſum ita ait, Non eſt prorſus aliquis in trinitate gradus, nihilq́; quod inferius ſuperiuſve dici poſſit, ſed tota diuinitas ſui perfectiõe æqualis eſt, vt exceptus vocabulis, quæ proprietatem indicant perſonarum: quicquid de vna perſona dicitur, de tribus poſſit digniſſime intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eandemq́ue trinitatis dicimus eſſe eſſentiã vel ſubſtãtiam, & deum vnum in tribus perſonis fatemur, ita etiam impietatem Sabelij declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus: non ipſum ſibi patrem, ipſum ſibi filium, ipſum ſibi ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ſed aliam patris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti eſſe perſonam. Non enim nomina tantmumoddo, ſed etiam nominum proprietates: id eſt, perſonas, vel (vt Græci exprimunt) hypoſtaſes, id eſt, ſubſiſtentias confitemur. Nec pater filij vel ſpiritus ſancti perſonam aliquãdo excludit: Nec filius vel ſpiritus ſanctus patris nomẽ perſo

In. tom. 4. ib ſymboli explanatione.

namq́;

namq; recipit,ſed pater ſemper pater,, & filius ſemper filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus. Itaq; ſubſtantia vnum ſunt: ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur, Ecce hic apertè dicit Hieron. proprietates eſſe perſonas,& perſonas eſſe ſubſtantias. Vnde manifeſtum ſit quod diximus,,i.perſonæ nomine ſignificari & hypoſtaſim,& proprietatē. Ioannes etiam Dam.perſonas dicit eſſe hypoſtaſes, & eas dicit entes,ita inquiēs, In deitate vnā naturā confitemur,& tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes,i.perſonas.

Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 5.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, SED PRIVS DE HOC NOMINE, *hypoſtaſis. Diſtinct. XXVI.* A

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de deo ſecundum relationem ſine proprietatem perſonalem.

To. 2. epiſtola ad Damaſum, cuius initium eſt, Quoniam vetuſto.

NVNC de proprietaibus perſonarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus,aliquid loqui nos oportet. Sed primū audiamus quid de hoc nomine hypoſtaſis Hiero.dicit, Ait enim sub hoc nomine venenum latere: ſed hoc dicit ſecundum quòd hæretici eo vtebantur vt ſimplices seducerent,ſcilicet pro perſona & pro eſſentia. vt ſiue diceretur vna tantum hypoſtaſis, ſiue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum,nec ita eius ſignificatio determinata vt modo. Et ideo Hiero.dicit hoc nomine non vtendum fore ſine diſtinctione vel expoſitione,tunc ſcilicet quando cum hereticis contendebatur, ita ſcribens de fide catholica ad Damaſum papam, Ab Arrianorum preſule hypoſtaſion nouellū nomen a me homine Romano exigitur. Interrogamus quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi: tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere, Non ſufficit eis ſenſus, ipſum nomen efflagitant,quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypoſtases,id eſt,tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Si quis autem hypoſtaſim vſiam intelligens, non tribus perſonis vnam hypoſtaſiam indicit,alienus a Chriſto eſt, qui ſcilicet tres hypoſtases dicens, ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Sufficiat nobis dicere vnam ſubſtantiam & tres perſonas perfectas æquales: taceamus tres hypoſtaſes,ſi placet. Nomen hoc non bonę ſuſpicionis eſt,cum in eodem verbo ſenſus diſſentiunt. Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtases cum interpretationibus ſuis debere nos dicere,non negamus. Sed mihi credite,venenum ſub melle latet. Transfigurat enim ſe angelus Satane in angelum lucis. His verbis non negat vtendum eſſe nomine hypoſtaſis,ſed hæreticos eo praue vſos oſtendit: contra quos cautela opus erat in diſtinctione ſignificationis: alioquin ſibi contradiceret,qui ſupra tres hypoſtaſes cōfitetur.

2. Cor. 11.

De proprietatibus perſonarum, & de nominibus earum relatiuis. B

Iam de proprietatibus perſonarum videamus (quæ etiam notiones ſiue relationes in ſcriptura plerunque dicentur) in illa ſancta trinitate:

trinitate : quæ ideo a nobis repetitur:vt cordi noſtro tenacius infigatur.Ait Auguſtinus in lib. de fide ad Petrum, Aliud eſt genuiſſe, quàm natum eſſe, aliudque eſt procedere, quàm genuiſſe vel natũ eſſe Vnde manifeſtum eſt,quòd alius eſt pater,alius filius,alius ſpiritus ſanctus. Et eſt proprium ſolius patris,non quia non eſt natus ipſe:,ſed quia vnum filium genuerit, propriumque ſolius filii, non quia ipſe non genuit, ſed quia de patris eſſentia natus eſt. Propriũ vero ſpiritus ſancti eſt, non quia nec natus eſt ipſe nec genuit, ſed quia ſolus de patre filioque procedit. Ecce breuiter aſſignauit tres proprietates trium perſonarum:quarum vna nõ eſt alia. Hoc enim ſignificauit cum dixit,Aliud eſt genuiſſe quàm natum eſſe: aliudq; procedere,id eſt,alia proprietas ſiue natio eſt generatio, & alia natiuitas,alia proceſſio, quę aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates deſignant nomina perſonarum, ſcilicet pater,filius,& ſpiritus ſanctus:quę relatiua ſunt:& ad ſe inuicem dicũtur, quia notant relationes, quę non ſunt Deo accidentales, ſed in ipſis perſonis ab ęterno ſunt immutabiliter: vt non modo appellationes ſint relatiuę, ſed etiam relationes ſiue notiones in rebus ipſis,ſcilicet in perſonis ſint. Ca.1.& 2

Hic de nominibus relatiuis,quæ notant ipſas relationes.

Quòd,non omnia quæ de Deo dicuntur, ſecundum ſubſtantiam dicuntur,quædam enim ſecundum relationem dicuntur, nihil tamen ſecundum accidens. C

Quo circa ſciendum eſt,non omne quod dicitur de Deo, dici ſecundum ſubſtantiam, quia quędam dicuntur ſecundum relationẽ, quę non eſt accidens,quia non eſt mutabilis. vnde Aug.in 5.lib.de Trin.ait,Nihil in Deo ſecundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur ſecundum ſubſtantiã,de Deo dicitur.In rebus creatis atque mutabilibus quod non ſecundũ ſubſtantiam dicitur,reſtat vt ſecundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem ſecundum accideus dicitur, quia nihil in eo mutabile eſt aut amiſſibile, nec tamen omne quod dicitur de Deo, ſecundum ſubſtantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, ſicut pater ad filium,& filius ad patrem,quod non eſt accidens:quia & ille ſemper eſt pater,& ille ſemper eſt filius, & ita ſemper quia ſemper natus eſt filius, nec cœpit vnquam eſſe filius. Quo ſi aliquando eſſe cœpiſſet,aut aliquando deſineret eſſe filius, ſecundum accidens diceretur.Et quia pater non dicitur pater,niſi ex eo quòd ex ei filius: & filius non dicitur filius,niſi ex eo quòd habet patrem: non ſecundum ſubſtantiam hęc dicuntur, ſed adinuicem iſta dicuntur: ueque tamen ſecundum accidens, quia & quòd dicitur pater, & quod dicitur filius & ęternum atque incommutabile eſt eis. Ecce aperte his verbis oſtenditur, quędam dici de Deo ſecundum ſubſtantiam, quędam ſecundum relationem, nihil tamen ſecundum accidens. Oſtenditur etiam proprietas patris eſſe,quòd habet filium: & proprietas filii,quòd habet patrem. Ideoq; cum dixerit ęternum & incommutabile eſſe quòd pater dicitur,& quòd filius dicitur: ita in- Ca. 4.& 5

tellig i uoluit.i. ꝓprietas,qua pater eſt pater,& ꝓprietas,qua filius eſt filius,æterna eſt & incômutabilis:quia & pater ſemper pater, & filius ſemper filius. Vnde & Hylarius proprietates perſonarum aſſignans in 12.lib.de Trin.ait,Si ſemper patri proprium eſt quod ſemper eſt pater, neceſſe eſt ſemper filio proprium eſſe quòd ſemper eſt filius. Vbi enim ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt : ergo qui non ſemper pater eſt,nõ ſemper genuit,Item in eodem, Nato Deo manifeſtum eſt proprium eſſe quòd filius eſt.

In medio libri.

Paulo ante mediũ.

Quare dicatur eſſe proprium vnigeniti quòd eſt filius Dei, cum etiam homines ſint filij Dei. D

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo quòd eſt Dei filius vel genitus ex Deo:cum etiam homines filij Dei dicantur & ſint ſecundum illud, Filii excelſi omnes. Et ad Moyſen de populo Iſrael;dominus ait, Filius meus primogenitus Iſrael. Sed magna eſt diſtantia. Homines enim filij Dei ſunt factura,non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis proprietate filius eſt,& veritate natiuitatis,non factura vel adoptione, & filii quidem ante ſunt,quam filij Dei ſunt. Fiunt enim filii, non naſcuntur filij Dei. Vnde Hilarius ſolum Deum natum originis proprietate Dei filium oſtendens, inter ipſum & homines filios Dei euidentiſſime diſtinguit iu 12.lib.de Tri.ita dicens, Vero patri ſolus qui ex eo naſcitur vere filius eſt:& nos quidem filij Dei ſumus,ſed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, ſed filii Dei per adoptionem effecti ſumus potius quàm naſcimur, & quia omne quod fit: antequàm fiat non fuit,nos cum filij non fuiſſemus, efficimur. Ante.n. filij non eramus,ſed per gratiam facti ſumus, non nati neque generati,ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim nos Deus ſibi, & per hoc dicitur nos genuiſſe. Genuiſſe enim Deum filios nunquam cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius Dei,non ex generatione:neque ei proprietas eſt, ſed nũcupatio, ac per id non vere filius eſt, quia nec proprie natus dicitur,nec ſemper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquãdo non filius, nec fuit aliquid antequàm filius, nec quicquam ipſe niſi filius. Atque ita qui ſemper eſt filius, naſcibilitatis proprietate ac veritate filius eſt eius ſolius qui genuit, & ille tantum qui genuit,pater ipſius eſt.quia ſicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Pſal. 81.
Exo. 4.f.

Non longe a principio libri. Ad Ephe.2.a

Quòd homo dicitur filius trinitatis, & trinitas poteſt dici pater hominum. E

Homo vero,qui filius Dei eſt factura, non tantum patris,ſed filii,& ſpiritus ſancti filius eſt,id eſt, totius trinitatis, & trinitas ipſa pater eius dici põt.vnde Au.in 5.lib.de Tri. dicit, Non poteſt dici trinitas pater,niſi forte tranſlatiue ad creaturã,propter adoptionẽ filiorũ.Quod.n.ſcriptum eſt,Audi Iſrael,dñs Deus tuus Deus vnus eſt,nõ vtiq; excepto filio aut ſpiritu ſancto oportet intelligi, quem vnum dominum Deũ noſtrum recte dicimus,etiã patrem noſtrum, per

Cap. 11.
Deute. 6.
Paulo poſt medium.

per gratiam ſuam nos regenerantẽ. De hoc etiã Hilarius in 6.lib. de Trin.ait, Omnibus per fidẽ Deus pater eſt, quibus eſt pater per eam fidẽ, qua Ieſum Chriſtũ Dei filiũ confitemur. Ecce oſtenſum eſt,quare propriũ dicatur eſſe Dei nati, quod filius eſt, quia.ſ.ipſe ſolus natus proprie dicitur. *Non longe a principio.* Vnde Hilarius in lib.3.de Tri.ait, Dominus dicens,clarifica filiũ tuum,nõ ſolo nomine conteſtatus eſt ſe *Ioan. 17.* eſſe filium,ſed & proprietate. Nos filii Dei ſumus,ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione,veritate non nuncupatione,natiuitate non creatione.

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur proprie donum Dei,quia proprietate eſt donum,vel filius natiuitate:& vtroque modo dicitur relatiue, & ſecundum eandem relationem. F

Ita etiam de ſpiritu ſancto dicendum eſt:qui proprie dicitur donum Dei,cum tamen & alia plura ſint dona Dei. Sed ſpiritus ſanctus in proprietate immutabili & æterna donum eſt,ſicut filius proprietate eſt filius. Eo enim dicitur donum quo ſpiritus ſanctus, & vtroque vtique nomine relatiue dicitur, eademque relatione dicitur ſpiritus ſanctus & donum: licet ipſa relatio non ita appareat in hoc nomine ſpiritus ſanctus,ſicut in hoc nomine,donum. Vnde Auguſt.in 5.lib.de Trin.ait, Spiritus ſanctus, qui non eſt trinitas, ſed *Cap. 11.* in trinitate intelligitur,in eo quòd proprie dicitur ſpiritus ſanctus, *Quod ſit* relatiue, cum ad patrem & filium refertur, quia ſpiritus ſanctus & *ſpiritus ſanctus.* patris & filij & spiritus eſt. Sed ipſa relatio non apparet in hoc nomine:apparet autem cum dicitur donum Dei.Donum enim eſt patris & filij,quia a patre procedit & a filio:ergo spiritus ſanctus ineffabilis quædam patris filijq; communio eſt. Et ideo fortaſſe ſic appellatur,vt iam diximus,nec iterare piget, quia patri & filio poteſt eadem appellatio conuenire.Nam hoc ipſe proprie dicitur, quod illi communiter.quia etiam pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus,& filius ſanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit,vtriuſq; communio ſignificetur, vocatur donum amborum ſpiritus ſanctus.Ecce habes quare ſpiritus ſanctus proprie dicatur donum,& quòd relatiue dicitur,ſiue donum, ſiue ſpiritus ſanctus, & quòd nomen ſibi proprium tenet, quod communiter patri, & filio conuenit, ſed diuiſim,Et eſt ſciendum quòd cum pater vel filius dicitur ſpiritus ſiue ſanctus,neutrum relatiue dicitur,ſed ſecundum ſubſtantiam.

An pater,vel filius,vel trinitas ipſa poſſit dici ſpiritus ſanctus. G

Hic quæri poteſt, vtrum pater vel filius vel etiam ipſa trinitas poſſit dici ſpiritus ſanctus, ſicut diſiunctim dicitur & ſpiritus ſanctus,De hoc Aug.in 5.lib.de Tri.ſic ait,Trinitas nullo modo poteſt *Cap. 11.* dici filius, ſpiritus vero ſanctus poteſt quidem vniuerſaliter dici, ſecundũ id quod ſcriptum eſt, Quoniã Deus ſpiritus eſt.Itaq; pater & filius & ſpiritus ſanctus,quoniã vnus Deus eſt, & vtiq; Deus *Ioan. 4.* ſanctus eſt,& Deus ſpiritus eſt,põt appellari trinitas & ſpiritus ſã-

ctus. Sed tamen tunc ſpiritus ſanctus relatiue non dicitur, ſed ſecũdum eſſentiam: qui proprie ſpiritus ſanctus, qui non eſt trinitas, ſed in trinitate dicitur relatiue.

Quidam putant ſpiritum ſanctum non dici relatiue ad patrem & filium; quia non uiciſſim reſpondent ſibi vocabula, ſed falſo. H

Quidam tamen putant ſpiritum ſanctum vel donum non dici relatiue ad patrem vel ad filium. Si enim, inquiunt, hęc relatiue ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis, vt ſicut dicitur pater filii pater, & filius patris filius, ita dicatur pater ſpiritus ſancti vel doni pater, & ſpiritus ſanctus vel donum patris ſpiritus vel donum. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis. Non enim omnia quę relatiue dicuntur ſuis ad ſe inuicem reſpondent vocabulis. Vnde Aug. horum elidens opinionem in 5. lib. de Trin. Nón te moueat, inquit, quoniam diximus ſpiritum ſanctum non ipſam trinitatem, ſed eum qui eſt in trinitate, relatiue dici, licet non ei reſpondeat viciſſim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim ſpiritum ſanctum patris, ſed non viciſſim dicimus patrem ſpiritus ſancti, ne filius eius intelligatur ſpiritus ſanctus. Item dicimus ſpiritum ſanctum filii, ſed non dicimus filium ſpiritus ſancti, ne pater eius intelligatur ſpiritus ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſſim reſpondeant. Cum ergo dicimus donum patris & filii, non quidem poſſumus dicere patrem doni aut filium doni, ſed vt hęc uiciſſim reſpondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni, quia hic potuit inueniri vſitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiue vtrunque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, niſi ex tempore, cum ſpiritus ſanctus ſit donum, & ab ęterno.

Cap. 12.

Libro eodẽ ſed cap. 11.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIGNANT AVGVSTINVS ET HILARIVS: ET AN ISTAE *ſint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & proceſſio.* *Diſtinct.* XXVII. A

Hic quęri poteſt, vtrum proprietates, quas Hilarius ſupra aſſignauit, ſcilicet, quòd pater ſemper eſt pater, & filius ſemper eſt filius, ſint illę eędem proprietates, quas Augu. ſuperius diſtinxit, dicens, proprium eſſe patris quòd genuit filium, & proprium filii quòd genitus eſt a patre, & ſpiritus ſancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & iſtę ſint illę quę dicuntur paternitas, filiatio, proceſſio. Videtur quòd non ſint eędem proprietates, quas ponit Hilarius: & illę, quas ponit Aug. Si enim eędem ſunt, idem eſt ergo patri eſſe patrem, & genuiſſe filium, quod vbique quidam cõcedunt. Si autem hoc eſt, cui ergo conuenit vt ſit pater, ei conuenit genuiſſe filium. Natura ergo diuina ſi pater eſt, genuit filium, ſi uero

Di. praecedente in ſigno G. De proprietationi perſonarum, ſecundum quod diuerſis nominibus exprimuntur

ſi vero non genuit, pater non eſt. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipſa genuit filium, aut quòd ipſe pater non ſit? Si autem ipſa pater eſt, nec filium genuit, non eſt ergo idem dicere aliquid eſſe patrem, & gignare filium. Et ita non videbitur vna eademq; eſſe proprietas.

per vocabu la magis v ſitat. dis. 26 ſigno B.

Reſponſio, vel vbi oſtendit eaſdem eſſe proprietates. B

Ad quod ſine præiudicio aliorum dicimus, quòd eaſdem proprietates notauit vterque, licet diuerſis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet. Proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, id eſt, proprietas patris eſt, qua ſemper pater eſt, ſemper vero pater eſt, quia ſemper genuit filium. Ita & proprium filii eſt, quòd ſemper filius eſt, id eſt, proprietas filij eſt, qua ſemper filius eſt. Filius vero ſemper eſt, quia ſemper genitus eſt. ergo proprietas qua pater pater eſt, eſt quia ſemper genuit. & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius ſemper eſt filius, eſt quia ſemper genitus eſt a patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel naſcibilitas. Sic & proprietas qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus vel donum, eſt quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur proceſſio. In præmiſſis ergo locutionibus eædem ſignificatæ ſunt proprietates.

Quomodo ſint intelligenda prędicta verba Hila.

Quomodo non eſt omnino idem dicere, eſſe patrem, & genuiſſe, vel habere filium, ita & de alijs. C

Nec tamen videtur nobis omnino idem dicere aliquid eſſe patrem & genuiſſe filium: vel aliquid eſſe filium & habere patrem, vel eſſe ſpiritum ſanctum, & procedere ab vtroque, alioquin pater non eſſet nomen hypoſtaſis, id eſt perſonę ſed proprietatis tantum, ſimiliter filius, & ſpiritus ſanctus: & ita non per tria nomina ſignificarentur tres perſonæ. ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, ſed etiam hypoſtaſim, id eſt, ſubſiſtentiā ſignificat: ita & filius, & ſpiritus ſanctus. Relationum vero vocabula, ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio, vel gignere, gigni procedere ipſas tantum relationes, non hypoſtaſes ſignificant, ſiue habere filium & habere patrem, vt verbi gratia, cum dicimus Deus eſt pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinam hypoſtaſim ſignificamus, vt ſit intelligentia talis, Deus vel diuina eſſentia eſt pater, id eſt, ille qui genuit, id eſt hypoſtaſis quæ habet filium. Similiter, Deus eſt filius, id eſt, hypoſtaſis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus eſt ſpiritus ſanctus .i. hypoſtaſis procedens ab vtroque, ſiue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipſas tantum ſignificamus, non hypoſtaſes, ut cum dicimus, Deus genuit, id eſt, habet filium, & Deus genitus eſt, id eſt, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in ſubiectis hypoſtaſes tantū non eſſentiam, quæ illis proprietatibus determinatur.

Hæc noīa pater & filius & ſpiritus ſanctus non tātum relationes, ſed etiam hypoſtaſes ſignificant. Relationū vero vocabula ſunt paternitas, filiatio, proceſſio. Quid intelligatur cū dicitur .ſ. deus eſt pater, & deus eſt ſpiritus ſanctus. Quid intelligatur cū dicitur deus genuit &

Quòd proprietates determinant hypoſtaſes non ſubſtantiam, id eſt, naturam. D

Illæ enim proprietates ſingulæ ſingulis proprie conueniunt perſonis, & per eas perſonæ determinantur, & a ſe inuicem differunt,

deus genitus eſt. *Lib. 3. de orthodoxa fide ca. 6.* *Cap. 7. eiuſdem.* *Vbi loco eſſe in vero exemplari legitur concedere.* *Li. 3. c. 5.* *iſti. 26.*

ſed a ſe non ſecedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypoſtaſes ſecundum ſubſtantiam. ſed ſecundum, characteriſtica idiomata, id eſt, deriuatiuas proprietates. Characteriſtica vero, id eſt, determinatiue ſunt, hypoſtaſeon & non naturæ, etenim hypoſtaſes determinant. Item eſſe in temporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypoſtaſim, ſimplicem, omnia habentem, quæ habet pater: vt eius homouſion, id eſt, conſubſtantialem, natiuitatis modo & habitudine a paternali hypoſtaſi differentem, nunquam vero a paternali hypoſtaſi ſecedentem. Idem apertius exprimens perſonales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum in tribus proprietatibus, id eſt, paternali & filiali & proceſſibili recognoſcimus. Inſeceſſibiles autem ipſas hypoſtaſes & indiſtabiles] inuicem & vnitas quidem inconfuſibiliter: tres enim ſunt etſi vnitæ. diuiſas autem indiſtanter. Etenim ſingula perfecta eſt hypoſtaſis, & propriam proprietatem, ſcilicet, exiſtentiæ modum proprium poſſidet: ſed vnitę ſunt ſubſtantia, & non diſtant neque ſecedunt a paternali hypoſtaſi. Ecce hic habes diſtinctas tres illas proprietates, quæ ſupra diuerſis ſignificatæ ſunt modis.

Quod ſunt alia nomina perſonarum eaſdem proprietates notantia, ſcilicet genitus, genitor, uerbum imago.

Cap. 7. *Cap. 2.* *Cap. 3.* *Lib. 7. de Tri. 2.* *7. Cap. 1.* *Cap. 13.*

Hic non eſt prætermittendum, quod ſicut pater & filius & ſpiritus ſanctus nomina perſonarum ſunt, & proprietates perſonales deſignant: ita etiam ſunt & alia nòmina perſonarum, id eſt, quæ ipſas perſonas ſignificant, & earum proprietates denotant, & eaſdē quas & nomina prædicta: vnde & relatiuè dicuntur. ſ. genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Videndum eſt, inquit, hoc ſignificari cum dicitur genitus, quod ſignificatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, ſic genitus ad genitorem refertur: & ſicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. libr. de Tri. Verbum quidem ſolus filius accipitur, non ſimul pater & filius, tanquam ambo ſint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius ſimul ambo imago: ſed filius ſolus eſt imago patris, quemadmodum filius. Idem in 7. libr. de Trin. Verbum, ſecundum quòd ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater: ſecundum quòd verbum, non hoc eſt quod pater: quia verbum non eſt pater, & verbum relatiuè dicitur, ſicut filius. Item in eodē, ſicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius eſt verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo ſapientia dicitur: quia verbum non ad ſe dicitur, ſed tantum relatiuè dicitur ad eum cuius eſt verbum, ſicut filius ad patrem. Eo quippe eſt filius, quo verbum. & eo eſt verbum quo filius, ſapientia vero, quo eſſentia: & ideo quia pater & filius ſunt vna eſſentia, & vna ſapientia. Item in eodem, Non eſt pater ipſe verbum, ſicut nec filius, nec imago. Quid autem abſurdius quàm imaginem ad ſe dici? Idem in 5. Dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago,

go,& in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Breuiter ſummam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Aperte oſtenſum eſt,quod ſicut filius, vel genitus relatiuè dicitur ad patrem,ita verbum & imago.& quòd eo dicitur verbum ſiue imago quo filius,id eſt,eadem proprietate ſiue notione dicitur verbum & imago qua filius:ſed non eo quo verbum, dicitur ſapientia uel eſſentia,quia non notione qua dicitur verbum, dicitur ſapiētia. Nam ſapientia dicitur ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad ſe,& eorum quæ relatiuè dicuntur,quicquid enim ad ſe ,ſimul ambo dicuntur, ſed non ita in prædictis relatiuis. G

Et eſt hic aduertendà quædam generalis regula eorum quæ ad ſe & eorum quæ relatiue dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad ſe dicuntur,vt ait Augu.in 6.lib.de Trin.non dicitur alter ſine altero,id eſt,quicquid dicuntur quod ſubſtantiam eorum oſtendat, ambo ſimul dicuntur.Ergo nec pater eſt deus ſine filio, nec filius ſine patre,ſed ambo ſimul deus:ſed non ambo ſimul pater,non ambo ſimul filius,vel verbum,vel imago. Cap.2.

An ſecundum ſubſtantiam dicatur deus de deo, & huiuſmodi. H

Hic quæritur cum dicitur deus de deo, lumen de lumine, & huiuſmodi,utrum dicantur ſecundum ſubſtantiam. nam ſecundum relationem conſtat iſta non dici.Si vero ſecundum ſubſtantiam dicuntur ſimul ambo.ſ.pater & filius,poſſunt dici deus de deo, lumen de lumine,ſecundum prædictam regulam.Ad quod dicimus,quia licet deus ſecundum ſubſtantiam dicatur & lumen & ſapientia, & huiuſmodi,& nunquam relatiue accipiantur,aliquando tamen pro relatiuis,id eſt,pro perſonis,ſed non relatiuè accipiuntur:vt cum dicitur deus genuit deum,alterum pro patre alterum pro filio ponimus:ſimiliter cum dicitur,deus de deo,lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus ſæpe reperiuntur nomina eſſentiæ ad ſignificationem perſonarum deducta,vt cum dicitur,deus natus,deus mortuus, deus paſſus,vbi filius tantum ſignificatur.Ita & de ſolo filio intelligitur, cum dicitur,deus de deo,& huiuſmodi. Vnde Auguſt. quærens quomodo huiuſmodi dicantur,in 6.libr.de Trin.ait, quomodo deus de deo,lumen de lumine dicitur?non enim ſimul ambo deus de deo ſed ſolus filius de deo,ſ.patre,nec ambo ſimul lumen de lumine,ſed ſolus filius de lumine patre.

Reſponſio, vbi nomina ſubſtantiæ dicuntur aliquā do poni pro perſonis.

Ti.6.c.2.

Quòd tantum ſecundum nomen ſubſtantiæ dicitur illud de illo,non ſecundum nomina perſonarum. I

Et eſt ſciendum quòd ſecundum nomina ſubſtantiæ tantum dicitur illud de illo,licet ibi illa nomina ſubſtantiam non ſignificent. Secundum vero eadem nomina perſonarum nunquam dicitur illud ſed illo,ſicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiuſmodi

Lib. 6. de Tri. ca. 2. nomina diuerſis perſonis conuenire non poſſent. Quod Augu. licet obſcure, in eodem lib. ita dicit, hoc ſolum de eis dici non poteſt illud de illo, quod ſimul ambo non ſunt, id eſt, illo ſolo nomine non poſſumus vti ad oſtendendum vnum de vno, quod ſimul ambobus non conuenit: ſicut verbum de verbo dici non poteſt, quia non ſimul ambo verbum: nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non ſimul ambo filius vel imago. Et ſicut nomina ſubſtantiæ aliquādo intelligentiam perſonarum diſtinctè faciunt: ita etiam interdum totius trinitatis ſimul. Vnde Aug. in eodem libro ait, in patris nomine, ipſe pater per ſe pronunciatur: in dei vero nomine, & ipſe pater & filius, & ſpiritus ſanctus: vt cum dicitur, Nemo bonus niſi ſolus deus: quia trinitas eſt vnus ſolus deus.

Quod nomina ſubſtantiæ aliquando trinitatis intelligentiam ſignificant.

Li. 5. c. 8.

Luc. 18. d

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTAE PROPRIETATES SVNT IN PERSONIS, ſed etiam aliæ quæ de alijs ſignificantur nominibus, vt ingenitus.

Diſt. XXVIII.

Praeterea conſiderare oportet, quòd non tantum tres prędictę proprietates ſiue notiones in perſonis ſunt, verum etiam aliæ, quæ alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantum, & aliam deſignat notionem quám pater vel genitor. Non eſt enim idem eſſe patrem, & eſſe ingenitum, id eſt non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (vt prædictum eſt) dicitur ſecundum proprietatem generationis, ingenitus autem ſecundum proprietatem innaſcibilitatis. Differt ergo pater a filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innaſcibilitatis, id eſt, quia ingenitus. Vnde Auguſt. diſtinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. lib. de Trin. ſic ait, Non eſt hoc dicere ingenitũ, quod eſt patrem dicere: quia etſi filium non genuiſſet, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et ſi gignat quiſque filium, non ex eo ipſe eſt ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Idem cum de deo patre vtrunq; dicitur alia notio eſt quia intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id eſt, filium. Cum vero ingenitus dicitur non quid ſit, ſed quid non ſit oſtenditur. Hoc exemplis planum faciendum eſt. Quod dicitur ingenitus, hic oſtenditur quòd non ſit filius: ſed genitus & ingenitus commode dicitur, filius autem Latine dicitur, Sed vt dicatur, in filius, non admittit loquendi conſuetudo: nihil tamen intellectui demitur ſi dicatur, non filius: quemadmodũ etiam ſi dicatur non genitus pro eo quòd dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non eſt in rebus conſiderandum quid, vel ſinat vel non ſinat dici vſus ſermonis noſtri, ſed quis rerum ipſarum intellectus eluceat. Non ergo i. m tantum dicamus ingenitum, ſed etiam

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de deo ſecundum relationem ſeu proprietatem non perſonalē, quæ eſt innaſcibilitas. ca. 6.

De ingenito, plana aſſignatio. ſ. quod relatiue dicitur & alia eſt notio qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Eodem ca.

Li. 5. c. 7.

etiam non genitum, quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non, id efficit, ut quod ſine illa relatiuè dicitur, eadem præpoſita ſubſtantialiter dicatur: ſed id tantum negatur quod ſine illa aiebatur: ſicut in aliis prædicamentis cum dicimus homo eſt, ſubſtantiam deſignamus. Qui ergo dicit non homo eſt, non aliud genus prædicamenti enunciat, ſed tantum illud negat. Sicut ergo ſecundum ſubſtantiam aio, homo eſt: ſic ſecundum ſubſtantiam nego, cum dico, non homo eſt. At ſi tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid eſt, niſi non genitus? Non ergo receditur a relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad ſe dicitur, ſed quòd ex genitore ſit: ita cum dicitur ingenitus, non ad ſe dicitur, ſed quòd ex genitore non ſit oſtenditur vtrunq; tamen relatiuè dicitur: quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat ſubſtantiam. Quamuis ergo diuerſum ſit genitus & ingenitus, non tamen indicat diuerſam ſubſtantiam, quia ſicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur neceſſe eſt. Ecce euidenter oſtendit quòd ingenitus relatiuè dicitur, & de ſolo patre accipitur. Alia notio eſt qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum non genitus, vel non filius.

Quod tantum valet non genitus quantū ingenitus & tantundem non filius.

Li. & ca. eiſdem.

Li. & ca. eiſdem.

An ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus uel non filius. B

Ideo ſolet quæri, vtrum ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, ita ipſe ſolus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam ſpiritus ſanctus poſſit dici non filius, vel non genitus. Quibuſdam videtur quòd pater ſolus debeat dici non genitus vel non filius: ſpiritus vero ſanctus ſicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non eſt dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici, & credi; ſpiritus ſanctus non eſſe genitus vel non eſſe filius: ſed non debet dici eſſe non genitus uel non filius. Alijs autem videtur, quòd cum ſpiritus ſanctus non poſſit dici ingenitus, poteſt tamen dici non genitus vel non filius. Quod autem Aug. ſupra ait, tantum ualere cum dicitur, ingenitus, quantum cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis oſtendendo eum hoc dixiſſe dicunt, non ratione prædicationis.

Opinio quorundam.

Aliorum opinio.

Quæ ſit proprietas ſecundum quam dicitur pater ingenitus. C

Si autem vis ſcire quæ ſit proprietas, ſecundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipſam vocantem innaſcibilitatem, in 4. lib. de Trin. ita aientem, Eſt vnus ab vno, ſcilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innaſcibilitatis. Significata ergo ſcripturis, perſonarum intelligentia, & diſtincto

Non longe a fine libr.

ſtinĉto innaſcibilitatis natiuitatiſque ſenſu,ſolitarius deus non eſt opinandus. Diſcretio ergo vel diſtinĉtio perſonarum in ſcripturis poſita eſt,in nullo autem naturæ diſtinĉtio.

Arriani nitebantur probare alterius ſubſtantiæ patrem, alterius filium,quia ille ingenitus,iſte genitus, quibus reſpondens Ambroſius dixit ſe hoc nomen in ſcripturis non legiſſe diuinis. D

Illud etiam taceri non oportet,quod Arriani ex eo probare nitebantur alterius ſubſtantiæ eſſe patrem,alterius filium,quia ille ingenitus,& iſte genitus dicitur,cum diuerſum ſit eſſe ingenitum, & eſſe genitum. Vnde Ambro.eorum quæſtioni reſpondens, dicit ſe in diuinis ſcripturis hoc nomen,ſcilicet ingenitus,non legiſſe, ita inquiens in lib.de incarnationis dominicæ ſacramento, Cum dudum

Cap. 8. audierint quidam,dicentibus nobis,filium dei qui generatus eſt,pa

In com. 2. tri qui generauit inæqualem eſſe non poſſe,quamuis ille generatus ſit,iſte generauit,quia eſſentia uel generatio eſt naturæ, aduerſus quidem illam quæſtionem vocem ſibi arbitrantur occluſam,ſed ter giuerſatione damnabili in eo ſem loco veſtigium vertunt ut putent mutationem fieri quæſtionis mutatione ſermonis dicentes, quomodo poſſunt eſſe ingenitus & genitus vnius naturæ atq; ſubſtantiæ? Ergo ut reſpondeam mihi propoſitæ quæſtioni, Primo omnium in diuinis ſcripturis ingenitus nuſquam inuenio,non legi,non audiui. Cuius ergo mutabilitatis ſunt homines huiuſmodi, ut nos dicant ea vſurpare quæ non ſunt ſcripta,cum ea quæ ſunt ſcripta dicamus, & ipſi obiiciant quod ſcriptum non ſit?Nonne ipſi ſibi aduerſantur & authoritatem calumniæ ſuę derogant?Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambroſius propter hæreticos. Ita & nos ſubticere quędam oportet propter calumniantium inſidias,quę catholicis ac piis lectoribus ſecure credi poſſunt.Sunt etenim quædam,quæ non tantæ ſunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat ſemper confitendo ac recipiendo inſeruire,verum ſilentio aliquando præteriri queunt,nec illius tamen ſunt peruerſitatis,quin(cum opportunum fuerit eis)uti liberum habeamus.

An diuerſum ſit eſſe patrem eſt eſſe filium. E

Paragr. I huius diſt. Aug.lib.5 de trin.c.6 Reſponſio vbi dicit eſſe diuerſum eſſe patrem & eſſe filium, eadem pa-

Præterea quæri ſolet,cum ſupra dictum ſit, quia aliud eſt dicere ingenitum,aliud patrem,& quòd diuerſum ſit genitus & ingenitus vtrum ſimiliter diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium, an idem. Ad quod dicimus,quia ex eodem ſenſu quo dicitur, diuerſum genitus, & ingenitus,& quo dicitur non eſſe idem dicere genitum & ingenitum,poteſt dici non eſſe idem,ſed diuerſum,eſſe patrē,& eſſe filiū vel eſſe ſpiritum ſanctum,quia non ea notione pater eſt pater, qua filius eſt filius,vel qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ideoque ex hoc ſenſu concedimus,quòd aliud eſt eſſe patrem, & aliud eſt eſſe filium: quia alia notitio eſt, qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius. Sed ſi tranſponas, vt dicas, aliud eſt patrem eſſe,

aliud

aliud filium eſſe,variarur intelligentia,& ideo non conceditur. Eſt enim ſenſus talis acſi dicatur, aliud eſt quo pater eſt, non quidem pater,ſed eſt aliud quo filius eſt,non quidem filius,ſed eſt: quod pe nitus falſum eſt.Eo enim pater eſt,quo pater deus eſt,id eſt.per eſſentiam vel naturam:at filius eo deus eſt,quo pater deus eſt.Eo ergo filius eſt,quo pater eſt, & ita idem eſt patrem eſſe quod filium eſſe:ſed non eſt idem eſſe patrem,& eſſe filium.Vnde Aug.in 5.lib. de Trini.ait, Quamuis diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium,non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia non hoc ſecundum relatiuum: quod tamen relatiuum non eſt accidens,quia non eſt mutabile.Ecce diuerſum eſſe dicit, eſſe patrem & eſſe filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet:quia ſcilicet alia notio eſt qua eſt pater,alia qua eſt filius. Non enim ſecundum eſſentiam pater,dicitur pater,vel filius,filius:ſed ſecundum relationem.

trem eſſe, & filium eſſe.

Cap.5.

Quomodo dicatur ſapientia genita vel nata, an ſecundum relationem, an ſubſtantiam. F

Sciendum quoque eſt,quod ſicut ſolus filius dicitur verbum vel imago,ita etiam ipſe ſolus dicitur ſapientia nata vel genita.Et ideo quæritur vtrum hoc relatiue dicatur,& ſi relatiuo dicitur,an ſecundum eandem relationem qua dicitur verbum & imago.De hoc Augu.in 7.libr.de Trin.ita ait,Id dici accipiamus cum dicitur verbum ac ſi dicatur nata ſapientia, vt ſit filius & imago. Et hęc duo cum dicuntur,id eſt,nata ſapientia,in vno eorum,eo quod eſt nata,& verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non oſtendatur eſſentia,quia relatiue dicuntur. At in altero quod eſt ſapientia,etiam eſſentia demonſtretur:quoniam & ad ſe dicitur, ſeipſa enim eſt ſapiens, & hoc eſt eius eſſe quod ſapere, vnde pater & filius ſimul vna ſapientia,quia vna eſſentia. Caue lector qualiter hoc intelligas,quod hic dicit Aug. Videtur enim dicere,quod cum dicitur nata ſapientia,ibi ſapientia eſſentiam ſignificet,& nata relationem notet. Quod ſi ita eſt, cogimur dicere eſſentiam diuinam eſſe natam:quod ſuperioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus,quod in altero,id eſt,in eo quod nata eſt, eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero,ſcilicet ſapientia, demonſtratur eſſentia,id eſt, demonſtratur quod filius ſit eſſentia, quia ſapientia ſecundum eſſentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata ſapientia, intelligitur quod ipſe qui natus eſt, eſſentia eſt: ibi tamen ſapientia non pro eſſentia, ſed pro hypoſtaſi facit intelligentiam, vt ſicut quando dicitur verbum uel filius, intelligitur hypoſtaſis cum ſua proprietate. Item cum dicitur nata ſapientia, idem intelligitur, id eſt, genita hypoſtaſis. Ideo vigilanter ait idem eſſe intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata ſapientia, id eſt, eadem relatio eademque hypoſtaſis, cui ineſt illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quòd ſuperius diximus, ſcilicet cum dicitur pater vel filius uel ſpiritus ſanctum, nontantum illæ proprietates ſignificantur,

Cap.2.

Qualiter intelligenda ſint præmiſſa verba Augu. Diſtin.5.

Quō dicatur ſapientia genita vel nata,et an ſecundū relationem an ſecundū ſubſtantiā Diſt. 27. litera C.

tur vt cum dicitur paternitas, filiatio, ſed etiam hypoſtaſis cum ſuis proprietatibus.

Diſt. 27.

Quod imago aliquando dicitur ſecundum eſſentiam. G

Illud etiam ſciri oportet, quia cum ſupra dictum ſit imaginem relatiue dici de filio, ſi vt verbum vel filius interdum tamen reperitur ſecundum ſubſtantiam dici. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna eſt ſanctæ trinitatis eſſentialiter diuinitas & imago, ad quam factus eſt homo. Hilarius etiam in quinto libro de Trini. ait, homo fit ad communem imaginem. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna eſt enim, ad quam homo creatus eſt ſpecies. Ex his verbis oſtenditur quòd imago aliquando eſſentiæ intelligentiam facit, & tunc ad ſe dicitur, & non relatiue.

Cap. 1. Non longe a principio libri.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIplicem notat relationem. Diſtinct. XXIX. A

De his proprie & æternaliter dicuntur de deo ſecũdum relationem ſeu proprietatem non perſonalem quæ eſt cõis ſpiratio ſignata per hoc nomen principium

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, ſcilicet principium. Dicitur enim principium ſemper ad aliquid, & dicitur pater principium, & filius prĩcipium, & ſpiritus ſanctus principium: ſed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum. Vnde Aug. in 4. lib. de Trini. ait, Pater eſt principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur, deitatis, quia ipſe a nullo eſt. Non enim habet de quo ſit vel de quo procedat, ſed ab eo & filius eſt genitus, & ſpiritus ſanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit, ſed quia principium eſt filij, & ſpiritus ſancti, in quibus ſingulis tota diuinitas eſt. Filius ad ſpiritum ſanctum dicitur principium. Spiritus vero ſanctus non dicitur principium niſi ad creaturas, ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & trinitas ipſa ſimul, & ſingula perſonarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium eſt ſine principio. Filius principium de principio, Spiritus ſanctus principium de vtroq;, id eſt, de patre & filio.

Cap. 20. Quõ filius & adquid dicatur prĩcipiũ et ſpiritus ſanctus & etiam Tri.

Quòd ab æterno pater eſt principium, & filius, ſed ſpiritus ſanctus non; imo cœpit eſſe principium. B

Et pater ab æterno principium eſt filij, & pater & filius principium ſpiritus ſancti, quia filius eſt a patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque. Spiritus vero ſanctus non ab æterno principium eſt, ſed eſſe cœpit: quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cum ergo creaturæ eſſe cœperunt: & ſpiritus ſanctus eſſe cœpit principium earũ. Ita etiam pater & filius eſſe cœpit cum ſpiritu ſancto vnum principium creaturarum, quia creaturæ eſſe cœperunt a patre & filio & ſpiritu ſancto. & dicuntur hi tres, non tria, ſed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodemq; modo principium rerũ ſunt. Non enim aliter ſunt tres a patre, & aliter a filio, ſed penitus eodem

Quõ hi tres ſunt creaturæ principium

dem modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc trinitatem eſſe vnum principium rerum ait. Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cum vero audimus omnia eſſe ex deo, vt ait Augu. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia, quæ naturalia ſunt. Non enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant, quæ ex voluntate peccantium naſcuntur. Omnium ergo quæ naturaliter ſunt: vnum principium eſt pater cum filio, & ſpiritu ſancto, & hoc eſſe cępit. Ab æterno autem pater principium eſt filij generatione, & pater & filius vnum principium ſpiritus ſancti. Vnde Auguſt. in 5. libro de Trini. ait, Dicitur relatiue pater idemq; relatiue dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium vero ad omnia quæ ab ipſo ſunt. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei, Tu quis es? Reſpondit, Principium, qui, & loquor vobis. Sed nunquid patris principium eſt? imò creatorem ſe voluit oſtendere, cum ſe dixit eſſe principium. ſicut & pater principium eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cum vero dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius ſimul ad creaturam vnum principium eſt, ſicut unus creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principium eſt eius rei quam gignit, uel eius quam operatur, non poſſumus negare etiam ſpiritum ſanctum recte dici principium, quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris. quia ſcriptum eſt de illo, quòd operetur: & vtique in ſe manens operatur. Non enim in aliquid eorum quę operatur ipſe, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum patre & filio eſt ſpiritus ſanctus, non duo vel tria principia. Ecce apertè oſtendit Augu. patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe vnum principium rerum creatarum, id eſt, vno eodemq; modo eſſe principium: & illum modū ſatis aperit: quia ſcilicet operantur omnia, & quia ſimiliter operantur hi tres, ideo principium eſſe dicuntur.

Rō. 11. d

Quō accipiendum ſit omnia eſſe ex deo.

Tomo 6. cap. 29. & eiuſdem li. Cap. 13.

Quòd pater ab æterno eſt principium filij, & pater & filius ſpiritus ſancti.

Ioan. 8. c.

1. Co. 12. b Lib. & ca. eiſdem.

Hic oſtendit quomodo pater ſit principium filij & ipſe & filius principium ſpiritus ſancti. C

Deinde in eodem libro continue oſtendit quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum ipſe & filius, dicens ideo eſſe patrem principium filij, quia genuit eum & patrem & filium eſſe principium ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctus procedit vel datur ab vtroque: ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur, principium eſt: pater ad filium principium eſt, quia genuit eum. Vtrum autem & ad ſpiritum ſanctum principium ſit pater, quia dictum eſt: de patre procedit, non parua quæſtio eſt. Quod ſi ita eſt, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit, vel facit, ſed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipſo. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet a quo datur vel procedit, fatendum eſt patrem vel filium vnum principium eſſe ſpiritus ſancti,

Aug. libr. 5. de Tri. Cap. 14.

Ex his colligitur quod pater eſt principium filij quo pater generatione ſcilicet, & eodem etiam autho. filij. Non longe a li. princi. pio.

Nota quod dicit filiũ non eſſe ab initio ſed initiabili. Aperit ex quo ſenſu illa dixerit Hilarius.

cti,non duo principia. Sed ſicut pater & filius ad creaturam relatiue vnus creator & vnus dominus dicitur, ſic relatiue ad ſpiritum ſanctum vnum principium. Ad creaturam vero pater, & filius & ſpiritus ſanctus vnum principium ſunt, ſicut vnus creator,& vnus dominus. Ecce habes quod pater principium filij dicitur,quia genuit eum. qua ergo notione eſt pater, ea principium filij dicitur, id eſt, generatione: ſecundum quam etiam dicitur author filij. Vnde Hilarius in 4.lib.de Trini.ita ait, ipſo quo pater dicitur,eius quem genuit author oſtenditur, id nomen habens,quod neque ex alio perfectum intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt ſubſtitiſſe doceatur. Nouit eccleſia vnum innaſcibilem deum, nouit vnigenitum dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum confitetur & filij originem ab initio,non ipſum ab initio,ſed ab initiabili,non per ſeipſum, ſed ab eo qui a nemine eſt, natum ab æterno,natiuitatem ſcilicet ex paterna æternitate ſumentem. Edita eſt hic fidei profeſſio,ſed profeſſionis ratio nõdum expoſita eſt,& ideo quærenda, ſcilicet quomodo intelligendum ſit quod ait, filij originem eſſe ab initio,& non ipſum eſſe ab initio, ſed ab initiabili. Hoc vtique ſubdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiẽs originem filij eſſe ab initio ac ſi diceret, Non ita intelligas originem filij eſſe ab initio, quaſi ipſe filius habeat initium, ſed quia ipſe eſt ab initiabili, id eſt, a patre, a quo ſunt omnia. Nam licet filius ſit principium de principio, non eſt tamen concedendum ꝙ filius habeat principium. Cumque filius ſit principium de principio, & pater principium non de principio, non eſt principium de principio, principium ſiue principio, ſicut filius non eſt pater, neque tamen duo principia, ſed vnum ſicut pater & filius, non duo creatores,ſed vnus creator.

Cum pater & filius ſint vnum principium ſpiritus ſancti, quaritur an eadem notione. D

Reſponſio.

Quæritur quæ ſit notio qua pater & filius dicunt principium ſpiritus ſancti. Diſt. 26.

Vnum autem principium ſunt pater filius non tantum creaturarum,vt dictum eſt ſupra, ſed etiam ſpiritus ſancti,ideo quæri ſolet, vtrum eadem notione pater ſit principium ſpiritus ſancti, & filius: an ſit alia notio,qua pater dicatur principium ſpiritus ſancti:& alia qua filius. Ad quod dicimus,cum pater dicatur principium ſpiritus ſancti,& filius, quia ſpiritus ſanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur a patre quam a filio, ſane intelligi poteſt patrem & filium eadem relatione, vel notione principium dici ſpiritus ſancti. Si vero quæritur quæ ſit illa notio, quam ibi notat principium. Nomen eius non habemus, ſed non eſt ipſa paternitas vel filiatio,imo notio quædam patris eſt & filij, qua ab æterno pater & filius vnum principium eſt ſpiritus ſancti. Donator autem(vt prædictum eſt) dicitur pater vel filius ex tempore, ſicut ſpiritus ſanctus datum vel donatum.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE DEO DICVNTVR ET RELATIue ſecundum accidens, quod non deo: ſed creaturis accidit.

Diſtinct. X X X. A

SVNT enim quædam quæ ex tempore de deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt ſine ſui mutatione : & relatiue dicuntur ſecundum accidens, non quòd accidit deo, ſed quod accidit creaturis, vt creator, dominus, refugium, datum, vel donatum: & huiuſmodi. De his Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Creator relatiue dicitur ad creaturam, ſicut dominus ad ſeruum. Item non aliquem moueat quòd ſpiritus ſanctus cum ſit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore, veluti hoc ipſum quod donatum diximus. Nam ſempiternè ſpiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. Et ſi dominus non dicitur, niſi cum habere incipit ſeruum, etiam iſta appellatio relatiua ex tempore eſt deo. Non enim ſempiterna creatura eſt, cuius ille dominus eſt ergo dominum eſſe non ſempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam ſempiternam dicere, quia ille ſempiternè non dominaretur, niſi etiam iſta ſempiternè famularetur. Sicut autem non poteſt eſſe ſeruus qui non habet dominum, ſic nec dominus qui non habet ſeruum.

De his quæ proprie temporaliter dicuntur de Deo. Cap. 13. Cap. 16. Ibidem.

Oppoſitio quòd non ex tempore ſit dominus, quia eſt dominus temporis quòd non ex tempore. B

Sed hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio quæ dicitur dominus, quia non eſt tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, ſed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id eſt, ipſius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus, quàm inciperet: & ideo non cœpit eſſe dominus ex tempore, Ad quod dici poteſt, quia licet non cœperit ex tempore dominus eſſe temporis, cœpit tamen eſſe dominus temporis, quia non ſemper fuit tempus, & ipſius hominis ex tempore cœpit eſſe dominus. De hoc Auguſt. in eodem libro continuè ita ait. Quiſquis extiterit qui æternum deum ſolum dicat, tempora vero non eſſe æterna propter varietatem & mutabilitatem, ſed tamen ipſa tempora non in tempore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequam tempora inciperent, & ideo non in tempore accidere Deo vt dominus eſſe, quia ipſorum temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore eſſe cœperunt : quid reſpondebit de homine qui in tempore factus eſt cuius vtique dominus non erat antequam eſſet? Certè vt dominus hominis eſſet, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur controuerſia, certè vt tuus dominus eſſet vel meus, qui modo eſſe cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil ſecundum accideens dici de deo, niſi quia ipſius naturæ nihil accidit quo mutetur? vt ea ſint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus

Reſponſio quando tēpus cœpit, deus cœpit eſſe dominus, nec ante tempus fuit dominus, ſed cū tempore, non ex tempore vel in tempore, quia non ante fuit quam ipſe dominus ſed ſimul.

Q̃ō intelligendum ſit nihil dici de deo ſecundum accidens per ſimilitudi

nem oſtendit quod poteſt deus dici quod ante non dicebatur ſine ſui mutatione.

bus dicuntur, accidunt, ſicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus eſſe incipit, niſi cum amare cęperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Numus vero cum dicitur precium, relatiue dicitur, nec tamen mutatus eſt cum eſſe cęperit precium, nec cum dicitur pignus & huiuſmodi. Si ergo numus poteſt nulla ſui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neque cum deſinit aliquid in eius natura vel forma quia numus eſt, mutationis fiat, quanto facilius de illa incommutabili dei ſubſtantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quãnis temporaliter incipiat dici, non tamen ipſi ſubſtantiæ dei accidiſſe aliquid intelligatur, ſed illi creaturæ ad quam dicitur?

Pſal. 9.b

Quòd deus dicitur refugium relatiue & ex tempore ſine ſui mutatione.

Qualiter etiam refugium noſtrum dicitur, Refugium enim noſtrum dicitur deus, relatiue ad nos refertur, & tunc refugium noſtrum fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores, in illo autem nulla. Sic & pater noſter eſſe incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis poteſtatem filios dei fieri. Subſtantia ergo noſtra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter & ille pater noſter eſſe incipit, ſed nulla ſui commutatione ſubſtantiæ.

Quòd pater dicitur relatiue.

Ioan. 1.b.

Summatim prædictorum intelligentiam perſtringit.

Quod ergo temporaliter dici incipit deus, quod antea non dicebatur manifeſtum eſt relatiui dici, non tamen ſecundum accidens dei, quòd aliquid ei acciderit, ſed plane ſecundum accidens eius ad quod dici aliquid deus incipit relatiue. Ex his aperte oſtenditur, quòd quædam de deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas ſine mutatione deitatis, ſed non ſine mutatione creaturæ, & ita accidens eſt in creatura non in creatore, & appellatio qua creatura dicitur relatiue, ad creatorem relatiua eſt, & relationem notat quæ eſt in ipſa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem eſt, ſed nullam notat relationem quæ ſit in creatore.

Hic ſoluitur quæſtio, quæ quærebatur, vtrum ſpiritus ſanctus dicatur datum relatiue ad ſe, cum ipſe det ſe. C

Diſt. 18. li. L. & H

Solutio.

Hic poteſt ſolui quæſtio ſuperius propoſita, vbi quęrebatur, cum ſpiritus ſanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum ſpiritus ſanctus det ſeipſum, vtrum ad ſeipſum relatiue dicatur, tum dicitur dari vel donari. Cui quæſtioni reſpondentes, dicimus ſpiritum ſanctũ dici datum vel donatum relatiuè & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem ſiue donator, eſt pater cum filio & ſpiritu ſancto. Nec tamen dicimus ſpiritum ſanctum referri ad ſe, ſed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non poteſt aliquid dici datum, niſi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem ſpiritus ſanctus dari a ſe vel datus a ſe dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui datur, & eſt appellatio relatiua: & in illo cui dicatur mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS AEQVALIS PATRI AN SECVNDVM SVBSTANTIAM, *an ſecundum relationem: ita & ſimilis.* Diſtinct. XXXI.

A

PRAETEREA conſiderari oportet, cum] tres perſonæ coæquales ſibi ſunt, vtrum relatiue hoc dicatur, an ſecundum ſubſtantiam: & ſi relatiue, vtrum ſecundum relationem, an ſecundum eſſentiam conſideranda ſit æqualitas: de inde quid ſit ipſa æqualitas. Ad quod dicimus, quia ſicut ſimile nihil ſibi eſt, ſimilitudo enim (vt ait Hilarius) ſibiipſi non eſt: ita & æquale aliquid ſibi non dicitur, ac per hoc ſicut ſimile, ita & æquale relatiue dicitur. Dicitur ergo relatiue filius æqualis patri, & vterque ſpiritus ſanctus. Eſt tamē æqualis patri filius, & vterque ſpiritus ſanctus, propter ſummam ſimplicitatem eſſentiæ & vnitatem. Aequalis eſt ergo filius patri ſecundū eſſentiam, non ſecundum relationem. Vnde Aug. 5. lib. de Tri. ait, Quærimus ſecundum quid æqualis ſit patri filius, non ſecundum hoc quòd ad patrem dicitur filius, æqualis eſt patri. reſtat ergo vt ſecundum id æqualis ſit, quod ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur. reſtat ergo vt ſecundum ſubſtantiam ſit æqualis, eadem ergo eſt vtriuſque ſubſtantia. Item in 6. lib. Satis eſt videre nullo modo filium æqualem eſſe patri, ſi in aliquo ſcilicet quòd pertineat ad ſignificandam eius ſubſtantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo ęqualis eſt patri filius, & eſt eiuſdem ſubſtantiæ. Aequalis eſt etiam ſpiritus ſanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter ſummam ſimplicitatem illius ſubſtantiæ. Ex his perſpicuum fit, quòd ſecundum ſubſtantiam filius eſt æqualis patri, & vterque ſpiritus ſanctus. & appellatio tantum relatiua eſt. Aequalitas ergo patris & filij non eſt relatio vel notio, ſed naturalis vnitas & identitas.

De ſignificatione relatiuorum quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt ſimilis & æqualis. Lib. 5. non longe a fin. lib. Cap. 6.

Cap. 4. 5.

Quid ſit æqualitas.

Hic quomodo dicatur ſimilis, & quid ſit ſimilitudo. *B*

Hoc idem etiam dicimus de ſimili & ſimilitudine. Cum enim dicitur filius ſimilis patri relatiue quidem dicitur, ſed ſimilis eſt patri propter vnitatem eſſentiæ. Eſt ergo appellatio tantum relatiua, ſimilitudo vero indifferens eſſentia. Vnde quibuſdam non indocte videtur nomine æqualitatis vel ſimilitudinis non aliquid poni, ſed remoueri, vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior eſt eo, nec minor & hoc propter vnitatem eſſentiæ. Ita & ſimilis dicitur, quia nec diuerſus, nec alienus, nec in aliquo diſſimilis & hoc propter eſſentiæ ſimplicitatem. Non ergo ſecundum quòd filius eſt genitus a patre, æqualis vel inæqualis eſt patri, nec ſimilis ſecundum ſubſtantiam.

Quibuſdā videtur quod nōie æqualitatis vel ſimilitudinis non ponitur aliquid ſed remouetur.

De ſententia ſancti Hilarij, qua in trinitate perſonarū propria oſtēdit. C

Non eſt igitur hic prætermittendum, quòd vir illuſtris Hilarius proprietates perſonarum aſſignans, dicit in patre eſſe æternitatem, ſpeciem

Hilarius lib. 2. de Trini.

ſpeciem in imagine, vſum in munere: quæ tantæ difficultatis ſunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Auguſt. vt ipſe oſtendit in 6. lib. de Trin. ita dicens, Quidam cum vellet breuiſſime ſingularum in trinitate perſonarum inſinuare propria: Aeternitas eſt, inquit, in patre, ſpecies in imagine, vſus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione ſcripturarum & aſſertione fidei vir extitit, (hæc enim Hilarius in libris ſuis poſuit) horum verborum, id eſt, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, ſpeciei, & vſus, abditam ſcrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum ſecutum arbitror in æternitatis vocabulo: niſi quòd pater non habet patrem de quo ſit: filius autem de patre eſt vt ſit, atque vt illi coæternus ſit. Imago enim, ſi perfecte implet illud cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud imagini ſuæ in qua imagine ſpeciem nominauit. Credo propter pulchritudinē, vbi tanta eſt congruentia & prima æqualitas, & prima ſimilitudo nulla in re diſſidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte diſſimilis, ſed ad identitatem reſpondens ei cuius imago eſt: vbi eſt prima & ſumma vita: cui non aliud viuere & aliud eſſe, ſed idem & primus ac ſummus intellectus: cui non eſt aliud viuere & aliud intelligere, ſed idem hoc vnum tanquam verbum perfectum: cui non deſit aliquid. & ars quædam omnipotentis & ſapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium, & omnes vnum in ea: ſicut ipſa vnum de vno cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipſam.

Cap. 10. Ex Augu. lib. de Tri. Cap. 15. Cap. 3. Hilari. lib. de ſynod. non longe a principio. Imago eius ad quem imaginatur ſpecies indifferens eſt. Neque enim ipſe ſibi quiſque imago eſt, ſed eum cuius imago neceſſe eſt vt imago demonſtret. Imago ergo eſt rei ad rem coæquandam & imaginata & indiſcreta ſimilitudo. Eſt ergo pater eſt etiā filius quia imago patris & filius, & quia imago eſt, vt rei imago ſit, ſpeciem neceſſe eſt & naturam

Hic de ſpiritu ſancto quare vſus dicatur. D

Eſt autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non eſt ſine perfruitione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitatis, vel beatitudo (ſi tamen aliqua humana voce digne dicitur) vſus ab illo appellata eſt breuiter, & eſt in trinitate ſpiritus ſanctus non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas, ingeniti largitate atque vbertate perfundes omnes creaturas pro captu earum. Itaq; illa tria & a ſe inuicem determinari videtur, & in ſe infinita ſunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per ſpeculum in ænigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt Deus, ſed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmiſſa accipienda ſint, licet tantæ ſint profunditatis, vt etiam adhibita expoſitione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus ſenſus cum & ipſa eorum explanatio, quam hic Auguſt. edidit, plurimum in ſe habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quòd ſecundum hanc expoſitionem non diſtinguntur ibi proprietates perſonarum tres. E

Non enim ſecundum præmiſſam expoſitionem diſtinguntur hic tres illæ proprietates ſuperius aſſignatæ, ſed ipſæ hypoſtaſes diſtinctæ ab inuicem monſtrantur, æternitatis tamen nomine eadem videtur

detur

detur deſignata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid ſit quod ait, Imago ſi perfecte implet, cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud ſuæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui eſt imago patris, patri coæquatur, non pater filio, cū & filius dicatur æqualis patri in ſcriptura, & pater filio: ſed filius hoc habet a patre vt ſit æqualis, pater autem non habet a filio: & tamen filius plene ac perfecte æqualis eſt patri, id eſt, imago ei cuius eſt imago.

& eſſentiã ſecundum quod imago eſt, in ſe habeat authoris. Diſt. 26. 27. & 28. Augu. ibi.

Quare dicatur Hilarius propria perſonarum aſſignaſſe in verbis prædictis, cum ibi non ſint expreſſæ proprietates. F.

Propria ergo perſonarum in prædictis verbis aſſignaſſe dicitur Hilarius, quia relatiua nomina perſonarum poſuit, ſcilicet, imaginis, & muneris, quæ relatiue dicuntur de perſonis, & proprietates notat, quibus diſtinguuntur perſonæ. Ita enim dicitur ſpiritus ſanctus munus relatiue, ſicut donum. Veruntamen ipſas proprietates alijs tribus nominibus non ſignificauit, iuxta prædictam Auguſt. expoſitionem niſi ſolo nomine æternitatis, quo nō ipſam paternitatem, ſed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Hilarius in lib. de ſynodis, Propoſitione. 26. Si quis innaſcibilem & ſine initio dicat filium quaſi duo ſine principio & duo innaſcibilia & duo innata dicēs duos faciat deos anathemaſit.

Quòd earundem perſonarum diſtinctionem notat Aug. alijs verbis ſine expreſſione trium perſonarum. G.

Illud etiam ſciri oportet, quod earundem trium perſonarum diſtinctionem Auguſt. oſtendere volens ſine expreſſione illarū triū proprietatum ſuperius commemoratarum, in 1. lib. de doct. Chriſt. ſic ait, In patre eſt vnitas, in filio æqualitas, in ſpirituſancto vnitatis ęqualitatiſque concordia. Et hęc tria vnum, omnia propter patrem, ęqualia omnia propter filium, connexa omnia propter ſpiritum ſanctum. Itaque pater & filius & ſpiritus ſanctus, & ſingulus quiſq, horum Deus eſt, & ſimul omnes vnus Deus: & ſingulis quiſque horum plena ſubſtantia eſt, & ſimul omnes vna ſubſtantia. Pater nec filius eſt, nec ſpiritus ſanctus: & filius nec pater eſt nec ſpiritus ſanctus: ſpiritus ſanctus nęc pater eſt, nec filius, ſed pater tantum pater, & filius tantum filius, & ſpiritus ſanctus tantum ſpiritus ſanctus. Eadem tribus ęternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In his verbis aperte inſinuatur perſonarum trium diſtinctio.

Caput quod eſt principium omnium filius. Caput autē quod eſt principium Chriſti deus, &c.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet quòd patri attribuit vnitatem, filio ęqualitatem. Cum enim vnitas dicatur ſecundum ſubſtantiam, non tantū in patre eſt, ſed etiam in filio & in ſpiritu ſancto: & ęqualitas vna eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio ęqualitas? Forte eadem ratione attribuitur patri vnitas ſecundum Auguſt. qua ſupra eidem ęternitas ſecundum Hilarium: quia videlicet pater ita eſt, vt ab alio non ſit, & quia filium genuit vnum ſecum Deum, & ſpiritus ſanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre eſſe dicitur, quia nec eſt aliquid

aliud a quo ſit. Nō enim ab alio eſt, nec ab eo aliquis vel aliquid eſt
Ioan. 10. f ab æterno, quod vnum cū eo non ſit, filius enim & ſpiritus ſanctus vnum ſun, cum patre. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum ſumus.

Quare pater & filius dicantur eſſe vnum vel vnus Deus, ſed non vnus, quia res eiuſdem naturæ recte poſſunt dici vnum ſimpliciter eſſe, & cum adiectione: res vero diuerſæ naturæ non poſſunt dici vnum, niſi dicatur quid vnum. I

Hic dici oportet, quod pater & filius & ſpiritus ſanctus recte dicuntur eſſe vnum & vnus Deus, ſed non vnus. Res enim duæ vel plures recte poſſunt dici vnum eſſe, ſi ſint vnius eſſentiæ, & earum vna ſit natura. Vnus autem vel vna non poteſt dici de diuerſis rebus, niſi addatur quid vnus vel vna: quo addito, recte poteſt dici de rebus & vnius & diuerſæ ſubſtantiæ. Vnde Aug. in 6. lib. de Trin. ſic ait, Neſcio verum inueniatur in ſcripturis dictum, vnum ſunt, quorum eſt diuerſa natura. Si autem & aliqua plura ſunt eiuſdem naturæ & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum inquantum diuerſa ſentiunt. Cum ergo ſic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem natura atque eſſentia, non diſſidens neque diſſentiens ſignificatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant & idem ſentiebant, vnum eſſe dicuntur, cum dicitur. Et qui plantat & qui rigat vnum ſunt. Cum vero additur quid vnum, poteſt ſignificari aliquid ex pluribus vnum factum, quanuis diuerſa natura, ſicut anima & corpus non poſſunt vtiq; dici vnum, quid enim tam diuerſum, niſi addatur vel ſubintelligatur quid vnum. ſ. vnus homo? vnde Apoſtolus, Qui adhæret, inquit domino, ſpiritus vnus eſt. Non dixit vnus eſt vel vnum ſunt, ſed addidit, ſpiritus. Diuerſi ſunt enim natura ſpiritus hominis & ſpiritus Dei, ſed inhærendo ſit ſpiritus hominis vnus ſpiritus cum Deo, quia particeps ſit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, recte dicitur quòd ſint vnus ſpiritus: quanto magis qui vnius ſubſtantiæ ſunt, recte dicuntur vnus Deus eſſe? Pater ergo & filius vnum ſunt vtiq; ſecundum vnitatem eſſentiæ, & vnus Deus. In quo & Arriana hæreſis damnatur, quæ patrem & filium & ſpiritum ſanctum, vt ait Auguſt. in lib. de hæreſib. non vult eſſe vnius eiuſdemque ſubſtantiæ atque naturæ, vel vt expreſſius dicatur, eſſentię: quę græcę dicitur vſia ſed filium eſſe creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eodem lib. dicebat Chriſtum eundem ipſum, & patrem & ſpiritum ſanctum eſſe: vt eſſet trinitas nominum ſine ſubſtantia perſonarum. Vtranque peſtem, vt ait Auguſt. ſuper Ioannem, elidit veritas dicens, Ego & pater vnum ſumus. Vtrunque audi & aduerte, & vnum, & ſumus: & a Charybdy & a Scylla liberaberis. Quòd enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quòd dixit ſumus, liberat a Sabellio. Si vnum, ergo non diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno, nec vnum de diuerſo. Erubeſcant ergo Sabelliani, qui dicunt ipſum eſſe patrem

1. Cor. 3. b

Cap. 3.

1. Cor. 6. d

Tomo 6. Articulo 46.

Eodem tomo articulo 41.

Tomo. 6. Tract. 36.

qui

qui eſt filius,confundentes perſonas,qui & dicti ſunt patripaſsiani. qui dicuut patrem fuiſſe paſſum. Arriani vero dicunt aliud patrem eſſe,aliud filium:non vnam ſubſtautiam,ſed duas,patrem maiorem, filium minorem. Noli hac dicere tu catholice. In medio ergo nauiga, vtrunque periculoſum latus deuita,& dic, Pater pater eſt, & filius filius eſt:Alius pater,alius filius: ſed non aliud,imo, hoc ipſum, quia vnus deus. Ecce oſtenſum eſt quare vnitas in patre eſſe dicatur,cum tees illi vnum ſint.

Quare dicatur eſſe æqualitas in filio,cum ſit vna æqualitas trium. K

Nunc videamus quare æqualitas dicatur eſſe in filio, cum vna & ſumma æqualitas ſit trium. Hoc ideo fortè dictum eſt, quia filius genitus eſt a patre æqualis gignenti,& dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur eſſe æqualis propter filium. Filius enim habet a patre, vt ſit æqualis & ſpirituiſancto, & ſpiritus ſanctus ab vtroque habet, vt ſi æqualis vtrique. Hoc autem ſine aſſertionis ſupercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clauſorum ſermonum peritiores audire, quàm aliquid alijs influere.

Quare in ſpiritu ſancto dicatur eſſe vtriuſque concordia vel connexio. L

Quod autem in ſpiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia,& per eum omnia connexa,facilior eſt intelligentia nobis premiſſa ad mentem reuocantibus. Supra enim ſecundum authoritates ſanctorum dictum eſt quòd ſpiritus ſanctus amor eſt quo pater diligit filium,& filium patrem. Rectè ergo ſpiritus ſanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Auguſt.in 5. libro de Trin. Communio quædam conſubſtantialis patris & filij eſt amborum ſpiritus ſanctus. Idem in 6.lib.de Trin. Spiritus ſanctus eſt ſumma charitas vtrunque coniungens, noſque ſobiungens.

Diſt. 10.
Cap. 11.
Cap. 3.

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV SANCTO DILIGAT,
cum diligere idem deo ſit quod eſſe.

Diſtinct. XXXII. A

Hic oritur quæſtio ex prædictis deducta. dictum eſt enim ſupra, atque ſanctorum authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus eſt communio patris & filij,& amor quo pater & filius ſe inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrum pater vel filius per ſpiritum ſanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici ſecundum authoritates ſupra poſitas, quibus oſtenditur ſpiritum ſanctum eſſe, quo genitus a gignente diligatur,genitoremq; ſuum diligat. Sed contra,ſi pater vel filius dicatut diligere per ſpiritum ſanctum, videtur eſſe per ſpiritum ſanctum,quia non eſt aliud deo eſſe, & aliud diligere,ſed idem.quia vt ait Auguſt.in 15.lib.de Trin. Quicquid

Monet & ſoluit dubitationem ortam ex appropriatione qua ſpiritui ſancto appropriatur

concordia in fine præcedentis diſt.ib. Quod autem in ſpiritus ſancto. Cap. 5.

ſecundum qualitates in illa ſimplici natura dici videtur, ſecundum eſſentiam eſt intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis ſapiens diligens, & huiuſmodi. Ideoq; ſi pater vel filius diligit per ſpiritum ſanctum, per ipſum ſpiritum eſſe videtur: neque tantum eſſentia ſua diligit, ſed etiam dono.

Hæc quæſtio inſolubilis eſt humanum ſuperans ſenſum, in qua anthoritate ſibi occurrunt. B

Huic quæſtioni, cum altitudinem nimiæ profunditatis contineat id ſolum reſpondemus, quòd Aug. ſignificare videtur, ſcilicet quòd pater & filius ſe diligant, & vnitatem ſeruent non ſolum eſſentia ſua, ſed ſuo dono proprio: quod licet ſupra poſitum ſit, iterare tamen non piget, quia ſic expedit. Ait ergo Aug. in 6. lib. de Trin. ita: Manifeſtum eſt quòd non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur, qua genitus a gignente diligatur, genitoremque ſuum diligat, ſintque non participatione, ſed eſſentia ſua, neque dono ſuperioris alicuius, ſed ſuo proprio ſeruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quòd eſſentia ſua & dono ſuo ſeruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait, in illa trinitate quis audeat dicere, patrem nec ſe, nec filium, nec ſpiritum ſanctum diligere, niſi per ſpiritum ſanctũ? Hic aperte oſtendit, patrem non tantum per ſpiritum ſanctum diligere: non autem ſimpliciter dicit patrem non diligere per ſpiritum ſanctum.

Cap. 5.

Cap.7. Cap.1. 1. Cor.1.d Aug. in libr. 83.q. 23.q.to.4.

Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit, ſicut diligit amore qui ab ipſo procedit. C

Præterea diligenter inueſtigari oportet, vtrum pater ſapiens ſit ſapientia quam genuit, quæ tantum filius eſt. Quod videtur a ſimili poſſe probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipſo procedit, cur non eſt ſapientia vel intelligentia quam ipſe genuit, ſapit, uel intelligit? Hanc quæſtionem vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. quod ſcripſit Apoſtolus dicens Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiam. Vbi quæritur, vtrum ita ſit pater ſapientiæ, & virtutis ſuæ, vt hac ſapientia ſapiens ſit, quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed abſit vt ita ſit: quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere, non per illam ſapientiam quam genuit ſapiens dicitur pater: alioquin non ipſa ab illo, ſed ille ab ipſa eſt. Si enim ſapientia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſapiens ſit, etiam vt ſit ipſa illi cauſa eſt, quòd fieri non poteſt, niſi gignendo eum aut faciendo, ſed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo, quiſquam dixerit ſapientiam, quid enim eſt inſanius? Ergo pater ipſa ſapientia eſt, qua ſapiens eſt. Filius uero dicitur ſapientia patris, & virtus patris, nõ quia pater per eum ſit ſapiens vel potens, ſed quia filius ſapientia & virtus eſt de patre ſapientia & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non eſt ſapiens ſapientia genita, ſed ſeipſo ſapientia ingenita.

Cum ſapiens deus dicitur & ſapientia ſapiens dicitur, ſine qua eum vel fuiſſe aliquando vel eſſe poſſe nephas eſt credere non participatione ſapientiæ ſapiens dicitur, ſicut anima quæ & eſſe & non eſſe ſapiens po-

Vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita uel ingenita. D

Poſt hæc quæri ſolet a quibuſdam, vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita, vel ingenita. Si enim non eſt ſapiens ſapientia genita,

nec seipſo sapiens eſt, ſi vero sapientia ingenita sapiens eſt, non videtur sapiens eſſe sapientia ingenita, & ita non videtur eſſe sapiens a patre, cum a patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd vna eſt sapientia patris & filij & spiritus sancti, ſicut vna eſſentia, quia sapientia in illius naturę ſimplicitate eſt eſſentia, & tamen filius tantum eſt sapientia genita, & pater tantum eſt sapientia ingenita, & sapientia genita eſt de sapientia ingenita, vel a sapientia ingenita. Et cum idem ſit ibi eſſe quod sapientem eſſe, relinquitur vt sapientia genita ſit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia dei, tanquam ipse solus intelligens ſit vel sapiens ſibi & patri & spiritui sancto, quia vt ait Aug. in 15. lib de Tri. cap. 7. Si solus ibi filius intelligit & ſibi & patri & spiritui sancto: ad illam reditur absurditatem, vt pater non ſit sapiens de seipso, sed de filio, nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens eſſe quam genuit. Vbi enim non eſt intelligentia, nec sapientia poteſt eſſe. Ideoq; ſi pater non intelligit ipse ſibi, sed filius intelligit patri, profecto filius patrem sapientem facit. Et ſi hoc eſt Deo eſſe quod sapere, & ea illi eſt eſſentia quę sapientia, non filius a patre, quod verum eſt, sed a filio potius pater habet eſſentiam, quod absurdiſſimum atque falſiſſimum eſt. Eſt ergo deus pater sapiens ea, quæ ipse eſt, sua sapientia, & filius sapientia patris, eſt sapiens de sapientia quæ eſt pater, de quo eſt genitus filius. Ita & pater eſt intelligens ea, quę ipse eſt, sua intelligentia. Non enim eſſet sapiēs, qui non eſſet intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus eſt, quæ eſt pater, de qua & intelligens eſt. Proinde pater eſt sapientia, & filius sapientia, & vterq; vna eſt sapientia, & tamen solus pater eſt ingenita sapientia, & filius solus genita sapiētia, nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademque eſt, ſicut pater eſt deus ingenitus, & filius eſt deus genitus, neq; deus genitus, eſt deus ingenitus, non ideo tamen alius Deus eſt pater, alius deus filius, ſed vnus deus vterque, non autem vnus. Alius eſt enim genitus, alius ingenitus, sed non alius deus, immo vterque vnum, ſiue vnus deus. Ita non eſt sapientia genita, sapientia ingenita, sed alia eſt sapientia genita, alia ingenita, non tamen eſt alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

teſt, ſed quod ipſe eam genuerit quæ ſapiens dicitur ſapientia.

Animaduerte lector, patrē dici ſapientem genita ſapientia, quod aliis obuiat teſtimoniis. Verum hoc Augu. corrigit in libr. 1. retrac. ca. 26. inquiens. Dixi in li. 83. q. 26. qua eſt, de patre quod eam genuit qua ſapiēs dicitur ſapientiam. Sed melius iſtam quæſtionem in li poſtea de trinitate tractaui.

An filius ſit ſapiens ſeipſo uel per ſeipſum. E

Ex prædictis conſtat, quòd filius non eſt sapiens a se, neque de se, sed de patre, & a patre. Quæri autem solet, vtrum filius ſit sapiens seipso vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic ſieri intelligentiam, & ideo diſtinguendum fore, ita vt cum dicis filiū eſſe sapientem seipso vel per seipsum, ſi sui natura, & eſſentia sapientem intelligas, verus ſit intellectus, ſi vero a seipso vel de seipſo sapientem eſſe intelligas, falſitati subiectam habeas intelligentiam. Alij vero ſimpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, filius eſt sapiens per se, sed non a se, uel de se, & filius eſt deus per se, & eſt per se, sed non a se, vel de se. Hoc

Li. 6. ca. 1. & 2. & li. 7. cap. 3. & 15. ca. 7.

Solutio ſecundum quoſdam.

Aliorum determinatio.

Poſt medium lib. confirmantes verbis Hilarij,qui filium non a ſe,ſed per ſe agere, in lib.9.de Trin.ait,Naturæ,inquit,cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt,vt ita per ſe agat filius,ne a ſe agat : & ita non a ſe agat, ut per ſe agat. Intellige filium agentem,& per eum patrem agentem. Non a ſe agit,cum pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit, cum ſecundum natiuitatem filij agit ipſe quæ placita ſunt . Infirmus ſit non a ſe agendo,niſi a deo ipſe agit:non ſit vero in vnitate naturæ, ſi quæ agit & in quibus placet non per ſe agit. Sicut ergo, inquiũt, filius per ſe agit,ſed non a ſe,ita & filius debet dici ſapiens per ſe , ſed non à ſe.Sic & ipſe per ſe deus eſt,vel eſſe dicendus eſt(vt aiunt) ſed non a ſe vel de ſe.

An una tantum ſit ſapientia patris . F

Quo nitũtur quidã probare quod non vna tãtum eſt ſapientia patris . Poſt hæc a quibuſdam ſolet queri,vtrum vna tantum ſit ſapientia patris.Quod non eſſe nituntur probare hoc modo:Filius,inquiunt,eſt ſapientia patris genita,qua pater ſapiens non eſt. Eſt igitur aliqua ſapientia patris,qua ſapiens non eſt . Eſt autem & ſapientia patris ingenita,& ea pater ſapiens eſt . Eſt ergo quædam ſapientia patris,qua ſapiens eſt:& ipſa non eſt illa ſapientia patris , qua pater ſapiens non eſt:non eſt ergo vna tantum ſapientia patris . Item ſapientia ingenita eſt ſapientia patris:& ſapientia genita eſt ſapientia patris:non eſt autem ſapientia ingenita,ſapientia genita,non eſt igitur vna tantum patris ſapientia.Hæc & his ſimilia , tanquam ſophiſtica & a veritate longinqua,cunctiſq; in theologia peritis potentia *Quòd reſponſione indigna ſint hæc & his ſimilia.* abiicimus,reſponſa indigna aduertentes: Id tamen adiicientes , qua vna tantum ſapientia patris:ſed non vno modo dicitur. Nam ſapientia patris dicitur illa quam genuit,& ſapiẽtia patris dicitur ea qua ſapiẽs eſt. Diuerſa eſt ergo ratio dicti,Illa enim dicitur patris, quia eam genuit:& ea dicitur ſapientia patris,quia ea ſapit. Vna eſt tamẽ ſapientia patris,quia ſapientia genita eſt eadem ſapientia, & ea qua ſapiens eſt:ſiue ea qua ſapiens eſt intelligatur perſona patris , ſiue eſſentia patris,quia perſona patris quę intelligitur cum dicitur ſapientia ingenita,& perſona filij quæ ſignificatur cum dicitur ſapientia genita,vna eademque ſapientia eſt :quę eſſentia diuina intelligitur communis tribus perſonis.

Quòd in trinitate eſt dilectio quę eſt trinitas : & tamen ſpiritus ſanctus eſt dilectio,quæ non eſt trinitas, nec ideo duæ ſunt dilectiones, ita & de ſapientia. G

Et ſicut in trinitate dilectio eſt,quę eſt pater filius & ſpiritus ſanctus,quæ eſt ipſa eſſentia deitatis & tamen ſpiritus ſanctus dilectio eſt,quę non eſt pater vel filius:nec ideo duæ dilectiones ſunt in trinitate:quia dilectio quę propriè ſpiritus ſanctus eſt,eſt dilectio quæ trinitas eſt:non tamẽ ipſa trinitas eſt ſicut ſpiritus ſanctus eſt eſſentia quæ trinitas eſt,non tamen ipſa trinitas eſt : ita in trinitate ſapientia eſt,quæ eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus,quæ eſt eſſentia diuina:& tamen filius eſt ſapientia , quæ non eſt pater , vel ſpiritus ſanctus.

ſanctus. Nec ideo duæ ſapientiæ ibi ſunt: quia ſapientia, quæ proprie eſt filius, eſt ſapientia quæ eſt trinitas, ipſa tamen non eſt trinitas. ſicut filius eſt eſſentia quæ eſt trinitas, ipſe tamen non eſt trinitas.

Qua ratione pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, eadem uidetur debere dici quòd non ſit diligens pater uel filius dilectione, quæ ab utroque procedit. **H**

Præterea diligenter notandum eſt, quòd ea ratione qua pater nō dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quòd pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, ſcilicet quæ propriè ſpiritus ſanctus eſt. Sicut enim idem eſt deo ſapere quod eſſe, ita eſt ei idem diligere quod eſſe. Ideoq; ſicut negatur pater eſſe ſapiens ſapientia quam genuit: qui ſi ea diceretur ſapiens, non ipſa ab eo, ſed ipſe ab ea intelligeretur eſſe, ita videtur non debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantum ſpiritus ſanctus eſt: quia ſi ea diligit pater vel filius, non ſpiritus ſanctus videtur eſſe a patre & filio, ſed pater & filius a ſpiritu ſancto. quia idem eſt ibi diligere quod eſſe. At ſupra dictum eſt, atque authoritate Aug. ſancitum, quòd in trinitate tria ſunt, vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio: & non eſt aliquis duorum quo genitus a gignente dicitur, & genitorem ſuum diligit. Quibus verbis aperte ſignificatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea ſcilicet dilectione quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum ſpiritus ſanctus. Cum idem ergo ſit ibi diligere quod eſſe, quomodo dicitur pater vel filius non eſſe ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo pater negetur ſapere ſapientia quam genuit, ne ea eſſe intelligatur.

Diſtin. 10.

Aug. libr. 6. de Trin. ca. 5.

Quòd & hæc quæſtio inexplicabilis eſt, quæ excellit infirmitatem hominum. **I**

Difficilem mihi fateor hanc quæſtionem, præcipue cum ex prædictis oriatur quæ ſimilem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis ſanctorum referre quàm afferre. Optimus enim lector eſt, inquit Hilarius in 1. lib. de Trin. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quàm imponat: & retulerit magis quàm attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Cum ergo de rebus dei ſermo eſt, concedamus deo ſui cognitionem, dictiſque eius pia veneratione famulemur. Inueſtiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, ſi forte dictorum aliquam valeat reperire cauſam: qua nota, ipſa præmiſſa quæſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæſtionem non abſoluens, ſed errorem excludens, profiteor non eſſe dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quę ab vtroque procedit, quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum ſpiritus ſanctus, tanquam ea dilectione pater ſit vel filius. Sed ſic ea pater diligit filium

In medio libr.

& filius

Li.15.de Tri.ca.7.

& filius patrem, & etiam pater per ſe ea quæ ipſe eſt, dilectione diligat, ſic & filius: non autem ſit pater per ſe non diligat, & filius ſed per eam tantum. Quis hæc in illa trinitate (inquit Auguſtin.) opinari vel affirmare præſumat? Eam tamen quæſtionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandum atque abſoluendam relinquimus, ad hoc minus ſufficientes.

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSÆ PERSONAE *vel deus, id eſt, diuina eſſentia* *Diſt. XXXIII.* A

De nominibus ſubſtantialibus & proprietatibus in comparatione ſecundum conuenientiam & differentiã ad eſſentiã & perſonas diſt. 26 ſigno A. et 27. ſign. D

Quod proprietates ſint perſonæ. Diſt. 25 ſig. N To. 4 in explanatione Symboli ad Damaſ. Diſ. 26 ſig. M Diſtin. 8. ſigno I.

POST ſupradicta interius conſiderari atque ſubtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates perſonarum, quibus ipſæ perſonæ determinantur, ſint ipſæ perſonæ, & ſint deus, id eſt, diuina eſſentia: an ita ſint in perſonis, vt non ſint perſonæ, ac per hoc nec diuina eſſentia. Quòd enim in perſonis ſint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet authoritas, quòd in perſonis eſt proprietas, & in eſſentia vnitas. Superius quoque multis ſanctorum teſtimoniis aſtruximus, perſonas per proprietates diſtingui atque determinari, ipſasque proprietates, tres ſcilicet, proprijs expreſſimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipſæ ab æterno fuerint, quibus ipſæ perſonæ determinantur & differunt: quomodo eſſent ſi in eis non eſſent: & quomodo in eis eſſent, & ipſæ perſonæ nõ eſſent, quin ibi eſſet multiplicitas? Quocirca ſicut proprietates eſſe in perſonis, ita & eas perſonas eſſe confitemur: ſicut ſupra authoritate Hieronimi (vt non pigeat reuocare ad mentem) proteſtati ſumus, in expoſitione fidei ita dicentis. Sabellij hæreſim declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominum proprietates, id eſt, perſonas, vel vt Græci exprimunt, hypoſtaſes, hoc eſt, ſubſiſtentias confitemur. Ecce aperte dicit perſonas proprietatibus diſtingui, & ipſas proprietates eſſe perſonas: cuius hic verba perſtringimus, quia ſupra latius poſuimus.

Ex prædictis concludit proprietates eſſe perſonas & vnam eſſentiam.

Quid proprietates ſint diuina eſſentia. B

Cumque de ſimplicitate deitatis ſupra diſſereremus, authoritatibus ſanctorum, ſcilicet Augu. Hilar. Iſidor. necnon & Boetij euidenter monſtrauimus deum hoc eſſe omnino quod in ſe habet: excepto quòd pater habet filium, nec eſt filius, & filius habet patrem, nec eſt pater: & ſic eſſe in natura trium, vt qui habet, hoc ſit quod habet: & totum quod ibi eſt, vnum eſſe vnam vitam eſſe. quæ modo non iteramus, ne faſtidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt, ſingula earum eſt id in quo eſt, & vnum eademque vita ſingulæ ſunt. Fateamur ergo & proprietates eſſe in tribus perſonis, & ipſas eſſe perſonas atque diuinam eſſentiam.

Autho-

Authoritate aſtruit, quòd proprietas ſit natura. C

Quod enim proprietas etiam diuina natura ſit, oſtendit Hilarius dicens natiuitatem filij eſſe naturam. Vnde in 7. libro de Trin. ait: Vtriuſque natura non differt: vnum ſunt pater & filius. Habet ergo hoc ſacramenti natiuitas, vt complectatur in ſe & nomen & naturam & poteſtatem: quia natiuitas non poteſt eſſe ea natura, vnde naſcatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas eſt, veritas eſt. Idem in 7. dicit, quòd naturæ natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, & proprium filij eſt: ſignificans, quòd proprietas patris eſt pater. & proprietas filij eſt filius His alijsque pluribus authoritatibus aperte ſignificari videtur, quòd proprietas filij filius ſit, ſic & deus: ita & proprietas patris, & proprietas ſpiritus ſancti. *In medio libri.* *Ibidem.* *Ibidem.*

Quidam negant, ſcilicet proprietates eſſe perſonas & diuinam naturam, & quare. D

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in perſonis eſſe, ſed non eſſe perſonas ipſas: quia ita dicunt eſſe in perſonis vel eſſentia diuina, vt non ſint interius: ſicut ea ſunt quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur de deo, vt bonitas, iuſtitia, ſed extrinſecus affixæ ſunt atque ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates ſunt perſonæ, non eis perſonæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam ſeipſis perſonæ differunt ſicut ſupra Hiero. loquens de patre & filio & ſpiritu ſancto dicit. Subſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipſæ diuina eſſentia ſunt, cum eſſentia non differant tres perſonæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater a filio, eo quòd diuina eſſentia eſt, cum in eſſentia vnum ſunt? *Obiectio eorum prima quæ nolunt probare proprietates non eſſe perſonas.* *Diſt. 25. ſigno M.* *Tomo 4. loco præſignato.*

Reſponſio ad præmiſſa authoritate nitens. E

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij reſpondeo. Immenſum eſt quod exigitur & incomprehenſibile: extra ſignificantiam eſt ſermonis, extra ſenſus intentionem: non enuntiatur, non attingitur, non tenetur verborum ſignificantiam rei ipſius natura conſumit: ſenſus contemplationem imperſpicabile lumen obcæcat, intelligentię capacitatem quod ſine nullo continetur excedit. Mihi ergo in ſenſu labes eſt: in intelligentia ſtupor eſt, in ſermone vero non iam infirmitatem, ſed ſilentium confitebor. periculoſum nimis eſt de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præſcriptum cęleſte proferre, vt vltra præfinitionem dei ſermo de Deo ſit. Forma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addendum eſt, ſed modus conſtituendus audaciæ: quicquid vltra quæritur, non intelligitur. *Secunda obiectio.* *L. de tri. 1. ſtatim poſt principium libr.* *Eccle. 43.*

Quomodo improbi hæretici inſiſtant alia addentes. F

Cæterum hæreticorum improbitas inſtinctu diabolice fraudolentiæ excitata, nondum quieſcit, ſed in tanta rerum quæſtione

addi-

Tertia obiectio. addit, Si paternitas & filiatio in deo ſiue in diuina eſſentia ſunt, eadem ergo res eſt ſibi pater & filius. Nam in quo paternitas eſt, pater eſt.& in quo filiatio eſt, filius eſt. Si ergo vna eademq; res habet in ſe paternitatem & filiationē, ipſa generat & generatur: quod dicētes in Sabellianā hęreſim pertrahuntur, extendentes patrē in filium, cum ipſum ſibi filium paoponat & patrem. Si vero negauerint in vna dei eſſentia paternitatem eſſe & filiationem, quomodo ergo dicunt eſſe deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in ſuæ opinionis aſſertionem, vt veritatis formam diſſecent.

Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur proprietates non penitus ita eſſe in dei eſſentia: ſicut in hypoſtaſibus dicuntur. G

Quorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita eſſe omnino in diuina ſubſtantia dicuntur, ſicut in ipſis hypoſtaſibus: in quibus ita ſunt, quòd eas determinant, vt ait Ioan. Dam. *Libro de orthodoxa fi. 3. ca. 6.* Characteriſtica idiomata ſunt, id eſt, determinatiuæ proprietates hypoſtaſeos & non naturæ: etenim hypoſtaſim determinant & non natuā. Ideoque licet paternitas & filiatio ſint in diuina eſſentia, cum eam non determinent, non ideo poteſt dici, quòd diuina eſſentia & generet & generetur, vel quod eadem res ſit ſibi pater & filius. Ita enim proprietates determinat perſonam, vt hac proprietate hypoſtaſis ſit generans, & illa alia hypoſtaſis ſit genita: & ita non idem generat & generatur, ſed alter alterum.

Quæritur quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinent. H

Sed fortè quæres cum hæ proprietates non poſſunt eſſe in perſonis quin eas determinent, quomodo in diuina eſſentia eſſe poſſint, ita vt non eam determinent? Reſpondeo tibi & hic cum Hilario. *Libr. de Tri. 1. non longe a principio.* Eo neſcio, non requiro, ſed conſolabor me tamen: archāgeli neſciūt, angeli non audierunt ſecula non tenent, propheta non ſenſit, apoſtolus non interrogauit, filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarum: non putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe conſequi. Abſolute tamen intelligendus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. *In originali viuus a viuo.* Eſt filius a patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito, progenies a parente, vnus ab vno: non natura deitatis alia & alia, quia ambo vnum. *Ioan. 10. f.* Hoc credendo incipe, percurre, perſiſte. et ſi non peruenturum, ſciā, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie innita proſequitur, etſi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inſeras in illud ſecretum & arcanum inopinabilis natiuitatis. ne te immergas, ſummam intelligentiæ comprehendere præſumens: *Pro. 25. d* ſed intellige incomprehenſibilia eſſe. His alijsq; multis euidenter oſtenditur nobis nullatenus licere maieſtatem perſcrutari, ius ponere poteſtati, modum circumſcribere infinito.

Qui-

Quibus authoritatibus opinionem ſuam, ſcilicet quòd proprietatibus patris vel filij non ſit deus, muniant. I

Veruntamen nondum deſiſtunt impatientiæ ſpiritu agitati, ſed opinionem ſuã etiã ſctõrum authoritatibus munire conantur: quibus oſtendere volunt proprietatem qua pater eſt pater, & proprietatem qua filius eſt filius, non eſſe Deum. ad hoc inducentes verba Auguſt. ſuper illum locum Pſal. Et non eſt ſubſtantia, ita dicentis, Deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide catholica ſic ædificamur, vt dicamus patrem & filium & ſpũm ſctũm vnius eſſe ſubſtantiæ. Quid eſt vnius ſubſtantiæ? Quicquid eſt pater quod deus eſt, hoc eſt filius, hoc eſt ſpiritus ſanctus. Cum autem pater eſt, non aliud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe, ſed ad filium dicitur: ad ſe autem Deus dicitur. Eo igitur quo vel quo deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem ſubſtantiæ eſt filius, proculdubio filius eſt deus. At vero quod pater eſt, quia non ſubſtantiæ eſt: ſed refertur ad filium, non ſic dicimus filium patrem eſſe, ſicut dicimus filium deum eſſe. Ex his verbis ſignificari dicunt quòd proprietas patris vel proprietas filij nõ ſit deus vel eſſentia diuina. Cum enim dicit, eo quòd deus eſt, ſubſtantia eſt, ſed quòd pater eſt, ſubſtantia non eſt: apertè inquiunt oſtendi id eſſe ſubſtantiam, quo Deus eſt: id vero quo pater eſt, non eſſe ſubſtantiam. Item cum ait, Pater non illud eſt quod eſt, oſtendit eum non eſſe patrem eo quòd ſubſtantia eſt. Non enim ſimpliciter dixit pater non eſt illud quod eſt: ſed ait, cum pater eſt, non eſt illud quod eſt, ſignificans quo pater eſt non eſſe illud quo eſt, id eſt, eſſentiam. Hæc illi ita exponentes, ſua commenta ſimplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore iſta intelligenda dicimus. Dicẽs enim, eo quod deus eſt ſubſtantia eſt: ſed quod pater eſt, ſubſtantia non eſt. hoc intelligi voluit, quia eſſentia deus eſt, & deitate ſubſtantia eſt. Eo enim ſubſtantia eſt, quo deus eſt: & econuerſo, cuius ea eſt deitas quæ eſt ſubſtantia, & ſubſtantia quo deitas: ſed quod pater eſt non eſt ſubſtantia, id eſt, non quo pater eſt eo ſubſtantia eſt, quia proprietate generationis pater eſt, quæ ſubſtantia non eſt. Ipſam tamen proprietatem ſubſtantiam eſſe non negauit. Ita etiam illud ad intelligendum eſt quod ait, Cum pater eſt, non illud eſt quod eſt, id eſt, non illo pater eſt, quod vel quo ipſe eſt, i. eſſentia, ſed notione.

Pſal. 68. Tomo 8.

Qualiter retorquent verba Auguſtini ad ſuam prauitatẽ.

Quod aliter intelligenda ſunt illa verba quam dicunt.

Alijs etiam verbis Auguſtini vtuntur vt aſſerant quòd dicunt, ſcilicet proprietates perſonarum non eſſe dei ſubſtantiam. K

Item illis verbis Auguſtini vehementer inſiſtunt ſuperius poſitis, ſcilicet quòd verbum ſecundum quòd ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater: ſecundum quòd verbum, in hoc eſt quod pater. Si, inquiunt, verbum non eſt hoc quod pater, ſecundum hoc quòd eſt verbum: id ergo quo verbum eſt, non eſt illud quod pater eſt: proprietas ergo qua verbum eſt, non eſt quod pater eſt: non eſt igitur

Diſt. 27. ſigno E.

tur

Reſponſio. tur diuina eſſentia. Ad quod dicimus, quia licet ſecundum quod verbum, non ſit hoc quod pater eſt, ea tamen proprietas qua verbum eſt, eſt id quod pater eſt, id eſt, diuina eſſentia, ſed non eſt hypoſtaſis patris.

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE PERSONARVM *& eſſentiam vel naturam dicentium, & eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum.*

Diſtinct. XXXIIII. A

De comparatione perſonæ ſiue rei naturæ ad naturã vel de comparatione perſonarũ ad eſſentiã.

PRAEDICTIS autem adiiciendum eſt, quod quidam peruerſi ſenſus homines in tantam proſilierunt inſaniam, vt dicerent non idem eſſe naturam dei & perſonam ſiue hypoſtaſim: dicentes eandem non poſſe eſſe patrem & filium ſiue perſonarum confuſione. Si enim, inquiunt, ea eſſentia quæ pater eſt, filius, idem ſibi pater eſt & filius. Si hanc rem dicis eſſe patrem, aliam quære quam dicas eſſe filium. Si vero aliam non quæſieris, ſed eandem dixeris, idem genuit & genitus eſt. Propter hæc & huiuſmodi inter naturam & perſonam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & ſimplicem eſſe tres perſonas, Idque teſtimonio Hilarij defendere nituntur, qui in 8. lib. de Tri. quærens, vtrum Apoſtolus ſpiritum dei nominans & ſpiritum Chriſti, idẽ ſignificauerit vtroq; verbo, inquit ita, Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait, Spiritus dei in vobis eſt, ſi quis autẽ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, & cætera. Spirituales omnes ſumus, ſi in nobis eſt dei ſpiritus, ſed & hic ſpiritus dei eſt & ſpiritus Chriſti. Et cum Chriſti ſpiritus in nobis eſt, eius spiritus in nobis eſt qui ſuſcitauit Chriſtum. Et cum eius qui ſuſcitauit Chriſtum in nobis eſt ſpiritus, & ſpiritus in nobis eſt Chriſti, nec tamen non dei eſt spiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne ergo ò hæretice, ſpiritum Chriſti a ſpiritu dei: & excitati a mortuis ſpiritum Chriſti a ſpiritu dei Chriſtum a mortuis excitantis: Cum qui habitat iu nobis ſpiritus Ghriſti, spiritus dei ſit: & ſpiritus Chriſti a mortuis excitati ſpiritus dei tantum ſit Chriſtum a mortuis excitantis. Et quæro nunc, in ſpiritu dei vtrum naturam an rem naturæ ſignificatam exiſtimes? Non eſt enim idem natura quod res naturæ: ſicut non idem eſt homo & quod hominis eſt, nec idem eſt ignis & quod ipſius ignis eſt: & ſecundum hoc non eſt idem Deus & quod Deus Dei eſt. Huius dicti occaſione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem eſſe perſonam & naturam dei, aſſerentes naturam dei non eſſe tres perſonas, intelligentes in his præmiſſis verbis Hilarij per rem naturæ perſonam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogaſſe hæreticum, vtrum per ſpiritum dei putaret ſignificatam eſſe naturam, an

Authoritatem quæ pro eis facere videtur ponit de li. Hila: paulo ante medium. Rom. 8. b

Quæſtio Hilarii vtrum in ſpũ dei natura vel res naturæ ſignificata ſit. ibi.

Quod non eſt idem natura quod res naturæ. Oſtendit quem ſen-

an rem naturæ:vt ſic oſtenderet diſtinguendum eſſe inter naturam & rem naturæ, id eſt, perſonam.

ſum trahãt ex illis verbis.

Hic docet quomodo eis obuiat ipſius ſcripturæ circunſtantia,& qualiter prædicta intelligi debeant,& quod ſpiritus ſanctus eſt res vnius naturæ patris & filij,& eſt ipſa natura.

H o c quidẽ dicunt,non intelligentes pia diligentia ſcripturę circunſtantiam:qua conſiderata percipi poteſt quomodo præmiſſa dixerit Hilarius.Subſequenter enim in eadem ſerie oſtendit in ſpiritu dei aliquando ſignificari patrem, vt cum dicitur, Spiritus domini ſuper me. Aliquando ſignificari filium, vt cum dicitur, In ſpiritu dei eiicio dæmonia, naturæ ſuæ poteſtate ſe dæmones eiicere demonſtrans. Aliquando ſpiritum ſanctum, vt ibi, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Quod dicit conſumatum fuiſſe, cum Apoſtoli ſpiritu ſancto miſſo omnibus linguis locuti ſunt. Deinde quare hanc diſtinctionem fecerit, & quod in ſuperioribus per verba Apoſtoli idẽ ſpiritus ſanctus ſignificatus ſit,& quòd ipſe ſit res vnius naturæ patris & filij, aperte oſtendit inquiens ita, Hæc idcirco ſunt demonſtrata,vt quacũque parte hęretica falſitas ſe contuliſſet,finibus veritas cõcluderetur.Habitat.n.in nobis Chriſtus, quo habitante habitat deus, & cum habitat in nobis ſpiritus Chriſti non aliud habitat quam ſpiritus dei. Quòd ſi per ſpiritũ ſanctum Chriſtus in nobis intelligitur eſſe, hunc tñ ita ſpiritum dei vt ſpiritũ Chriſti eſſe noſcendum eſt, & cum per naturam dei natura ipſa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur eſſe a patre, cum ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus Chriſti & spiritus dei res naturæ demonſtretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum ſunt? A patre procedit ſpiritus veritas, a filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater,filij ſunt. Idcirco qui ab eo accipit.dei spiritus eſt,& idem spiritus Chriſti eſt,Res naturæ filij eſt,ſed & eadem res & naturæ patris eſt, & dei excitantis Chriſtum à mortuis spiritus eſt, & idem spiritus Chriſti eſt a mortuis excitari. In aliquo differt Chriſti & dei natura, ne eadem ſit, ſi præſtari poteſt vt spiritus qui dei eſt, non ſit etiam Chriſti. Eſt ergo in nobis spiritus dei, & eſt in nobis spiritus Chriſti, & cum spiritus Chriſti ineſt, ineſt spiritus dei. Ita cum quòd dei eſt, & Chriſti eſt,& quòd Chriſti eſt, dei eſt, non poteſt quid aliud diuerſum Chriſtus eſſe, quam deus eſt. Deus igitur Chriſtus eſt vnus cum deo spiritus, ſecundum illud, Ego & pater vnum ſumus. In quo docet veritas vnitatem eſſe naturæ, non ſolitudinem vnionis. Ecce ſi hęc verba diligenter attendas, inuenis spiritum ſanctum rem naturę dici patris & filii,& eũdem dici eſſe naturam dei, vbi dicit per naturam dei natura ipſa habitat in nobis, ſi per spiritum ſanctum Chriſtus eſt in nobis. Itaque in trinitate non ita diſtinguendum eſt inter naturam & rem naturæ, ſicut

Paulo inferius. *Eſa.61.a* *Mat.12.e* *Iohel.2.g* *Act.2.a* *Verba Hilarij ponit quibus præmiſſorum intelligentia aperitur.* *Ephe.3.d* *1.Cor.3.e* *Hilarius paulo inferius.* *Ioan.10.f*

in

lib. 1. de Tri. in medio libri. Lib. 8. ante medium.

in rebus creatis, quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad deum nulla eſt: & ſi qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea exiſtimet abſolute in ſe rationis perfectionem continere. Non enim humano ſenſu de deo loquendum eſt.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem eſt natura & res creatura. C

Ad naturam ergo rerum creatarum reſpiciens, inquit, Non idem eſt natura quod res naturæ, ſubiiciens exempla de ipſis creaturis. Inde oſtendens errorem eſſe ſub menſura creaturarum metiri creatorem, addit, Et ſecundum hoc non idem eſt deus, & quod dei eſt, ac ſi diceret, Si ad inſtar creaturarum de creatore ſentis, cogeris fateri quia non idem eſt deus & quod dei eſt: quod dicere impium eſt cum ſpiritus dei deus ſit, & dei filius ſit deus.

Quod non aliud eſt deus & quæ ſua ſunt, ita vt inſint, aliam enim ſunt quæ inſunt, alia quæ non inſunt. D

Hilarius, libr. 8. de Tri. in loco ſuperius ſignato. & libr. 4. in principio.

Non ergo ſecundum corporales modos (vt in eadē ſubdit ſerie) accipienda ſunt hæc quæ de deo dicuntur, vbi euacuans opinionē eorum qui ita putant aliud deum eſſe, & aliud quod dei eſt, aliudque naturam dei & rem naturę, vt eſt in creaturis, aperte docet nō aliud eſſe deum, & aliud quod dei eſt, aliudque naturam dei, & quæ ſua ſunt, ita vt inſint illi, ſic dicens. Homo aut aliquid ei ſimile cum alicubi erit, alibi non erit, quia id quod eſt, illic continetur vbi fuerit infirma ad id natura eius, vt vbique ſit qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ virtutis, viuens poteſtas, quæ nuſquam non abſit, nec deſit vſquam: quæ ſe omnem per ſua edocet, & ſua non aliud quam ſe eſſe ſignificat. vt vbi ſua inſint. ipſe eſſe per ſua intelligatur. non autem corporali modo cum alicubi ſit, non etiam vbique eſſe credatur, cum per ſua in omnibus eſſe non deſignat. Non autem aliud ſunt quam quod ipſe eſt, quæ ſua ſunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta ſunt. His verbis aperte ſignificatur, ſi tamen intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud eſt ab his quæ ſua ſunt ita vt inſint: & per illa in omnibus ſuis eſt quę non inſunt. Sua enim ſunt etiam quæ non inſunt, id eſt, omnes creaturæ: & ſua ſunt quæ inſunt, vt tres perſonæ, quæ ſunt eiuſdem naturæ & eadem natura. ſicut ſupra Auguſtini teſtimonio firmauimus dicentis, tres perſonas eſſe eiuſdem eſſentiæ vel eandem eſſentiam, ſed non ex eadem eſſentia, ne aliud intelligatur eſſentia, aliud perſona. Non tamen diffitemur aliquam diſtinctionem habendam fore ſecundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypoſtaſis, & cum dicitur eſſentia, quia ibi ſignificatur quod eſt commune tribus, hic vero non. Eſt tamen hypoſtaſis eſſentia, & econuerſo. Fateamur ergo vnum atque idem eſſe tres perſonas ſecundum eſſentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Augu. ſuper locum prætaxatum pſalmi ait, Quæris quid ſit pater? Reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit filius? Reſpondetur. Deus. Quæris quid ſit pater & filius? Reſpondetur, Deus. De ſingulis interrogatus, Deum reſponde. De vtroque

Diſ. 5. libr. 1. & diſt. 25. litte. E.

Quod aliqua eſt in natione intelligentiæ diſtinctio cum dicitur hypoſtaſis & cum dicitur eſſentia.

Tom. 8. in explanatione 68.

que

que iure rrogatus, non Deos, ſed Deum reſponde; Non ſic in hominibus. Tanta enim eſt ibi ſubſtantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei eſſe quod pater eſt, profecto filius pater eſt. Reſponde ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe filium quod pater eſt, non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rurſumq; pater ad ſe dicitur Deus, ad filium Deus pater dicitur: quod dicitur ad filiũ pater, non eſt filius: quod dicitur filius ad patrem, non eſt pater: quod dicitur pater ad ſe, & filius ad ſe, hoc eſt pater & filius, id eſt, Deus.

Pſalmi ſuper illo & non eſt ſubſtantia.

Vtrum ita poſſit dici vnus Deus trium perſonarum vel tres perſonæ vnius Dei, vt dicitur vna eſſentia trium perſonarum, & tres perſonæ vnius eſſentię. E

Hic conſiderandum eſt cum Deus ſit diuina eſſentia, & ita dicatur vnus Deus eſſe tres perſonæ, ſicut vna eſſentia dicitur tres perſonæ: vtrum ita valeat ſane dici, vnus Deus trium perſonarum & tres perſonæ vnius Dei: ſicut dicitur vna eſſentia trium perſonarũ & tres perſonæ vnius eſſentiæ. In his locutionibus ſcripturæ vſus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter repetitur ita dictum. Vna eſt eſſentia trium perſonarum, & tres ſunt perſonæ vnius eſſentiæ; nuſquam autem occurrit legiſſe, vnum Deum trium perſonarum, vel tres perſonæ vnius Dei. Quod ideo puto ſanctos doctores vitaſſe, ne ita forte acciperetur in diuinis perſonis, vt accipitur cũ de creaturis ſimile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Iſaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel gratiæ priuilegium, & creaturæ ſubiectionem vel ſeruitutem. Cum ergo in trinitate nihil ſit creatum vel ſeruiens vel ſubiectum, non admiſit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerſo non dicitur de Dei eſſentia, quòd ipſa ſit eſſentia Abraham, Iſaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Vſum ſcripturæ in his ſequendum tradit. Quare nõ conſueuerit ſcriptura dicere vnũ deum triũ perſonarũ & econuerſo, cum dicat vnam eſſentiam trium perſonarum. Exo. 3. d

Quòd licet potentia, ſapientia, bonitas de Deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura; tamen ſolent hæc nomina diſtincte ad perſonas interdum referri. E

Ex prædictis conſtat, quòd ſicut eſſentia, ita potentia, ſapientia, bonitas de Deo dicuntur ſecundum ſubſtantiam. Quæ autem ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas patris & filij & ſpiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia, vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas recte dicitur & creditur ſummum bonũ. Cumque vnum & idem penitus ſit in Deo potentia, ſapientia, bo-

Diſt. 22. lib. E. & 23. li. B. & 27. lib. G.

nitas: in ſacra tamen ſcriptura frequenter ſolent hæc nomina diſtin-
ctè ad perſonas referri, vt patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſan-
cto bonitas attribuatur. quod quare fiat: non eſt ocium inqui-
rere.

Quare id fiat ſcilicet quòd patri potentia, filio ſapientia attribuatur. G

Id ergo ſacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immenſi-
tatem ſimilitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim ſcriptura ſa-
cra, quia Deus pater eſt, & quòd Deus filius eſt: & audiuit hoc ho-
mo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non viderat: cogi-
tare cœpit ita eſſe in creatore vt viderat eſſe in creaturis, a quibus
hæc nomina tranſlata ſunt ad creatorem: in quibus pater eſt prior
filio, filius eſt poſterior patre: & ex antiquitate in patre defectus,
ex poſteritate in filio imperfectio ſenſus ſolet notari. Ideo occurrit
ſcriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo
minus potens. & filium ſapientem, ne videatur poſterior patre, &
ideo minus ſapiens.

Quare ſpiritui ſancto bonitas attribuitur. H.

Dictus eſt etiam ſpiritus ſanctus Deus, & dictus eſt habere ſpiri-
tum Deus: & videbatur hoc quaſi nomen inflationis & tumoris.
Vnde humana conſcientia ad Deum pro rigore & crudelitate acce-
Pſal. 142. dere metuit. Ideoque ſcriptura temporauit ſermonẽ ſuum, ſpiri-
& Luc. 11 b. tum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non ꝙ
pater ſolus ſit potens vel magis potens, & filius ſolus ſapiens vel
magis ſapiens, & ſpiritus ſanctus ſolus bonus vel magis bonus. Vna
eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas trium, ſicut vna eſſentia. Ideo-
que ſicut dicitur filius homouſios, id eſt, conſubſtantialis patri, ita
& coomnipotens.

De hoc nomine homouſion, vbi in authoritatem receptum ſit & quid ſignificet. I

Cap. 14. Hoc non eſt prætermittendum quod Aug. in libro 3. contra Ma-
ximinum dicit de hoc nomine homouſion, quo Latini tractatores
frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius ſunt eiuſdemque
ſubſtantiæ. Hoc eſt illud homouſion, quod in concilio Niceno ad-
uerſus hæreticos Arrianos a catholicis patribus veritatis authori-
tate firmatum eſt. Quod poſtea in concilio Ariminenſi, propter no-
uitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamẽ fides
antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica im-
pietas ſub hæretico imperatore Conſtantino labefactare tentauit.
Sed poſt non longum tempus libertate fidei catholicæ præualen-
te, poſtquam vis verbi ſicut debuit intellecta eſt, homouſion illud
catholicæ fidei ſanitate longe lateque diſtenſum eſt & diffuſum.
Ioan. 10. f Quid enim eſt homouſion, niſi vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ? Quid
eſt inquam homouſion, niſi ego & pater vnum ſumus? Non ergo
inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum eſt.

De

De nominibus quæ translatiue & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. K

Præterea ſciendum eſt, quòd in aſſignatione diſtinctionis nominum, inter alia quæ ſupra diligenter executi ſumus quædam diximus tranſlatiue & per ſimilitudinem de Deo dici: vt ſpeculum, ſplẽdor, character, figura & huiuſmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod ſentio, vt ſcilicet ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicendi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus. L

De ſacramẽto vnitatis atque trinitatis ſummæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur, ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam, nec potuiſſe nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR, *quæ ſpecialem eſſlagitant tractatum, ſcilicet de ſcientia, & de praſcientia, & prouidentia, & diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, & potentia.*

Diſtinct. XXXV. A

CVM QVÆ ſupra diſſeruerimus ac plura dixerimus de his quę communiter ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, eorum tamẽ quædam ſpecialem eſſlagitant tractatum: de quibus modo tractandum eſt, id eſt, de ſcientia, præſcientia, prouidentia, diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, & potentia. Sciendum eſt ergo quod Sapientia vel Scientia Dei cum ſit vna & ſimplex, tamen propter varios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia, ſed etiam præſcientia vel prouidentia. Et eſt ſcientia ſiue prouidentia non de futuris tantum, ſed de omnibus: de bonis ſcilicet & de malis. Diſpoſitio vero de faciendis. Prædeſtinatio de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: qui & hic liberantur: & in futuro coronabuntur. Prædeſtinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædeſtinauit eis, bona præparando. Quòd homines prædeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens, Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filii ſui: & alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparauit, propheta Eſaias oſtendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdam futuros bonos, & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni, & beati: & bona eis prædeſtinauit, id eſt, præ

A diſt. 22. vſque ad De ſcientia dei in generali ſecundum ſe.

Quòd ſapientia dei ſit vna, tamen propter varios ſtatus rerũ plura ſortitur vocabula. De quibus ſit præſcientia vel prouidentia.

De quibus diſpoſitio, de quibus prædeſtinatio quòd et hoĩes prædeſtinãtur ad bona, et bona hominibus. Rom. 8.f Ephe. 1.a Eſai 46.b. & 1.cor.2.b. De quibus prouidentia. De ſapientia vel ſcientia & de quibus. Oppoſitio.

parauit. Prouidentia autem eſt gubernandorum: quæ vtique eodẽ modo videtur accipi, quo diſpoſitio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præſcientia. Sapientia vero vel Scientia de omnibus eſt, ſcilicet bonis,& malis, & de pręſentibus præteritis & futuris: & non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis. Nõ enim ita ſcit Deus iſta temporalia, vt ſeipſum neſciat, ſed ipſe ſolus ſeipſum perfecte nouit: cuius ſcientię comparatione omnis creaturę ſcientia imperfecta eſt.

Verum ſcientia, vel pręſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura. B

Hic conſiderari oportet, Verum ſcientia, vel pręſcientia, vel diſpoſitio, vel prędeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura. Cum enim pręſcientia ſit futurorum, & diſpoſitio faciendorum, & prędeſtinatio ſaluandorum: ſi nulla eſſent futura, ſi nihil eſſet facturus Deus, vel aliquos ſaluaturus, non videtur potuiſſe in Deo eſſe pręſcientia, vel diſpoſitio, vel prędeſtinatio: potuit autem Deus nulla pręſcire futura: potuit non creare aliquid, vel non ſaluare aliquos. potuit ergo in Deo non eſſe pręſcientia, vel diſpoſitio vel prędeſtinatio. Ad hoc autem ita a quibuſdam opponitur. Si, inquiunt, potuit pręſcientia Dei non eſſe, in Deo ab ęterno, & potuit non eſſe: ſi vero potuit non eſſe, cum pręſcientia Dei ſit eius ſcientia, & ſcientia ſit eius eſſentia: potuit ergo non eſſe ab ęterno, id quod eſt eius diuina eſſentia. Ita & de diſpoſitione & prędeſtinatione, quę eſt diuina eſſentia, obijciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non pręſcire aliqua, cum idem ſit Deo pręſcire quòd ſcire, & ſcire quod eſſe: potuit ergo non eſſe. Item, Cum idem ſit Deum pręſcium eſſe, & Deum eſſe, ſi potuit non eſſe pręſcius, potuit non eſſe Deus. Potuit autem non eſſe pręſcius, ſi potuit nulla pręſcire. At potuit nulla pręſcire, quia potuit nulla facere.

Reſponſio quòd præſcientia, & diſpoſitio, & prædeſtinatio quaſi relatiue dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum noſtræ intelligentię ita dicimus, Pręſciẽtia vel diſpoſitio vel prędeſtinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita pręſcientia vel pręſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prędeſtinatio ad ſaluanda. Veruntamen creator ita relatiue dicitur, vt eſſentiam non ſignificet. Pręſcientia vero vel præſcius & in reſpectu futurorum dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiam diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo præſcientia, vel non eſſet Deus præſcius: quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo præſcientia vel non eſſet præſcius: ſi in dicendo hanc cauſam attendis, ſcilicet quia nulla eſſent ſubiecta eius præſcientiæ, vnde ipſa poſſit dici præſcientia

tia vel ipſe præſcius, quod vtrunque dicitur propter futura: verum eſt intellectus. Si autem ea ratione id dicis, quod non ſit in eo ſciẽtia qua præſcit futura, vel quòd ipſe non ſit Deus, qui eſt futurorum præſcius, falſa eſt intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ ſunt. Potuit non eſſe præſcientia Dei, vel potuit non eſſe præſcius, & potuit Deus non præſcire aliqua, id eſt, potuit eſſe quòd nulla futura ſubiecta eſſent eius ſcientiæ, & ita non poſſet dici præſcius vel præſcire, vel ſcientia eius vel præſcientia: non tamen eo minus ipſe eſſe, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel pręſcire vel pręſcientia, ſi eius ſcientiæ futura nulla forent ſubiecta. Similiter de diſpotione & prędeſtinatione vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum eſt) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum ſunt.

Quòd ſcientia Dei non tantum eſt de temporalibus ſed etiam de æternis. D

Scientia vero vel ſapientia non tantum de temporalibus, ſed etiã de æternis eſt. Ideoque & ſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamẽ in Deo ſcientia eadem quæ modo eſt: nec minor eſſet quàm modo, nec maior eſt quàm eſſet. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoque nõ minus præterita & futura quàm præſentia, & ſua æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe omnia quæ ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia. *Libr. 5. de fide & cap. 8.*

Quare omnia dicantur eſſe in Deo, & quod factum eſt habet vitam in eo. E

Propterea omnia dicuntur eſſe in Deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Auguſt. ſuper gene. Hæc viſibilia, inquit, antequàm fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde ante quàm fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura. Ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cum ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc viſibilia ante quàm fierẽt, in Dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in Deo, & omne quòd factum eſt, dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quod creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in Deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt. *Tom. 3. li. 5. de geneſi ad litterã. cap. 18. Iacob. 1. e Ioan. 1. a*

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia. F

Inde eſt etiam quòd omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolũ ea quæ ſunt, ſed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura ſunt, ſecundum illud, Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quę ſunt, *Rom. 4. c* Quia, vt ait Ambr. in libr. de Trin. ita cognoſcit ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud *Lib. 5. ca. 8* eum,

Tomo 8. Pſal. 49. cum,ſiue ei præſentia. Vnde Auguſtin.ſuper illum locum Pſal. Et pulchritudo agri mecum eſt. Ideo,inquit,mecum eſt,quia apud deum nihil præterit,nihil futurum eſt. Cum illo ſunt omnia futura,& ei non detrahuntur iam præterita.cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapientiæ dei. Ecce hic aperit Aug. ex qua intelligentia accipienda ſint huiuſmodi verba,omnia ſunt deo præſentia, in deo ſunt omnia,vel cum deo,vel apud deum,vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE IN DEI ESSENTIA, *uel in eo per eſſentiam, ut omnia dicuntur eſſe in dei cognitione uel præſcientia.*

Diſtinct. XXXVI. A

cum ad hanc [illegible] dixi: & ſequitur ad hanc [illegible] cula dixi: [illegible]

Quomodo res ſunt in deo. Solet hic quæri,cum omnia dicantur eſſe in dei cognitione ſeu præſcientia,vel in deo per cognitionem, & eius cognitio, uel præſcientia.ſit diuina eſſentia,vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in diuina eſſentia,vel in deo per eſſentiam. Ad quod dicimus, quia dei cognitio eius vtique eſſentia eſt:& eius præſcientia, in qua ſunt omnia,ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſcientia vel cognitione,in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur,intelligerentur eſſe eiuſdem cum deo eſſentiæ. In deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, quod eſt diuina eſſentia, quod eſt deus. Habet ergo deus apud ſe in præſcientia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Auguſt. de verbis Apoſtoli ita ait, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt:nec errat qui elegit,nec vane eligit. Eligit tamen,& habet electos quos creaturus eſt eligendos:quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua,ſed in præſcientia ſua. Nondum erant quibus promittabatur:ſed ipſi promiſſi ſunt,quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit deum apud ſemetipſum habere electos ante mundi conſtitutionem,non in natura ſua,ſed in præſcientia ſua:cum tamē eius præſcientia non aliud ſit quàm eius natura, quia ipſius præſcientia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait. In natura ſua,id eſt,illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe,non in natura ſui,id eſt,illorum, qui nondum erant,ſed in ſua præſciētia, quia eos ita nouit acſi eſſent.

Tom. 10. Serm. 11. Ephe. 1. a

Vtrum mala debeant dici eſſe in deo,ubi ſunt omnia bona, cum utraque ſint in eius cognitione & præſcientia,omnia enim cognoſcit. B

Poſt prædicta quæritur,cum omnia dicantur eſſe in deo non per eſſentiam naturæ,ſed per cognitionem ſcientiæ, & deus ſciat bona

& mala,

& mala. vtrum concedendum ſit ſimpliciter mala eſſe in deo, ſiue eſſe in deo per cognitionem. Scit enim deus & ſciuit ſemper omnia tam bona quam mala, etiam antequam fierent, & preſciuit ab ęterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus eſſe in deo propter præſcientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala eſſe in eo, cum ea ſemper nouerit, & per cognitionem ei præſentia fuerint. Præcognouit enim deus ab æterno quoſdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Auguſt. præſciuit, ſed non præparauit. Cum ergo peccata omnium ſciat, nunquid intelligendū eſt ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apoſtolus, omnia eſſe in deo? Ex ipſo inquit, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Sed quis, niſi inſanus, dixerit mala eſſe in deo? Illa enim eſſe in deo intelliguntur, quæ ex ipſo, & per ipſum ſunt, ea uero per ipſum ſunt & ex ipſo quorum author eſt, ſed non eſt author niſi bonorum. Nō ergo ex ipſo, & per ipſum ſunt, niſi bona, ita ergo non in ipſo ſunt niſi bona, non ergo mala in deo ſunt, quia licet ea noſcat, non tamē ita omnino noſcit, vt bona. Mala ergo quaſi de longe cognoſcit, vt ait propheta. Et alta a longe cognoſcit, id eſt, ſuperbiam. Et alibi ad deum loquens de malis ait, De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum. Quod exponens Auguſt. Abſcondita, inquit, peccata ſūt, quæ a lumine tuæ veritatis abſconduntur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis diuinę abſconduntur, cum a deo ſciantur? Si enim non ſciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi propheta. quia neque ab oriente neque ab occidente deeſt. Quod exponens Caſſiodorus, inquit, neque a bonis neque a malis deeſt deus: ſed omnibus præſens & cognitor eſt. Cognoſcit ergo deus & bona & mala per ſcientiam, ſed bona cognoſcit etiam per approbationem & per beneplacitum, mala vero non. Vnde Caſſiodo. ſuper Pſal. dicit, peccata abſcondita deo ſunt, quia non nouit, id eſt; non approbat. Et ex eo ſenſu Aug. dixit ea abſcondita a lumine dei. Qui etiam in libr. ad Heluidium inſinuat cognitionem dei variis modis accipiendam, inquiens, ſi ad ſcientiam referas, non ignorat deus aliquos vel aliqua, qui tamen in iudicio quibuſdam dicet. Nō noui vos, ſed eorum improbatio hoc verbo inſinuata eſt. Ecce non cognoſcere dicitur deus, quæ non approbat, quę ei non placent. Apparet itaque verum eſſe quod diximus, ſcilicet quia quodam modo cognoſcit deus bona, quo non cognoſcit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noſcit quantum ad notitiam, ſed bona etiam approbatione & beneplacito cognoſcit.

Lib. 1. de prædeſtinati. ſctōrum. Cap. 19. Rō. 11. d. *Quæ intel ligantur eſſe in deo.* *Quòd non oīno ita cognoſcit deus mala vt bona, quia mala tantū per ſciētiam, bona vero per probationē & beneplacitum.* *Pſal. 137. Pſal 16. Tom. 8. in explana. Pſal. 10. Pſal. 64. Caſſio. ſuper pſal. 16. circa illū verſum, de abſconditis tuis; &c. Ephe. 102. Matt. 7. d*

Hic apperit quare bona tantum dicantur eſſe in deo & non mala. C

Et inde eſt, quòd bona tantum dicuntur eſſe in deo non mala, & illa prope, hæc longe, quia licet in deo aliqua dicantur eſſe propter cognitionis præſentiam & Deus bona, & mala cognoſcat, mala

tamen non cognoſcit niſi per notitiam. bona vero non ſolum per ſcientiam,ſed etiamper approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur eſſe in Deo, ſcilicet quia ita ea ſcit: vt etiam approbet & placeant,id eſt,ita ſcit, vt eorum ſit au-

Quòd idem eſt omnia eſſe ex deo, & per ipſum,& in ipſo. D

Cap. 12. Rom. 11.d Proinde ſi diligenter inſpiciamus,idem videtur eſſe, omnia eſſe ex deo,& per ipſum,& in ipſo.Vnde Ambro.in 3.lib. de ſpiritu ſancto.Hæc tria,ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt, omnia vnum eſſe ſupra diximus.Cum dicit per ipſum eſſe omnia,non negauit in ipſo eſſe omnia.Eandem vim habent omnia hæc ſcilicet cum ipſo, & in ipſo & per ipſum:& vnum in his atq; conſimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes,quia ex eadem intelligentia ſcriptura dicit eſſe omnia in ipſo,& per ipſum,& ex ipſo,& cum ipſo. Cum ergo

Act.15.f ex eadem ratione omnia dicantur eſſe ex deo,vel per ipſum, non ſolum quia ſcit,ſed etiam quia eorum author eſt: conſequitur vt eadem ratione ea eſſe in deo dicantur,ſcilicet quia ſcit, & eorum author eſſe dicitur.quia in illo viuimus,& mouemur, & ſumus: quia eo authore ſumus mouemur,& viuimus. Cum ergo non ſit author niſi bonorum,merito ſola bona in eo eſſe dicuntur, ſicut ex ipſo, & per ipſum.Cum ergo in eius cognitione, uel præſcientia ſint omnia,ſcilicet bona & mala,in eo tamen non dicuntur eſſe, niſi bona, quorum author eſt.Vnde Auguſt.in lib.de natura boni. Cum audi-

Tomo 6. Cap. 28. mus,inquit,ex deo,& per ipſum & in ipſo eſſe omnia, omnes vtiq; natura intelligere debemus,& omnia quæ naturaliter ſunt. Neque enim ex ipſo ſunt peccata, quę naturam non ſeruant, ſed vitiant: quæ ex voluntate peccantium naſcuntur omnia. Hic aperte dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

Quòd omnia ex patre,& per patrem, & in patre ſunt, ita & de filio,& de ſpiritu ſancto eſt dicendum, licet propter perſonas fiat diſtinctio. E

Præterea ſciendum eſt,quod licet ibi indicetur diſtinctio perſonarum cum dicitur, ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo.omnia tamen ex

Lib.6.c.10 patre,& per patrem, & in patre ſunt. Similiter de filio & de ſpiritu ſancto accipiendum eſt.Vnde Auguſtin. in primo libro de Trinitate. Non confuſe,inquit,accipiendum eſt quod ait Apoſtolus, ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo. Ex ipſo dicens propter patrem:per ipſum propter filium,in ipſo propter ſpiritum ſanctum Vigilanter autem attende,ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipſo,ſic intelligas omnia eſſe a patre,vt neges omnia eſſe ex filio,vel ex ſpiritu ſancto cum ex patre,& per patrem,& in patre omnia eſſe ſane dici poſſunt ſimiliter & de filio,& de ſpiritu ſancto dicendum eſt.

Quòd

Quòd non omnia, quæ ex deo ſunt, etiam de ipſo ſunt: ſed econuerſo. F

Illud etiam hic annectendum eſt, quod non omnia quæ dicuntur eſſe ex deo, etiam de ipſo eſſe dici debeant. Quia, vt ait Augu. in lib. de natura boni, Non hoc ſignificat penitus ex ipſo, quod de ipſo. Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici eſſe ex ipſo: ſed non omne quod ex ipſo eſt, poteſt dici eſſe de ipſo, quia non eſt de ſua ſubſtantia. Et ex ipſo enim ſunt cœlum & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sicut aliquis homo ſi generat filium, & faciat domum, & ex ipſo eſt filius, ex ipſo eſt & domus: ſed filius de ipſo, domus vero de terra & ligno, non de ſeipſo. *Cap. 27.*

Quæ dicta ſunt ſummatim colligit. G

Ex præmiſſis apertum eſt, quòd in dei cognitione ſiue præſcientia ſunt omnia, ſcilicet bona & mala, ſed non omni modo ſunt ibi mala, quo bona, & quòd in deo bona tantum ſunt, ſicut ex ipſo, & per ipſum, non mala. Et ex quo ſenſu hæc accipienda ſint aſſignatum eſt. Et quòd de ipſo non dicitur eſſe propriè, quòd aliud eſt ab ipſo. Ex ipſo autem eſſe dicuntur omnia, quæ eo authore ſunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE IN REBVS.
Diſtinct. XXXVII. A

*Quō deus eſt in rebus & locis corporalibus. Quod de9 in omni re eſt eſſentia, potentia, ſed in ſanctis per gratiā. & in homine Chriſt. per vnionem per ſona. Coloſ. 2. Authoritatibus iſta confirmat. *Non inuenitur ſuper cantica ſed ad ſenſum ſuper Eze. Hom. 8.*

ET Quoniam demonſtratum eſt ex parte, quomodo omnia dicantur eſſe in deo, addendum videtur hic quibus modis dicatur deus eſſe in rebus: ſi tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua ſufficiat eloqui. Sciendum ergo eſt, quod deus incommutabiliter ſemper inſe exiſtens, pręſentialiter, potentialiter eſſentialiter eſt in omni natura ſiue eſſentia ſine ſui definitione, & in omni loco ſine circunſcriptione, & in omni tempore ſine mutabilitate. Et pręterea in ſanctis ſpiritibus & animabus eſt excellentius, ſcilicet per gratiam inhabitans: & in homine Chriſto excellentiſſime: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apoſtolus. In eo enim deus habitauit, non per gratiam adoptionis, ſed per gratiam vnionis. Ne autem iſta (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falſitatis arguere aliqui præſumant, ſanctorum authoritatibus munienda mihi videntur. * Beatus Gregorius ſuper Cantica Cantic. inquit, licet deus communi modo omnibus rebus inſit præſentia, potentia, ſubſtantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur eſſe in illis, qui mirificentiam operum dei acutius & fidelius conſiderant. De hoc enim eodem Auguſtin. ad Dardanum in lib. de præſentia dei ait. Cum deus ſit natura incorporea & incommutabiliter viua, ęterna ſtabilitate in ſeipſo manens, totus adeſt rebus omnibus, & ſingulis totus, ſed in quibus habitat, habent

bent

circa medium. Tomo. 2. Epiſt. 57. Non longe a medio li. Cap.7. in principio & Augu. Lib.3. contra Maximinum. Cap.21. Li.& cap. eiſdem. Hi. 23.d

bent eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate, alij amplius, alij minus, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in lib.8.de Trini.apertisſime docet deum vbique eſſe Deus, inquit, immenſæ virtutis viuens poteſtas, quæ nuſquam non adſit, non deſit vſquam ſe omnem per ſua edocet, vt vbi ſua ſint, ipſe eſſe intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi ſit, non etiam vbique eſſe credatur, cum & in omnibus eſſe non deſinat. Ambroſi. in 1. libr. de ſpiritu ſancto, ſpiritum ſanctum probat non eſſe creaturam, quia vbique eſt, quod eſt proprium diuinitatis, ita dicens, Cum omnis creatura certis naturæ ſuę ſit circunſcripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare ſpiritum ſanctum, qui non habet circunſcriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique ſemper eſt? quod vtique diuinitatis & dominationis eſt proprium. Idem in eodem, Domini eſt omnia cōplere, qui dicit, Cœlum & terram ego compleo. Si ergo dominus eſt qui cœlum complet & terram, quis ergo poteſt ſpiritum ſanctū iudicare dominationis & diuinæ poteſtatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus eſt, repleuit & Ieſum, totius mundi redemptorem? Ex his alijsque pluribus authoritatibus aperte monſtratur, quòd deus vbique in omni creatura eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter eſt.

Sapien.1.b Eſa. 11.a

Quòd in ſanctis non modo eſt, ſed etiam habitat, qui non vbicunque eſt habitat. **B**

In ſanctis vero etiam habitat, in quibus eſt per gratiā non enim vbicunque eſt, ibi habitat: vbi vero habitat, ibi eſt. In ſolis bonis habitat, qui ſunt templum eius, & ſedes eius. Vnde per Eſaiam dominus ait, Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: quia in electis qui ſunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperāt: malos vero qui ſunt terra, iudicij diſtrictione calcat. Vnde in lib. Sapien. dicitur Thronus ſapientiæ anima iuſti quia in iuſtis ſpecialis eſt quā in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus eſt, Quemadmodum anima, ait Augu. in epiſtola ad Hieronymum de originæ animæ, per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus: nec maior in maioribus, ſed tamen in aliis intenſius, & in alijs remiſſius operatur, cū in ſingulis particulis corporis eſſentialiter tota ſit. Ita & deus cum ſit in omnibus eſſentialiter ac totus, in illis tamen plenius eſſe dicitur quos inhabitat, id eſt, quibus ita eſt, vt faciat eos templum ſuum: & hi tales cum eo ſunt: iam ex parte, ſed in beatitudine perfectè. Mali vero, etſi ibi ſint vbi ipſe eſt, qui nuſquam deeſt, non tamē ſunt cum eo. Vnde Augu. ſuper Ioan. Non ſatis fuit dicere. Vbi ego ſum, & illi ſint: ſed addidit, mecum: quia & ibi miſeri poſſunt eſſe vbi & ille eſt, qui nuſquam deeſt. Sed beati ſunt cum illo, quia non ſunt beati niſi ꝙ cum illo ſunt, qui frnūtur eo, & vident illum ſicut eſt. Mali vero non ſunt cum illo, vt cæci in luce non ſunt cum luce: nec boni ita nunc ſunt cum eo vt videant per ſpeciem, etſi ſunt

Eſa. 66.a Sapi. 7.d & 9.a T mo 2. Epi. 28. Ioan. 17.d Tomo 9. Tra. 111. Paulo poſt principiū.

sola tota (sola in toto, et tota in quali- bet particula.

aliquo

aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ ſupra dicta ſunt, cum de ſpiritus ſancti proceſſione temporali ageretur, vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus) quomodo ſpiritus ſanctus habitet in nobis, qui non ſine patre & filio inhabitat. Diſt. 14. 1. Co. 13. e

Vbi erat vel habitabat deus antequam eſſet creatura. C

Si autem quęris, vbi habitabat deus antequam ſancti eſſent: Dicimus quia in ſe habitabat. Vnde Augu. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, ſuo habitat deus, ſcilicet in ſanctis qui ſunt templum dei, modo ſecundum fidem ambulantes, & templum dei erunt aliquando ſecundum ſpeciem, qualiter etiam nunc templum dei ſunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret deus cælum & terram, antequam faceret ſancto, vbi habitabat? In ſe habitabat deus, apud te habitat, & apud ſe eſt. Non ergo ſancti ſic ſunt domus dei, vt ea ſubtracta cadat deus. Imo ſic habitat deus in ſanctis, vt ſi ipſe diſceſſerit, cadant. Cap. 21. & lib. 2. c. 11.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Sciendum eſt etiam, quia vt ait Auguſt. in lib. ad Dardanum, Dici niſi ſtultisſime nequit, ſpiritum ſanctum non habere locum in noſtro corpore, quod totum anima noſtra impleuerit. Stultius dicitur etiam anguſtiis alicubi impediri trinitatem, vt pater & filius & ſpiritus ſanctus alicubi ſimul eſſe non posſint. Verum illud eſt multo mirabilius, quod cum deus vbique ſit, totus non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, niſi inſeparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo posſit habitare pater & filius, in quo non habitet ſpiritus ſanctus? aut in aliquo ſpiritus ſanctus in quo non habitet pater & filius? Fatendum eſt ergo vbique eſſe deum per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noſter qui es vbique, cum & hoc verum ſit: ſed qui es in cęlis, id eſt, in ſanctis, in quibus eſt quodam excellentiori modo. Tomo 2. Epiſt. 57 Mat. 6. b Luc. 11. a

Quod deus inhabitator eſt quorundam nondum cognoſcentium deum, & non quorundam cognoſcentium. E

Illud quoque mirabile eſt, quia vt ait Augu. in eodem. Deus eſt inhabitator quorundam nondum cognoſcentium deum, & non quorundam cognoſcentium deum. Illi enim ad templum dei non pertinent, qui cognoſcentes deum non ſicut deum glorificant. Ad templum dei pertinent paruuli ſanctificati ſacramento Chriſti, & regenerati ſpiritu ſancto, qui nondum valent cognoſcere deum. Ergo quem potuerunt illi noſſe nec habere, iſti potuerunt habere antequam noſſe. Beatisſimi autem ſunt illi, quibus eſt deum habere, quod noſſe. Hic aliquatenus aperit Auguſt. quomodo deus habitet in aliquo, id eſt, habeatur: cum videlicet ita eſt in aliquo, vt ab eo cognoſcatur & diligatur. Ea. epiſt. Paulo infe rius. Rom. 1. c

Quomodo

Quomodo deus totus ſubique ſit per eſſentiam, non poteſt intelligi ab humano ſenſu. F

Super illud, Qui cum ſit ſplendor gloriæ. Homil. 2.

Ex prædictis patet, quòd deus vbique totus eſt per eſſentiam, & in ſanctis habitat per gratiam. Cumque ſuperius, licet tenuiter, oſtenſum ſit qua ratione dicatur habitare in quibuſdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam aſſignari, quomodo vbique per eſſentiã & totus ſit: niſi huius conſiderationis ſublimitas atque immenſitas humanæ mentis ſenſum omnino excedere. vt enim ait Chryſt. ſuper epiſtolam ad Hæbre. Sicut multa de deo intelligimus, quę loqui penitus non valemus: ita multa loquimur. quæ intelligere non ſumus idonei. Verbi gratia: quòd vbique deus eſt, ſcimus & dicimus: quomodo autem vbique ſit intellectu non capimus. Item ꝙ eſt incorporea quædam virtus quæ eſt omnium cauſa bonorum ſcimus. quomodo autem vel quæ iſta ſit, penitus ignoramus.

Quorundam opinio, qui præſumunt oſtendere quomodo deus vbique ſit per eſſentiam, potentiam, præſentiam. G

Quidam tamen immenſa ingenio ſuo mentiri præſumens, hoc ita fore intelligendum tradiderunt quòd deus vbique per eſſentiam eſſe dicitur: non quòd dei eſſentia propriè ſit in omni loco, & in omni creatura, ſed quia omnis natura atque omne quod naturaliter eſt, in quocunq; loco ſit, per eum habet eſſe: & omnis locus in quo illud eſt. Idem etiam dicunt ideo deum vbique dici eſſe per præſentiam vel per potentiam, quia cuncta loca ſunt ei præſentia, & quæ in eis ſunt, nec in eis aliquid operari ceſſat. Nam & ipſa loca, & quicquid in eis eſt, niſi ipſe conſeruet, manere non poſſunt. In eis ergo per ſubſtantiam deus eſſe dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ ſubſtantiæ ſuæ facit vt etiã loca ſint & omnia quæ in eis ſunt. Sed licet hæc vera ſint, quæ afferunt in explanandis intelligentijs prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur deus vbique eſſe per eſſentiam, plus contineri credendum eſt, quod homo viuens capere non valet.

Quòd deus cum ſit in omnibus rebus, non tamen ſordibus rerum inquinatur. H

Augu. de agone chriſtiano ca. 18. ſententialiter.

Solet etiam ab eiſdem quæri quomodo deus ſubſtantialiter inſit omnibus rebus, & corporalium ſordium inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum eſt, vt nec reſpõſione ſit dignum, cum etiam ſpiritus creatus ſordibus, corporeis etiam lepreſi vel quantuncunque pollutis inquinari non poſſit. Sol quoque radios ſuos ſine ſui pollutione effundit ſuper loca & corporea non ſolum munda, ſed etiam inter vnda ac ſordibus fœtentia: quorum contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur: ſolis vero radij impolluti & incontaminati ea contingentes exiſtunt. Non eſt ergo mirandum ſi eſſentia diuina omnino ſimplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis eſſentialiter ineſt, nec tamen cuiuſquam rei ſordibus contaminatur vel contingitur. Vnde Augu. in libro de

natu-

natura boni. Cum in deo, inquit, ſint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam ſapientia, quæ attingit a fine vſque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non poteſt, ſcilicet ne humana carne veritas & ſubſtantia Dei inquinetur, & tamen prædicant iſtum viſibilem ſolem radios ſuos per omnes feces & ſordes ſpargere, & eos mundos & ſynceros ſeruari. Si ergo viſibilia munda a viſibilibus immundis contingi poſſunt, & non inquinari: quanto magis inuiſibilis & incommutabilis veritas? Poſtremo reſpondeant quid potius de Deo reſpondendum exiſtiment: vel quòd nuſquam per eſſentiam ſit, vel quòd vbique vel alicubi, ita quòd non vbique? ſed quis audeat dicere quòd nuſquam diuina eſſentia ſit vel quòd alicubi, & non vbique ſit? Si enim ita eſt alicubi, quòd non vbique, ergo localis eſt. Eſt ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro ſui ſimplicitate diuidi, nec pro ſui puritate maculari, nec pro ſui immenſitate vllo modo comprehendi poteſt. Vnde Auguſt. Deus vbique eſt, cui non locis, ſed actionibus propinquamus.

Tomo. 6. Cap. 29. Sap. 8. a Augu. lib. de agone Chriſtiano cap. prius citato.

Li. de doct. Chriſtiana 1. cap. 10.

Quod deus vbique ſit, & in omni tempore, non tamen localis eſt, non circunſcriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur. I

Cumque diuina natura veraciter & eſſentialiter ſit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel per tempora, nec localis nec temporalis eſt. Localis non eſt, quia penitus non circunſcribitur loco: quia nec ita eſt in vno loco, quod non ſit in alio. Neque dimenſionem habet, ſicut corpus, cui ſecundum locum aſſignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextrum & ſiniſtrum, ſurſum & deorſum, quod ſui interpoſitione facit diſtantiam circunſtantium. Duobus namque his modis dicitur in ſcriptura aliquid locale, ſiue circunſcriptibile, & econuerſo, ſcilicet, vel quia dimenſionem capiens longitudinis altitudinis, & latitudinis, diſtantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac determinatur: quoniam cum ſit alicubi, non vbique inuenitur: quod non ſolum corpori, ſed etiam omni creato ſpiritu congruit. Omne ergo corpus omni modo locale eſt. Spiritus vero creatus quodam modo eſt localis, & quodam modo non eſt localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur: quoniam cum alicubi præſens ſit, totus alibi non inuenitur. Non autem ita localis eſt vt dimenſionem capiens diſtãtiam in loco faciat. Diuina ergo ſola eſſentia omnino illocalis & incircunſcriptibilis eſt, quæ nec locis mouetur aliquo modo, ſcilicet vel determinatione finita vel dimenſione ſuſcepta, nec temporibus, ſed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, ſcilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturę, quæ longe eſt a creatore. Vnde Augu. ſuper Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, ſemper idem, mouet per tempus creaturam ſpiritualem, mouet etiam per

tempus

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circunſcriptibile.

De ſpiritu creato quod ſecundum alterũ modum nec localis nec circunſcriptibilis eſt, ſecundum alterum vere eſt, &c.

Li. 8. c 22. 23. & 20. in Tom. 3.

tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit adminiſtret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius ſubſtantiam qua deus eſt, tẽporibus locisque mutabilem, ſiue per tempora & loca mobilem, cum ſit ipſe & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia: & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia, & antiquior omnibus, quia ipſe eſt ante omnia: & nouior omnibus, quia ipſe idem poſt omnia, ſcilicet poſt omnium initia. Ecce hic apertè oſtenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur deus. Siritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quod deus eſt interior, antiquior & nouior omnibus.

Quid ſit mutari ſecundum tempus. K

Mutari autem per tempus eſt variari ſecundum qualitates interiores vel exteriores, quæ ſunt in ipſa re quæ mutatur: vt quando ſuſcepit viciſſitudinem gaudij, doloris, ſcientiæ, obliuionis: vel variationem formæ, ſiue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit ſecundum tempus, variatio eſt qualitatum, quę fit in corporali vel ſpirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt ſpiritus creatos non moueri loco, nec eſſe locales. L

De mutatione verò loci magna inter conquirentes diſceptatio verſatur. Sunt enim qui dicunt nullum ſpiritum aliquo modo poſſe mutari loco, ab omni ſpiritu locum vniuerſaliter remouere volentes. quoniam ſecundum dimenſionem tantum & circunſcriptionem locum conſtare aſſerunt, atque id ſolum eſſe locale vel in loco eſſe dicunt, quod dimenſionem recipit, & diſtantiam in loco facit. Et hoc dicunt Auguſt. ſenſiſſe mutationem temporis tantum ſpirituali creaturæ tribuentem, loci vero & temporis, corporeæ.

Aug. verba prædicta pro ſe facere dicunt.

Hic reſpondetur eis. M

Sed vt ſupra diximus, dupliciter dicitur eſſe res localis vel circunſcriptibilis, ſcilicet vel quia dimenſionem recipit & diſtantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrunque conuenit corporeæ creaturæ, alterum vero tantum ſpirituali. Nam vt ſupra diximus, corporalis creatura ita eſt localis vel circunſcriptibilis quòd determinatur definitione loci, & quòd dimenſionem recipit & diſtantiam facit. ſpiritualis vero tantum definitione loci concluditur, cum ita ſit alicubi, ꝙ non alibi, ſed nec dimẽſionem recipit, nec diſtantiam in loco facit, quia ſi multi eſſent ſpiritus hic, non eo coanguſtarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augu. attribuit mutationem loci corpori non ſpiritui, quia licet ſpiritus tranſeat de loco ad locum, non ita vt dimenſionibus circunſcriptus, ſicut corpus. interpoſitione ſui facit diſtãtiã circunſtantium.

Signo A. Ibidem.

Vbi ſupra. Eſa. 5. b

Concluſio ex prædictis: quòd ſpiritus creati ſunt locales & circunſcriptibiles quodam modo, ſpiritus vero dei omnino incircunſcriptibilis. N

Sunt ergo ſpiritus creati in loco, & tranſeunt de loco ad locum, & quodam modo locales & circunſcriptibiles: ſed non omni eo modo

Commentario cum

do

do quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui deus eſt in loco quidem eſt, & in omni loco, ſed omnino illocalis eſt & incircũſcriptibilis. Vnde Beda ſuper Lucam ait: cum ad nos angeli veniũt, ſic exterius implent miſterium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem aſſiſtant: quia etſi angelus eſt ſpiritus circunſcriptus, ſumus tamen ſpiritus, qui deus eſt incircũſcriptus, intra quẽ currit angelus quocunque mittatur. Ecce hic dicitur quia ſpiritus angelicus circunſcriptus eſt, ſpiritus autem qui deus eſt, incircunſcriptus. Alibi etiam ambroſius diſtãtiam oſtendens inter ſpiritum increatum, & ſpiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum tranſire, inquiens ita in libro de Trin. Dixit Eſaias, quia nullus eſt ad me vnus de Seraphin. Et ſpiritus quidem ſanctus dicitur miſſus, ſed Seraphin ad vnum, ſpiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterio, ſpiritus operatur myſterium. Seraphin de loco ad locũ tranſit: non enim complet omnia: ſed ipſe repletur a ſpiritu. Hic aperte oſtenditur quòd angeli quodam modo locales ſunt.

libr. 1. ad cap. 1. circa illud, ego ſum Gabriel qui aſſto ante deum & Gre. Hom. 34. ſuper Luc. 15. cap.

Li. de ſpiritu ſancto. 1 cap. 9. & 10.

Eſa. 6. c

Cum repetitione ſuperiorum confirmat authoritatibus deum eſſe vbique ſine locali motu.

Fateamur itaque diuinam naturam pro immenſitate ſui nuſquam deeſſe, eamque ſolam omnino illocalem & omnino incircunſcriptibilem nullo concludi loco, sed a fine vſque ad finem attingere, non tamen ſpatioſa magnitudine nec locali motu, ſed immenſitate atque immobilitate ſuæ eſſentiæ. Vnde Auguſt. ad Dardanum ait, Non quaſi ſpatioſa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi, ſicut fumus aut lux iſta diffunditur: ſed potius ſicut in duobus ſapientibus, quorum alter altero corpore grandior eſt, ſed ſapientior non eſt: vna ſapientia eſt, nec eſt in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus: ita deus ſine labore regens & continens mundum, in cœlo totus eſt, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in ſeipſo vbique totus. Idem quoq; ſuper Pſal. ait. Ad verbum dei pertinet non eſſe in patre, ſed vbique eſſe per ſeipſum. hæc enim eſt ſapientia dei, quæ attingit a fine vſque ad finem fortiter, non tamen motu locali, ſed immobilitate ſui: veluti ſi moles aliqua ſaxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit a fine illius loci vſque ad finem. cum tamen alterum non deſerat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud, & ſapientia illa ſolida eſt & vbique. Ex prædictis innoteſcit, quod Deus eſt ita vbique per eſſentiam, quod non ſpatioſa magnitudine diffunditur, nec vno deſerto alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Auguſtinus volens præcindere a dei puritate oẽm localem motũ, & localẽ incircũſcriptionẽ, potius dicit oĩa eſſe in illo, q̃ ipſum eſſe alicubi, nec tñ ipſum eſſe locum, qui non eſt in loco in, in lib lxxxiij, quæſt. ita inquiens, deus nõ alicubi eſt, quod alicubi eſt, cõtinetur loco: quod cõtinetur loco, corpus eſt: deus aũt non eſt corpus: non ergo alicubi eſt: & tamẽ quia eſt, & in loco nõ eſt. in illo ſunt potius omnia, q̃ ille alicubi:

Sapi. 8. ſ

Tomo 2. Epiſt. 57.

In tom. 8. in enarratione pſalmi. 147. ſuper illud velociter currit.

In tom. 4. queſt. 10. 16

cubi:

cubi:nec tamen ita in illo,vt ipſe ſit locus.Locus enim in ſpatio eſt quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid eſt:& omnia ergo in ipſo ſunt, & locus non eſt,nec in loco eſt:locus tamen dei,ſed improprie,dicitur templum dei,non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit deum non eſſe in loco;ſed intelligendum eſt eum non eſſe in loco localiter, ſcilicet quia nec circunſcriptionem, nec localem motum habet.

Oppoſitio, qua videtur probari quod deus mutetur loco. P

Reſponſio. Ad hoc autem ſolet opponi ſic, quotidie fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis deus eſt cum ante non eſſet in eis, eſt ergo vbi ante non erant,ideoque mutabilis eſſe videtur.Sed licet quotidie incipiat eſſe in creaturis,in quibus ante non erat, quia illæ non erat.hoc tamen fit ſine ſui mutatione,qualiter in mundo cœpit eſſe quem fecit,tamen ſine ſui mutabilitate, & ſimiliter deſinit eſſe in quibus ante erat ſine ſui mutatione: nec tamen ipſe deſerit locum ſed locus deſinit eſſe.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit diſceptationem. Q

A diſtinctione. 35. Epilogus. Iam ſufficienter demonſtratum eſſe videtur,quomodo omnia dicantur eſſe in deo,& deus in omnibus,quam diſceptationem quaſi incidenter ſuſcepimus:quia id videbatur poſtulare res, circa quam noſter verſabatur ſermo. Diſſerebamus enim de ſcientia ſiue ſapiẽtia dei:& cum diceremus deum ſcire omnia,quæſitu eſt vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia eſſe in deo,an alia ratione hoc diceret ſcriptura.Huius ergo quæſtionis occaſio in premiſſam nos deduxit diſputationem.

HIC REDIT AD PROPOSITVM REPETENS SVPERIVS DICTA vt addat alia.

Diſtinct. XXXVIII. A

De modis diuinæ ſciẽtiæ vel cognitionis. Vtrũ deus cognoſcat mutabiliter vel immutabiliter,et quõ. Quæſtio an ſciẽtia et præſciẽtia ſit cau-

NVNC ergo ad propoſitum reuertentes cœpto inſiſtamus.Supra dictum eſt,quod præſcientia dei futurorum tantum eſt,ſed omnium tam bonorum quam malorum. Scientia vero vel ſapientia non modo de futuris,ſed etiam de præſentibus & futuris:nec tantum de temporalibus,ſed etiam de æternis,quia ſeipſum nouit deus. Hic oritur quæſtio non diſſimulanda,vtrum ſcilicet ſcientia vel præſcientia ſit cauſa rerum,an res ſint cauſæ ſcientiæ vel præſcientiæ dei. Videtur enim præſcientia dei cauſa eſſe eorum quæ ei ſubſunt,ac neceſſitatem eueniendi eis facere, quia nec aliqua futura fuiſſent niſi deus ea præſciſſet,nec poſſunt non euenire, cum deus ea præſciuerit. Si autem impoſſibile eſt ea non euenire, quia præſcita ſunt:videtur ergo ipſa præſciẽtia qua quæſcita ſunt,eis eſſe cauſa eueniendi.

di. Impoſſibile eſt autem non euenire, cum præſcita ſint: quia ſi nõ euenirent cum præſcita ſint, falleretur Dei præſciẽtia. At Dei pręſcientia falli non poteſt. impoſſibile eſt ergo ea non euenire, cum præſcita ſint. Sic ergo præſcientia cauſa eorum eſſe videtur quem præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet quòd quia Deus aliqua nouerit, ideo ſint. Cui ſententiæ Aug. atteſtari videtur in 15. lib. de Trinit. dicens, Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio ante præſciuit. Vniuerſas autem creaturas & ſpirituales & corporales, non quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit: non enim neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: non quia creauit, ſciuit: nec aliter ſciuit creata quàm creanda: non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat & quando opportebat, illa manſit vt erat, vnde in Eccle. Antequam crearẽtur, omnia nota ſunt illi, ſic & poſtquàm cõſummata ſunt. Ecce his verbis videtur Aug. innuere ſcientiam vel præſcientiam Dei cauſam eſſe eorum quæ fiunt, cum dicit ideo ea eſſe, quia Deus nouit. Item quoque in 6. lib. dicere videtur. Cum inquit, decedant & ſuccedant tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipſam. Non enim hæc quæ creata ſunt ideo ſciuntur a Deo, quia facta ſunt, ſed potius ideo facta ſunt, quia immutabiliter ab eo ſciuntur. Et hic etiam ſignificare videtur Dei ſcientiā cauſam eorũ eſſe quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouiſſe quia facta ſunt: ſed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſe eorum quæ nouit.

> *rerum, vel res ea ſint cauſa præſcientiæ. Quare ſcientia vel præſcientia videtur cá rerum. Cap. 13. Aug. authoritates proponit quæ videntur hoc aſſerere. Eodem ca. Cap. 23. de Cap. 10.*

Inconuenientia oſtendit quæ ſequerentur, ſi diceretur ſcientia vel præſcientia cauſa omnium rerum quæ ei ſubſunt. B

Quòd ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorũ, cum omnia ſciantur & præſciantur a Deo. quod lõge eſt a veritate. Si enim Dei ſciẽtia vel præſcientia cauſa eſſet malorum, eſſet vtique Deus author malorum, quod penitus falſum eſt. Non ergo ſcientia vel pręſcientia Dei cauſa eſt omnium quę ei ſubſunt.

Quòd res futuræ non ſunt cauſa ſcientiæ vel præſcientiæ Dei. C

Neque etiam res futuræ cauſa ſunt Dei præſcientiæ: licet enim non eſſent futuræ niſi pręſcirentur a Deo, non tamen ideo pręſciũtur quia futuræ ſunt. Si enim hoc eſſet, tunc eius quod ętern[ũ] eſt aliquid exiſteret cauſa, ab eo alienum, ab eo diuerſum: & ex creaturis dependeret ſciẽtia creatoris, & creatũ cauſa eſſet increati. Origenes tamen ſuper epiſtolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id ſcit Deus futurum: ſed quia futurum eſt, ideo ſcitur a Deo antequā fiat. Hoc videtur pręmiſſis verbis Aug. obuiare. Hic enim ſignificari videtur, quòd res futuræ cauſa ſint pręſcientiæ: ibi verò quòd præſcientia cauſa ſit rerum futurarum.

> *In tom. 4. explanatione ad Roma. c. 8. in lib. 6.*

K Quid

falli non poſſe, solet a quibuſdam ita opponi, Deus præſcit hunc lecturum vel aliquid huiuſmodi: sed poteſt eſſe vt ille non legat, ergo poteſt aliter eſſe quàm Deus præſciuit: ergo poteſt falli Dei præſcientia, quòd omnino falſum eſt. Poteſt equidem nõ fieri aliquid, & illud tamen præſcitum eſt fieri, non ideo tamen poteſt falli Dei præſcientia: quia ſi illud non fieret, nec a Deo præſcitum eſſet fieri. Sed adhuc vrgent quæſtionem dicentes, Aut aliter poteſt fieri quàm Deus præſciuit, aut non aliter: ſi non aliter: ergo neceſſario cuncta ueniunt. ſi vero aliter, poteſt ergo Dei præſcientiã falli, vel mutari. Sed poteſt aliter fieri, quia poteſt aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vel præſcitum eſt: aliter ergo poteſt fieri quàm præſcitum eſt. Ad quod dicimus illam locutionem, multiplicem facere intelligentiam, ſcilicet: Aliter poteſt fieri quam Deus præſciuit, & huiuſmodi: vt, Poteſt non eſſe quod Deus præſciuit: &, Impoſsibile eſt non eſſe quod Deus præſciuit: &, Impoſſibile eſt non eſſe præſcita omnia quæ fiunt, & huiuſmodi. Poſſunt enim hęc coniũctim intelligi, vt conditio ſit implicita, & diſiunctim. Si enim ita intelligas, Non poteſt aliter fieri quàm Deus præſciuit, id eſt, non poteſt vtrunque ſimul eſſe, ſcilicet quòd Deus ita prȩſciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per diſiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non poſſe euenire quàm euenit, & quomodo futurum Deus prȩſciuit, falſum eſt. Hoc enim aliter poteſt euenire quàm euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præſciuit. Similiter & alia determinatio, ſcilicet, Impoſſibile eſt illud non euenire quod Deus prȩſciuit: vel cum Deus prȩſciuerit, ſi coniunctim intelligas, verum dicis: ſi diſiunctim, falſum. Ita etiam & illud, Impoſſibile eſt nõ eſſe præſcitum omne quod fit, id eſt, non poteſt eſſe vtrunque, ſcilicet, vt fiat, & non ſcit præſcitum, hic ſenſus verus eſt. Si vero dicis Deum non potuiſſe non præſcire omne quod fit, falſum eſt. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non eſſe præſcitum.

Reſponſio

D. Hier. in com. in Gen. c. 4

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI, VEL MINVI, VEL ALIQVO *modo mutari: vtrunque enim videtur poſſe probari.*

Diſtinct. XXXIX.

PRAETERREA queri ſolet, vtrũ ſcientia Dei poſſit augeri vel minui, vtrunq; enim videtur poſſe probari. Quòd enim diuina ſcientia poſſit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia poteſt Deus ſcire quod nunquã ſcit. Eſt enim aliquis qui non eſt lectoris hodie, & tamẽ poteſt eſſe vt legat hodie: poteſt enim hodie legere. Nihil autem poteſt fieri, quod non poſſit a Deo ſciri. Poteſt ergo Deus ſcire hunc lecturum hodie: poteſt ergo aliquid ſcire quod non ſcit: ergo poteſt eius ſcientia augeri vel mutari. Eademq; videtur poſſe minui. eſt enim aliquis hodie lecturus, quẽ Deus ſcit lecturum.

De immutabilitate vel perfectione diuinæ ſcientiæ vel cognitione.

ctum. At poteſt eſſe, vt non legat: ergo poteſt deus non ſcire hũc lecturum, poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit: ergo poteſt minui eius ſcientia vel mutari. Ad quod dicimus quia dei ſcientia omnino immutabilis eſt, nec augeri poteſt vel minui. Nam, vt ait Auguſt. in 15. lib. de Trin. Scientia dei eſt ipſa ſapientia, & ſapientia eſt ipſa eſſentia ſiue ſubſtantia dei: quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili non eſt aliud ſapere, & aliud eſſe, ſed quòd eſt ſapere, hoc eſt & eſſe. Ideoque nouit omnia verbo, quæ nouit pater, ſed ei noſſe de patre eſt, ſicut eſſe: noſſe enim & eſſe ibi vnum eſt. Et ideo patri ſicut eſſe: non eſt a filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicens, pater genuit verbum ſibi coæquale per omnia. Non enim ſeipſum integre perfecteq; dixiſſet, ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, quàm in ſeipſo. Hoc eſt ergo omnino verbum quod pater, non tamen eſt pater, quia iſte filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, ſed ille gignendo, iſte naſcendo. Et omnia quæ ſunt in eorum ſcientia, in eorum ſapientia, in eorum eſſentia, vnuſquiſque eorum ſimul videt, non particulatim aut ſigillatim velut alternante conſpectu hinc illinc, & inde huc, & rurſum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non poſſit, niſi non videns alia. ſed omnia ſimul videt, quorum nullum eſt quod non ſemper videat & ſciat. Eius itaque ſcientia inamiſſibilis & inuariabilis eſt. Noſtra vero ſcientia & amiſſibilis, & variabilis, & receptibilis eſt, quia non hoc eſt nobis eſſe quod ſapere vel ſcire. Propter hoc ſicut noſtra ſcientia illi ſcientię dei diſſimilis eſt, ſic & noſtrum verbum quòd naſcitur de ſcientia noſtra, diſſimile eſt illi verbo quòd natũ eſt de patre ſcientia. Ex hac authoritate clare oſtenditur ſcientiam dei omnino inuariabilem eſſe, ſicut ipſa eſſentia dei omnino inuariabilis eſt: & quòd pater & filius cum ſpiritu ſancto ſimul omnia ſciunt & vident. Sicut ergo non poteſt augeri vel minui diuina eſſentia, ita nec diuina ſcientia: & tamen conceditur poſſe ſcire quod non ſcit, & poſſe non ſcire quod ſcit: quia poſſet aliquid eſſe ſubiectum eius ſcientiæ, quod non eſt, & poſſet non eſſe ſubiectum aliquid quod eſt, ſine permutatione ipſius ſcientię.

Reſponſio cum determinatione. Cap. 13. Eodem li. & ca. 14.

Eodem lib. & cap. 14.

Eodem lib. Cap. 13.

Oppoſitio, an Deus poſſit nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid. B

Hic opponitur a quibuſdam ita, ſi deus poteſt aliquid ſcire vel præſcire quod nunquam ſciuit uel præſciuit, poteſt ergo ex tempore aliquid ſcire uel præſcire. Ad quod dicimus, poteſt quidem deus ſcire uel pręſcire omne quod poteſt facere, & poteſt facere quod nunquam fiet. Poteſt ergo ſcire vel præſcire quod nunquam fiet, nec eſt, nec fuit, nec illud ſcit vel ſciuit, neque præſcit vel præſciuit, quia ſcientia eius non eſt niſi de his, quæ ſunt, vel fuerunt vel erunt, præſcientia non eſt niſi de futuris. Et licet poſſit ſcire, vel pręſcire quod nunquam eſt vel erit: non tamen poteſt aliquid ſcire uel præſcire ex tempore. Poteſt vtique ſcire, vel præſcire

Reſponſio.

quod

quod nunquam eſt nec erit, nec illud ſcitum vel præſcitum eſt ab æterno: nec tamen poteſt incipere ſcire vel præſcire illud:ſe ita poteſt modo ſcire vel præſcire,ſicut poteſt fuiſſe vel præſciſſe ab æterno.Si enim dicatur eum modo poſſe ſcire vel præſcire quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit id eſt,ita quòd ab æterno nõ ſciuerit vel præſciuerit, quaſi vtrunque ſimul eſſe poſſit, falſum eſt.Si vero dicat eum poſſe modo ſcire vel præſcire quòd ab æterno non ſciuit vel præſciuit,id eſt,habere potentiam ſciendi vel præſciendi ab æterno & modo aliqnid,nec tamen illud præſcitum eſt vel futurum, verum eſt. Non poteſt ergo nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid:ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore velle aliquid,& tamen poteſt velle qnod nunquam voluit.

Vtrum Deus poßit ſcire plura quàm ſcit. C

Item a quibuſdam dicitur Deus poſſe plura ſcire quam ſciat, quia poteſt omnia ſcire quæ ſcit, & poteſt aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa poteſt ſcire, non enim aliqua incognita facere poteſt. Si vero omnia eſſent quæ illa omnia ſciret pro certo, plura ſciret quam modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat ergo Dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui. ſed ei ſubiecta.

Quòd uidetur aduerſum illi ſententia qua ſupra dictum eſt,deum ſemper & ſimul ſcire omnia. D

Ei vero quod prædictum eſt.ſ.quòd deus omnia ſemper videt & ſimul,videtur obuiare quòd ait Hier.in expoſitione Abachuc. Abſurdum eſt,inquit,ad hoc deducere dei maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula quot culices naſcantur, quotve moriantur, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo,quotve piſces natent in aquis, & ſimilia. Non ſimus tam fatui adulatores dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus,in noſipſos iniurioſi ſimus, eandem irrationabilium & rationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Hic videtur dicere Hiero.quòd deus illorum minimorum ſciẽtiam ſiue prouidentiam non habeat:quòd ſi hoc eſt, tunc non omnia ſimul ſcit & ſemper.Ex tali itaque ſenſu illud dictum eſſe nouerimus vt deum illa alternatim vel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporum momenta ſic illa cognouit, ſicut per varia momenta illorum quædam deficiunt,quędam incipiunt. Neque illis aliiſque irrationabilibus ita prouidet,quemadmodum rationabilibus, nunquid enim,vt ait Apoſtolus,cura eſt deo de bobus? & ſicut non eſt cura de bobus,ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamen ſcriptura,quia ipſi eſt cura de omnibus.Prouidentiam ergo & curam vniuerſaliter de cunctis quæ condidit habet,vt habeat vnumquodque quod ſibi debetur & conuenit. Sed ſpecialem prouidentiam atque curam habet de rationalibus,quibus præcepta tradidit, eiſq; recte

Tomo 6. in explanatione capitis Abachuc.

Quo pręmiſſa verba Hiero. ſit intelligenda.

1.cor.6.a

Sapi. 12.b

viuendi legem præſcripſit,ac præmia promiſit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apoſtolus, quia non eſt cura deo de bobus:prouidet tamen omnibus,& curat,ideſt, gubernat omnia, qui omnibus ſolem ſuum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque deus quanta ſit multitudo pulicum,culicum, & muſcarum,& piſcium:& quot naſcantur quotve moriantur, ſed nō ſcit hoc per momenta ſingula,immo ſimul & ſemel omnia. Neque ita ſcit,vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium,id eſt, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationalibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad cuſtodiam delegauit.

1. Cor. 9.

Breuis ſumma prædictorum,cum additione quorundam. E

Sicut itaque & immutabiliter ſcit deus omnia quæ fuerunt, & ſunt,& erunt,tam bona quàm mala:præſcit quoque omnia futura, tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO ET, IN QVO DIFFERT A PRAESCIENTIA. *Diſtinct.* XL.

De ſcientia dei quantū ad ſpeciales effectus ſcilicet de prædeſtinatione & reprobatione Cap. 10. In Tom. 7

PRAEDESTINATIO vero,de bonis ſalutaribus eſt,& de hominibus ſaluandis,vt enim ait Aug. in libr. de prædeſtinatione ſanctorum,prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quę ſine pręſcientia eſſe non poteſt. poteſt autem ſine prædeſtinatione eſſe pręſcientia. Prędeſtinatione quippe deus ea pręſciuit,quæ fuerat ipſe facturus, ſed pręſciuit deus etiam quę non eſſet ipſe facturus, id eſt, omnia mala. Predeſtinauit eos quos elegit,reliquos vero reprobauit,ideſt, ad mortem ęternam preſciuit peccaturos.

An aliquis prædeſtinatorum poſſit damnari, uel reproborum ſaluari. F

Predeſtinatorum nullus videtur poſſe damnari, nec reproborum aliquis poſſe ſaluari. Vnde Augu. in lib. de correctione & gratia, in Apocalyſi inquit,dicitur,Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non eſt accepturus niſi iſte perdiderit,certus eſt electorum numerus,id eſt,non poteſt augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam,uitentes probare numerum electorum poſſe augeri & minui,ſic. Poſſet deus non apponere gratiam quibus apponit,& poſſet ſubtrahere quibus non ſubtrahit: quod ſi faceret, vtique damnarentur:poſſent ergo damnari iſti qui tamen ſaluabuntur:poſſet itaque minui electorum numerus,ita etiam poſſet augeri,quia poſſet apponi gratia quibus non apponitur, per quam ſaluarentur. Poſſent ergo ſaluari habita gratia,qui tamen ſine ea damnabuntur,poſſet itaque augeri numerus electorum.

Cap. 13. In To. 7. Apo. 3. d Oppoſitio.

Reſponſio. Quibus reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, & verum eſſe numerum,

numerum electorum non poſſe augeri vel minui, quia non poteſt vtrunque ſimul eſſe, ſcilicet ut aliquis ſaluetur & non ſit prædeſtinatus, vel vt aliquis predeſtinatus ſit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impoſſibilitatem in verbo. Si vero ſimpliciter intelligatur, impoſſibilitas non admittitur, vt cum dicitur, predeſtinatus poteſt vel non poteſt damnari, & reprobus poteſt ſaluari. In his enim & huiuſmodi locutionibus, ex ratione dicti de iudicanda eſt ſententia dictionis. Alia nanq; fit intelligentia, ſi per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque ſi per diſiunctionem, vt ſupra cum de preſcientia agebatur, pretaxatum eſt. Si enim cum dicis predeſtinatus non poteſt damnari, intelligas ita, id eſt, non poteſt eſſe vt predeſtinatus ſit & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis, falſum autem ſi diſiunctim, vt ſi intelligas iſtum non poſſe damnari quem dico predeſtinatum, potuit enim non eſſe predeſtinatus, & ita damnaretur.

Quomodo adhuc inſtant quæſtioni.

Veruntamen adhuc inſtant, & ſecundum coniunctionem argumētando ita procedunt. Non enim, inquiunt poteſt eſſe vt aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Vtrunque iſtorum ſimul eſſe non poteſt ſed alterum horum non poteſt non eſſe, ſcilicet quin iſte ſit predeſtinatus (ab æterno enim predeſtinatus eſt) & non poteſt modo eſſe predeſtinatus. Cum ergo impoſſibile ſit ſimul vtrunque eſſe, & impoſſibile ſit alterum non eſſe, videtur non poſſe alterum eſſe, ſcilicet vt damnetur. Quod ſi eſt, ergo non poteſt eſſe vt nō ſaluetur. In huius quęſtionis ſolutione malem alios audire quam docere. Dicimus tamen de preſcientia ſimilem poſſe moueri quæſtionem. Ideoque tam hic quàm ibi vnam facimus reſponſionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hęc quæſtio, ſcilicet quin iſte modo ſit predeſtinatus: ab æterno enim iſte predeſtinatus eſt. Diſtinguendum enim eſt, cum ait. Iſte non poteſt modo non eſſe predeſtinatus, vel non poteſt eo modo eſſe quin ſit predeſtinatus: hoc enim coniunctim vel diſiunctim intelligi poteſt. Non enim poteſt eſſe vt eterno ſit predeſtinatus, & modo non ſit predeſtinatus, nec poteſt eſſe ſimul vt ſit predeſtinatus, & non ſit predeſtinatus, ſed tamen potuit eſſe ab æterno quòd non eſſet predeſtinatus, & potuit ab æterno non eſſe predeſtinatus. Et ſicut ab eterno deus potuit eum non predeſtinare, ita conceditur a quibuſdam quod & modo poteſt Deus eum non predeſtinaſſe. Ab eterno ergo poteſt Deus non predeſtinaſſe eum: ergo poteſt iſte non fuiſſe predeſtinatus. ſi vero non fuiſſet predeſtinatus, nec modo eſſet predeſtinatus: ergo modo poteſt non eſſe predeſtinatus. ita & de preſcientia & de preſcitis dicunt: quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum eſt vel dictum, non concedunt quod poſſit non eſſe vel non

Solutio in qua vellet magis audire quam docere.

ſuiſſe,immo impoſſibile eſt non eſſe vel non fuiſſe,quod factum eſt vel dictum,referentes poſſibi litatem vel impoſſibilitatem ad naturam rei exiſtentis. Cum vero de præſcientia vel prædeſtinatione dei agitur,poſſibilitas vel impoſſibilitas ad potētiam dei refertur, quæ ſemper eadem fuit & eſt:quia prædeſtinatio,præſcientia, potentia, vnum in deo eſt.

Quid ſit reprobatio dei, & in quibus conſideretur & quis ſit prædeſtinationis effectus.

Cumque præ deſtinatio ſit gratiæ præparatio,ideſt,diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi conſtitutionem, vt ait Apoſtolus, Reprobatio econuerſo intelligenda eſt præſcientia iniquitatis quorundam,& præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædeſtinationis effectus illa gratia eſt,qua in præſenti iuſtificamur,atque recte viuendum,& in bono perſeuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur,ita reprobatio dei, qua ab æterno non eligendo quoſdam reprobauit ſecundum duo conſideratur,quorum alterum præſcit & non præparat,id eſt,iniquitatem,alterum præſcit & præparat,ſcilicet æternam pœnam. Vnde Auguſt. ad Proſperum & Hilarium. Hęc,inquit,regula inconcuſſe tenenda eſt, peccatores in peccatis præſcitos eſſe,non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam. Præparauit enim deus,vt ait Auguſt. in lib. de bono perſeuerantiæ,in præſcientia ſua,quibus voluit bona ſua: & quibuſcunque donat,proculdubio ſe donaturum eſſe præſciuit. Pręparauit etiam deus,vt ait Fulgentius,malis ignem ęternum,illis vtiq;, quos iuſte præparauit ad luenda ſupplicia, nec tamen pręparauit ad facienda peccata. Præparauit enim deus quod diuina æquitas redderet,non quod humana iniquitas admitteret. Non enim,ſicut præparauit ſanctos ad iuſtitiam percipiendam, ſic præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam:quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prędeſtinatio dei proprie eſt præſcientia & præparatio beneficiorum dei quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur:ita reprobatio dei eſt præſcientia malitiæ in quibuſdam non definiendæ,& pręparatio pœnę non terminandæ. Et ſicut prędeſtinationis effectus eſt gratię appoſitio, ita reprobationis æternæ quodam modo effectus eſſe videtur obduratio. Nec obdurat deus, vt ait Auguſt. ad Sixtum,impartiendo malitiam,ſed non impartiendo gratiam,ſicut nec digni ſunt. Quibus enim non impartitur, nec digni ſunt,hoc merentur. Vnde Apoſtolus ait, Cuius vult miſeretur deus, & quem vult indurat:miſericordiam appellans prædeſtinationem, & præcipue prędeſtinationis effectum,id eſt,gratię appoſitionem, obdurationem vero gratię priuationem. Non enim,vt ait Aug. ad Simplicianū,intelligendū eſt quòd deus ita induret,quaſi quęquam peccare cogat:ſed tamē quibuſdā peccatoribus miſericordiā iuſtificationis ſuę nō largit,& ob hoc eos indurare dicitur, quia nō eorū miſeretur,

Ephe. 1.a *Hic dicit quis ſit prædeſtinationis effectus.* *Hic ſecundum quæ conſideretur reprobatio.* *Hoc habetur in gloſſa ordinaria ad 8. ca. ad Ro.* *Cap. 17. in Tomo 7. Aug. in li. de bono perſeuerantiæ.* *Cap. 14. Epiſt. 15. Rom. 9.c Lib. 1. Tomo 4.*

miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus gratiam non præbendam eſſe æquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat, quam non aperit, ſed miratur Apoſtolus dicens, O altitudo diuitiã ſapientiæ & ſcientię dei.

Rom. 11. A

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM OBDVRATIONIS ET MISERICORDIAE.

Diſtinct. XLI. A

SI autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, miſericordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum eſt miſericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, ſi non gratia donetur, ſed meritis redditur. Miſeretur itaque ſecundum gratiam, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt ſicut reprobatio dei eſt nolle miſereri, ita obduratio dei ſit nõ miſereri, vt nõ ab illo irrogeẽ aliquid quo ſit hõ deterior, ſed tantũ quo ſit melior nõ erogetur. Ex his aperte oſtẽditur quid miſericordiã, quid obduratioñe intellexerit Apoſt. & quia miſericordia nullũ aduocat meritũ, obduratio vero nõ eſt ſine merito: & miſericordiæ verbo, Hic accipitur prædeſtinatio, & præcipuæ prædeſtinationis effectus: obdurationis vero non ipſa dei æterna reprobatio, quia eius nullum eſt meritum, ſed gratiæ priuatio ſiue ſubtractio, quæ quodam modo eſt reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, ſicut & prædeſtinatio pro ſuo effectu, cui eſt gratia appoſita. Gratia enim quę apponitur, effectus eſt prædeſtinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iuſtificationem, nulla ſint merita, multo minus & ipſius prædeſtinationis, qua ab ęterno elegit deus quos voluit, aliqua poſſunt exiſtere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quoſdam præſciuit futuros malos & damnandos, ſicut elegit Iacob & reprobauit Eſau, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipſi exiſtebant, nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Vtrũ prædeſtinatio & reprobatio ſint ex meritis noſtris. Hic ſummatim colligit prædicta vt addat alia.

Ex Aug. in tom. 4. Li. ad Simplicianum. 1. Ro. 9. c. Alias admittit.

Mal. 1. a

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Auguſtinus ſe poſtea retractauit. B

Opinati ſunt tamen quidam deum ideo elegiſſe Iacob, quia talem futurum præſciuit qui in eum crederet, & ei ſeruiret, quod aliquando Auguſt. ſe ſenſiſſe dicit in libr. retract. vbi aperte oſtendit, quod ſi propter futura merita electus eſſet, iam non ex gratia eſſet electio. Non ergo ideo electus eſt a deo, quia talis futurus erat, ſed ex tali electione talis eſt factus, ita dicens, diſputans ergo quid elegerit deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt diceret, Non ergo elegit deus opera cuiuſquam in præſcientia, quę ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præ-

Hoc retractat Aug. lib. retractationum. 1. cap 23. Id etiam habetur in tomo 4. lib ad Simplicianum. 1.

Et in tom. 7. libr. de prædeſtinatione ſanctorum. Cap. 3. Explanat ſententiam prædictorũ verborum. Loco retractationum prædicto. Rom. 11. a 1. Co. 12. d

præſcientia: & quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegit cui ſpiritum ſanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitam conſequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegiſſe, ſed propter fidem qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum eſt ſicuti & in operibus, hoc retractauit dicens. Nondum diligentius quæſiueram, nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ, de qua dicit Apoſtolus, reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ fient. quæ vtique non eſt ex gratia, ſi ex meritis procedit: vt iam quod datur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum reddatur potius meritis quàm donetur: perinde quod continue dixi, Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. nunquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde ſubiunxit, Quod ergo credimus noſtrum eſt: quòd vero bonum operamur, illius eſt qui credentibus dat ſpiritum ſanctum: ſed hoc profecto non dicerem, ſi ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunque ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis, & vtrunque datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Et quod paulo poſt dixi noſtrum enim eſt credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris. verum eſt quidem, ſed eadem regula eſt. Et vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem: & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. ergo & meritum fidei de miſericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel appoſuit gratiam iuſtificationis in tempore, ſed gratuita bonitate ſua elegit, vt boni eſſent. Vnde Augu. in libr. de prædeſtinatione ſanctorum. Non quia futuros nos tales eſſe præſciuit, ideo elegit, ſed vt eſſemus tales per ipſam electionem gratię ſuæ, qua gratificauit nos in dilectione filio.

Retractatio. Ad Rom. 5. a. Cap. 18. in Tomo. 7.

Hic videtur contrarium quòd alibi ait Auguſtinus. C

Quæſt. 98 in Tomo 4 Cap. 23.

His tamen aduerſari videtur quod dicit Auguſt. lib. 33. quæſtionum, Cui vult, inquit, miſeretur deus, & quem vult indurat, ſed hæc voluntas dei iniuſta eſſe non poteſt venit enim de occultiſſimis meritis, quia & ipſi peccatores cum propter generale peccatum vnam maſſam fecerunt: tamen nonnulla inter eos eſt diuerſitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum ſint iuſtificati, digni efficiantur iuſtificatione. Et idem præcedit in alijs peccatoribus, quo digni ſunt obtuſione. Ecce hic videtur Aug. dicere, quod & ipſa dei voluntas, qua alios elegit, alios reprobat, ex meritis proueniat, ſed occultiſſimis, id eſt, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis alijs opponitur gratia iuſtificationis, alijs non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur niſi forte hoc dicatur intellexiſſe, quod ſupra diximus eum tractaſſe. Nam ibidem quædam alia cõtinue ſubdit, quæ

Poteſt tamen ex tali ſenſu dictum intelligi.

in lib.j retract. aperte tractat: quod vtrunque legenti patebit. Vnde veriſimile eſt in præmiſſis etiam hoc retractaſſe. Quidam tamẽ ex eo ſenſu accipiunt fore dictum, nõ quia aliquis prædeſtinetur pro meritis, vel iuſtificationis gratiam mereatur: ſed quia aliqui non adeo mali ſunt, vt mereantur ſibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri poteſt, per quam iuſtificatur: poteſt tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abijciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni ſint: alij vero ita viuunt, vt etſi non mereantur gratiam iuſtificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam ſibi ſubtrahi. Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus precedere quo digni ſint iuſtificatione, & in alijs quo digni ſint obtuſione; ſed hoc friuolum eſt.

Opinio quorundam falſa de occultis Dei differentum carnaliter. D

Multi vero de iſto profundo quęrentes reddere rationem, atq; ſecundum coniecturas cordis sui inſcrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vnitatis abierunt, dicentes, quòd animę ſurſum in cœlo peccauit, & secũdum peccata ſua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt hi tales poſt cogitationes ſuas, & volentes diſputare de Dei profundo, verſi ſunt in profundum, dicentes animas in cœlo ante conuerſatas, & ibi aliquid boni vel mali egiſſe, & pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe. Hoc autem reſpuit catholica fides propter euidentem Apoſtoli ſententiam qua ait, Cum nondum nati eſſent aut aliquid boni vel mali egiſſent, & cætera. Melior eſt ergo fidelis ignorantia, quàm remeraria ſcientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita miſericordia, non quia fideles futuri erant, ſed vt fideles eſſent: eiſque gratiam dedit, non quia fideles erant, ſed vt fierent. ait enim Apoſtolus, Miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem. non ait, quia fidelis eram. Datur quidem fidei, ſed data eſt etiam prius vt eſſet fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ prouideret, veritate tamen rectiſſima, & a noſtris ſenſibus remota.

Aug. de verbis Apoſtoli. Sermo.7. Tomo 10

Rom. 9.a

1.Cor. 7. Aug. libr. retract. 1. Cap.23.

Quæſtio. E

Sed quęritur Vtrum, ſicut vicitur elegiſſe quoſdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobaſſe quoſdã, vt mali eſſent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita eſt cauſa mali, ſicut prædeſtinatio eſt cauſa boni: neque obduratio ita facit hominem malũ, quemadmodum miſericordia facit bonum.

Reſponſio.

An ea quæ ſemel ſcit & præſcit, ſemper ſciat & præſciat, & ſemper ſciret, vel præſcierit. F

Præterea conſiderari oportet, vtrum ea omnia quę ſemel ſcit vel præſcit Deus, ſemper ſit, & ſcierit, ac præſciat & pręſcierit, an olim

De præſcientia prius

reſpondet dicens deũ non ſemper praſcire quæ olim praſciuit.

Pſciã ẽ ſolũ d futuris

olim ſcierit vel præſcierit, quod modo non ſcit vel præſcit. De præſcientia primo reſpondemus, dicentes, multa eum præſciſſe quæ modo non præſcit. Cũ.n. eius præſcientia nõ ſcit niſi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præſcientia fiunt vel prætereunt, ſub dei præſcientia eſſe deſinnnt, ſub ſcientia vero ſemper ſunt. Præſciuit ergo deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præſcire deſinit, niſi cum futura eſſe deſinunt. Neq; cum præſcire deſinit aliqua quę ante præſciebat, minus ea noſcit quã ante cognoſcebat. Non enim dicitur eſſe ex defectu ſcientiæ dei ꝙ aliqua præſcierit aliquãdo quę modo non præſciat, ſed ex ratione verbi quod eſt præſcientia. Præſcire enim eſt ante ſcire aliquid quàm fiat. Ideoq; non poteſt dici deus præſcire, niſi ea quæ futura ſunt.

Hic de ſcientia, dicens deum ſemper ſcire quæ ſemel ſcit. G

Oppoſitio

De ſcientia autem aliter dicimus. Sic enim deus ſemper omnia quæ aliquando ſcit: omnem enim ſcientiam quam aliquando habet, ſemper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim ſciuit hunc hominem naſciturum qui natus eſt, modo nõ ſcit eum naſciturum. ſciuit ergo aliquid quod modo non ſcit. Item, ſciuit mundum eſſe creandum, modo non ſcit eum eſſe creandum, aliquid ergo ſciuit quod modo non ſcit: & alia huiuſmodi infinita dici poſſunt.

Solutio.

Sed ad hoc dicimus ꝙ idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam ſcit, quod ſciebat antequàm fierent, licet tunc & nunc hanc ſciẽtiam eius diuerſis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum eſt. Ideoq; verba commutanda ſunt ad ipſum deſignandum. Sicut diuerſis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras deſignamus, dum adhuc futura eſt. modo per hodie dũ præſens eſt: modo per fieri, dum præterita eſt. Itaq; antequam crearetur mundus, ſciebat deus hunc creandum: poſtquam creatus eſt, ſcit eum creatum, nec eſt hoc ſcire diuerſa, ſed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Chriſtum naſciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuerſa credimus nos & illi, ſed eadem. Tempora .n. vt ait Aug. variata ſunt, & ideo verba ſunt mutata non fides. Indubitanter ergo teneamus deum ſemper omnia ſcire, quæ aliquando ſcit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS CONSIDERATVR *quare dicatur omnipotens.*

Diſt. XLII. A

De potentia dei in comparatione ad poſſibili a qua poteſt.

NVNC de omnipotentia dei agendum eſt: vbi prima conſideratio occurrit, quomodo vere deus dicatur omnipotens: an quia omnia poſſit, an tantum quia ea poſſit quæ vult. Quòd enim deus omnia poſſit, pluribus authoritatibus comprobatur. Ait enim Aug. in lib. quæſt. veteris ac nouę legis. Omnia quidem poteſt deus, ſed non

facit niſi quod cōuenit veritati eius & iuſtitiæ. Idem in eodem, Potuit deus cuncta facere ſimul, ſed ratio prohibuit, id eſt, voluntas. Rationem nempe, ibi voluntatem dei appellauit, quia dei voluntas rōnabilis eſt & æquiſſima. Fatendum eſt ergo deum omnia poſſe.

Quæ quæſtiones mixtim dicuntur Cap. 6. in Tomo 4.

Quomodo dicatur deus omnia poſſe, cum nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. B

Sed quæritur quomodo omnia poſſe dicatur, cum nos quædam poſſimus quæ ipſe non poteſt. Non poteſt enim ambulare, loqui, & huiuſmodi, quæ a natura diuinitatis ſunt penitus aliena, cum horum inſtrumēta nullatenus habere queat incorporea & ſimplex ſubſtantia. Quibus id reſpondendum arbitror, ꝙ huiuſmodi actiones, ambulatio, ſ. & locutio & huiuſmodi, a dei potentia alienæ non ſunt, ſed ad ipſam pertinentes. Licet enim huiuſmodi actiones in ſe deus habere non poſſit (non enim poteſt ambulare vel loqui & huiuſmodi) eas tamen in creaturis poteſt operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur & huiuſmodi. Non ergo per iſtas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc poteſt facere omnipotens.

Reſponſio

De aliis obijcitur C

Sed ſunt alia quædam quæ deus nullatenus facere poteſt, vt peccata, non enim poteſt mentiri, non poteſt peccare. Sed nō ideo omnipotentiæ dei in aliquo detrahitur vel derogatur, ſi peccare nō poſſe dicitur: quia non eſſe hoc potentiæ, ſed infirmitatis. Si enim hoc poſſet, omnipotens non eſſet. Non ergo impotētiæ, ſed potentiæ imputandum eſt, quòd iſta non poteſt. vnde Augu. in 15. lib. de Trin. Magna, inquit, dei potentia eſt non poſſe mentiri. Sunt enim quædā quæ in aliis rebus potentiæ deputanda ſunt, in aliis vero minime, & quæ in aliis laudabilia ſunt, in aliis vero reprehenſibilia ſunt. Non ergo ideo deus minus potens eſt, quia peccare non poteſt, cum omnipotens nullatenus poſſit eſſe qui hoc poteſt.

Solutio.

Item de aliis opponit. D

Sunt etiam & alia quędam quę deus non poteſt, vnde videtur nō omnia poſſe: non. n. poteſt mori vel falli. vnde Aug. in lib. de Symbolo, Deus omnipotens non poteſt mori, non poteſt falli, non poteſt miſer fieri, nec poteſt vinci. Hęc vtique & huiuſmodi abſit vt poſſit omnipotens, ſi enim huiuſmodi paſſionibus atq; defectibus ſubiici poſſet, omnipotens minime foret. Et ideo monſtratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent, poteſt tamen hæc in aliis operari.

In lib. 1. ſymboli fidei ad catechumenos. Cap. 1. in Tomo 9.

Quòd omnipotentia dei ſecundum duo conſideratur. E

Hic ergo diligenter conſiderantibus, omnipotentia eius ſecundum duo apparet, ſcilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: ſecundum vtrunque deus omnipotens veriſſimè prędicatur, quia nec aliquid eſt quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifeſtum eſt itaque deum omnino nihil poſſe pati, & omnia facere poſſe, prętereа ſola quibus eius dignitas læderetur, eiuſq; excellentię

cellentiæ derogaretur: in quo tamen non eſt minus omnipotens. Hoc enim poſſe non eſſet poſſe, ſed nō poſſe. Nemo ergo deum omnipotentem in aliquo dicere præſumat, quia omnia poteſt quæ poſſe potentiæ eſt. & inde vere dicitur omnipotens.

Quibuſdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia poteſt quicquid vult. F

Cap. 96. in Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltima ſententia. Ex quibuſdam tamen authoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult poteſt. Augu. in Ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poſt: nec voluntate cuiuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de Spiritu & litera. Non poteſt deus facere iniuſta, quia ipſe eſt ſumma iuſtitia & bonitas. Omnipotens vero eſt, non quòd poſſit omnia facere, ſed quia poteſt efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati reſiſtere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioan. Chryſt. in homil. quadam de expoſitione ſymboli ait. Omnipotens dicitur deus, quia poſſe illius non poteſt inuenire non poſſe: dicente propheta: Omnia quæcunque voluit fecit. Ipſe eſt ergo omnipoteus, vt totum quod vult poſſit, vnde Apoſtolus, Eius, inquit, voluntati quis reſiſtit? His authoritatibus videtur oſtēdi, quòd deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quòd omnia poteſt quæ vult, non quia omnia poſſit.

Pſal. 113. Rom. 9. c.

Determinatio præmiſſarum authoritatibus. G

Sed ad hoc poteſt dici, quòd Augu. vbi dicit, Omnipotens non dicitur quòd omnia poſſit, &c. tam amplè & generaliter accipit omnia, vt etiam mala includeret, quæ deus non poteſt, nec vult. non ergo negauit eum poſſe omnia quæ conuenit ei poſſe. Similiter cum dicit. Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, niſi quoniā quicquid vult poteſt: non negat eum poſſe etiam ea quæ non vult, ſed aduerſus illos qui dicebant deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum poſſe quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quàm quia poteſt quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Poteſt quicquid vult ſe poſſe, an quicquid vult facere, an quicqnid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe: ergo & Petrus ſimiliter omnipotens dici poteſt, vel quilibet ſanctorum beatorum, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe, & poteſt facere quicquid vult facere. Non enim vult facere niſi quod facit, nec poſſe niſi quod poteſt: ſed non poteſt facere quicquid vult fieri. Vult enim ſaluos fieri qui ſaluandi ſunt, verūtamē eos ſaluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, poteſt facere. Si. n. vult aliquid fieri per ſe, poteſt illud facere per ſe, & per ſe facit: ſicut cœlum & terram per ſe fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: ſicut per homines facit domus & huiuſmodi artificia. Et deus quidem ex ſe, & per ſe poteſt: homo autem vel angelus, quantumcunque beatus eſt, non eſt potens ex ſe vel per ſe.

Quō intelligendum ſit quicquid vult.

Oppo-

Oppoſitio. H

Solutio:

Sed fortè dices, nec dei filius poteſt a ſe, nec ſpiritus ſanctus, ſed ſolus pater. Ille enim poteſt a ſe, qui eſt a ſe: filius autem, quia non eſt a ſe, ſed a patre, non poteſt a ſe, ſed a patre: & ſpiritus ſanctus ab vtroq;. Ad quod dicimus, quia licet filius non poſſit a ſe, nec operetur a ſe, poteſt tamen & operatur per ſe: ſic & ſpiritus ſanctus. vnde Hilarius in lib. 9. de Trin. Naturæ inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, ne a ſe agat: & ita non a ſe agit, vt per ſe agat. Per ſe autem dicitur agere & potens eſſe, quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qui potens eſt & operatur: ſed quia illam habet a patre, non a ſe, ideo a patre non a ſe dicitur poſſe & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens eſt. Ideo ergo vere ac propriè deus trinitas omnipotens dicitur, quia per ſe, id eſt, naturali potentia poteſt quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Nihil enim vult fieri quod non poſſit facere per ſe, vel per creaturas: & nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit, & omne quod vult fieri, vult ſe poſſe, ſed non omne quod vult ſe poſſe, vult fieri, ſi enim vellet, fieret, quia voluntati eius nihil reſiſtere poſſit.

Poſt med. 8 libr.

Hic plene oſtenditur quare deus omnipotẽs dicatur.

Rom. 9.

OPINIO QVORVNDAAM DICENTIVM DEVS NIL *poſſe niſi quod facit.*

Diſt. XLIII. A

QVIDAM tamen de ſuo ſenſu gloriantes. dei potentiam ſub menſura coartare conati ſunt. Cum enim dicunt hucuſque poteſt deus, & non amplius, quid hoc eſt aliud quàm eius potentiam quæ infinita eſt, concludere & reſtringere ad menſuram? Aiunt enim, nõ poteſt deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Iſtamque primam ſuam opinionem veriſimilibus argumentis, cauſiſque commentitiis, necnon & ſacrarum authoritatum teſtimoniis munire conantur dicentes, Non poteſt deus facere niſi quod bonum & iuſtum eſt fieri: non eſt autem iuſtum & bonum fieri ab eo, niſi quod facit. Si enim aliud iuſtum eſt & bonũ eum facere quàm facit: non ergo facit oẽ qđ iuſtũ eſt & bonum eũ facere: ſed quis audeat hoc dicere?

De potentia dei in comparatione ad quantitatem, oſtẽdẽs eius immenſitatem ſiue quantum deus poſſi-

Ratio illorum prima

Secunda ratio. B

Anddunt etiã, nõ poteſt facere, niſi ꝙ iuſtitia eius exigit: ſed non exigit eius iuſtitia, vt faciat niſi quod facit: non ergo poteſt facere, niſi quod facit. Eãdẽq; iuſtitia exigit, vt id non faciat quod non facit, non autem poteſt facere contra iuſtitiam ſuam, non ergo poteſt aliquit eorum facere quę dimittit.

Reſponſio ad prium dictum. C

His autem reſpõdemus, dupicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluẽtes ſic: Non poteſt facere deus niſi

quod bonum eſt & iuſtum, id eſt, non poteſt facere niſi illud quod ſi faceret bonum & iuſtum eſſet, verum eſt, ſed multa poteſt facere quæ non bona ſunt nec iuſta, quia nec ſunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod ſecundo oppoſitum fuit. Non poteſt facere niſi quod iuſtitia ſua exigit, & non poteſt id facere quod iuſtitia ſua exigit vt non fiat, Dicimus, quia exactionis verbum de deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur, & in illis locutionibus duplex eſt ſenſus. Si enim intelligas, non poteſt facere niſi quod ſua iuſtitia exigit, id eſt, niſi quod voluntas ſua iuſta vult, falſum dicis. Iuſtitia enim ipſius dei ęquisſima voluntas accipitur, qualiter accipit Auguſt. illa verba domini in Gene. loquentis ad Loth, Non poſſum quicquam facere donec illo introeas, exponens, non poſſe, inquis, ſe dixit, quod ſine dubio poterat per potentiam, ſed non poterat per iuſtitiam, quaſi poterat quidem, ſed non volebat, & illa voluntas iuſta erat. Si uero per hæc verba intelligis eum non poſſe facere, niſi illud quod ſi fieret, iuſtitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter diſtingue illud, Non poteſt facere quod ſua iuſtitia exigit vt non faciat, id eſt, non poteſt facere id quod ipſe qui eſt ſumma iuſtitia, non vult facere, falſum eſt. Si autem his verbis intelligas eum non poſſe facere id quod iuſtitiæ eius conuenire non poteſt, verum dicis.

Gen. 19. e Hæc habentur in libr. contra ſecũdum Gaudentij epiſ. Cap. 22. Tomo 7.

Tertia illorum ratio. D

Addunt quoque & alia dicentes, Non poteſt deus facere niſi quod debet, non autem debet facere niſi quod facit. ſi enim debet alia facere, non ergo facit omne quòd debet. ſi vero facit omne quod debet, nec poteſt facere niſi quod debet, non ergo poteſt facere niſi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit, ſi vero debet dimittere, ergo non debet facere, Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere, & ſi non decet nec oportet eum facere. ergo non poteſt facere, non ergo poteſt facere, niſi quod facit: nec poteſt illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere, & quod debet facere, non poteſt illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec deo proprie competit, qui non eſt debitor nobis, niſi forte ex præmiſſo, nos vero ei debitores ſumus ex commiſſo. Vt autem venenum euacuetur, diſtingue verbi ſenſum, Non poteſt deus facere niſi quod debet, id eſt, niſi quod vult, falſum eſt, ſic enim poteſt ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non poteſt niſi quod debet, id eſt, non poteſt niſi illud, quod ſi faceret, ei bène conueniret, verum eſt. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, niſi optima & rationabili cauſa, licet nobis occulta ſit ſecundum quam oportet eũ facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum eſt quia illa facit & illa dimittit, quæ ratio æterna eſt, & ſemper manens, præterquam non poteſt aliquid facere vel dimittere. Illa ergo

Reſponſio.

Quarta illorum ratio.

go manente non poteſt quod facit dimittere, nec quod dimittit facere:& ita non poteſt facere, niſi quod facit. Et ad hoc reſpondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur ratio vel cauſa optima penes Deum eſt, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem eſt, quia in eo voluntas eſt æquiſſima & rectiſſima, qua facit & dimittit quę vult, contra quā facere non poteſt, nec præter eam facere poteſt. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, ſi ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret. ſed eam manente ratione & cauſa, alia potuit facere, & iſta dimittere. Licet ergo ratio ſit penes eum, qua alia facit & alia dimittit, poteſt tamen ſecundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipſi etiam addunt, Ratio eſt eū facere quæ facit, & non alia:& non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, & ita non poteſt facere niſi quod facit. Item, Ratio eſt eum dimittere quæ dimittit, & non poteſt non dimittere quod ratio eſt eum dimittere, & ita non poteſt non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas eſſe, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, intelligas eum non poſſe facere niſi ea quæ rationabilia ſunt, & ea quæ ſi fierent rationabilia eſſent, verus eſt ſenſus. Si autem intelligas eum non poſſe facere alia rationabilia & bona, niſi ea quæ vult & facit, falſus eſt intellectus. Item aliud adiungunt dicentes. Si poteſt Deus aliud facere quàm facit, poteſt ergo facere quod non preſciuit:& ſi poteſt facere quod non præſciuit, poteſt ſine preſcientia operari, quia omne quòd facturum ſe preſciuit facit, nec facit aliquid quod non preſciuit. Quòd ſi preter preſcientiā eius aliquid fieri impoſſibile eſt, omne ergo quod præſcitum eſt fieri neceſſe eſt:ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione poſſibile eſt:ergo non poteſt a Deo fieri niſi quod fit. Hæc autem quæſtio de preſcientia, facile determinari poteſt per ea quæ ſuperius dicta ſunt, cum de preſcientia ageretur.

Reſponſio.

Adhuc addunt quæſtionem.

Reſponſio.

Alia illorum ratio.

Hæc quæſtio ex prędictis facile determinatur, Diſ. 38. & 39.

Authoritatibus vtuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. E

His autem illi ſcrutatores, qui defecerunt ſcrutantes ſcrutinia, ſanctorum annectunt teſtimonia. Dicit enim Aug. in lib. de ſymbolo, Hoc ſolum non poteſt Deus quod non vult, per quod videtur non poſſe facere aliquid niſi quod vult, ſed non vult niſi quod facit & ita videtur non poſſe niſi quod facit. Illud autem ita intelligendum eſt, Id ſolum non poteſt Deūs quòd non vult, ſcilicet ſe poſſe. Idem in 7. lib. confeſſ. ad Deum loquens ait. Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non eſt maior quā potentia:eſſet autem maior, ſi teipſo tuipſe maior eſſes. Ex hoc videtur quòd Deus non poſſit plura quàm vult, ſicut non vult plura quàm poteſt. Sicut enim voluntas non eſt maior potentia, ita nec potentia maior eſt voluntate. Ideoque ſicut plura non vult quàm poteſt, ita eum non plura poſſe quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior eſt, quia vna &

In Tom. 9 Lib. 1. ca. 2

Quō intelligenda ſit authoritas.

Cap 4. In Tom. 1

Reſponſio.

eadem res eſt potentia & voluntas, ſcilicet ipſe Deus: qui eſſet maior ſeipſo, ſi voluntas maior eſſet potentia vel potentia voluntate. Nec ac authoritate negatur Deũ plura poſſe quàm velle, quia plura ſunt ſubiecta eius potentiæ, quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura poſſe facere quæ non vult, & poſſe dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, ſcripturæ teſtimonijs aſſeramus, Deum plura poſſe facere quam facit. Veritas ipſa ſecundum Matth. ait: An putas quia non poſſum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi non modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Et quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat negare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterq; ergo poterat facere quod non faciebat. Aug. etiam in ench. ait, Omnipotentis voluntas multa poteſt facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos qui Chriſtum cœperunt. Item in eodem, Cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi homines pœnitentiam: & factę ſunt apud eos qui non erant crediturí? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuſte Deus noluit ſaluos fieri, cum poſſent ſalui eſſe ſi vellet. Tunc in clariſſima ſapiẽtiæ luce videbitur, quod tunc piorum fides habet, antequàm manifeſta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficaciſſima ſit voluntas Dei, quæ multa poſſit & non velit, nihil autẽ quod non poſſit, velit. Idem in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum ſuſcitauit in corpore. Nunquid dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? Potuit quidem, ſed noluit. His authoritatibus alijſque multis aperte docetur, quòd Deus multa poſſit facere quæ nõ vult: quod etiam ratione probari poteſt. Nõ enim vult Deus omnes homines iuſtificare, & tamen quis dubitat eũ poſſe? Poteſt ergo Deus aliud facere quàm facit, & tamen ſi aliud faceret, alius ipſe non eſſet. Et poteſt aliud velle quam vult, & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo poteſt eſſe. Quòd etſi poſſit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter, nec noua voluntate, ſed ſempiterna tantum voluntate velle poteſt: poteſt enim velle quod ab æterno poteſt voluiſſe, habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult nec ab æterno voluit.

Authoritatibus confirmat deum plura quam facit facere poſſe Mat. 26. f

Cap. 85. in Tomo 3.

Matt. 11. c

Cap. 7. in Tomo 7.

Ioan. 11. f

Quòd ſine mutabilitate potentiæ vel voluntatis poteſt deus & alia velle et alia facere quam quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID MELIVS QVAM FACIT.

Diſtinct. XLIIII. A

Nunc illud reſtat diſcutiendum, vtrum melius aliquid poſſit facere quàm facit. Solent enim ſcrutatores dicere, quòd ea quæ facit Deus, non poteſt meliora facere, quia ſi poſſet facere & non faceret, inuidus eſſet, & non ſumme bonus. Et hoc ex ſimili aſtruere conantur. ait enim Auguſtinus in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem ſe generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit

De potentia dei in comparatione ad modũ ſiuẽ qualitatem rerũ Illi dicunt non poſſe.

debuit æqualem, Si enim voluit & non potuit, infirmius eſt. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuiſſe filium. A ſimili volunt dicere, quòd ſi poteſt Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus eſt. Sed non valet huius ſimilitudinis inductio, quia filium genuit de ſubſtantia ſua. Ideoque ſi poſſet gignere æqualem & non gigneret, inuidus eſſet, alia vero quæ non de ſubſtantia ſua facit, meliora facere poteſt. *Quæſt. 50. & lib. 3. cõtra Maximinum. To. 6. c. 18. Tomo. 4.*

Quæſtio qua illi artantur. B

Verum hic ab eis reſponderi depoſco, cur dicunt rem aliquam ſiue etiam rerum vniuerſitatem, in qua maior coſummatio expreſſa eſt, non poſſe eſſe meliorem quàm eſt, ſiue ideo, quia ſumme bona eſt, ita vt nulla omnino boni perfectio ei deſit, ſiue ideo, quia maius bonum quod ei deeſt, capere ipſa non valeat. Sed ſi ita ſumme bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni deſit, iam creatura creatori æquatur. Si vero ideo non poteſt melior eſſe, quia bonum amplius quod ei deeſt, capere ipſa non valeat, iam hoc ipſum non poſſe defectionis eſt, non conſummationis, & poteſt eſſe melior, ſi fiat capax melioris boni, quod ipſe poteſt qui eã fecit. Poteſt ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Aug. ſuper Gene. Talem potuit Deus hominem feciſſe, qui nec peccare poſſet, nec vellet, & ſi talem feciſſet, quis dubitat cum meliorem fuiſſe? Ex prędictis conſtat, quòd poteſt Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm fecit. *Augu. ſuper Gen. ad lib. 4. c. 14. Lib. 11. de Geneſi ad liter. c. 7. in tom. 3.*

Vtrum alio vel meliori modo poſſit facere quàm facit. C

Poſt hæc conſiderandum eſt, vtrum alio modo vel meliori quàm facit, poſſit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad ſapientiã opificis referatur, nec alius nec melior modus eſſe poteſt. Nõ enim poteſt facere aliquid aliter vel melius quàm facit, id eſt, alia ſapientia vel maiori ſapientia, nihil enim ſapientius poteſt facere quàm facit. Si vero referatur modus ad rem ipſam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior poteſt eſſe modus. Et ſecundum hoc concedi poteſt, quia ea quæ facit, poteſt facere melius, & aliter q̃ facit, quia poteſt quibuſdam meliorem modum exiſtendi pręſtare, & quibuſdam alium. Vnde Auguſtinus in 13. libr. de Trinita. dicit, quòd fuit & alius modus noſtræ liberationis poſſibilis Deo, qui omnia poteſt: ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. Poteſt ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit, vt tamen modus referatur ad qualitatem operis id eſt, creaturæ, non ad ſapientiam creatoris. *Reſponſio*

Vtrum Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. D

Propterea quęri ſolet, Vtrum Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. Quod quibuſdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & reſurgere, & alia huiuſmodi, quæ modo non põt, Potuit ergo quæ modo nõ põt, & ita habuit potentiã quã mõ nõ hét, vnde videtur potẽtia eius imminuta. Ad quod dicimus, *Reſponſio.*

 quia

quia ſicut omnia ſemper ſcit quæ aliquando ſciuit, & ſemper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam ſcientiam amittit, nec voluntatem mutat quam habuit, ita omnia ſemper poteſt quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia ſua priuatur. Non eſt ergo priuatus potentia incarnandi vel reſurgendi, licet non poſſit modo incarnari vel reſurgere. Sicut enim potuit olim incarnari ita & poteſt modo incarnatus eſſe, in quo eiuſdem rei potentia monſtratur. Vt enim olim ſciuit ſe reſurrecturum, & modo ſcit ſe reſurrexiſſe. Nec eſt alia ſcientia illud olim ſciuiſſe, & hoc modo ſcire, ſed eadem omnino. Et ſicut voluit olim reſurgere, & modo reſurrexiſſe, in quo vnius rei voluntas exprimitur, Ita potuit olim naſci, & reſurgere, & modo ipſe poteſt natus fuiſſe & reſurrexiſſe, & eſt eiuſdem rei potentia. Si enim poſſet modo naſci, & reſurgere: non eſſet idem poſſe. Verba enim diuerſorum temporum diuerſis prolata temporibus, & diuerſis adiuncta aduerbijs eundem faciunt ſenſum, vt modo loquentes dicimus, iſte poteſt legere hodie, cras autem dicemus, iſte poteſt legiſſe, vel potuit legere heri, vbique vnius rei monſtratur potentia. Si autem diuerſis temporibus loquentes eiuſdem temporis verbis & aduerbiis vtamur, dicentes hodie, iſte poteſt legere hodie, & dicentes cras, iſte poteſt hodie legere, non idem ſed diuerſa dicimus eum poſſe. Fateamur ergo Deũ ſemper poſſe quicquid ſemel potuit, id eſt, habere omnem illam potentiam quam ſemel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius ſemel habuit, ſed non ſemper poſſe facere omne illud quod aliquando potit facere poteſt quidem facere aut feciſſe aliquãdo quod potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id eſt, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet, & cuiuſcunque rei volũtatem habuit, & modo habet, non tamen vult eſſe vel fieri omne quod aliquando voluit eſſe vel fieri, ſed vult fuiſſe vel factum eſſe. Ita & de ſcientia Dei dicendum eſt.

Hic contra dicitur magiſtro a pleriſque modernis doctoribus.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENTIA DEI EST VNA ET AETERNA, *& de ſignis eius.* *Diſtinct.* XLV. A

De quiditate voluntatis dei.

IAM de voluntate Dei aliquid pro ſenſu noſtri imbecillitate dicendum eſt. Sciendum eſt ergo, quia voluntas ſiue volẽs de Deo ſecundum eſſentiam dicitur. Non eſt enim ei aliud velle & aliud eſſe, ſed omnino idem. Et ſicut idem eſt ei eſſe bonum quod eſſe Deũ, ita idem eſt ei eſſe volentem, quod eſſe Deum. Nam voluntas quia ſemper volens eſt, non affectus vel motus eſt, qui in Deum cadere non valet, ſed diuina vſia qua volens eſt Deus, & huiuſmodi.

Quòd licet idem ſit Deo velle quod eſſe, non tamen poteſt dici Deus eſſe omnia quæ vult. B

Et licet idem ſit Deo velle quod eſſe, non tamen dicendum eſt Deum

Deum eſſe omnia quæ vult:quod quidam de Dei voluntate non recte ſentientes,nobis obiiciũt dicentes, Si Idem eſt Deo velle quod eſſe,ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum eſſe omnia quæ facit:alioquin non ibi illo verbo idem ſignificatur, quod ſignificatur hoc verbo eſſe,cum de Deo dicitur. Et ſi ita eſt, non ſemper dicitur de Deo velle ſecundum eſſentiam. Si vero ſecundum eſſentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus,quia licet idem penitus ſit Deo velle quod eſſe,non tamen poteſt dici omnia quæ vult:ſicut idem eſt Deo eſſe quod ſcire,nec tamen ſicut dicitur ſcire omnia,ita quoque poteſt dici eſſe omnia.

Obiectio quorundã.

Reſponſio plenam cõtinens ſolutionem.

Quis ſit ſenſus horum verborum, Deus ſcit vel Deus vult, Item, Deus ſcit omnia, vel vult aliquid, & quid de Deo in his prędicetur. C

Et vbicunq; Deus dicitur ſcire vel ſciens,vel velle uel volẽs,hęc de eo ſecundum eſſentiam dicuntur.Cum enim dicitur, Deus ſcit, vel Deus vult,ſiue Deus eſt ſciens vel volens, eſſentia diuina prædicatur,& Deus eſſe enunciatur.Cum autem additur:omnia,vel aliquid,vel aliqua,& dicitur Deus ſcit omnia,vel vult aliquid, vel aliqua: eſſentia quidem diuina prædicatur non ſimpliciter & abſolute,ſed ita vt ſcientię quæ ipſe eſt:omnia ſubiecta monſtrentur,& voluntati quæ ipſa eadem eſt, aliquid vel aliqua ſubiecta eſſe dicãtur: vt talis fiat ſenſus,Deus ſcit omnia,ideſt,Deus eſt cuius ſciẽtiæ quę ipſius eſſentia eſt,omnia ſubiecta ſunt.Similiter Deus vult hæc,vel illa,id eſt,Deus eſt,cuius voluntati quę ipſe eſt, hęc ſiue illa ſubiecta ſunt. Volens ergo ſiue velle dicitur Deus ſecundum eſſentiam, cuius voluntas eſſentia eſt ſempiterna & immutabilis (licet ea varientur & tranſeant quæ ei ſubiecta ſunt) quæ non poteſt eſſe iniuſta vel mala, quia Deus eſt.

Quod Dei voluntas ſumme bona, cauſa eſt omnium quæ naturaliter ſunt: cuius cauſa non eſt quærenda, quia nullam habet,cum ſit æterna. D

Hęc itaq; ſumme bona voluntas,cauſa eſt omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta ſiue futura ſunt quæ nulla præuenta eſt cauſa, quia ęterna eſt. Ideoque cauſa ipſius quærenda non eſt. Qui enim eius cauſam quęrit,aliquid maius ea quærit,cum nihil ea maius ſit. Vnde Auguſt.in libro 83.q. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere,cauſam quærit voluntatis Dei. Omnis autem cauſa efficiens maior eſt eo quod efficitur.Nihil autem maius eſt voluntate Dei.Non ergo eius cauſa quærenda eſt.Idem in libro cõtra Manichæos.Si qui dixerint,quid placuit Deo facere cælum & terram? Reſpondendum eſt eis, qui voluntatem Dei noſſe deſiderant, cauſas & voluntatem Dei ſcire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ ſunt ipſa ſit cauſa. Si enim habet cauſam voluntas, eſt aliquid quod antecedat voluntatem Dei,quod nefas eſt credere.Qui ergo dicit, quare fecit Deus cœlum & terram? Reſpondendum eſt illi

Hic dicit quare deus cauſa quærenda non eſt.

Queſt.28. in tom.4.

Li.1.c.2. Tomo 1.

quia vult. Voluntas enim dei cauſa eſt cœli & terræ: & ideò maior eſt voluntas dei, quàm cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quærit quàm eſt voluntas dei, nihil autem maius inueniri poteſt. Compeſcat ſe ergo humana temeritas, & id quod non eſt non quærat, ne id quod eſt non inueniat. Ecce his authoritatibus aperte inſinuatur, quòd voluntatis dei cauſa nulla eſt, & ideo quærenda non eſt.

Quòd voluntas dei prima & ſumma cauſa eſt omnium. **E**

Cap. 4.

Idem ca. 4 eiuſdem et in principio. 2. cap. Sapien. 8. a

Voluntas ergo dei, vt ait Augu. in 3. lib. de Trin. prima & ſumma cauſa eſt omnium ſpecierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi imperatoris egrediatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam. Vbi enim non operatur quod vult dei omnipotentis ſapientia, quæ pertingit a fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter? & non ſolum facit ea quæ perſeuerantia conſuetudinis admirationem non admittunt, ſed etiam ea, quæ propter raritatem & inſolitum euentum mira videntur: vt ſunt defectus luminarium, & terræ motus, & monſtroſi animantium partus, & his ſimilia, quorum nihil fit ſine voluntate dei, ſed pleriſq; non apparet. Ideoque placuit vanitati philoſophorum etiam cauſis alijs ea attribuere cum omnino videre non poſſent ſuperiorem cæteris omnibus cauſam, id eſt, voluntatem dei. Itaque non niſi dei voluntas cauſa prima eſt ſanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo ſola eſt vnde ortum eſt quicquid eſt, & ipſa non eſt orta ſed æterna.

Quibus modis accipitur dei voluntas. **F**

Idem lib. 2

Quæ vere & proprie dicitur dei voluntas, & ea dicitur beneplacitum. Pſal. 113. Rom. 9. c Rom. 12. a

Hic non eſt prætereundum nobis, quod ſacra ſcriptura de voluntate dei varijs modis loqui conſueuit, & tamen non eſt dei voluntas diuerſa, ſed locutio diuerſa eſt de voluntate, quia nomine voluntatis diuerſa accipit. Nam voluntas dei vere ac proprie dicitur quæ in ipſo eſt, & ipſius eſſentia eſt: & hęc vna eſt, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta eſſe non poteſt, de qua propheta ait, Omnia quæcunque voluit dominus fecit. Et Apoſtolus, Voluntati eius quis reſiſtit? Et alibi, Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum dei ſiue diſpoſitio.

Quòd ſecundum figuram dicitur voluntas dei præceptio prohibitio, conſilium, permiſſio, operatio, & ideo pluraliter dicit ſcriptura voluntates. **G**

Pſal. 110. Pſal. 88. Pſal. 18.

Aliquando vero ſecundum quandam figuram dicendi voluntas dei vocatur, quod ſecundum proprietatem non eſt voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, conſilium, necnon permiſſio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando ſcriptura voluntates dei pronunciat. Vnde propheta, magna opera domini exquiſita in omnes voluntates eius: cum non ſit niſi vna voluntas dei quæ ipſe eſt, pluraliter tamen dicit voluntates, quia voluntas dei varijs modis ac pro diuerſis accipitur, vt dictum eſt. Ita etiam idem propheta propter multos

effectus miſericordiæ & iuſtitiæ pluraliter dicit, Miſericordias domini in æternum cantabo. Et alibi, Iuſticiæ domini rectæ, lætificantes corda, cum tamen in deo vna ſit miſericordia vna iuſtitia, & vna eademq́; ſit miſericordia quæ iuſtitia, ſcilicet diuina vſia.

Quare præceptio eſt prohibitio & conſilium dicantur dei uoluntas. H

Ideo autem præceptio, & prohibitio atque conſilium cum ſint tria, dicitur tamen vnumquodq; eorum dei voluntas, quia iſta ſunt ſigna diuinæ voluntatis: quemadmodum & ſigna iræ dicuntur ira, & dilectionis ſigna dilectio appellantur, & dicitur iratus deus, & tamen non eſt ira in eo aliqua, ſed ſigna tantum quæ foris fiunt, quibus iratus oſtenditur, ira ipſius nominantur. Et eſt figura dicendi, ſecundum quam non eſt falſum quod dicitur, ſed verum quod dicitur ſub tropi nubilo obumbratur. Et ſecundum hos tropos diuerſæ voluntates dei dicuntur, quia diuerſa ſunt illa quæ per tropum voluntas dei dicuntur.

Vbi uoluntas dei pro præcepto & conſilio accipiatur. I.

Pro præcepto dei atque conſilio poteſt accipi voluntas, vt ibi, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Et alibi, qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe frater meus, & ſoror, & mater eſt. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Auguſt. in libro de ſpiritu & litera, infideles, inquit, contra voluntatem dei faciunt, cum eius euangelio. *Mat. 6.d* *Mat. 12.d* *Cap. 33. in Tomo 3.*

Quòd deus non uult hominibus fieri omnia quæ præcepit, uel non fieri quæ prohibet. K

Et ſi illa tria dicuntur dei voluntas, ideo quia ſigna ſunt diuinæ uoluntatis, non eſt tamen intelligendum deum omne illud fieri uelle quod cuicunque præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret, ſed ut Abrahæ probaretur fides. Et in euangelio præcepit ſanato ne cui diceret, ille autem prædicauit vbique, intelligens deum non ideo prohibuiſſe quin vellet opus ſuum prædicari, ſed vt daret formam homini laudem humanam declinandi. *Gene. 22.* *Mat. 1.d*

De permiſſione & operatione ubi dicantur dei uoluntas. L

Permiſſio quoque dei & operatio voluntas dei appellantur, qualiter accipit Auguſt. in ench. dicens. Non fit aliquid niſi omnipotẽs fieri uelit, uel ſinendo ut fiat, uel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcunque fiunt male, non enim hæc niſi iuſto iudicio dei ſinit, & profecto bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Ecce hic manifeſte habemus dei voluntatem appellari ipſius operationem uel permiſſionem, cum dicit non fieri aliquid niſi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona, & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte diſtinguit quomodo deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala, ſubdẽs uel ſinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit, uel ipſe faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim ſinit fieri, ſed non facit, bona *Cap. 97.*

vero ipſe facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala ſinit, volens bona operatur, & ob hoc permiſſio: & operatio voluntas dei dicuntur.

Quinque ſupra ſunt propoſita, quæ dicuntur ſecundum tropum, ut ideo diſtinguat lector ubique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

Quinque ergo ſupra poſita ſunt, quæ dicuntur ſecundum tropum dei voluntas: quia ſigna ſunt diuinæ voluntatis, quę vna eſt, & immutabilis, ſcilicet dei beneplacitum. Ideoque diligenter diſtinguat lector vbi de voluntate dei ſcriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei an pro aliquo ſignorum eius. Magna enim eſt adhibenda diſcretio in cognitione diuinæ voluntatis, quia & beneplacitum dei eſt voluntas eius: & ſignum beneplaciti eius dicitur volũtas eius. Sed beneplacitum eius æternum eſt, ſignum vero beneplaciti eius non: & conſonat rerum effectibus beneplacitum ipſius, & ipſi effectus rerum ab illo non diſcordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem eſt de ſignis, quia præcepit deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ nõ cauent, & conſulit quæ non implent.

Matt. 19.

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST DEI VOLVNTATEM NON POSSE

caſſari, quæ ipſe eſt, quædam uidentur obuiare.

Diſtinct. XLVI. A

De impletione volũtatis dei qualiter impleatur.

Diſ. præcedẽte par. F

Pſal. 113.

Rom. 9. d

1. Tim. 2. b

Mat. 23. d

Ex Au. in enchiridio cap. 9. 7.

Pſal. 113.

Rom. 9. d

HIC oritur quæſtio. Dictum eſt enim in ſuperioribus, & authoritatibus communitum, quòd voluntas dei ipſe eſt, quæ beneplacitum eius vocatur, caſſari non poteſt. quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cœlo & in terra. cui teſte Apoſtolo nihil reſiſtit. Quæritur ergo quomodo accipiendum ſit quòd Apoſtolus de domino ait. Qui vult omnes homines ſaluos fieri. Cum enim non omnes ſalui fiant, ſed plures damnentur: videtur vtique non fieri quod deus vult fieri, humana ſcilicet voluntate impediente voluntatem dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellãs. Quoties inquit, volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ita etiam hæc dicuntur tanquã dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate: & infirmiſſimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentiſſimus quod volebat. Vbi eſt ergo illa omnipotentia, qua in cœlo, & in terra, ſecundum prophetam, omnia quęcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius ſecundùm Apoſtolum nihil reſiſtit, ſi colligere filios Ieruſalem voluit, & non fecit? Hęc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Solutio,

Solutio, quomodo intelligendum ſit illud, uolui congregare & noluiſti. B

Sed audiamus ſolutionem: ac primum quomodo accipiendum ſit illud quod dominus ait, videamus. Non enim ex eo ſenſu illud dictum eſt, vt ait Aug. in ench. prędictam quęſtionem ſoluens, qua ſi dominus voluerit congregare filios Hieruſalem: & non ſit factum quod voluit quia ipſa noluerit, ſed potius ipſa quidem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, qua tamē nolente filios eius collegit ipſe omnes quos voluit: quia in cœlo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam vero voluit & non fecit, ſed omnia quæcunque voluit fecit: vt ſit ſenſus, quoties volui congregare filios tuos & noluiſti? id eſt, quotquot congregaui mea voluntate ſemper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti poſitum eſt, quòd illa domini verba ſuperioribus non repugnant. *Cap. 97.* *Pſal. 113.*

Quomodo intelligendum ſit illud, Qui uult omnes homines ſaluos fieri. C

Nunc videre reſtat, quomodo etiam premiſſa verba Apoſtoli prędictis non contradicant: qui de deo loquens ait, Vult omnes homines ſaluos fieri. Quorum occaſione verborum multi a veritate deuiauerunt, dicentes deum multa velle fieri quæ non fiunt. Sed nō eſt intelligendum ea ratione illud eſſe dictum, quaſi deus velit aliquos ſaluari & non ſaluentur. Quis enim tamen impie deſipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non poſſe conuertere? Non eſt vtique verum quod in Pſal. dicitur, quæcunque voluit fecit, ſi aliqua voluit & non fecit, & quod eſt indignius, ideo non fecit: quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in ſacris literis legimus, quòd velit omnes homines ſaluos fieri (quamuis certum ſit nobis non omnes homines ſaluos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentiſſime dei voluntati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptū eſt, Vult omnes homines ſaluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri ſaluum, niſi quem ſaluum fieri ipſe voluerit: non quòd nullus ſit hominum niſi quem ſaluum fieri velit, ſed quòd nullus fiat ſaluus niſi quem velit ſaluari, & ideo rogādus eſt, vt velit, quod neceſſe eſt fieri, ſi voluerit. Non eſt enim credendus omnipotens aliquid voluiſſe fieri quod factum non ſit. Sic etiam intelligitur illud, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non quia nullus hominum eſt qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Poteſt & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluiſſe, factumque non eſſe: qui ſine vllis ambiguitatibus ſiue in cœlo & in terra, ſicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quęcunque non fecit. Ex his aperte oſtenditur quòd Deus ea voluntate quę ipſe eſt, non vult aliquid fieri quod nō fiat, que non fieri quod fiat. *1 ad ti. 2. b* *Diſt. praecedenti paragra. F.* *Ex Aug. in enchir. Cap. 68.* *Pſal. 123.* *Ioan. 1 a.*

Vtrum

Vtrum mala dei voluntate fiant, an eo nolente D

Quę ſuper hoc a diuerſis dicũtur. Alij dicũt deum velle mala eſſe vel fieri, alij non.

Ideoq; cũ conſtet omnia bona quæ fiunt, eius fieri uoluntate, quę ſi fieri nollet, nullatenus fierent, rectè quęri ſolet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id eſt, peccata dei fiant uoluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diuerſa uaria ſentientes ſibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quòd deus uult mala eſſe uel fieri, non tamen uult mala. Alij uero quòd nec uult, mala eſſe nec fieri. In hoc tamen conueniunt & hi & illi, quòd utique fatentur deum mala non uelle. Vtrique uero rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam ſuam aſſertionem.

Quare dicuntur quidem deum velle mala eſſe vel fieri. E

Prima ratio illorum qui dicunt deum velle mala fieri.

Qui enim dicunt Deum mala uelle eſſe uel fieri, ſuam his modis muniunt intentionẽ. Si. n. inquiunt, mala non eſſe uel nõ fieri uellet, nullo modo eſſent uel fierent: quia ſi uult ea non eſſe uel non fieri, & non poteſt id efficere, ſcilicet ut non ſint uel non fiant, uoluntati eius & potentiæ aliquid reſiſtit, & non eſt omnipotens, quia non poteſt quod uult: ſed impotens eſt ſicuti & nos ſumus, qui quòd uolumus quandoque non ualemus. Sed quia impotens eſt, & in nullo impotens, certum eſt non poſſe fieri mala uel eſſe niſi eo uolẽte. Quomodo enim inuito eo & nolente poſſet ab aliquo malum fieri, cum ſcriptum ſit, Voluntati eius quis reſiſtit? Supra etiam dicit Auguſt. quia neceſſe eſt fieri ſi uoluerit. Sed uult mala fieri aut non fieri. Si uult fieri non, non fiunt, fiunt autem, uult ergo fieri. Item bonum eſt mala eſſe uel fieri, alioquin ſummè bonus non permitteret ea fieri. Vnde Augu. in Enchi. Quanuis ea, inquit, quę mala ſunt, inquantum mala ſunt, non ſunt bona: tamen ut non ſolum bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum ut eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotenti bono. cui proculdubio, quàm facile eſt quod uult facere, tam facile eſt quod non uult eſſe non ſinere. Hæc niſi credamus, periclitatur noſtra confeſſio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes, quòd bonum eſt mala eſſe: omnis autem boni deus author eſt, qui uult omne bonum eſſe quod eſt. Cum ergo bonum ſit mala fieri uel eſſe, ergo & mala uult fieri uel eſſe. His atque illis huiuſmodi rationibus & authoritatibus utuntur, qui dicunt deum uelle mala eſſe uel fieri.

Rom. 9.c

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Cap. 96.

Tomo. 3.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri mala, vel non eſſe. F

Quare nõ ſit verum deum velle mala fieri, Hic quęritur an ſit verum, deũ

Illi uero qui dicunt dei uoluntate mala non fieri uel non eſſe, inductionibus præmiſſis ita reſpondent: dicentes, Deum nec uelle mala fieri nec uelle non fieri uel nolle fieri, ſed tantum non uelle fieri. Si enim uellet ea fieri uel eſſe, faceret utique ea fieri uel eſſe, & ita eſſe authorem malorum, non eſt autem author malorum, ut ſanctorum proteſtantur authoritate, non ergo eius uoluntate fiunt mala. Item ſi nollet mala fieri, uel uellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non eſſet: cum eius uoluntas humanæ uoluntatis

eſſe-

effectu impediretur. Ideoque non concedunt deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri, ne impotens eſſe videatur, ſed tantum dicũt eum non velle mala fieri, vt non author, ſed permiſſor malorũ monſtretur. Vnde & euangeliſta vbi oſtendit deum authorem eſſe omnium bonorũ dicens, omnia per ipſum facta ſunt: conſequenter malorum authorem eſſe negat, dicens, Et ſine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum. Non dixit per eum factum eſſe, vel eo nolente & inuito, ſed tantum ſine eo, id eſt, ſine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo deo volentes vel nolente, ſed non volente fiunt mala, quia non ſubeſt dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: ſed vt fieri ſinat, quia bonum eſt ſinere mala fieri, & vtique volens ſinit non volens mala: ſed volens ſinere ſinit, vt ipſa fiant, quia nec mala ſunt bona, nec ea fieri vel eſſe bonum eſt.

velle non fieri mala vel nolle fieri.

Quòd verum ſit deum non velle mala fieri.

Ioan. 1. a

Quòd non deo volente, ſed non volente fiant mala.

Quomodo intelligendum ſit illud Auguſtini, mala fieri bonum eſt. G

Quod vero Auguſt ait, Mala fieri bonum eſt, nec ſinerentur mala ab omnipotenti bono fieri niſi hoc eſſet bonum, vt ea eſſent, ea ratione dictum eſſe aſſerunt, quia ex malis quæ fiunt deus bona elicit nec ipſe permitteret ea fieri niſi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augu. in eodem lib. ench. aperte indicans prædictorum uerborum eſſe talem intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerum eſt ſumma poteſtas cum ſumme bonus ſit, nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeo eſſet omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Item in eodem, Melius iudicauit deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque ſenſu dictum eſt ac uerum eſt, bonum eſt mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui ſecundum propoſitum uocati ſunt ſancti) accidit bonitas, id eſt, utilitas. Talibus enim (ut ait Apoſtolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis proſunt, quæ aliis facientibus obſunt. Vnde etiam aliquando in ſcriptura legitur malũ appellari bonum, ut Hieroni. ſuper Marcum, Malum, inquit, Iudę bonum fuit, ſcilicet nobis, nec ſi bonum eſt illi, inde ſequitur quod ſimpliciter bonum ſit, proprie enim ac ſimpliciter bonum eſt, quod in ſe & facienti bonum eſt.

Confirmat illum ſenſum alia authoritate eiuſdem. cap. 11. in Tomo 3. circa principium.

Cap. 72.

Rom. 8 f.

Commentario ad cap. 14. in to. 9

Quadripartita boni acceptio. H

Eſt enim aliquid quod in ſe bonum eſt, & cui fit, ſed non eſt bonũ facienti, ut cum ſubuenitur pauperi, ſed nõ propter deum, & eſt aliquid bonum in ſe & facienti, ſed non ei cui fit, ut cũ ueritas propter deum alicui non obedienti prædicatur, & eſt aliquid in ſe & facienti & ei cui fit bonum, ut cum ueritas prædicatur propter deũ credẽti. Vnde Apoſtoli, Bonus odor ſumus deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Eſt autem aliud, quod nec in ſe bonũ eſt & facienti nocet, & damnat, niſi pœniteat, ut malum, ualet tamen ad aliquid. Vt enim ait Aug. in ench. A ſumme & æqualiter & immutabiliter trinitate bona creata ſunt oĩa, nec ſumme, nec ęqualiter, nec immutabiliter

2. Cor. 2. d

Cap. 10. & 11. Tomo 3.

bona,

bona, ſed tamen non etiam ſingula. Simul vero vniuerſa valde bona: quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis.

Quòd mala vniuerſitati valent & facientibus ſua propria, vel patientibus aliena proſunt, electis tamen. I

Hinc patet quòd ex malis quæ fiunt, aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora exiſtunt. Ipſis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, ſi ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Talibus enim, vt ait Auguſt. in
Ad Ro.8 lib. de correctione & gratia, vſque adeo Deus omnia cooperatur in
Cap. 9. bonum, vt ſi qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis
Tomo 7. faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctio-
Luc.22.g res: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles pie perferunt,
Aug.13. vt ait Augu in lib. de Trin. ipſis vtique proſunt, vel ad delenda pec-
Lib.c.16. cata: vel ad exercendã probandamq; iuſtitiam: vel ad demonſtrãdam
Iob 19.a. huius vitæ miſeriam. Ideoque & Iob dei manum, & Apoſtolus Sa-
2.Co. 12.a tanę ſtimulum ſenſit, & vterque bene profecit: quia malum bene portauit.

Ex prædictis concludit oſtendens eſſe bonum fieri mala multis modis. K

Siquis igitur diligenter attendat quæ ſcriptæ ſunt, facile eſt ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum eſſe, quod bonum eſt mala fieri vel eſſe, non quia malum ſit bonum, vel quia bonum ſit malum fieri. Nõ eſt enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non eſt bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc eſſet bonum, profecto huius Deus author eſſet, qui eſt author omnis boni.
Quæſtio 3 Quod ſi huius deus author eſt, eo ergo authore homo agit mala, &
Tomo 4. ita eo authore homo fit deterior. Et ſi eo authore homo fit deterior tunc eo volente homo fit deterior. Idem eſt enim dicere aliquid fieri deo authore, quod deo volente: Deo autem authore homo nõ fit deterior, ergo non deo volente, vt Auguſt. in 83.q. aperte aſtruit à minori, dicens ita, Nullo ſapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim eſt iſta culpa quæ in ſapientem hominem cadere nequit. Eſt autem Deus omni homine ſapienti præſtantior: Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim eſt præſtantior Dei voluntas, quàm hominis ſapientia. Illo autem authore cum dicitur, illo volente dicitur: ergo eſt vitium voluntatis humanę, quo eſt homo deterior: quod vitium ſit longe abeſt a Dei voluntate, vt ratio docet, a quo ſit quærendum eſt. Ecce aperte dicit Aug. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, ſed vitio voluntatis ſuæ. Non eſt ergo Deo authore quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quòd in Deo non eſt cauſa vt ſit homo deterior. L

Quæſt. 4. Deinde idem Augu. quærens quæ ſit cauſa vt homo ſit deterior, in

in deo eam non eſſe aſſerit, in eodem lib. dicens, Vt ſit homo deterior, aut in ipſo eſt, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla cauſa eſt: Si in alio, aut in deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque deus, neq; homo ſit: ſed in deo (bonorum.n. Deus tantũ cauſa eſt) ergo in homine eſt, aut in eo quod neq; Deus neq; homo, aut in nihilo. Et ex his aperte oſtenditur, quòd non eſt bonum vt ſit homo deterior, quia non eſt Deus eius rei cauſa, qui tantum cauſa bonorum eſt. Et ſi non eſt bonum vt homo fiat deterior, non eſt ergo bonum vt ab eo fiat malum, non ergo vult deus vt ab eo fiat malũ.

Aliter probat quòd Deo Authore non fiunt mala.

Item aliter etiam oſtenditur quod deo authore, id eſt, volente nõ fiunt mala, quia ipſe non eſt cauſa tendendi ad non eſſe. Tendere.n. ad non eſſe malum eſt. Ipſe autem author mali non eſt: tendit vero ad non eſſe qui operatur malum, nõ ergo deo authore eſt, ꝙ aliquis operatur malum. Non eſt ergo bonum, ꝙ aliquis operatur malum, quia tantum boni deus author eſt. Hoc aũt Augu. in eodem lib apertè explicat ita dicens. Qui oĩum quæ ſunt author eſt, & ad cuius bonitatem id pertinet vt ſit omne quod eſt, boni tantummodo cauſa eſt. Quocirca mali author non eſt, & ideo ipſe ſummum bonũ eſt: a quo in nullo deficere bonum eſt, & malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi, i. tendendi ad non eſſe, qui vt ita dicam, eſſendi cauſa eſt, quia oĩum quæ ſunt author eſt, quæ inquantũ ſunt, bona ſunt. Ecce aperte habes quòd deficere à Deo, qui ſummum eſt bonum, malum eſt: mala ergo facere malum eſt, non ergo Deo authore vel volente mala fiunt. *Quæſt. 21 in principio & fine*

Obiectio quorundam ſophiſtica, quæ probare nituntur ex Deo eſſe quòd mala fiant. N

Iam ſufficienter oſtenſum eſt, quod deo authore non fiunt mala. Quidam tñ ſophiſtice incidẽtes, & ideo deo odibiles, ꝓbare conantꝰ ex deo authore eſſe ꝙ mala fiunt, hoc modo. Quod mala fiũt, verum eſt: oẽ autem verũ quod eſt, a veritate eſt quę deus eſt: a deo ergo eſt quòd mala fiũt. Quod aũt omne verum a deo ſit confirmãt authoritate Aug. in lib. 83. q. ita dicentis. Oẽ verũ a veritate verũ eſt: eſt aũt veritas deus: deum ergo habet authore oẽ verum. Eſt autem verum quod mala fiũt vel ſunt, deo ergo authore eſt qđ ſunt vel fiũt mala. *Quæſti. 1. Ioan. 14.*

Reſponſio, vbi concedit omne verum eſſe a Deo, & ſophiſma aperit. O

Quibus facile eſt nobis reſpondere, ſed indignum reſponſione videtur quod dicunt: Omne nãque verum a deo eſt, vt ait Augu. cui conſonat Ambr. qui tractans illud verbum apoſtoli, Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto: dicit quòd cum verum a quocunque dicitur, a ſpiritu ſancto eſt. Cum itaque verum ſit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, ſcilicet, mala fiunt, a deo eſt: ſed non inde ſequitur quòd a deo ſit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum deus eſſe intelligeretur: quod *Tomo 4. explanatione. 1. Co. 12. A Per ſimile oſtendit illud eſſe falſum.*

ex

ex ſimili manifeſte falſum oſtenditur, Deus prohibet furtum fieri, ſed furtum fieri verum eſt, ergo prohibet verum: non ſequitur.

Partē quæſtionis approbat illorum qui dicūt deū non velle mala fieri. P

Hæc igitur & alia huiuſmodi inania relinquentes præmiſſæ quæſtionis parti ſaniori fauentes, quæ ſanctorum teſtimoniis plenius approbatur: dicamus deum non velle mala fieri: nec tamen velle nō fieri neq; nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit & q̄ quod vult non fieri nō fit. Fiunt aūt multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER IMPLETVR DE HOMINE quocunque ſe vertat. Diſt. XLVII.

A

Quod voluntas dei ſemper fit efficaciter. Augu. in ench. cap. 100. & 6. ſequētibus. Cap. 107. in fine.

VOLVNTAS quippe Dei ſemper efficax eſt vt fiat omne q̄ velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine ſemper impletur quocunque ſe vertat. Nihil. n. (vt ait Augu. in libro de lib. arbitrio) conſtitutum ſuperat voluntatem dei, & ſi facit contra eius volūtatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipſe eſt nihil putandum eſt ita fieri tanquam velit fieri, & non fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Augu. in Ench.) ſemper impletur aut de nobis aut a nobis. De nobis impletur, ſed tamē non implemus eā quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo. n. facimus, quia ſcimus placere deo. Ita & de homine ſemper deus implet ſuā voluntatem, quia nihil facit homo de quo deus non operetur quod vult. Non. n. vult deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat: in peccatis vero perſeuerātem punire, vt iuſtitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut ab alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hęc ſunt magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius.

Pſal. 110. Augu. in enchiridio. Cap. 100. per totum.

Et tam ſapiēter exquiſita, vt cum angelica & humana creatura peccaſſet, id eſt, non quod ille, ſed quod voluit ipſa feciſſet, etiā per eandem creaturæ voluntatem, qua factum eſt, quod creator non voluit implere ipſe quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam ſumme bonus ad eorum damnationem, quos iuſtè prædeſtinauit ad pęnam, & ad eorum ſalutem quos benignè prædeſtinauit ad gratiam. Quantum. n. ad ipſos attinet, quod deus noluit fecerunt: quātum vero ad

Pſal. 100.

omnipotentiam dei, nullo modo id facere voluerunt. Hoc quippe ipſo quod contra eius voluntatem fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas eius. Præterea nāque magna opera domini ſunt exquiſita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatem, quia non fieret ſi non ſineret: nec vtique nolens ſinit, ſed volens, nec ſineret bonus fieri male, niſi omnipotens etiam de malo poſſet facere bene. his verbis euidenter monſtratur quod voluntas dei æterna ſemper impletur de homine, etiam ſi faciat homo contra Dei voluntatem.

Sed

Sed attendendum eſt diligenter quomodo in ſuperioribus dicitur fieri aliquid cõtra dei voluntatem, quod tamen non fit præter eam. & qualiter intelligendum ſit illud, quantum ad ſe, fecerunt quod Deus noluit: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere ualuerunt. Videntur enim iſta ſuperioribus obuiare, vbi dictum eſt voluntati eius nihil reſiſtere.

Inquirit ſenſus prædictorum verborum. *Rom. 9.d*

Hic aperit diuerſis modis ſupra accipi dei voluntatem. B

Verum, vt ſupra diximus, voluntas dei diuerſis modis accipitur: quæ diuerſitas in prædictis verbis diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi.n. dicit non fieri pręter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem diſſimiliter accepit uoluntatem, & non ipſam uoluntatẽ, quæ deus eſt, & ſempiterna eſt, ſed eius ſigna prædictis uerbis intelligi uoluit, i. prohibitionem ſiue pręceptionem & permiſſionem. Multa.n. fiunt contra dei præceptum uel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permiſſionem. Ipſius nãque permiſſione omnia fiunt mala, quæ tamen pręter eius uoluntatem ſempiternam fiunt. Sicut Aug. dicit ſuper illum locũ pſal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera.n. hominum dicit ea quæ mala ſunt, quæ præter dei uoluntatem fiunt quę ipſæ eſt, ſed nõn præter eius permiſſionem, quæ ipſe non eſt. Appellatur tamen ipſa dei uoluntas, quia deus uolens ſinit mala fieri. Fiunt & cõtra eius præceptionem uel prohibitionem, ſed nõ contra eius uoluntatem quæ ipſæ eſt: niſi dicantur contra eam fieri, quia pręter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, ut uelit fieri quod nõ fiat, uel nolit fieri & fit: quod euidenter ibi Augu. notauit, ubi ait, Quãtum ad ipſos attinet, quod deus noluit fecerunt. quantum uero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere ualuerunt. Ac ſi diceret fecerunt contra dei præceptum, quod appellatur uoluntas: ſed non fecerunt contra Dei uoluntatem omnipotentem, quia hoc non ualuerunt, illud ualuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra Dei uoluntatem, i. præceptum, de ipſis facta eſt uoluntas eius, i. impleta eſt uoluntas eius ſempiterna, qua eos uolebat. Vnde Grego. ſuper Gene. Multi uoluntatem dei peragunt, unde mutare contendunt, & cõſilio eius reſiſtentes obſequuntur quia hoc eius diſpoſitioni militat, quæ per humanum ſtudium reſultat. Hic aperte oſtenditur, quia dum mali conſilio ac præcepto Dei reſiſtunt, quod uoluntas dei appellatur, ea faciunt unde uolnntas eius quæ ipſe eſt, impletur: quæ diſpoſitio uel beneplacitum uocatur. Nam ut ait Auguſt. in Ench. quantælibet ſint uoluntates angelorum & hominum bonorum uel malorum, uel illud quod deus, uel aliud uolentium quam deus, omnipotentis uoluntas ſemper inuicta eſt, quæ mala eſſe nunquam poteſt, quæ etiam dum mala irrogat, iuſta eſt, & profecto quę iuſta eſt, mala non eſt. Deus ergo omnipotens ſiue per miſericordiam cuius uult miſeretur, ſiue per iudicium quem uult obdurat: nec iniquè aliquid facit, nec niſi uolens quicquam facit, & omnia quæcunque uult facit.

In tomo 8. enarratione ad pſalmum 16.

Ex quo ſenſu verum ſit nihil fieri contra eius voluntatem.

Cap. 102. Tomo 3.

Sum-

Summatim perſtringit ſententiam prędictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare, cum non nelit hoc ab omnibus impleri. C

Ex prædictis liquet quod voluntas Dei quæ ipſa eſt, ſemper inuicta eſt, nec in aliquo quaſſatur, ſed per omnia impletur. Conſilium vero eius & præceptio ſiue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus propoſita & data ſunt. Neque ideo præcepit omnibus bona vel prohibuit mala, vel conſuluit optima, quod vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quę prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo poteſt ab homine ſuperari vel impediri eius voluntas) ſed vt iuſtitiam ſuam hominibus oſtenderet, & mali eſſent inexcuſabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam ſortirentur, ſicut vtriuſque ab æterno præparauit. Ea ergo quę omnibus præcepit vel prohibuit, a quibuſdam voluit fieri vel vitari, ſed non ab omnibus, & quędam perſonaliter præcepit & in veteri & in noua lege, quę ab eis quibus præcepit, fieri noluit, vt Abrahæ de immolatione filii, & in euangelio quibuſdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

Gen. 22. a
Mar. 1. d

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNTATE ALIVD VVLT QVAM *Deus, & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult.*

Diſtinct. XLVIII.

Qualiter voluntas noſtra diuinæ conformetur.

SCIENDVM quoque eſt quod aliquando mala eſt voluntas hominis idem volentis quod deus vult fieri. & aliquando bona eſt voluntas hominis aliud volentis quam deus. Vt enim bona ſit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim intereſt inter voluntatem dei, & voluntatem hominis, vt in quibuſdam aliud congruat deo velle, aliud homini. Vnde Auguſt. in Ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod deus non vult. bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas eſſe nunquam poteſt, tanquam ſi bonus filius patrem velit viuere, quem deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, vt hoc velit homo voluntate mala quod deus vult bona: velut ſi malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus; iſte vero id vult quod vult & deus, & tamen bonæ dei voluntati pietas illius potius conſonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multum enim intereſt quid velle homini, quid velle deo congruat, & ad quem finem ſuam quiſque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Poteſt enim velle bonum quod non congruat ei velle, & poteſt velle bonum quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona voluntas.

Cap. 101. Tomo 3.

Quod bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur, vt in paſſione Chriſti contigit, vbi quiddam factum eſt quod Deus bona, & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit. B

Illud quoque non eſt prætermittendum, quòd aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur, vt in crucifixione Chriſti factum eſt, quem Deus bona voluntate mori voluit, Iudæi vero, impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, ſcilicet vt Chriſtus pateretur, & moreretur, ſed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, ſcilicet occidere Chriſtũ, quod fuit mala actio, & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit Deus, paſſionem vero Chriſti voluit, ſicut & in ipſo pſal. Chriſtus ad patrem ait, Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, voluiſti ſeſſionem meam, id eſt, voluiſti & reprobaſti paſſionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Chriſtus pateretur, nec tamẽ voluit vt Iudęi occiderent quia voluit pœnam Chriſti, ſed non voluit culpam Iudęorum, nec tamen noluit, ſi enim noluiſſet, nec fuiſſet. *Pſal. 138.*

Oppoſitio. C

Sed ad hoc opponitur ſic: Si voluit Deus vt Chriſtus pateretur, voluit vtique vt pateretur a Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur a Iudęis, cum paſſus ſit, factum eſt itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati a Iudæis, ergo voluit eum occidi a Iudæis, voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod reſpõdentes dicimus, ſimpliciter concedendum eſſe, quòd Deus voluit Chriſtum pati & mori, quia eius paſſio bonum fuit, & cauſa noſtræ ſalutis. Cum autem dicitur volebat eum pati, vel occidi a Iudæis, hic diſtingnendum eſt. Si enim intelligitur ſic, volebat eum ſuſtinere paſſionem ſiue crucifixionem a Iudæis illatam, verus eſt ſenſus: Si vero intelligitur, ſic volebat vt Iudæi occiderunt eũ, falſum eſt. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum, quæ mala erat, ſed volebat paſſionem bonam: & hęc voluntas per malas Iudęorum voluntates impleta eſt. Vnde Aug. in Enchiridio, Deus quaſdam volũtates ſuas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas, ſicut per maleuolos Iudæos bona voluntate patris Chriſtus pro nobis occiſus eſt, quod tantum bonũ fuit, vt Apoſtolus Petrus quando id fieri nolebat Satanas ab ipſo qui occiſus eſt, diceretur. Ecce manifeſte habes magnum bonum fuiſſe quòd Chriſtus occiſus eſt, & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus eſt. *Reſponſio.* *Cap. 101. Tomo 3.* *Mat. 16. d*

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Chriſtus pateretur, & moreretur: placuit quidem intuitu noſtræ redemptionis, ſed non ipſius cruciatus. D

Ex qua ſoluitur quæſtio quæ quæri ſolet, vtrum viris ſanctis placere debuerit quòd Chriſtus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu noſtræ redemptionis, ſed non intuitu ipſius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Chriſtum mo

ti propter liberationem hominis & implationem diuinæ voluntati, ſed non voluerunt delectatione ipſius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & triſtabantur, ſed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Chriſtum mori pro hominis redemptione, & tamen de morte ipſius diuerſis de cauſis corda eorum varie mouebantur.

Quomodo ſentiendum ſit de paſſionibus ſanctorum, an velle an nolle debeamus. E

Si vero quæritur vtrum eodem modo ſentiendum ſit de paſſionibus & martyrijs ſanctorum, Dicimus aliquam eſſe differentiam inter paſſionem capitis & membrorum: Chriſti namq; paſſio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſſio alicuius ſancti. Nullius enim paſſione redempti ſumus, niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modo eis qui paſſi ſunt, verumetiam alijs fidelibus ipſorũ paſſiones. veruntamen noſtra redemptio non ſunt, hoc enim paſſio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Illius ergo paſſionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri ſicut futurum credebãt, paſſiones uero ſanctorum poſſumus uelle & nolle, & utrunque bona uoluntate, ſi rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli paſſio, eo fine, quia prœmium eius per hoc auctum & paratũ cernebat, bonam uidetur habuiſſe uoluntatem, quæ uoluntati eius congruebat, quia cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto. Qui autem uoluit enim declinare paſſionem & effugere manus iniquorũ com paſſione pietatis, & ille habuit bonam uoluntatem. Vnde Augu. in Ench. Bonæ apparebant uoluntates piorum fidelium, qui nolebant Apoſtolum Paulum Hieruſ. pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus propheta prædixerat, & tamen hoc illum Deus pati uolebat pro annuncianda fide Chriſti, exercens martyrem Chriſti, neque ipſe bonã uoluntatẽ suã impleuit per Chriſtianorũ uolũtates bonas, sed per Iudæorũ malas, & ad eum potius pertinebant qui nolebãt quod uolebat, quam illi per quos uolentes factum eſt quòd uolebat, quia idipſum mala uoluntate fecerunt, quod Deus bona uoluntate uoluit. Ita & in paſſione Chriſti factum eſt, quod enim Deus uoluit, hoc idem Iudæi & diabolus, ſed illi mala uoluntate, deus uero bona uoluntate, ſcilicet ut Chriſtus moreretur. Veruntamen illi actum uoluerunt, quem deus non uoluit.

Quod paſſiones ſanctorum poſſumus velle & nolle, & vtrunque bona voluntate.

Cap. 101.
Act. 21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICAE SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM.

QVAE ad myſterium diuinæ vnitatis atque Trinitatis, licet ex parte, cognoſcendum pertinere noſcuntur, quæcum valuimus diligenter executi ſumus. Nunc ad conſiderationem creaturarum tranſeamus

Diſtinct. 1.

Quòd vnum eſt principium rerum & non plura ch. 120. A
Quid ſit creare, quid facere ibid. B
Secundum quam rationem dicuntur de Deo huiuſmodi verba agere, facere ibid. B. C. D
Quare rationis creatura facta ſit, id eſt, homo vel angelus 121 E. F. G. H
Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici caſus 121. I
Quare ita homo ſit inſtitutus, vt vnita ſit anima corpori. 122. K. L

Diſtinct. 2.

De angelis quando facti ſunt 122. A. B. C
Quòd nihil factum eſt ante cælum & terram 123. D
Quòd ſimul cum tempore & cum mundo cœperit ſpiritualis creatura & corporalis ib. E
Vbi angeli mox creati fuerint ibid. F
Quòd ſimul creata eſt viſibilium materia & inuiſibilium natura, & vtraque informis 124 G
Quomodo dixit Lucifer, aſcendam in cælum 124. H

Diſtinct. 3.

Quales facti fuerunt angeli 124. A
An omnes angeli fuerint æquales in eſſentia, ſapientia, & libertate arbitrij ibi. B
Quæ communia & æqualia habuerunt angeli 125. C
An boni vel mali creati ſint & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum ibid. D. E. F. G. H
De triplici ſapientia angelorũ ante caſum vel cõfirmationẽ. 127. I
An aliquam habuerunt Dei dilectionem vel ſui ante caſum ibi. K

Diſtinct. 4.

An perfecti & beati creati ſint an miſeri & imperfecti. 127. A. B. C. D
Quòd tribus modis dicitur perfectum 128. E. F

Diſtinct. 5.

De confirmatione & conuerſione ſtantium, & auerſione & lapſu cadentium ibid. A
De libero arbitrio breuiter tangitur ibid. B
An aliquid datum fuerit ſtantibus quo conuerterentur ibid. C
Qua gratia indigebant angeli, & qua non 129. D

An lapſis ſit imputanda auerſio. ibid.E.F
Vtrum beatitudinem quam acceperunt in confirmatione ſtantes metuerunt per aliquam tunc appoſitam gratiam ibid.G

Diſtinct. 6.

Quod de maioribus & minoribus quidem ceciderũt, inter quos vnus fuit celſior ſcilicet Lucifer 129.A
Vnde & quomodo deiecti ſunt 130.B
Quare non eſt eis conceſſum habitare in cœlo vel in terra ibi.C.D
An omnes dęmones ſint in hoc aere caliginoſo, vel aliqui in inferno ibi.E.F
De poteſtate Luciferi 131.G
An dæmones ſemel victi a ſanctis vltra accedant ad ipſos vel ad alios ibi.H

Diſtinct. 7.

Vtrum boni angeli peccare, vel mali recta viuere posſint 131.A
Quòd cum vtrique habeant liberum arbitrium, non tamen ad vtrũque flecti poſſunt ibi.B.C
An poſſunt ex natura peccatore ſicut ante 132.D
Quibus modis angeli mali noſcant veritatem temporalium rerum ibi.E
Quod magicæ artes virtute, & ſcientia diaboli valent quę æſt ei a Deo ibi.Fs
Quod magis angelis non ſeruit ad meritum materia viſibilium rerum ibid.G
Quod non ſunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt, ſicut nec boni, etſi per eorum miniſterium fiunt creaturæ. ibid. H.I.K.
Quod angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorem, quæ non poſſunt propter Dei prohibitionem 133.L

Diſtinct. 8.

Vtrum omnes angeli corporei ſint 134.A
De formis in quibus apparuit Deus, & de illis in quibus angeli apparent ibid.B
Quod Deus in ſpecie qua Deus eſt nunquam apparuit mortalibus 135.C.D
Quomodo dicuntur dæmones intrare in hom ines ibid.E

Diſtinct. 9.

De ordinum diſtinctione 136.A
Quid appelletur ordo, & quæ ſit ratio cuiuſcunq; nomini ibid.B
Quod nomina illa ſumpta ſunt a donis gratiæ non propter ſe, ſed propter nos eis data ibi.C.D
Vtrum hi ordines ab initio creationis diſtincti fuerint 137.E
Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales ibi.F
Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem compleri debere de hominibus ibi.G
Vtrũ hominis affirmãtur iuxta numerũ ſtantiũ, vel lapſorũ. ib.H.I

Diſtinct. 10.

An omnes cæleſtes ſpiritus mittantur 138.B.C

An Michael, Gabriel, & Raphael ſint nomina ordinum vel ſpirituum 139.D.E.F

Diſtinct. 11.

Quod ſingulæ animæ habent angelum bonum ad cuſtodiam, malũ vero ad exercitium. 139.A.B.C

vtrum angeli proficiant in merito & præmio vſque ad iudicium. 140.D.E.F.G.H.

Diſtinct. 12.

De diſtinctione operum ſex dierum 141.A

Quòd alij ſenſerunt omnia ſimul facta in materia & forma, alij per interualla temporum ibid.B

Quomodo per interualla temporum res corporales conditæ ſint. ibidem. C.

Quo ſenſu tenebræ dicantur eſſe aliquid, & quo dicantur non eſſe aliquid 142.D

Quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodiit, & quantum in altum aſcenderit ib.E.F.G

De quatuor modis diuinæ operationis 143.H

Diſtinct. 13.

De primo diſtinctionis opere 143.A

De luce facta primo die ſi ſpiritualis an corporalis fuerit ibi.B.C

Quibus modis accipitur dies 140.D

De naturali ordine comparationis dierum, & de illo qui pro myſterio introductus eſt ibi.E.F

De intelligentia horum verborum, dixit Deus ibi.G.H.I.K

Diſtinct. 14.

De opere ſecundæ diei, qua factum eſt firmamentum 145.A.B

Quod cælum tunc factum debet intelligi ibid.

De qua materia factum ſit ibid.

Quomodo aquæ poſſunt eſſe ſuper cęlum, & quales ſint ibid.

De figura firmamenti 146.C

Quare tacuit ſcriptura de benedictione operis huius Dei ib.D

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt, in vnum locum, cum multa ſint maria & flumina ibi.E

De opere quarte diei, qua facta ſunt luminaria ibid.F

Quomodo accipiendum ſit illud, ſint in ſigna & tempora ibid G

Diſtinct. 15.

De opere quintæ diei, qua facta ſunt natatilia & uolutilia 147.A

De opere ſextæ diei, qua creata ſũt animalia, & reptilia terræ. ib.B

De uenenoſis & noxiis animalibus ibid.C

Vtrum minima animalia tunc creata fuerunt ibi.D

Quare poſt omnia facta eſt homo ibi.E

De ſententia illorum qui ſimul omnia facta eſſe contẽdunt. ibid.

Quomodo intelligenda ſit requies Dei 148.F

Quomodo accipiendum ſit quòd dicitur Deus compleſſe opus ſuū ſeptima die, cum tunc quieuerit ibi.G
De ſanctificatione ſeptimæ diei ibi.H

Diſtinct. 16.

De hominis creatione 146.A
Qualis factus ſit homo ibi.B
De imagine & ſimilitudine ad quam factus eſt homo ibi.C.D
Quare homo dicitur imago & ad imaginem, filius vero non ad imaginem 150.E

Diſtinct. 17

De creatione animæ, an de aliquo facta ſit 150.A
Opinio quorundam hæreticorum ibid.B.C
In qua ætate factus eſt homo 151.D
Quare homo extra paradiſum creatus, in paradiſum ſit poſitus. ib.E
De ligno vitæ ibid.F
De ligno ſcientiæ boni & mali ibi.G

Diſtinct. 18.

De formatione mulieris 156.A.B
Quare de latere viri, & non de alia parte corporis formata ſit. ib.C
Quare dormienti viro, & non vigilanti ſubtracta ſit coſta ib.D
Quòd de coſta multiplicata in ſe ſine additamento extrinſeco facta fuerit 153.E
De cauſis ſuperioribus, & inferioribus ibid.
De cauſis quæ in deo ſunt ſimul & iu creaturis, & de his q̃ in deo tantum ſunt ibid.F.G
De anima mulieris quæ non eſt ex anima viri, quia animæ nō ſunt ex traduce 154.H

Diſtinct. 19.

De ſtatu hominis ante peccatum qualis fuit ſecundum corpus, & qualis poſt peccatum 154.A
Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem ibi.A
Corpus hominis ante peccatum mortale, immortale erat, poſt peccatum, mortuum 155.A
Vtrum immortalitas quam tunc habuit, fuerit de conditione naturæ, an ex gratiæ beneficio 155.B
Si poſſet homo viuere ſemper vtens alijs lignis & non de ligno vitæ, deo non mandante vt de illo ederet ibid.C
De immutaailitate corporis ibi.D.E.F

Diſtinct. 20.

De modo procreationis filiorum, ſi non peccaſſent primi homines 156.A.
Quare in paradiſo non coierunt ibid.B
De modo tranſlationis in melius ſi non peccaſſent ibi.C
Vtrum in perfectione ſtaturæ, & vſu membrorum procrearentur filij 157.D
Vtrum etiam in ſenſu paruuli naſcerentur ibi.E.F.G.H.I

De

De duobus bonis,altero hic dato,altero promiſſio 158.K

Diſtinct. 21.

De inuidia diaboli,qua ad tentandum acceſſit 158.A
De forma in qua venit 159.B
De calliditate ſerpentis ibid.B
Vtrum elegerit ſerpentem vt per eum tantaret diabolus ibi.B
De modo tentationis ibi.C.D
De duplici ſpecie tentationis 160.E
Quare peccatum hominis,& non angeli remediabile ſit. ibid.F.G

Diſtinct. 22.

De origine illius peccati 260.A.B
De mulieris elatione 161.C
De viri elatione ibid.D
Quis magis deliquerit vir,aut mulier 162.E.F.G.H
De ignorantia excuſabili uel inexcuſabili 163.I.K.L
An uoluntas præceſſerit illud peccatum ibid.M

Diſtinct. 23.

Quare deus permiſit hominem tentari quem ſciebat caſurum. 163.A
Qualis fuerit ſecundum animam homo ante peccatum 164.B
De triplici cognitione hominis ante lapſum ibi.C.D.E
Vtrum homo præſcius fuerit eorum quæ ſibi futura erant ibi.F

Diſtinct. 24.

De gratia hominis & potentia ante caſum 164.A.B.C
De adiutorio homini in creatione dato quo ſtare poterat 165.d
De libero arbitrio. ibid.E
De ſenſualitate 168.F
De ratione & partibus eius ibid.F
De ſimili ordine peccandi in nobis & in primis parentibus. ibid.G
Quod in nobis eſt vir & mulier & ſerpens ibid.g
De ſpirituali coniugio viri & mulieris in nobis ibid.G.H
Quando mulier manducat ſola cibum uetitum 167.H
Quando etiam uir manducat ibid.
Quando ſit veniale uel mortale peccatum ibidem.I
Quare hęc de animę partibus dixit 168 K.L

Diſtinct. 25.

Definitio liberi arbitrij ſecundum philoſophos 168.A B.C
Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium 169.D
Quòd angeli & ſancti liberum habent arbitrium ibid.E
Quod liberius erit liberum arbitrium quando peccare non poterit ibidem.E
De differentia liberalis liberi arbitrij ſecundum diuerſa tempora ibidem.F
De quatuor ſtatibus liberi arbitrij ibid.G
De corruptione liberi arbitrij per peccatum 170.H
De tribus modis liberatis liberi arbitrij, a neceſſitate, a peccato,

a miſeria ibidem.I.K.L.M
De libertate quę ex gratia & quę ex natura 171.N.O.P.Q
Diſtinct. 26.
De gratia operante & cooperante 172.A
Quid ſit voluntas ibid.B.C
Quæ ſit gratia voluntatem bonam præueniens 173.D
Quòd bona voluntas quæ præuenitur gratia, quædam Dei bona præuenit ibid,E.F.G
Quod cogitatio boni præcedit fidem 174.H
Quod intellectus & cogitationem boni & delectationem præuenit. ibidem.H
An per liberum arbitrium bonum operatur homo ſine gratia. 175.H.I
Quomodo gratia mereatur augeri ibid.K
De tribus generibus bonorum ibid.K
In quibus bonis ſit liberum arbitrium ibid.L
Diſtinct. 27.
De virtute quid ſit,& quid actus eius 175.A.B
De gratia quæ liberat voluntatem,ſi virtus eſt,vel non 176.C
Quomodo ex gratia incipiunt bona merita:& de qua gratia hoc intelligatur ibid.D
Quòd bona voluntas gratiæ principaliter eſt ibid.E
Qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem 177.F
De muneribus virtutum & de gratia,quæ non eſt,ſed facit meritũ. ibidem.G H
Quòd idem eſt vſus virtutis & liberi arbitrij,ſed virtutis principaliter ibid.I
Quidam putant virtutes bonos vſus eſſe liberi arbitrij, id eſt,actus mentis 178.K.L
Diſtinct. 28.
De hęreſi Pelagiana 178.A
Quomodo Pelagiani dictis Auguſtini vtuntur in teſtimonium ſui erroris 176.A.B
Quomodo Auguſtinus verba illa determinet in retractationibus. ibidem.C.D.E.F.G
De hęreſi Iouiniani & Manichęi,quas collidit Hieronymus.180.H
Diſtinct. 29.
Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante 180.A
Si homo ante lapſum virtutes habuerit ibid.B
De eiectione hominis de paradiſo 181.C
Quomodo intelligendum ſit illud,ne ſumat de ligno vitę, & viuat in ęternum ibid.D
De flammeo gladio ante paradiſum poſito ibid.E
An ante peccatum homo comederit de ligno vitæ ibi.F.G
Diſtinct. 30.

Quòd

Quòd per Adam peccatum & pœna tranſiit ad poſteros 181.a.
Vtrum illud peccatum, quod tranſiit, fuerit originale uel actuale. ibidem.b
Quidamque utant fuiſſe actuale ibid.b
Quomodo aſſignant illud intraſſe in mundum 182.c
Quòd originale peccatum vere fuit quod tranſiit in poſteros. ibid.d
Quid ſit originale peccatum ibid.e
Quòd originale peccatum eſt culpa ibid.F
Quòd originale peccatum dicitur fomes peccati, id eſt, concupiſcentia 183.G
Quid nomine concupiſcentię intelligitur, quæ fomes eſt peccati ibidem A
Quòd per Adam originale peccatum intrauit in omnes, id eſt, concupiſcentia ibid.H
An ſit originale peccatum, in quo omnes peccauerunt ibid.I
Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores ibid.K
Quòd originale peccatum in Adam fuit, & in nobis eſt 184.L
Quomodo omnes dicuntur in Adam fuiſſe quando peccauit, & ex eo deſcendiſſe ibid.M.N
Quòd nihil extrinſecum cõuertatur in humanam ſubſtantiam quæ eſt ex Adam ibid.O

Diſtinct. 31.

Quomodo originale peccatum a patribus tranſeat in filios, an ſecũdum animam, an ſecundum carnem 185 A
Quod per carnem introducitur peccatum, & quomodo, oſtendit ibidem.B
Carnis corruptionis cauſam oſtendit, ex qua peccatum ſit in anima ibidem.C
Quare dicitur peccatum eſſe in carne ibid.D
Verum cauſa originalis peccati, quę eſt in carne, ſit culpa vel pœna ibidem.E.F.G
Quare dicitur originale peccatum 186.H.I

Diſtinct. 32.

Quomodo originale peccatum dimittitur in baptiſmo 187.A.B
Vtrum fœditas quã ex libidine trahit, in baptiſmo diluatur. 188.C
Vtrum illius concupiſcentiæ deus ſit author. ibid.D
Quare illud peccatum imputetur animæ ibid.E
Vtrum illud peccatum ſit neceſſarium vel voluntarium. ibi.F
Quare deus iungit animam corpori ſciens eam demaculari. ibid.G
An anima ſit talis qualis a deo creatur 189.H
An animæ ex creatione ſint in donis naturalibus æquales ibid.I

Diſtinct. 33.

An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahant, vt peccatum Adę 189.A.B.C
Quomodo in illo primo vno peccato plura reperiuntur. ibid.D.E

An peccatum Adę ſit grauius cæteris 191.F.G
An illud peccatum ſit primis parentibus dimiſſum ibid.H
Quomodo peccata parentum viſitentur in filios,& non viſitentur. ibidem.I.K.L.M.N

Diſtinct. 34.

De peccato actuali 192.A
Quę fuerit cauſa ſecundaria primi peccati ibid.B
Quę fuerit ſecundaria cauſa malorum 193.C
Quòd non niſi in bona re ſit malum ibid.D.E
Quòd in illis fallit dialecticorum regula de contrarijs.ibi. F.G.H

Diſtinct. 35.

Quid ſit peccatum 194.A.B.C
Vtrum malus actus,inquantum peccatum eſt,ſit corruptio vel priuatio boni 195.D,E.F.G.H.I.K
Quomodo peccatum poſſit corrumpere bonum, cum nihil ſit 196.L.M
Qualiter ſe homo elongat a Deo 197.N
An pœna ſit priuatio boni ibid.O

Diſtinct. 36.

Quòd quædam ſimul ſunt peccata & pœna peccati, quædam peccata & cauſa peccati.Alia uero peccata & cauſa & pœna peccati 197.A
An peccatum ſit cauſa peccati inquantum peccatum eſt ibi.B
Quòd non omne peccatum eſt pœna peccati 198.C
Vtrum peccata aliqua eſſentialiter ſint ſine peccato ibid.D.E
Quod cum peccatum ſit pœna peccati,peccatum eſt ab homine,pęna a deo 199.F
De quibuſdam quæ indubitanter ſunt peccata & pœnę , & inquantum eas patimur peccata non ſunt ibi.G.H.I

Diſtinct. 37.

Quod aliqui putant malos actus nullo modo eſſe a deo.200.A.B.C
Ex quo ſenſu dictum ſit, Deus non eſt mali author 201.D.E

Diſtinct. 38.

De voluntate & eius fine 202.A
Quid ſit bonus finis,ſcilicet charitas ibid,B
Quod omnes bonę voluntates vnum finem habent, & tamen quædam diuerſos fines ſortiuntur ibid.C.D.E
De differentia voluntatis & intentionis & finis 203.F.G

Diſtinct. 39.

Quare voluntas dicitur peccatum,cum ſit de naturalibus,quorum nullum aliud peccatum eſt 204.A
Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata ibid.B
Ex quo ſenſu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum 205.C

Diſtinct. 40.

An ex fine omnes actus penſari debeant 205.A

Ex quo affectu vel fine omnes ſint boni vel mali 206.B.C.D

Diſtinct. 41.

An omnis intentio & actio infideli um ſit mala 207.A.B
Quibus modis dicatur bonum 208.C.D
Quomodo intelligitur illud nunquam niſi in voluntate peccatum eſt 209.E.F.G

Diſtinct. 42.

An voluntas & actio mala in eodem & circa idem ſint unum peccatum uel plura 209.A B.C
Si peccatum ab aliquo commiſſum in eo ſit vſquequo pœniteat 210 D.E.F.G
De ſeptem principalibus vitiis ibid.H
De ſuperbia 211.I
Quomodo ſuperbia dicatur radix omnium malorum & cupiditas, cum ſuperbia non ſit cupiditas ibi.K

Diſtinct. 43.

De peccato in ſpiritum ſanctum 211.A
Verum omnis obſtinatio ſit peccatum in ſpiritum ſanctum 211.B
Qualiter accipiatur peccatum in ſpiritum ſanctum 212.C.D

Diſtinct. 44.

De potentia peccandi, an ſit homini uel diabolo a deo 213.A.B
An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati. 214.C

FINIS.

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM, LIBER II.
DE RERVM CORPORALIVM & ſpiritualium creatione & formatione, aliiſque pluribus eo pertinentibus.
VNVM ESSE RERVM PRINCIPIVM OSTENDIT, NON PLVRA, *ut quidam putauerunt.*

Diſtinct. *I.*

De creatione humanæ naturæ quantum ad principium efficiens in generali.
Gene. 1.
Plato dicit tria principia eſſe.
Ex quo ratione proprie dice-

CREATIONEM rerum inſinuans ſcriptura, deum eſſe creatorem, initiumque temporis, atque omnium viſibilium vel inuiſibilium creaturarum in primordio ſui oſtendit dicens, In principio creauit deus cælum & terram. His etenim verbis Moyſes ſpiritu dei afflatus, in vno principio a deo creatore mundum factum refert, elidens errorem quorundam plura ſine principio fuiſſe principia opinantium. Plato nanque tria initia exiſtimauit, deum ſcilicet, exemplar, & materiam, & ipſa increata ſine principio, & deum quaſi artificem non creatorem. Creator enim eſt qui de nihilo aliquid facit. Et creare proprie eſt de nihilo aliquid facere. Facere vero non modo de nihilo aliquid operari, ſed etiam de materia. Vnde & homo & angelus dicitur aliqua facere, ſed non creare, vocaturque factor ſiue artifex, ſed non creator. Hoc enim nomen ſoli deo proprie congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua fecit. Ipſe eſt ergo creator

creator & opifex & factor, ſed creationis nomen ſibi propriè retinuit, alia vero etiam creaturis communicauit. In ſcriptura tamen ſæpe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, ſine diſtinctione ſignificationis.

tur creator & quid ſit creare, & quid facere.

Quòd hæc verba, ſcilicet agere & facere, & huiuſmodi non dicuntur de deo ſecundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

Veruntamen ſciendū eſt, hæc verba, ſcilicet creare, facere, agere, & alia huiuſmodi de Deo non poſſe dici ſecundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando, motum illi ineſſe intelligimus, vel aliquam in laborando paſſionem ſicut nobis ſolet accidere, ſed eius ſempiternæ voluntatis nouum aliquem ſignificamus effectum, id eſt, æterna eius voluntate aliquid nouiter exiſtere. Cum ergo aliquid dicitur facere, tale eſt ac ſi dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel eſſe: vt in ipſo nihil noui contingat: ſed nouum aliquid ſicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat ſine aliqua motione vel ſui mutatione. Nos vero operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim ſine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia cauſa eſt rerum nouiter exiſtentium: dum eius voluntate res nouæ eſſe incipiunt, quæ ante nō erant abſque ipſius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cum videlicet actus omnis in motu conſiſtat: in Deo autem motus nullus eſt. Sicut ergo ex calore ſolis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipſo vel in eius calore facta motione vel mutatione. Ita ex dei voluntate noua habent eſſe ſine mutatione authoris, qui eſt vnum ſolum & omnium principium. Ariſtoteles vero poſuit principia, ſcilicet materiam & ſpeciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque ſemper eſſe & fuiſſe.

Ex quo ſenſu dicitur deus aliquid facere

Per ſimile oſtendit. Circa finē ſecundi de generatione.

Quod catholicum eſt docet. C

Horum ergo & ſimilium errorem ſpiritus ſanctus euacuans, veritatisq; diſciplinam tradens, deum in principio temporum mundo creaſſe, & ante tempora æternaliter extitiſſe ſignificat, ipſius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluiſſe, facere eſt, quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouæ exiſtunt. Credamus ergo rerum creatarum cœleſtium, terreſtrium viſibilium, vel inuiſibilium cauſam non eſſe niſi bonitatem creatoris, qui eſt deus vnus & verus. Cuius tanta eſt bonitas, vt ſumme bonus beatitudinis ſuæ, qua æternaliter beatus eſt, & alios velit eſſe participes, quam videt & communicari poſſe, & minui omnino non poſſe. Illud ergo bonum quod ipſe erat, & quo beatus erat, ſola bonitate non neceſſitate aliis communicari voluit, quia ſumme boni erat prodeſſe velle, & omnipotentiſſimi nocere non poſſe.

Augu. in enchirid. Cap. 9. in Tomo 3.

Quare rationalis creatura facta ſit D

Et quia non valet eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis niſi

niſi per intelligentiam, quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit deus rationalem creaturam, quæ ſummum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando poſſideret, ac poſſidendo frueretur, Eamq; hoc modo diſtinxit vt pars in ſui puritate permaneret, nec corpori vniretur, ſcilicet angeli, pars corpori iungeretur, ſcilicet animæ. Diſtincta eſt vtique rationalis creatura in incorporeum & corpoream: & incorporea quidem angelus, corporea vero homo vocatur ex anima rationali & carne ſubſiſtẽs. Conditio ergo rationalis creaturæ primam cauſam habuit dei bonitatem.

Quō diſtincta ſit rationalis creatura.

Quare creatus ſit homo vel angelus. E

Li. c. 13. Tomo 3.

Ideoque ſi quæratur quare creatus ſit homo vel angelus: Breui ſermone reſponderi poteſt, propter bonitatem eius. Vnde Augu. in lib. de Doctrina Chriſtiana. Quia bonus eſt deus, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus.

Ad quid creata ſit rationalis creatura. F

Et ſi quæratur ad quid creata ſit rationalis creatura: Reſpondetur ad laudandum Deum, ad ſeruiendum ei, ad fruendum in eo, in quibus proficit ipſa, non deus. Deus enim perfectus, & ſumma bonitate plenus, nec augeri poteſt nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta eſt a deo, referendum eſt ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Breuiſſima reſponſio cum quæritur quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura. G

Cum ergo quæritur quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura: Breuiſſime reſponderi poteſt, propter Dei bonitatem, & ſuam vtilitatem. Vtile nempe ipſi eſt ſeruire deo, & frui eo. Factus ergo Angelus ſiue homo propter Deum dicitur eſſe, non quia creator deus & ſumme beatus, alterutrius indiguerit officio, qui bonorum

Pſal. 15.

noſtrorum non eget, ſed vt ſeruiret ei ac frueretur eo, cui ſeruire regnare eſt. In hoc ergo proficit ſeruiens, non ille cui ſeruitur.

Sicut factus eſt homo vt ſeruiret deo, ſic mundus vt ſeruiret homini. H

Pſal. 8.

Et ſicut factus eſt homo propter deum, id eſt, vt ei ſeruiret, ita mundus factus eſt propter hominem, ſcilicet, vt ei ſeruiret: poſitus eſt ergo homo in medio vt & ei ſeruiretur, & ipſe ſeruiret: vt acciperet vtrunque, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obſequium, & quod impedit. Ita enim voluit deus ſibi ad hominem ſeruiri, vt ea ſeruitute non deus, ſed homo ſeruiens iuuaretur: & voluit vt mundus ſeruiret homini, & exinde ſimiliter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat & quod factum eſt propter

1. Cor. 3. d

Quō omnia noſtra ſunt. Augu.

ipſum, & propter quod ipſe factus eſt. Omnia enim (vt ait Apoſtolus) noſtra ſunt, ſcilicet ſuperiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem noſtra ſunt, ad perfruendum, vt Deus trinitas. Aequalia, ad conueniendum, ſcilicet angeli. Qui etſi nobis modo ſuperiores ſint,

ſint, in futuro erunt æquales: qui & modo noſtri ſunt, quia ad vſum nobis ſunt. ſicut res dominorum dicuntur eſſe famulorum, non do minio, ſed quia ſunt ad vſum eorum. Ipſiq; angeli in quibuſdam ſcripturæ locis nobis ſeruire dicuntur, dum propter nos in miniſterium mittuntur. li. 2. quæſt. euã. ca. 33. Ad He. 1. d.

Quomodo dicitur aliquando in ſcriptura Homo factus eſt propter reparationem angelici caſus I

De homine quoque in ſcriptura interdum reperitur, quòd factus ſit propter reparationem angelicæ ruinæ: quod non ita eſt intelligendum, quaſi non fuiſſet homo factus ſi non peccaſſet angelus: ſed quia inter alias cauſas, ſcilicet præcipuas, hęc etiam nonnulla cauſa extitit. Noſtra ergo ſunt ſuperiora & æqualia. Noſtra etiam ſunt inferiora, quia ad ſeruiendum nobis facta. Aug lib. 2 de ciui. d. & ca. 1. & in ench. c. 29.

Quare ita ſit homo inſtitutus vt anima ſit vnita corpori. K

Solet etiam quæri cum maioris dignitatis videtur eſſe anima, ſi abſque corpore permanſiſſet: cur vnita ſit corpori. Ad quod primo dici poteſt, quia deus voluit, & volũtatis eius cauſa quęrenda non eſt. Secundo autem poteſt dici quòd ideo deus voluit eam corpori vniri, vt in humana oſtenderet conditione nouum exemplum beatæ vnionis, quæ eſt inter deum & ſpiritum: in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura ſe non poſſe vniri creatori ſuo tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognoſceret, niſi videret ſpiritum qui eſt excellentiſſima creatura tam infimę, id eſt, carni quæ de terra eſt, in tanta dilectione vniri, vt non valeat artari ad hoc vt velit eam relinquere: ſicut oſtendit Apoſtolus dicens, Nolumus corpore expoliari, ſed ſuperueſtiri. per quod oſtenditur ſpiritum creatum ſpiritu increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ ſocietatis, quæ inter deum & ſpiritum rationalem in glorificatione eiuſdem perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis manſionibus copulauit: luteamque materiam fecit ad vitæ ſenſum vegetare: vt ſciret homo, quia ſi potuit deus tam diſparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impoſſibile futurum rationalis creaturę humilitatem; licet longe inferiorem, ad ſuæ gloriæ participationem ſublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis ſpiritus in parte vſque ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt, ne forte in hoc nimis depreſſus videretur, addidit Dei prouidentia vt poſtmodum cum eodem corpore glorificato ad conſortium illorum, qui in ſua permanſerunt puritate, ſublimaretur: vt quod minus ex diſpenſatione creatoris ſui acceperat conditus, poſtmodum per gratiam eiuſdem accipere glorificatus. Sic ergo conditor noſter Deus rationales ſpiritus varia ſorte pro arbitrio voluntatis ſuæ diſponens illis quos in ſua puritate reliquerat, ſurſum in cœlo manſionem: illis vero quos corporibus terrenis ſociauerat, deorſum

Prima cauſa. Secunda cauſa.

Mat. 22. d 1. Cor. 13. d

2. Cor. 5. a

Gene 2. b Ioã. 4. d Ex Aug. li. de ſpiri. & anima. Cap. 14.

in terra habitationem conſtituit. vtriuſque regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant, non caderent, & iſti ab eo vbi erant ad id vbi non erant aſcenderent. Fecit itaque deus hominem ex duplici ſubſtantia, corpus de terra componens, animam vero de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ ſunt animæ corporibus, vt in eis deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Poſt ſacramentum trinitatis de creatura tripartita agendum eſt, & prius de digniori, id eſt, angelica. L

Vſque ad 12. diſtin. Ex præmiſſis apparet rationalem creaturam in angelicam & humanam fuiſſe diſtinctam, quarum altera eſt tota ſpiritualis, id eſt, angelica: altera ex parte ſpiritualis & ex parte corporalis, id eſt, humana. Cum itaque de his tractandum ſit, ſcilicet, de ſpirituali & corporali creatura de rationali & de non rationali: primo de rationali & ſpirituali, id eſt, de angelis agendum videtur: vt a contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra intendat: deinde ad cōſiderationem corporeæ tam illius quæ eſt rationalis quàm illius quæ non eſt rationalis deſcendat, vt trinitatis increatę ſacramentum tripartitæ creaturæ, eique concretorum atque contingentium ſequatur documentum.

QVAE CONSIDERANDA SVNT DE ANGELICA NATVRA

Diſtinct. II. A

Augu. in ſpeciali de conditione ſpiritualis creaturæ, ſcilicet angelicæ, qualis facta ſit De angelica itaque natura hæc primo conſideranda ſunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta ſit dum primum conderetur. Deinde qualis effecta auerſione quorundam & conuerſione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officiis, ac nominibus, aliiſq; pluribus aliqua dicenda ſunt.

Quando facti ſunt angeli prius dicit, in quo videntur ſibi ambulare authoritates. B

Quædam authoritates videntur innuere quòd ante omnem creaturam creati ſunt angeli, Vnde illud, Primo omnium creata eſt ſapientia: quod intelligitur de angelica natura, quæ in ſcriptura ſæpe vita, ſapientia, & lux dicitur. Nā ſapientia illa quæ deus eſt, creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta nec creata, & tota trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta nec creata eſt nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum eſt de qua dicit ſcriptura, quando facta eſt, ſcilicet primo omnium Sed rurſum alia ſcriptura dicit, In principio creauit deus cœlum & terram. Et in propheta, Initio tu domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cœli. Et videtur contrarietas quędam oriri ex aſſertionibus iſtis Nam ſi primo omnium creata eſt ſapientia, omnia poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam factam videntur cœlum & terra, & ipſa facta ante cęlum & terram. Item ſi in princi-

Eccle. 1. a
Iſido. lib. 1 de ſummo bono c. 12.
Gene. 1. a
Pſal. 101.

pio crea-

pio creauit deus cælum & terram, nihil factum eſt ante cælum & terram, nec ipſa ſapientia facta eſt ante cælum & terram. Cum ergo contraria videantur, nec in diuina ſcriptura fas ſit ſentire aliquid eſſe contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

Quid tenendum ſit docet, præmiſſas authoritates determinando. C

Videtur itaque hoc eſſe tenendum, quod ſimul creata eſt ſpiritualis creatura, id eſt angelica, & corporalis ſecundum quod poteſt accipi illud Salomonis, qui viuit in æternum creauit omnia ſimul, id eſt, ſpiritualem & corporalem naturam, & ita non prius tempore creati ſunt angeli, quam illa corporalis materia quatuor elementorum, & tamen primo omnium crata eſt ſapientia, quia etſi non tempore, præcedit tamen dignitate. Quòd autem ſimul creata fuerit corporalis ſpiritualiſque creatura, Auguſt. ſuper Gene. ad literam aperte oſtendit, dicens, per cælum & terram ſpiritualem corporalemque creaturam intelligi, & hæc creata ſunt in principio, ſcilicet temporis, vel in principio, quia primo facta ſunt.

Eccl. 18. a Quod ſimul creata fuerit corporalis & ſpiritualis creatura authoritate confirmat. Li. 1. ca. 1. Tomo 3.

Quòd nihil factum eſt ante cælum & terram, nec etiam tempus, cum tempore enim creata ſunt, ſed non ex tempore. D

Ante ea enim nihil factum eſt, nec etiam tempus factum eſt ante ſpiritualem, ſcilicet angelicam naturam, & ante corporalem, ſcilicet materiam illam quatuor elementorum confuſam. illa enim cũ tempore creata ſunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum eſt, quia non fuit tempus antequam eſſet cælum & terra. Vnde Aug. in lib. de Trin. dicit quòd deus fuit dominus antequam tempus eſſet, & non in tempore cœpit eſſe dominus quia fuit dominus temporis, quando cœpit eſſe tempus, nec vtique tempus cœpit eſſe in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Libr. 5. c. 6. & libr. 12 de diuitate dei. Cap. 15.

Quod ſimul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & ſpiritualis creatura. E

Simul ergo cum tempore facta eſt corporalis & ſpiritualis creatura, & ſimul cum mundo, nec fuit ante angelica creatura quam mundum: quia vt ait Aug. Nulla creatura creata eſt ante ſecula, ſed a ſeculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen ſuper epiſtolam ad Titum aliud videtur ſentire dicens, Sex millia necdum noſtri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines ſeruierunt deo abſque temporum vicibus atque menſuris, & deo iubente ſubſtiterũt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mundo cœpiſſe tempus ſeculare, ſed ante mundum extitiſſe tempus æternum ſine mutabilitate, & in eo immutabiliter & in temporaliter aſtruunt angelos deo iubente ſubſtitiſſe, eique ſeruiſſe. Nos autem quòd prius dictum eſt pro captu intelligentiæ noſtræ magis approbamus, ſalua

In tom. 3. Lib. de Geneſi ad lit. 5. Ca. 19. in Tomo 6. Ad cap. 1. epi. ad titũ ſuper verbo, quam promiſit qui non mẽtitur deus ante ſecula De horum ſententia, Au. li. 11. de ciui. dei

Cap. 5. & ſequētibus duobus. tamen reuerentia ſecretorum, in quibus nihil temere aſſerendum eſt. & illud Hiero. dixiſſe non ita ſentiendo ſed aliorum opinionem referendo arbitramur.

Vbi angeli mox creati fuerint: in empyreo ſcilicet, quod ſtatim factum repletum eſt angelis. F

Iam eſt oſtenſum quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendum eſt vbi facta fuerit. Teſtimonijs quarundam authoritatum euidenter monſtratur angelos ante caſum fuiſſe in cælo, & inde corruiſſe quoſdam propter ſuperbiam, alios vero qui nō peccauerunt illic perſtitiſſe, vnde dominus in euangelio ait, *Luc. 10. e* Videbam ſatanam tanquam fulgur de cælo cadentē, nec appellatur hoc cælum firmamentum quod ſecunda die factum eſt, ſed cęlum ſplendidum quod dicitur empyreum, id eſt, igneum a ſplendore non a colore, quod ſtatim factum angelis eſt repletum, quod eſt ſupra firmamentum: & illud empyreum quidam expoſitorum ſacrę ſcripturæ nomine cæli intelligi volunt: vbi ſcriptura dicit, *Gene. 1. a* In principio creauit Deus cælum & terram. Cælum (inquit Strabus) non viſibile firmamentum hic appellat, ſed empyreum, id eſt, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore ſed a ſplendore dicitur: quod ſtatim factum repletum eſt angelis. Vnde Iob, vbi eras cum me laudarent *Iob 38. a* aſtra matutina? &c. De hoc quoque Bedæ ita ait. *Super Ge.* Hoc ſuperius cælum quod a volubilitate mundi ſecretum eſt, mox vt creatum eſt, ſanctis angelis impletum eſt: quos in principio cum cælo & terra conditos teſtatur dominus dicens: Vbi, eras cum me laudarēt aſtra matutina, & iubilarēt omnes filii Dei? Aſtra matutina & filios Dei eoſdem angelos Dei vocat, Cælum enim in quo poſita ſunt luminaria, non in principio, ſed ſecunda die factum eſt. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, ſimulque creati ſunt angeli cum cælo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Quòd ſimul creata eſt viſibilium rerum materia & inuiſibilium natura, & vtraque informis ſecundum aliquid, & formata ſecundum aliquid. G

Simul ergo viſibilium rerum materia & inuiſibilium natura condita eſt: & vtraque informis fuit ſecundum aliquid, & formata ſecundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confuſa & permixta (quæ ſecundum Græcos dicta eſt chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam concluſionis habuit, & nō habuit formam diſtinctionis & diſcretionis, donec poſtea formaretur atq; diſtinctus reciperet ſpecies: ita ſpiritualis & angelica natura in ſua conditione ſecundum naturæ habitum formata fuit, & tamen illā quam poſtea per amorem & conuerſionem a creatore ſuo acceptura erat formam, non habuit, ſed erat informis ſine illa. Vnde Augu. multipliciter exponens prēmiſſa verba Geneſis, per cælum dicit intelligi informem naturam vitę ſpiritualis, ſicut in ſe poteſt exi-

ſtere

ſtere non conuerſa ad creatorem in quo formatur: per terra, corporalem materialem ſine omni qualitate quæ apparet in materia formata. *Lib. de Geneſi ad litteram. 1. ca. 1. & li. 12. confeſſio. cap. 9.*

Quomodo dicat lucifer ſecundum Eſaiam, Aſcendam in cælum, & ero ſimilis altiſſimo: cum eſſet in cælo. H

Hic quæri ſolet, ſi in cælo empyreo fuerunt angeli ſtatim vbi facti ſunt, quomodo (vt legitur in Eſaia) dicit Lucifer, Aſcendam in cęlũ, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo? Sed ibi cælum vocat Dei celſitudinem, cui parificari volebat, & eſt tale, aſcẽdam in cælum, id eſt, ad æqualitatem Dei. *Eſa. 14. d*

QVALES FACTI FVERINT ANGELI, ET QVOD QVATVOR EIS ATTRIBVTA *ſunt in ipſo initio ſuæ conditionis.*
Diſtinct. III. A

Ecce oſtenſum eſt vbi angeli fuerint mox vt creati ſunt. Nũc conſequens eſt inueſtigare quales facti fuerint in ipſo primordio ſuæ conditionis, & quatuor quidem angelis videntur eſſe attributa in initio ſubſiſtentię ſuæ, ſcilicet eſſentia ſimplex, id eſt, indiuiſibilis & immaterialis, & diſcretio perſonalis & per rationem naturaliter inſitam intelligentia, memoria, & voluntas ſiue dilectio, liberum quoque arbitrium; id eſt, libera inclinandę voluntatis ſiue ad bonum ſiue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium ſine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

An omnes angeli fuerint æquales in tribus, ſcilicet in ſapientiam, in eſſentia, in libertate arbitrij. B

Hic conſiderandum eſt, vtrum in ſua ſubſtantia ſpirituali & ſapientia rationali & libertate arbitrii, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint, vt ſit prima conſideratio de ſubſtantia, ſecunda de forma: tertia de poteſtate. Perſona quippe ſubſtantia eſt, ſapientia forma, arbitrium poteſtas, & ad ſubſtantiam quidem pertinet naturæ ſubtilitas, ad formam vero intelligentię perſpicacitas, & ad poteſtatem rationalis voluntatis habilitas. Illæ ergo eſſentiæ rationales quę perſonę erant, & ſpiritus erant, naturaq; ſimplices, & vita immortales, differentem eſſentiæ tenuitatem, & differentem ſapiẽtiæ perſpicacitatẽ, atq; differentẽ arbitrij libertatẽ & habilitatẽ recte habuiſſe intelliguntur, ſicut in corporibus nõnulla differẽtia eſt ſecundũ eſſentiã ac formã & põdus. Quædam enim aliis meliorem ac digniorem eſſentiam & formam habent, & alia aliis leuiora atque agiliora ſunt. Ad hunc ergo modum credendum eſt illas ſpirituales naturas conuenientes ſuæ puritati & excellentiæ & in eſſentia & in forma & in facultate differentias accepiſſe in exordio ſuæ conditionis: quibus alii inferiores, alii ſuperiores Dei *Hic dicit quod differentes erãt in illis. Per ſimilitudinem corporum ita eſſe oſtendit.*

ſapientia conſtituerentur, alijs maiora, alijs minora dona præſtantis, vt qui tunc per naturalia bona alijs excellebant, ipſi etiam poſt per munera gratiæ eiſdem præeſſent. Qui enim natura magis ſubtiles, & ſapientia amplius perſpicaces creati ſunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus pręditi ſunt, & dignitate excellentiores aliis cōſtituti. Qui vero natura minus ſubtiles & ſapientia minus perſpicaces conditi ſunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioreſque conſtituti ſunt ſapientia Dei, ęquo moderamine cuncta ordinantis. In ipſa facultate arbitrij differentia animaduertenda eſt ſecundum differentem naturæ virtutem & differentem cognitionis & intelligentię vim. Et ſicut differens vigor & ſubtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio ſapientię ignorantiam non ingerit, ſic libertas inferior nullam arbitrio neceſſitatis voluntatē imponit.

Secundum quid eſt cōſideranda differentia facultatis arbitrij, quod nec minor tenuitas naturæ infirmitatem, nec minor cognitio ſapientia ignorantiam, nec inferior libertas neceſſitatē inducit.

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. C

Et ſicut in prædictis angeli differebant, ita & quędam communia & æqualia habebant, quòd ſpiritus erant, quòd indiſſolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In ſubtilitate vero eſſentiæ, & intelligentia ſapientiæ, & libertate voluntatis differētes erant. Has diſtinctiones intelligibiles inuiſibilium naturarum ille ſolus comprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pōdere, numero, & menſura.

Sap. 11.c

An boni vel mali iuſti vel iniuſti creati ſint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum. D

Illud quoque inueſtigatione dignum videtur quod etiam a pluribus quæri ſolet, vtrum boni vel mali, iuſti vel iniuſti creati ſint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum, vel ſine mora in ipſo creationis exordio ceciderint.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos: & ſine omni mora ruiſſe. E

Putauerunt enim quidam angelos qui ceciderūt, creatos eſſe malos, & non libero arbitrio in malitiā declinaſſe, ſed in malitia a Deo factos eſſe, nec aliquam fuiſſe moram inter creationem & lapſum: ſed ab initio apoſtataſſe, alios vero creatos fuiſſe plene beatos. Qui opinionem ſuam muniunt authoritate Aug. ſuper Geneſ. ita dicentis, Non fruſtra putari poteſt ab initio temporis diabolum cecidiſſe, nec cum ſanctis angelis pacatum aliquando vixiſſe & beatum, ſed mox apoſtataſſe, vnde dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, vt intelligamus, quia in veritate non ſtetit, ex quo creatus eſt, qui ſtaret ſi ſtare voluiſſet. Idem in eodem, Non fruſtra, inquit, putandum eſt ab ipſo initio temporis vel conditionis ſuæ diabolum cecidiſſe, & nunquam in veritate ſtetiſſe. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non eſſe flexum, ſed in hac quanuis a Deo eo putant eſſe creatum ſecundū illud beati Iob, Hoc eſt, inquit, initium figmenti Dei quod fecit Deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait, Draco iſte quem formaſti ad illudendum

Lib. 11. cap. 16.
Ioan. 8. f
Lib. eodem in fine. 19. capitis & initio. 20. Hic textus non habe-

ludendum ei. Tanquam primo factus ſit malus inuidus & diabolus, nec voluntate deprauatus. His aliiſque teſtimonijs vtuntur, qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuiſſe malos, & ſine mora corruiſſe, eos vero qui perſtiterunt, perfectos & beatos fuiſſe creatos aſtruunt authoritate Auguſtini, qui ſuper Gene. dicit per cœlum ſignificari creaturã ſpiritualem, quæ ab exordio quo facta eſt, & perfecta & beata eſt ſemper.

tur in libr. Iob iuxta vulgatam editionem, ſed ſecundum. 70. interpretes.

Pſal. 103.

Li. 1. ca. 1.

Aliorum ſententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos eſſe bonos, & aliquam morulam fuiſſe inter creationem & lapſum. F

Aliis autem videtur omnes angelos creatos eſſe bonos, & in ipſo creationis initio bonos extitiſſe, id eſt, ſine vitio, iuſtoſque fuiſſe, id eſt, innocentes ſed non iuſtos, id eſt, virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant virtutibus, quæ ſtantibus appoſitæ fuerunt in confirmatione per gratiam: aliis vero per liberum arbitrium ſuperbientibus, & ideo cadẽtibus. Aliquã etiam fuiſſe morulam aiunt inter creationem & lapſum ac confirmationem, & in illa breuitate temporis omnes boni erant, non quidem per vſum liberi arbitrii, ſed per creationis beneficium, & tales erant qui ſtare poterant, id eſt, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare & non peccare, ſed non poterant proficere ad meritum vitæ, niſi gratia ſuperadderetur, quæ addita eſt quibuſdam in confirmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur teſtimonio Aug. qui ſuper Geneſ. dicit angelicam naturã primo informiter creatam, & cælum dictam, poſtea formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem eſt conuerſa perfecta dilectione ei inhærẽs, vnde prius dictum eſt. In principio creauit Deus cælum & terram, & poſtea ſubditum, Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux, quia in primo agitur de creatione ſpiritualis naturæ informis, poſtea de formatione eiuſdem. Ratio quoque obuiat illis qui dicunt angelos creatos fuiſſe malos. Non enim potuit creator optimus author mali eſſe, & ideo totum bonum erat quod ex ipſo illis erat, & totum bonum erat qui quoniam ex ipſo totum erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quando primo facti ſunt, ſed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat.

Prou. 16. c. & 26. A

Li. 1. ca. 1. 3. 4. & 6.

Gene. 1. a

Ratione idem aſtruit.

Probationem Auguſtini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, verba etiam Iob determinat, quæ illi pro ſe inducebant. G

Ideoque Auguſt. exterminans opinionem eorum qui angelos creatos fuiſſe malos putant, authoritate & ratione probat bonos fuiſſe creatos: & verba præmiſſa beati Iob quę illi pro ſe inducebant, quomodo ſint intelligenda aperit dicens ſuper Gene. Omnia, inquit, fecit Deus valde bona: Naturam ergo angelorum bonam fecit. Et quia iniuſtum eſt vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus, damnet, non naturam ſed voluntatem malam puniendam eſſe credendum eſt, nec eius naturam ſignificatam eſſe cum dici-

Li. 11. de Geneſi ad literam. c. 21.

Gene. 1. *Cap. 22.* *eiuſdem li.* *Iob 40. c* *Ap. 12. b*

tur, hoc eſt initium figmenti dei, &c. Sed corpus aereum, quod tali voluntati aptauit deus: vel ipſam ordinationem dei, in qua eum inuitum etiam fecit vtilem bonis: vel ipſius angeli facturam, quia etſi preſciret deus voluntate malum futurum, fecit tamen eum prouidens quanta de illo ſua bonitate eſſet facturus. Figmentum ergo dei dicitur: quia cum ſciret eum deus voluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodeſſet, hoc autem fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cum ſanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos deus malos futuros præuidens creauit, tamen ad ſanctorum vtilitatem, illuduntur cum præſtatur ſanctis eorum tentatione profectus. Sed ipſe eſt initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illuſio fit angelis malis, & hominibus malis, per angelos malos: quia ſubdit angelos malos & homines malos, vt non quantum nituntur, ſed quantum ſinuntur poſſint nocere. Ecce aperte oſtendit qualiter predicta verba Iob intelligenda ſint: & angelicam naturam bonã creatam eſſe aſſerit.

Quomodo intelligenda ſint uerba præmiſſa domini diſſerit, euidenter tradens angelos eſſe creatos bonos: & poſt creationem cecidiſſe. H

Ex cap. Ioan. 8. f *Litera E* *Aug. li. 2. de gene. ad lit. ca. 23.*

Deinde qualiter verba domini quæ ſupra poſuit accipienda ſint Augu. aperit, vbi etiam ſua quæ prædixit verba determinat, euidenter dicens angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationem interpoſita aliqua morula cecidiſſe, ita inquiens. Quòd putatur diabolus nunquam in veritate ſtetiſſe, nunquam beatam vitam duxiſſe, ſed ab initio cecidiſſe: non ſic accipiendum eſt, vt malus a bono Deo creatus eſſe putetur, quaſi ab initio non cecidiſſe diceretur. Non enim cecidit, ſi talis ſcilicet malus factus eſt, a quo enim caderet? Factus ergo prius, ſtatim a veritate ſe auertit propria poteſtate delectatus, beatæq; vitæ dulcedinem non guſtauit: quam non vtiq; acceptam faſtidiuit, ſed nolendo accipere remiſit. Sui ergo caſus præſcius eſſe non potuit: quia ſapientia fructus eſt pietatis. Continuo autem vt factus eſt, cecidit: non ab eo quòd accepit, ſed ab eo quod acciperet, ſi deo ſubdi voluiſſet. Ecce hic aperte declarat angelos bonos creatos fuiſſe, & poſt creationem cecidiſſe: & fuit ibi aliqua morula licet breuiſſima. Quod Origenes confirmat ſuper Ezech. dicens, ſerpens hoſtis contrarius veritati non tamen a principio, nec ſtatim ſupra pectus & ventrem ſuum ambulauit: ſicut Adam & Eua non ſtatim peccauerunt: ita & ſerpens aliquando fuit non ſerpens cum in paradiſo deliciarum moraretur: deus enim malitiam non fecit. Ecce aperte dicit poſt creationem interpoſita morula cecidiſſe. Ideoq; illa verba ſic accipienda videntur. Homicida erat ab initio, vel mendax, id eſt, ſtatim poſt initium quando ſibi equalitatem dei promiſit, & ſeipſum occidit, qui homo dicitur in euangelio. Nec in veritate ſtetit: quia in ea non fuit, ſed ab initio temporis, id eſt, ſtatim poſt initium temporis apoſtatauit. Poteſt etiam & ſic accipi illud,

Gene. 3. c *Tomo 2. Homil. 1. circa illud Ezec. 1. vidi quaſi ſpeciem electri.* *Ioan. 8. f* *Eſa. 14. d* *Mat. 13. d Inimicus*

Iud, ab initio homicida fuit vel mendax, id eſt, ex quo homo fuit cõditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter ſeduxit. Ex prædictis ergo liquet angelos bonos omnes eſſe creatos, & poſt creationem quoſdam cecidiſſe a bono quod habuiſſent ſi perſtitiſſent.

hõ ſuper ſe minauit. &c.
Aug hom. 15. ſuper Ioan.
Sapien. 2. d

Quòd triplex fuit ſapientia in angelis ante caſum vel confirmationem. I

Hic inquiri ſolet quam ſapientiam habuerunt ante caſum vel cõfirmationem. Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua ſciebant quod facti erant, & a quo facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendũ vel reſpuendum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilectionem, vel ſui inuicem. K

Solet etiam quęri, vtrum aliquam dei vel ſui dilectionem inuicẽ habuerint. Ad quod dici poteſt, quòd naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua deum & ſe aliquatenus diligebant: per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAVIT DEVS ANGELOS, AN *miſeros & imperfectos.*

Diſt. IIII. A

Post hęc videndum eſt, vtrum perfectos & beatos creauit deus angelos, an miſeros & imperfectos. Ad quod dici poteſt, quòd nec in beatitudine, nec in miſeria creati ſunt. Miſeri enim ante peccatum eſſe non potuerunt: quia ex peccato miſeria eſt. Nam ſi non fuiſſet peccatum, nulla eſſet miſeria. Beati quoque nunquam fuerunt illi qui ceciderunt, quia ſui euentus ignari fuerunt, id eſt, peccati & ſupplicij futuri. Si enim lapſum ſuum præſciuerunt, aut vitare voluerunt ſed non potuerunt, & ita erant miſeri, aut potuerunt ſed noluerunt, & ita erant ſtulti & maligni. Ideoque dicimus quia non erant prę́ſcii euentus ſui: nec eis data eſt cognitio eorum quę futura erant ſuper eos. Boni vero & qui perſtiterunt, forte ſuæ beatitudinis præſcii fuerunt. Vnde Auguſtinus ſu per Gene. Quomodo, inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati atque ſupplicii præſcius non fuit? Quęritur autem cur non fuerit? Forte hoc deus reuelare diabolo noluit, quid facturus vel paſſurus eſſet, cęteris vero reuelare voluit quòd in veritate manſuri eſſent. His verbis videtur Auguſtinus ſignificare quòd angeli qui corruerunt, non fuerũt præſcii ſui caſus. Ideoque beati non fuerunt. Et quòd angeli qui perſtiterunt, beatitudinem ſibi affuturam prę́ſciuerunt, atque de ea certi in ſpe extiterunt, vnde quodam modo iam beati erant. Et reuera ſi ita fuiſſet, poſſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos, alios vero non, qui neſciuerunt euentum ſuum.

De habitibus beatitudinis & miſeriæ angelorum
Pro. 14. d
Quod non fuerunt mali angeli præſcij ſui caſus, boni vero forte fuerũt præſcij futuri boni.
Li. 11. c. 17

Quod opinando Auguſti. hoc dixit non aſſerendo, ſcilicet quod angeli qui perſtiterunt, præſcij fuerunt futuri boni. B

Libro & ca. eiſdem.

Sed hoc magis opinando & quærendo dicit Augu. quam aſſerendo. Vnde & huic opinioni opponens conſequenter ſubdit, ſed quare diſcernebantur illi a cæteris, vt deus iſtis quæ ad ipſos pertinerent non reuelaret, alijs vero reuelaret, cum non prius ſit ipſe vltor quàm aliquis peccator, non enim damnat ipſe innocentes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permanſuris futurum bonum reuelauerit. Ideoque nec illi qui ceciderunt vnquam, nec illi qui perſtiterunt vſque ad conſummationem beati fuerunt, quia beati non poterant eſſe, ſi de beatitudine certi non erant, vel ſi damnationis incerti erant. Vnde Augu. in eodem. Dicere, inquit, de angelis quod in ſuo genere beati eſſe poſſent damnationis vel ſalutis incerti: quibus nec ſpes eſſet quòd mutandi eſſent in melius, nimia præſumptio eſt. Quomodo enim beati eſſe poſſunt, quibus eſt incerta ſua beatitudo?

Augu. ſuper Gene. li. 11. Cap. 19. Cap. 17.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem uel lapſum non fuiſſe beatos, niſi quis per beatitudinem accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt ante caſum. C

Vide Au. li. 11. de ciuitate dei Cap. 13.

Ex prædictis conſequitur quòd angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, niſi beatitudinem aliquis accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui perſtiterunt, aut ſuam beatitudinem futuram deo reuelante præſcierunt, & ita ſpei certitudine aliquo modo beati fuerunt, vel incerti extiterunt ſuæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quàm reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod poſterius dictum eſt, probabilius videtur.

Reſponſio ad id quod quærebatur, an angeli eſſent creati perfecti aut imperfecti: & dicitur quod perfecti fuerunt ſecundum aliquid, & imperfecti ſecundum aliquid. D

Ad hoc autem quod quærebatur, vtrum perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici poteſt, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, ſed pluribus.

Quòd tribus modis dicitur perfectum, ſecundum tempus, ſecundum naturam, & vniuerſaliter perfectum. E

Dicitur nanque perfectum tribus modis. Eſt enim perfectum ſecundum tempus, & perfectum ſecundum naturam, & eſt vniuerſaliter perfectum. Secundum tempus perfectum eſt, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit ſecundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem uel lapſum. Secundum

ſecundum naturam perfectum eſt quod habet quicquid debitum eſt, vel expedit naturæ ſuæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli poſt confirmationem, & erunt ſancti poſt reſurrectionem. Vniuerſaliter & ſumme perfectum eſt, cui nihil vnquam deeſt, & a quo vniuerſa proueniunt bona, quod eſt ſolius dei. Prima ergo perfectio eſt naturæ conditæ, ſecunda naturæ glorificatæ, tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuerſione & auerſione. F

Quales fuerint angeli in creatione oſtenſum eſt, boni ſcilicet & non mali, iuſti, id eſt, innocentes, & perfecti quodam modo. alio vero modo imperfecti. Beati vero non fuerunt vſque ad confirmationem, niſi beatitudo accipiatur (vt iam dictum eſt) ille ſtatus innocentiæ, & bonitatis in quo conditi ſunt. *Diſtin. 3. lib. 4.*

DE CONVERSIONE ET CONFIRMATIONE STANTIVM, ET

auerſione & lapſu cadentium.

Diſtinct. V. A

POST hæc conſideratio adducit inquirere, quales effecti ſint dum diuiderentur auerſione & conuerſione. Poſt creationem nanque mox quidam conuerſi ſunt ad creatorem ſuum, quidam auerſi. Conuerti ad deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere, vel inuidere. Inuidiæ nanque mater eſt ſuperbia: qua voluerunt ſe parificare deo. In conuerſis quaſi in ſpeculo relucere cœpit dei ſapientia qua illuminati ſunt, auerſi vero excæcati ſunt. Et illi quidē conuerſi ſunt & illuminati a deo gratia appoſita. Iſti vero ſunt excæcati non immiſſione malitiæ, ſed deſertione gratię a qua deſerti ſunt, non ita quòd prius debita ſubtraheretur, ſed quia nunquā eſt appoſita vt conuerterentur. Hæc eſt ergo conuerſio & auerſio, qua diuiſi ſunt qui natura boni erant, ut ſint alij ſupra illud bonum per iuſtitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuerſio iuſtos fecit, & auerſio iniuſtos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriuſque libertatis. *Quales facti ſunt angeli auerſione & conuerſione cadentium. Eſa. 14.d*

De libero arbitrio breuiter tangit, docens quid ſit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod eſt libera poteſtas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim uoluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere, in quibus conſtat liberum arbitrium, nec creati ſunt volentes auerti vel conuerti, ſed habiles ad volendum hoc vel illud: & poſt creationem ſpontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum: & ita diſcreuit deus lucem a tenebris, ſicut dicit ſcriptura, id eſt, bonos angelos a malis: & lucem appellauit diem, noctem vero tenebras. quia bonos angelos gratia ſua illuminauit, malos vero excæcauit. *Gene. 1. a*

Poſt

Poſt creationem aliquid datum eſt ſtantibus per quod conuerterentur, nec merito aliquo, ſed gratia cooperante. C

Si autem quæritur, Vtrum poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit per quod conuerterentur, id eſt, diligerent deum: Dicimus quia eſt eis collata gratia cooperans, ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere enim poteſt per ſe; ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non. D

Non indigebat angelus gratia per quam iuſtificaretur, quia malus non erat: ſed qua ad diligendum deum perfecte & obediendum adiuuaret. Operans quidem gratia dicitur, qua iuſtificatur impius, id eſt, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & deum præ omnibus diligendum & operandum bonum, & ad perſeuerandum in bono & huiuſmodi, de quibus poſtea plenius. Data eſt ergo angelis qui perſtiterunt cooperans gratia, per quam conuerſi ſunt vt deum perfecte diligerent. Conuerſi ergo ſunt a bono quod habebant non perdito ad maius bonũ quod non habebãt: & facta eſt iſta cõuerſio per gratiam cooperantẽ libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderũt appoſita non fuit.

Quæ ſit gratia operans & quæ cooperans. Diſtin. 26. & 29.

An ſit imputandum illis qui auerſi ſunt. F

Ideoque a quibuſdam dici ſolet non eſſe imputandum illis qui auerſi ſunt & non conuerſi, quia ſine gratia conuerti non poterãt. ſed illa non eſt eis data, nec culpa illorum fuit quòd non eſt data, quia in eis nulla culpa adhuc præceſſerat. Ad quod dicĩ poteſt, quoniam quibus appoſita eſt ipſa gratia nõ fuit ex meritis eorum, alioqui iam non eſſet gratia, ſi ex merito quod eſſet ante gratiã daret.

Ad Rom. 11.a

Qua culpa gratia non eſt data eis qui ceciderunt. F

Quòd vero aliis non eſt data, culpa eorum fuit: quia cum ſtare poſſent, noluerunt quouſque gratia apponeretur, ſicut alij perſtiterunt, donec illis cadentibus per ſuperbiam eis gratia appoſita eſt. Aperte ergo cadentium culpa in hoc deprehendi poteſt, quia licet ſine gratia nequirent proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterant non cadere, id eſt, ſtare quia nihil erat quod ad caſum eos compelleret, ſed ſua ſpõtanea voluntate declinauerunt, quod ſi non feciſſent, quod datum eſt aliis, vtique daretur & iſtis.

Quòd angeli in ipſa confirmatione beati fuerunt, ſed vtrum eam meruerint per gratiam tunc ſibi datam ambiguum eſt, de hoc enim diuerſi diuerſa ſentiunt. G

Hic quæri ſolet, Vtrum in ipſa confirmatione beati fuerint angeli, & an ipſam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipſa confirmatione beati fuerint, plures conteſtantur authoritates, & ideo pro conſtanti habendum eſt. Vtrum vero per gratiam tunc ſibi datam ipſam beatitudinem meruerint, ambiguum eſt. Quibuſdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt, ſimulq; in eis meritũ & præmiũ fuiſſe dicũt;

nec meritum præceſſiſſe præmium tempore, ſed cauſa. Aliis autem videtur quod beatitudinem quam receperunt in confirmatione per gratiam tunc appoſitam non meruerint, dicentes tunc non fuiſſe eis collatam gratiam ad merendum, ſed ad beate viuendum, nec tunc eis datum eſſe bonum quo mererentur, ſed quo fœliciter fruerentur. Quòd autem tunc in præmium acceperunt per obſequia nobis exhibita, ex dei obedientia & reuerentia mereri dicunt:& ita præmium præceſſit merita:& hoc mihi magis placere fateor.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVIDAM CECIDERVNT: INTER quos vnus fuit celſior, ſcilicet lucifer. Diſtinct. VI.

A

PRAETEREA ſciri oportet quoniam ſicut de maioribus & minoribus quidam perſtiterunt:ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus alis cadentibus excellentior:nec inter ſtantes aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimoniis authoritatum monſtratur. Ait enim Iob, Ipſe principium viarum dei. Et in Ezechiele legitur, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſcientia & perfectione, decorus in delitiis paradiſi dei fuiſti. Quod Gregorius exponens ait, Quanto in eo ſubtilior eſt natura, eo plenius in illo imago dei ſimilis inſinuatur impreſſa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis precioſus operimentum eius, id eſt, omnis angelus quaſi operimentum eius erat, quia vt dicit Gregorius, In aliorum comparatione cæteris clarior fuit. vnde vocatus eſt lucifer, ſicut teſtatur Eſaias, Quomodo, inquit, cecidiſti lucifer, qui mane oriebaris? & cæte. qui non vnus ordo, ſed vnus ſpiritus accipiendus eſt, qui teſte Iſidoro, poſtquam creatus eſt, eminentiam naturæ & profunditatem ſcientiæ ſuę perpendens, in ſuum creatorem ſuperbiuit, intantum, quod etiam deo ſe æquare voluit, vt in Eſa. dicitur, In cælum aſcendam ſuper aſtra cæli, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo. Similis quidem deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per equalitatem potentiæ.

De ruina quæ conſecuta eſt maiorum auerſionẽ, Iob 40. c Eze. 28. c Moral. lib. 32. cap. 24. & 25. Homi. 34. euã. ſuper 15. c. Luc. Eſai. 14. c Iſid. de ſũmo bono li. 1. cap. 12. vbi etiam prallegata verba habentur, Eſa. 14 d 2. Pet. 2. a

Vnde & quo deiectus fuerit merito ſuę ſuperbiæ. B

Et tantæ ſuperbię merito de cælo, id eſt, de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nam vt Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cælo cadens ſecumtraxit tertiam partem ſtellarum, quia lucifer ille aliis maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alii multi qui ei in malitia conſenſerunt, eoſque cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excepit. Et hoc ad noſtram probationem factum eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. Vnde Apoſtolus: Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores harum tenebrarum, contra ſpiritualia nequitię in cęleſtibus, quia dæmones,

Apo. 12. a

Ephe. 6. b

Io an.14.d Alias mũdi. dæmones, qui ſunt ſpirituales, & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cœlum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aeris dicitur.

Quod non eſt conceſſum eis habitare in cœlo vel in terra C

Ephe.2.a Aug. libr. de Gen. ad lib. cap.26. 2. Pe.2.b. & Iud.1.d Matt.25.d Non enim eſt eis conceſſum habitare in cęlo, quia clarus locus eſt, & amœnus. nec in terra nobiſcum, ne homines nimis infeſtarēt. Sed iuxta Apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola Canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui eis quaſi carcer vſque ad tempus iudicij deputatus eſt, tunc autem detrudentur in baratrum inferni, ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angeli eius.

Quòd dæmones alij alijs præſunt, & habent etiam alias prælationes. D

Et ſicut inter bonos angelos alij aliis præſunt, ita & inter malos alij alijs prælati ſunt, & alij alijs ſubiecti, quandiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præſunt.
1.Co.15.d Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apoſtolus. Ha-
Dan.10.c bent quoque ſecundum modum ſcientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maiores vel minores. Quidam enim uni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiam vni vitio profunt, Vnde dicitur ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus luxuriæ, & huiuſmodi, quia de illo vitio maximè poteſt homines tentare, a quo denominatur. Inde etiam eſt, quòd nomine dęmones diuitiæ vocantur, ſcilicet Mammona. Eſt
Mat.6.c enim Mammon nomen dæmonis: quo nomine vocatur diuitiæ ſecundum Syriam linguam. Hoc autem non ideo eſt, quòd diabolus in poteſtate habeat dare vel auferre diuitias cui velit, ſed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionem.

An omnes dæmones ſint in hoc aere caliginoſo, an aliqui ſint in inferno. E

Solet autem quæri, Vtrum omnes in iſto aere caliginoſo ſint, an aliqui iam ſint in inferno. Quòd in inferno quotidie deſcendant aliqui dæmonum, veriſſimile eſt, qui animas illuc cruciandas deducunt, & quòd illic aliqui ſemper ſint, alternatis fortè vicibus, non
Zacha.9. procul eſt a vero, qui illic animas detinent atque cruciant. Quòd
Oſea.13.d autem animæ malorum illuc deſcendant, atque illic puniantur, ex eo cōſtat, quod Chriſtus ad inferos deſcendit: vt iuſtos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iuſti illuc deſcendebant, multo magis iniuſti, & ſicut tradidit authoritas, cum iuſtos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim, infernum non abſorbuit.

Quidam putant luciferum ee in inferno religatum ex quo tentauit Chriſtum & victus fuit, quem dicunt primum hominem tentaſſe & viciſſe. F

Apo.20.e De lucifero autem quidam opinantur, quod ibi religatus ſit, &
Mat.24.a ad nos tentandos nunc acceſſum non habeat: quia in Apocalypſi legitur. Cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere

cere ſuo, & exiet, & ſeducet gentes, quod erit nouisſimo tempore Antichriſti: quando erit tanta tribulatio, vt etiam ſi fieri poteſt, mo ueantur electi. Quem ibi religatum dicuntur ab eo tempore, quo tentauit Chriſtum in deſerto vel in pasſione, & victus fuit a b eo. Ipſum putant primum hominem tentaſſe, & viciſſe, & ſecundò Deum, ſed ab eo victum eſſe, & ideo in inferni religatum. Alij au tem putant ex quo cecidit pro peccati ſui magnitudine, illuc fuiſſe demerſum. *Mat. 4. a*

Quòd lucifer non habet poteſtatem quam habebit in tempore Antichriſti G

Sed ſiue in infernum demerſus ſit, ſiue non credibile eſt eum nō habere poteſtatem accedendi ad nos, quam habebit in tempore Antichriſti: in quo fraudolenter ac violenter operabitur, & ideo forte dicitur tunc ſoluendus, quia tunc dabitur ei poteſtas a deo tentandi homines, quam modo non habet. *Ap. 20. a*

Quòd dæmones ſemel victi a ſanctis non accidunt amplius ad alios H

Aliis quoque, qui a ſanctis iuſte & pudice viuentibus vincuntur, poteſtas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origines, Puto inquit, ſanè quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos incentores, & vincētes minuant exercitum dæmonum, & velut quam plurimos eorum interminant: nec vltra fas ſit illi ſpiritui, qui ab aliquo ſancto caſte & pudicè viuendo victus eſt, impugnare iterum alium hoīem. Hoc au tem putant quidam intelligendum tantum de illo vitio in quo ſuperatus eſt, vt ſi de ſuperbia aliquem virum ſanctum tentat, & vincitur, vlterius non liceat in illum vel alium de ſuperbia tentare. *Tomo 1. homil. 15. ad librum Ioſue ca. 12. eiuſdē.*

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM *ut peccare non poſſunt, & malitia obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.* Diſtin. VII. A

SVPRA dictum eſt quod angeli qui perſtiterunt, per gratiam confirmati ſunt, & qui ceciderunt, a gratia dei deſerti ſunt. Et boni quidem in tanti confirmati ſunt per gratiam, quod peccare nequeunt. Mali vero per malitiam adeo ſunt obſtinati quòd bonam voluntatem habere, ſiue bene velle non valent, etſi bonum ſit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult fieri, & vtique illud bonum & iuſtum fieri, nec tamen bona voluntate illud volunt. *Quales facti ſunt angeli confirmatione et obſtinatione. Diſtin. 5. lib. a*

Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti poſſunt.

Sed cum nec boni peccare posſint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium, quia in vtranq; partem flecti non poſſunt, cum liberum arbitriū ad vtrūq;

ſe

Luc. 15. d ſe habeat. Vnde Hiero. in tractatu de prodigio dicit, **Solus deus eſt,** in quem peccatum cadere non poteſt: cætera cum ſint liberi arbitrij in vtranque partem flecti poſſunt. Hic videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio conſtituta flecti poteſt ad bonum & ad malum. Quòd ſi eſt, ergo & boni angeli & mali ad vtrunque flecti poſſunt: ergo & boni poſſunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati ſunt vt nequeāt fieri mali, & mali in malitia adeò obdurati ſunt vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habet liberum arbitrium, quia & boni non aliquā cogente neceſſitate, ſed propria ac ſpontanea voluntate per gratiā quidem adiuti bonum eligunt, & malum reſpuunt. & mali ſimiliter ſpontanea voluntate a gratia deſtituti, bonum vitant, & malum ſequuntur: & mali habent liberum arbitrium, ſed depreſſum atque corruptum, quod ſurgere ad bonum non volet.

In tom. 3. Ad Damaſum papam in fine tractatus de filio prodigo.

Quòd boni poſt confirmationem liberius arbitrium habent quàm ante. C

Cap. 105 Boni vero arbitrium habent multo liberius, poſt confirmationem quàm antè. Vt enim Auguſtinus tradidit in Enchi. Non ideo carent libero arbitrio, quia male velle non poſſunt: multo quippe liberius eſt arbitrium quod non poteſt ſeruire peccato. Neque culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, quia beati eſſe ſic volunt, vt eſſe miſeri non ſolum nolint, ſed nec prorſus velle poſsint. Non poſſunt itaqne boni angeli velle malum vel velle eſſe miſeri: neque hoc habent ex naturæ, ſed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ nanque confirmationem potuere peccare angeli, & quidam vero peccauerunt. & dæmones facti ſunt. Vnde Auguſt. in lib. contra Maximinū, Creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dęmones facti ſunt: quorum diabolus eſt princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creatura rationali præſtatur vt peccare non poſsit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. Ideoque ſolus Deus eſt qui non gratia cuiuſquam, ſed natura ſua non potuit nec poteſt, nec poterit peccare. Ecce hic inſinuatur quòd angeli ante confirmationem peccare potuerunt, ſed poſt confirmationem non poſſunt. Quòd potuerunt fuit eis ex libero arbitrio, quod eſt eis naturale: quòd vero modo non poſſunt peccare, non eſt eis natura, id eſt, libero arbitrio, ſed ex gratia, ex qua gratia etiam eſt vt ipſum liberum arbitriū iam non poſſit peccato ſeruire.

Lib. 3. c. 1 Tomo 6. Iob 41. d

Quòd poſt confirmationem angeli non poßint ex natura peccare ſicut ante, non quòd debilitatum ſit eorum liberum arbitrium, ſed confirmationem. D

Quod boni angeli poſt confirmationem nō poßint pec

Non ergo poſt confirmationem angeli de natura ſicut ante peccare potuerunt: non quòd liberum arbitrium eorum debilitatum ſit per gratiam, ſed ita potius confirmatum, vt iam per illud non poſſit bonus angelus peccare: quod vtique non eſt ex libero arbitrio, ſed ex gratia dei. Quod ergo Hierony. ait, Cætera cum ſint liberi

beri arbitrij poſſunt flecti in vtranque partem, accipi oportet ſecundum ſtatum in quo creata ſunt. Talis enim & homo & angelus creatus eſt, qui ad vtrunque flecti poterat: ſed poſtea boni angeli ita per gratiam ſunt confirmati, vt peccare non poſsint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Iſido. intelligendum eſt, Angeli mutabiles ſunt natura, immutabiles ſunt gratia: quia ex natura in primordio ſuæ conditionis mutari potuerunt ad bonum ſiue ad malum: ſed poſt per gratiam ita bono addicti ſunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

care, eſt ex gratia non natura. Aperit quomodo prædicta verba Hie. ſint intelligenda. li. 1. de ſummo bono. Cap. 12.

Quòd angeli mali viuacem ſenſum non perdiderunt, & quibus modis ſciant **E**

Et licet mali angeli ita per malitiam ſint obdurati, viuaci tamen ſenſu non ſunt penitus priuati. Nam vt tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ vigent dæmones: ſcilicet ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſupernorum ſpirituum. De hoc etiam Auguſt. ait, Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noſcere permittuntur, partim ſubtilitate ſenſus partim experiẽtia temporum callidiores propter tam magnam longitudinem vitæ: partim ſanctis angelis quod ipſi ab omnipotenti deo diſcũt iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquando iidem nefandi ſpiritus & quæ facturi ſunt velut diuinando prędicunt.

Libr. 1. de ſummo bono. Cap. 12. Lib. 2. ſuper Gen. c. 17. in fine.

Quòd magicæ artes virtute & ſcientia diaboli valent, quæ virtus & ſcientia eſt ei data a deo, vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos. **F**

Quorum ſcientia atque virtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen non tam ſcientia quàm poteſtas a deo data eſt, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamq; iuſtorum patientiam, Vnde Augu. in lib. 3. de Trini. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid poſſit occurrere, cur ſcilicet iſta miracula etiam magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. Sed illud eſt amplius admirandum quomodo magnorum potentia, quæ ſerpentes facere potuit, vbi muſcas minutiſsimas, ſ. cinifes ventum eſt omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cædebatur. Ibi certe defecerunt magi dicẽtes, Digitus dei eſt hic. Vnde intelligi datur, nec ipſos quidem trãſgreſſores angelos, & aereas poteſtates in imam iſtam caliginẽ tanquam in ſui generis carcerem ab illius ſublimis ætherec puritatis habitatione detruſos: per quos magicæ artes poſſunt quicquid poſſunt: non autem aliquid valere poſſunt, niſi data de ſuper poteſtate. Datur autem vel ad fallendum fallaces, ſicut in Aegyptios, & in ipſos etiam magos data eſt, vt in eorum ſpirituum operatione viderentur admirandi, a quibus fiebant, a dei veritate damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro mago deſiderẽt, propter quod etiam nobis in ſcriptura ſunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifeſtandamque iuſtorum patientiam.

Cap. 7. Exo. 7. b & 8. c Ibidem.

Quòd

Quod tranſgreſſoribus angelis non ſeruit ad nutum materia rerum viſibilium. G

Lib. eodem Cap. 8. Nec putandum eſt iſtis tranſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire hanc viſibilium rerum materiam: ſed deo potius, a quo hæc poteſtas datur quantum incommutabilis indicat.

Quod non ſunt creatores, licet per eos Magi ranas & alia fecerint, ſed ſolus deus. H

Nec ſane creatores illi mali angeli dicendi ſunt, quia per illos magi ranas & ſerpentes fecerunt: nō enim ipſi eas creauerunt. Omnium quippe rerum, quæ corporaliter viſibiliterque naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mundi huius elementis latent quæ deus originaliter eis indidit. Ipſe ergo creator eſt omnium rerum, qui creator eſt inuiſibilium ſeminum: quia quæcunque naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiunt progrediendi primordia & incrementa debitæ magnitudinis, diſtinctioneſque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis ſumunt.

De ſeminibus oium corporum quorum creator ipſe ſolus creator eſt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum, ita nec boni angeli nec mali, etſi per eorum miniſterium fiant creaturę. I

Lib. & ca. eiſdem. Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinſecus adhibitis motibus ad iſta creanda dei virtus interius operetur, ita non ſolum malos, ſed nec bonos angelos fas eſt putare creatores. Sed pro ſubtilitate ſui ſenſus corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum præbent occaſiones. Sed nec boni hæc niſi quantum deus iubet, nec mali hæc iniuſte faciunt, niſi quantum iuſte ipſe permittit. Nam iniqui malitia voluntatem ſuam habent iniuſtam: poteſtatem autem non niſi iuſte accipiunt ſiue ad ſuam pœnam, ſiue ad aliorum vel pœnam malorum vel laudem bonorum.

Iniquus habet a ſe voluntatē malam, a deo vero poteſtatem iuſte accipit.

Sicut iuſtificationes mentis, ita creationem rerum ſolus deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat. K

Sicut ergo mentem noſtram iuſtificando formare non poteſt niſi deus, prędicare autem extrinſecus euangelium etiam homines poſſunt, non ſolum boni per veritatem, ſed etiam mali per occaſionē, ita creationem rerum viſibilium deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque contemperationes ſiue occaſiones ab angelis tam bonis quàm malis, vel etiam ab hominibus exhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantum eis deſunt ſenſuum ſubtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcunque angelis vicinas cauſas ab elementis contrahere quanto facilis eſt, tanto mirabiliores in huiuſmodi eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt creator niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquam hoc poteſt, niſi vnus

Li. 3. c. 8. Cap. 9. eiuſdem.

creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarum cardine condere ac miniſtrare creaturã, quod facit ſolus creator Deus. Aliud autem pro diſtributis ab illo viribus ac facultatibus aliquam operationẽ forinſecus admouere: vt tunc vel tunc, ſic vel ſic, exeat quod creatur, Iſta quippe originaliter & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata ſunt: ſed acceptis opportunitatibus poſtea prodeunt.

In principio eiuſdẽ cap.

Quòd angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorem, quę non poſſunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur. L

Illud quoque ſciendum eſt, quod angeli mali quędam poſſunt per naturæ ſubtilitatem, quæ tamen non poſſunt propter Dei uel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur illa facere a Deo vel ab angelis bonis: poſſent vtique feciſſe cinifes, qui ranas ſerpentesque fecerunt. Quædam vero non poſſunt facere, etiam ſi permittantur ab angelis ſuperioribus, quia non permittit Deus. Vnde Aug. in lib. 3. de Trin. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod poſſent mali angeli ſi permitterentur, ideo non poſſunt, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas ſerpentesque fecerunt, niſi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per ſpiritum ſanctum: quod etiam magi confeſſi ſunt, dicentes: Digitus Dei eſt hic. Quid autem per naturam poſſint, nec tamen poſſint propter prohibitionem: & quid per ipſius naturæ ſuæ conditionem facere non ſinantur, homini explorare difficile eſt, imo impoſſibile. Nouimus hominem poſſe ambulare, & neque hoc poſſe ſi non permittatur: volare autem non poſſe, etiam ſi permittatur. Sic & illi angeli quædam poſſunt facere, ſi permittatur. Sic & illi angeli quædam poſſũt facere, ſi permittãtur ab angelis potẽtioribus ex imperio Dei, quædam vero non poſſunt, etiam ſi ab eis permittantur: quia ille nõ permittit a quo eſt illis talis naturę modus, qui etiam per angelos ſuos illa plerunque non permittit, quæ conceſſit vt poſſint.

Cap. 9. in medio.

Quare non potuerunt producere cinifes, qui ranas & ſerpentes fecerũt.

Exod. 8. a.

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI SINT, QVOD QVIBVSDAM VISVM *eſt, quibus Auguſtinus conſentire videtur, dicens angelos omnes ante caſum habuiſſe corpora tenuia & ſpiritualia, ſed in caſu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis poſſent pati.*

De poteſtate dęmonũ quam habent ſuper corpora ſimilia humanis.

Diſtinct. VIII. A

Aug. in. 2. libr. retra. dixit dæmones aliquando ho

SOLET etiam in quæſtione verſari apud doctos, vtrum angeli omnes, boni ſcilicet ac mali corporei ſint, id eſt, corpora habent ſibi vnita. Quod aliqui putant, innitentes verbis Auguſt. qui dicere

videtur, quòd angeli omnes ante confirmationem vel lapſum corpora aerea habuerint de puriori ac ſuperiore aeris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & angelis bonis qui perſtiterunt, talia ſun obſeruata corpora, vt in eis poſſint facere, & pati, quæ tantę ſunt tenuitatis, vt a mortalibus videri nō valeant, niſi ſuperueſtita aliqua groſſiori forma: qua aſſumpta videntur, depoſitaque videri deſinūt. Angelis vero malis mutata ſunt in caſu corpora in deteriorem qualitatem ſpiſſioris aeris. Sicut enim a loco digniori in inferiorem locum, id eſt, caliginoſum aerem deiecti ſunt: ita illa corpora tenuita mutata ſunt, & transformata in deteriora corpora & ſpiſſiora, in quibus pati poſſent a ſuperiori elemento, id eſt, ab igne. Et hoc Auguſt. ſenſiſſe videtur ſuper Gene. ita dicens, Dæmones dicuntur aerea animalia, qui corporum aereorum naturæ vigent, nec per mortem diſſoluuntur, quia præualet in eis elemētum aptis ad faciendum quàm ad paciendum. Ad patiendum enim humor & humus: ad faciendum aer & ignis aptitudinem præbent. Tranſgreſſores vero angeli cum principe ſuo nunc diabolo tunc archangelo, non mirum ſi poſt peccatum in hanc caliginem detruſi ſunt. Neque etiam hoc mirum eſt ſi conuerſi ſunt ex pœna in aereā qualitatem, qua poſſunt ab igne pati. Caliginoſa tamen aeris tenere tantum permiſſi ſunt, qui eis quaſi carcer ſit vſque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Auguſti. ita tradere quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum alij dixiſſe aſtruunt non ita ſentiendum, ſed opinionem aliorū referendo, quod ex ipſius verbis diiudicare volunt: quibus ait, Dæmones dicuntur aerea animalia: non ait, ſunt: ita enim quidam dicebant, De habitatione vero caliginoſi aeris in quem detruſi ſunt non opinando, ſed rei veritatem aſſerendo eum tradidiſſe dicunt, quod ipſius locutionis diſtinctio oſtendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conueniſſe, atque id concorditer docuiſſe, quod angeli incorporei ſint, nec corpora habeant ſibi vnita, aſſumant autem aliquando corpora Deo prępàrante, ad impletionem miniſterij ſui ſibi a Deo iniuncti, eademque poſt expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti ſunt. Et aliquando quidem locuti ſunt ex perſona Dei ſine diſtinctione alicuius perſonæ: aliquando ex perſona patris vel filij ſiue ſpiritus ſancti.

Quòd Deus in corporalibus illis in antiquis formis apparuit. B

Nec dubitandum eſt Deum in corporalibus formis apparuiſſe hominibus: ſicut Auguſt. in 2. libr. de Trini. oſtendit conferens diuerſa ſcripturæ teſtimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuiſſe probat, & aliquando ex perſona Dei ſine diſtinctione: aliquando ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe.

minum diſpoſitiones, non ſolum voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex aīo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcere.

Tunc rem dixi occultiſſimam audaciori aſſertione quam debui.

Nam peruenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla experimenta cōpertum eſt &c. quæ ſequuntur illic.

Li. 3. cap. 10.

Verum li. 8. de ciuit. dei cap. 16. ſuā de hac re aperit ſententiā. Cap. 5. 6. & 7. & pluribus ſequentibus.

De perplexa quæſtione quam ponit Auguſt. quærens, an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua ſit formata, an angeli qui ante erant miſſi, et ſi ipſi miſſi ſunt. vtrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate aliquam ſpeciem corporalem de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuum mutauerint in ſpeciem actioni ſuæ aptam. C

Sed vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit: perplexam quæſtionem proponit, quam nec abſoluit. quærens, vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum in qua Deus hominibus appareret, au angeli qui ante erant ita mitterentur, vt manentes in ſuis ſpiritualibus corporibus aſſumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam ſpeciem corporalem: quam coaptatam quaſi aliquam veſtem mutarent in quaſlibet ſpecies corporales veras quidem: an corpus ſuum proprium verterent in ſpecies aptas actionibus ſuis per virtutem ſibi a Deo datam. Ait enim ita Augu. in 3. lib. de Trin. Quærendum eſt in illis antiquis corporalibus formis, & viſis vtrum ad hoc opus tantum creatura formata ſit, in qua Deus, ſicut tunc oportuiſſe iudicauit, humanis oſtenderetur aſpectibus: an angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex perſona Dei loquerentur, aſſumens corporalem ſpeciem de creatura corporea in vſum miniſterij ſui, an ipſum corpus ſuum cui non ſubduntur; ſed ſubditum regunt mutantes atq; vertentes in ſpecies quas vellent accommodatas atque aptas actionibus ſuis ſecundum attributam a creatore ſibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ vtrum angeli manente ſpirituali ſui corporis qualitate, per hanc occultius operantes aſſumant ex inferioribus elementis corpulentioribus corpus, quod ſibi coaptatum quaſi aliquam veſtem mutent & vertant in quaſlibet ſpecies corporales & ipſas veras: ſicut aqua vera in vinum verum conuerſa eſt a domino. An ipſa propria corpora & ſua transforment in id quod volunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum ſit (quoniam homo ſum) nullo experimento comprehẽdere valeo: ſicut angeli qui hoc agunt, Attende lector quia quæſtionem propoſitam non ſoluit: ſed indiſcuſſam reliquit vtrum angeli qui mittebantur ſeruatis ſuis proprijs ſpiritualibus corporibus ſuperueſtirentur aliqua corpulẽtiori ſpecie, in qua poſſent videri: an ipſum corpus mutarent, & transformarent in quancunque vellent ſpeciem in qua poſſent cerni. In quibus verbis videtur Augu. atteſtari angelos eſſe corporeos ac propria & ſpiritualia habere corpora.

Lib. 3. de tr. ca. 1. & lib. 2. cap. 7

Cap. 1.

Ibidem.

Ioan. 2. b

Quòd Deus in ſpecie qua eſt Deus nunquam mortalibus apparuit. D

Cæterum hæc velut nimis profunda atque obſcura relinquẽtes, illud indubitanter teneamus, quòd Deus in ſpecie eſſentiæ ſuæ nũ

quam mortalibus apparuit: ſicut famulo ſuo Moyſi dicit: Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Ioan. legitur, Deum nemo viui vnquam. Viſibile enim quicquam non eſt quod non ſit mutabile. Ideo ſubſtantia ſiue eſſentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis eſt, nullo modo per ſeipſam viſibilis eſt. Proinde illa omnia q̃ patribus viſa ſunt cũ Deus illis præſentaretur, per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris angelis fecerit Deus per angelos, tamen facta eſſe dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec verbum eius, nec ſpiritum eius, qui eſt vnus Deus, per id quod eſt atque idipſum eſt, vllo modo eſſe mutabilem: ac per hoc multo minus eſſe viſibilem.

Exo. 33. d
Ioan. 1. b.
Aug. li. 3. de tri. c. 10. & 11.

Vtrum demones intrent in corpora hominum ſubſtantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

Illud etiam conſideratione digniſſimum videtur, vtrum dæmones, ſiue corporei ſiue incorporei ſint, hominum ſubſtantialiter intrent corpora, eorumque animabus illabantur: an Deo intrare dicantur, quia malitiæ ſuæ ibi effectum exercent Dei permiſſione, opprimendo atque vexando eas, vel in peccatum pro voluntate ſua trahendo. Quòd in homines introeant atque ab eis expulſi exeant euãgelium aperte declarat, commemorans dæmonia hi quòſdã ingreſſa, & per Chriſtum eiecta, ſed vtrum ſecundum ſubſtantiam fuerint ingreſſa, an propter mali effectum dicantur ingreſſa, non adeo perſpicuum eſt. De hoc autem Aug. in lib. de eccleſiaſticis dogmatibus ait, Dæmones per energiam non operationem credimus ſubſtãtialiter illabi animæ, ſed applicatione & oppreſſione vniri. Illabi autem mẽti illi ſoli poſſibile eſt qui creauit, qui natura ſubſiſtens incorporeus capabilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari ꝙ ſubſtantialiter non illabantur dæmones vel introeant corda hominum. Beda quoque ſuper illum locum Act. Apoſtolorũ, vbi Petrus ait Ananiæ. Cuius tentauit Satanas cor tuum? dicit, Notandum ꝙ mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſſit, niſi creatrix trinitas, quia tantummodo ſecundum operationem & voluntatis inſtinctum anima de his quæ ſunt creata impletur Implet vero ſatanas cor alicuius, nõ quidem ingrediens in eum & in ſenſum eius, neque introiens aditum cordis (ſiquidem poteſtas hæc ſolius Dei eſt) ſed callida & fraudulenta deceptione animam ineffectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua vitiorum quibus plenus eſt. Impleuit ergo ſatanas cor Ananiæ non intrando, ſed malitiæ ſuæ virtus inſerendo. Idem, Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, doctoribus veritatis luctãtibus venenum perſecutionis infundit. His authoritatibus oſtenditur quòd dæmones non ſubſtantialiter intrant corda hominum, ſed propter malitiæ effectum, de quibus pelli dicuntur, cum nocere non ſinuntur.

Mat. 8. d
Marci 1. c
Cap. 83. in Tomo 3.
Act. 5. a
** impleuit.*
Super. c. 28 act. circa illud vipera cum proceſſet a calore

D I

DE ORDINVM DISTINCTIONE QVI, ET QVOS SINT.

Diſtinct. I X. A

Poſt prædicta ſupereſt cognoſcere de ordinibus angelorum quid ſcriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem eſſe ordines angelorum promulgat. ſ. angelos, archangelos, principatus, poteſtates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & ſeraphin. Et inueniuntur in iſtis ordinibus tria terna eſſe, & in ſingulis tres ordines, vt trinitatis ſimilitudo in eis inſinuetur impreſſa. vnde Dionyſius tres ordines angelorum eſſe tradit, ternos in ſingulis ponens. Sunt enim tres ſuperiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, ſeraphin, cherubin, throni: Medij, dominationes, principatus, & poteſtates: Inferiores, virtutes, archangeli, angeli.

De conſequentibus confirmationem angelorum bonorum quantum ad ordinum diſtinctionẽ. lib. 1. de cæleſ. hiera. Cap. 6. Non a Dionyſio, ſed a Grego. poſitus ordo in hac enumeratione ſeruatur. Super caput. Lucæ 15. Homi. 34. eundem ſeruat ordinẽ diuus Ber. li. 5. de conſi. ad Eugen. ſimilẽ ponit explanationẽ.

Quid appellatur ordo, & quæ ſit ratio nominis cuiuſque. B

Hic conſiderandum eſt, quid appelletur ordo: Deinde, vtrum ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cæleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium datorum munere conueniunt. Vbi verbi gratia, Seraphin (vt beatus Gregorius ait) dicuntur qui præ alijs ardent charitate. Seraphin enim interprętatur ardens vel ſuccedens. Cherubin, qui præ alijs in ſcientia eminẽt. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dicitur ſedes. Throni autem vocantur qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis ſedeat Deus, & per eos iudicia decernat atque informet. Dominationes vero vocantur, qui principatus & poteſtates tranſcendunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiectis quæ ſunt agenda diſponunt, eisq; ad explenda diuina myſteria principantur. Poteſtates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in ſuo ordine acceperunt, vt virtutes aduerſæ eis ſubiectæ eorum refrenentur poteſtate: nec homines tantum tentare valeant, quantum deſiderant. Virtutes vocantur illi, per quos ſigna & miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nunciat. Angeli, qui minora.

Quòd hæc nomina non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt, quæ ſumpta ſunt a donis gratiæ, quæ non habent ſingulariter, ſed excellenter, & a precibus nominantur. C

Hæc nomina illis non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt. Qui enim ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et nominantur ſinguli ordines a donis gratiarum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt in participatione. In illa enim cœleſti curia, vbi plenitudo boni eſt, licet quædam data ſint excellenter, nihil tamen poſſidetur ſingulariter. Omnia enim in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alij alijs ſublimius poſſident, quæ tamen omnes habent. Cumq; omnia dona gratiarũ ſupe-

riores ordines ſublimius & perfectius perceperint, tamen ex præcipuis ſortiti ſunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentiſſimus æſtimatur, tam dilectionem quam cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris omnibus ſublimius & perfectius percepit & tamen ab excellentiori dono, id eſt, a charitate nomen accepit ille ſuperior ordo. Maius enim donum eſt ipſa charitas, quam ſcientia. Item, Maius eſt ſcire, quàm iudicare: ſcientia nanque informat iudicium. Ideoque ſecundus ordo a ſecundo dono, id eſt, cognitione veritatis appellatus eſt, ſcilicet Cherubin: ita & de alijs intelligẽdum eſt. Aſſignatur ergo excellentia ordinum ſecundum excellentiam donorum: & tamen, ſicut Gregorius ait, illa dona omnib. ſunt communia. Omnes enim ardent charitate, & ſcientia pleni ſunt: ſic & de aliis. Sed ſuperiores aliis excellentius, vt iam dictum eſt, ipſa acceperunt, a quibus & nominantur. vnde Gregorius, in illa ſumma ciuitate quiſque ordo eius rei cenſetur nomine, quam plenius accepit in munere.

1. Co. 13. a · *Hom. 34. euangeliorum.* · *Ibidem.*

Quæſtio ex uerbis Gregorij orta. D

Sed oritur hic quæſtio talis. Si quiſq; ordo ab illo dono nominatur quòd plenius poſſidet, nunc cherubin in ſcientia præeminet omnibus, quia a ſcientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoſcit. Tantum enim (vt tradit authoritas) cognoſcit ibi quiſque, quantum diligit. Itaque ſeraphin non ſolum in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Ideoque authoritas illa ſic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdam, ſcilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius ſeraphin accepit ſcientiam in munere, ſed plenius alijs ordinibus qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſque ordo ab omni re quam plenius aliis accepit, ſed ab aliqua rerum quas accepit. Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines, ſed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, ſed ad quædam. Sicut enim homines cum plura habeant dona, quædam aliis excellentius poſſident, ita forte & angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & aliis quibuſdam minus.

Explanatio illius authoritatis. Alia determinatio eiuſdem.

Vtrum ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint. E

Iam nunc inquirere reſtat, vtrum & iſti ordines a creationis initio ita fuerint diſtincti. Quod ita fuerint diſtincti a primordio ſuæ conditionis, videtur teſtimonio authoritatis inſinuari: quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe. De ordine nanque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit. Apoſtolus etiam principatus & poteſtates tenebrarum nominat, oſtendens de ordinibus illis cecidiſſe: qui cum in malis miniſterium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt, ſed non videtur illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebãt, nec ſapientia pollebant, neq; in eis deus ſedebat. ſi enim hoc habuiſſent non cecidiſſent. Non ergo tunc erant cherubin, vel ſeraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundam non erãt iſti

Eze. 28. c · *Epe. 6. b*

ordi-

ordines, quia nondum habebant dona, inquorum participationib. conueniunt. Sed quibuſdam cadentibus, aliis appoſita ſunt, eiſque qui ceciderunt collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideóq; ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe: non quòd fuerint in ordinibus & poſtea corruerint, ſed quia ſi perſtitiſſent, eorũ aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterunt. Alij enim, vt prædiximus ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces: inferiores, qui natura minus ſubtiles, & intelligentia minus perſpicaces facti ſunt Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille ponderare potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura omni rei modum præfigens, & numerus omni rei ſpeciem præbens, & põdus omnem rem ad ſtabilitatem trahens, id eſt, terminans & formans, & ordinans omnia.

Dist. 3. lib. Sapi. 11. b Aug. lib. 4 de Gen. ad lit. cap. 3.

Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F

Præterea conſiderari oportet, Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis æquales ſunt. Ita eſſe quibuſdam placuit, ſed non eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum: quia Lucifer, qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiã dignior extitit, qui aliis excellẽtiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & aliis eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum, & alter martyrum, & tamen in Apoſtolis alij aliis ſunt digniores, ſimiliter & in martyribus alij alijs ſunt ſuperiores: ita & in ordinibus angelorum recte creditur eſſe.

Per ſimile oſtendit nõ oẽs eiuſdẽ ordinis pares eſſe.

Quomodo dicat Scriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non ſint niſi nouem ordines. G

Notandum etiam, quod decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cum nõ ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent etiamſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, mouentur lectores qũo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Grego. nãq; ait homines aſſumendos in ordine angelorum: quorum alij aſſumũtur in ordine ſuperiorum, qui .ſ. magis ardent charitate. alij in ordine inferiorum, qui .ſ. minus perfecti ſunt. Ex quo apparet nõ eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint angelorum, & decimus hominum, ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuendos in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictũ fore accipi põt: quia de hominibus reſtaurabitur quod in angelis lapſum eſt de quibus tot corruerunt, vt poſſit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtolus dicit reſtaurari omnia in Chriſto quę in cœlis, & quæ etiam in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicę: tamen non minus ſaluaretur homo, ſi angelus non cecidiſſet.

Hom. 34. ſuper 15. cap. Lucæ

Quòd homines aſſumuntur iuxta numerum ſtantium, non lapſorum. H

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, ſed eorum qui permanſerunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus conſtat: ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illic contigit angelos remanſiſſe: ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei.

Loco prællegato. Deutero. 32. a Sic legitur ſecundum 70. interpretes, non vulgarem editionẽ.

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum angelorum homines reparandos. I

A quibuſdam tamen putatur, quod homines reparantur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: vt illa cœleſtis ciuitas nec ſuorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Augu. in ench. ſentire videtur, hoc aſſerens de hominibus plus ſaluari quam corruit de angelis ſed non minus ita dicens, Superna Hieruſalem, mater noſtra, ciuitas dei nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortaſſe regnabit. Neq; etiã numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus: in quorum locum ſuccedentes filij catholicę matris, quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, ſine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus ſiue qui eſt, ſiue qui fuit, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui vocat ea quę non ſunt tanquam ea quæ ſunt. Ecce aperte dicit non minus de hominibus ſaluari, quam corruit de angelis: ſed plus non aſſerit.

Cap. 29. & li. 22. de ciuita. dei Cap. 1. Gal. 4. & Eſa. 54.

Rom. 4. c

AN OMNES SPIRITVS CAELESTES MITTANTVR ET PONIT duas opiniones, & authoritates quibus innituntur.

Diſtinct. X. A

De miniſterio & miſſione angelorum quantum ad angelorum quantum ad angelos miniſtrantes.

Hoc etiam inueſtigandum eſt, Vtrum omnes illi cœleſtes ſpiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine eſſe qui foras pro officio exeunt, alios qui intus ſemper aſſiſtunt, ſicut ſcriptum eſt in Dan. Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. Item Dion. in Hierarchia quæ ſacer principatus dicitur, de prelatione ſpirituum ait, ſuperiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea quę præeminent, vſum exterioris officij nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti niſi inferiores, inficiantur.

Dan. 7. c Cap. 7.

Obiectio contra illos. B

Quibus obiicitur quod Eſaias ait, Volauit ad me vnus de ſeraphin, qui ordo ſuperior eſt & excellentior: Ideoque ſi de illo ordine mittuntur, non eſt ambigendum quinetiam & de aliis mittantur.

Eſa. 6. c

tur. Apoſtolus quoque ait, Omnes ſunt adminiſtratores ſpiritus in miniſterium miſſi. His teſtimoniis aſſerunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum uideri ſi etiam ſuperiores mittantur, cum & ille qui creator eſt omnium, ad hæc inferiora deſcenderit. *Heb. 1. d* *Ioan. 16. f Exiui a patre.*

Quæſtio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantum ordo nomine angelorum cenſetur? C

Hic oritur quæſtio, Si omnes mittuntur & nuncij dei exiſtunt, quare vnus tantum inter nouem ordines angelorum nomine cenſetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, ſed alios ſępius & quaſi ex officio iniuncto, qui proprie angeli vel archangeli nominantur: alios vero rarius mitti, ſcilicet maiores, cauſa extra communem diſpenſationem oborta: qui cum angelorum miniſterium ſuſcipiunt, etiam nomen aſſumunt. Vnde in Pſal. Qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros, quia illi qui natura ſpiritus ſunt, aliquando angeli, id eſt, nuncij fiunt. *Reſponſio quorundã.* *Pſal. 103.*

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe, & ſunt nomina ſpirituum & non ordinum. D

Et putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe. Michael interpretatur, quis vt deus? Gabriel, fortitudo dei, Raphael, medicina dei: nec ſunt iſta nomina ordinum, ſed ſpirituum. Et dicunt quidam ſingulum horum vnius proprie ac ſingulariter ſpiritus eſſe nomen. Alij vero non vnius ſingulariter & determinate, ſed nunc huius nunc illius eſſe nomen, ſecundum qualitatem eorum ad quæ nuncianda vel gerenda mittuntur: ſicut & dęmonum quædam nomina ſunt quæ quidam putant eſſe vnius propria, alij vero pluribus communia. Diabolus quippe, qui Græce ita vocatur & criminator interpretatur vel deorſum fluens, Hebraice dicitur Satan, id eſt, aduerſarius. Dicitur & belial, id eſt, apoſtata & abſque iugo, dicitur etiam Leuiathan, id eſt, additamentum eorum; & alia plura reperies nomina quæ vel vnius ſpiritus ſunt propria, vel pluribus communia. *Gre. hom. 34. euange.* *Apo. 12. Eccle. 11. Eſa. 14. Luc. 10. c 2. Co. 6. c Iob. 40. c*

Quomodo determinent prædictas authoritates quæ videntur aduerſari, qui dicunt omnes angelos mitti. E

Qui autem omnes angelos mitti aſſerunt, prædictas authoritates Danielis ſcilicet & Dionisij ita determinant. Dicuntur ſuperiora agmina deo aſſiſtere, & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittantur, ſed quia rariſſime ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, ſed dei pręſentiæ & contemplationi ſemper aſſiſtunt, quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum quæ uidentur ſibi aduerſari. F

Alij vero dicunt tres ordines ſupremos, ſcilicet cherubin, ſeraphin,

Heb. 1. d phin,& thronos,ita creatori aſſiſtere,quod ad exteriora nõ exeunt.
Cap. 13. cæleſtis hierar. ſententialiter ſed in forma apud Gre. loco citato. Inferiores aũt tres ad exteriora mitti:tres vero medios inter vtroſque conſiſtere,non modo dignitate vel loco,ſed etiam officio,quia præceptum diuinum a ſuperioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoque cum ſupremi mediis,& medii imis,atque hi hominibus pręceptum Dei nuncient, merito omnes angeli nominari debent.Et ob id forte Apoſtolus ait,Omnes ſpiritus adminiſtratores eſſe filii,& mitti in miniſterium:& per omnes non ſingulos ordines ſed de inferioribus ordinibus ſingulos angelos complexus eſt. Illud vero quod Eſaias ait,per verba Dionyſii determinant dicentes, *Eſa. 6. c* Hi ſpiritus qui mittuntur,percipiunt horum vocabulum, quorum gerunt officium.Vnde dicunt illum angelum qui miſſus eſt ad Eſaiam,vt mundaret & incenderet labia paophetæ,fuiſſe de ordine inferiorum.Sed ideo dictus eſt forte de ſeraphin,quia veniebat incendere & conſumere delicta Eſaię.

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET ANGELVM BONVM AD SVI *cuſtodiam delegatum & malum ad exercitium.*

Diſtinct. XI. **A**

De angelorum miniſterio & miſſione per comparationem ad hominẽ cui miniſtrant.

ILLVD quoque ſciendum eſt,quòd angeli boni deputati ſunt ad cuſtodiam hominum, ita vt quiſque electorum habet angelum ad ſui profectum atque cuſtodiam ſpecialiter delegatum. Vnde in euangelio veritas a puſillorum ſcandalo prohibens ait,Angeli eorum ſemper vident faciem patris. Angelos dicit eorum eſſe, quibus ad cuſtodiam deputati ſunt.Super quem locum Hieron.tradit, vnamquamque animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad ſui cuſtodiam deputatum,inquiens ita, Magna dignitas animarum eſt,vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui angelum delegatum.Gregorius quoque dicit,Quòd quiſque bonum angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum, & vnum malum ad exercitiũ habet.Cum enim omnes angeli boni noſtrum bonum velint, communiterque ſaluti omnium ſtudeant:ille tamen, qui deputatus eſt alicui ad cuſtodiam,eum ſpecialiter hortatur ad bonum:ſicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in actibus Apoſtolorum. Similiter & mali angeli cum deſiderent malum hominum,magis tamen hominem ad malum incitat,& ad nocendum fortius inſtat ille qui ad exercitium eius deputatus eſt.

Matt. 18. b Tomo 9. Commentario. lib. 3. ad 18. caput. Matt. Non reperitur in Gre. ſed in Hug. de S. Victore li. 3. ſẽ. Thob. 5. d 6. & 8. a Act 12. b

Vtrum ſingulis hominibus ſinguli angeli, an pluribus deputatus ſit vnus. **B**

Solet autem quæri,vtrum ſinguli angeli ſingulis hominibus, an vnus pluribus ad cuſtodiam vel exercitium deputatus ſit. Sed cum electi tot ſint quot & boni angeli ſunt, plures conſtat eſſe omnes ſimul bonos & malos homines,quàm boni angeli ſint. Et cum tot

ſint

ſint electi quot angeli boni, & angeli boni plures ſint quàm mali, pluresque ſint homines mali quàm boni: non eſt ambigendum plures eſſe bonos homines quàm ſint mali angeli, & plures eſſe malos homines quam ſint mali angeli vel boni angeli. *Arguit quod non.*

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, ſiue ſimul, ſiue temporibus diuerſis. C

Ideoque dici oportet vnum eundemque angelum, bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad cuſtodiam vel exercitiũ, ſiue eodem tempore ſiue diuerſis temporibus. Ideò autem dicimus eodem tempore vel diuerſis temporibus, quia videtur quibuſdam quòd omnes homines qui ſunt ſimul in aliquo tempore, ſinguli ſingulos angelos habere poſſint, bonos vel malos, quia licet maior ſit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt & ſunt & futuri ſunt, quàm angelorum, tamen quia homines deſcendentibus hominibus ſuccedunt, & ideo nunquam ſimul ſunt in hac vita: angeli vero nunquam decedunt, ſed ſimul omnes ſunt: ideo eſſe poteſt vt ſinguli hominum dum in hac vita ſunt, ſingulos habeant angelos bonos vel malos ad ſui cuſtodiam vel exercitium deſtinatos. Cæterum ſiue ita ſit, ſiue non, non eſt dubitandum vnũquemque habere angelum ſibi deputatum, ſiue pluribus ſimul deſtinatus ſit, ſiue vni ſingulariter. Nec eſt mirandum vnum angelũ pluribus hominibus ad cuſtodiam deputari, cum vni homini plurium cuſtodia deputetur, ita vt eorum quiſque ſuum dicatur habere dominum, vel epiſcopum, vel abbatem. *Eccl. 1. & 14.*

Vtrum angeli proficiant in merito vel in præmio vſque ad iudicium. D

Præterea illud coſinderari oportet, Vtrum angeli boni in præmio vel in merito proficiant vſque ad iudicium. Quod in meritis proficiant atque quotidie magis ac magis mereantur, quibuſdam videtur, ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inſeruiunt, eorumque profectibus ſtudent. Quibus etiam nihilominus videtur, quod & in præmio proficiant, ſcilicet in cognitione & dilectione dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoſcunt: & eſt eorum charitas (qua deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eã & obſequia ex ea nobis impenſa merentur & in beatitudine proficiũt: & ipſa eadẽ eſt præmiũ, quia ea beati ſunt. *Quibuſdã videtur quod proficiant in vtroque.*

Authoritatibus confirmant quod dicunt. E

Et quod angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, teſtimoniis ſanctorum confirmant. Dicit enim Eſaias ex perſona angelorum Chriſti aſcendentis magnificentiam admirantium, Qui eſt iſte qui venit de Edom. tinctis veſtibus de Boſra? Et in pſal. Quis eſt iſte rex gloriæ? Et quibus apparet, quod myſterium verbi incarnati plenius cognouerunt angeli poſt impletionem, quàm ante. Et ſicut in cognitione huius myſterii profecerũt; ita dicũt eos in *Eſa. 63. Pſal. 23.*

deitatis

deitatis cognitione proficere. Quòd autem in huiuſmodi myſterij cognitione profecerint, euidenter docet Apoſtolus dicens, Quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſeculis in deo, vt innoteſcat multiformis ſapiētia dei per eccleſiam principibus & poteſtatibus in cœleſtibus. Super quem locum dicit Hiero. Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum nō intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti, & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Ephe. 3. b

In tom. 6. Explanatione ad 3. cap. Ad Epheſ.

Quòd in hac ſententia videtur Auguſt. aduerſari Hierony. F

Originaliter ſuper Gen. lib. 3. ca. 16.

Hic autem videtur contradicere Augu. ſuper eundem locum epiſtolæ dicens, Non latuit Angelos myſteri um regni cęlorum, quod opportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo a ſeculis innotuit ſupra memoratum myſterium: quia omnis creatura non ante ſecula, ſed a ſeculis eſt. Attende lector, quia videntur diſſentire in hac ſententia illuſtres doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequentes ita determinemus, vt illis angelis qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt, ex parte cognita a ſeculis fuiſſe, vtpote familiaribus & nunciis. Illis vero qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus vſquequo impleta ſunt & per eccleſiam prædicata, & tunc ab omnibus angelis perfecte fuerunt cognita. Conſtat itaque omnes angelos in cognitione diuinorum myſteriorum ſecundum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde non incongruenter ipſi iidem dicunt angelorum ſcientiam ac beatitudinem augeri vſque ad futuram conſummationem, quando in ſcientia ac beatitudine ita perfectiſſimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Determinatio prædictarum authoritatū. Super epiſtolā Pauli ad Ephe. 3.

Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibuſdam prędictorum non profeciſſe. G

Alij autem dicunt Angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione atque notitia fuiſſe preditos, vt in his vlterius non profecerint nec profecturi ſint. Profecerunt tamen in ſcientia rerum exteriorum, ſicut in cognitione ſacramenti incarnationis & huiuſmodi, ſed non in contemplatione deitatis, quia trinitatem in vnitate, atque vnitatem in trinitate non plenius intelligunt ſiue intellecturi ſunt, quàm ab ipſa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe poſt confirmationem, quia eorum charitas poſtea non eſt aucta, & ſic dicunt eos non profeciſſe in meritis, ſed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt poſtea, quæ tunc non fecerant, ſed eorum charitas ex qua illa proceſſerunt, non eſt aucta, ex qua tantum meruerunt antequam iſta adderentur, quantum poſtea his adiectis. Illud vero quod alij ſuperius dicunt, probabilius videtur, ſcilicet quod Angeli vſque ad iudicium in ſcientia, & alijs proficiant.

Quod ſit probabilibus.

Que-

Quædam authoritates videntur obuiare probabiliori ſententiæ. H

Quibus tamen videntur obuiare quorundam authoritatum verba. Ait enim, Iſidorus de ſummo bono, Angeli in verbo dei omnia ſciunt antequam fiant, ſed nec omnes, nec omnia perfecte angelos ſcire dixit, & ideo eos in ſcientia proficere non remouit. Grego. in libro Dialogorum ait, Quid eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Vbi videtur dicere quòd omnia ſciant angeli, & nihil ſit quod neſciant. Sed accipiendum eſt hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt ſunt ea quæ ad myſterium trinitatis & vnitatis pertinent.

Li. 1. c. 12. poſt mediũ Ca. 3 lib. 4 & libr. 2. moral. c. 3.

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS HABITAM AGITVR DE *aliarum rerum creatione, & præcipue de operum ſex dierum diſtinctione.*

Diſtinct. XII. A

HAEC de angelicæ naturæ conditione dicta ſufficiant. Nunc ſupereſt de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipue de operum ſex dierum diſtinctione nonnulla in medium proferre. Cum Deus in ſapientia ſua angelicos condidit ſpiritus, alia etiam creauit, ſicut oſtendit ſupradicta ſcriptura Gene. quæ dicit, In principio deum creaſſe cęlum, id eſt, angelos, & terram, ſcilicet, materiam quatuor elementorum adhuc confuſam & informem, quę a Græcis dicta eſt chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa diſtinxit Deus, & ſpecies proprias atque diſtinctas ſingulis rebus ſecundum genus ſuum dedit: quæ non ſimul, vt quibuſdam ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporum ac ſex volumina dierum, vt aliis viſum eſt, formauit.

De corporalis creaturæ conditione quantũ ad principium materiale, & hac productio dicitur creatio. Gene. 1. d. Augu. Hie. Gr. & Beda.

Quòd ſancti tractatores videntur ſuper hoc quaſi aduerſa tradidiſſe, aliis dicentibus omnia ſimul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum. B

Quidam nanque ſanctorum patrum, qui verba Dei atque arcana excellenter ſcrutati ſunt ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntur. Alij quidem tradiderunt omnia ſimul in materia & forma fuiſſe creata: quod Augu. ſenſiſſe videtur. Alij vero hoc magis probauerunt ac aſſeruerũt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confuſionem tenens, creata ſit. Poſtmodum verò per interualla ſex dierum ex illa materia rerum corporalium genera ſint formata ſecundum ſpecies proprias. Quam ſententiam Grego. Hieron. & Beda, aliique plures commendant ac præferunt. Quæ etiam ſcripturæ Geneſeos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Super Gene. lib. 1 cap. 15. Hieron in quæſtionibus in Gen. Tomo. 3. Gre li. 32. mor. c. 10.

Quo-

Quomodo per interualla temporis res corporales condita ſint. C

Secūdum hanc itaque traditionem, ordinem,atque modum creationis formationiſq; rerum ſuſpiciamus. Sicut ſupra memoratum eſt,In principio creauit deus cęlum,id eſt,angelicam naturam, ſed adhuc informem, vt quibuſdam placet. Et terram,id eſt, illam confuſam materiam quatuor elementorum,quam nomine terræ,vt Auguſt.ait contra Manichæos, id eſt appellauit Moyſes, quia terra inter omnia elementa minus eſt ſpecioſa:& illa inanis erat, & incompoſita propter omnium elementorum cōmixtionem. eandē etiam vocat abyſſum dicens. Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, &c. quia cōfuſa erat & commixta,ſpecie diſtincta carens. Eadem etiam materia informis dicta eſt aqua, ſuper quam ferebatur ſpiritus Domini,ſicut ſuperfertur fabricandis rebus voluntas artificis,quia ſubiacebat bonę voluntati creatoris,quod formandū perficiendumq; inchoauerat,qui ſicut dominus & cōditor præerat fluitanti & confuſæ materiæ, vt diſtingueret per ſpecies varias quando vellet, & ſicut vellet. Hæc ergo ideo dicta eſt aqua: quia omnia quæ in terra naſcuntur ſiue animalia ſiue arbores vel herbæ & ſimilia,ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata eſt illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis inſinuaretur imperitioribus, & non uno tm̄, nam ſi vno tantum ſignificaretur vocabulo,hoc eſſe putaretur quod conſueuerant homines in illo vocabulo,intelligere. Sub his ergo nominibus ſignificata eſt materia illa confuſa & informis,quæ nulla ſpecie cerni ac tractari poterat,id eſt,nominibus viſibilium rerum,quæ inde futurę erant propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere,& tunc erant tenebræ,id eſt, lucis abſentia. Non enim tenebræ aliquid ſunt,ſed ipſa lucis abſentia:ſicut ſilentiū non aliqua res eſt,ſed vbi ſonus nō eſt,ſilentium dicitur.Et nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore vbi tegumentum non eſt: nuditas dicitur: ſicut & inanitas non eſt aliquid, ſed inanis dicitur locus eſſe vbi non eſt corpus,& inanitas abſentia corporis.

Diſ.2.lib.e — *Li.de Gen. contra Manichæos 1. c.7.c In tom. 1.* — *Quare illa confuſa materies vocetur terra,& abyſſus,aqua. Ibidem.* — *Capite 5. Ibid.c.4.* — *& in to.6. lib.contra epiſtolam Manichæi. Cap.30.*

Quo ſenſu tenebræ dicantur non eſſe aliquid, & quo dicantur eſſe aliquid. D

Attende quia hic Auguſt.tenebras dicit non eſſe aliquid,cum alibi tenebræ inter creaturas ponantur quę benedicunt dominum.Vnde dicitur,Benedicite lux & tenebræ domino. Ideoq; ſciendum eſt tenebras diuerſis modis accipi, ſcilicet vel pro lucis abſentia, qualiter ſupra accepit Auguſt. iuxta quam acceptionem non ſunt aliquid:vel pro aere obſcurato,ſiue aeris obſcura qualitate, & ſecundum hoc aliquæ res creatæ ſunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuiſſe ſuper faciem abyſſi quia nondum erat lux quę ſi eſſet, & ſupereſſet & ſupetfunderetur, ſed nondum lucis gratia opus ſuum deus venuſtauerat,quæ poſtea in primo die formata eſt.

Dani.30.f

Duo

Duo hic conſideranda ſunt, quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodiit, quantumque in altitudine aſcenderit. E

De qua priuſquam tractemus, duo nobis diſcutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confuſa informis dicatur, an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundo, vbi ad eſſe prodierit, & quantum in altum aſcẽderit. Ad illud ergo quod primo poſitum eſt, breuiter reſpondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale exiſtere poteſt, quod nullam habeat formam: ſed ideo non abſurde informem appellari poſſe dicimus, quia in confuſione & permixtione quadam ſubſiſtens, nondum pulchram apertamque, & diſtinctam receperat formam qualem modo cernimus. Facta eſt ergo illa materia in forma confuſionis ante formam diſpoſitionis. In forma confuſionis prius omnia corporalia materialiter ſimul & ſemel ſunt creata. Poſtmodum in forma diſpoſitionis ſex diebus ſunt ordinata. Ecce abſolutum eſt quod primo in diſcuſſione propoſitum fuit, ſcilicet quare illa materia dicatur informis. *Ad primũ breuiter reſpondet.*

Hic ad id quod ſecundo quærebatur, reſpondet. F

Nunc ſupereſt quod ſecundo proponebatur explicare, vbi ſcilicet illa materia ſubſtiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temere aſſerentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata eſt, ibidem ad eſſe videtur prodiiſſe, vbi nunc formata ſubſiſtit. Eratq; terreum hoc elementum in vno loco, eodemq; medio ſubſiſtens, cæteris tribus in vna confuſione permixtis: eiſdemq; circunquaque in modo cuiuſdam nebulæ * oppreſſis ita obuolutum erat, vt apparere non poſſet quod fuit. Illa vero tria in vna permixtione confuſa circunquaque ſupenſa, eouſq; in altum porrigebantur quouſq; nunc ſummitas corporeæ naturæ pertingit. Et ſicut quibuſdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte ſpiſſior atque groſſior erat, in ſuperiori vero, rarior ac leuior atque ſubtilior exiſtebat, de qua rariori ſubſtantia putãt quidam fuiſſe aquas, quæ ſuper firmamentum eſſe dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priuſquàm reciperet formam vel diſpoſitionem. *Aug lib. 1. de Gene. Cap. 15.* **oppanſis.* *Beda circa illud Gen. 1. Et tenebræ erant ſuper, &c.*

Oſtenſo qualis fuit mundi facies in ipſo primordio, incipit proſequi operum ſex dierum diſtinctionem. G

Nunc ſupereſt vt diſpoſitionem illam qualiter profecta ſit, ordine proſequamur. Sex diebus, ſicut docet ſcriptura Geneſis, diſtinxit deus, & in forma redegit proprias cuncta quæ ſimul materialiter fecerat. Perfecitque opus ſuum in die ſexto, & ſic deinde die ſeptimo requieuit ab omni opere ſuo, id eſt, ceſſauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, ſex rerum genera diſtinxit, nihilq; poſtea fecit quod in aliquo illorum non contineatur, operatus eſt *Gene. 2.*

tamen

Ioan.5.c tamen poſtea, ſicut veritas in euangelio ait, Pater meus operatus eſt vſque nunc,& ego operor illud.

De quatuor modis diuinæ operationis H

Quatuor enim modis, vt Alcuinus ſuper Geneſim, operatur deus. Primo in verbo, omnia diſponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Omnia, ſcilicet elementa, vel omnia corpora materialiter ſimul creauit. Tertiò, per opera ſex dierum varias diſtinſit creaturas. Quartò, ex primordialibus ſeminibus non incognitæ oriuntur naturæ, ſed notæ ſæpius reformantur, ne pereant.

Eccl.18.a

QVAE FVERIT PRIMA DISTINCTIONIS OPERATIO. Diſtinct. XIII. A

De productione creaturæ corporalis quantũ ad principium formale, generale omnibus corporibus, quod eſt forma lucis & dicitur hæc productio: diſtinctio. De ſpũali luce libr. de Ge. ad lite. 1. Cap. 3. Li. 1. cap. 5. Hic de corporali luce.

PRIMA autem diſtinctionis operatio fuit formatio lucis, ſicut oſtendit ſcriptura Gene. quæ commemorata rerum informitate, earum diſpoſitionem a luce inchoauit, ſubdens, Dixit Deus, Fiat lux,& facta eſt lux,& diuiſit lucem a tenebris appellauitque lucem diem,& tenebras noctem. Et factum eſt veſpere & mane dies vnus. Congrue mundi ornatus a luce cœpit: vnde cætera quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis an ſpiritualis. B

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis, ſcilicet an ſpiritualis. Id reſpondemus, quod a ſanctis legimus traditum. Dicit enim Auguſt. quia lux illa corporalis vel ſpiritualis intelligi poteſt. Si ſpiritualis accipitur, angelica natura intelligitur quæ prius informis fuit ſed poſtea formata eſt, cum ad creatorem conuerſa ei charitate adhęſit: cuius informitatis creatio ſuperius ſignificata eſt, vbi dictum eſt, In principio creauit Deus cœlum & terram. Hic vero eiuſdem formatio oſtenditur cum ait, Fiat lux,& facta eſt lux. Hęc ergo angelica natura, quæ prius tenebræ, & poſtea lux fuit, quia prius habuit informitatem & imperfectionem, deinde formationis perfectionem:& ita diuiſit deus lucem a tenebris. Nam, vt ait Aug. ſuper Geneſ. Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequàm formaretur, in amore conditoris. Formata vero eſt, quando cõuerſa eſt ad incommutabile lumen verbi. Si vero corporalis fuit lux illa, quod vtique probabile eſt, corpus lucidum fuiſſe intelligitur, velut lucida nubes: quod non de nihilo, ſed de præiacenti materia formaliter factum eſt vt lux eſſet,& vim lucendi haberet, cum qua dies prima exorta eſt, quia ante lucem nec dies fuit nec nox: licet tempus fuerit

Quòd lux illa facta eſt, vbi ſol apparet, quæ in aquis luce poterat. C

Si autem quæritur, Vbi eſt facta lux illa, cum abyſſus omnem terę altitudi-

ræ altitudinem tegeret? Dici poteſt in illis partibus facta, quas nunc illuſtrat ſolis diuina lux. Nec mirum lucem in aquis poſſe lucere, cum etiam naturarum operatione ſæpius illuſtrentur: qui in profundum merſi, miſſo ex ore oleo aquas ſibi illuſtrant: quæ multo rariores fuerunt in principio quàm modo ſunt quia nondum congregatæ fuerunt in vno loco. Facta eſt ergo lux illa, quæ vicem & locum ſolis tenebat: quæ motu ſuo circumagitata, noctem diemque diſcernebat. Ibi ergo primum lucem apparuiſſe veriſimile eſt, vbi ſol quotidiano curſu circumuectus apparet, vt eodem tramite lux circuncurrens, ac primo ad occaſum deſcendens veſperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id eſt, mane illuſtraret: & ita diuiſit deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd dies diuerſis modis accipitur D

Aug ſuper Ge. 1. c. 10.

HIC notandum eſt quòd dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipſa aeris. Dicitur etiam dies ſpatium vigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cum dicitur, Factum eſt veſpere & mane dies vnus. Quod ita diſtinguendum eſt, factum eſt veſpere prius, & poſtea mane: & ita fuit dies vnus expletus vigintiquatuor horarum. Dies, ſcilicet naturalis, qui habuit veſperam ſed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium ſequentis diei, quod eſt aurora: quæ nec plenam lucem nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies nō habuit: quia nec dies præceſſerat qui ſequentis diei initio terminaretur: & eo præcipue, quia luce apparente, mox ſuper terram plenus atque præclarus dies extitit: qui non ab aurora, ſed a plena luce inchoauit. & mane ſequentis diei conſummatus eſt: vnde Beda ſuper Gene. Decebat vt dies a luce inciperet, & in mane ſequentis diei tenderet. vt opera diei a luce inchoaſſe, & in lucem completa eſſe ſignificarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & veſperam: quorū quiſq; a ſuo mane incipiens, vſque ad alterius diei mane tendebatur.

Qualiter diſtingui debeat illud. Et factum eſt veſpere & mane dies vnus.

In gloſſa ſuper primū. Gene. aſcribitur. Aug. hac ſententia.

De naturali ordine comparationis dierum, & de illo qui pro myſterio introductus eſt. E

HIC eſt naturalis ordo diſtinctionis dierum, vt diſtinguantur atque computentur dies a mane vſque ad mane. Poſtea vero in myſterio factum eſt, vt dies computentur a veſpera in veſperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordinem præcedens dies ſequenti nocti adiungi debeat: quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde per Chriſtum a tenebris ad lucem rediit. Vnde Apoſtolus, Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, ſed a plena luce incipiens, & poſt veſperam paulatim occidente luce excipiens mane ſequentis diei expletus eſt. Vnde Beda, Occidente luce & paulatim poſt ſpatium diurnæ longitudinis inferiores partes ſubeunte, factum eſt veſpere: ſicut

Ephe. 5. c

Id gl. ſuper Gen. ait

tribuitur. August. ſicut nunc vſitato curſu ſolis fieri ſolet. Factum eſt autem mane eo dem ſuper terram redeunte & alium diem inchoante: & dies expletus eſt vnus vigintiquatuor horarum. Fuitq; nox illo triduo omnino tenebroſa, quæ poſt creata ſidera aliqua luce claruit.

Cur ſol factus eſt, ſi lux illa ſufficiebat. F

Solet autem quæri, quare factus eſt ſol, ſi lux illa ad faciendum diem ſufficiebat? Ad quod dici poteſt, quoniam lux illa forte ſuperiores partes illuſtrabat, & ad illuminationem inferiorum ſolē fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto ſole diei fulgor factus eſt. Amplius enim multo luce radiauit dies poſtea, quàm ante. Si autē quæritur quid de luce illa factum ſit, cum modo non appareat. Poteſt dici aut de ea corpus ſolis formatum, aut in ea parte cæli eſſe in qua ſol eſt: nòn quòd ipſa ſit ſol, ſed ſit ſic ei vnita vt diſcerni non valeat.

Aug. ſuper Gen. ad li. 1. ca. 11. Ibi. cap. 10 refert iſtā ſententiam Augu. non approbans eam.

Quomodo accipiendum ſit illud, Dixit Deus, an ſono vocis id Deus dixerit, an aliter. G

Præterea inueſtigandum eſt, quomodo accipiēdum ſit quod ait, Dixit Deus, vtrum temporaliter, vel ſono vocis illud dixerit, in alio modo. Auguſtinus ſuper Gene. tradit, nec temporaliter, nec ſono vocis Deum locutū fuiſſe. quia ſi temporaliter, & mutabiliter, Et ſi corporaliter dicatur ſonuiſſe vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam verbi, per quod omnia facta ſunt, refertur. Dixit ergo Deus fiat, &c. non temporaliter, non ſono vocis, ſed in verbo ſibi coæterno, id eſt, verbum genuit intemporaliter in quo erat, & diſpoſuit ab æterno, vt fieret in tempore, & in eo factum eſt.

Li. 1. c. 2. 4. & 9.

Quomodo accipiendum ſit quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. H

Hic quæri ſolet, quomodo accipiendum ſit quòd dicitur pater operari in filiō, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. Hæc enim ſcriptura frequenter nobis proponit: vt, Omnia in ſapientia feciſti domine, id eſt, in filio: &, In principio, id eſt, in filio creauit Deus cęlum & terram. Et illud, Per quem fecit & ſecula. Super illum quoq; pſalmi locum, Verbo domini cæli firmati ſunt, &c. dicit Auguſt. quòd pater operatur per verbum ſuum & ſpiritum ſanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum eſt? Putauerunt quidem hæretici, quòd pater velut author & artifex, filio & ſpiritui ſancto in rerum operatione quaſi inſtrumento vteretur: ex prædictis verbis errandi occaſionem ſumentes: quod velut blaſphemum atque ſanæ doctrinæ aduerſum abijcit pia fides. Nō eſt itaque intelligendum ideo ſcripturam frequenter commemorare patrem operari in filio vel per filium, tāquam filius non poſſet facere, ſi ei non porrexiſſet pater dexteram, vel tanquam aliquod inſtrumentum fuerit patris operantis, ſed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio, & ſpiritu ſancto operari, & ſine eis nihil facere.

Pſal. 103. Gene. 1. Heb. 1. a Pſal. 32. b Hic aperit ex quo ſenſu dicatur pater operari in filio vel per filium.

Contra

Contra hanc expoſitionem ſurgit hæreticus. I

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc poſſet dixiſſe filium operari per patrem vel in patre, & ſpiritum ſanctum cum vtroq; vel per vtrunque: quia filius cum patre, & ſpiritus ſanctus cum vtroq; operatur. Cui breuiter reſpondetur, ideo illud dictum eſſe, & non iſtud, vt in patre monſtraretur authoritas. Non enim pater a filio, ſed filius a patre operatur & ſpiritus ſanctus ab vtroque. Ideoq; etiam filius per ſpiritum ſanctum legitur operari, quia cum ſpiritu ſancto operatur hoc ipſum a filio habente vt operatur. *Ioan.*

Alia prædictorum exſpoſitio. K

Poteſt & aliter illud accipi, vt dicatur: pater in filio, vel per filiū operari, quia eum genuit omnium opificem: ſicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per ſpiritum ſanctum dicitur operari ſiue pater, ſiue filius: quia ab vtroque procedit ſpiritus ſanctus factor omnium. vnde Ioannes Chryſo. in expoſitione epiſtolæ ad Heb. ſic ait, Non vt hæreticus inaniter ſuſpicatur, tanquam aliquod inſtrumentum patris extitit filius: neque per eum pater dicitur feciſſe, tanquam ipſe facere non poſſet. ſed ſicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: ſic etiam dicitur operari per filium, quia eum conſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt, ſecundum quòd pater eſt, multo amplius eorum cauſa eſt, quę per filium facta ſunt. Hæc de opere primę diei dicta ſunt. *Homi. 2. ad primū caput ad Hebræos.*

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA FACTVM EST FIRMAMENTVM.

Diſtinct. XIIII. *A*

De productione ſimplicium inſenſibilium corporum.

DIXIT quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuiſitq; aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum. Sciendum eſt quod illius cæli deſcribitur hic creatio, ſicut ait Beda ſuper Gene. in quo fixa ſunt ſydera: cui ſuppoſitæ ſunt aquæ in aere & in terra, & ſuppoſitæ aliæ, de quibus dicitur, Qui regis aquis ſuperiora eius. In medio ergo firmamentum eſt, id eſt, ſydereum cælum, quod de aquis factum eſſe credi poteſt. Chryſtallinus enim lapis, cui magna eſt firmitas & perſpicuitas, de aquis factas eſt. Si quē vero mouet, quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, ſuper cælum poſſint conſiſtere: de Deo ſcriptum eſſe meminerit, Qui ligat aquas in nobibus ſuis. Qui enim infra cęlum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, poteſt etiam ſuper cæli ſphęram non vaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate aquas ſuſpendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ ſint, ipſe nouit qui condidit. Ecce oſtenſum eſt his verbis, quod cælum factum ſit, ſcilicet illud in quo ſunt fixa ſydera, id eſt, quod excedit aerem: & de quē materia, ſcilicet de aquis, & quales ſint aquæ quæ ſuper illud cælū ſunt. ſ. vt glacies ſoliditate.

Ambro. in hexā. lib. 2. c. 2. 3. et 4. hanc materiā late tractat. *Pſal. 103.* *De qua materia ſit factum illud cælum.* *Quō aquæ poſſunt eſſe ſuper calū & quales ſint illa aquæ.* *Iob. 26.*

ras, ſed congregatione eſſe ſpiſſatas: & ideo facile in vnum poſſe redigi locum. Cúmque multa conſtet eſſe maria & flumina in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationẽ vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris ſunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iungũtur. Ideoq; cum dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum, propter multifidos ſignus earum, quibus omnibus ex magno mari principium eſt.

Quomodo omnes aquæ ſunt in vnum locum cõgregatæ cum multa ſint maria & flumina.

De opere quartæ diei, quando facta ſunt luminaria. F

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, diuidant diem ac noctem. In pręcedenti triduo diſpoſita eſt vniuerſitatis huius mundi machina, & partibus ſuis diſtributa. Formata enim luce prima die quæ vniuerſa illuſtaret, duo ſequentes dies attributi ſunt ſupremæ & infimæ parti mundi, firmamento ſcilicet, aeri, terræ, & aquæ. Nam ſecunda die firmamentum deſuper expanſum eſt. Tertia vero aquarum molibus intra receptacula ſua collectis, terra eſt reuelata atque aer ſerenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus ſuis locis diſtincta ſunt & ordinata, Tribus autem ſequẽtibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum eſt firmamentum ſole & luna & ſtellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piſcibus ornamenta ac ceperunt. Sexta accepit terra immenta & reptilia & beſtias: poſt quæ omnia factus eſt homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, ſed ad cęlum & propter cælum.

Quod triduo præcedenti facta eſt diſpoſitio & diſtinctio quatuor elementorũ: & triduo ſequenti ornatus eſt mundus.

Eccle. 17.

Ante alia de ornatu cæli agitur, ſicut prius factum eſt. G

Quia ergo cælum cæteris elementis ſpeciem præſtat, priusq; alia factum eſt, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt ſydera: quæ ideo facta ſunt, vt per ea illuſtretur inferior pars, ne eſſet habitãtibus tenebroſa. Infirmitatiq; hominum prouiſum eſt, vt circumeunte ſole potirentur homines diei noctisq; viciſſitudine, propter dormiendi vigilandiq; neceſsitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, ſed luna ac ſyderibus conſolarentur homines, quibus in nocte operandi neceſsitatis incumberet: & quia quędam animalia sunt quę lucem ferre non poſſunt. Quòd autem ſubditur, Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendũ ſit, quæri ſolet. Ita enim dictum videtur, quaſi quarto die cœpiſſent tempora, cum prius triduum ſine tempora non fuerit. Ideoq; tempora quæ fiunt per ſidera, non ſpatia morarum, ſed viciſsitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus ſyderum fiunt, ſicut dies & anni quos vſitate nouimus. Sunt enim in ſigna ſeneritatis & tempeſtatis: & in tẽpora, quia per ea diſtinguimus quatuor tempora anni, ſcilicet ver, æſtatem, autumnum, hyemen. Vel ſunt in ſigna & tempora, id eſt, diſtinctionem horarum, quia priuſquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quęlibet hora. Hęc quarta die facta ſunt.

Qua vtilitate facta ſunt ei luminaria.

Aug. libr. de Gene. ad lite. 2. cap. 13. & 14.

Aug. libr. de Gene. 1. contra Mani. Cap. 14. In tom. 1.

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO CREAVIT DEVS *ex aquis volatilia & natatilia.* *Diſtinct.* XV.

A

De productione rerũ mixtarum & ſenſibilium.

DIXIT etiam deus, Producant aquæ reptibile animæ viuentis & volatile ſuper terram, &c. Opus quintæ diei eſt formatio piſcium & auium, quibus deo elementa ornantur: & de eadem materia, id eſt, de aquis piſces & aues creauit: volatilia leuans in aëra, & natatilia remittens gurgiti.

Ambr. lib. hexē. 5. ca. 1. 2. & 3.

De opere ſexta diei, quando creata ſunt animalia, eſt reptilia terræ. B

Sequitur, dixit Deus, Producat terra animam viuentem, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, &c. Sextæ diei opus deſcribitur, cùm terra ſuis animalibus ornari dicitur.

Vtrum poſt peccatum venenoſa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia. C

Aug. li. de Gene. ad lit. 3. c. 15.

Quæri ſolet de venenoſis & pernicioſis animantibus, vtrum poſt peccatum hominis ad vindictam creata ſint, an potiùs creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sanè dici poteſt, quòd creata nihil homini nocuiſſent, ſi non peccaſſet: puniendorum nanque vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis cauſa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, ſed propter peccatum facta ſunt noxia.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint. D

De quibuſdam etiam minutis animantibus quæſtio eſt, Vtrum in primis conditionibus creata ſunt, an ex rebus corruptis poſteà orta ſint. Pleraq; enim de humidorum corporum vitijs, vel exhalationibus terræ, ſiue de cadaueribus gignuntur: quędã et de corruptione lignorũ & herbarũ & fructuum: & deus author omnium eſt. Poteſt autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, naſcuntur, cum animalibus creata non fuerint, niſi potentialiter & materialiter. Ea verò quæ ex terra vel ex aquis naſcuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta ſunt, tunc creata fuiſſe nō incongruè dici poteſt.

Aug. li. de Gene. ad lit. 3. c. 14.

Quare poſt omnia factus eſt homo. E

Gene. 1. c.

Diſt. 12. libr. a & b Ibidem.

Omnibus autem creatis atque diſpoſitis nouiſsimè factus eſt homo, tanquam dominus poſſeſſor, qui & omnibus præferendus erat. vnde ſequitur, Vidit deus quòd eſſet bonum, vt ait, faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod ſuprà breuiter tetigimus, pleniùs verſantes clariùs faciamus. In hac enim rerum diſtinctione catholici tractatores diſſentire, vt ſuprà diximus, inueniuntur: aliis dicentibus, res creatas atque diſtinctas ſecundum ſpecies per interualla ſex dierum: quorum ſen-

tentiæ quia litera Gen. magis inſeruire videtur, atque eam catholica eccleſia magis approbat, ideo hactenus ſtudioſè docuimus, quomodo ex illa communi materia priùs informiter facta, poſteà corporalium rerum genera per ſex dierum volumina diſtinctim ſint formata. Alijs autem videtur, quòd non per interualla temporum facta ſint: ſed ſimul ita formata ad eſſe prodierunt. Quod Augu. ſuper Gene. pluribus modis nititur oſtendere, dicens elementa quatuor ita formata ſicut modo apparent, ab initio extitiſſe, & cœlum ſyderibus ornatum fuiſſe. Quædam vero non formaliter, ſed materialiter tunc facta fuiſſe, quæ poſt per temporis acceſſum formaliter diſtincta ſunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipſo temporis initio facta eſſe dicunt. ſed quædam formaliter & ſecundum ſpecies quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædam verò materialiter tantùm. Sed vt dicunt, Moyſes loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de deo loquens a ſimili hominis qui per moras temporum opera ſua perficit, cum ipſe ſimul ſua opera fecerit. vnde Aug. Ideo, inquit, Moyſes diuiſim refert deum illa opera feciſſe, qui non potuit ſimul ab homine dici, quod à deo ſimul potuit fieri. Item potuit diuidere ſcriptura loquẽdi temporibus, quod deus operandi temporibus non diuiſit. Illi qui his authoritatibus & alijs huiuſmodi inhœrentes, dicunt quatuor elementa atque cæli luminaria ita formata ſimul eſſe, & habuiſſe illos ſex dies quos ſcriptura commemorat, ſex rerum genera, id eſt, diſtinctiones appellant quæ ſimul factæ ſunt: partim formaliter, partim cauſaliter.

Li. 4. c. 32. & ſequentibus et li. 5. c. 4. & 5

Hic proſequitur opinionem illorum qui ſimul omnia facta conte dunt.

Li. 1. c. 15.

Quomodo intelligendum ſit deum requieuiſſe ab omni opere ſuo. F

Iam de ſeptimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptũ eſt, quia compleuit deus in die ſeptimo opus ſuum, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat. Requieuiſſe dicitur deus die ſeptimo: non quaſi operando laſſus, ſed ab vniuerſo opere requieuit, quia nouam creaturam facere ceſſauit. Requieſcere enim ceſſare dicitur. vnde in Apoc. dicitur, Non habebant requiem dicentia, Sanctus, ſanctus, ſanctus, id eſt, dicere non ceſſabant. Requieuiſſe ergo deus dicitur, quia ceſſauit à faciendis generibus creaturæ: quia vltrà noua non condidit. Vſque nunc tamen, vt veritas in euangelio ait, operatur pater cum filio, ſcilicet adminiſtrationem eorundem generum quæ tunc inſtituta ſunt. Creatoris enim virtus cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, illud vniuerſæ creaturæ continuam adminiſtrationem oſtendit. Die ergo ſeptimo requieuit, vt nouam creaturam vlteriùs non faceret, cuius materia vel ſimilitudo non præceſſerit: ſed vſque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non ceſſet.

Gene. 2. a

Apo. 4. e

Augu. lib. de Geneſi ad lib. 4. c. 8. & 12.

Ioan. 5. e

Li. & cap. eiſdem.

Qualiter accipiendum ſit quòd dicitur Deus compleſſe opus ſuum ſeptimo die, cum tunc requieuit ab omni opere ſuo. G

Secundum aliam literam nihil ibi eſt quæſtionis, quã ſequitur
Aug. Ge. 1.c
Aug. in en chi. ca. 10.
Ibid. c. 11.
Hic reddit ad queſtionem poſitã ſcilicet, quomodo verũ ſit deum ſeptimo die compleſſe opus ſuũ.
Gene. 2.a
3. Reg. 8.c
Exod. 20.b

Sed quęritur quomodo ſeptimo die dicatur Deus cõpleſſe opus ſuum, cum ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio habet, Conſummauit Deus die ſexto opera ſua quæ nihil quæſtionis affert, quia manifeſta ſunt quæ in eo facta ſunt & omnium conſummatio eo die perfecta eſt ſicut ſcriptura oſtendit cum ait, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in ſui natura vitij habentiæ: & ſunt bona quæ condidit Deus etiam ſingula. Simul vero vniuerſa valde bona, quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum cumparãtur malis. Sexto ergo die facta eſt operum conſummatio. Ideo prę miſſa oritur quęſtio, quomodo dicatur Deus die ſeptimo opus ſuũ compleſſe, quod hebraica veritas habet: in quo tamen nihil nouũ creaſſe dicitur, niſi forte dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuũ, quia ipſum benedixit & ſanctificauit, ſicut ſubiicit ſcriptura, Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio, & ſanctificatio. ſicut Salomon aliquid operis fecit, cum templum dedicauit.

Quę ſit benedictio & ſanctificatio ſeptimę diei. H

Illum autem diem ſanctificaſſe & benedixiſſe dicitur, quia myſtica præ cæteris benedictione & ſanctificatione eum donauit. Vnde in lege dicitur, Memento ſanctificare die ſabbati. Et ind e eſt quòd numerando dies vſq; ad ſeptimum procedimus, & dicimus ſeptẽ eſſe dies, quorum repetitione omne tempus agitur, non quin alius ſit ab illis dies octauus & nonus, & ſic de cæteris, ſed quia in ſex diebus rerum genera diſtincta sunt: & in ſeptimo, licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum, fuit tamẽ in eo quaſi quidam nouus ſtatus ſanctificationis operum & requietionis opificis. Poteſt etiã ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuũ, id eſt, completum & conſummatum vidit.

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONSIDERANDVM EST QVARE CREATVS HOMO, *& qualiter ſit inſtitutus, quæ duo ſupra tractata ſunt, & qualis factus & qualiter lapſus, poſtremo quomodo ſit reparatus, quæ diſcutienda ſunt.* Diſtinct. XVI. A

De productione creaturæ com

His excurſis quę ſupra de hominis creatione præmiſimus, eſt ſequi mancipare atque ordine explanare nunc ſuſcipimus, vbi hæc conſideranda videntur, ſcilicet quare creatus ſit homo, & qualiter inſtitutus,

inſtitutus,& qualis & quomodo factus: deinde, qualiter ſit lapſus: poſtremo, qualiter & per quæ ſit reparatus. Horum autem primo, & ſecundo poſita, id eſt, cauſam creationis humanæ,& modum inſtitutionis, ſuperius pro modulo noſtræ facultatis tractauimus. Ideo que supereſt, vt qualis vel quomodo factus ſit diſcutiamus. In Gene. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, &c. In eo quod dicit, faciamus, vna operatio trium perſonarum oſtenditur, in hoc vero quod dicit, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vna & æqualis ſubſtantia trium perſonarũ monſtratur. Ex perſona enim patris hoc dicitur ad filium & ſpiritum ſanctum, non (vt quidam putant) angelis: quia Dei & angelorum nõ eſt eadem imago & ſimilitudo.

poſita ſpirituali & corporali, ſcilicet de homine in comparatione ad principium effectiuũ.
Li. de Ge. ad lite. 3. cap. 19.
Gene. 1. c
Beda.

Quòd imago & ſimilitudo hic a diuerſis accipitur variè a quibuſdam increata, & ab alijs creata & increata, vel eſſentia trinitatis, vel pater, vel filius, et ſpiritus ſanctus. B

Imago autem & ſimilitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id eſt, trinitatis eſſentia, ad quã factus eſt homo: vel creata, in qua factus eſt homo,& ipſa homini concreata. Increatam imaginem quæ Deus eſt intellexiſſe videtur Beda cum dicit, non eſſe vnam imaginem Dei & angelorum, ſed trium perſonarum: & ideo perſonis non angelis ſit ibi ſermo. Impropriè tamen imago dicitur, quia imago relatiue ad aliud dicitur cuius ſimilitudinem gerit, & ad quod repreſentandum facta eſt: ſicut imago Cæſaris quę ipſius ſimilitudinem præferebat, ipſumque quodam modo repreſentabat. Proprie autem imago dicitur id ad quod aliud ſit ſicut exemplum proprie dicitur quod ſumitur ex aliquo,& exemplar ex quo ſumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abuſiue alterum pro altero: ita & minus proprie accipitur imago eſſentia trinitatis, ſi tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Quò intelligendũ eſt Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram.
Beda ſuper Geneſim.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem & ſimilitudinem hic accipi. C

Filius vero proprie imago patris dicitur, ſicut ſupra in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli qui ita diſtinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium. hominem vero non imaginem, ſed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apoſtolus dicens, Vir quidem eſt imago, & gloria Dei. Hæc nanque imago, id eſt, homo cum dicitur fieri ad imaginem, non quaſi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtram diceret, cum filius ſolius patris imago ſit? Fuerunt autem & alij perſpicacius hæc tractantes. qui per imaginem filium,& per ſimilitudinem ſpiritum ſanctum intelligerent, qui ſimilitudo eſt patris & filij. Et ideo pluraliter peruenerunt dici noſtram, id referentes ad ſimilitudinem tantum: ad imaginẽ vero ſubintelligendum eſſe, meam. Hominem vero & imaginem eſſe, & ad imaginem & ſimilitudinem factum eſſe tradiderunt.

Diſt. 27. primi libr. litera. e
Au. in. 7. lib. de trin. c. 6. in fine.
1. Co. 11. b
Aliorum opinio.

a Nec

Nec horum ſententiam approbat, ſed imaginem & ſimilitudinem dei in homine quærendam & conſiderandam docet, vt imago & ſimilitudo creata intelligatur.

Pſal. 103. Veruntamen hæc diſtinctio, licet reprobabilis penitus non videatur, quia de medio montium, id eſt, authoritatibus ſanctorum non manat, congruentius in ipſo homine imago & ſimilitudo dei quærenda eſt & conſideranda. Factus eſt ergo homo ad imaginem dei & ſimilitudinem, ſecundum mentem, quia irrationabilibus antecellit: ſed ad imaginem, ſecundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad ſimilitudinem, ſecundum innocentiam & iuſtitiam: quæ in mente rationali naturaliter ſunt. Vel imago conſideratur in cognitione veritatis, ſimilitudo in amore virtutis, vel imago in alijs omnibus, ſimilitudo in eſſentia quia & immortalis & indiuiſibilis eſt. vnde Augu. in lib. de quantitate animæ, Anima facta eſt ſimilis deo: quia immortalem & indiſſolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam, ſimilitudo ad naturam. Factus eſt ergo homo ſecundum animam ad imaginem & ſimilitudinem non patris vel filij vel ſpiritus ſancti, ſed totius trinitatis: ita & ſecundum animam dicitur homo eſſe imago dei, quia imago dei in eo eſt. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ in ea eſt: ſed propter picturam quæ in ea eſt, ſimul & tabula & imago appellatur. ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo eſt imago, nomine imaginis vocatur.

In quibus conſideratur imago & ſimilitudo.
Aug. lib. de ſpiritu & anima. Cap. 10.
Ca. 2. 10. 1.
Aug. lib. 2 de verbis domini ſermo. 63.

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem. E

Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginem filius autem imago, non ad imaginem: quia natus & non creatus, æqualis & in nullo diſsimilis, homo creatus à deo, non genitus, non parilitate æqualis, ſed quadam ſimilitudine accedens ei. vnde Auguſt. in libr. 7. de Trin. in Gen. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Faciamus & noſtram, pluraliter dixit: niſi ex relatiuis accipi non oportet vt facere intelligantur pater & filius & ſpiritus ſanctus ad imaginem patris & filij & ſpiritus ſancti, vt ſubſiſteret homo imago dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, ſed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem: quia non æquatur parilitate, ſed accedit quadam ſimilitudine. Filius autem eſt imago, ſed non ad imaginem quia æqualis patri. Dictus eſt ergo homo ad imaginem, propter imparem ſimilitudinem. Et ideo noſtram, vt imago Trinitatis eſſe homo intelligatur, non Trinitati æqualis, ſicut filius patri. Ecce oſtenſum eſt ſecundum quid ſit homo ſimilis deo, ſcilicet ſecundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia eſt erecta ſtatura, ſecundum quam corpus animę rationali congruit, quia in cælum erectum eſt.

Aug. in 15 li. de trin. c. 2. in fine. ca. 6. in fi.
Aug. li. de Gen. ad lit. 6. c. 12. & lib. de Ge. contra Mani. 1. c. 17. in fine. Tomo 1.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM DE ALIQVO FACTA SIT VEL NON & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.

Diſtinct. XVII. A

Hic de origine animæ plura quæri ſolent, ſcilicet vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio ſecundum corpus deſcribitur, cum dicitur. Formauit deus hominem de limo terrę, ita eiuſdem factura ſecundum animam deſcribitur cum ſubditur. Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit deus, cui animam inſpirauit. Vel ſecundum aliam literam, flauit vel ſufflauit, nõ quòd faucibus ſufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim deus eſt, nec lineamentis membrorum compoſitus. Non ergo carnaliter putemus deum corporis manibus formaſſe corpus vel faucibus inſpiraſſe animam, ſed potius hominem de limo terræ ſecundum corpus formauit iubendo, volendo, id eſt, voluit & verbo ſuo iuſſit vt ita fieret: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, ſubſtantiam animæ in qua viueret, creauit, non de materia aliqua corporali vel ſpirituali, ſed de nihilo.

De productione hoĩs quantum ad principia conſtitutiua, ſcilicet corpus & animam & primo viri. Gene. 2. b Beda.

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam eſſe de ſubſtantia. B

Putauerunt enim quidam hęretici, deum de ſua ſubſtantia animã creaſſe, verbis ſcripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur, inſpirauit, vel inſufflauit, &c. Cum flat, inquiunt, vel ſpirat homo, de ſe flatum emittit. Sic ergo cum dicitur deus flaſſe vel ſpiraſſe ſpiraculum in faciem hominis, ex ſe ſpiritum hominis emiſiſſe intelligitur id eſt, de ſua ſubſtancia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum eſſe ſufflauit uel flauit, id eſt, flatum hominis ſcilicet animam fecit. Flare enim eſt flatum facere, & flatum facere, eſt animam facere. Vnde dominus per Eſaiam, Omnem flatum ego feci. Non ſunt ergo audiendi qui putant animam eſſe partem dei. Si.n. hoc eſſet, nec a ſe, nec ab alio decipi poſſet, nec ad malum faciendũ vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus eſt a deo, non de deo, nec de aliqua materia, ſed de nihilo.

Quod non corporeis inſtrumentis formaſſe vel ſufflaſſe deus dicitur. Ioan. 4. c Aug. lib. de Gene. ad lit. 7. c. 2. Reſponſio. Ibid. c. 3. Eſa. 57. d ſecundum tranſlationem. 70.

Quando facta ſit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

Sed verum in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos ſcrupuloſa quæſtio eſt. Aug. enim ſuper Gene. tradit animam cum angelis ſine corpore fuiſſe creatam, poſtea vero ad corpus acceſſiſſe, neque compulsa eſt incorporari, sed naturaliter illud uoluit. i. ſic creata fuit, vt vellet, ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Male autem velle viuere, non naturæ, ſed voluntatis eſt peruersæ. Alij vero dicunt animam primi hominis in corpore fuiſſe creatam: ita exponen

Opinio Au. li. 7. c. 25. & 27.

Aliorum ſententia.

tes verba illa. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitę, id eſt, animam in corpore creauit, quę totum corpus animaret: faciem tamē ſpecialiter expreſſit, quia hæc pars ſenſibus ornata eſt ad intuenda ſuperiora. Sed quicquid de anima primi hominis ęſtimetur, de aliis certiſſime ſentiendum eſt, quòd in corpore creantur. Creando enim infundit eas deus, & infundendo creat. Dicendum eſt etiam animam illam non ſic eſſe creatam, vt pręſcia eſſet operis futuri iuſti, vel iniuſti.

Quod aīa illa non eſt præſcia operis futuri. Ibi. ca. 26. Au. li. de Gen. ad lite. 6. c. 13 & 14. Exo. 7. b Cap. 15.

In qua ætate deus hominem fecerit. D

Solet etiam quæri, vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero. Auguſti. ſuper Gene. dicit quòd Adam in virili ætate continuo factus: & hoc ſecundum ſuperiores, non inferiores cauſas, id eſt, ſecundum voluntatem & potentiam dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in dracone. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis, quibus alter naturæ curſus innotuit: deo autem natura eſt quod facit. Non ergo contra diſpoſitionem ſuam illud fecit deus. Erat enim in prima * creaturarū conditione ſic hominem poſſe fieri: ſed non ibi erat neceſſe, vt ſic fieret: hoc enim non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito creatoris, cuius voluntas neceſſitas eſt. Hoc enim neceſſario futurum eſt, quod vult & pręſcit. Multa vero ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præſcientia dei futura non ſunt. Si autem ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt ſicut ibi ſunt, vbi pręſcit ille qui non poteſt falli. Sic ergo factus eſt Adam, non ſecundum inferiores cauſas, quia non erat in rerum cauſis ſeminalibus, vt ita fieret: ſed ſecundum ſuperiores, non contra naturam operantes: quia in rerum cauſis naturalibus erat, vt ita poſſet fieri.

**cauſarum*

Lib. eodem Cap. 17.

Quod homo extra paradiſum creatus, in paradiſo ſit poſitus, & quare ita factum ſit. E

Gen. 2. b c Aug. li. de Gen. ad li. 8. cap. 1.

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt ſcriptura docet, & poſuit in paradiſo voluptatis, quem plantauerat a principio. His verbis aperte Moyſes inſinuat, quòd homo extra paradiſum creatus, poſtmodum in paradiſo ſit poſitus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permanſurus: vel vt non naturæ, ſed gratiæ hoc aſſignaretur. Intelligitur autem paradiſus localis & corporalis, in quo homo locatus eſt. Tres enim generales de paradiſo ſententiæ ſunt Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum. Alia eorum qui ſpiritualiter tantum. Tertia eorum, qui vtroque modo paradiſum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiſo ſit poſitus: qui ab illo principio plantatus accipi poteſt quo terram omnem remotis aquis herbas, & ligna producere iuſſit. Qui etſi præſentis eccleſiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum eſt eſſe locum amœniſſimum, fructuoſis arboribus, magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, a principio, antiqua tranſlatio dicit, ad orientem. Vnde volunt in orientali

Tres ſentētiæ de paradiſo ſunt & quæ ſint.

A quo principio ſit plantatus. Aug. li. 12. de Gen. ad lit. ca. 34.

Qualis ſit

parte

parte eſſe paradiſum, longo interiacente ſpatio vel maris vel terræ a regionibus quas incolunt homines, ſecretum, & in alto ſitum, vſque ad lunarem circulum pertingentem. vnde nec aquę diluuij illuc peruenerunt. *locus para diſi, & vbi*

De lignis paradiſi, inter quæ erat lignum uitę, & lignum ſcientiæ boni & mali. F

In hoc autem paradiſo erant ligna diuerſi generis, inter quæ vnũ erat, quod vocatum eſt lignum vitæ, alterum vero lignum ſcientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum eſt, ſicut docet Beda & ſtrabus: quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius ſtabili ſanitate, & perpetua ſoliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occaſum laberetur. Lignum autem ſcientiæ boni, & mali non a natura hoc nomen accepit: ſed ab occaſione rei poſtea ſecutę. Arbor enim illa non erat mala, ſed ſcientię boni & mali ideo dicta eſt, quòd poſt prohibitionem erat in illa tranſgreſſio futura: qua homo experiendo diſceret quid eſſet inter obedientię bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui naſceretur inde, poſitum eſt illud nomen, ſed de re tranſgreſſionem ſecuta. Cognouit enim homo priuſquam tangeret hoc lignum bonum & malum: ſed bonum per prudentiam & experientiam, malum vero per prudentiam tantũ. Quod etiam per experientiam nouit vſurpato ligno vetito: quia per experientiam mali didicit quid ſit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obedientes eſſent, nec contra præceptum peccaſſent: non ideo tamen minus diceretur lignũ ſcientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret ſi vſurparetur. A ligno ergo prohibitus eſt quod malum non erat, vt ipſa præcepti cõſeruatio bonum illi eſſet, tranſgreſſio malum. Nec melius conſideratur, quantum malum ſit inobedientia, quam hoc modo: cum ſcilicet ideo reus factus eſſe homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam ſi non prohibitus tetigiſſet, nec peccaſſet, nec pœnam ſenſiſſet. Si vero venenoſam herbam prohibitus tetigeris, pœna ſequitur, & ſi nemo prohibuiſſet, ſimiliter ſequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantum, ſed prohibenti obeſt, ſicut aliena pecunia: ideo prohibitum eſt peccatum, quia prohibenti eſt damnoſum. Cum vero tangitur, quod nec tangenti obeſt ſi nõ prohibetur, nec cuilibet ſi tangatur: & ideo prohibetur, vt per ſe bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ monſtretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus pœnam incurrit, vt non ex re mala, ſed ex obedientia pœna eſſe monſtretur, ſicut ex obedientia palma.

Super Ge. Aug. contra aduer. leg. & prophe. cap. 14.

Quare vocatum ſit lignũ ſcientiæ boni & mali Aug. cap. 15 li. de Gen. ad lite. 8. & ca. 14. cap. 6. in fine.

Quod ſi primi parẽtes non peccaſſent, non ideo minus ſcientiæ boni & mali lignum diceretur. Au. ſuper Gen. 8. lib. cap. 13.

DE FORMATIONE MVLIERIS.
Diſtinct. XVIII. A

De formatione mulieris de viro. Gen. 2. d

IN eodem quoque paradiſo mulierem formauit deus de ſubſtãtia viri: ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemque in eo poſitũ, & poſt

& poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuiſque nominibus deſignata, ſubnectit ſcriptura. Immiſit deus ſoporem in Adam. Cumq; obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

Quare unum prius, & poſtea de uiro mulierem creauit, non ſimul utrunque. B

Hic attendendum eſt quare non creauit ſimul virum & mulierē, ſicut angelos: ſed prius virum, deinde mulierem de viro. Ideo ſcilicet, vt vnum eſſet generis humani principium, quatenus in hoc & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud a deo principium, eſſe cō cupierat. Ideoque vt eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerſe rapere voluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago dei in homine apparuit: quia ſicut deus omnibus rebus exiſtit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine omnes eſſe voluit deus, vt dum cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi vnum amarent.

Aug. li. 12. de ciui. dei Cap. 26. Alia ratio quare ex vno homine omnes homines. Ibid. & li. 9. de Gen. ad literam Cap. 13.

Quare de latere uiri, non de alia corporis parte formata ſit. C

Cum autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt: vt oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis, ne forte ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutem ſubijcienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia: nec de capite, nec de pedibus, ſed de latere fuerat producenda: vt iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptam didiciſſet.

Quare dormienti & non uigilanti coſta ſubtracta eſt. D

Non ſine cauſa dormienti quoque viro potius quàm uigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutorium generationis viro eſt formata: ſcilicet vt nullam in eo ſenſiſſe pœnam monſtraretur, & diuinæ ſimul potentię opus mirabile oſtenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen a quiete ſoporis excitauit. In quo etiam opere ſacramentum Chriſti & eccleſiæ figuratum eſt. Quia ſicut mulier de latere viri dormientis formata eſt, ita eccleſia ex ſacramentis, quæ de latere Chriſti in cruce dormientis profluxerunt, ſcilicet ſanguine & aqua, quibus redimimur a pœnis, atque abluimur a culpis.

Ad Ephe. 5. g. Ioan. 19. f

Quòd de illa coſta ſine extrinſeco additamento facta fuit per dei potentiam, ſicut quinque panes in ſe multiplicati ſunt. E

Solet etiam quæri, Vtrum de illa coſta ſine adiectione rei extrinſecæ facta ſit mulier. Quod quibuſdam non placuit. Cæterum ſi ad perficiendum corpus mulieris deus extrinſecum augmentum addidiſſet, maius illud eſſet quàm ipſa coſta. Ideoq; potius de illo addi-

to

to quàm de ipſa coſta mulier facta deberet dici, de quo plures acceſſiſſet ſubſtantiæ partes. Reſtat ergo de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemet ipſa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo ſane miraculo quo poſtea de quinque panibus a Ieſu cœleſti benedictione multiplicatis quinque millia hominum ſatiata ſunt. Illud etiam ſcire oportet, quòd cum angelorum miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt eis tamen tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam poſſunt creare naturam: ergo nec formare coſtam in mulierem, nec carnis ſupplementum in loco coſtæ, non quòd nihil agant, vt aliquid creatur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum vel arborum. Solus deus, id eſt, trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina a deo, etiamſi coſta miniſtrata ſit per angelos.

Ioan.6.f. Aug. li. Ge. ca. 1 de Mat. 14. b Quod licet angelica miniſtratione ſit illud opus expletum, non tamen creatores fuerunt angeli.

Vtrum ſecundum ſuperiores, an ſecundum inferiores cauſas ita facta ſit mulier, id eſt, an ratio ſeminalis id haberet ut ita fieret, an totum ut ita fieri poſſet, ſed ut ſic fieret in deo tantum eſſet cauſa. F

Sed quæritur, an ratio quam deus primis operibus concreauit, id haberet vt ſecundum ipſam ex uiri latere fœminam fieri neceſſe foret, an hoc tantum, ut fieri poſſet. Ad quod ſciendum eſt, omnium rerum cauſas in deo ab ęterno eſſe. Vt enim homo ſic fieret vel equus & huiuſmodi, in dei potentia & diſpoſitione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales cauſæ, quia iſtas aliæ non pręcedunt, ſed iſtę alias, quæ ſunt cauſę cauſarum. Cumque vnum ſit diuina potentia, diſpoſitio, ſiue voluntas, & ideo vna omnium principalis cauſa, tamen propter effectus diuerſos pluraliter dicit Aug. cauſas primordiales omnium rerum in deo eſſe, inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in deo vniuſcuiuſque rei futuræ cauſa præceſſit, in creaturis vero quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, vt ait Aug. Quia inſeruit deus ſeminales rationes rebus, ſecundum quas alia ex aliis proueniunt: vt de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiuſmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales cauſæ, etſi non adeo proprie: quia habent ante ſe cauſam æternam, quæ proprie & vniuerſaliter prima eſt. Illę uero ad res aliquas dicuntur primę, ſcilicet quæ ex eis proueniunt. ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus a deo inſitæ ſunt. Et ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt, quæ autem in immutabili deo cauſa eſt, non mutari poteſt.

Aug. ſuper Gen. lib. 9 Cap. 17.

Aug. lib. 6 de Ge. c. 15

Li. 9. c. 17. Quod non omnium quæ fiunt cauſæ ſunt increatuſis.

Diſtinctio cauſarum rerum perutilis ſcilicet quòd quædam in deo & in creaturis, quædam in deo tantum ſunt. G

Omnium rerum cauſæ in deo ſunt, ſed quarundam cauſę, & in deo ſunt, & in creaturis, quarundam vero cauſæ in deo tantū ſunt, & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditę in deo, quia ita eſt in diuina diſpoſitione vt hoc vel illud fiat, quod non eſt in ſeminali

Aug. ibi. Cap. 17. & 18.

creaturæ

creaturæ ratione. Et illa quidem quæ ſecundum cauſam ſeminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia vero præter naturam, quorum cauſæ tantum ſunt in Deo. Hæc autem dicit Auguſtin. eſſe illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea ſignificanda non naturaliter ſed mirabiliter fiunt: Inter quæ mulieris factam de coſta viri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, nō in rebus conditum ſed in Deo abſconditū erat. Omnis creaturæ curſus habet naturales leges: ſuper hunc naturalem curſum creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, q̃ eorum naturalis ratio habet: vt ſcilicet virga arida repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentute ſterilis fœmina in ſenectute pariat, vt aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturis, vt ex his etiam hęc fieri poſſent, non vt in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundam futurorum cauſas, quas rebus conditis non inſeruit, easque implet non opere prouidentiæ, quo naturę ſubſiſtunt vt ſint: ſed quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam ſignificandam: non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta eſt de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina ſic fieret, ſed vt fieri poſſet, ne contra cauſas quas Deus voluntario inſtituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Super Ge. lib. 9. c. 18.

Nume. 17. b.
Luc. 1. d
Nume. 22. e

De gemino opere prouidentiæ. Aug. li. 10. c. 10.

De anima mulieris, quòd non ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas eſſe ex traduce. H

Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipſius animam de viri anima propagatam, & oēs animas præter primā, de traduce eſſe, ſicut corpora. Alij aūt putauerunt ſimul omnes animas ab initio creatas. Catholica autem eccleſia nec ſimul ex traduce factas eſſe animas docet, ſed in corporibus per coitum ſeminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in eccleſiaſticis dogmatibus, Animas hominum non eſſe ab initio inter creaturas intellectuales naturas nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit, dicimus, neque in corporibus per coitum ſeminari, ſicut Luciferani & Cyrillus, & quidam Latinorum præſumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per coniugij copulam ſeminari, creationem vero animæ ſolum creatorem noſſe, eiuſque iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari, ac formato iam corpore animam creari atque infundi, vt viuat in vtero homo ex anima conſtans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana ſubſtantia. Hierony. etiam anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt. inducens authoritatem prophetæ, Qui finxit ſigillatim corda eorum. Hoc ſatis, inquit, innuit propheta, quòd non ipſam animam de anima facit Deus, ſed ſigillatim animas de nihilo creat.

Aug. lib. de Gene. ad lit. 10. c. 1
Aliorum opinio qui putauerunt omnes animas ſimul ab initio creari.
Aug. in eccleſiaſticis dogmatibus.
Libr. 4. in tom. 3. in tom. 8.
Pſal. 32.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE PECCATVM, SCILICET QVALIS FVERIT *ſecundum corpus & ſecundum animam.* *Diſtinct.* XIX.

De hominis duratione & conſeruatione quantum ad immortalitatem. A

SOLENT quæri plura de primoq́ hominis ſtatu ante peccatũ, ſcilicet qualis fuerit homo priuſquam peccaret, & in corpore & in anima, mortalis an immortalis, paſſibilis an impaſſibilis. De termino inferioris vitę, & tranſitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter ſciuntur, licet aliquando curioſitate quærantur. At priuſquàm ad animi qualitatem pertinentia proſequamur, de qualitate eius ſecundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibuſdam inſpiciamus. Primus ergo homo ſecundum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodam modo, ſecundum aliquid: quia potuit non mori: & mortalis quodam modo, quia potuit mori. In illo nanque primo ſtatu habuit poſſe mori, & poſſe non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcilicet poſſe non mori. In ſecundo vero ſtatu poſt peccatum habuit poſſe mori, & non poſſe nõ mori: quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe nõ mori, & non poſſe mori. quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimonijs ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non ſpritualem, id eſt in animam corpus ſenſificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis vt per animam viueret. Factus eſt ergo in animam viuentem, id eſt, vitam corpori dantem: tamen per ſuſtentamenta ciborum, & tunc erat corpus mortale & inmortale, quia poterat mori & pater non mori. Poſt peccatum vero factũ eſt mortuum, ſicut dicit Apoſtolus, Corpus propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi in ſe habet. In reſurrectione vero erit ſpirituale, ſcilicet agile & cibis non egens: & immortale, non ſicut in ſtatu primo fuit, ſcilicet quòd poſſit non mori, ſed etiam quod non poterit mori. Vnde Aug. ſuper Gen. Apoſtolus ait, Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, &c. Prius de limo terræ formatum eſt corpus animale non spirituale, cum quali reſurgemus. Renouabitur enim a vetuſtate, non in corpus animale quale fuit: ſed in melius, id eſt, ſpirituale, cum hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adam, niſi mortem corporis animalis peccando meruiſſe. Non ait Apoſtolus, corpus mortale eſt propter peccatum, ſed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem eſt non poſſe mori, aliud poſſe non mori. Ideo factum eſt per peccatum nõ mortale, quod erat: ſed mortuum, quod non fieret niſi peccare. Animale enim non eſt hoc corpus ſicut primi hominis fuit, ſed iam

Quando homo in primo ſtatu ſcilicet ante peccatum fuit ſecundum corpus mortalis & immortalis. In 2. vero ſtatu fuit mortalis mortuus. ſ. poſt peccatum. In 3. ſtatu erit omnino immortalis. i. non potens mori. Gen. 2. b

Quomodo dicatur homo factus in animam viuentem. Rom. 8. b

li. 5. c. 19. Rom. 8. b

Lib. eodem *cap. 24.* 1. Co. 15.

Ibidem c. 25. Corpus hominis ante peccatũ.

mortale & immortale fuit.
Rom.8.b

deterius eſt:habet enim neceſſitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Aug. quòd corpus hominis ante peccatū mortale & immortale fuit: ſed non qualiter fiet in reſurrectione. De hoc eodem Beda ſuper Gen. ait, Non eſt credendum ante peccatum ita fuiſſe mortua corpora, ſicut modo. At enim Apoſtolus, Corpus propter peccatum mortuum eſt: ſed licet fuiſſent animalia nondum ſpiritualia, non tamen mortua, quæ ſcilicet neceſſe eſſet mori.

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum eſſe de conditione naturæ, an gratiæ beneficio. B

Reſponſio qua dicitur alterum fuiſſe de cōditione naturæ. i. poſſe mori, alterum ex gratiæ dono. ſ. poſſe non mori.
li.6.c.25.
Aliqui dicūt quod ſi non vteretur.
Adam de ligno vitę non ſemper viueret quia peccaret.

Solet hic quęri, cum homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturæ ipſius corporis habuerit vtrunque: an alterum beneficium eſſet gratiæ, ſcilicet immortalitas, id eſt, poſſe non mori. Ad quod dici poteſt, quia alterum habebat in natura corporis, id eſt, poſſe mori. Alterum vero, ſcilicet poſſe nō mori, erat ei ex ligno vitæ, ſcilicet ex dono gratię. Vnde Aug. ſuper Gen. Quodam modo creatus eſt homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non poſſet: quod non erit, niſi cū fuerit ſpirituale. Aperte dicit quod non ex natura, ſed ex ligno vitæ habebat poſſe non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd niſi illo ligno vitæ vteretur nō ſemper viueret, quia peccaret. Peccaret enim ſi illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradiſi, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comendo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret, ſi nō comederet quod erat iuſſum.

Si non foret pręceptum vt de illo ligno comederet & alijs, & non illo vteretur, an poſſet non mori. C

Opinio quorundam.
Aliorum opinio.

Sed adhuc quęritur, ſi non eſſet præceptum vt de ligno vitæ ederet & aliis, & non illo veſceretur, nunquid poſſet non mori? Si ſemper viueret non vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno poſſe nō mori. Si vero non poſſet ſemper viueret, id erat ei ex illo ligno. Ali qui dicunt, quòd ſi non fuiſſet ei præceptum veſci illo ligno & aliis, & non illo veſceretur, viueret ſemper: ſic determinantes illud quod ſupra dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantum, ſcilicet quaſi non ex conditione naturę ſolummodo erat ei, ſed etiam ex illo ligno. Alijs autem videtur, quòd ex ligno vitæ, erat ei poſſe non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur poſſe non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæſtio Auguſtini quomodo immortalis factus ſit homo. D

Lib. 3. c.2
De hoc vide in gloſſa ordinaria ad illud Geneſis. 1. Faciamus hominem: &c.

De hac vero hominis immortalitate, qualis fuerit, Aug. ſuper Gene. quæſtionem mouens ſic ait, Quæritur quomodo immortalis factus ſit homo præ aliis animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam. Sed alia eſt immortalitas carnis, quam in Adam accepimus: alia quam in reſurrectione ſperamus per Chriſtum.

ſtum. Ille factus eſt homo immortalis, vt non poſſet mori ſi nõ peccaret, moreretur autem ſi peccaret: Filij vero reſurrectionis non poterunt vltra peccare nec mori. Caro noſtra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit eſſe defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata eſt, vt per alimoniam adiuta eſſet mortis & doloris expers. Si ergo immortalis & incorruptibilis condita eſt caro hominis, vt ſuam immortalitatem & incorruptionem per obſeruantiam mandatorum Dei cuſtodiret: In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis conceſſis manducaret, & ab interdicto abſtineret. Per horum edulium immortalitatis dona conſeruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipſo iubente ſumet de ligno vitæ, quo perfecte immortalis factus, cibi alimenta vlterius nõ requireret.

Luc. 20. f. Augu. lib. quaſt. vete. & no. legis cap. 19. Attende quia in præceptis a deo homini primo datis hoc continebatur, vt de omni ligno niſi de ligno ſcientia boni et mali comederet.

Summatim ſuperiorum verborum ſententiam perſtringit. E

Ecce his verbis videtur Auguſt. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in ſe habuerit: quæ per alimoniam ciborum cõſeruaretur vſq; ad tẽpus ſuæ tranſlationis in melius, qñ de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt nõ poſſet mori.

Quòd ex prædictis conſequi videtur, hominem de natura ſuę conditione quodam modo fuiſſe immortalem: ſed non omnino fieret immortalis, niſi participato ligno vitæ. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat, qua poterat non mori: quæ aliorum lignorum eſu poterat conſeruari, ſed non poterat conſummari niſi per aſſumptionẽ ligni vitæ. Quod videtur Auguſt. ſentire ſuper Gen. dicens, Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præſtitiſſe, quo corpus hominis ſtabili ſanitate firmaretur: non ſicut ex alio cibo, ſed inſpiratione ſalubritatis occulta. Hic innuere videtur quòd cum aliis cibis poſſet corpus ſuſtẽtari, hoc cibo indeficienre ſanitate firmaretur. Et quo conſequi videtur, quòd ſicut in natura ſua habuit mortalitatem quandam, ſcilicet aptitudinem moriendi, ita aliquam immortalitatem in natura ſua habuit, id eſt, aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus: ſed ſi pręſtitiſſet, immortalitatis perfectio eſſet ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo ſuperiora Aug. verba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic ſententiæ non contradicant, diligenter inquirant. *Li. 8. c. 5.*

DE MODO PROCREATIONIS FILIORVM, SI NON PECCASSENT PRIMI PARENTES, *& quales naſcerentur filij.* Diſtinct. XX. A

Post hæc videndum eſt qualiter primi potentes ſi nõ peccaſſent, filios procreaſſent, & quales ipſi filij naſcerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiſo miſceri non

Litera. De hois duratione

& conſervatione quantum ad filiorum procreationem. potuiſſe, niſi poſt peccatum: dicentes concubitum ſine corruptione vel macula nō poſſe fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine eſſe poterat: quoniam ex peccato hæc conſecuta ſunt. Ad quod dicendum eſt, quòd ſi nō peccaſſent primi homines, ſine omni peccato, & macula in paradiſo carnali copula conueniſſent, & eſſet ibi thorus immaculatus, & commixtio ſine concupiſcētia: atque genitalibus membris ſicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum ſentirent, & ſicut alia membra corporis aliis admouemus, vt manum ori ſine ardore libidinis: ita genitalibus uterentur membris ſine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæſit. Genuiſſent itaque filios in paradiſo per coitum immaculatum, & ſine corruptione. Vide Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuiſſe, ſicut cæteris in quolibet opere ſine voluptatis proritu vtimur? Incredibile enim non eſt Deum talia feciſſe illa corpora, vt ſi non peccaſſent, illis membris, ſicut pedibus imperarent, nec cum ardore ſeminarent, vel cum dolore parerent: ſed poſt peccatum motum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honeſtate nuptiali, & quod ſanis eſt officium, ęgrotus eſt remedium. Emiſſi quidem de paradiſo conuenerunt, & genuerunt, ſed potuerunt in paradiſo eis eſſe nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus ſine ardore libidinis, ſine labore pariendi.

Opinio quorundam falſa. Ratio opinionis. Reſponſio contra illorum opinionem. Aug. ſuper Gene. li. 9. Cap. 10. Cap. 7. ib. Ibidem c. 3

Quare in paradiſo non coierant duobus modis ſoluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiſo? Quia creata muliere, mox transgreſſio facta eſt, & eiecti ſunt de paradiſo. Vel quia nondum Deus iuſſerat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiſcentia non angebat. Deus vero non iuſſerat, quia caſum eorum præſciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expreſſe habes de modo propagationis filiorum.

Lib. eodem Capite 4.

De termino illius inferioris vitæ vtrum natis filijs per ſucceſſiones, an ſimul omnes transferendi eſſent. C

De termino vero temporis, quo transferrentur ad ſpiritualem cæleſtemque vitam, certum aliquid ſcriptura, non tradit. Et ideo ambiguum eſt, vtrum parentes genitis filijs perfectaque humani officii, iuſtitia, ad meliorem ſtatum transferentur non per mortem, ſed per aliquam mutationem: an patres in aliquo ſtatu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filii ad eundem ſtatum peruenirent, & ſic impleto numero omnes ſimul ad meliora transferentur, vt eſſent ſicut ſancti angeli in cęlis. De quo Auguſt. ambigue diſſerit, ſuper Gen. ita inquiens, Potuerunt primi homines in paradiſo filios gignere: non vt morientibus patribus ſuccederent filii, ſed in aliquo formæ ſtatu manentibus, & de ligno vitæ vigorem ſumentibus, & filij ad eundem perducerentur ſtatum, donec impleto numero

Lib. eodem Cap. 4. Li. 8. c. 4

mero ſine morte animalium corpora in aliam qualitatem tranſiret, in qua omnino regenti ſpiritui deſeruirent,& ſolo ſpiritu viuificāte ſine corporei alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere,vt per ſucceſſionem numerus impleretur, qui genitis filijs perfectaque humani officii iuſtitia,ad meliora transferētur, nō per mortem,ſed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de tranſitu hominis ad meliora,ſed incertum nobis reliquitur,vtrum ſimul transferrentur,an per ſucceſſiones. *Ibid.c.6.*

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

Si vero quæritur,Quales ſi nōn peccaſſet homo filios genuiſſet? vtrum videlicet ſicut ipſe primus homo ſecundum naturam corporis & vſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filii in ipſo natiuitatis exordio perfecti exiſterent,quia ambulare,& loqui,& cuncta facere poſſent? Reſponderi poteſt, quòd filios paruulos naſci oportebat,propter materni vteri neceſſitatem: ſed vtrum mox nati perfectionem ſtaturæ & membrorum vſum haberent, an paruuli & in minore ætate conſtituti vti poſſent membrorum officijs, an per interualla temporum eo modo quo nūc fit, perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum recepturi eſſent, authoritatibus definitum non habemus. *Reſponſio, vbi vno ſine ambiguo poſito tripartitā ſubiicit diſtin.*

Ambigua Auguſt. verba ponit, vbi tamen videtur innuere,quòd filij & paruuli poſſent membrorum vti officis: E

Et ſuper hoc Auguſt.ambigue loquitur. Moue nos,inquit,ſi primi homines non peccaſſent, vtrum tales filios eſſent habituri, qui nec lingua,nec manibus,nec pedibus vterentur. Nam propter vteri neceſſitatem forte neceſſe erat paruulos naſci: ſed quanuis exigua pars corporis ſit coſta,non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit,vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certe eis præſtare,quod multis animalibus præſtitit, quorum pulli, quanuis ſint paruuli, tamen mox vt naſcuntur currunt, & matrem ſequuntur. Cōtra,homini nato nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus[ſaltem ad ſcalpendum habiles], & iuxta ſe mammis poſitis naſcentes,magis poſſunt eſurientes flere quam ſugere: proprieque infirmitati mentis congruit hęc infirmitas carnis. His verbis videtur inſinuari, quòd filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti. *Li. de paruularū baptiſmo primo qui alias dicitur de peccatorum meritis,& remiſſione in cap.37. & tom.7.*

Quibuſdam non abſurde placuit quòd filij parui naſcerentur,& per acceſſum temporis in ſtatura & in alijs ſicut nunc proficerent, quod non eſſet vitio imputandum. F

Sed cum Aug. ſub aſſertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibuſdam placuit primorum parentum filios naſcituros

paruōs,ac deinde per interualla temporum eadem lege,qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, ſtaturæ incrementum & membrorum vſum recepturos,vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum ſicut modo in nobis, quod vtique non eſſet vitio imputandum, ſed conditioni naturæ.ſicut à cibo abſtinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, ſed ex natura conditionis.

Oppoſito quorundam volentium probare eos poſſe. viuere ſine alimonia. G

Diſtin.19. litera b. Ad hoc autem opponitur,Si non peccarent, non morerentur:ſed non peccarent,ſi non comederent:poterant igitur ſine alimonia viuere. Cæterum, ſicut ſuprà diximus, non ſolùm peccarent ſi de ligno vetito ederent,ſed etiam,ſi conceſſis non vterentur: quia ſicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita alijs veſci. Prętereà contra naturalem rationem facerent,qua intelligebant de illis eſſe edendum,quod & naturaliter appetebant. Item opponitur: Cùm fames ſit pœna peccati,ſi non peccarent,famem non ſentirent:ſed ſine fame ſuperfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguiſſe ante peccatum:quia non poterant eſurire, ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, quòd fames verè defectus eſt & pœna peccati. Eſt enim immoderatus appetitus edendi: cui non ſubiacuiſſet homo,ſi non peccaſſet:ſed proculdubio peccaret,niſi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum,cui ita ſatisfaciendum erat, ne defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex vitio, ſed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibi indigebat:ita non ex vitio eſſet,ſed de natura, ſi hominis conditio in principio ſuo,id eſt, in primo parente à perfecto inchoata, in ſubſequenti propagatione à modico ad maiora proficeret:vt ſcilicet per interualla temporis, ſtaturæ corporeæ incrementa vſumque membrorum ſuſciperet.

Alia oppoſitio circa idem.

Vtrum ſicut ſtatura corporis,ita etiam ſenſu mentis paruuli naſcerentur, & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu & notitia veritatis ſcilicet an mox nati in his eſſent perfecti. H

Vt cùm de corpore humano non ſit abſurdum vel inconueniens hoc exiſtimare, quæri ſolet vtrum de ſenſu animæ & cognitione veritatis eodem modo ſentiendum ſit:vt ſcilicet hi qui ſine peccato naſcerentur, ſenſu & intelligentia mentis imperfecti exiſteret, & per acceſſum temporis in his proficerent vſque ad perfectionem; an mox conditi perfectionem ſenſus & cognitionis perciperent.

Reſponſio. Illi qui ſentiunt paruulos natos, in ſtatura corporis & vſu membrorum per acceſſum temporis profecturos, non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu & cognitione, proficere vſque ad perfectum.

Contra illorum ſententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent per ſectionem ſenſus & intelligentiæ, ignorantia in eis eſſet. Ignorantia autem peccati eſt pœna. Sed qui hoc dicunt, non ſatis diligenter conſiderant: quia non omnis qui aliquid neſcit vel minùs perfectè aliquid ſcit, ſtatim ignorantiam habere ſiue in ignorantia eſſe dicendus eſt: quia ignorantia non dicitur, niſi cùm id quod ſciri & nō ignorari debet, neſcitur. Taliſq; ignorantia pœna peccati eſt, cùm meus vitio obſcuratur, ne cognoſcere valeat ea quæ ſcire deberet. *Reſponſio. Quo ignorantia dicitur eſſe in aliquo.*

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum, & de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. K

Talis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu transferendus erat cum vniuerſa poſteritate ſua ad meliorem digniorémque ſtatum: vbi cæleſti & æterno bono in cælis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: vnum temporale, alterum æternum: vnum viſibile, alterum inuiſibile: vnum carni, alterum ſpiritui. Et quia primū eſt quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale, temporale ac viſibile bonum priùs dedit: Inuiſibile autem & æternum promiſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius autem cuſtodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiſerat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum diſcernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obſeruantiam datum non perderet, & promiſſum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium. *Aug. de ſacra. libr. 1. parte 2. cap. 6. 1. Co. 15. f Quod rationem naturalem et præceptum dedit deus homini ad ſeruandum bonū quod acceperat, & promerendū quod promiſſum erat.*

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD HOMINEM TENTANdum acceſſit.

Diſtinct. XXI. A

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei: & quia priùs per ſuperbiā diabolus fuerat, id eſt, deorſum lapſus, & zelo inuidiæ factus eſt ſatan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minùs quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggreſſa eſt: vt ſi fortè illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fiducialiùs ad alteri, quæ robuſtior fuit, pulſandam vel potiùs ſubuertendam accederet. Primum ergo ſolitariam fœminam explorauit, vt in ea primùm omnem ſuæ tentationis vim experiretur. *De hominis lapſu ſeu peccato primorum parentum, & eorum tentatione. Eccl. 4. c Quare ad fœminam prius venit.*

Quare in aliena forma venit. B

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem ſe conuertit, vt dolo hominem ſupplantaret, quem virtute ſuperare

requiret. Ne autem fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non venit, ne apertè cognóſceretur, & ita repelleretur. iterum nè nimis occulta foret, fraus eius quæ caueri non poſſet, vt homo ſimul videretur iniuriam pati, ſi taliter circunueniri permitteret eũ deus, vt præcauere non poſſet. in aliena quidem forma venire permiſſus eſt diabolus: ſed in tali, in qua eius malitia facilè poſſet deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate ſua propria factũ eſt: vt autem in forma ſuæ malitię congruenti veniret, diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpente: qui fortè ſi permitteretur, in columbæ ſpecie venire maluiſſet. Sed non erat dignum vt ſpiritus malignus illam formam homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat.

Quare nõ niſi forma ſerpentis acceßit.

Non ergo niſi per ſerpentem tentare permiſſus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per ſerpentẽ tentabat, in quo loquebatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Aug. Mali angeli licet ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtijs propter eminentiam rationis: quamuis ſerpens non rationali animi, ſed ſpiritu diabolico poſſit ſapientiſsimus dici.

Gene. 3. *Aug. ſuper Ge. lib. 11. Cap. 2.*

Quare dictus eſt ſerpens callidior cũctis aiantibus.

Non ergo mirum ſi diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentem ſicut vates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omnium beſtiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, ſed per quod animal permiſſus fuit, tentauit. Vnde Aug. ſuper Gen. Non eſt putandum quòd diabolus ſerpentem per quem tentaret elegerit, ſed cum decipere cuperet, non potuit, niſi per quod animal poſſe permiſſus eſt. Nocendi enim voluntas ineſt cuique à ſe, ſed poteſtas à deo. Sic autem loquebatur diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo eſt vſus, mouens naturã eius ad exprimendum ſonos verborum & ſigna, quibus ſuam monſtraret uoluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis eſt factus: callidiſsimus tamen eſt dictus, propter aſtutiam diaboli. Locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. boni enim & mali angeli ſimiliter operantur. Hic quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem, Quia cùm nouerit creatum eſſe, ipſum etiam officium loquendi à deo accepiſſe putauit.

Li. 11. c. 3. Lib. eodem ca. 27. 28. & 29.

Num. 22. c

Quare mulier nõ horruit ſerpentem.

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta eſt, Stans coram fœmina hoſtis ſuperbus non audet in verba perſuaſionis exire metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, vt ex reſponſione colligeret qualiter in malitia procedere poſſet. Cur inquit, præcepit vobis deus, vt non comederitis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo veſcimur: de fructu verò ligni quòd eſt in medio paradiſi, præcepit nobis deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur. vnde mox diabolus dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini. ſcit enim deus

Quare ex interrogatione exorſus eſt. *Eccl. 13 b* *Gene. 3. b* *Verba ſerpentis.* *Additi ſer*

quòd

quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Attende ordinem ac progreſſum humanæ perditionis. Primò deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouiſsimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. quæ ergo dubitauit, ab affirmante receſsit, & neganti appropinquauit.

De verſutia diaboli, qui ad faciliùs perſuadendum malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam, id eſt, vt malum quod intendebat liberè perſuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromiſsionem addidit: & vt eius perſuaſio citiùs reciperetur, promiſsionem duplicauit. Vnam nempe comeſtionem ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem dei, ſcientiamq; boni & mali ſpondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, ſcilicet gula in perſuaſione cibi, cùm dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promiſsione deitatis, cùm dixit, Eritis ſicut dii: Auaritia in promiſsione ſcientiæ, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas: Vanagloria, amor proprię eccellentiæ: Auaritia, immoderata habendi cupiditas: quæ non eſt tantùm pecuniæ, ſed etiam altitudinis & ſcientiæ, cùm ſupra modum ſublimitas ambitur.

De duplici tentationis ſpecie. E

Porro ſciendum eſt duas eſſe ſpecies tentationis, interiorem ſcilicet & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malum viſibiliter ſuggeritur verbo vel ſigno aliquo, vt ille cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantùm fit ab aduerſario. Interior verò tentatiò eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliquando à carne. Nam & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoq; tentatio quæ ex carne eſt, non fit ſine peccato: quę autem eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, non habet peccatum, ſed eſt materia exercendæ virtutis, Tentatio autem carnis interior difficiliùs oppugnans de noſtro contra nos roboratur. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tantò grauius plectedus erat, quantò leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occaſionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuſtè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus verò quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium vt ſurgeret iuuari non debuit, nec per ſe potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum verò hominis ſicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Per nactus fiduciam ex verbis mulieris, promiſsionem falſā. Gene. 2.b. Aug. lib. 9 Gen. 1.6

Quod hō tribus modis tētatus eſt, gula, vanagloria, auaritia. Gre. homi. 16. euang.

Quæ ſit exterior tentatio, & a quo fiat.

Quare hō per alium ſurgere potuit & non diabolus, et hominis peccatū remediabile, diaboli vero non. Gre. li. 4. mor. c. 9. & Au. li. 1. de mirabilibus ſacra ſcript. cap. 2.

Quare homo non Angelus, ſit redemptus. F

Pręterea angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus perderetur, ex parte eſt redępta, vt inde ruina ſuppleretur angelica. vnde Auguſt. in Ench. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſsimè cognita ſemper fœlicitate gauderet: At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſupplicijs tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati ſuppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quia erunt æquales angelis dei.

Cap. 29.

Quòd non ſoli viro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens, Præcepit nobis deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierem deum dixiſſe viro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro, ſic præcepit vt per virū ad mulierem perueniret mandatū: quia mulier quę ſubiecta viro fuit, nō niſi mediante viro diuinū debuit accipere præceptum. vnde Apoſt. Si quid diſcere mulieres voluerint, domi viros ſuos interrogent. Si quæritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo vel magiſterio? Dicimus, quia deus eos tales fecerat qui poſſent loqui, & diſcere ab alijs ſi eſſent.

Aug. ſuper Ge. 8. li. ca. 17. Ge. 3. a Gene. 2. d

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.
Diſtinct. XXII. A

Hic videtur diligenter inueſtigandum eſſe quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præceſſiſſe, ex qua diaboli ſuggeſtioni conſenſit. Quod videtur Auguſtinus innuere ſuper Geneſ. ita inquiens, Non eſt putandum quòd homo deijceretur, niſi præceſſiſſet in eo quædam elatio comprimenda: vt per humiliationem peccati ſciret quàm falſò de ſe præſumpſerit, quòd non bene ſe habet natura ſi à faciēte receſſerit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum ſe à re bona & vtili prohibuiſſet, niſi ineſſet eius menti amor ille propriæ poteſtatis, & de ſuperba pręſumptio: quę per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, aſpexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, forte putauit deum alicuiuscauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit viro ſuo fortasſis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cùm eam mortuam

De hominis tranſgreſsione. Li. 11. c. 5.

Aug. lib. de Gen. ad li. 1. cap. 30.

Aug. li. 1. dist. ca. 27.

tuam eſſe illo cibo non videret vir. Sicut ergo non eſt permiſſus diabolus tentare fœminam, niſi per ſerpentem: ita nec virum, niſi per fœminam: vt ſicut præceptum dei per virum venit ad mulierē, ita diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad virum. In muliere vero quę rationalis erat, non eſt ipſe locutus vt in ſerpente, ſed perſuaſione eius, quamuis inſtinctu adiuuaret interius, quod per ſerpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus atque progreſſus inſinuatur: nec non etiam quod prædiximus, innui videtur, ſcilicet quod tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hominis. *Ibidem. Quod aliter locutus eſt diabolus in muliere, quàm in ſerpente.*

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente. B

Quod ſi ita fuit, non ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit, cum authoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione ſed propria ſuperbia cecidit: hominis vero curabile: quia non per ſe, ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta verba Aug. pium ac diligentem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſane quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati, vt ſcilicet lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum: quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit: ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt: & pœna peccati. *Aug. & Gregorius ſuperius citatis. Quō intelligenda ſint illa verba hic deſinit. Vide tentationis ordinem.*

Quæ fuit elatio mulieri. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere ſimilitudinem dei cum æqualitate quadam, putans eſſe verum quod diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Auguſt. inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, niſi eſſet in mente eius de ſe ſuperba præſumptio? Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quę per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum eſt, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c. *In principio huius diſtinct.*

Quæ fuit elatio viri, an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, vtrum illa talis elatio & amor propriæ poteſtatis in viro fuerit, ſicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe verum quod diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductū credi poteſt, quod commiſſum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent, fierent ſicut *Quō Adā non ſuit ſeductus ſicut mulier ſcilicet vt crederet vē*

rum quod diabolus ſuadebat, & tamen in aliquo fuit ſeductus.ſ. vt veniale pu taret pecca tum.
Rom. 5. c
Lib. 11. *ca.* 42.
Rom. 5. c
1. *Tim.* 2. d
Gene. 3. c.
Li. & cap. eiſdem poſt pauca.
Heb. 4. d

cut dij. Verumtamen præuaricator fuit Adam, vt teſtatur Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe illico poſt tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem nõ videret mortuam eſcá illa percepta. Vnde Augu. ſuper Gene. Cum Apoſtolus Adam præuaricatorem fuiſſe oſten dat dicens, In ſimilitudinem præuaricationis Adę, ſeductum tamen negat vbi ait, Adam non eſt ſeductus, ſed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed, Dedit mihi, & comedi. Mulier vero dixit, Serpens ſeduxit me. Hanc autem ſeductionem proprie vocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, verum putatum. ſ. quòd deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret qui eos homines fecerat. Sed etſi virum propter aliquam mentis elationem, quæ deum latere non poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam: nec tamen eum arbitror, ſi iam ſpirituali mente prædit us erat vllo modo credidiſſe quod diabolus ſuggerebat.

Quis plus peccauit, Adam uel Eua. **B**

Lib. & c. eiſdem.
1. *Ti.* 2. d
Gen. 3. b

Ex quo manifeſte animaduerti poteſt, quis eorum plus peccauerit, Adam ſcilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccaſſe mulier, quæ voluit vſurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia pręſumptione elata credidit ita eſſe futurum. Adam vero nec illud credidit, & de pœnitentia & dei miſericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius perſuaſioni conſenſit: nolens eam contriſtare, & a ſe alieuatam relinquere ne periret: arbitrans illud eſſe veniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apoſtolus ait, Adam non eſt ſeductus. Quod vtiq; ita accipi poteſt, vt intelligatur non eſſe ſeductus prior, ſcilicet, vel in eo in quo mulier: vt ſcilicet, crederet illud eſſe verum, Eritis ſicut dij, ſed putauit vtrunque poſſe fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & dei miſericordia cogitauit. Poſtquàm enim mulier ſeducta manducauit, eique dedit vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare: quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & a ſe alienatam omnino interire, non quidem carnali victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſentētię iuſtus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipſo etiam deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum, ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt nullo modo arbitror illum potuiſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit in qua maioris tumoris pręſumptio fuit: quæ etiam in ſe, & in proximum, & in deum peccauit: vir autem tantum in ſe, & in deum. In de etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita eſt: cui dictum fuit, in dolore paries filios, &c.

Lib. 14. *de ciuitate. Cap.* 11. *In quo adam deceptus eſt lib.* 11. *de Ge. c.* 42
Ex pœna

Quid

Quid prædictæ ſententiæ aduerſari uideatur. F

Sed huic videtur contrarium quod Augu. ſuper Gene. de viro & muliere peccatum ſuum excuſantibus ait, Dixit Adam, mulier quā dediſti mihi, dedit mihi de ligno & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi, in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Aug. quia parem faſtum habuit mulier cum viro. Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, vt dicamus parem vtriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti, ſed diſparem, & in muliere multo maiorem, in eo quod credidit & voluit eſſe ſicut deus, quod non vir. Verumtamen & de viro legitur, quòd voluit eſſe ſicut deus. Dicit enim Aug. ſuper illum locum pſal. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem & perdiderunt fœlicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis ſimilis. tibi? Qui per ſe vult eſſe vt deus, peruerſe vult eſſe ſimilis deo: vt diabolus qui noluit ſub eo eſſe, & homo, qui vt ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit vt nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, quia non vſurpauit quod ſuum non eſſet, vt diabolus, & primus hō.

etiam plus peccaſſe probatur mulier. *Gene. 3. a* *Lib. 11. de Ge. c. 15.* *Determinatio prædictæ authoritatis.* *De viro etiam legitur. quod voluit eſſe ſicut deus.* *Pſal. 68. in tom. 8.* *Pſal. 70.* *Phili. 2. a* *Tract. 17. ſuper Ioā. circa illud Ioan. 5. ſed & patrem ſuum dicebat deum.*

Quorundam ſententia, quòd Adam ambierit eſſe ut deus, ſed non crediderit poſſibile. G

Ideo quibuſdam videtur, quod etiam Adam ambierit eſſe ſicut deus, non tamen crediderit id fieri poſſe, & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier, quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis ſurreptio mouit, ſed non ita, vt illud verum vel poſſibile fore putaret. Alijs autem videtur ideo dictum eſſe, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo ſumpta, illud voluit, ſicut ſi, inquiunt, peccatum dicitur per vnum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanam naturam, cum tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere ſi vir non peccaſſet, humanum genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Aliorū ſententia quod propter Euam de viro ſumptā id dictum putant. *Rom. 5. b* *Per ſimilitudinem oſtendit.*

Obiectio contra id quod dictum eſt, uirum minus peccaſſe. H

His autem opponi ſolet hoc modo, tribus modis (vt Iſidorus ait) peccatum geritur, ſcilicet ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauius eſt infirmitate peccare, quam ignorantia, grauiuſque induſtria quā infirmitate. Eua aūt videtur ex ignorātia peccaſſe, quia ſeducta fuit.

Lib. 2. de ſummo bono. c. 17.

fuit. Adam vero ex induſtria, quia non fuit ſeductus, vt Apoſtolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum eſſe quod diabolus ſuadebat: non tamẽ in hoc quin nouerit illud dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe contra agere. Et ideo excuſari a peccato per ignorantiam non potuit.

1. Ti. 2. de Reſponſio qua diſtinguitur ignorantia Euæ in quo ſ. ignoranter peccauerit & in quo non.

Quòd ignorantia alia excuſat, alia non. I

Eſt enim ignorantia quæ excuſat peccantem, & eſt ignorantia talis quæ non excuſat. Eſt autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non. K

Eſt autem ignorantia triplex, eorum ſcilicet qui ſcire nolunt cũ poſſint, quæ non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt: & eorum qui volunt ſed non poſſunt, quæ excuſat, & eſt pœna peccati non peccatũ: Et eorum qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quę neminem plene excuſat, ſed fortaſſe: vt minus puniatur. Vnde Aug. ad Valentinum. Eis aufertur excuſatio, qui mandata dei nouerunt: quam ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauius ſit peccare ſcienter quàm neſcienter, non ideo tamẽ confugiendum eſt ad ignorantię tenebras, vt in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe, quia in eis qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in ęis vero qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia vero quæ nõ eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullũ ſic excuſat vt æterno igne non ardeat, ſed fortaſſe vt minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Iſido. ibi. & Gre. li. 25. mor. c. 16. Aug. idem ſent i tomo 7. lib de natura & gratia contra Pelagianos c. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. Tomo 7. Vbi non ſit excuſatio.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta. L

Solet etiam quæri, cum ſine vitio eſſet natura hominis, vnde cõſenſus mali proceſſerit. Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio proprię voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui ſuaſit, in ipſo, quia voluntate liberi arbitrij conſenſit, & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus cum origo mali, & in qua re coaleſcat, inueſtigabitur.

Diſt. 34.

An voluntas præceſſerit illud peccatum. M

Si vero quæritur, vtrum voluntas illud peccatum præceſſerit: Dicimus quia peccatum illud & in voluntate & in actu conſiſtit: & voluntas actum præceſſit, ſed ipſam voluntatem alia hominis voluntas mala non præceſſit, atque ex diaboli perſuaſione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: qua iuſtitiam deſeruit, & antiquitatem inchoauit: & ipſa voluntas.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM TENTARI, SCIENS eum eſſe caſurum.

Diſtinct. XXIII. A

PRAETEREA quæri ſolet, cur deus hominem tentari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat. Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo male viuere ſuaderet, cũ in natura poſſe, & in poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti, Deo iuuante: & eſt glorioſius non conſentire, quàm tentari non poſſe. Mouentur etiam quidã dicentes, Cur creauit deus quos futuros malos præſciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe laudabiliter operantem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros: ſciebat enim bonis profuturos, & iuſte pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nolet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quę aliis facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet, & iuſte punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cum ergo hæc bona ſit, illa melior, cur non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de vtraque? Illa enim de ſanctis angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt, Si deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus: ſed melius voluit, vt quod vellent, eſſent. Et boni quidem non infructuoſe, mali vero non impune eſſent. Item inquiunt, Poſſet deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt, Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quàm oportet.

Di dei permiſſione in actu tentãdi.
Aug. ſuper Gene. li. 11 ca. 4. & 6.
Secunda quæſtio. li. eo. c. 9. ibid cap. 6.
Tertia quæſtio. Li. eo. c. 7.
Quarta quæſtio. Li. eo. c. 9.
Quinta quæſtio. Lib. e. c. 10
Ro. 12. a

Hic qualis ſecundum animam, & agit de ſcientia hominis ante peccatum. B

Et quidem ſecundum animam rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creaturarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox cõditus non incongrue accepiſſe putatur, & ad illam non ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Hu. li. 1. de ſacramẽtis par. 6. cap. 12.

Quod triplicem habuit homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet rerum propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. C

Fuit homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus, rerum ſcilicet propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippe cognitionem hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cum non ipſe creator

De cognitione rerũ creatarũ.

creator vel angelus aliquis, ſed homo omnibus animantibus nomina impoſuerit: vt oſtenderetur, quod ſingulorum notitiam homo ipſe habuerit. Quę enim propter illum creata erant, & ab illo regenda; & diſponenda erant, horum omnium deus illi & ſcientiam tribuit, & prouidentiam atque curam reliquit: quia vt ait Apoſtolus, Non eſt cura deo de bobus. Quorum aliorumque animalium deus homini curam reliquit & prouidentiam, vt dominationi eius ſubiicerentur, & ratione illius gubernarentur, vt ſciret illis neceſſaria prouidere, a quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem ſcientiam homo peccando non perdidit, ſicut nec illam qua carnis neceſſaria prouiderentur. Et idcirco in ſcriptura homo de huiuſmodi non eruditur, ſed de ſcientia animæ quam peccando amiſit.

Idem Hu. Ibi. c. 13.

1. Co. 9. b

De cognitione creatoris. D

Cognitionem quoque creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit enim a quo creatus fuerat non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quo modo a credentibus abſens quæritur: ſed quadam interiori aſpiratione, qua dei præſentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter, ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt: neque ita in ænigmate, qualiter in hac vita videmus.

Aug. ibi. Cap. 14. Rom. 10. 1. Co. 13. d

De cognitione ſui. D

Porro ſui cognitionem idem homo talem accepiſſe videtur, vt & quid deberet ſuperiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque ſuam & ordinem, ſcilicet qualis factus eſſet, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam non habuiſſet, non eſſet reus prævaricationis, neque ſeipſum cognouiſſet.

Idē. ca. 15 Ibidem.

Vtrum homo præſcius fuerit eorum quæ ſibi futura erant. F

Si autem quæritur, Vtrum homo ſcientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id eſt: ſi ruinam ſuam præſciuerit, & ſimiliter præſcierit bona quæ habiturus fuiſſet, ſi in obedientia perſtitiſſet. Reſponderi poteſt, quod ei magis facienda indicta ſunt, quàm futura reuelata. Accepit enim ſcientiam & pręceptum eorum quæ facienda fuerant: ſed non habuit præſcientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo pręſcius ſui caſus, ſicut & de angelo diximus. Quod Augu. ſuper Gene. aſſerit, ratione vtens quam ſupra poſuimus. Hæc de ſcientia hominis quantum ad primum ſtatum pertinet, dixiſſe ſufficiat.

Reſponſio. Quare dicitur non habere futurorum præſcientiā Diſtin. 4. b. a Li. 11. c. 17. & li. de correc. & gratia Cap. 10.

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POTENTIA ANTE CASVM.

Diſtinct. XXIIII. A

De adiutorio per quod homo ante caſum ſtar

NVNC diligenter inueſtigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante caſum: & vtrum per eam potuerit ſtare vel

re vel non. Sciendum eſt ergo, quòd homini in creatione (ſicut de angelis diximus) datum eſt per gratiam auxilium,& collata eſt potentia per quam poterat ſtare,id eſt,non declinare ab eo quod acceperat, ſed non poterat proficere, intantum vt per gratiam creationis ſine alia mereri ſalutem valeret,Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis reſiſtere malo,ſed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere ſine peccato: ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter viuere,quo vitam mereretur æternam.vnde Aug in enchi. Si factus eſt homo rectus,vt & manere in ea rectitudine poſſet,non ſine diuino adiutorio,& ſuo fieri peruerſus arbitrio:vtrumlibet horum elegiſſet,Dei voluntas fieret vel ab illo,vel de illo.Et quia ſuã maluit facere voluntatem quàm Dei, de illo facta eſt volũtas Dei. Item in eodem,Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene poſſe velle,& male.Nec fruſtra,ſi bene,nec impune, ſi male.Idem quoque in lib.de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti ſunt defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat,vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi vellet: non vtique ſua culpa cecidiſſet, defuiſſet quippe adiutorium, ſine quo manere non poſſet, Idem, Dederat Deus homini bonam voluntatem,in illa quippe eum fecerat rectum:dederat adiutoriũ, ſine quo non poſſet in ea manere ſi vellet,& per quod poſſet. Vt autem hoc vellet,in eius dimiſit arbitrio. In eodem, Acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quo poſſet:nam ſi habuiſſet,perſeueraſſet. His teſtimonijs euidenter monſtratur,quod homo rectitudinem,& bonam voluntatem in creatione accepit,atque auxilium quo ſtare poterat,alioquin non ſua culpa videretur cecidiſſe.

re potuit, ſcilicet de libero arbitrio inquantum ad alias potentias comparatur. Diſ.3.li.ſ Cap. 107 *Idem habetur in to.7. ti. de correctio.& gratia. ca.10.* Cap.105.

cap.11.in fin.in to.7. Li.& cap. eiſdem

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis in qua creatus eſt. **B**

Sed quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, ſi per eam nec mereri vitã valuit, nec in ea ſtare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc valebat,& ad tempus ſtare voluit,ſed non perſeuerantei:& ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppoſitio contra illud quod dictum eſt, hominem non potuiſſe proficere. **C**

Ad hoc autem quod diximus hominem non potuiſſe proficere vel mereri per gratiam creationis ſolet opponi ſic. Per illud auxilium gratię creationis potuit ſtare in homo quod acceperat.Potuit ergo reſiſtere tentationi. Sed reſiſtere tentationibus atque ſuggeſtionibus malis,meritum eſt ac bonum remunerabile.Omne autem bonum meritum profectus eſt: Per gratiam ergo creationis proficere potuit ſine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia reſiſtere malo, & non conſentire tentationi,non fecilſe illi meritũ, etſi non conſenſiſſe: quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, ſicut angelis qui non ceciderunt, non fuerit meritum quòd ſtetetunt

Reſponſio. Quod reſiſtere malo aliquando

potuiſſe, niſi poſt peccatum: dicentes concubitum ſine corruptione vel macula nõ poſſe fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine eſſe poterat: quoniam ex peccato hæc conſecuta ſunt. Ad quod dicendum eſt, quòd ſi nõ peccaſſent primi homines, ſine omni peccato, & macula in paradiſo carnali copula conueniſſent, & eſſet ibi thorus immaculatus, & commixtio ſine concupiſcẽtia: atque genitalibus membris ſicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum ſentirent, & ſicut alia membra corporis alijs admouemus, vt manum ori ſine ardore libidinis: ita genitalibus uterentur membris ſine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæſit. Genuiſſent itaque filios in paradiſo per coitum immaculatum, & ſine corruptione. Vide Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuiſſe, ſicut cæteris in quolibet opere ſine voluptatis proritu vtimur? Incredibile enim non eſt Deum talia feciſſe illa corpora, vt ſi non peccaſſent, illis membris, ſicut pedibus imperarent, nec cum ardore ſeminarent, vel cum dolore parerent: ſed poſt peccatum motum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honeſtate nuptiali, & quod ſanis eſt officium, ęgrotus eſt remedium. Emiſſi quidem de paradiſo conuenerunt, & genuerunt, ſed potuerunt in paradiſo eis eſſe nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus ſine ardore libidinis, ſine labore pariendi.

& conſernatione quantum ad filiorum pro creationem. Opinio quorundam falſa. Ratio opinionis. Reſponſio contra illorum opinionem. Aug. ſuper Gene. li. 9. Cap. 10.

Cap. 7. ib. Ibidem c. 3

Quare in paradiſo non coierant duobus modis ſoluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiſo? Quia creata muliere, mox transgreſſio facta eſt, & eiecti ſunt de paradiſo. Vel quia nondum Deus iuſſerat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiſcentia non angebat. Deus vero non iuſſerat, quia caſum eorum præſciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expreſſe habes de modo propagationis filiorum.

Lib. eodem Capite 4.

De termino illius inferioris vitæ vtrum natis filijs per ſucceſſiones, an ſimul omnes transferendi eſſent. C

De termino vero temporis, quo transferrentur ad ſpiritualem cæleſtemque vitam, certum aliquid ſcriptura, non tradit. Et ideo ambiguum eſt, vtrum parentes genitis filijs perfectaque humani officii, iuſtitia, ad meliorem ſtatum transferentur non per mortem, ſed per aliquam mutationem: an patres in aliquo ſtatu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filii ad eundem ſtatum peruenirent, & ſic impleto numero omnes ſimul ad meliora transferentur, vt eſſent ſicut ſancti angeli in cęlis. De quo Auguſt. ambigue diſſerit, ſuper Gen. ita inquiens, Potuerunt primi homines in paradiſo filios gignere: non vt morientibus patribus ſuccederent filii, ſed in aliquo formæ ſtatu manentibus, & de ligno vitæ vigorem ſumentibus, & filij ad eundem perducerentur ſtatum, donec impleto numero

Lib. eodem Cap. 4.

Li. 8. c. 4

mero ſine morte animalium corpora in aliam qualitatem tranſiret, in qua omnino regenti ſpiritui deſeruirent,& ſolo ſpiritu viuificāte ſine corporei alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere,vt per ſucceſſionem numerus impleretur, qui genitis filijs perfectaque humani officii iuſtitia,ad meliora transferētur, nō per mortem,ſed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de tranſitu hominis ad meliora,ſed incertum nobis relinquitur,vtrum ſimul transferrentur,an per ſucceſſiones. *Ibid.c.6.*

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

Si vero quæritur,Quales ſi nōn peccaſſet homo filios genuiſſet? vtrum videlicet ficut ipſe primus homo ſecundum naturam corporis & vſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filii in ipſo natiuitatis exordio perfecti exiſterent,quia ambulare,& loqui,& cuncta facere poſſent? Reſponderi poteſt, quòd filios paruulos naſci oportebat,propter materni vteri neceſſitatem: ſed vtrum mox nati perfectionem ſtaturæ & membrorum vſum haberent, an paruuli & in minore ætate conſtituti vti poſſent membrorum officijs, an per interualla temporum eo modo quo nūc fit, perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum recepturi eſſent,authoritatibus definitum non habemus. *Reſponſio, vbi vno ſine ambiguo poſito tripartitā ſubiicit diſtin.*

Ambigua Auguſt. verba ponit, vbi tamen videtur innuere,quòd filij & paruuli poſſent membrorum vti afficis: E

Et ſuper hoc Auguſt.ambigue loquitur.Moue nos,inquit,ſi primi homines non peccaſſent, vtrum tales filios eſſent habituri, qui nec lingua,nec manibus,nec pedibus vterentur. Nam propter vteri neceſſitatem forte neceſſe erat paruulos naſci: ſed quanuis exigua pars corporis ſit coſta,non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit,vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certe eis præſtare,quod multis animalibus præſtitit, quorum pulli, quanuis ſint paruuli, tamen mox vt naſcuntur currunt, & matrem ſequuntur. Cōtra,homini nato nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſaltem ad ſcalpendum habiles, & iuxta ſe mammis poſitis naſcentes,magis poſſunt eſurientes flere quam ſugere: proprieque infirmitati mentis congruit hęc infirmitas carnis. His verbis videtur inſinuari, quòd filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti. *Li. de paruularū baptiſmo primo qui alias dicitur de peccatorum meritis,& remiſſione in cap.37. & tom.7.*

Quibuſdam non abſurde placuit quòd filij parui naſcerentur,& per acceſſum temporis in ſtatura & in alijs ſicut nunc proficerent, quod non eſſet vitio imputandum. F

Sed cum Aug. ſub aſſertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibuſdam placuit primorum parentum filios naſcituros paruos,

paruős,ac deinde per interualla temporum eadem lege,qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, ſtaturæ incrementum & membrorum vſum recepturos,vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum ſicut modo in nobis, quod vtique non eſſet vitio imputandum, ſed conditioni naturæ.ſicut à cibo abſtinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, ſed ex natura conditionis.

Oppoſito quorundam volentium probare eos poſſe vivere ſine alimonia. G

Diſtin.19. litera b. Ad hoc autem opponitur,Si non peccarent, non morerentur:ſed non peccarent,ſi non comederent:poterant igitur ſine alimonia viuere. Cæterum, ſicut ſuprà diximus, non ſolùm peccarent ſi de ligno vetito ederent,ſed etiam,ſi conceſſis non vterentur: quia ſicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita alijs veſci. Prӕtereà contra naturalem rationem facerent,qua intelligebant de illis eſſe edendum,quod & naturaliter appetebant. *Alia oppoſitio circa idem.* Item opponitur: Cùm fames ſit pœna peccati,ſi non peccarent,famem non ſentirent:ſed ſine fame ſuperfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguiſſe ante peccatum:quia non poterant eſurire, ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, quòd fames verè defectus eſt & pœna peccati. Eſt enim immoderatus appetitus edendi: cui non ſubiacuiſſet homo,ſi non peccaſſet:ſed proculdubio peccaret,niſi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum,cui ita ſatisfaciendum erat, ne defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex vitio, ſed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibi indigebat:ita non ex vitio eſſet,ſed de natura, ſi hominis conditio in principio ſuo,id eſt, in primo parente à perfecto inchoata, in ſubſequenti propagatione à modico ad maiora proficeret:vt ſcilicet per interualla temporis, ſtaturæ corporeæ incrementa vſumque membrorum ſuſciperet.

Vtrum ſicut ſtatura corporis,ita etiam ſenſu mentis paruuli naſcerentur, & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu & notitia veritatis ſcilicet an mox nati in his eſſent perfecti. H

Vt cùm de corpore humano non ſit abſurdum vel inconueniens hoc exiſtimare, quæri ſolet vtrum de ſenſu animæ & cognitionē veritatis eodem modo ſentiendum ſit:vt ſcilicet hi qui ſine peccato naſcerentur, ſenſu & intelligentia mentis imperfecti exiſteret, & per acceſſum temporis in his proficerent vſque ad perfectionem; an mox conditi perfectionem ſenſus & cognitionis perciperent. *Reſponſio.* Illi qui ſentiunt paruulos natos, in ſtatura corporis & vſu membrorum per acceſſum temporis profecturos, non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu & cognitione proficere vſque ad perfectum.

Contra

Contra illorum ſententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent per ſectionem ſenſus & intelligentiæ, ignorantia in eis eſſet. Ignorantia autem peccati eſt pœna. Sed qui hoc dicunt, non ſatis diligenter conſiderant: quia non omnis qui aliquid neſcit vel minùs perfectè aliquid ſcit, ſtatim ignorantiam habere ſiue in ignoranria eſſe dicendus eſt: quia ignorantia non dicitur, niſi cùm id quod ſciri & nō ignorari debet, neſcitur. Taliſq; ignorantia pœna peccati eſt, cùm meus vitio obſcuratur, ne cognoſcere valeat ea quæ ſcire deberet.

Reſponſio. Quo ignorantia dicitur eſſe in aliquo.

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum, & de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. K

Talis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu transferendus erat cum vniuerſa poſteritate ſua ad meliorem digniorémque ſtatum. vbi cæleſti & æterno bono in cælis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: vnum temporale, alterum æternum: vnum viſibile, alterum inuiſibile: vnum carni, alterum ſpiritui. Et quia primū eſt quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale, temporale ac viſibile bonum priùs dedit: Inuiſibile autem & æternum promiſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius autem cuſtodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiſerat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum diſcernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obſeruantiam datum non perderet, & promiſſum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

Aug. de ſacra. libr. 1. parte 2. cap. 6. 1. Co. 15. f Quod rationem naturalem et præceptum dedit deus homini ad ſeruandum bonū quod acceperat, & promerendū quod promiſſum erat.

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD HOMINEM TENTANdum acceſſit.

Diſtinct. XXI. A

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei: & quia priùs per ſuperbiā diabolus fuerat, id eſt, deorſum lapſus, & zelo inuidiæ factus eſt ſatan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minùs quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggreſſa eſt: vt ſi fortè illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fiducialiùs ad alteri, quæ robuſtior fuit, pulſandam vel potiùs ſubuertendam accederet. Primum ergo ſolitariam fœminam explorauit, vt in ea primùm omnem ſuæ tentationis vim experiretur.

De hominis lapſu ſeu peccato primorum parentum, & eorum tentatione. Eccl. 4. c Quare ad fœminam prius venit.

Quare in aliena forma venit. B

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem ſe conuertit, vt dolo hominem ſupplantaret, quem virtute ſuperare

requiret. Ne autem fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non venit, ne apertè cognoſceretur, & ita repelleretur. iterum nè nimis occulta foret, fraus eius quæ caueri non poſſet, vt homo ſimul videretur iniuriam pati, ſi taliter circunueniri permitteret eũ deus, vt præcauere non poſſet. in aliena quidem forma venire permiſſus eſt diabolus: ſed in tali, in qua eius malitia facilè poſſet deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate ſua propria factũ eſt: vt autem in forma ſuæ malitię congruenti veniret, diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpente: qui fortè ſi permitteretur, in columbæ ſpecie venire maluiſſet. Sed non erat dignum vt ſpiritus malignus illam formam homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat. Non ergo niſi per ſerpentem tentare permiſſus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per ſerpentẽ tentabat, in quo loquebatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Aug. Mali angeli licet ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtijs propter eminentiam rationis: quanuis ſerpens non rationali anima, ſed ſpiritu diabolico poſſit ſapientiſsimus dici. Non ergo mirum ſi diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentem ſicut vates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omnium beſtiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, ſed per quod animal permiſſus fuit, tentauit. Vnde Aug. ſuper Gen. Non eſt putandum quòd diabolus ſerpentem per quem tentaret elegerit, ſed cum decipere cuperet, non potuit, niſi per quod animal poſſe permiſſus eſt. Notendi enim voluntas ineſt cuique à ſe, ſed poteſtas à deo. Sic autem loquebatur diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo eſt vſus, mouens naturã eius ad exprimendum ſonos verborum & ſigna, quibus ſuam monſtraret uoluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis eſt factus: callidiſsimus tamen eſt dictus, propter aſtutiam diaboli. Locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. boni enim & mali angeli ſimiliter operantur. Hic quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem, Quia cùm nouerit creatum eſſe, ipſum etiam officium loquendi à deo accepiſſe putauit.

Quare nõ niſi forma ſerpentis acceſſit. *Gene. 3.* *Aug. ſuper Ge. lib. 11. Cap. 2.* *Quare dictus eſt ſerpens callidior cũctis aiantibus.* *Li. 11. c. 3.* *Lib. eodem ca. 27. 28. & 29.* *Num. 22. c* *Quare mulier nõ horruit ſerpentem.*

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta eſt, Stans coram fœmina hoſtis ſuperbus non audet in verba perſuaſionis exire metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, vt ex reſponſione colligeret qualiter in malitia procedere poſſet. Cur inquit, præcepit vobis deus, vt non comederitis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo veſcimur: de fructu verò ligni quòd eſt in medio paradiſi, præcepit nobis deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriantur. In quo verbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur. vnde mox diabolus dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini. ſcit enim deus quòd

Quare ex interrogatione exorſus eſt. *Eccl. 13 b* *Gene. 3. b* *Verba ſerpentis.* *Adiu ſer*

quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Attende ordinem ac progreſſum humanæ perditionis. Primò deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouiſsimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. quæ ergo dubitauit, ab affirmante receſsit, & neganti appropinquauit.

per nactus fiduciam ex verbis mulieris, promiſsionem falsã.
Gene. 2. b
Aug. lib. 9
Gen. 1. c

De verſutia diaboli, qui ad faciliùs perſuadendum malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam, id eſt, vt malum quod intendebat liberè perſuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromiſsionem addidit: & vt eius perſuaſio citiùs reciperetur, promiſsionem duplicauit. Vnam nempe comeſtionem ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem dei, ſcientiamq́; boni & mali ſpondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, ſcilicet gula in perſuaſione cibi, cùm dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promiſsione deitatis, cùm dixit, Eritis ſicut dii: Auaritia in promiſsione ſcientiæ, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas: Vanagloria, amor proprię excellentiæ: Auaritia, immoderata habendi cupiditas: quæ non eſt tantùm pecuniæ, ſed etiam altitudinis & ſcientiæ, cùm ſupra modum ſublimitas ambitur.

Quod hõ tribus modis tẽtatus eſt, gula, vanagloria, auaritia.
Gre. homi. 16. euang.

De duplici tentationis ſpecie. E

Porro ſciendum eſt duas eſſe ſpecies tentationis, interiorem ſcilicet & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malum viſibiliter ſuggeritur verbo vel ſigno aliquo, vt ille cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantùm fit ab aduerſario. Interior verò tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliquando à carne. Nam & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoq́; tentatio quæ ex carne eſt, non fit ſine peccato: quę autem eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, non habet peccatum, ſed eſt materia exercendæ virtutis, Tentatio autem carnis interior difficiliùs oppugnans de noſtro contra nos roboratur. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tantò grauius plectẽdus erat, quantò leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occaſionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuſtè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus verò quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium vt ſurgeret iuuari non debuit, nec per ſe potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum verò hominis ſicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quæ ſit exterior tentatio, & a quo fiat.
Quare hõ per alium ſurgere potuit & non diabolus, et hominis peccatũ remediabile, diaboli vero non Gre. li. 4. mor. c. 9. & Au. li. 1. de mirabilibus ſacra ſcript. cap. 2.

Quare homo non Angelus, ſit redemptus. F

Prçterea angelica natura quoniam nou tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus perderetur, ex parte eſt redēpta, vt inde ruina ſuppleretur angelica. vnde Auguſt. in Ench. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſsimè cognita ſemper fœlicitate gauderet: At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſupplicijs tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quod erunt æquales angelis dei.

Cap. 29.

Quòd non ſoli viro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens, Præcepit nobis deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierem deum dixiſſe viro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro, ſic præcepit vt per virū ad mulierem perueniret mandatū: quia mulier quę ſubiecta viro fuit, nō niſi mediante viro diuinū debuit accipere præceptum. vnde Apoſt. Si quid diſcere mulieres voluerint, domi viros ſuos interrogent. Si quæritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo vel magiſterio? Dicimus, quia deus eos tales fecerat qui poſſent loqui, & diſcere ab alijs ſi eſſent.

Aug. ſuper Ge. 8. li. ca. 17. Ge. 3. a Gene. 2. d

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.
Diſtinct. XXII. A

Hic videtur diligenter inueſtigandum eſſe quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præceſſiſſe, ex qua diaboli ſuggeſtioni conſenſit. Quod videtur Auguſtinus innuere ſuper Geneſ. ita inquiens, Non eſt putandum quòd homo deijceretur, niſi præceſsiſſet in eo quædam elatio comprimenda: vt per humiliationem peccati ſciret quàm falſo de ſe præſumpſerit, quòd non bene ſe habet natura ſi à faciētè receſſerit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum ſe à re bona & vtili prohibuiſſet, niſi ineſſet eius menti amor ille propriæ poteſtatis, & de ſuperba prǽſumptio: quę per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, aſpexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, forte putauit deum alicuiuſcauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit viro ſuo fortaſsis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cùm eam mortuam

De hominis tranſgreſſione. Li. 11. c. 5.

Aug. lib. de Gen. ad li. 1. cap. 30.

Aug. li. 1. dict. ca. 27.

tuam eſſe illo cibo non videret vir. Sicut ergo non eſt permiſſus diabolus tentare fœminam, niſi per ſerpentem: ita nec virum, niſi per fœminam: vt ſicut præceptum dei per virum venit ad mulierẽ, ita diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad virum. In muliere vero quę rationalis erat, non eſt ipſe locutus vt in ſerpente, ſed perſuaſione eius, quanuis inſtinctu adiuuaret interius, quod per ſerpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus atque progreſſus inſinuatur: nec non etiam quod prædiximus, innui videtur, ſcilicet quod tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hominis.

Ibidem. Quod aliter locutus eſt diabolus in muliere, quàm in ſerpente.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceßiſſe in mente. B

Quod ſi ita fuit, non ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit, cum authoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione ſed propria ſuperbia cecidit: hominis vero curabile: quia non per ſe, ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta verba Aug. pium ac diligentem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſane quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati, vt ſcilicet lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum: quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit: ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt: & pœna peccati.

Aug. & Gre. locis ſuperius citatis. Quō intelligenda ſint illa verba hic deſinit. Vide tentationis ordinem.

Quæ fuit elatio mulieri. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere ſimilitudinem dei cum æqualitate quadam, putans eſſe verum quod diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Auguſt. inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, niſi eſſet in mente eius de ſe ſuperba præſumptio? Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quę per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum eſt, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

In principio huius diſtinct.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, vtrum illa talis elatio & amor propriæ poteſtatis in viro fuerit, ſicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe verum quod diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductũ credi poteſt, quod commiſſum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent, fierent ſicut

Quō Adā non ſuit ſeductus ſicut mulier, ſcilicet vt crederet vē

rum quod diabolus ſuadebat, & tamen in aliquo fuit ſeductus. ſ. vt veniale putaret peccatum.

cut dij. Verumtamen præuaricator fuit Adam, vt teſtatur Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe illico poſt tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem nõ videret mortuam eſca illa percepta. Vnde Augu. ſuper Gene. Cum Apoſtolus Adam præuaricatorem fuiſſe oſten dat dicens, In ſimilitudinem præuaricationis Adę, ſeductum tamen negat vbi ait, Adam non eſt ſeductus, ſed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed, Dedit mihi, & comedi. Mulier vero dixit, Serpens ſeduxit me. Hanc autem ſeductionem proprie vocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, verum putatum. ſ. quòd deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret qui eos homines fecerat. Sed etſi virum propter aliquam mentis elationem, quæ deum latere non poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam: nec tamen eum arbitror, ſi iam ſpirituali mente præditus erat vllo modo crediſiſſe quod diabolus ſuggerebat.

Rom. 5. c
Lib. 11. ca. 42.
Rom. 5. c
1. Tim. 2. d
Gene. 3. c.
Li. & cap. eiſdem poſt pauca.
Heb. 4. d

Quis plus peccauit, Adam uel Eua. B

Ex quo manifeſte animaduerti poteſt, quis eorum plus peccauerit, Adam ſcilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccaſſe mulier, quæ voluit vſurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia pręſumptione elata credidit ita eſſe futurum. Adam vero nec illud credidit, & de pœnitentia & dei miſericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius perſuaſioni conſenſit: nolens eam contriſtare, & a ſe alienatam relinquere ne periret: arbitrans illud eſſe veniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apoſtolus ait, Adam non eſt ſeductus. Quod vtiq; ita accipi poteſt, vt intelligatur non eſſe ſeductus prior, ſcilicet, vel in eo in quo mulier: vt ſcilicet, crederet illud eſſe verum, Eritis ſicut dij, ſed putauit vtrunque poſſe fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & dei miſericordia cogitauit. Poſtquàm enim mulier ſeducta manducauit, eique dedit vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare: quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & a ſe alienatam omnino interire, non quidem carnali victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſentẽtię iuſtus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipſo etiam deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum, ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt nullo modo arbitror illum potuiſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit in qua maioris tumoris pręſumptio fuit: quæ etiam in ſe, & in proximum, & in deum peccauit: vir autem tantum in ſe, & in deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita eſt: cui dictum fuit, in dolore paries filios, &c.

Lib. &c. eiſdem.
1. Ti. 2. d
Gen. 3. b

Lib. 14. de ciuitate. Cap. 11. In quo adam deceptus eſt lib. 11. de Ge. c. 42
Ex pœna

Quid

Quid prædictæ ſententiæ aduerſari uideatur. F

Sed huic videtur contrarium quod Augu. ſuper Gene. de viro & muliere peccatum ſuum excuſantibus ait, Dixit Adam, mulier quã dediſti mihi, dedit mihi de ligno & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi, in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Aug. quia parem faſtum habuit mulier cum viro. Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, vt dicamus parem vtriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti, ſed diſparem, & in muliere multo maiorem, in eo quod credidit & voluit eſſe ſicut deus, quod non vir. Verumtamen & de viro legitur, quòd voluit eſſe ſicut deus. Dicit enim Aug. ſuper illum locum pſal. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem & perdiderunt fœlicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis ſimilis tibi? Qui per ſe vult eſſe vt deus, peruerſe vult eſſe ſimilis deo: vt diabolus qui noluit ſub eo eſſe, & homo, qui vt ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit vt nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, quia non vſurpauit quod ſuum non eſſet, vt diabolus, & primus hõ.

etiam plus peccaſſe probatur mulier. Gene. 3. Lib. 11. de Ge. c. 15. Determinatio prædictæ authoritatis. De viro etiam legitur, quod voluit eſſe ſicut deus. Pſal. 68. in tom. 8. Pſal. 70. Phili. 2. a Tract. 17. ſuper Ioã. circa illud Ioan. 5. ſed & patrem ſuum dicebat deum.

Quorundam ſententia, quòd Adam ambierit eſſe ut deus, ſed non crediderit poſſibile. G

Ideo quibuſdam videtur, quod etiam Adam ambierit eſſe ſicut deus, non tamen crediderit id fieri poſſe, & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier, quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit. Virum autem aliqua ſorte ambitionis ſurreptio mouit, ſed non ita, vt illud verum vel poſſibile fore putaret. Alijs autem videtur ideo dictum eſſe, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo ſumpta, illud voluit, ſicut ſi, inquiunt, peccatum dicitur per vnum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanam naturam, cum tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere ſi vir non peccaſſet, humanum genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Aliorũ ſententia quod propter Euam de viro ſumptã id dictum putant. Rom. 5. b Per ſimilitudinem oſtendit.

Obiectio contra id quod dictum eſt, uirum minus peccaſſe. H

His autem opponi ſolet hoc modo, tribus modis (vt Iſidorus ait) peccatum geritur, ſcilicet ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauius eſt infirmitate peccare, quam ignorantia, grauiuſque induſtria quã infirmitate. Eua aũt videtur ex ignorãtia peccaſſe, quia ſeducta fuit.

Lib. 2. de ſummo bono. c. 17.

fuit. Adam vero ex induſtria, quia non fuit ſeductus, vt Apoſtolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum eſſe quod diabolus ſuadebat: non tamẽ in hoc quin nouerit illud dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe contra agere. Et ideo excuſari a peccato per ignorantiam non potuit.

1. Ti. 2. de Reſponſio qua diſtinguitur ignorantia Euæ in quo ſ. ignoranter peccauerit & in quo non.

Quòd ignorantia alia excuſat, alia non. I

Eſt enim ignorantia quæ excuſat peccantem, & eſt ignorantia talis quæ non excuſat. Eſt autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non. K

Iſido. ibi. & Gre. li. 25. mor. c. 16. Augu. idem ſent 1 tomo 7. lib de natura & gratia contra Pelagianos c. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. Tomo 7. Vbi non ſit excuſatio.

Eſt autem ignorantia triplex, eorum ſcilicet qui ſcire nolunt cũ poſſint, quæ non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt: & eorum qui volunt ſed non poſſunt, quæ excuſat, & eſt pœna peccati non peccatũ: Et eorum qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quę neminem plene excuſat, ſed fortaſſe: vt minus puniatur. Vnde Aug. ad Valentinum. Eis aufertur excuſatio, qui mandata dei nouerunt: quam ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauius ſit peccare ſcienter quàm neſcienter, non ideo tamẽ confugiendum eſt ad ignorantię tenebras, vt in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe, quia in eis qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in eis vero qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia vero quæ nõ eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullũ ſic excuſat vt æterno igne non ardeat, ſed fortaſſe vt minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta. L

Solet etiam quæri, cum ſine vitio eſſet natura hominis, vnde ſcõſenſus mali proceſſerit. Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio proprię voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui ſuaſit, in ipſo, quia voluntate liberi arbitrij conſenſit, & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus cum origo mali, & in qua re coaleſcat, inueſtigabitur.

Diſt. 34.

An voluntas præceſſerit illud peccatum. M

Si vero quæritur, vtrum voluntas illud peccatum præceſſerit: Dicimus quia peccatum illud & in voluntate & in actu conſiſtit: & voluntas actum præceſſit, ſed ipſam voluntatem alia hominis voluntas mala non præceſſit, atque ex diaboli perſuaſione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: qua iuſtitiam deſeruit, & antiquitatem inchoauit: & ipſa voluntas.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM TENTARI, SCIENS eum eſſe caſurum.

Diſtinct. XXIII. A

PRAETERea quæri ſolet, cur deus hominem tentari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat. Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo male viuere ſuaderet, cũ in natura poſſe, & in poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti, Deo iuuante: & eſt glorioſius non conſentire, quàm tentari non poſſe. Mouentur etiam quidã dicentes, Cur creauit deus quos futuros malos præſciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe laudabiliter operantem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros: ſciebat enim bonis profuturos, & iuſte pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nolet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quę aliis facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet, & iuſte punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cum ergo hæc bona ſit, illa melior, cur non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de vtraque? Illa enim de ſanctis angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt, Si deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus: ſed melius voluit, vt quod vellent, eſſent. Et boni quidem non infructuoſe, mali vero non impune eſſent. Item inquiunt, Poſſet deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt, Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quàm oportet.

Di dei permiſſione in actu tentãdi.
Aug. ſuper Gene. li. 11 ca. 4. & 6.
Secunda quæſtio. li. eo. c. 9. ibid cap. 6.
Tertia quæſtio. Li. eo. c. 7.
Quarta quæſtio. Li. eo. c. 9.
Quinta quæſtio. Lib. e. c. 10
Ro. 12. a

Hic qualis ſecundum animam, & agit de ſcientia hominis ante peccatum. B

Et quidem ſecundum animam rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creaturarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox cõditus non incongrue accepiſſe putatur, & ad illam non ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Hu. li. 1. de ſacra. mẽtis par. 6. cap. 12.

Quod triplicem habuit homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet rerum propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. C

Fuit homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus, rerum ſcilicet propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippe cognitionem hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cum non ipſe creator

De cognitione rerũ creatarũ.

re vel non. Sciendum eſt ergo', quòd homini in creatione (ſicut de angelis diximus) datum eſt per gratiam auxilium,& collata eſt potentia per quam poterat ſtare,id eſt,non declinare ab eo quod acceperat, ſed non poterat proficere, intantum vt per gratiam creationis ſine alia mereri ſalutem valeret,Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis reſiſtere malo,ſed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere ſine peccato: ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter viuere,quo vitam mereretur æternam.vnde Aug in enchi. Si factus eſt homo rectus,vt & manere in ea rectitudine poſſet,non ſine diuino adiutorio,& ſuo fieri peruerſus arbitrio:vtrumlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret vel ab illo,vel de illo. Et quia ſuā maluit facere voluntatem quàm Dei, de illo facta eſt volūtas Dei. Item in eodem,Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene poſſe velle,& male. Nec fruſtra,ſi bene,nec impune, ſi male. Idem quoque in lib.de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti ſunt defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat,vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi vellet: non vtique ſua culpa cecidiſſet, defuiſſet quippe adiutorium, ſine quo manere non poſſet, Idem, Dederat Deus homini bonam voluntatem,in illa quippe eum fecerat rectum:dederat adiutoriū, ſine quo non poſſet in ea manere ſi vellet,& per quod poſſet. Vt autem hoc vellet,in eius dimiſit arbitrio. In eodem, Acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quo poſſet:nam ſi habuiſſet,perſeueraſſet. His teſtimonijs euidenter monſtratur,quod homo rectitudinem,& bonam voluntatem in creatione accepit,atque auxilium quo ſtare poterat,alioquin non ſua culpa videretur cecidiſſe.

re potuit, ſcilicet de libero arbitrio inquantum ad alias potentias comparatur.

Diſ.3.li.f

Cap. 107

Idem habetur in to.7. ti. de correctio.& gratia. ca.10.

Cap.105.

cap.11.in fin.in to.7. li.& cap. eiſdem

Qualis fuerit illa rectituto & bonitas voluntatis in qua creatus eſt. B

Sed quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, ſi per eam nec mereri vitā valuit, nec in ea ſtare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc valebat,& ad tempus ſtare voluit,ſed non perſeuerantei:& ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppoſitio contra illud quod dictum eſt, hominem non potuiſſe proficere. C

Ad hoc autem quod diximus hominem non potuiſſe proficere vel mereri per gratiam creationis ſolet opponi ſic. Per illud auxilium gratię creationis potuit ſtare in homo quod acceperat.Potuit ergo reſiſtere tentationi. Sed reſiſtere tentationibus atque ſuggeſtionibus malis,meritum eſt ac bonum remunerabile.Omne autem bonum meritum profectus eſt: Per gratiam ergo creationis proficere potuit ſine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia reſiſtere malo, & non conſentire tentationi,non feciſſe illi meritū, etſi non conſenſiſſe: quia nihil in eo erat quod ad malum impellet, ſicut angelis qui non ceciderunt, non fuerit meritum quòd ſtete-

Reſponſio. Quod reſiſtere malo aliquando

R tunt

meritum eſt,aliquando non. Gene.8.d

runt,id eſt, quòd non corruerunt. Nobis autem hæreticum eſt aliquando ſi in malum non facimus,ſed reſiſtimus:vbi duntaxat, vbi cauſa ſubeſt quæ nos id facere mouer:quia ex peccati corruptela proni ſunt ad lapſum greſſus noſtri. Vbi autem non interuenit cauſa nos ad malum impellens,non meremur ſi ab eo declinamus. Declinare enim a malo ſemper vitat pœnam, ſed non ſemper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato, quo ſtare poterat. D

Hic conſiderandum eſt, quod fuerit illud aiutorium homini datum in creatione,quo poterat manere ſi vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ ſinceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

Liberum vero arbitrium eſt facultas rationis,& voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente,vel malum eadem deſiſtente:Et dicitur liberum,quantum ad voluntatem,quę ad vtrumlibet flecti poteſt. Arbitrium vero quantum ad rationem, cuius eſt facultas vel potentia illa, cuius etiam eſt diſcernere inter bonum & malum: & aliquando quidem diſcretionem habens boni & mali,quod malum eſt eligit,aliquando vero quod bonum eſt. Sed quod bonum eſt niſi gratia adiuta non eligit, malum vero per ſe eligit. Eſt enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, niſi gratia iuuet: quæ adueniens iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per ſe autem poteſt velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia,qua bonum vel malum poteſt velle,vtrunque diſcernens,liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habenr, quia ratione carent, habent tamen ſenſum & appetitum ſenſualitatis.

Oze.13.e Quod bruta aialia non habent liberum arbitrium ſẽ ſualitatis. Hug. libr. 1. de ſacra part.8. c. vltimo.

De ſenſualitate. F

Eſt enim ſenſualitas quædam vis animæ inferior, ex qua eſt motus qui intẽditu r in corporis ſenſus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero vis animæ eſt ſuperior,quæ(vt ita dicamus) duas habet partes vel differentias, ſuperiorem & inferiorem. Secundum ſuperiorem ſupernis conſpiciendis vel conſulendis intendit:ſecundum inferiorem, ad temporalium diſpoſitionem conſpicit. Quicquid ergo in anima noſtra nobis conſiderantibus occurrit,quod non ſit commune cum beſtijs,ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum belluis,ad ſenſualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in conſideratione partium animæ progredientibus primum aliquid occurrit quod non eſt commune cum beſtiis,ibi incipit ratio. Hoc autem Auguſt. docet in 12. lib. de Trin. ita dicens, Videamus vbi ſit quaſi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore,rectè dicitur ad exteriorem hominem perti

De ratione quæ habet duas partes, quantum ad officia. Quid ad rationem pertinet. Vbi incipit ratio. Capite 1.

nere

nere. Non enim ſolum corpus homo exterior deputabitur: ſed adiũ cta quadam vita ſua, qua compages corporis & omnes ſenſus vigẽt, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda. Aſcendentibus ergo introrſum quibuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non ſit nobis commune cum be ſtijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam poſſit agnoſci. Rationis autem pars ſuperior æternis rationibus conſpiciendis vel conſulendis adhæreſcit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, ſapientiæ deputatur: illa verò qua bene viuimur rebus temporalibus, ſcientiæ deputatur. Cùm verò diſſerimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re diſſerimus, nec eam in hæc duo quæ commemorauimus, niſi per officia geminamus. Carnalis autem vel ſenſualis animæ motus, qui in corporis ſenſus intenditur, nobis pecoribuſq; cõis eſt: qui ſecluſus eſt à rõne ſapientiæ, rationi aũt ſcientiæ vicinus eſt. *Li. de trin. 12. cap. 8.* *Ibid. c. 7.* *Lib. eo. ca. 14. & 15.* *Ibid. c. 4.* *Cap. 12. eiuſdem lib.*

Quod talis eſt ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

Illud quoque prætermittendum non eſt, quòd talis nunc in vno homine tentationis eſt ordo & progreſſio, qualis tũc in primis præceſſit parentibus. Vt enim tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri, ipſaq; conſenſit, deinde viro ſuo dedit, ſicq; conſummatum eſt peccatũ: ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro ſuperior rationis portio. Et hic eſt vir, qui ſecundum Apoſtolum dicitur imago & gloria dei: & illa eſt mulier, quæ ſecundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem eſt velut quoddam ſpirituale coniugium naturaliſque contractus quo ſuperior rationis portio, quaſi vir, debet præeſſe & dominari: inferior verò, quaſi mulier, debet ſubeſſe & obedire. Ideo vir ſecundum Apoſtolum non debet habere velamen, ſed mulier. Et ſicut in cunctis animantibus non eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi, ſed de illo ſumptum quòd ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti noſtræ ſimile eſt adiutorium. vnde Augu. in eodem. Illud noſtrum quod in actione temporalium tractandorum ita verſatur, vt non ſit in nobis cõmune cum pecore, rationale eſt quidem, ſed ex illa rationali mente, qua ſubhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandiſque deputatum eſt. Sicut enim in omnibus pecoribus non eſt inuentum viro adiutorium ſimile ſibi, niſi de illo detractum in coniugium formaretur: ita menti noſtræ qua ſupernam conſulimus veritatem, nullum eſt ad vſum rerum temporalium, quantum naturæ hominis ſatis eſt, ſimile adiutorium ex animæ partibus, quas communes cum pecoribus habemus. Ideoque rationale noſtrum non ad vnitatis diuortium ſeparatum: ſed in auxilium ſocietatis quaſi deriuatum, in ſuo diſpartitur officio. Et ſicut vna caro eſt duorum in maſculo *Lib. 12. de tri. cap. 12 ſcientialiter.* *Quod in nobis eſt vir & mulier & ſerpens & quomodo.* *1. Co. 11. b* *De ſpirituali coniugio viri & mulieris in nobis.* *1. Co. 11. b* *Gene. 2. d* *Teſtimonio Au. ita eſſe oſtendit.* *Li. de trin. 12. cap. 3.*

& in fœmina: ſic intellectum noſtrum & actionem ſiue rationem & appetitum rationalem, vel ſi aliquo modo ſignificantius dici poſſunt, vna mentis natura complectitur: vt ſicut de illis dictum eſt, Erunt duo in carne vna: ſic & de his dici poſſit, duo in mente vna. Ecce ex his verbis aperte intelligi poteſt qualiter in anima hominis exiſtat imago illius coniugij, & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria, ſcilicet vir, mulier, ſerpens.

Gene. 2. d

Qualiter per illa tria in nobis conſumetur tentatio. H

Nunc ſupereſt oſtendere, quomodo per hæc tria in nobis cōſummetur peccatum, vbi agnóſci poſſit, ſi diligenter intendatur, quid ſit in anima mortale vel ueniale peccatum. Vt enim ibi ſerpens ſuaſit mulieri, & mulier viro, ita & in nobis ſenſualis motus cum illecebram peccati conceperit, quaſi ſerpens ſuggerit mulieri ſcilicet inferiori parti rationis, id eſt, rationi ſcientiæ. quæ ſi conſenſerit illecebræ, mulier edit cibum vetitum, poſt de eodem dat viro, cum ſuperiori parti rationis, id eſt, rationi ſapientiæ eandem illecebram ſuggerit, quæ ſi conſentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum guſtat. Si ergo in motu ſenſuali tãtum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuiſſimum eſt peccatum. Si vero inferior pars rationis conſenſerit, ita vt ſola cogitationis delectatione ſine voluntate perficiendi teneatur, mulier ſola manducauit, non vir: cuius authoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vſque perueniat. Si vero adſit plena voluntas perficiendi vt ſi adſi facultas & ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia ſuperior pars rationis illecebræ conſenſit: & tunc eſt damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier ſine viro guſtat, aliquando eſt mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum eſt, tunc mulier ſine viro guſtat, cum ita delectatione cogitationis peccatum, tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cum quidam terminus & menſura a peccato adhibetur a viro, vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatū progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur dilectione cogitationis, ſed ſtatim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale eſt. Si vero diu in dilectatione cogitationis teneatur, etſi voluntas perficiendi deſit, mortale eſt & pro eo damnabitur ſimul vir & mulier, id eſt, totus homo, quia & tunc vir ſicut non debuit, mulierem cohibuit: vnde poteſt dici conſenſiſſe.

Quando peccatum ſit veniale. Quando mulier ſola manducat cibus vetitum. Quando mulier guſtat ſine viro tunc aliquando mortale aliquando veniale peccatum eſt.

Repetitio ſummam præſtringens. I

Itaque vt breuiter ſummam præſtringam, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere diſponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud ſemel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale eſt. Cum vero in ſenſuali motu tantū eſt, vt prædiximus, tunc leuiſſimum eſt, quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſupra dixi aliud frequenter, aliud ſemel: quia quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, vel facienda diſponantur, damnat, quædam vero non, niſi ſæpius fiant, vel facienda decernantur, vt de otioſo verbo, & huiuſmodi. Hæc Auguſt. in 11. lib. de Trini.

tradit

tradit ita, Sicut in illo coniugio primorum hominum ſerpens man ducandum perſuaſit: mulier autem non manducauit ſola, ſed viro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt. ita & in quodam ſecreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoſcitur, cum rationi ſcientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate verſatur, animalis ſenſus ingerit quandam illecebram: tunc velut ſerpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ conſentire, de ligno vetito eſt edere. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperio vero authoritate, ita retinentur membra, vt non exhibeatur arma iniquitatis peccato: ſic habendum exiſtimo, velut lignum vetitum mulier ſola comederit. Si autem in cõſenſu illo ita decernitur quodque peccatum, vt ſi ſit poteſtas etiam opere impleatur, intelligendam eſt mulier dediſſe viro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolũ cogitandum ſuauiter, verumetiam perpetrandum efficaciter mente decerni: niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, male actioni cedat. Nec ſane cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & volens libenter quæ ſtatim vt attigerunt animum reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum, ſed longe minus, quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita noſtra. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideo ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitũ, ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur, ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, a quibus continuo ſe deberet auertere, cogitatio libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tantum ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari. Abſit hoc credere. Hic quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totuſque damnabitur. niſi hęc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolus cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in libro cõtra Manichęos de hoc eodem ſic ait, Apoſtolus dicit, Secundum principem poteſtatis aeris huius ſpiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Nunquid ergo viſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionem ſuggerit quicquid poteſt: quibus ſuggeſtionibus reſiſtendum eſt. Non enim ignoramus aſtutias eius. Quomodo enim acceſſit ad Iudam, quãdo ei perſuaſit vt dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei viſus eſt? Sed vtique, vt dictum eſt, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, ſi paradiſum mentis cuſtodiat. Poſuit enim hominem Deus in paradiſo, vt operaretur & cuſtodiret: quia ſicut Eccleſiæ dicitur in Cãticis Canticorum, Hortus concluſus, fons ſignatus, quo vtiq; non admittitur peruerſitatis ille perſuaſor, ſed tamẽ

Cap. 12. Authoritate Aug. ita eſſe confirmat.

Rom. 6. c

Ibidem. Vtrum ſit mortale quod in ſola delectatione tenetur cogitationis.

Mat. 6. b

Aug. li. di Gen. 2. ca. 14. in to. 1. Ephe. 2. a

2. Cor. 2. d Vulgata editio habet cogitationes.

Ioan. 13. Luc. 22. a Gene. 2. a Cant. 4. d

per mulierem decepit. Non enim ratio noſtra deduci ad conſenſum peccati poteſt, niſi cùm delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori viro. Etiã in vnoquoque noſtrum nihil aliud agitur cùm ad peccatum quiſque delabitur, quã tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente, muliere, & viro. Nam primò fit ſuggeſtio, ſiue per cogitationẽ, ſiue per ſenſus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel guſtando, vel olfaciendo: quæ ſuggeſtio cùm facta fuerit, ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccatũ, excluditur ſerpentis aſtutia. Si autem mota fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſum erit: ſed aliquando ratio viriliter ẽt commota cupiditate refrenat & compeſcit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem ratio conſentiat, & quod libido commouerit faciendum eſſe decernat, ab omni vita beata tanquam de paradiſo, expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiam ſi non ſubſequatur factum, quando rea tenetur in conſenſione conſcientia.

Quare hæc de animæ partibus dixit. K

Hæc de animæ partibus interſeruimus, vt ipſius animæ natura plenius cognoſceretur, & ſecundum quam ſui portionem in ea ſit liberum arbitrium intelligatur: ſcilicet ſecundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, ſed non omne veniale: illud ſcilicet quod in ſolo motu ſenſualitatis exiſtit.

Quòd ſenſualitas ſæpe in ſcriptura aliter quàm ſuprà accipitur, ſcilicet vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Non eſt autem ſilentio prætereundum quòd ſæpe in ſcriptura nomine ſenſualitatis, non id ſolum in anima quod eſt nobis commune cum peccore, ſed etiam inferior portio rationis quæ temporalium diſpoſitioni intendit, intelligitur. Quod diligens lector in locis ſcripturæ, vbi de ipſa fit mentio, vigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII CONSIDERATIONEM.

Diſtinct. XXV. A

De libero arbitrio ſecundum ſe ſiue in generali. Definitio liberi arbitrij. Diſtin. 24. litera. e

IAM verò ad propoſitũ redeamus, ſcilicet ad liberi arbitrij tractatũ: quod philoſophi definientes dixerunt liberũ de voluntate iudicium, quia poteſtas & ipſa habilitas voluntatis & rationis, quã ſuprà diximus eſſe liberũ arbitriũ libera eſt ad vtrũlibet: quia liberè põt moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitriũ, quantũ ad voluntatẽ: quia voluntariè moueri, & ſpontaneo appetitu ferri poteſt ad ea quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare valet.

Quòd liberum arbitrium non pertinet niſi ad futurum, nec ad omne futurum. B

Hoc autem ſciendum eſt, quòd liberum arbitrium ad præſens vel ad præteritum non refertur, ſed ad futura contingentia.

Quod enim in præſenti eſt, determinatū eſt, nec in poteſtate noſtra eſt vt tunc ſit vel non ſit quando eſt. Poteſt enim non eſſe, vel aliud eſſe poſteà: ſed non poteſt non eſſe dum eſt, vel aliud eſſe dum eſt, id eſt, quod eſt: ſed in futuro an hoc ſit, vel illud, ad poteſtatem liberi arbitrij ſpectat. Nec tamen omnia futura ſub poteſtate liberi arbitrij veniunt, ſed ea tantúm quæ per liberum arbitrium poſſunt fieri vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac diſponat facere, quod in eius nullatenus ſit poteſtate, vel quod ſine ipſius diſpoſitione æquè fieret, in hoc ipſe libarum non habet arbitrium.

Quòd ſuppoſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati ſunt. C

Et quidem ſecundum prædictam aſsignationem, in his tantum videtur eſſe liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in contraria poſſunt deflectere: in quorum videlicet poteſtate eſt eligere bonum vel malum, & vtrunlibet ſecundum electionem facere vel dimittere. Secundum quod nec in deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia ſunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium eſſe nequit. ſed quòd deus liberū arbitrium habeat Aug. docet in li. 22. de ciui. dei, ita inquiens, Certè deus ipſe nunquid quoniā peccare non poteſt, ideo liberum arbitrium habere negandus eſt? Ambro. quoque in lib. de Trin. ait, Paulus dicit, quia omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult, id eſt, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro neceſsitatis obſequio.

Quod in deo ſit liberum arbitrium cap. vltimo. In tomo. 5.

1. Co. 12. b

In li. de fi. de 2. cap. 3 in medio capitis.

Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius ſapientiſsima & omnipotens voluntas: quæ nón neceſsitate, ſed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hierony. attendens non ita eſſe liberum arbitrium in Deo ſicut eſt in creaturis, ab ipſo videtur liberum arbitriū excludere, in Homilia quadam de filio prodigo dicens, Solus deus eſt in quem peccatum non cadit, nec cadere poteſt. Cætera, cum ſint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti poſſunt. Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium ſicut eſt in cæteris, non ita eſſe in deo.

Ad Damaſum papam in to. 3. in fine epiſto.

Lucæ 15. c

Quòd angeli & ſancti qui iam beati ſunt, habent liberum arbitrium. E

Angeli verò & ſancti qui iam cum domino fœliciter viuunt, atq; ita gratia beatitudinis confirmati ſunt, vt ad malum flecti nec velint nec poſsint, libero arbitrio non carent. vnde Auguſtinus in libr. 22. de ciuita. dei ait, Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori: ita primum liberum arbitrium, poſſe non peccare: nouiſsimum, non poſſe peccare. Idem in ench. Sic oportebat prius hominem fieri, vt bene velle poſſet, & malè. Poſteà verò ſic erit, vt malè velle non poſsit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit ſeruire peccato. Neque aut voluntas

Cap. 30.

Cap. 105. Quod liberius erit arbitrium

quando pec care non poterit. luntas non eſt, aut libera dicenda nõ eſt, qua beati ſic eſſe volumus, vt eſſe miſeri non ſolùm nolumus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus. Sicut ergo anima noſtra nunc habet nolle infœlicitatem. ita nolle iniquitatem ſemper habitura eſt. Sed ordo ſeruandus fuit: quo deus voluit oſtendere quam bonum ſit animal rationale, quod etiam peccare poſſet, quauis ſit melius, quod peccare non poſſit. Ecce his verbis euidenter aſtruitur, quòd poſt beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis eſt, & in ſanctis qui cum domino ſunt: & tãto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quiſque ab illa peccati ſeruitute, de qua ſcriptum eſt, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, longiùs abſiſtit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde ſi diligenter inſpiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia ſine coactione & neceſſitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Ioan. 8.d

De libertatis arbitrij differentia ſecundum diuerſa tempora. F

Hug. de S. Vict. lib. 3 ſenten. cap. præterea ſciendum & lib. 1. de ſacramentis parte. 6. Cap. 16.

Ex prædictis perſpicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm ſecunda: & tertia multò maior quàm ſecunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua poteſt peccare, & non poteſt non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, poſt reparationem verò ſaltem venialiter.

De quatuor ſtatibus liberi arbitrij in homine. G

Et poſſunt in homine notari quatuor ſtatus liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc ſine errore ratio iudicare, & voluntas ſine difficultate bonum appetere poterat. Poſt peccatum verò ante reparationẽ gratiæ, premitur à concupiſcentia & vincitur, & habet infirmitatẽ in malo, ſed non habet gratiam in bono: & ideo poteſt peccare, & non poteſt non peccare, etiam damnabiliter. Poſt reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiſcentia, ſed non vincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, ſed gratiam in bono. vt poſſit peccare propter libertatem & infirmitatem, & poſſit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem: nondũ tamen habet poſſe omnino non peccare, vel non poſſe peccare, propter infirmitatem nondum perfectè abſorptam, & propter gratiam nondum plenè conſummatam. Poſt confirmationem verò infirmitate penitus conſumpta, & gratia conſummata, nec vinci poterit, nec premi: & habebit non poſſe peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

Idem. Hu. li. 3. ſenten. ca. prater alias pœnalitatas.

Vnde manifeſtum eſt quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione & depreſſione liberi arbitrij. Per illud nanque peccatum naturalia bona in ipſo homine corrupta ſunt, & gratuita detracta. Hic eſt enim ille qui a latronibus

bus

bus vulneratus eſt & ſpoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non eſt priuatus, alioquin non poſſet fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis: quæ per gratiam naturalibus addita fuerunt. Hæc ſunt data optima, & dona perfecta: quorum alia ſunt corrupta per peccatum, id eſt, natutalia, vt ingenium, memoria, intellectus: alia ſubtracta, id eſt, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia ſint. Ad generalem Dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiuſmodi fit diſtinctio, cùm gratiæ vocabulum ad ſpeciem, non ad genus refertur. Corrupta eſt ergo libertas arbitrij per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Augu. in ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amiſiſſe: non quia poſt peccatum non habuerit liberum arbitrium, ſed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, ſed libertatem à miſeria & à peccato. *Luc. 10. e* *Iaco. 1. e* *Cap. 30.* *2. Pe. 2. d*

De tribus modis libertatis arbitrij. I

Eſt nanque libertas triplex ſcilicet à neceſsitate, à peccato, à miſeria. A neceſsitate, & ante peccatum, & poſt æquè liberum eſt arbitriũ. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoq; voluntas meritò apud deũ iudicatur, quæ ſemper à neceſſitate libera eſt, & nunquam cogi poteſt. Vbi neceſſitas, ibi non eſt libertas: vbi non eſt libertas, nec voluntas: & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus eſt, tam in malis, quam in bonis. Eſt & alia libertas, a peccato, ſcilicet de qua dicit Apoſt. Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Hæc libertas à ſeruitute peccati liberat, & ſeruos iuſtitiæ facit: ſicut ecõuerſo ſeruitus peccati liberos iuſtitiæ facit. vnde Apoſtol. liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et item, Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Hanc libertatẽ peccando homo amiſit. Ideoq; Augu. dicit quòd homo male vtens libero arbitrio, & ſe perdidit, & ipſum: quia perdita eſt per peccatum libertas, non à neceſsitate. ſed à peccato. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. *De libertate a neceſsitate.* *De libertate a peccato. 2. co. 3. d* *Ioan. 8. e* *Rom. 6. d* *In enchi. Cap. 30.* *Ioan. 8. d*

Qui habent hanc libertatem, ſcilicet à peccato, & per quid. K

Iſtam libertatem quæ eſt à peccato, illi ſoli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus ſint ſine peccato in hac mortali carne, ſed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc eſt vera & bona libertas, quæ bonam parit ſeruitutem, ſcilicet iuſtitiæ. Vnde Auguſtinus in ench. ait, Ad iuſtitiam faciendam non erit aliquis liber, niſi a peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœpit ſeruus, & ipſa eſt vera libertas, propter recti facti lætitiam, ſimul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Eſt alia libertas non vera, malæ ſeruituti adiuncta, quæ eſt ad malum faciendum: vbi ratio diſſentit à voluntate, iudicans non eſſe faciendum quod voluntas appetit: ad bonum verò faciendum, concordat *Ioan. 8. e* *Rom. 6. e* *Cap. 30.* *Alias recte faciendi licentiã.*

cordat ratio uoluntati,& ideo ibi uera libertas eſt,& pia. De libertate autem ad malum,& ſeruitute mala,ait Aug. in ench. Serui, addicti peccato ſcilicet,quę poteſt eſſe libertas,niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit,qui ſui domini uoluntatem libēter facit:ac per hoc ad peccatum liber eſt,qui peccati ſeruus eſt.

Cap. ſuperius citato.

Quæſtio de libertate ad malum, an ſit ipſa libertas liberi arbitrij,an alia. L

Hic quæri poteſt,Vtrum hæc libertas qua quis liber eſt ad malum,ſit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij eſt, bonum quidē eſt,quia libertas arbitrij bonum naturale eſt. Quibuſdam uidetur quòd ſit ipſa libertas arbitrij,quæ ſemper bona eſt, ſed propter peccati ſeruitutem ad malum ſit liberior & pronior: & ideo dicitur nō eſſe uera libertas,quia ad malum eſt. Alijs autem uidetur,quod hæc libertas ad malum,quam ſupra commemorauit Aug. non ſit ipſa libertas arbitrij, ſed ſit quędam pronitas peccandi & curuitas quæ ex peccato eſt,& mala eſt.

Reſponſio ſecundum quoſdam.

Quæſtio alia de libertate ad bonum, an ipſa ſit libertas arbitrij,an non. M

Similiter etiam quæri ſolet, Vtrum illa libertas uera, quæ eſt ad iuſtitiam faciendam,ſit ipſa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandem eſſe,ſed reparatam per gratiam, qua iuuante libera eſt ad bonum,ſine gratia uero non eſt libera ad bonum. unde Aug. in enc. Iſta libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto, & uendito ſub peccato,niſi eum redimat qui dicit,Si filius uos liberauerit,uere liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quiſquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum eſt liber ad operandum bene? Ecce aperte oſtendit liberum arbitrium per gratiam liberari,ut per illud bene operetur quis. Ideoque dicunr illam libertatem ueram,quæ eſt ad bene faciendum, cuius ſupra meminit Auguſtinus eſſe libertatem ipſam arbitrij gratia Dei liberatam & adiutam. Alij uero putant non eſſe ipſam arbitrij libertatem,ſed aliam quandam,quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis,deo operante,incipit eſſe cum reparatus eſt.

Reſponſio ſecundum quoſdam. Cap. 3. Ioan. 8. a

Certa determinatio utriuſque quæſtionis, qua dicuntur libertas ad bonum & ad malum eſſe libertas arbitrij. N

Verum nobis magis placet ut ipſa libertas arbitrij ſit, & illa qua quis liber eſt ad malum,& illa qua quis liber eſt ad bonum faciendum. Ex cauſis enim uariis ſortitur diuerſa uocabula. Dicitur enim libertas ad bonum faciendum,antequam per gratiam ſit reparata, ſed cum per gratiam fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendum,quia ante gratiam libera eſt uoluntas ad malum, per gratiam uero libera fit ad bonum. Semper ergo uoluntas hominis aliquo modo libera eſt,ſed non ſemper bona eſt. Non enim eſt bona

Ad Valentinum.c.15 Tomo 7.

niſi

niſi a peccato liberata: eſt tamen a neceſſitate libera. Vnde Auguſt. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera eſt, ſed non ſemper bona eſt. Aut enim libera eſt iuſtitiæ, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala, aut a peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitię, & tunc eſt bona.

De libertate a miſeria. O

Eſt iterum libertas a miſeria: de qua Apoſtolus ait, Et ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miſeria, & nulla tangebatur moleſtia, & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miſer eſſe non poterit. Sed in hac vita, quæ eſt inter primum peccatum & vltimam confirmationem, nemo a miſeria liber eſt: quia pœna non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrij vt addat alia. P

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum ſit imminutum vel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullumque impedimentum de lege membrorũ ad bonum, nulla impulſio vel inſtigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum inſtigatur, vt non poſſit velle & perficere bonum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur, quia vt ait Apoſtolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum ſemper & in ſingulis ſit liberum, non eſt tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius eſt enim in bonis, vbi liberatum eſt: quàm in malis, vbi liberatum non eſt. Et liberius eſt ad malum, quod per ſe poteſt, quàm ad bonum, quod niſi gratia liberetur & adiuuetur non poteſt.

Rom. 6. d. Rom. 8. d. Ad Phe. Rom. 7. d. Quod non eſt pariter liberum arbitrium in bonis & in malis.

De libertate quę ſit ex gratia, & quæ ex natura. Q

Libertas ergo a peccato & a miſeria per gratiam eſt: libertas vero a neceſſitate per naturam. Vtranque libertatem, naturæ ſcilicet & gratiæ, notat Apoſtolus cum ex perſona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, acſi diceret, habeo libertatem naturæ, ſed non habeo libertatem gratiæ: ideo non eſt apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit, & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apoſtolus, Non eſt volentis velle, neq; currentis currere, id eſt, operari: ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bona, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 7. d. Quid poſſit per ſe hominis voluntas, & quid per gratiã. Rom. 9. c. Ad Phi. 2. b.

DE GRATIA OPERANTE ET COOPERANTE. *Diſtinct. XXVI.*

Hæc eſt gratia operans & cooperans: Operans enim gratia

præparat

præparat hominis voluntatem, vt velit bonum: Gratia cooperans adiuuat ne fruſtra velit. Vnde Auguſt. in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperando deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipſe vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus, & ſic volumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis ſatis aperitur quę ſit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia eſt quæ præuenit voluntatem bonam, ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt ſit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatem iam bonam ſequitur adiuuando. Vnde Auguſt. contra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tantum eſſe dicebat, atq; hominem per liberum arbitrium poſſe bonum velle & operari ſine gratia aſſerebat, ait, Apertam de commendatione gratiæ Apoſtolus ſententiam protulit, cum ait, Non eſt volentis neque currentis, ſed dei miſerentis. Hæc ſi attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanę. Non enim ideo miſeretur deus alicuius, quia voluit & cucurrit: ſed ideo voluit & cucurrit, quia miſertus eſt deus. Paratur enim voluntas hominis a deo, & a domino greſſus hominis diriguntur. Ideoq; congrue ait, Non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis dei. Non quia hoc ſine voluntate noſtra agatur, ſed quia voluntas noſtra nil boni agit, niſi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apoſtolus ait, non autem ego, ſed gratia dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: ſed quia nihil boni ageret, ſi illa non adiuuaret. His teſtimoniis aperte inſinuatur quia voluntas hominis gratia dei præuenitur atque præparatur vt fiat bona, non vt fiat voluntas: quia & ante gratiam voluntas erat, ſed non erat bona & recta voluntas.

Quid ſit uoluntas. **B**

Voluntatem ipſam Auguſt. lib. de duabus animabus ita definit, Voluntas eſt animi motus cogente nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiſcendum. Hæc autem vt non admittat malum, & adipiſcatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apoſtolus gratiam præuenientem & ſubſequentem commendans, ideſt, operantem & cooperantem, vigilanter dixit: Non eſt volentis neque currentis, ſed dei miſerentis: & non econuerſo, non eſt miſerentis dei, ſed volentis & currētis. Nam ſi (vt quibuſdam placuit) quod dictum eſt ita accipiatur, non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis dei: tanquam diceretur, non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei, contra dicitur, non ſufficit etiam miſericordia dei, ſi non ſit etiam voluntas hominis. Ac per hoc ſi recte dictum eſt illud, quia id voluntas hominis ſola non implet, cur non etiam a contrario recte dicitur, non miſerentis eſt dei, ſed volentis eſt

De libero arbitrio comparato ad auxiliū gratiæ.
Ad Valentinum in cap. 17. in tomo 7.
Quæ ſit gratia operās et quæ cooperans.
Aug. ſuper illud Rom. Non eſt volentis neq; currentis.
Rom. 9. c
Pro. 16. & Pſal. 36. d
Au. de perfectione iuſtitię para. 17. circa finem libr.
1 Cor. 15. b
Idem in epiſtola ad Bonifaciū quæ. c. 106. in epiſ. circa finem.
Cap. 10. in tomo. 6. De gratiam operante & cooperante hominis voluntate.
Rom. 9. c
Aug. in enchi. ca. 32.
Aug. li. ad Simplicia-

eſt hominis.cum id miſericordia dei ſola non impleat? Homo enim credere vel ſperare non poterit,niſi velit:nec peruenire ad palmã, niſi voluntate currat.Reſtat ergo vt ideo ita recte dictum intelligatur,vt totum detur deo,qui hominis voluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam & adiuuat præparatam , nolentem præuenit,vt velit,volentem ſubſequitur ne fruſtra velit.Ecce his verbis & aliis præmiſſis euidenter traditur,quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei vt velit bonum,& adiuuatur ne fruſtra velit.

num primo circa medium quæſtionis 2. in tom.4. enchi. loco prius citato.

Quod bona uoluntas comitatur gratiam. C

Itaque bona voluntas comitatur gratiam,non gratia voluntatẽ. Vnde Augu.ad Bonifacium papam ſcribens contra Pelagianos inquit,Cum fides impetrat iuſtificationem,ſicut vnicuique deus partitus eſt menſuram fidei,non gratiam dei aliquid meriti præcedit humani,ſed ipſa meretur augeri,ut aucta mereatur & perfici voluntate comitante,non ducente.pediſſequa,non præuia. Ecce hic aperte habes,quod gratia præuenit bonæ voluntatis meritum:& ipſa bona voluntas pediſſequa eſt gratiæ,non præuia.

In tom.2. epiſt. 106. In glo.ſuper illud Ro.5.Iuſtificati igitur.

Quæ ſit gratia uoluntatem præueniens, ſcilicet fides cum dilectione. D

Et ſi diligenter intendas,nihilominus tibi monſtratur quę ſit ipſa gratia voluntatem præueniens & pręparans,ſcilicet fides cum dilectione. Ideoque Augu.in eodem tractans quomodo iuſtificati ſumus ex fide,& tamen gratis(vtrunque enim dicit Apoſtolus, qui dicit,Iuſtificati ex fide.alibi ait, Iuſtificati gratis per gratiam.) Hoc enim ideo dixit,ne fides ipſa ſuperba ſit,ne dicat ſibi, ſi ex fide iuſtificati,quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quàm donatur? Non dicat homo iſta fidelis,quia cum dixerit habeo fidem vt merear iuſtificationem,reſpondetur ei , quid habes,quod non accepiſti? Fides enim qua iuſtificatus es, gratis tibi data eſt.Hic aperte oſtenditur quòd fides eſt cauſa iuſtificationis,& ipſa eſt gratia & beneficium , quo hominis præuenitur voluntas & præparatur.Vnde Augu.in primo libro retract. Voluntas eſt qua & peccatur,& recte viuitur.Voluntas vero ipſa niſi dei gratia liberetur a ſeruitute,qua peccati ſerua facta eſt,& vt uitia ſuperet adiuuetur,recte pieque viui a mortalibus non poteſt, & hoc beneficium quo liberatur,niſi eam præueniret,iam meritis daretur,& non eſſet gratia,quę utique gratis datur.Præuenitur ergo bona hominis uoluntas illo gratiæ beneficio,quo liberatur & præparatur. Et illud beneficium fides Chriſti recte intelligitur,ſicut Aug.in ench. euidẽter oſtendit dicens,Ipſum arbitrium liberandum eſt poſt illam ruinam a ſeruitute peccati.Nec omnino per ſeipſum, ſed per ſolam dei gratiam,quæ in fide Chriſti poſita eſt,liberatur vt uoluntas præparetur.Ecce aperte dicit gratiam,per quam liberatur arbitrium , & pręparatur voluntas,ſitam eſſe in fide Chriſti . Fides enim Chriſti (ut in eodem ait)impetrat quod lex imperat.

Epi.eadem Rom.5.a Rom.3. d 1.Co.4.b

Cap.9. in medio capitis.

Rom. 11.a De beneficio quo voluntas liberatur. Cap. 106. Cap.117.

Quòd

Quòd uoluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam dei dona præuenit. E

Cap. 32. Ipſa tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Auguſt. in enchi. Præcedit bona voluntas hominis multa dei dona, ſed non omnia: quæ autem non præcedit, ipſa in eis eſt & ipſa iuuat, nam vtrunque legitur in ſanctis eloquijs. Et miſericordia eius
Pſal. 58. præueniet me, & miſericordia dei ſubſequetur me, nolentem quippe
Pſal. 22. præuenit vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Cur e-
Mat. 5.f nim admonemur orare pro inimicis noſtris nolentibus pie viuere
Lucæ 11.b niſi vt deus in eis operetur & velle? Itemque cur admonemur petere vt accipiamus, niſi vt ab illo fiat quod volumus, a quo factum eſt vt velimus? Inde Apoſtolus ait, non eſt uolentis neque currentis,
Rom. 9.c ſed dei miſerentis. Ex his apparet, quòd bona hominis voluntas quędam dona dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans: & quibuſdam præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, ſcilicet fides cum charitate.

Quæ prædictis uideantur aduerſari, ſcilicet quòd uideatur dici fidem eſſe ex uoluntate. F

Non eſt tamen ignorandum, quod alibi Aug. ſignificare videtur,
Rom. 10. quòd ex voluntate ſit fides, de illo verbo Apoſtoli, Corde creditur
Augu. tra. ad iuſtitiam. ita ſuper Ioannem tractans. ideo non ſimpliciter Apo-
26. in prin ſtolus ait creditur, ſed corde creditur: quia cætera poteſt homo no-
cipio ca. 9 lens, credere non niſi volens, intrare eccleſiam, & accedere ad altare poteſt nolens, ſed non credere. Item ſuper Gene. vbi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quęramus eius voluntatem: dicit expoſitor, quia fides eſt voluntatis, non neceſſitatis. Ad quod re
Gen. 24.f ſpondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate
Reſponſio. hominis fides intelligatur prouenire: cum ipſa ſit proprie dei do-
cum deter num, vt ait Apoſtolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per
minatione. hanc enim, vt ait Augu. ſuper pſal. 67. iuſtificatur impius, id eſt, fit
Ephe. 2.b de impio pius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem opera-
In to. 8. in ri: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta
fine enar- ſunt, quia non eſt fides niſi in eo qui vult credere, cuius bonam vo-
rationis ad luntatem fides præuenit, non tempore, ſed cauſa & natura. Vnde Au
illum pſal. gu. ſupra congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis eſt, quæ non pręcedit, & ipſa iuuat, quia ea iuuat quibus pręuenitur, dũ eis conſentit ad effectum boni, & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur.

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæſtionem, ſcilicet quòd cogitatio boni pręcedit fidem. G

Cæterum hanc quæſtionem magis acuunt & vrgent verba Aug. quibus in libro de prædeſtinatione ſanctorum, vtitur pertractans illud verbum Apoſtoli, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid quaſi ex nobis. Attendant, inquit, hic & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex deo eſſe fidei ſupplementum.

mentum. Commendans enim iſtam gratiam, quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita, inquit, Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid boni, ſcilicet ex nobis. Quis autem non videat prius eſſe cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi priùs cogitauerit eſſe credendum. Si ergo cogitare bonum non eſt ex nobis, vt hic Apoſtolus tradit, nec credere: quanquam & ipſum credere nihil eſt aliud, quàm cum aſſenſione mentis cogitare. Hic videtur inſinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona volũtas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduerſari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona ſiue voluntas præuenit fidem: ſed non eſt illa bona voluntas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim ſine fide & charitate non eſt. Nam vt ait Aug. Ad Anaſtaſium, ſine ſpiritu non eſt voluntas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: non eſt libera ad bonum, niſi liberata fuerit. Non autem liberatur, niſi per ſpiritum ſanctum diffundatur charitas in cordibus. Non eſt libera voluntas, niſi eam liberet gratia per legẽ fidei, id eſt, non eſt libera, ſine fide operante per dilectionem: & illa ſufficiẽter & verè bona eſt. Non eſt enim fructus bonus, qui de charitatis radice non ſurgit. Si Si verò adſit fides operans per dilectionem fit delectatio boni:

Quid ſit credere. Determinatio.

Epi. 144. In tom. 2. 2. Co. 3. d Rom. 5. a & ad Gal. 5. Greg. homil. 27. circa illud Ioan. 15. hoc eſt præceptum meum. et Augu. li. de ſpiritu & lit. cap. 14.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè diſſeritur. H

Illa autem cogitatio ſiue voluntas, quæ fidem & charitatem aliaſque iuſtificationes præcedit, non ſufficit ad ſalutem, nec rectè ea viuitur. Hæc voluntate concupiſcitur illa bona voluntas quæ eſt magnum bonum, iſta verò non. Alia eſt ergo illa voluntas ſiue cogitatio, alia iſta. Et ſicut illa iſtam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Auguſt. iſta diſtinguens ſuper illum locum pſalm. 118. Concupiuit anima mea deſi. iuſt. ait, Concupiuit deſiderare, inquit, non deſiderauit. Videmus enim ratione nonnunquam quàm vtiles ſunt iuſtificationes dei: ſed infirmitate præpediti aliquando non deſideramus. Præuolat ergo intellectus, ſequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectet. Sic iſte olim deſiderare concupiſcebat, quæ bona eſſe cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Oſtendit itaque quibus quaſi gradibus ad eas perueniatur prius enim eſt, vt videantur quàm ſint vtiles & honeſtæ: deinde vt earum deſideriũ concupiſcatur: poſtremò, ut proficiente gratia delectet earũ operatio, quarum ſola ratio delectabat. Attende hunc ordinẽ gratiarum, quẽ hic diſtinctè aſſignat Aug. qualiter ſcilicet intellectus bonorum præcedit concupiſcentiam eorundem, & ipſa concupiſcentia delectationem quæ fit per fidem & charitatem: qua habita verè bona eſt voluntas qua rectè viuitur. Ipſaque fidei comes eſt, non præuia. Qui verba Auguſti. præmiſſa ſecundum hanc diſtinctionem conſiderat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit.

Quod intellectus & cognitio boni & mali voluntatẽ præcedit. In fine enarrationis ad pſal. illum in conciohe. 8. Tomo 8.

Secundum verba Aug. gratiarum ordinem exponit.

Quod aliquando gratia in iuſtificatione multa in homine cedunt bona, quędam ex gratia & quædam ex li. arb. tantum. Aug. de ſpiritu & lit. ad Mar. ca. 9. & idem ad Sixtum in epiſt. quæ eſt. 105. Reſponſione. 3. *ſiue li. 3. Quod ab homine bona fiunt per liberũ arbitrium. Hinc dicit quod vna ſit, ſed propter diuerſos effectus diuerſa ſortitur nomina. Antequã ſoluit promittit de tribus generibus bonorum. Ca. 9. in medio capitis. Et libr. 2. de libero arbitrio. ca. 19. 10. 1*

animaduertit, non ignorans etiam ante gratiam præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quędam bona ex dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex ſolo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iuſtificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem hominis ſanat, vt ſanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipſa enim qua iuſtificatus impius fit iuſtus, qui prius erat impius: meritis autem impij non gratia, ſed pœna debetur: nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita. Datur autem gratuita quia nil boni ante feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, vt tradit Auguſt. in reſponſionibus contra Pelagianos, vbi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere ſine gratia cooperante.

Vtrum vna eademque ſit gratia quæ dicitur operans, & cooperans. I

Hic conſiderandum eſt, cum prædictum ſit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & ſubſequentem adiuuari, ne fruſtra velit, vtrum vna & eadem ſit gratia, id eſt, vnum munus gratia datum, quod operetur & cooperetur: an diuerſa, alterum operans, & alterum cooperans. Quibuſdam non irrationabiliter videtur, quod vna & eadem ſit gratia, idem donum, eadem virtus, quę operatur & cooperatur, ſed propter diuerſos eius effectus & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit: Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne fruſtra velit, ſcilicet vt opus faciat bonum. Ipſa enim gratia non eſt ocioſa, ſed meretur augeri, vel aucta meretur perfici.

Quid ſit ipſa gratia, & quomodo mereatur augeri, quæritur. K

Si vero quæritur quomodo ipſa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritum ſit abſque libero arbitrio: & quid ſit ipſa gratia, an virtus, annon: & ſi virtus, an actus, vel non. Vt hoc aperte inſinuari valeat, præmittendum eſt tria eſſe genera bonorum. Alia namque ſunt magna, alia minima, alia media, vt Auguſt. ait in primo libr. retract. Virtutes, inquit, quibus recte viuitur, magna bona ſunt. Species autem quorumlibet corporum ſine quibus recte viui poteſt, minima bona ſunt. Potentiæ vero animi, ſine quibus recte viui non poteſt, media bona ſunt. Item virtutibus nemo male vtitur. Cęteris autem bonis, id eſt, mediis & minimis non ſolum bene, ſed etiam male quiſque vti poteſt: & ideo virtute nemo male vtitur, quia opus virtutis eſt bonus vſus iſtorum, quibus etiã non bene vti poſſumus. Nemo autem bene vtendo, male vtitur. nõ ſolum autem magna, ſed etiam media, & minima bona eſſe præſtitit

bonitas

bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum diſtincta.

In quibus bonis ſit liberum arbitrium. L

Quæritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitriū. De hoc Aug. in primo libr. retractat. ita ait, In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitriū, quia & male illo vti poſſumus, ſed tamen tale eſt, vt ſine illo recte viuere nequeamus. Bonus autem vſus eius iam virtus eſt: quæ in magnis reperitur bonis, quibus male vti nullus poteſt. Et quia bona & magna, & media, & minima ex Deo ſunt: ſequitur vt ex Deo ſit etiam bonus vſus liberæ voluntatis, qui virtus eſt, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quę dicta ſunt, & confer in vnum: ſic enim aperietur quod ſupra quærebatur. Dixit equidem opus virtutis eſſe bonū vſum illorum borum, quibus etiam non bene vti poſſumus, id eſt, mediorum in quibus poſuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vſum dixit eſſe virtem. Quod ſi eſt, non eſt ergo opus virtutis, quod ſupra dixit: quia aliud eſt virtus, aliud opus eius. *Ca. 9. in fi.*

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID SIT ACTVS EIVS.

Diſtinct. XXVII. A

HIC videndum eſt quid ſit virtus, & quid ſit actus vel opus eius. Virtus eſt (ſicut ait Auguſt.) bona qualitas mentis qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur: quam Deus ſolus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantum eſt, ſicut de virtute iuſtitiæ Augu. docet ſuper illum locum pſalmi, Feci iudicium & iuſtitiam: ita dicens, Iuſtitia mana virtus animi eſt, quam non facit in homine niſi Deus, Ideoque cum ait propheta ex perſona eccleſię, Feci iuſtitiā: non ipſam virtutem, quam non facit homo, ſed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte inſinuatur hic, quòd iuſtitia in homine non eſt opus hominis, ſed Dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum eſt. *De comparatione gratiæ ad virtutem. Li. 2. de libero arbit. Cap. 18. Pſal. 118. In tomo 8. concio. 26. eiuſdem pſal.*

De fide itidem dicit, quòd non eſt ex homine, ſed ex Deo tantum. B

Nam de gratia fidei Epheſijs ſcribens Apoſtolus, ſimiliter fidem non ex homine, ſed ex Deo tantum eſſe aſſerit, inquiens, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Qđ a ſanctis ita exponitur: Hæc ſcilicet fides non eſt ex vi naturæ noſtræ, quia donum Dei pure eſt. Ecce & hic aperte traditur, quòd fides non eſt ex libertate arbitrij, ſine ex arbitrio voluntatis: quod ſuperioribus conſonat, vbi dictum eſt, gratiam præuenientem vel operantem eſſe virtutem, quæ voluntatem hominis liberat & ſanat. Vnde Aug. in lib. de ſpiritu & litera ait: Iuſtificati ſumus non per liberam voluntatē, ſed per gratiam Chriſti: non quòd ſine voluntate noſtra fiat, ſed voluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, vt ſanet gratia voluntatem, & ſana voluntas impleat legem. *Ephe. 2. g. Cap. 9. Tomo. 3.*

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ ſi nirtus eſt, virtus non eſt ex libero arbitrio, & ſic non eſt motus mentis. C

Li. 1. c. 9. & 15. & tom. 6. lib. de bono perſeverantia. 2. cap. 11. cap. 12. in Tomo 6.

Hic aperit adquid prædiſta tendant vt innoteſceret an virtus ſit motus mentis vel non. Per ſimile oſtendit, & eſt comparatio inter tria. Pſal. 142. Ezec. 34.

Si igitur gratia, quæ ſanat & liberat uoluntatẽ homini, uirtus eſt uel una uel plures, cũ ipſa gratia nõ ſit ex arbitrio uolũtatis, ſed eã potius ſanet ac pręparet, ut bona ſit: conſequitur ut uirtus nõ ſit ex libero arbitrio: & ita non ſit motus uel affectus mentis, cum omnis motus uel affectus mentis ſit ex libero arbitrio: ſed bonus ex gratia eſt & libero arbitrio, malus uero ex libero arbitrio tantũ. Vt enim ait Aug in lib. retracta. Homo ſponte & libero arbitrio cadere potuit, non etiam reſurgere. Idem in lib. de duabus animabus. Animæ ſi libero ad faciendum & non faciendum motu animi careant, ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, earũ peccatum tenere non poſſumus. Hic aperte oſtenditur, quod motus animi ſiue ad bonum ſiue ad malum, ex libero arbitrio eſt. Ideoq́ue ſi gratia uel uirtus motus mentis eſt, ex libero arbitrio eſt. Si uero ex libero arbitrio uel ex parte eſt, iam non ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea quidam non inherudite tradunt, uirtutem eſſe bonam mentis qualitatem ſiue formam, quæ animam informat, & ipſa non eſt motus uel affectus animi, ſed ea liberum arbitrium iuuatur, ut ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex uirtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus uel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: ſicut pluuia rigatur terra, ut germinet & fructum faciat: nec pluuia eſt terra, nec germen, nec fructus, nec terra germen uel fructus, nec germen fructus, ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, libero arbitrio uolũtatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt, inſpiratur gratia, quod ſolus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur uoluntas hominis, ut germinet, & fructificet, id eſt, ſanatur & preparatur ut bonum uelint ſec undũ quod dicitur operans: & iuuatur ut bonum faciat, ſecundum quod dicitur cooperans. Et illa gratia uirtus non incongrue nominatur, quia uoluntatem hominis infirmam ſanat & adiuuat.

Ex quo ſenſu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Qualiter intelligãtur cum ex ſola gratia eſſe dicuntur.

Cum ergo ex gratia dicuntur eſſe bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id eſt, Deus: uel potius gratia gratis data, quæ uoluntatem hominis præuenit. Non enim eſſet magnum ſi hæc a Deo dicerentur eſſe, a quo ſunt omnia: ſed potius eius gratia data tutelligitur, ex qua incipiunt bona merita, quæ cum ex ſola gratia eſſe dicantur, non excluditur liberum arbitrium. quia nullum meritum eſt in homine, quod non ſit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & ſanatur, atque iuuatur voluntas hominis ve ſit bona.

Quod

Quod bona voluntas gratiæ principaliter eſt, & etiam gratia eſt ſicut & omne bonum meritum. E

Quæ ipſa etiam donum Dei eſt,& hominis meritum,imo gratiæ, quia ex gratia principaliter eſt,& gratia eſt. Vnde Aug. ad Sixtum presbyterum,Quid eſt meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum noſtrum meritum non in nobis facit, niſi gratia? Ex gratia enim(vt dictum eſt)quæ præuenit & ſanat arbitrium hominis,& ex ipſo arbitrio procreatur in anima hominis,bonus affectus, ſiue bonus motus mentis:& hoc eſt primum bonum hominis meritum. Sicut, uerbi gratia, ex fidei uirtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, ſcilicet ipſum credere,ita ex charitate & libero arbitrio alius quidā motus bonus prouenit,ſcilicet diligere bonus valde. ſic de cæteris virtutibus intelligendū eſt. Et iſti boni motus uel affectus merita ſunt & dona Dei: quibus meremur & ipſorum augmentationem, & alia quę conſequentur hic & in futuro nobis apponuntur.

Epi. 105. ante medium. tom. 2. Qualiter bonum meritum in homine conſtituitur et quid ſit primum bonū meritum.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem,& alia. F

Cum ergo dicitur fides mereri iuſtificationem & vitam æternā, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate,& iuſtitia,& de aliis accipitur. Si enim fides ipſa,uirtus pręueniens diceretur eſſe mentis actus,qui eſt meritum: iam ipſa ex libero arbitrio originem haberet:quod quia non eſt,ſic dicitur eſſe meritum,quia actus eius eſt meritum,ſi tamen adſit charitas:ſine qua nec credere,nec ſperare meritum eſt uitæ.Vnde apparet uere quia charitas eſt ſpiritus ſanctus,quæ animæ qualitates informat & ſanctificat, vt eis anima informetur, & ſanctificetur: ſine qua animæ qualitas nō dicitur uirtus,quia non ualet ſanare animā.

De muneribus virtutum,& de gratia qua non eſt,ſed facit meritum. G

Ex muneribus itaque virtutum boni ſumus & iuſte uiuimus: & ex gratia,quæ non eſt meritum ſed facit,non tamen ſine libero arbitrio proueniunt merita noſtra, ſcilicet boni affectus eorumq; progreſſus atque bona opera,quæ Deus remunerat in nobis:& hæc ipſa ſunt Dei dona.Vnde Augu. ad Sixtum presbyterum.Cum coronat Deus merita noſtra,nihil aliud coronat quàm munera ſua. Vnde uita æterna, quæ in fine a Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, non a nobis ſunt, ſed in nobis facta ſunt per gratiam, recte & ipſa uita gratia nūcupatur, quia gratis datur.Nec ideo gratis, quia non meritis datur: ſed quia data ſunt per gratiam & ipſa merita,quibus daret.

Epi. 105. ante medium. vbi ſupra & tom. 6. enarratione ad pſal. 98. circa medium,et enarratione ad pſal. 102 non lōge a principio.

Epilogat vt alia addat. H

Ex præmiſſis iam innoteſcere nobis aliquatenus poteſt,qualiter gratia præueniens meretur augeri,& alia,& quid ipſa ſit,an uirtus, an aliud,& ſi uirtus,an ſit actus vel nō.Oſtenſum enim eſt ſupra ex parte quorundam,quòd ipſa eſt uirtus:quia uirtus nō eſt actus, ſed

Diſt. 26. lit. l. lit. K eiuſdem diſtinct.

eius cauſa, non tamen ſine libero arbitrio. vnde quod ſupra Aug. dixit bonum vſum liberi arbitrii eſſe virtutem, ita accipi poteſt, id eſt, actum virtutis, alioquin ſibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis ſupra dixit eſſe bonum vſum eorum quibus non bene vti poſſumus: in quibus poſuit liberum arbitrium. Si vero bonus vſus liberi arbitrii opus virtutis eſt, iam virtus non eſt. Cum ergo bonum vſum eius v.r. utem eſſe dixit, nomine uirtutis ipſius vſum ſignificauit.

Quòd idem vſus eſt virtutis, & liberi arbitrij ſed uirtutis principaliter. I

Quod gratia puniens quæ virtus intelligitur non eſt libe. arbi. vſus ſed ex ea oĩa bona merita.

Idem nempe vſus bonus ex virtute eſt, & ex libero arbitrio: ſed ex uirtute principaliter. Et bonus ille uſus in magnis bonis annumerandus eſt. Illa autem gratia præueniens, quæ & uirtus eſt, & nõ vſus liberi arbitrij, quæ nobis eſt a Deo: non a nobis: Vſus vero bonus arbitrij & ex Deo eſt, & ex nobis: & ideo bonum meritum eſt. Ibi enim ſolus Deus operatur: hic Deus & homo. Hoc meritum ex illa puriſſima gratia prouenit: quod Apoſtolus notauit dicens, Gratia Dei ſum id quod ſum: &, Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Aug. ita ait, Recte gratiam nominat: primũ enim ſolam gratiam dat Deus, & non niſi gratiam, cum non præcedant niſi mala merita: ſed poſt per gratiam incipiunt bona merita. Et vt oſtenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipſa uoluntas ſine gratia Dei putetur aliquid boni poſſe, ſubdit, Non autem ego ſolus, ſcilicet ſine gratia: ſed gratia Dei mecum, id eſt, cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia, incipiunt eſſe noſtra merita bona, per illam tamen: quia ſi illa defuerit, cadit homo.

1. Co. 15. b De gratia & libero arbitrio. Ca. 5. & 6 ſparſim in to. 7. & de correp. & gratia. c. 13

Aliorum ſententia hic oſtend tur, qui dicunt virtutes eſſe bonos vſus liberi arbitrij, id eſt, actus mentis. K

Alij vero dicunt virtutes eſſe bonus vſus naturalium potentiarum, non tamen omnes, ſed tantummodo interiores qui in mente ſunt: exteriores vero qui per corpus geruntur, non virtutes eſſe dicunt, ſed opera uirtutum. Et ideo quod Aug. dicit opus virtutis eſſe bonum uſum naturalium potentiarum, de uſu exteriori accipiũt: quod uero dicit bonum uſum liberi arbitrij virtutem eſſe, & in magni numerari bonis, de vſu interiori intelligunt. Et uirtutes nihil aliud eſſe quam bonos affectus vel motus mentis aſſerunt, quos Deus in homine facit non homo, quia licet illi motus ſint liberi arbitrij, non tamẽ eſſe queunt, niſi Deus ipſum liberet & adiuuet gratia ſua operante & cooperante: quam Dei gratuitam voluntatẽ accipiũt, quia Deus eſt q & operatur in nobis velle, & operari bonũ.

Diſt. 26. K & L. Qualiter prædicta Aug. huic ſententiæ cõueniunt. Ad Phi. 2. b

Quibus authoritatibus muniunt quòd virtutes ſint motus mentis. L

Quod autẽ virtutes ſint motus mentis teſtimoniis ſanctorum aſtruunt. Dicit. n. Aug. ſuper Ioannẽ. Quid eſt fides? Credere quod nõ uides. Credere autẽ motus mẽtis eſt. Idẽ in lib. 3. de doct. Chri.

Trac. 40. Cap. 10. Tomo 3.

Charita-

Charitatem autem uoco motū animi. Si uero charitas & fides motus animi ſunt uirtutes ergo motus animi ſunt. Quibus alii reſpondentes, præmiſſa verba Augu. ita intelligenda fore inquiunt. Fides eſt credere quod non uides, id eſt, fides eſt uirtus qua creditur q̄d non uidetur. Item, Charitas eſt motus animi, id eſt, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hæc & his ſimilia ita accipiēda ſint, ex his coniicitur quæ alibi Aug. ait. Nam in ſecundo lib. quęſtionū euangelii inquit, Eſt fides quas creduntur ea quæ non videntur, quæ proprie dicitur fides. Item in 13. lib. de Trin. Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud eſt fides qua creduntur. Ex quibus verbis ſic argumentando procedunt. Aliud eſt credere, aliud illud quo creditur. Prędictum autē eſt fidem id eſſe quo creditur. Sic ergo credere non eſt fides: quia credere non eſt id quo creditur. Addunt quoq; Virtus opus Dei tantum eſt, quam ipſe ſolus facit in nobis. Ipſa ergo non eſt uſus uel actus liberi arbitrii: ſed credere eſt actus liberi arbitrii: non eſt itaque uirtus. Præmiſſis aliiſq; rationibus ac teſtimoniis innituntur utrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

Quomodo alij his reſpondeant, prædicta determinantes. Augu. in 2. libr. quæſt. Euangelicarum c. 39. tom. 4. Cap. 2.

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA ADDAT DEFINITAN ASSIGNATIONEM *ponens de gratia & libero arbitrio contra Pelagianos.*

Diſtinct. XXVIII. A

Id vero inconcuſse & incunctanter teneamur, liberum arbitriū ſine gratia præueniente & adiuuante non ſufficere ad ſalutem & iuſtitiam obtinendam. nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, ſicut Pelagiana hæreſis tradidit. Nam ut ait Augu. 1. lib. retracta. Noui hæretici Pelagiani liberum ſic aſſerunt uoluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquant locum, quam ſecundum merita noſtra dari aſſerunt. Pelagianorum hæreſis omnium recētiſſima a Pelagio monacho exorta eſt. Hi Dei gratia, qua prædeſtinati ſumus, & qua meruimus de poteſtate tenebrarum erui, intantum inimici ſunt, ut ſine hac credant hominem poſſe facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius a fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei, ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio pręponebat, ſed infideli calliditate ſupponebat, dicēs ad hoc eam dari hominibus: ut quę facere per liberū arbitriū iubentur, facilius poſſint implere per gratiā. Dicendo vtiq; Facilius poſſint, uoluit credi, etſi difficilius, tamen poſſe homines ſine gratia facere iuſſa diuina. Illā uero gratiā Dei, ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio: quod uullis ſuis præcedentib. meritis ab illo accepit noſtra natura, ipſo ad hoc tantum iuuaute nos per ſuā legē atq; doctrinā, ut diſcamus quę facere, & quæ ſperare debeamus. Nō aūt ad hoc per donū ſpiritus ſancti, & q̄ didicerimus eſſe faciēda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari

De poteſtate lib. arb. hominis lapſi quam habet gratia circunſcripta. Cap. 9. Quæ ſit hæreſis Pelagianorū Aug. lib. de hęreſibus vnico in articulo hæreſū. 88. to. 6

ſcientiā confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatē aūt negat diuinitus dari, qua piè viuitur, vt. ſ. ſit donū dei ſcientia, quæ ſine charitate inflat: & nō ſit donū dei ipſa charitas, quæ vt ſcientia non inflet,
1. Cor. 8. d ædificat. Deſtruunt ēt orationes, quas facit eccleſia ſiue pro infidelibus & doctrinæ dei reſiſtētibus, vt cōuertantur ad deū: ſiue pro fidelibus, ut augeatur dei fides, & perſeuerent in ea. Hæc quippe nō ab ipſo accipere, ſed à ſeipſis homines habere contendūt. gratiā dei qua liberamur ab impietate, dicentes ſecundū merita noſtra dari. Paruulos etiam ſine vllo peccati originalis vinculo aſſerunt naſci.

Hic ponit ea quibus ſuum confirmant errorem, verbis Auguſt. contra ipſum vtentes. B

Quod verò dicunt ſiue gratia hominē per liberum arbitriū omnia iuſſa implere, hmōi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, nō poteſt ea facere homo quæ iubentur, nō eſt ei imputandū ad mortem, ſicut tu ipſe Aug. in lib. de libe. arbit. aſſeris. Quis, inquis peccat in eo quod nullo modo caueri pōt? Peccatur aūt. Caueri ergo poteſt. Hoc teſtimonio Aug. Pelagius vſus eſt diſputans aduerſus eum, imò aduerſus gratiā: ſicut Aug. in lib. retract. illud & alia huiuſmodi retractans commemorat, inquiens, In his atq; huiuſmodi verbis meis, quia gratia dei commemorata non eſt de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani ſuā nos tenuiſſe ſententiā: ſed fruſtra hoc putant. Voluntas quippe eſt qua peccatur & rectè viuitur, quod his verbis egimus: ſed ipſa niſi dei gratia liberetur, & vt vitia ſuperet adiuuetur, rectè à mortalibus viui non poteſt. Ecce apertè determinat, ex quo ſenſu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Li. 3. ca. 18 in tom. 1. & lib. de natura & gratia c. 6. 7. tom. 7. Li. 1. c. 9.

Aliud teſtimonium Auguſt. ponit, quo Pelagius pro ſe vtebatur. C

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Aug. contra gratiam, qui in libro de duabus animabus dicit, Peccati, inquit, reum tenere quēquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & inſaniæ eſt. His auditis exilijt Pelagius dicens, Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, ſine qua non poſſunt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autem qua occaſione dixerit, in libro retract. Pelagio reſpondens aperit. Id enim contra Manichęos dixit; qui in homine duas naturas eſſe contendunt, vnam bonam ex deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle poteſt. quod ſi eſſet, non videretur ei imputandum eſſe ſi bonum faceret.

Cap. 12. & Retract. 1. Cap. 15. Quæſtio Pelagij Li. 1. c. 11. Determinatio Au.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ dei, addit. D

Alibi etiam Auguſt. dicit, quod huic gratiæ contradicere videtur qua iuſtificamur. Ait enim in libr. contra Adamantinum Manichæi diſcipulum, Niſi quiſque voluntatem ſuam mutauerit, bonum operari non poteſt: quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum dominus docet vbi ait, Aut facite arborem bonam, aut fructus eius bonos, &c. Quod Aug in retract. non eſſe cōtra gratiā dei quā prædicamus oſtēdit. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem:

Cap. 26. In to. 6.

ſed

ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à deo detur: de quo dictū eſt. Dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Cùm. n. hoc ſit in poteſtate, quòd cùm volumus faciamus, nihil tam in poteſtate quàm ipſa voluntas eſt: ſed præparatur à domino voluntas: eo ergo modo dat poteſtatem. *Mat. 12. e* *Determinat io Aug. in li. retra. 1. Cap. 22.*

Aliud teſtimonium eiuſdem, quod videtur aduerſum. E

Sic etiam intelligendum eſt quod in eodem ait, ſcilicet, in noſtra poteſtate eſſe vt vel inſeri bonitate dei vel excidi eius ſeueritate mereamur: quia in poteſtate noſtra non eſt niſi quod noſtram ſequitur voluntatem quæ cum præparatur à domino, facile fit opus pietatis, etiam quod impoſſibile & difficile fuit. *Ioan. 1. b* *Aug. in li. contra Adamantinum Manichæi diſcipulum cap. 27.*

Aliud teſtimonium. F

In expoſitione quoque quarundam propoſitionum epiſtolæ ad Romanos quædam Aug. interſerit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduerſari. Ait enim, Quod credimus noſtrum eſt: quod autē bonum operamur illius eſt qui credentibus dat ſpiritum ſanctum, & paulò pòſt. Noſtrum eſt credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctū. Quæ qualiter intelligi debeant Augu. in libro retract. aperit dicens, Verum eſt quidem à deo eſſe quod operamur bonum: ſed eandem regula vtriuſque eſt, & volendi ſcilicet & faciendi: & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem: & vtrunque noſtrum eſt, quia nō fit niſi volentibus nobis. Illa itaque profectò non dixiſſem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter ſpiritus ſancti munera reperiri. *In tom. 6. & lib. retra. 1. c. 22.* *In li. expoſitionis quarūdam propoſitionum epiſtolæ ad Rom. art. 60. & 61. tom. 4. li. 1 cap. 23.*

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Illud etiam diligenter eſt inſpiciendum, quod Auguſtinus in lib. de prædeſtinatione ſanctorum ait, ſcilicet quòd poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum: habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Quod non ita dictum eſt tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: ſed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ dei gratia præuenta credit & diligit: quod ſine gratia non valet. *Cap. 5. in to. 7. & in lib. de vera ĩoc. ar. 315* *Determinatio.*

Teſtimonio Hieronymi aſtruit quid tenendum ſit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæreſis inducitur, ſcilicet Iouiniani, Manichæi, & Pelagij. H

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hierony. in explanatione fidei catholicæ ad Damaſcenum Papam Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidēs docet. Liberum, inquit, ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem ſemper & peccare & non peccare poſſe, vt ſemper nos liberi confiteamur eſſe arbitrij. Hæc eſt fides quàm catholica eccleſia didicimus, & quam ſemper tenuimus. *Cuius initium credimus in deum patrem &c. Tomo 4.*

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM EGVERIT GRATIA *operante & cooperante.*

Diſtinct. X X I X. A

De poteſtate lib. arb. primi hoīs vtrum ſ. eguerit gratia operante ſecundū ſtatum naturæ inſtitutæ. c. 106 In tomo 3.

P o s t hæc conſiderandum eſt, vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantùm, ſed etiam operante gratia indigebat: non quidem ſecundum omnem operandi modum operantis gratiæ, operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem ſuā, quæ peccati ſerua non fuerat: ſed vt præparet ad volendum efficaciter bonum, quod per ſe non poterat. Non enim poterat bonum mereri ſine gratia, vt Augu. in ench. euidenter tradit. Illam inquit, immortalitatem, in qua poterat non mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium. Hinc verò, in qua non poterat mori acceptura eſt per gratiam: quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritū: quamuis ſine gratia nec tunc vllum meritum eſſe potuiſſet: quia etſi peccatum in ſolo erat arbitrio conſtitutum: non tamen iuſtitiæ habendæ vel retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis ſatis oſtenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere poſſet ſine gratiæ operantis & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat ſtare.

Quòd homo ante lapſum virtutes habuerit. B

Sanctorum teſtimoniis affirmat hominem primum habuiſſe virtutes. In tom. 3. Epiſt. 41. Super pſal. 114. ſer. 8. lib. 11. ca. 42. in fine li. & li. 6. ca 27. & 28.

Præterea quæri ſolet, Vtrum homo ante lapſum virtutem habuerit, Quibuſdam videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus. Iuſtitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum dei contēpſit, nec prudentiam, quia ſibi non prouidit: nec temperantiam, quia aliena appetijt: nec fortitudinem, quia prauæ ſuggeſtioni ceſſit. Quibus reſpondentes, diximus eum quidem non tunc habuiſſe has virtutes quando peccauit, ſed antè, & tunc amiſiſſe. Quod multis ſanctorum teſtimonijs comprobatur. Ait enim Auguſtinus in quadam homilia, Adam perdita charitate malus inuentus eſt. Item, Princeps vitiorum, dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem dei factum, pudicitia armatum, temperātia compoſitum, charitate ſplendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. De hoc eodem Ambroſ. ad Sabinum ait, Quando Adam ſolus erat, non eſt præuaricatus: quia eius mens deo adhærebat. Super pſal. quoque dicit, Quòd homo ante peccatum beatiſſimus auram carpebat æthercam. Sed quomodo ſine virtute beatiſſimus erat? Auguſtinus quoque ſuper Geneſ. dicit Adam ante peccatum ſpiritali mente præditum fuiſſe. Non eſt ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulſiſſe, ſed illis per peccatum expoliatum fuiſſe.

De

De electione hominis de paradiſo. C

In illius quoque peccati pœnam eiectus eſt de paradiſo in iſtum miſeriarum locum, ſicut in Geneſ. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manũ ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emiſit eũ deus de paradiſo voluptatis. His verbis inſinuari videtur quod nunquam moreretur, ſi poſteà de illo ligno ſumpſiſſet.

Gene. 3. Aug. li. 11 de Gene. cap. 40.

Quomodo intelligendum ſit illud. Ne ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. D

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi poſſunt: Deus modo irati loquens, de homine ſuperbo ait, Videte ne fortè mittat manum ſuam, &c. id eſt, cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ, quo indignus eſt: de quo, ſi perſtitiſſet, comederet, & viueret in æternũ, ſed modo propter inobedientiam indignus eſt comedere. Et ſicut verbo dixit, Ita opere exhibuit. Emiſit enim eum deus de paradiſo voluptatis in locũ ſibi congruum ſicut plerunque malus cùm inter bonos viuere cœperit, ſi in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ conſuetudinis præſſus.

Rom. 8. b

Aug. li. 2. de Ge. contra Mani. Cap. 22.

De flammeo gladio ante paradiſum poſitum. E

Necverò ad illud poſſet accedere collocauit deus ante paradiſum Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendã vitam ligni vitæ. Quod iuxta literam poteſt hoc modo accipi, quia per miniſterium angelorum ignea cuſtodia ibi conſtituta fuit. Hoc enim per cæleſtes poteſtates in paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, vt per angelicum miniſterium ibi eſſet quædam ignea cuſtodia: non tamen fruſtra, ſed quia aliquid ſignificat de paradiſo ſpirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ: hæc eſt charitas, quia plenitudo legis eſt dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales ſunt, quæ verſatiles ſunt, quia tempora volubilia ſunt. Illa ergo ad cuſtodiam ligni vitæ ideo poſita ſunt ante paradiſum, quia ad vitam non reditur niſi per Cherubin, ſcilicet plenitudinem ſcientiæ, id eſt, charitatem: & per gladium verſatilem, id eſt, tolerantiam paſſionum temporalium.

Aug. ſuper Ge. lib. 11. Cap. 40.

Ibidem.

Rom. 11. c

Aug. lib. 2. de Ge. contra Mani. cap. 23. 1. Ioan. 3. & Act. 14.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

Poteſt autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc Auguſt. in lib. de baptiſ. par. ſic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli perſuaſionem abſtinuiſſe a cibo vetito, atque vſi fuiſſe conceſſis. His verbis oſtenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum ſumpſerint, quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradiſi comederent, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali.

Secundo, qui alias dicitur de peccatorum meritis & remiſſione cõtra Pelagianos in cap. 12. In tom. 7.

Quare non ſunt facti immortales, ſi comederant de ligno vitæ. G

Quare ergo perpetua ſoliditate, & beata immortalitate veſtiti non ſunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius motarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuiſſe dicitur.

Sed fortè hoc non conferebat, niſi ſæpe de illo ſumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo ſumeret ſemel, & non ſæpius: qui per aliquam moram in paradiſo fuiſſe intelligitur, cùm ſcriptura dicat eũ ibi ſoporatum fuiſſe, quando coſta de latere eius aſſumpta eſt, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina impoſuit.

¶QVOD PER ADAM PECCATVM ET POENA TRANSIIT IN POSTEROS.

Diſtinct. XXX. *A*

Quid ſit originale peccatum quod a peccato primorum parentũ fuit cauſatum. Ad Ro. 5.c

IN ſuperioribus inſinuatum eſt, licet ex parte (non enim perfectè ſufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam ſubierit: quibus adijciendum eſt, peccatũ ſimul ac pœnam per eum tranſiſſe in poſteros, ſicut Apoſtolus oſtendit inquiens. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertranſijt:

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale. **B**

Hic primò videndum eſt, quod fuit illud peccatum originale, ſcilicet an actuale: & ſi de originali intelligatur conſequenter quid ſit originale peccatum, & quare dicatur originale. & quomodo pertrãſierit vel pertranſeat in omnes, diligenter inueſtigandum eſt. Quibuſdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, aſſerentibus hoc Apoſtolum ſenſiſſe cùm inferiùs ait, Sicut per inobedientiam vnius homin s peccatores conſtituti ſunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipſo nomine exprimit Apoſtolus peccatum, quod per vnum hominem, intrauit in mundum, ſcilicet inobedientiam. Inobedientia verò peccatum actuale eſt.

Quidã illud accipiunt de actuali. Ad Ro.5.c

Quomodo intraſſe in mundum dicunt. **C**

Hoc autem dicunt intraſſe in mundum, non traductione originis, ſed ſimilitudine præuaricationis: omneſq; in illo vno peccaſſe dicũt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè ſenſerunt quidam hæretici, qui dicti ſunt Pelagiani, de quibus Auguſt. in libr. de baptiſmo paruulorum commemorat dicens, Sciendum eſt, inquit, hæreticos quoſdam qui nuncupati ſunt Pelagiani, dixiſſe peccatum primæ tranſgreſſionis in alios homines non propagatione, ſed imitatione tranſiſſe. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatum, quod in naſcentibus nullum eſſe omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia ſi Apoſtolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluiſſet, eius principem non Adam, ſed diabolum diceret. De quo in libro Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc eſſe factum propagatione ſed imitatione, continuò ſubiunxit ſcriptura. Imitantur autem eum, qui ſunt ex parte ipſius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatum dei. Sed aliud eſt quod exemplũ eſt voluntate peccantibus, aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus.

Recitat hæreſim. Primo, qui alias de peccatorũ meritis & remiſſione contra Pelagianos. ca.9. In to. 7. & de verbis Apoſtoli ſer.14. Sapien.2 d

Non

Non eſt igitur accipiendum peccatum Adæ tranſiſſe in omnes imitationis tantum exemplo, ſed propagationis & originis vitio.

Hic aperit illud eſſe peccatum originale, quod tranſit in poſteros. D

Et eſt illud peccatum originale, vt aperte Auguſt. teſtatur, quod per Adam tranſiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiſcentialiter generatos. *Lib. 13. de trin. ca. 16. in fine.*

Quid ſit originale peccatum hic inquiritur. E

Quod diligenter inueſtigandū eſt qui ſit. De hoc enim ſancti doctores ſub obſcuritate locuti ſunt, atque ſcholaſtici doctores varie ſenſerunt. Quidam enim putant originale peccatum eſſe reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id eſt, debitum vel obnoxietatē, qua obnexij & addicti ſumus pœnæ temporali & ęternę pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pœna æterna, niſi per gratiam liberentur. Iuxta horum ſententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam eſſe, nec pœnam. Culpam non eſſe ipſi fatentur: pœna quoque ſecundum eos eſſe non poteſt, quia ſi debitum pœnæ originale peccatum eſt, cum debitum pœnæ non ſit pœna, nec originale peccatum eſt pœna. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes in ſcriptura originale peccatum ſæpe nominari reatum: & reatum ibi intelligunt, vt dictum eſt, obnoxietatem pœnæ: & ea ratione aſſerunt peccatum originale dici eſſe in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei ſunt pœnæ. ſicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij ſecundum iuſtitiam fori. *Quorundā de originali peccato opinio.*

Quod originale peccatum ſit culpa, authoritatibus probat. F

Sed quod originale peccatum culpa ſit, pluribus ſanctorum teſtimoniis edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitum aſini mutabis oue. Grego. ait, Omnes in peccatis nati ſumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiſcum traximus, vnde & voluntate noſtra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere, vnde conſtat originale peccatum culpam eſſe. Augu. quoque in libr. de natura & gratia de hoc eodem ſic ait: Omnes (vt ait Apoſtolus) peccauerūt, vtique vel in ſeipſis, vel in Adā, quia ſine peccato nō ſunt, vel quòd originaliter contraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis, non ſolum ipſum, ſed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem ſimul & culpam ſuſcepimus. Idem ſuper Pſal. 50. Quod de corpore mortuo ſeminatur, cū vinculo, peccati originalis naſcitur & mortis. Ideo igitur ſe in iniquitatibus conceptum dicit, Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculū mortis. Nemo enim naſcitur, niſi trahēs pœnam, & meritū pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatum eſt. Omnis ergo qui naſcitur per carnis concupiſcentiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa eſt, quam omnes cūcupiſcentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccleſ,

Exo. 13. b Habentur hæc verba in gl. ſuper hunc locū. Ea. 4. 10. 7. Rom. 3. d Libr. 2. hypognoſticō circa finem In tom. 8. ad illum verſum. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. Ca. 22. to. 3. apud Augu. & in forma lib. de fi. ad

Pet.c.26. & allegatur de conſe.diſt.4. ca.firmiſſime.

cle.dogmatibus ſcriptum eſt: Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum, & ob hoc natura iræ naſci filium: a qua nullus liberatur, niſi per fidem mediatoris dei & hominum. His & alijs authoritatibus euidenter oſtenditur peccatum originale culpam eſſe, & in omnibus concupiſcentialiter genitis trahi a parentibus.

Quid ſit quod dicitur peccatum originale, ſcilicet ſomes peccati, id eſt, concupiſcentia. G

Nunc ſupereſt videre quid ſit ipſum originale peccatum: quod cum non ſit actuale, non eſt actus ſiue motus animę uel corporis. Si enim actus eſt animæ vel corporis, actuale vtique peccatum eſt, ſed actuale non eſt, non eſt ergo, actus vel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, ſcilicet concupiſcentia, vel concupiſcibilitas: quæ dicitur lex membrorum, ſiue languor naturæ, ſiue tyrannis qui eſt in membris noſtris, ſiue lex carnis, vnde Augu. in lib. de baptiſmo paruulorum, Eſt in nobis concupiſcentia, quę non eſt permittenda regnare. Sunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ, quæ ſunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. Languor autem iſte tyrannus eſt, qui mouet mala deſideria. Si ergo vis eſſe victor tyranni: atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiſcentiæ malę. His verbis ſatis oſtenditur fomitem peccati eſſe concupiſcentiam.

Sermo 12. qui intitulatur de verbis. Pſal. 118.

Quòd nomine concupiſcentiæ intelligitur ſomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

Sermo 45. de tempore qui eſt.2. ſermo dominicæ 3 poſt octa. Epipha. Lib.6. contra Iu. ca. 7. Quod per Adam originale peccatum in oēs intrauit id eſt co cupiſcentia li.1.ca. 9.& 10.10. 7 ibidem ca.10 &

Nomine autem concupiſcentiæ non actum concupiſcendi, ſed vitium primum ſignificauit, cum eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apoſtoli ait, Sēper pugna eſt in corpore mortis huius: quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri nō poteſt quandiu viuimus: quotidie minui poteſt, finiri non poteſt. Quæ autem eſt concupiſcentia, cum qua nati ſumus? Vitium vtique eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit, adultum etiam concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis eſt: ſed non apparet, nec diſcernitur inter videntem & cæcum niſi luce veniente: ſic in puero vitium eſſe non apparet, donec ætatis prouectioris tempus occurrat Ex his datur intelligi, quid ſit originale peccatum, ſcilicet vitium concupiſcentiæ, quod in omnes concupiſcentialiter natos per Adam intrauit, eoſque vitiauit. Vnde Augu. in lib. de baptiſmo paruulorum, Adam pręter imitationis exemplum occulta etiam tale carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde Apoſtolus recte ait, in quo omnes peccauerunt. Circūſpecte & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſtolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue in quo peccato, ſanum eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia, non ſolum eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus ho-

mo fuerant,id eſt,in eo materialiter erant. Manifeſtum eſt itaque omnes in Adam peccaſſe,quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus,quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum,recte omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine,ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe nō poſſunt,niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur. Alia ergo ſunt propria peccata,in quibus tantum peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt,id eſt,ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt. *11. Quō intelligatur. In quo omnes peccauerunt.*

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt ſcilicet originale,quod ex inobedientia proceſſit. I

Hoc eſt originale peccatum quo peccatores naſcuntur omnes cōcupiſcentialiter geniti:quod ex Adam ſiue ex eius inobedientia emanauit,& in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter per inobedientiam vnius hominis multos dicit conſtitutos eſſe peccatores,quæ eſt actuale peccatum. Cum autem dixerit per vnum hominem peccatum intraſſe in mundum,& in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi. *Rom.5.d*

Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores. K

Quod ergo ait, per inobedientiam vnius multi conſtituti ſunt peccatores: eo ſenſu dictum eſſe intelligendum eſt, quia ex inobedientia Adę,ſcilicet,ex peccato actuali Adæ proceſſit originale peccatum,quo omnes peccatores naſcuntur,vt & in illo eſſet,& in omnes tranſiret.

Quid peccatum originale in Adam fuit,& in nobis eſt. L

Vnde Augu. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti reſpondens,aperte aſſerit peccatum originale ex volūtate Adæ proceſſiſſe,ac per eius inobedientiam in mundum intraſſe. Quęrit enim Iulianus,per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens, Non peccat iſte qui naſcitur, non peccat ille qui genuit,non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ,peccatum fingis ingreſſum? Et reſpondet ſancta pagina,per unum hominem peccatum intrauit in mundum, per vnius inobedientiam,ait Apoſtolus. Quid quærit amplius,quid quęrit apertius? Item inquit Iulianus,ſi per hominem peccatum intrauit in mundum,peccatum vel ex voluntate eſt,vel ex natura eſt. Si ex voluntate eſt,mala uoluntas eſt quæ peccatum facit: Si autem ex natura eſt,mala eſt natura. Cui reſpondeo, Ex voluntate peccatum eſt. Quærit forte,Vtrum originale peccatum ex voluntate ſit. Reſpondeo prorſus & originale peccatum ex voluntate eſſe: quia hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum eſt,ut in illo eſſet,& in omnes tranſiret. *In lib.2.ad Valerium de nuptijs & concupiſcentia ca. 28.Tom.7. Quę.Iuli. Ibidem. Reſponſio Auguſtini Rurſum quærit Iulianus. Reſponſio Auguſtini.*

Obiectio

Obiectio quorundam contra id quod ſupra dictum eſt, omnes in Adam fuiſſe homines M

Ad hoc autem quod diximus in Adam fuiſſe omnes homines, quidam verborum ſectatores ſic obiiciunt, dicentes, Non omnis caro quæ ab Adam traducta eſt, in eo ſimul exiſtere potuit: quia multo maioris quantitatis eſt, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines deſcenderunt. Quocirca verũ non eſſe aſſerũt, ſubſtãtiã vniuſcuiuſq; in primo fuiſſe parẽte.

Reſponſio, ubi aperitur qualiter fuerunt in Adam ſecundum rationem ſeminalem, & quomodo ex eo deſcenderunt, ſcilicet lege propagationis. N

Quibus reſponderi poteſt, quòd materialiter atque cauſaliter, nõ formaliter, dicitur fuiſſe in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter eſt, deſcenditque a primo parente lege propagationis, & in ſe auctum & multiplicatum eſt, nulla exteriori ſubſtantia in id tranſeunte, & ipſum in futuro reſurget. Fomentum quidem habet a cibis, ſed non conuertuntur cibi in humanam ſubſtantiam, duæ. ſ. per propagationem deſcendit, ad Adam. Trãſmiſit enim Adam. modicum quid de ſubſtantia ſua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id eſt, aliquid modicum de maſſa ſubſtantiæ eius diuiſum eſt, & inde formatum corpus filij, ſuique multiplicatione ſine rei extrinſecę adiectione auctum eſt: & de illo ita augmentato aliquid inde ſeparatur, vnde formãtur poſterorum corpora: & ita progreditur procurationis ordo lege propagationis, uſque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perſpicue intelligentibus patet, omnes ſecundum corpora in Adam fuiſſe per ſeminalem rationem, & ex eo deſcendiſſe propagationis lege.

Quomodo per propagationem deſcendit

Authoritate & ratione probatur, nihil extrinſecum conuerti in humanam ſubſtantiam, quæ ab Adam eſt. O

Quòd vero nihil extrinſecum in humani corporis naturam tranſeat, veritas in euangelio ſignificat dicens, Omne quod intrat in os, in ventre vadit, & in ſeceſſum emittitur. Quod etiam ratione oſtendi poteſt hoc modo, Puer qui ſtatim poſt ortum moritur, in illa ſtatura reſurget quam habiturus erat, ſi viueret vſque ad ætatem triginta annorum nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa ſubſtantia, quę adeo parua fuit mortua, in reſurrectione tam magna erit, niſi ſui in ſe multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiamſi viueret, non aliunde, ſed in ſe augmentaretur illa ſubſtantia. Sicut coſta, de qua facta eſt mulier, & ſicut panes euangelici. Non inficiamur tamen quin cibi & humores in carnem & ſanguinem tranſeant, ſed nõ in veritate humanæ naturæ, quę a primis deſcendit parentibus, quæ ſola in reſurrectione erit, reliqua vero caro, in quam cibi tranſeunt, tanquam ſuperflua in reſurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarumque rerum fomentis coaleſcit.

Magiſter hic non approbatur.
Matt. 15. b

Matt. 14. c
Quod cibi in carnem tranſeunt, ſed non in eam quæ deſcendit ab Adam.

QVO-

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE A PATRIBVS TRANSEAT *in filios, an ſecundum animam, an ſecundum carnem.*

Diſtinct. *XXXI.*

NVNC ſupereſt inueſtigare, qualiter peccatum a patribus traducatur in filios, ſcilicet an ſecundum ſolam animam an ſecundum carnem, ſiue ſecundum vtrunque. Putauerunt quidam ſecundum animam trahi peccatum originale, non ſolum ſecundum carnem: quia non ſolum carnem, ſed & animã ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna ſubſtantialiter trahitur caro: ita etiam de gignentis anima animam genti eſſentialiter deduci ab his exiſtimabatur. Ideoque ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatur, ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatum originale a parente traducitur in prolem. Opinio quorundam male credentiũ animas eſſe ex traduce.

Prædictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo oſtendit. B

Hoc autem fides catholica reſpuit, & tanquam veritati aduerſum damnat: quæ non animas, ſed carnem ſolam, ſicut ſuperius diximus, ex traduce eſſe admittit. Non ergo ſecundum animam, ſed ſecundũ carnem ſolam, peccatum originale trahitur a parentibus. Eſt enim peccatum originale (vt ſupra diximus) concupiſcentia, non quidem actus, ſed vitium. vnde Aug. Ipſa concupiſcentia eſt lex membrorũ vel carnis, quę eſt morbidus quidam affectus, vel languor qui commouet illicitum deſiderium, id eſt, carnalem concupiſcentiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quin in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima fit.

Diſt. 18. litera H. Diſ. præcedentis lit. H

Quare cõcupiſcentia dicitur eſſe in carne li. de nup. & concu. ſparſim.

Cauſam corruptionis carnis oſtendit, ex qua in anima peccatum fit. C

Caro enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo vt cũ ante peccatum vir & mulier ſine incentiuo libidinis & concupiſcentiæ feruore poſſent conuenire, eſſetque thorus immaculatus: iam poſt peccatum non valet fieri carnalis copula abſque libidinoſa concupiſcentia, quę ſemper vitium eſt & etiam culpa, niſi excuſetur per bona coniugij. In concupiſcentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ concipitur, in vitioſa concupiſcentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cum infunditur, maculam trahit qua polluitur & fit rea, id eſt vitium concupiſcentiæ, quod eſt originale peccatum.

Quod propter corruptionem carnis, quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne. D

Ideoq; ipſum peccatum dicitur manare in carne. Caro ergo quæ in cõcupiſcẽtia libidinis ſeminatur, nec culpã habet, nec actũ culpæ ſed cauſam. In eo ergo quod ſeminatur, corruptio eſt: in eo autem quod naſcitur, concupiſcentiæ vitium eſt. Vnde Ambroſi. de verbis

Apoſtoli

Commentario ad 7. Cap. ad Ro. to. 4.

Apoſtoli,ſic ait,Quomodo habitat peccatum in carne,cùm non ſit ſubſtantia,ſed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptũ eſt per peccatum, ipſáque corruptio per conditionem offenſionis manet in corpore,robur tenens diuinę ſententiæ datæ in Adam:cuius conſortio anima maculatur peccato.Per id ergo quod facti cauſa manet,inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc eſt lex carnis.

Ibidem Paulò inferius.

Idem, Non habitat peccatum in anima, ſed in carne, quia peccati cauſa ex carne eſt,non ex anima:quia caro eſt ex origine carnis peccati,& per traducem omnis caro fit cauſa peccati: anima vero non traducitur,& ideo in ſe cauſam peccati non habet. Auguſt. quoque ex carne peccatum animam contrahere in ſermone quodam de verbis Apoſtoli oſtendit,dicens,Vitium cōcupiſcentię eſt,quod anima non ex ſe,ſed ex carne contraxit.Natura quippe humana nō opere dei cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt non ſit in carnem bonum,ſed vitium quo inficitur anima.

Lib.4.contra Iulia. c.4.& plenius ca.9.

De cauſa originalis peccati, quæ eſt in carne, vtrum ſit culpa, an pœna. E

Quod non ſit culpa. probat.

Hic quæri ſolet,Vtrum cauſa peccati originalis,quæ dicta eſt eſſe in carne,culpa ſit,vel pœna,ſiue aliquid aliud.Culpa eſſe non poteſt quia culpa non eſt in re irrationali.Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionem animæ,actualis eſſet, vel originalis. Sed actualis ibi non eſt,nec originalis culpa eſt,quia ipſa cauſa eſt originalis peccati.Si autem pœna eſt,quæ eſt illa?paſſibilitas,vel mortalitas,vel alia corruptio,Hos enim defectus carni ineſſe conſtat.

Hic aperitur quid ſit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quę vitium vel corruptio dici poteſt. F

Ad quod dici poteſt,quod multiplex defectus carnis,& præcipue pollutio quædam quam ex feruore coitus parentum & cōcupiſcentia libidinoſa contrahit caro dum cōcipitur, cauſa eſt originalis peccati,quæ recte vitium,ſiue corruptio carnis appellari poteſt. Quæ fœditas maior videtur eſſe in carne concupiſcentialiter traducta, quàm in ea vnde traducitur. Ex quod vitium vel corruptio ſit in carne ante coniunctionem animæ,effectu probatur, cùm anima infunditur,quæ ex corruptione carnis maculatur,ſicut in vaſe digno ſcitur vitium eſſe,cùm vinum infuſum aceſcit.

Inductus ſimilium oſtendit non abſurde dici filios trahere peccatum a parentibus, etiam mundis. G

Ne autem miremur & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere a parentibus, iam per baptiſmum ab illo peccato mundatis,diuerſarum ſimilitudinum inductione id poſſe fieri inſinuat Aug.in lib.de baptiſmo paruulorum,inquiens, Quomodo præputium per circuncifionem auſertur, manet tamen in eo quem genuerunt circuncifi, quomodo etiam palea quæ opere humane tanta diligentia ſeparatur,manet tamen in fructu qui depurgato naſcitur tritico:ita peccatum quod in parentibus per baptiſmum

Cap.8. li.3

mum mundatur, manet in eis quos genuerũt. Ex hoc enim gignũt, quod adhuc venuſtum trahunt, non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non enim generant parentes filios ſecundum illam generationem, qua denuo nati ſunt, ſed potius ſecundum illam, qua carnaliter & ipſi primum ſunt generati. *Cap. 9. li. 2. Li. 2. ca. 27 & 28.*

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

Iam oſtenſum eſt quid ſit originale peccatum, & qualiter a parẽtibus in filios, & per carnem in animam tranſeat. Ex quibus etiam innoteſcit, quare dicatur originale peccatum: ideo ſcilicet, quia ex vitioſa lege originis noſtræ, in qua concipitur, ſcilicet carnis libidinoſa concupiſcentia traducitur, ut ſupra dictum eſt. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti ſumus, ideo peccatum traximus quia & Chriſti corpus ex eadem carne formatum eſt quæ ab Adam deſcendit: ſed eius conceptus eſt celebratus non lege peccati, id eſt, concupiſcentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, imo operatione ſpiritus ſancti. Noſter vero conceptus non fit ſine libidine, & ideo non eſt ſine peccato. Quod euidenter Aug oſtendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur, ſine libidine non eſt parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne naſcentium non poteſt ſine peccato eſſe conceptus, vbi peccatum in paruulos non tranſmittit propagatio, ſed libido: nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato naſci, ſed fœditas libidinis quam homines habent ex illius primi iuſtiſſima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obſtricti ſunt filii iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus ſum & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia niſi conceptio ſic fieret in carne, anima ex carnis coniũctione concupiſcentiæ uitium non traheret. *Præſenti diſtin. lit. B. Matt. 3. d. Pſal. 1. Cap. 2. in medio to. 5. Ephe. 2. d. Pſal. 50.*

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

Sed ad hoc opponitur hoc modo, in ipſo cõceptu vbi dicitur trãſmitti peccatum, propagatur caro, nec tamẽ tunc infunditur anima ſecundum phyſicos, ſed iã effigiatis corporibus, quod etiã Moyſes in Exo. aperte ſignificat vbi ait de percuſſura mulieris prægnatis. Si quis, inquit, percuſſerit mulierem prægnantem & abortum fecerit, ſi adhuc informe fuerit perperium, mulctabitur pecunia: ſi autẽ formatum fuerit, reddat animam pro anima. Formatum vero intelligitur, propria anima animarum: & informe, quod nondum habet animam. In ipſo ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum tranſmittitur, cum peaccatum nõ poſſit eſſe ubi anima non eſt? Ad quod dici poteſt, quia in illo conceptu dicitur peccatum tranſmitti, non quia peccatum originale ibi ſit: ſed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatũ fit in anima cum infunditur. Et vtrunque uocatur conceptus, ſcilicet cum & caro propagatur formamque corporis humani recipit, *Exod. 21. Reſponſio cum Solutione.*

Mat. 1. & cum anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum eſt in ea. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio.

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM DIMITTATVR IN BAPTISMO CVM *& poſt ſit illa concupiſcentia quę dicitur originale peccatum.*

Diſtinct. XXXII. A

Qualiter peccatum originale deleatur ſeu curetur.

In lib. de nuptijs & concupiſcentia. 1. c. 25. & 7. & ca. 23. ibid. Eccl. 18. d

QVONIAM ſupra dictum eſt originale peccatum eſſe vitiũ concupiſcentiæ, aſſignatumque quomodo a parentibus trahatur & originale dicatur: ſupereſt inueſtigare quomodo in baptiſmo dimittatur, cum etiam poſt baptiſmum remaneat concupiſcentia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non eſſe concupiſcentiam: vel non remitti in baptiſmo. Manet quippe, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius vitioſis deſiderijs non obedire præcipimur, quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus & continẽtibus. Sed licet remaneat concupiſcentia poſt baptiſmum, non tamen dominatur & regnat ſicut ante: imo per gratiam baptiſmi mitigatur & minuitur, vt poſt dominari non valeat, niſi quis reddat vires hoſti eundo poſt concupiſcentias. Nec poſt baptiſmum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, ſed tantum pœna peccati eſt: ante baptiſmum vero pœna eſt & culpa.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittatur, ſcilicet extenuatione ſui, & ſolutione reatus. B

Authoritates de vno modo remiſſionis. Ca. 39 li. 1 Rom. 6. a

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo, quia per gratiam baptiſmi vitium concupiſcentię debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, niſi conſenſu reddantur ei vires, quia & reatus ipſius ſoluitur. Vnde Aug. in lib. de baptiſmo paruulorum, Gratia per baptiſmum id igitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur, non ita ut in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur & non ſit, ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, in carne habet concupiſcentiam cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo ſuperet, ſi tamen non in vacuum gratiam eius ſuſcepit. Non itaque hoc præſtatur in baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ eſt in membris, prorſus extinguatur & non ſit, ſed vt quicquid mali ab homine factum, cogitatumque eſt, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & a ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine. Ecce hic aperte oſtendit, ea ratione dimitti in baptiſmo, non quia non maneat poſt baptiſmum, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idem ipſe oſtendit, eo modo etiam dimitti in baptiſmo,

1. Cor. 6. a

Authoritates de alieno li.2. ibi. cap. 28.
Rom.6.b

tiſmo,quia baptiſmi gratia concupiſcentia ipſa mitigatur & minuitur in eodem libro ita dicens,Lex carnis,quam Apoſtolus appellat peccatum cum ait, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore:non ſic manet in membris eorum;qui ex qua & ſpiritu ſancto renati ſunt, tanquam non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena ſit remiſſio peccatorum.ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum , niſi illicito conſenſu quodam modo reuiuiſcat,& in regnum proprium dominationemq; reuocetur.Hic aperte inſinuatur,in baptiſmo concupiſcentiam debilitari,ex quo & dicitur dimitti,non ſolum ideo quia reatus ibi ſoluitur. Quem remiſſionis modum alijs etiam pluribus teſtimonijs ſcriptura edocet .

Libe.2.in principio.

Ait enim Aug.contra Iulianum, Lex quę in membris eſt, vitiũ carnis eſt, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit . Sed lex iſta eſt q̃ in membris remiſſa eſt regeneratione ſpirituali,& manet in carne mortali. Remiſſa eſt,quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles.Manet autem,quia operatur deſideria, contra quæ dimicant etiam fideles.Idem in ſermone quodã de concupiſcentia carnis,Per gratiam baptiſmatis & lauacrum regenerationis ſolutus eſt & ipſe concupiſcentiæ reatus , cũ quo erat natus, & quicquid antea conſenſiſti malæ concupiſcentiæ , ſiue cogitatione,ſiue locutione, ſiue actione. Idem in lib. de nuptijs & concupiſcentia.Concupiſcentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum,quęcunq; tamen proles naſcitur obligata eſt originali peccato.Item,Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo.non vt non ſit,ſed vt non imputetur in peccatum.Hoc eſt enim non habere peccatum, non eſſe reum peccati. Quomodo ergo alia paccata prætereunt actu,& remanent reatu, vt homicidium & ſimilia, ita econuerſo fieri poteſt vt concupiſcentia prætereat reatu, & remaneat actu.Ex prædictis euidenter monſtratur,quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

Lib.1.contra duas epiſtolas Pelagia. Cap. 13. quo ad ſententiam. Lib. 1. de nuptijs & concupiſ. c. 25.26.& 27.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptiſmo id luatur. C

Quidam dicunt carnem mundari ab illa pollutione, alij non. Inconuenientiam adducit contra illos, qui negant carnem mundari a pollutione.

Solet autem hic quæri,Vtrũ & ipſa caro in baptiſmo ab illa fœditate purgetur,quã in conceptione ex concupiſcẽtia libidinoſa contraxit. Quibuſdã videtur, quod ſicut anima a reatu purificatur,ita & caro ab illa pollutione purgatur:vt ſicut duob. cõpletur myſteriũ baptiſmi.ſ. a qua & ſpiritu:ita ibi duo purgentur, anima ſcilicet a reatu,& caro ab illa contagione,quod quidem probabile eſt.Alij vero putant tantum animam ibi mundari, carnem vero non ab illa fœditate purgari.Si vero remanet illa fœditas vſque ad procreationem filiorum,quæ fit in concupiſcentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi:& magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis,quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinente,trahitur polluta ,& in concupiſcentia concipitur, vnde & polluitur:& ita ex duplici cauſa contaminatur.Vnde & maior

videtur pollutio carnis in prole, quam fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda ſeminetur, & in concupiſcentia ſeminis concipiatur: non tamen maiorem fœditatē trahit, quàm caro vnde ſeminatur, habuit. Quanuis etiam ſi fœdior atque immundior ſit caro prolis, & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non tamen inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec abſurdum eſſe dicunt, ſi carnis natura magis in poſterioribus corrupta trahatur, neque ex ipſa magis corrupta anima amplius inficiatur.

Reſponſio illorum.

Ex quo authore ſit illa concupiſcentia, Deo ſcilicet uel alio. D

Præterea quæri ſolet, Vtrum concupiſcentia quæ poſt baptiſmū remanet, & tantum pœnalitas eſt, ante baptiſmum vero pœna erat, & culpa: ex Deo authore ſit, uel ex alio. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia inquantum pœna eſt, Deū habet authorem: inquantū vero culpa eſt, diabolum ſiue hominem habet authorem.

Reſponſio quorundā falſa.

Qua iuſtitia animę mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cum non poſſit uitare. E

Solet etiam quæri, qua iuſtitia teneatur illo peccato anima innocens, a Deo creata, cum non ſit in poteſtate ſua illud vitare. Non enim per liberum arbitrium illud committitùr; quia non prius eſt anima, quàm illi peccato eſt obnoxia. Ad hoc quidam dicitur ideo animam ream eſſe illius peccati, licet munda a Deo ſit creata, quia cum infunditur corpori, condelectatur carni, ex quo peccatum contrahit. Quod ſi eſſet, iam non originale, ſed actuale diceretur. Potius ergo ideo recte poteſt dici imputari animæ illud peccatum, qđ ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit. quia, vt ait Augu. in lib. de ciuitate Dei, Nō fuit corruptio corporis, quæ aggrauat animā, cauſa primi peccati, ſed pœna: nec caro corruptibilis animā peccatricem fecit, ſed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Congrua reſponſio & vera. libr. 14. ca. to. 5.

Vtrum illud peccatum ſit uoluntarium, vel neceſſarium. F

Illud etiam non immerito quæri poteſt, Vtrum pecccatum originale debeat dici voluntarium, vel neceſſarium. Et neceſſariū poteſt dici, quia vitari non poteſt, Vnde & propheta dicit, De neceſſitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongrue appellatur, quia ex voluntate primi hominis proceſſit, vt Augu. in 1. lib. de retract. oſtendit, dicens, Iſtud quòd in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, nō abſurde vocatur voluntarium, quia ex prima hominis malaſuoluntate cōtractum, factum eſt quodam modo hæreditarium.

Quod voluntarium poteſt dici & neceſſarium. Pſal. 24. Cap. 5.

Quare Deus animam corpori iungit, ſciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

Si vero quæritur, cur Deus qui fecit animam ipſam ſine macula, & ſcit eam ex corporis coniunctione macula peccati cōtrahere, & aliquando ante baptiſmū ſeiungi ab ipſo corpore & ſic damnari,

 Ro.11.d

eam corpori iungit. Reſpondemus, ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniuſte id a Deo fieri. Ipſe enim non incõgrue humanæ conditionis modum, quem a principio inſtituit, licet peccata hominum interceſſerint, ſine immutatione continue ſeruat: Corpora de materia a principio ſine vitio facta fingens, animasque de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cum ergo vtraque hominis natura a Deo ſine vitio ſit inſtituta, licet a ſe peccato ſit uitiata: non ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, ſiue ab hominum multiplicatione deſiſtere.

An anima ſit talis qualis a Deo creatur. H

Quũ quidam probat non eſſe talem.

Hic a quibuſdam quęri ſolet, Vtrum anima talis ſit ante baptiſmum, qualis a Deo creatur. Quod non eſſe probare conantur hoc modo, Anima in corpore crreatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm cito ergo eſt, peccatum habet, nec prius fuit, q̃ peccatum habuit, non eſt ergo talis, qualis a Deo creatur. Creatur enim a Deo innocens, & ſine vitio: & nunquam talis eſt, Ad quod dici po eſt, quia non omnino talis eſt, qualem eã Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei ſine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione a conditore ſuſcepit, quam bonitatem per peccatum penitus non amiſit, ſed uitiatam habuit, quam Deus tamen ſine uitio fecit. Si enim res bona nõ eſſet anima, in ea malum eſſe nequiret, cum non poſſit malum eſſe niſi in bono, vt poſt dicetur. Non ergo omnino talis eſt anima, qualis a Deo creata, Sicut quis pollutas habens manus, nõ tale habuit pomũ, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Solutio.

Diſtinct. 34. lite. D

An animę ex creatione ſint æquales in donis naturalibus. I

Illud quoque non incongrue quæri ſolet, Vtrum omnes animæ ex creatione æquales ſint, an aliæ alijs excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipſa creatione aliæ aliis excellãt in naturalibus donis, vt in eſſentia alia alijs ſit ſubtilior, & ad intelligendum memorandumq; habilior, vtpote acutiori ingenio, & perſpicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cũ in angelis ita fuiſſe conſtet. Et licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant, tamen ante baptiſmum a corpore diſcedẽtes parem pœnam, & poſt baptiſmum ſtatim æqualem coronam ſortiuntur: quia ingenii acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIVM PATRVM PARVVLI ORIGINALITER *trahant vt peccatum Adæ.*

Diſtinct. XXXVIII. *A*

Prædictis adijciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos tranſeant, ſicut illud primi hominis delictum in

Vtrum originale pec-

catum per peccata proximorum parentum multiplicetur & intendatur in omnes carnaliter genitos diximus redundaſſe. Etſi peccata parentum tranſeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerut ab Adam vſque ad ipſos,an aliquorum & non omnium dicere.

Quid ſuper hoc Aug.in Enchiridio dicere videtur. B

Cap. 47. Tom. 3. Exo.20.a De hoc Aug.in Enchiridio ambiguè diſſerit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia ſarcina in pœna æterna grauarentur paruuli:ſed tantum eorum parentũ, qui eos à quarta generatione præceſſerunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod.dominus ait,Ego ſum deus viſitans iniquitates patrum vſque in tertiam & quartam generationem: quaſi peccata parentum proximorum tantùm paruulis imputentur,& non alia: quod eſt per moderationem diuinæ miſerationis.

Eorum ponit documenta, qui dicunt tranſire in paruulos parentum delicta. C

Ibidem ca. 44. & 46. Et quòd non illud ſolum primi hominis delictũ paruulos teneat, ſed etiam alia,illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modo maiores,dicuntur baptizari in remiſſionem peccatorum per pluralem numerum,non per ſingularem in remiſſionẽ peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Pſal. 50. Non dicit,in iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantùm illud vnum peccatum originale, ſed etiam plura quæ in peccato Adæ reperiri poſſunt,& alia parentum peccata paruulis imputari.

Quòd in illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

Cap.45. Quòd verò in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Aug.in Enchiridio inſinuat,Poſſunt, inquit, intelligi plura peccata in vna tranſgreſſione Adæ,ſi in ſua quaſi membra diuidatur.Nam & ſuperbia eſt illic, quia homo in ſua potiùs eſſe quàm dei poteſtate dilexit: Et ſacrilegium,quia deo non credidit: Et homicidium,quia ſe in mortem præcipitauit:Et fornicatio ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt: Et furtum, quia cibus prohibitus vſurpatus eſt: Et auaritia,quia plus quàm ſufficere illi debuit,appetiuit:& ſi quid aliud in hoc vno peccato inueniri poteſt.

De parentum peccatis, an paruulos teneant. Ibi.c. 46. Exo. 20.a Deinde de parentum præcedentium peccatis vtrum paruulis imputentur,magis opinando quàm aſſerendo diſceptat, ita inquiẽs, Parentum peccatis paruulos obligari, non ſolùm primorum hominum,ſed etiam ſuorum de quibus ipſi nati ſunt,non improbabiliter

Pſal.50. dicitur. Illa quippe diuina ſententia, Reddam peccata parentum in filios,tenet eos ante regenerationem vſque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato,cùm & hoc rectè dici poſſet:ſed iniquitates & peccata dicere maluit,quia & in illo vno quod in omnes homines pertrãſiit,atque tam magnum eſt,vt eo mutaretur in neceſſitatem mortis humana natura,reperiuntur (ſicut ſuprà diſſerui) plura peccata &

alia parentũ:quæ non ita poſſunt mutare naturam, reatu obligant filios,niſi gratia dei ſubueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipſo Adam vſq; ad patrem ſuum * progenerationibus ſuis quiſque ſuccedit,non immeritò diſceptari poteſt: vtrum omniũ ma lis actibus,& multiplicatis delictis originalibus, qui naſci ur implicetur:vt tantò peiùs,quantò poſteriùs,quiſque naſcatur. An propterea deus in tertiam & quartam generationem de peccatis parentum poſteris eorum comminetur, quia iram ſuam quantùm ad progeneratorum culpas, non extendit vlteriùs moderatione miſerationis ſuæ:ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia ſarcina in ipſa æterna damnatione præmerentur, ſi cogerentur ab ipſo initio generis humani omnium præcedentium parentum ſuorum originaliter peccata contrahere,& pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta,ſcripturis ſanctis diligentiùs perſcrutatis ac tractatis,valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perſpicuum fit lectori, Auguſtinum ſuperiora dixiſſe non aſſerendo,ſed diuerſorum opiniones referendo.

In ench. Cap. 47. **alias pro generatoribus.* *Vide opiniones varias.*

Oſtendit Auguſtinum ſibi fore contrarium,ſi id ſentiret. E

Alioquin ſibi ipſi contradicere oſtenderetur, qui in eodem libro omnium mitiſſimam dicit eſſe pœnam paruulorum, qui originali tantùm tenentur peccato,his verbis,Mitiſſima ſanè pœna eorũ erit, præter qui peccatum quod originale contraxerunt, nullum inſuper addiderunt:& in cæteris qui addiderunt, tantò quiſque ibi tolerabiliorem habebit damnationem,quantò minorem haquerit iniquitatem. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarũ pœnarum eſſe leuiſſimam. Quod ſi eſt, non ergo peccatis patrum præcedentiũm obligantur,niſi Adæ. Si enim pro peccatis parentũ actualibus æternaliter punirentur,& pro ſuo originali, non iam minùs, ſed fortè magis,quam ipſorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis,ſed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur:pro eo nullam aliam ignis materialis vel conſcientiæ vermis pœnam ſenſuri, niſi quod dei viſione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati ſunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muuiri videtur, ſcilicet, quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando ſcriptura eſſe ſignificat,vt etiã plurali numero,ita determinat Auguſt. in eodem libr. Quia in ſcripttura per ſingularem numerum pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet:vt ibi, Ora ergo ad deum,vt auferat à nobis ſerpentem: non ait, Serpentes,quos patiebatur populus, Et econuerſo per pluralem ſignificatur ſingularis numerus: vt in euangelio, Mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus eſt, cùm loqueretur de Herode. Et in exodo, Fecerunt deos aureos, cùm vnum fecerint vitulum: de quo dixerunt, Iſti ſunt dij tui Iſrael. Ita

Enchiridiỹ. Cap. 93. *Determinatio eorumque illi opponebant. Cap. 44.* *Num. 21. b* *Mat. 2. c* *Exo. 32. a*

& illud originale vnum plurali numero ſignificatur, cùm dicimus, paruulos in peccatorum remiſſionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

An actuale peccatum Adæ ſit grauius cæteris. F

Quare quibuſdam grauius videtur eſſe cæteris.

Hic quæri ſolet, Vtrum peccatum Adæ tranſgreſſionis ex quo proceſſit originale, & in quo plura ſuperiùs notata ſunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibuſdam ita eſſe videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: ſicut Aug. dicit in enchiridio. Illud vnum peccatum in loco & habitu tantæ fœlicitatis admiſſum, tam magnum eſt, vt in vno homine originaliter & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in lib. de ciuitate dei, Tantò maiori iniuſtitia violatum eſt illud mandatum, quantò faciliori poterat obſeruantia cuſtodiri. Nondum. n. ipſi voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœna trāſgreſſionis poſtea ſecutū eſt. His alijſq; vtuntur authoritatibus, qui illud peccatū cæteris aliorum hominum peccatis grauius eſſe dicunt. Quod ēt ratione oſtendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totum humanū genus vitiauit ac morti vtiq; ſubdidit, quod nullo alio peccato factum eſt. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quam aliquod aliud.

Cap. 48. Lib. 14. ca. 11. & c. 15

Poſt authoritates ponit etiam rationes eorum.

Reſponſio contra illos, vbi alia peccata oſtenduntur illo maiora. G

Ad quod dici poteſt, quia licet illud peccatum humanam naturā mutauerit in neceſſitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non eſt tamen putandum grauius fuiſſe peccato in ſpiritum ſanctum, quod neque hic, neque in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd verò totam humanam naturam corrupit, nō ideo eſt quia grauius fuerit cunctis alijs peccatis: ſed quia ab homine cō miſſum eſt, quando in vno homine tota humana natura conſiſtebat, & ideo tota in eo corrupta eſt: maioremque effectum mali intulit quantùm ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, ſed non quantùm ad pœnam æternam quam grauiorem non meruit, quàm plures poſteà meruerunt per alia peccata: imò alios grauiorem promeruiſſe credimus iram quàm Adam meruerit.

Mat. 12. 6.

In quo habens maiorem effectū mali in quo minorem.

Ad iſtud peccatum ſit primis dimiſſum parentibus. H

Si verò quæritur, an illud peccatum fuerit dimiſſum primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam conſecutos. Vnde Auguſtinus in libro de baptiſmo paruulorum ait, Sicut illi primi parentes poſteà viuendo creduntur per domini ſanguinem ab extremo liberari ſupplicio, non tamen illa meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccatis, etiam remiſſis peccatis, ſi homo in ea iuſtè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Lib. 2. c. 44

Quòd peccata parentum viſitantur in filios, & quòd non ſunt aduerſa quæ deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

Et licet peccatis parentum, niſi Adæ, paruuli non obligentur, non eſt

eſt tamen diſtendum peccata parentum in filios redundare, ſicut dominus in Exodo ad Moyſen ait, Ego ſum deus fortis, zelotes, viſitans iniquitates patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me. His verbis apertè inſinuatur, quòd deus reddit peccata patrum ſuper filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduerſari quod dominus ait in Ezechiele, Quid eſt quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium illud, dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt? Viuo ego, dicit dominus, ſi erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Iſrael. Ecce omnes animæ meæ ſunt, vt anima patris, ita anima filij mea eſt: & anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. His verbis videtur deus corrigere per prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationē, iniuſtitia videtur dei eſſe, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iuſtum eſt alium peccare, & alium peccata luere?

Exo. 20. a *Authoritatem inducit quæ illi aduerſari videtur.* *Eze. 18. a*

Determinatio præmiſſarum authoritatum conuenientiam oſtendens. K

Sed, vt ait Hierony. Ne lex & prophetæ, i. Exod. & Ezechiel, imò ipſe deus qui & hic & ibi locutus eſt, in ſententia diſcrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios, addit, His qui oderunt me per quod euidenter oſtendit, non ideo puniri filios quia peccauerunt patres, ſed quia eis ſimiles quodam hæreditario malo deum oderunt. Illud ergo quod in Exod. dominus dicit, ſicut Hierony. tradit, non id ſonat quod multi exiſtimant: nec eſt ſimile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hieronym. ſuper illud Ezech & Augu. ſuper pſal. Deus laudem meam ne tacueris, de filijs peccata patrum imitantibus accipiendum cenſent: ſuper quos dicitur deus reddere peccata patrum, quia punit eos eò quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit deus in propheta, quod antè dixerat in lege: ſed quomodo intelligēdum ſit, aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Tomo 5. explanatione ad 8. ca. Ezechielis. *Hier. 31. In tom. 8. enarratione ad pſa. 108. In expoſitione Verſus, In memoriā redeat iniquitas patrū eius.*

Quare dixerit, in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantùm commemorauit. L

Veruntamen ſi de imitatoribus malorū illud accipitur, quare tertiam & quartam generationē tantum commemorauit, cùm in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cùm & illi omnes mali ſint, qui quorunlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres ſpecialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari ſolent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit, quia ſolent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeāt: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hęredes

Solutio. Gre. li. 15. mor. c. 22.

hæredes per imaginationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Loco prædicto.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundum myſterium. M

Quod etiam myſtice intelligendum eſſe oſtenditur, ex eo quòd parabola dicitur. Si enim parabola eſt, vt ait Hieronymus aliud verbis ſonat, aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita ediſſerunt: Patrem in nobis eſſe dicunt, leuem punctum ſenſuum, ſcilicet primum motum ſuggeſtionis vel cogitationis: Filium verò, ſi cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur conſenſus, & delectatio mulieris: Nepotem, ſi quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel complere decreueris: in quo notatur conſenſus viri, ſiue patratio peccati. Pronepotem autem, ſi nõ ſolum feceris, ſed in eo glorieris: & hæc eſt quarta generatio, non quia tres præceſſerint: ſed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui eſt quaſi pater, enumeratur. Deus ergo primos & ſecundos ſtimulos cogitationum, quos Græci propatheias vocant, ſine quibus nullus hominum eſſe poteſt, non puniet æternaliter: ſed ſi cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere nolent, quæ ſunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Prou. 2. e

Per quid, probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter. N

Ibidem paulo inferius. Gene. 9. d

Ad probandum verò, vt ait Hierony. quòd primus pulſus cogitationis non puniatur æternaliter à deo, illud de Geneſ. afferendum eſt. Chan enim peccauit, irridens nuditatem patris. & ſententiam non ipſe, ſed filius eius Chanaan accepit. Maledictus Chanaan, ſeruus erit fratrum ſuorum. Quæ enim iuſtitia eſt, vt pater peccauerit, & filius punitus ſit? Sed in myſterio illud factum eſt.

QVAE DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT. *Diſtinct.* XXXIIII.

A

De peccato actuali ſecundum eius cauſalitatem.

POST prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam conſideranda ſunt, ſcilicet quæ fuerit origo & cauſa primi peccati: vtrũ res bona, an res mala: Poſteà in quare ſit peccatũ: Deinde, quid ſit peccatũ, & quot modis fiat, & de differentia ipſorum peccatorũ.

Quæ fuit origo & cauſa peccati prima.

Cauſa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid malũ vnde oriretur. Cum enim originem & cauſam habuit, aut ex bono aut ex malo habuit. Sed malum antè non erat: ex bono ergo ortum eſt. Priùs enim in angelo ortum eſt peccatum, & poſteà in homine. Et quid erat angelus, niſi bona natura dei? Non ex deo ortum eſt malum quod fuit in angelo: non ex alio quàm ex angelo: ex bono ergo ortum eſt. Vnde Auguſtinus in reſponſionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat. Si ex natura peccatum eſt, tunc mala eſt natura, ait, Quæſo vt ſi poteſt, reſpondeat. Manifeſtũ eſt ex volũtate mala, tanquã ex arbore mala,

Id eſt in. 2. lib. de nup. & concu. ad Va.

fieri

fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: ſed ipſam mala voluntatem vnde dicit exortam niſi ex bono? Si enim ex angelo: quid eſt angelus, niſi bonum opus dei? Si ex homine: quid erat ipſe homo, niſi bonum opus dei? Imo quid erant hæc duo antequàm in eis oriretur mala voluntas, niſi bonum opus dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri poſſet niſi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præceſſit, ſed ex bono originem habuit. Hic aperte dicitur primam cauſam & originem mali bonam fuiſſe naturam. Et nihilominus oſtenditur cuius peccati fuerit cauſa, ſcilicet malæ voluntatis. *lerium ca. 23. tom. 7. & quod ſenſum li. 1. cum Iulia. cap. 3.*

Quod mala voluntas ſecundaria cauſa fuit malorum. C

Mala autem voluntas illa angeli & hominis cauſa eſt etiam malorum ſubſequentium, ſcilicet malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Aug. in Ench. Nequaquam dubitare debemus rerum bonarum, quę ad nos pertinent, cauſam non eſſe niſi bonitatem dei. Malarum vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, poſtea hominis: hoc primum eſt creaturæ rationalis malum, id eſt, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id eſt, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id eſt, a deo cauſam eſſe malarum rerum ad nos pertinentium, quia cauſa eſt tam peccatorum, quàm pœnarum quibus præmitur humana natura. Prima ergo origo & cauſa peccati bonum fuit: & ſecunda, malum quod ortum eſt ex bono. *Capi. 23. Tomo 3. cap. 24. ib.*

In qua re ſit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

Oſtenſa origine mali, ſupereſt videre in qua re ſit malum, ſcilicet an in re bona, an in re mala. Qui recte acuteque ſapit, non niſi in bono malum eſſe intelligit, id eſt, in natura bona. Malum enim eſt corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonum non eſt, non poteſt eſſe corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non poteſt eſſe niſi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora quæ (vt ait Auguſt. in Ench.) ſunt priuationes boni eius quod dicitur ſanitas: ita & animorum quæcunque ſunt vitia, naturalium ſunt priuationes bonorum. Quid eſt enim aliud quod malum dicitur, niſi priuatio boni? bonum enim minui malum eſt: quanuis quantumcũque minuatur, neceſſe eſt vt aliquid remaneat, ſi adhuc natura eſt. Non enim conſumi poteſt bonũ quod eſt natura, niſi & ipſa natura conſumatur. Cũ vero corrumpitur: ideo malum eſt eius corruptio, quia eam qualicunque priuat bono. Nã ſi nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet aũt, adimit ergo bonũ. Quandiu itaque natura corrumpitur, in eſt ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullũ eſt quod dicitur malũ, ſi nullũ ſit bonum: ſed bonum omnino malo carens, integrum bonum eſt. Cui vero ineſt malum, vitiatum vel vitioſum bonũ eſt, nec malum vnquam poteſt eſſe vllum, vbi eſt nullum bonum. Vnde *Cap. 13. Ibi. cap. 12. Ib. cap. 14.*

de

de res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantum natura eſt, bonum eſt, nihil aliud dici videtur, cum vitioſa natura mala natura eſſe dicitur: niſi malum eſſe quod bonum eſt, nec malum eſſe niſi quod bonum eſt. Hac contextione euidenter inſinuatur malum nõ poſſe eſſe, niſi in re bona: vbi etiam, licet abſurdum videatur, manifeſte dicitur eſſe malum, quod bonum eſt.

Quod ex præmiſſis ſequitur, ſcilicet quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum. E

Cap. 13. Ibi. c. 14. Ex quo colligitur, nihil aliud ſignificari cum dicitur homo malus, niſi bonum malum. Vnde Aug. in eodem ſubdit, quid eſt malus homo niſi mala natura? quia homo natura eſt. Porro ſi homo aliquod bonum eſt, quia natura eſt: quid aliud eſt malus homo, niſi malum bonum? Tamen cum duo iſta diſcernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo eſt: nec ideo bonum, quia iniquus eſt: ſed bonum, quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam, ſi vitioſa ſit, inquantum natura eſt, bona eſt: inquantum vitioſa, eſt, mala eſt.

Quòd regula dialecticorum de contrarijs fallit in his, ſcilicet bono eſt malo. F

Ideoq; in his contrarijs, quę bona & mala vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus enim potus aut cibus ſimul dulcis eſt & amarus. Nullum ſimul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac pene in omnibus reperitur contrarijs, vt in vna re ſimul eſſe non poſſint. Cum autem bona & mala nullus ambigat eſſe contraria non ſolum ſimul eſſe poſſunt, ſed mala omnino ſine bonis & niſi in bonis eſſe non poſſunt. Et hæc duo contraria ita ſimul ſunt, vt ſi bonum non eſſet in quo eſſet malum, prorſus nec malum eſſe potuiſſet: quia nõ modo vbi conſiſteret, ſed vnde oriretur corruptio non haberet, niſi eſſet quod corrumperetur, quoniam nihil eſt aliud corruptio, quã boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta ſunt: & niſi in bonis nõ

Ibi. c. 15. ſunt nec fuit prorſus vnde oriretur vlla mali natura, niſi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta eſt voluntas mala.

Epilogum facit, ad alia tranſiturus. G

Ex his aperitur, quod primo & ſecundo ſupra inueſtigandum diximus. ſ. quæ fuerit origo mali, & in qua re ſit. Ex bona enim re ortum, & in re bona conſiſtere præmiſſis teſtimonijs comprobatur.

Sententiæ illi qua dictum eſt bonum eſſe malum, opponitur de prophetia quæ ait, Veh his qui dicunt bonum malum. H

Ibi. ca. 13. Eſa. 5. ℓ Determinatio Augu Enchiridij Cap. 13. & cap. 19.

Ad hoc autem quod dictum eſt malum eſſe quod bonum eſt, quidam ſic opponunt. Si bonum malum eſſe dicimus, incidimus in illã ſententiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicunt bonũ malum, & malum bonum. Igitur ſi hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum eſſe malum, & econuerſo. Hoc autem Aug. in eodem lib. determinat, dicens, id quod dictum

eſt

eſt in prophetia, intelligendum eſt de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica deteſtatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum eſſe iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo eſt, malum eſſe, & bonitatem eſſe iniquitatem, opùs dei culpat, quod eſt homo. & vitium hominis laudat, quod eſt iniquitas.

QVID SIT PECCATVM.

Diſtinct. XXXV. A

Post hæc videndum eſt quid ſit peccatum. Peccatum eſt, ut ait Aug. omne dictum, vel actum, vel concupitum, quod fit contra legem dei. Idem in lib. de duabus animabus, peccatum eſt volũtas retinendi vel conſequendi quod iuſtitia vetat. In vtraque aſſignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima deſcriptione oſtenditur peccatum eſſe voluntas mala, ſiue locutio & operatio praua, id eſt, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera vero tantum oſtenditur eſſe actus interior. Voluntas enim, vt in ſuperioribus dictum eſt, motus animi eſt: actus ergo interior eſt. Ambr. quoque in lib. de paradiſo ait, quid eſt peccatum, niſi legis diuinæ præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorum? Ego in præuaricante peccatum eſt, ſed in mandante culpa non eſt. Non enim conſiſteret peccatum, ſi interdictio non fuiſſet. Non conſiſtente autem peccato, non ſolum malitia, ſed etiam virtus fortaſſe non eſſet: quę niſi aliqua malitiæ fuiſſent ſemina, vel ſubſiſtere, vel eminere non poſſet. Ecce præuaricationem legis & inobedientiam definit Ambroſius eſſe peccatum.

De peccato actuali ſecundum eius quidditatem & definitionem. Libr. contra Fauſtum Mani ch. 22. cap. 27. to. 6. c. 11. to. 6. & retract. li. 1. ca. 15. Ca. 8 to. 4.

Diuerſorum ſententias de peccato ponit. B

Quocirca diuerſitatis huius verborum occaſione, de peccato plurimi diuerſa ſenſerunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantũ eſſe peccatum, & non actus exteriores: Alij, voluntatem & actus. alij neutrum dicentes, omnes actus eſſe bonos, & a deo & ex deo authore eſſe, malum autem nihil eſſe, vt ait Augu. ſuper Ioan. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. i. peccatum quod nihil eſt: & nihil fiunt homines, cum peccant. Supra etiam dixit Auguſt. quòd malum eſt priuatio boni, vel corruptio boni. qui etiam in li. 83. q. ait. Summum malum nullum modum habet, caret enim omni bono. At modus aliquid boni eſt: non igitur eſt, quia nulla ſpecie continetur: totumque hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertum eſt. Item in dogmatibus eccleſiaſticis dicitur malum vel malitiam non eſſe a deo creatam, ſed a diabolo inuentam, qui & ipſe bonus creatus eſt. Idem etiam in lib. contra Manichæos, quid ſit peccatum oſtendit, dicens, Peccare quid aliud eſt, niſi in veritatis prę ceptis, vel in ipſa veritate errare? Quod ſi non voluntate faciunt, peccatores iniuſte iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum quidue dicendum?

Triplex opinio de peccatis. Ioan. 1. a In tom. 9. tractatu 1. ad ca. 1. Diſt. 34. litera D. Quæſt. 6. Tomo 4. Capi. 57. Tomo 3. Qui dicitur de fide contra Manich. c. 8. Tom. 6.

Vera

Vera ſententia de peccato proponitur. C

Mat. 7. e Sane dici poteſt & libere tradi debet, peccatum eſſe actum malū interiorem & exteriorem, ſcilicet malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipue tamen in voluntate conſiſtit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantum ſunt, eſſe naturas, & ideo bona, inquantum vero mala ſunt, eſſe peccata. D

Diſt. præcedente lit. B & præſenti lit. B. Quidam autem diligenter attendentes verba Auguſt. quibus ſupra & in alijs ſcripturæ locis vtitur, non indocte tradunt voluntatē malam & actus malos inquantum ſunt vel inquantum actus ſunt, bona eſſe: inquantum vero mala ſunt, peccata eſſe: qui voluntatem & actum quemcunque bonam dei naturam eſſe dicunt, inquantum actus eſt vel voluntas, ex deo authore eſſe, inquantum vero inordinate & contra legem dei fit, & ſine debito caret, peccatum eſt: & ita inquantum peccatum eſt, nihil eſt. Nulla enim ſubſtantia eſt, nulla natura eſt.

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes eſſe bona, inquantum ſunt. E

Quæſt. 21. to. & 1. re tract. ca. 26. Ibidem quæſt. 27. Quod autem voluntas omnis & actio bonum ſit, inquantum eſt, ex eo probant quod ait Auguſt. in libr. 83. quæſtionum, Deus boni tantummodo cauſa eſt, quocirca mali author non eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt: quæ inquantum ſunt, in tantum bona ſunt. Idē probans nihil caſu fieri in mundo, ait in eodem, quicquid caſu fit temere fit: quicquid temere fit, non fit prouidentia. Si ergo caſu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur. Si non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur, aliqua natura vel ſubſtantia eſt: quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod eſt, inquantum eſt bonum eſt. Summum enim eſt illud bonum, cuius participatione ſunt cætera bona: & omne quod mutabile eſt, non per ſe, ſed boni illius participatione, inquantum eſt, bonum eſt, quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo caſu fit in mundo. His teſtimonijs innituntur ad oſtendendum

Cap. 32. Tomo 3. omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſſe. Vnde idem Aug. in 1 li. de doct. Chriſtiana ait, ille ſumme ac primitus eſt, qui omnino incō mutabilis eſt: & cætera quæ ſunt, niſi ab illo eſſe non poſſunt: & intantum bona ſunt, inquantum acceperunt vt ſint.

Quid ex prædictis colligitur. F

Et prædictis colligitur atque infertur, quia ſi mala voluntas, & mala actio eſt: inquantum eſt, bona eſt. Sed quis eſt qui diffitetur malam voluntatem eſſe, & mala actionem? Mala ergo voluntas ſiue actio, inquantum eſt, bonum eſt, & inquantum voluntas eſt vel actio bonum ſimiliter eſt: ſed ex vitio mala eſt, quod vitium a deo non eſt, neque aliquid eſt. Quod Augu. notaſſe videtur in libr. 83. q. dicens,

cens, vitium eſt voluntas quo eſt homo deterior: quod vitium longe abeſt a voluntate dei, vt ratio docet. Ex hoc loco probant voluntatem, inquantum vitioſa eſt, non eſſe a deo, & inquantum vitioſa eſt, peccatum eſt. Et peccatum eſt (vt aiunt) inquantum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio, inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit. *Quæſt. 5. Tomo. 4. De vitio voluntatis.*

Alia probatio quòd omnis actus, inquantum eſt, bonus eſt. G

Item & aliter probant omnem actum interiorem vel exteriorem inquantum eſt, eſſe bonum, quia non eſſet actus malus, niſi eſſet res bona: quia non eſt aliqua res mala, niſi eadem res bona ſit. Vnde Augu. in Ench. Omnis natura bonum eſt: nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa quæ mala eſt, natura non eſſet. Non ergo poteſt eſſe malũ, niſi eſſet aliquod bonum. Quod cum dici videatur abſurde, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmiſſis teſtimonijs aſſerunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe res bonas, nec aliquid eſſe malum, id eſt, peccatum, niſi idem quoque ſecundũ aliquid bonum ſit: & omnium quę ſunt, inquantum ſunt, deum authorem prædicant: & eius voluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquantum ſunt naturæ ſunt. *Cap. 13.* *Summam prædictorũ perſtringit*

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus, inquantum ſunt, eſſe bonos. H

Quibus opponitur, ſi omnia quæ ſunt inquantum ſunt, bona ſunt, & naturę ſunt, ergo adulterium & homicidium, & ſimilia inquantum ſunt, bona ſunt, & naturę ſunt, & deo volente fiunt. Quod ſi eſt, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus abſurdum eſt. His vero ſic illi reſpondent: Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiuſmodi, non ſimpliciter actus denotare, ſed actuum vitia. Actusque ipſos adulterij & homicidij, inquantum ſunt, vel inquantum actus ſunt, a deo eſſe, & bonas naturas eſſe, ſed non inquãtum adulterium & homicidium ſunt. Et ideo non ſequi dicunt, ſi actus qui homicidia & adulteria ſunt a deo ſunt, quod homicidia & adulteria, a deo ſunt. *Reſponſio illorum.*

Alia illorum oppoſitio contra eoſdem. I

Item aliter eis opponitur, ſi aliquid non eſt malum, quod non ſit natura vel res bona, quomodo ergo peccata ſunt non credere in deum, non ire ad eccleſiam, & huiuſmodi, cum iſta non ſint naturæ, immo omnino non ſint? Non eſt enim aliquid vel res aliqua nõ ire ad eccleſiam, vel non credere, & huiuſmodi. Ad quod dicunt, His atque huiuſmodi dictionibus, quæ videntur priuationes ſimpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicuntur, vere aliqua poni actusque per eas ſignificari. Non credere enim in Chriſtum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mentis actum ſignificari. Ita etiam cum dicitur, Non ire ad eccleſiam malum eſt: non euntis contemptus ſignificatur, id eſt, voluntas mala *Reſponſio vbi tradũt quæ dicuntur per negationem aliquid ponere, vt nõ credere in deum, & huiuſmodi.*

vel

vel propoſitum·hoc eſt enim declinare à bono, & ideo malum eſt ſicut econuerſo declinare à malo, bonum eſt. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, ſcilicet voluntatem & propoſitum vitandi malum. (Non enim poteſt eſſe bonum quod omnino nihil eſt) ita declinatio à bono quod eſt ſignificat, ſcilicet voluntatem & propoſitum mali. Et ſecundũ hoc vera eſt & generalis illa peccati mortalis deſcriptio, quam ſuprà poſuit Aug. ſcilicet, Peccatum eſt dictum, &c.

In principio diſtinctionis.

Vtrum malus actus inquantùm peccatum eſt, ſit priuatio vel corruptio boni. K

Poteſt etiam quæri ab eiſdem, cùm peccatum ſit (vt ſuprà dictum eſt) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus ſit peccatum: vtrum ſit priuatio vel corruptio boni inquantùm peccatum eſt, vel non. Si enim inquantum peccatum eſt, corruptio boni eſt, cũ corruptio vel priuatio boni pœna ſit homini: inquantùm ergo peccatũ eſt, pœna eſt. Quod ſi eſt, tunc inquantùm peccatum eſt, bonum eſſe videtur, & à deo eſſe. Si autem non inquantum peccatum eſt corruptio eſt: quæritur ergo ſecundum quid corruptio ſit. Si enim corruptio eſt, & non inquantum peccatum eſt, cum non ſit niſi bonũ, præterquam in eo quod peccatum eſt: ergo inquantùm bonum eſt, corruptio vel priuatio boni eſt. Ad quod etiam ipſi dicunt actum malum non inquantùm eſt, neque inquantùm bonum eſt, eſſe priuationem vel corruptionem boni, ſed inquantùm peccatum eſt: non tamen inquantùm peccatum eſt pœna eſt, vel aliquid quod à deo ſit. Vt enim ex verbis præmiſſis Aug. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non paſſiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunq; priuat bono. Nam ſi non priuat aliquo bono, non nocet, vt ſuprà Aug. ait. Nocet autem, adimit ergo bonum. Non autem nocet, niſi inquantùm peccatum eſt: ergo inquantum peccatũ eſt, priuat bono. Itaque inquantùm peccatum eſt priuatio eſt vel corruptio boni.

Diſt. præcedent. lit. D & præſen. lit. B.

Reſponſio quod actus malus inquantum peccatum eſt, dicitur eſſe priua. boni, non tamen pœna. Idem habetur lib. 26. contra Fauſtum ca. 3.

Quomodo inquantùm peccatum eſt, poſſit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. L

Sed cùm nihil ſit inquantùm peccatum eſt, quomodo poteſt bonum corrumpere vel adimere? Auguſt. te hoc docet in lib. de natura boni, dicens, Abſtinere á cibo non eſt aliqua ſubſtantia: tamen ſubſtantia corporis, ſi omnino abſtineatur à cibo lãgueſcit & frangitur. ſic non eſt ſubſtantia peccatum eo tamẽ natura animæ corrũpitur.

Cap. 2. Reſponſio Aug. per ſimilitudinem.

Quòd peccatum propriè corruptio eſt animæ, & quomodo. M

Peccatum verò, id eſt, culpa propriè animæ corruptio eſt. Si autẽ quæritur, in quo poſſit corrumpi anima. In parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt & ſpoliauerunt, clareſcit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in poteſtatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id eſt, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ ſunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiuſmodi, quæ per peccatum obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiã priuatur illo bono,

Luc. 10. f

cuius

cuius participatione cætera bona ſunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis ſe ab eo elongat.

Qualiter homo ſe elongat a Deo, ſcilicet per diſſimilitudinem quam facit, hoc eſt, peccatum. N

Ab eo autem ſe elongat homo per peccatum, non loci diſtantia, quia vbique totus & præſens eſt omnibus, & omnia in ipſo ſunt, vt ait Aug. in lib. 83. q. & ipſe locus nō eſt. Locus tamen Dei abuſiue dicitur templum Dei, non quòd eo contineatur, ſed quòd ei præſens ſit & inhabitans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non ſecundum locum, aliquis longe fit a Deo: & in eo longe fit: quòd ab eius ſimilitudine recedit: & tanto longius, quanto fit diſſimilior. Illa autem, vt Aug. ait in lib. 83. q. quæ participatione ſimilia ſunt Deo, recipiunt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte pōt eſſe diſſimilis. Vnde fit vt cum ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla parte patri poſſit eſſe diſſimilis: cuius participatione ſimilia ſunt quæcunque Deo ſimilia ſunt, & illa poſſunt recipere diſſimilitudinem. Nihil eſt autem quod hominē adeo Deo diſſimilē faciat quemadmodū peccatū. Cum autē peccatū ſit priuatio vel corruptio boni, quę eſt in anima: eſt etiā priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit Beneficio illius immortalitatis & impoſſibilitatis, quī habuit ante peccatum.

Quæſt.2 tom.4.

Ibidem quæſt.23.

An pœna ſit priuatio boni. O

Quæri autē ſolet, Vtrū, & pœna ſit priuatio vel corruptio boni. Ad q̄ facile reſponderi poteſt, ſi prędicta ad memoriā reuocantur. Diximus enim ſupra, priuationē vel corruptionē boni accipi actiue vel paſſiue.i. ſecundum efficientiam vel effectum. Ideoq; priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: ſed peccatum ſecūdum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum, pœna autem ſecundum effectum, id eſt, ſecundum paſſionē, quæ eſt effectus peccatum. Aliud eſt enim culpa, aliud pœna: alterum eſt Dei, id eſt, pœna: alterum diaboli vel hominis, id eſt, culpa.

Signo.K.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECCATA ET POENA PECCATI: *quædam peccata, & cauſa peccati: alia vero peccata, & cauſa, & pœna peccati.*

Diſtinct. XXXVI. A

SCIENDVM eſt tamen quædam ſic eſſe peccata, vt ſint etiā pœna peccatorū. Vnde Auguſt. ſuper illū locum pſal. 57. Superceci dit ignis, & non uiderunt ſolem, ait. Ignis ſuperbiæ & concupiſcentiæ & iræ intelligitur. Iſtas pœnas pauci vident: ideo eas maxime commemorat Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, & enumerat mul

Vtrū peccatum ſit pœna peccati. In to 8 prope finē

e narrationis ad illũ pſa.cap.1.d Homi. 11. circa illud ſed & ſi cõuerſus. Gen.15.d Pſal. 68. Oſeæ 4. a Rom. 1. 2.Theſ.2.c

ta quæ peccata ſunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatũ apoſtaſis & vltimam pœnam ignis æterni, media quæ ſunt, & peccata ſunt, & pœna peccati. Greg. quoque ſuper Exech ait, Contemnẽti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vt ſcilicet grauius impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citius nõ deletur, aut peccatum eſt & cauſa peccati. aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum ſimul & cauſa & pœna peccati. Vnde Moyſes, Nõdum ſunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum. Et alius propheta, Sanguis ſanguinem tetigit, id eſt, peccatum peccato additum eſt. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata ſua ſemper. Ioanni quoq; per angelum dicitur, Qui in ſurdibus eſt, ſordeſcat adhuc. Ex his teſtimoniis colligitur peccatum aliquod, & peccatum eſſe, & pœnam peccati.

Ex prædictis quæſtio oritur, ſcilicet an inquantum peccatum eſt, ſit pœna peccati. B

Et ideo merito quæritur, Vtrum inquantum peccatum eſt, ſit pœna peccati. Quod non videtur, cum omnis pœna peccati iuſta ſit. Vnde Auguſt. in lib. retractationum, Omnis pœna peccati iuſta eſt, ſupplicium nominatur. Si ergo peccatum quod eſt peccatum & pœna peccati, inquantum peccatum eſt: pœna peccati eſt, cum omnis pœna de iuſtitia Dei veniat, videtur inquantum peccatum eſt, iuſtũ eſſe, & a Deo prouenire. Ad quod illi reſpondent, peccatum ſic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in quod merito præcedẽtis peccati homo labitur deſerente Deo corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamẽ ipſe cruciatus malorum ignis eſt, ſed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & eſt ipſa imminutio & corruptio boni paſſio & pœna: & non eſt eſſentialiter ipſum peccatum, per quod fit: ſed ideo peccatum dicitur, vt præmiſſum eſt, quia per peccatum illico, vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit Deo authore. Illa enim pœna ſiue paſſio, quæ eſt boni corruptio, a Deo eſt. Illius tamen (vt ſic dicam) materia & cauſa eſt peccatum, quod a Deo non eſt. Quod videtur Auguſtinus notaſſe, & iuxta hunc ſenſum intellexiſſe, cum ait in libr. de prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatione Deus ea præſciuit quæ fuerat ipſe facturus. Sed præſciuit Deus etiam quæ non eſt ipſe facturus, id eſt, omnia mala: quia etſi ſunt quædam, quæ ita peccata ſunt, vt etiam pœnæ ſunt peccati, ſecundum illud Apoſtoli, Tradidit illos Deus in paſſiones, &c. non tamen peccatum Dei eſt, ſed iudicium, ſcilicet pœna. In ſcriptura enim ſæpe nomine iudicii pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus inſinuare videtur, ea quæ peccata ſunt, & pœna peccati: non inquantum peccata ſunt, ſed inquantum pœnę, Dei eſſe. Nam cum dixiſſet Deum non eſſe facturum mala aliqua, id eſt, peccata, quia poſſet ei obiici

Li.1.ca.9. & 3.lib.de libe. arbit. c. 18.to.1. Reſponſio illorum, vbi docet ex quo ſenſu peccatum dicitur pœna peccati vel pœna.y

Cap. 10. Tomo. 7.

Rom.1.d

quædam

quædam peccata eſſe etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iuſta eſt, & ideo a Deo eſt. quaſi determinando ſecundum quid faciat ea, vel ſecundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta vero prædictam intelligentiam peccata ſane dicuntur pœnæ. Vnde Apoſtolus appellat eas paſſiones ignominiæ, quia, vt ait authoritas, licet quædam peccata ſint quæ delectant, ſunt tamen paſſiones naturæ non nominandæ. quia per ea corrumpitur natura. *Ibidem.*

Quòd cum omne peccatum poßit dici pœna, non tamen omne eſt pœna peccati. C

Et licet ex hoc ſenſu omne peccatum mortale poſſit dici pœna, non tamē omne poſt dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum eſt, eſt illud cuius cauſa eſt aliud præcedens peccatum. Nā peccatum ſic dicitur pœna peccati reſpectu præcedentis, ſicut dicitur cauſa peccati reſpectu ſequentis. Quo fit vt idem peccatum & cauſa ſit, & pœna peccati: ſed alterius peccati pœna, & alterius cauſa vt enim Gregorius in moral. ait, Peccatum quod pœnitentia non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non ſolū peccatum ſit, ſed & cauſa peccati, ex illa quippe culpa ſubſequens oritur. Peccatum vero quod ex peccato oritur, non ſolum peccatum, ſed pœna peccati eſt: quia iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberari noluit, deſerendo percuſſit. Proinde vt Aug. ait, Præcedentis eſt hæc pœna peccati, & tamen etiam ipſa peccatum eſt. Iudicio enim iuſtiſſimi Dei traditi ſunt, vt ait Apoſtolus de quibuſdam, ſiue deſerendo, ſiue alio modo explicabili, ſiue inexplicabili, in paſſiones ignominiæ: ut crimina criminibus vindicarentur, & ſupplicia peccantium non tantum ſint tormenta, ſed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apoſtolus, quia de ſuperbia ſūt, non ſolum peccata, ſed etiam ſupplicia ſunt. Ecce ex his iam fit perſpicuum, quædam peccata etiam pœnas & cauſas peccati eſſe: & illud peccatum eſſe pœnam peccati, quod cauſam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum eſſe cauſam peccati, quod eſt meritum ſequentis culpæ.

Lib. 25 c. 12 circa illud Iob. 34 nouit dominus opera eorum.

Aug. contra Iul. lib. 5 ca. 3. to. 7

Ex prędictis videtur ſignificati ipſa eadem quæ peccata ſunt, eſſe & pœnas peccati. D

Sed cum ait crimina criminibus vindicari, videtur inſinuare ea ipſa quæ peccata ſunt, eſſentialiter eſſe pœnas peccati, id eſt, punitiones peccati. Ad hoc autem inquiunt illi, hæc & ſimilia dicta eſſe ſecundum rationem prędictam: & ideo intelligenda fore ſecundum præmiſſam expoſitionem. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi.

Hilarius lib. 4. de tri. non longe a medio

Quòd non obuiat veritati, ſi quis dicat ipſa, peccata eſſe pœnas peccati eſſentialiter. E

In nullo tamen præiudiciū factum veritati putatur, ſi quis dicat ipſa eadem quæ peccata ſunt, eſſentialiter (vt ita dicā) eſſe pœnas, id

eſt, punitiones peccatorum præcedentium, quę iuſtæ ſunt & a Deo ſunt. Nec tamen inquantum peccata, a Deo ſunt: nec inquantũ peccata ſunt, pænæ peccati ſunt: & tamen inquantum peccata ſunt, priuationes boni ſunt. Sed, vt ſupra dictum eſt, cauſaliter, & actiue dicuntur priuationes.

Diſt. pręce. lit. K

Aperte oſtendit peccata quædam eſſe pœnam peccati, & pœnam ipſam iuſtam eſſe a Deo. F

Quod autem quædam peccata pœnæ fiat, & ipſa pœna iuſta ſit, & a Deo ſit euidenter tradit Aug. in libr. retractationum. 1. dicens quædam neceſſitate fieri ab homine quæ mala ſunt, & eadem iuſta pœna peccati ſunt. Sunt, inquit quædam neceſſitate facta improbãda, vbi homo vult recte facere & non poteſt. Vnde & illud Apoſtoli, Non quod volo facio bonum, ſed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem ſibi aduerſantur, vt non ea quæ vultis faciatis: ſed hæc omnia ex illa mortis damnatione ſunt. Nam ſi non eſt iſta pœna hominis sed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus eſt homo, cũ hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita eſt, non eſt bonus, nec habet in poteſtate vt ſit bonus, ſiue non videndo qualis eſſe debeat, ſiue uidendo & non valendo eſſe qualem ſe eſſe debere videt, pœnam iſtam eſſe quis dubitet? Omnis autem pœna ſi pecca ti pœna eſt, iuſta eſt & ſupplicium nominatur. Si autem iniuſta eſt pœna, quoniam pœnam eſſe nemo ambigit, iniuſto aliquo dominãte homini impoſita eſt. Porro quia de omnipotentia Dei & iniuſtitia dubitare dementis eſt, iuſta eſt hęc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quiſdã iniuſte dominans aut ſurripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuitio tanquã inualidiori, vt hominem iniuſta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iſta de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus teſtimoniis docetur, quędam eſſe peccata & pœnas pec ca ti eſſentialiter.

Cap. 9. & li. de liber. arbit. 3. ca. 18. Tom. 1. Rom. 7. d Gala. 5. c

Gene. 2. d In quacũque die comederitis exeo, &c. Aug. li. de liber. arbit. c. 18. to. 1.

De quibuſdam quæ ſine dubio peccata ſunt, & pœnę, vt ira, inuidia. G

Præterea nullatenus ambigendum eſt, quædam peccata abſque vllo ſcrupulo pœnas eſſe, vt inuidia quæ eſt dolor alieni boni, & ira quæ etiam non inquantum pœnæ sunt, peccata sunt. ita etiam de cupiditate & timore & alijs huiuſmodi ſentiendum eſt. Vnde Aug. in lib. 83. quæſtionum ait, Omnis perturbatio, paſſio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, paſſio. Omnis vero paſſio cum eſt in nobis, ipſa paſſione patimur, Omnis ergo cupiditas cum eſt in nobis, ipſa cupiditate patimur, & inquantum cupiditas eſt, patimur ea. Omnis autem paſſio inquantum ipſa patimur, non eſt peccatum: ita & de timore. Non enim conſequens eſt ut ſi patimur timorem, ideo non ſit peccatum, quia multa ſunt peccata quæ pati mur, ſed non inquantum patimur eis.

Queſt. 77. Tomo 4.

Quòd

Quòd verbis Auguſtini præmiſsis quædam ſententia Hieronymi obuiare videtur. H

Illud autem diligenter eſt annotandum, quòd ſupra poſitis verbis. Aug dicentis quædam neceſſitate facta eſſe improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieron. ait in explanatione fidei: quod licet ſupra ſit poſitum, tamen vt perfectius ſciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blaſphemiam, qui dicunt impoſſibile aliquid homini a Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non a ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. & paulo poſt, Et tam illo errare dicimus, qui cum Manichæos dicunt hominem peccatū vitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem nō poſſe peccare. Ecce Hieronymus dicit errorē eſſe, ſi qs dicat homine vitare peccatū nō poſſe. Qui aūt dicit quædā neceſſitate fieri, quedā dici nō poſſe vitari. Cū ergo id Auguſtinus dicat, videt̄ aut erroris eſſe quod tradit, aut non eſſe verum quod Hieron. ait.

Tom. 4. ad Damaſ. papam. Diſt. 28. huius 2. lit. H.

3. Cap. 18. & 1. retra. ca. 9. & li. prædeſt in. ſanctorum. Capite 11.

Determinatio contrarietatem ſubmouens de ſanctorum medio.

Ad quod dici poteſt, quia Aug. ſecundum ſtatum huius miſeriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in lib. de libero arbitrio, quæ ex iuſta damnatione deſcenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata incluſit. Hieron. vero tantum de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnuſquiſque gratia illuminatus vitare valet, vel de homine, ſm ſtatū liberi arbitrij ante peccatū, illud ait.

Epilogum facit ad alia tranſiturus. K

Satis diligenter eorum poſuimus ſententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas eſſe, & inquantum ſunt, bonos eſſe. In quo tractatu quædam interſeruimus, quæ non ex eorum tantum perſona accipienda ſunt, quia ab omnibus catholice ſapientibus abſque hæſitatione tenentur: atque authoritatum teſtimonij, & rationibus eorundem traditionem munuimus, qui dicunt omnes actus eſſentia ſui, id eſt, inquantum ſunt eſſe bonos, quoſdam vero inquantum inordinate fiunt peccata eſſe. Addunt quoque quoſdam non tantum eſſentia, ſed etiam genere bonos eſſe, vt reficere eſurientem, qui actus eſt de genere operum miſericordiæ: quoſdam vero actus abſolute ac perfecte bonos dicunt, quos non ſolidū eſſentia vel genus, ſed etiam cauſa & finis commendat: vt ſunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAN QVI DICVNT MALOS ACTVS NVLLO MODO ESSE *a Deo, nec eſſe bonos ſiue in eo quòd ſunt, ſiue alio modo.*

Diſtinct. XXXVII. A

SVNT autem & alij plurimi longe aliter de peccato & de actu ſentientes: aſſerunt enim voluntatē malā & actū malū peccata eſſe,

Vtrū actio i. ſubſtan-

& nulla ratione bona: nec ſecundum aliquam rationem ex deo authore eſſe, quia ſine deo fiunt. Sine eo nanque (vt ait euangeliſta) factum eſt nihil, id eſt, peccatum, quod dicitur eſſe nihil: non quia non ſit actio vel voluntas mala, quæ aliquid eſt: ſed quia à verò eſſe ſeparat homines, & ad malum trahit: & ſic ad non eſſe deducit. Qui enim a ſummi boni participatione recedunt quod ſolū verè ac propriè eſt, meritò non eſſe dicuntur. Ideoque Aug. dicit ſuper Ioann. peccatum nihil eſſe, nihilque fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione aſtruūt peccatū nihil eſſe, quia à verò eſſe hominem elōgat. Voluntatemq; malā atq; actionem ſine locutionem malam peccatū eſſe dicunt: quia præuaricatio & inobediētia hæc ſunt, & contra legē dei fiunt, quæ tamen ſunt, ſed ab homine vel diabolo, non à deo. Nullatenus, n. hæc à deo eſſe dicunt, ſiue inquantùm ſunt, ſiue alio modo.

tia in qua peccatum committitur ſit a deo, &c. *Ioan. 1. a* *Quare peccatum dici tur eſſe nihil.* *Tom. 9. tract. 1. ad 1. c. Ioānis.*

Qualiter determinent verba Aug. præmiſſa quibus ait, Omne quod eſt, inquantùm eſt, bonum eſt. B

Di. 35. li. E & 35. li. G

Illa quoque Augu. verba quibus dicit, Omne quod eſt, inquantū eſt, bonum eſſe, & deum habere authorem, de naturis ſiue de ſubſtātijs tantùm accipienda fore tradunt. Subſtantiæ verò nomine atq; naturæ dicunt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea quæ naturaliter habet, ſcilicet quæ concreata ſunt eis ſicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & voluntatem & huiuſmodi: quod ex verbis Augu. præmiſſis colligitur, vbi bonum hominem appellat bonā naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo aſſertionem vel acceptionem mali actus non ſunt naturæ vel ſubſtātiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Augu. innuere in lib. 1. retractationum diſtinguens inter ſubſtantias ſiue naturas, & bonas actiones ſiue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum ſit quiddam in lib. de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de ſubſtantijs atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, nō de bonis actionibus atque peccatis. Apertè hic videtur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoq; aſſerunt præfati doctores, actiones interiores vel exteriores non eſſe naturas vel ſubſtantias, quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt, neque à deo ſunt. Quòd verò mali actus non ſint naturæ, Augu. videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus ſunt, non res. Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed actus accidens alicui ex defectu boni. Quāobrem quod natura non eſt, deus non fecit: quia natura eſt omne quòd fecit. Item, Omne quod natura bonum eſt, deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Secundum quid actus mali non ſunt naturæ vel ſubſtantiæ. *Ca. 30. li. 1 qui contra Pelagianos hypognoſticō dicitur in fi. 1. to. 7. Ibi. in principio 4. Ibidem. Cap. 13.*

Secundum hoc res aliquę ſunt quæ à deo non ſunt, quibus homines mali ſunt. C

Ex quo colligitur res aliquas eſſe quæ à deo non ſunt eiſq; homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt, innitentes verbis Augu. ſuperiùs poſitis, qui in enchir. determinans illa verba prophetæ, Væ his qui dicunt bonum malū, dicit de ipſis rebus quibus

Cap. 19. Eſaiæ. 5. c Aſſertione ſuam. Au.

homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior à deo non eſt: quia vt ait Auguſtinus in libro. 83. q. deo authore non fit homo deterior. Non eſt ergo deus author rerum quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res, vt dictum eſt, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoque ſcriptura in pluribus conteſtatur locis, deum non eſſe authorem malorum, id eſt, eorum quę peccata ſunt. *teſtimonia muniunt.* *Queſt. 3. Tomo 4.* *Geneſ. 1.* *Deut. 32.* *Sapien. 1.*

Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententiæ in illo verbo, Deus autem malorum non eſt. D

In hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt deum non eſſe authorem eorum quæ mala ſunt, inquantùm mala ſunt, ſed inquantùm ſunt: & inquantùm mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirum, ſi deus dicitur non eſſe author eorum inquantùm nihil ſunt, cùm nihil nullus author exiſtere queat? Ideoque cùm dicitur deus eſſe author omnium quæ ſunt, bonorum iſti ſubintelligi volunt. Bona autem illa eſſe dicunt, quæ naturaliter ſunt. Et verò naturaliter eſſe dicunt, non ſolum quæ ſubſtantię ſunt vel concreata ſubſtantijs, qualiter ſuprà acceperūt: ſed & omnia quę naturam non priuant bono. Et ita ſecundum eoſdem multiplex in ſcripturis fit intelligentia, vbi de natura ſiue de ſubſtantia, vel de his quæ naturaliter ſunt, ſermo occurrit. Sed ſuper illum locum pſalm. Non eſt ſubſtantia, ita Auguſtinus de ſubſtantia diſſeruit, vt præmiſſæ ſententię videatur conſentire, dicens, Subſtantia intelligitur illud quod ſumus, quicquid ſumus, homo, pecus, terra, ſol: omnia iſta ſubſtantiæ ſunt, & eo ipſo quo ſunt naturæ ipſæ ſubſtantiæ dicuntur. Nam quod nulla eſt ſubſtantia, nihil omnino eſt: ſubſtantia ergo eſt aliquid eſſe. Deus fecit hominem ſubſtantiam, ſed per iniquitatem lapſus eſt homo à ſubſtantia, in qua factus eſt: iniquitas quippe ipſa non eſt ſubſtantia. Non enim iniquitas eſt natura quam formauit deus, ſed iniquitas eſt peruerſio quam fecit homo. Naturę omnes per ipſum factę ſunt: iniquitas per ipſum non facta eſt, quia iniquitas non eſt ſubſtantia. In illo hymno trium puerorum vniuerſa creatura laudans deum commemoratur. Laudat enim omnia deū, ſed quæ fecit deus. Laudat ibi ſerpens deum, ſed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata ſunt, ſed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex noſtra voluntate habemus, & vitia non ſunt ſubſtantia. Intendāt diligenter his verbis præmiſſarum aſſertores ſententiarum, & percipere poterunt rationem & cauſam dictorum, vbi ſcriptura de natura vel ſubſtantia mentionem facit. Illarum verò ſententiarum iudiciū prudentis lectoris, cui vtriuſque ſententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quę adhuc nobis ſuperſunt tractanda feſtinantes. *Pſal. 68. Tomo. 8. Enarratione ad illū verſum, Et non eſt ſubſtantia.* *Danie. 3. f*

Quòd de peccato non de pœna intelligitur, cum dicitur, deus non eſt author mali. E

Cùm igitur in hoc oēs conſentiant catholici tractatores, ſcilicet

Amos 3.b
Eſa.45.b

quod deus non eſt author malorum, cauendum eſt tamen ne malorum nomine pœnas ſicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim deus author eſt, ſicut ipſe per prophetam ait, Non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Item alibi ex perſona ſua ait, Ego ſum deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creaſſe & feciſſe malum, ſed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: ſicut econuerſo cùm dicitur deus non eſſe author malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque Augu. qui dixerat in lib. 83. q. quòd deus author mali non ſit, in primo libro retractationum quomodo intelligendum ſit, aperit, dicens, Videndum eſt ne malè intelligatur quod dixi, Deus author mali non eſt, qui & omnium quæ ſunt author eſt: quia in quantũ ſunt, intantùm bona ſunt. Et ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam malorum, quæ vtiq; malum eſt, his qui puniuntur: ſed hoc ita dixi, ſicut dictum eſt, Deus mortem non fecit: cùm alibi ſcriptum ſit, Mors & vita à domino eſt. Malorum ergo pœna quæ à deo eſt, malum eſt quidem malis: ſed in bonis dei operibus eſt, quoniam iuſtum eſt, vt mali puniatur, & vtique bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Sic ergo dicitur deus non feciſſe mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id eſt, peccatum. Audiſti lector cauſam dictorum: ex qua ſana intelligentia firmatur cũ dicitur, deus non author mali, & deus mortẽ non fecit.

Queſt.21. Tomo 4. Li.1.ca.26 Sapien.1.c Eccle.11.b Quòd pœna malorũ a deo eſt. Quomodo dictum ſit, deus mortem non fecit.

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE EX QVO EST. ET IPSA IVDICATVR.

Diſtinct. XXXVIII. **A**

Qualiter in generali per actum voluntatis peccatum introducitur.

POST prædicta de voluntate eiuſque fine differendum eſt. Sciendum ergo eſt, quòd ex fine ſuo (vt ait Auguſtin.) voluntas cognoſcitur vtrum recta an praua ſit. Finis autẽ bonæ voluntatis beatitudo eſt, vita æterna, ipſe deus. Malæ verò finis eſt aliud, ſcilicet mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet volũtas quieſcere. Finem ergo bonum inſinuat propheta, dicens, Omnis conſummationis vidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum eſt, finis omnis conſummationis eſt, id eſt, omnis bonæ voluntatis & actionis, ad quem omne præceptum referendum eſt. Vnde Augu. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis eſt, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatẽ, quæ eſt dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri, quamuis fieri videantur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat deus, & quæ conſilio monet, cùm referuntur ad dilectionem dei & proximi. His verbis apertè inſinuatur, quis ſit rectus finis voluntatis ſiue actionis bonæ, ſcilicet charitas, quæ & deus eſt, vt ſuprà oſtendimus.

Li. de trin. 11.c.6. to. 3. Quid ſit finis bonus Finis malus. Pſal. 118. Cap.121. Tomo 3. 1. Tim.1.a Lib.1.diſt. 17.

Quòd deus eſt finis omnis bonæ actionis, quia charitas eſt, nec tantùm ſpiritus ſanctus, ſed etiam Chriſtus, & pater, nec hi ſunt tres fines, ſed vnus. B

Qui ergo charitatem ſibi ponit finem, deum ſibi ponit finem: vnde & Chriſtum fine legis ad iuſtitiam dicit Apoſtolus eſſe omni credenti. Et rectè dicitur Chriſtus finis legis ad iuſtitiam: quia vt ait Augu. in lib. ſententiarum Proſperi, in Chriſto lex iuſtitiæ non conſumitur, ſed impletur. Omnis enim perfectio ex ipſo, & in ipſo eſt: & vltra quē non eſt, quò ſpes ſe extendat. Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quem cum peruenerit currentis intentio, nō habet quo ampliùs poſſit venire, ſed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atq; ſupremus, deus pater eſt, & filius, & ſpiritus ſanctus; nec hi tres ſunt tres fines, ſed vnus finis: quia non tres dij, ſed vnus deus. Rom. 10. Cap.. 6 Ibid. capi. 206.

Quod omnes bonæ voluntates vnum habent finem, & tamen quædam bonæ diuerſos fines ſortiuntur. C

Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finem. De hoc Aug. in 11. lib. de Trinitate ait, Aliæ atque aliæ voluntates ſuos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finē illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam, quæ non referatur ad aliud, ſed amanti per ſe ipſam ſufficiat: quemadmodum voluntas videndi, finem viſionem, & voluntas videndi feneſtram finem habet feneſtræ viſionem. Altera verò eſt voluntas per feneſtram videndi tranſeuntes, cuius item finis eſt viſio tranſeuntium, Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ ſunt voluntates, & omnes ſibimet religatę, ſi bona eſt illa ad quā cunctæ referuntur. Si autem praua eſt, prauæ ſunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddam eſt aſcendentiū ad beatitudinem, quod certis velut paſſibus agitur. Prauarum autem & diſtortarum voluntatum implicatio vinculum eſt, quo alligabitur qui hoc agit, vt proijciatur in tenebras exteriores. His authoritatum teſtimonijs euidenter monſtratur, plures in fidelibus rectas eſſe voluntates proprios ac diuerſos fines habentes: & tamē vnum eundemq;, quia omnes referuntur ad vnum, qui eſt finis finium, de quo paulo ante diximus: ita e conuerſo fortè eſt & in malis. Cap. 6. Ibidem. Prou. 5. d Matt. 22. b

Quædam huic ſententiæ videntur aduerſari. D

Veruntamen huic ſententiæ, qua dictum eſt fidelium quaſdam rectas voluntates diuerſos fines ſortiri, & tamen ad vnum referre, videtur obuiare quod alibi Augu. admonet, ne ſcilicet nobis duos fines conſtituamus, ita inquiens in lib. 2. de ſermone in monte, Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, ſed ideo manducare vt euangelizemus, vt cibus non ſit bonum quod appetitur, ſed neceſſarium quod adiicitur vt illud impleatur. Quærite primùm regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit primum quærite regnum dei, & deinde, quærite iſta, quamuis ſint neceſſaria, ſed ait, hæc omnia adijcientur vobis, id eſt, hæc conſequentur ſi illa quæratis, ne cum iſta quęritis, illinc auertamini, aut ne duos fines conſtituatis, 2. poſt medium c. 24. Tomo. 4. Mat. 6. Ibi. ca. 12. & cap. 25.

vt regnum propter ſe appetatis, & iſta neceſſaria propter illud. Ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia, non ſolũ vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis conſtituamus, ſed vnum tantum, id eſt, regnum Dei, cum ſupra dixerit bona voluntates alia, & alias proprios habere fines.

Hic oſtenditur quomodo licet videantur, non repugnet prædicta. E

Hæc autem ſibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmiſſis ſimplici oculo diligenter intendit. qui enim dixit, ne duos fines nobis conſtituamus, ſed omnia propter regnum Dei faciamus, ipſe præmiſit ꝙ debemus manducare vt euangelizemus. Cum aũt hoc ita faciamus actionis illius finem euangelium conſtituimus, ſed & hunc finem ad regnũ Dei referimus. Manducamus enim propter euangeliũ, & manducamus & euãgelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando conſtituimus. Sed ita faciẽtes nunquid peccamus? abſit. Nam & ipſe ſic facere ſuadet, ſi diligẽter eius verba inſpiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis conſtituamus, fines in diuerſa tendentes intelligi voluit, ſcilicet quorũ alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnũ Dei tantum omnia agenda, nec cum ipſe mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum eſt, vt non appetendo meditemur cũ regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnũ ſed propter ſe, vt ſcilicet regnum propter ſe appetamus, & iſta propter illum, ſicut ipſe docet. Si enim petimus vitam æternam, petimuſque etiam temporalia a Deo: ſi ea petimus propter vitam æternam, non oſtendimus, neque ſiniſtra tunc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter ſe meditamur, ſed propter regnum Dei, vt ſit lęua ſub capite, & dextera in amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quærimus ſicut æterna, miſcetur dextræ ſiniſtra. Ideoq; cum dominus dixerit, Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis: alibi ait, Sic luceãt opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent patrem veſtrũ qui in cælis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſũt, vt omnia quę facimus, omniumque fines ad eum referamus.

Quomodo intelligendum ſit illud, Ne duos fines conſtituamus nobis.

Luc. 12.d
Mat. 6.a

Cant. 2.a
Mat. 6.a
Mat. 5.b

De differentia voluntatis, intentionis, & finis. F

Solet etiam quæri, quid diſtet inter voluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici poteſt, inter voluntatem & finem certo atque euidenti modo diſtingui, quia voluntas eſt qua volumus aliquid. Finis vero voluntatis eſt, vel illud quod volumus, per quod impletur ipſa volũtas: vel potius aliud propter quo illud volumus. Intentio vero interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur: quę diligens ac pius lector in ſcriptura vbi hæc occurrunt, diſcernere ſtudeat. Finis vero voluntatis eſt delectatio bona vel mala, ad quam nititur quiſque peruenire. Vnde Aug. ſuper illum locum pſal. Scrutans corda & renes: ſic ait, Deus ſolus ſcrutatẽ corda,

Quid ſit voluntas.

Intentio quomodo accipitur.

7. in to. 8. medio

corda,id eſt,quid quiſque cogitet:& renes,id eſt, quid quemque delectet:quia finis curæ & cogitationis eſt delectatio,ad quam cura & cogitatione nititur quiſque peruenire. Et paulò poſt, Opera noſtra quæ ſunt in dictis & factis,poſſunt homines videre, ſed quo animo fiant,& quo venire cupiant,ſolus deus videt: qui cùm videt cor eſſe in cælo,& non delectari nos in carne,ſed in domino, id eſt, cùm bonæ ſunt cogitationes & eorum fines dirigit iuſtum. Idem ſuper alterius pſalm.locum illum,ſcilicet, In laqueo iſto quem abſconderunt,comprehenſus eſt pes eorum:dicit, Pes animæ amor eſt: qui ſi prauus eſt dicitur cupiditas vel libido:ſi rectus,dicitur charitas. Eo mouetur anima,quaſi ad locum quo tendit,id eſt,ad delectationem bonam vel malam:quo ſe perueniſſe per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis,vt præmiſſum eſt,dicitur & illud quod volumus,& illud propter quod volumus: & intentio ad illud reſpicit propter quod volumus,& voluntas ad illud quod volumus,vt verbi gratia, Si enim eſurientem reficerem vt habeam vitam æternam, voluntas eſt qua volo reficere eſurientem, cuius finis eſt refectio eſurientis: Intentio vero eſt,qua ſic ad vitam peruenire volo. Finis vero ſupremus eſt ipſa vita,ad quam & alius finis refertur.

enarrationis.ibi.

Au. in expoſitione Pſal. 9. in to. 8. poſt medium enarrationis.

Repetit præ dicta ſubdeni exemplum.

An illa intentio ſit voluntas.

Sed quæritur, Vtrum intentio talis ſit voluntas & ſi voluntas eſt, an in hoc opere ſit vna eademque voluntas, qua volo reficere eſurientem,& qua volo habere vitam æternam. Videtur nempe talis intentio voluntas eſſe,vt enim voluntas eſt qua volo reficere pauperem,ita & voluntas eſt qua per illud volo habere vitam. Et alia quidem videtur voluntas eſſe qua volo habere vitam, & alia qua pauperi ſubuenire volo. Sed iſta ad illam refertur. Nam etſi hoc ita placeat,vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondum eſt tamen illud quo tenditur,ſed hoc ad illud refertur:vt illud deputetur tanquam patria ciuis, iſtud vero tanquam refectio vel manſio viatoris. Et ſunt iſtæ voluntates affectus ſiue motus mentis quibus quaſi greſſibus vel paſſibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera eſt voluntas videndi feneſtras,vt ſupra docente Aug. didicimus, altera quæ ex iſta nectitur voluntas, ſcilicet per feneſtras videndi tranſeuntes: ita nonnullis alia videtur eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alij autem putãt, quod vna ſit voluntas & hic & ibi, ſed propter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatum. Cæterum quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrum recta ſit an praua, peccatum an gratia:& quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

Aug. lib. de trin. 11. cap. 6.

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE HOMO NATVRALITER HA-
bet, quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum ſit.
Diſtinct. XXXIX.

Quare voluntas magis de prauetur in no actu quàm aliqua alia potentia. Cap. 8.

HIC autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria, ex ſuperioribus cauſam trahens. dictum eſt enim ſupra, voluntatem ineſſe naturaliter homini, ſicut intellectus & memoria. Quæ autem homini naturalia ſunt, quantumcunque vitientur, bona tamen eſſe non deſinũt, quia non valet vitium bonitatem, in qua deus eam fecit, penitus conſumere. vt verbi gratia, intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria etſi vitiis ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen ſunt, nec peccata nominantur, ſicut Augu. de ratione quæ eſt imago dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in 15. libr. de Trini. Hæc eſt, inquit, imago in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt, quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima, cum a deo iuſtificatur, a deformi forma in formoſam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hæc autem imago ratio eſt vel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando vitiis ſubiaceat? Ad hoc facile reſpondent, qui dicunt omnia quæ ſunt inquantum ſunt bona eſſe: quia & ipſam voluntatem inquantum eſt vel inquantum voluntas eſt, vt ſupra poſuimus, bonum eſſe aſſerunt: ſed inquantum inordinata eſt, mala eſt & peccatum. Vbi poteſt ab eis rationabiliter quæri, ſi voluntas inquantum inordinata eſt, peccatum eſt: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiuſmodi, cum inordinata ſũt peccata non ſunt? Inordinata vero ſunt ſicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumque actus præuaricationes exiſtũt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, ſ. naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipſius uis ſignificari. Vis autem ipſa naturaliter animę inſita, nunquam peccatum eſt, ſicut nec vis memorandi vel intelligendi: ſed actus huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatum eſt, quando inordinatus eſt.

Reſponſio ſecundum quoſdam. Diſt. 35. litera E.

Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata. E

Sed adhuc quæritur, quare huius naturalis potentiæ actus peccatum ſit, ſi aliarum potentiarum actus peccata non ſunt, ſcilicet potentiæ memorandi, cuius actus eſt memorare & potentiæ intelligẽdi, cuius actus eſt intelligere. Ad quod & ipſi dicunt, quia alterius generis eſt actus ille voluntatis, quàm actus memorię, vel intellectus. Hic enim actus eſt ad aliquid adipiſcendum uel non admittendum: qui non poteſt eſſe de malis, quin ſit malus. Velle enim mala malum eſt, ſed intelligere uel memorare mala, malum non eſt. Quãuis eorum quidam etiam hos actus malos eſſe interdum non improbe

probe aſſerant. Memorat enim interdum quis malum ut faciat, & quæri intelligere verum, ut ſciat impugnare. Ecce qualiter ſoluitur præmiſſa quæſtio ab his, qui tradunt omnia eſſe bona inquantum ſunt. Qui uero dicunt uoluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, breuius reſpondent, dicentes actum voluntatis non eſſe de na turalibus, ſed vim ipſam & potentiam uolendi, quæ ſemper bonum eſt, & in omnibus eſt, etiam in paruulis, in quibus nondum eſt ſeius actus.

Reſponſio ſecundum quoſdam alios.

Quomodo intelligendum ſit illud, & homo etiam qui ſeruus eſt peccati, naturaliter uult bonum. **C**

Præterea quæri ſolet, quomodo intelligendum ſit quod ait Ambro. exponens illud verbum Apoſtoli, Non enim quod volo, illud ago: ſed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo ſubiectus peccato facit, quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectus peccato eſt, vult quidem malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati, & eius voluntatem (ſicut ſupra dixit Aug.) liben ter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadem voluntas, id eſt, idem motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non eſt eadem voluntas, quæ ergo iſtarum eſt, qua cum homo iuſtificatur, a ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperius, gratia dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ eſt illa uoluntas: an illa quæ naturaliter vult bonum: an illa quæ libenter ſeruit peccato, ſi tamen duæ ſunt voluntates. Propoſita eſt quæſtio profunda, quæ uaria a diuerſis diſpoſitione determinatur. Alij enim duos eſſe motus: vnum quo uult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur. Quia talis fuit motus naturę humanæ in prima conditione, in qua creati ſine vitio ſumus, quæ proprie natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntatem rectus. Vnde in lib. de fide ad Petrū ſcriptū eſt, Firmiſſime tene primos homines bonos & rectos eſſe creatos cum libero arbitrio, quo poſſent, ſi uellent propria uoluntate peccare, eosque non neceſſitate, ſed propria uoluntate peccaſſe. Recte ergo dicitur homo naturaliter uelle bonum, quia in recta & bona uoluntate conditus eſt. Superior enim ſcintilla rationis, quæ etiam (ut ait Hieron.) in Chain non potuit extingui, bonum ſemper uult, & malum ſemper odit. Alium autem dicunt motum eſſe, quo mens relicta ſuperiorum lege ſubiicit ſe peccatis, eisque oblectatur. Iſte motus, ut aiunt, antequam adſit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterumque deprimit motum, uterque tamen ex libero arbitrio eſt. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur ut efficaciter bonum uelit. Ante gratiam uero licet naturaliter homo uelit bonū non tamen abſolute concedi oportet bonam habere uoluntatem,

Tomo 4. ca. 18. commentary ad 7. cap. ad Rom. An eadem uoluntate velit homo naturaliter bonum, & libenter peccato ſeruiat. Diſtinc. 25. lite. K. Diſt. 26.

Quæſt. propoſitā exequitur prius ſecundū illos qui dicunt duos eſſe motus. Ca. 25. to. 3

In commē. ad. 1. cap. Ezech. ſuper eo loco, Et ſcintilla quaſi aſpectus æris candentis. Tomo. 5.

ſed

Reſponſio ſecundum alios.

ſed potius malam. Alij autem dicunt vnam eſſe voluntatem, id eſt, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoque delectatur. & inquantum vult bonum, naturaliter bonus eſt, inquantum malum vult, malus eſt.

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI DEBEANT VT SIMpliciter boni uel mali dicantur.
Diſtinct. XL. A

Qualiter ex prauitate voluntatis fiat deprauatio in actu exteriori oſtendens ex oppoſito. Quo ex rectitudine intentionis habeat fieri opus bonum. Lib. offi. 1. c. 30. to. 1. Tomo 8. præfatione ad illum pſal. Mat. 7. c

POST hæc de actibus adiiciendum videtur: Vtrum & ipſi ex fine, ſicut voluntas, penſari debeant boni vel mali. Licet enim ſecundum quoſdam, omnes boni ſint inquantum naturaliter ſunt: non tamen abſolute dicendi ſunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: ſed quidam ſimpliciter mali dicuntur, ſicut & alij boni. Nam ſimpliciter ac verè ſunt boni illi actus, qui bonam habent cauſam & intentionem, id eſt, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali vero ſimpliciter dici debent, qui peruerſam habent cauſam & intentionem. vnde Ambroſi. ait, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Auguſt. ſuper pſal. 31. Nemo computet bona opera ſua ante fidem. Ita enim videntur mihi eſſe vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam: quia vbi ipſa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cū facit, attendat quòd lacertos optimæ gubernationis dirigat. His teſtimonijs inſinuari videtur, ex affectu, & fine opera bona eſſe, vel mala. Quibus conſonat quod veritas in euangelio ait, Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, ſed voluntas intelligitur: quę ſi mala fuerit, non bona, ſed mala opera facit: ſi vero bona fuerit, bona non mala opera facit.

Opinio quorundam qui dicunt oẽs actus indifferentes. Aliorū opinio qui tripartitam dicunt differentiam actuum. De ſpū & liter. c. 14. & lib. ſententi. Pro-

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine ſint bona uel mala. B

Sed quęritur, vtrum omnia opera hominis ex affectu, & fine ſint bona vel mala. Quibuſdam ita videtur eſſe, qui dicunt omnes actus eſſe indifferentes, vt nec boni nec mali per ſe ſint, ſed ex intentione bona bonus, & ex mala malus ſit omnis actus. Secundum quos quilibet actus poteſt eſſe bonus, ſi bona intentione geratur. Alijs autē videtur, quod quidam actus in ſe mali ſint, ita vt non poſſint eſſe niſi peccata, etiam ſi bonam habeant cauſam; & quidam in ſe boni, ita vt etſi malam habeant cauſam, non tamen boni eſſe deſinant. Quod teſtimonio Augu. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel neceſſitate facit, non bene facit: quia non bona facit intentione, vt ait Auguſtinus ſuper Ioannem. Seruilis, inquit, timor non eſt in charitate: in quo quamuis credatur deo, non tamen in deum: & ſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo

enim

enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit. Ecce habes quòd aliquis non bene facit illud quod bonum eſt. Facit ergo quod bonum eſt, intentione non bona. Ideo aſſerunt illi quædam opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, quòd mala eſſe non poſſunt, quocunq; modo fiant: ſicut econuerſo quædam ſic ſunt mala, vt non poſſint eſſe bona, quacunque ex cauſa fiant. Alia autem eſſe opera, quæ ex fine vel cauſa bona ſunt vel mala, & ad illa referunt ſanctorum teſtimonia quibus ex affectu vel intentione iudicium operum penſari dicunt. Tripartitam edunt iſti differentiam actuum. *ſpe. ca. 19 ac li. 1. con feſ. cap. 12.*

Aliter Auguſt. ſentire uidetur, qui dicit opera hominis eſſe bona uel mala ex intentione & cauſa, præter quædam quæ per ſe peccata ſunt. C

Sed Auguſtinus euidentiſſime docet in libro contra mendacium omnes actus ſecundum intentionem & cauſam iudicandos bonos, vel malos, præter quoſdam: qui ita ſunt mali, vt nunquam poſſint eſſe boni, etiam ſi bonam videantur habere cauſam. Intereſt, inquit, plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ conſtant eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt. Et quippe opera hominum ſi cauſas habuerint bonas vel malas, nunc ſunt bona, nunc mala, quæ non ſunt per ſeipſa peccata: ſicut victum præbere pauperibus bonum eſt, ſi fit cauſa miſericordiæ cum recta fide. & concubitus coniugalis quando fit cauſa generandi: ſi ea fide fiat, ut gignantur regenerandi. Hęc rurſus mala ſunt, ſi malas habeant cauſas: velut ſi iactantię cauſa paſcitur pauper, aut laſciuiæ cauſa cum vxore concubitur, aut filij generantur non ut deo, ſed ut diabolo nutriantur. Cũ uero opera ipſa per ſe peccata ſunt, ut furta, ſtupra, blaſphemiæ, quis dicat cauſis bonis eſſe facienda, uel peccata non eſſe: uel, quòd eſt abſurdius, iuſta peccata eſſe? Quis dicat, Furemur diuitibus, ut habeamus quid demus pauperibus? aut falſa teſtimonia proferamus, non ut inde innocentes lædantur, ſed potius ſaluentur? duo enim bona, hic ſunt, ut inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium eſſe faciendum, ut per illam cum qua fit, homo de morte liberetur? Teſtamenta etiam uera cur non ſupprimimus, & falſa ſupponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, ſed hi potius qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, ſi propter hæc bona nec illa ſunt mala? Cur nõ ab immundis meretricibus, quas ditant ſtupratores, rapiat diuitias vir bonus, ut indigentibus eas largiatur, cum nullum malum, malum fit, ſi pro bono fiat? Quis hoc dicat, niſi qui res humanas moreſque conatur & leges ſubuertere? Quod enim facinus non dicatur recte fieri poſſe, nec impune tantum, uerũ etiam glorioſe, ut in eo nõ timeatur ſupplicium, ſed ſperetur & præmium, ſi ſemel cõſenſerimus in malis actibus non quid fiat, ſed quare fiat eſſe quærendum: ut quæcunq; pro bonis fiunt cauſis, nec ipſa mala eſſe iudicẽtur?

Cap. 7. Tomo. 4.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Non tantũ quare, ſed etiam quid fiat attendendũ eſt.

Ibidem.

tur? At iuſtitia merito punit eum, qui dic t ſe ſubtraxiſſe ſuperflua diuiti, vt præberet pauperi: & fallarium qui alienum corrumpit teſtamentum, vt is eſſet hæres, qui faceret eleemoſynas largas, non ille qui nullas: & eum qui ſe feciſſe adulterium oſtendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus eſt fur quilibet furi, qui voluntate miſer cordiæ furatur, quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quiſquam eſt bonus, quia peior eſt vnus. Peior enim eſt qui concupiſcendo, quàm qui miſerando furatur. Sed ſi furtum omne peccatum eſt, ab omni furto abſtinendum eſt. Quis enim dicat eſſe peccandum, etiam ſi aliud ſit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus, quis actus peccatum ſit, vel non, non, quid grauius ſit, vel leuius. Intende lector propoſitis verbis tota mentis conſideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dignoſces quis actus ſit peccatum, qui ſcilicet malam habeat cauſam: nec ille tantum: quia ſunt nonnulli actus, qui etſi bonam habeant cauſam, tamen peccata ſunt vt ſupra poſitum eſt. Ex quo conſequi videtur, quia non ſemper ex fine iudicatur voluntas ſiue actio mala. ſicut in illis quæ per ſe peccata ſunt. Illa enim cùm quis geſſerit pro aliqua bona cauſa, bonum videtur habere finem: nec ex fine voluntas eſt mala, nec ex voluntatem actio fit mala, ſed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Chriſtum arbitrabantur ſe obſequium præſtare deo: quia bonum finem dicunt eos ſibi poſuiſſe, ſcilicet dei obſequium: & tamen voluntatem eorum & actionem peruerſam fore aſſerunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmiſſis verbis Auguſtini quin omnis voluntas bona ex fine ſit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona eſt. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala eſt, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala eſt: & omnis quæ habet malam cauſam mala eſt, ſed non omnis quæ bonam cauſam habet bona eſt. Ideoque cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera eſt hæc regula, ſed in malis excipiuntur illa quæ per ſe mala ſunt. Omnia ergo hominis opera ſecundum intentionem & cauſam iudicantur bona vel mala, exceptis hiſ quæ per ſe mala ſunt id eſt, quæ ſine præuaricatione fieri nequeunt.

Lib. eodem Cap. 8.

Intra ea quæ actus mali ſunt quidam ponunt actum Iudæorum. Ioan. 16. a

Quidam dicunt prædicta non poſſe fieri bono fine. D

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam cauſam. Qui enim aliena furatur, vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum eſt aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina ſacrificium deo offert, idem facit (vt ait authoritas) ac ſi filium in conſpectu patris victimet, vel ſacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo eſt impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium a morte liberare malum eſſe dicunt. Etſi enim bonum ſit hominem a morte liberare, tamen ſic hominem liberare malum eſſe aſſerunt. Ideoque Augu. in ſuperioribus

Eccl. 34. d Quod non ſiant bono fine notatur ex verbis Augu. Pro. 21. d

bus

bus dicunt temperaſſe ſermonem cauteq; locutum, vbi ait, Ea quæ conſtant eſſe peccata, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim ſimpliciter dixit bono fine & bona intentione, ſed addidit, quaſi & velut quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: ſed intentione, quæ videtur bona: & fine, qui putatur bonos, ſed non eſt. Nec ideo accepit Aug. iſta (vt aiunt) quia cauſas habent malas: ſed quia cauſas habent quæ videntur bonæ, ſunt tamen malæ.

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO EORVM QVI CARENT fides ſit mala.

Diſtinct. V L I. A

CVM QVE intentio (vt ſupra dictum eſt) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immerito quæri poteſt, vtrum omnis intentio omneq; illorum opus malum ſit, qui fidem non habet. Si enim fides intẽtionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non eſt fides, nec intentio bona nec opus bonũ eſſe videtur. Quod a quibuſdam non irrationabiliter aſtruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis ſine fide malas eſſe, quæ fide habita bonæ exiſtunt. vnde Apoſtolus ait, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quod exponens Auguſtinus ait, Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil bonum eſt ſine ſummo bono: vbi deeſt agnitio ęternæ veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus. Et Iacobus in epiſtola canonica ait, Qui offendit in vno, ſcilicet charitate, factus eſt omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem nõ habet, omnis eius actio peccatum eſt, quia ad charitatem non refertur (vt ſupra meminit Auguſt.) non fit quemadmodũ fieri oportet, ideoq; malum eſt. Non ergo mandata cuſtodit, qui charitate caret, quia ſine charitate nullum mandatorum cuſtoditur. vnde Aug. ſuper epiſtolam ad Gala. ait, Cuſtoditionẽ legis dicit Apoſtolus, non inebriari, nõ occidere nõ mœchari, & alia hmõi ad bonos mores pertinẽtia, quę ſine charitate, fide, & ſpe, impleri non poſſunt. Nullũ ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatemque non habet Impoſſibile eſt enim (vt ait Apoſtolus) ſine fide aliquid placere Deo. Quę ergo ſine fide fiunt, bona non ſunt: quia omne bonum placet Deo.

Quæ præmiſſæ ſententiæ obijciuntur ex verbis Auguſtini. B

His autem obiicitur quod ſupra dixit Augu. ſ. quòd in ſeruili timore, etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, ſed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim ſeruiliter timet, charitate vacuus eſt: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, ſed non bene. Qui etiam ſuper illum locum pſal. Turtur inuenit

X ſibi

Qualiter ex obliquitate intentionis habeat fieri opus malũ. Quidam dicunt omnes actiones hominis ſine fide eſſe malas quæ in fide bonæ ſunt. Rom. 14. d In li. Sentẽtia. Proſpe. Cap. 105. Iaco. 2. b. Diſt. 38. litera A circa finem Ad Ro. 13 c Quod ſine charitate non cuſtodiuntur mandata. Heb. 11. b Li. cõfeſſionũ. 1. ca. 12 1. Ioan 4. d Pſal. 83.

To. 8. poſt principium enarrationis. Qualiter ad hæc illi reſpondeant. Diſt. 38. litera. A

ſibi nidū vbi reponat pullos ſuos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia veſtiunt nudos, & paſcunt pauperes, & huiuſmodi: ſed non in nido eccleſiæ, id eſt, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi reſpondent, dicentes bona opera appellari huiuſmodi quę ſine charitate fiunt, nō quia bona ſint quādo ſic fiunt, quod euidenter ſupra Auguſt. docuit: ſed quia bona eſſent, ſi aliter fierent: quæ in ſuo genere sunt bona, ſed ex affectu ſunt mala.

Aliorum ſententia de præmiſſa quæſtione, qua quærebatur ſi omnis actio eorum mala eſt: qui fidem non habent. C

Determinat prædicta verba Augu. in præfatione ad pſa. 31. tom. 8: Quibus dicatur bonū

Alii vero qui trifariam diſtinctionem actuum faciunt opera cuncta quæ ad naturæ ſubſidium fiunt, ſemper bona eſſe aſtruunt. Sed quòd Aug. mala eſſe dicit, ſi malas habeant cauſas, non ita accipiendum eſt, quaſi ipſa mala ſint: ſed quia peccant & mali ſunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, ſcilicet bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant dicentes ibi bonū vocatum quòd remunerabile eſt ad vitam: non quòd illud ſit ſolum bonum opus, imo etiam alia plura, licet non ea ratione qua illud ſit ſint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, ſcilicet pro vtili, pro remunerabili, pro ſigno boni, pro ſpecie boni, pro licito, & alijs forte modis. Solaq; illa intentio remunerabilis eſt ad vitam, quam fides dirigit: ſed non illa ſola bona eſt, vt aiunt. Nam ſi quis Iudæus vel malus Chriſtianus neceſſitatem proximi reuelauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

Hic ponuntur quædam Aug. capitula, quæ retractauit, non quaſi praue dicta, ſed quo ſenſu dixerit inſinuans. D

Cap. 14. 10. 1. Retractat. Au. geminam continens determinationem. lib. 1. cap. 13.

Poſt hæc inueſtigari oportet, qualiter intelligendum ſit quod ait Auguſt. in libr. de vera relig. Vſque adeo, inquit, peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Huius dicti rationem Auguſt. aperiens in lib. retract. dicit, Poteſt videri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter diſcutiatur, inuenitur eſſe veriſſima. Peccatum quippe illud cogitandum eſt, quòd tantùmmodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati, ſcilicet peccatum primum hominis quod fuit peccatum & cauſa peccati, ſed non pœna. Quanuis & illa quæ non voluntaria peccata nō immerito dicuntur, quia vel a neſcientibus vel a coactis perpetrantur, non omni modo poſſunt ſine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cum faciendum non ſit, putat eſſe faciendum: & ille qui concupiſcente aduerſus ſpiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiſcit quidē nolēs, & in eo non facit quòd vult: ſed ſi vincitur concupiſcentiæ conſentit volens, & in eo non facit niſi quod vult: & illud quòd in paruulis eſt originale peccatum (cum adhuc non vtātur voluntatis libe-

Ad Gala. 5. c

Rom. 7. d

arb.)

arb.)non abſurde vocatur voluntarium,quia ex prima hominis voluntate mala contractum eſt. Non itaque falſum eſt quod dixi.Vſque adeo peccatum voluntarium eſt,&c. Ecce qualiter accipiendū ſit illud,ſcilicet vel de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis, quorum licet quędam dicantur non volūtaria,quæ ſcilicet per ignorantia vel per infirmitatem fiunt,eadem tamen ratione ea poſſunt dici voluntaria,quia ſine voluntate non committuntur.

Aliud capitulum. B

Illius etiam intelligentia perquirenda eſt,quod in lib.de duabus animabus edidit,inquiens,Nuſquam niſi in volūtate peccatum eſt. Quod etiam in libr.Retract.plane determinat,dicens. Poteſt putari iſta falſa eſſe ſententia,qua diximus nuſquam niſi in voluntate eſſe peccatum,cum Apoſtolus dicat, Quod nolo,hoc facio,&c. Sed peccatum quod nuſquam eſt niſi in voluntate, illud præcipue intelligendum eſt,quod iuſta damnatio conſecuta eſt,id eſt,primum hominis peccatum. In eodem quoque libr.de duabus animabus,aliud tradidit conſideratione dignum,ait enim. Non niſi voluntate peccatur,ipſamque voluntatem definit,dicens,Voluntas eſt animi motus cogente nullo ad aliquid vel non admittendum,vel adipiſcendum.Huius dicti cauſam aperiens,& intelligentiam pandens in lib. retract.ait, Hoc propterea dictum eſt, vt hac definitione volens a nolente diſcerneretur,& ſic ad illos referretur intentio,qui in paradiſo fecerunt originem mali,nullo cogente peccando,id eſt, libera voluntate:quia & ſcientes contra præceptum fecerunt:& ille tentator ſuaſit vt hoc fieret,non coegit.Nam qui neſciens peccauit,non incongruenter nolens peccaſſe dici poteſt : quamuis & ipſe quidem neſciens fecit,volens tamen fecit.Ita nec tale peccatum ſine voluntate eſſe pòtuit,ſed voluntas facti ibi fuit,non peccati volūtas,quod tamen factum fuit peccatum : hoc enim factum eſt, quod fieri non debuit. Quiſquis autem ſciens peccat,ſi poteſt cogenti ad peccatū ſine peccato reſiſtere, nec tamen facit,vtique volens peccat, quia qui poteſt reſiſtere,non cogitur cedere,quapropter peccatum ſine voluntate eſſe non poſſe veriſſimum eſt. Ex his liquet qualiter ſuperiora accipienda ſint.

Ca.10.in Tomo 6. Li.1.c.15. Rom.7.d. Cap. 10. Li. 1.c.15 Retract. Auguſt.

Quòd mala voluntas eſt voluntarium peccatum. F

Si autem omne peccatum mortale voluntarium eſt, cùm voluntas mala peccatum ſit mortale,conſtat ipſam eſſe voluntarium peccatum. Quid enim,vt ait Auguſt. tam in voluntate quàm ipſa volūtas ſitum eſt? Voluntas itaque mala recte uoluntarium dicitur peccatum,quod in uoluntate conſiſtit.Voluntas quippe(ut ait Auguſt. in eodem)eſt prima cauſa peccandi,aut nullum peccatum eſt prima cauſa peccādi,nec eſt cui recte imputetur peccatū,niſi peccanti. Nō ergo eſt cui recte imputetur niſi uoluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum eſt. Neque his uerbis aliud uoluit oſtendere Augu.ut ipſe,ait in retract.niſi quia uoluntas eſt qua peccatur,& qua recte uiuitur.

In li.de libero arbitri.oc.10. in tomo 1. Et lib.Retract.1.c.9 &c.22. Libro retract.c.9 Ibidem.

AN VOLUNTAS ET ACTIO MALA IN EODEM HOMINE, ET CIRCA EANDEM rem ſint vnum peccatum, an plura.

Diſtinct. XLII. A

Deſcendit ad ſpeciales differētias peccati in communi.

CUM autem voluntas mala & operatio ſint peccatum, quæri ſolet, vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo vnum ſint peccatum, vel diuerſa: vt ſi quis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quæ peccatum eſt, & actum malum qui item peccatum eſt. Hæc autem duo diuerſa ſunt, ſcilicet voluntas, & actio. Sed nunquid diuerſa ſunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum eſſe peccatum, alii verò dicunt diuerſa eſſe peccata. Quia cum conſtet hæc duo eſſe diuerſa, aut diuerſa duo peccata dicunt, aut duo diuerſa non peccata. Quibus alii reſpondent, hæc duo diuerſa eſſe non peccata. Non enim peccata ſunt, ſed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia in vtroque admittitur, ſiue quādo vult, ſiue quando agit: & vnum eſt ibi contemptus, ſed minor cum in voluntate ſolum peccatum continetur, maior vero cum voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, ſed non plura, cū voluntas operi mancipatur.

Opinio contra illos qui dicunt vnum eſſe peccatum.

Reſponſio.

Alia contra eoſdem oppoſitio. B

Sed adhuc eiſdem obiicitur, Si vnum tantum illa duo peccatum ſunt, cum quis voluntate mali prius concepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus eſt, niſi pro quo ante opus reus erat, cū adhuc in ſola voluntate peccatum conſiſtebat. Nullus enim reus eſt æternæ mortis niſi pro peccato: ſed peccatum aliud non eſt admiſſum actione, quam prius admiſſum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iſte fit damnabilis actu peccando, quàm ante fuerat, cum ſola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi reſpondent, dicentes propter peccatum quidem tantum illum furem reum cōſtitui, & quamuis eius voluntas & actio vnum ſint peccatum: pro alio tamen reus factus eſt actu peccando, quàm prius erat ſola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui eſt aliud quàm voluntas, licet non aliud peccatum.

Reſponſio.

Alia aduerſus eoſdem obiecti. C

Item & adhuc quæſtioni inſtant, dicentes hæc duo ideo diuerſa eſſe peccata, quia diuerſorum legis mandatorum præuaricationes ſunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti .ſ. Non furaberis: alio furandi voluntas, ſcilicet, Non concupiſces rē proximi tui. Cum autem hæc duo diuerſa mandata ſint, quibus illa duo prohibeatur. patet illa duo diuerſas eſſe præuaricationes: diuerſa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuerſa quidem eſſe mādata, quibus illa duo diſtinctim prohibentur, vt Aug. docet ſuper Exod. Veruntamen in illis non obſeruatis vna tantum præuaricatio incurritur, vnumq; contrahitur peccatum, licet duo diuerſa illis prohibeā tur. Sicut econuerſo duo ſunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Exo. 20. c

Reſponſio. Articulo 71. in 10. 4.

Si peccatum ab aliquo admiſſum in eo ſit quouſque pœniteat. D

Preterea ſolet quæri, cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio tranſierint, nondum tamen vera habita pœnitentia, verum illud peccatum vſquequo pœniteat, ſit in eo. Quod non eſſe videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, nō eſt, neque actio, quia non vult illud vel agit, quod ante voluit & egit. Sed non eſt ignorandum peccatum duobus modis dici eſſe in aliquo, & tranſire, ſcilicet actu & reatu. Actu eſt in aliquo, dum ipſum quod peccatum eſt, vt actio vel voluntas, in peccante eſt. Reatu vero, cum pro eo, ſiue tranſierit ſiue adſit, mens hominis polluta eſt & corrupta, totusq; homo ſuppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam eſt in aliquo peccatum actu, præter originale, quin ſit etiam reatu, ſed eſt reatu intelligendum, poſtquàm tranſit actu.

Reſponſio quæſtionē determinans.

Quibus modis dicitur in ſcriptura reatus. E

Reatu in ſcriptura multipliciter accipitur, ſcilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale eſt, obligat nos pœnæ æternæ: ſi veniale, obligat nos pœnæ temporali. Duo enim ſunt genera peccatorum mortalium ſcilicet & venialium. Mortale eſt, per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Aug. eſt quod eſt dignum accuſatione & damnatione. Veniale autem quod hominem vſque in reatum perpetuæ mortis nō grauat, veruntamē pœnā meretur, ſed facile indulgetur.

Quid ſit mortale peccatum

Quid ſit veniale peccatum.

De modis peccatorum, qui multipliciter aſſignantur. F

Modi autem peccatorum varias in ſcriptura habēt diſtinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committi. ſ. cupiditate & timore, vt Aug. tradit ſuper illum locum Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incenſa igni ea dicit, quæ ex cupiditate male incendente oriuntur. Suffoſſa vero quæ ex timore male humiliante proueniunt quod eſt, quando quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi vero dicitur peccatum fieri tribus modis. ſ. cogitatu, verbo, & opere. vnde Hieron. ſuper Ezech. Tria generalia delicta ſunt, quibus humanū ſubiacet genus. Aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus. ſ. cōſuetudinis: quod in quatriduano Lazaro ſignificatum eſt. Dicitur quoque homo peccare in Deum, in ſe, & in proximum. In Deum, cum de Deo male ſentit, vt hæreticus: vel quæ Dei ſunt vſurpare præſumit, indigne participando ſacramentis: vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximū iniuſte lædit: In ſe vero, cum ſibi & non alii nocet.

Prima di. in to. 8. poſt medium enarrationis. Pſal. 79.

Secunda diſtinct.

Tertia diſtinct.

Quomodo differunt delictum & peccatum. G

Variam quoq; appellationem habet. Dicitur enim peccatū etiā delictum. Et delicto fortaſſe eſt (vt ait Aug. in quæſtionibus Leuitici) declinare a bono; Peccatum eſt, facere malum. Aliud eſt enim declinare a bono, aliud eſt facere malum. Peccatum ergo eſt perpetratio mali, delictum deſertio boni: quod & ipſum oſtendit nomen. Quid-

enim aliud ſonat delictum, niſi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, niſi bonum? Vel delictum eſt quod ignoranter fit, peccatum quod ſcienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

De ſeptem principalibus vitijs. H

Præterea ſciendum eſt ſeptem eſſe vitia capitalia, vel principalia, vt Greg. ſuper Exod. ſ. inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Accidiã vel Triſtitiam, Auaritiam, Gaſtrimargiam, Luxuriam quæ (vt ait Ioann. Chryſ.) ſignificata ſunt in ſeptem populis, qui terram promiſſionis Iſrael promiſſa tenebant. De ijs quaſi ſeptem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum eſt, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De ſuperbia, quæ eſt radix omni mali. I

Eccl.10.b Ex ſuperbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia vt ait Greg. Radix cuncti mali eſt ſuperbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati eſt ſuperbia: quæ eſt amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor ſunt ſpecies, vt Greg. ait. Prima eſt, cum bonum quod habet quis, ſibi tribuit: Secunda, cùm credit à Deo eſſe datum, ſed tamen pro ſuis meritis: Tertia, cum ſe iactat habere quòd non habet: Quarta cum cæteris deſpectis vult ſingulariter videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur ſuperbia. Huic autẽ videtur obuiare quòd Apoſtolus ait, Radix omnium malorum eſt cupiditas. quia ſi radix omnium malorum eſt cupiditas, ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt & initium omnis pecccti?

De quatuor ſpeciebus ſuperbiæ.

Aug. ſuper Gene. 16 li.11.c.14 in tomo 3.

1.Timot. vltimo c.

Quo ſenſu vtrunque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet & ſuperbia, & cupiditas. K

Sed vtrunq; rectè dictum eſſe intelligitur, ſi genera peccatorum ſingulorum, non ſingula generum vtraque locutione includi intelligantur, nullum quippe genus peccati eſt, quòd interdum ex ſuperbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando nõ deſcendat. Sunt enim nonnulli hominum qui ex cupiditate fiunt ſuperbi: & aliqui ex ſuperbia fiunt cupidi. Et enim, vt ait Auguſtinus: homo qui non eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellẽtiorem eſſe: id eoque vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innaſcitur ſuperbia, id eſt, amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo quòd ex ſuperbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquãdo ſuperbia oritur: & ideo de vtraque rectè dicitur, quòd ſit radix omnis.

Ibid.c.13.

DE

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTVM, QVOD DICITVR etiam peccatum ad mortem.

Diſtinct. XLIII.

Est præterea quoddam peccati genus cæteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in ſpiritum ſanctum, de quo in euangelio veritas ait, qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Et Ioan. in epiſtola canonica, Eſt peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro. ſed quæritur quid ſit illud peccatum in ſpiritum ſanctum vel ad mortem. Quidam dicunt illud peccatum eſſe deſperationis vel obſtinationis. Obſtinatio eſt induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit in pœnitens. Deſperatio eſt, qua quis diffidit penitus de bonitate dei, æſtimans ſuam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: ſicut chain qui dixit, Maior eſt iniquitas mea, quam vt veniam merear. Vtrunque vero dicitur peccatum in ſpiritum ſanctũ, quia ſpiritus ſanctus eſt amor patris & filij, & benignitas qua ſe inuicem & nos diligũt: quæ tanta eſt, cuius finis non eſt. Recte ergo in ſpiritum ſanctum delinquere dicitur, qui ſua malitia dei bonitatem ſuperare putant, & ideo pœnitentiam non aſſumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mẽte inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem ſpiritus ſancti nunquam redire, patientia dei abutentes, & de miſericordia dei nimis præſumentes: quibus placet malitia propter ſe, ſicut piis bonitas. Iſti nimia pertinacia & præſumptione peccant, autumantes deum non eſſe iuſtum. Illi deſperatione, deum non bonum exiſtimant, tollentes in hoc turbulentiſſimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quo ſe recipiant fluctuantes. Atq; ipſa deſperatione addunt peccata peccatis, dicentes miſericordiã nullam eſſe, & quòd ſuper peccatores neceſſaria damnatio debetur.

De vno peccato ſpeciali quod eſt magis graue & abominabile quod eſt peccatum in ſpiritũ ſanctum. Luc. 12.b 1. Ioan. 5.c Quid ſit illud peccatum. Gene. 4.b

Vtrum omnis obſtinatio ſit in ſpiritum ſanctum.

Sed quęritur, Vtrum omnis obſtinatio mentis in malitia obdurata, omniſque deſperatio ſit peccatum in ſpiritum ſanctum. Quidam dicunt omnem obſtinationem & omnem deſperationem eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum. Quod ſi eſt, aliquando illud peccatum remittitur: quia multi etiam obſtinatiſſimi & deſperatiſſimi conuertuntur, vt Aug. ait ſuper illum locum Pſal. Conuertam in profundũ maris, id eſt, eos qui erant deſperatiſſimi, & ibi, Mittit cryſtallum ſuum ſicut bucellas, id eſt, obſtinatos facit aliorum doctores, talium conuerſio ibi etiam euidenter oſtenditur, vbi ait, qui educit vinctos in fortitudine. ſimiliter & eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris. ſecundum iſtos illud peccatum dicitur irremiſſibile, nõ quia

Opi. quorundam. Pſal. 67. In 10.8. poſt mediũ enarrationis. Pſal. 147. Ibidem 14

fine enarrationis ad Pſal. 47. Pſal. 67. aliquando remittatur, ſed quia vix & raro difficulter dimittitur. Nō enim ſoluitur cryſtallus, niſi vehementi ſpiritus impetu. Alij verò tradunt non quamlibet obſtinationem vel deſperationem appellari peccatum in ſpiritum ſanctum, ſed illam tantum quā comitatur impœnitentia: qui etiam impœnitentiam dicunt eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum. *Aliorum ſententia.* Sed quia Auguſtin. dicit impœnitentiam eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum, cùm ſic obſtinatus eſt aliquis, vt non pœniteat: diſcuti oportet an aliud ſit obſtinatio, aliud impœnitentia ſit in eo peccatum, an idem ſed diuerſis modis commiſſum. Secundum iſtos peccatum illud dicitur irremiſſibile, eo ꝙ nunquā dimittatur. Vnde Aug. etiā dicit, quòd hoc ſolū peccatū veniā mereri nō poteſt: *Super Matthæū.* & Hier. quòd taliter peccans dignè pœnitere non poteſt. Et ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis: quia qui ſic peccat, orationibus eccleſiæ hic vel in futuro iuuari non poteſt, habens cor induratum tanquam lapis, ſicut de diabolo legitur. Poſt hanc vitam qui valde mali ſunt meritis eccleſiæ iuuari non poſſunt.

Quòd aliter accipitur peccatum in ſpiritum ſanctum. C

In li. 1. non longe à fin. I rto. 4. Ibidē paulo inferius. Mat. 27. a Eſt etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatū Augu. definiens in lib. de ſermone domini in monte, ait, Peccatum ad mortem eſt, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortaſſe eſt peccare in ſpiritum ſanctum, quod peccatum dicitur non remitti, non quia non ſit ignoſcendum peccanti ſi pœniteat: ſed quia tanta eſt labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit: etiam ſi peccatum ſuū mala conſcientia agnoſcere & renunciare cogatur: vt Iudas cùm dixit, Peccaui: facilius deſperans cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret: quòd propter magnitudinem peccati iam ex dānatione peccati tales habere credendum eſt. Ecce quædam aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctum vel ad mortem hic poſita eſt: qua illud peccatum eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitionē; & inuidentia gratiæ poſt reconciliationem: quod ſpecies quædā obſtinationis intelligi poteſt. *Li. 1. ca. 9.* Illam tamen definitionem Augu. in lib. retract. rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperte, ita dicens, Quod quidem non confirmaui, quoniā hoc putare me dixi. Sed tamen addendum fuit, ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. His verbis inſinuatur peccatū præmiſſa definitione deſcriptum, tunc ſolum debere dici ad mortem vel in ſpiritum ſanctum, cùm non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore deſperandum eſt in hac vita: & ideo pro omni eſſe orandum. *I. Ioan. 5.* Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: ſic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in ſpiritum ſanctum poſtquā finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in

hac vita eſt, nec peccatum illius iudicare, nec de illo deſperare: ſed pro illo orare debemus. Vnde Aug. de verbis domini de impœnitentia, quæ eſt blaſphemia in ſpiritum ſanctum, ſic ait: Iſta impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quiſque in hac carne viuit non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quandiu ad pœnitentiam patientia dei adducit. Paganus eſt hodie: Iudæus, infidelis eſt hodie: hæreticus eſt hodie: ſchiſmaticus eſt hodie: quid ſi cras amplectatur catholicam fidem, & ſequatur catholicam veritatem? Quid ſi iſti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquã deſperatiſſimos damnas, antequàm finiant iſtam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro? Nolite ergo ante tẽpus iudicare quenquam. Ex his oſtenditur pro ſingulis peccatoribus in hac vita eſſe orandum, nec de aliquo eſſe diffidendum: quia conuerti poteſt dum in hac vita eſt: quia non poteſt ſciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortem vel in ſpiritum ſanctum, niſi cum ab hac vita diſceſſerit: niſi fortè alicui per ſpiritum ſanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prædictis aliquatenus capi poteſt quomodo accipiatur peccatum in ſpiritum ſanctum, ſcilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitentis oppugnans: quæ vtique obſtinatio eſſe videtur, & omnis impœnitentis obſtinatio atque deſperatio. Notandum verò eſt quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitens dici poteſt: quia impœnitentia propriè obſtinati eſt, & (vt quidam volunt) etiam deſperati.

Sermone 11. post medium eiuſdem in tomo. 10.

1. Cor. 4. a

Alia aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctum. D

De hoc quoque peccato in ſpiritum ſanctum Ambr. in lib. de ſpiritu ſancto differens definitam aſſignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blaſphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, neque hic neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia eſt offenſio filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut vna dignitas, ſic vna iniuria. Sed ſi quis corporis ſpecie deceptus humani remiſſius aliquid ſentit de Chriſti carne quàm dignum eſt, habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia. Si quis verò ſancti ſpiritus dignitatem, maieſtatem, & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet non in ſpiritu dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub, non poteſt ibi eſſe exhortatio veniæ, vbi ſacrilegii plenitudo eſt. Satis hic apertè explicatur quid ſit peccatum in ſpiritum ſanctum. Quod illi Aug. deſcriptioni congruere videtur, qua illud peccatum dicitur eſſe inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem. Qui enim poſt cognitionem veritatis ſancti ſpiritus veritatem negat, eiuſque opera dicit eſſe Beelzebub, poteſtati, bonitati, & gratiæ dei inuidere non dubitatur. Non ita, ut diſtinctio illa verborum ſic accipienda eſt, quaſi trium perſonarum diuiſæ ſint offenſæ, ſed ibi peccatorum genera diſtincta ſunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod ſit per infirmitatem, quia patri ſcriptura frequenter attribuit potentiam, Peccatum in filium, quod ſit per ignorantiam, quia ſapientia filio attribuitur. Tertium expoſitum eſt. Qui ergo

Lib. 1. ca. 3 in fine, in tomo 2.

Mat. 12.

Mat. 12. b

peccat

peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facilè veniam adipiſcitur: ſed non ille, qui peccat in ſpiritum ſanctum. Cùm autem vna ſit potentia, ſapientia, bonitas trium: quare patri potentia filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas ſæpius aſſignetur, ſuperiùs dictum eſt.

DE POTENTIA PECCANDI, AN SIT HOMINI VEL DIABOLO A DEO.

Diſtinct. XLIIII. A

Vnde habeat ortũ potentia peccandi.

Opi. quorũdam quod ſit a deo, ſed falſa per ſimile.

Rõ. ad probãdũ quod bona voluntas non ſit homini niſi ex deo.

Aug. li. de fide ad Petrum ca. 3. ad mediũ cap.

Post prædicta conſideratione dignum occurrit, vtrum peccandi potentia ſit nobis a deo, vel à nobis. Putant quidam potentiam rectè agendi nobis eſſe à deo: potentiam verò peccandi non à deo, ſed à nobis vel à diabolo eſſe, ſicut mala voluntas non à deo nobis eſt, ſed à nobis & à diabolo: bona autem à deo tantum nobis eſt. Bonæ nanque voluntatis & cogitationis initium non homini ex ſeipſo naſci, ſed diuinitus parari & tribui in eo deus euidenter oſtẽdit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem ſunt detruſi, bonam potuit vel poterit reſumere voluntatem, quia ſi poſſibile foret, vt humana natura poſtquàm à deo auerſa bonitatem perdidit voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſſibiliùs hoc natura haberet angelica: quæ quantò minùs grauatur terreni corporis pondere, tantò magis hac eſſet prædicta facultate. Non ergo homo vel angelus à ſe voluntatem bonam habere poteſt, ſed malam. Similiter & de potentia inquiũt, per ſimilitudinem voluntatis de potentia, boni vel mali differentes, quod illa ſit à deo, non iſta.

Authoritatibus aſtruit potentiam peccandi eſſe à deo. B

Aug. li. de natura boni ca. 32. tom. 6.

Rom. 13. a

Ioan. 19. b

Super pſal. 32. in tom. 8. concione 2. enarrationis ad pſal. 32

Iob 1. cap.

Prou. 8. a

Oſe. 13. d

Sed pluribus ſanctorum teſtimonijs indubitanter monſtratur, quòd poteſtas mali à deo eſt, à quo eſt omnis poteſtas. Ait enim Apoſtolus, Non eſt poteſtas niſi à deo. Quod non de poteſtate boni tantùm, ſed & mali intelligi oportet, cùm Pilato etiam veritas dicat: Non haberes in me poteſtatem, niſi datum eſſet tibi deſuper. Malitia nempe hominum (vt ait Auguſt.) cupiditatem nocendi per ſe habet: poteſtatem autem ſi ille non dat, non habet. Ideoq; diabolus antequam aliquid tolleret, Iob dicebat domino, Mitte manum tuam, id eſt, da poteſtatem: quia etiam nocentium poteſtas non eſt niſi à deo: ſicut Sapientia ait, Per me reges regnant, & tyranni per me terram tenent. Vnde Iob de domino ait, Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Iſrael dicit deus, Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas poteſt eſſe ab homine, poteſtas autem non eſt niſi à deo, & hoc abdità aptaq; iuſtitia, nam per poteſtatem diabolo datam iuſtos deus facit ſuos. De hoc etiam Greg. in mor. ait, Tumoris elatio, non poteſtatis ordo

ordo in crimine eſt. Potentiam deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de noſtro eſt: quia non potentia iuſta, ſed actio praua damnatur. His authoritatibus aliiſque pluribus euidenter oſtenditur, quod non eſt poteſtas boni vel mali cuicunque, niſi a deo æquo, etſi te lateat æquitas.

An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati? C

Hic oritur quæſtio, non tranſilienda ſilentio. Dictum eſt ſupra, quòd poteſtas peccandi vel nocendi non eſt homini vel diabolo, niſi a deo. Apoſtolus autem dicit quod qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Cùm ergo diaboli ſit poteſtas mali dei ordinatione, eius poteſtati non eſſe reſiſtendum videtur. Sed ſciendum eſt Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate, ſcilicet rege, & principe, & huiuſmodi: quibus non eſt reſiſtendum in his quæ iubet deus eis exhiberi, ſcilicet in tributis, & huiuſmodi. Si vero princeps aliquis, vel diabolus aliquid iuſſerit vel ſuaſerit contra deum, tunc reſiſtendum eſt. Vnde Aug. determinans quando reſiſtendum ſit poteſtati, in lib. de natura boni ait, Si aliquid iubeat poteſtas quod non debeas facere, hic ſane contenne poteſtatem, timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iuſſerit procurator, nunquid faciendum eſt, ſi contra proconſulem iubeat? Rurſus ſi quid ipſe proconſul iubeat, & aliud iubeat imperator, nũ quid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud imperator, aliud iubeat deus, contempto illo obtemperandum eſt deo. Poteſtati ergo diaboli vel hominis tunc reſiſtamus; cùm aliquid contra deum ſuggeſſerit: in quo dei ordinationi non reſiſtimus, ſed obtemperamus. Sic enim deus præcepit, vt in malis nulli poteſtati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati myſterium pertinent, integra mentis conſideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari, deo reuelante valeamus.

Rom. 13. c

Quòd aliquando reſiſtendũ eſt poteſtati.

FINIS SECVNDI LIBRI.

INCIPIVNT RVBRICAE TERTII LIBRI.

Diſtinct. I.

De incarnatione verbi. 179.A
Quare filius carnem aſſumpſit, non pater vel ſpiritus ſanctus. ibidem.B
Vtrum pater vel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari ibi.C
An filius qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel ſpiritus ſanctus ibid.

Diſtinct. 2.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine naturæ intelligitur 180.A
De vnione verbi & carnis mediante anima ibid.B
Quòd ſimul aſſumpſit animam & carnem verbum, nec caro prius eſt concepta quam aſſumpta ibid.C

Diſtinct. 3.

De carne aſſumpta qualis ante fuerit 181.A
Quòd nullus eſt ſine peccato hic, excepta virgine ibid.B
Quare Chriſtus non fuit decimatus in Abraham ſicut Leui. ibid.C
Quare caro Chriſti non dicta eſt peccatrix ſed ſimilis 182.D
Carnem Chriſti non prius conceptam quam aſſumptam ibi.E

Diſtinct. 4.

Quare ſpiritui ſancto tribuatur incarnatio, cum ſit opus trinitatis, 182.A
Quare dicatur Chriſtus conceptus & natus de ſpiritu ſancto. 182.B
Alia ratio, qua dicitur natus de ſpiritu ſancto ibid.D
Quare Apoſtolus dicit Chriſtum factum, quem nos fatemur natum 183.C

Diſtinct. 5.

Si perſona vel natura perſonam vel naturam aſſumpſit, & ſi natura dei ſit incarnata. 183
An diuina natura debeat dici caro facta 185
Quare non accepit perſonam hominis, cum aſſumpſerit hominem, quod quidam probare nituntur 185

Diſtinct. 6.

De intelligentia harum locutionum, Deus eſt homo, Deus factus eſt homo, &c. tres ſententias ponit 185
Prima eſt eorum qui dicunt in incarnatione hominem quendam ex anima & carne conſtitutum, & illum hominem eſſe factum deū, & deum illum hominem, & authoritates quibus ita eſſe aſſerunt ponit 185.B.C
Secunda eſt, eorum qui dicunt hominem illum ex tribus ſubſtantiis vel duabus naturis conſtare, & hunc fatentur vnam eſſe perſonā ante incarnationem ſimplicem tantum, ſed in incarnatione compoſitam: & authoritates quibus ſe muniunt proponit. 186.D.E

Tertia

Tertia eſt eorum qui non ſolum perſonam ex naturis compoſitam negant,ſed etiam aliquem hominem vel aliquam ſubſtantiam ibi ex anima & carne compoſitam diffitentur, & ſic duo illa.ſ. carnē & animam verbo vnita dicunt: vt non ex illis aliqua ſubſtantia vel perſona componeretur,ſed illis duobus velut indumento deus veſtiretur,vt mortalibus oculis appareret:qui rationem incarnationis ſecundum habitum accipiunt ibi.F
Deinde authoritates inducit quibus hæc ſententia roboratur. 187.G
Quatuor ſpecies habitus diſtinguuntur ibid.G

Diſtinct. 7.

Deinde quæ ſingulis ſententiis aduerſari videntur,ponit 188.A.B
Ex quo ſenſu dicitur Chriſtus prędeſtinatus 189.C.D.E.F. G.H.I.K.L.
Quòd non debet dici homo dominicus 190.M.N

Diſtinct. 8.

An diuina natura dici debeat nata de virgine 190.A
De gemina natiuitate Chriſti quibus natus eſt ibi.B

Diſtinct. 9.

De adoratione exhibenda humanitati Chriſti 191.A.B

Diſtinct. 10.

An Chriſtus ſecundum quòd homo,ſit adoptiuus filius 192.A.B. C.D.E
An perſona vel natura prędeſtinata 193.F

Diſtinct. 11.

Vtrum Chriſtus ſit creatus vel factus 193.A
De perfidia & pœna Arrij 193.B

Diſtinct. 12.

An homo ille ſemper fuerit 194.A
An deus alium ſumere potuerit,vel aliunde quàm de genere Adæ ibidem.B
Si homo ille potuerit peccare,vel non eſſe deus 194.C.D
Si deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri ibid.E

Diſtinct. 13.

De ſapientia & gratia Chriſti hominis,an in eis proficere potuerit 195.A.B.C.D.E

Diſtinct. 14.

Si anima Chriſti habuit ſapientiam parem cum deo,& ſi omnia ſcit quæ deus 196.A.B
Quare deus non dedit illi animæ potentiam omnium,vt ſcientiam 197.C.D

Diſtinct. 15.

De hominis defectibus quos aſſumpſit Chri. 197.A.B.C
De pro paſſione & paſſione timoris vel tri. 198.D.E.F
De quibuſdam capitulis Hilarij obſcuris,quibus carne Chriſti dolores paſſionis ſubmoueri videntur 199.G

Diſtinct.

Diſtinct. 16.
An in Chriſto fuerit neceſſitas patiendi & moriendi, quæ eſt defectus generalis 200.A.B
Diſtinct. 17.
Si omnis Chriſti oratio vel voluntas impleta ſit 201.A.B
De capitulis quibuſdam Ambroſij & Hilarij: vbi de dubitatione & & timore Chriſti agitur ibi.C.D.E
Diſtinct. 18.
Si Chri. meruit ſibi & nobis, & quid ſibi, & quid nobis 202.A
Quòd a conceptu meruit ſibi idem quod per paſſionem. ibi.B.C
Si Chriſtus ſine omni merito habere voluit quod merito obtinuit 203.D.E
Diſtinct. 19.
Qualiter a diabolo & a peccato redemit nos Chriſtus per mortem 204.A
Cur deus homo & mortuus 205.B.C.D.E.F
Secundum quam naturam ſit mediator 205.C
Diſtinct. 20.
Quòd alio modo potuit liberare, & quare iſto modo potius. 206.A
Qua iuſtitia ſit victus diabolus ibid.
De cauſa inter deum & hominem & diabolum ibid.B.C
Vtrum Chriſti paſſio ſit opus dei vel iudæorum 207.D
Diſtinct. 21.
Si in Chriſti morte ſeparata fuit anima vel caro a verbo. 207.A.B.C
Qua ratione dicitur Chriſtus mortuus vel paſſus 208.D
Diſtinct. 22.
Si Chriſtus in morte fuit homo 209.A
Si Chriſtus vbicunque eſt, ſit homo 209.B.C
Si ea quæ dicuntur de deo vel filio dei, poſſint dici de homine illo, vel de filio hominis 210.D
Diſtinct. 23.
Si Chriſtus habuerit fidem, ſpem, & charitatem 210.A
Quid ſit fides ibid.B
Quot modis dicitur fides ibid.C
Quid ſit credere deum vel deo vel in deum ibi.D
De informi qualitate mentis quæ in malo Chriſtiano eſt. 211.E
Quomodo dicatur vna fides ibid.F.G
Deſcriptio fidei ibid.H.I
Diſtinct. 24.
Quomodo intelligatur quod ſcriptum eſt, cum factum fuerit credatis 212.A
Si Petrus habuit fidem paſſionis, quando vidit illum hominem pati ibid.B
Si aliqua ſciuntur quæ creduntur ibid.C
Diſtinct. 25.
De fide antiquorum 213.A

De fide

De fide ſimplicium ibid.B
Quæ ante aduentum credere ſufficiebant ibi.G
De fide Cornelij *Diſtinct.* 26. 214
De ſpe quid ſit 214.A
De quibus ſit ſpes,& quomodo differant fides & ſpes ibid.B
Si in Chriſto fuerit fides vel ſpes 215.C
Si iuſti in inferno fidem & ſpem habuerunt ibid.C
Diſtinct. 27.
De charitate dei & proximi quæ in Chriſto & in nobis eſt 215.A
Quid ſit charitas ibid.B
Si eadem charitate diligitur deus & proximus, & quare dicuntur duo mandata charitatis ibid.C
De modo diligendi ibi.D.E
De impletione illius mandati, diliges deum ex toto corde tuo 216.F.G
Quòd alterum mandatum in altero eſt ibid.H.I
Diſtinct. 28.
Si iubemur totum proximum diligere & nos totos 216.A
Quòd in dilectione proximi includitur dilectio angelorum, & quis ſit proximus *Diſtinct.* 29 217.B.C
De ordine diligendi,quid prius quid poſterius 217.A
An omnes homines pariter diligendi ſint 218.B.C.D.E.F.G
De gradibus charitatis 219.H
Diſtinct. 30.
Si melius eſt diligere inimicos quàm amicos 219.A
Diſtinct. 31.
Si charitas ſemel habita amittatur 220.A.B
Quare fides,ſpes,& ſcientia dicuntur euacuari,& non charitas,cum & ipſa ſit ex parte 221.C.D
Diſtinct. 32.
De charitate dei 221.A
Quomodo dicetur deus magis diligere vel minus hunc vel illum ibidem.B.C.D
Si deus ab æterno dilexit reprobos 222.E
Diſtinct. 33.
De quatuor virtutibus principalibus,& vtrum hæ virtutes in Chriſto fuerint & in angelis ſint,& de vſibus earum ibid.A
Diſtinct. 34.
De ſeptem donis ſpiritus ſancti,& vtrum ſint virtutes, & ſint in angelis 223.A
Vtrum in Chriſto fuerint ibi.B.C.D.E
De timore caſto,& ſeruili,& initiali ibid.F.G.H
Quòd timor ſeruilis & initialis dicuntur initium ſapientiæ, ſed differenter 224.I
Quomodo caſtus timor permanet in æternum 225.E
Si timor pœnæ qui fuit in Chriſto,ſeruilis vel initialis fuerit. ibi.L

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM Liber III.

DE INCARNATIONE VERBI aliiſq; ad hoc ſpectantibus.

Diſtinct. I. **A.**

CVm venit igitur plenitudo temporis (vt ait Apoſtolus) miſit Deus filium ſuum, factum de muliere; factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorum Dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu ſaluatoris exordium ſumpſit. Hoc eſt tempus miſerēdi, & annus benignitatis: in quo gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Chriſti aduētum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis ſponſio facta ab antiquo. Filij ergo miſſio eſt ipſa incarnatio: Eo enim miſſus eſt, quod in forma hominis mundo viſibilis apparuit: de quo ſupra ſufficienter dictum eſt.

1 De vnione naturarum in Chriſto ex parte perſonæ aſſumentis. *Gala. 4. a* *Eſaiæ 61.* *Ioan. 1. b* *Phili. 2. a*

Quare filius carnem aſſumpſit, non pater, vel ſpiritus ſanctus. **B**

Diligenter vero aannotandum eſt, quare filius, non pater, vel ſpiritus ſanctus eſt incarnatus. Solus nanque filius hominem aſſumpſit. Quod vtique congruo ordine, atque alta Dei ſapientia fecit conſilio: vt Deus qui in ſapientia ſua mundum condiderat, ſecundum illud: Omnia in ſapientia feciſti domine quæ in cælis ſunt, & quæ in terris: reſtauraret in eodem. Hæc eſt mulier euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit, ſapientia, ſcilicet patris, quæ teſtam humanæ infirmitatis lumine ſuæ diuinitatis accendit, perditumque hominem reparauit, nomine regis & imagine inſignitum. Ideo ēt filius miſſus eſt, & nō pater: quia congruētius mitti debebat, qui eſt ab alio, quā qui a nullo eſt, filius autē a patre eſt: pater vero a nullo eſt. Vt.n. ait Aug. in lib. de Trin. Non.n. habet de quo ſit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus eſt: ita cōgrue pater miſit, filius miſſus eſt. Ab illo.n. conuenienter mittitur Dei verbū, cuius eſt verbū. Ab illo mittit, de quo natū eſt. Mittitur qđ genitū eſt, Pater vero q̃ miſit, a nullo eſt. Ideoq; pater miſſus nō eſt. ne ſi mitteretur, ab alio eſſe putaretur. Miſſus eſt ergo primo

Prima *Rom.* *Pſal. 103.* *Ephe. 1. b* *Luca 15. b* *Secunda ratio.* *Li. 4. ca. 20* *Tomo. 2*

mo filius, qui a ſolo patre eſt: Deinde etiā ſpiritus ſanctus, qui eſt a patre & filio. Sed filius ſolus in carne miſſus eſt, nō ſpiritus ſanctus, ſicut nec pater. Quod ideo factum eſt, vt qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Nō pater vel ſpiritus ſanctus carnē induit, ne alius in diuinitate eſſet filius, alius in humanitate. Et ne idem eſſet pater & filius, ſi Deus pater de homine naſceretur. Vnde Aug. in eccleſiaſticis dogmatibus, Non pater carnē aſſumpſit, neq; ſpiritus ſanctus, ſed filius tantum: vt qui erat in diuinitate Dei filius, ipſe fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterum tranſiret, qui non eſſet æterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus eſt filius, natus ſecundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & ſecundum veritatem naturæ ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, ſed in vtraque natiuitate filij nomen naſcendo haberet, vt eſſet verus Deus, & verus homo vnus filius. Non ergo duos Chriſtos, neque duos filios, ſed Deum & hominem vnum filium: quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus ſubſtantiis, ſicut ei naturæ veritas contulit, non confuſis naturis neque immixtis, ſicut Thimotiani volunt, ſed ſocietate vnitis. Ecce habes quare filius, nō pater vel ſpiritus ſanctus carnem aſſumpſerit.

Tertia ratio.

Ca. 2. to. 3.

Vtrum pater vel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari, vel poſſit. C

Si vero quæritur, Vtrum pater vel ſpiritus ſanctus incarnari potuerit, vel etiam modo poſſit. Sane reſponderi poſſit, & potuiſſe olim, & poſſe nunc carnem ſumere & hominem fieri, tam patrē, quā ſpiritum ſanctum. Sicut enim filius homo factus eſt, ita pater vel ſpiritus ſanctus potuit & poteſt.

An filius qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel ſpiritus ſanctus. D

Aug. de Tri. lib. 13. Cap. 11. & lib. 1. ca. 6.

Reſponſio.

Sed forte aliqui dicent, Cum indiuiſa ſunt opera trinitatis, ſi filius carnem aſſumpſit, tunc pater & ſpiritus ſanctus: quia ſi filius carnem aſſumpſit, nec hoc fecit pater, vel ſpiritus ſanctus, non omne quod facit filius, facit & pater & ſpiritus ſanctus. At omnia ſimul pater & filius & amborum ſpiritus pariter concorditer operantur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius ſine patre & ſpiritu ſancto, ſed vna eſt horum trium operatio indiuiſa & indiſſimilis, & tamen filius, non pater vel ſpiritus ſanctus carnem aſſumpſit. Ipſam tamen carnis aſſumptionem trinitas operata eſt: ſicut Aug. dicit in lib. de fide ad Petrum. Reconciliati ſumus per ſolum filium ſecundum carnem, ſed non ſoli filio ſecundum deitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliauit, per hoc quòd ſolum verbum carnem ipſa trinitas fecit. Trinitas ergo carnis aſſumptionem fecit, ſed verbo, non patri vel ſpiritui ſancto. Si enim pater ſibi, & filius ſibi, vel pater filio, & filius patri carnis aſſumptionem operatus eſſet, iam non eadem eſſet operatio vtriuſque, ſed diuiſa. Sed ſicut inſeparabilis & indiuiſa eſt vnitas ſubſtantiæ trium, vt ait Aug. in lib. de Trin. ita &

Ca. 2. in fine tom. 3.

de Tri. cap. 4.

opera

operatio. non tamen eandem trinitatem natam de virgine, crucifixam, & ſepultam catholici tractatores docuerunt: ſed tantummodo filium, nec eandem trinitatem in ſpecie columbæ deſcendiſſe ſuper Ieſum, ſed tantum ſpiritum ſanctum, nec eandem dixiſſe cælo. Tu es filius meus: ſed tantũ patris vocem fuiſſe ad filiũ factam, quamuis pater & filius ſpiritus ſanctus ſicut inſeparabiles ſunt, ita & inſeparabiliter operentur. Hæc & mea fides eſt, quoniã quidẽ hęc eſt catholica fides. Licet ergo ſolus filius carnẽ aſſumpſerit, ipſam tamen incarnationem cum patre & ſpiritu ſancto operatus eſt.

Mat. 3. d & 17. a Mar. 1. b.

QVARE TOTAM HVMANAM NATVRAM, ACCIPIT, ET QVID NOMINE HVMAnitatis vel humanæ naturæ, intelligendum ſit.

Diſtinct. I I. A

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam aſſumpſit. i. animam & carnẽ, vt totam curaret & ſanctificaret. Quod autem humanæ naturæ ſiue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, aperte docet Hieronymus in expoſitione catholicæ fidei dicẽs, Sic cõfitemur in Chriſto vnam filij eſſe perſonã, vt dicamus duas perfectas & integras eſſe ſubſtãtias. i. deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Ecce aperte oſtẽdit humanitatis nomine animã & corpus intelligi: quæ duo aſſumpſiſſe Dei filius intelligitur, vbi hominẽ ſiue humanitatẽ vel humanã naturã accepiſſe legitur. Errãt ergo qui nomine humanitatis nõ ſubſtantiã, ſed proprietatẽ quãdã, a quo homo nominatur, ſignificari contẽdunt, vbicunq; humanitas Chriſti memoratur. Ait enim Ioãnes Damaſ. Sciendũ quidẽ eſt, ꝙ deitatis & humanitatis nomẽ ſubſtantiarũ. i. naturarũ eſt repræſentatiuũ. Natura enim nõ ſic accipitur in Chriſto, vt cũ dicitur vna natura eſſe omniũ hominũ, qđ euidenter idẽ Ioannes oſtendit, differentem rationẽ dicti aſſignans, cum natura humana in Chriſto nominatur, & cũ vna dicitur natura omnium hominũ. Ait enim, Cum vnã hominum naturã dicimus, ſciendum eſt, ꝙ non conſiderantes ad animæ, & corporis rationem hoc dicimus. Impoſſibile enim eſt vnius naturę dicere domini corpus & animã, adinuicem comparata. Sed quia plurimæ perſonæ hominum ſunt, omnes autẽ eandem ſuſcipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compoſiti ſunt, & omnes naturã animæ participant, & ſubſtantiam corporis poſſident) communẽ ſpeciem plurimarum & differentium perſonarum, vnam naturam dicimus, vniuſcuiuſque ſcilicet perſonæ duas naturas habentis, & in duabus perfecte naturis, animæ ſcilicet & corporis, exiſtẽtis. In domino autem Ieſu Chriſto non eſt communem ſpeciem accipere, neque enim factus eſt, nec eſt, nec aliquando fiet alius. Sed Chriſtus ex deitate & humanitate eſt, in deitateq; & humanitate Deus perfectus eſt, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis na-

De incarnatione perſonæ ſiue de vnione naturarum in Chriſto ex parte naturæ aſſumptæ. Ad Damaſ. papam in explanatione ſymboli. tom. 4. Errorem quorundã tangit qui humanitatem male accipiunt. Libr. 3. de Orthodoxa fide cap. 4. Ibidem. Cap. 3. in medio.

turam .i. animā & carnem & horum proprietates ſiue accidentia aſ-
ſumpſit Deus, non carnē ſine anima, nec animam * ſine ratione, vt
hæretici voluerunt: ſed & carnem & animam cum ſenſibus ſuis. Vn-
de Ioannes Damaſcenus ait, omnia quæ in natura noſtra plantauit
Deus, verbum aſſumpſit .ſ. corpus & animam intellectualem, & ho-
rum idiomata. Totus enim totum aſſumpſit me, vt toti mihi ſalutē
gratificaret. Quod enim inaſſumptibile eſt, incurabile eſt.

*alias carne.

Lib. 2. de Orthodo. fide c. 60.

De vnione verbi & carnis mediante anima. B

Dama. lib. 3. Ortho. fidei ca. 6.

Aſſumpſit ergo Dei filius carnem & animam, ſed carnem mediā-
te anima. vnitum eſt carni per medium intellectum, verbum Dei.
Tantæ enim ſubtilitatis atque ſimplicitatis eſt diuina eſſentia, vt
corpori de limo terræ formato vniri non congrueret, niſi mediante
rationali eſſentia. Illa autem vnio inexplicabilis eſt adeo vt etiam
Ioannes ab vtero ſanctificatus, se non eſſe dignum fateatur ſolue-
re corrigiam calceamenti Ieſu: quia illius vnionis modum inueſti-
gare, aliјſq; explicare non erat ſufficiens. Non ſunt ergo audiendi,
qui non verum hominem filium Dei ſuſcepiſſe dicunt, neque natū
de fœmina: ſed falſam carnem, & imaginem corporis ſimulatam o-
ſtendiſſe videntibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent
quod fieri non poſſit, ſcilicet, ne humana carne veritas & ſubſtantia
Dei inquinetur: & tamen prædicant iuſtum viſibilem ſolem radios
ſuos per omnes fæces & ſordes corporum ſpargere, eos mundos &
ſynceros ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis cō-
tingi poſſunt & non coinquinari, quanto magis incommutabilis &
inuiſibilis veritas per ſpiritum animam, & per animam corpus ſu-
ſcipiens, totum hominem ſine ſui commutatione aſſumpſit, & ab
omnibus infirmitatibus liberauit? Ecce hic dicit Dei ſapientiā per
ſpiritum aſſumpſiſſe animam, & per animam corpus. Spiritus enim
ſanctus pars animę ſuperior, & maiori ſimilitudine Deo propin-
quat quàm anima, ſcilicet ipſa eadem ſecundum inferiorem partē,
& anima magis quàm corpus, & ideo non incongrue anima dicitur
aſſumpta per ſpiritum, & corpus per animam.

Ioan. 1. d

Aug. li. de ago Chriſtiano vnico cap. 8. Tomo 3.

Hæc materia diffuſe tractatur ab Aug. li. de ſpiritu & anima cap. 9. & 10.

Quòd verbum ſimul aſſumpſit carnem, & animam: neque caro prius eſt concepta quàm aſſumpta. C

Si autem quæritur, Vtrum verbum carnem ſimul & animā aſſum
pſerit, an prius animam quàm carnem, vel carnem quàm animam;
& vtrum caro illa prius fuerit in vtero virginis concepta, & poſtea
aſſumpta, Veriſſime & abſq; vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo
Deus hominē aſſumpſit, totū aſſumpſit, ſimulque ſibi vniuit animā
& carnē nec caro prius fuit cōcepta, & poſtmodum aſſumpta: ſed in
cōceptione aſſumpta, & in aſſumptione cōcepta. Vnde Aug. in lib.
de fide ad Petrum. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites non car-
nem Chriſti ſine diuinitate conceptam in vtero virginis priuſquā
ſuſciperetur a verbo: ſed ipſum verbum Deum ſuæ carnis acceptio-
ne conceptum, ipſamq; carnem verbi incarnatione conceptam. I-
dem in lib. de Trin. Non eſſet Dei hominumq; mediator, niſi eſſet
idem

Cap. 18.

1. Tim. 2. b

Li. 1. c. vlt.

idem deus, idem homo in vtroque vnus & verus. quam ſeruilem for-mam à ſolo filio ſusceptam tota trinitas (cuius vna eſt voluntas & operatio) fecit. Nondum autem in vtero virginis prius caro ſuſcepta eſt, & poſtmodum diuinitas venit in carnem: ſed mox vt verbũ venit in vterum, ſeruata veritate propriæ naturæ factum eſt caro & perfectus homo, id eſt, in veritate carnis & animæ natus eſt. De hoc etiam Greg. in Moralibus ait, Angelo nunciante & ſpiritu aduenien-te, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro.

& in gloſſa ad Rom. 1. circa illud, qui factus eſt ei, &c. Li. 18. ca. 20. circa illud Iob. 28. non adæquabitur ei topazius

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMPSIT, QVALIS ANTE FVERIT, *& qualis aſſumpta ſit.* *Diſtinct. III.*

De Chriſti conceptione A

QVAERITVR etiam de carne verbi an priuſquam conciperetur obligata fuerit peccato, an & talis aſſumpta fuerit à verbo. Sanè dici poteſt & credi oportet, iuxta ſanctorum atteſtationes, conuenientiam ipsam priùs peccato fuiſſe obnoxiam ſicut reliqua virginis caro, sed ſpiritus ſancti operatione ita mundatam, vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo, pœna tantùm non neceſſitate, ſed voluntate aſſumentis remanente. Mariam quoque totam ſpiritus ſanctus in eam præueniens, à peccato prorsus purgauit & à fomite peccati etiam liberauit, vel fomitem ipſum penitus euacuando (vt quibusdam placet) vel ſic debilitatio & extenuando, vt ei poſtmodum peccandi occaſio nullatenus extiterit. Potentiam, quoque generandi abſque viri ſemine virgini pręparauit. Ita enim verba euangelij docent, vbi angelus virginem alloquens ait, Spiritus ſanctus superueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Et, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius dei. Cui ſacra virgo reſpondit, Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Quod exponens Ioannes Damaſcenus, ait, Poſt conſenſum autem virginis ſpiritus ſanctus superuenit in eam, ſecundum verbum domini quod dixit angelus purgans ipsam, & potentiã deitatis verbi receptiuam pręparans, ſimul autem & generatiuam. Et tunc obumbrauit ipsam dei altiſſimi per ſe ſapientia & virtus exiſtens, id eſt, filius dei patri homouſios, id eſt, conſubſtantialis, ſicut diuinũ ſemẽ. Et copulauit ſibiipſi ex ſanctiſſimis & puriſſimis ipſius virginis ſanguinibus, noſtrę antiquę cõſperſionis carnem animatã anima rationali & intellectiua: non ſeminans, ſed per ſpiritum ſanctum creans: quare ſimul caro, ſimul dei caro, ſimul dei verbi caro animata rationalis & intellectiua. Ex his perſpicuum fit quod antè diximus, carnem ſcilicet verbi ſimul conceptam & aſſumptam: eandemque imò totam virginem ſpiritu ſancto pręueniente ab omni labe peccati caſtificatam. Cui collata eſt potentia nouo more generandi, vt ſine coitu viri, ſine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus dei & hominis. Illa enim caro, quam deus

Quòd non ſola illa caro, ſed etiã ſacra virgo omni peccato à ſpiritu ſancto fuit mundata.

Luc. 1. d

Libr. de orthodoxa fide 3. ca. 2.

Aug. li. de fide ad Petrum c. 2. in medio cap.

de virgine ſibi vnire dignatus eſt, ſine vitio concepta, ſine peccato nata eſt. Hanc tamen carnem non cæleſtis, non aeriæ, non alterius cuiuſq; putes eſſe naturæ: ſed eius, cuius eſt omnium hominũ caro.

Authoritate firmat extunc fuiſſe virginem immunem à peccato. B

Cap. 36. Tomo 7. Quòd autem ſacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit, Auguſtinus euidenter oſtendit in libro de natura & gratia, inquiens, Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorẽ domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, haberi volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus ſit gratiæ collatum ad vincendum ex omni parte peccatum, quòd concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo virgine excepta, ſi omnes ſancti & ſanctæ congregari poſſent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid reſponderetur niſi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus? Illa autem virgo ſingulari gratia præuenta eſt atque repleta, vt ipſum haberet ventris ſui fructum, quem ex initio habuit vniuerſitas dominum: vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originum duceret.

1. Ioan. 1. d. Lib. de fide ad Petrum c. 2. de tri. li. 13. c. 18.

Quare non fuit Chriſtus decimatus in Abraham, ſicut Leui, cùm caro quam accepit in eo, fuit peccato obnoxia. C

Cùm autem illa caro, cuius excellentia ſingularis verbis explicari non valet, antequàm eſſet verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in alijs, à quibus propagatione traducta eſt: non immeritò videri poteſt in Abraham peccato ſubiacuiſſe, cuius vniuerſa caro peccato ſubiacebat. Vnde quæri ſolet, quare Leui decimatus dicatur in Abraham & non Chriſtus, cùm in lumbis Abrahę vterque fuerit ſecundum materialem rationem, quando Abraham decimatus eſt, & decimas dedit Melchiſedech. Tunc enim Apoſtolus Leui decimatum dicit in Abraham, tanquam in materiali cauſa: Quia ea decimatione ſicut Abraham minor Melchiſedech oſtenditur, cui perſonaliter decimas ſoluit, ita & leuiticus ordo, qui in Abraham ſecundum rationem ſeminalem erat, & ex eo per concupiſcentiam carnis deſcendit Chriſtus autem non eſt decimatus: quia licet ibi fuerit ſecundum carnem, non tamen inde deſcendit ſecundum legem communem, ſcilicet per carnis libidinem, ſicut etiam in Adam omnes peccauerunt, ſed non Chriſtus. Vnde Auguſtinus ſuper Gen. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant peccauerunt: ſic Abrahā dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati ſunt. Sed hoc non ſequitur in Chriſto, licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit: quia non ſecundum concupiſcentiam carnis inde deſcendit. Cùm ergo Leui & Chriſtus ſecundum carnem eſſent in lumbis Abrahæ, quando decimatus eſt: ideo pariter decimati non ſunt, quia ſecundum aliquem modum non erat ibi Chriſtus, quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illam ſeminalem ibi fuit leui, qua ratione per concubitum

Gen. 14 d. Heb. 7. b. *Qua intelligentia Leui decimatus in Abraham.*

Rom. 5. ca. Li. 10 c. 19

Ibi. ca. 10. *Secundum aliquē modū ibi ſuit*

tum

tùm venturus erat in matrem: ſecundum quam rationem non erat ibi Chriſti caro, quamuis ſecundum ipſam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus eſt in Abraham, qui ſic fuit in lumbis Abrahæ: ſicut ille fuit in lumbis patris ſui, id eſt, qui ſic eſt natus de patre Abraham: ſicut ille de patre ſuo natus eſt ſcilicet per legem carnis, & inuiſibilem concupiſcentiam. *Leui.quo non Chriſtus.*

Qua ratione caro Chriſti dicta eſt in ſcriptura non fuiſſe peccatrix, ſed ſimilis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Chriſto. D

Quocirca primitias noſtræ maſſæ rectè aſſumpſiſſe dicitur Chriſtus: quia non carnem peccati, ſed ſimilitudinem carnis peccati accepit. Miſit enim deus filium ſuum (vt ait Apoſtolus) in ſimilitudinem carnis peccati. Aſſumpſit enim verbum carnem peccatrici ſimilem in pœna, & non in culpa: & ideo non peccatricem. Cætera verò hominum omnis caro peccati eſt. Sola illius non eſt caro peccati: quia non eum mater concupiſcentia, ſed gratia concepit. Habet tamen ſimilitudinem carnis peccati per paſſibilitatem & mortalitatem, quia eſurijt, ſitijt, & huiuſmodi. Licet ergo eadem caro ſit eius quæ & noſtra, non tamen ita facta eſt in vtero ſicut noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero, & nata ſine peccato, & nec ipſe in illa vnquam peccauit. In pœna ergo ſimilis eſt noſtræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem, quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata eſt. Venit ergo & corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiſcentiam fuit conceptum: nec illud in ſe habuit vitium, quod in alijs eſt cauſa peccati, nec in eo peccauit. Ideoque verè dicitur verbi caro non fuiſſe in Chriſto obligata peccato. *Ex Damaſceno.li. 3. de ortho. fide ca. 2. Rom. 8. a Matt. 4. a Ioan. 19.*

Quidam videntur aduerſari illi ſententiæ, qua dictum eſt carnem Chriſti non priùs conceptam quàm aſſumptam. E

Illi autem ſententiæ qua ſuprà diximus, carnem verbi non antè fuiſſe conceptam quàm aſſumptam, videtur obuiare quod Auguſt. ait ſuper Ioannem vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt hoc templum, & tu tribus diebus excitabis illud? Hic, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia (vt dicunt phyſici) tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occaſione verborum quidam dicere præſumpſerunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamentis diſtinctam: & mox verbum dicitur ſibi vniſſe carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua ſana oritur intelligentia verbi. Non.n. ideo illud dixit Aug. quia mox vt caro illa opere ſpiritus ſancti ſanctificata & à reliqua ſeparata fuit, verbo dei cùm anima vniretur, vt per- *Tome 9. tract. 10. Ioan. 2. d Aug. li. de trin. c. 5. 10. 3. & li. 83 quæſt. 56.*

fectus & verus deus eſſet perfectus & verus homo: ſed quia mēbrorum illius dominici corporis diſtinctio in ipſo momento conceptionis & vnionis dei & hominis adeò tenuis erat & parua, vt humano viſui vix poſſet ſubijci, diebus autem illis quos Auguſt. memorat perfecta eſt,& notabilis facta. Incarnatum eſt ergo verbum, vt ait Ioan. Damaſ.& à propria incorporalitate non exceſſit, & totum incarnatum eſt,& totum eſt incircunſcriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur:& diuinè eſt incircunſcriptum,non coextenſa carne eius cum incircunſcripta diuinitate. In omnibus igitur qui ſuper omnia erat,& in vtero ſanctæ genitricis exiſtebat,ſed in ipſa per actum incarnationis.

Libr. de orthodoxa fide 3. ca. 7 in fine. Ibidem in initio.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIBVATVR INCARNATIO QVAE *eſt opus trinitatis, ſpiritui ſancto, & de ipſo etiam conceptus & natus dicatur.*

Diſtinct. IIII. A

Qualiter caro Chriſti fuerit per ſpiritū ſanctum concepta. Diſtin. 1. litera D. Ioan. 1. b Ad Phi. 2. a Solutio. In Ench. cap. 38. tom. 3.

CVM Verò incarnatio verbi,ſicut in ſuperioribus tractatum eſt, operatio verè ſit patris & filij & ſpiritus ſancti,inueſtigatione dignū nobis videtur,quare in ſcriptura ſpiritui ſancto hoc opus ſæpius tribuatur,& de ipſo Chriſtus conceptus & natus memoretur. Non.n. ideo operatio incarnationis ſpiritui ſancto ſępius tribuitur, quòd eam ipſe ſolus ſine patre ac filio fecerit: ſed quia ſpiritus ſanctus eſt charitas & donum patris & filij: & ineffabili dei charitate verbum caro factum eſt,& ineffabili dei dono filius dei ſibi vniuit formam ſerui. Non ergo frequens denominatio ſpiritus ſancti ab illo opere patrem vel filium ſecludit,ſed potiùs vno nominatio tres intelligun tur,ſicut fit ſępe in alijs operibus. Vnde Auguſt. ſuper hoc mouens quęſtionem, in hunc modum eandem determinat in Enchiri. ita inquiens. Cùm illam creaturam quam virgo concepit & peperit,quāuis ad ſolam perſonam filij pertinentem,tota trinitas fecerit(neque enim ſeparabilia ſunt opera trinitatis)cur in ea facienda ſpiritus ſanctus ſolus nominatus eſt? An etiam quando vnus trium in aliquo opere nominatur,vniuerſa operari trinitas intelligitur? ita verè eſt, exemplis doceri poteſt. Audiſtis propoſitam quæſtionē, eiuſdemq; ſolutionem vel expoſitionem.

Quo ſenſu dicatur Chriſtus conceptus & natus de ſpiritu ſancto. B

Lib. & c. eiſdem. Mat. 1. c. Quod non quicquid

Sed non eſt in hoc diutiùs immorandum; Illud enim mouet,quo modo dictus eſt Chriſtus natus de ſpiritu ſancto, cū filius nullo modo ſit ſpiritus ſancti. Nunquid dicturi ſumus patrem hominis Chriſti eſſe ſpiritum ſanctum vt deus pater verbum genuerit,ſpiritus ſanctus hominem,ex qua vtraque ſubſtantia Chriſtus vnus eſſet,& dei patris: filius ſecundum verbum, & ſpiritus ſancti filius ſecundum hominem,

de aliqua re naſcitur eius filius dicitur. Ibidem.

hominem, quòd eum ſpiritus ſanctus, tanquam pater eius, de matre virgine genuiſſet. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita ſit abſurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant ſuſtinere? Proinde cum fateamur Chriſtum natum de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, quomodo non ſit filius ſpiritus ſancti, & ſit filius virginis, cùm & de illo & de illa ſit natus, explicare difficile eſt. Proculdubio non ſic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus eſt. Non eſt autem concedendum quicquid de aliqua re naſcitur, continuò eiuſdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine naſci filium, aliter capillum, aliter pediculum, & lumbricum, quorum nihil eſt filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui naſcuntur ex aqua & ſpiritu ſancto, non aquæ filios eos rectè quiſpiam dixerit: ſed dicuntur filij dei patris, & matris eccleſiæ. Sic ergo de ſpiritu ſancto natus eſt Chriſtus, nec tamen filius eſt ſpiritus ſancti. Sicut econuerſo non omnes qui dicuntur alicuius filij, conſequens eſt vt de illo etiam nati eſſe dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, ſed in illam præparati. Cum itaque de aliquo naſcatur aliquid, & non ita vt ſit filius: nec rurſus omnis qui dicitur filius, de illo ſit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iſte quo natus eſt Chriſtus de Maria ſicut filius, & de ſpiritu ſancto non ſicut filius, inſinuat nobis gratiam dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit verbo dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem vt idem eſſet filius dei, qui filius hominis: & filius hominis, qui filius dei: & ſic in naturæ humanæ ſuſceptione, fieret quodam modo ipſa gratia illi homini naturalis, qua nullum poſſit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per ſpiritum ſanctum eſt ſignificata, quia ipſe propriè ſic eſt deus, vt ſit etiam dei donum. Per hoc ergo quod de ſpiritu ſancto eſſe natiuitas Chriſti dicitur, quid aliud quàm ipſa gratia dei demonſtratur? qua mirabili & ineffabili modo verbo dei eſt adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.

Ibid. c, 39

Non oẽs qui dicuntur alicuius filij, de illo nati ſunt.

Ioan. 3.a

Mat. 23.b

Ibi. c. 40.

Ibid. c. 37. cap. 4

Coloſ. 2.b

Alia ratio qua dicitur natus de ſpiritu ſancto. C

Poteſt etiam dici Chriſtus ſecundum hominem ideo natus de ſpiritu ſancto, quia eum fecit. Inquantum enim homo eſt, & ipſe factus eſt, vt ait Apoſtolus. Conceptus ergo & natus de ſpiritu ſancto eſſe dicitur, non quòd ſpiritus ſanctus fuerit virgini pro ſemine: non enim de ſubſtantia ſpiritus ſancti ſemẽ partus accepit: ſed quia per gratiam dei & operationem ſpiritus ſancti de carne virginis eſt aſſumptum, quod verbo eſt vnitum. Et in euangelio ſecundum hãc intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Cuius dicti rationem Ambr. inſinuans in. 2. libr. de ſpiritu ſancto, ait, Quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate eius eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius qui à patre vel ex patre: &

Verba ſunt Augu. cap. 38. Ench.

Gal. 4.a

Hiero. ad Damaſum papã in explanatione ſymboli.

Mat. 1.c

Cap. 5. Tome. 2.

ſpiritus

ſpiritus ſanctus,qui à patre & filio procedit. Ex poteſtate autem,ſicut ex deo omnia. Quomodo ergo in utero habuit Maria ex ſpiritu ſancto? Si quaſi ex ſubſtantia,ergo ſpiritus in carnem & oſſa conuerſus eſt. Non vtiq;. Si verò quaſi ex operatione & poteſtate eius virgo concepit,quis neget ſpiritum ſanctum dominicæ incarnationis authorem.

Quare Apoſtolus dicat Chriſtum factum, cùm nos eum eſſe fateamur natum. D

Gloſſa ſuper cap.6. Rom.1.a Gal:4.a

Sed quæri poteſt cùm nos ſaluatorem natum profiteamur, cur Apoſtolus eum factum dicat ex ſemine Dauid:alio loco factum ex muliere:cùm aliud ſit fieri, aliud naſci. Aliquid ergo ſignificauit hoc dicto. Quia enim non humano ſemine concreata eſt caro domini in vtero virginis,& corpus effecta,ſed effectu & virtute ſpiritus ſancti: ideo Apoſtolus dicit factum,non natum. Aliud eſt enim ſemine admixto & ſanguine coagulato generare: Aliud eſt non permixtione, ſed virtute procreare, poſſunt enim homines generare filios,ſed nō facere. Ecce quare dicit Apoſtolus factum,& non natum:ne eius ſcilicet natiuitas,quæ fuit ſine virili ſemine, noſtræ ſimilis putaretur, quæ conficitur ſeminum commixtione. Ideo autem cùm factum diceret Apoſtolus,addidit ex ſemine Dauid: quia etſi non interceſſit ſemen hominis in conceptione virginis: tamen quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt, quæ conſtat ex ſemine, rectè dicitur, quia factus eſt.

Gloſſa ib.

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM VEL NATVRAM ASSVMPSIT, *& ſi natura* Dei *incarnata ſit.*

Diſtinct. V. A

De modo vniendi diuinam & humanam naturam in Chriſto.

PRAETERERA inquiri oportet, cùm ex præmiſſis conſtet verbum dei carnem & animam ſimul aſſumpſiſſe in vnitatem perſonæ,quid horum potiùs concedendum ſit,ſcilicet,quòd perſona perſonam,vel natura naturam,vel perſona naturam, vel natura perſonā aſſumpſerit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam eſſe incarnatam, ſicut deus incarnatus, & verbum incarnatum ſanè dicitur. Hæc inquiſitio ſiue quærendi ratio, iuxta ſacrarum authoritatum teſtimonia partim implicita atque perplexa, partim verò explicita & aperta. Certum eſt enim & ſine ambiguitate verum,quòd non natura perſonam,nec perſona perſonam,ſed perſona naturam aſſumpſit: quod ſanctorum ſubditis comprobatur teſtimonijs, & aſtruitur documentis. Ait enim Auguſt.in lib de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur,veritatem carnis accepit ex virgine: & cùm naſceretur,integritatē virginitatis ſeruauit in matre. & paulò pòſt, Sic deus humanam naturam in vnitatem perſonæ ſuſcepit, quòd ſe humilians per miſericordiam incorruptæ virginis,vterum ex ea naſciturus

Ca.2.poſt medium. Ibidem. paulò poſt Phili.2.a Ibi.c.17. Eod.li.c.2.

ſciturus impleuit. Formam ergo ſerui, id eſt naturam ſerui in ſuam accepit ille deus perſonam. Item deus verbum non accepit perſonã hominis, ſed naturam. Item dei filius vnigenitus, vt carnem hominis animamque mundaret, ſuſceptione carnis animæque rationalis incarnatus eſt. His aliiſque pluribus authoritatibus euidenter oſtẽditur, non naturam perſonam, nec perſonam perſonam, ſed perſonã naturam recepiſſe. De quarto vero quæſtionis articulo, vtrum ſcilicet natura naturam aſſumpſerit, ſcrupuloſa etiam inter doctos quæſtio eſt. Quia & in hoc plurimum diſſentire videntur, qui authoritate præclari aliiſque doctiores in ſacra pagina extiterunt: nec tantum alii ab aliis, verùm etiam idem a ſeipſis diſſonare videntur, ſicut ſubiecta capitula docent. Legitur enim in concilio Toletano 6. traditum ſic. Solum verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et cùm tota trinitas operata ſit formationem ſuſcepti hominis, quoniam inſeparabilia ſunt opera trinitatis: ſolus tamen filius accepit hominem in ſingularitatem perſonæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id eſt, quod eſt proprium filii, non quod commune eſt trinitati. Idem in concilio. 11. Toletano. Vnius ſubſtantiæ credimus deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum: non tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, ſed tantum filium, qui ſolus naturam noſtram in vnitatem perſonæ ſuæ aſſumpſit. Incarnationem quoque huius filij dei tota trinitas operata eſſe credenda eſt. Solus tamen filius formam ſerui accepit in ſingularitatem perſonæ. His inſinuari videtur, quòd perſona tantùm naturam, non natura naturam aſſumpſerit. Si enim quod commune eſt trinitati, non accepit hominem ergo non natura diuina, quæ communis eſt tribus perſonis. Cui videtur obuiare quod Auguſtin. ait in libr. de fide ad Petrum, Nec diuinitas, inquit, Chriſti aliena eſt a natura patris: ſecundum illud, In principio erat verbum, nec humanitas eius aliena eſt a natura matris, ſecundum id quod Verbum caro factum eſt. Illa enim natura, quæ ſemper genita manet ex patre, naturam noſtrã ſine peccato ſuſcepit vt naſceretur ex virgine. Hac authoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanam ſuſcepit. Vbi vehementer moueri poſſumus, quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit, niſi forte natura pro perſona hic accipiatur: alioquin ſi dixerimus naturam tribus perſonis communem genitam eſſe, occurrunt nobis ex aduerſo quæ in tractatu de trininate diſſeruimus vbi diximus non naturam naturam, ſed perſonam, perſonam genuiſſe. Quia ſi natura genuiſſet naturam, cùm vna eademque ſit natura trinitatis, eadem res ſeipſam genuiſſet. Quod Auguſt. fieri poſſe negat. Sed alibi certum reperimus documentum, quo natura naturam aſſumpſiſſe monſtratur. Ait enim Auguſt. in primo libro de Trin. Etiam ſeipſo Chriſtus factus eſt minor formam ſerui accipiens. Neque enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri, vt in forma ſerui, & in forma dei idem ipſe ſit vnigenitus filius patris: quia forma dei accepit formam ſerui,

De parte quæſt. perplexã.

Cap. 1. Ioan. 1. b

De Toletano concilio hic ponit ea, quibus innui videtur naturã non accepiſſe naturam

Ad Phi. 2 a

Cap 2. ante medium c. Ioan. 1. a

Id eſt, Li. 1 Sententiarum diſt. 5. Libr. 1. de trini. cap. 1 ante mediũ Cap. 7. & 11

Quid forma nomine intelligatur Ca.2. poſt mediũ cap.

ui. Si autem forma dei formam ſerui accepit, ſine dubio natura naturam accepit. Formę enim nomine natura ſignificatur, vt Auguſt. euidenter docet in lib. de fide ad Petrum cùm, inquit, de Chriſto audis quia in forma dei erat, oportet agnoſcere firmiſſimeq; tenere, in illo formę nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma dei ergo erat, quia in natura dei patris ſemper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in 12. lib. de Trinitate ita ait, Eſſe in forma dei non alia intelligentia eſt, quam in dei manere natura. Didiciſti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ, at audiſti quòd forma dei formam ſerui ſuſcepit. Vnde conſequens eſt, quòd natura diuina naturam humanam ſuſcepit. Quod etiam Hieronymus in explanatione fidei euidenter inſinuat, inquiens, Paſſus eſt filius Dei, non putatiue, ſed vere, ſecundum illud, Paſſus eſt quod pati poterat id eſt, non ſecundum illam ſubſtãtiam quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam quæ aſſumpta eſt. Ex quo apparet diuinam ſubſtantiam aſſumpſiſſe humanam. Ex verbis autem Augu. ſuperius poſitis, adhibita diligentia innui videtur ſolum verbum carnem factum, & naturam ſolum ſuſcepiſſe humanam: & diuinam naturam eandem accepiſſe. Ait enim, Trinitas nos ſibi reconciliauit per hoc quòd ſolum verbum carnem ipſa Trinitas fecit. In quo ſic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæq; naturę, vt ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas, quam de patre habet: ita vere ſemper & incommutabilis eius ſit humanitas, quam ſibi vnitam ſumma diuinitas gerit. Ecce & ſolum verbum dixit carnem factum, & humanitatem diuinitati vnitã. Idem quoque ſuperius dixit ſeruilem formam a ſolo filio ſuſceptã, quam tota Trinitas fecit. Iam facile eſt agnoſcere, quam diuerſa & multiplicia ſuper quæſtione propoſita authores tradiderunt. Ideoque poſteriores ea legentes, varias atque contrarias, ex prædictis occaſionem ſumentes, promunt ſententias.

Non longe a principio. Tomo 4. in explanatione ſymboli ad Damaſ. di.1.di.D

Aug. de fide ad Petrum cap.2 in fine. Di.2.lit.C

Quid de hoc tenendum ſit. B

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notam a ſacris paginis ſecludere cupientes, orthodoxis patribus atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ ſuſpitione notatis, conſentimus dicentes & perſonam filij aſſumpſiſſe naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturę in filio vnitam, eamque ſibi vniſſe vel aſſumpſiſſe. Vnde & vere incarnata dicitur. Quod vero dicitur ſolus filius formam ſerui accepiſſe, per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione ſeruilis formæ: ſed alię duæ perſonę, pater ſcilicet, & ſpiritus ſanctus. Item & illud aliud, ſcilicet, id quod eſt proprium filij, non quod commune eſt trinitati, hominem accepit, ſic oportet intelligi, id eſt, proprie in hypoſtaſi filij, non in tribus communiter perſonis, diuina natura humanam naturam ſibi vniuit. Qui ſenſus ex verbis Ioan. Damaſ. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypoſtaſim incarnatam eſſe euidenter aſſerit, dicens, In humanatione dei verbi animus omnem & perfectam naturam deitatis in vna hypoſtaſeon incarnatam eſſe, id eſt, vnitam humanæ

Determinatio authoritatum.

Lib. de orthodoxa fide.3.cap.6.

manę naturæ, & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ aimus eſſe vnitam omnem deitatis naturam vel ſubſtantiam. Item, Eadem eſt natura in ſingula hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, & quādo dicimus naturam verbi incarnatam eſſe, ſecundum beatos, ſcilicet ſecundum Athanaſium, & Cyrillum, deitatem dicimus eſſe vnitam carni, & vnam naturam dei verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune eſt ſubſtantiæ poſſidet, & quod proprietatis eſt habens hypoſtaſeos, id eſt, perſonæ. Et ex his manifeſte oſtenditur, quòd natura diuina incarnata eſt. Vnde & eadem vere dicitur ſuſcepiſſe humanam naturam. *Lib. & ca. eiſdem paulo inferius, & rurſus cap. 7.*

An diuina natura debeat dici caro facta.

Sed quæritur, vtrum eadem diuina natura debeat dici caro facta, ſicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem eſt incarnari quod eſt carnem fieri, videri poteſt ita debere dici quòd ſit caro facta, ſicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia ſi illud dictum in ſacra ſcriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud authoritas ſubticuit, atq; locutionis modus nimiam videtur facere expreſſionem, ſi natura diuina diceretur caro facta, melius ſilere hoc puto vel negare, quam temere aſſerere. ne ſi illud dicatur, conuertibilitas naturę in naturam ſignificari putetur. Ex præmiſſis indubitabiliter conſtat, quòd perſona verbi ſiue natura hominis naturam ſcilicet carnem, & animam aſſumpſit, ſed non perſonam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel eſſe homo ſicut verbum dei? Ad quod dici poteſt, quod dei filius dicitur factus homo uel eſſe homo, non ſolum quia hominem aſſumpſit, ſed quia ipſum in unitatem & ſingularitatem ſui & perſonæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit, id eſt, hominis formam ſibi uniuit, ſed non in ſingularitatem & unitatem ſui. Seruata enim proprietate ac diuerſitate duarum naturarum, perſonæ ſingularitas extitit. Ideoque non ſic dicitur diuina natura eſſe homo uel facta homo, ficut dei filius. Quidam tamen indifferenter utrunque concedunt. *Ioan. 1.b.* *Reſponſio.* *Reſponſio.*

Quare non accepit perſonam hominis, cum hominem acceperit. D

Ideo uero non perſonam hominis aſſumpſit, quia caro illa & anima illa non erat unita in unam perſonam, quam aſſumpſerit: quia non ex illa conſtabat perſona, quādo illis unitum uerbum eſt. Nam ſibi inuicem unita ſunt ſimul cum uerbo. Altera tamen unione inuicem unita ſunt illa duo ſcilicet anima & caro: alia unione verbo unita ſunt. Quia alia eſt unio animæ illius ad carnē, & alia eſt unio uerbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit uerbum dei perſonam hominis, ſed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa una compoſita perſona, quam uerbum accepit, ſed accipiendo uniuit, & uniendo accepit.

Contra

Contra hoc oppoſitio, qua probare quidam uolunt perſonam accepiſſe perſonam. E

Ex Boeti, ibid. contra Euthycen & Neſtorium de duabus naturis in vna perſona Christi.

Hic a quibuſdam opponitur, quòd perſona aſſumpſit perſonã. Perſona enim eſt ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ, hoc aut eſt anima. Ergo ſi animam aſſumpſit, & perſonam quod ideo non ſequitur: quia anima non eſt perſona, quando alij rei vnita eſt perſonaliter, ſed quando per ſe eſt. abſoluta enim à corpore perſona eſt, ſicuti angelus. Illa autem anima nunquam fuit, quin eſſet alij rei coniuncta. Ideoque non ea aſſumpta, perſona eſt aſſumpta. Aliter quoque nituntur probare verbum dei aſſumpſiſſe perſonam, quia aſſumpſit aliquem hominem. Aſſumpſit enim hominem Ieſum Chriſtum: ergo aliquem hominem. Quod autem hominem Ieſum Chriſtum aſſumpſerit, Augu. in expoſitione ſymboli ſub anathemate tradit, dicens, Si quis dixerit atque crediderit hominem Ieſum Chriſtum a filio dei aſſumptum non fuiſſe, anathema ſit: qui etiam in pluribus ſcripturæ locis huiuſmodi vtitur locutionibus, ille homo a verbo eſt aſſumptus. Ille homo factus eſt Chriſtus Et propheta de homine Chriſto loquens deo ait, Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, &c. Ex quibus conſequi videtur quòd aliquis homo aſſumptus ſit a verbo: & ita perſona a perſona ſit aſſumpta. Sed quia hoc nephas eſt dicere aut ſentire, præmiſſæ locutiones eisque ſimiles ſecundum hanc intelligẽtiam ſanè accipi debent, vt homo Chriſtus, ſiue homo ille, ſiue quidam homo dicatur aſſumptus a verbo ſiue vnitus verbo, non quia hominis perſona ſit aſſumpta, vel vnita verbo, ſed quia illa anima & caro ita aſſumpta ſunt & vnita verbo, in quibus ſubſiſtit perſona dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad perſonam reſpicias, cum aſſumptum vel vnitum, vel quendam vel aliquem in huiuſmodi locutionibus ſcriptura commemorat. Quocirca cum quæritur ſine propoſita authoritate, an aliquis vel quidam ſit aſſumptus a verbo, vel unitus verbo. ſine diſtinctione intelligentiæ non eſt hic reddenda reſpõſio, quoniam multiplex præmiſſa eſt quæſtio: ſed inſtantiam quærentis ita determinato. Si de hominis perſona quæris, reſpondeo non, ſi de hominis natura, dico eſt.

Alia probatio. De prædeſti. ſanctorum lib. 1. cap. 15.

Pſal. 64.

Reſponſio determinãs præmiſſas locutiones.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVTIONVM, DEVS FACTVS EST HOMO,

Deus eſt homo, an his locutionibus dicatur Deus factus eſſe aliquid uel eſſe aliquid uel non eſſe aliquid.

Diſtinct. VI. A

De modo vniendi diuinam & humanam

Ex præmiſſis autem emergit quæſtio plurimum continens vtilitatis, ſed nimium difficultatis atque perplexitatis. Cum enim conſtet ex prædictis, & aliis pluribus teſtimoniis omnesque catholici vnanimiter fateantur DEVM factum eſſe hominem, & Chriſtum

Chriſtum verum deum eſſe & verum hominem: quæritur an his locutionibus, Deus factus eſt homo, filius dei factus eſt filius hominis, Deus eſt homo, & Homo eſt Deus, dicatur deus factus eſſe aliquid, vel eſſe aliquid, vel aliquid dicatur eſſe deus: & an ita conueniat dici, Homo factus eſt Deus, & Filius hominis factus eſt filius Dei, ſicut econuerſo dicitur. & ſi ex his locutionibus non dicitur Deus factus eſſe aliquid, vel eſſe aliquid, quæ ſit intelligentia harum locutionum & ſimilium. In huius profunditatis reſeratione, & ſcrupuloſæ quæſtionis expoſitione plurimum differre inueniuntur ſapientes. *naturam ſecundum varias doctorum opiniones.*

Quorundam ſententiam refert. B

Alij enim dicunt in ipſa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne conſtitutum, ex quibus duobus omnis verus homo conſtituitur, & ille homo cœpit eſſe deus: non quidem natura dei, ſed perſona verbi: & deus cœpit eſſe homo ille. Concedunt etiam hominem illum aſſumptum à verbo & vnitũ verbo, & tamen eſſe verbum, & ea ratione tradunt dictum eſſe deum factum hominem, vel eſſe hominem: quia deus factus eſt, id eſt, cœpit eſſe quædam ſubſtantia ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens: & illa ſubſtantia facta eſt, id eſt, cœpit eſſe deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, ſed vtriuſque naturæ ſeruata proprietate factum eſt, vt deus eſſet illa ſubſtantia, & illa ſubſtantia eſſet deus. Vnde verè dicitur, Deus factus eſt homo, & homo factus eſt deus. & deus eſt homo, & Homo deus: & Filius dei filius hominis, & econuerſo. Cumque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne ſubſiſtere, non tamen fatentur ex duabus naturis eſſe compoſitum, diuina ſcilicet & humana, nec illius partes eſſe duas naturas, ſed animam tantùm & carnem.

Authoritates ponit quibus muniunt ſuam ſententiam. C

Et ne de ſuo ſenſu tantum loqui putentur, hanc ſententiam pluribus muniunt teſtimoniis. Ait enim Augu. in lib. de Trin. Cùm legitur, verbum caro factum eſt, in verbo intelligo verum dei filium, in carne agnoſco verum hominis filium, & vtrunque ſimul vnam perſonam, Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. *13. Ca. 19.* Idem in Enchirid. Chriſtus Ieſus deus de deo eſt: homo autem natus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria virgine. Vtraq; ſubſtantia, diuina & humana, filius eſt vnicus dei patris omnipotẽtis, de quo procedit ſpiritus ſanctus, vtrunq; vnus: ſed aliud propter verbũ, & aliud propter hominem: non duo filij deus & homo, ſed vnus dei filius. Deus ſine initio, homo à certo initio. Idẽ in eodem, Quid natura humana in Chriſto homine meruit, vt in vnitatẽ perſonæ vnici filij dei ſingulariter aſſumpta eſſet? Quæ bona voluntas, quæ bona opera præceſſerunt, quibus mereretur iſte homo vna fieri perſona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficium præſtitum eſt, vt ſingulariter promereretur Deum? Nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe homo quam Dei filius, & hic *Cap. 38.* *Ibidem.* *Cap. 35.* *Ibidem,* *Cap. 36.*

vnicus:

vnicus,& propterea dei verbum,quia eſt ab illo ſuſcepta caro,facta eſt vtique deus,vt quemadmodum vna eſt perſona quilibet homo, anima ſcilicet rationalis & caro:ita ſit Chriſtus vna perſona,verbũ & homo. Idem ſuper Ioan. Agnoſcamus geminam ſubſtantiã Chriſti,diuinam,ſcilicet,qua æqualis eſt patri, & humanam,qua minor eſt patre:vtrunque autem ſimul non duo,ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas,non trinitas deus. Ac per hoc Chriſtus eſt deus,anima rationalis,& caro. Idem quoque in libro de prædeſtinatione ſanctorum, Ille homo,vt a uerbo patri coæterno in unitatem perſonæ aſſumptus,filius dei vnigenitus eſſet,vnde hoc meruit? quod bonũ eius præceſſit,vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac ſuſcipiente deo verbo,ipſe homo ex quo eſſe cœpit,filius dei vnicus eſſe cœpit. Item homo quicunque ita gratia fit Chriſtianus,ſicut gratia homo ille ab initio factus eſt Chriſtus. Idem in libr.13.de Trin. Gratia dei nobis in homine Chriſto commendatur. Quia nec ipſe vt tanta unitate deo uero coniunctus, una cum illo perſona filius dei fieret, ullis eſt præcedentibus meritis aſſecutus, ſed ex quo homo eſſe cœpit, ex illo eſt & deus; Vnde dictum eſt, Verbum caro factum eſt. Hilarius quoque in 10.libr.de Trin. ait, Chriſtum non ambigimus eſſe deum uerbum, neque rurſus filium hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus. His aliiſque authoritatibus utuntur,qui hominem quendam ex anima rationali & carne compoſitum dicunt deum factum,ſed gratia non natura. Sola enim gratia habuit ille homo,non meritis uel natura,ut eſſet deus,ſiue dei filius,ut haberet omnem ſcientiam & potentiam, quam habet uerbum cum quo eſt una perſona. Nec tamen in ſuperioribus legitur,quòd homo ille ſit una perſona cum uerbo,& ſit ipſum uerbum,ſed etiam quod anima rationalis & caro eadem perſona ſit & Chriſtus ſit & deus.

To. 9. tractatu 78. circa illud Ioan. 15. Pater maior me eſt. Cap. 15. Tomo 7. Libr. & c. eiſdem. Cap. 17. Ioan. 1. b Multo poſt medium libri.

Aliorum ſententia. D

Sunt autem & alii qui iſtis in parte conſentiunt, ſed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm,ſed ex humana & diuina natura,id eſt,ex tribus ſubſtantiis,diuinitate, carne,& anima conſtare.& hunc Ieſum Chriſtum fatentur,& unam perſonã tantum eſſe: ante incarnationem uero ſolummodo ſimplicem, ſed in incarnatione factam compoſitam ex diuinitate & humanitate. Nec eſt ideo alia perſona quàm prius, ſed cum prius eſſet dei tantùm perſona,in incarnatione facta eſt etiam hominis perſona, non ut duæ eſſent perſonę, ſed ut una & eadem eſſet perſona dei & hominis Perſona ergo quæ prius erat ſimplex, & in una tantum natura exiſtens,in duabus & ex duabus ſubſiſtit naturis,& perſona quæ tantùm deus erat,facta eſt etiam uerus homo ſubſtens non tantum ex anima & carne, ſed etiam ex diuinitate, nec tamen perſona illa debet dici facta perſona,quamuis dicatur facta perſona hominis. Facta eſt igitur illa perſona(ut quibuſdam placet)quiddam ſubſiſtens ex anima & carne,ſed non eſt facta perſona uel ſubſtantia uel natura.&

ta. & inquantum eſt illa ſubſiſtens, compoſita eſt: inquantum autē, verbum eſt, ſimplex eſt.

Authoritates etiam ponit quæ hanc probant ſententiam. E

De hoc Augu. in lib. ſententiarum Proſperi ait, Modis omnibus approbare cōtendimus ſacrificium eccleſiæ duobus cōſtare, & duobus confici, viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cum ipſe Chriſtus verus ſit Deus & verus homo. Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damaſ. In domino noſtro Ieſu Chriſto duas quidem naturas cognoſcimus, Vnam autem hypoſtaſim ex vtriſq; compoſitam. Incarnatus eſt ergo Chriſtus, ex virgine aſſumens primitias noſtræ maſſæ, vt ipſa extiterit in carne hypoſtaſis, quæ Dei verbi hypoſtaſis compoſita & facta fuerit, quæ prius ſimplex erat verbi hypoſtaſis. Compoſita verbo ex duob. perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipſa diuinæ verbi Dei filiationis characteriſticum & determinatiuum idoma. ſecundū quod diuiſa a patre ſpiritu ſancto, & carnis characteriſtica & determinatiua idiomata: ſecundum quæ differat a matre & reliquis hominibus. Item, Vnam hypoſtaſim filii Dei confitemur in duabus naturis perfecte ſe habentibus, eandem hypoſtaſin deitatis & humanitatis dicentes incarnatam eſſe: & has duas naturas cuſtodiri & manere in ipſo poſt vnionem, non ſeorſum & ſecundum partes ponentes ſingulam, ſed vnitas inuicem in vnam compoſitam hypoſtaſim. Subſtantialem enim inquimus vnionem, ſcilicet veram, & non ſecūdum fantaſiam: ſubſtantialem autem, non duabus naturis perficientibus alteram, ſcilicet vnam compoſitam naturam, ſed vnitas inuicem in vnam hypoſtaſim compoſitam filij Dei: & manere eandem ſubſtantialem differentiam determinamus. Quod creabile manſit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunſcriptibile, circunſcriptibile, & incircunſcriptibile incircunſcriptibile. & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Aug. in lib. 1. de Trin. ait, Quemadmodum ſecundum deitatem vna eſt patris filiiſq; natura, ita etiam iuxta humanitatem eadē eſt matris & filii vna natura. Ex vtraq; ergo ſubſtātia & diuinitatis & humanitatis vnus atq; idem eſt Deus, Dei & hominis filius Ieſus Chriſtus. vt verus Deus, ita etiam homo verus. Idem ēt in lib. 13. de Tri. Sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtantiis fieret vna perſona. Ac per hoc iā eſt ex tribus Deo, anima, & carne. His aliiſq; pluribus authoritatibus ſe munuit, qui dicunt perſonam Chriſti compoſitam eſſe vel factam ſiue conſtantem ex duabus naturis, ſiue ex tribus ſubſtantiis.

Allegatur de cōſecra. diſti. 2. cap. hoc eſt quod dicimus.

Lib. de Orthod. fide cap. 5.

Ibid. c. 7.

Lib. eodem c. 3. in medio capitis.

Cap. 7. quod ad ſententiam ſed in forma ſermo. 194. de tempore qui eſt 5. de Tri. cā. 4.

Tertia aliorum ſententia. F

Sunt etiam alii, qui in incarnatione verbi non ſolum perſonā ex

naturis compoſitam negant, verumetiam hominem aliquem ſiue etiam aliquam ſubſtantiam ibi ex anima & carne compoſitam vel factam diffitentur. Sed ſic illa duo, ſcilicet animam & carnem verbi perſonæ vel naturæ vnita eſſe aiunt, vt non illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel perſona fieret ſiue componeretur: ſed illis duobus velut indumento verbum Dei veſtiretur, vt mortaliũ oculis congruẽter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in ſingularitatem vel vnitatem ſuæ perſonę accepiſſe legitur: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis compoſita ſit vna perſona cum verbo, vel ſit verbum: ſed quia illis duobus accedentibus verbo non eſt perſonarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in trinitate: & quia ipſa perſona verbi, quæ prius erat ſine indumento, aſſumptione indumenti non eſt diuiſa vel mutata, ſed vna eademq; immutata permãſit. Qui ſecundum habitum Deum hominẽ factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus eſt Deus, factus eſt homo: & propter acceptum hominem dicitur Deus vere eſſe homo. & propter aſſumentem Deũ dicitur homo eſſe Deus. Nam ſi eſſentialiter, inquiũt illi, Deus eſſe homo, vel homo eſſe Deus intelligeretur: tunc ſi Deus aſſumpſiſſet hominẽ in ſexu muliebri, & mulier aſſentialiter Deus eſſet, & econuerſo. At potuit Deus aſſumſiſſe hominem in ſexu muliebri: potuit ergo mulier eſſe Deus, & econuerſo.

Gregor. ſuper Ezechielem Homi. 8. poſt mediũ

Authoritates inducit quibus hæc ſententia roboratur. G

Ne autem & iſti de ſuo ſenſu influere videantur, teſtimoniis in medium productis quod dicunt, confirmant. Ait enim Aug. in libr. de gratia noui teſtamẽti: Sicut non augetur numerus perſonarum, cum caro accedit animę vt ſit vnus homo: ſic non augetur numerus perſonarum, cum homo accedit verbo, vt ſit vnus homo Chriſtus. Legitur itaq; Deus homo, vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apoſtoli, Habitu inuentus eſt vt homo: manifeſte oſtendit Deum dici factum eſſe hominem, vel eſſe hominem ſecundum habitum, in libr. 83. quæſtionum, ita inquiens, Multis modis habitum dicimus: vel habitum animi ſicut diſciplinæ perceptionem vſu firmatam: vel habitum corporis, ſicut dicimus alium alio validiorem: vel habitum eorum quæ membris accommodantur extrinſecus, vt cum dicimus aliquem veſtitum vel calceatum, & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtũ eſt in ea re dici habitum, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam poſſit etiam non habere, Hoc autem nomen ductum eſt ab illo verbo quod eſt habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur, uel accidit vel accedit. Veruntamen hoc intereſt, quia quædam eorum quæ accidunt, uel accedunt, vt habitum faciant nõ mutantur, ſed ipſa nos mutant in ſe integra & inconcuſſa manentia: ſicut ſapient iam accedens homini, non ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam uero ſic accedunt uel

Epiſto. ad Honoratũ non longe a principio epiſtol. quę eſt. 120. cap. 4. Tomo 2.

Philip. 2.

Queſt. 73. Tomo 4.

Ibidem.

Prima ſpecies habitus.

Secunda.

vel accidunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui ammittens ſpeciē ſuam in corpus vertitur, & nos cibo refecti ab exilitate atque languore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus eſt, cum ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur, ſicut annulus poſitus in digito: quod genus rariſſime reperimus. Quartum genus eſt, cum ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur nō a ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt: vt eſt veſtis, quæ detecta atque depoſita non habet eam formam quam ſumit induta. Induta enim membris accipit formam, quam non habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius ſemetipſum exinaniuit, non formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens, neque conuerſus aut tranſmutatus in hominem amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed in ſimilitudine hominum factus eſt ipſe ſuſceptor. Verum hominem ſuſcipiendo habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominem inuentus eſt vt homo, non ſibi, ſed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit Apoſtolus, qualiter dixerit in ſimilitudinem hominum factus: quia non transfiguratione in hominē, ſed habitu factus eſt, cum indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitatique ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe verbum ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta mutantur: quamuis illa ſuſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipiendi copularet. His verbis aperte innuere videtur Auguſtinus Deum dici factum hominem ſecundum habitum. Qui etiam ipſius incarnationis modum volens exprimere, quærentibus in quarto libr. de Trinit. ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta ſit, ipſum verbum Dei dico carnem factum, id eſt, hominē factum, non tamen in hoc quod factum eſt, conuerſum atque mutatum: ſed carne, vt carnalibus congruenter appareret indutum. Ita ſane factum, vt ibi ſit non tantum verbi Dei & hominis caro, ſed etiam rationalis hominis anima. Atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter homines. Quod ſi difficile intelligitur, mens fide purgetur a peccatis abſtinendo, & bona operando, difficilia enim ſunt hæc. Idem in libr. de fide ad petr. Dei filius cum ſit Deus æternus & verus, pro nobis factus eſt homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: In eo vere plenus, quia & carnem humanā ſuſcepit & animam rationalem. Item, non aliud fuit illa Dei ſummi ſuſceptio vel exinanitio, niſi formæ ſeruilis, id eſt, naturæ humanæ ſuſceptio: vtraq; ergo eſt in Chriſto forma, quia vtraq; vera & plena eſt in Chriſto ſubſtantia, diuina ſcilicet & humana natura. Idem in libr. 2. contra maximinum, Cum eſſet per ſeipſum inuiſibilis, viſibilis in homine apparuit, quem de fœmina ſuſcipere dignatus eſt. Idem in eodem, Nos Chriſtum dominum verbum hominem ſuſcepiſſe credimus, & in ipſo viſibiliter inuiſibilem hominibus ap-

Tertia.

Quarta ſpecies congruit huic comparationi.

Phili. 2.a

Ibidē, ſed inferius.

De modo incarnationis.

Cap. 21. ſine vlti.

Cap. 2. non lōge a principio.

Ibid. pene ad finem.

Cap. 2.

Cap. 19. quo ad ſententiæ, ſen. in fine libr.

de fide contra Manic. Cap.22. Cap.26. Baruc. 3. Ante medium libri decimi. Ibidē paulo inferius Ad Ro.8.a

paruiſſe:in ipſo inter homines conuerſatum fuiſſe,in ipſo ab hominibus humana pertuliſſe, in ipſo homines docuiſſe. Hilarius quoq; in 10.libr.de Trin.ait, Quomodo Dei filius natus eſt ex Maria,niſi quòd verbum caro factum eſt, ſcilicet quòd filius Dei cum in forma Dei eſſet,formam ſerui accepit?Vnum tamen eundemq; nō Dei defectione, ſed hominis aſſumptione profitemur, & in forma Dei propter naturam diuinā, & in forma ſerui ex conceptione ſpiritus ſancti ſecundum hominis habitum repertum fuiſſe. Non fuit habitus ille tantum hominis, ſed vt hominis:neque caro illa caro peccati,ſed in ſimilitudine carnis peccati. Audiſtis tres ſecundum diuerſos poſitas ſententias,& pro ſingulis inducta teſtimonia.

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS, INTELLIGENTIAS *propoſitarum locutionum exequitur ſecundum ſingulas ſententias & prius ſecundum primam.*

Diſtinct. VII. A

Oſtendit qualiter ſecundum varias opiniones recitatas diſ.præcedenti de modo vniēdi diuinam et humanā naturam determinari habeant ambiguæ locutiones.

SECVNDVM primam vero dicitur Deus factus homo,& homo factus Deus: quia Deus cœpit eſſe quædam ſubſtantia rationalis,quæ ante non fuerat:& illa ſubſtantia cœpit eſſe Deus, & hoc gratia,non natura vel meritis habuit. Vnde recte dicitur Chriſtus inquantum homo,prædeſtinatus eſſe filius Dei.Huic autem ſententię opponitur.Si illa ſubſtantia cœpit eſſe Deus,& Deus illa:quædā ergo ſubſtantia eſt Deus,quæ non ſemper fuit Deus:& quædā ſubſtantia eſt Deus,quæ non eſt diuina ſubſtantia: & Deus eſt aliquid, quòd non ſemper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis teſtimonio innitentes, qui ait, Factus eſt ſine dubio id quòd prius nō erat: ſed addidit,ſecundum carnem.Secundum Deum vero erat prius,& non erat quando non erat.Aliis quoque pluribus modis illi ſententię poteſt opponi quibus superſedemus,exercitationis ſtudium lectori relinquentes,& ad alia properantes.

Quæ opponātur huic ſententię. Origines. ſuper epiſt. ad Rom. cōmentario ad.1.ca.to. 3.a.cap.13 in princi.

Hic explanat ſecundam ſententiam, & earundem locutionum ſenſus. B

Quòd non eſt idem dicere naturam vel perſonam li.3. ortho. ſi

In ſecunda vero ſententia huius diſtinctionis talis videtur ratio, vt cum dicitur Deus factus eſt homo, intelligatur cœpiſſe eſſe ſubſiſtens ex duabus naturis,vel tribus ſubſtantiis:& econuerſo,homo factus eſt Deus,quia ſubſiſtens in duabus naturis cœpit eſſe Deus: vel potius homo factus eſt Deus: & econuerſo dicitur, quia Deus aſſumpſit hominem,& homo aſſumptus eſt a Deo. Vnde Aug.dicit in lib.de Tri.Talis fuit illa ſuſceptio,quæ hominem faceret Deum, & Deū hominē.Variatur autē intelligentia cū dicitur,Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Dicitur enim Deus eſſe perſona ſubſiſtens in duabus & ex duabus naturis dicitur eſſe Deus.i.verbū vel natur. diuina. Poteſt enim prædicari perſona ſimplex,vel natura de perſona

ſona compoſita. Non eſt autem, vt ait Ioan. Damaſ. idem dicere naturam vel perſonam. *de ca. 3. circa mediũ.*

Ex quo ſenſu dicunt Chriſtum prædeſtinatum. C

Iſti dicunt Chriſtum prædeſtinatum inquantum eſt homo, id eſt, inquantum eſt ſubſiſtens ex duabus ſubſtantiis, ſcilicet anima & carne. Nam inquantum ad naturam diuinitatis non eſt ipſe prædeſtinatus: non inquantum ergo in ea vel ea ſubſiſtit, prædeſtinatus eſt: ſed inquantum ſubſiſtit in aliis duabus ſubſtantiis, id eſt, in anima & carne, hoc eſt, inquantum eſt homo.

Qualiter exponuntur authoritates primæ, quę iſti videntur obuiare ſententiæ. D

Determinant etiam authoritates, quæ primæ conueniunt ſententiæ, & huic videntur contradicere: vt cũ legitur, homo ille aſſumptus eſt a verbo in ſingularitate perſonę, vel factus vna perſona cũ verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita eſt in ſingularitate perſonæ. i. ita quòd eadẽ perſona quæ prius erat, & ſimplex erat, ſine incremento numeri perſonarũ etiam immutata permãſit, licet compoſita. Cõpoſitionis vero huius aliã dicunt eſſe rationẽ, qui ſit id aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus ſubſtantiis eſt compoſitio. Negant quoq; naturam humanam eſſe perſonam vel Dei filium: & ſicut vnum eundemq; dicunt eſſe hominem & Deum, & filium hominis & filium Dei: ita vnum & idẽ, non aliud & aliud, ſicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmiſſis videntur aduerſari. E

Sed his videntur aduerſari quæ ſubditis continẽtur capitulis. Ait enim Aug. ſuper Ioan. Aliud eſt verbum Dei, aliud homo, ſed verbum caro factum eſt, id eſt, homo: non itaque alia verbi, alia eſt hominis perſona, quoniam vtrumque Chriſtus, & vna perſona. Idem contra Felicianum. Aliud Dei filius aliud hominis filius: ſed non alius. Item, Dei filius aliud de patre, aliud de matre. Idem in lib. 1. de Trini. Cum filius ſit & Deus & homo: alia ſubſtantia Deus, & alia homo. *Trac. 69. Tomo 9. Lib. contra Felicianum cap. 11. & 12. tom. 6. Cap. 10. ante medium.*

Qualiter his reſpondeant. F

Hæc autem in hunc modum determinant: quia cũ dicitur, aliud verbum Dei, aliud homo, ſiue alia ſubſtantia Deus, alia homo: alterius naturę ſignificatur Chriſtus eſſe, inquantum eſt homo: & alterius, inquantum eſt Deus: & aliud natura, qua eſt homo: aliud natura, qua eſt Deus. Vt.n. ait Ioan. Damaſ. Incõuerſe & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicẽ naturę: neq; diuina diſtante a propria ſimplicitate, neq; humana aut conuerſa in deitatis naturã, aut in non exiſtẽtiam mutata: neq; ex duabus vna facta compoſita natura. Compoſita enim natura neutri earum, ex quibus componitur naturis, homouſia, id eſt, conſubſtantialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compoſitũ, nec ignis nominatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horũ alicui homouſiou dicitur. Si ergo ſecundum hæreticos Chriſtus vnius cõpoſitæ naturæ poſt *Libr. de ortho fide 3. cap. 3. in initio capi.* *Neſtorium & Eutychen.*

 vnionem

vnionem extitit, ex ſimplici natura conuerſus eſt in compoſitam: & neque patris ſimplicis naturæ exiſtenti, neque matri & homouſios: & neque deus neque homo denominabitur, ſed Chriſtus ſolùm: & erit hoc nomen, ſcilicet Chriſtus nō perſonæ ipſius natura, ſed vnius ſecundum ipſos compoſitæ naturæ: nos autem Chriſtum non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen, ſcilicet Chriſtus, perſonæ dicimus non monotropos, id eſt, vno modo dictum: ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuum, ſcilicet deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate deum perfectum, & hominem perfectum eundem & eſſe & dici ex duabus & in duabus naturis confitemur. Sic ergo dicitur aliud eſſe filius dei, aliud filius hominis: quia alterius eſt ſubſtātiæ vel naturæ inquantùm eſt filius dei, & alterius inquantùm eſt filius hominis: non quòd ipſe filius dei & hominis ſit duo illa diuerſa, id eſt, duæ diuerſæ naturæ.

Authoritate confirmat determinationem. G

In medio 9. libri. Apertè enim Hilarius in nono lib. de Trin. ait, cum non aliud ſit filius hominis: neque aliud filius dei, verbum enim caro factum eſt: & cùm ille qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit. Euidenter dicit non aliud eſſe filium dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba authoritatum annotat vt determinet. H

Cap. 7. Quod etiam dictum eſt, vtrunq; Chriſtus eſt, & vna perſona mouere poteſt lectorem: ſicut & illud quod Augu. dicit in. 1. lib. de Tri. Quia forma dei formam ſerui accepit, vtrunque deus, vtrunque homo. Sed vtrunque deus propter accipientem deum, & vtrunq; homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in libr. de bono perſeuerantiæ, Qui fidelis eſt, in eo veram naturam humanam credit ſuſcipiente deo verbo ita ſublimatam, vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſſet in trinitate perſona, aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ vnius in deo & in homine veritatem. Si autem qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt perſona. ergo natura humana cum verbo eſt vna perſona. Sed hæc omnia ex tali ſenſu dicta fore tradunt, vt vtrunq; dicatur eſſe Chriſtus & vna perſona: quia in vtroq; vnus Chriſtus & vna perſona ſubſiſtit. Ita etiam ſuſceptum cum ſuſcipiente dicitur vna perſona, quia ſuſceptum ſuſcipienti eſt ſociatū in vnitate perſonæ, id eſt, ita quòd vnitas perſonæ permanſit, nō ita vt caro & anima ſint vnus deus: quia vt ait Hiero. verbum eſt deus, non caro aſſumpta. Et Ambr in lib. 3. de ſpiritu ſancto ait. Aliud eſt quod aſſumpſit, & aliud quod aſſumptum eſt.

Cap. 14. ſiue vl. 10. 7.

Et hic authoritate vtitur, vt confirmet determinationem.

Ser. de aſſumptione Mariæ poſt medium.

Hic quandam ponit authoritatem, quæ multùm videtur huic ſententiæ oppoſita. I

Cap. 6. in finem. Roma. 1. Cap. 10. Eſt autem & aliud quod huic ſententiæ plurimum videtur obuiare. Ait enim Augu in libr. 1. contra Maximinum, Chriſtus vna perſona eſt, geminæ ſubſtantiæ, quia & deus eſt & homo eſt: nec tamen deus vel homo pars huius perſonæ dici poteſt, alioquin filius dei

deus,

deus, antequam ſuſciperet formam ſerui, non erat totus, & creuit cùm homo diuinitati eius acceſſit. Ecce deum dicit non eſſe partem illius perſonæ. Vnde videtur illa perſona non conſtare deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam perſonam non ita conſtare ex deo & homine, quaſi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat conſtituatur. Non autem ſic humana & diuina natura in chriſto vniuntur. Inexplicabilis enim eſt iſtius vnionis, quæ non eſt partium ratio. Quidam tamen nomine dei ibi perſonam ſignificari putant, quia de tribus agebat perſonis, quarũ nullam trinitatis partem eſſe dicebat, ſicut pars iſtius perſonæ non eſt deus. Quod ſi de perſona intelligatur, manifeſtum eſt: quia perſona non eſt pars perſonæ: Poſita eſt diligenter ſententia ſecunda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiant authoritates in tertia ſententia inductæ, quæ iam conſideranda eſt.

Reſponſio eorum cum determinatione.

Tertia ſententia, quæ ſit præmiſſarum propoſitionum intelligentia. K

In hac ergo ſententia ſic dicitur, Deus factus eſt homo, quia hominem accepit: ſic dicitur eſſe homo, quia hominem habet, vel quia eſt habens hominem: & homo factus deus, quia aſſumptus eſt à deo, & homo eſſe deus, quia habens hominem eſt deus. Cum ergo dicitur, deus eſt homo, vel habitus prædicatur, vel perſona, ſed humanata. Et quòd perſona humanata prædicetur, Caſſiodorus oſtendere videtur, dicens, Factus eſt, vt ita dixerim, humanatus deus, qui etiam in aſſumptione carnis, deus eſſe non deſtitit. Quod tamen variè accipi poteſt, vt dicatur deus factus humanatus, vel Chriſtus factus deus humanatus, vtrunque enim ſanè dici poteſt. Cum ergo dicitur factus eſt deus homo multiplex ſecundum iſtos fit intelligentia: vt naturam humanam accepiſſe, vel humanatum verbum eſſe incœpiſſe intelligatur. Nec tamen ſi incœpit eſſe humanatum verbum, ideo ſequitur quòd incœperit eſſe verbum: nec ſi deus factus eſt humanatum verbũ, ſequitur quòd factus ſit verbũ, ſicut de aliquo dicitur, Hodie iſte cœpit eſſe bonus homo, vel factus eſt bonus homo, nec tamen hodie cœpit eſſe homo, vel factus eſt homo.

Quo ſenſu ſecundum iſtos dicatur prædeſtinatus Chriſtus. L

Secundum iſtos dicitur Chriſtus, ſecundum quòd homo, prædeſtinatus eſſe filius dei, quia eſt prædeſtinatum à deo ab æterno, & in tempore collatum eſt ei per gratiam, vt ipſe ens homo ſit filius dei, hoc enim non ſemper habuit, ſed in tempore per gratiam accepit. Quod videtur Auguſt. notaſſe in lib. ad Proſperum & Hilar. dicens. Prædeſtinatus eſt Ieſus, vt qui futurus erat ſecundum carnem filius Dauid, eſſet in virtute filius dei. Hi etiam, cùm dicitur Chriſtus minor patre ſecundũ quòd homo, ſecundum habitum hoc intelligunt dictum. i. inquantùm habet ſibi hominem vnitum. Vnde Auguſt. in 1. lib. de Tri. Deus filius deo patri natura eſt æqualis, habitu minor. In forma enim ſerui minor eſt patre: In forma dei equalis eſt patri,

In libr. qui aleas dicitur de prædeſtinatione ſanctorũ Cap. 15. Ca. 7. 10. 3. Lib. de orthodoxa fide 3. cap. 2. circa finem

& quia ſecundum habitum accipienda eſt incarnationis ratio: ideo deum humanatum, non hominem deificatum dici tradit. Vnde Ioã. Dam. non hominem deificatum dicimus, ſed deum hominem factũ.

Quod non debet dici, homo dominicus. M

Et licet dicatur homo deus, non tamen congruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in libr. retract. Non video vtrum rectè dicatur homo dominicus, qui eſt mediator dei & hominũ Chriſtus Ieſus, cũ ſit vtiq; dominus: & hoc quidem vt dicerem, apud quoſdam legi catholicos tractatores. Sed vbicunq; hoc dixi, dixiſſe me nollem. Poſteà quippe vidi non eſſe dicendum quamuis nonnulla à me poſſet idem ratione defendi. Secundum iſtos etiam dicitur perſona filij in duabus & ex duabus exiſtere naturis, ſecundum adhærentiam vel inhærentiam. Altera enim inhæret ei, altera ineſt.

1. cap. 19. circa finẽ.
1. Timo. 2. b

Quòd prædicta non ſufficiunt ad cognoſcendam hanc quæſtionem. N

Satis diligenter iuxta diuerſorum ſententiam ſuprà poſitã abſque aſſertione & præiudicio tractauimus quæſtionem. Veruntamen nolo in tanta re tamq; ad cognoſcendum difficili putare lectorem iſtã ſibi noſtram debere ſufficere diſputationem: ſed legat & alia fortè meliùs conſiderata atque tractata: & ea quæ hic mouere poſſunt, vigilantiore atque intelligentiore, ſi poteſt, mente diſcutiat: hoc firmiter tenens, quòd deus hominem aſſumpſit, homo in deum tranſiuit, non naturæ verſibilitate, ſed dei dignatione. vt nec deus mutaretur in humanam ſubſtantiam aſſumendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in deum: quia mutatio vel verſibilitas naturæ diminutionem & abolutionem ſubſtantiæ facit.

Aug. de ecclesiaſticis dogmatibus cap. 2.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI NATA DE VIRGINE.

Diſtinct. VIII. A

POST prædicta inquiri debet vtrum de natura diuina concedendum ſit, quòd de virgine ſit nata: ſicut dicitur in virgine incarnata. Et videtur vtique non debere dici nata de virgine, cum nõ ſit nata de patre. Quæ enim res non eſt de patre genita nõ videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate, quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen poſſe probari, ꝙ ſit nata de virgine: quia ſi hoc eſt naſci deum de virgine, ſcilicet hominem aſſumere in vtero virginis, cum natura diuina ſuperius dicta ſit hominem aſſumpſiſſe, videtur debere dici nata. De hoc Augu. in lib. de fide ad Petrum ſic ait: Natura æterna atque diuina non poſſet temporaliter concipi & naſci ex natura humana: niſi ſecundum ſuſceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt deus æternus veraciter ſecundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Iſta authoritate videtur inſinuari quod natura diuina ſit nata, &

Qualiter per vnionẽ diuerſarũ naturarũ in Chriſto fiat communicatio idiomatum & proprietatum reſpicientium naturam. Cap. 2. ante medium

concepta

concepta de virgine. Sed ſi diligenter notentur verba, potiùs de perſona agi intelligitur: quæ ſine dubitatione & de patre & de matre nata eſſe dici debet.

De gemina Chriſti natiuitate, qua bis natus eſt. B

Quæri autem ſolet, vtrum debeat dici Chriſtus bis genitus vt dicitur dei & hominis filius. Ad quod dici poteſt Chriſtum bis natum eſſe: duaſque natiuitates habuiſſe. Vnde Auguſt. in libr. de fide ad Petrum, Pater deus de ſua natura genuit filium deum ſibi coæqualẽ & coæternum. Idem quoque vnigenitus deus ſecundò natus eſt, ex patre ſemel, ex matre ſemel. Natus eſt enim de patre dei verbum: natus eſt de matre verbum caro factum. Vnus ergo atque idem dei filius natus eſt ante ſecula, & natus in ſeculo: & vtraque natiuitas vnius eſt filij dei, diuina ſcilicet & humana. De hoc etiã Ioan. Dam. ait: Duas ergo Chriſti natiuitates veneramus: vnam ex patre ante ſecula, quæ eſt ſuper cauſam & rationem & tempus & naturã: & vnã, quæ in vltimis temporibus propter nos & ſecundũ nos & ſuper nos. propter nos, quia propter noſtram ſalutem: ſecundum nos, quia natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis, ſcilicet nouem menſium: ſuper nos, quia non ex ſemine, ſed ex ſpiritu ſancto & ſancta virgine ſupra legẽ conceptionis. Ex his manifeſte apparet Chriſti duas eſſe natiuitates, eundemque bis natum fore.

Cap. 2. non lõge ab initio capitis.

Lib. 3. ca. 7. in medio capitis.

DE ADORATIONE HVMANITATIS CHRISTI: AN EADEM SIT *adoratio humanitati & deitati exhibenda.*

Diſtinct. IX. A

PRAETEREA inueſtigari oportet, vtrum caro Chriſti & anima vna eademque cum verbo debeat adoratione adorari illa, ſcilicet quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur ſeruitus ſiue cultus ſoli creatori debitus: cum anima Chriſti vel caro creatura tantùm ſit, creaturæ exhibetur quod ſoli creatori debetur, quod facienti in idolatriam deputatur. Ideo quibuſdam videtur non illa adoratione, quæ latria eſt, carnem Chriſti vel animam eſſe adorandam; ſed illa quæ eſt dulia. cuius duas ſpecies vel modos eſſe dicunt. Eſt enim cuiuſdam modi dulia, quæ creaturæ cuilibet exhiberi poteſt: & eſt quædam ſoli humanitati Chriſti exhibẽda, non alij creaturæ: quia Chriſti humanitas ſuper omnem creaturã eſt veneranda & diligenda. Non tamen adeò vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & ſacrificij exhibitione atq; reuerentia conſiſtit: qui Latinè dicitur pietas, Græcè autem Theoſebia, id eſt, dei cultus, vel Euſebia, id eſt, bonus cultus.

Vtrum caro Chri. ſit adoranda adoratione latria quod eſt proprietas diuinæ naturæ.

Quidam dicunt non illa adoratione adorãdum eſſe. De ſpeciebus dulia.

Aliorum ſententia, qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

Alijs autem placet Chriſti humanitatem vna adoratione cũ verbo

eſſe

eſſe adorandam propter ſe, ſed propter illum cuius ſcabellum eſt cui eſt vnita. Neque ipſa humanitas ſola vel nuda, ſed cùm vei bo cui eſt vnita nec propter ſe, ſed propter illum cui eſt vnita, eſt a lo-randa. Nec qui hoc facit, idolatriæ reus iudicari poteſt: quia nec ſoli creaturæ, nec propter ipſam: ſed creatori cum humanitate & in humanitate ſua ſeruit. De hoc Ioann. Damaſc. ita ait, Duæ ſunt naturæ Chriſti, ratione & modo differentes, vnitæ verè ſecundum hypoſtaſim. Vnus ergo Chriſtus eſt deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cum patre & ſpiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypoſtaſi: quæ hypoſtaſis generata eſt. Non creaturę venerationem præbentes. Non ergo vt nudam carnem adoramus, ſed vt vnitam deitati in vnam hypoſtaſim dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Chriſti dei mei ſimul vtranque naturam propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono perſonam in trinitate: ſed vnam perſonam confiteor verbi & carni eius. His verbis inſinuari videtur Chriſti humanitatem vna adoratione cum verbo eſſe adorandam. De hoc etiam Auguſtinus ait ex ſerm. domini, vbi dicit, Non turbetur cor veſtrum, ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura eſſe deum. ſed creatum. Quibus reſpondendum eſt, quia ſi filius non eſt deus natura, ſed creatura: nec colendus eſt omnino, nec vt deus adorandus: dicente Apoſtolo, Coluerunt & ſeruierunt potiùs creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid eſt quod carnem eius, quam creaturam eſſe non negas, ſimul cum diuinitate adoras: & ei non minùs quàm diuinitati deſeruis? Ego dominicam carnem imò perfectam in Chriſto humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate ſuſcepta & deitati vnita eſt: vt non alium & alium, ſed vnum eundemque deum & hominem filium dei eſſe confitear. Denique ſi hominem ſeparaueris à deo, illi nunquam credo nec ſeruio: velut ſi quis purpuram vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò eis rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi ea cum rege adorare quis contempſerit. Ita & in Chriſto domino humanitatem non ſolam vel nudam, ſed diuinitati vnitam, ſcilicet vnum filium deum verum & hominem verum ſi quis adorare contempſerit, æternaliter. Idem ſuper pſalm. xcviij. vbi dicitur: Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Sciendum quia in Chriſto terra eſt, id eſt caro, quæ ſine impietate adoratur. Suſcepit enim de terra terram: quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. hæc ſine impietate à verbo dei aſſumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, niſi priùs adoret: ſed qui adorat, non terram intuetur. ſed illum potiùs, cuius ſcabellum eſt propter quem adorat. His authoritatibus præmiſſæ inueſtigationis abſolutio explicatur.

Lib. de ortho fide. 3. Cap. 8.

Sermo. 58. de verbis domini in fine.

Rom. 1. c

In Po. 8. in medio enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO SIT PERSONA VEL ALIQVID. Diſtinct. X. A

SOLET etiam a quibuſdam inquiri, Vtrum Chriſtus ſecundũ quod homo, ſit perſona, vel etiam ſit aliquid. Ex vtraque parte huius quæſtionis argumenta concurrunt. Quod enim perſona ſit, his edisſerunt rationibus. Si ſecundum quòd homo aliquid eſt, vel perſona, vel ſubſtantia, vel aliud eſt. Sed aliud non, ergo perſona vel ſubſtantia, ſi ſubſtantia eſt, vel rationalis, vel irrationalis: ſed non eſt irrationalis ſubſtantia, ergo rationalis. Si vero ſecundum quòd homo eſt rationalis ſubſtantia, ergo perſona: quia hæc eſt definitio perſonæ ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo ſecundum quòd homo eſt aliquid: & ſecundum quòd homo perſona eſt. Sed econuerſo, ſi ſecundum quòd homo perſona eſt, vel tertia in trinitate, vel alia, ſed alia non, ergo tertia in trinitate perſona. At ſi ſecundum quòd homo perſona eſt tertia in trinitate, ergo deus. Propter hæc inconuenientia & alia quidam dicunt Chriſtum ſecundum hominem non eſſe perſonam, nec aliquid: niſi forte ſecundum ſit ex præſſiuum vnitatis perſonæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem vel proprietatẽ diuinæ naturæ vel humanæ, aliquando vnitatem perſonæ: aliquando notat habitum, aliquando cauſam. Cuius diſtinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in ſinu memoriæ recondat, nec eius confundantur ſenſus, cum de Chriſto ſermo occurrerit.

De communicatione idiomatum & proprietatum reſpicientiũ perſonam prout ſonant in nobilitatem, ſcilicet de perſonali conditione & filiali adoptione. Argumentatio de vtraque parte quæſt. Ad Ro. 1.

Etſi Chriſtus ſecundum quòd homo dicitur ſubſtantia rationalis, non inde tamen ſequitur quòd perſona ſit ſecundum quòd homo. B

Illud tamen non ſequitur quod in argumentatione ſuperiori inductum eſt, quòd ſi Chriſtus ſecundum quòd homo eſt ſubſtantia rationalis, ergo perſona. Nam & modo anima Chriſti eſt ſubſtantia rationalis, non tamen perſona: quia non eſt per ſe ſonans, imo alij rei coniuncta. Illa tamen perſonæ deſcriptio non eſt data pro illis tribus perſonis.

Alia probatio quòd Chriſtus ſit perſona ſecundum quòd homo. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Chriſtum ſecundum hominẽ eſſe perſonam: quia Chriſtus ſecundum quod homo, prædeſtinatus eſt vt ſit dei filius: ſed illud eſt quod vt ſit, prædeſtinatus eſt. ergo ſi prædeſtinatus eſt ſecundũ quod homo vt ſit filius dei, & ſecundũ ꝙ homo eſt filius dei. Ad ꝙ dici põt Chriſtũ eſſe id, quod vt ſit, prædeſtinatus eſt. Eſt.n. prædeſtinatus vt ſit filius dei, & ipſe vere eſt filius dei, ſed ſecundũ hominẽ prædeſtinatus eſt, vt ſit filius dei, quia per gratiam habet hoc ſecundum hominem, nec tamen ſecundum hominem

minem eſt filius dei niſi forte ſecundum vnitatis perſonæ ſit expreſſiuum, vt ſit ſenſus, ipſe qui eſt homo, eſt dei filius. vt autem ipſe ens homo ſit dei filius, per gratiam habet: ſed ſi cauſa notetur, falſum eſt. Non enim quo homo eſt, eo dei filius eſt.

An Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecundum quòd homo uel alio modo. D

Si uero quæritur an Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecundum quòd homo, ſiue alio modo: reſpondemus Chriſtum non eſſe adoptiuum filium aliquo modo, ſed tantùm naturalem: quia natura filius dei eſt non adoptionis gratia. Non autem ſic dicitur filius natura, vt dicitur deus natura. Non enim eo filius eſt quo deus eſt, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis deus eſt: & tamen dicitur natura vel naturæ filius: quia naturaliter eſt filius: eandem ſcilicet habens naturam, quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non eſt quia prius non fuit, & poſtmodum adoptatus eſt in filium, ſicut nos dicimur adoptiui filij: quia cùm nati fuerimus iræ filij, per gratiam facti ſumus filij dei. Chriſtus vero nunquam fuit non filius dei: & ideo non eſt adoptiuus filius.

Quare non ſit adoptiuus filius. Ephe. 1. a

Oppoſitio quòd ſit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitur ſic, Chriſtus filius hominis eſt, id eſt, virginis, aut gratia, aut natura, vel vtroque modo. Si vero natura, aut diuina aut humana: ſed diuina non: ergo aut humana natura, aut non natura eſt filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantùm, & ſi etiã natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius hominis eſt, adoptiuus filius eſſe videtur: vt idem ſit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici poteſt Chriſtum filium virginis eſſe & natura vel naturaliter & gratia, nec tamen adoptiuus filius virginis eſt: quia non per adoptionem, ſed per vnionẽ filius virginis eſſe dicitur. Filius enim virginis dicitur, eo quòd in virgine hominem accepit in vnitatem perſonæ: & hoc fuit gratiæ & non naturæ. Vnde Augu. ſuper Ioannem ait, quòd vnigenitus eſt æqualis patri, non eſt gratię ſed naturæ. Quòd autem in vnitate perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt non naturæ. Chriſtus ergo nec dei nec hominis eſt adoptiuus filius, ſed dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia eſt filius. Quòd vero naturaliter ſit hominis filius Auguſt. oſtendit in lib. de fide ad Petrum. Ille ſcilicet deus factus, eſt naturaliter hominis filius, qui eſt naturaliter filius vnigenitus dei patris. Quòd autem non ſit adoptiuus filius, & tamẽ gratia ſit filius, ex ſubditis probatur teſtimonijs. Hiero. ſuper epiſtolam ad Epheſios ait, De Chriſto Ieſu ſcriptum eſt, quia ſemper cum patre fuit, & nunquam eum vt eſſet voluntas paterna præceſſit: & ille quidem natura filius eſt, nos vero adoptione. Ille nunquã non fuit filius: nos antequàm eſſemus, prædeſtinati ſumus, & tunc ſpiritum adoptionis accepimus, quando credidimus in filium Dei. Hilarius quoque in libro tertio de Trinitate ait, Dominus dicens,

Solutio.

Trac. 74. circa finem

Cap. 2. non longe a medio cap.

Comment. lib. 1. ad 1. cap. epiſto. ad Ephe. ſuper eum locum, In

Clarifica

Clarifica filium tuum, non ſolo nomine conteſtatus eſt ſe eſſe filiũ Dei, ſed etiam proprietate. Nos ſumus filij dei: ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Augu. etiam ſuper Ioannem ait, nos ſumus filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, non gratia, an hoc etiam in ipſo filio ad hominem referendum eſt? Ita ſanè Ambro. quoque in primo lib. de fide ait, Chriſtus filius eſt non per adoptionem, ſed per naturam: per adoptionẽ nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ eſt. Ex his euidenter oſtenditur, quòd Chriſtus non ſit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cum Auguſtino eum non eſſe gratia filium aſſerit gratia enim, ſed non adoptionis, immo vnionis filius Dei eſt filius hominis, & econuerſo.

charitate prædeſtinans, &c. to. 9. Longe poſt principium. 3. Ioan. 17. Hom 82. ap. 9. & vlt.

Vtrum perſona uel natura prædeſtinata ſit. F

Deinde ſi quæritur, vtrum prædeſtinatio illa, quam commemorat Apoſtolus, ſit de perſona an de natura. Sanè dici poteſt & perſonam filij, quæ ſemper fuit eſſe prędeſtinatam ſecundum hominem aſſumptum: vt ipſa ſcilicet ens homo eſſet dei filius: & naturam humanam eſſe prædeſtinatam, vt verbo patris perſonaliter vniretur.

Ad Ro. 1. a

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA VEL CREATVS VEL FACTVS. Diſtinct. XI. A

SOLET etiam quæri, vtrum debeat ſimpliciter dici atque concedi Chriſtum eſſe factum uel creatum vel creaturam. Ad quod dici poteſt, hoc ſimpliciter & abſque determinatione minus congruẽter dici. Et ſi quandoque breuitatis cauſa ſimpliciter denuncietur, nunquam tamen ſimpliciter debet intelligi. Quia, vt Aug. in 1. lib. de Tri. ait, cum de Chriſto loquimur, quid, ſecundum quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Chriſtum vel dei filium non eſſe factum vel creaturam, in 1. lib. de Tri. oſtendit, ita inquiens, in principio erat verbum, & verbum caro factum eſt, & omnia per ipſum facta ſunt. Neque dicit omnia, niſi ea quę facta ſunt, id eſt omnem creaturam. Vnde liquide apparet ipſum factum non eſſe, per quem omnia facta ſunt: & ſi factus non eſt, creatura non eſt. Si autem creatura non eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſt. Omnis enim ſubſtantia, quæ deus non eſt, creatura eſt: & quæ creatura non eſt, deus eſt. Sed ſi filius non eſt eiuſdẽ ſubſtantiæ cuius pater, ergo facta ſubſtantia eſt: & ſi facta ſubſtantia eſt, non omnia per ipſum facta ſunt. At omnia per ipſum facta ſunt, facta ergo ſubſtantia non eſt, ſed vna cum patre infecta ſubſtãtia eſt. Item in eodem. Si uel filium fecit pater, quem non fecit ipſe filius, non omnia per filium facta ſunt. At omnia per filium facta ſunt: ipſe ergo factus non eſt, vt cum patre faceret omnia quæ facta ſunt.

De communicatione idiomatum & proprietatum reſpicientium perſonam, ront ſonat indefe ibilitate, vt prædeſti natio, creatio, incorptio. Cap. 13. Cap. 6. circa finẽ. Circa fin.

quæſt.67. Tomo 4. Cap.6. in principio. In tom 2. Mar. vlt.d Rom.6.d

ſunt. Idem in lib.83 q. Dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filium: qui non poteſt appellari creatura, quoniam per ipſum facta ſunt omnia. Ambr. in 1. lib. de fide. Probemus, inquit, creaturam non eſſe dei filium. Audiuimus enim in euangelio dominum mandaſſe diſcipulis, Prædicate euangelium vniuerſæ creaturæ. Qui vniuerſam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi ſunt qui creaturam Chriſtum appellant? Nam ſi creatura eſſet, ſibi mandaret euangelium prædicari: & ſubiectus eſſet vanitati: quia teſtante Apoſtolo, Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt. Non ergo Chriſtus creatura eſt, ſed creator, qui docendæ creaturæ diſcipulis mandat officium.

De perfidia & pœna Arrij. B

Ambr. lib. de fide. 1. cap. 9. ſiue vlt. in principio.

Arrij hęc fuiſſe perfidia legitur, vt Chriſtum creaturam faceret. Ideo effuſa ſunt Arrij viſcera, atq; crepuit medius, proſtratus in faciem, ea quibus Chriſtum negauerat fœda ora pollutus. His alijsq; pluribus teſtimonijs inſtruimur non debere fateri ſimpliciter Chriſtum eſſe factum vel creaturam: ſed addita determinatione recte dici poteſt, vt ſi dicatur factus ſecundum carnem vel ſecundum hominem, vt factura humanitati, non deo attribuatur. Vt enim ait Amb. in 1. lib. de fide, Non deus factus eſt, ſed deus dei filius natus eſt: poſtea vero ſecundum carnem homo factus ex Maria eſt. Miſit enim deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: filium inquit ſuum, ſcilicet non vnum de multis. Cum dicit ſuum, generationis æternæ proprietatem ſignauit. Poſtea factum ex muliere aſſeruit, vt factura non diuinitati ſed aſſumptioni corporis adſcriberetur.

Cap 6. in fide. Gal. 4. a

Idem de incarnatione verbi: c.5. paulo poſt principium

Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis ſuſceptionem. ſub lege, propter obſeruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis ſacramentum ſuſcepit, non diuiduus ſed vnus, & in vtroque vnus, ſcilicet diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine, ſed idem aliter ex patre, aliter ex virgine, ſed qui factus eſt ſecundum noſtrę ſuſceptionem naturæ, non ſecundum æternæ ſubſtantiam vitæ: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipſum: Vnigenitum, quia nemo poſt ipſum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum ſit, cum dicitur Chriſtus factus, vel ſimpliciter, vel cum additamento: vt factura ſcilicet creatura non ad aſſumentem deum, ſed ad aſſumptum hominem referatur.

Ex libr. de fide. 1. ca. 6.

Cap. 7. in medio ca.

In deo enim creatura eſſe non poteſt, vt Ambroſi. ait 1. lib. de fide. Nunquid dicto factus eſt Chriſtus? Nunquid mandato creatus eſt Chriſtus? Quomodo autem creatura eſſe in deo poteſt? Etenim deus naturę ſimplicis eſt, non coniunctæ atque compoſitę, cui nihil accidat, ſed ſolum quod diuinum eſt in natura habet ſua. Et ſi ergo Chriſtus ſecundum hominem dicitur creatura, non tamen ſimpliciter prædicandus eſt creatura. Nec ex eo quod Chriſtus ſecundum hominem dicitur eſſe creatura, poteſt quis progredi ſic argumentando:

tando. Si ſecundum quòd homo Chriſtus eſt creatura, vel rationalis vel non: vel quæ eſt deus, vel non: nitens per hoc probare Chriſtum eſſe aliquid non diuinum: quia quod ipſe eſt ſecundum hominem, ipſe eſt. Et ideo ſi ſecundum hominem eſt aliqua ſubſtantia nō diuina, eſt utique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non eſt recta argumentationis proceſſio, illa autem locutio tropica eſt, qua Chriſtus dicitur creatura, vel ſimpliciter, vel cum adiunctione.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT VEL COEPERIT ESSE.

Diſtinct. XII.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionē quantum ad genus naturæ aſſumptæ.

Post prædicta quæritur, vtrum homo ille cœperit eſſe vel ſemper fuerit, ſicut ſimpliciter enunciamus Chriſtum vel Dei filiū ſemper fuiſſe, nec cœpiſſe. De hoc Auguſt. ita inquit ſuper Ioan. habuit aliquando dei filius quod nondum habuit idem ipſe homo dei filius, quia nondum erat homo. Item idem in eodem, Priuſquā mundus eſſet, nec nos eramus, nec ipſe mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Idem ſuper pſal. Chriſtus noſter etſi forte homo recens eſt, tamen eſt æternus deus. Alibi vero legitur, quod puer ille creauit ſtellas. Et Chriſtus dicit ſe eſſe principium, & eſſe ante Abraham. His ergo aliiſque authoritatibus in nullo reſultantes, dicimus hominem illum inquantum homo eſt, cœpiſſe: inquantum verbum eſt ſemper fuiſſe. Hic enim abſque diſtinctione non eſt ferenda reſponſio. Nam & ipſe Augu. huiuſmodi vtitur diſtinctione in pluribus locis, dicens per Chriſtum omnia eſſe facta, inquantum verbum eſt. Secundum illud vero quod homo eſt, ipſum eſſe factum & glorificatum. Si ergo ad perſonam reſpicias, confidenter dic hominem illum ſemper fuiſſe: ſi vero ad naturam hominis, concede eū cœpiſſe.

Trac. 106. circa medium.

Trac. 105. circa finem

2. Timot. 2. b.

80. in medi enarrationis ad eundē 10. 8

Mat. 2.

Ioan. 8. d & gloſſa.

Homil. 1. & 105. ſuper Ioan.

Si deus alium hominem aſſumere potuit uel aliunde quàm de genere Adę. B

Solet etiam quæri, vtrum alium hominem, uel aliunde quàm de genere illius Adam deus aſſumere potuerit. Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum & aliam animam & aliam carnē potuiſſe aſſumere: quia gratia tantum aſſumpta eſt anima illa & caro a verbo dei. Vt enim ait Aug. in rebus per tempus ortis illa ſumma gratia eſt, quòd homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt deo, potuit ergo deus aliam animam & aliam carnem aſſumere: & carnem vtiq; aliunde quā de genere Adam. Vnde Aug. in lib. 13. de Tri. potuit itaq; deus hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator dei & hominū, non de genere illius Adam, qui peccato ſuo obligauit genus humanū, ſicut ipſum quem primo creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic uel alio quo uellet modo creare unum alium, de quo vinceretur uictor prioris. Sed melius iudicauit, & de ipſo quod uictum fuerat genere aſſumere hominem, per quem hominis uinceret inimicum.

Reſponſio.

li. de Trin. 13. cap. 19 in medio.

Ca. 18. in principio.

inimicum. Et tamen ex virgine,cuius conceptum ſpiritus non caro, fides non libido prę uenit , nec interfuit carnis concupiſcentia,
Matt.2.d qua cæteri concipiuntur; qui originale trahunt peccatum,ſed cre-
Luca 1.c. dendo , non concumbendo facta eſt fœcundata virginitas . Ex his aperte oſtenditur & alium & aliunde hominem deum aſſumere potuiſſe .

Si homo ille potuit peccare , vel non eſſe deus . **C**

Ideo non immerito quæritur, Vtrum homo ille potuerit peccare vel non eſſe deus. Si enim potuit peccare,& potuit damnari . Si potuit damnari,potuit non eſſe deus,ergo ſi potuit peccare,potuit
Pſal. 5. non eſſe deus:quia eſſe deum,& non poſſe velle iniquitatem, ſimul eſſe nequeunt.Hic diſtinctione opus eſt,vtrum de perſona,an de natura agatur.Si enim de perſona agitur:manifeſtum eſt quia peccare non potuit,nec deus non eſſe potuit.Si vero de natura,diſcutiendũ eſt vtrum agat de ea vt verbo vnita , an de ea tanquam non vnita verbo,& tamen enti,id eſt, an de ea ſecundum quòd fuit vnita verbo,an de ea ſecundum quod eſſe potuit,& non vnita verbo. Non eſt enim ambiguum animam illam entem vnitam verbo peccare non poſſe , & eſt ſine ambiguitate verum , eandem ſi eſſet & non vnita verbo,poſſe peccare .

Quorundam oppoſitio quòd potuerit etiam vnita peccare . **D**

Quidam tamen probare conantur etiam eam vnitam verbo poſſe peccare, quia liberum arbitrium habet,& ita poteſt flecti in vtrãque partem,quod friuolum eſt,cùm & angeli liberum arbitrium habeant,& tamen gratia a deo ſunt confirmati vt peccare nequeant: Quanto magis ergo ille homo , cui ſpiritus eſt datus ſine menſura?
De hoc lib. 2.diſt.7. Inducunt quoque authoritatem ad probandum idem.Scriptum eſt
Ioan.3.d enim in lib.Sapien.Qui potuit tranſgredi,& non eſt tranſgreſſus fa-
Eccl.31.b cere malum,& non fecit.Sed hoc accipiendum eſt ſecundum membra,vel partim de capite , partim de membris . De capite , non eſt tranſgreſſus,& non fecit malum.De membris,potuit tranſgredi,& facere malum .

Si deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri . **E**

Solet etiam queri, quanuis curioſe a nonnullis,Si deus humanã naturam potuit aſſumere ſecundum muliebrem ſexum.Quidam arbitrantur eum potuiſſe aſſumere hominem in fœmineo ſexu,vt aſſumpſit in uirili. Sed oportunius atque conuenientius factum eſt, ut de fœmina naſceretur , & uirum aſſumeret ut ita utriusque ſexus liberatio oſtenderetur.Vnde Augu.in libr.83.quæſt. Hominis
Quæſt.11 Tomo 4. liberatio in utroque ſexu debuit apparere,ergo quia uirum oportebat suscipere,qui ſexus honorabilior eſt, conſequens erat & fœminea ſexus liberatio.Hinc apparet quia ille uir de fœmina natus eſt . Sapientia ergo dei quæ dicitur unigenitus filius , homine suſcepto in utero & de utero uirginis,liberationẽ hominis indicauit.

SI

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM HOMINIS IN SAPIENTIA *& gratia perficere potuit & profecit.*

Diſtinct. XIII. *A*

PRAETEREA ſciendum eſt Chriſtum ſecundum hominem ab ipſa conceptione gratiæ plenitudinem recepiſſe: cui ſpiritus datus eſt non ad menſuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita vero habitat, vt ait Auguſtinus ad Dardanum, quòd omni gratia plenus eſt. Non ita habitat in ſanctis. Vt in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non quantum in capite (ibi enim & viſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus: in cæteris autē ſolus eſt tactus.) Ita in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille eſt caput: in quo ſunt omnes ſenſus. In ſanctis vero quaſi ſolus eſt tactus: quibus datus eſt ſpiritus ad menſuram, cū de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autē de illius plenitudine non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem, quia nunquam illam eandem eſſentialiter, ſed ſimilem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus ſapientia & gratia fuit ab ipſa conceptione. Vnde Hier. recte dicit, Nouum faciet dominus ſuper terram: mulier circū dabit virum, quia in vtero virginis perfectus vir extitit, non ſolum propter animam & carnem, ſed etiam propter ſapientiam & gratiā, qua plenus erat.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionē quantum ad plenitudinem gratiæ & ſapientiæ ſimul. Ad Col. 2. *b. In epi. ad Dardanum in fine* 57. *Tomo* 2. *Ioan.* 1. *b Hie.* 31. *d Lucæ* 2. *g Determinatio authoritatis.*

Authoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Huic autem ſententię videtur obuiare quod in Lucæ euangelio legitur, Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Si enim proficiebat ſapientia & gratia: non videtur a conceptione habuiſſe plenitudinem gratiæ ſine menſura. Ad quod ſane dici poteſt, ipſum ſecundum hominem tantam a conceptione accepiſſe ſapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt Deus ei plenius conferre non potuerit, & tamen vere dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, non quidem in ſe, ſed in aliis qui de eius ſapientia & gratia proficiebant, dum eis ſapiētiæ & gratię munera ſecundum proceſſum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam homil. ait, Iuxta hominis naturam proficiebat ſapientia, non quòd ipſe ſapientior eſſet ex tempore, qui a prima conceptionis hora ſpiritu ſapientię plenus permanebat, ſed eandem, qua plenus erat, ſapiētiam cæteris ex tempore paulatim demonſtrabat. Iuxta hominis naturam proficiebat ætate ab infantia ad iuuentutem, Iuxta hominis naturā proficiebat gratia, non ipſe quod non habebat per acceſſum temporis accipiendo, ſed pandendo donum gratiæ quod habebat. Apud Deū & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ, quæ ſibi inerant, & ſapientiæ, tantū eos ad laudē Dei excitabat, & ſic Deo patri ad laudē Dei,

In glo. citatur nomine Gre. ſed eſt Beda. Homi. 11. *ſuper Lucã circa illud. Lucæ* 2. *Ieſus proficiebat ætate & ſapientia.*

& hominibus ad ſalutem proficiebat. In aliis ergo non in ſe proficiebat ſapientia & gratia. Vnde in eodem euangelio puer ille ſapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, vt aliquis rector eccleſiaſticus dicitur proficere in cura ſibi tradita: cum per eius induſtriam alii proficiunt.

Ioan. 1. b

Prædictis videtur aduerſari quod Ambroſius ait. C

Cap. 7. medio ca. 10. 2 Coloſ. 2. Ioan. 12. & 13. Lucæ 2. g

Alibi tamen ſcriptum reperitur, quòd ſecundum ſenſum hominis proficeret, ſicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambro. in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ſic: Deus perfectionem naturæ ſuſcepit humanæ. Suſcepit ſenſum hominis: ſed non ſenſu carnis fuit inflatus. Senſu hominis animam dixit conturbatam: ſenſu hominis eſuriuit & rogauit: ſenſu hominis profecit, ſicut ſcriptum eſt, Ieſus proficiebat ætate & ſapientia & gratia. Quomodo proficiebat ſapientia Dei? Profectus ætatis & profectus ſapientiæ nō diuinæ ſed humanæ naturæ eſt. Ideo ętatem comemorauit: vt ſecundum hominem crederes dictum. Aetas enim nō diuinitatis, ſed corporis eſt. Ergo ſi proficiebat ætate hominis, proficiebat ſapiētia hominis. Senſus autem hominis profecit: & quia ſenſus, ideo ſapiētia. Quis ſenſus proficiebat? Si humanus, ergo ipſe per incrementū ſuſceptus eſt: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: ſed quod diuinum eſt non mutatur, Quod ergo mutatur, non eſt diuinum. Senſus ergo proficiebat humanus. Senſum ergo ſuſcepit humanū. Nec poterat confortari virtus Dei, nec creſcere Deus, nec altitudo ſapientiæ Dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat non Dei, ſed noſtra ſapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret deſcendit? Per quem autem ſenſum dixit Eſaias, quòd patrem neſciebat puer aut matrem? Scriptum eſt enim, Priuſquam ſciat puer vocare patrem aut matrē, accipiet ſpolia Samariæ. Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudentiā quod adhuc non didicit ignorat. Sed verendum eſt, inquam ne ſi duos principales ſenſus aut geminam ſapientiam Chriſto tribuamus, Chriſtum diuidamus. Nunquid cum & diuinitatem eius & carnem adoramus, Chriſtum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginē Dei crucemq; veneramur, diuidimus eum? Apoſtolus certe qui de eo dixit, quoniam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, viuit tamen ex virtute Dei: ipſe dixit quia non diuiſus eſt Chriſtus. Nunquid etiam cum dicimus, quia animam rationalem & intellectus noſtri ſuſceperit capacem, diuidimus eum? Non enim ipſe Deus verbum pro anima rationali & intellectus capaci in carne ſua fuit: ſed animam rationalem & intellectus noſtri capacem, & ipſam humanam & eiuſdem ſubſtantiæ, cuius noſtræ ſunt animæ, & carnem noſtræ ſimilem eiuſdemq;, cuius caro eſt noſtra, ſubſtātiæ ſuſcipiēs, perfectus etiam homo fuit.

De duobus ſenſibus Chriſti, ſeu gemina ſapientia.

Eſa. 8. a

2. Co. 13. a 1. Cor. 1.

De

De intelligentia præmiſſorum verborum. D

Hæc verba Ambroſii pia diligentia aſpicienda ſunt: quæ ex parte hominis ignorantiā inſtruunt & illuminant, ex parte errandi fomitem male intellecta miniſtrant His æterni euidenter traditur, duos in Chriſto eſſe principales ſenſus, ſiue geminā sapientiā. Neq; ideo vnitas & ſingularitas pſonæ diuiditur: ſed iuxta duas naturas, duas habet ſapientias: vnam nō creatā ſed genitam, quæ ipſe eſt: alteram non genitam ſed creatā, & per gratiam ei collatā. Nā Eſaias de eo proteſtatur. Requieſcit ſuper eū ſpiritus ſapiētiæ & intellectu. Spiritus ergo ſapientiæ & intellectus. i. ſapientia & intelligentia per ſpiritum ſanctū gratias data, Chriſtus erat ſapiens ſecundū animā. Secundū Deum vero ſapiens erat ſapientia æterna, quæ Deus eſt. Et ſicut inquātū eſt Deus bonus eſt bonitate naturali, quę ipſe eſt, & iuſtus iuſtitia naturali, quæ ipſe eſt, ita ſapiens ſapientia naturali, quæ ipſe eſt. Anima vero eius ſicut bona eſt & iuſta bonitate vel iuſtitia gratias data, quæ ipſe vel ipſa non eſt: ita eſt ſapiens ſapientia gratis data, quæ ipſa non eſt. Et licet gemina in Chriſto ſit ſapiētia, vna tamen eademq; perſona eſt: quæ inquantum Deus eſt, & inquantum natura diuina eſt, ſapiens eſt ſapientia ingenita. ſ. ſapientia æterna, quæ eſt pater: & ſapientia, quę non eſt ingenita, quæ cōmunis eſt tribus perſonis, nō tamē gemina ſapiētia: quia non eſt alia & alia ſapientia ſapientia ingenita, quæ tantū pater eſt: & ſapientia, quæ cōmuniter pater eſt & filius & ſpiritus ſanctus. Inquantū vero eadem perſona eſt homo. i. ſecundum hominem acceptum, vel inquantum eſt ſubſiſtens ex anima & carne: ſapiens eſt ſapientia gratuita. Sapiens ergo eſt humano ſenſu & diuino.

De gemina Chriſti ſapientia genita ſcilicet & creata. Eſai. 11.a

Quomodo intelligendum ſit illud, Senſus perficiebat humanus. E

Sed ex qua cauſa illius dicti intelligentia. ſ. Sēſus proficiebat humanus, aſſumenda eſt? Aperte enim videtur Amb. innuere, quòd ſecundum humanū ſenſum Chriſtus proficeret, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec eccleſia recipit, nec pręmiſſæ authoritates patiuntur ſic intelligi. Sed ita ſane pōt accipi, vt quantū ad viſum hominū & ſui ſenſus oſtenſionē Chriſtus profeciſſe dicatur. Proficiebat ergo humanus ſenſus in eo ſecundum oſtenſionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrē dicitur ignoraſſe in infantia, quia ita ſe habebat & gerebat, acſi agnitionis expers eſſet.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT SAPIENTIAM PAREM CVM DEO: & ſi omnia ſcit quæ Deus.

Diſtinct. XIIII. A

Hic quæri opus eſt, Cum anima Chriſti eſſet ſapiens ſapiētia gratuita, vtrum habuerit ſapientiam æqualem Deo, ſiue omnium rerum

Quomodo verbiſ ſcn...

Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionẽ quantum ad plenitudinem ſciẽtiæ ſpiritualiter. Opinio quorundam.

rerum ſcientiam habuerit vel habeat, id eſt, vtrum omnia ſciat quæ Deus ſcit. Quibuſdam placet, quòd nec patrem cum Deo habet ſciẽtiam, nec omnia ſciat quæ Deus: q̃a in nullo creatura ęquatur creatori. Cum ergo anima illa creatura ſit, in nullo æquatur creatori: ergo nec in ſapientia. Non ergo habet æqualem cum Deo ſapientiã, nec ſcit omnia quæ Deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum Deo ſapientiam, non ergo Deus in omni bono maiorem habet ſufficientiam, quam eius creatura. Inducunt etiam authoritates ad idẽ probandum. Ait enim propheta ex perſona hominis aſſumpti, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, & non potero ad eam. Quod exponens Caſſiodo. ait, Veritas humanæ conditionis oſtenditur, quia aſſumptus homo diuinæ ſubſtantiæ non poteſt æquari vel in ſciẽtia vel in alio. Apoſtolus etiam ait, Nemo nouit quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei, qui ſolus ſcrutatur omnia, etiam profunda Dei. His aliiſque pluribus rationibus, & authoritatibus nituntur qui animam Chriſti aſſerunt nec parem cum Deo habere ſcientiam, nec omnia ſcire quæ Deus ſcit. Quia ſi omnia ſcit quæ Deus, ſcit ergo creare mundum, ſcit etiam creare ſeipſam.

Pſal. 138. Comen. ſuper illum verſiculum pſal.

1. Cor. 2. c

Reſponſio quæſtionis, definitiuam continens ſententiam. B

Quibus reſpondentes, dicimus animam Chriſti per ſapientiam ſibi gratias datam in verbo Dei, cui vnita eſt: vnde etiam perfecte intelligit, omnia ſcire quæ Deus scit, sed non omnia poſſe quæ ſpoteſt Deus. nec ita clare & perſpicue omnia capit vt Deus: & ideo nõ æquatur creatori ſuo in ſcientia, etſi omnia sciat quę & ipſe: nec eſt eius ſapientia æqualis ſapiẽtiæ Dei, quia illa multo eſt dignior, digniusq́; & perfectius omnia capit, q̃ illius animæ ſapientia. ergo & in ſcientia maiorem habet sufficientiã Deus, quàm anima illa quæ dignior eſt omni creatura. Illud vero Apoſtoli quod inducunt, Nemo nouit quæ Dei sũt niſi spiritus Dei, qui ſolus ſcrutatur omnia: pro nobis facit. Mox. n. addit Apoſtolus, Nos autẽ spiritum Dei habemus, vt per ſpiritũ quem habebat, Dei profunda se ſcire oſtenderet. Sed anima illa prę omnibus spiritũ Dei habuit, cui ſpiritus nõ eſt datus ad mẽſurã, vt ait Ioãnes Euan. Dona ergo spiritus ſancti ſine mẽſura habuit ergo & sapiẽtiã. Omnia ergo ſciuit anima illa. Si. n. quædã ſciuit, quædam non, tunc nõ ſine menſura scientiam habuit. Sed ſine menſura ſcientiã habuit, ſcit ergo oĩa. Fulgentius &c in ſermone quodã multa inducit, quibus aſſerit animam illam rerũ omnium ſcientiã habere: vtẽs authoritate Apoſtoli dicentis, In quo ſunt omnes theſauri sapiẽtiæ & ſcientiæ abſcõditi. Q̃d etiã ratione poteſt probari ſic: Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Chriſtus ſecundum omniũ conceſſionẽ omnia ſcit: ergo anima eius omnia ſcit. Ad id vero quod dicũt, Si omnia ſcit: ergo ſcit creare mũdum vel seipſam. reſpondemus, quòd ſcientiam habet mundũ creãdi, sed non potentiam, & creandi animam: & ſcit quomodo Deus seipſam creauerit. habet ergo scientiam sui creatæ, sed non sui creande: quia non eſt creanda, sed creata.

1. Cor. 2. c

Ioan. 3. d

Coloſſ. 2. a

Quare

b! Pro! 3o p. q. 13. ar. 1o p.o Ad 3m erudire solent ...

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium, vt ſcientiam. C

Si vero quæritur. Quare Deus non dederit ei potentiam faciendi omnia, vt ſcientiam. Reſpõderi poteſt, quia naturaliter capax eſt ſcientiæ: & ideo id congrue ei datum eſt ſine menſura, cuius ipſa naturaliter capax eſt. Non eſt autẽ ei datum poſſe omnia facere quæ Deus facit, ne omnipotẽs, & per hoc Deus putaretur. Veruntamen forte nec potentiam faciendi omnia ei Deus præſtare potuit, etſi potentiam faciendi aliqua quæ non facere poteſt. Scit ergo anima Chriſti omnia quę Deus ſcit in vero Dei: quod liquidius & præſentius omni creatura contemplatur, vt ei vnita: in quo etiam angeli & quæ Dei ſunt, & quæ futura ſunt, cognoſcunt.

Quomodo intelligenda ſint quędam verba Ambroſii ſuper Lucam. D

Sed ſi illa anima non habet tantã potentiam, quantam & Deus: nec homo aſſumptus tãtam potentiã, quantã & Deus, quomodo ergo intelligitur illud Ambr. ſuper Lucã, vbi angelus de naſcituro filio virginis ait, Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. Non ideo, inquit, erit magnus, quod ante partũ virginis magnus nõ fuerit, ſed quia potentiã, quã Dei filius naturaliter habet, homo erat ex tẽpore accepturus, vt vna ſit perſona homo & Deus. Ecce aperte dicit, quod homo erat accepturus ex tempore potentiã, quam ei Dei filius habuit naturaliter. Sed ſi homo accepturus erat illam potentiã, ergo vel perſona vel natura hominis. Sed perſona nõ, q̃a ſemper habuit & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima, Nam de carne conſtat ꝙ accipere non poſſet. Ad quod dicimus, illud eſſe accipiendũ de perſona, sed non inquantũ eſt Dei, imo inquantũ eſt perſona hominis. Vna eſt. n. perſona Dei & hominis, filii Dei & filii hominis. quę inquãtũ Dei perſona eſt, ſemper & naturaliter omnipotentiã habuit, ſed inquantũ eſt hominis: nõ ſẽper fuit. Illa ergo perſona, quæ ſemper fuerat Dei, futura erat hominis perſona, & ſecundum hoc quòd futura erat hominis perſona, acceptura erat ex tempore potentiã, quam naturaliter & ſemper habuerat, inquantũ Dei perſona. Secundũ hanc diſtinctionẽ illud & ſimilia ſane poſſunt accipi. Quę diſtinctio in pluribus quæſtionum articulis eſt neceſſaria aduerſus quorundam perplexam verboſitatem. Sed cum de rebus conſtat, in verbis fruſtra habetur controuerſia.

*alias Bedæ circa illud. Lu. 1 Hic erit magnus & eſt homil. 23. ſuper Lucam. in gloſſa tamẽ citatur ſub nomine Ambr. & Beda.

DE HOMINIS DEFECTIBVS, QVOS ASSVMPSIT CHRISTVS in humana natura.

Diſtinct. XV. A

Illvd quoque pretermittendum non eſt, quòd Dei filius naturam hominis accepit paſſibilem, animãm paſſibilem, & carnem paſſibilem & mortalem. Vt enim probaretur verbum corpus habere,

Quomodo verbi incarnatio ordi-

re,ſuſcepit defectus corporis,tamen, ſitim & huiuſmodi. Et vt verã animam probaretur habere, ſuſcepit defectus animæ, ſcilicet triſtitiam,timorem,dolorem,& huiuſmodi. Omnis autem ſenſus animæ eſt. Non enim caro ſentit,ſed anima vtens corpore velut inſtrumento. Vnde Augu.ſuper Gene.in lib. 12. Non corpus ſentit, ſed anima per corpus:quo velut nuncio vtitur ad confirmandũ in ſeipſa, quod extrinſecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris eſt per corpus tanquam per inſtrumentum videt vel audit: ita etiam per corpus quædam ſentit mala,quæ ſine corpore non ſentiret, vt famem,& ſitim,& huiuſmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur. Quædam autem non per corpus, imò etiam ſine corpore ſentit, vt eſt timor,& huiuſmodi.Sentit ergo anima dolores,ſed quoſdam per inſtrumentum corporis, quoſdam verò non. Suſcepit autem Chriſtus ſicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, ſed non omnes. Aſſumpſit enim defectus pœnæ,ſed non culpæ: nec tamen omnes defectus pœnæ:ſed eos omnes,quos homini eum aſſumere expediebat, & ſuæ dignitati non derogabat. Sicut.n.propter hominem homo factus eſt, ita propter eum hominis defectus ſuſcepit. Suſcepit enim de noſtro,vt de ſuo nobis tribueret, vt noſtrum tolleret defectum. Suſcepit enim noſtram vetuſtatem, vt ſuam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetuſtatem, id eſt, pœnæ,vt noſtram duplam conſumeret,id eſt,pœnæ & culpæ.

natur ad noſtram redemptionẽ quantum ad defectũ paſsibilitatis in generali. Capi. 24. Tomo 3.

Qualiter accipiendum ſit illud quod ait Leo papa. B

Tradit authoritas, quòd dominus noſter in ſe ſuſcepit omnia infirmitatis noſtræ præter peccatum. quod niſi accipiatur de illis tantum,quæ eum ſumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falſum eſſe probatur. Non enim aſſumpſit ignorantiam aliquam, cùm ſit ignorantia quædam,quæ defectus eſt,nec peccatum eſt, ſcilicet ignorantia inuincibilis.nam vincibilis peccatum eſt, ſi tamen de his eſt quæ nobis expedit ſcire. Sunt enim quędam,quorum ſcientia non affert, vel ignorantia non impedit ſalutem. & forte talium rerum ignorantia defectus non eſt. Conſtat autem in nobis eſſe ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quæ ad miſeriam noſtram pertinent. Vnde Auguſt.in lib.3. de libe.arbitrio. Approbare,inquit,falſa pro veris,vt erret inuitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi non poſſe à libidinoſis operibus temperare,non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati. Ex qua miſeria peccantibus iuſtiſsimè inflicta liberat dei gratia:quia ſponte homo libero arbitrio cadere potuit,non etiam ſurgere.ad quam miſeriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ:nec ab iſto malo quiſquam, niſi gratia dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Augu.ignorantiam, qua quis inuitus falſa pro veris approbat, & difficultatem, qua non poteſt ſe temperare à malo,ad miſeriam noſtram pertinere,& pœnam eſſe hominis. Hæc autem Chriſtus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus noſtræ infirmitatis præter peccatum.

Hebr.2.& 4. Leo papa in epiſt. ad Flauianum epiſcopum quæ eſt numero.10. et in ſermone de natiuitate domini,qui incipit exultemus in domino & Damaſcenus lib.4. ortho. fidei cap.14.& ad verbum gloſſa interlinearis circa illud.

Quòd

Quòd ignorantia talis & difficultas non ſit peccatum. C

Sed fortè aliquis dicet illa eſſe peccatum. Cui obuiat illud quod Augu. tradere videtur, hoc ſcilicet deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuiſſe inducere, vt eſſet naturalia: ita in lib. retract. inquiens, Ignorantia & difficultas, etiamſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic eſſet culpandus deus, ſed laudandus. Sed ſi hæc homo in primordio naturaliter habuiſſet, nūquid eſſent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuiſſet ante peccatum, iniuſtè cum eo agi videretur, ſi ante culpam ſentiret pœnam. Ob hoc ſanè dicimus illa nō fuiſſe defectus vel pœnas, ſi naturaliter homini fuiſſent: ſicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiā adepto defectus ſiue pœna, nō poſſe proficere. Sed poſtquàm gratiam recepit, per quam proficere potuit, & ad tēpus profecit, eamque culpa ſua pòſt amiſit, ſimulque proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei, & pœna non poſſe proficere, ſcilicet malum declinare & bonum facere. Omnes ergo defectus noſtros ſuſcepit Chriſtus præter peccatum, quod ei conueniebat ſuſcipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad oſtenſionem veræ humanitatis, vt timorem & triſtitiam: vel ad impletionem operis ad quod venerat, vt paſſibilitatem & mortalitatem: vel ab immortalitatis deſperatione ſpem noſtram erigendam, vt mortem, ſuſcepit. Hos autem defectus non conditionis ſuæ neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Veros quidem habuit defectus, ſicut & nos, ſed non ex eadem cauſa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, ſicut Apoſtolus inſinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi habet in ſe. Chriſtus autem nō ex peccato huiuſmodi habuit defectus, quia ſine peccato eſt conceptus & natus, & in terris conuerſatus. Sed ex ſola miſerationis voluntate de noſtro in ſe tranſtulit veram infirmitatem, ſicut accipit verā carnem: quam ſine omni infirmitate aſſumere potuit, ſicut abſque culpa eandem ſuſcepit.

Authoritatibus probat Chriſtum ſecundum hominem verè dolores ſenſiſſe & timuiſſe, contra quoſdam hoc negantes. D

Sed quia nonnulli de ſenſu in paſſione humanitatis chriſti malè ſenſiſſe inueniuntur, aſſerentes ſimilitudinem atque imaginem paſſionis & doloris Chriſtum hominem pertuliſſe, ſed nullum omnino dolorem vel paſſionem ſenſiſſe: authoritatum teſtimonijs eos conuincentes, indubitabile faciamus quod ſuprà diximus, Propheta Eſa. dicit, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Et veritas ipſa in euangelio ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, vbi etiam legitur, Cœpit Ieſus pauere & tædere. Propheta etiam ex perſona Chriſti ait, Repleta eſt malis anima mea. Quod exponens Augu. inquit, Non vitijs & peccatis: ſed humanis malis, id eſt, doloribus repleta fuit anima Chriſti, quibus ipſa

Ioan. 4. Ieſus autē fatigatus, &c. Cap. 17. & li. retract. 1. ca. 9. in fine to. 1. & lib. de bono perſeuerantia. ca. 11. to. 7. & de natura & gratia contra Pela. ca. 67. Primo. ca. 9. in fine & lib. de libe. arb. 3. ca. 20. & 21. & libr. de bono perſeuerantiæ. c. 11. & 12 Tomo 7.

Quod ſola voluntate hos defectus ſuſcepit non neceſſitate cōditionis.

Rom. 8. b Bar. 3. d Cerdoniani de quibus Aug. lib. de hęres par. 21. & Manic. de quibus ibi para. 49. Eſa. 53. b. Mat. 26. d Mar. 14. d

Pſal. 87. Tomo 8. enarratione ad eundem verſũ. *Cap. 3. to. 2* *Matt. 26 d* *Ioan. 13. d* *Ioan. 12. d* *Ca. 3. in fi.*

compatitur carni. Non enim dolor corporis poteſt eſſe ſine anima. Dolore autem anima, etiam non dolente corpore poteſt. Hos autẽ humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem ac mortem, non humanæ conditionis neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Ambr. etiam in lib. 2. de fide ait. Scriptum eſt, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Timet ergo Christus: & dum Petrus non timet, Christus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te Chriſtus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunque verum eſt & rationis plenum, quod & ille qui eſt inferior non timet, & ille qui ſuperior eſt, gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur per naturam hominis & tædiauit & reſurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: ſed turbatur anima ſecundum humanæ fragilitatis aſſumptionem Nam qui ſuſcepit animam, ſuſcepit etiam animæ paſſionẽ. Non enim eo quòd deus erat, aut turbari aut mori poſſet. Idem in eodem. Suſcepit triſtitiam meam & confidenter triſtitiam nomino, qui crucem prædico, Vt homo habuit triſtitiam, quam meo ſuſcepit affectu: mihi compatitur, mihi triſtis eſt, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro ſe nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Ieſu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, ſed pro me doles Hierony. quoque in explanatione fidei ait. Nos ita dicimus hominem paſſibilem à dei filio ſuſceptum, vel deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt enim filius dei nõ putatiuè, ſed verè, omnia quæ de illo ſcriptura teſtatur, ſed ſecundum illud quòd pati poterat, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam aſſumptam. Licet ergo perſona filij ſuſceperit paſſibilem hominem, ita tamen eius habitatione ſecundũ ſubſtantiam ſuam nil paſſa eſt, vt tota trinitas, quam impaſſibilem neceſſe eſt confiteri. His alijsque authoritatibus perſpicuum fit Chriſtum verè paſſibilem aſſumpſiſſe hominem, atque in eo defectus & affectus noſtræ infirmitatis ſuſcepiſſe: ſed voluntate, non neceſſitatis conditione.

Ca. 3. paulo ſuperius & ſuper illud Luc. 22 pater ſi poſſibile eſt. Ad Dam. in medio. tom. 4.

Hic ponit quæ prædictis aduerſari videntur. E

Expoſitione. 2. ad Pſal. 25. tomo. 8. 1. Pet. 2. d Eſa. 35. Matt. 26. d Phil. 1. d Super euangel. Mat. in initio commentarij 26. c. Tomo 8. Matt. 26. d

Quædam tamen reperiuntur in ſanctorum tractatibus, quæ præmiſſis aduerſari videntur. Nam ſuper illum locum pſal. Clamabo, & non exaudies. Augu. tradere videtur Chriſtũ nec verè timuiſſe, nec verè triſtatum eſſe dicens ſic, Quomodo hoc dicit, qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius? ſed nobis de corpore ſuo hoc dicit. Corporis. n. ſui, id eſt, eccleſiæ gerebat perſonã: ſicut alibi cùm dicit, Tranſeat à me calix iſte, pro nobis loquitur niſi fortè putetur timuiſſe mori, ſed nõ verè timebat dominus pati, tertia die reſurrecturus, cùm arderet Paulus diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Non. n. fortior eſt miles ꝙ imperator. Miles. n. coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortẽ? Sed infirmitatem noſtram repræſentans, pro ſuis infirmis qui timent mori, hæc dixit. Vox illorum erat non capitis. Hier. etiã ait, Erubeſcant qui putant ſaluatorem timuiſſe mortẽ, & paſſionis pauore dixiſſe, Tranſeat à me calix iſte.

Determi-

Ne autem in ſacris literis aliqua aduerſa diuerſitas eſſe putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & triſtitiæ vel propaſſionem, ſed timoris & triſtitiæ neceſſitatem & paſſionem à Chriſto remouiſſe intelligantur. Habuit enim Chriſtus verum timorem & triſtitiam in natura hominis: ſed non ſicut nos, qui ſumus membra eius. Non enim cauſa peccati noſtri his defectibus neceſſariò ſubiacemus: & in nobis ſunt iſti defectus ſecundum propaſſionem & paſſionem: ſed in Chriſto non niſi ſecundum propaſſionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propaſſio & paſſio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore vel triſtitia, ita vt mentis intellectus non inde moueantur à rectitudine vel dei contemplatione; & tunc propaſſio. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc paſſio eſt. Chriſtus vero non fuit ita turbatus in anima timore vel triſtitia, vt à rectitudine vel à dei contemplatione aliquatenus declinaret: ſecundum quemmodum intelligitur, cùm dicitur vel timuiſſe vel triſtis fuiſſe. Vnde Hieron. ſuper Matth. vbi legitur, Cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Vt veritatem, inquit, probaret aſſumpti hominis, verè contriſtatus eſt: ſed non paſſio eius dominatur animo, verùm propaſſio eſt. Vnde ait, Cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari. Aliud incipere contriſtari: quod eſt, aliter contriſtatur quis per propaſſionem, aliter per paſſionem. Ideoque ſecundum hanc diſtinctionem aliquando dicitur Chriſtus non verè timuiſſe, aliquando verè timuiſſe: quia verum timorem habuit & triſtitiam, ſed non ſecundum paſſionem, neque ex neceſſitate conditionis. vnde Aug. ex his cauſis volens aſſumi dictorum intelligentiam, dicit Chriſtum non verè timuiſſe, vel triſtatum eſſe, & incontinenti veram triſtitiam habuiſſe. His verbis infirmos in ſe præſignans dominus ait, Pater, ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte. Non enim verè timebat dominus pati, tertia die reſurrecturus, cùm arderet Paulus diſſolui & eſſe cum Chriſto. Iſte gaudet coronandus, & triſtis eſt dominus coronaturus? Ecce hic videtur triſtitiam & timorē à Chriſto remouere. Continuò autem ſubiunxit, Sed triſtitiam ſic aſſumpſit quomodo carnem. Fuit enim triſtis, ſicut euangelium dicit. Si enim triſtis non fuit, cū euangeliſta dicat, Triſtis eſt anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Ieſus, non dormiuit: vel quando dicit manducaſſe, non manducauit: & ita nihil ſanum relinquitur, vt dicatur etiam, corpus non erat verum. Quicquid ergo de illo ſcriptum eſt, verum eſt, & factum eſt. Ergo triſtis fuit: ſed voluntate triſtitiam ſuſcepit veram, quomodo voluntate carnem veram. Apertè noſcis eundem ſibi in his verbis contradicere, niſi varias dictorum diſcerneret cauſas: ex quibus intelligentia verborum aſſumēda eſt. Si enim diſcernatur intelligentiæ cauſa prædictorum verborum, nihil occurrit contradictionis.

De paſſione & propaſſione timoris triſtitiæ. Supra li. 2. diſt. 33. litera M.

Matt. 26. d Commentario ad 26. ca. pene in medio commentarij circa illud cœpit contriſtari.

Ennarratione in pſal. 93. poſt medium to. 8. Matt. 26. d Phili. 1. d

Marc. 14. d

De quibuſdam Hilarij capitulis valde obſcuris, quæ videntur communi ſententiæ obuiare. G

Veruntamen magis mouent ac difficiliorem afferunt quæſtionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiuſmodi ſic in Chriſtum incidiſſe, vt paſſionis dolorem non incuterent: ſicut telum tractum per aquam vel ignem vel aera, ea facit quæ & cum trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit: non tamen dolorem ingerit, quia non ſunt illæ res doloris capaces. Ita & corpus Chriſti ſine ſenſu pœnæ, vim pœnæ excepiſſe dicit: quià ſicut corpus noſtrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas: ita corpus Chriſti dicit non habuiſſe, naturam noſtri doloris, quia non habuit naturam ad dolendum. Ait enim ſic in 10. lib. de Trini. Vnigenitus deus hominem verum ſecundum ſimilitudinem noſtri hominis, non deficiens à ſe deo aſſumpſit. In quo quanuis aut ictus incideret, aut vulnus deſcenderet, aut nodi concurrerent, aut ſuſpẽſio eleuaret, afferrent quidem hæc impetum paſſionis, non tamen paſſionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquam perforans, vel ignem compungens, vel aera vulnerans, omnes quidem has paſſiones naturæ ſuæ infert vt perforet, vt compungat, vt vulneret: ſed naturam ſuam in hęc paſſio illata non retinet, dum in natura nõ eſt vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aera vulnerari: quanuis natura teli ſit & vulnerare, & compungere, & forare. Paſſus quidem Chriſtus eſt dum cæditur, dum ſuſpenditur, dum moritur: ſed in corpus irruẽs paſſio, necnon fuit paſſio, non tamen naturam paſſionis exercuit: dum & pœnali miniſterio pœna deſæuit, & virtus corporis ſine ſenſu pœnæ vim pœnæ in ſe deſæuientis excepit. Habuit ſane illud dominicum corpus doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrum id naturæ habet, vt calcet vndas, & fluctus deſuper eat, nec clauſæ domus obſtaculis arceatur. At verò ſi dominici corporis ſolùm iſta natura ſit, vt feratur in humidis, & ſiſtat in liquidis, & ſtructa tranſcurrat: quid per naturam humani corporis carnem ex ſpiritu ſancto conceptam iudicamus? Caro illa de cælis eſt, & homo ille de deo eſt, habens ad patiendum corpus: & paſſus eſt, ſed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille paſſionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi. Dilatis enim cauſis, ex quibus metum domino hæreſis aſcribit, res ipſas vt geſtæ ſunt conferamus. Nec enim fieri poteſt, vt timor eius ſignificetur in verbis cuius fiducia continuatur in factis. Timuiſſe ergo hæretico paſſionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Satanas & ſcandalum eſt. An ne timuit mori, qui armatis obuius prodijt? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occurſum conſternata perſequentium agmina ſupinatis corporibus conciderunt? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed fortè dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ò tu dominicæ infirmitatis aſſertor, penetrantis carnem

Longe ſatis ab initio li. ſed ante medium. Hilarius.

Ibidem Paulo inferius.

Mat. 16.d Ioan. 18.a

clavi

claui habuit terrorem, qui excisam autem ſolo reſtituit attactu? Procedens hæc autem manus, clauum dolet,& ſentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu triſtis eſt,cuius in attactu caro poſt cædem ſanatur? Idem Collatis ergo dictorum geſtorumque virtutibus demonſtrari non eſt ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuiſſe:& paſſionem illam licet corpori illata ſit non tamen naturam dolendi corpori intuliſſe, quia licet forma corporis noſtri eſſet in domino,non tamen vitioſæ infirmitatis noſtræ forma erat in corpore,quod ex conceptu ſpiritus ſancti virgo progenuit. Audiſti lector verba Hilarij,quibus dolorem excludere videtur.Sed ſi excuſſa ſenſus & impietatis hebetudine, præmiſſis diligenter intendas, atque ipſius ſcripturæ circunſtantiam inſpicias, dictorum ratione atque virtutem percipere vtcunque poteris,& intelligentiam arguere nō attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixiſſe dolorem paſſionis in Chriſtum,non incidiſſe,& virtutem corporis Chriſti ſibi excepiſſe vim pœnæ ſine ſenſu pœnæ,quia doloris cauſam & meritum in ſe non habuit.Quod videtur notaſſe vbi ait,Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda eſt caro illius ſecundum naturā noſtri corporis, nec in eo etiam dominium habuit paſſio:ita etiam non habuit naturam ad timendum vel triſtandum:quia non habuit talem naturam,in qua eſſet cauſa timoris vel triſtitiæ.Iraque neceſſitas timendi non fuit in eo ſicut eſt in nobis. Nec natura doloris fuit in eo,ſicut eſt in nobis.Triſtitiā tamen in eo fuiſſe conſequenter aſſerit,ſed cauſam eius extitiſſe,non ſuam mortem,ſed defectum Petri & aliorum Apoſtolorum. Dicit enim Chriſtum non propter mortem,ſed vſque ad mortem triſtem fuiſſe,his verbis, Interrogo quid ſit Chriſtum triſtem eſſe vſque ad mortem,& triſtem eſſe propter mortem:non enim eiuſdem ſignificationis eſt,triſtem eſſe propter mortem,& vſque ad mortem: Quia vbi propter mortem triſtitia eſt, illic mors cauſa triſtitiæ eſt: vbi vero triſtitia vſque ad mortem eſt,mors non triſtitiæ eſt cauſa,ſed finis. Adeo autem non propter mortem ſuſcepta eſt triſtitia,vt ſit deſtituta per mortē.Nō ergo ſibi triſtis eſt, ſed illis qui in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri,quos monet orare,ne inducantur in tentationem, qui ante polliciti erant se non ſcandalizari.

Eodem lib. 10. paulo inferius.

De triſtitia Chriſti & eius cauſa ſecundū eundem. Li. 10. paulo inferius ad præcedētia.

Ibid. paulo inferius.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSITAS PATIENDI ET MORIENdi, quæ eſt defectus generalis.

Diſtinct. XVI. *A*

Hic oritur q̄ſtio ex prædictis ducens originē. Dictū eſt.n.ſupra ꝙ Chriſtus in ſe noſtros defectus ſuſcepit præter peccatū. Et autē hominis quidam generalis defectus, qui peccatum non eſt, ſcilicet neceſſitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus noſtrum nō tantū mortale,

Quomodo veros ſe Chriſti incarnatio or

dinatur ad noſtram redemptionẽ quantum ad paſſionẽ doloris in ſpeciali.

Rom. 6. b

Quòd mortalitas ante peccatũ non fuit in homine defectus.

An animã Chriſti habuit neceſſitatem patiendi.

Pſal. 18.

**iura Gloſſa ſuper illud c. 9. ad Heb. ſtatutum eſt omnibus mori*

mortale, ſed etiam mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi, ſed etiam neceſſitatem habet. Ideo quæritur, vtrum neceſſitas talis in Chriſti carne fuerit. De aptitudine enim moriendi, quòd in eo fuerit, ambiguum non eſt: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus, nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non eſſe defectum non improbè tradunt, ſed neceſſitatem moriendi vel patiendi, quæ etiam mortalitas dicitur uel paſſibilitas. Dicitur enim homo nunc paſſibilis vel mortalis, non modo propter aptitudinem, ſed etiam propter neceſſitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Chriſti carne? Anima quoque eius cùm paſſibilis extiterit ante mortem, nunquid neceſſitatem patiendi habuit? Si enim neceſſitas patiendi, vel moriendi fuit in Chriſto, non videtur ſola voluntate miſerationis defectus noſtros accepiſſe. Ad quod dici poteſt, Chriſtum voluntate non neceſſitate ſuæ naturæ hos defectus ſicut alios ſuſcepiſſe, ſcilicet neceſſitatem patiendi in anima, ſimul autem patiendi, & moriendi in carne. Verùm hanc neceſſitatem non habuit ex neceſſitate ſuæ conditionis, quia a peccato immunis: ſed ex ſola voluntate accepit, de noſtra infirmitate ponens tabernaculum ſuum in ſole, ſcilicet ſub temporali mutabilitate & labore. Vnde ſuper epiſtolam ad Hebræos authoritas dicit, quòd ſicut hominibus aliis & iure & lege naturæ ſtatutum eſt ſemel mori: ita & Chriſtus eadem neceſſitate & * iure naturæ ſemel oblatus eſt, & non ſæpe. Nec ideo dicit iure naturæ, quod ex natura ſuæ conditionis hunc defectum traxerit: qui etiam non prouenit nobis ex natura ſecundum quòd prius eſt inſtituta, ſed ex ea peccato vitiata, & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia quaſi pro natura inoleuit in omnibus diffuſus.

De ſtatibus hominis, & quid de ſingulis Chriſtus accepit. B

Super Ioã. 3. d. citantur verba in gloſſa ſuper hunc locum.

Et eſt hic notandum Chriſtum de omni ſtatu hominis aliquid acce piſſe, qui omnes venit ſaluare. Sunt enim quatuor ſtatus hominis. Primus ante peccatum. Secundus poſt peccatum, & ante gratiam. Tertius ſub gratia. Quartus in gloria. De primo ſtatu accepit immunitatem peccati. Vnde Auguſt. illud Ioannis euangeliſtæ exponẽs. Qui de ſurſum venit ſuper omnes eſt: dicit Chriſtum veniſſe deſurſum id eſt, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine ſumpſit verbum dei humanam naturam, dum non aſſumpſit ipſam culpam, cuius aſſumpſit pœnam. Sed pœnam aſſumpſit de ſtatu ſecundo, & alios defectus. De tertio vero gratiæ plenitudinem. De quarto non poſſe peccare, & dei perfectam contemplationem. Habuit enim ſimul bona viæ quædam, & bona patrię, ſicut & quædam mala viæ.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL VOLVNTAS EXPLETA SIT. Diſtinct. XVII.

Quomodo Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionẽ quantũ ad vſum virtutis præſertim de voluntate & oratione. Mat. 26. d

POST prædicta conſiderari oportet, vtrum Chriſtus aliquid voluerit uel orauerit quod factum non ſit? Hoc enim exiſtimari poteſt per hoc quod ipſe ait. Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Veruntamen non quod ego volo, ſed quod tu vis. Hic nanque voluntatem ſuam à patris voluntate diſcernere videtur.

De voluntatibus Christi ſecundum duas naturas. B

Quocirca ambigendum non eſt diuerſas in Chriſto fuiſſe voluntates iuxta duas naturas, diuinam ſcilicet volũtatem & humanam. Humana voluntas eſt affectus rationis uel affectus ſenſualitatis, & alius eſt affectus animæ ſecundum rationem, alius ſecundum ſenſualitatem, vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis id volebat, quod voluntate diuina, ſcilicet pati & mori, ſed affectu ſenſualitatis non uolebat, immo refugiebat: nec tamen in eo caro contra ſpiritum vel deum concupiſcebat: quia vt ait Auguſti. nonnullum eſt vitium cùm caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Caro autem dicta eſt concupiſcere, quia hoc ſecundum ipſam agit animam, ſicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil niſi per animam concupiſcit. Sed concupiſcere dicitur, cùm anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne, & a carne aduerſus delectationem, quam ſpiritus habet. ipſius autem carnalis concupiſcentiæ cauſa non eſt in anima ſola, nec in carne ſola. ex vtroque enim fit: quia ſine vtroque delectatio talis non ſentitur. Talis ergo rixa talisque concertatio in anima Chriſti nullatus eſſe potuit, quia carnalis concupiſcentia ibi eſſe nequiuit. Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud ſecundum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam ſuſcepit, quæ ipſius ſunt ſubire debuit, ideoque ſicut in nobis duplex eſt affectus, mentis ſcilicet & ſenſualitatis, ita & in eo debuit eſſe geminus affectus, ut mentis affectu vellet mori, & ſenſualitatis affectu nollet, ſicut in uiris ſanctis fit. Petro enim ipſa ueritas dicit, Cum ſenueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, ſcilicet ad mortem. Quod exponens Aug. dicit quòd Petrus ad illam moleſtiã nolens eſt ductus, nolens ad eam venit: ſed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori, qui adeo eſt naturalis, ut eum Petro nec ſenectus abſtulerit. Vnde etiam dominus ait, Tranſeat a me calix iſte, ſed vicit eum vis amoris. Ergo & in Chriſto ſecundum humanitatem, & in membris eius geminus eſt affectus, vnus rationis charitate informatus, quo propter deũ quis mori uult alter ſenſualitatis: carnis infirmitati propinquus, & ei coniunctus,

Lib. 19. de ciu. dei. c. 4 Lib. de Ge. ad li. 10. ca. 12. Ad Ga. 5. cap.

Ioan. vlt. f Tomo 9. tract. 123 in fine.

Mat. 26. c Au. epi. 121 quæ eſt de gratia noui teſt. ad H.

noratum cap.6 ad Phi.1.cap. ctus,quo mors refugitur. Vt enim Augu.ait, Paulus mentis ratione cupit diſſolui & eſſe cum Chriſto,ſenſu autem carnis refugit & recuſat. Hoc habet humanus affectus, quoniam qui diligit vitam, odit mortem. Secundum iſtum affectum Chriſtus mori noluit, nec obtinuit quod ſecundum iſtum affectum petiit.

Authoritatibus probat diuerſas in Chriſto uoluntates. C

Matt.26.d Ioan.6.d Gloſſa ad le gat ſub no mine Hie. ſuper. Mar.14. ſed re vera ſunt Bedæ com ẽ.ſuorũ li.4. circa hunc locum Marc.14.d Concione prima enar rationis in pſal.32.ſu. per eo loco, Rectos decet collau datio.to.8. Mat 26.d Super Pſal.93. poſt mediũ enarrationis circa il lud; quouſque iuſt.c ũc.in iudic. Ca.3.confu ſe.per totũ cap.10.2. Marc.14.d Ioan.16.b & 17.a

Ex affectu ergo humano quem de virgine traxit, volebat nõ mori, & calicem tranſire orabat. Vnde Beda, Orat tranſire calicem, quia homo erat, dicens, Pater, tranſeat a me calix iſte. Ecce habet voluntatem humanam expreſſam. Vide iam rectum cor. Sed non quod ego volo, ſed quod tu vis: Vnde alibi. Non veni facere voluntatem meam, quam ſcilicet temporaliter ſumpſi ex virgine: ſed voluntatẽ eius qui miſit me, quam ſcilicet æternus habui cum patre. Hic aperte dicit duas in Chriſto fuiſſe voluntates, ſecundum quas diuerſa voluit Hieron. quoque ſuper illum locum, Spiritus promptus eſt, caro autem infirma, dans intelligi hic duas voluntates exprimi, ita ait, Hoc contra Euticianos, qui dicunt in Chriſto vnam tantùm voluntatem. Hic autem oſtendit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recuſat paſsionem: & diuinam, quæ prompta eſt perficere diſpenſationem. Auguſtinus etiam duas in Chriſto aſſerit voluntates dicens, Quantum diſtat deus ab homine, tantùm voluntas dei a voluntate hominis. Vel hominem Chriſtus gerens oſtendit priuatam voluntatem quandam hominis, in qua & ſuam & noſtram figurauit qui caput noſtram eſt, & ad eum ſicut membra pertinemus. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum volens. Sed quia rectũ vult eſſe hominem, & ad deum dirigi, ſubdit, Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Acſi diceret, Vide te in me, quia potes aliquid proprium velle, vt deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. Idem alibi, Chriſtus in paſsione duas expreſsit voluntates in ſe ſecundum duas naturas. Ait enim, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Ecce habes hominis voluntatem quam ad diuinam continuo dirigens ait, Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Ambroſius ita etiam in lib.12. de fide: Scriptum eſt, Pater, ſi fieri poteſt transferte a me calicem hunc. Verba Chriſti ſunt, ſed quomodo & in qua forma dicantur, aduerte. Hominis ſubſtantiam gerit, hominis aſſumpſit affectum. Non ergo quaſi deus, ſed quaſi homo loquitur. Suſcepit quidem voluntatem meam. Mea eſt voluntas, quam ſuam dixit cum ait. Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Cùm autem dixit, Omnia quæ habet pater, mea ſunt, quia nihil excipitur: ſine dubio quam pater habet, eandem & filius habet voluntatem. Eadem eſt Chriſti voluntas, quæ paterna. Vna ergo voluntas eſt patris & filij. Sed alia eſt voluntas hominis, alia dei, vt ſcias uitam in voluntate eſſe hominis: paſsionem autem Chriſti in voluntate diuina, ut pateretur pro nobis. His teſtimonijs euidenter docetur in Chriſto

duas

duas fuiſſe voluntates,quod quia negauit Macharius archiepiſcopus,in Conſtantinopolitana ſynodo condemnatus eſt. Et ex affectu humano ſenſualitatis quidem,non rationis , illud voluit, & petiit, quod non impetrauit. Nec ideo petiit ut impetraret, quia ſciebat deum non eſſe facturum illud,nec illud fieri uolebat affectu rationis vel uoluntate diuinitatis. Ad quid ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & ſubiiciendi uoluntatem ſuam diuinæ uoluntati:ut ſi pulſante moleſtia triſtentur,pro eiuſdem amotione orent. Sed ſi nequeunt vitare dicant quod ipſe Chriſtus. Non ergo ad inſipientiam fuit, quod Chriſtus clamans non exauditur ad ſalutem corporalem. Bonū quidem petiit,ſcilicet ut non moreretur,ſed melius erat ut moreretur quod & factum eſt.

De eo quod Ambroſius dicit Chriſtum dubitaſſe affectu humano. D

Cæterum non parum nos mouent uerba Ambroſij quibus ſignificare uidetur Chriſtum ſecundum humanum affectum de patris potentia dubitaſſe,ſic dicens in libro 2. de fide, De quo dubitat, de ſe, an de patre? De eo utique cui dixit, Transfer,dubitat hominis affectu. Nam deus non de patre dubitat,nec de morte formidat. Propheta etiam non dubitat,qui nihil deo eſſe impoſſibile aſſerit: Omnia quæcunque uoluit fecit. Nam infra homines conſtitues deum? propheta non dubitat,& filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat,ut homo locutus eſt. His uerbis innui uidetur, quod Chriſtus,non inquantùm deus eſt uel dei filius, ſed inquantùm homo, dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi poteſt, non quia ipſe dubitauerit,ſed quia modum geſſit dubitantis, & hominibus dubitare uidebatur.

Cap. 3.
Mar. 14.
Pſal. 134.

Verba Hilarij longe diuerſam exprimentia ſententiam a præmiſſa. E

Illud etiam ignorandum non eſt,quod Hilarius aſſerere uidetur Chriſtum non ſibi ſed ſuis oraſſe,cum dixit Transfer a me calicem hunc,ſicut nec ſibi,ſed ſuis timuit. Nec eum uoluiſſe, ut ſibi non eſſet paſſio,ſed ut a ſuis tranſiret calix paſſionis: ita inquiens, Si paſſio honorificatura eum erat,ſicut Iuda exeunte ait, Nunc honorificatus eſt filius hominis: quomodo triſtem eum metus paſſionis efficerat,niſi forte tam irrationabilis fuerit, ut pati mortem timuerit, quæ patientem ſe glorificatura eſſet? Sed forte timuiſſe uſque eo exiſtimabitur, vt transferri a ſe calicem deprecatus ſit, dicens, Pater transfer calicem hunc a me. Quomodo enim per patiendi metū transferri deprecaretur a ſe,quod per diſpenſationis ſtudium feſtinaret implere? Non enim conuenit ut pati nolit, qui pati uenit: & cum pati eum uelle cognoſceres, religioſius fuerat hoc confiteri, quàm ad id impiæ ſtultitię prorumpere,ut eum aſſereres ne pateretur oraſſe,quem pati velle cognoſceres. Non ergo ſibi triſtis fuit, neq; ſibi orat tranſire calicē,ſed diſcipulis, ne in eo calix paſſionis

Lib. 10. de tri. longe ſatis ab initio lib. ſed ante medium.
Ioan. 13. d
Mar. 14. d

incumbat,

Ibidem. multis interpoſitis. Paulo inferius.
Luc.22.c
Mat.26.d

incumbat,quem a ſe tranſire orat,ne in his ſcilicet maneat. Non enim rogat ne ſecum ſit,ſed vt a ſe tranſeat. Deinde ait, Non ſicut ego volo,ſed ſicut tu vis. Humanæ inſe ſolicitudinis ſignificans conſortium,ſed non diſcernens ſententiam ſibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult tranſire calicem, per quē omnes diſcipuli erant tentandi:& ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hæc omnia poſt mortem ſuam deſitura, vſque ad mortem triſtis eſt:& ſcit hunc calicem non poſſe tranſire, niſi biberit:ideo ait, Pater mi,ſi non poteſt tranſire calix iſte niſi bibam illum,fiat voluntas tua. ſciens in ſe conſummata paſſione metum calicis tranſiturum:qui niſi eum bibiſſet, tranſire non poſſet. nec finis terroris niſi cōſummata paſſione,terrori ſuccederet: quia poſt mortem eius per virtutum gloriam Apoſtolicæ infirmitatis ſcandalum pelleretur. Intende lector his verbis pia diligentia,ne ſint tibi vaſa mortis.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionē! quātum ad vſum volūtatis prout reſpicit exercitium merendi.

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NOBIS, ET QVID SIBI, ET QVID NOBIS. *Diſtinct.* XVIII.

Ad Ph.2.a
Tra. 104. ſuper Ioā. circa illud Io.17. clarifica filiū tuum.
Expoſitione ad illud 2.ad Phi. Propter q & deus illum ſuperexaltauit, Tomo 4.
Quod aīa Chriſti ſit facta im-

De merito etiam Chriſti prætermittendum non eſt,de quo quidam dicere ſolent,quòd non ſibi ſed membris tantùm meruit. Meruit quidem membris redemptionem a diabolo,a peccato, a pœna, & regni reiterationem:vt amota ignea romphea, libere pateret introitus,ſed & ſibi meruit impaſſibilitatis & immortalitatis gloriā, ſicut ait Apoſtolus,Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis,propter quod & deus exaltauit illū & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Aperte dicit Apoſtolus Chriſtum propterea exaltatum per impaſſibilitatis gloriam, quia eſt humiliatus per paſſionis obedientiam. Humilitas ergo paſſionis,meritum fuit exaltationis:& exaltatio præmium humilitatis: Vnde Auguſt. exponens præmiſſum capitu.ait, Vt Chriſtus reſurrectione clarificaretur,prius humiliatus eſt paſſione. Humilitas claritatis eſt meritum:claritas humilitatis eſt præmium. Sed hoc totum factum eſt in forma ſerui. In forma enim dei ſemper fuit, & erit claritas. Item Ambroſi. idem capi. tractans ait, Quid & quantum,humilitas mereatur hic oſtenditur. His teſtimonijs euidens fit, quòd Chriſtus per humilitatem & obedientiam paſſionis meruit clarificationem corporis:nec id ſolum,ſed etiam impaſſibilitatem animæ. Anima enim ipſius ante mortem erat paſſibilis,ſicut caro mortalis, ſed poſt mortem merito humilitatis & anima impaſſibilis facta eſt, & caro immortalis. Vtrum autem anima ſit facta impaſſibilis, quando caro facta eſt immortalis,ſcilicet,ipſo reſurrectionis momento, de authoritate nobis certum non eſt. Sed vel mox poſt carnis ſeparationem anima impaſſibilitate donata eſt: aut in reſurrectione, quando caro refloruit.

Quòd

Quòd a conceptu meruit ſibi Chriſtus hoc quod per paſſionem. B

Nec ſolum hoc meruit Chriſtus quando patri obediens crucem ſubiit: ſed etiam ab ipſa conceptione ex quo homo factus eſt, per charitatem & iuſtitiam & alias virtutes, in quarũ plenitudine fuit ſecundum hominem conditus, ſibi tantum meruit, quantũ poſt per martyrij tolerantiam. Tãta enim plenitudo ſpiritualium chariſmatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit: & ideo melior ipſius anima fieri non potuit, quàm ab initio ſuæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Grego. ait, Non habuit omnino Chriſtus iuxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere. In membris autem quæ nos ſumus quotidie proficit. Non ergo plus meruit ſibi per crucis patibulum, quàm a conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit ſecundum animæ meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen quantum ad numerũ meritorum. Plura enim habuit merita in paſſione, quàm in conceptione: ſed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quã ante fuerant pauciora. Meruit ergo a conceptione non modo gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis corporis: ſed etiã impoſſibilitatem animæ. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectã, quam non tunc primo habuit, nec maiorem cum pati cepit & mori. Obediens enim, perfectus, & bonus extitit ſecundum hominẽ, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonũ in ſe poſt mortem, quod non habuit ante. Non ergo beatior vel melior fuit quam ante? Abſit quòd melior fuerit: quia nec ſanctior, nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in Dei contemplatione, in quo precipue beatitudo conſiſtit. Poteſt tamen dici in hoc beatior fuiſſe, quia ab omni miſeria immunis. Ex quo nequit inferri ſimpliciter, quòd beatior fuerit.

paſſibilis. Super Eze. li. 1. ho. 6. paulo poſt principium vbi ex ponit myſtice illud Exo. 25. facies & candelas ductiles

De eo quod ſcriptum eſt, Donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. C

Nec tantum gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis meruit, ſed etiam meruit donari ſibi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ſcilicet honorificentiam, quòd vocatur Deus: hoc tamen nomen ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen Dei filius, inquantum Deus eſt, ab æterno per naturam, inquantum vere homo factus eſt, habuit ex tempore per gratiam. Veruntamen Aug. dicit homini donatum eſſe illud nomen, non Deo, quia illud nomen habuit, cum in forma Dei tantum erat. Sed cum dicitur, Propter quod illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ſatis apparet propter quid exaltauerit, id eſt, propter obediẽtiam, & in qua forma exaltatus ſit. In qua enim forma crucifixus eſt, in ea exaltatus eſt, & in ea donatum eſt ei nomen: vt cum ipſa forma ſerui nominetur vnigenitus filius Dei, hoc illi donatũ eſt vt homini, quod iam habebat idẽ ipſe Deus. Hoc ergo per gratiam accepit, vt ipſe ens homo vel ſubſiſtens in forma ſerui. i. in anima & carne, nominetur & ſit Deus. Sed nunquid hoc nũc meruit? ſupra. n. dictũ eſt, quia

Ad Phi. 2. b. in li. 2. cõtra Maxi. ca. & lib. 3 Cap. 2. Vide in gloſſ. ordinaria ad illud ad Phili. 2. & donauit illi nomen. Quod nomen illi datum eſt homini & n. Dei. Di. 6. lit. Bſt

hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hic dicitur, Propter illum in ſcriptura creberrimum hoc captendum eſt, quo dicitur res fieri quando innoteſcit. Poſt reſurrectionem vero quod ante erat in euidenti poſitum eſt, vt ſcirent homines & dæmones. Manifeſtationem ergo illius nominis donauit ei Deus poſt reſurrectionem, ſed illam meruit per obedientiam paſſionis, qui eo quòd obediuit patiendo, exaltatus eſt reſurgendo, & per hoc manifeſtatũ eſt nomen. Hoc eodem tropo vſus eſt etiam dominus poſt reſurrectionem dicens, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: non quòd tunc primo acceperit, ſed quam ante habebat, tunc manifeſtata eſt poteſtas. Cęterum Ambro. dicit nomen illud donatum eſſe Deo, non homini: & videtur ſecundum verborum ſuperficiem, oppoſitus Auguſt. ſed intelligentia non obuiat, licet diuerſũ ſapiat. Nam Ambr. de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generando dedit filio nomen quod eſt ſuper omne nomen, ſcilicet eſſe Deum per naturam: quia genuit ab æterno filium plenum & ſibi æqualem Deum. Quod tamen nomen Apoſtolus pro pter paſſionis obedientiam Christo donatum dicit. Sed præmiſſo locutionis modo accipiendum eſt.

Mat. 28. b

Ambroſius quod datum fuit deo & non homini. In commentario ad caput 2. ad Phi. in medio commẽtarij in to. 4. & citatur in gloſſa ordinaria ad eundem locum Pauli.

Si Chriſtus ſine omni merito illa habere potuit. D

Si vero quæritur. Vtrum Chriſtus illam immortalitatis & impaſſibilitatis gloriam, & nominis Dei manifeſtationem, ſine omni merito habere potuerit: ſane dici poteſt quia humanam naturam ita glorioſam ſuſcipere potuit, ſicut in reſurrectione extitit. Nomenq; ſuum etiam aliter hominibus manifeſtare potuit: ſed homo paſſibilis eſſe non potuit ſicut fuit, & ad illam gloriam ſine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illam ſine merito paſſionis, quia potuit conſumpta mortalitate immortalitatis gloria veſtiri: ſed non ſine merito iuſtitiæ, & charitatis, aliarumque virtutum. Non enim Chriſtus homo eſſe potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei ineſſe potuerunt cilicio mortalitatis induto: quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes ſecundum hominem paſſibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriam immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, ſine merito gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis ac manifeſtationem Dei nominis conſequi. Potuit tamen hoc aſſequi ſine merito paſſionis: quia per paſſionem nil ſibi meruit, quod non ante per virtutes meruit.

De cauſa mortis & paſſionis Chriſti. E

Ad quid ergo voluit pati & mori, ſi ei virtus ad merendum illa ſufficiebant? Pro te, non pro ſe. Quomodo pro me? Vt ipſius paſſio, & mors tibi eſſet forma & cauſa. Forma virtutis & humilitatis, cauſa gloriæ & libertatis, Forma Deo vſque ad mortem obediendi, & cauſa tuæ liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac paſſionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat, ſcilicet aditum paradiſi & redemptionem a peccato, a pœna, a diabolo, &

Matt. 11. d Ioan. 8. d Phili. 2. b ad He. 5. c. Qualiter per mortẽ redem i

& per mortem eius hæc nos adepti ſumus, ſcilicet redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipſe enim moriendo factus eſt hoſtia noſtrę liberationis. Sed quomodo per mortem nos a diabolo, & a peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat Deus in myſterio, vt ait Amb. propter primum peccatum non intromitti hominem in paradiſum, id eſt, ad Dei contemplationem non admitti, niſi in vno homine tanta exiſteret humilitas, quæ omnibus ſuis proficere poſſet, ſicut in primo homine tanta fuit ſuperbia, quæ omnibus ſuis nocuit. Non eſt autē inuentus inter homines aliquis quo id poſſet impleri, niſi leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & ſoluit ſignacula eius, implendo in ſe omnem iuſtitiam, id eſt, conſummatisſimam humilitatem, qua maior eſſe non poteſt. Nam omnes alii homines debitores erant, & vix vnicuique ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationis noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiens & perfecta fuit hoſtia, qui multo amplius eſt humiliatus, amaritudinē mortis guſtando, quàm ille Adam ſuperbiit per eſum ligni vetiti, noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omnium extitit ruina, ipſum de paradiſo mittens foras, aliisque occludens ianuam: multo magis Chriſti humilitas, qua mortem guſtauit. Ingreſſum regni cæleſtis omnibus ſuis impleto Dei decreto aperire valuit, atque decreti delere chirographum. Vt enim ait Ambr. Tantū fuit peccatum noſtrū, vt ſaluari non poſſemus, niſi vnigenitus Dei filius pro nobis moreretur debitoribus mortis, ſed ſic dignos nos fecit teſtamenti & promiſſæ hęreditatis. Quod non ita eſt intelligēdum, quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quàm per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit (vt dictum eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credētibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præſtita ſunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam: ſicut olim in morte ſummi pontificis, his qui ad ciuitatem refugii confugerant, ſecure ad propria remeare. Ecce aliquatenus oſtenſum eſt, qualiter per Chriſti mortem aditus regni ſit nobis paratus.

nos, & aditum regni aperuit. In comment. ſuper 5. ad Ro. circa illud, qui eſt forma futuri Apo. 5. e Rom 5. b Mat. 3. d Gene. 3. b

Ad Col. 2. c. in gloſſa ordinaria ſuper 9. ca. epiſto. ad Heb. circa illud ideo noui teſtamenti. Num. 35. d. & Ioſue 20. a. b

HIC QVALITER A DIABOLO ET A PECCATO NOS REDEMIT PER mortem.

Diſtinct. XIX. A

NVNC ergo quæramus, quomodo per mortē ipſius a diabolo & a peccato, & a pœna redempti ſumus. A diabolo ergo & a peccato per Chriſti mortē liberati ſumus: quia vt ait Apoſtolus. in ſanguine ipſius iuſtificari ſumus: & in eo quòd ſumus iuſtificati, id eſt, a peccatis ſoluti, a diabolo ſumus liberati, qui nos vinculis peccatorū tenebat. Sed quomodo a peccatis per eius mortē ſoluti ſumus? Quia per eius mortem, vt ait Apoſtolus, commendatur nobis chari-

De redemptione noſtra facta per paſſionē Chriſti quantum ad efficaciam &

vtilitatem.
Ro.3.d. & Rom.5.b ad Ro.8.f Act.15.b Rom.3.c Ibidem.d Num.2.c
Aug.li.4. de trin. Luc.22.f Act.4. Luc.11.c Pſal.68. In libr. de agone Chriſtiano ca.2. in tom.3. Aug. li. de batiſmo paruulorum 2. qui alias dicitur de peccatorum meritis & remiſſione ca.30.10.7. Ibi. ca.31. & li.13 de tri.cap.15. Beda quoque ſuper illud ad Hebr.9. vt per mortem deſtrueret & gloſſa ibidem. Mat.12.c Marc.3.d Ad Rom. 8.e & ad Epheſeos 1.4

tas Dei, id eſt, apparet eximia & commendabilis charitas Dei erga nos in hoc, quòd filium ſuum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arrha, & nos mouemur, accendimurq; ad diligendum Deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iuſtificamur, id eſt saluti a peccatis iuſti efficimur. Mors ergo Chriſti nos iuſtificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus noſtris. Dicimur quoque & aliter per mortẽ Chriſti iuſtificari, quia per fidem morti eius a peccatis mundamur. Vnde Apoſtolus, Iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. Et item, Quẽ Deus propoſuit propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, id eſt, per fidem paſſionis: vt olim aſpicientes in serpentem æneũ in ligno erectum, a morſibus serpẽtum sanabantur. Si ergo recte fidei intuitu in illum reſpicimus, qui pro nobis pependit in ligno, a vinculis diaboli soluimur, id eſt a peccatis: & ita a Diabolo liberamur, vt nec poſt hanc vitam in nobis inueniat quod puniat. Morte quippe ſua vno veriſſimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Chriſtus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non præualeat. Licet enim nos tentet poſt Chriſti mortem quibus modis ante tentabat: non tamen vincere poteſt, ſicut ante vincebat. Nam Petrus, qui ante Chriſti mortem voce ante vincebat. Nam Petrus, qui ante Chriſti mortẽ voce ancillæ territus negauit, poſt mortem ante reges & præſides ductus nõ ceſſit. Quare? quia fortior, id eſt, Chriſtus veniens in domum fortis, id eſt, in corda noſtra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id eſt, a seductione compeſcuit fidelium: vt tẽtationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Chriſti sanguine, qui soluit quæ non rapuit redempti sumus a peccato, & per hoc a diabolo. Nam vt ait, Aug. in ipſo vincuntur inimicæ nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupiditates. Fuſo enim sanguine ſine culpa omnium culparum cirographa deleta ſunt, quibus debitores qui in eum credunt, a diabolo ante tenebãtur, Vnde: Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redẽpti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug. cauſam & modum noſtræ redemptionis inſinuas, ait, Nihil inuenit diabolus in Chriſto vt mereretur: ſed pro voluntate patris mori Chriſtus voluit, non habens mortis cauſam de peccato ſed de obedientia & iuſtitia mortem guſtauit, per quam nos redemit a seruitute diaboli. Incideramus enim in principem huius seculi, qui reduxit Adam, & seruum fecit, cœpitque nos quaſi vernaculos poſſidere, sed venit redemptor, & victus eſt deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori noſtro. Tetẽdit ei muſcipulam crucem suam: poſuit ibi quaſi eſcam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, nõ debitoris, per quod receſſit a debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata noſtra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletũ eſt sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos niſi vinculis peccatorum noſtrorum, iſtæ erant catenę captiuorum. Venit ille, alligauit

uit fortem vinculis paſſionis ſuæ:intrauit in domum eius, id eſt, in corda eorum vbi ipſe habitabat, & vaſa eius, ſcilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine ſua. Deus aūt noſter vaſa eius eripiēs & ſua faciē, fudit amaritudinē,& impleuit dulcedine per mortem ſuam a peccatis redimens,& adoptionē gloriæ filiorū largiēs.

Cur Deus homo & mortuus. B

Factus eſt ergo homo mortalis,vt moriendo diabolum vinceret. Niſi enim homo eſſet qui diabolum vinceret, non iuſte ſed violenter homo ei tolli videretur,qui ſe illi ſponte ſubiecit.Sed ſi eum homo vicit iure manifeſto hominem perdidit: & vt homo vincat,neceſſe eſt vt Deus in eo ſit, qui eum a peccatis immunem faciat. Si enim per ſe homo eſſet, vel angelus in homine, facile peccaret, cū vtranque naturam per ſe conſtet cecidiſſe. Ideo Dei filius hominē paſſibilem ſumpſit, in quo & mortem guſtauit, quo cælum nobis aperuit,& a ſeruitute diaboli,id eſt,a peccato(ſeruitus enim diaboli peccatum eſt) & a pœna redemit. *Ad Coloſſ. 3.*

Quomodo & a qua pœna Chriſtus nos redemit per mortem. C

A qua pœna?temporali,& æterna,Ab æterna quidem,relaxando debitum:A temporali vero penitus nos liberabit in futuro, quando nouiſſima mors inimica deſtruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: ſecundū animas vero iam redempti ſumus ex parte,non ex toto,a culpa nō a pœna,nec omnino culpa. Non enim ab ea ſic redempti ſumus,vt non ſit,ſed vt non dominetur. *1. Cor. 15. d. Ad Roma. 6. b*

Quomodo pœnam noſtram portauit. D

Peccata quoq; noſtra.i. pœnam peccatorum noſtrorum dicitur in corpore ſuo ſuper lignum portaſſe: quia per ipſius pœnam quā in cruce tulit,omnis pœna temporalis,quæ pro peccato conuerſis debetur,in baptiſmo penitus relaxatur,vt nulla a baptizato exigatur,& ni pœnitentia minoratur. Non enim ſufficeret illa pœna,qua pœnitentes ligat eccleſia, niſi pœna Chriſti cooperaretur, qui pro nobis ſoluit. Vnde peccata iuſtorum, qui fuerunt ante aduentū, in ſuſtētatione Dei fuiſſe vſq; ad Chriſti mortē dicit Apoſt. ad oſtēſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Ecce aperte expoſitū eſt,quomodo & quid Chriſtus per mortem nobis meruit & impetrauit. *1. Pet. 2. d Eſa. 53. d. Rom. 3. d*

Si ſolus Chriſtus debet dici redemptor, vt ſolus dicitur mediator. E

Vnde ipſe vere dicitur mundi redemptor, & Dei hominumque mediator. Sed mediator in ſcriptura dicitur ſolus filius: Redemptor vero aliquando etiam pater vel ſpiritus ſanctus. Sed hoc propter vſum poteſtatis,non propter exhibitionem humilitatis & obediētiæ. Nam ſecundum poteſtatis ſimul & obedientiæ vſum,filius proprie dicitur redēptor:quia in ſe expleuit per quæ iuſtificati ſumus: & ipſam iuſtificationē eſt operatus potentia deitatis cū patre & ſpiritu ſancto. Eſt ergo redēptor,inquantū eſt Deus,poteſtatis vſu:inquantum homo, humilitatis effectu. Et ſæpius dicitur redemptor ſecun- *1. Tim. 2. b Gala. 3. c Eſa. 41. d*

cundum humanitatem, quia ſecundum eam & in ea ſuſcepit & impleuit illa ſacramenta, quæ ſunt cauſa noſtræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

De mediatore. F

Aug. ſuper pſal. 103. concione 4. circa illud draco iſte. 1. Tim. 2. b Iob 31. b Rom. 5. b Aug. tract. 110. circa illud. Ioan. 17. et dilexiſti eos. Sap. 11. d Aug. li. de tri. 13. cap. 16. Quæſtio. 2. Co. 5. d Reſponſio.

Qui ſolus dicitur mediator, nō pater vel ſpiritus ſanctus. De quo Apoſt. Vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. i. per hominem quaſi in medio arbiter eſt ad componendā pacem, id eſt, ad reconciliandū homines deo. Hic eſt arbiter quē Iob deſiderat, Vtinā eſſet nobis arbiter. Reconciliati. n. ſumus deo (vt ait Apoſt.) per mortē Chriſti. Quod non ſic intelligendū eſt, quaſi nos ei ſic reconciliauerit Chriſtus, vt inciperet amare quos oderat. ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde ſint amici qui ante ſe oderant: ſed iam nos diligenti deo reconciliati ſumus. Non. n. ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinē filij, nos cœpit diligere: ſed ante mundum, priuſquam nos aliquid eſſemus. Quomodo ergo nos diligenti deo ſumus reconciliati? Propter peccatū cū eo habebamus inimicitias, qui habebat ergo nos charitatē, etiam cùm inimicitias exercebamus aduerſus eum, operando iniquitatē. Ita ergo inimici eramus deo, ſicut iuſtitię ſunt inimica peccata: & ideo dimiſſis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliantur iuſto quos ipſe iuſtificat. Chriſtus ergo dicitur mediator, eo quòd melius inter deū & homines ipſos reconciliat deo. Reconciliat autē, dum offendicula hominū tollit ab oculis dei, id eſt dū peccata delet, quibus deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cū peccata deleat non ſolus filius, ſed & pater & ſpiritus ſanctus, quorū deletio eſt noſtra ad deum reconciliatio, quare ſolus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd reconciliauerit ſibi mundum. Ait enim Apoſtolus, Deus enim erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius eſt inter deum & homines, nec in ſe habuit illa ſacramenta, quorum fide & imitatione iuſtificamur, id eſt, reconciliamur deo. Reconciliauit ergo nos tota trinitas virtutis vſu, ſcilicet dum peccata delet: ſed filius ſolus impletione obedientiæ: in quo patrata ſunt ſecundum humanam naturā ea, per quæ credentes & imitantes iuſtificantur.

Secundum quam naturam ſit mediator. G

Aug. in expoſitione. 3 cap. ad Ga. poſt mediū & in gloſſa circa illud 1. ti. 2. mediator dei & homi. Aug. in lib. confeſſionū

Vnde & mediator dicitur ſecundum humanitatem, non ſecūdum diuinitatem: non enim eſt mediator inter deum & deum, quia tantum vnus eſt deus: ſed inter deum & hominem, quaſi inter duo extrema: quia medius eſſe nō poteſt niſi inter aliqua. Mediator eſt ergo, inquantū homo. Nam inquantū deus, non mediator, ſed æqualis patri eſt hoc idem quod pater, cum patre vnus deus. Mediat ergo inter homines & deum trinitatem, ſecundum hominis naturam, in qua ſuſcepit illa per quæ reconciliamur deo trinitati: & ſecundum eandem habet aliquid ſimile deo, & aliquid ſimile hominibus, quod mediatori congruebat: ne per omnia ſimilis hominibus longè eſſet à deo, aut per omnia deo ſimilis longè eſſet ab hominibus, & ita

ta mediator non eſſet. Verus ergo mediator Chriſtus inter mortales peccatores & immortalem iuſtum apparuit mortalis cum hominibus, iuſtus cum deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iuſtitiam deo. Rectè ergo mediator dictus eſt, quia inter deum immortalem & hominem mortalem eſt deus & homo, reconcilians hominem deo: Intantùm mediator, inquantùm eſt homo: Inquantùm autem verbũ non eſt medius, quia vnus cum patre deus. Si ergo Chriſtus ſecundum vos, ò hæretici, vnam tantùm habet naturam, vnde medius erit? & niſi ita ſit medius, vt deus ſit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipſe veniens priùs in ſe humana ſociauit diuinis per vtriuſque naturæ coniunctionem in vna perſona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit deo, dum ſanati ſunt ab impietate, quicunque humilitatem Chriſti credendo dilexerunt, & diligendo imitati ſunt. Ecce hic aliquatenus inſinuatur, quare Chriſtus ſolus mediator dei dicitur & hominum: & ſecundum quam naturam mediet, ſcilicet humanam, & cui mediet ſcilicet deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam etiam nos redemit a ſeruitute diaboli. Nam vt Petrus ait, non corruptibilibus auro & argento redempti ſumus, ſed precioſo ſanguine agni immaculati.

10. cap. 24. to. 1. ib. ca. 43. & li. 1 de conſenſu euangel. Cap. 35.

Summam intelligentiæ præmiſſæ perſtringit.

1. Pet. 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBERARE HOMINEM ET QVAre potiùs iſto.

Diſtinct. XX. A

De redemptione noſtra facta per paſſionem Chriſti quantũ ad congruẽtiam & neceſſitatem. Aug. li. 13 de tri. Cap. 10. Reſponſio quare iſto mõ. Aug. lib. prædicto c. 11 in fine. & 12. in initio. Ephe. 2. a

SI verò quæritur, Vtrum alio modo poſſet deus hominem liberare quàm per mortem Chriſti? Dicimus & alium modũ fuiſſe poſſibilem deo, cuius poteſtati cuncta ſubiacent: ſed noſtræ miſeriæ ſanandæ conuenientiorem modum alium non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe. Quid enim mentes noſtras tantùm erigit & ab immortalitatis deſperatione liberat, quàm quòd tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in ſe manẽs quod erat, & à nobis accipiẽs quod non erat, dignatus noſtrum inire conſortium, mala noſtra moriendo perferre? Eſt & alia ratio quare iſto potiùs modo quàm alio liberare voluit: quia ſic & iuſtitia ſuperatur diabolus, non potentia. Et quomodo id factum ſit explicabo vt potero. Quadam iuſtitia dei in poteſtatem diaboli traditum eſt genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter tranſeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine ſunt ſub principe diabolo. Vnde Apoſtolus, Eramus natura filij iræ. natura, ſcilicet vt eſt deprauata peccato, non vt eſt recta creata ab initio. Modus autẽ ille, quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatẽ, non ita debet intelligi, tanquam deus hoc fecerit aut fieri iuſſerit, ſed quòd tantùm permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerẽte peccantẽ, pecca-

Ibid.c.12
Pſal.76.
Quòd diabolus non eſt alienus a poteſtate ei.d

ti author illico inuaſit:nec tamen deus continuit in ira ſua miſeratio nes ſuas, nec hominem à lege ſuæ poteſtatis amiſit, cum in diaboli poteſtate eſſe permiſit:quia nec diabolus à poteſtate dei eſt alienus, ſicut nec bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo non ſubſiſteret,niſi per eum qui viuificat omnia. Non ergo deus hominem deſeruit,vt nō ſe illi exhiberet deum: ſed inter mala pœnalia & malis multa præſtitit bona:& tandem hominē,quem commiſſo peccatorum diabolo ſubdidit,remiſſo peccatorum per ſanguinē Chriſti data à diabolo eruit,vt ſic iuſtitia vinceretur diabolus, non potētia.

Heb.2.d
Ibid.c.13.

Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti.Et quomo do victus eſt ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens,occidit eum tamen. Et vtique iuſtū eſt vt debitores quos tenebat,liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine vllo debito occidit.Ideo autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potātię, & deſertor oppugnatorque iuſtitiæ:in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam peroſa iuſtitia, potentiæ magis ſtudent, eiuſque vel adeptione lętantur,& cupiditate inflammātur. Ideoque placuit deo,vt non potentia ſed iuſtitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari diſceret.

Ibi.cap.14.
Qua iuſtitia ſit victus diabolus.

Pòſt verò in reſurrectione ſecuta eſt potentia,quia reuixit mortuus, nunquam poſteà moriturus. Sed nonne iure æquisſimo vinceretur diabolus, ſi potentia tantùm Chriſtus cum illo agere voluiſſet? vtique ſed poſtpoſuit. Chriſtus quod potuit,vt priùs ageret quod oportuit. Iuſtitia ergo humilitatis hominem liberauit,quem ſola potentia æquisſimè liberare potuit.

Ibid.c.13.
Ibi.c.14.
Rom.6.b

De cauſa inter Deum & hominem & diabolum. B

Si enim tres illi in cauſam venirent,ſcilicet deus,diabolus, & homo:diabolus & homo quid aduerſus deum dicerent, non haberent. Diabolus enim de ingiuria dei conuinceretur: quia ſeruū eius.ſ.hominem & fraudulenter abduxit,& violenter tenuit. Homo etiā iniurius deo conuinceretur:quia præcepta eius contempſit, & ſe alieno domino mancipauit. De hominis etiā iniuria conuinceretur diabolus:quia & illū priùs fallaci promiſſione decepit, & poſt mala inferē do læſit. Iniuſtè ergo diabolus,quantùm ad ſe, tenebat hominē, ſed homo iuſtè tenebatur:quia diabolus nunquam meruit poteſtatē habere ſuper hominē, ſed homo meruit culpam pati diaboli tyrannidē.

Gene.3.a
Aug.in li. de tri.13. c.14.in fin.

Si ergo deus qui vtriq; præerat,potentia hominē liberare vellet, ſola iuſſionis virtute hominē potuit rectiſſimè liberare;:ſed ob cauſam præmiſſam iuſtitia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus eſt,iuſtificati ſumus,id eſt, per remiſſionem peccatorum eruti de poteſtate diaboli:& ita à Chriſto iuſtitia diabolus victus eſt,non potentia. Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata dimiſſa,ſuprà expoſitum eſt.

Diſti.præcellut. A.

De traditione Chriſti,quæ facta dicitur à patre & à filio,à iuda & à iudæis. C

Pſal.109.
ad Hr.9.

Chriſtus ergo eſt ſacerdos, idemq; hoſtia & precium noſtræ recōciliationis:qui ſe in ara crucis non diabolo, ſed deo trinitati obtulit

pro

pro omnibus, quantùm ad precij ſufficientiam: ſed pro electis tantũ, quantum ad efficaciam, quia prædeſtinatis tantũ ſalutẽ efficit. De quo & legitur, ꝙ ſit traditus, patre, & quòd ſeipſum tradidit, & ꝙ Iudas eum tradidit, & iudæi. Ipſe ſe tradidit, quia ſponte ad paſſionẽ acceſſit. Et pater eum tradidit, quia voluntate patris, imò totius trinitatis paſſus eſt. Iudas tradidit prodendo, & iudæi inſtigando, & fuit actus iudæ & iudæorũ malus, & actus Chriſti vel patris bonus, opus Chriſti & patris bonum, quia bona patris & filij volũtas, malũ fuit opus iudæ & iudæorũ, quia mala fuit intentio. Diuerſa fuerunt ibi facta ſiue opera, id eſt, diuerſi actus, & vna res, ſiue factum. ſ. paſſio ipſa. Ideoq; doctores aliquando vniunt in facto illo patrẽ, filium, Iudam Iudæos aliquando diſiungunt. Reſpicientes. n. ad paſſionem, vnum opus illorum dicunt: attendentes intentiones & actus, facta diuerſa diſcernunt. Vnde Aug. Facta eſt, inquit, traditio à patre, facta eſt traditio a filio, facta eſt traditio a iuda: vna res facta eſt. Quid ergo diſcernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, iudas verò in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, ſed qua voluntate conſiderandũ eſt. In eodẽ facto inuenimus deũ, quo iudã: deum benedicimus, iudã deteſtamur: quia deus cogitauit ſalutẽ noſtram, iudas cogitauit precium quo vendidit dominum, filius preciũ quod dedit pro nobis. Diuerſa ergò intentio diuerſa facta facit, cum tamen ſit vna res ex diuerſis intentionibus. Ecce vnam rem dicit ibi fuiſſe, & diuerſa facta: quia vna ibi fuit paſſio, ſed diuerſi actus. Et actus quidem iudæ ac iudæorum mali, quibus operati ſunt Chriſti paſſionem, quæ bonum eſt & opus dei eſt.

Eſa. 53. b
Rom. 8. f
Epheſ. 5. a
Mat. 26. e
Luc. 24. c
De hoc Aug. in Pſal. 93. enarratione non longe a fine to 8.
Super epi. 1 Ioan. ho. 7. circa illud cap. 4. quia filium ſuũ vnigenitũ.

Quòd Chriſti paſſio dicitur opus Dei & iudæorum, & quomodo. D

Paſſio ergo Chriſti & opus dicitur iudæorum, quæ ex actibus eorum prouenit, & opus dei, quia eo authore, id eſt, eo volente, fuit. Vnde Aug. Nemo aufert animã Chriſti ab eo, qui poteſtatem habet ponendi & ſumendi eam. Ecce habes authorẽ operis. Ponet animã. Ecce habes opus authoris. Et vt generaliter concludam, quoties in carne Chriſtus aliquid patitur, opus authoris eſt: quia. n. ſua voluntate, non alio cogẽte perpetitur, ipſe author eſt operis. Cùm autem paſſio Chriſti opus dei ſit, & ideo bonum, eamq; operati ſint iudas & iudæi, quæritur an concedendũ ſit eos operatos, ibi eſſe bonũ. Hic diſtinguendi eſt. Poteſt. n. dici, ꝙ operati ſint bonum, quia ex actibus eorũ bonũ prouenit, id eſt, paſſio Chriſti: & item, ꝙ operati non ſunt bonum, ſed malum quia actio eorum non fuit bona, ſed mala.

In libr. de vnitate trinitatis ad. optatum cõtra Felicianum. ca. 14 tomo. 6.
Ioan. 10. d
Si Iudæi ſunt operati bonum.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE FVIT ANIMAE VEL carnis à verbo.

Diſtinct. X X I. *A*

POST prædicta conſiderandum eſt, Vtrum in morte Chriſti à verbo

De morte quæ conſecuta eſt paſſionem Chriſti. *Diſtin 2. litera B.* *Opi. quorũ dam aſſerẽtium carnẽ a deitate diuiſam.* *Super pſal. 48 concione. 2 ſuper eo verſu, Si in eut oua ſ in inferno poſi ta int g. 8.* *Commentario ad cap. Luc. 23. ſuper eo loco, Pater in manus tuas commẽdo ſpiritum meũ Tomo 4.* *Ma. 27. e.* *Reſponſio.*

verbo ſit ſeparata anima vel caro. Quidam putauerunt tunc carnem ſicut ab anima, ita a diuinitate in morte fuiſſe diuiſam. Si enim, inquiunt, anima media diuinitas ſibi carnem vniuit, ſicut ſuperiùs prætaxatum eſt: ergo quando diuiſa eſt caro ab anima, diuiſa eſt etiã à diuinitate: quia non potuit ab anima ſeiungi, per quam verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit autem diuiſa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuiſſet. quia vt ait Auguſt. Mors quã timent homines, ſeparatio eſt animæ à carne. Mors autem quã non timent, ſeparatio eſt animæ à deo. Vtraque verò diaboli ſuaſu homini propinata eſt. Si ergo in Chriſto homine vera mors fuit, diuiſa eſt ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas à carne. Huic ſuæ probabilitati addunt authoritatis teſtimonium. Ambro. enim tractans de Chriſti derelictione, qui in cruce, voce magna clamans, dixit, Deus deus meus, vt quid me dereliquiſti? ait, Clamat homo ſeparatione diuinitatis moriturus. Nam cùm diuinitas mortis libera ſit, vtique mors ibi eſſe non poterat, niſi vita diſcederet: quia vita diuinitas eſt. Hic videtur tradi, quòd diuinitas ſeparata ſit in morte ab homine: quæ niſi diſceſſiſſet, homo ille mori non poſſet. Quod illi ad carnem referunt, quam dicunt à deo ſeparatam. Quibus reſpondemus illam ſeparationem ſic eſſe accipiendam, ſicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis ſignificatur, Vt quid me dereliquiſti? Quomodo ergo Chriſtus derelictus erat à patre, cùm in cruce derelictũ ſe clamabat? Non receſſerat deus ab homine, ita quòd eſſet ſoluta vnio dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Chriſtus adhuc viuus homo erat, & non deus: quia adhuc viuus ſe derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio vnionis intelligatur ſolutio, antè facta fuit ſolutio dei & hominis, quàm Chriſtus mortuus eſſet. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo deum quodammodo illum hominem in morte deſeruiſſe, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit ad tempus, non ſuam potentiã exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit ſe diuinitas, quia ſubtraxit protectionem, ſed non ſoluit vnionem. Separauit ſe foris, vt non adeſſet ad defenſionem, ſed non intus defuit ad vnionem. Si non ibi cohibuiſſet potentiam ſed inexercuiſſe, nõ moreretur Chriſtus. Mortuus eſt Chriſtus diuinitate recedente, id eſt, affectum potentiæ defendendo, non exhibente. Hic eſt hircus apopompaios, qui altero hirco immolato in ſolitudinem mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Chriſti intelliguntur. Humanitate ergo immolata diuinitas Chriſti in ſolitudinem abijt, id eſt, in cælum. Vnde Eſichius, In ſolitudinem, id eſt, in cælum tempore paſſionis diuinitas abijſſe dicitur, non locum mutans ſed quodam modo virtutem cohibens, vt poſſent impij conſummare paſſionem. Abijt ergo, id eſt, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates noſtras: vt haberet, ſed vt conſumeret: deus enim ignis conſumens eſt. Ex his ſatis oſtenditur, præmiſſa verba Ambroſij ſic eſſe accipienda, vt prædiximus.

Leu. 16. d *Super Leuit. cap. 16 & glo. ibi.* *Eſai 53. b* *1. Pet. 2. d* *Deut. 4. d* *Heb. 12. a*

Aliam

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Alii quoque authoritati innituntur, qui aſſerunt diuinitatem in morte receſſiſſe ab homine ſecundum carnem. Ait enim Athanaſius, Maledictus qui totum hominem quem aſſumpſit dei filius, denuo aſſumptum, tertia die a mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuo aſſumptus eſt homo in reſurrectione, quem aſſumpſerat in incarnatione, depoſuit ergo eum in morte: ſeparata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus reſpondemus, quòd ſi in his verbis aſſumptio talis intelligatur quæ fit ſecundum vnionem, non carnem tantum, ſed totum hominem, id eſt, animam & carnem denuo ſibi vniuit in reſurrectione: quia non ſimpliciter hominem, ſed totum hominem aſſumptum dicit. Totum ergo hominem in morte depoſuit, id eſt, animam & carnem. Sed quis niſi hoſtis veritatis, dicat animam a uerbo depoſitam? Et tamen niſi hoc fateantur, quod totus homo ſit aſſumptus, non pro eis facit illa authoritas, quæ totum dicit aſſumptum. Sciendum eſt ergo Athanaſium id dixiſſe contra illorum perfidiam, qui reſurrectionem Chriſti negabant, putantes morte detineri eum, qui ſolus inter mortuos liber eſt. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominem denuo aſſumptum reſurrexiſſe, id eſt, Chriſtum animam denuo corpori coniunxiſſe, & *illis duobus denuo coniunctis in reſurrectione vere ſecundum hominem uixiſſe ſicut ante mortem. Nam in morte ſeparata eſt anima a carne. unde uere dicitur Chriſtus mortuus, ſed neutrum ſeparatum eſt a uerbo dei.

Li.6. qui de beatitudine filii dei dicitur ad Theophilum.

Reſponſio.

Determinatio authoritatum.

Pſal. 87.

**alias in iſtis.*

Authoritatibus aſtruit, a verbo carnem in mortem non eſſe dimiſſa. C

Sicut Aug. ſuper Ioannem docet, tractatus illud domini uerbum, Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam. Nemo tollit eam a me, ſed ego ponò eam: a meipſo poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam, hic animam dicit emiſſam. A quo emiſſa eſt? A ſeipſa non eſt emiſſa, quia ſeipſam non poſuit, nec uerbum animam poſuit, nec carnem. Caro ergo animam poſuit, ſed poteſtate in ſe manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuiſa eſt a carne, ſed neutrum a uerbo dei. Vnde Aug. Verbum ex quo ſuſcepit hominem, id eſt, carnem & animam, nunquam depoſuit animam ut eſſet anima a uerbo ſeparata, ſed caro poſuit animam quando expirauit, quare deunte reſurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam ſeparauit, ſed neutrum a uerbo dei. Caro ergo ponit & ſumit animam, non poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem deitatis. Hic euidenter traditur, nec animam nec carnem a uerbo dei in morte eſſe diuiſam, ut aliquo modo ſoluta fuerit unio. unde Augu. contra Felicianum, Abſit ut Chriſtus ſic ſenſerit mortem, ut quantũ in ſe eſt, uita uitã perdiderit: ſi enim hoc ita eſſet uitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus, quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuę perdidit potentiam, per quam cuncta uiuificat. Sic in ſepulchro Chriſtus carnem ſuam commoriendo nõ deſeruit, ſicut in utero uirginis, cõnaſcendo formauit. Mortuus eſt

Ad cap. Ioan. 10. Tra. 47. poſt mediũ Tom. 9. Ibidem paulo inferius & in gloſſa circa eundem poſſum.

In li. de vnitate trinitatis ad Optatũ c.

14.To.6. ergo non diſcedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo, quia poteſtatem habet ponendi & ſumendi. Ecce & hic habes Chriſtum non deſeruiſſe carnem in morte, & vitam non diſceſſiſſe a mortuo: & quod ſponte tradidit ſpiritum, non alius extorſit. vnde Amb. Emiſit Chriſtus ſpiritum, & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendique corporis, emiſit ſpiritum non amiſit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emiſit? Ex carne. Quo emiſit? Ad patrem.

In li. de incarnationis dominicæ ſacramento ca. 5. in medio tom. 2.

Qua ratione Chriſtus dicitur mortuus & paſſus. D

Recedente vero anima mortua eſt Chriſti caro: & quia caro mortua eſt, mortuus eſt Chriſtus. Sicut enim mortuus dicitur deus, quando mortuus eſt homo: ita mortuus homo dicitur, quādo mortua eſt caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo unitam verbo, quæ mortua eſt, dicitur deus mortuus: & propter carnem & animam quæ vtraque dolorem ſenſit, dicitur deus paſſus cùm diuinitas omnis doloris exors exiſteret. Vnde Augu. Verbum caro factum eſt, vt per carnem panis cœleſtis ad infantes tranſiret, & ſecundum hoc ipſum verbum crucifixum eſt, ſed non eſt mutatū in hominem. homo in illo mutatus eſt, vt melior fieret quam erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus eſt deus: & per illud quòd deus erat homo excitatus eſt & reſurrexit. Quicquid paſſus eſt homo, non poteſt dici non paſſus deus: quoniam deus erat homo. Quomodo non potes dicere te paſſum iniuriam, ſi veſtis tua conſcindatur, quamuis veſtis tua non ſit tu? multo magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo, debet dici deus pati: licet verbum, nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum paſſus eſt, in carne paſſus eſt. De hoc etiam Amb. in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ait, Quod verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in ſe pro corporis aſſumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: ſicut ſcriptum eſt, Chriſto in carne paſſo. Hic docetur, qua ratione deus vel dei filius paſſus vel mortuus dicitur. non quia mortem ſenſerit inquantùm deus eſt, ſed quia caro ei vnita mortua eſt. Secundum quam rationem dicit Auguſt. ſi quis dixerit atque crediderit filium dei deum paſſum, anathema ſit. Cuius dicti cauſam ex qua intelligentia ſumenda ſit, aperiens in eodē ſubdit: ſi quis dixerit quod in paſſione dolorem ſentiebat filius dei deus, & non caro tantùm cùm anima quam ſibi acceperat, anathema ſit. Sanè ergo dici poteſt quòd mortuus eſt deus, & non mortuus. paſſus eſt dei filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & non paſſa: crucifixum eſt verbum, & non crucifixum: ſed ſecundum alteram naturam paſſus eſt, ſecundum alteram impaſſibilis. Vnde Ambro. Generalis iſta eſt fides, quia Chriſtus eſt dei filius, & natus ex virgine: quem quaſi gigantem Propheta deſcribit, eo quòd biformis geminæque naturæ vnus ſit, conſors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur,

Super pſal. 130. circa illud ſicut ablactatus eſt & quo ad principium authoritatis li. ſententiarum proſperi. Ca. 262

Cap. 5. in fine.

1. Petr. 4. a

In ſermone de fide & ſit. 3. inferia. 5. cœnæ domini.

In li. de incarna. dominicæ ſacramento. Cap. 5. in principio.

Pſal. 18.

Ibidē paulo inferius.

batur,ſepeliebatur & non ſepeliebatur,reſurgebat & non reſurgebat. Reſurgebat ſecundum carnem,quæ mortua fuerat, non ſecundum verbum,quod apud deum ſemper manebat.

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

Diſtinct. XXII. A

HIC quæritur,Vtrum in illo triduo mortis Chriſtus fuerit homo.Quod non videtur quibuſdã,quia mortuus erat,& homo mortuus non eſt homo. Addunt etiam,quòd ſi tunc erat homo,vel mortalis vel immortalis.Sed mortalis non,quia mortuus:nec immortalis,quia tantùm poſt reſurrectionem.Quibus reſpondemus,quia licet homo mortuus fuerit,erat tamen in morte deus homo,nec mortalis quidem,nec immortalis:& tamen vere erat homo. Ille enim & huiuſmodi argutiæ in creaturis locum habent, ſed fidei ſacramentum a philoſophicis argumentis eſt liberum.Vnde Ambroſi. Aufer argumenta,vbi fides quæritur.In ipſis gymnaſiis ſuis iam dialectica taceat,piſcatoribus creditur,non dialecticis. Dicimus ergo in morte Chriſti deum vere fuiſſe hominem,& tamen mortuum. Et hominem quidem nec mortalem nec immortalem:quia vnitus erat animæ & carni ſeiunctus. Alia enim ratione dicitur deus homo vel homo deus,quam Martinus vel Ioannes.Homo enim dicitur deus, & econuerſo,propter ſuſceptionem hominis,id eſt,animæ & carnis. Vnde Aug. Talis erat ſuſceptio illa quæ deum hominem faceret, & hominem deum.Cum ergo illa ſuſceptio per mortem non defecerit,ſed deus homini,& homo deo ſicut ante vnitus erat vere, & tũc deus erat homo,& econuerſo,quia vnitus animæ & carni, & homo mortuus erat,quia anima a carne diuiſa erat. Propter ſeparationem animæ a carne mortuus,ſed propter vtriuſque ſemper ſecum vnionem homo. Non autem ſic erat homo, vt ex anima, & carne ſimul iunctis ſubſiſteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo,& ipſe forte ante mortem,hoc etiam modo erat homo, & poſt reſurrectionem fuit. In morte vero homo erat tantum propter animę, & carnis ſecum vnionem & mortuus propter inter illa duo diuiſionẽ.

De conſequentibus mortem Chriſti. Opinio quorundam. Reſponſio, qua confirmatur quod homo & qualiter. Libr. 1. de fide cap. 5. in fine to. 2

Libr. 1. de tri. cap. 13.

Henricus Gand. q. 3. improbat Magistrum.

Si Chriſtus in morte erat homo alicubi, & ubicunque ſit, homo ſit. B

Hic quæritur:ſi Chriſtus in morte alicubi erat homo:& ſi vbicunque eſt,homo ſit. Ad quod dicimus,quia non vbicunque erat,homo erat:nec modo vbicunque eſt,homo eſt: quia vbique eſt ſecundum deitatem,nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus: ſed vbicunque eſt ſecundum hominem,ibi homo eſt. Tempore autem mortis & vbique erat ſecundum Deum, & in ſepulchro ſecundum hominem,& in inferno ſecundum hominem: ſed in inferno ſecundum animam tantùm,& in ſepulchro ſecundum carnem tantùm. In

Augu. de præſcientia dei ad dar-

ſepulchro

danum & cit epiſ. 57. non longe a principio.

ſepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etſi non toti, quia carni tantùm. & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus: ſed non toti, quia animę tantùm. Sed ſi in inferno animæ tantũ, & in ſepulchro carni tantùm vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in ſepulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo eſſe dicitur? Quæ eſt ratio dicti? Quia vna eademq; vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in ſepulchro. Et ſic erat illis duobus tunc ſeparatis vnius, ſicut ante ſeparationem, id eſt, ante mortem.

Oppoſitio.

Ad hoc autem opponitur, Si Chriſtus animam tantùm vel carnem tantùm aſſumpſiſſet, non fuiſſet verus homo: ſed propter vtriuſque aſſumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem, & animam ſibi vnitam nõ habebat, verus homo ibi non erat.

Oppoſitio.

Sed tempore mortis nuſquam illa duo uere vnita habebat: quia nec in ſepulchro, nec in inferno, nec alibi: nuſquã ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Chriſtus vtique verus homo non fuiſſet: ſi carnem & animam non aſſumpſiſſet. Sed tamen quia ex quo aſſumpſiſſet, neutrum depoſuit, ſed cum vtroque eandem vnionem indeſinenter tenuit, quam aſſumendo contraxit: ideo non incongrue vbicunq; animæ vel carni vel vtrique vnitus eſt, ibi homo eſſe dicitur, quia ibi humanatus eſt.

Reſponſio

Ergo & in ſepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Chriſtus, & vnam eandemque cum anima & carne, licet ſeparatis, habebat vnionem, & vno eodemque tempore in ſepulchro iacuit Chriſtus, & ad infernum deſcendit: ſed in ſepulchro iacuit ſecundum ſolam carnem, & in infernum deſcendit ſecundum ſolam animam. Vnde Auguſtinus: Quis non eſt derelictus in inferno? Chriſtus: ſed anima in ſola. Quis iacuit in ſepulchro? Chriſtus, ſed in carne ſola, quia in his ſingulis Chriſtus eſt. Chriſtum in his omnibus confitemur, & in ſingulis. Ex his euidenter oſtenditur, quòd carni iacenti in ſepulchro vnitus erat Chriſtus, ſicut animæ in inferno. Alioquin ſi carni mortuæ non eſſet vnitus, non in ea diceretur iacuiſſe in ſepulchro. Anima ergo ad infernum deſcendit, caro in ſepulchro iacuit, ſapientia cum vtroque permanſit, quæ in inferno poſitis (vt ait Ambroſius) lumẽ vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera ſapientiæ, illuminabat infernum, ſed in inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapientię? de qua ſcriptum eſt, Neſcit homo vias eius nec inuenta eſt inter homines. De qua abyſſus dicit, Non eſt in me: mare dicit, Non eſt mecum, ergo nec in tempore, nec in loco ſapientia eſt: cui nec mors tribuenda eſt. In ligno enim caro non illa operatrix omnium ſubſtantia diuina pendebat. Confitemur tamen Chriſtum pependiſſe in ligno, & iacuiſſe in ſepulchro, ſed in carne ſola: & fuiſſe in inferno, ſed in anima ſola.

Au. lib. de fide ad Petrum ca. 2. non longe a principio

Super Ioan. tract. 78. in fine tom. 9.

Pſal. 15. & Act. 17. e

In lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ca. 5 in medio.

1. b 28. b

Quòd Chriſtus ubique totus eſt, ſed non totum, ut totus eſt homo uel deus, ſed non totum. C

Et utique totus eodem tempore erat in inferno, in cœlo totus,

vbique totus. Perſona enim illa æterna non maior erat vbi carnem & animam ſimul vnitam ſibi habebat, quàm vbi alterum tantùm: nec maior erat vbi vtrunque ſimul vel alterum tantùm vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Chriſtus & perfectus vbique erat. Vnde Auguſtinus, non dimiſit patrem Chriſtus cùm venit in virginem, vbique totus, vbique perfectus. Vno ergo eodemq; tempore totus erat in inferno, totus in cœlo. Erat apud inferos reſurrectio mortuorum, erat ſuper cœlos vita viuentium: vere mortuus, vere viuus: in quo & mortem ſuſceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit. Mortem ergo dei filius & in anima non pertulit, & in maieſtate non ſenſit. ſed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus eſt. Ex his apparet quòd Chriſtus eodem tempore totus erat in ſepulchro, totus in inferno, totus vbique ſicut & modo totus eſt vbicunque eſt, ſed nõ totum. Nec in ſepulchro, nec in inferno totum erat, etſi totus: ſicut Chriſtus totus eſt deus totus homo, ſed non totum: quia non ſolùm eſt deus vel homo, ſed & deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypoſtaſim: ſicut aliud & aliquid ad naturam, alius vero & aliquis ad perſonam referuntur. Vnde Ioannes Damaſcenus, Totus Chriſtus eſt deus perfectus, non autem totum Deus eſt. Non enim ſolùm deus eſt, ſed & homo. & totus homo perfectus. Non autem totum homo: non ſolùm enim homo, ſed & deus. Totũ enim naturæ eſt repræſentatiuum. Totus autem hypoſtaſeos: ſicut aliud quidem eſt naturę, alius hypoſtaſeos: ſic & huiuſmodi.

Aug. contra Fœlicianum, de vnitate trinitatis ad Optatum cap. 14. to. 6. ibi. c. 16.

Lib. de fide 3. c. 7. in fin.

Si ea quæ dicuntur de Deo uel de filio dei poſſunt dici de homine illo uel de filio hominis. D

Solet etiam quæri, ſi congruenter dici poſſit filius hominis, vel ille homo deſcendiſſe de cœlo, vel vbique eſſe. ſicut dicitur filius Dei vel deus de cœlo veniſſe, & vbique eſſe. Ad quod dicimus, ſi ad vnitatem perſonæ referantur dicti intelligentia, ſanè dici poteſt: ſi vero ad diſtinctionem naturarum, nullatenus concedendum eſt. Vnde Auguſtinus, vna perſona eſt Chriſtus deus & homo. Ideo dicitur, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, & cætera. Si ergo attendas diſtinctionem ſubſtantiarum, filius dei deſcendit, & filius hominis crucifixus eſt: Si vero vnitatem perſonæ, & filius hominis deſcendit, & filius Dei eſt crucifixus. Propter hanc unitatem perſonæ, non ſolùm filium hominis deſcendiſſe de cœlo, ſed etiam dixit eſſe in cœlo, cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma ſerui tantum crucifixus eſt. Non tamen ſecundum hoc quòd deus gloriæ eſt, & ſecundum quòd glorificat ſuos: & tamen dicitur deus gloriæ crucifixus. Recte quidem non ex virtute diuinitatis, ſed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid ſecundum quid dicatur, prudens & diligẽs & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calceamẽti dominici dicta ſufficiãt, ne oſſa regis Idumeæ cõſumãtur vſq; in cinerem.

Ioan. 3. b.

Li. de præſentia dei ad Dardanum & lib. 3. contra Maximinũ ca. 20.

Ioan. 3. b.

Lib. 1. de tri. cap. 13 in initio capitis.

1. Cor. 2. b

Ioan. 1. d

Amos 2.

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET SPEM ET CHARITATEM,

Diſtinct. XXIII. A

Diſt. 13. et 18. De virtutibus theologicis, & primo de fide quã tũ ad eius eſſentiã Ro. 12. a Aug. lib. 2 quæſt. euã. cap. 39. In euch. Ca. 9.

CVM vero ſupra habitum ſit Chriſtum plenum gratia fuiſſe, non eſt ſuperuacuum inquirere, vtrum fidem & ſpem ſicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non videtur plenitudinem gratiarum habuiſſe. Vt autem hæc quæſtio valeat apertius explicari, de his ſingulis aliqua in medium proferenda ſunt: & primum de fide, ſecundum menſuram cuius præcepit Apoſtolus vnicuique ſapere.

Quid ſit fides. B

Fides eſt virtus qua creduntur quæ non videntur. Quod tamen non de omnibus quæ non videntur, accipiendum eſt, ſed de his tantum, quæ credere (vt ait. Aug.) ad religionem pertinẽt. Multa enim ſunt quæ ſi Chriſtianus ignoret, nihil metuendum eſt: quia nõ ideo a religione deuiat.

Quot modis dicitur fides. C

Lib. de tri. 13. cap. 2.

Accipitur autem fides tribus modis, ſcilicet, pro eo quo creditur, & eſt virtus: & pro eo quod creditur, & non eſt virtus: & pro eo in quod creditur, quod aliud eſt ab eo quo creditur. Vnde Auguſti. inquit, Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus ſunt quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur hæc autem in animo credentis eſt, ei tantum conſpicua cuius eſt: & tamen nomine fidei cenſetur vtrunque, & illud ſcilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur, dicitur fides: ſicut ib:: Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque firmiter fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Fides autem qua creditur, ſi cum charitate ſit, virtus eſt: quia charitas (vt ait Ambroſ, mater eſt omnium virtutum, quæ omnes informat, ſine qua nulla vera virtus eſt. Fides ergo operans per dilectionem virtus eſt, qua non viſa creduntur. Hæc eſt fundamentum quod mutari non poteſt, vt ait Apoſtolus, quæ poſita in fundamento neminem perire ſinit. Vnde Aug. Fundamentum eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, Chriſti fides, ſcilicet, quæ per dilectionem operatur, per quam Chriſtus habitat in cordibus, quæ neminem perire ſinit. Alia uero non eſt fundamentum. Fides enim ſine dilectione inanis eſt. Fides cum dilectione Chriſtiani eſt, alia dæmonis eſt. Nam & dæmones credunt, & contremiſcunt. Sed multum inter eſt utrum quis credat Chriſtum, uel Chriſto, uel in Chriſtũ. Nam Ieſum eſſe Chriſtum dęmones crediderunt, nec tamẽ in Chriſtum crediderunt.

In ſymbolo Athanaſii. Super epi. ad Rom. Gala. 5. b 1. Cor. 3. c De ſide & operibus. c. 14. & 16. Ephe. 3. d Serm. 1. de virgilia pẽte. ca. 1. Iaco. 2. d Augu. de verbis. domini ſermone 61. to. 10. tracta. 29. ſu-

Quid ſit credere in deum, vel deo, vel deum. D

Aliud eſt enim credere in Deum, aliud credere deo, aliud credere deum. Credere deo, eſt credere uera eſſe quæ loquitur, quod & mali faciunt: & nos credimus homini, ſed non in hominem. Credere deum, eſt credere quod ipſe ſit deus, quod etiam mali faciunt.

Credere.

Credere in Deus, eſt credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere & eius membris incorporari. Per hanc fidem iuſtificatur impius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim ſola bona opera dicēda ſunt, quæ fiunt per dilectionē Dei. Ipſa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo, quam dæmones & falſi Chriſtiani habent qualitas mentis eſt, ſed informis, quia ſine charitate eſt. Nam & malos fidem habere, cum tamē charitate careant, Apoſtolus oſtendit dicens, Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, &c. Quæ fides etiam donum Dei dici poteſt, quia & in multis quædam Dei dona ſunt.

per Ioan. circa illud, ſi quis voluerit volūtatem. Augu. enarratione. pſal. 77. to. 8. ad Gala. 5. b Trac. 10. ſuper epiſ. Ioan. 8. 1. Cor. 13.

An illa informis qualitas mentis quæ in malo Chriſtiano eſt, fiat virtus cum fit bonus. E

Si vero quæritur, vtrum illa informis qualitas qua malus Chriſtianus vniuerſa credit quę bonus Chriſtianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipſa eliminetur, & alia qualitas ſuccedat, quæ virtus ſit. Vtrumlibet ſine periculo dici poteſt. Mihi tamē videtur, quòd illa qualitas quę prius erat, remaneat, & acceſſu charitatis virtus fiat.

Ex quo ſenſu vna dicatur fides. F

Cumq; diuerſis modis dicatur fides, fatendum eſt tamen vnam eſſe fidem, vt ait Apoſtolus, Vnus dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, ſiue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides, quia idem iubemur credere, & vnum idem, quæ eſt quod creditur a cunctis fidelibus. Vnde fide catholica dicitur, id eſt, vniuerſalis. Si vero accipiatᵣ fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur eſſe fides, non quia ſit vna numero in omnibus, ſed genere, id eſt, ſimilitudine. Vnde Auguſt. lib. 13. de Trin. Fides (quam qui habent, fideles vocantur: & qui non habent, infideles) communis eſt omnibus fidelibus: ſicut pluribus hominibus vna facies communis eſſe dicitur, cum tamen ſinguli ſuas habeant: Non enim fides numero eſt vna, ſed genere, quæ cum ſit in vno, & in aliis, non ipſa, ſed ſimilis: & propter ſimilitudinem magis vnam dicimus eſſe, quam multas. Sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cum tamen cuique ſit ſua voluntas, & duorum ſimilimorum dicitur facies vna.

Ephe. 4.

Cap. 2. in principio. Ibid. paulo inferius.

Quod fides eſt de his quę non videntur proprie, quę tamen videntur ab eo in quo eſt. G

Notandū quoq; eſt, ꝙ fide proprie de non apparētibus tantū eſt. Vnde Greg. Apparentia non habent fidē, ſed agnitionē. Idem, Cum Paulus dicat, Fides eſt ſubſtātia rerū ſperandarū, argumentum nō apparentium, hoc veraciter dicitur credi, quod nō valet videri. Nā credi iam non pōt, quòd videri poteſt. Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominē vidit, & Deū confeſſus eſt dicens, Dominus meus & Deus meus. De hoc etiā Aug. ait, Fidē ipſam videt quiſq; in corde ſuo eſſe, ſi credit: vel non eſſe, ſi non credit. Non ſicut corpora,

In homil. ſuper euan. 26. circa medium et li. 4. dial. Capite 5. Ioan. 20. g in li. 13. de trin. cap. 1.

quæ videmus oculis corporeis, & per ipſorum imagines quas memoria tenemus, etiam abſentia cogitamus: nec ſicut ea quæ non vidimus, & ex his quæ vidimus, cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec ſicut hominem, cuius animā etſi non videmus, ex noſtra coniicimus, & ex motibus corporis hominem, ſicut videndo didicimus, intuemur etiam cogitando. Nō ſic videtur fides in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed eam tenet certiſſima ſcientia. Cum ergo ideo credere iubemur, quia id quod credere iubemur videre non poſſumus, ipſam tamen fidem quando eſt in nobis, videmus in nobis: quia & rerum abſentium præſens eſt fides, & rerum quæ foris ſunt, intus eſt fides, & rerum quæ non videntur, videtur fides, & ipſa temporaliter fit in cordibus hominum, & ſi ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His verbis euidenter traditur, fidem ipſam in corde hominis ab ipſo homine videri non corporaliter, non imaginarie, ſed intellectualiter: & ipſam tamen abſentium & eorum quæ non videntur eſſe. Vt enim Aug. alibi ait, Credimus vt cognoſcamus, non cognoſcimus vt credamus. Quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides? Fides ergo eſt quod non vides credere, veritas quod credidiſti videre. Vnde recte fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium, quia ſi fides eſt, ex eo conuincitur & probatur aliqua eſſe non apparentia, cum fides non ſit niſi de non apparentibus.

Ibidem.

Super Ioannem. 27. tract. tom. 9 circa illud cap. 6. & nos credimus & cognouimus & expreſsius tract. 40.

Heb. 11. a

Deſcriptio fidei. H

Ait enim Apoſtolus, Fides & ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum vel conuictio non apparentium, quia per fidem ſubſiſtunt in nobis etiam modo ſperanda, & ſubſiſtunt in futuro per experientiam. Et ipſa eſt probatio & conuictio non apparētium, quia ſi quis de his dubitet, per fidem probantur, vt adhuc probatur futura reſurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ & alii ſancti. Vel probatio eſt & certitudo quòd ſint aliqua non apparentia, vt ſupra dictum eſt. Proprie tamen fides dicitur ſubſtantia rerum ſperandarū, quia ſperandis ſubſtat, & quia fundamentum eſt bonorum, quod nemo mutare poteſt.

Si illa deſcriptio ſpei conueniat. I

Si vero quæritur, An hæc deſcriptio ſpei conueniat, ſane concedi poteſt vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, ſunt & alia plura quibus differunt fides & ſpes, ſed non improbe dici poteſt ſoli fidei conuenire, non ſpei: quia fides ſola fundamentum dicitur, non quia fides virtus poſſit eſſe ſine ſpe & charitate. Vnde Augu. Fides operans per dilectionem vtique ſine ſpe eſſe non poteſt, nec amor ſine ſpe, nec ſine amore ſpes, nec vtrunque ſine fide, & fides ſine amore nihil prodeſt, poteſt tamen credi aliquid, quod non ſperatur, nihil autem poteſt ſperari, quod non creditur. Ideoque credere, quod eſt actus fidei, naturaliter præcedit ſperare, quod eſt actus ſpei, quia niſi aliquid credatur, non poteſt ſperari. Creditur enim aliquid, quod non ſperatur. Inde eſt quòd in ſcriptura plerunq; reperitur, quòd

In enchi. c. 8. in fine.

1. Co. 13. a

fides præcedit ſpem,& ſpes ſequitur fidē:non quòd virtus fidei præcedat virtutem ſpei tempore vel cauſa,ſed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei:quod etiam quidam concedunt de ipſa virtute fidei,vt naturaliter pręcedat ſpem,non tempore.Vnde & recte ea ſola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum.non autem fundamentum eſt charitatis,quia non ipſa charitatis, ſed charitas ipſius virtutis fidei cauſa eſt. Charitas enim cauſa eſt mater omnium virtutum, quæ ſi deſit, fruſtra habentur cætera: ſi autem adſit, habentur omnia. Charitas enim ſpiritus ſanctus eſt, vt in ſuperioribus prætaxatum eſt. Ipſa eſt ergo cauſa omnium virtutum,non ipſius aliqua virtutum cauſa eſt,quia omnia munera excellit.Vnde Aug.Reſpice ad munera eccleſiæ,& vniuerſis excellētius charitatis munus cognoſces:quæ, vt oleum, non poteſt premi in imo,ſed ſuperexilit.Non ergo eius cauſa vel fundamentum fides eſt.Gregorius tamen ſuper Ezech.dicit,quia niſi prius fides teneatur,nullatenus ad ſpiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, ſed fides charitatem præcedit. quia nemo poteſt amare quod non crediderit,ſicut nec ſperare.Sed hoc accipi poteſt eſſe dictum de fide, quæ virtus non eſt: Ipſa enim ſpem & charitatem frequenter præcedit,vel de actu fidei,qui forte naturaliter actum charitatis præcedit, ſicut actum ſpei. quod verba præmiſſa diligenter notata innuunt,& ea etiam quæ addit dicens,Niſi ea,inquit,quæ audis credideris, ad amandum ea quę audis non inflammaberis, quæ tantum de non viſis eſt,vt ante diximus.Vnde Chriſo.Fides in anima noſtra facit ſubſiſtere ea quæ non videntur, de quibus proprie fides eſt,de viſis enim non eſt fides,ſed agnitio.

Quare dicitur ſola fides fundamentum. Tract. de laud.cha. in princi. Li.1.ſententiarum di. 17. Au.ibidem immediate ſupr pręallegata tom. 9. Homi.16 ante mediū Super epi. ad Hebr.hoo 21. in fine circa illud c.11.fides eſt ſperand. De fide quātum ad eius obiectum ſiue materiam.

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD SCRIPTVM EST VT CVM FACTVM FVERIT CREDATIS.

Diſtinct. XXIIII. A

Hic quæritur,ſi fides tantum de non viſis eſt, quomodo veritas apoſtolis ait,Nunc dico vobis priuſquàm fiat,vt cum factū fuerit credatis,vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & viſis.Sup quo Auguſtinus mouet quæſtionē & abſoluit, ita inquiēs, quid ſibi vult,Vt cum factū fuerit, credatis: Hæc eſt laus fidei,ſi qđ creditur non videtur. Nam & Thomas,cui dictum eſt,Quia vidiſti me,credidiſti, non hoc credidit,quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem,quam viderat morientem,& credebat deū in carne ipſa latentē. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod ſenſibus corporis apparebat. Si vero dicuntur credi quæ videntur, ſicut dixit vnuſquiſque oculis ſuis crediſſe, non ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides: ſed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis vt ea credantur, quæ non videntur. Ex his aperte intelligitur, quod proprie fide non apparentium eſt. Nec illa eſt

Ioan.14. Aug.ſuper Ioan. in tract.79.in initio. Tomo. 9. Ioan.20.g Quod etiā in rebus

preſentibus dicitur fides ſed improprie. Aug. li. 2. quæſt. euã. c. 39. to. 4.

fides qua in Chriſto ædificamur, qua dicimus vſitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamen dicit Aug. fidem eſſe de rebus præſentibus: quod erit in futuro, cum per ſpeciem Deum præſentẽ contemplabimur: quæ tamen non proprie dicitur fides ſed veritas. Eſt, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen eſt etiam fides rerum, quando non verbis, ſed rebus ipſis præſentibus creditur, quod erit, cum per ſpeciem manifeſtam ſe contemplandã ſanctis præbebit Dei ſapientia. Sed non proprie hæc dicitur fides, imo fidei merces ad quam credendo peruenietur: vt ex fides verborum tranſeat iuſtus in fidem rerum.

Si Petrus habuit fidem paſſionis, quando vidit hominem illum pati. **B**

Si vero quæritur, Vtrum Petrus fidem paſſionis habuerit, cũ hominem Chriſtum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem paſſionis habuiſſe, non in eo quòd credebat hominem pati, quia hoc videbat: ſed in eo quòd credebat Deum eſſe, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat: ſed quod credebatur Deus eſſe, qui patiebatur. Vnde Aug. ſuper illum pſalmi locum. Reſpondit ei in via virtutis ſuæ. Laus fidei eſt, non quia credit hominem illum mortuum, quod & paganus credit: ſed quia credit eum glorificatum & verum Deũ. Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori, quod oculis cernebat, ſed credere Deum eſſe, qui moriebatur. Nec nobis etiã fides in hoc meretur, quòd credimus hominẽ illum mortuũ, quod & Iudæus credit: ſed quia credimus hominem Deum mortuum eſſe.

Enarratione in pſal. 101. concione 2. to. 8.

Si aliqua ſciuntur quæ non creduntur. **C**

Quòd fides nullo capitur ſenſu.

Poſt hoc quæri ſolet, Cum fides ſit de non apparentibus & nõ viſis, vtrum etiam ſit de incognitis tantum. Si enim de incognitis tantum eſt, de his videtur eſſe tantum quæ ignorantur. Sed ſciendum eſt, quòd cum viſio alia ſit interior, alia exterior, nõ eſt fides de ſubiectis exteriori viſioni: eſt tamen de his quæ viſu interiori vtcunq; capiuntur. Et quædam ſic capiuntur, vt intelligantur, etſi non vt in futuro, quædam autem non: quia cum fides ſit ex auditu nõ modo exteriori ſed etiam interiori, non poteſt eſſe de eo quod omnino ignoratur, quæ ipſa ad ſenſum corporis non pertinet, vt ait Aug. dicens, Quamuis ex auditu fides in nobis ſit, non tamen ad eum ſenſũ corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non eſt ſonus: nec ad vllum ſenſum corporis, quoniam cordis eſt res iſta, non corporis. Quędam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam vero, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Niſi credideritis, nõ intelligetis. Quod Aug. aperte diſtinguit. Alia ſunt, inquit, quæ niſi intelligamus, non credimus: alia, quæ niſi credamus, nõ intelligemus. Nemo tamen poteſt credere in Deum, niſi aliquid intelligat, cum fides ſit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de Trin. Certa fides vtcunque inchoat cognitionem: Cognitio vero certa non

Ad Rom 10. d
In 13. de tri. cap. 2.
Eſai. 7. b iuxta 70. interpretes
Aug. ſuper pſal. 118. ſermone 18
9. ca. 1. Super pſal.

non perficitur, niſi poſt hanc vitam. Ambr. quoq; ait, Vbi fides, non ſtatim cognitio, vbi cognitio eſt, fides præcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ non intelliguntur vel ſciuntur, niſi prius credantur, quædam vero intelligi aliquando etiam anteqnàm credantur. Nec tamen ſic intelliguntur modo, vt in futuro ſciantur, & nunc etiam per fidem qua mundantur corda, amplius intelliguntur, quia niſi per fidem diligatur Deus, non mundatur cor ad ſciendum eum. Vnde Aug. Quid eſt Deum ſcire niſi eum mente conſpicere, firmeque perficere? Sed & prius quàm valeamus perſpicere & pcipere Deū, ſicut percipitur a mundis cordibus, niſi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo.i. vt ad eum videndum ſit aptum. Ecce hic aperte habet, quia non poteſt ſciri Deus, niſi prius credendo diligatur. Supra autem dictum eſt, quòd nemo poteſt credere in Deū, niſi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non poſſe ſciri & intelligi credenda, quædam, niſi prius credantur, & quędā non credi, niſi prius intelligantur, & ipſa per fidem amplius intelligi, nec ea quæ prius creduntur quam intelligantur penitus ignorantur, cum fides ſic ex auditu. Ignorantur tamen ex parte, quia non ſciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, ſed non penitus, ſicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Aug. Sciri aliquid, & nō diligi poteſt. Diligi vero quod neſcitur, quæro vtrum poſſit. Si non poteſt, nemo diligit Deum antequàm ſciat. Vbi autem ſunt illa tria, fides, ſpes, charitas, niſi in animo credente quod nondum ſcit, & ſperante, & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, ſed tamen creditur.

118. ſermone. 10 circa illum verſum, agnouí domine quia.
Act. 15.
In 8. de tri. cap. 4
Quod creduntur & amantur que ignorātur.
Ibid. eodē 4. cap.

DE FIDE ANTIQVORVM.
Diſtinct. XXV. *A*

Praedictis adiiciendum eſt de ſufficientia fidei ad ſalutē. Illis enim qui præceſſerunt aduentum Chriſti & qui ſequuntur, videtur profeciſſe fides ſecundum temporis proceſſum, ſicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel conſtantia, & deuotione. Eſt autē quædam fidei menſura, ſine qua nunquam potuit eſſe ſalus. Vnde Apoſtolus, Oportet accedentem credere quia Deus eſt, & quòd remunerator eſt ſperantium in ſe. Sed quæritur, Vtrum hoc credere ante aduentum & ante legem ad ſalutem ſuffecerit? Nam tempore gratiæ conſtat certiſſime hoc non ſufficere: oportet enim vniuerſa credi, quæ in ſymbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legē videtur hoc ſuffeciſſe: quia ſine fide mediatoris nullum hominem vel ante vel poſt fuiſſe ſaluum ſanctorum authoritates conteſtantur. Vnde Auguſtinus ad Optatum: Illa fides ſana eſt, qua credimus nullum hominem ſiue maioris ſiue minoris ætatis liberari a contagione mortis & obligatione peccati, quod prim ā natiuitate cōtraxit, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum, cuius hominis eiuſdemq; Dei ſaluberrima fide etiā illi iuſti ſalui facti ſunt, qui

De ſufficiētia fidei.
Quod ſine fide mediatoris nunquam fuerit ſalus.
Heb. 11. b
Epiſt. 51. Tomo 2.
1 ad tim. 2. b
Ibidē paulo inferius.

priuſquã veniret in carne,crediderunt in carnẽ venturũ. Eadem.n. fides eſt & illorum & noſtra. Proinde cùm omnes iuſti ſiue ante incarnationem ſiue poſt,nec vixerint nec viuant,niſi ex fide incarnationis Chriſti:profectò quod ſcriptum eſt, Non eſſe aliud nomẽ ſub cælo,in quo oporteat ſaluari nos: ex illo tempore valet ad ſaluandũ genus humanum,ex quo in Adam vitiatum eſt. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta eſt, niſi per fidẽ ieſu Chriſti: Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos ſaluat, ſaluos iuſtos faciebat antiquos,puſillos cum magnis quia ſicut credimus Chriſtum in carne veniſſe,ita illi venturum: & ſicut nos mortuum, ita illi moriturũ: & ſicut nos reſurrexiſſe, ita illi reſurrecturum: & nos & illi ad iudicium viuorum & mortuorum venturum. Greg. ſuper Ezech. Et qui præibant,& qui ſequebantur,clamabant dicentes, O ſanna filio Dauid:quia omnes electi,qui in iudæa eſſe potuerunt, ſiue qui nunc in eccleſia ſunt,in mediatorem dei & hominum crediderunt & credũt. His alijſque plùribus teſtimonijs perſpicuè docetur, nulli vnquam ſalutem eſſe factam,niſi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quæ ſupra dixit Apoſtolus:ſed non ſufficit.

Actuum 4 Li. de correptione & gratia ca. 7 in principio to. 7. Augu. li. eo. de nupt. & concup. ca. 12 Homi. 17. parum poſt principium Marc. 11. b Heb. 11. b

De fide ſimplicium. B

Quid ergo dicetur de illis ſimplicibus, quibus non erat reuelatũ myſterium incarnationis,qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici poteſt,nullum fuiſſe iuſtum vel ſaluum, cui non eſſet facta reuelatio vel diſtincta,vel velata,vel in aperto,vel in myſterio. Diſtincta,vt Abrahę & Moyſi,alijſque maioribus,qui diſtinctionem articulorum fidei habebant, Velata,vt ſimplicibus,quibus reuelatum erat ea eſſe credenda,quæ credebant illi maiores & docebant,ſed eorum diſtinctionem apertam non habebãt,ſicut & in eccleſia aliqui minus capaces ſunt,qui articulos ſymboli diſtinguere & aſſignare non valent,omnia tamen credunt quæ in ſymbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant,habentes fidem velatam in myſterio,ita & nunc minus capaces reuelatione ſibi facta maioribus credendo inhærebant;quibus fidem ſuam quaſi committebant. vnde Iob,Boues arabant,& aſinæ paſcebantur iuxta eos. Simplices & minores ſunt aſinæ paſcentes iuxta boues, quia humilitate maioribus adhærendo,in myſterio credebant,quæ illi in myſterio docebant, qualis forte fuit vidua Sareptana.

Iob 1. a

3. Re. 17. b

Quæ ante aduentum Chriſti de mediatore credere ſufficiebat. C

Sed quæritur,Cùm ſine fide mediatoris antiquis non fuerit ſalus, ſicut nec modernis, verũ oportuerit illos credere omnia illa de mediatore,quæ nunc credimus. Quibuſdã videtur, quòd ſuffecerit illis quatuor tantùm credere.ſ.natiuitatem,mortem,reſurrectionem aduentum ad iudicium,quod ex præmiſſis verbis Augu. colligunt,vbi iſta quatuor poſuit. Alijs autem videtur habita fide trinitatis, id de myſterio incarnationis fidei ſuffeciſſe, vt dei filius crederetur naſciturus de homine,& iudicaturus,qui de Ioanne Baptiſta documentũ

huius

huius rei aſſumunt, qui de morte Chriſti & deſcenſu ad inferos in euangelio dubitaſſe videtur ſecundum expoſitionem Greg. quando interrogauit per diſcipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quaſi diceret, Et tu per teipſum deſcenſurus ad infernum, an alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitaſſe de ignorantia, ſed de pietate, id eſt, dubitare ſe oſtendiſſe: non quia ignorauerit, ſed pietatis affectu compaſſum eſſe Chriſto, & eius humilitatem admirando inſinuaſſe.

Homil. 1. ſuper Ezechi. & homil. 6 ſuper euan. Mat. 15.

De fide Cornelij. D

Solet etiam quæri de Cornelio, Vtrum fidem incarnationis habuerit, cùm dictum eſt ei per angelū, Acceptæ, ſunt eleemoſinæ tuæ, & exauditæ ſunt orationes tuæ. Si enim fidem incarnationis nō habebat, tunc ergo ſine fide incarnationis erat ei iuſtitia: quia de illo ſcriptum eſt, quod iuſtus erat & timens deum. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo miſſus eſt ad eum Petrus? Sanè dici poteſt, eum ſicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuiſſe dei reuelatione, ſed incarnatum iam eſſe dici filium ignoraſſe: & ideo miſſus eſt ad eum Petrus, vt iam natum dei filium ei annunciaret, & ſacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, ſed an facta, vel futura eſſet, non nouerat: & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius ſolidatus eſt in fide. Per fidem enim vt ait Grego. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, ſed filium eius neſciebat incarnatum. Per fidem placuerunt deo opera eius. Sine fide enim impoſſibile eſt aliquem placere deo. Auguſtinus verò dicit Cornelio dictum eſſe per angelum, Acceptæ ſunt eleemoſinæ tuæ & orationes tuæ, antequam in Chriſtum crederet: nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? ſed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalus, non ad eum mitteretur architectus eccleſiæ Petrus. Attende quid ait, ſine fide Chriſti non poſſe eſſe ſalutem: & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in Chriſtum. Quod ita poteſt intelligi, ſcilicet antequam ſciret Chriſtum incarnatum, in quem credebat in myſterio.

Lucæ 7. Act. 10. Ibidem. Homil. 19. ſuper Ezechi ante medium. Ad Hebr. 11. & lib. 1. de perdeſt. ſanctorum. Cap. 7. Ad Roma. 10. c

De qualitate fidei, ſpei, charitatis, & operis quę ſecundum aliquid ſunt æqualia. E

Illud etiam non eſt prætermittendum, quod fides, ſpes, charitas, & operatio ſecundum aliquid æqualia ſunt in præſenti. Vnde Greg. Fidem, ſpem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales ſibi eſſe apud nos inuenimus: quia quātùm credimus, tantùm amamus: & quantùm amamus, tantùm de ſpe præſumimus. Quiſque enim fidelis tantùm credit, quantùm ſperat, & amat: & tantùm operatur, quantum credit, & amat, & ſperat. Sed tamen maior ſpe & fide charitas dicitur, quia cùm ad dei ſpeciem peruenitur, ſpes & fides tranſit, ſed charitas permanet: & quia charitas mater eſt omnium virtutum, quæ non ideo poſt fidem & ſpem ponitur, quòd ex eis oriatur, ſed quia poſt illa remanebit aucta. Charitas. n. nunquam

Super Ezec. hom. vlti. circa illud, & menſus eſt ar. long.

excidit. Præmiſſa autem æqualitas propriè ſecundum interiorum actuum intentionem conſideranda eſt. Huic verò quod hic & ſuperiùs dictum eſt ſcilicet quòd charitas non eſt ex fide, ſpe, ſed ecóuerſo, videtur obuiare quod ait Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Quod exponens Auguſtinus, Cor accipit pro intellectu, & conſcientia pro ſpe, Qualis, inquit, charitas eſt finis præcepti procedens de corde puro, id eſt, de puro intellectu, vt nihil niſi deus diligatur: & conſcientia, id eſt, de ſpe bona, & fide non ficta, id eſt, non ſimulata. Non ergo charitas fidem & ſpem, ſed fides & ſpes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intelligere, non quòd fides & ſpes cauſa vel tempore charitatem omnium bonorum matrẽ præcedant: ſed quia charitas ſine iſtis in aliquo eſſe non poteſt, ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe: quamuis non ſit pia fides vel ſpes ſine charitate. Ideo ergo ex fide & ſpe procedere dicitur charitas quia nulli prouenit ſine iſtis.

1. Cor. 13. e. Diſt. 23. para. vl. 1. li. 1. a lib. de doct. Chri. 1. c. vltimo.

DE SPE QVID SIT.
Diſtinct. XXVI. A

De ſpe.

Est autem ſpes virtus, qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur, id eſt, cum fiducia expectantur. Eſt enim ſpes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipſam ſpem, quam natura præit charitas, vel rem ſperatam, id eſt, beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid ſperare, nõ ſpes, ſed præſumptio dici poteſt.

De quibus ſit ſpes. B

In enc. c. 8. Rom. 8. c. Quomodo differunt fides, & ſpes.

Et ſicut fides, ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. Vnde Auguſtinus. Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ ſperantur, fidei ſpeique commune eſt. Diſtinguitur tamen fides à ſpe, ſicut vocabulo, ita etiam rationabili differentia. Eſt enim fides malarum rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortem Chriſti, quæ iam præterijt: credimus ſeſſionem, quæ nunc eſt. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Item fides & futurarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſque credit eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum: & alia atque alia non modo de alijs hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verumetiam de angelis credimus. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibentur.

Ibidem diſt. præallegata.

Redit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet an fide, & ſpes in Chriſto fuerint. C

Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, vtrum fides & ſpes in Chriſto fuerint: vnde tractatus iſte ſumpſit exordium. Quibuſdam non indoctè videtur fidem, virtutem & ſpem in eo non fuiſſe, ſicut in ſanctis iam beatificatis, vel in angelis non ſunt, & tamen ſancti credunt & ſperant reſurrectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel ſpes virtus eſt: quia & deo per ſpeciem contemplando fruuntur: & in dei verbo reſurrectionem futuram ſiue iudicium, non per ſpeculum in ænigmate, ſed præclariſſimè inſpiciunt. Si enim quia credunt reſurrectionem futuram, ideo verum eſt eos fidem habere. ergo ea conſummata poſt iudicium ſimiliter & fidem habere dicentur, qui credunt eam præteritam. Sed ſicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles facit habebunt: quia non credent abſque ſcientia, quæ non erit ænigmatica, ſed per ſpeciem: ita & modò credunt & ſperant reſurrectionem. nec tamen fidem habent, quia credendo cognoſcunt. Venit enim eis quod perfectum eſt, & euacuatũ eſt quod ex parte eſt. Venit enim cognitio, & euacuata eſt fides. Venit ſpecies, & deſijt ſpes. Ita & Chriſtus in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & ſperauit reſurrectionem tertia die futuram pro qua & patrem orauit: nec tamē fidem, virtutem & ſpem habuit: quia non ænigmaticam & ſpecularem, ſed clariſſimam de ea cognitionem habuit: quia non perfectiùs eam cognouit præterita, quam intellexit futuram. Sperauit Chriſtus, ſicut in pſal. ait, In te domine ſperaui: nec tamē fidem vel ſpem virtutem habuit, quia per ſpeciem videbat ea quæ credebat. De antiquis verò patribus, qui apud inferos vſque ad paſſionem detinebantur, non incongruè dici poteſt quòd fidem & ſpem virtutum habuerunt: quia credebant & ſperabant ſe viſuros deum per ſpeciem, qualiter eum tunc non videbant: quia nō patuit eis cognitio dei per ſpeciem ante paſſionem Chriſti: qua conſummata à fide tranſierunt ad ſpeciem.

4. diſt. 23.
1. Co. 13. d
Ibidem d
Ioan. 17. a
Pſal. 30.
Si iuſti apud inferos detenti fidem & ſpē habuerunt.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR DEVS ET PROXIMVS QVAE *in Chriſto & in nobis eſt.*

Diſtinct. XXVII. *A*

De charitate quantum ad eius eſſentiam & definitionē. De charitate qua diligitur deus & proximus, quæ in Chriſto & in nobis

CVM autem Chriſtus fidem & ſpem non habuerit, dilectionèm tamen habuit inquantum homo tantam, quæ maior eſſe non valet: qui ex charitate eximia animam poſuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum inſtrueret. Hic aliquid dicendum eſt de charitate, & modo, & ordine diligendi deum & proximum.

Quid ſit charitas. B

Charitas eſt dilectio, qua diligitur deus propter ſe, & proximus propter

eſt. De duobus mandatis.

propter deum vel in deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem dei, quod eſt maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi ſimile. Primum eſt, Diliges deum ex toto corde, & ex tota mẽte, & ex tota anima: quod ſcriptum eſt in Deuter. Secundum eſt, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis præcepti eſt dilectio: & ea eſt gemina, id eſt, dei & proximi.

Deut.6.a Mat.22.d 1 Tim.1.a Diſt. 17. primi ſentẽtia. c.2. lib. 8. de trin. cap.8.1. Ioan.4.d In ſermone de aſcenſione, qui incipit, De ſolennitate huius diei in nonnullis antiquis exẽplarib⁹ reperitur.

Si eadem charitate diligitur deus & proximus. C

Hic quæritur, Si ex ea ipſa dilectione diligitur deus, qua diligitur proximus: an alia ſit dilectio dei, & alia proximi. Eadem ſanè dilectio eſt qua diligitur deus & proximus: quæ ſpiritus ſanctus eſt, vt ſuprà dictum eſt: quia deus charitas eſt. Vnde Auguſt. Ioannes ait. Non poteſt deum diligere quem nõ videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed ſi eum quem videt humano viſu, ſpirituali charitate diligeret, videret deum (qui eſt ipſa charitas) viſu interiori, quo videri poteſt. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, deum qui eſt dilectio, qua caret qui fratrem non diligit: quomodo poteſt diligere? Ex vna enim eademque charitate deum proximumque diligimus: ſed deum propter deum, nos verò & proximum propter deum. Si verò vna eademque charitas eſt dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id eſt, deum & proximum. Etſi enim vna ſit charitas, duo tamen diuerſa ea diliguntur, ſcilicet deus & homo vel angelus. Pro quo etiam duo ſunt mandata: quia cùm eadem charitas vtroque commendetur, diuerſa tamen diligi præcipiuntur. Vnde Auguſtinus. Arbitror ideo ſpiritum ſanctum bis datum, ſemel in terra, & iterum de cælo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, ſcilicet dei & proximi. Vna eſt charitas, & duo præcepta: vnus ſpiritus, & duo data: quia alia charitas non diligit proximum, niſi illa quæ diligit deum. Qua ergo charitate proximum diligimus, eadem deum diligimus. Sed quia aliud eſt deus, alius proximus, etſi vna charitate diliguntur. ideo fortè duo præcepta dicuntur & alterum maius, & alterum minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, deum deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendum deum, mouetur & ad diligendum proximum: & multo magis erga deum, quàm erga proximum.

Eſt eadem in ſa ho. ſuper Io. 74. poſt medium & apud bedam ad Ro.5. Li.1. de do. Chri. ca.22. lo.3. de trin.8. cap.6. in fine.

De modo diligendi. D

Conſequenter modum vtriuſque dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait Aug. dilectionis diuinitus conſtituta eſt, vt deum propter ſe ex toto corde, & proximum diliga, ſicut teipſum, id eſt, ad quod, & propter quod teipſum diligere debes. In bono enim & propter deum teipſum diligere debes. In bono ergo diligendus eſt proximus, non in malo, & propter deum. Proximum verò omnem hominem oportet intelligi: quia nemo eſt cum quo ſit operandum malè. Qui ergo amat homines, vel quia iuſti ſunt, vel vt iuſti ſint amare debet, hoc eſt, in deo, vel propter deũ. Sic.n. & ſeipſum amare debet

Aug. li. de d. et. Chr. 1 Cap.25. Cap.14.

ſcilicet

ſcilicet in deo vel propter deum,id eſt,quia iuſtus eſt, vel vt iuſtus ſit.Qui enim aliter ſe diligit,iniuſte ſe diligit:quia ad hoc ſe diligit vt ſit iniuſtus:ad hoc ergo vt ſit malus:non ergo iam ſe diligit.Qui enim diligit iniquitatem,odit animam ſuam.Modus ergo diligendi præcipiendus eſt homini, id eſt, quomodo ſe diligat,vt proſit ſibi. Quin autem ſe diligat,& prodeſſe ſibi velit, dubitare dementis eſt. Modus autem præcipitur cùm ait,ſicut teipſum:vt proximum diligas ad quod teipſum.Si ergo te non propter diligere debes,ſed propter illum vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt:non ſuccenſeat alius aliquis homo,ſi & ipſum propter deum diligit. Huius dilectionis modum veritas inſinuat dicens,Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos,id eſt, ad quod dilexi vos ſcilicet vt filii ſitis,vt vitam habeatis. *Au. lib.de doct. Chri. 1.cap.22. Ioan. 13.d* *Aug.hom. 65.ſuper Io.ante medium.*

De modo diligendi deum. E.

Dilectionis autem dei modus inſinuatur cum dicitur. Ex tota corde,id eſt,ex toto intellectu:ex tota anima,id eſt, ex tota voluntate,ex tota mente,id eſt,memoria,vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea quæ confers illi.Hæc dicens,nullam partem vitæ noſtræ reliquit quæ vacare debeat, ſed quicquid venerit in animum,illuc rapiatur quo dilectionis impetus currit. Et diligere deum propter ſe modus eſt diligendi deum:& ſunt iſti duo modi diligendi deum,vt quibuſdam placet. *Aug.lib.de doct.Chri. cap.22.*

De impletione illius mandati. F

Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita,ſed ex parte,non ex toto, quia ex parte diligimus, ſicut ex parte cognoſcimus.In futuro autem implebitur ex toto.Vnde Aug. Cum adhuc eſt aliquid carnalis concupiſcentiæ,non omni modo ex tota anima diligitur deus.Caro autem non dicitur concupiſcere,niſi quia anima carnaliter concupiſcit. Cum autem venerit quod perfectum eſt, vt deſtruatur quod ex parte eſt, id eſt, vt iam non ex parte ſit, ſed ex toto: charitas non auferetur,ſed augebitur & implebitur, In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iuſtus ſine peccato,quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorſus toto corde,tota anima, tota mente diliges deum, quod eſt ſummum præceptum. *1. Cor.13.e Aug. li.de. perfection humanæ iuſtitiæ contra Cæleſtium poſt reſponſionem ad 16.ratiocinatione Cale. to.7.*

Quæſtio de præcepti ratione. G

Sed cur præcipitur homini iſta perfectio,cum in hac vita eam nemo habeat? Quia non recte curritur,ſi quo currendum eſt,neſciatur.Quomodo autem ſciretur,ſi nullis præceptis oſtenderetur?Ecce habes cur illud præceptum eſt,quod hic penitus impleri non poteſt. Impletur tamē ex parte,ſcilicet ſecundum perfectionem viæ. Alia eſt enim perfectio currentis,alia præuenientis. Facit hoc mandatum vt curſor, qui deum ante omnia & præ omnibus diligit,nec tamen omnino perficit. *Ibidem paulo ſuperius Ibidem loco priore. Aug. in eodem paulo inferius.*

Quod

darum rerum in illis duobus præceptis continetur, quia cùm & noſipſos & corpus noſtrum diligere debeamus, ad quid neceſſarium eſt præceptum, cum ſcriptum ſit, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam? Sed ſpeciale de hoc præceptum non erat dandum, nec ſpeciali præcepto opus erat id tradi, vt quiſque ſe vel corpus ſuum diligere, quia hoc in illo præcepto continetur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ibi enim proximum totum, & te totum intelligere debes. Vnde Aug. in eodem ſi te totum diligas, id eſt, animam & corpus, & proximum tuum, id eſt, animam & corpus (homo enim ex anima conſtat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat dilectio dei eiuſque dilectionis modus præſcriptus appareat, & ſequatur dilectio proximi, de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cũ dictum eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa non eſt. Ecce hic aperte dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi, ſed tui dilectionem contineri, & totius proximi totiuſque tui. Ex quo apparet quod dictum eſt de ſecundo & quarto. i. de dilectione noſtri, & corporis noſtri, nulla præcepta danda, ita eſſe intelligendum. ſ. ſpecialia & diuiſa, quia in illo vno tantum continetur: & quia id quod ſumus, & quod infra nos eſt ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in beſtijs etiam eſt. Ideoque & de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quòd iuxta nos eſt, diuiſa præcepta ſumpſimus. In quorum altero, eius quod ſumus, & illius quod infra nos eſt dilectio continetur. Si condita eſt mens humana, vt nunquam ſui non meminerit, nunquam ſe non intelligat, nunquam ſe non diligat, ſed quoniam qui odit aliquem, nocere illi ſtudet non immerito & mens hominis quando ſibi nocet, ſe odiſſe dicitur. Neſciens enim ſibi vult male, dum non putat ſibi obeſſe quod vult, ſed tamen male ſibi vult, quando illud vult quod obſit ſibi, ſecundum illud, Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam. Qui ergo diligere ſe nouit, deum diligit. Qui uero non diligit deũ, etiam ſe non diligit, quod eſt naturaliter inditum eſt, tamen non incongrue ſe odiſſe dicitur, cum id agit quod ſibi aduerſatur, & ſeipſum tanquam ſuus inimicus inſequitur.

Pſal. 10.

De doctr. Chri. lib. 1 cap. 26.

Lib. & ca. eiſdem.

Pſal. 10.

Si in illo præcepto contineatur dilectio angelorum. B

Oritur autem hic de angelis quæſtio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quòd nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola ſemiuiui relicti oſtendit, eum dicens proximũ, qui erga illum extitit miſericors: Deinde ſubdit, Vade, & tu fac ſimiliter. Vt eum proximum intelligamus, cui uel exhibendum eſſet, ſi indigeret. Nullum vero exceptum eſſe, cui miſericordię negandum ſit officium, quis non uideat, cum uſque ad inimicos etiam porrectum ſit, domino dicente, diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifeſtum eſt ergo omnem hominem proximũ

Aug. lib. 1 de doctri. Chri. c. 3.

Luc 17.

Quis ſit proximus.

eſſe

Luc.6.Aug. de do.Chr. lib.& cap. eiſdem. eſſe reputandum. Proximi vero nomen ad aliquid eſt: nec quiſquam eſſe proximus, niſi proximo poteſt. Vnde conſequens eſt, & cui præbendum, & a quo præbendum eſt officium miſericordiæ, recte proximum dici. Manifeſtum eſt ergo præcepto dilectionis, & proximi etiam ſanctos angelos contineri: a quibus tanta nobis miſericordię impenduntur officia. Ex quo & dominus proximum ſe noſtrum dici voluit, vt in parabola ſaucij oſtendit: & in propheta, quaſi proximū & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam. Sed quia excellentior ac ſupra noſtram naturam eſt diuina ſubſtantia, præceptum dilectionis dei a proximi dilectione diſtinctum eſt. Ideoque licet nobis deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non ſicut nos diligere debemus, ſed pluſ quàm nos, toto corde & anima. Chriſtum vero inquantum homo eſt, ſicut nos diligere debemus, eiusq́; ſecundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & ſecundum hominem, magis quā nos, ſed non quantum deum, debemus diligere, quia inquantum eſt homo, minor eſt deo.

Quod angeli in illo præcepto continentur

Pſal.34.

Quod etiā Chriſtus proximus noſter eſt ſecundum quod homo

Quibus modis dicitur proximus. C

Hic notandum eſt proximum dici diuerſis modis, ſcilicet conditione primæ natiuitatis, ſpe conuerſionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

Gloſſa ſuper illud pſal.11. vana locuti ſunt & Aug. ſermone 3. poſt pent.

DE ORDINE DILIGENDI QVID PRIVS, QVID POSTERIVS. *Diſtinct.* XXIX. A

De charitate quantum ad diligendi ordinem Can. 1. a Lib. de do. Chr. ca. 27.

POST prædicta de ordine charitatis agendum eſt: quia dicit ſponſa, introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid prius, quid poſterius eſſe debeat: peccat enim qui præpoſtere agit. Nam ſcire quid facias, & neſcire ordinem faciendi, non eſt perfectæ cognitionis. Ordinis nāque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Aug. inſinuat dicens, ipſe eſt qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non eſt diligendum, aut non diligat quod diligendum eſt: aut æque diligat quod minus vel amplius diligendum eſt, aut minus vel amplius quod æque diligendum eſt. Omnis peccator, inquantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo, inquantum eſt homo, diligendus eſt propter deum, deus vero propter ſeipſum, & deus propter ſe omni homine amplius diligendus eſt, & amplius quiſque debet deum diligere quàm ſeipſum. Itē, amplius alius homo diligendus eſt, quàm corpus noſtrum: quia propter deum omnia iſta diligenda ſunt: & poteſt nobiſcum deo homo perfrui, quod non poteſt corpus noſtrum, quia corpus per animam viuit, qua fruimur deo. Audiſti aliqua de ordine charitatis: vbi expreſſum eſt nos amplius debere diligere deum, quàm omnes homines, vel noſipſos: & amplius animam alicuius hominis quàm corpus

Ibidem.

Diſt. precedente li. A

Nota ordinē charitatis.

pus

pus noſtrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum ſuperius poſita, prius ponitur quod ſupra nos eſt: ſecundo, quod nos ſumus: tertio, quod iuxta nos eſt, quarto, quod infra nos eſt, vbi ordo diligendi inſinuari videtur ex ratione enumerationis. Non eſt autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tantum quantum nos, vel minus.

An omnes homines pariter diligendi ſunt. B

Vnde etiam ſuper hoc ſæpe mouetur quæſtio, quam perplexam faciunt ſanctorum verba varie prolata. Quidam enim tradere videntur, quòd pari affectu omnes diligendi ſint, ſed in effectu, i. in exhibitione obſequij diſtinctio obſeruanda ſit. Vnde Augu. Omnes homines æque diligendi ſunt, ſed cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte iunguntur. Pro ſorte enim habendum eſt quo quiſque tibi temporaliter colligatius adhæret, ex quo eligis potius illis dandum eſſe. Item ſuper epiſtolam ad Gal. Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei i. ad Chriſtianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda eſt, etſi non omnibus eadem poſſunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maxime ſunt exhibenda, quia ſunt ſibi inuicem membra, qui habent eundem patrem ſcilicet deum. His aliiſque teſtimoniis innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos eſſe charitatis affectu, ſed in operis exhibitione differentiam.

Lib. de doctri. Chri. 1. cap. 28. Authoritates ponit quæ videntur dicere omnes pariter diligendos eſſe. In effectu differentiam eſſe.

Gal. 6. c in expo. 6. ca. circa finem tom. 4.

Quæ his repugnare uidentur. C

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, vt ſis longæuus ſuper terram. Vt quid enim ſpecialiter illud præciperetur de parentibus, niſi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem, in qua præponendi ſunt parentes. Vnde honora, dixit, non dilige. Obuiat etiam illud quod Hier. ſuper Ezech. ait. ſ. vt ordine charitatis, ſicut ſcriptum eſt: Ordinauit in me charitatem. poſt omnium patrem Deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, & filius, & filia, frater, & ſoror. Ambr. quoque diligendi exprimens ordinem ſuper illud Canticorum, cap. ſecundo, Ordinauit in me charitatem, ait, multorum charitas inordinata eſt: quod in primo eſt ponunt tertium vel quartum. Primo Deus diligendus eſt, ſecundo parentes, inde filij, poſt domeſtici: qui ſi boni ſunt, malis filiis præponendi ſunt. Secundum hoc in euangelio ad cuiuſque dilectionem proprium ponit: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex omnibus viribus tuis: & proximum tuum ſicut teipſum, & inimicos non ex tota virtute, nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter, ſufficit enim quòd eos diligimus, & non odio habemus. Ecce ex præmiſſis aperte inſinuatur, quæ in affectu charitatis diſtinctio ſit habenda, vt differenti affectu, non pari homines diligamus,

Mat. 23. Deut. 5. d Lib. 13. ci, ca illud c. 44. & ſal. mea ſanct. Verba habentur in gloſſa Cantic. 2. & apud Orig. ibi. hom. 2 in Can. quæ ponitur in vlti. tomo epi. Hier.

Mat. 22. d Ordo d. . .

gendi hic oſtenditur. gamus,& ante omnia deum: ſecundo noſipſos,tertio parentes inde filios & fratres,poſt domeſticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi,quę de ordine dilectionis ſupra dicuntur, eſſe referenda ad operum exhibitionem, quę differenter proximis exhibenda ſunt. Primo parentibus,inde filijs, poſt domeſticis, demum inimicis. Deum uero tam affectu quàm obſequij exhibitione ante omnia diligendum.

Quòd aliqui eorundem tantum proximos quantum nos debere diligere tradunt. D

In 8.lib.de trin ca.8. in fine. Quorum etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantum proximos eſſe diligendos, quantùm noſipſos diligimus: quod confirmant authoritate Aug. qui ait, Nec illa tam quæſtio moueat,quantum charitatis fratri debeamus impendere,quantùm deo. Incomparabiliter plus deo quàm nobis,fratri uero quantùm nobis. Nos autem tanto magis diligimus,quanto magis diligimus deum. Ex hoc & præmiſſis teſtimonijs Aug. aſſerunt omnes homines pariter eſſe diligendos a nobis,& tantum quantum nos, deum autem pluſquam nos,corpus uero noſtrum minùs quam nos uel proximos. Nec in enumeratione præmiſſa quatuor diligendorum ordinem diligendi aſſignari dicunt,ſed tantùm quæ ſunt diligenda.

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi ſunt. E

Verùm quia præmiſſa verba Ambroſij ordinem diligendi ſecundum affectum magis quàm ſecundum affectum diligenter inuentibus explicare videntur, non indoctè alij dicunt non modo in exhibitione operis ſed etiam in affectu charitatis ordinem differentem eſſe ſtatutum,vt ante omnia diligamus deum; ſecundò nos,tertiò parentes,quartò filios vel fratres,& huiuſmodi,poſteà domeſticos, demum inimicos. Quòd verò Aug dicit pariter omnes eſſe diligendos,& pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi poteſt, vt paritas non ad affectum referatur, ſed ad bonum quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus,vt paria bona mereantur. Sicut Apoſtolus dicit,Volo omnes homines eſſe ſicut me. Optāda eſt enim minoribus perfectio maiorum,vt ipſi fiant perfecti, & ſic parem mereantur beatitudinem. Vel par dilectione,id eſt, eadē dilectione omnes diligendi ſunt. Item quod ait, Vt tantum diligamus fratres quantum nos,ita intelligi poteſt,id eſt, ad tantum bonum diligamus fratres,ad quantum nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantum nobis,etſi non tanto affectu. Vel ibi quantum ſimilitudinis eſt,non quantitatis.

Determinatio authoritatum quæ videntur aduerſari 2.Cor.7.

Quæſtio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi ſunt. F

Solet etiā quæri,Si parentes noſtri mali ſunt,vel filij,vel fratres, an magis uel minus diligendi ſint alijs bonis,hac ratione nobis nō copulatis. Videtur quòd magis ſint diligendi boni, qui nobis carne non ſunt coniuncti, quam mali carne coniuncti: qui nobis ſunt coniuncti

coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior eſt enim culpa cordiũ quàm corporum. Vnde Beda de illis verbis domini, Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei faciunt: ait, Non iniurioſe negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur: ſed religioſiores monſtrantur copulæ mentium quàm corporũ. Veruntamen latebroſa quæſtio eſt hæc, nec a nobis plene abſoluenda, properantibus ad alia. Monemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non ſicut teipſum iubet diligere, ſed ſimpliciter. Sufficit enim quòd diligimus, & non odio habemus. Quod nõ ita accipiendum eſt, quaſi ſufficiat tibi diligere inimicum & non ſicut teipſum, quia omnes & amicos & inimicos, ſicut teipſum, diligere debes. Sed ad oſtendendum gradus diligendi Deum & proximum & inimicum, qui tamen proximum eſt, propria dominus ponit cum ait, Diliges Deum ex tota virtute tua, & proximum ſicut teipſum. non ait, ex tota virtute, vt oſtendat proximum diligendũ minus quàm Deum. Dicit etiam, Diligite inimicos, nec addit ex tota virtute, nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter. Sufficit enim quòd diligamus, & non odio habeamus, id eſt, ſufficit dicere vt diligamus & odio non habeamus: non quin eos diligere debeamus ſicut nos, quia proximi ſunt; ſed ſufficit ſi eos minus diligimus quàm alios proximos, quod locutionis genus innuit.

Matt. 12. d
Luca 8. d
Mar. 3. d
Ioan. 19. e

Mat. 22. d
Luca 6. e

Quæſtio Auguſtini in libro retractationum. G

Quæri etiam ſolet, Cur dominus præceperit diligere inimicos, cum alibi præcipiat odio habere parentes & filios. Ad quod dicendum eſt duo eſſe diligenda in homine, naturam & virtutem, vitium vero & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquantũ mali ſunt, odiendi ſunt, & inimici diligendi, inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus propinquos ſi impediunt nos a regno Dei, & in omnibus communiter naturam diligamus, quam Deus fecit.

Luca 14.
Aug. lib. retract. 1. ca. 10. in medio.

De gradibus charitatis. H

Sciendum quoque eſt diuerſos eſſe gradus charitatis. Eſt enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectiſſima. Vnde Aug. Perfecta charitas hæc eſt, vt quis paratus ſit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt naſcitur, iam prorſus perfecta eſt? imo vt perficiatur, naſcitur: cum fuerit nata, nutritur: cũ fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem venerit, dicit, Cupio diſſolui, &c. Hic aperte progreſſus & perfectio charitatis inſinuatur, quam perfectionem etiam veritas commendat, dicens. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quod vtique dictum eſt de opere dilectionis, quia maior dilectionis effectus non eſt, quàm ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait, pro amicis, qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipſi fiant amici.

Aug. ſuper Ioanis epi. canonicam tractat. 5. ſan. ō ar te medium. tomo 9.
Phili. 1. c
Ioan. 15. b

SI MELIVS EST DILIGERE AMICOS QVAM INIMICOS, *vel econuerſo.*

Diſtinct. X X X.

A

De charitate quantum ad meriti perfectionem

HIC ſolet quæri, Quid potius ſit pluriſq; meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hæc comparatio implicita eſt: Si enim conferatur dilectio amicorum tantum dilectioni amicorum & etiã inimicorum, perſpicua eſt abſolutio. Sed ſi in aliquo vno homine, qui diligit ſimul amicum & inimicum, quid horum potius ſit quæratur, obſcura eſt reſponſio, quia de motu mentis agitur, de quo nõ eſt nobis facile iudicium, an vnus & idem motus ſit erga amicũ & inimicum, ſed erga amicum intenſior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior: alter erga amicum, qui videtur feruẽtior, nec incongrue putatur melior qui eſt feruentior. Vel ſi vnus idemq́ue eſt, idem potior vbi eſt ardentior, non improbe exiſtimatur. Augu. tamen ſentire videtur, maius eſſe diligere inimicum quàm amicũ: quia perfectorum eſſe dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc a tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione dominica, cum dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Illam enim ſpõſionem dicit a multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim ſic, Magnum eſt erga eum qui tibi nihil mali fecerit eſſe beneuolum & beneficum: illud multo grandius & magnificentiſſimæ bonitatis eſt, vt tuum quoq; inimicũ diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, tu ſemper bonum velis, faciasq; quod poſſis, audiens dicentẽ Ieſum, Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei eſt illud, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectũ orãdo Deũ, ſecumq; agendo luctandoq; perducere. tamen quia hoc tam magnũ bonum tantæ multitudinis non eſt, quantum credimus exaudiri cum dicitur in oratione. Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: proculdubio verba ſponſionis huius implentur, ſi homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicũ, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam ſibi roganti vult dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quicunq; vero rogat hominem in quem peccauit, ſi peccato ſuo mouetur vt roget, non eſt adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere ſit difficile, ſicut erat quando inimicitias exercebat. Quiſquis vero roganti & pœnitenti non dimittit, non exiſtimet a domino ſua peccata dimitti, quia mentiri veritas non poteſt: quæ cum docuiſſet orationẽ, hanc in ea poſitam ſententiam commendauit dicens, Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter. Si vero

Mat. 6. b · *In enchi. capite 73.* · *Mat. 5. f* · *Luca 6. e* · *Mat. 6.* · *Ibid. 74.* · *Mat. 6. b*

non

non dimiſeritis, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ecce hic haberi videtur, quod & prætaxauimus, ſcilicet maioris virtutis eſſe diligere inimicum & benefacere ei, quàm illũ qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod ſi quis concedere ſimpliciter noluerit, dicens intenſius diligitur amicus quam inimicus, & ideo illud potius iſto determinet iſta ſecundum præmiſſam intelligentiã, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantum amicus; & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud vero quod ſequitur, magis nos mouet, quod ſcilicet dicit non eſſe tãtæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cum dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, & cæt. vbi dat intelligi, quòd alicui a Deo dimittuntur peccata non diligendi inimicum, ſi tamen fratri roganti qui in ſe peccauit, dimittit. Sed cum peccata non dimittantur alicui adulto, niſi charitatem habeat, ſequitur vt charitatẽ habeat qui non diligit inimicũ. Quo modo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum? Si enim omnis homo proximus eſt, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale eſt omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam, quod hic dicitur ſimpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in preceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus vero in cõſilium. In preceptum vero eos diligere, qui nihil mali fecerũt eis, & inimicos non odire. Sed melius eſt vt intelligatur omnibus illo mandato præcepi cunctos diligere, etiam inimicos: cui ſenſui atteſtantur ſuperius poſitæ authoritates, & aliæ multæ. Illud vero Auguſtini nouiſſime poſitum de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum eſt perfectorum: qui non ſolum amicos, ſed etiam inimicos perfecte diligunt eiſque benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis non eſt tantæ multitudinis, quãta exauditur in oratione dominica, & hoc re vera grande eſt, & eximiæ bonitatis, ſcilicet perfecte diligere inimicum. Ita & cum dicit impleri verba illius ſponſionis ab homine, qui non ita perfecit vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum eſt.

Mat. 6. b

Mat. 22. d
Deut. 6. a

diſti. 28. lib. B. & 29.

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITTATVR:

Diſtinct. XXXI. A

ILLVD quoq; non eſt prætereundum quod quidã aſſerunt charitatem ſemel habitam ab aliquo non poſſe excidere: nullumq; dãnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionẽ ſubditis muniunt teſtimoniis. Apoſtolus ait, Charitas nunquã excidit. Auguſtinus etiã inquit, Charitas quæ deleri poteſt, nunquã vera fuit. Item, Charitas eſt fons proprius & ſingularis bonorum, cui non communicat alienus, Aliqui ſunt omnes q auditui ſunt, Non noui vos. De hoc fonte ſcriptura ait, Fons aquæ viuæ ſit tibi proprius, & ne-

De charitate quantũ ad durationem & habet tota hæc diſt. 7. de pœnit. d. ſi 2 Am.

ad Iulianũ comitẽ.quę erat in antiquis exẽplaribus in exemplari. III parum poſt principium. Au. ſuper illud pſal. 103. qui tegis aquas in 1. concione Mat. 7. d Prou. 5. A Ioan. 4. b Tomo 9. Tracta. 8. poſt mediũ Beda ca. 1. circa illud ſuper quem videris lib. 1. ho. 5. ſuper. Eze. circa medium idem mora. li. 2. ca. 41. & 42. ſupe r ca. 6 epiſto. 2. Corin. 1. Luca 10. e Ioan. 6 g 1. Re. 11. b Luca 10. c Ambr. ſuper 6. ca. ad Rom. ad eũ locum. Quia maior ſeruiet minori 18. 4. 1. Co. 13. c

mo alienus communicet tibi. Si autem alieni ſunt, qui auditori ſūt illam vocem, non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Aug. ſuper epiſtolam Ioannis radicata eſt charitas, securus eſto, nihil mali procedere poteſt. Item Gregó. in moralibus, Valida eſt vt mors dilectio, virtuti enim mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem quam ſemel cœperit, a dilectione mundi funditus occidit. Item Aug. ſuper epiſtolam Ioānis, Vnctio inuiſibilis charitas eſt, quæ in quocunque fuerit, radix illi erit, quæ ardente ſole areſcere non poteſt: nutritur calore ſolis, non areſcit. Item Beda ſuper Ioannem, Quærendum eſt quomodo ſpeciale filii Dei agnoſcendi ſignum fuerit, quod ſuper eum deſcenderit & manſerit ſpiritus. Quid magni eſt filio Dei, quòd in ipſo manere ſpiritus aſtruatur? Notandum quòd ſemper in domino manſerit ſpiritus. In ſanctis vero quandiu mortale corpus geſtauerint, partim ſemper maneat, partim rediturus ſecedat. Manet autem apud eos, vt bonis inſiſtant actibus: Recedit vero ad tempus, ne ſemper infirmos curandi, mortuos ſuſcitandi, dæmones eiiciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem. Manet ergo ſemper, vt poſſint habere virtutes, vt mirabiliter ipſi viuant: Venit ad tempus, vt etiam aliis per miraculorum ſigna quales ſint intus, effulgeanr. Item Gregor. In ſanctorum cordibus ſecundum quaſdam virtutes ſemper manet ſpiritus, ſecundum quaſdam receſſurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus, ſine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum ſuorũ cordibus permanet. In his vero per quas ſanctitatis virtus oſtenditur, vt in exhibitione miraculorum aliquando adeſt, aliquando ſe ſubtrahit. Item Ambr. Ficta charitas eſt, quæ in aduerſitate deſerit. Hæc innuere videntur, quòd charitas ſemel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatam proſilierunt audaciam, dicentes charitatem a damnandis non haberi, nec a quodam habitam poſſe amitti, quos ratio vincit & authoritas. Quidã enim ad tempus ſunt boni, qui poſtea fiunt mali, & econuerſo. Vnde quorundam nomina Chriſtus dicit ſcripta in libro vitæ, qui tamen poſtea abierunt retro. Sed ſcripta dicit non ſecundum præſcientiam, ſed ſecundum præſentem iuſtitiam cui deſeruiebant, quia digni erant tunc illo bono, quod habituri ſunt præſcripti ſecundum præſcientiam. Vnde, Ambr. Quibuſdam gratia data eſt in vſum, vt Sauli & Iudæ & illis diſcipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina veſtra ſcripta ſũt in cælis: & poſt abierunt retro. Sed hoc dixit propter iuſtitiam cui deſeruiebant, quia boni erant. Frequenter enim ante ſunt mali, qui futuri ſunt boni, & aliquoties prius ſunt boni, qui futuri ſunt & permanſuri mali, propter quod dicuntur ſcribi in libro vitæ & deleri.

Determinatio authoritatum prędictarum. B

Quod vero Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis oſtendens, dicit eam nõ excidere, quia hic & in futuro erit: ſed fides & ſpes euacuabuntur,

&

& ſcientia. Itē quod dicitur charitas nunquā fuiſſe vera quæ deſeri pōt, non ad eſſentiā charitatis refertur, ſed ad efficientiā, quia nō efficit charitas quæ deſeritur, hominē vere beatū, nec perducit ad verum bonū. Huic ēt fonti alieni. i. dānandi nō cōmunicant ſ. in fine, quia nō perſeuerant. Pōt tamen hoc & cætera quę de charitate dicta ſunt, de perfecta intelligi, quā ſoli perfecti habent, quæ ſemel habita amittitur. Exordia vero charitatis aliquādo creſcunt, aliquando deficiūt. Sunt. n. virtutis exordia, & profectus, & prouectio, quos gradus ille diſcernit, qui parabolā illā intelligit, Sic eſt regnū Dei, quēadmodū ſi iactet homo ſemen in terra, & dormiat, & exurgat ſemen, & germinet, & creſcat, &c. Si ergo perfecta charitas ſic radicata eſt, vt amitti nequeat, incipiēs tamen & prouecta amitti pōt, & ſæpe amittitur, ſed dū habetur, non ſinit habentē criminaliter peccare. Quod Aug. oſtendit inquiēs, Quia radix omniū malorū eſt cupiditas: & radix omniū bonorū eſt charitas, ſimul ambæ eſſe non poſſunt, niſi vna radicitus euulſa fuerit, alia plantari nō pōt. Sine cauſa conatur aliquis ramos incidere ſi radicem non cōtendit euelle.

De pœnit. di. 2. c. hæc quę de charitate. *Marc. 4. c* *Ore. hom. 15. ſuper Eze. lib. 50. homi. 8. in principio.* *1. Tim. 6. c*

Quare fides & ſpes & ſcientię dicuntur euacuari, & non charitas, cum & ea ex parte ſit. C

1. Cor. 13. c *Li. 1. cap. 2*

Aduertendū etiam eſt quomodo fides, ſpes, & ſcientia dicantur euacuari quia ex parte ſunt, & non charitas cū & ipſa ex parte ſit. Ex parte enim. i. imperfecte, diligimus, ſicut ex parte ſcimus, vt ait Eſichius ſuper Leuiticū. Cū ergo omne quod ex parte eſt, euacuetur, cur charitas excipitur, quæ dicitur nunquā excidere? Charitas quidē etiam ex parte eſt, vt ſæpe ſancti docent, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipſa euacuabitur inquantū ex parte eſt, quia tolletur imperfectio, & addetur perfectio. Remanebitq; ipſa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter ſe ex toto corde, & proximum tuum ſicut ſeipſum, ſed imperfectionis modus eliminabitur. Fides vero & ſpes penitus euacuabuntur. Scientia vero ſecundum actum & modum ſuum, qui nunc eſt, non ſecundum ſui eſſentiam tolletur. Ipſa enim virtus ſcientię remanebit, ſed alium tenebit vſum & modum.

Si Chriſtus ordinem charitatis præſcriptum habuerit. D

Nunc iam ſupereſt inueſtigare, ſi Chriſtus ſecundum quod homo, ordinem diligendi perſcriptum ſeruauerit. Quod ſi eſt, omnē hominem ſicut ſeipſum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit, omneſq; ſaluos fieri voluit: ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatē iuxta modum patriæ, non viæ: eumq; ordinem diligendi impleſſe, qui ſeruatur in patria, non in via. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeo iuſtitię Dei addicti ſunt, vt nihil eis placeat, niſi quòd Deo placet, ac per hoc illorum tantum ſalutē diligunt & volunt quos Deus ſaluari vult, eoſq; ſolos ſicut ſe diligūt, ita & Chriſtus electos tātū ſicut ſe dilexit, eorūq; ſalutē optauit.

1. Tim. 2. b

DE CHARITATE DEI.
Diſtinct. XXXII. A

De charitate quantũ ad diuinam dilectionẽ. Diſtin. 17. lib. 1. Au. Hom. 110. ſuper Ioannem. Quid alium magis alium minus diligit deus. Sapi. 11. d Gene. 1. d

PRAEMISSIS adijciendum eſt de dilectione dei, qua ipſe diligit nos. quæ non eſt alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem dei diuina vſia eſt: eademq́; dilectione pater & filius & ſpiritus ſanctus ſe diligunt & nos, vt ſuprà diſſeruimus. Cumq́; eius dilectio ſit immutabilis & æterna alium tamen magis, alium minùs diligit. Vnde Augu. Incomprehenſibilis eſt dilectio dei atque immutabilis, qua deus in vnoquoque noſtrum amat quod fecit, ſicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt. Quis ergo dignè poteſt eloqui quantùm diligat membra vnigeniti ſui, & quanto amplius vnigenitũ ipſum? De ipſo etiã dictum eſt, Nihil odiſti eorũ quæ feciſti. Ex his percipitur, quòd deus omnes creaturas ſuas diligat. quia ſcriptũ eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et item, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Si omnia quæ fecit bona ſunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius, quæ ſunt membra vnigeniti ſui, & multo magis ipſum vnigenitum.

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minus diligere hæc vel illa. B

Phil 4. b Ex quo ſenſu omnia quæ fecit deus diligere dicatur. Quomodo alios magis alios minus diligere dicatur. Iacobi 1. c

Cùm autem dilectio dei immutabilis ſit, & ideo non intenditur vel remittitur, ſi quæritur quæ ſit ratio dicti cùm dicitur magis vel minus diligere hoc quam illud, & cum dicitur deus omnia diligere. Dicimus dilectionem dei ſicut pacem exuperare omnem ſenſum humanum, vt ad tantæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aſpiret humanus ſenſus. Poteſt tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi a deo quæ fecit, quia omnia placent ei, & omnia approbat inquantum opera eius ſunt: nec tunc vel priùs vel amplius placuerunt ei cùm facta ſunt, ſcilicet antequam fierent, imò ab æterno omnia placuerunt ei, non minùs quàm poſtquàm eſſe cœperunt. Quod verò rationales creaturas, id eſt, homines vel angelos, alios magis, alios minus diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius ſignificat: ſed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vſus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona noſtra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minùs dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia alijs maiora, alijs minora ex dilectione ſua præparauit bona: aliſque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minùs dicitur hos vel illos diligere.

Quod duobus modis inſpicienda eſt dilectio dei. C

Conſideratur enim duobus modis dilectio dei, ſecundum aſſentiam, & ſecundum efficientiam. Non recipit magis vel minùs ſecundum eſſentiam, ſed tantùm ſecundum efficientiam: vt magis dilecti

 dicantur,

dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit:& minùs dilecti,quibus non tantùm. Inde ẽt eſt,quòd aliqui quando conuertuntur & iuſtificantur dicuntur tunc incipere diligi à deo: non quod deus noua dilectione quenquã poſſit diligere, imò ſempiterna dilectione dilexit ante mundi conſtitutionem quoſcunque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternæ dei dilectionis ſortiuntur effectum, ſcilicet gratiam vel gloriam. Vnde Auguſtinus, Abſit vt deus temporaliter aliquem diligat quaſi noua dilectione,quæ in ipſo antè non erat, apud quem nec pręterita tranſierunt,& futura iam facta ſunt. Itaq; omnes ſanctos ſuos ante mundi conſtitutionem dilexit, ſicut prędeſtinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum,tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo poteſt humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cùm iratus malis dicitur & placidus bonis, illi mutantur & non ipſe: ut lux infirmis oculis aſpera, firmis lenis eſt,ipſorum ſcilicet mutatione,non ſua. Ita cùm aliquis per iuſtificationem incipit eſſe amicus dei,ipſe mutatur,non deus.

Ad Ephe. 1.a li. 5.de tri.c.16.& vlt.in fine. Ibidem immediatè ante præallegata.

Si quis magis vel minùs diligatur à deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quęritur de aliquo, Vtrum magis diligatur à deo vno tẽpore quàm alio, diſtinguenda eſt dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum,conceſſibile eſt: ſi verò ad dilectionis eſſentiam,inficiabile eſt.

Si Deus ab ęterno dilexit reprobos? E

De reprobis verò,qui pręparati non ſunt ad vitam ſed ad mortẽ, ſi quęritur vtrum debeat concedi quòd deus ab ęterno dilexit eos? Dicimus de electis ſolis ſimpliciter hoc eſſe concedendũ,quòd deus ab ęterno eos dilexit,quos ad iuſtitiam & coronam pręparauit. De nõ electis verò ſimpliciter eſt concedendũ ꝙ odio habuit, id eſt,reprobauit.ſicut legitur, Iacob dilexi,Eſau odio habui.Sed nõ eſt ſimpliciter dicendum quòd dilexit,ne prędeſtinati intelligantur:ſed cũ adiectione concedatur,dilexit eos,inquantùm opus eius futuri erãt, id eſt,quos & quales facturus eos erat.

Mala. 1.a. Rom. 9.c

DE QVATVOR VIRTVTIBVS PRINCIPALIBVS.
Diſtinct. XXXIII. A

POST prędicta de quatuor virtutibus, quę principales vel cardinales vocantur,diſſerendũ eſt:quę ſunt Iuſtitia,Fortitudo,Prudẽtia,Temperantia. De quibus Augu.ait, Iuſtitia eſt in ſubueniendo miſeris: Prudentia in pręcauendis inſidijs: fortitudo in perferendis moleſtijs: temperantia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in lib.Sapientię,Sobrietatẽ & prudentiã docet,iuſtitiã & veritatẽ. Sobrietatem vocat temperantiam,& virtutem vocat fortitunem. Hę virtutes cardinales dicuntur; vt ait Hieronymus quibus

De virtutibus cardinalibus. Li.de tr.14 cap.9.Sap. 8.b lib.12. de tri.c.14

Quod hæ virtutes in Chriſto fuerunt. Ioan. 1. b De vſibus earum in futuro. Aug. 14. de tri. c. 9. in prin. c. ibi, paulo inferius.

in hac mortalitate bene viuitur, & poſt ad æterna vita peruenitur: quæ in Chriſto pleniſſimè fuerunt & ſunt, de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vſus eoſdem, quos in patria habent: & quoſdam etiā viæ. Veruntamen an hę virtutes, cùm & ipſæ in animo eſſe incipiant, qui cum ſine illis priùs eſſet, tamen animus erat, deſinant eſſe, cum ad æterna perduxerint, nonnulla quęſtio eſt. Quibuſdam viſum eſt eas eſſe deſituras: & de tribus quidem prudentia, ſ. fortitudine, & temperantia cum hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iuſtitia enim immortalis eſt: & magis tunc perficietur in nobis quàm eſſe ceſſabit, cum beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæteraſque inſtituit naturas: qua nihil melius & amabilius eſt. Cui regenti ſubditum eſſe iuſtitiæ eſt. Et ideo immortalis eſt omnino iuſtitia, nec in illa beatitudine eſſe deſinet: ſed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior eſſe non poſſit. Fortaſſis & aliæ tres virtutes prudentia ſine vllo iam periculo erroris, fortitudo ſine molleſtia tollerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum erunt in illa fœlicitate: vt prudentiæ ibi ſit, nullum bonū deo præponere vel æquare fortitudinis, ei firmiſſimè cohærere: temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iuſtitia in ſubueniendo miſeris. quod prudentia in præcauendis inſidijs, quod fortitudo in perferendis moleſtijs, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, nō erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Iſta ergo virtutum opera huic mortali vitę neceſſaria, ſicut fides ad quam referenda ſunt, pręteritis habebuntur. Ecce apertè hic dicit Aug. quòd prędictę virtutes in futuro erunt: ſed alios vſus tunc habebunt quàm modo. Cui Beda aſſentit ſuper Exod. dicens, Colūnę ante quas expanſum eſt velum, poteſtates cæli ſunt, quatuor eximijs virtutibus pręclare, id eſt, fortitudine, prudentia, temperantia, iuſtitia, quę aliter in cęlis ſeruantur ab angelis & animabus ſanctis, quā hic à fidelibus. Et conſequenter aſſignat Beda vſus illarum virtutum ſecūdum pręſentem ſtatum & futurum, imitans Auguſtinus in pręmiſſis aſſignationibus.

Exo. 26. f

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI.

Diſtinct. XXXIIII. A

De 7. donis ſpiritus ſancti generaliter. Ambr. 1. li. de ſpiritu ſancto. ca. 20. & vltimo, in principio capitis. Tomo. 2.

NVNC de ſeptem donis ſpiritus ſancti agendum eſt, vbi priùs conſiderandum eſt, an hęc dona virtutes ſint. Secundò, An in futuro deſitura ſint, vel omnia, vel horum aliqua. Deindè, an in Chriſto fuerint cuncta hæc dona. Hęc dona virtutes eſſe, nec in futuro deſitura. Ambroſ. oſtendit, ea ſeptem fore virtutes dicens, & in angelis abundantiſſimè eſſe: ſic, Ciuitas de illa Hieruſalem cęleſtis, nō meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vitæ fonte procedens ſpiritus ſancti, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus ſpiritus redundantibus videtur effluere, plenum ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus edi-

tis ſuperfuſus exundat, quanto magis ſpiritus ſanctus ſuperueniens creaturam, cùm noſtræ mentis arcana tanquam inferiora perſtringat cæleſtem illam angelorum naturam effuſione quadam ſanctificationum vbertate lætificat? Deinde ſanctificationem exponens ſubdit: His autem ſignificationibus ſignificatur plenitudo ſeptem ſpiritualium virtutum, quas enumerat Eſaias dicens, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris domini. Vnum eſt ergo flumen ſpiritus ſancti, ſed multi ſpiritualium donorum meatus. Quamuis ergo multi dicuntur ſpiritus, vt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen eſt dei ſpiritus, ſuæ libertatis arbiter, omnia pro authoritate voluntatis diuidens ſingulis. Hic expreſsè traditū eſt, ſeptem dona & virtutes eſſe ſanctificationeſque fidelium mentium in futuro non deſitura, cùm ſint & in angelis.

Ibid. paulo inferius. *Eſa. 11. a* *Ibid. lib. 1 cap. 4. & 2 Cap. 12. 1. Cor. 12.*

Quòd in Christo fuerunt illa ſeptem dona. B

In Chriſto etiam hæc eadem fuiſſe Eſaias oſtendit dicens, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientię & intellectus, & ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris domini.

Eſa. 11. a

Quòd videtur obuiare præmiſſis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit ſuper Parabolas, ſcilicet quòd omnis timor in futuro ceſſabit. Ait enim ſic ſuper illum locum, Timor domini principium ſapiētiæ. Duo ſunt timores domini, ſeruilis qui principium ſapientiæ eſt, & amicabilis qui perfectionem ſapientiæ comitatur. Seruilis principium ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primo timore corripitur diuino, ne puniatur: ſed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi: quem non excludit charitas ſed auget. quo timet filius, ne vel in modico oculos amantiſſimi patris offendat: vterque in futuro ceſſabit; charitas verò nunquam excidet. Auguſt. verò ſuper illum locum pſalmi. Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo: timorem dei deſiturum dicit ſic: Timor domini eſt magnum præſidium proficientibus ad ſalutem, ſed peruenientibus foras mittitur. Non enim timent iā amicum, cum ſcilicet ad id quod repromiſſum eſt, perducti fuerint. Ex his authoritatibus ſignificatur quòd timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro, ergo nec ſeptem dona erunt, nec modo ſunt in angelis ſiue in animabus ſanctis. Ad quod dicimus, authoritatum præmiſſarum quæ videtur repugnantiam dirimentes quòd ſeptem illa dona & in angelis modo ſunt, & in animabus ſanctis fœliciter viuentibus, & in nobis erunt in futuro: ſed non habebunt omnia hos vſus, ſiue hæc officia quæ nunc habent, verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne ſeparemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timemus ſeparari vel offendere.

Prou. 1. a & in gloſſa. Ibidem. 1. Ioan. 4. b Pſal. 18. *Super pſal. 5. poſt medium enarrationis. Tomo 8.* *Solutio.*

offendere. Non ergo metus ſeparationis vel offenſionis nunc eſt in angelis vel in animabus ſanctis, nec in nobis erit in futuro: ſed reuerentia quæ eſt mixta cũ ſubiectione dilectionis: quę etiã in Chriſto fuit ſicut Apoſtol. dicit in epiſtola ad Hebręos loquens de Chriſto, qui exauditus eſt pro ſua reuerentia. Quidam tamẽ ſecundum effectum timorem in Chriſto & in angelis tantum eſſe contendunt.

Ad Hebr. 5. c

Super pſal. 127. in prologo Matt. 10. e Luc. 12. a Super pſal. 127. circa. 1. ver. eiuſdẽ & citatur 25. quæſt. 6 ex his omnibus.

Plena timorum diſtinctio. D

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus, ſciendum eſt quatuor eſſe timores, ſcilicet mundanum ſiue humanum, ſeruilem, initialem: caſtum vel filialem ſiue amicabilem. Humanus timor eſt, vt ait Caſſiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi propter quod delinquimus. Hic timor malus eſt, qui in primo gradu cum mundo deſeritur, quem dominus prohibet in euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor autem ſeruilis eſt, vt ait Auguſt. cùm per timorem gehennę continet ſe homo à peccato, quo præſentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi ęternum bonum quod non amat, ſed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt iſte timor & vtilis, licet inſufficiens, per quem fit paulatim conſuetudo iuſtitię, & ſuccedit initialis timor, quando incipit quod durum erat amari, & ſic incipit excludi ſeruilis timor à charitate, & ſuccedit deinde timor caſtus ſiue amicabilis, quo timemus ne ſponſus tardet, ne diſcedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iſte de amore venit. Ille quidem ſeruilis eſt vtilis, ſed non permanens in ęternum, & iſte timor diuinus comes eſt per omnes gradus.

Ibidẽ paulo inferius.

Rom. 8. c

Collectio prædictorum. E

Et attende quòd quatuor hic diſtinguntur timores, cùm ſuprà Beda duos dixerit eſſe, Sed Beda humanum timorem prętermiſit, & nomine ſeruilis duos quos hic diſtrinximus complexus fuit, ſcilicet ſeruilem & initialem. Amicabilem verò caſtum dixit Auguſt. quoque ſeruilem & caſtum timorem apertè diſcernit, dum epiſtolę ad Romanos illum locum exponit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum dei, ita dicens, Duo timores inſinuãtur hic, vnus, qui eſt in perfecta charitate, ſcilicet timor caſtus, alter, qui non eſt in charitate, ſcilicet ſeruilis, in quo quamuis deo credatur, non tamen in deum, etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit.

De caſto & ſeruili plenius agit, tangens interdum de initiali. F

Hom. 85. ſuper Ioan. & de ſpi.

De his eiſdem timoribus latius diſputat Augu. dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij, ſi cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciã in die iudicij, nondum eſt enim

in illo perfecta charitas, ſed ſi perfecta in illo eſſet charitas, non timeret, perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet vnde timeret. imo haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & veniat regnum dei: ergo timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? in perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem, ergo incipiat timor: quia initium ſapientiæ timor domini. Timor enim quaſi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quàtùm illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas minor timor, minor charitas, maior timor. Si autem nullus eſt timor, non eſt qua intret charitas, ſicut videmus per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur: ſeta prius intrat, & niſi exeat non ſuccedit linum. Sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem.

Quod videtur prædictis aduerſari. G

Eſt autem alia ſententia quæ videtur huic eſſe contraria, ſi non habet pium intellectorem. Dicitur enim in pſal. Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Aeternum quendam timorem nobis oſtendit, ſed caſtum. Quòd ſi oſtendit ille nobis æternum timorem, numquid contradicit illi iſta epiſtola quæ dicit, Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem? Hoc enim dictum eſt per Ioannem, illud dictum eſt per Dauid. Sed nolite putare alium eſſe ſpiritum, ſi enim vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si ſpiritu vno, id eſt, flatu impletæ duæ tibiæ conſonant, impletæ duæ linguæ ſpiritu dei diſſonare poſſunt? imo eſt ibi quædam conſonantia, eſt quædam concordia: ſed auditorem deſiderat ſtudioſum, non ocioſum. Ecce mouit duas linguas ſpiritus dei: & audiuimus ex vna Timor non eſt in charitate: audiuimus ex alia, Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Quid eſt hoc? Diſſonant? Non. Excute aures, intende melodiam: non ſine cauſa hic addidit caſtus, illic non addidit: quia eſt timor aliquis qui dicitur caſtus, & eſt alius qui non dicitur caſtus. Diſcernamus iſtos duos timores, & intelligamus conſonantiam tibiarum. Quomodo diſcernimus? Attendat charitas veſtra, Sunt homines qui propterea timent deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeat cum diabolo in igne æterno. Ipſe eſt timor qui introducit charitatem, ſed ſic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times, deum non dum amas quem ſic times, non bona deſiderat, ſed mala caues. Sed ex eo quia mala caues corrigis te & incipis bona deſiderare, cumque bona deſiderare cœperis, erit in te timor caſtus. Quid eſt timor caſtus? Timere ne amplius amittas ipſa bona, timere deum ne recedat a te. Cum autem times deum ne te deſerat præſentia eius, amplecteris eum, ipſe frui deſideras.

Quomodo diſtant duo timores per ſimilitudinem duarum mulierum oſtendit. H

Non

Marginal notes: Tra. 9. li. ca. 23. Au. li. confeſſionũ 1. cap. 12. tomo 1. tra. 9 qui eſt ad 4. c. 1 epiſt. Io. co. 6. ſparſim habes quæ continentur his tribus parag. Pſal. 110. H. c. tangit de initiali timore. Similitudo ſeruilis timoris inducitur. Ibid. circa illud, qui autem timet non eſt. Pſal. 18. 1. Ioan. 4. d. Mat. 14. d

Aug. eodẽ tract. 9. ſuper Ioannis epi. inſertus paulo ad ſuperiora, & tracta. 43. in expoſitione euangelij Ioan. cap. 11. Idem pęne habetur in epiſtola ad Honoratum de gratia noui teſtam. ca. 21. & eſt epiſto. 120. to. 2. & de ver. apoſt. ſermo. 18.

Non potes melius explanare quid interſit inter duos iſtos timores,quàm ſi ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam conſtituas volentem facere adulterium,ſed timet ne damnetur a marito. Timet maritum,quia adhuc amat nequitiam,huic non grata eſt,ſed onerofa mariti præſentia:& ſi forte viuit nequiter, timet maritum ne veniat.Tales ſunt qui timent diem iudicii. Fac alteram amare virum,& debere illi caſtos amplexus,nulla ſe adulterina immunditia maculare velle,iſta optat præſentiam viri. Illa timet, & iſta timet.Iam ergo interrogentur quare timeant.Illa dicet, Timeo virũ ne veniat.Iſta dicet,Timeo virum ne diſcedat.Illa dicet,Timeo virum ne damnet. Iſta dicet,Timeo virum ne deſerat. Pone hæc in animo,& inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorem caſtum permanentem in ſeculum ſeculi. Illam timorem perfecta charitas foras mittit,quia ille timor tormentum habet,torquetur conſcientia peccatorum:nondum facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titillet mentem,quod pungat,quod ſtimulet.Stimulat ille timor,ſed intrat charitas,quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor caſtus facit ſecuritatem in animo.Audiuimus duas tibias, ſcilicet Ioãnem & Dauid reſonantes.illa de timore dei dicit, quo timet anima ne damnetur:illa de timore dei dicit,quo timet anima ne deſeratur. Ille eſt timor,quem charitas excludit:ille eſt timor, qui permanet in ſeculum ſeculi.Ecce in his verbis prædictis aperte oſtendit Aug. quis ſit timor caſtus,& quis ſeruilis,& qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem ſignificauit: qui nec ex toto eſt ſeruilis, nec ex toto caſtus:ſed tanquam medius aliquid de ſeruili,& aliquid de caſto timore habet,facit enim ſeruire partim timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ:per quem timemus puniri,& timemus offendere. Iſte timor eſt in inchoata charitate,non in perfecta: & quantum creſcit charitas, tantum decreſcit iſte timor, quantum ad metum pœne,id eſt, quantum ad id quod facit timere pœnam, & quantum ad tormentum conſcientiæ.Nam quanto magis diligimus,tanto minus timemus.Iſte timor notatur in illis verbis Augu. vbi non negat timorem eſſe in charitate inchoata,ſed perfecta: quod non poſſet dici de ſeruili:quia ut ipſe ſupra dixit, ſeruilis timor non remanet veniente charitate,nec intrat charitas,niſi prius ille timor exeat.nec in illo timore aliquis credit in deum,etſi credat deo,nec benefacit,etiam ſi bonum eſt quod facit. Non eſt ergo timor ille in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam,& in deum credit,& bona opera facit. Quare ſeruilis non eſt timor ille,quem in charitate inchoata fore conceſſit, & quem creſcente charitate decreſcere dixit, ſed ille eſt timor initialis,quem non negat eſſe in charitate niſi perfecta ſit.

Prou. 1 a & 9. cap. Eccle. 1. b

Quòd timor ſeruilis & initialis dicitur initium ſapientiæ,ſed differenter. I

Sciendum tamen eſt,quòd vterq; timor,ſcilicet ſeruilis & initialis in ſcripturę diuerſis locis dicitur initium ſapientiæ: & ita fore

comperies,

comperies, ſi diligenter annotaueris loca ſcripturæ, in quibus de ti more domini fit mentio, ex alia tamen ratione & cauſa diuerſa, dicitur ſeruilis timor initium ſapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium ſapientiæ, quia præparat locum ſapientiæ, & ducit ad ſapientiam: ſed tamen non remanet cum ea, immo foras exit. Initialis vero dicitur initium ſapientię, quia eſt in inchoata ſapientia, quem cum quis habere incipit, ſapientiam, & charitatem habere incipit. Inde etiam eſt quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuerſa ſcripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur ſeruilis: quia & ipſe initialis, qui eſt in charitate inchoata, aliquid habet de ſeruili, ſcilicet angorem pœnæ, ſicut & aliquid habet de caſto, ſcilicet quòd timet offendere ac ſeparari. 25.b.& Pſa.110.c

De hoc quod Auguſt. dicit caſtum timorem eſſe æternum. K

Illud quoque diligenter eſt notandum, quòd in ſuperioribus Augu. dicit, caſtum timorem eſſe æternum, per quod confirmatur præmiſſa ſententia, ſcilicet quòd ſpiritus timoris erit in futuro, ſicut & alia dona ſpiritus ſancti, ſed non habebit omnem illum vſum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri deum, non timere ſeparari vel car re. Fuit ergo & in Chriſto timor ille, ſed iuxta vſum illum quem habebit in futuro in ſanctis. Non enim timuit Chriſtus ſeparari vel offendere deum, ſed deum præomnibus reueritus eſt. Ad Heb. 5.c

An timor pœnæ, qui fuit in Chriſto, fuerit ſeruilis, uel initialis, uel alius.

Cum autem fuerit in Chriſto timor pœnæ, quæritur an iſte timor fuerit mundanus, vel ſeruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuiſſe in Chriſto: quia timor mundanus malus eſt, vt ſupra dictum eſt, & in primo gradu cum mundo deſeritur. Seruilis vero vel initialis in perfecta charitate non eſt. Nullus ergo timorũ iſtorum fuit in Chriſto. Quis ergo fuit timor iſte, quo pœnam timuit? Poteſt timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iſte naturalis, non quia acceſſerit homini ex natura ſecundũ quod prius fuit inſtituta, quia non fuit iſte timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus: ſed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit, cui corruptio inoleuit, tanquam eſſet naturalis, & eſt iſte timor effectus peccati, vt prędictum eſt. parag. D Diſt. 16. huius, paragr.1.

QVOMODO DIFFERANT SAPIENTIA ET SCIENTIA. *Diſtinct.* XXXV. A

POST pręmiſſa diligenter conſiderandum eſt, in quo differat ſapientia a ſcientia. De hoc Auguſt. ita ait, Philoſophi diſputantes de ſapientia definierunt eam, dicentes, Sapientia eſt rerum diuinarũ humana- *De dono ſapientiæ, intellectus et*

ſcientia in 14. lib. de trini in medio cap. 1. Cor 12. b. Diſtin. ſapientia & ſcientia ſecundū theologos. Ibidem.

Super pſal. 135. & in enchi. ca. 2. & lib. de trini. 12. Cap. 14. Iob 28. d iuxta 70. interpretes Ad Phil. 2 Cap. 14. 1. Co. 13. d

Lib. 13. de tri. cap. 19 in medio. c Ioan. 1. b

humanarumque ſcientia. Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id eſt, diuinarum & humanarum, & ſapientiam & ſcientiam dici poſſe non nego. Verum iuxta diſtinctionem Apoſtoli, qua dixit, Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, illa definitio diuidenda eſt: vt rerum diuinarum cognitio ſapientia proprie nuncupetur: humanarum vero rerum cognitio proprie ſcientię nomen obtineat. Neque vero quicquid ſciri ab homine poteſt in rebus humanis, vbi plurimum ſuperuacuæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribuo: ſed illud tantùm quo fides ſaluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua ſcientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam: aliud eſt ſcire quomodo hoc ipſum & piis opituletur vel contra impios defendatur, quæ proprio vocabulo appellatur ſcientia. De his quoque duabus virtutibus idem Augu. differentiam inter eas aſſignans ſuper pſal. ait, Diſtat ſapientia quodammodo a ſcientia, teſtante ſancto Iob, qui quodammodo ſingula definiens ait, Sapientia eſt pietas, ſcientia vero abſtinere a malis. Pietatem vero hoc loco poſuit dei cultum, quæ Græce dicitur theoſebia: quę eſt in cognitione, & dilectione eius quod ſemper eſt & incommutabiliter manet, quod deus eſt, Abſtinere vero a malis eſt in medio prauę nationis prudenter conuerſari. Idem quoque inter hæc duo aperte diſtinguens ait in lib. 12. de Trini. Diſtat ab ęternorum contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa ſapientiæ, hæc ſcientiæ deputatur: quamuis & illa quæ ſapientiæ eſt, poſſit nuncupari ſcientia vt Apoſtolus aſſerit vbi dicit, Nunc ſcio ex parte: quam ſcientiam profecto contemplationem dei vult intelligi. In hoc ergo differentia eſt: quia ad contemplationem ſapientia, ad actionem vero ſcientia pertinet. Ecce aperte demonſtratum eſt, in quo differant ſpiritus ſapientiæ & ſpiritus ſcientię, ſcilicet vt ſapientia diuinis, ſcientia humanis attributa ſit rebus. Et vt docet Aug. vtrunque agnoſcimus in Chriſto, ſcilicet & rem diuinam, & rem humanam: & ideo de ipſo habemus ſapientiam & ſcientiam. Cum enim legitur, Verbum caro factum eſt, in verbo intelligitur verus dei filius: in carne agnoſcitur verus hominis filius: item cum dicitur, Vidimus plenum gratiæ, & veritatis: gratiam referamus ad ſcientiam & veritatem ad ſapientiam, quia in Chriſto ſapientia & ſcientia fuit plenaria, & nos ſcientiam & ſapientiam de eo habemus, qui eſt deus & homo.

In quo differat ſapientia ab intellectu. B

Oſtenſa differentia inter ſcientiam & ſapientiam, quid diſtet inter ſapientiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia ſapientia proprie eſt de æternis quæ veritati æternæ contemplando intendit. intelligentia vero non modo de ęternis eſt; ſed etiam de rebus inuiſibilibus & ſpiritualibus temporaliter exortis. Per eam enim natura ſumma, quę fecit omnes naturas. i. diuinas

conſideratur,

conſideratur,& quæ poſt ipſam ſunt ſpirituales & inuiſibiles naturæ,vt angeli & omnes animę bonæ affectiones cõſpiciuntur, in hoc ergo differentia eſt,quia ſapientia creator tantùm conſpicitur: intellectu vero & creator & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantùm:ſapientia vero non modo capimus ſuperiora,ſed etiam incognitis delectamur. Sic ergo diſtingui poteſt inter illa tria.i.intellectum,ſcientiam,& ſapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam adminiſtrationem, & ad bonam inter malos conuerſationem. Intelligentia vero ad creatoris & creaturarũ inuiſibilium ſpeculationem.Sapientia vero ad ſolius æternę veritatis contemplationem & delectationem.

Quomodo differunt ſcientia, intelligentia & ſapientia.

Quòd intellectus & ſcientia, de quibus hic agitur,non ſunt illa quæ naturaliter habet homo. C

Et notandum quòd intellectus & ſcientia, quæ dicuntur dona ſpiritus ſancti,alia ſunt ab intellectu , & ſcientia quæ naturaliter ſunt in anima hominis:hæ enim virtutes ſunt,quæ per gratiam infundũtur animis fidelium,vt per eas recte viuant.Illa uero naturaliter habet homo ex beneficio creationis a deo tamen.Per has autem virtutes, quæ dicuntur dona ſpiritus ſancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur;vt verbi gratia.intellectus naturalis peccato obtenebratus,per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur ſpiritus intelligentiæ,reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. ita & per illam virtutem quæ dicitur ſpiritus ſapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

Quòd ſapientia iſta dei eſt,nec eſt illa quæ deus eſt. D

Illud etiam ſciendum eſt,quod ſapientia de qua nunc diſſerimus, non eſt illa ſapientia dei(vt ait Augu.)quæ deus eſt: ſed hominis ſapientia.Verumtamen quæ ſecundum deum eſt : ac verus & præcipuus cultus eius eſt.Si ergo colat mens hominis deum, cuius ab eo capax facta eſt,& cuius eſſe particeps poteſt,ſapiens ipſa fit: & non ſua luce,ſed ſummæ illius lucis participatione ſapiens ſit. iſta ergo hominis ſapientia etiam dei eſt,verùm non ita dei eſt, vt ea ſapiens ſit deus.Non enim participatione ſui ſapiens eſt, ſicut mens participatione dei.Sic etiam dicitur iuſtitia dei non ſolum illa quá ipſe iuſtus eſt,ſed etiam illa quam dat homini cum iuſtificat impium.

Lib.14.de tri.cap.1. in principio.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM QVAE NON SEPARANTVR.

Diſtinct. XXXVI. A

De connexione habituum gra-

SOLET etiam quęri vtrum virtutes ita ſint ſibi coniunctæ,vt ſeparatim non poſſint poſſideri ab aliquo:ſed qui vnam habet, omnes habeat. De hoc etiam Hier.ait,Omnes virtutes ſibi hærent. vt

qui

tuitorum. Hier. commentario ad 56. caput. Eſa. in principio 10.5. Au. in tract. de laude charit. Super Ioan. tract. 83. Idem epiſt. 29. lo. 2. poſt medium.

qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem probabile eſt. Cum enim charitas mater ſit omnium virtutum, in quocunque mater ipſa eſt, ſcilicet charitas, & cũ ea filii eius, id eſt, virtutes recte fore creduntur. Vnde Aug. Vbi charitas eſt, quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi autem non eſt, quid eſt quod poſſit prodeſſe? Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cùm plenitudo legis ſit charitas? quæ quanto magis eſt in homine, tanto magis eſt virtute præditus, quanto vero minus, tanto minus ineſt virtus: & quanto minus ineſt virtus, tanto magis ineſt vitium.

Si cuncta virtutes pariter ſint in quocunque ſunt. B

Vtrum vero pariter quis omnes poſſideat uirtutes, an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueant, quæſtio eſt. Quibuſdam enim uidetur quod aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo. ſicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyſe manſuetudo. qui etiam concedunt magis aliquem mereri per aliquam unam uirtutem quam per aliam, ſicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem, nec aliquam plenius a quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis & alias minus in aliquo eſſe dicunt: ſed nullum plenius charitate, quæ cæteras gignit. Haſque dicunt eſſe multas facies quas memorat Apoſtolus, dicens, Ex perſonis multarum facierum, &c. Alij uerius dicunt omnes uirtutes & ſimiles & pares eſſe in quocũque ſunt: ut qui in una alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis ſit. Vnde Aug. Virtutes quæ ſunt in animo humano, quamuis alio & alio modo ſingulæ intelligantur, nullo modo tamen ſeparantur abinuicem: ut quicunque fuerint æquales. Verbi gratia: In fortitudine æquales ſunt & prudentia & iuſtitia & temperantia. Si enim dixeris æquales eſſe iſtos in fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur ut huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt: quia eſt illius fortitudo prudentior atque ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Ex his clareſcit omnes uirtutes non modo eſſe connexas ſed etiam pares in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere uirtute, ut Abraham fide, Iob patientia, secũdum uſus exteriores accipiendum eſt, uel in comparatione aliorum hominũ, quia uel humilitatis habitum maxime præfert, uel opus fidei, uel alicuius cæterarum uirtutum præcipue exequitur. Vnde & ea præ aliis pollere, vel inter alios homines ſingulariter excellere dicitur ſecundum hunc modum, ſcilicet ſecundum rationem actuum exteriorum: ut alibi Auguſtinus dicit, in aliquo aliam magis eſſe uirtutem, aliam minus, & unam in eſſe uirtutem, & nõ alteram. Ait enim ſic, Clariſſima diſputatione tua ſatis apparuit, non placuiſſe authoribus noſtris, imo ueritati ipſi, omnia paria eſſe peccata; etiã ſi hoc de uirtutibus uerum ſit, quia etſi uerum eſt eum qui habet unam omnes uirtutes habere, & eum qui unam non habet nullam habere: nec

Rom. 13. d Iacobi 5. c 2. Re. 6. c Num. 12. a

2. Cor. 1. b

Libr. 6. de tri. ca. 4. in principio.

Ad Heb. 11. b & Rom. 4. a Iacobi 5. c

In epi. ad Hier. quæ eſt 29. non longe a principio tom. 2

re:nec ſic peccata ſunt paria,quia vbi virtus nulla eſt, nihil rectum eſt:nec tamen ideo non eſt prauo prauius , diſtortoque diſtortius. Si autem(quod puto eſſe verius ,ſacriſque literis congruentibus) ita ſunt animæ intentiones vt corporis membra, non quod ſolis videantur oculis , ſed quòd ſentiantur affectibus: & alius illuminatur amplius,alius minùs,alius omnino caret lumine . Profectò vt quiſq; illuſtratione piæ charitatis affectus eſt,in alio actu magis,in alio minùs,in aliquo nihil:ſic dici pôt habere aliam,& aliam, non habere aliã magis & aliam minùs. Nã & maior eſt in iſto charitas,q̃ in illo: & ideo rectè poſſumus dicere & aliqua in iſto, * nulla in illo,quantũ pertinet ad charitatẽ quæ pietas eſt: & in vno homine quidẽ ꝙ maiorẽ habeat pudicitiam quàm patientiã, & maiorem hodie quàm heri ſi proficit in ea:& adhuc non habeat continentiam,& habeat non paruam miſericordiam . Et vt generaliter breuiterque complectar,quam de virtute habeo notionem. Virtus eſt charitas , qua id quod diligendum eſt , diligitur . Hæc & in alijs maior eſt,in alijs minor,& in alijs nulla eſt:pleniſſima vero,quæ iã non poſſit augeri,quandiu hic homo viuit in nemine eſt. Hic inſinuari videtur,quòd aliquis ea ratione poſſit dici habere vnã virtutem magis quàm aliam,quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis quàm alterius: & propter differentiam actuum ipſas virtutes magis vel minus habere dicitur. Poteſt & aliquam non habere,cum tamen ſimul omnes & pariter habeat quantum ad mentis habitum vel eſſentiam cuiuſque. In actu vero aliam magis,aliã minus habet,aliàm etiàm non habet. vt vir iuſtus vtens coniugio, non habet continentiam in actu,quam tamen habet in habitu.Cur ergo non dicantur paria peccata? Forte quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat, niſi aduerſus illam faciendo , quę eſt plenitudo legis.Ideo recte dicitur.Qui offenderit in vno,factus èſt omnium reus,i.contra charitatem facit,in qua pendent omnia.

Ibidem . poſt mediũ epiſt.

**aliqua*

Ibidem, ſed inferiùs paulò.

Rom.13.c

Iacobi.2.b

Repetit de charitate , ut addat quomodo tota lex ex ea pendeat.

Cùm ſint duo præcepta charitatis in quibus, vt prætaxatum eſt , tota lex pendet & prophetæ : aduertendum eſt quomodo hoc fit, cùm in lege & prophetis multa fuerint cæremonialia mandata , quæ ſi ad charitatis ſanctificationem pertinuiſſent , viderentur nõdum debuiſſe ceſſare . Quia verò non iuſtificationis gratia quam fecit chartas , inſtituta ſunt ſed in figura futuri , & in onus impoſita,ideo clareſcente veritate ceſſauerunt velut vmbra. Veruntamen & ipſa cæremonialia ſecundum ſpiritualem intellectum quem continent , & omnia moralia ad charitatem referuntur. Pertinent enim omnino ad decem mandata in tabulis ſcripta , vbi omnium ſumma perſtringitur , ex quibus cætera emanant : ſicut in ſermone domini octo virtutes præmittuntur , ad quas cætera referuntur. Et ſicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur , ita & ipſa decem ad duo mandata charitatis pertinent . Omnia ergo ad duo

Mat.22.d Diſt.27. litera B. Ad Coloſſ.2.d Act.5.d Heb.10.a Exo.20.b Mat.5.a Fidei gloſſ. ordi. ſuper illud.1. ad Tim.1.Finis præcepti chari-

tas Tract. de laudi. char. Tomo 9. 1. ad Ti. 1. Finis praecepti charitas. Matt. 22. Aug. in enchi. c. vlti. Augu. ad Anaſta. epi. 144. in to. 2. Aug. de doctr. 1. cap. 35. De praeceptorū de caeleſti diſtinctione in cōparatione ad ſcripturam tabula rū. Au. de decē chordis, lib o nico to. 5. in to. 9. & li. quaeſt. ſuper Exo. quaeſt. 7. in tom. 4. Exo. 20. a Deut. 5. a Homi. 8. ſuper Exo. ad ca. 20. eiuſdem. 1. Cor. 8. b Q̃ño idolū nihil eſſe dicitur in mundo.

mandata charitatis pertinent: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent. Vnde Augu. Totā magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum poſſidet charitas, qua Deum proximumque diligimus, quae radix eſt omnium bonorum. Vnde veritas ait, In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetae. Si ergo nō vacat omnes paginas ſanctas perſcrutari, omnia inuolucra ſermonum euoluere, tene charitatē vbi pendent omnia: quia perfectio eſt & finis omnium. Tunc enim & praecepta & conſilia recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum & proxmum propter Deum. Quod vero timore poenae vel aliqua intentione carnali fit, vt non referatur ad charitatem, nondum fit ſicut fieri oportet, quanuis fieri videatur. Inimicus enim iuſtitię eſt, qui poenae timore non peccat. Amicus vero iuſtitię, qui eius amore non peccaret. Omniū ergo hęc ſumma eſt, vt intelligatur legis & omnium diuinarum ſcripturarum plenitudo eſſe dilectio Dei & proximi.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO CONTINEANTVR IN DVOBVS *mandatis charitatis.*

Diſtinct. XXXVII. *A*

SED iam diſtributio decalogi, quae in duobus mandatis completur, conſideranda eſt. Habet enim decalogus decem praecepta, quae ſunt decachordum pſalterium. Quae ſic ſunt diſtributa, vt tria quae ſunt in prima tabula, pertineant ad Deum, ſcilicet ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: ſeptem quae ſunt in ſecunda tabula, ad dilectionem proximi.

De primo praecepto. **B**

Primum in prima tabula eſt, Non habebis Deos alienos. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, &c. Haec Origenes dicit eſſe duo mandata, ſed Auguſtinus vnum. hoc enim ipſum quod dixerat, Non habebis Deos alienos, perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, ſcilicet idolum vel ſimilitudinem alicuius rei. quae duo Origines ita dicit diſtare, vt idolum ſit quod nihil habet ſimile ſui, ſimilitudo vero, quòd habet ſpeciem alicuius rei: vt verbi gratia, Si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat ſpeciem ſerpentis vel auis vel alterius rei, & ſtatuat ad adorandum, nō idolum ſed ſimilitudinem fecit. Qui vero facit ſpeciem quam non vidit oculus, ſed animus ſibi finxit: ut ſi quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non ſimilitudinem ſed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid ſimile ſui, Ideo dicit Apoſtolus, quia idolum nihil eſt in mundo. Non enim aliqua rebus conſtantibus aſſumitur ſpecies, ſed quod mens otioſa & curioſa reperit. Similitudo vero eſt, cum aliquid ex his quę ſunt vel in caelo, vel in terra, vel aquis formatur.

tur. Augu. verò ita exponit illud, Idolum nihil eſt in mundo, id eſt, inter creaturas mundi non eſt forma idoli, materiam enim formauit Deus, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta ſunt, naturaliter facta ſunt per verbum, ſed forma hominis in idolo non eſt facta per verbum, ſicut peccatum non eſt factum per verbum, ſed eſt nihil, & nihil fiunt homines cùm peccant. Sed quęritur quomodo hic dicatur forma idoli non eſſe facta per verbũ, cùm alibi legatur, Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta eſt per verbum. Hoc autem à diuerſis varie ſoluitur. *ſuper Ioã. tract. 1. ad primum cap. Ioan. poſt mediũ in tomo 9.*

Quidam enim dicunt omnem formam & quicquid eſt, à Deo eſſe inquantum eſt, & forma idoli inquantum eſt vel inquantum forma eſt, à Deo eſſe, ſed non inquantum idoli eſt, id eſt, poſita ad adorandum. In hoc enim non eſt creatura, ſed peruerſio creaturæ. Sicut illud quod peccatum eſt, inquantum peccatum eſt, nihil eſt, & homines cum peccant, nihil fiunt, quia ab illo qui verè eſt, ſeparantur. Vnde Hiero. Quod ex Deo non eſt, qui ſolus vere eſt, nõ eſſe dicitur. Ideoque peccatum quod nos à vero eſſe abducit, nihil eſſe vel non eſſe dicitur. Alij verò dicunt omnem formam, quæ. ſ. naturaliter eſt, & omne quod naturaliter eſt, eſſe à Deo, ſed forma idoli non eſt naturaliter, quia naturæ iuſtitiæ non ſeruit. Id enim naturaliter eſſe dicitur, quod ſimplici naturæ iuſtitiæ quæ Deus eſt, militat, non reſultat, & naturam creatam non vitiat. Secundũ pręceptum eſt, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, quod eſt dicere ſecundum literam, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè verò præcipitur, vt non putes creaturam eſſe Chriſtum dei filium, quia omnis creatura vanitati ſubiecta, ſed æqualem patri. Tertium verò præceptum, Memento vt diem ſabbati ſanctifices, vbi ſecundum literam præcipitur ſabbati obſeruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hic à vitijs, & in futuro in Dei contemplatione expectes & ſpiritu ſancto, id eſt, ex charitate & dono Dei, non quòd ſpiritus ſanctus ſine patre & filio hoc operetur. Accipit vtique eccleſia hoc donum, vt in ſpiritu ſancto fiat remiſsio peccatorum. Quã remiſſionem cum Trinitas faciat, propriè tamen ad ſpiritum ſanctum dicitur pertinere, quia ipſe eſt ſpiritus adoptionis filiorum. Ipſe eſt patris & filij amor & connexio vel communitas. Ideoque iuſtificatio noſtra & requies eis attribuitur ſæpius. Hæc ſunt tria mandata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod eſt de vno deo colendo, pertinet ad patrem, in quo eſt vnitas vel authoritas: Secũdum ad filium, in quo eſt coæqualitas: Tertium ad ſpiritum ſanctum, in quo eſt vtriuſque communitas. *Eodem tractatu, ſed. paulò inferius.* *Hier. ſuper Ezechielem.* *De ſecundo precepto primæ tabulę. Iſidorus ſuper Exod.* *Rom. 8 d* *De tertio. precepto. Exod 20. b* *Quare in ſpiritu ſancto dicitur proprie fieri remiſſio peccatorũ* *Rom. 8. d*

De mandatis ſecundæ tabulę. C

In ſecunda verò tabula, ſeptẽ erant mandata ad dilectionẽ proximi pertinẽtia, quorum primũ ad patrem carnalem refertur, ſicut primum primæ tabulæ ad patrem cæleſtẽ. Quod eſt, Honora patrẽ tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, ſcilicet viuentium. *Deut. 5. b Secundum præceptum ſecundæ tabulæ.*

Matt.5.f uentium. Parente vero ſic ſunt honorandi, vt in eis debita reuerentia exhibeatur, & neceſſaria miniſtrentur. Secundum eſt, Non occides, vbi ſecundum literam actus homicidij prohibetur: ſecundũ ſpiritum vere etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato ſecũdum literam fit ſuperadditio in euangelio: quia litera euãgelii exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euãgelii litera exprimit intelligentiam ſpiritualem, id eſt, quam ſpirituales, & ſecundum quam ſpiritualiter viuitur. Litera legis ſenſum carnalem, id eſt, quam carnales habent, & ſecundum quem carnaliter viuitur, cui facta eſt ſuperadditio. Tertium eſt, Non Mœchaberis, id eſt, ne cuilibet miſcearis, excepto fœdere matrimonij. a parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. Quartum eſt. Non furtum facies, vbi ſacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit: ſed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam vſurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando ſcilicet, vel ſacrum de ſacro, vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro aufertur. Sacrum vero dicitur, quicquid mancipatum eſt cultui diuino vt eccleſia vel res eccleſiæ. Hic etiam vſura prohibetur, quæ ſub rapina continetur. Vnde Hierony. Vſuras, quærere, vel fraudare, aut rapere nihil intereſt. Commoda fratri tuo, & accipe quod dediſti, & nihil ſuperfluum quæras: quia ſuperabundantia vſura computatur. Eſt enim vſura (vt ait Auguſtinus) cum quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quam acceperit. Item Hierony. Putant aliqui vſuram vocari ſuperabundantiam, ſcilicet quicquid eſt, ſi ab eo quod dederit plus eſt: vt ſi in hyeme demus decẽ modios, & in meſſe 15. recipiamus. Si vero quæritur de filiis Iſrael, qui domino iubente ab Aegiptiis mutuauerunt vaſa aurea & argentea & veſtes precioſas, & aſportauerunt: vtrum furtum commiſerint: Dicimus eos qui vt parerent Deo iubente, illud fecerunt, non feciſſe furtum, nec omnino peccaſſe. Vnde Auguſt. Iſraelitæ non furtum fecerunt, ſed Deo iubente miniſterium præbuerunt. Hoc enim Deus iuſſit, qui legem dedit. Sicut miniſter iudicis ſine peccato occidit quem lex præcipit occidi: ſed ſi id ſponte facit, homicida eſt, etiam ſi eum occidat quem ſcit a iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Aegyptios deceperunt, magis permiſſi ſunt hoc facere illis qui iure talia paſſi ſunt, quam iuſſi. Hic opponitur, quod etiam boni in illo opere peccauerunt: quia naturalem legem, cui concordat euãgelium & lex moralis præceptionis, tranſgreſſi ſũt: quæ eſt, Quod tibi non vis fieri, alij non feceris. Quam veritas ſcripſit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce foriniecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extra legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, aliis faciẽtes quod nolebant ſibi fieri. Sed ibi ſubintelligendum eſt, iniuſte: vt

De tertio præcepto. Aug. in li. quæſt. ſuper Exod. quæſt. 71. in fine, in tomo 4.

De quarto præcepto.

Hiero. in quadam. epiſtola. Super pſal. 54. Super Ezechi. 14 q. 3. ca. putant. Si furtũ fecerũt filij Iſrael quando expoliauerũt ægyptios. Super Exodo. c. 11. q. 39. in to. 4 Au. li. contra Fauſtũ Manic. 22. c. 71. in tomo 6.

vt non alij, ſcilicet iniuſte, facias quòd tibi non vis fieri: alioquin huius præuaricator eſt iudex, dum punit reum nolens aliquid tale ſibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum, Omnia quęcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. de bonis accipiendum eſt, quę nobis inuicem exhibere debemus. Quintum preceptum eſt, Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium: vbi crimē mendacij & periurij prohibetur. Solet autem quæri, Vtrum prohibitum ſit omne mendacium? Quidam dicunt illud tantum prohiberi quod obeſt & non prodeſt ei cui dicitur. Tale enim nō eſt aduerſus proximum: vt ideo uideatur hoc addidiſſe ſcriptura. Sed de mendacio magna quæſtio eſt, quæ nec cito explicari poteſt.

Mat. 7.b Luc. 6.e

De quinto præcepto.

Au. ſuper Exo. q. 71. in fine, in tomo. 4.

De diſtinctione præceptorum reſpectu obliquitate eiſdem oppoſitarum, & agit primo de mendacio. Auguſti. ſuper pſal. 5. ad eum verſum. Perdes omnes qui loquuntur mendacium, non longe a principio enarrationis in to. 8.

DE TRIPLICI GENERE MENDACII.

Diſtinct. XXXVIII. A

SCIENDVM tamen tria eſſe genera mendaciorum. Sunt enim mendacia quædam pro ſalute vel commodo alicuius, nō malitia, ſed benignitate dicta qualiter obſtetrices mentitæ ſunt, & Raab. Eſt & aliud mendacij genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, cauſa ioci dici, & hæc duo genera mendaciorum non ſunt ſine culpa, ſed non cum magna. Perfectis uero non conuenit mentiri, nec etiam pro tēporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animam ſuam occidant. Licet autem eis verum tacere, ſed non falſum dicere: ut ſi quis non uult hominem ad mortem prodere, uerum taceat, ſed non falſum dicat. Tertium uero genus mendacii eſt, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis ualde cauendum. His uidetur innui mendacia illa quę fiunt ioco uel pro ſalute alicuius imperfectis eſſe uenialia peccata, perfectis uero illud quod pro commodo alterius dicitur eſſe dānabile. quod etiam de mendacio iocoſo putari poteſt, præcipue ſi iteretur. De mendacio autem obſtetricum, & Raab, quòd fuerit ueniale Auguſtin. tradit, dicens, Forſitan ſicut obſtetrices non remuneratæ ſunt quia mentitæ ſunt, ſed quia infantes liberauerunt, & propter hāc miſericordiam ueniale fuit peccatum, non tamen nullum: ſic Raab liberata eſt propter liberationem exploratorum, pro qua fuit ueniale peccatū. Sed ne putet quiſque in cæteris peccatis ſi propter liberationem hominum fiant, ita poſſe concedi ueniā. multa enim mala deteſtanda talem ſequuntur errorem. Poſſumus enim & furando alicui prodeſſe: ſi pauper cui datur, ſentit commodum, & diues cui tollitur, non ſentit incommodum. Ita & adulterando poſſumus prodeſſe, ſi aliqua (niſi ad hoc ei conſentiatur) appareat amando meritoria, & ſi uixerit pœnitendo purganda: nec ideo peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum eſt etiam octo eſſe genera mendacii, ut Aug. in lib. de Mendacio tradidit. quæ diligenter notanda ſunt, vt appareat quòd mendacium ſit veniale,

Exo. 1.c Ioſue 2.a

Quòd mēdacium obſtetricū & Raab fuit veniale.

Au. in En. cap. 22.

De octo generibus mendacij.

Ad Conſẽtiũ c. 14. in Tomo 4.

& quod damnabile. Primum capitale eſt mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis. ad quod nulla cauſa quiſquam debet adduci. ſecundum, quod tale eſt vt nulli proſit, ſed obſit alicui. Tertium, quod ita prodeſt alteri obſit. Quartum, ſola mẽtiendi fallendique libidine quod maximum mendacium eſt. Quintum, quod fit placendi cupiditate de ſuauiloquio. His omnibus euitatis ſequitur ſextum genus, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: vt ſi quis pecuniam alicuius iniuſtè eſſe tollendam ſciens, vbi ſcit neſcire ſe mentiatur. Septimum, quod eſt nulli obeſt, & prodeſt alicui: vt ſi quis nolens hominem ad mortem quæſiturum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immunditia corporis aliquem tueatur. In his autem tantò minus peccat quiſque dum mentitur, quantò magis à primo recedit. Quiſquis verò aliquod genus eſſe mendacij quod peccatum non ſit, putauerit: decipit ſeipſum turpiter: cùm honeſtum eſſe deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge: quia omne mendacium non eſt à Deo.

Lib. contra mendaciũ ad Conſentium c. 12 in fin. in tomo 4. idem in Enc. c. 18

Quòd ſit mendacium. B

Hic videndum eſt quid ſit Mendacium, & quid ſit mentiri. Deinde, vtrum omne mendacium ſit peccatum, & quare Mendacium eſt (vt ait Auguſt.) falſa ſignificatio vocis cum intentione fallendi. vt ergo mendacium ſit, neceſſe eſt vt falſum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum eſt proprium mentientis, aliud habere clauſum in corde, aliud promptum in lingua.

Quid ſit mentiri. C

In Ench. cap. 18.

Mentiri verò eſt loqui contra hoc quod animo ſentit quiſque, ſiue illud verum ſit, ſiue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mẽtitur: qia loquitur contra quod animo ſentit, id eſt, voluntate fallẽdi. ſed non omnis qui mentitur mẽdacium dicit: quia quod verum eſt loquitur, aliquando mentiendo: ſicut, econuerſo falſum dicẽdo, aliquando verax eſt. Vnde ait Aug. Nemo ſanè mentiens iudicandus eſt, qui dicit falſum quod putat verum: quia quãtùm in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur. Non ergo mendacij arguendus eſt, qui falſa incautus credit, ac pro veris habet. Priusq; econtrario ille mẽtitur, qui dicit verum, quod putat falſum. Quantùm. n. ad animum eius attinet, non verum dicit, quia non quod ſentit dicit, quanuis verũ inueniatur eſſe quod dicit. Nec ille liber eſt à mendacio, qui ore neſciens loquitur verum, ſciens autem voluntate mentitur. Hic quæri ſolet, ſi iudæus dicat Chriſtum eſſe deũ, cùm non ita ſentiat animo, vtrum loquatur mendaciũ? Non eſt mendaciũ quod dicit, & ideo non eſt mendaciũ, mentitur tamen, illud quod verum eſt dicens.

Quòd omne mendacium ſit peccatum. Augu. in

Quòd verò omne mendacium ſit peccatũ. Augu. inſinuat: Mihi, inquit, videtur omne mendaciũ eſſe peccatum, ſed multũ intereſt quo animo, & de quibus rebus quiſq; mentiatur. Nõ enim ſic peccat qui conſulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur, nec tantũ nocet qui viatorem mentiendo in diuerſo itinere mittit, quantũ

qu

qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porrò omne mendaciũ ideo dicẽdum eſt eſſe peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, ſiue illud verum ſit, ſiue putetur & non ſit. Verba enim ideo ſunt inſtituta, nõ vt per ea homines inuicẽ fallant, sed per ea in alterius notitiam ſuas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod ſunt inſtituta, peccatũ eſt. Nec ideo etiã vllum mendacium putandum eſt non eſſe peccatũ, quia poſſumus alicui aliquando prodeſſe mentiẽdo. poſſumus enim, vt prædictum eſt, & furando & adulterando prodeſſe. Mendacium quoque non tunc tantum eſſe poſſumus dicere, quando aliquis læditur. Cùm enim à ſciente dicitur falſum, mendacium eſt ſiue quis, ſiue nemo lędatur. Ecce ex his conſtat omne mendacium eſſe peccatum, non tamen de omni mendacio accipiendum eſt illud pſalm. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium iſto præcepto prohiberi videtur, nec præmiſſa deſcriptione mendacium ioci includi.

Ench.c. in initio. Ibidem c. 22. in initio cap.

Quare oẽ mendaciũ ſit peccatũ. Augu. in Ench. cap. eod.

Quòd non ideo mendacium nõ eſt peccatum quia prodeſt.

Pſal. 5. Sapien. 1. c

Vbi cum periculo erratur, vel non. D

Illud etiam ſciendum eſt, quòd in quibuſdam rebus magno malo, in quibuſdam paruo, in quibuſdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil intereſt ad capeſcendum dei regnum, vtrum credantur an non, vel vtrum vera putentur an falſa, ſiue ſint ſiue non in his errare, id eſt, aliud pro alio putare, non arbitrandum eſt eſſe peccatum, vel ſi eſt, minimum atque leuiſſimum. Et ſunt vera quædam, quamuis non videantur, quæ niſi credantur, ad vitam æternam non poteſt perueniri. Et licet error maxima cura cauendus ſit non modo in maioribus, ſed etiam in minoribus rebus, nec niſi rerum ignorantia poſſit errare, non tamen eſt conſequens vt continuò erret quiſquis aliquid neſcit, ſed quiſquis ſe exiſtimat ſcire quod neſcit. Pro verò enim approbat falſum, quod erroris eſt proprium. Verun tamen in qua re quiſquis erret intereſt plurimum. Sunt enim quæ neſcire ſit melius quàm ſcire. Item nonnullis errare profuit aliquando, ſed in via pedum non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob qui ſe dixit eſſe Eſau, aliter animo ſentiens, vtrum mentitus ſit. De hoc, Auguſt. ait, quod Iacob matre fecit authore vt falleret patrem, ſi diligenter attendatur, videtur non eſſe mendacium ſed myſterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per ſpiritum nouerat myſterium, & ideo propter familiare conſilium ſpiritus ſancti quod mater acceperat à mendacio excuſatur Iacob.

Augu. in Enchi. 19. c. in principio, & c. 21 in initio. Ibid. c. 17.

De Iacob ſi mentitus eſt. Gene. 27. c Lib. contra mendaciũ ad Conſentiũ. c. 18. in medio cap. tom. 4.

DE PERIVRIO.
Diſtinct. XXXIX.

NVNC de periurio videamus. Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. Hic quæritur, Vtrum ſit periurium, vbi nõ eſt mendacium. Quod quibuſdam videtur ex authoritate Hieronymi dicentis, Aduertendum eſt quòd iuſiurandum tres habet comites,

De periurio. Hie-

ron.ſuper Hier. in cõmentario ad ca.4 in principio. & tom. 5. 1. Cor. vl.a

veritatem, iudicium, & iuſtitiam, ſi iſta defuerint, non erit iuramentum, ſed periurium. Vbi autem falſum iuratur, veritas deeſt. Si ergo falſum iuretur, etſi nõ ſit tibi intentio fallendi videtur eſſe periurium, quia deeſt veritas. Quibuſdam placet non eſſe periurium, vbi non eſt mendacium. & ſicut dicitur aliquando falſum ſine mẽdacio, ita iuratur falſum ſine periurio. Falſum fortè dixit Apoſtolus, cùm ſe venturum ad Corinthios promiſit: nec tamen ſicut ei imponebatur, culpam mendacij contraxit, quia ſic animo ſentiebat, etiam ſi iuramento illud firmaſſet, non periurium incurriſſet, quia quantùm in ipſo fuit, verum dixit, & ſi iurationem addidiſſet, quantùm in ſe foret verum iuraſſet, etſi aliter euenerit quàm dixit, Ideo ſicut quis non eſt mendax, niſi aliter ſentiat animo quàm dicit, *ſiue ita ſit ſiue non: ita videtur quibuſdam neminem periurum cõſtitui, niſi aliter ſentiat animo quàm loquitur, ſiue ita ſit, ſiue nõ.

De triplici modo periurij. B

De verbis apoſtoli ſermone. 28. non longe a pr. in to. 10

Sed melius creditur & ille peierare, qui falſum voluntate fallendi iurat, & qui falſum putans quod verum eſt iurat, & qui verum putans quod falſum eſt, iurat: Vnde Augu. Homines falſum iurant vel cùm fallunt: vel cùm falluntur. Aut putat homo verũ eſſe quod falſum eſt, & temerè iurat: aut ſcit vel putat falſum eſſe, & tamen pro verò iurat, & nihilominus cum ſcelere iurat. Diſtant autem illa duo periuria quæ commemorauit. Fac illum iurare, qui verum eſſe putat pro quo iurat, verum putat eſſe, & tamen falſum eſt: non ex animo iſte peierat, ſed fallitur. Hoc pro vero habet quod falſum eſt, non pro falſa re ſciens iurationem interponit. Da aliũ qui ſcit falſum eſſe, & iurat tanquam verum ſit quod ſcit falſum eſſe. Videtis quàm iſta deteſtanda ſit bellua. Fac alium qui putat falſum eſſe, & iurat tanquam verum ſit, & fortè verum eſt. Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominem, & dicit pluiſſe, & tunc pluit ibi, ſed putat non pluiſſe, periurus eſt. Intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo, ream linguam nõ facit, niſi rea mens ſit. His euidenter traditur, quòd tripliciter peierat homo vt ſupra diximus, dum vel ſciens falſum iurat, vel putans falſum, quod verum eſt iurat, vel æſtimans verũ quod falſum eſt iurat. Sed hoc extremum non videtur eſſe periurium, etiamſi periurium nominetur, eo quod falſum iuratur non videtur reus eſſe periurij qui ſic iurat: quia non eſt mens eius rea, & ideo nec lingua. Imò eius mens rea eſt, dum iurare præſumit quod perſpicuè verum non deprehendit. Non ergo omne periurium mendacium eſt, nec omnis qui peierat mentitur: ſed omnis mentiendo iurãs peierat, & omnis qui falſum iurat ſiue mentiens ſiue non, peierat. Cùm verò quis iurat, quod verũ eſt exiſtimans eſſe falſum, quæritur quid ſit ibi periurium. Ipſa enim ſignificatio vocis vera eſt, quia verum neſcienter loquitur. Non ergo ipſa ſignificatio vel falſum vel mendacium eſt, quia vera eſt: & quod verum eſt, periurium non videtur eſſe. Ad hoc dicimus, loqui ſic. ſ. contra mentem, ſub atteſtatione iuramenti

Quæſtio.

Solutio.

menti eſſe periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periurium eſt. Periurium ergo eſt vel iurando loqui falſum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falſum ſine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. Hic opponitur: Si omnis qui falſum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquid, quod tamen non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falſum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici poteſt, quia nõ omnis qui iurat quod falſum eſt, ex quo iurat periurus eſt, ſicut iſte de quo agimus: ſed ex quo propoſitũ mutat vel terminum tranſgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

Oppoſitio.

Determinatio.

An iuratio ſit malum. C

Si autem quæritur, Vtrum iurare ſit malum: Dicimus aliquando malum eſſe, aliquando non. Sponte enim & ſine neceſſitate iurare, vel falſum iurare, peccatum grande eſt. Ex neceſſitate autem iurare, ſcilicet vel ad aſſerendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad perſuadendum auditoribus quod eſt eis vtile, malum non eſt: quia neceſſarium eis eſt. Vnde Augu. Iuramentum faciendum eſt in neceſſarijs, cum pigri ſint homines credere quod eis eſt vtile. Iuratio non eſt bona, non tamen mala cùm neceſſaria, id eſt, non eſt appetenda ſicut bona, nec tamen fugienda tanquam mala, cùm eſt neceſſaria. Non eſt enim contra præceptum dei iuratio. Sed ita intelligitur dominus prohibuiſſe à iuramento, vt quantùm in ipſo eſt quiſque non iuret. Quod multi faciunt, in ore habẽtes iurationem tanquam magnum atque ſuaue aliquid. Apoſtolus enim nouit præceptũ domini, & tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate, vel delectatione iurandi. Quod ergo Chriſtus ait in euangelio, Ego dico vobis, non iurare omnino: ita intelligitur præcepiſſe ne quiſquam ſicut bonum appetat iuramentum, & aſſiduitate iurãdi labatur in periurium. Quod verò addidit, Sit ſermo veſter, Eſt eſt, Non non: bonum eſt & appetendum. Quod autem amplius eſt, à malo eſt, id eſt, ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid ſuades: quæ infirmitas vtiq; malum eſt. Vnde nos quotidie liberari precamur, dicentes, Libera nos à malo. Ideoque non dixit, Quod amplius eſt, malum eſt. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, ſed à malo eſt illius qui aliter non credit, id eſt, ab infirmitate, quæ aliquando pœna eſt, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum, ſuaſit bonum, indulſit neceſſarium.

De ſermone domini in monte. lib. 1. poſt medium li. tom. 4. Augu. in expoſitione 1. cap. ad Galat. in fi. tom. 4. Rom. 1. c Aug. de ſermone domini in monte. Mat. 5. f Ibidem in loco ipræcitato.

De iuramento quod per creaturas fit. D

Quæritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam. Quod non videtur, cùm in lege ſcriptum ſit, Reddes autem domino iuramenta tua: Et Chriſtus in euangelio præcipiat non iurare omnino, nec per cælum, nec per terram, nec per Hieroſolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quaſi paruulis, eſt conceſſum iurare per creatorem, & præceptum. vt ſi iurare contingeret, non niſi per creatorem iurarent, non per creaturam: quia iurantes per angelos & elementa,

Deut. 6. c Mat. 5. f Hier. ſuper Mat. Commẽtario ad. 5. ca. in fine. in tom. 9.

creaturas

creaturas venerabantur honore, & melius erat hoc exhiberi deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit, ſanctis vero, qui in creaturis creatorem venerabantur tantum, non prohibuit: Vnde Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, dei iudicium in eo veneratus, quo poſitus erat in infimis. Chriſtus vero ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur, vel ne per ea iurantes falſum, homines ſe iuramento teneri non putarent.

Gen. 42. c

Quę iuratio magis teneatur, an quæ fit per deum, an quæ fit per euangelium vel per creaturas. E

Si autem quęritur, Quis magis teneatur, an qui per deũ, an qui per euangelium vel per creaturas iurat, Dicimus, qui per deũ, quia per deum hæc ſancta facta ſunt. Vnde Chryſoſt. Si qua cauſa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per deum. Qui verò per euangelium, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt, Stulti, ſcripturæ ſanctæ propter deum factæ ſunt, non deus propter ſcripturas, ita & creaturæ factæ ſunt propter deum.

Quid eſt dicere, per Deum iuro. F

Rom. 1. b
De verbis Apoſtoli ſermone 28. non longe a prin. in tom. 10.

Hic quæritur quid ſit dicere, Per deum iuro. Hoc eſt teſtem adhibere deum. Iurauit enim Apoſtolus dicens, Teſtis eſt mihi deus, acſi dixiſſet, Per deum ita eſt. Vnde Augu. Ridiculũ eſt putare hoc ſi dicas, per deum, iuras, ſi dicas, Teſtis eſt mihi deus, non iuras. Quid eſt enim per deum, niſi teſtis eſt mihi deus, aut quid eſt, teſtis eſt deus, niſi per deum? Quid eſt autem iurare, niſi ius deo reddere quando per deum iuras? Ius ſcilicet veritatis, & non falſitatis. Itẽ, Ecce dico charitati veſtræ. Et qui per lapidem iurat falſum, periurus eſt. quia non lapidem qui non audit: ſed eius creatorem adhibet teſtem. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſcilicet creatorem eius teſtem adhibere. Eſt etiam quoddam genus iuramenti grauiſſimum. quod fit per execrationẽ, vt cùm homo dicit. Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis, ſecundum quem modum accipitur etiam interdum cùm aliquis iurando dicit, Per ſalutem meam, vel per filios meos, & huiuſmodi. obligat. n. hòc deo. Vnde Augu. Cum quis ait, Per ſalutem meam, ſalutem ſuam deo obligat. Cum dicit, Per filios meos, oppignerat eos deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius, ſi verum, verum, ſi falſum, falſum. Et ſicut per hoc iurans, aliquando hoc deo obligat, ita per deum iurans, ipſum adhibet teſtem. In omni ergo iuratione aut deus teſtis adhibetur, aut creatura deo obligatur, & oppigneratur, vt hoc ſit iurare, ſcilicet deum teſtem adhibere, vel deo aliquid oppignerare. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſcilicet creatorem eius teſtem adhibere.

In ſermone eodem.

De illis qui iurant per falſos deos. G

Augu. ad Publicolã epiſt. 154. in princi. & tom. 2.

Poteſt hæc quæritur, Vtrum fide eius vtendum ſit, qui per dæmonia vel idola iurauerit. De hoc Aug. ſcribẽs ad Publicolam ait, Te prius cõſiderare volo, vtrũ ſi quiſpiã per deos falſos iurauerit,

& fidem

& fidem non ſeruauerit, non tibi videatur bis peccaſſe. Bis vtique peccauit, quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideoque qui vtitur fide illius quem cõſtat, iuraſſe per deos falſos, & vtitur fide illius non ad malum ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, qui per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit. Et ſine dubitatione minus malum eſt per deos falſos iurare veraciter, quàm per deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis ſanctus eſt, tanto magis eſt pœnale periurium.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non eſt obſeruandum, nec votum, nec promiſſio iniuſte facta. H

NVNC ſupereſt videre, Vtrum omne iuramentum implendũ ſit. Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, potiùs eſt mutandum quàm implendum. Vnde Ambro. Eſt contra officium dei nonnunquam promiſſum ſoluere ſacramentum: vt Herodes fecit. Item Iſidorus, In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incaute vouiſti, ne facias: impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Idem, Nõ eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incaute promittitur: vt ſi quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tollerabilius enim eſt non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupro. Item Beda, Si quid nos incautius iurare contigerit, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, libere illud ſalubriori conſilio notandum nouerimus, ac magis inſtante neceſſitate peierandum eſſe nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen grauius eſſe diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum ſtultum ſed ad primam interceſſionem Abigail fœminæ prudentis remiſit minas, reuocauit enſem in vaginam: nec aliquid culpæ ſe tali periurio contraxiſſe doluit. Item Augu. Quòd Dauid iuramentum per ſanguinis effuſionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temere, ſed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliiſque pluribus oſtenditur quædam iuramenta non eſſe ſeruanda: & qui ſic iurat, vehementer peccat, cum autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat, & quia iniuſte iurauit, & quia facit quod non debet.

Beda Homil. 44. In libr. de officijs 22. q. 4. cap. Eſt etiam Mar. 4. d Mat. 14. a Libr. 2. de ſummo bono cap. 31. In lib. ſententiarum. Ibidem. c. non eſt obſeruandum In Hom. 43. ibidem cap. Si aliquid 1. Re. 25. b In ſermone quodã. 22. q. 4. c. Quod Dauid.

Si eſt periurus qui non facit quod incaute iurauit. I

QVI vero mutat, Vtrum periurus debeat dici ſolet quæri. Beda ſupra tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes etiam Apocriſadius orientalium ſedium dixit, Sermo patris noſtri Sophronij

ſignificat,quod melius eſt iurantem peierare,quàm ſeruare ſacramentum in fractione ſanctarum imaginum.Sed periurium dicitur tale iuramentum non obſeruatum:& peierare dicitur qui non implet quod falſum iurat, non quia inde reus ſit quòd non obſeruat, ſed quia iurauit iniuſtum,ex quo reus eſt,ſicut ille qui peierat.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conſcientię teſtis eſt,ita hoc accipit,ſicut ille cui iuratur,intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen Dei in vanum aſſumit,& proximum dolo capit.

Iſidor.in lib.2.ſententiarum. 22.q.2.c quacunq;

De illo qui cogit aliquem iurare. L

Quæritur etiam ſi peccat qui hominem iurare cogit. De hoc Auguſt. Qui exigit iurationem,multum intereſt ſi neſcit illum iuraturum falſum,an ſcit.Si enim neſcit & ideo dicit, Iura mihi,vt fides ei ſit:non eſt peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si uero ſcit eum feciſſe,& cogit eum iurare,homicida eſt. Idem,Qui prouocat hominem adiurationem, & ſcit eum falſum iurare, vincit homicidam:quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, imo duas animas,& eius quem iurare prouocauit,& ſuam.

De verbis Apoſtoli ſermone 28. non longe a fine, & in tom.10. In ſermone de decollatione Ioannis ibidē.c. ille qui hominem.

Ex concilio Aurelianenſi. M

Sancta ſynodus decreuit, niſi pro pace facienda, ut omnes fideles ieiuni ad ſacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEPTO SECVNDAE TABVLAE.

Diſtinct. XL. A

De dis duorum pręceptorum, in quibus prohibetur duplex concupiſcentia.

Sextum pręceptum eſt, Non deſiderabis vxorem proximi tui.Septimum eſt,Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum,non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiſcendis rebus proximi, vnum eſſe cum eo quo dicitur, Non furaberis:& præceptum de non concupiſcenda vxore, unum eſſe cum eo quod dicitur.Non mœchaberis. oterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, ubi de non concupiſcenda re proximi præcipitur:& in eo quod dictum eſt, Non mœchaberis, poterat illud intelligi,Non concupiſces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi ipſa opera notata ſunt & prohibita.in his vero extremis ipſa concupiſcentia.multum ergo differunt illa ab iſtis.Vnde illi pręcepto nō mœchandi fit ſuperadditio in euangelio: vbi omnis concupiſcentia mœchandi prohibetur. Sed non hic prohibeatur concupiſcentia alienæ vxoris,& alienæ rei:quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur ſecundum cæremonialia,nō ſecundum moralis. Vel quia in lege non eſt generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiſcentiæ,ut in euangelio.

Aug.ſuper Exod.q.3. in to.4.

Mat.5.d

Quare lex comprimere dicitur non animū ſed manū.

Quid

Quid ſit litera occidens. B

Si vero quæritur, quam dicat Apoſtolus literum occidentem. Ea certe eſt decalogus: qui non dicitur litera occidens, eo quòd mala ſit lex: ſed quia prohibens peccatum auget concupiſcentiam, & addit præuaricationem niſi liberet gratia. quæ gratia non ſic abũdat in lege, vt in euangelio. Vel ſecundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona eſt, & tamen occidit ſine gratia, cum ſit virtus peccati quę iubet quod ſine gratia impleri non poteſt. Gratia autem deerat, & ideo litera occidens erat. Diſtat autem euangelij litera a litera, quia diuerſa ſunt promiſſa ibi terrena, hic cæleſtia promittuntur. Diuerſa etiam ſacramenta: quia illa tantum ſignificabant, hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuerſa, quantum ad cæremonialia. Nam quantum ad moralia ſunt eadem, ſed plenius in euangelio continentur. Audiſtis decem cordas pſalterii vtique ſexui impoſitas: quæ charitate tangendę ſunt, vt vitiorum feræ occidantur.

2. Cor. 3.b

De legis et euangelij diſtantia.

TITVLI LIB. IIII.

DISTINCTIO I.

DE ſacramentis 237.A
Quid ſit ſacramentum 237.B
Quare inſtituta ſunt ſacramenta.238 ibidem.C.D
De differentia ſacramentorum veterum & nouorum 238.E
De circuncifione ibidem.F
Quod remediũ illi habuerunt qui fuerunt ante circuncifionem ibid.G
De inſtitutione circuncifionis ; & de cauſa ibid.H.I.K
De paruulis defunctis ante diẽ octauũ quo fiebat circũciſio. 239.L

Diſtinct. 2.

De ſacramentis nouæ legis ibi. A.B.C
De baptiſmo ibid.D
Quid vtilitatis baptiſmus Ioannis habuit ibid.E
De forma baptiſmi Ioannis ibid.F

Diſtinct. 3.

Quid ſit baptiſmus 240.A
De forma baptiſmi ibidem.B
Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus ibid.C.D.E
De inſtitutione baptiſmi 241.F.G
Quare in aqua tantum fiat 241.H
De immerſione quoties fieri debeat ibid.I
Quando circunciſio amiſit vim ſuam ibi.K
De cauſa inſtitutionis baptiſmi ibid.L.M

Diſtinct. 4.

De illis qui ſuſcipiunt ſacramentum & rem : & rem & non ſacramentum:& ſacramentum & non rem 242.A
De ficte accedentibus ibid.B
Quomodo intelligatur illud quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chiſtum induiſtis 243.C
Quòd paſſio ſupplet vicem baptiſmi,& fides,& contritio. ibi.D.E
Quid profit baptiſmus cum fide accedentibus ibi.F
Cuius rei ſit ſacramentum baptiſmi quem recipit iuſtus. 244.G.H

Diſtinct. 5.

Quòd baptiſmus æquè bonus eſt a bono vel a malo, datus bono vel malo 244.A
De poteſtate baptiſmi & miniſterio 245.B
Quę fuit poteſtas baptiſmi quam Chriſtus potuit dare ſeruis ,& non dedit 234.C

Diſtinct. 6.

Quibus liceat baptizari 246.A
Quod nullus in materno vtero baptizatur ibid.B
Vtrum baptiſmus ſit cum verba corruptè proferuntur ibid.C.D
De illo qui pro ludo immergitur 247.E.F
De reſponſione patrinorum ibid.G
De cathecíſmo & exorciſmo 247.H

Diſtinct. 7

De ſacramento confirmationis quod non niſi a ſummis ſacerdotibus tradi poteſt 248.A
Vtrum hoc ſacramentum dignius ſit baptiſmo ibid.B

Diſtinct. 8.

De ſacramento altaris 248.A
De inſtitutione huius ſacramenti ibid.B
De forma ibidem.C
De ſacramento & re 249.D

Diſtinct. 9.

De duobus manducandi modis 249.A
De errore illorum qui dicunt Chriſtum tantũ a bonis ſumi. 250.B
De intelligentia quorundam verborum ambiguorum 250.C

Diſtinct. 10.

De hæreſi illorum qui dicunt corpus Chriſti non eſſe in altari, niſi in figura vel in ſigno 250.A.B.C
De ſanctorum teſtimoniis quibus probatur verum corpus chriſti eſſe in altari 251.D.E

Diſtinct. 11.

De modo conuerſionis 252.A
Quomodo dicitur corpus Chriſti confici de ſubſtantia panis. 252. B.C.D
Quare ſub alia ſpecie ſumatur 253.E.F
Quare aqua miſceatur vino 253.G
Quale corpus dedit Chriſtus diſcipulis in cœna ibi.H

Diſtinct. 12.

Vbi illa accidentia fundentur 254.B
De fractione & partibus ibid.B.C
De confeſſione Berenga ibi.D.E
Quid illę partes ſignificent 254.F
Si Chriſtus immolatur in altari quotidie, & an ſit ſacrificium quod a ſacerdote geritur 255.G
De cauſa inſtitutionis 255.H

Diſtinct. 13.

Si hoc ſacramentum conficiatur ab hęreticis vel excommunicatis 255.A
Quid facit hæreticum, quid ſit hęreticus 256.B

Diſtinct. 14.

De pœnitentia 256.A.B

Vnde dicitur pœnitentia. ibidem.
De ſolenni & vnica pœnitentia. 258.C
Quòd peccata ſæpe dimittuntur per pœnitentiam. 258.D

Diſtinct. 15.

Quod pluribus irretitus peccatis non poteſt vere de vno pœnitere, niſi de omnibus pœniteat. 259.A.B
De generibus eleemoſynæ. 260.C
Vtrum bona quæ fiunt ab aliquibus malis valeant ad meritum vitæ cum fuerint conuerſi ad bonum. 261.D.E.F.G

Diſtinct. 16.

De tribus in pœnitentia conſiderandis, ſcilicet compunctione, cõfeſſione, & ſatisfactione. 262.A
Quæ ſit ſatisfactio falſa. 263.A
De tribus actionibus pœnitentiæ. ibidem.C
De ſatisfacti. venialium. ibidem.D

Diſtinct. 17.

Vtrum ſine confeſſione dimittantur peccata. 26.A.B
Si ſufficit ſoli deo confiteri. 265.C
Quòd nõ ſufficit ſoli deo cõfiteri, ſi poſſit ſacerdoti cõfiteri. 265.D
An ſufficiat confiteri laico. 266.B
Ad quid valeat confeſſio. 267.F

Diſtinct. 18.

De remiſſione quam præſtat ſacerdos. 267.A
De clauibus. ibidem.B
De vſu clauium. 268.C
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere. ibidem.D
Quomodo ſacerdotes dimittunt peccata vel retinent. 268.E
Quomodo ſacerdotes ligant vel ſoluunt a peccatis. 269.F
Quomodo intelligendum ſit illud, quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. ibidem.G.H
Quæ ſunt interiores tenebræ & interior macula. 270.I

Diſtinct. 19.

Quando hę claues dantur & quibus. 270.A
Vtrum per indignos transfundatur gratia dignis. ibidem.B.C
Qũo intelligẽdũ ſit, maledicam benedictionibus veſtris. 271.D
Qualis eſſe debeat iudex eccleſiaſticus. ibidem.E

Diſtinct. 20.

De his qui in fine pœnitent. 272.A
De his qui pœnitentiam non complent. ibidem B
De illo cui ſacerdos in diſcretus iniũgit pœnitẽtiã paruã. 273.C
Quòd morientibus non eſt imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda. ibidem.D
Quòd non eſt pœnitentia neganda vel reconciliatio in neceſſitate. 273.E
Quòd presbyter non reconciliet aliquem inconſulto epiſcopo niſi in neceſſitate. ibidem.F

An oblatio eius ſit recipienda qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte 274.G

Diſtinct. 21.

De peccatis quę poſt hanc vitam dimittuntur 274.A
De igne purgatorio quo alij citius, alij tardius purgantur 274.B
Quid ſit ędificare aurum, argentum, lapidem præcioſum ibid.C
Quòd aliquis uere pœnitet etſi non de omni ueniali 275.D
Quid proſit generalis confeſſio 275.E
Quòd nemo debet confiteri peccata quæ non fecit ibid.F
De pœna ſacerdotis qui peccata confitentis publicat ibi.G

Diſtinct. 22.

Si peccata dimiſſa redeant 276.A.B
Quid ſit ſacramentum & res 276.C

Diſtinct. 23.

De ſacramento unctionis extremæ 276.A
A quibus fuerit hoc ſacramentum inſtitutum 277.B
De iteratione huius ſacramenti ibi.C

Diſtinct. 24.

De ordinibus eccleſiaſticis, & quot ſint 277.A
Quales aſſumendi ſunt ad clerum ibid.B
De oſtiarijs 278.C
De lectoribus ibi.D
De exorciſtis idi.E
De acolytis 279.F
De ſubdiac. & diac. ibi.G.H
De presbyteris 279.I
Quid appelletur ordo 280.K
De nominibus dignitatis, & officijs ibid.L
De quadripartito epiſcoporum ordine ibi.M

Diſtiuct. 25.

De ordinatis ab hæreticis 281.A.B.C
De ſimonia vnde dicitur, & quid ſit 282.D
De his qui a ſimoníacis ordinantur ſcienter uel non ibi.E
De his qui dicunt ſe emere corporalia & non ſpiritualia ibi.F
De diſtinctione ſimoniacorum ibi.G
De his qui uiolenter ab hæreticis uel aliis ſimoniacis ordinantur. ibi.H.I

Diſtinct. 26.

De ſacramento coniugii 283.A
De inſtitutione & eius cauſa ibid.B
Quando ſecundum pręceptum & ſecundum indulgentiam contractum ſit coniugium ibi.C
Quibus modis accipitur indulgentia ibi.D
Quòd nuptiæ bonæ ſint ibi.E
Cuius rei ſacramentum ſit coniugium ibi.F.G

FF Diſtinct.

Diſtinct. 27.

Quæ ſunt conſideranda in coniugio 284.A
Quid ſit coniugium ibid.B
De conſenſu qui efficit coniugium ibi.C.D
Quando incipit eſſe coniugium ibid.E
De opinione quorundam qui dicunt coniugium non eſſe ante carnalem copulam 285.F
Quòd ſponſa poteſt eligere monaſterium ſine conſenſu ſpōſi. ibidem.G
Quòd coniugatus ſine coniugis conſenſu nequit profiteri continentiam ibi.H
De adulterinis coniugiis ibi.I
Quòd multipliciter ſponſus & ſponſa accipitur 286.K.L.M
Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quæ non ibid.N

Diſtinct. 28.

Si conſenſus de futuro etiam iuramento firmatus faciat coniugiū. ibidem.A
De his quæ pertinent ad ſubſtantiam, & ad decorem ſacramenti. 287.B
Vtrum conſenſus ille qui facit matrimonium, ſit de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio 287.C

Diſtinct. 29.

Quòd non eſt conſenſus legitimus vbi eſt coactio 288.A.B

Diſtinct. 30.

De errore qui euacuat conſenſum ibi.A
De coniugio Mariæ & Ioſeph ibid.B.C
De finali cauſa coniugii 289.D
Quod malus finis non contaminat ſacramentum ibid.E

Diſtinct. 31.

De tribus bonis coniugii ibid.A
De duplici ſeparatione ibi.B.C
De his qui procurant venena ſterilitatis 290.D
Quando ſint homicidę qui procurant abortum ibi.E
De excuſatione coitus, qui ſit per bona coniugii ibid.F
De indulgentia quam fecit Apoſtolus 291.G
De carnis delectatione quæ peccati ſit, vel non ibi.H

Diſtinct. 32.

De ſolutione carnalis debiti 292.A
De continentia ex communi conſenſu ſeruanda ibid.B
Quando ceſſandum ſit a coitu 293.C.D
Quibus temporibus non ſint celebrandæ nuptiæ ibid.E

Diſtinct. 33.

De diuerſis legibus coniugii ibid.A
Vtrum Ioannis virginitas ſit præferenda caſtitati Abrahæ 294.B
Quæ erat conſuetudo coniugii ſub lege ibid.C
Cui licebat tunc plures habere, vel non ibi.D

De

De virginitate mentis & carnis ibi.E

Diſtinct. 34.

De perſonis legitimis 294.A
De frigidis ſeparandis,vel non 295.B
De his qui maleficiis impediti coire nequeunt ibi.C
De furioſis ibi.D
De his qui dormiunt cum duabus ſororibus ibid.E
Quòd non eſt dimittenda vxor pro aliqua macula corporis ibi.F

Diſtinct. 35.

De iure viri & mulieris 296.A
Quòd fornicariam nequid dimittere vir,niſi ipſe expers fuerit fornicationis & econuerſo ibi.B
De reconciliatione eorum qui propter fornicationem ſeparantur 297.C.D.E
De illis qui ante coniunctionem ſe polluerunt per adulteriū. ibidem.F.G

Diſtinct. 36.

Verum propter extremam conditionē poſſit fieri ſeparatio. 297.A
De copulatione viri & ancillæ diuerſorum dominorum ibid.B
De viro qui ſe facit ſeruum vt diuidatur ab vxore ibi.C
De ætate contrahentium ibid.D

Diſtinct. 37.

In quibus ordinibus nequeat contrahi matrimonium 298.A
De interfectoribus ſuarum coniugium ibi.B

Diſtinct. 38.

De votis & votorum differentia ibi.A.B
De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt 299.C
Quòd grande malum ſit adulterium ibi.D.E

Diſtinct. 39.

De diſpari cultu 300.A
De coniugio fidelis,& infidelis & duorum infidelium ibid.B
De fornicatione ſpirituali propter quam dimitti coniunx poteſt. ibidem.C
Pro quibus peccati poſſit fieri ſeparatio vel non 301.D
Quando licet fideli aliam ducere vel non ibi.E.F.G
Verum coniugium inter infideles ſit ibid.H.I

Diſtinct. 40.

De cognatione carna. ibi.A
De computatione graduum conſanguinitatis ibi.B
Quare ſex gradus computantur ibi.C

Diſtinct. 41.

De gradibus affinitatis 302.A
De variis traditionibus affinitatis 303.B
Si coniugium ſit inter eos qui nota cōſanguinitate diuidūt.ibi.C
Quibus perſonis teſtificantibus ſint dirimenda coniugia ibi.C
Quid ſit fornicatio,& quid ſtuprum ibid.D

Diſtinct. 42.

De ſpirituali cognatione 304.A
Qui ſint filii ſpirituales ibi.B.C
De copula ſpiritualium vel adoptiuorum & natnralium filiorum. 305.D.E.F
Si cui liceat duas commatres ducere unam poſt aliam ibi.G
Si uir & uxor ſimul tenere ualeant pueɹum ibi.H.I

Diſtinct. 43.

De reſurrectione & iudicii conditione 306.A.B.C
De memoria electorum ſi tunc præterita mala teneat ibi.D
De his qui uiui reperiuntur 307.E
Quomodo intelligitur Chriſtus iudex uiuorum & mortuorum. ibid.F

Diſtinct. 44.

De ętate & ſtatura reſurgentium 307.A.B.C
Vtrum reproborũ corpora cum deformitatibus reſurgant quas hic habuerunt 308.D
Quòd non conſumentur malorum corpora quæ tunc ardebunt. ibidem E
Si dęmones corporali igne cremantur ibi.F.G
De abortiuis fœtibus & monſtris 309.H

Diſtinct. 45.

De diuerſis animarum receptaculis poſt mottem 309.A.B
De officiis ſepulturæ 310.C.D.E
Quomodo ſancti,& glorificati, vel Angeli audiunt preces ſupplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ibi.F.G

Diſtinct. 46.

Si ualde malis præſtatur mitigatio pœnæ 311.A
De occulto iudicio Dei 311.B
Quare quædam opera dicuntur iuſtitiæ,quædam miſericordiæ uel bonitatis Dei 312.C.D.E

Diſtinct. 47.

De ſententia iudicii 313.A.B
De ordinibus eorum qui erunt in iudicio ibi.C
De ordine iudicii & miniſterio angelorum 314.D.E

Diſtinct. 48.

De forma iudicis 314.A.B
Quare ſecundum formam ſerui dicitur Chriſtus ſuſcitaturus corpora 314.C
De loc iudicii 315.D.E

Diſtinct. 49.

De differentia manſionum in cęlo & in inferno 317.A.B
Si quid cognoſcitur ab aliquo quod non intelligent omnes. ibidem.C.D
Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iudicium 317.E

Diſtinct. 50.

Si mali in inferno peccabunt 317.A
Quare dicuntur tenebræ exteriores 317.B
Si damnatorum animæ notitiam habeant eorum quæ hic fiunt. 318.C
De Lazaro & diuite ibi.D
Si boni & mali inuicem ſe uideant ibi.E
De chaos inter bonos & malos ibid.F
Vtrum uiſa impiorum pœna minuat uel augeat gloriam bonorum 319.G

FINIS.

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS
SENTENTIARVM LIBER IIII.

DE SACRAMENTIS ET SIGNIS SACRAMENTALIBVS.

Diſtinct. I. A

De ſacramentis in generali. Luc. 10. f

De ſacramentis vbi quatuor conſiderãda ſunt.

SAMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius ſacramentorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati & actualis vulnera ſacramentorum remedia Deus inſtituit. De quibus quatuor primo conſiderãda occurrunt. Quid ſit ſacramentum, Quare inſtitutum, In quibus conſiſtat, & conficiatur. Et quæ ſit diſtantia inter ſacramenta veteris & nouæ legis.

Quid ſit ſacramentum. B

Augu. in 10. lib. de ciui. c. 55.

Sacramentũ quid ſit

Augu. de doct. Chri. li. 2. ca. 1.

Ibidem.

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Dicitur tamen ſacramẽtum etiã ſacrũ ſecretũ, ſicut ſacramentũ diuinitatis: vt ſacramentum ſit ſacrũ ſignans, & ſacrũ ſignatũ: ſed nunc agitur de ſacramento ſm ꝙ eſt ſignũ. Itẽ ſacramentũ eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Signũ vero eſt res præter speciẽ quã ingerit ſenſib. aliquid aliud ex ſe faciẽs in cogitationẽ venire. Signorũ vero alia ſunt naturalia, vt ſumus ſignificãs ignẽ, alia data. Et eorũ quæ data ſunt, quędam ſunt ſacramẽta, quædã nõ. Omne. n. ſacramentũ eſt ſignũ, ſed nõ econuerſo. Sacramentũ eius rei ſimilitudinẽ gerit, cuius ſignũ eſt. Si enim ſacramẽta non haberẽt ſimilitudinẽ rerũ quarũ ſacramenta ſunt, proprie ſacramenta nõ dicerẽtur. Sacramẽtũ. n. proprie dicĩ quod ita ſignũ eſt gratiæ Dei, & inuiſibilis gratiæ forma, vt ipſius imaginẽ gerat, & cauſa exiſtat. Nõ ergo ſignificãdi tantũ gratia ſacramẽta inſtituta ſunt, ſed ẽt ſanctificandi. Quæ enim ſignificandi gratia tantum inſtituta ſunt, solum ſigna ſunt, & non ſacramenta: ſicut fuerunt ſacrificia carnalia & obſeruãtiæ cęremoniales veteris legis, quæ nunquã poterant iuſtos facere offerentes, quia vt ait Apoſtolus, Sanguis hircorũ & taurorũ & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificabat ad emundationẽ carnis, non animæ. Nã inquinatio illa erat cõtactus mortui, Vnde Au. Nihil aliud intelligo inquinationem quã lex mundat, niſi contactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immũdus erat septẽ diebus, ſed purificabatur ſecundũ legem die tertio & ſeptimo, & ita mundus erat vt iam intraret in templũ. Mundabant etiã interdũ a corporali lepra illa legalia

Quòd differunt ſignũ & ſacramentũ.

Quid ſit proprie ſacramentũ.

Quòd legalia melius dicuntur ſigna quam

galia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iuſtificatus eſt, vt ait Apoſtolus, etiam ſi in fide charitate fierent. Quare? quia impoſuit ea deus in ſeruitutem, non in iuſtificationem, & vt figura futuri eſſent: volens ſibiipſi potiùs offerri ea, quàm idolis. Illa ergo ſigna erant, ſed tamen & ſacramenta: licet minus propriè in ſcripturis ſæpe vocantur: quia ſigna erant rei ſacræ, quam vtique non præſtabant. Illa autem Apoſtolus opera legis dicit, quæ tantùm ſignificandi gratia, vel in omnis inſtituta ſunt.

ſacramētū. Leui.16.c Heb.9.d Num.10.c in quæſt. ſuper numeros cap.33. in tom.4. ad Ro.3.c & 4.b. & Gal.2.d

De cauſa inſtitutionis ſacramentorum. C

Triplici autem de cauſa ſacramenta inſtituta ſunt, propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo inſenſibilibus rebus quæ natura infra ipſum ſunt, ex præcepto creatoris ſe reuerendo ſubijcit, ex hac humilitate & obedientia deo magis placeat, & apud eum mereatur, cuius imperio ſalutē quærit in inferioribus ſe, etſi non ab illis ſed per illa à deo. Propter eruditionem etiam inſtituta ſunt, vt per id quod foris in ſpecie viſibili cernitur, ad inuiſibilem virtutem quę intus eſt, cognoſcendam, mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum ſine medio deum videbat, per peccatum adeo habuit, vt nequaquā diuina queat capere, niſi humanis exercitatus. Propter exercitationem ſimiliter inſtituta ſunt: quia cùm homo ocioſus eſſe non poſſit, proponitur ei vtilis & ſalubris exercitatio in ſacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Nō enim facile capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieronymus monet: ſemper aliquid operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

ad Ro.3.d Act.10.c Hoc eſt onus quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus. Prima cā. Secunda cauſa. Tertia cauſa. In epi. ad Ruſticū. de forma viuendi, in tomo.1.in medio epi.

De triplici genere exercitationis. D

Sunt aūt exercitationū tres ſpēs. Vna ad ædificationē animæ pertinet: Alia ad corporis fomentū: Alia ad vtriuſq; ſubuerſionē. Cùm igitē abſq; ſacramentis (quibus nō alligauit potentiā ſuā deus) homini gratiam donare poſſet, prædictis de cauſis ſacramenta inſtituit. Duo autem ſunt in quibus ſacramentū conſiſtit, ſcilicet verba, & res. Verba, vt inuocatio trinitatis: Res vt aqua, oleū & huiuſmodi.

In quibus conſiſtit ſacramentū.

De differentia ſacramentorum veterum & nouorum. E

Iā videre reſtat differentiā ſacramentorū veterū & nouorū: vt ſacramēta vocem⁹ q̄ antiquitus res ſacras ſignabāt, vt ſacrificia & oblationes, & hmōi. Eorū aūt differentiā breuiter Aug. aſſignat dicens, quia illa promittebāt tantū & ſignificabant: hæc aūt dant ſalutem.

In expoſitione tituli pſal. 73. in tomo. 8.

De circuncisione. F

Fuit tn̄ inter illa ſacramenta ſacramtntū quoddā .ſ. circūciſionis, idē conferens remediū contra peccatū, qd' nunc baptiſmus pſtat. Vnde Aug. Ex quo inſtituta eſt circuncisio in populo dei, quę erat tūc ſignaculū iuſtitiæ fidei, ad purgationē valebat magnis & paruulis originalis veteriſq; peccati: ſicut baptiſmus ex illo valere cœpit ad innouationē hoīs, ex quo inſtitutus eſt. Itē Beda, Idē ſalutiferæ curationis auxiliū circūciſio in lege cōtra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere, reuelatę gratiæ tpe conſueuit,

Ad Valeriū li.2. de nuptijs & cōcupiſcentia c.11. in fin. in to.7. ſuper euā. Luc.2.

Et poſtquam impleti ſunt dies.

excepto quòd regni cœleſtis ianuam nondum intrare poterant: tamen in ſinu Abrahę poſt mortem requie beata conſolati, ſupernę pacis ingreſſum ſpe fœlici expectabant. His apertè traditur, per circunciſionem ex quo inſtituta fuit, remiſſionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à deo præſtitam, ſicut nunc per baptiſmum datur.

De viris qui fuerunt ante circunciſionem, & de fœminis quę fuerunt ante & poſt. G

Quæritur autem de viris qui fuerunt ante circunciſionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt, quod remedium contra peccatũ habuerint. Quidam dicunt ſacrificia & oblationes eis valuiſſe ad remiſſionem peccati. Sed melius eſt dicere, illos qui de Abrahã prodierunt, per circunciſionem iuſtificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel ſuam ſi adultæ erant, vel parentum ſi paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circunciſionem, paruulos in fide parentum: parentes verò per virtutem ſacrificiorum, ſcilicet quam intelligebant ſpiritualiter in illis ſacrificiis, iuſtificatos. Vnde Grego. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circunciſionis.

in.4. mora. cap. 2.

De inſtitutione & cauſa circunciſionis. H

Gen. 17.e

Ioſue 5.d

Quare data fuit circunciſio.

Gene. 22.d

Quare in carne præputij,

Hic dicendum eſt in quo inſtituta fuerit circunciſio, & quare, & cur mutata per baptiſmum. Abraham primus mandatum circunciſionis habuit, ad probationem obedientiæ: nec ei ſoli præcepta fuit circunciſio, ſed & ſemini eius, id eſt, omnibus Hebræis: quæ fiebat ſecundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputii. Data autem fuit circunciſio pluribus de cauſis, ſcilicet vt per obedientiam mandati Abraham placeret deo, cui per præuaricationem Adam diſplicuerat. Data etiam fuit in ſignum macula magnæ fidei Abrahæ, qui credidit ſe habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde vt hoc ſigno à cæteris nationibus diſcerneretur populus ille. In carne verò præputij ideo iuſſa eſt fieri circunciſio, quia in remedium inſtituta eſt originalis peccati, quod à parentibus trahimus per concupiſcentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur, & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo ſenſit, decuit vt ibi ſignum obedientiæ acciperet.

Quare die octauo, & petrino cultro. I

Gene. 17.e & d. Ioſ.5 & habetur 25 q.1. pa. bis ita.

Fiebat autem octauo die petrino cultro, quia & in reſurrectione communi & octaua ætate futura, per petram Chriſtum omnis ab electis abſcindetur corruptio: & per Chriſti reſurrectionem octaua die factam, circunciditur à peccatis anima cuiuſque in eum credentis: duæ ergo res ſunt illius ſacramenti.

Quare in baptiſmum mutata ſit circunciſio. K

Magiſter hic non tenetur.

Ideo autem mutata eſt circunciſio per baptiſmum, quia ſacramẽtum baptiſmi communius eſt & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata ſolum dimittebantur, ſed nec gratia

ad

ad bene operandum adiutrix, nec virtutum poſſeſſio vel augmentum ibi præſtabatur, vt in baptiſmo: vbi non tantummodo abolentur peccata, ſed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcundat, etiam fructificantes ampliori vbertate donat. Quia quantuncunque per fidē & charitatem antè habitam aliquis iuſtus ad baptiſmum accedit, vberiorem ibi recipit gratiam: ſed non ita in circuncilione. Vnde Abrahæ per fidem iam iuſtificato ſignaculum tantùm fuit, nihil ei intus contulit. *Pſal. 22.* *Ad Rom. 4.b*

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

Si verò quæritur de paruulis qui ante diem octauum moriebantur, antequàm fiebat circuncifio ex lege, vtrum ſaluarentur vel nō. Idem poteſt reſponderi quod ſentitur de paruulis ante baptiſmum defunctis: quos perire conſtat. Vnde Beda, Qui nunc per euangeliū ſuum terribiliter & ſalubriter clamat, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum dei: ipſe dudum clamabat per ſuam legem, Maſculus cuius præputij caro circunciſa non fuerit, anima illa peribit de populo ſuo: quia pactum meum irritum fecit. Fortè tamen ſub lege ingruente, neceſſitate mortis ante octauum diem circuncidebant ſine peccato filios, ſicut modo fit in eccleſia de baptiſmo. *Non tenetur hic Magiſter 2. Super Lucam* *Ioan. 3. a* *Gene. 17. f*

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

Diſtinct. I I. A

IAM ad ſacramēta nouæ legis accedamus: quæ ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Panis benedictio, id eſt, Euchariſtia, pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptiſmus: alia in remedium tantùm ſunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Euchariſtia, & Ordo. *De ſacramentis in ſpeciali.* *Non tenetur hic Magiſter.*

Quare mox poſt hominis caſum non fuerint inſtituta. B

Si verò quæritur quare non fuerint hæc ſacramenta inſtituta mox poſt hominis lapſum, cum in his ſit iuſtitia & ſalus: Dicimus non ante aduentum Chriſti, qui gratiam attulit, gratiæ ſacramenta fuiſſe dāda, quæ ex ipſius morte & paſſione virtutem ſortita ſunt. Chriſtus autem venire noluit, antequàm homo de lege naturali & ſcripta conuinceretur, quòd neutra iuuari poſſet. *Hug. lib. 1. parte. 2. c. 8* *Gene. 2. d*

Quòd ſacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Fuit tamen coniugium ante peccatum inſtitutum, non vtique propter remedium, ſed ad ſacramentum, & ad officium: poſt peccatum verò fuit ad remedium contra carnalis concupiſcentiæ corruptelam: de quo ſuo loco tractabimus.

De baptiſmo. D

Nunc verò de baptiſmi ſacramento videamus, quod inter nouæ gratiæ ſacramenta primum eſt. Baptiſmum igitur Chriſti Ioannes ſuo baptiſmo prænunciauit: qui primus baptizaſſe legitur, ſed in aqua, *De baptiſmo Ioan.* *Mat. 3. e*

diffe-rentia baptiſmi Ioā. & Chriſti aqua, non in ſpiritu, ſicut ipſe ait: Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptiſmus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remisſionē: baptiſmus verò Chriſti in remisſionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: ſecundum illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata ſua. Sed in baptiſmo Ioannis non dabatur peccatorum remisſio, quæ data eſt in Chriſti baptiſmo.

Act. 19.a Ioan. 1.d Mat. 3.b Mar. 1.b Luc. 3.b

Quid vtilitatis habebat baptiſmus Ioannis. E

Quare dictus eſt baptiſmus Ioannis. Mat. 21.c

Ad quid ergo vtilis erat baptiſmus Ioannis? Quia homines vſu babtizādi præparabat ad baptiſmū Chriſti. Sed quæritur, Quare dictus eſt baptiſmus Ioannis: ſicut veritas dicit, Baptiſmus Ioānis vnde eſt? Quia ibi Ioannis operatio tantū viſibilis erat, exteriùs lauātis, non inuiſibilis gratia dei interiùs operantis. Sed tñ & illa Ioānis operatio à deo erat, & baptiſmus ille à deo erat, nō ab homine tantū: ſed hominis dictus eſt, quia nihil ibi gerebatur, quod nō ageret homo. Si verò quæritur an ſacramentū fuerit: ſatis poteſt concedi ex eo ſenſu, quo legalia ſigna dicuntur ſacramenta. Significabat. n. baptiſmus Ioannis rem ſacram, ſcilicet baptiſmum Chriſti: qui non tantùm eſt pœnitentię, ſed & remisſionis peccatorum.

De forma baptiſmi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

Hic conſiderandum eſt, ſi baptizati à Ioanne iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, & qua forma verborum vſus ſit Ioannes. Illi qui baptizati ſunt a Ioāne, neſcientes ſpiritū ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſteà baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Baptiſmus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hierony. ſuper Iohelem, Qui dicit ſe in Chriſtum credere, & non credit in ſpiritum ſanctum, nondum habet claros oculos, Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id eſt, domini Ieſu, quia dixerunt, Sed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus, iterum baptizabantur, imò verum baptiſma accipiebant. Illi verò qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis, & patrem & filium & ſpiritum ſanctum credebant, non poſt baptizati fuernnt: ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta, ſpiritum ſanctum receperunt. Alij verò qui non ita credebant, baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, vt prædictum eſt. Vnde Hierony. Qui ſpiritum ſanctum neſciebant cùm baptiſmum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, vt prædictum eſt: ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam ſine ſpiritu ſancto ad ſalutem poſſe ſufficere. De hoc etiam Ambroſ. in primo libr. de ſpiritu ſancto, Quidam negauerunt ſe ſcire ſpiritum ſanctum, cùm baptizatos ſe dicerent baptiſmo Ioannis, qui in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Iſti ergo quia nec in Chriſti nomine, neque cum fide ſpiritus ſancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptiſmi ſacramentum. baptizati ſunt ergo in nomine Chriſti, nec iteratum eſt in his baptiſma, ſed innouatum.

Act. 19.a Commentario ad. 2. ca. in fine, in tomo 6. Hic non tenetur. Magiſter.

Act. 8.c In epiſtola de vnius vxoris viro. Act. 19.a Cap. 3. in principio, in tomo 2.

QVID

QVID SIT BAPTISMVS.
Diſtinct. III. A

De baptiſmo in ſpeciali.

Poſt hæc videndum eſt quid ſit baptiſmus, & quæ ſit forma, & quando inſtitutus,& cauſa inſtitutionis. Baptiſmus dicitur intinctio,id eſt,ablutio corporis exterior,facta ſub forma verborum præſcripta.Si enim ablutio fiat ſine verbo,non eſt ibi ſacramentũ, ſed accedente verbo ad elementũ, fit ſacramentũ,non vtiq; ipſum elementũ fit ſacramentũ,ſed ablutio facta in elemento. Vnde Aug. Verbo baptiſma cõſecratur. detrahe verbũ,& quid eſt aqua niſi aqua?accedit verbũ ad elementũ,& fit ſacramẽtũ.Vnde eſt hæc tanta virtus aquæ,vt corpus tãgat & corabluat,niſi faciente verbo,nõ quia dicitur,ſed quia creditur? Nã & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens,aliud eſt virtus intus manens.In duobus ergo cõſiſtit ſacramentũ baptiſmi, ſcilicet in verbo & elemẽto.Ergo etſi alia deſint quæ ad decorẽ ſacramenti inſtituta ſunt ,non ideo minus eſt verũ ſacramentum & ſanctum,ſi verbum ſit ibi & elementũ.Nam & in hoc ſacramento & in aliis quædam ſolent fieri ad decorem & honeſtatem ſacramenti quædam ad ſubſtantiam & cauſam ſacramenti pertinentia. De ſubſtbantia huius ſacramenti ſunt verbum & elementum,cætera ad ſolennitatem eius pertinent.

Super Ioan. tract. 80.in to.9.

De forma baptiſmi. B

Sed quod eſt illud verbũ,quo accedente ad elementũ, fit ſacramentũ? Veritas te docet,quę huius ſacramẽti formã tradens,ait diſcipulis,Ite,docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Inuocatio igitur trinitatis verbum dicitur quo baptiſma conſecratur,& hæc eſt forma verborũ ſub qua traditur baptiſmus. Vnde Bonifacio epiſcopo Zacharias papa ait, Firmiſſime præceptus eſt in ſynodo Anglorũ,vt quicunque ſine inuatione trinitatis merſus fuiſſet,quòd ſacramentũ regenerationis non haberet,quod omnino verum eſt , quòd ſi merſus in fontem baptiſmi quis fuerit ſine inuocatione trinitatis, perfectus Chriſtianus nõ eſt, niſi in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti fuerit baptizatus Legitur tamen in Actibus Apoſtolorũ, Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti,ſed in hoc nomine,vt exponit Ambroſius tota trinitas intelligitur.Intelligitur enim cũ Chriſtũ dicis,& pater a quo vnctus eſt , & ipſe qui vnctus eſt , & ſpiritus ſanctus per quẽ vnctus eſt. Vnde Nicolaus papa ad conſulta Bulgarorũ,A quodã Iudæo multos baptizatos aſſeritis,& quid inde agendum ſit cõſulitis. Hi profecto ſi in nomine ſanctæ trinitatis, vel in nomine Chriſti,ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus , batizentur.baptizati ſunt.vnum enim idem ;ue eſt,vt exponit Ambroſius.

Mat.vl.c.d
De conſe. diſt.4.ca. in ſynodo.
Act.8.ca. & 10.g
Lib. 1. de ſpũ ſancto Cap. 3.
De conſe. diſt. 4.a quodam.

Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus. C

Hic quæritur an baptiſmus eſſet verus , ſi diceretur in nomine patris tantùm,vel ſpiritus ſancti tantùm, vt cùm dicitur in nomine

In lib. de ſpiritu ſancto cap. 3. in tomo 2. *Ibidem.* ne Chriſti. Ambroſius videtur dicere, quòd ſi fide myſterium trinitatis teneatur, & vna perſona tantùm nominetur, plenum eſſe ſacramentū: & econuerſo, ſi tres nominentur, & non recte de aliquo illorum ſentiatur, vacuum fieri myſterium trinitatis. Ait enim ſic, Vbi non eſt plenum batiſmi ſtcramentum, nec principium, nec ſpecies aliqua baptiſmi æſtimatur. Plenum autem eſt, ſi patrem & filium & ſpiritum ſanctum fatearis. Si vnum neges, totum ſubrues, & ſicut ſi vnum in ſermonem comprehendas, vel patrem vel filiū vel ſpirítum ſanctum, fide autem nec patrem nec filium nec ſpiritum ſanctum abneges plenum eſt fidei ſacramentum. ita etiam licet patrem & filium & ſpiritum ſanctum dicas, & patris & filij & ſpiritus ſancti minuas poteſtatem, vacuum eſt omne myſterium. *Ioan. 1.a* Cum enim dicitur in nomine Chriſti, per vnitatem nominis impletum eſt myſterium, nec a Chriſti baptiſmate ſpiritu ſeparatur, *Act. 1.c* quia Chriſtus baptizauit in ſpiritu.

Quæſtio Ambroſii. **D**

Nunc conſideremus vtrum ſicut in Chriſti nomine legimus baptiſmi plenum eſſe ſacramentum, ita etiam ſpiritu ſancto tantum *Solutio.* nuncupato nihil deſit ad myſterij plenitudinem. Rationem ſequamur: qui vnum dixerit, trinitatem ſignauit. Si Chriſtū dicas, & patrem a quo vnctus eſt filius, & ipſum qui vnctus eſt, ſcilicet, filium *Act. 10.f* & ſpiritum ſanctum quo vnctus eſt, deſignaſti. Scriptum eſt enim *Ambr. capite ſuperius citato.* hunc eſſe Ieſum a Nazaret, quem vnxit deus ſpiritu ſancto. Et ſi patrém dicas, filium eius & ſpiritum oris eius pariter indicas, ſi tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi ſpiritum ſanctum dicas, *Act. 1.a* deum patrem a quo procedit, & filium eius cuius eſt ſpiritus, nuncupaſti. Vnde, vt rationi copuletur authoritas, dominus dicit. Vos *Ioan. 1.a* autem baptizabimini in ſpiritu ſancto, ex quo indicat nos recte *Matt. 3.c* poſſe baptizari in ſpiritu ſancto.

Perſtringit præmiſſorum intelligentiam cum determinatione cuiuſdam dicti. **E**

Ex his aperte intellexiſtis in nomine Chriſti verum baptiſma tradi: vnde nihilominus inſinuari videtur verum baptiſma dari poſſe in nomine patris tantū, vel ſpiritus ſancti tantū, ſi tamē ille qui baptizat, fidem trinitatis teneat quę trinitas in quolibet horum nominē intelligitur. Si autem aliquis peruerſe credens, & errorē inducere intendēs, vnū de tribus tantū nūcupet, non cōplet myſteriū. Quòd vero ait nominatis tribus vacuum eſſe myſterium, ſi *Quòd oporteat determinari.* baptizans minuat poteſtatē patris vel filij vel ſpiritus ſācti, id eſt, ſi male ſentiat de potentia alicuius horum, non credens vnam potentiam triū, intelligendum eſt hoc ſuper eū qui non intendit nec credit baptizare, qui non tantum caret fide, sed etiā intentionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Chriſti, baptizat in nomine trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius eſt tamen tres perſonas ibi nominare, vt dicatur, In nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti, non in nominibus, ſed in nomine. i. in inuocatione,

vel

vel in confeſſione patris & filij & ſpiritus ſancti. Inuocatur enim ibi tota trinitas, vt inuiſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extra viſibiliter per myſterium. Si autem dicatur in nominibus: non eſt ibi ſacramentum, quia non ſeruatur forma baptiſmi. *Luce 10.a & b. Mat. 10.a & b.*

De inſtitutione baptiſmi. F

De inſtitutione baptiſmi quādo cœpit variæ ſunt æſtimationes. Alij dicunt tunc eſſe inſtitutum, cum Nicodemo Chriſtus ait, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. Alij dicunt inſtitutionem baptiſmi factam, cum Apoſtolis dixit, Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus ſancti. Sed hoc dixit eis poſt reſurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium, quos ante paſſionem binos miſerat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens, In viam gentium ne abieritis. Iā ergo inſtitutus erat baptiſmus, quia baptizabant ſimul & prædicabant.

De forma, in qua baptizauerunt Apoſtoli ante paſſionem Chriſti. G

Si vero quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apoſtoli: Sanè dici poteſt, in nomine trinitatis, ſcilicet in ea forma in qua baptizauerunt poſtea gētes: quæ ante paſſionem poteſt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum. Non ergo tunc illam formā Chriſtus prius tradidit, cum ad euangelizandum gētibus miſit: ſed quā ante tradiderat, mittens eos in Iudæā, poſt iterauit cum ad gentes miſit. Commodius ergo dicitur inſtitutio facta, quando Chriſtus a Ioanne baptizatus eſt in Iordane: quod diſpenſauit, non quia mundari voluit cum ſine peccato fuerit, ſed quia contactu mundæ carnis ſuæ vim regeneratiuam contulit aquis, vt qui poſtea immergeretur inuocato nomine trinitatis, à peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine trinitatis inſtitutus eſt baptiſmus Chriſti: in quo trinitas, cuius myſteriū ibi innotuit, interius hominem baptizat. *Mat. vlt. Matt. 3.d & 10.a De conſe. diſt. 4. Nunquam aqua. Au. ſer. 2. dominicę inf.a octauas Epiph.*

Quare in aqua tantum fiat. H

Celebratur autem hoc ſacramentum tantum in aqua, non in alio liquore, vt ait Chriſtus, Niſi quis renatus, &c. ideoq; vniformiter id fieri in aqua præcipitur, vt intelligatur quòd ſicut aqua ſordes corporis ac veſtis abluit ita baptiſmus maculas animæ, ſordeſque vitiorum emūdando abſtergit. Vel ideo, vt nullum inopia excuſaret: quod fieri, ſi in vino vel oleo fieret: & ut communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua ſignauit quæ de latere Chriſti manauit, ſicut ſanguis alterius ſacramenti ſignum fuit. Non ergo in alio liquore poteſt conſecrari baptiſmus, niſi in aqua. *Ioan. 3.a Amb. circa illud c. 6. ad Rom. ita vt & nos in nouitate vitæ. Ioan. 19. f*

De immerſione, quoties fieri debeat. I

De immerſione vero ſi quęritur quomodo fieri debeat, præcisè reſpondemus. Vel ſemel, vel ter, pro vario more eccleſię. Vnde Gregor. De trina immerſione baptiſmi nil uerius reſponderi poteſt *Leandro epiſco. epi. 41. li. 1. regi.*

quàm

giſtri & habentur de conſ. di. 4. de trina immerſione.

quàm quòd voſipſi ſenſiſtis: quia in vna fide nihil officit eccleſiæ ſanctæ conſuetudo diuerſa. Quia enim in tribus ſubſiſtentijs vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt infantem in baptiſmo ter vel ſemel immergere: quia & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in una poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Nos vero qui tertio immergimus, etiam triduanę ſepulturæ ſacramentum ſignamus. Secundum hoc licet non modo ter, ſed etiā ſemel tantum immergere. Ibi tamen duntaxat immergere ſemel licet, vbi conſuetudo eccleſiæ talis exiſtit. Si quis vero id facere incipiat vbi conſuetudo talis non eſt, vel ſemel tantum mergendum aſſerat, reprehenſibilem ſe conſtituit. Vnde Haymo. In ſuo ſenſu abundabat Cyprianus, cum ſemel mergebat in baptiſmo paruulos: quia quod intelligebat, ſtudioſè implebat, bonis operibus abūdando, licet in hoc neſcius delinquere. Sed quia bonis operibus abūdabat, poſtea correptus a deo abundauit altiori ſenſu, ter illis mergēdo. Ecce habemus, quia deliquit qui ſemel merſit. Sed hoc ideo, quia aliter ſe habebat conſuetudo illius eccleſiæ, vel quia vnam tantū faciendam merſionem aſſerebat. De trina merſione Aug. ait, Poſtquàm nos credere promiſimus, tertio capita noſtra ī ſacro fonte dimerſimus: qui ordo baptizandi duplici myſterij ſignificatione celebratur. Recte enim tertio immerſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine trinitatis. Recte tertio immerſi: quia accepiſtis baptiſmum in nomine Chriſti, qui die tertia reſurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita immerſio typum dominicæ exprimit ſepulturæ. Conſtat ergo baptizandos tertio debere immergi. & tamen ſi ſemel tantum immergantur, verum baptiſma accipiunt. Et qui ſemel immergit tantum, non peccat, niſi conſuetudo eccleſiæ obſiſtat, vel hoc modo tantum debere fieri aſſerat.

Super epi. ad Ro. ſuper illud, vnuſque, in ſenſu ſuo abundet. cap. 14.

Habetur de conſ. di. 4. c. Poſtquam.

Rom. 6. a

Quando circuncisio amiſit vim ſuam. K

Solet etiam quæri, ſi circunciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi. Ad quod dicimus in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Ex tunc ergo circunciſio perdidit uim ſuā, ita quòd poſtea non profecerit, ſed potius obfuerit obſeruatoribus ſuis, Sed vſque ad oblationem uerę hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente vetus paſcha cum diſcipulis manducaſſet.

Ioan. 19. f vbi dicit, Conſummatum eſt.

Mat. 26. b

Luc. 22. a

Mar. 14. b

Ioan. 13. b

De cauſa inſtitutionis. L

Cauſa uero inſtitutionis baptiſmi eſt innouatio mentis: vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renouetur, quod fit de poſitione virorum & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque nouus homo, cū abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem: Appoſitio virtutum affert decorem. & hæc eſt res huius ſacramenti, ſ. interior munditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circunciſio. M

Si quæritur, Vtrum baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circun-

circunciſio: Dicimus quia nec baptiſmus, nec circunciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris: quæ ſi tempore circunciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnum intraſſent Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTVM ET REM, ALII SACRAMENtum & non rem, alij rem & non ſacramentum.

De baptiſmo per comparationē ad recipientes.

Diſtinct. IIII. A

HIC dicendū eſt aliquos ſuſcipere ſacramentū & rē ſacramēti, aliquos ſacramentū & non rē, aliquos rem & non ſacramentum. Sacramentum & rē ſimul ſuſcipiunt oēs paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato: quanuis quidā diffiteantur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitētes illi verbo Aug. Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurant: nō intelligentes illud ita eſſe accipiendū, quia cū in alijs efficiant ſacramenta remiſſionē, non hoc eis faciunt ad ſalutē, ſed ſolis electis. Nā ꝙ omnibus paruulis in baptiſmo remittatur peccatum per baptiſmum, Aug. euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato uſq; ad decrepitū ſenem, ſicut nullus prohibetur a baptiſmo, ita nullus eſt, qui non peccato moriatur in baptiſmo: ſed paruuli tantum originali, maiores vero etiam omnibus quæ a malè viuendo addiderunt ad illud quod naſcendo traxerunt, niſi enormitas vitæ impediat. Adulti quoq;, qui cū fide baptizantur, ſacramentum & rem ſuſcipiunt.

De quorundam errore
Lib. de baptiſmo paruulorū 2.
In enchi. c. 43. tom. 3.
Habentur de conſec. diſt. 4. a paruuo.

De fictè accedentibus qui non iuſtificantur. B

Qui vero ſine fide vel ficte accedunt, ſacramentū non rem ſuſcipiunt. Vnde Hier. Sunt lauacra gentilium hæreticorum: ſed non lauant ad ſalutē. In eccleſia etiam qui non plena fide accipiūt baptiſma, non ſpiritū, ſed aquam ſuſcipiunt. Aug. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant ſacramenta, ſed nō communis omnibus erat gratia, quæ eſt virtus ſacramētorum: ita & nunc cōis eſt baptiſmus omnibus baptizatis: ſed non uirtus baptiſmi, id eſt, ipſa gratia: itē, Omnis qui iam ſuę voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum accedit ad ſacramentum fidelium, niſi pœniteat eum veteris vitæ, nouam non poteſt inchoare. Ab hac pęnitentia, cum baptizantur, ſoli paruuli immunes ſunt. His alijsq; teſtimonijs apertè oſtendit adultis ſine fide & pęnitentia vera in baptiſmo non conferri gratiam remiſſionis: quia nec paruuli ſine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptiſmo remiſſio. Si quis ergo fictè accedit non habens veram cordis contritionem, ſacramentum ſine re accipit. Videtur tamen Auguſt. dicere, quod etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipſo momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata & poſt baptiſmum mox redeāt. Sed non hoc aſſerendo dicit, imo hanc opinionem & pręmiſſam

Commentario ad 16. cap. Eze. ſuper eo loco, in aqua non eſt lota & citatur in gloſ. ibi. enarratione in pſ. 77. in principio. Aug. li. de pœnitētiæ medicina c. 2. to. 9. Et ponitur de con. diſt. 4. cap. Oīs qui. Lib. de baptiſmo contra Donatiſtas. 1. c. 12. tom. 7.

ſententiam

de conſec. diſt.4.c. Quomodo deus in fine. Sap.1.e ſententiam conferendo. Ait enim ſic, His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: aut ipſo temporis puncto per vim ſacramenti dimiſſa, iterum per fictionem replicantur: ut & iam illud uerum ſit, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, &c. & illud, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: ut induat eum Chriſtum ſanctitas baptiſmi, & exuat eum Chriſtum pernicies fictionis. Nam redire dimiſſa peccata ubi fraterna charitas non eſt, apertè dominus docet etiam in illo ſeruo, a quo dominus dimiſſum debitum petijt, quia *Mat. 18.d* ille conſeruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptiſmi gratia, quo minus omnia peccata dimittantur, etiam ſi fraternum odium in eius cui dimittuntur, animo perſeuerat. Soluitur enim heſternus dies, & quicquid ſupereſt: & ſoluitur etiam ipſa hora momentumq; ante baptiſmum, & in baptiſmo. Deinceps autem continuo reus incipit eſſe non ſolum conſequentium, ſed etiam præteritorũ dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimiſſa ſunt. Hoc autem, ut prædiximus, non ſub aſſertione dixit: quod oſtenditur ex eo quod ait in eodem libro ſic, Si ad baptiſmum fictus accedit, dimiſſa ſunt ei peccata, aut non ſunt dimiſſa: eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, ſi tamen attendis id dixiſſe Augu. non aſſerendo, ſed quærendo, & aliorum opinionem referendo: Idem enim ait, Tunc valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cum illa fictio veraci confeſſione receſſerit: quæ corde in malitia perſeuerãte, peccatorum ablutionem non ſinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

In initio capitis 12. De conſec. diſt.4.cap. Oſtenditur illos circa medium. Ibidem & de conſec. diſt.4.tunc valere. Gal.3.d

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. C

Quæritur ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Poteſt dici, quòd qui in Chriſto, id eſt, in Chriſti conformitate baptizantur, ſi vt moriantur uetuſtati peccati, ſicut Chriſtus vetuſtati pœnæ: induunt Chriſtum, quem per gratiam inhabitantem habẽt. Poteſt & aliter ſolui. Duobus enim modis Chriſtũ inducere dicimur, vel aſſumptione ſacramenti, vel rei perceptione. Vnde Aug. Induunt homines Chriſtum aliquando uſq; ad ſacramenti perceptionem, aliquando vſq; ad vitæ ſanctificationem: atq; illud primũ bonis & malis poteſt eſſe commune, hoc autem eſt proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Chriſti nomine baptizantur, Chriſtũ induunt vel ſecũdum ſacramenti perceptionem, vel ſecundum uitæ ſanctificationem.

Rom. 6.d Ephe.4.e Lib. de baptiſmo contra Donatiſtas.5.c 24.to.7. Lib.13.d tri. c.7.& Ber.in epi. ad Hug. quæ eſt 77 ante medium. Libr. 4. de

De illis qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. D

Sunt & alij, vt ſupra poſuimus, qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum, Qui enim effundunt ſanguinẽ pro nomine Ieſu, etſi non ſacramentum, rem tamen accipiunt. Vnde Auguſt. Quicunque non percepto regenerationis lauacro, pro confeſſione Chriſti moriuntur, tantũ eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro

acro fonte baptiſmi. Audiſtis quòd paſſio pro Chriſti nomine ſuſcepta, ſupplet vicem baptiſmi. Nec tantum paſſio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides & contritio, vbi neceſſitas excludit ſacramẽtum: ſicut aperte docet Auguſtin. dicens, baptiſmi vicem aliquando implere paſſionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo. Beatus Ciprianus in lib. 4. de baptiſmo non leue documentum aſſumit. Quod etiam atque etiam ego conſiderans, inuenio non tantum paſſionem pro nomine Chriſti id quod baptiſmo deerat poſſe ſupplere, ſed etiam fidẽ conuerſionẽq; cordis, ſi forte ad celebrandum myſteriũ baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neq; enim ille latro pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam ſine viſibilis baptiſmi ſacramento, quod Apoſtolus ait, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: in illo latrone declaratum eſt, ſed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et baptiſmus quidem poteſt eſſe vbi conuerſio cordis defuerit: conuerſio autem cordis poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto baptiſmo, non poteſt, nec vllo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cum Dei ſacramentum contemnitur. Ecce hic habes non ſolum paſſionem, ſed etiam fidem & contritionem conferre remisſionem, vbi non contemnitur ſacramentum, vt in latione ilio oſtenditur, qui non per pasſionem, ſed per fidem ſaluatus eſt ſine bepti∫mo. Sed dicunt quidam hoc retractaſſe Auguſt. Retractauit quidem exemplum, ſed non ſententiam. Ait enim in 4. lib. Cum dicerem vicem baptiſmi poſſe habere paſſionem, non ſatis idoneum poſui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus incertum eſt. Conſtat ergo ſine baptiſmo aliquos iuſtificari & ſaluari, Vnde Ambr. de Valentiniano, Ventiem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram amiſit: veruntamen gratiam quam ille popoſcit, non amiſit.

baptiſmo contra Donatiſtas ca. 22. in initio To. 7.
Luc. 23. f
In epi. ad Iubaianũ circa finẽ. & de conſ. diſt. 4. baptiſmi vicem.
Rom. 10. d
Aug. ibid. cap. 25.

Li. 2. *retra. ca.* 18 *Ca. 22. contra Donatiſt.*
Li. de obitu Valentiniani paulo ante medium to. 3. c

Quæ videntur obuiare prædictis. E

His autem videtur obuiare quod dominus dicit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnũ cœlorum, quòd ſi generaliter verum eſt, non videntur eſſe vera ſuperius poſita. Sed illud intelligendum eſt de illis, qui poſſunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum eſt. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, id eſt, ex ea regeneratione quæ fit per aquam & ſpiritum ſanctum, non ſaluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantum per baptiſmum, ſed etiam per pœnitẽtiam & ſanguinem. Vnde authoriras dicit ideo Apoſtolum pluraliter dixiſſe fundamentum baptiſmatum, quia eſt baptiſmus, in aqua, in ſanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, quòd ſacramentum baptiſmi fiat non niſi in aqua: ſed quia ipſius virtutis, id eſt, ſanctifica-

Hier. 4. e
Ioan. 3. a

Determinatio Ber. epi. 77. & eſt ad Hugonẽ
Glo ſuper epiſto. ad Heb. 6. a
De vnico

baptiſ. & Hug. lib. 2. parte. 9. c. 4 Ioan. 11. c.

tio datur non modo per aquam, ſed per ſanguinem vel pœnitentiã interius. Ratio etiam id ſuadet. Si enim nõ valentibus credere paruulis ſufficit baptiſmus, multo magis ſufficit fides adultis volentibus, ſed nõ valẽtibus baptizari. Vnde Aug. Quæris quid ſit maius, fides an aqua? non dubito quin reſpondeã, fides. Si ergo qđ minus eſt ſanctificare poteſt, nonne quod maius eſt. i. fides? de qua Chriſtus ait, Qui crediderint in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet. Sed dicũt aliqui nullum adultum in Chriſtum credere vel Charitatem habere ſine baptiſmo, niſi ſanguinem fundat pro domino: ſubdita introducentes teſtimonia. Augu. ait, Ex illo tempore quo ſaluator

Lib. de fide ad Petrum cap. 3. Ioan. 3. a. Augu. de eccle. dogmatibus cap. 74. Ibidem.

dixit, Niſi quis renatus fuerit, &c. abſque ſacramẽto baptiſmi, præter eos qui in eccleſia ſanguinem fundunt, aliquis vitam æternam accipere non poteſt. Item, Nullum cathecuminum quanuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota ſacramenta baptiſmi complentur. Item, Baptizatis iter tantum ſalutis eſſe credimus. Sed quod in his minus dixit, in aliis capitulis ſupra poſitis suppleuit. Et ideo hæc ſic intelligenda ſunt, vt illi ſoli habentes tempus baptizandi excipiantur. ſi enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet neceſſitate præuentus, ſupplet omnipotẽtis benignitas quod ſacramento defuerat, Deum enim ſoluere poteſt, niſi ſoluat, tenetur: ſed cum iam non poteſt & tamen vult, non imputat ei Deus, qui ſuam

Super Leuit. c. 74. tom. 4.

potentiam ſacramentis non alligauit. Quòd vero inuiſibilis ſanctificatio ſine viſibili ſacramento quibuſdam inſit, apertè Auguſtinus tradit ſuper Leuit. dicens inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe & profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis. Viſibilem vero ſanctificationem, quæ fit ſacramento viſibili ſine inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. nec tamen viſibile ſacramentum ideo cõtemnendum eſt, quia contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari non poteſt. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam ſpiritu ſanctificati

Act. 10. d

baptizati ſunt. Nec ſuperflua iudicanda eſt ſanctificatio viſibilis, quia inuiſibilis præceſſit. Sine viſibili ergo inuiſibilis ſanctificatio eſſe poteſt & prodeſſe: viſibilis autem quæ fit ſacramento tenus; ſine inuiſibili prodeſſe non poteſt, cum iſta ſit omnis illius vtilitas. Simonis Mago viſibilis baptiſmus nõ profuit, quia inuiſibilis non

Act. 8. c

affuit: ſed quibus inuiſibilis affuit, profuit: nec tantum valet fides aliena paruulo, quantum propria adulto. Paruulis enim nõ ſufficit fides eccleſiæ ſine ſacramento: quia ſi abſque baptiſmo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptiſmum, damnabuntur, ſicut multis ſanctorum authoritatibus comprobatur. Ad quod hoc vnũ

Lib. de fide ad Petrum cap. 27. Habetur de conſec. diſt. 4. c. firmiſſime.

ſufficiat. Aug. ait, Firmiſſime tene, paruulos qui vel in vteris matrũ viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeunt æterno ſupplicio puniendos: quia & ſi propriæ actionis peccata non habuerunt, originale tamen, peccatum traxerunt carnali concupiſcentiæ conceptione. Et ſicut paruuli, qui ſine baptiſmo moriuntur, infidelium aſcribuntur

numero:

numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur: qui a fidelium cõſortio non ſeparantur, cum orat eccleſia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo ſunt non propter virtutem, ſed fidei ſacramentum. Vnde Aug. Paruulum, etſi nondum fides illa quæ etiam in credentiũ voluntate conſiſtit, iam tamen fidei ipſius ſacramento, id eſt, baptiſmus fidelem facit: ſicut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipſam mente annuendoq; ſed ipſius rei percipiendo ſacramento.

Epiſt. ad Bonifaciũ quæ eſt 23. to. 2. De cõſe. diſt. 4. c. Nihil eſt

Quid videntur obuiare prædictis. F

Solet etiam quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cum fide & charitate ad baptiſmum accedunt: quid eis conferat baptiſmus. Nihil enim eis videtur præſtare, cum per fidem & contritionem iã remiſſis peccatis iuſtificati ſunt. Ad quod ſane dici poteſt eos quidem per fidem & contritionem iuſtificatos, id eſt, a macula peccati purgatos, & a debito æternæ pœnæ abſolutos; tamen adhuc teneri ſatisfactione temporali, quia pœnitentes ligantur in eccleſia. Cum autem baptiſmum percipiunt, & a peccatis ſi quæ interim poſt conuerſionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori ſatisfactione abſoluuntur, & adiutrix gratia omniſque virtus in eo augetur, vt vere nouus homo tunc dici poſſit. Fomes quoque peccati in eo amplius debilitatur. Ideo Hier. dicit, quòd fides quæ fideles facit, in aquis baptiſmi datur vel nutritur: quia non habenti aliquando ibi datur, & iam habenti vt plenius habeat datur, ſic & de aliis intelligẽdum eſt. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi amplius datur. Quòd vero omnis exterior ſatisfactio ibi relaxetur, Ambr. oſtendit ſuper illum locum. Sine pœnitentia ſunt dona Dei & vocatio, dicens, Gratia Dei baptiſmo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: ſed & omnia gratis condonat, quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum eſt. Nã ſine interiore nemo adultus renouatur: ſed exteriores ſatisfactiones & afflictiones, ſcilicet ſordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptiſmus, etiam iam per fidem iuſtificato: quia accedens ad baptiſmum, quaſi ramus a columba portatur in arcam: qui autem intus erat iudicio Dei, ſed nunc etiam iudicio eccleſiæ intus eſt. Cum vero in baptiſmo peccatum deleatur, & ſatiſfactio exterior non imputetur: quæritur cur pœnalitas, cui pro peccato addicti ſumus, non tollatur? Hoc ideo tradunt fieri viri ſancti, quia ſi a pœna homines per baptiſmum regnum. Ideo ſoluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet: vt illa vita ſtudioſius quæratur, quę erit a pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt ſit fideli & certandi materia, & vincendi occaſio: qui non vinceret ſi non pugnaret, nec pugnaret ſi in baptiſmo fieret immortalis.

Aug. ho. 74 ſuper Ioannem. Matt. 25. c Quod ſatisfactio exterior dimittitur. Ad Rom. 11. d To. 4. non longe a fine commentarij ad c. 11. ad Rom. Et de conſ. diſt. 4. ſine pœnitẽtia. Gen. 8. b Aug. libr. 13. de ciu. dei cap. 4. Iſid. li. 1. de ſummo bon. c. 24.

Cuius rei baptiſmus, qui datur iam iuſto, ſit ſacramentum. G

Si quæritur cuius rei baptiſmus ille ſit ſacramentum, qui datur

iam iuſto. Dicimus ſacramentum eſſe & rei quæ præceſſit, id eſt, remiſſionis ante per fidem datæ, & remiſſionis temporalis pœnæ ſiue peccati ſi habetur, quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratię ibi præſtitæ. Omnis etenim rei ſignũ eſt, cuius cauſa eſt. Nec mireris rem aliquando præcedere ſacramentum, cum aliquando etiam longe poſt ſequatur: vt in illis qui ficte accedunt: quibus, cũ poſtea pœnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe: in quibus fuit baptiſmus ſacramentum huius ſanctificationis, quam pœnitẽdo habet. Sed ſi nunquam pœniterent, nec a figmento recederent: cuius rei ſacramentum eſſet baptiſmus ab illis ſuſceptus? Poteſt dici, rei quæ ibi fieret, ſi non enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptiſmo gratia, qua poſſunt in maiori ætate proficere. **H**

Solet etiam quęri, Si paruulis in baptiſmo datur gratia: qua cum tempus habuerint vtendi libero arbitrio, poſſint bene velle & currere. De adultis enim, qui digne recipiunt ſacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & corporantem perceperint, quæ in vacuum eis cedit, ſi per liberum arbitrium poſt mortaliter delinquerint, qui merito peccati gratiam appoſitam perdunt. Vnde dicuntur contumeliam ſpiritui ſancto facere, & ipſam a ſe fugare. De paruulis vero, qui nõdum ratione vtuntur, quæſtio eſt an in baptiſmo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem poſſint velle & operari bonum. Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas eſt, & fides quę voluntatem præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepiſſe fidem & charitatem? Si vero gratiam nõ receperint, qua bene operari poſſunt cum fuerint adulti: non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data: nec per illã poſſunt modo boni eſſe, niſi alia addatur: quæ ſi non additur, non eſt ex eorum culpa, quia iuſtificati * ſunt a peccato. Quidam putant gratiã operantem & cooperantẽ cunctis paruulis in baptiſmo dari in munere, non in vſu: vt cum ad maiorem venerint ætatem, ex munere ſortiantur vſum: niſi per liberum arbitrium vſum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex Dei munere valetes habere vſum bonum, per liberum arbitrium renuerunt: & vſum paruum elegerunt.

2.Cor.6.a Ad He. 10.f

**alias non ſunt.*

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS EST, A BONO ET A MALO *datus bono vel malo.*

Diſtin. V. **A**

De baptiſmo per comparationem ad dantes. Super Ioan

POST hæc ſciendum eſt, ſacramentũ baptiſmi a bonis & a malis miniſtris dari, ſicut a bonis & a malis ſumitur. Nec melior eſt baptiſmus qui per meliorẽ datur, nec minus bonus qui per minus bonum datur, nec malus qui per malũ datur, nec maius munus datur in baptiſmo dato a bono, nec minus in baptiſmo dato a malo, ſed

ſed æquale:quia non eſt munus hominis,ſed Dei. quod totum ſubditis,declaratur teſtimoniis. Aug.ait,Baptiſmus talis eſt qualis ille in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. Item, Prorſus fieri poteſt, vt aliqui verum habeant baptiſmum,& non habeant veram fidem. Item,Si inter bonos miniſtros, cum ſit alius alio melior, non eſt melior baptiſmus qui per meliorem datur: nullo modo malus eſt qui etiam per malum datur, quia idem baptiſmus datur. Et ideo per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale,quia non illorum,ſed eius eſt. Idem,Cum baptizat malus,illud quod datum eſt, vnum eſt,nec impar propter impares miniſtros,ſed par & æquale propter hoc, Hic eſt qui baptizat. Item, Ego dico & nos dicimus omnes, quia iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur:iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti ſi volunt. Si autem noluerint eſſe iuſti qui ſedent in cathedra Moyſi, ſecurum me facit magiſter meos, ſcilicet Chriſtus : de quo ſpiritus ſanctus dicit, Hic eſt qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas,Chriſtus baptizauit.Si quos ergo baptizauit ebrioſus, homicida,adulter:ſi Chriſti erat baptiſmus,Chriſtus baptizauit.Non timeo adulterum,nec ebrioſum,nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi dicitur.Hic eſt qui baptizat. Item, Homicida dedit baptiſmum Chriſti: quod ſacramentum tam ſanctus eſt,vt nec homicida miniſtrande polluatur. Item,Si in hæreſi quacunque vel ſciſmate quiſquam in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit,integrum ſacramentum accepit:ſed ſalutem,quæ virtus eſt ſacramenti,non habebit,ſi extra eccleſiam catholicam ipſum ſacramentum habuerit. Debet ergo ad eccleſiā redire non vt ſacramentum baptiſmi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere:ſed vt in ſocietate catholica vitā accipiat. Baptiſmus enim extra eccleſiam nequit prodeſſe. ibi enim cuique prodeſſe poteſt baptiſmus,vbi poteſt prodeſſe eleemoſyna,ſcilicet in eccleſia. Item Iſid. Romanus pontifex nō hominem iudicat qui baptizat, ſed ſpiritum Dei ſubminiſtrare gratiam baptiſmi, licet paganus ſit qui baptizat. In his perſpicue cernis baptiſmum verū bonis & malis dari,& a bonis & a malis:& ipſum tamen æque ſanctum eſſe, & munus eius æquale in bonis, ſiue a bonis ſiue a malis baptizentur.

De poteſtate baptiſmi & miniſterio. B

Quia miniſterium tantum habent,non poteſtatē baptiſmi. Poteſtatem.n.ſibi retinuit. Quod nouit Ioānes cū vidit columbā deſcēdentē ſuper Chriſtū. Vnde Aug.Quid nouerat Ioānes Baptiſta? Dominum.Quid non nouerat?poteſtatē dominici baptiſmi in nullum hominem a domino tranſiturā,ſed miniſteriū plane tranſiturū poteſtatem a domino in nominem transferendi, ſed miniſterium in bonos & malos.Nō exhorteat columba miniſterium malorū: reſpiciat poteſtatē domini.Quid facit ibi miniſter malus, vbi bonus eſt dominus? Neq; qui plantat,neq; qui rigat eſt aliquid,ſed qui incrementum dat Deus.Si ſuperbus fuerit miniſter,cum diabolo cōpu-

nem tra.5. ante medium. *De vnico bap.contra Peti.ca.11* *Aug.li.3. cōtra Creſc. & grā. cap.6.* *Super Ioā. tra.9.Ioā. 1.e Tra. ſuper Ioannem poſt medium.* *Mat.23.* *Ioan.1. e* *Ibidē paulo poſt.* *Ibidē paulo inferius.* *Li.de fide ad Pet. c.3. verſus finē* *In decretis Iſido.tit.de ſacra. bapt.* *De conſec. diſt. 4.cap. Roma.* *Ioan. 1.ca. Tra.5.ſuper pri.cā. Ioan.paulo ante mediū* *De conſe. di.4.baptiſmus talis.* *1. Cor.3. b* *Ibidē pau.*

lo post medium. tatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quòd per illum fluit purum eſt]. Per lapideum canalem tranſit aqua ad aureolas: in canali
ibidem. lapideo nil generatur, ſed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, ſed etiam mali miniſterium baptizandi, ſed neuter poteſtatem baptiſmi. Miniſterium enim dedit Chriſtus ſeruis, vel poteſtatem ſibi retinuit, quam ſi vellet poterat ſeruis dare, vt ſer-
Hie. 17.a uus daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua. Et poteſtatem conſtituere poterat in aliquo vel in aliquibus ſeruis; vt tãta vis eſſet in baptiſmo ſerui, quanta eſt in baptiſmo domini, ſed noluit: ne ſeruus in ſeruo ſpem poneret. Baptizat ſeruus vt miniſter, baptizat dominus tanquam poteſtatem habens: quam ſi daret ſeruis, vt ſcilicet ipsorũ eſſet quod domini erat, tot eſſent baptiſmi quot serui: vt ſicut dictus eſt baptiſmus Ioannis, ſic diceretur baptiſmus Petri vel Pauli. Quod ne fieret, retinuit ſibi dominus poteſtatem baptiſmi, ſeruis autem miniſterium dedit. Si ergo ſeruus dicit ſe baptizare: rectè dicit, ſed tanquam miniſter baptizat: & ideo nõ differt ſiue bonus ſiue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, baptiſmus meus, cùm tamẽ dicat euangelium meum prudentia mea: licet ſint hæc à deo, in qui-
ibidem, & li. 5. de bap ti. contra Dona. capi te 14. bus differentia eſt. Alius.n. alio meliùs operatur in euangelizando: & alius alio prudentior eſt: Alius autem alio magis minusq; baptizatus, ſiue ab inferiori ſiue à maiori baptizetur, dici non poteſt.

Quæ ſit poteſtas baptiſmi, quam potuit Chriſtus dare ſeruis. **C**

Hic quæritur, quæ ſit illa poteſtas baptiſmi, quam Chriſtus ſibi retinuit, & potuit dare ſeruis. Hæc eſt, vt plurimi volunt, poteſtas dimittendi peccata in baptiſmo: ſed poteſtas dimittendi peccata quæ in deo eſt, deus eſt]. Ideo alij dicunt hanc poteſtatem non potuiſſe dare alicui ſeruorum: qui nulli potuit dare vt eſſet quod ipſe eſt, vel vt haberet eſſentiam quam ipſe habet, cui hoc eſt eſſe quod poſſe.
Hic magiſter non tenetur. Dicunt enim, Si hanc potentiam alicui daré potuit ei dare creaturas creare: quia non eſt hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici poteſt, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamẽ ipſam eandem qua ipſe potens eſt: ſed potentiam creatam, qua ſeruus poſſet dimittere peccata, non tamen vt author remiſſionis, ſed vt miniſter, nec tamen ſine deo authore: vt ſicut in miniſterio habet exterius ſanctificare, ita in miniſterio haberet interiùs mundare: & ſicut illud facit deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret deo authore, qui eius verbo velut quodam miniſterio vteretur. Item etiam poſſet deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam authorem, ſed miniſtrum cum quo & in quo operaretur, ſicut in bonis operibus noſtris ipſe operatur & nos: nec ipſe tantùm nec nos tantùm, ſed ipſe nobiſcum & in no-
1. Cor. 3.a bis: & tamen in illis agendis miniſtri eius ſumus, non authores. Ita ergo potuit dare ſeruo poteſtatem dimittendi peccata in baptiſmo, id eſt,

id eſt, vt in mundatione interiori ſeruus cum domino operatur: non ſeruus ſine domino, nec dominus ſine ſeruo, ſed dominus cum ſeruo & in ſeruo, ſicut in exteriori miniſterio dominus operatur cũ ſeruo & in ſeruo. Vnde & dominus dicitur ſanctificare, & ſeruus, ſed dominus inuiſibilis gratia, ſeruus viſibili ſacramento. Vnde Auguſt. ſuper Leui. Dominus ait, Ego dominus qui ſanctifico. Et de Moyſe etiam dictum eſt, Et ſanctificabis eum. Sed Moyſes ſanctificat viſibilibus ſacramentis per miniſterium, dominus autem inuiſibili gratia per ſpiritum, vbi eſt totus fructus viſibilium ſacramentorum. Sine hac ſanctificatione viſibilia ſacramenta nil proſunt. Si quis hoc meliùs aperire poterit, non inuideo.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

Diſtinct. VI.

A

NVNC quibus liceat baptizare addamus. De hoc Iſid. ait, Conſtat baptiſmum ſolis ſacerdotibus eſſe traditum eiusq; miniſterium nec ipſis diaconis implere eſt licitum abſque epiſcopo vel presbytero, niſi his procul abſentibus, vltima languoris cogat neceſſitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex concilio Carthaginenſi quinto. Item mulier quamuis ſancta, baptizare non præſumat, niſi neceſſitate cogente. De illis verò qui ab hæreticis baptizantur, vtrum rebaptizãdi ſint, quæri ſolet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque ſit qui baptizet, ſi ſeruatur forma à Chriſto tradita verum baptiſmum dat, & ideo qui illum ſumit, non debet rebaptizari. Vnde Beda, ſiue hæreticus, ſiue ſchiſmaticus, ſiue facinoroſus, quisque in confeſſione ſanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus eſt a nobis catholicis rebaptizari, ne confeſſio & trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Auguſtinus. Quamuis vnum ſit baptiſma, & hæreticorum, ſcilicet eorum qui in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizant, & eccleſiæ catholicæ, qui tamen foris eccleſiam baptizantur, non ſumunt ad ſalutem baptiſmum, ſed ad perniciem; habentes formam ſacramenti, virtutem autem eius abnegantes, & ideo eccleſia non eos rebaptizat, quia in nomine trinitatis baptizati ſunt, & ipſa eſt forma ſacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum, qui hæc ſanctificationis ſigna perceperit, omnino peccatum eſt, catholicum verò, immaniſſimum ſcelus eſt. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiam ab hæreticis baptizati ſunt, ſeruato charactere Chriſti, rebaptizandi non ſunt, ſed tantùm impoſitione manus reconciliandi vt ſpiritum ſanctum accipiant, & in ſignum deteſtationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non poſſe tradi baptiſmum, & eos eſſe rebaptizandos cum veniunt ad eccleſiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum eſt, qui extra formam eccleſiæ baptizare præſumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiaſſe videtur, qui ait de hæretico, Quo-

Cap. 84. Tomo 4.

Leui. 22. d

Exo. 19. c

Quibus eſt collata poteſtas baptizandi.

Li. 2. de officiis eccleſiaſt. c. 24. & habetur de conſ. diſ. 4. c. conſtat.

Cap. 100. De conſ. di. 4 ca. mulier

Vtrũ rebatizandi ſint qui ab hæreticis baptizantur.

Ho. 36. ſuper Mat. et habetur de conſe. di. 4 cap. Siue.

ad quæſt. Oroſii. quæſti. 59. to. 4 & habe. de conſe. diſt. 4. cap. Quamuis.

Augu. de Max. epi. 203. tom. 2 & habetur de conſ. di. 4. c. rebaptizare.

Opinio quorundam.

Epi.12.li.1 ſuper illud Eccle.34.a ab immundo quid mund. Nū. 19.d & Leuit.5.7.& 11. De vnico bapt. ca. 13. Tom.7 Ad Gal.2 Comment. a.4.cap. De conſ.di. 4. eodē modo. Hiero. ſuper epiſtolam ad Romanos. De conſ.di. 4. quæ in materno. Li.1.de ſūmo bono. Cap. 24. Ad Dardanū de præſentia dei epi.57. poſt mediū Hiere. 1.b & Lu.1.b Mal.1.a Eadem epi. 54.in medio. Num. 22. Hiere.1.b 1. Cor.3.d Ioan. 3.a Lucæ 1.c Ambr. & Bed. ſuper cap. Luc. In epiſto.

modo ſanctificare aquam poteſt cùm ipſe immundus eſt, & apud quē ſpiritus ſanctus non eſt? cùm dominus dicat in lege, Quæcunque tetigerit immundus, immunda erunt: quis poteſt dare quod ipſe non habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixiſſe Auguſtinus innuit dicens, Martyrem Cyprianū glorioſum, qui apud hæreticos vel ſchiſmaticos datum baptiſmum nolebat cognoſcere, dum eos nimis deteſtaretur, tanta eius merita vſque ad triumphum martirij ſecuta ſunt, vt & charitatis qua excellebat luce obūbratio illa fugaretur: & ſi quid purgandū erat, paſſionis falce tolleretur. Nec nos qui baptiſmi veritatem & hæreticorum iniquitatē agnoſcimus, ideo Cypriano meliores ſumus, ſicut nec Petro: quia gentes iudaizare nō cogimus.

Quòd nullus in materno vtero baptizetur. B

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd licet ter immergatur propter myſterium trinitatis, tamen vnum baptiſma reputatur. Illud etiā ignorandum nō eſt, quòd in materno vtero nullus baptizari poteſt, etiā ſi mater baptizetur. Vnde Iſidorus: Qui in maternis vteris ſunt, ideo baptizari non poſſunt: quia qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, ſecundum Chriſtum non poteſt renaſci: neque regeneratio in eum dici poteſt, quem generatio non præceſſit. Item Augu. Non poteſt quiſquam renaſci antequam natus ſit. Si verò opponitur de Hieremia & de Ioanne Baptiſta, qui ab vtero ſanctificati leguntur: quod etiam de Iacob quidam putant: Dicimus, ſi ſanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis diuinæ potentiæ eſſe habēdum: Vt Aug. ait, ambiguè ſuper hoc loquens. Si vſque adeò, inquit, in illo puero acceleratus eſt vſus rationis & voluntatis, vt intra materna viſcera iam poſſet agnoſcere & credere, quod in aliis paruulis expectat ætas vt poſſint, in miraculis habendum eſſe diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplum naturæ. Nam quando voluit deus, etiam iumentum locutum eſt. Idem de Hieremia legitur, Priuſquam exires de ventre, ſanctificaui te. Illa tamen ſanctificatio qua efficimur templum dei, non niſi renatorum eſt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum dei. Nemo autem renaſcitur, niſi prius naſcatur. Vnde illa ſanctificatio poteſt ſecundum prædeſtinationem accipi. Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit, Non dictum eſt quia credidit infans in vtero, ſed exultauit nec Eliſabeth dicit, Exultauit in fide ſed exultauit in vtero meo. Et potuit eſſe hæc ſignificatio tantæ rei à maiori cognoſcendæ indicium, non à paruulo cognitæ. Abſq; aſſertione de hac ſanctificatione loquitur, nō definiens qualiter intelligēda ſit illa ſanctificatio: an ſit ſignū futuræ rei, an veritas iuſtificationis per ſpiritū factæ. Sed melius eſt vt dicamus illos ꝑ communē legem in vteris iuſtificatos, & gratia præuentos dimiſſis omnibus peccatis: quod etiā multis ſanctorū teſtimonijs edocetur.

Si baptiſmus ſit verbis corruptè prolatis. C

Quæri etiam ſolet, Si corruptè proferantur verba illa, an baptiſmus ſit. De hoc Zacharias Bonifacio ſcribit, Retulerunt mihi nuntij tui,

rui, quòd fuerit ſacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam pœnitùs ignorabat: & dum baptizaret, neſcius Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & ſpiritus ſancta: & propter hoc conſideraſti baptizare. Sed ſi ille qui baptizauit non errorem inducens vel hæreſim, ſed pro ſola ignorantia Romanę locutionis, infringendo linguam baptizans dixiſſet: non poſſumus conſentire vt denuo baptizetur.

Leo papa. D

Præterea ſciendum eſt quòd illi, de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domeſticos vel vicinos, à quibus baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt vt renaſcantur ne pereant: in quibus quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit vt videatur iteratum. Conferendum eis videtur, quòd collatum eſſe neſcitur, quia non te meritas interuenit præſumptionis, vbi eſt diligentia pietatis.

De illo qui pro ludo immergitur. E

Solet etiam quæri, de illo qui iocās ſicut mimus, cōmemoratione tamen trinitatis immergitur, verū baptizatus ſit. Hoc autē Aug. nō definit, ita inquiēs, Si totū ludicrè & mimice & ioculariter ageretur, vtrū approbādus eſſet baptiſmus qui ſic daretur, diuinū iudiciū per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandū eſſe cenſerē. Videtur tñ ſapientibus non fuiſſe baptiſma: vt cùm aliqui in balneū vel in flumē mergunt in nomine trinitatis, nō eſt tñ baptiſmus, quia non intētione baptizandi illud geritur. Nā in hoc & in alijs ſacramētis ſicut forma eſt ſeruanda: ita & intentio illud celebrandi eſt habēda. Illud ēt non te moueat, ꝙ quidē non ea fide paruulos ad baptiſmum ferunt, vt per ſpiritū ad vitam regenerentur æternam: ſed eos putant hoc remedio temporalē accipere ſanitatem, non. n. propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Agnoſcendum eſt etiā in baptizandis electis duo tempora eſſe ſeruanda. i. Paſcha & Pentecoſten: vt in ſabbato Paſchæ vel Pentecoſtes baptiſmi ſacramentum celebretur. Qui verò neceſſitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

De reſponſione patrinorum. G

Porrò cuncti ad baptiſmum venientes, fidē ſuam profiteri debēt, & exponere ad quid petendū venerint ad eccleſiam. Vnde etiā à baptizando quæritur, Quid veniſti ad eccleſiā petere? Qui ſi adultus eſt, pro ſe reſpondet, Fidem, id eſt, ſacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiā per ſingula interrogatus, reſpondet, ſe credere in patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Si autē paruulus eſt, non valens credere vel loqui, alius pro eo reſpondet. vnde Iſidorus Paruuli alio profitēte baptizantur, qui adhuc loqui vel credere neſciunt: ſicut etiā prò ægris, mutis, vel ſurdis alius profitetur dū baptizantur. ſic & de pœnitentibus agendum eſt. Si verò pro eo qui reſpondere poteſt alius reſpondeat, non itidem valet: ſicut dictum eſt, Aetatem habet, pro ſe loquatur

quæ incipit Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo De co. ſ. di. 4. ca. Retulerunt.

De cōſ. di. 4. ſi nullo ex epiſto. Leonis 1. ad Ruſticū epiſt. quæ eſt numer. 70. lib. 7. d baptiſ. & contra Donati ca. 35. & hab. de conſ. diſ. 4. Solet etiā quæri. Augu. ad Bonif epiſt. 23. in medio & habe. de conſ. diſt. 4. non te moueat.

Leo papa in epi. ad vniuerſos per S.iciā conſtitutos quæ eſt 4. in ordine. & habe. De conſe. diſt. 4. cap. duo tempora & ca. ſi qua neceſſitate 2. libr. de officijs

loquatur. Si verò quæritur ex quo ſenſu pro paruulo dicatur, Credo, vel Fidem peto: Dicimus de ſacramẽto fidei id eſſe intelligendũ, quod reſpõdetur petere cum defertur ad eccleſiam, & habere fidem cùm baptizatur: vt ſit ſenſus cùm dicitur, Fidem peto, id eſt, ſacramẽtum fidei præſto ſum recipere: Credo, id eſt, ſacramentum fidei ſuſcipio: quod eſt, hic paruulus præſto eſt ſacramentum fidei accipere. Vnde Augu. Nihil eſt aliud credere quam fidẽ habere. & ideo cùm reſpondetur credere paruulus, qui fidei nondũ effectum habet, reſpõdetur fidẽ habere propter fidei ſacramentum, & cõuertere ſe ad deũ propter * conuerſionis ſacramentũ. Sed adhuc quæritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpõdeatur, Credo in deum patrẽ, & in Ieſum Chriſtũ, & in ſpiritũ ſanctũ. Nunquid de ſacramento fidei, an de fide mẽtis ibi agitur? Si de ſacramento, cur nominatim diſtinguuntur perſonæ? Si vero de fidei affectu quomodo verũ eſt, cum ea paruulus careat? An illud facturus paruulus ſpondetur cũ creuerit, ſicut & omnibus põpis diaboli ſpondetur abrenũciare: quod ſi non ſeruauerit factus adultus, tenebitur ipſe, vel ſpõſor? Sanè & dici poteſt ibi ſpõderi pro paruulo, ꝙ ad maiorẽ ætatem ſi venerit, & pompis diaboli renunciabit, & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autem ſponſione paruulus pro quo fit, tenebitur, non ſponſor: ſi tamen vt cautio impleatur, quantùm in ſe eſt, operã dederit, quia exigitur à patrino, vt ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit, ſolicitudo. De hoc Augu. Certiſſimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis diaboli ſpopondiſtis.

De cathecisſmo & exorciſmo. H

Illi autẽ interrogatio & reſponſio fidei fit in cathecisſmo, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmũ.n. fit cathecisſmus & exorciſmus: poſt cathecisſmũ ſequitur exorciſmus: vt ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſaria virtus pellatur. Exorciſmus de Græco dicitur in Latinũ Adiuratio: Cathecisſmus, Inſtructio. Cathecizare eſt inſtruere: vt de ſymbolo ac rudimentis fidei. Exorcizare eſt adiurare: vt, Exi ab eo ſpiritus immunde. Symbolum eſt ſignum vel collatio. Signũ, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur: Collatio, quia ibi totius fidei ſufficientia & integritas eſt collata. Cathecisſmus & exorciſmus neophytorum ſunt: magisq́; ſacramentalia quàm ſacramenta dici debẽt. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem conuerſus, vel in diſciplina religioſæ conuerſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmũ: nõ ꝙ ſine iſtis non poſſit eſſet baptiſmus verus, ſed vt baptizandus de fide inſtruatur, & ſciat cui debitor fiat deinceps, & diaboli poteſtas in eo minuatur. Vnde Rabanus, Ante baptiſmũ cathecizãdi debet in homine præuenire officiũ, vt fidei cathecuminis accipiat rudimentum,: & ſciat cui debitor fiat deinceps. Item Aug. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur poteſtas diaboli, ne iam contendant eos ſubuertere, ne baptiſmum conſequantur. Non ergo ab infantibus creatura dei efflatur vel exorcizantur, ſed diabolus, vt recedat ab homine.

*cap. 24. de conſe. diſt. 4. cap. Paruuli. De con. di. 4. cum pro paruulis. Ex Au. li. 4 de baptiſ. contra Donatiſtas. c. 24. Ioan. 9. c. Ex quo ſenſu pro paruulo dicatur. Credo & Fidem peto. De con. di. 4. nihil eſt aliud ex epi. ad Bonifa. 23. in fine. * aliàs, fidei. De conſe. di. 4. Prima igitur ex Au. lib. 2. de ſym. ad cathe. c. 1. & 2 & lib. 4 ca. 1. De inſtitu. clerico. ca. 25. & habitur de conſe. di. 4. ante baptiſmum. in li. 1. de ſymb. ad cathec.*

DE CONFIRMATIONE.
Diſtinct. VII.

NVNC de ſacramento confirmationis addendum eſt: de cuius virtute quæri ſolet. Forma enim aperte eſt.ſ.verba quæ dicit epiſcopus, cùm baptizatos in frontibus ſacro ſignat chariſmate. Hoc ſacramentum ab alijs perfici non poteſt, niſi a ſummis ſacerdotibus: nec tempore Apoſtolorum ab alijs quàm ab ipſis Apoſtolis legitur peractum, nec ab alijs quàm ab illis qui locum eorum tenent, perfici poteſt aut debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, ſed non chariſmate ſignare in fronte. Virtus autem huius ſacramenti eſt donatio ſpiritus ſancti ad robur: qui in baptiſmo datus eſt ad remiſſionem. Vnde Rabanus, a ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per ſpiritum ſanctum ad prędicandum aliis illud, quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt. Item, Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, poſt baptiſmum accipere debent ſpiritum ſanctum, vt pleni Chriſtiani inueniantur.

Melchiades in epiſt. ad Hiſp. epiſcopos. B

Scitote vtrunque eſſe magnum ſacramentum, ſed vnum maiori veneratione tenendum, ſicut a maioribus datur. Ecce malus dicit ſacramentum confirmationis: ſed forte non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, ſed quia a dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit.ſ. in fronte: vel forte quia maius augmentum virtutum præſtat, licet baptiſmus plus ad remiſſionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, in vnctione baptiſmi ſpiritum ſanctum deſcendere ad habitationem deo cōſecrandam. In hac vero eiuſdem ſeptiformem gratiam cum omni plenitudine ſanctitatis & virtutis venire in hominem. Hoc ſacramentum tantùm a ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, ſicut & baptiſmus: niſi aliter cogat neceſſitas. Nec debet iterari, ſicut nec baptiſmus, vel ordo. Nulli enim ſacramento facienda eſt iniuria: quod fieri putatur, quando nō iterandum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari poſſint quæſtio eſt. Nam de baptiſmo & ordine quòd non debeant iterari, aperte Augu. dicit vtrunque ſacramentum eſt, & quadam conſecratione datur. Illud quidem cum baptizatur, illud vero cum ordinatur. Ideoque in eccleſia catholica vtrunque non licet iterari, quia neutri facienda eſt iniuria: quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum eſt. De alijs vero vtrum iterari valeant vel debeant, poſtea diſſeremus.

Cap. 1. & habe. de conſe. diſt. 4. ſicut noſ. De confirmatione. A quibus perfici & dari poſſit, & habe. de conſ. diſt. 5 ca. Manus. Nota gloſſa. ibidem. De conſ. di. 4. c. preſ. Et Gre. in regiſt. li. 3. c. 9. & 26. De inſtitutione cleri. li. 1. ca. 30. de conſ. di. 5. ca. nouiſſime. Vrbanus papa in ep. ad omnes Chriſtianos cuius initium, Vrbanus, &c. docet oēs Chriſtianos, & cō. di. 5. ca. omnes fideles circa me. & habetur de con. diſt. 5. cap. de his vero. Vbi ſupra de cō ſe. diſt. 5. ca. ...

DE SACRAMENTO ALTARIS ET EVCHARISTIAE.
Diſtinct. VIII.

POST ſacramentū baptiſmi & confirmationis ſequitur Euch. ſacramentum

De eucharistia sacramentis secundū se. ſacramentum. Per baptiſmum mundamur: per Euchariſtiam in bono conſummamur. Baptiſmus æſtus vitiorum extinguit, euchariſtia ſpiritualiter reficit. Vnde excellenter euchariſtia dicitur, id eſt, bona gratia: quia in hoc ſacramento non modo eſt augmentum virtutis & gratiæ: ſed ille totus ſumitur, qui eſt fons & origo totius gratiæ. Cuius figura præceſſit, quando manna pluit deus patribus in deſerto, qui quotidiano cœli paſcebantur alimento. Vnde, Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt, mortui ſunt. Iſte vero panis viuus, qui de cœlo deſcendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cœlo, hoc ſuper cœlum. Illud ſcatebat vermibus in diem alterum reſeruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicunque religioſe guſtauerit, corruptionem non videbit. Illud datum fuit antiquis poſt tranſitum maris rubri, vbi ſub merſis Aegyptiis liberati ſunt Hebræi. Ita hoc cœleſte manna non niſi renatis præſtari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promiſſionis per deſertum deduxit. Hæc eſca cœleſtis fideles huius ſeculi per deſertum tranſeuntes in cœlum ſubuehit. Vnde recte viaticum appellatur: quia in via nos reficiens, vſque in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptiſmi præceſſit, ita in manna ſignificatio dominici corporis. Hæc duo ſacramenta demonſtrata ſunt vbi de latere Chriſti ſanguis, & aqua profluxerunt, quia Chriſtus per ſanguinem redemptionis, & aquā ablutionis nos redimere venit a diabolo & a peccato: ſicut Iſraelitas per ſanguinem agni paſchalis ab exterminatore, & per aquam maris Rubri ab Aegyptiis liberauit. Huius etiam ſacramenti ritum Melchiſedech oſtendit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde vt ait Ambro. intelligi datur anteriora eſſe ſacramenta Chriſtianorum, quàm iudæorum.

Ambr. lib. de initiandis myſterijs c. 7. 10. *4. Exo. 16. c Pſal. 77.* *Ibidem. cap. 9.* *Ioan. 6. d* *Exo. 16. d* *Ioan. 19. f* *Exo. 12. b* *Ge. 14. d* *De ſacramentis li. 4 cap. 3. in Tom. 4. d*

De inſtitutione ſacramenti. B

Hic etiam alia conſideranda occurrunt quatuor, ſcilicet ſacramētum, inſtitutio, forma, & res. Sacramentum dominus inſtituit, quando poſt typicum agnum corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis in cœna porrexit. Vnde Euſebius Emiſenus. Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſyderibus, neceſſe erat vt die cœnæ ſacramentum nobis corporis & ſanguinis conſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium quod ſemel offerebatur in precium.

Mat. 26. c. De conſe. diſt. ca. Quia corpus.

De forma. C

Forma vero eſt quam ipſe ibidem edidit dicens, Hoc eſt corpus meum: & poſt, Hic eſt ſanguis meus. Cum enim hęc verba proferuntur, conuerſio fit panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti: reliqua ad laudem dei dicuntur. Vnde Ambr. Sermone Chriſti hoc conficitur ſacramentum, quia ſermo Chriſti creaturam mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti: & vinum cum aqua in calicem miſſum fit ſanguis conſecratione verbi cœleſtis. Conſecratio in quibus fit verbis? attende quæ ſunt verba: Accipite & comedite ex eo omnes: hoc eſt corpus meum, & iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes:

Mat. 16. c *In lib. de ſacramentis. 4. ca. 4 Tomo. 4.* *Mat. 26. c.* *Lib. 4. de*

omnes: hic eſt ſanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus deo refertur, oratio premittitur pro populo, pro regibus. Item Augu. Credendum eſt quòd in verbis Chriſti ſacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud ſunt quam laudes, vel obſecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ ſit inſtitutio & forma huius ſacramenti. Vbi conſideratione dignum eſt, quare illud ſacramentum poſt cœnam dedit diſcipulis. Dominus igitur Ieſus ad inuiſibilia paternæ maieſtatis migraturus, celebrato cum diſcipulis typico paſcha, quodam memoriale eis commendare volens, ſub ſpecie panis, & vini corpus & ſanguinem ſuum ita eis tradidit, vt oſtenderet legis veteris ſacramenta, inter quæ pręcipuum erat agni paſchalis ſacrificium in morte ſua terminari, ac legis nouæ ſacramenta ſubſtitui: in quibus excellit myſterium Euchariſtiæ. Ideo etiam poſt alia dedit, vt hoc vnum arctius memoriæ diſcipulorum infigeretur, & ab eccleſia deinceps frequentaretur. Sed non exinde diſciplinam ſanxit in poſterum, vt poſt alios cibos ſumatur: ſed potius a ieiunis ſumi oportet: ſicut Apoſtolus docet, vt ſingulari reuerentia diiudicetur, id eſt, diſcernatur ab aliis cibis, quod dominus apoſtolis diſponendum reliquit. Vnde Aug. Apparet, cum primo acceperunt diſcipuli Euchariſtiam, non eos accepiſſe ieiunos; non ideo tamen calumniandum eſt vniuerſæ eccleſię, quòd a ieiunis ſumitur ſemper. Placuit enim ſpiritui ſancto, vt in honore tanti ſacramenti, prius in os Chriſtiani dominicum corpus intraret, quàm alij cibi: ideo vbique mos iſte ſeruatur. Non enim quia poſt cibos dedit dominus, ideo pranſi vel cœnati illud accipere debent, ut illi faciebant quos Apoſtolus redarguit. Nam ſaluator, quo vehementius commendaret myſterii illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, a quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Quo autem ordine deinceps ſumeretur, Apoſtolis, per quos eccleſias diſpoſiturus erat, reſeruauit dicendum.

De ſacramento & re. D

Nunc quid ibi ſacramentum ſit, & quid res, videamus. Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Forma ergo panis & vini, quæ ibi videtur, eſt ſacramentum, id eſt, ſignum ſacrę rei: quia præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo ſpecies vocabula rerum quæ ante fuerũt, ſcilicet panis & vini. Huius autem ſacramenti gemina eſt res, vna ſcilicet contenta & ſignificata, altera ſignificata & non contenta. Res contenta & ſignificata eſt caro Chriſti, quam de virgine traxit & ſanguis quem pro nobis fudit. Res autem ſignificata & non contenta eſt vnitas eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Hæc eſt duplex caro Chriſti, & ſanguis. Vnde Hier. Dupliciter, inquit, intelligitur caro Chriſti & ſanguis eius: vel illa quæ crucifixa eſt & ſepulta, & ſanguis qui militis lancea effuſus eſt: vel illa ſpiritualis ac diuina, de qua ipſe ait, Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis

ſacrament, c. 4. to. 4. & de conſ. diſt. 2. Panis eſt.
Ambr. ibi. cap. 5.
Ibid c. 4.
1 Tim. 2. a
De conſe. diſt. 2. ca. Vtrũ ſub fi. & Au. epi. 59. in to. 2. Quare poſt aliũ cibum dedit corpus & ſanguinem diſcipulis.
1. co. 11. c
Ad Iannariũ. epi. 118. circa finem tomo 2.
De conſe. diſ. 2. c. Liquido ap.
1. Co. 11. d
Aug. de ci. dei li. 10. c. 5. tomo 5. & de cons. diſtin. cap. Sacrificiũ
Grego. in homi. paſchali, & habetur de conſ. diſt. 2 ca. Species.
Rom. 8. f
Commẽ. ad 1. cap. epiſ.

guis meus vere eſt potus,&,Niſi manducaueritis carnem meam,& biberitis meum ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hic tria diſtinguenda. Vnum,quòd tantùm eſt ſacramentum:alterum,quod eſt ſacramentum & res:& tertium, quod eſt res, & non ſacramentum.Sacramentum & non res,eſt ſpecies viſibilis panis & vini.Sacramentum & res,caro Chriſti propria & ſanguis. Res & nõ ſacramentum,myſtica eius caro. Porrò illa ſpecies viſibilis ſacramentum eſt geminæ rei:quia vtranque rem ſignificat, & vtriuſque rei ſimilitudinem gerit expreſſam. Nam ſicut panis præ cęteris cibis corpus reficit & ſuſtentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat:ſic caro Chriſti interiorem hominem plus cæteris gratijs ſpiritualiter reficit & ſaginat. Vnde calix meus inebrians,quàm præclarus eſt.Habet etiam ſimilitudinem cum re myſtica, quæ eſt vnitas fidelium:quia ſicut ex multis granis conficitur vnus panis,& ex pluribus acinis vinum in vnum confluit:ſic ex multis fidelium perſonis vnitas eccleſiaſtica conſtat.Vnde Apoſtolus, Vnus panis & vnum corpus multi ſumus,&c.Vnde Aug. Vnus panis & vnum corpus eccleſia dicitur,pro eo quòd ſicut vnus panis ex multis granis, & vnum corpus ex multis membris componitur: ſic eccleſia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc myſterium pacis & vnitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa conſecrauit: qui accipit hoc myſterium vnitatis,& non tenet vinculum pacis, non accipit hoc myſterium pro ſe,ſed contra ſe. Cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de virgine ſumptum: quia vt corpus Chriſti ex multis membris puriſſimis & immaculatis conſtat,ita ſocietas eccleſiaſtica ex multis perſonis a criminali macula liberis cõſiſtit. In cuius rei typo facta eſt arca domini de lignis ſethim: quæ ſunt imputribilia,& albæ ſpinæ ſimilia.

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI.

Diſtinct. IX.

A

ET ſicut duæ ſunt res illius ſacramenti,ita etiam duo modi manducandi. Vnus ſacramentalis.ſ.quo boni, & mali edunt: alter ſpiritualis,quo ſoli boni manducant. Vnde Aug. Quid eſt Chriſtum manducare? Non eſt hoc ſolùm in ſacramento corpus eius accipere: multi enim indignè accipiunt, ſed in ipſo manere,& habere ipſum in ſe manentem. Spiritualiter enim manducat qui in vnitate Chriſti & eccleſiæ,quam ſacramentum ſignificat,manet. Nam qui diſcordat a Chriſto,nec carnem Chriſti manducat,nec ſanguinem bibit: etſi tantę rei ſacramentum ad iudicium ſui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Augu. diſtinguens a ſacramentali ait, Vt quid paras ventrem & dentem? crede,& manducaſti. Credere enim in eũ, hoc eſt comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item,quomodo manducandus eſt Chriſtus? Quomodo ipſe dicit

ad Eph. in medio. to. 9 & habe. de con. diſt. 2.
Ioan. 6. f
De tribus quę hic poſſunt diſtingui.
Pſal. 103.
Pſal. 22.
1. Co. 10. d
De ſacramentis fidelium.
De conſec. diſt. 2. ca. quia paſſus parag. dominus noſter.
Augu. de blaſphemia ſpiritus ſancti.
Exo. 25. a
De euchariſtiæ ſacramento per comparationem ad ſuſcipientes. vel manducantes.
De verbis domini, & habetur de conſe. di. 2. ca. Quid eſt chriſtũ.
Tract. 25. ſuper Ioa.
Augu. ad ...

cit, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo? Si in me manet, & ego in eo, tunc bibit: qui vero in me non manet, nec ego in illo: & ſi accipit ſacramentum, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigendũ eſt tunc quenquam corporis & ſanguinis domini participem fieri, quando Chriſti membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicisque conſortio, etiam ſi antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat: quia illius ſacramenti beneficio non priuatur, quãdo ille habere hoc quod illud ſacramentum ſignat inuenitur. In illo enim ſacramento corpus & ſanguinem ſuum nobis commendauit, quod & fecit nosipſos. Nam & nos corpus ipſius facti ſumus. Item, Qui diſcordat à Chriſto non manducat carnem eius, nec ſanguinem bibit: etſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibi quotidie accipit.

26. ſuper Ioannẽ. in tomo 9. Aug. in li. de remedio pœnitentiæ de conſ. diſt. 2. cap. quomodo. Ioan. 6. diſtin. 2. Aug. de ſacramentis fidelium.

De errore quorundam, qui dicunt à bonis tantum corpus Christi ſumi. B

Hæc verba & alia huiuſmodi, vbi de ſpirituali manducatione agitur quidem obtuſo corde legentes, erroris caligine inuoluti ſunt adeo, vt præſumpſerint dicere corpus & ſanguinem Chriſti a bonis tantùm ſumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum eſt a bonis ſumi, non modo ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter. A malis vero tantum ſacramentaliter. i. ſub ſacramẽto. ſ. ſub ſpecie viſibili carnem Chriſti de virgine ſumptam, & ſanguinem pro nobis fuſum ſumi: ſed non myſticam, quę tantùm bonorum eſt. Quod ſubditis probatur teſtimonijs, Greg. Eſt quidem in peccatoribus & indignè ſumentibus vera Chriſti caro, & verus ſanguis: ſed eſſentia, non ſalubri efficientia. Item Aug. Multi indignè accipiunt corpus domini: de quibus Apoſtolus ait, Qui manducat & bibit calicem domini indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Per quod docemur, quàm ſit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factum eſt malum, dum malè accipitur bonum: ſicut econtra Apoſtolus factum eſt bonum, cùm bene accipitur malum. ſ. dum ſtimulus Satanæ patienter portatur. Ergo & mala proſunt bonis, ſicut angelus Satanę Paulo: & ſancta obſunt malis, bonis ſunt ad ſalutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit: non quia res illa mala eſt, ſed quia malus male accipit quod bonum eſt. Idem, indigne quis ſumens corpus Chriſti non efficit, vt quia malus eſt malum ſit quod accipit, vel quia non ad ſalutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & ſanguis domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apoſtolus, Qui manducat indignè, &c. His aliiſque pluribus aperte oſtenditur, quòd etiam à malis verum corpus Chriſti & ſanguis ſumitur: ſed ſacramentaliter, non ſpiritualiter.

De conſec. diſ. 2. cap. quia paſſus para. dominus noſter. De conſec. diſt. 2. in 4. li. dialogorũ. Super Ioan. tr. 26 poſt mediũ in tom. 8. 1. Co. 11. f 2. Co. 12. e Aug. tr. ſuper Ioan. 6 poſt mediũ in tom. 9. Aug. li. de baptiſmo contra Donatiſtas. 5. ca. 8. in to. 7. Co. 11. f

De intelligentia quorundam uerborum ambiguorum. C

Secundum hos duos modos ſumendi intelligentia quorundam verborum ambigue dictorum diſtinguenda eſt. Ait enim. Augu. Bonus accipit ſacramentum & rem ſacramẽti, malus vero ſacramentũ

& non

In gloſ. 1. Corin. 2. Quotienſcunque re.

& non rem. Sacramentum hic dicit corpus Chriſti proprium, de virgine natum, Rem vero ſpiritualem, Chriſti carnem. Bonus ergo vtranque Chriſti carnem accepit. Malus vero tantum ſacramentum id eſt, corpus Chriſti ſub ſacramento, & non rem ſpiritualem, Item, Non manducans, manducat, & manducans non manducat: quia non manducans ſacramentaliter, aliquando manducat ſpiritualiter, & econuerſo. Et qui manducant ſpiritualiter, veritatem carnis & ſanguinis dicuntur ſumere, quia ipſi efficientiam habent, id eſt, remiſſionem peccatorum, pro qua videtur orari cum dicitur, Perficiant in nobis domine quæ ſumus tua ſacramēta quod continēt, vt quod nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipſam efficientiam, quaſi dicat, Per hæc ſacramenta præſta, vt ſicut ſacramentaliter carnem Chriſti ſumimus, ita ſpiritualiter ſumamus. Vel petit ſacerdos, vt Chriſtus, qui nunc uere ſub ſpecie panis & vini ſumitur, manifeſta viſione, ſicut in eſſentia diuinitatis eſt quandoque accipiatur. Conſtat ergo a bonis & a malis ſumi corpus Chriſti: ſed a bonis ad ſalutem, a malis ad perniciem.

in complenda miſſa. Grego. in hom. paſ. quæ eſt. 22

DE HAERESI ALIORVM QVI DICVNT CORPVS CHRISTI *non eſſe in altari niſi in ſigno.*

Diſtinct. X. A

De ſacramento eucharistiæ quantū ad cibus qui manducatur reſpondens ſophiſticis rationibus illorum qui dicunt corpus chriſti verum in altari non eſſe. Augu. ſuper pſal. 94. non longe a fine enarrationis in illum pſalmum. in tom. 8. Ioan. 6. g

SVNT & alii præcedentium inſaniam tranſcendentes, qui dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculoſius veritati contradicunt: aſſerentes in altari non eſſe corpus Chriſti uel ſanguinem, nec ſubſtantiam panis vel vini in ſubſtantiam carnis & ſanguinis conuerti, ſed ita Chriſtum dixiſſe: Hoc eſt corpus meum, ſicut Apoſtulus dixit, Petra autem erat Chriſtus. Dicunt enim ibi eſſe corpus Chriſti tantum in ſacramento, id eſt, in ſigno, & tantùm in ſino manducari a nobis. Qui enarrandi occaſionem ſumunt a uerbis veritatis, vnde prima hæreſis facta eſt in diſcipulis Chriſti. Cum enim diceret, Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? & abierunt retro. Illis diſcendentibus inſtruxit duodecim qui remanſerant. Spiritus eſt, inquit, qui uiuificat: caro nihil prodeſt. Verba quę locutus ſum vobis, ſpiritus & uita ſunt. Intellexiſti ſpiritualiter? ſpiritus & uita ſunt. Intellexiſti carnaliter? etiam ſic ſpiritus & uita ſunt, ſed tibi non ſunt. Spiritualiter intellige quæ locutus ſum. Non hoc corpus quod uidetis manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem effuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod uobis commendaui, ſpiritualiter intellectum uiuificabit uos, caro autem non prodeſt quicquam. Sunt etiam & alia, illorum inſaniæ fomitem miniſtrantia. Ait enim Aug. Donec ſeculum finiatur, ſurſum eſt dominus: ſed tamen etiam hic nobiſcum

eum eſt veritas dominus. Corpus enim in quo reſurrexit, in vno loco eſſe oportet: veritas autem eius vbique diffuſa eſt. Item, Vna perſona eſt Deus & homo vbique per id quod eſt Deus in cælo: per id quod homo eſt Chriſtus. Dicit etiam, Pauperes ſemper habetis vobiſcum, me autem non ſemper habetis. His alijsq́; vtuntur præfati hæretici in aſſertionem ſui erroris.

Aug. ad Dardanū epi. 57. non longe a princip. in to. 2. Mat. 26. a

Determinatio præmiſſorum. B

Quæ ex eadem ratione omnia accipienda ſunt, non enim verbis his negatur verum corpus Chriſti a fidelibus ſumi vel in altari eſſe, ſed his veritas apoſtolos, & in eis nos inſtruxit, quòd ipſius corpus non per partes diſcerptum, vt putauerunt illi diſcipuli, qui retro ierunt, ſed integrum: nec viſibiliter in formâ humana, ſed inuiſibiliter ſub forma panis & vini corpus & ſanguinē nobis traderet. Quem ſenſum Aug. confirmat dicens, ipſum quidem, & non ipſum corpus quod videbatur, manducatur: ipſum quidē inuiſibiliter: non ipſum viſibiliter. Item, Et ſi neceſſe eſt illud celebrari, neceſſe eſt tamen inuiſibiliter intelligi. Ita etiam intelligēdum eſt corpus Chriſti eſſe in vnó loco, ſcilicet viſibiliter in forma humana: veritas tamen eius, id eſt, diuinitas vbique eſt, veritas etiam eius, id eſt, verū corpus in omni altari eſt, vbicunq; celebratur. Sic etiam illud intelligendum eſt, Pauperes ſemper habetis vobiſcū, me autem non ſemper habebitis, ſecundum corporalem præſentiam ſcilicet, qua cum eis conuerſabatur. Similiter per id quod homo eſt, in cælo eſt, ſcilicet uiſibiliter: inuiſibiliter autem eſt in altari, qui non in forma humana apparet, ſed forma panis & vini operitur. Vnde & inuiſibilis caro eius dicitur, quæ vere eſt in altari. Sed quia in ſpecie ſua nō apparet, inuiſibilis dicitur. Ait enim Au. Hoc eſt quod dicimus, quòd modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium eccleſiæ duobus confici, duobus conſtare viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, Corpore Chriſti: ſicut & Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cum Chriſtus ſit verus Deus & homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacramentum eccleſiæ duobus, ſacramento & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti. Eſt ergo ſacramentum & res ſacramenti idem corpus Chriſti. Ecce inuiſibilem dixit carnem Chriſti, quia forma panis operta ſumitur & tractatur. Idemq́; corpus Chriſti dixit eſſe ſacramentnm & rem: ex quo cōfirmatur quod ſupra diximus. Deinde addit quod magis mouet lectorem. Caro, inquit, eius eſt, quàm ſub forma panis opertam in sacramento accipimus: & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie ac ſapore potamus. Caro videlicet carnis & ſanguis ſacramentum eſt ſanguinis, carne & ſanguine, vtroque inuiſibili, intelligibili, & ſpirituali ſignificatur corpus Chri. viſibile & palpabile, plenum gratia & diuina maieſtate.

Ioan. 6. g

In epiſ. ad Hyreneum & habetur de conſ. diſt. 2. cap.

In libr. ſententiarum Proſperi. Non hoc. Mat. 26. a & habetur de conſe. di. 2. cap. hoc eſt.

Ibidem vbi ſupra.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.

Attende his diligenter, quia tropo quodam vtitur hic Aug. quo ſolent res ſignificantes rerum ſortiri vocabula quas ſignificāt. Hic enim viſibilis ſpecies panis vocatur nomine carnis,& viſibilis ſpecies vini nomine ſanguinis. Inuiſibilis vero intelligibilis dicitur caro Chriſti:quia ſecundum illam ſpeciem non videtur caro,ſed intelligitur:ita & ſanguis.Caro ergo inuiſibilis dicitur eſſe sacramētum carnis viſibilis,quia species panis, ſecundum quam illa nō videtur caro, eſt ſacramentum carnis viſibilis: quia in carne inuiſibili,id eſt,ſpecie,ſecundum quam caro Chriſti non videtur caro,ſignificatur corpus Chriſti,quod eſt viſibile & palpabile, vbi in ſua forma apparet. Ita & de ſanguine accipi debet. Quem ſenſum confirmat Aug.apperiens qualiter prædicta intelligenda ſint, quia obſcure dixerat:conſequenter dicens ita panem vocari corpus Chriſti,cum vere ſit ſacramentum corporis Chriſti,quod in cruce poſitum eſt: ſicut ipſa immolatio, quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio, non rei veritate, ſed ſignificandi myſterio: & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Satis reſponſum eſt hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Chriſti in altari eſſe,& panem in corpus, vel vinum in ſanguinem myſtica conſecratione conuerti dicentes,Quis audeat manducare dominum ſuum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Chriſti de mate ria vel ſubſtantia,quæ non fuit caro virginis?

De conſec. di. 2. hoc eſt quod dicimus, paragra. ſicut ergo.

Authoritatibus probat verum corpus Chriſti eſſe in altari,& in id panem conuerti. D

Hæc & his ſimilia obiiciunt illi, in diuino myſterio legem naturæ ſectantes: quorum perfidiam ſubditam conuincunt teſtimonia. Ait enim veritas,Accipite,hoc eſt corpus meum.Item Ambr.Si tātum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit tantum ſermo Chriſti,vt ſubſtantias mutet?De totius mundi operibus legitur,quia ipſe dixit,& facta ſunt,&c.Sermo igitur.i.filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant?Nō enim minus eſt creare, quàm mutare nouas naturas rerū.Item,Si ordinem quęrimus,viro mixta fœmina generare conſueuerat. Liquet ergo qđ præter naturæ ordinē virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturā ſit ipſe partus ex virgine?Item, Ante benedictionem alia ſpecies nominatur,poſt conſecrationē corpus ſignificatur.Ante cōſecrationē aliud dicitur,poſt cōſecrationē ſanguis nuncupatur. Tu dicis Amen.i.verū eſt.Quod ſermo ſonat,affectus ſentiat.Itē Aug. In ſpecie panis & vini quā videmus,res inuiſibiles.i.carnē & ſāguinē,honoramus:nec ſimiliter pendimus has duas ſpecies, ſicut ante conſecrationē pendebamus,cū fideliter fateamur ante conſecrationē panē eſſe & vinū,quod natura formauit; poſt conſecrationē vero carnē Chriſti & ſanguinē,quod benedictio conſecrauit.Itē Ambro.

Mat.26.c Amb. lib. de his qui myſteriis initiantur. ca.9.in medio.to.4. 4.Reg.9. Pſal. 22. Ibidem. Ibidem. Au.in lib. ſen.Pro.& de conſe. diſ.2. nos autem. Lib. de ſa-

bro. Panis eſt in altari vſitatus ante verba ſacra: vbi acceſſit conſecratio, de pane fit Chriſti caro. Quomodo autem poteſt quod panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Cõſecratione: quæ fit ſermone Chriſti. Itẽ. Si tanta vis eſt in ſermone domini, vt incipiant eſſe quæ nõ erant: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud cõmutẽtur? Et ſic quod erat panis ante conſecrationem, iam corpus Chriſti eſt poſt conſecrationẽ: quia ſermo Chriſti creaturã mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinum cũ aqua in calicem miſſum fit ſanguis conſecratione verbi cæleſtis. Item Aug. Sicut per ſpiritum ſanctum vera Chriſti caro ſine coitu creatur: ita per eundẽ ex ſubſtantia panis & vini idem corpus Chriſti & sãguis conſecretur corpus Chriſti & veritas eſt, & figura. Veritas, dũ corpus Chriſti & sãguis virtute ſpiritus ſancti ex panis viniq; ſubſtantia efficitur. Figura vero eſt id quod exterius ſentitur. Itẽ Euſebius Emiſſenus, inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiã corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo, ſecreta poteſtate commutat. Ex his aliisq; pluribus conſtat verum corpus Chriſti & ſanguinem in altari eſſe, imo integrum Chriſtum ibi ſub vtraque ſpecie & ſubſtantiam panis in corpus, viniq; ſubſtantiam in ſanguinem conuerti.

cramenti l. 4. cap. 4. Tomo 4. Ibidem, et de conſ. di. 1. panis eſt

De conſ. di. 2. ca. quia corpus.

DE MODIS CONVERSIONIS.

Diſtinct. XI. *A*

De eucha. ſacramento per comparationẽ ad diſpenſantes vel conficientes, & primo de confeſſione.

SI autem quæritur qualis ſit illa conuerſio, an formalis, an ſubſtantialis, vel alterius generis, definire non ſufficio. Formalem tamen non eſſe cognoſco: quia ſpecies rerum quæ ante fuerant, remanent, & ſapor, & pondus. Quibuſdã eſſe videtur ſubſtantialis, dicentibus ſic ſubſtantiam conuerti in ſubſtantiam, vt hæc eſſentialiter fiat illa. cui ſenſui præmiſſæ authoritates conſentire videntur.

Oppoſitio. B

Sed huic ſententiæ ſic opponitur ab aliis, Si ſubſtantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur ſubſtantialiter in corpus vel ſanguinem chriſti, quotidie fit aliqua ſubſtantia corpus vel ſanguis Chriſti, quæ ante non erat corpus, & hodie eſt aliquid corpus Chriſti, quod heri non erat, & quotidie augetur corpus Chriſti, atq; formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo reſponderi poteſt, quia non ea ratione dicitur corpus Chriſti confici verbo cæleſti, quòd ipſum corpus in conceptu virginis formatum deinceps formetur, ſed quia ſubſtantia panis vel vini, quæ ante non fuerat corpus Chriſti vel ſanguis, verbo cæleſti fit corpus & ſanguis. Et ideo ſacerdotes dicuntur cõficere corpus Chriſti & ſanguinem, quia eorum miniſterio ſubſtãtia panis fit caro, & ſubſtantia vini fit ſanguis Chriſti, nec tamen aliquid additur corpori vel ſanguini, nec augetur corpus Chriſti vel ſanguis.

Auguſtinus in libro ſententiarum proſperi. C

Si vero quæris modum quo id fieri poſſit, breuiter reſpondeo

Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt,inueſtigari ſalibriter nõ poteſt. Quod ergo corpus Chriſti panis mutatione in id,non augmentatur, nec ſanguis ex vini conuerſione eius voluntati & potẽtiæ adſcribatur,qui idem corpus de virgine eduxit. fit ergo ſubſtantia illa iſta ſine eius augmento. Nec tamen concedunt quidã,quòd ſubſtantia panis aliquando fit caro Chriſti, etſi fiat caro Chriſti : ſicut farina facta eſt panis,& aqua facta eſt vinum:nec tamen dicitur farina eſt panis, & aqua eſt vinum. Alij vero concedunt illud quod erat panis vel vinum,poſt conſecrationem eſſe corpus & ſanguinẽ : non tamen ſequitur, panis eſt caro Chriſti, vel vinum eſt ſanguis : quia ſubſtantia panis vel vini, poſtquàm facta eſt caro Chriſti vel ſanguis,non eſt ſubſtantia panis vel vini, ſed caro & ſanguis. Ideo diſtinguendum videtur, cum dicitur ſubſtantia panis vel id quod erat panis,modo eſt corpus Chriſti. Manens enim panis nõ eſt corpus Chriſti:ſed mutata in id quod facta eſt,eſt corpus Chriſti. Nec dicimus ſubſtantiam panis vel vini materiam eſſe corporis vel ſanguinis domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: ſed ipſa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Auguſtinus, Corpus Chriſti dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum ſumimus in memoriam dominicæ paſſionis. Quod cum per manus hominis ad illam viſibilem ſpeciem perducatur,non ſanctificatur vt ſit tam dignum ſacramentum, niſi operãte inuiſibiliter ſpiritu Dei.

In libr. de tri. 3. c. 4. in fine eiuſdem.

Aſſerunt quidam dictum panem tranſire in corpus Chriſti. D

Quidam vero ſic dicunt conuerſionem illam eſſe intelligẽdam, vt ſub illis accidentibus, ſub quibus erat prius ſubſtantia panis & vini, poſt conſecrationem ſit ſubſtantia corporis & ſanguinis : ſic tamen, vt non eis efficiatur, & ſic aſſerunt dictum panem tranſire in corpus Chriſti: quia vbi erat panis,nunc eſt corpus Chriſti. Qđ ſi eſt,quid ergo fit de ſubſtantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam reſolui,vel in nihilum redigi. Alij vero putauerunt ibi ſubſtãtiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem:& hac ratione dici illam ſubſtãtiam fieri iſtã: quia vbi eſt hæc,& eſt illa:quod mirum eſt: & ipſam ſubſtantiã panis vel vini dicunt eſſe ſacramentum. Sed quòd non ſit ibi ſubſtantia,niſi corpus Chriſti & ſanguis,ex prædictis & ſubditis aperte oſtenditur. Ait enim Ambr. Panem iſtum quem ſumimus in myſterio,illum intelligo vtique,qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in vtero virginis,& igne paſſionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus eſt cibus hominum. Vnde veritas ait. Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi. & iterum, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Ex his nanque duabus ſententijs aperte datur intelligi,quia panis ille & iſte,non duo, ſed vnus panis,& vna caro proculdubio vnum efficitur corpus. Illud vere, illud ſane quod eſt ſumptum eſt de virgine, quod reſurrexit,& in cælum aſcendit

De ſacramentis & allega de conſ. di. 2. c O ĩa quæ. Ioan. 6. e in homil. paſchali capi. quid ſit ſanguis

aſcendit. Item Greg. Quis fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocē cælos aperiri, in illo Chriſti myſterio angelorū choros adeſſe, ſumma & ima ſociari, vnū quid ex inuiſibilibus atq; viſibilibus fieri? Idē, Eodē momento & in cælum rapitur miniſterio angelorū conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totū implet mundū, ita multis locis illud corpus conſecratur. Nec ſunt tamen multa corpora Chriſti, ſed vnum corpus & vnus ſanguis. ideoq; ſiue plus ſiue minus quis inde percipit, oēs æqualiter corpus Chriſti integerriſſime ſumunt. Poſt conſecrationē ergo non eſt ibi ſubſtantia panis vel vini, licet ſpecies remaneant. Eſt.n.ibi ſpecies panis & vini, ſicut & ſapor. Vnde aliud videt, aliud intelligit.

& lib. 4. dialog. c. 68 & hab. de conſ. diſt. 2.

Quare ſub alia ſpecies. E

Sub alia autē ſpecie tribus de cauſis carnē & ſanguinē tradidit Chriſtus, & deinceps ſumendum inſtituit: vt fides.ſ.haberet meritum, quæ eſt de his quæ nō videntur: quia fides non habet meritū, vbi humana ratio præbet experimentum. Et ideo etiam, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non habemus in vſu carnē crudam comedere, & ſanguinem bibere. Quia ergo Chriſtum vorari dentibus fas non eſt, in myſterio carnem & ſanguinē nobis commendauit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni Chriſtianæ inſultaretur. Vnde Aug. Nihil rationalibus, quàm vt ſanguinis ſimilitudinem ſumamus: vt & ita veritas non deſit, & ridiculum nullum fiat a paganis, quòd cruorem occiſi hominis bibamus. Ne ergo hoc fiere, & ne veluti quidam horror etiam cruoris, in ſimilitudinem accipimus ſacramentum. Ex præmiſſis iam liquet, quare ſub alia ſpecie & quare ſub iſta hoc ſacramentum dominus celebrauerit, & celebrari a nobis inſtituerit.

Grego. in homi. paſ.

De conſ. di. 2. cap. ſub figura. Habetur de conſ. diſt. 2

Quare ſub duplici ſpecie. F

Sed quare ſub duplici ſpecie ſumitur, cū ſub alterutra totus ſit Chriſtus? Vt oſtendaretur totā humanam naturā aſſumpſiſſe, vt totam redimeret. Panis.n.ad carnē refertur, vinum ad animā: quia vinum operatur ſāguinē, in quo ſedes animæ a phyſicis eſſe dicitur. ideo ergo in duabus ſpeciebus celebratur, vt animæ & carnis suſceptio in Chriſto, & vtriuſq; liberatio in nobis ſignificetur. Valet enim vt Ambr. ait, ad tuitionem corporis & animæ qđ percipimus: quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis vero pro anima noſtra offertur, ſicut præfigurauit Moyſes Caro, inquit, pro corpore noſtro offertur, ſanguis pro animæ, ſed tamen ſub vtraq; ſpecie ſumitur totus: ꝙ ad vtrāque valet, quia ſub vtraq; ſumitur Chriſtus. Sed ſi in altera tantū ſumeretur, ad alterius tantū.i. animæ vel corporis, nō vtriusq; pariter tuitionē valere ſignificaretur. Sub vtraq; nec minus ſub altera tantum ſumitur, Eadē.n.ratio eſt, vt ait Hilarius, in corpore Chriſti, quæ in manna præceſſit. De quo dicitur, Qui plus collegerat, nō habuit amplius: nec qui minus parauerat, habuit minus. Et licet ſub vtraque ſpecie ſumatur totus Chriſtus,

Commentario ad vndecimum caput epi. prioris ad Heb. in Tomo. 4. De conſe. di. 2. c. vbi pars eſt. Exod. 16. d

tamen non ſit conuerſio panis niſi in carnem,nec vini niſi in ſangui nem. Nec debent dici duo ſacramenta, ſed vnum : quia ſub vtraque ſpecie idem ſumitur. Neque debet iterari ſacramentum: quia benedictio non reperitur ſuper ſpeciem eandem . Neque aliæ ſubſtantiæ in ſacrificium veritatis offerri debent : quia de aliis non poteſt conſecrari corpus Chriſti vel ſanguis.

Quare aqua admiſceatur. G

De conſe. diſt.2.cap. cum omne

Apo.17.d

Aqua verò admiſcenda eſt vino , quia aqua populum ſignat , qui per Chriſti paſſionem redemptus eſt . Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum,aqua & vino mixtus debet offerri : quia videmus in aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti . Cùm ergo in calicem vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur,& credentium plebs ei in quem credit copulatur:quæ copulatio aquæ & vini ſic miſcetur in calice Chriſti, vt mixtio illa non poſſit ſeparari. Nam ſi vinum quis tantùm offerat , ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis.

Iulius papa. H

De conſe. diſt.2.cap. non debes.

De conſe. diſt.2.cap. ſicut in ſãctifica.

De conſe. diſt.2.c & ſcriptura.

Si verò quæritur , an irritum ſit quod geritur,ſi aqua prætermittatur: Audi quod ſequitur in eodem canone. Non poteſt,inquit,calix domini eſſe aqua ſola,aut vinum ſolum , niſi vtrunq; miſceatur. Item Cyprianus,Calix domini non eſt aqua ſola,aut vinum ſolum , niſi vtrunque miſceatur : ſicut nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola,nec aqua ſola niſi vtrunque fuerit adunatum, & panis vnius cõpage ſolidatum. Si quis tamen non intendens introducere hęreſim, obliuione vel ignorantia aquam prætermiſerit,non videtur eſſe irritum ſacramentum:ſed ille grauiter eſt corripiendus. Nam & Gręcorum eccleſia non apponere aquam dicitur . Quod etiam ex dictis Cypriani videtur poſſe colligi.ait enim,Si quis de anteceſſoribus noſtris,vel ignoranter vel ſimpliciter,non hoc ſeruauerit,quod nos dominus facere & exemplo & magiſterio docuit , poteſt ſimplicitati eius indulgentia domini venia concedi.Nobis verò non poteſt ignoſci,qui nunc à domino inſtructi ſumus,vt calicem domini cum vino mixtum,ſecundum quod dominus obtulit, offerimus. Ex hoc videtur, quod ſi quis ſimpliciter vel ignoranter vinũ offerat ſine aqua, ſacramentum conficiat . Aqua verò nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificio:nec panis niſi de frumento:nec granum frumenti, niſi redactum fuerit in panem:quia Chriſtus & panẽ ſe dicit, & grano frumenti ſe comparat. Quod ergo ſuprà dictum eſt non poſſe vinum ſolum offerri,determinari oportet: recipit enim exceptionẽ. Non poteſt,niſi ſimpliciter vel ignoranter fiat:vel nõ poteſt,id eſt, non debet. Quibuſdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis,quòd Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis. Corpus verò tale dedit,quale tunc habuit,id eſt,mortale & paſſibile . Nunc verò ſumitur à nobis immortale & impaſſibile : nec tamen maiorem habet efficientia . Euchariſtia quoque intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis : quia non legitur

Ioan.6. d

Ioan.12. d

Determinatio præmiſſorum.

Iulius papa,quod in

legitur Chriſtus alicui diſcipulorũ præbuiſſe panẽ intinctũ niſi Iudæ, Tunc verò non accepit iudas corpus Chriſti, ſed tantũ panẽ: corpus verò & ſanguinẽ Chriſti antè, cum alijs diſcipulis perceperat. *tin cta non debet dari hoſtia populo, & habetur de conſ. di. 2. cap. cum omne.*

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNDANTVR.

Diſtinct. XII. *A*

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, id eſt, de ſpeciebus & ſapore & pondere, in quo ſubiecto fundentur: potius mihi videtur fatendum exiſtere ſine ſubiecto, quàm eſſe in ſubiecto, quia ibi non eſt ſubſtantia, niſi corporis & ſanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Chriſti talem habet in ſe formam, ſed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per ſe ſubſiſtentia ad myſterij ritum, ad guſtus fideique ſuffragium: quibus corpus Chriſti habens formam & naturam ſuã regitur. De conſequentibus ad conſecrationem corporis Chriſti quantum ad fractionem.

De fractione & partitione. B

Solet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri vtrum vera ſit: & ſi ibi vera fractio eſt, cuius rei ſit, vel in qua re fiat. Cumque non ſit ibi alia ſubſtantia quàm Chriſti, ſi in aliqua ſubſtantia eſt illa fractio, in corpore Chriſti videtur eſſe. Sed econtrà, cùm ipſum corpus incorruptibile ſit quia (immortale & impaſſibile) in ipſo non poſſe eſſe videtur. Nam & Chriſtus redarguit carnalem ſenſum diſcipulorum, qui putabant carnem Chriſti ſicut aliã in partes diuidendam, & morſibus dilacerandam. Ideo quibuſdam placet, quòd non ſit ibi fractio ſicut videtur: ſed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obijcitur quod ait Ambr. Nihil falſi putandum eſt ſacrificio veritatis: vel ſicut fit in magnorum præſtigijs, vbi deluſione quadam falluntur oculi, vt videant eſſe quod non eſt. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos viſus, nec fallitur: quod eſſet, ſi crederetur ita frangi, vt videtur. Nec illuſio eſt: quia ad vtilitatem fidei, nõ ad deceptionem ita fit: ſicut & Chriſtus se oſtendit duobus diſcipulis in via in ſpecie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, ſed oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent. *Ioan. 6. g* *Opinio quorundam.* *Luc. vlt. Capite.*

Aliorum opinio. C

Alij verò dicunt, quòd ſicut ibi species panis eſt, & non eſt ibi res cuius vel in aqua ſit illa ſpecies: ita eſt ibi fractio quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur, quod mirabiliter dei potentia fieri dicunt, vt ibi ſit fractio, vbi nihil frangitur.

Aliorum opinio. D

Alij tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile exiſtere. Quod ſe colligere aſſerunt ex confeſſione Berengarij qui confeſſus eſt coram Nicolao papa & pluribus epiſcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationẽ nõ ſolum ſacramentum, ſed etiam verũ corpus & ſanguinẽ *Confeſſio Berengarij & habetur de cõſ. diſt. 2. cap.*

ergo Perengarius.

Chriſti eſſe:& ſenſualiter non ſolum ſub ſacramento, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari & frangi,& fidelium dentibus atteri.

Sententia probabilior. E

Sed quia corpus Chriſti incorruptibile eſt,ſanè dici poteſt fractio illa & partitio non in ſubſtantia corporis, ſed in ipſa forma panis ſacramentaliter fieri: vt vera fractio & partitio ſit ibi, quæ ſit non in ſubſtantia corporis,ſed in ſacramento,id eſt,ſpecie. Ne autem mireris vel inſultes ſi accidentia videantur frangi, cùm ibi ſint ſine ſubiecto:licet quidam aſſerant ea fundari in aere. Eſt ibi vera fractio & partitio,quæ ſit in pane,id eſt,in forma panis. Vnde Apoſtolus ait, Panis quem frangimus:quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Chriſtus verò integer manet, & totus eſt in ſingulis. Vnde Augu. Quando Chriſtus manducatur,vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum ſuum? & tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, viuit propter me. Ne occiditur Chriſtus vt manducetur,ſed mortuos viuificat: quando manducatur,reficit,non deficit:viuit manducatus,quia ſurrexit occiſus: nec quando manducamus,partes de illo facimus,& quidem in ſacramento ſic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducent carnem Chriſti:vnuſquiſque accipit partem ſuam. vnde & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Ideo iſta dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur,& aliud intelligitur. videtur panis & calix, quod & oculi renunciant,quod autem fides inſtruenda poſtulat, panis eſt corpus Chriſti,calix eſt ſanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in ſacramento fiunt.i.in ſpecie viſibili, Ideoq; illa Berengarij verba ita diſtinguẽda ſunt,vt ſenſualiter nõ modo in ſacramẽto,ſed in veritate dicatur corpus Chriſti tractari manibus ſacerdotum: frangi verò & atteri dentibus verè quidem,ſed in ſacramento tantùm. Vera ergo eſt ibi attritio & partitio,ſed in ſingulis partibus totus eſt Chriſtus. Vnde Hiero. Singuli accipiunt Chriſtum dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulis minuitur,ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Item Hilarius, Vbi pars eſt corporis,ibi eſt & totum.

1. Co. 10. d
In ſermone de verbis euangelij.
Ioan. 6. f
Aug. de conſe. diſt. 2
In ſermone quodam & habetur de conſ. diſt. 2. ca. ſinguli accipi.
De conſe. diſt. ca. triforme].

Quid illæ partes ſignificent. F

Quid autem partes illæ ſignificent, Sergius papa tradit inquiens. Triforme eſt corpus Chriſti. Pars oblata, in calicem miſſa, corpus Chriſti quod iam ſurrexit,monſtrat:pars comeſta,ambulantẽ adhuc ſuper terram,pars in altari vſque ad finem miſſæ remanens, corpus iacens in ſepulchro ſignificat, quia vſq; in finem ſeculi corpora ſanctorum in ſepulchris erunt. Et ſicut partes illę myſticam tenent ſignificationem,ita etiam & fractio paſſionis Chriſti & mortis eſt repreſentatio. Vnde ipſe ait, Hoc facite in meam commemorationem,id eſt,in memoriam paſſionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambroſius. Quia in morte Chriſti liberati ſumus, huius in edendo & bibendo carnem & ſanguinem, memores eſſe debemus. Sed caueat quiſque

Mat. 26. c.
Luc. 22. c
De conſe. diſt. 2. cap. non iſte.

quiſque ne indignè percipit, quia iudicium ſibi manducat. Non eſt enim iſte panis qui vadit in corpus, ſed panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium, quàm Chriſtus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana, vel non ſint mortifera, antequàm accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi, & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, non venenum. Si ita accedis, ſpiritualiter enim manducas. Spiritualiter enim manducat qui innocentiam ad altare portat.

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſępius immoletur Chriſtus. G

Poſt hæc quæritur, Si quod gerit ſacerdos, propriè dicatur ſacrificium vel immolatio, & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantùm immolatus ſit. Ad hoc breuiter dici poteſt, illud quod offertur & conſecratur à ſacerdote vocari ſacrificium & oblationẽ, quia memoria eſt & repræſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus in cruce eſt, ibique immolatus eſt in ſemetipſo, quotidie autem immolatur in ſacramẽto, quia in ſacramento recordatio fit illius quod factum eſt ſemel. Vnde Augu. Certum habemus quia Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, &c. tamẽ ne obliuiſcamur quod ſemel factum eſt, in memoria noſtra omni anno fit, ſcilicet quoties paſcha celebratur. Nunquid toties Chriſtus occiditur? ſed tantùm anniuerſaria recordatio repræſentat quod olim factum eſt, & ſic nos facit moueri, tanquam videamus dominum in cruce. Item ſemel immolatus Chriſtus in ſemetipſo, & tamen quotidie immolatur in ſacramento. Quod ſic intelligendum eſt, quia in manifeſtatione corporis & diſtinctione membrorum ſemel tantùm in cruce pependit, offerens ſe deo patri hoſtiam redemptionis efficacem, eorũ ſcilicet quod prædeſtinauit. Item Ambroſ. In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem petens. quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus? Et ſi quotidie offeramus, ad recordationem eius mortis fit, & vna eſt hoſtia, non multæ. Quomodo vna, & nõ multæ? quia ſemel immolatus eſt Chriſtus. Hoc autem ſacrificium exemplum eſt illius, idipſum, & ſemper idipſum offertur, proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin diceretur, quoniam in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti: non, ſed vnus vbique eſt Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, ſicut quod vbique offertur, vnum eſt corpus, ita & vnum ſacrificiũ. Chriſtus hoſtiam obtulit, ipſam offerimus & nunc, ſed quod nos agimus, recõciliatiõ eſt ſacrificij. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem, ſed noſtræ, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur eſſe ſacrificium & dici, quod agitur in altari & Chriſtũ ſemel oblatum, & quotidie offerri, ſed aliter tunc, aliter nunc. Et etiã quæ ſit virtus huius ſacramenti oſtenditur, remiſſio ſcilicet peccatorum venialium, & profectio virtutis.

Ad Heb. 7. d Super pſal. 20. & habetur de conſe. di. 2. ca. ſemel.

Aug. in li. ſententiarũ Proſperi, et habetur de conſe. diſt 2. ca. Semel immolatus. Super epiſt. ad Hebr. & allegatur de con. diſt. 2. c. in Chriſto.

De virtute ſacramẽti.

De cauſa inſtitutionis. H

Li. de ſacramentis. 4.ca.6.in tom 4. *Ad Ianuarium ibidē cap. Sub figura.* *De conſec. diſtin.2.c Quid ſit ſanguis.*

Inſtitutum eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis. In augmentum virtutis, ſcilicet charitatis, & in medecinam quotidianæ infirmitatis. vnde Ambroſi. Si quoties effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionem peccatorum effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionem peccatorum effunditur, debeo ſemper accipere, qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam. Augu. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel ſit paſſus: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas viuere non poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſtice immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur. Quotidie comeditur ipſe & bibitur in veritate, ſed integer & viuus manet. Item Myſterium fidei dicitur: quia credere debes quod ibi ſalus noſtra conſiſtat. Si autem quæratur verū quotidie communicandum ſit. Audi quid inde tradit Auguſt. Quotio, inquit, euchariſtiam accipere nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt, grauari magis dico euchariſtiæ perceptione, quam purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & ſatisfaciat lachrymis & orationibus, accedat ſecurus: ſed hoc de illo dico quē mortalia peccata non grauant. Si vero non frequentius, ſaltem ter in anno homines communicent, niſi forte quis criminalibus impediatur, in Paſcha ſcilicet, & Pentecoſte, & in Natali. Omnes ergo communicent qui noluerint carere eccleſiaſticis liminibus.

Lib. de eccleſiaſticis dogmatibus.ca.53. in tomo 3.

Fabianus papa. de conſ. diſt.2 ca. ſi non.

SI HAERETICI ET EXCOMMVNICATI HOC SACRAMENtum conficiant.

Diſtinct. XIII. A

De poteſtate conficiēdi.

In lib. de corpore domini, & allegatur. 1. qua. 1. ca. intra catholicam.

Ioan. 1. e 1. q. 1. Multi ſecularium.

SOLET etiam quæri, Vtrum parui ſacerdotes hoc ſacramentū conficere queant. Ad quod dici poteſt, quod aliqui, licet ſint praui, conſecrant vere, ſcilicet, qui intus ſunt nomine & ſacramento, & ſi non vita: quia nō in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. Intra catholicam eccleſiam in myſterio corporis & ſanguinis domini, nihil a bono malus, nihil a malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis ſed in verbo perficitur creatoris, & virtute ſpiritus ſancti. Credendum eſt enim quod in verbis Chriſti ſacramenta conficiantur. Sicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt qui per ſpiritum ſanctum ſuam efficit carnem & ſanguinem. Item Greg. Putant quidam communionem corporis minus eſſe ſanctificatam, ſi illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu in quem magnum laqueum incidunt, vt diuina & occulta myſteria plus ab al is ſanctificata poſſe fieri cre

dant,

dant, cum vnus idemq; ſpiritus ſanctus in tota eccleſia inuiſibiliter ea myſteria & operando ſanctificet, & ſanctificando benedicat? Myſterium ideo dicitur, quòd ſecretam & reconditam habeat diſpenſationem: Sacrificium vero, quaſi ſacrum factum, quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis. Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cum res ita ſit, vt aliquid ſignificatę rei accipiamus. Sacramenta ſunt, Baptiſma, Chriſma, Corpus Chriſti, quę ideo ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento viſibilium rerum diuina virtus ſecretus ſalutem eorundem ſacramentorum operatur. Vnde a ſecretis virtutibus vel ſacris Sacramenta dicuntur Panis & calicis ſacramentum Græce euchariſtia dicitur, Latine bona gratia interpretatur, & quid melius corpore, & ſanguine chriſti? Siue ergo per bonos, ſiue per malos miniſtro intra eccleſiā diſpenſetur, ſacramentum tamen miniſtros intra eccleſiam diſpenſetur, ſacramentum tamen eſt quia ſpiritus ſanctus uiuificat, nec bonorum diſpenſatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore domini, hoc & de baptiſmate & chriſmate dicēdum eſt & tenendum, quia virtus diuina ſecretius operatur in eis, & diuina ſolum modo eſt hęc uirtus ſiue poteſtas, non humanæ efficaciæ. Illi vero qui excommunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſte notari, non videtur hoc ſacramentum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint, quia nemo dicit in ipſa conſecratione, Offero, ſed Offerimus, quaſi ex perſona eccleſiæ. Et ideo cum alia ſacramenta extra eccleſiam poſſint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiā Auguſt. tradere videtur, dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Miſſa enim dicitur eo quòd cęleſtis nuncius ad conſecrandū viuificum corpus adueniat, iuxta dictum ſacerdotis dicentis, Omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſācti angeli tui in ſublime altare tuum, & cæt. Idcirco niſi angelus venerit, miſſa nequaquam iure vocari poteſt. Nunquid enim ſi hoc myſterium hæreticus auſus fuerit vſurpare angelum de cælo mittit Deus oblationē eius conſecrare? maxime cum eiſdem per prophetam comminatus ſit dicens, Maledicam benedictionibus veſtris. Quòd ſi benedictionibus eorum ſe aſſerit maledicturā veritas, quid erit de hoſtia? Ergo dicemus illam poſſe benedici ab illo, quem ſcimus a Deo fore maledictum eū ſua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & ſchiſmaticus benedixerit, quis eorū præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere verba veriſſima cōminentis Dei? Ex his colligitur, quòd hæreticus a catholica eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramentum conficere, quia ſancti angeli, qui huius myſterii celebrationi aſſiſtunt, tunc non adſunt, quando hæreticus vel ſchiſmaticus hoc myſteriū temerarie celebrare præſumit, Non enim dubitari licet, vbi corporis dominici & ſanguinis myſteria geruntur, supernorum ciuium adeſſe conuentus. ın huius autem myſterii expletione, ſicut formam ſeruari ita ordinē haberi, ſcilicet vt ſit ſacerdos, & intentio-

1.Co.1 x.b Iſidor.lib. eth. primo

Hic magiſter non tenetur. Au. in ſermone de corpore Chriſti.

Vnde dicatur miſſa. Greg. maledicam benedictionibus veſtris i. his quæ in eis benedictionibus poſſidetis, vel quicquid a vobis benedicetur. vel quoniam non benedicut ſanctis ex vero corde vel quia qui inique agunt benedicuntur ab eis, adulantur quæ peccatoribus dum sdo dinites si

nem adhiberi oportet vt illud facere intendat. Sed ſi non credit de illo myſterio ſicut veritas habet, nunquid poteſt intendere illud cõficere? & ſi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt etiam, non recte de illo myſterio ſentientes poſſe intendere: non quidem illud conficere, quòd iam eſſet recte credere, ſed id agere quod geritur ab alijs dum conficitur: & ſic adhibetur intentio, & ſi intentio dicatur deeſſe conficiendi illud miniſterium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab alijs geruntur, impletur myſterium. Illud etiam ſanè dici poteſt, quòd a brutis animalibus corpus Chriſti non ſumitur, etſi videatur. Quid ergo ſumit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc cœleſti myſterio aliqua perſtrinximus, a catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hęreticus iudicatur.

& habetur 1. qua. 1. c. multi secularium ad finē, Hie. maledicam bene dicentibus vos. i. quicquid a vobis bene dicetur, per me erit maledictum & habetur. 1. q. 1. c. maledicā Gre. ſuper Ezec. Qui in expoſitione ſacri eloquij vt auditoribus placeat aliquid fingit, ſua verba loquitur nō dei, qui autē in verbis domin. aliter quā is qui protulit ſenſerit, etſi ſub alio intellectu tamen ad ædificatione charitatis tendit, domini ſunt verba quæ dicit. A brutis aīalibus eucharist.

Quid faciat hæreticum, & quid ſit hæreticus. B

Ne autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid ſit hæreticus, audi breuiter quid inde ſancti doctores tradant. Hilar. ait, Extiterūt plures, qui cœleſtium verborum ſimplicitatem, non veritatis ipſius abſolutionem ſuſceperunt: aliter interpretantes quàm dictorum virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt: & ſenſus, non ſermo, ſit crimen. Idem in libr. 8. Intelligentiæ ſenſus in crimine eſt. Hier. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hęreſis. Augu. definiens quid ſit hæreticus, ait: Hæreticus eſt qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusq; ſui gratia, falſas ac nouas opiniones gignit vel ſequitur.

DE POENITENTIA.
Diſtinct. XIIII.

POST hęc de pœnitentia agendum eſt. Pœnitentia longè poſitis a deo neceſſaria eſt, vt appropinquent. Eſt enim, vt ait Hiero. ſecunda tabula poſt naufragium: quia ſi quis veſtem innocentiæ in baptiſmo perceptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare poteſt. Prima tabula eſt baptiſmus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, qua poſt lapſum reſurgimus, dum vetuſtas reuerſa repellitur, & nouitas perdita reſumitur. Poſt baptiſmum prolapſi per pœnitentiam renouari valent, ſed non per baptiſmum. Licet homini ſæpius pœnitere, ſed non baptizari. Baptiſmus tantum eſt ſacramentum: ſed pœnitentia dicitur & ſacramentum, & virtus mentis. Eſt enim pœnitentia interior, & eſt exterior. Exterior, ſacramentum eſt: interior, virtus mentis eſt: & vtraque cauſa ſalutis eſt & iuſtificationis. Vtrum vero omnis exterior pœnitentia ſit ſacramentum, vel ſi non omnis, quę hoc nomine cenſenda ſit, conſequenter inueſtigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio dicentis, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim

regnum

regnum cœlorum. Quod autem præco docuit, illud poſt veritas prædicauit, exordium ſumens ſermonis a pœnitentia. Pœnitentia dicitur a puniendo, qua quis punit illicita quæ commiſit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Vnde Eſai. A timore tuo domine concepimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Eſt autem pœnitentia, vt ait Ambroſi. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Grego. Pœnitere eſt anteacta peccata deflere, & flenda non committere. Nam qui ſic alia deplorat, vt alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat. Quid enim prodeſt ſi peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æſtibus anhelat? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt vere pœnitentem vltra non poſſe peccare damnabiliter: & ſi grauiter peccauerit, veram non præceſſiſſe pœnitentiam. Quod etiam alijs muniunt teſtimoniis. Ait enim Iſidor. irriſor eſt & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur deum poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Canis reuerſus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indeſinenter fundunt, & peccare non deſinunt. Quoſdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconſtantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiſcente vſu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Eſaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi eſtote. Lauatur & mundus eſt qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur, & non eſt mundus qui plangit quæ geſſit, nec deſerit, & poſt lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Idem Auguſt. inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat. Nihil proſunt lamenta, ſi replicantur peccata. Nihil valet veniam a malis poſcere, & mala denuo iterare. Item Grego. qui commiſſa plangit, nec tamen deſerit, pœnæ grauiori ſe ſubiicit. Item Ambroſius: Reperiuntur qui ſæpius agendam pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Chriſto. Nam ſi vere pœnitentiam in Chriſto agerent, iterandam poſtea non putarent: quia ſicut vnum baptiſma, ita eſt vna pœnitentia. His aliiſque pluribus vtuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. Sed Ambro. dicit, Hæc vera pœnitentia eſt ceſſare a peccato. Et iterum, Magni profectus eſt renunciaſſe errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis eſt perfectæ & cœleſtis gratiæ, & ideo ſanè ita definiri poteſt. Pœnitentia eſt virtus vel gratia, qua commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus & odimus, & plangenda vlterius cõmittere nolumus: quia pœnitentia vera eſt in animo dolore, & odire vitia. Vnde illa verba præmiſſa, Pœnitere eſt ante acta deflere, & flenda non committere: recte ſic accipi poſſunt, vt non ad diuerſa tempora, ſed ad idem referantur. vt ſcilicet tempore quo defiet commiſſa mala, non committat voluntate vel opere flenda, quod innuitur ex verbis conſequentibus. Nam qui ſic alia deplorat, &c. Hinc Auguſtinus ait, Cauendum eſt, ne quis exiſtimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnum dei non poſſidebunt) quotidie perpetranda,

non ſumitur.
In libr. de tri. in pri. eiuſdem.
Hiero. ſuper Oſeæ.
Li. de vtilitate credendi, & ad Honoratũ ca. 1. in to. 6. De pœnitentia in generali.
Commẽtario ad. 3. c Eſai. poſt mediũ eiuſdẽ in to. 5. & tom. 1. epiſtola de Virginitate ſeruãda ante mediũ eiuſdẽ
Mat. 3. a
Eſaiæ 1. c
In lib. ſoliloquiorum de pœ. diſt. 3. c. ĩ artis.
De pœniten. diſt. 3. qui admi.
in li. 2. de pœnit. cap. 10. tom. 3.
Super epi. ad Corin.
Aug. ſuper octonariũ. 22.
Quid ſit pœnite.
Determi-

tranda,

natio præmiſſorum in Enchi. Ca.70.in Tomo 3.

tranda,& eleemoſynis redimenda. In melius eſt enim vita mutanda:& per eleemoſynas de peccatis pręteritis propitiandus eſt deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea ſemper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etſi miſerando deleat commiſſa peccata, ſi non ſatisfactio congrua negligatur. Item Pius papa, Nihil prodeſt homini ieiunare & orare, & alia religionis opera agere: niſi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo

De pœni. diſt. 3. ca. Nihil prodeſt.

a malis ſic mentem reuocat, vt commiſſa plangat, & plangenda committere non velit, nec ſatisfacere negligit, vere pœnitet. Nec ideo non eſt vera pœnitentia, quia forte poſt, non de propoſito, ſed caſu vel infirmitate peccabit. Ille autem irriſor eſt & non pœnitens, qui

Ponit determinationem Iſido.

ſic commiſſa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non deſinat. Ille etiam qui poſt lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus: ſed mundus non eſt, id eſt, illa munditia non eſt ei ſufficiens ad ſalutem quia eſt momentanea, non perſeuerans. Item illud, inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat, ſic intelligendum eſt: inanis eſt, ſcilicet carens fructu illius pœnitentiæ,

Ponit determinationem. An.

quam ſequens culpa non inquinat. Illius enim fructus eſt vitatio a gehennę, & adoptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia & alia anteacta bona per ſequens peccatum, vt non ſortiantur mercedem, quam meruerunt cum fierent, & quam haberent ſi peccatum non ſuccederet. Sed & ſi de peccato ſuccedendi pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præceſſit, & alia anteacta bona reuiuiſcunt: ſed illa tantùm, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim ſola viua ſunt, quę ex charitate fiunt. Ideoque ſi per ſequentia peccata mortificantur, per ſubſequentem pœnitentiam reuiuiſcere poſſunt. Quæ vero ſine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiam reuiuiſcere non valent. Similiter intelligendum eſt illud. Nihil proſunt lamenta & cętera. & illud, Nihil valet & cætera. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad ſalutem vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimiſſa redeunt, vt quibuſdam placet, cum replicantur, vel ſi non redeunt, eis tamen deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus conſtituitur, cum adhuc in expiandis implicatur, acſi iam deleta redirent. De hoc tamen ſcilicet an peccata redeant, poſt plenius agemus. Similiter nihil valet ad ſalutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam, ueniam de malefactis poſcere, & male facta denuo iterare. Ita etiam intelligendum eſt illud quod idem Auguſtinus alibi ait, Pœnitentia eſt quędam do-

Aug. in li. de vera & falſa pœni. Cap. 8. in medio eiuſdem in to. 4. Eodē li.

lentis vindicta, ſemper puniens in ſe quod dolet commiſiſſe, & infra, quotidie dolendum eſt de peccato, quod declarat ipſa dictionis virtus. Pœnitere enim eſt pœnam tenere, vt ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod commiſit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui ſemper vindicat quod commiſiſſe ſe dolet. Pœnitentia ergo eſt vindicta ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Quid reſtat nobis, niſi dolere in uita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia.

Si vero pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & ſperet de gratia, quandiu ſuſtentatur a pœnitentia. Dicit enim dominus. Vade, & amplius noli peccare: non dixit, Ne pecces, ſed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabitur, niſi dolor in pœnitentia continue cuſtodiatur? Sed ſemper doleat, & de dolore gaudeat: & non ſit ſatis quòd doleat, ſed ex fide doleat, & non ſemper doluiſſe doleat. *Cap. 9. Ioan. 5. c & 8. b*

Determinatio intelligentiæ dictorum. B

De pœnitentia perfectorum, vel ad ſalutem ſufficienti intelligendum eſt quod suprà dixit, ſcilicet Pœnitentia eſt vindicta ſemper puniens quod commiſit. & alia huiuſmodi. Illud verò, Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur: dupliciter accipi poteſt. Si enim iuxta quorundam intelligentiam peccata dimiſſa redeunt, facile eſt intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimiſſa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex ſeruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber eſt, & tamen propter offenſam in ſeruitutē poſteà reuocatur: ſic & pœnitentia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offenſam quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, ſanè poteſt dici etiam ſic nihil de venia relinqui: nō quòd dimiſſa peccata iterum imputentur, ſed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus conſtituitur, ac ſi illa redirent.

De ſolenni & unica pœnitentia. C

Illud autem quod Ambroſius ait, Reperiuntur, &c. Sicut vnum baptiſma, ita & vna pœnitentia: non ſecundum generalem, ſed ſecundum ſpecialem morem eccleſiæ de ſolenni pœnitentia dictū intelligitur: quæ apud quoſdam ſemel celebrata nō iteratur. Itē illud aliud, Ambr. pœnitentia ſemel uſurpata nec uere celebrata, & fructum prioris aufert, & vſum ſequentis amittit: de ſolemni intelligitur. Solemnis ergo pœnitentia, ut Ambr. in eodem ait, eſt quæ ſit extra eccleſiam in manifeſto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendiſq; ac manifeſtis delictis tantùm imponitur. Et illa non eſt iteranda pro reuerentia ſacramenti, ut ne uileſcat, & contemptibilis fiat hominibus... Vnde Auguſtinus. Quamuis caute & ſalubriter prouiſum ſit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in eccleſia concedatur, ne medicina uilis uel minus utilis eſſet ęgrotis: quæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minus contemptibilis fuerit: Quis tamen audeat deo dicere, Quare huic homini, qui poſt pœnitentiam primam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum, parcis? Origenes quoque de hac ſolemni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quę non in crimine mortali, uel in blaſphemia fidei, ſed in ſermonis uel in morum vitio conſiſtat, hæc culpa ſemper reparari poteſt, nec interdicitur aliquando de huiuſmodi pœnitentiam agere: ſed non ita de grauioribus criminibus. In grauioribus

De pœnit. diſt. 3. cap. Reperiuntur. De pœnit. diſt. 3. cap. finali. par. pœnitentia ergo Ad Macedo. epiſto. 54. nō lōge a principio in tomo 2. Super Leuiticum cap. 25. Homi. 15. in medio eiuſdem, in Tomo 1.

uioribus enim criminibus ſemel tantùm pœnitentiæ conceditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſemper redimuntur. Communia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quædam alijs minùs grauia: quæ ſicut ſæpe committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de grauioribus criminibus ſemel tantum agitur pœnitentia, ſcilicet ſolennis. Nam & de illis, ſi iterentur pœnitentia, ſed non ſolennis: quod tamen in quibuſdam eccleſijs non ſeruatur.

Authoritatibus probat, quòd non ſemel tantum, ſed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam.

D

Quòd verò pœnitentia non ſemel tantum agatur, ſed frequenter iteretur, & per eam frequenter iterū venia præſtetur, pluribus ſanctorum teſtimonijs probatur. Ait enim Auguſt. ſcribens cōtra quoſdam hæreticos, qui peccantibus poſt baptiſmum ſemel tantum dicebant vtilem eſſe pœnitentiam, ita: Adhuc inſtant perfidi, qui ſapiunt plus quam oportet: non ſobrij, ſed excedentes mēſuram: dicunt, Etſi ſemel peccantibus poſt baptiſmum valeat pœnitentia, non tamen ſæpe peccantibus proderit iterata: alioquin remiſſio ad peccandum eſſet incitatio. Dicunt enim, Quis non ſemper peccaret, ſi ſemper per pœnitentiam redire poſſet? Dicunt enim dominum incitatorem mali, ſi ſemper peccantibus ſubuenit: & ei peccata placere, quibus ſemper prſto eſt gratia. Errant autem. conſtat enim multum ei peccata diſplicere, qui ſemper præſto eſt ea deſtruere. Sed ſi ea amaret, nō ſemper ea deſtrueret. Idē ad Macedonium, Intantum hominum iniquitas aliquando progreditur, vt etiam poſt peractam pœnitentiam, & poſt altaris reconciliationem, vel ſimilia vel grauiora committant. Et tamen deus facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuū, nec minus tribuit, quàm antè tribuerat, largiſſima munera vitæ & ſalutis. Et quanuis eis in eccleſia locus ille pœnitentiæ non conceda-tur: deus tamen ſuper eos ſuæ pœnitentiæ non obliuiſcitur. Ex quorum numero ſi quis vobis dicat, Dicite mihi vtrum aliquid proſit ad vitam futuram, ſi in iſta vita illecebroſiſſimæ voluptatis blandimenta contempſero ſi me pœnitendo vehementiùs quàm priùs excruciauero, ſi vberiùs fleuero, ſi melius vixero, ſi pauperes largiùs ſuſtentauero, ſi charitate ardentiùs flagrauero? quis veſtrum ita deſipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi iſta in poſterùm proderunt? Valde ſaltem huius vitæ ſuauitate fruere. Auertat deus tam immanem ſacrilegamque dementiam. Item Ioan. Chryſoſtom. de reparatione lapſi, Talis, mihi crede, talis eſt erga homines pietas dei: Nunquam ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincerè & ſimpliciter offeratur, etiam ſi ad ſummum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: ſuſcipit libenter & amplectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet ſtatum. Quodque eſt adhuc præſtantius & eminentius, etiamſi non potuerit quis explere omnem ſatisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & quantumlibet breui tempore geſtam

In li. de vera & falſa pœn. cap. 5 in initio. in tomo 7.
Ad Rom. 12.
Aug. ad Macedonium, epiſto. 54. non longe a principio, in to. 2.
Mat. 5. g
Et habetur de pœ. diſt. 3. ca. Talis

geſtam non reſpuit pœnitentiam:suſcipit etiam ipſam, nec patitur quanuis exiguæ conuerſionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem aſtrui poteſt. Dauid enim per pœnitentiam adulterii ſimul & homicidij veniam impetrauit:& grauiter tamen poſtea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo proſtrata oſtendit. Illud autem mirabile eſt, quòd angelo ferienti plebē ſe obtulit dicens, Grex iſte quid fecit? fiat manus tua in me, & in domū patris mei. Quo facto ſtatim ſacrificio dignus iudicatur, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum ſi tali ſua oblatione pro populo peccati ſui adeptus eſt veniam: cum Moyſes offerendo ſe pro plebis errore peccata deleuerit. His aliiſq; teſtimoniis pluribus euidenter oſtenditur, per pœnitentiam non ſemel tantum, ſed ſæpius nos a peccatis ſurgere, & veram pœnitentiam ſæpius agi. Voluntarie enim peccantibus nobis, vt ait Apoſtolus, pro peccatis nō relinquitur hoſtia ſecunda ſcilicet, quia ſemel tantum Chriſtum oportuit pati: nec relinquitur ſecundus baptiſmus. Relinquitur vero ſecunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioannes Chryſoſtomus ſuper hunc locum ait. Sciendum, inquit, quod hic quidā exurgunt, horum verborum occaſione pœnitentiam auferentes: quaſi per pœnitentiam non valeat peccator poſt lapſum reſurgere ſecundo, & tertio, & deinceps. Verum etiam in hoc pœnitentiam non excludit, nec propitiationem, quæ ſæpe fit per pœnitentiam: ſed ſecūdum baptiſmum, & hoſtiam.

1.Re.11.a Ibidem c. Am r.in Apologia Dauid ca. 7.in fi.eiuſdē in to.4. 1.Pa.21.c Exo.32.g

Heb.10.e

Ad ca. 10 Ad Heb. Hom.20.

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS PECCATIS NON POTEST POENITERE *de vno vere, niſi de omnibus pœniteat.* *Diſtinct.* XV. *A*

ET ſicut prædictis authoritatibus illorum error conuincitur, qui pœnitentiam ſæpius agendam non putant, & per eam a lapſu peccantes frequenter ſurgere diffitentur, ita eiſdem illorum oppoſitio eliditur, qui pluribus irretitum peccatis aſſerunt de vno vero pœnitere, eiuſdemque veniam a domino conſequi poſſe ſine alterius pœnitentia. Quod etiam authoritatibus aſtruere conantur. Ait enim propheta. Non iudicabit Deus bis in idipſum: vel vt alii tranſtulerunt. Non conſurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis ſacerdoti fuerit cōfeſſus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam ſibi pœnitentiam a ſacerdote ſatisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato amplius iudicem Chriſti in eccleſia gerit. Ideoque ſi de eo iterum iudicetur, bis in idipſum iudicat Deus, & cōſurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui præſentibus ſupplicis commutantur in bonum, & ſic perſeuerant, ſuper quos nō conſurget duplex tribulatio. Qui vero inter flagella duriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præſentibus æterna conectūt: vt temporale ſupplicium ſit

De pœnitentia ſpecialiter quantum ad eius partes, elidens errorem eorum qui dicunt quod pœnitentia poteſt fieri de vno pctō ſine alio. Nahū. 1. et habetur de pœ. di. 3 ſunt plures paragra. authoritas. 8. di. ca. Presbyter Determinatio

præcedenti, num. Super canticum. Deu. 22.d & allegatur de pæn. diſ. 3. ca. Ignis Glo. Beda ſuper Mat. Quot modis contingunt flagella. Iob 1.d 2. Cor. 12 c Num. 12.b Ioan. 9.d Act. 12.d Hier. 17.c De Aegyptijs & Iſraelitis & Sodomitis. Commentario ad eum locum. 1. ca. Nahum Prophetæ Quid cogitatis contra dominũ &c. in 10.6 Gen. 19.c Exo. 14. g. Numer. 11.a Hie. eodem commentario ad. 1. cap. Nahum paulo inferius ad ſuperiora. Hiero. in forma.

eis æternæ pœnæ initium. Vnde Auguſt. Ignis ſuccenſus eſt, &c. id eſt, vindicte Dei hic incipiet: & ardebit vſque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum eſt, qui dicunt illud ſcilicet, Non iudicabit Deus bis in idipſum, ad omnia pertinere flagella: quia quidam hic flagellis emendantur, alij hic & in æternum puniuntur. Quinq; enim modis flagella contingunt. vel vt iuſtis per patientiam merita augeantur, vt Iob, vel ad cuſtodiam virtutum, ne ſuperbia tentet, vel Paulo, vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato, vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi, quatinus hic videatur, quid in inferno ſequatur; ſecundum illud, Duplici contritione contere eos domine. Illa ergo authoritas Nahum non cogit nos ſentire, omnia quę temporaliter puniuntur non vlterius a Deo punienda. nam etſi ſuper eundem locum Hieronymus dicat Aegyptios & Iſraelitas, a Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur, non eſt tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim ſic, Quòd genus humanum diluuio, Sodomitas igne, Aegyptios mari, & Iſraelitas in heremo perdidit, ſcitote ideo temporaliter pro peccatis puniſſe, ne in æternũ puniret, quia non iudicabit Deus bis in idipſum. Qui ergo puniti ſunt, poſtea non punientur: alioquin mentitur ſcriptura, quod nefas eſt dicere.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum. B

Attende lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas, ſed de his tantum, qui inter ipſa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum, quam etſi breuem & momẽtaneam, tamen non reſpuit Deus. Quod autem qui per temporale flagellum non corriguntur, poſt æternaliter puniantur, ibidem oſtendit, agens de fideli deprehenſo in adulterio qui decollatur. Vbi oſtendit leuia peccata breui & temporali ſupplicio purgari, magna vero diuturnis æterniſque ſupplicii reſeruari: ita inquiens, Quærat hic aliquis, ſi fidelis deprehenſus in adulterio decolletur, quid de eo poſtea fiet? Aut enim punietur, & falſum eſt quod dicitur, Non iudicabit Deus bis in idipſum: aut non punitur: & optandum eſt adulteris vt hic breui pœna puniantur, vt fruſtrentur in cruciatus æternos. Ad quod reſpondemus, Deum vt omnium rerũ, ita ſuppliciorum quoque ſcire menſuras. & non præueniri ſententiam iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri poteſtatem: & magnum peccatum magnis diuturniſque lui cruciatibus. Si quis vero punitus ſit temporaliter, vt ille qui Iſraelitæ maledixerat, & qui in ſabbato ligna collegerat, tales poſtea non puniri, quia culpa leuis præſenti ſupplicio compenſata ſit. Leuis enim culpa leui ſupplicio compenſatur. His ſatis innuit Hieronymus grauia peccata & hic puniri graui ſupplicio: & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia vero quę hic puniuntur, leui pœna compenſationem recipere, quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis forte etiam fit ita. Satis iam ap

paret

paret quod illi de prophetia induxerunt, non facere pro eis qui dicunt ei, qui crimen ſibi reſeruat de alio veniam præſtari per pœnitentiam. Alias quoque authoritates inducunt. Ait enim Gre. Pluit dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. ille qui proximum odit, ab alijs vitijs ſe corrigit, vna eademq; ciuitas ex parte compluitur, & ex parte arida remanet: quia ſunt quidam, qui cum quædam vitia reſecent, in alijs grauiter perdurant. Item Amb. Prima conſolatio eſt, quia non obliuiſcitur miſerere Deus: ſecunda per punitionem, vbi etſi fides deſit, pœna ſatisfacit & releuat, Ratione quoque vtuntur dicentes, Si his qui vnum peccatum confitetur altero tacito, ſatisfactionem a ſacerdote iniunctam expleuerit, nunquid etſi peccatum tacitum conuerſus fuerit confeſſus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longe hoc videtur a ratione, & eccleſiæ conſuetudine, quæ pro eodem peccato, niſi reiteretur, nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna ſatisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

Ibidem.
Leu. 24. b
Num. 15. d
Super. Eze. lib. 1. hom. 10. & habetur de conſ. diſt. 3. cap. pluit.
Super pſal. 118. in principio, ſermone. 18. in to. 4. & habetur. de cõſe. di. 3. ca. Primo conſolatio.

Quomodo accipienda ſunt præmiſſa. C

His reſponderi poteſt ſic, illud Greg. Pluit dominus, &c. non ad criminis veniam, ſed ad operis praui deſertionem referendum eſt: vt ideo pars ciuitatis dicatur complui: quia ab actu & delectatione peccati cui ante ſeruiebat modo ceſſat: non quòd eius veniã habeat. Vocaturque pluuia illa talis continentia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id corpori inſtillatur, vt vel ſic paulatim ad pœnitentiam veniat, vel eo minus a Deo puniatur qui diuturniori delectatione & actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentũ, Si vero ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euãgelicæ ſententiæ coutrarię videbitur. Si enim propter miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur, etiam quæ dimiſſa ſũt replicantur ad pœnam, multo magis quę nõdum ſunt dimiſſa propter odium fraternum, ad pœnam reſeruari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuæ voluntatis conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitam vt ait Augnſtin. niſi pœniteat eum veteris vitæ, quomodo ad nouitatem indulgentię perueniet, qui odij vetuſtatem non depoſuit? Illud etiam quod ait Ambroſ. Etſi fides deſit, pœna ſatisfacit, &c. non de fide intelligitur qua creditur in Deum, ſed de conſcientia delicti. Deeſt enim fides cum conſcientia peccati non ſubeſt. Nam cum delicta omnia nemo intelligat, eſt aliquando in homine peccatum cuius non habet conſcientiam. Vnde Apoſtolus, Nihil mihi couſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Cum ergo quis flagellatur pro peccato cuius non eſt conſcius, ſi patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans ſe forte peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri a Deo, pœna illa ſatisfacit & releuat grauatũ, Ad hoc autẽ quod obiicitur de ſatisfactione illa: ſi ſatisfactio non fuit, iterum imponenda eſt;

De pœni. diſt. 3. cap. Quærat hic aliquis paragra. illud etiam Greg. vſque ad finem capi.
Mat. 18. d
1. Cor. 4. a

Augu. in li. de pœn. Si vero iterum imponenda non eſt, ſatisfactio fuit, & ſi ſatisfactio fuit, veniam impetrauit. Reſponderi poteſt ſatisfactionem nō ideo fuiſſe, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Eſt enim ſatiſfactio pœnitentiæ, vt ait Aug. peccatorum cauſas excidere, nec ſuggeſtionibus eorū aditū indulgere. Item, Sane qui ſcelerate viuunt, nec curāt talem vitam moresq; corrigere, & inter ipſa facinora ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant, fruſtra ideo ſibi blandiūtur, quia dominus ait, Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Hoc enim quàm late pateat non intelligunt. Multa enim ſūt genera eleemoſynarum, quæ cum facimus, adiuuamur. Non ſolum qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, & huiuſmodi: ſed etiam qui dat veniam petenti, eleemoſynam dat, & qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel coercet aliqua diſciplina, vel hora: vt ei peccatum dimittatur, eleemoſynam dat: quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur inuitis, quando eorum cōſulitur vtilitati & non volūtatis, ſed ea maior eſt qua ex corde dimittimus quod in nobis quiſque peccauit. Minus enim magnum eſt erga eū eſſe beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multo grandius vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, ſemper bonum velis, faciasq; quod poſſis. Quod ergo dominus ait, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis, ita ne intellecturi ſumus, vt non credentibus in Chriſtum, munda ſunt omnia, ſi eleemoſynas iſtas dederint, qui enim vult ordinare eleemoſynā dare, a ſe debet incipere, & etiam primum ſibi dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſſimeque dictum eſt, Miſerere animæ tuæ placens Deo. Non ergo ſe fallant, qui per eleemoſynas largiſſimas fructuum ſuorum vel pecuniæ impunitatē ſe emere æſtimant, in peccatis permanentes, quæ ita diligunt, vt in eis optēt verſari. Qui vero diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, non eſt miſericors ei ſed crudelis. Diligendo quippe eam ſecundum ſeculum, odit eam ſecūdum Deum. Si ergo vult ei dare eleemoſynam, per quam fit munda, odiat eam ſecundum ſeculum, & diligat eam ſecundum Deum. Hac eleemoſyna, quam ſibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Chriſtus ait, Mundate quæ intus ſunt. Immundis enim nihil eſt mūdum, ſed polluta ſunt eorum mens & conſcientia, vt ait Apoſt. Immundi vero ſunt omnes, quos non mundat fides, qua creditur in Chriſtum, de qua ſcriptū eſt, Mundans fide corda eorū. Sed ne iſtas eleemoſynas, quę fiunt de fructibus terræ, reſpuere Chriſtus videretur: Hæc, inquit, oportuit facere. ſ. iudicium & charitatem Dei, & illa non omittere, id eſt, eleemoſyna fructuum terrenorum. Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etſi eleemoſynas largas faciant, non tamen per eas ſatisfaciunt, quia inordinate aguut, dum a ſe non incipiunt. Nec proprie dicitur eleemoſyna tale opus, dum ſibiipſis crudeles exiſtunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda eſt illa peccati ſatisfactio, quam quis agit pro vno

Margin notes: *Aug. in ench. cap. 75. in prin. eiuſdem.* — *Luc. 11. f* — *De generibus eleemoſynarum.* — *Ibidem. Cap. 72.* — *Aug. in enchi. ca. 73. in principio.* — *Eccl. 30. d* — *Pſal. 10.* — *Mat. 2. ca.* — *Ad Titum 2. d* — *Act. 15. c* — *Mat. 23. c*

no peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodeſt ieiunare, & orare, & alia bona agere, niſi mens reuocetur a peccato. & ſi aliquando conuerſus tacitum peccatum ſacerdoti fuerit cōfeſſus, de vtroque imponenda eſt ei ſatisfactio, quia de primo condigne non ſatisfecit.

De pœni. di. 3. nihil prodeſt. Pius papa.

Secundum quoſdam fuit ſatisfactio. D

Quibuſdam tamen videtur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa, dū in peccato altero perſiſtit, percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere, cum peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrunque dimittitur peccatum, & ſatisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua, ſicut baptiſmus illi qui ficte accedit tunc primitus valet, cum fictio a mente recedit per pœnitentiam. Et in huius opinionis munimentum authoritates inducunt. Ait enim Auguſt. Piū eſt credere, & noſtra fides expoſtulat, vt cum gratia Chriſti in homine deſtruxerit mala priora, ēt remunere bona: & cū deſtruxerit qđ ſuum non inuenit, diligit bonum quod in peccāte plantauit. Itē Hierony. Si quando videris inter multa peccata quenquam facere aliqua iuſta opera, non eſt tam iniuſtus Deus, vt propter multa mala obliuiſcatur paucorum bonorum, ſed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra ſeminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus eſt, alio vero tempore malus eſt & multa peccata facit. Non ergo intelligendum eſt eum inter multa peccatt iuſta opera feciſſe, quaſi ſimul eodemque tempore peccata fecerit & iuſta opera: ſed diuerſis temporibus vtraque feciſſe. Niſi enim bonus foret quando bona fecit, non ſeminaſſe diceretur in terra bona. Deſtructis ergo malis poſt opera bona commiſſis, priora bona in charitate ſcilicet facta, quæ ſequentia mala fortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apoſtolus, Iacientes fundamentū pœnitētiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona ſignificat, quæ per ſequens peccatū erāt mortua, quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc ſicut peccādo fiunt irrita, ita per pœnitentiā rēuiuiſcunt, & ad meritū æternitatis prodeſſe incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quòd plantauit in peccante, in illo. ſ. qui poſt illud bonum peccauit, non ſimul peccans & bonū operans extitit, quia talis hominis opus nō diligeret Deus ad remunerationē. Poteſt etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dū malus eſt, & in peccato mortali perſiſtit vel ad tempus, vel vſq; in finem, quæ dicuntur a Deo remunerari & nō dari obliuioni, nō quia proficiant ad vitā ęternā obtinendam, ſed ad tolerabilius extremi iudicij ſupplicium ſentiendum: ſicut de fide & cęteris quæ ſine charitate habentur. Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem ſpiritus & vinculum pacis quo eccleſia connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget patitur tribulationes, famem, perſecu-

Lib. de vera & falſa pœ. cap. 14. in fine tom. 4.

Commentario ad illud Agæi primo, Seminaſtis multum, &c. in tomo 6.

In epi. ad Hebr. c. 6.

De operibus bonis.

De pœni. diſt. 3. Quid ergo pda. Poteſt etiam.

Libr. de patientia

vnico.ca. tionem,vel flammas,vel beſtias,vel ipſam crucem,timore gehennæ:
26. in to.4. nullo modo iſta culpanda ſunt, imò & hæc laudanda eſt patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuiſſe, vt Chriſtum negando nihil horum pateretur,quę paſſus eſt confitendo : ſed ęſtimandũ eſt fortaſſe tolerabilius ei eſſe futurum iudicium, quàm ſi Chriſtũ ne-
1.Co. 13.b gando nihil horum pateretur,vt illud quod ait Apoſt. Si tradidero corpus meum ita vt ardeat,charitatem autem nõ habuero,nihil mihi prodeſt. nihil prodeſſe intelligatur ad regnum obtinendum, niſi ad extremi iudicij tolerabilius ſubeundum ſupplicium. & infrà.
Auguſt. Hæc propter charitatem dicta ſunt: ſine qua in nobis non poteſt
1.Co. 13.c eſſe vera pœnitentia. quoniam in bonis charitas Dei eſt quæ tolerat omnia.

Perſtringit dictorum ſummam,vt alia addat. E

Ex his oſtenditur bona quæ ſine charitate fiunt,prodeſſe quidem ad tolerabiliorem pęnam ſentiendam,ſed non ad vitam obtinendã. Illa enim quæ in charitate quis facit, ſi poſteà prolapſus fuerit nec
Eze.33 f exurrexerit,non eſſe in memoria dei Ezechiel dicit, Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia & fecerit iniquitatem,nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat,non recordabuntur: in peccato ſuo morietur: & non erunt in memoria iuſtitiæ quas fecit.In cuius loci expoſitio-
Hom. 11. ſuper Eze. in lib. 1. ne Grego.ait,Hoc nobis maximè conſiderandum eſt,quia cùm mala committimus,ſine cauſa ad memoriam trãſacta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorum nulla debet eſſe fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum eſt hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam,etſi ad mitiorem pęnam:alioquin præmiſſæ authoritati Auguſtini obuiaret. Et bona ergo ſine charitate facta,& bona in charitate facta,quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet ſequens pęnitentia: ad ſenſum mitioris pęnæ proficiunt,non ad vitæ fructum.

Anthoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi,altero tacito. F

Li. de vera & falſa pœ.cap.9. tom.4. Satis arbitror illis eſſe reſponſum, qui aſſerunt de vno crimine poenitentiam agi,& veniam præſtari, alio in delectatione retento, vel per confeſſionem non expoſito,qui non modo præmiſſis authoritatibus confutantur,ſed etiam ſubditis.ait enim Augu. Sunt plures quos poenitet peccaſſe,ſed tamen omnino reſeruantes ſibi quędam in quibus delectentur:non animaduertens dominum ſimul mutum & ſurdum à dæmonio liberaſſe, per hoc docens nos nunquam niſi de omnibus ſanari. Si enim vellet peccata ex parte reſeruari ha-
Mar.7.e bentiſeptẽ dæmonia,ei proficere potuit,ſex expulſis. expulit autẽ
Luc.8.f ſeptem,vt omnia crimina ſimul eijcienda doceret. Legionem verò
Mar.5.b dæmonum ab alio eijciens,nullum reliquit de omnibus, qui libera-
Ioan.7.d tum poſſideret: oſtendens quòd etſi peccata ſint mille, oportet de
Ibidem. omnibus poenitere. Nunquam aliquem ſanauit dominus,quem nõ
ca.eodem. omnino liberauit. Totum enim hominem ſanauit in ſabbato: quia

&

& corpus ab omni infirmitate,& animam ab omni contagione liberauit:indicãs pœnitentem oportere ſimul dolere de omni crimine: Scio enim dominum inimicũ omni crimínoſo . Quomodo ergo qui crimen reſeruat,de alio recepiet veniam?ſine amore dei conſequeretur veniam,ſine quo nemo vnquam inuenit gratiam . Hoſtis enim dei eſt,dum offendit perſeueranter. Quædam enim impietas,infidelitatis eſt,ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. Iam enim ſine vera poenitentia inueniret gratiã . Poenitentia enim vera ad baptiſmi puritatem conatur adducere. Rectè enim poenitẽs quicquid ſordis poſt purificationem baptiſmi contraxit, oportet vt abluat,ſaltem lacrymis mentis, ſed ſatis durus eſt,cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed ſciat ſe culpabiliter durum, qui deflet damna temporis,vel mortem amici,& dolorem peccati nõ oſtẽdit in lachrymis. Quem ergo poenitet, omnino poeniteat. Idem, Poenitentes,ſi verè eſtis poenitentes,& non eſtis irridentes,mutate vitam,reconciliamini deo. Poenitentiam agis,genua figis, & rides : ſubſannas dei patientiam . Si poenitentiam agis poenitet te : ſi non poenitet te,non es poenitens. Si ergo poenitet, cur facis quæ malè feciſti? Si feciſſe poenitet,noli facere:ſi adhuc facis,certè nõ es poenitens. Item innocentius ſecundus, Admonemus fratres noſtros,ne falſis poenitentijs laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falſam autem poenitentiam eſſe conſtat,cùm ſpretis pluribus de vno ſolo poenitentia agitur : vel cùm ſic agitur de vno, vt non diſcendatur ab alio.

Aug. libr. de vera & falſa pœnitentia cap. 10. in principio eiuſdem. De pœni. diſt. 5. c. Fratres noſtros.

Repetit de vera pœnitentia. G

Ex præmiſſis perſpicua fit notitia verè poenitentiæ vel ſatisfactionis. illa.n. vera eſt poenitentia,quæ peccatum abolet: quod illa ſola facit,quæ ſcelus corrigit, quę odium cõmiſſi criminis & committendi cũ deſiderio ſatisfaciendi affert. Iudas.n.pœnituiſſe legitur ſine aſſecutione veniæ,quia tali pœnitentia non correxit crimẽ, vnde Hier. Nihil Iudæ profuit ſera poenitentia, per quã ſcelus corrigere non potuit. Sic quandò frater peccat in fratrẽ, vt emendare non valeat quod peccauit,poteſt ei dimitti:ſinautẽ permanent opera,fruſtra voce aſſumitur pœnitentia,hoc eſt quod de eo infoeliciſſimo dicitur,Et oratio eius fiat in peccatum,vt non ſolùm emendare nequiuerit proditionis nefas,ſed proprij homicidii ſcelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud,Vt emendare non valeat quòd peccauit, &c. Non enim emendatio hic intelligenda eſt rei demptæ recompenſatio:ſed delicti exprobratio & abominatio,cum ſatisfactionis deſiderio. Demit enim iniuſtè quis alicui, quod reſtituere non valet,vt oculum,vel vitam,& huiuſmodi: & tamẽ ſi poenituerit peccati cum amore condigne ſatisfactionis, veniam habet. Nec ideo quiſquam putet, qui rem alienam iniuſtè abſtulerit quam reddere poteſt, de illo peccato poenitere ac veniam conſequi, niſi reſtituat ablatum. Quandiu enim res propter quam peccatum eſt,non redditur ſi reddi poteſt,non agitur poenitentia,ſed fingitur.

Mat. 27. Comment. ad illud. Mat. 27. Quid ad nos? in to. 9 Pſal. 108.

Aug. in epiſ. 2. ad Mace. epi. 4 poſt medium eiuſdem in to. 2

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA CONSIderanda ſunt.

Diſtinct. XVI. A

Aſſignat partes pœnitentiæ vt eſt eccleſiæ ſacramentum,& determinat primo de partibus integralibus pœniten. De pœ. di. 1. cap. perfecta pœ. De ſermone habito in monte. in libr. 1. paulo ante medium, in tom. 4. Iohel. 2. g Prou. 18. c. Pſal. 61. Iacob. 5. d Mat. 3. Luc 3. b Beda. De vera & falſa pœni. 4. in princ. in tom. 4. Ibidem.

IN præfectione autem pœnitentiæ tria obſeruanda ſunt,ſcilicet compunctio cordis,confeſſio oris,ſatisfactio operis. Vnde Ioannes. Os aureum, Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre,in corde eius contritio,in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt fructifera pœnitentia,vt ſicut tribus modis deum offendimus,ſcilicet corde,ore, & opere:ita tribus modis ſatisfaciamus. Sunt enim tres peccati differentiæ(vt ait Auguſtinus) & in corde,& in facto,& in conſuetudine, vel verbo tanquam tres mortes. Vna quaſi in domo,ſcilicet cum in corde cõſentitur Libidini: Altera niſi prolata iam extra portam, cùm in factum procedit aſſenſio: Tertia cùm vi malæ conſuetudinis tanquam mole premitur animus,vel noxiæ defenſionis clypeo armatur,quaſi in ſepulchro iam fœtens. Hæc ſunt tria genera mortuorum,quæ deus legitur ſuſcitaſſe. Huic ergo triplici morti,triplici remedio occurritur,contritione, confeſſione, ſatisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi, Scindite corda veſtra,& non veſtimenta veſtra. Confeſſio ibi, Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Vere enim confitetur qui se accuſat, qui execrando malum ſibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda veſtra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Satisfactio à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, ſcilicet vt ſecundum qualitatem & quantitatem culpæ ſit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet eſſe fructus boni operis eius qui nihil vel minùs peccauit,& eius qui grauius cecidit. Ideo diſcretio pœnitenti valde neceſſaria eſt, vt illa gerat quæ tradit Auguſtinus dicens, Conſideret qualitatem criminis, in loco, in tempore,in perſeuerantia,in varietate perſonæ:& quali hoc fecerit tentatione,& in ipſius vitij multiplici executione.Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundum excellentiam ſui ſtatus vel officij, vel ſecundum modum meretricis,& in modum operis ſui: & qualiter turpitudinem egerit,ſi in loco ſacrato,ſi in tempore orationi cõſtituto,vt ſunt feſtiuitates & tempora ieiunij. Conſideret quantùm perſeuerauerit,& defleat quòd perſeueranter peccauerit: & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non ſolùm non vincuntur, ſed vltro ſe peccato offerunt: nec expectant tentationem, ſed præueniunt voluptaté. Et pertractans ſecum,quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis iſta varietas confitenda eſt & deflenda, vt cùm cognouerit quod peccatum eſt, citò inueniat deum ſibi propitium. In cognoſcendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius ſapientiæ & ordinis. Immoretur in ſingulis iſtis,& ſentiat modum criminis,purgans lachrymis omnem

qualitatem vitij, defleat virtutem qua interim caruit. Dolendum eſt enim non ſolùm quòd peccauit, ſed quia virtute ſe priuauit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus eſt omnium reus: Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus deū omnino non timuit. In hoc enim quiſque peccator fit culpabilior, quò eſt deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus eſt omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab vno vitio. Ponat ſe omnino in iudicio & poteſtate ſacerdotis, nihil ſui reſeruans ſibi: vt omnia eo iubente paratus ſit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro vitanda corporis morte: & hoc cum deſiderio, quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus, ſemper deprecetur deum, offerat deo mentem & cordis contritionem, deinde & quod poteſt det de poſſeſſione, & tunc ſi quid offerat, ſecurus offerat. Reſpexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quam ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda eſt eleemoſyna tribuentis. Nec conſiderandum eſt quantum, ſed qua mente, qua affectione dat quod poteſt. Qui ergo ſua peccata redimere vult temporaliū oblatione, priùs offerat mentem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud ſe confeſſionē, vt diuerſa diuerſis velit ſacerdotibus manifeſtare. Quidam enim vni celant, quod alteri manifeſtandū conſeruant: quod eſt ſe laudare, & ad hypocriſim tendere, & ſemper venia carere: ad quā per fruſtra putat peruenire. Caueat etiā ne priùs ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conſcientia, & doleat quòd nondum audeat ſumere, quem multum deſiderat cibum ſalutarem. Cohibeat etiam ſe à ludis, à ſpectaculis ſeculi, qui perfectā vult conſequi remiſſionis gratiam. Iſti ſunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate ſeruantes. Et infra. Quærat anima dignos fructus, etſi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum, qui non ſufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores poſtulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his oſtenditur qui ſint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera ſatisfactio expletur: & ꝙ nō omnes digni fructus ſunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum eſt criminum. Non enim ſufficiunt grauiter delinquentibus, quæ ſufficiunt minus vel parum peccantibus.

Iacob. 2. b

Aug. de pœni. vera & falſa in to.4.c.14.

Ibidem. Cap.15.

Gen.4. b

Quod non eſt diuidenda cōfeſſio per diuerſos ſacerdotes.

Aug. ibi. cap. 15.

Quæ ſit falſa ſatisfactio. B

Et ſicut ſunt digni fructus pęnitentiæ, ac vera ſatisfactio: ita & indigni fructus, & falſa ſatisfactio, id eſt, falſa pęnitentia. vnde Gregor. Falſas pęnitentias dicimus, quæ non ſecundum authoritates ſanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque miles, vel negociator, vel alicui officio deditus, quod ſine peccato exerceri non poſſit, ſi culpis grauioribus irretitus ad pęnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuſte detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoſcat ſe veram pęnitentiam non poſſe peragere, niſi negotium

De pœni. di.5. cap. Falſas.

relinquat,

relinquat,vel officium deſerat,& odium ex corde dimittat, & bona quæ iniuſtè abſtulit,reſtituat.Nec tamen deſperet,interim quicquid boni facere poteſt, hortamur vt faciat, vt deus cor eius illuſtret ad poenitentiam. Cùm ſit pœnitentia interior & exterior, de vtraque per præmiſſa ſatis apparet quæ ſit vera,& quæ ſit falſa.

De tribus actionibus pœnitentiæ. C

Homi. de vtilitate et neceſſitate pœn. quæſt. 50. in to. 10 & li. de medicina pœ. cap. 2. in tom. 9.

Prædictis verò adijciendum eſt,quòd tribus modis agitur poenitentia,ante baptiſmum ſcilicet,de prioribus peccatis. poſt baptiſmũ de grauioribus,quæ poſt committuntur. Eſt etiam poenitentia venialium quotidiana:quæ etiam humilium eſt,& perfectorum. vnde Auguſt. Tres ſunt actiones poenitentiæ, quas mecum eruditio veſtra recognoſcit. Vna eſt quæ nouum hominem per baptiſmũ parturit,donec per baptiſmum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum:quia nullus ſuæ voluntatis arbiter, niſi poeniteat eum veteris vitæ,nouam inchoare poteſt. à qua paruuli ſunt immunes cùm baptizantur,quia nondum poſſunt vti libero arbitrio: quibus tamẽ ad remiſſionem originalis peccati prodeſt eorum fides, à quibus offeruntur. Altera eſt actio poenitentię poſt baptiſmum,quæ fit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pęnitentiam ante baptiſmum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiã baptizentur:ſicut Petrus ait,Agite poenitentiam,& baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini, &c. Agunt etiam poenitentiã, ſi poſt baptiſmum ita peccauerunt, vt excommunicari & reconciliari poſteà mereantur. Eſt etiam poenitentia bonorum & humiliũ fidelium, penè quotidiana in qua pectora tendimus,dicentes. Dimitte nobis debita noſtra,&c. Neque à nobis dimitti volumus quæ dimiſſa nobis in baptiſmo non dubitamus:ſed illa quæ humanæ fragilitati,quanuis parua, tamen crebra ſubrepunt quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, ſicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium,an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam per negligentium culpam impleat nauem,& ſubmergatur? Ideo ieiunium,& eleemoſynæ, & orationes inuigilent: in quibus cùm dicimus,Dimitte nobis debita noſtra, &c. manifeſtamus nos habere quod nobis dimittatur: & in his verbis humiliantes animas noſtras,quotidianam agere poenitentiam non ceſſamus.

Exod. 20. b

Act. 2. f

Mat. 6. q. Quod multitudo venialium ita aggrauat ſicut vnum grande peccatum.

Mat. 6. b

De ſatisfactione venialium. D

Cap. 11. in Tomo 3.

Quæ autem pro venialibus ſit ſatisfactio ſufficiens, Auguſtinus inſinuat ita inquiens in Enchi. De quotidianis & breuibuſque peccatis,ſine quibus hęc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum enim eſt dicere, Pater noſter qui es in cælis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam ſceleratè geſta, ſed poenitendo in melius commutata diſcedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra,ita veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,id eſt, ſic fiat quod dicit: quia & ipſa eleemoſyna eſt

Mat. 6. b

eſt veniam petentibus omnino ignoſcere. Ex his aliiſq; præmiſſis iam facile eſt intelligere, quæ pro venialibus ſit exhibenda ſatisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemoſynis: ſic tamen vt præcedat contritio aliquãtula, & addatur confeſſio ſi adſit facultas. de qua confeſſione poſt tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in ſatisfactione adhibenda ſunt, ſed multò vehementius atque diſtrictius: quia vt ait Auguſtinus, ad agendam pœnitentiam non ſufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, niſi de his quæ facta ſunt ſatisfaciat domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

In lib. de pœnitentiæ medicina. c. 5. in tom. 9. & ho. 50. quæ eſt de vtilitate ac neceſſitate pœnitentiæ in fine, in tom. 10.

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA: PRIMVM AN SINE CONfeſſione dimittatur peccatum. Diſtinct. XVII.

De confeſſione ſacramentali & de his quæ ad ſpectãt prout habet rationẽ remedij quantũ ad neceſſitatem ex parte confitentiis. pſal. 31. Caſſio. in gloſſa ordinaria teſtimonijs probat in ſola contritione peccatum dimitti in eundẽ pſal. 31. nõ longe a principio enarrationis in to. 8. pſal. 50. Eze. 19 c De pœ: diſtin. 1 c. Cõuertimi quaſi per totum.

HIC oritur quæſtio multiplex. Primo enim quæritur, Vtrum abſque ſatisfactione, & oris confeſſione, per ſolam cordis contritionem, peccatum alicui dimittatur. Secundo, An alicui ſufficiat cõfiteri deo ſine ſacerdote. Tertio, An laico fideli facta ualeat confeſſio. In his enim etiam docti diuerſa ſentire inueniuntur: quia ſuper his uaria ac pene diuerſa tradidiſſe uidentur doctores. Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris & ſatisfactione operis neminem à peccato mundari, ſi tempus illa faciendi habuerit. Alii uero dicunt ante oris confeſſionem & ſatisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti a deo, ſi tamen votum confitendi habeat. Vnde propheta, Dixi confitebor aduerſum me iniu. m. do. & tu re. im. &c. Quod exponens Caſſio. ait, Dixi, id eſt deliberaui apud me quòd confitebor, & tu remiſiſti. Magna pietas dei, qui ad ſolam promiſſionem peccatum dimiſerit. Votum enim pro operatione iudicatur. Item Auguſt. Nundum pronunciat, promittit ſe pronunciaturum, & deus dimittit: quia hoc ipſum dicere, quoddam pronunciare eſt corde. Nondum eſt vox in ore ut homo audiat confeſſionem, & deus audit. Item, Sacrificium deo ſpiritus contri. cor contrit. &c. Alibi etiam legitur. Quacunque hora peccator conuerſus fuerit, & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur, ore confeſſus fuerit, ſed conuerſus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quod etiam ore tacente veniam interdum conſequimur. Hinc etiam leproſi illi, quibus dominus præcepit vt oſtenderent ſe ſacerdotibus, in itinere antequam ad ſacerdotes venirent, mundati ſunt. Ex quo inſinuatur, quòd antequã ora noſtra ſacerdotibus aperiamus. i. peccata confiteamur, à lepra peccati mũdamur. Lazarus etiam non prius de monumẽto eſt eductus, & poſt à domino ſuſcitatus: ſed intus ſuſcitatus, prodiit foras viuus, ut oſtenderetur ſuſcitatio animæ præcedere confeſſionem. Nemo, n.

potest

poteſt confiteri, niſi ſuſcitatus: quia a mortuo, velut qui non eſt, perit confeſſio. Nullus ergo confitetur, niſi reſuſcitatus. Nemo autem ſuſcitatur, niſi qui a peccato ſoluitur: quia peccatum mors animæ eſt, quæ vt eſt vita corporis, ita eius vita deus eſt. His aliiſque pluribus authoritatibus probatur, ante confeſſionem vel ſatisfactionem ſola compunctione peccatum dimitti, quod qui negant, eas determinare laborant: necnon in huius ſententiæ depreſſionem, & ad ſuæ opinionis aſſertionem authorum teſtimonia inducunt. Ait enim dominus per Eſaiam, Dic tu iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Item Ambro. Nō poteſt quiſquam iuſtificari a peccato, niſi peccatum ipſum antea fuerit confeſſus. Idem dicit, Confeſſio a morte animam liberat, confeſſio aperit paradiſum, confeſſio ſpem ſalutis tribuit: quia nōn meretur iuſtificari, qui in vita ſua non vult peccatum confiteri. Illa confeſſio non liberat, quę fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quiſque commiſit. Item Ioan. Non poteſt quiſquam gratiam dei accipere, niſi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confeſſionem & per baptiſmum. Item Aug. Agite pœnitentiam, qualis agitur in eccleſia. Nemo dicat ſibi, occulte ago, quia apud deum ago. nouit deus qui mihi ignoſcit, quia in corde ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt in cœlis? Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt? Fruſtramus ergo verbum Chriſti. Iob dicit, Si erubui in conſpectu populi peccata mea confiteri. Item Ambro. Venialis eſt culpa, quam ſequitur confeſſio delictorum. Item Augu. ſuper illum locum pſal. Non abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Puteus eſt profunditas iniquitatis: in quam ſi cecideris, non claudet ſuper te os ſuum, ſi tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic. De profundis clamaui ad te domine, &c. & euades. Claudit ſuper illum qui profundum contemnit: a quo mortuo, velut qui non ſit, perit confeſſio. Item Auguſt. Nullus debitam grauioris pœnæ accipit veniam, niſi qualemcunque, etſi longe minorem quam debeat, ſoluerit pœnam. Ita enim impartitur a deo largitas miſericordiæ, vt non relinquatur iuſtitia diſciplinæ. Item Hierony. Qui peccator eſt, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur eccleſiam, de quà propter peccata fuerat egreſſus: & dormiat in ſacco, vt præteritas delicias, per quas deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. His aliiſque authoritatibus nituntur aſſerere, ſine confesſione vocis & aliqua ſolutione pœnæ neminem a peccato mundari.

Cui ſententiæ potius conſentiendum ſit. B

Quid ergo ſuper his ſentiendum ſit, quid tenendum? Sanè dici poteſt, quòd ſine confesſione oris, & ſolutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem & humilitatem cordis. Ex quo einim proponit mente compuncta ſe confeſſurum, deus dimittit: qua ibi. eſt confesſio cordis, etſi non oris, per quā anima interius mundatur à macula & contagione peccati cōmisſi, & debitum ęternæ mortis

relaxatur

Luc.17. d Ioan.11. f Eccl. 17. d Istē authoritatibus cōtra probat ſine cōfeſſione nō dimitti peccatum. Eſai.43. d Ca.4. in fi. in tom.4. Idē in ſermone Chriſti de pœn. di.1.c. Ecce nunc. Ioā. Chry. de pœ.di.1 ca. non pōt. Hom. 49. non longe a principio. in tom.10. Mat.16. c Iob 31. d Li. de paradiſo ca.14. in medio, in to.4. Super pſal. 68. in fine concionis primæ ad illum pſa. to.8. Pſal. 129. Prou. 18. c De pœni. diſt. 16. Super mala. & allegatur de pœ.diſt. 1.c. qui ſāctus ſacer.

relaxatur. Illa ergo quæ ſuperius dicta ſunt de confeſſione & pœnitentia, vel ad confeſſionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda ſunt. Sicut illud Auguſtini. Quòd nullus dicitur veniam conſequi, niſi prius quantulamcunque peccati ſoluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda ſunt, & ad contemnentes uel negligentes referenda. ſicut illud; Nemo dicat, occultè ego, &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubeſcunt: & ideo nō merentur iuſtificari. Sicut enim præcepta eſt nobis interior pœnitentia, ita & oris confeſſio, & exterior ſatisfactio, ſi adſit facultas. Vnde nec verè pœnitens eſt, qui confeſſionis votum non habet. Et ſicut peccati remiſſio munus dei eſt, ita pœnitentia & confeſſio per quam peccatum deletur, non poteſt eſſe niſi à deo, vt Auguſtinus ait. Iam, inquit, domum ſpiritus ſancti habet, qui confitetur & pœnitet: quia non poteſt eſſe confeſſio peccati & compunctio in homine ex ſeipſo. Cum enim iraſcitur ſibi quiſque & diſplicet, ſine dono ſpiritus ſancti non eſt. Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, ſi tempus habeat: & tamen antequàm ſit confeſſio in ore, ſi votū ſit in corde, præſtatur ei remiſſio.

De pœ. di. 1. c. Nullus ibidem. c. Agite.

Super pſ. 50. Poſt medium enarrationis ad illū pſal. in to. 8. Anthoritatibus probat quod ſufficiat ſoli deo confeſſionem fieri.

Si ſufficit ſoli deo confiteri. C

IAM ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamus, ſcilicet vtrū ſufficiat peccata confiteri ſoli deo, an oporteat confiteri ſacerdoti. Quibusdam viſum eſt ſufficere, ſi ſoli deo fiat confeſſio ſine iudicio ſacerdotali & confeſſione eccleſiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu remi. &c. non ait ſacerdoti: & tamen remiſſum ſibi peccatum dicit. Item Ambro. Fleo fleuit Petrus, quia culpa obrepit ei. non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, ſatisfactionem non lego. Sed quod defendi non poteſt, ablui poteſt. Lauant lachrymæ delictum, quod uoce pudor eſt confiteri. Veniæ fletus conſulit, & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit epiſcopus. Item Ioannes Chry. Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuſes: ſed obedire te uolo prophetæ dicenti, Reuela deo uitam tuam. Ante deum ergo tua cōfitere peccata, apud uerum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, ſed conſcientiæ tuæ memoria: & tunc demum ſpera te miſericordiam poſſe conſequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malum aduerſus proximū in corde tuo tenebis. Idem. Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed ſi confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. non dico vt confitearis ea conſeruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito deo, qui curat ea. Nec enim ſi non dixeris, ignorat ea cum faciebas ea, præſto erat: cum admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult a te cognoſcere? Peccare non erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiſcens & lachrymans. in codice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorū tuorū lachrymæ tuæ ſint. Item Proſper, illi quorum peccata humanam notitiā latent, non ab ipſis confeſſa, nec ab aliis publicata, ſi ea cōfiteri

Pſal. 31. f Super Lucā lib. 10. in fi. commentarij ad cap. 22. in tom. 4. Super cap. 12. ad He. homil. 31. poſt mediū eiuſdem. Pſal. 3 Homil. 2. in pſal. 50. ad eū verſum, Et peccatum meum contra me eſt ſemper: poſt mediū homiliæ. De pœni. di. 1. c. porro illi. Et

ſeri vel emendare noluerint, deum quem habent teſtem, ipſum & habituri ſunt vltorem. Quòd ſi ipſi ſui iudices fiant & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe voluntariam pœnam ſeuerisſimæ animaduerſionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus reſtinguent æterni ignis incendia. Et infra, Facilius ſibi deum placabunt illi, qui aut propriis confesſionibus crimen produnt, aut neſcientibus aliis ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ferunt ſententiam: & ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuam quaſi mortuam plangunt: certi quòd reconciliati ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus, a deo non ſolùm amiſſa recipiant, ſed etiam ſupernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus immittuntur, qui ſufficere contendunt deo confiteri peccata ſine ſacerdote. Dicunt enim quòd ſiquis timens detegit culpam ſuam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij ſuo exemplo ad peccandum accingantur, & ideo tacet homini, & reuelat deo, conſequitur veniam.

in li. de vita contemplatiua. Cap. 7.

Ibidem. c Facilius.

Quòd non ſufficit ſoli deo confiteri, ſi tempus adſit, ſi tamen homini posſit. D

Sed quòd ſacerdotibus confiteri oporteat, non ſolùm illa authoritate Iacobi. Confitemini alterutrum peccata veſtra, &c. ſed etiam aliorum pluribus teſtimoniis comprobatur. Ait enim Auguſt. Iudicet ſeipſum homo voluntarie dum poteſt, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, præter voluntatem a domino iudicetur: & cum in ſe protulerit ſeuerisſimæ medicinę, ſed tamen vtilisſimæ ſententiam veniat ad antiſtites, per quos illi claues miniſtrantur eccleſiæ. Tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, materno rum membrorum ordine cuſtodito, a præpoſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, in offerendo ſacrificio contriti cordis deuotus & ſupplex. Id tamen agat, quod non ſolùm ſibi profit ad ſalutem, ſed etiam ad exemplum cæteris: vt ſi peccatum eius non modo in graui eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo aliorum eſt, atque hoc expedire vtilitati eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuſet: ne lethali plagæ per pudorem addat tumorem, cum tanta eſt plaga peccati & impetus morbi, & medicamenta corporis & ſanguinis domini differenda ſint, authoritate antiſtitis, debet ſequiſque remouere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem authoritate reconciliari. Item Leo papa, Multiplex miſericordia dei ita lapſibus ſubuenit humanis, vt non modo per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam ſpes vitæ reparetur: ſic diuinæ voluntatis præſidiis ordinatis, vt indulgentiam dei niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequeant obtinere. Chriſtus enim hanc præpoſitis eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt confitentibus pœnitentiæ ſatisfactionem darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item Augu. Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis oſtendat: repræſentet vitã ſuam

Iaco. 5. d

In hom. 50 quæ eſt de vtilitate ac neceſſitate pœnitentiæ non longe a fine eiuſdẽ in tom. 10.

Idem de pœni. diſ. 3.

De pœni. diſt. 1. ca. multiplex.

ſuam deo per ſacerdotem,præueniat iudicium dei per confesſionẽ. Præcepit enim dominus mundandis,vt oſtenderent ora ſacerdotibus,docens corporali pręſentia confitenda peccata, non per ſcripta manifeſtanda. Dixit enim ora monſtrate & omnes: non vnus pro omnibus,non alium ſtatuatis nuncium, qui pro vobis offerat munus deo a Moyſe ſtatutum:ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis.Erubeſcentia enim ipſa partem habet remisſionis. Ex miſericordia enim hoc præcepit dominus,vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per ſe ipſum dicit ſacerdoti, & erubeſcentiam vincit,timore dei offenſi fit venia criminis. Fit enim veniale per confesſionem,quod criminale erat in operatione: & ſi non ſtatim purgatur,fit tamen veniale,quod commiſerat mortale. Multum enim ſatisfactionis obtulit,qui erubeſcentiæ dominans nihil eorum quæ commiſit,nuncio dei negauit. Deus enim qui miſericors & iuſtus eſt,ſicut ſeruat miſericordiam in iuſtitia,ita & iuſtitia in miſericordia.Opus enim miſericordiæ eſt peccati,peccata dimittere: ſed oportet vt iuſtus miſereatur iuſte. Conſiderat enim ſi dignus eſt, non dico,iuſtitia ſed & miſericordia. Iuſtitia enim ſola damnat,ſed dignus eſt miſericordia,qui ſpirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubeſcentiam. Et quoniam verecundia magna eſt pœna,qui erubeſcit pro Chriſto,fit dignus miſericordia. Vnde patet,quia quanto pluribus confitebitur in ſpe veniæ turpitudinem criminis,tanto facilius conſequetur gratiam remisſionis. Ipſi enim ſacerdotes plus poſſunt proficere,plus confitentibus parcere. Item Leo papa,Quamuis plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis,quæ propter Dei timorem apud homines erubeſcere non veretur:tamen quia non omnium ſunt huiuſcemodi peccata,vt ea qui pœnitentiam poſcunt,non timeant publicari:remoueatur improbabilis conſuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubeſcunt,aut timẽt inimicis ſua facta reſerare,quibus poſſunt legum percelli conſtitutione.Sufficit enim confesſio, quę primùm deo offertur,& tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentiam precator accedit.Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari,ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis.Ex his aliiſque pluribus indubitanter oſtenditur oportere deo primũ, & deinde ſacerdoti offerri confesſionem:nec aliter poſſe perueniri ad ingreſſum paradiſi,ſi adſit facultas.

Lib. de vera & falſa pœni. cap. 10. in tomo 4.

Quod criminale fit veniale.

Augu. ibidem hactenus.

De pœni. diſtin. 1. Quamuis.

De tertio articulo,ſcilicet an ſufficiat confiteri laico. E

Nunc priuſquam præmiſis authoritatibus quæ his contradicere videntur,reſpondeamus,tertiam quæſtionem intueamur. Quod.n. ſecunda quæſtio continebat,ſcilicet an ſine confesſione & iudicio ſacerdotis ſoli deo confiteri ſufficeret,expeditum eſt: & certificatũ præmiſis teſtimoniis,quòd non ſufficit confiteri deo ſine ſacerdote:nec eſt vere humilis & pœnitens, ſi non deſiderat & requirit ſacerdotis

Quæſtio. Solutio.

cerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri ſocio vel proximo ſuo, ſaltem cum deeſt ſacerdos? Sanè ad hoc poteſt di-
Mat. 16. c ci, quòd ſacerdotis examen requirendum eſt ſtudioſè: quia ſacerdotibus conceſſit deus poteſtatem ligandi atque ſoluendi. Et ideo qui-
Lib. de vera & falſa pœ. cap. 10. in medio eiuſdē, tomo 4. bus ipſi dimittunt, & deus dimittit. Si tamen defuerit ſacerdos, proximo vel ſocio eſt facienda confeſſio. Sed curet quiſque ſacerdotē quærere, qui ſciat ligare & ſoluere. Talem enim eſſe oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat ſacerdotem qui ſciat ligare & ſoluere: ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab eo qui eum miſericorditer monet & petit ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit. Tanta itaque vis cōfeſſionis eſt, ut ſi deeſt ſacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non poteſt verecundari coram ſacerdote, quem deſideranti nec tempus,
Luc. 17. d nec locus offert. Etſi ille cui confitebitur poteſtatem non habeat ſoluendi, fit tamen dignus venia ex ſacerdotis deſiderio, qui crimē confitetur ſocio: Mundati enim ſunt leproſi, dum ibant ora vel ſe
ibidem. oſtendere ſacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet deum ad cor inſpicere, dum ex neceſſitate prohibentur ad ſacerdotes peruenire. Vnde Auguſt. Sæpe quidem quærunt eos ſani & læti: ſed dum quærunt, antequàm perueniant, moriuntur. Sed miſericordia dei vbique eſt: qui & iuſtis parcere nouit, etſi non tam citò, ſi-
ibid. c. 11. cut ſi ſoluerentur à ſacerdote. Qui ergo confitetur ſacerdoti, om-
Mat. 9. c nino meliori quàm poteſt confiteatur: & ſi peccatum occultū eſt,
Mar. 5. c. ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis. Nam in reſuſcitatione filiæ Archiſynagogi puellæ, pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat ſepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus reſuſcitauit, quam intus inuenit: relictis ſolis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur ſacerdotes eccleſiæ. Quos autem
Luc. 7. b extrà inuenit, aduertendum eſt quomodo ſuſcitauit. Flebat enim
Ioan. 11. d turba poſt filium viduæ: fleuit Martha & Maria ſupplicantes pro fratre. flebat & turba Mariam ſecuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, ſed eccleſiæ ſufficere meritum. Laboret er-
Aug. ibid. cap. 12. go pœnitens in eccleſia eſſe, & ad eccleſiæ vnitatem tendere. Niſi enim vnitas eccleſię ſuccurrat, niſi quod deeſt peccatori ſua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum eſt enim, quòd omnes orationes & eleemoſynæ eccleſiæ & opera iuſtitiæ & miſericordiæ ſuccurrant recognoſcenti mortem ſuam ad conuerſionem. Ideoq; nemo dignè pœnitere poteſt, quem non ſuſtineat vnitas eccleſię. Ideoq; nemo petat ſacerdotes per aliquam culpam ab vnitate eccleſiæ diuiſos. Ex his ſatis aperitur & abſoluitur præmiſſæ quæſtionis articulus. Quęrendus eſt enim ſacerdos ſapiens & diſcretus, qui cum poteſtate ſimul habeat iudicium, qui ſi fortè defuerit, confiteri debet ſocio. Beda verò inter confeſſionem uenialium & mortalium diſtinguit ſuper illum locum,

locum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Ait enim, Coæquali bus quotidiana & leuia, grauiora vero ſacerdoti pandamus, & quãto iuſſerit tempore purgare curemus: quia ſine confeſſione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pandenda ſunt, cum deeſt ſacerdos, & vrget periculum. Venialia vero, etiam ſacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & ſufficit, vt quibuſdam placet, ſi tamen ex contemptu non prætermittatur ſacerdos. Tutius eſt tamen & perfectius vtriuſque generis peccata ſacerdotibus pandere, & conſilium medicinæ ab eis quærere, quibus conceſſa eſt poteſtas ligandi & ſoluendi. *Super epi. Iaco. 5. d*

Hic aperit qualiter ſupradictæ authoritates intelligendæ ſunt. F

Cum ergo, ex his aliisq; pluribus teſtimoniis perſpicuum fiat, & indubitaliter conſtet, peccata primum Deo, deinde ſacerdoti eſſe confitenda, & ſi ipſe defuerit etiam ſocio, illud Ioan. Chryſoſtomus ſuperius poſitum, non eſt ita intelligendum, vt liceat alicui, ſi tempus habeat, ſacerdoti non confiteri, ſed quia ſufficit vbi crimẽ occultum eſt, ſoli Deo per ſacerdotem dicere, & ſemel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum eſt. Quod notauit dicens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta, ſecreta confeſſione, & occulta ſatisfactione purgatur. Nec neceſſe eſt vt quod ſacerdoti ſemel confeſſi ſumus, iterum confiteamur, ſed lingua cordis non carnis apud verum iudicem ad iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioan. ait, Nunc autem ſi recorderis peccatorum tuorum, & frequẽter ea in conſpectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si vero obliuiſcaris, tunc eorum recordaberis nolẽs quãdo publicabuntur, & in conſpectu omnium amicorum & inimicorum, ſanctorumq; angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambroſij, Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor eſt confiteri, ad publicam pœnitentiam referendum eſt. Ibi enim virtutem lachrymarum & confeſſionis oſtendens, ſignificare voluit, quòd lachrymæ occultæ & confeſſio ſecreta, ſicut quæ fit ſoli ſacerdoti, lauant delictum quòd pudet aliquem publice confiteri. Quòd vero dicit ſe lachrymas Petri legiſſe, non ſatisfactionem vel confeſſionẽ, per hoc non excludit illam, Multa enim facta ſunt quæ ſcripta nõ ſunt: & forte nondum facta erat inſtitutio confeſſionis, quæ modo eſt. Similiter & illud Proſperi, Si ſui iudices fiãt, mutabunt æterna ſupplicia. & illud, Facilius Deum placabunt ſibi, qui aut proprijs confeſſionibus crimen produnt, aut neſcientibus aliis in ſe ſententiam excommunicationis ferunt ad publicam confeſſionem & ſatisfactionem referri oportet. Non enim ſolis ſacerdotibus ius ligandi atque ſoluendi datum eſt, ſi cuique ſuo arbitrio pœna vel excommunicationis ſententia ligare, & abſque ſacerdotali iudicio ſeipſum Deo vel altari reconciliare licet. quod eccleſiaſticæ inſtitutioni & conſuetudini penitus repugnat, Potius ergo ſi publice pecca-

De pœni. diſt. 1. cap. Quos aliquando. ad fi.

De pœnit. diſt. 1. cap. Nunc autẽ Loco prius citato. Hanc expoſitionẽ confirmat per verba Ioã.

De pœni. diſt. 1. cap. Lachrymæ.

ſti,publice confitere te reum & emenda.Si vero occulte delinquiſti etiam ſic non taceas, nec tamen dico vt publices. Taciturnitas enim peccati ex ſuperbiā naſcitur cordis.Ideo enim peccatum ſuū quis celat,ne reputetur foris,qualem ſe iam diuino cōſpectui exhibuit: quod ex fonte ſuperbiæ naſcitur. Species enim ſuperbiæ eſt ſe velle iuſtum videri qui peccator eſt: atque hypocritas conuicitur,qui inſtar primorum parentum, vel tergiuerſatione verborum peccata ſua leuigare contendit,vel ſicut Cayn peccata ſua reticendo ſupprimere quęrit.Vbi ergo ſuperbia regnat & hypocriſis, humilitas locum non habet.Sine humilitate vero alicui veniam ſperare non licet.Vbi eſt ergo taciturnitas confesſionis, non eſt ſperanda venia criminis.Iam certisſime liquet quàm ſit deteſtabile peccati ſilentium:& econuerſo quàm ſit neceſſaria confeſſio.Eſt enim cōfesſio teſtimonium conſcientiæ Deum timentis.Qui enim timet iudicium Dei,peccatum non erubeſcit confiteri.Perfectus timor ſoluit omnem pudorem:confesſio peccati pudorem habet,& ipſa erubeſcentia eſt grauis pœna.Ideoq; iubemur confiteri peccata, vt erubeſcentiam patiamur pro pœna. Nam hoc ipſum pars eſt diuini iudicij.Si ergo quæritur an confesſio ſit neceſſaria, cum in contritione iam deletum ſit peccatum. Dicimus quia quędam punitio peccati eſt,ſicut ſatisfactio operis. Per confesſionem etiam intelligit,ſacerdos,qualiter debeat iudicare de crimine.Per eam quoque peccator ſit humilior & cautior.

Eſichius ſuper Leuiticum, & allegatur de pœni. 1.c Non ſunt. ad fi.

Io. Chry.

Ad quid valeat confeſsio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Diſtinct. XVIII. A

HIC quæri ſolet,Si peccatum omnino dimiſſum eſt a Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid poſtea dimittatur ei a ſacerdote. Video enim quo vinculo eū ligat,ſcilicet temporalis pœnæ,ſed non a quo eum abſoluat.Et ideo quæro. Ante pœnitudinē quippe cordis anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque ęternæ vltionis vinculo ligata exiſtit. Si vero ante confesſionem per cordis contritionem Deus per ſeipſum ſine miniſterio ſacerdotis & debitū omnino relaxat, & animā interius purgat a contagione & fœtore peccati: quid ergo mūdat? quid dimittit ſacerdos?Vbi ſunt claues illæ, quas dominus tradidit Petro & ſucceſſoribus eius,dicens,Tibi dabo claues regni cœlorū &, Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque ſolueris ſuper terram,erunt ſoluta,&c.Vt autem præmiſſa quæſtio plenius explicari valeat, quaſi altius ducto rete, de his clauibus & vſu earum diſſeramus.

De confeſſione ſacramentali in ſe quantū ad poteſtatē abſoluētis [virtute clauium in foro pœnit.

Mat. 16.c Luc. 5.

De clauibus. B

Claues iſtæ non ſunt corporales,ſed ſpirituales,ſcilicet diſcernēdi ſcientia, & potentia iudicandi.i. ligandi & ſoluendi qua dignos recipere,& indignos debet excludere a regno eccleſiaſticus iudex,

De pœnit. diſt. 1. cap. verbū dei.

qui

qui ſicut habet ius ligandi, ita ſoluendi. Vnde Ambr. Dominus par ius & ſoluendi eſſe voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligādi habet. Et infra, Certum eſt quod eccleſiæ vtrunque licet, hæreſis vtrunq; non habet. Ius enim hoc ſolis permiſſum eſt ſacerdotibus. Recte ergo eccleſia hoc ſibi vendicat, quæ veros ſacerdotes habet, hęreſis vendicare non poteſt, quæ vero ſacerdotes non habet.

De vſu clauium. C

Vſus vero harum clauium multiplex eſt, diſcernere ſcilicet ligādos, & ſoluendos, ac deinde ligare vel ſoluere. Qui enim, vt ait, Greg. indignos ligat vel ſoluit, propria poteſtate ſe priuat, id eſt, dignum priuatione ſe facit.

Si ſacerdos poteſt dimittere vel retinere peccata. D

Sed quæritur, Vtrum a peccato ſoluere valeat ſacerdos, id eſt, a culpa, vt culpæ maculam abſtergat, vel debitum æternæ mortis ſoluere valeat. Quidam arbitrari ſunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prędictum eſt, ſcilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per Deum, alterū ſolui per ſacerdotem. Patitur enim per peccatum quaſdam tenebras interiores & maculas, a quibus niſi liberetur, proijcitur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, ſuſcitatur a morte peccati. Vnde Apoſtolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Chriſtus. Solus enim Chriſtus, non ſacerdos, animam reſuſcitat, ac pulſis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animę faciē lauat: debitum vero æternæ pœnæ ſoluere conceſſit ſacerdotibus. Quod in reſurrectione Lazari ſignatum aſſerunt: quem Chriſtus prius per ſe interius viuicauit, deinde foras exire iuſſit, eumq; adhuc ligatum ſoluere Apoſtolis præcepit: quia vt aiunt, ipſe interius animam a caligine maculaque peccati emundat, ſacerdotibus vero dedit vinculum æternæ mortis ſoluere. Alij vero dicunt ſolū Deū, non ſacerdotē, debitū æternæ mortis dimittere, ſicut & animā interius per ſe viuificat, nec tamē diffitentur ſacerdotibus traditam poteſtatem peccata dimittēdi & retinendi, quibus dictū eſt: Quorū remiſeritis peccata, &c. Sicut enim Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pœnitentiæ. Et ideo ſicut interius gratia ſua animā illuminat, ita & ſimul debitū æternæ mortis relaxat. Ipſe enim per ſeipſum peccata pœnitentium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non reſeruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ ſoluit. Quòd autem ipſe tegat, aperte dicit Auguſt. exponens illum locum pſal. Quorum tecta ſunt peccata, id eſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergo dicit a Deo tecta, vt Deus non videat, id eſt, æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata eſt ad pœnam imputare. Auertere autem faciem a peccatis, hoc eſt ea ad pœnam non reſeruare. Item Hieroni.

Opinio quorundam. Matt. 22. b

Epeſ. 5. e

Ioan. 11. f

Aliorum ſententia verior.

Ioan. 20. f

Super pſa. 31. non longe a principio ſecundę enarrationis ad eundem pſalmū, in to. 8

In eundē pſal. 51. in principio cōmentarij ad illū pſa. in tomo. 8.

Ad eum pſal. ſuper eo loco, Beatus vir cui, &c.
Rñe vtitur ad probandum quod dicit.
Ephe. 2. a
Ioan. 3. b
Eſa. 43. d
Authoritate probat idem, & habetur de pœniten. diſt. 3. c Verbum dei.
Ioan. 1. d

Quibus Deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Itē Caſſio. Qui grauia habent peccata, aliis Deus im putat, aliis per miſericordiam non imputat. Ex his aperte oſtenditur, quòd Deus ipſe pœnitententem ſoluit a debito pœnæ: & tunc ſoluit, quando intus illuminat, inſpirando veram cordis contritionem. Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & authoritates atteſtantur. Nemo enim vere compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, niſi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus eſt vita æterna. Nemo autem ſimul vita & morte dignus eſt. Non eſt ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim irę eſſe deſijt, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Extunc ergo ſolutus eſt ab ira: quę nō manet ſuper illum, qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum qui non credit. Non ergo poſtmodum per ſacerdotem cui cōfitetur, ab ira æterna liberatur: a qua iam liberatus eſt per dominum, ex quo dixit, Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat a peccati macula, & a debito æternæ pœnæ ſoluit: qui per prophetam ait, Ego ſolus deleo iniquitates & peccata populi. Item Amb. Verbum Dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Sacerdos quidem officium ſuū exhibet, ſed nullius poteſtatis iura exercet. Idem, ille ſolus peccata dimittit, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. Item Aug. Nemo tollit peccata, niſi ſolus Deus, qui eſt agnus tollens peccata mūdi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiāt, & perducendo ad vitam, vbi omnino fieri non poſſunt. His aliiſq; pluribus teſtimonijs docetur dominum ſolum per ſe peccata dimittere: & ſicut dimittit quibuſdam: ita & aliorum quorundam peccata retinet.

Quòd ſacerdotes etiam dimittunt, et tenent peccata, ſuo modo. E

Ma. 16. c & 10. 20. f
Super Ioā Trac. 121. in fi. eiuſdem in tomo. 9.
Aug. in li. de pœnitentia vera & falſa. ca. 10 in tom. 4.
Ioan. 8. f
Ma. 16. a
In lib. de baptiſmo paruulorū tomo 6.

Nec ideo tamen negamus ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi & retinendi peccata, cum hoc veritas in euāgelio aperte doceat. Hinc Aug. ait, Eccleſiæ charitas, quæ per ſpiritum ſanctū diffunditur in cordibus eorum qui participes ſui ſunt, peccata dimittit: eorum qui non ſunt, tenet. Idem, Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere, quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumento ſuſcitatum obtulit diſcipulis ſoluendum: per hoc oſtēdens, poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdotibus. Dixit enim, Quodcunq; ſolue. ſuper ter. erit ſo. & in cælo, &c. hoc eſt, Ego Deus, & omnes cæleſtis curiæ ordines, & omnes ſācti in gloria mea laudant vobiſcum & confirmant quos ligatis & ſoluitis. Nō dixit, quos putatis ligare & ſoluere, ſed, in quos exercetis opus iuſtitiæ vel miſericordiæ. Aliter autem, vel alia opera veſtra in peccatores non cognoſco. Idem, Cum veraciter ad Deum conuerſa peccata dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipſe veraci conuerſione coniungitur. Spiritus ſanctus ea dimittit: qui datus eſt omnibus ſanctis ſibi charitate cohærentibus, ſiue ſe nouerint corporaliter, ſiue nō. Similiter cum alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, a quibus ille cordis prauitate deſiungitur, ſiue notis corporaliter, ſiue ignotis.

tis. Omnes enim mali ſpiritualiter a bonis ſeiuncti ſunt. Ecce hic dicit peccata dimitti vel retineri a ſanctis viris, & tamen ſpiritum ſanctum ea dimittere dicit. Et qđ maiori conſideratione dignũ eſt, idẽ etiam dicit, ꝙ Deus per ſe vel per ſanctos ſuos tantum dimittit peccata. Ait.n.ſic, Sacramentũ gratiæ dat Deus etiam per malos: ipſam vero gratiã non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos. Et ideo remiſsionẽ peccatorũ vel per ſeipſum facit, vel per ipſius columbæ membra, quibus ait, Si cui dimiſeritis, dimittetur. Ecce quã varia a doctoribus traduntur ſuper his, & in hac tanta varietate quid tenẽdum? Hoc ſane dicere ac ſentire poſſumus, ꝙ ſolus Deus dimittit peccata & retinet, & tamen eccleſiæ contulit poteſtatem ligandi ſoluẽdi, ſed aliter ipſe ſoluit vel ligat, aliter eccleſia. Ipſe enim per ſe tantum dimittit peccatum, qui & animam mundat ab interiori macula, & a debito æternæ mortis ſoluit. *Ibidem in eodem.*

Quomodo ſacerdotes ligant vel ſoluunt a peccatis. F

Non autẽ hoc ſacerdotibus cõceſſit, quibus tñ tribuit poteſtatẽ ſoluendi & ligandi.i. oſtendẽdi homines ligatos vel ſolutos. Vnde dñs leproſum ſanitati prius per ſe reſtituit, deinde ad ſacerdotes miſit, quorũ iudicio oſtẽderetur mũdatus. Ita etiã Lazarũ iam viuificatũ obtulit diſcipulis ſoluendũ, Quia etſi aliquis apud Deũ ſit ſolutus, nõ tñ in facie eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudiciũ ſacerdotis. In ſoluendis ergo culpis vel retinẽdis ita operatur ſacerdos euãgelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis qui cõtaminati erãt lepra, quæ peccatũ ſignat. Vnde Hier. ſuper Mat. vbi dñs ait Petro, Tibi dabo claues regni cælorũ, & quodcunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cælis. Hunc, inquit, locum quidam non intelligẽtes, aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum, vt damnare innoxios, vel ſoluere ſe putent noxios, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. In Leuitico ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi: quos illi non faciunt leproſos vel mũdos, ſed diſcernunt qui mundi vel immundi ſunt. Ita & hic aperte oſtendit, quòd non ſemper ſequitur Deus eccleſiæ iudicium: quæ per ſurreptionem & ignorantiam interdum iudicat, Deus autem ſemper iudicat ſecundum veritatem. Et in remittendis vel in retinendis culpis id iuris & officij habent euangelici ſacerdotes, quod olim habebant ſub lege legales in curandis leproſis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, Deum dimiſſa a Deo vel retenta iudicant & oſtendunt. Ponunt enim ſacerdotes nomen domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedixit, vt legitur in Numeris. Hunc modũ legandi & ſoluendi Hieronymus ſupra notauit. *Mat.8.a Luc.5.c Ioan.11.f* *Leuitici.13.a.12.d* *Hiero.in lib.commentariorum in Mat.3.d cap.16.eiuſdem in to.9* *Leu.14.a* *Num.6.d*

Alius modus ligandi & ſoluendi. G

Ligant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentię confitentibus imponunt: Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad ſacramentorum communionem admittunt, quẽ modum ſuperius Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicũtur etiam ſacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde ſuperius *De pœnit. d.1.§.17.lib.*

 Aug.

de vera & falſa pœni. cap. 10 in tomo 4. Auguſt.dixit, Quibus remittunt, & remittit deus, &c. Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, cum eos iuſta pœna ligant: opus miſericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel ſacramentorum communioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum eſt, quia quos ſatisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipſo à peccatis ſolutos oſtendunt: quia non imponitur alicui ſatisfactio pœnitentialis, niſi quem ſacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alii verò non imponunt, & eo ipſo peccatum retineri à deo iudicant. Quòd autem hoc ad claues pertineat, Auguſt. oſtendit dicens, *In libr. de pœni.* Fruſtrat claues eccleſiæ, qui ſine arbitrio ſacerdotis pœnitentiã agit, ſi ſine oris confeſſione criminis indulgentiam imprecatur. ✱ Eſt & alius modus ligandi & ſoluendi, qui per excommunicationem geritur. dum aliquis ſecundum canonicam diſciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifeſti delicti, & ſatisfacere vilipendens, ſentẽtia eccleſiæ à loco orationis, & ſacramentorum communione, & fidelium conſortio præſcinditur vt erubeſcant, & pudore ſceleris conuerſus pœniteat, vt ſic ſpiritus eius ſaluus ſit. Quòd ſi pœnitentiam profitens *1.Cor.5.b* reſipuerit, negatæ cõmunioni admittitur, & eccleſiæ reconciliatur. Hæc eſt aũt eccleſię anathematizatio: hanc pęnã illis qui dignè percellũtur, infligit: quia gratia dei & protectio illis amplius ſubtrahit, ac ſibiipſis relinquuntur: vt ſit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam maior diabolo ſæuiendi datur poteſtas. Orationes quoque eccleſię & benedictionum, ac meritorum ſuffragia, eis nequaquam ſuffragari putantur.

Quomodo ſecundum hos modos intelligendum ſit illud: Quodcunque ſolue. &c. H

Mat.16.c Secundum hos ligandi & ſoluendi modos quomodo verum eſt quod dicitur, Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis: & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Aliquando enim oſtendunt ſolutos vel ligatos, qui ita non ſunt apud deum: & pœna ſatisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel ſoluunt: & indignos ſacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum eſt hoc in illis, quorum merita ſolui vel ligari poſtulant. Tunc enim ſententia ſacerdotis iudicio Dei & totius cœleſtis curiæ approbatur & confirmatur, cum ita ex diſcretione procedit, vt reorum merita non contradicant. Quoſcunque ergo ſoluunt vel ligant, adhibentes clauem diſcretionis reorum meritis, ſoluuntur vel ligantur in cœlis, id eſt, apud deum: quia diuino iudicio ſacerdotis ſententia ſic progreſſa approbatur & confirmatur. Quos ergo ſecundum merita ſententia eccleſiæ percellit, lædit: & illi foris ſunt apud deum. Qui autem non meruit, ſententia eccleſiæ non lęditur, niſi contemnat. Vnde Orige. Exijt quis à veritate, à fide, à charitate? per *Super Leui. Ho. 14.* hoc exit de caſtris eccleſiæ, etiamſi epiſcopi voce non abiiciatur, ſicut contrà aliquis non recto iudicio foras mittitur: ſed ſi nõ eg t vt

mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus videtur retineri. Ecce qualis & quantus eſt vſus Apoſtoli, clauium. Iam oſtenſum eſt ex parte, qualiter ſacerdotes dimittant peccata, vel retineant, & tñ retinuit ſibi deus quandã ſingularem poteſtatẽ dimittendi vel retinendi: quia ipſe ſolus per ſe debitũ æternæ mortis ſoluit, & animã interiùs purgat.

ad. 24. cap. eiuſdem in medio homiliæ, in tomo 1.

Quæ ſint interiores tenebræ & interior macula. I

Hic quæritur, Quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, à quibus deus interiùs animam purgat, cum veram pœnitentiã immittit. De tenebris & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere & reſpondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, ſi qua præceſſit, & naturalium bonorum eliſionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quaſi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pœna eſt. Hanc verò deus pellit cum pœnitentiam immittit, per quam perdita bona reſtituit, & vitiata reparat. Vnde Propheta. Nebulam ſicut cinerem ſpargit. Sed quæ eſt macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & patrauit, quo patrato deſinit tam velle quam facere: nondum tamen verè & humiliter pœnitet, nec cõfiteri proponit. Quæ ergo remãſit in anima illius macula? Mala voluntas quidem fuit macula illius animæ: ſed illa tranſit. Macula etiam eſt, ſi pœnitere contemnit: ſed hoc eſt peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, à qua ipſe in pœnitentia purgatur? Polluta quidem eſt anima, quouſque pœniteat, ſicut erat dum in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinium vel aliud immundum, ita pollutus eſt poſt tactũ quouſque lauatur, ſicut fuit dum tangeret: ita poſt actum peccati ita polluta remanet anima, ſicut fuit in ipſo actu peccati. quia ita eſt longè à deo per diſſimilitudinem, qui eſt vita & munditia mentis, ſicut fuit dum peccatum ageret. Ipſa ergo diſſimilitudo quæ ineſt animæ ex peccato, & eſt à deo elõgatio, animæ macula intelligitũ, à qua purgatur in pœnitentia. Hoc autem ſolus deus facit, qui ſolus ſuſcitat animam & illuminat: quòd ſacerdotes nequeunt, qui tamen medici ſunt animarum. Vnde propheta, Nunquid medici ſuſcitabunt, & cõfitebuntur tibi? quod exponens Augu. ait, Boni doctores rectè medici dicuntur: qui viuentes curare miniſterio poſſunt: ſed nõ mortuos ſuſcitare. Sola enim dei gratia mortui reuiuiſcunt.

Pſal. 147.

Leui. 11. f
Num. 19. d

Pſal. 87. non longe a fine enarrationis ad illum pſal. in tomo 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR, ET QVIBVS.
Diſtinct. XIX. *A*

De confeſſione ſacramentali in comparatione ad ſuſcipientes.

POST quàm oſtenſum eſt quæ ſint claues Apoſt. & quis earum vſus, ſupereſt inueſtigare quando iſtæ claues dentur, & quibus. Dãtur hæc claues per miniſterium epiſcopi alicui in promotione ſacerdotij. Cum enim recipit ordinem ſacerdotalem, ſimul & has claues

Quòd non

omnis ſacer. dos alterā clauem habet ſcilicet ſcientiam diſcernendi.

recipit. Sed non videtur quòd omnes vel ſoli ſacerdotes has claues habeant:quia plerique ante ſacrā ordinationem ſciētiā diſcernendi habent,plures poſt conſecrationem ea carēt. Sanè dici poteſt,quòd alteram clauium iſtarum, id eſt, ſcientiam diſcernendi non habent omnes ſacerdotes:vnde dolendum eſt atque lugendum.Multi enim licet indiſcreti,atque ſcientiæ qua eminere debent, exortes,ſacerdotij gradum recipere præſumunt,vita & ſcientia eò indigni:quia nec ante ſacerdotium,nec poſt ſcientiam habent diſcernendi, qui ligandi ſint vel ſoluendi. Ideoque illam clauem in conſecratione non recipiunt,quia ſemper ſcientia carent. Qui verò ante ſacerdotiū ſciētia diſcernendi præditi ſunt, licet habeant diſcretionem,non tamen in eis clauis eſt: quia non valent ea claudere vel aperire. Ideoque cùm promouetur in ſacerdotem, clauem diſcretionis rectè dicitur accipere:quia & antè habita diſcretio augetur, & fit in eo clauis,vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant,ſcilicet potentiam ligandi & ſoluendi. B

Cumque iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claues habere,quia ſcientia diſcernendi plerique carent:de altera, id eſt, potentia ligandi & ſoluendi quęritur,vtrum omnes ſacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc poteſtatem putant illis ſolis eſſe conceſſam qui doctrinam ſimul ac vitam Apoſtolorum ſeruant. Illas enim claues promiſit dominus Petro & imitatoribus eius tātùm, vt aiūt, qui etiam authoritatibus vtuntur in munimentum ſuæ opinionis. Hoc enim dicunt Auguſt.ſenſiſſe,vbi ſuperiùs ait,Remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit deus,vel per columbę membra.Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à ſanctis. Idem ſuper Exodū, vbi de lamina aurea legitur,Erat autē lamina aurea ſemper in fronte ſacerdotis. Hęc inquit, ſignificat fiduciam bonę vitę: quam qui verè perfecteque,non ſignificatione ſed veritate ſacerdos habet,ſolus poteſt auferre peccata.Item Grego. Illi ſoli habent in hac carne poſiti poteſtatem ligandi & ſoluendi ſicut ſancti Apoſtoli, qui illorum exempla ſimul cum doctrina tenent. Item ex dictis Orige. hæc poteſtas ſoli Petro conceſſa eſt,& imitatoribus Petri.Nam quicunque veſtigia Petri imitantur,habent rectè ligandi & ſoluendi poteſtatem.His aliiſque teſtimoniis innituntur,qui aſſerunt poteſtatem ligandi ac ſoluendi illis ſolis conceſſam ſacerdotibus, qui vita & doctrina pollent ſicut Apoſtoli.

Mat.16.c

In lib. de baptiſmo contra Do. 5.c.21.in to.7. Exo. 28 ſ Aug. ſuper exò. c.120.in tomo 4. In tracta. euangeliorum.Hom. 27.

Aliorum ſententia uerior. C

Aliis autem videtur,quod & mihi placere fateor, cunctis ſacerdotibus hanc clauem dari,ſcilicet ligandi & ſoluendi: ſed non eam rectè ac digne habent niſi qui vitam, & doctrinam Apoſtolicam ſeruant.Nec præmiſſæ authoritates malos ſacerdotes hanc poteſtatē negant habere:ſed illos ſolos digne ac recte hac poteſtate vti ſignificant,qui prędicti ſunt vita & doctrina Apoſtolica:quia ſoli ipſorum Apoſtolorum imitatores digne recteq; poſſunt ligare & ſoluere. Et

per

per dominum tantùm, vel per ſanctos, in quibus habitat ſpiritus ſanctus, dignè & rectè fit remiſſio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui ſancti non ſunt, ſed non dignè vel rectè. Dat.n. deus benedictionem digné poſcenti, etiam per indignum miniſtrũ. Quòd verò hanc poteſtatem habeant omnes ſacerdotes. Hieronym. teſtatur ſuper illum locum euangelij, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam poteſtatem alij Apoſtoli: habet & omnis eccleſia in epiſcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eam ſpecialiter accepit, vt omnes intelligant quòd quicunque ab vnitate fidei & ſocietate eccleſiæ ſe ſeparauerit, nec à peccatis ſolui, nec cælum poteſt ingredi. Item, quòd ſacerdos, etiam ſi malus ſit, gratiam tamen transfundit pro ſuæ dignitatis officio, Auguſtinus oſtendit dicens, Dictum eſt à domino in Numeris ad Moyſen & Aaron ſacerdotes, Vos ponite nomen meum ſuper filios Iſrael: & ego dominus benedicã eos: vt gratiam traditio per miniſterium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas ſacerdotum obeſſe vel prodeſſe poſſit, ſed meritum benedictionem poſcentis. Quanta autem ſit dignitas ſacerdotalis officij & ordinis hinc aduertamus. Dictum eſt de nequiſſimo Caipha inter cætera, Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit, per quod oſtenditur, ſpiritum gratiarum non perſonam ſequi digni vel indigni, ſed ordinem traditionis: vt quanuis aliqui boni meriti ſit, non tamen poſſit benedicere, niſi fuerit ordinatus vt officij miniſterium exhibeat. Dei autem eſt effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter oſtenditur, ordinem non priuari poteſtate tribuendi gratiam ob miniſtri indignitatem. Huic tamen Auguſt. ſententiæ videtur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt: ſed quia figuram Chriſti gerunt, & propter eum qui in ipſis eſt, plenitudinem benedictionis tribuunt: non ſolùm is qui ſacerdotium ſortitus eſt, ſed quicunque Chriſtum in ſeipſo habet, & eius figuram gerit per conuerſationem bonam, ſicut Moyſes, idoneus eſt vt benedictionem præſtet. Ecce hic habes quòd nõ ſolum ſacerdos, ſed omnis in quo Chriſtus habitat, benedictionem præſtat. Sed alia eſt benedictio, quæ ſolis ſacerdotibus congruit: alia, quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi ſacerdotes in quibus Chriſtus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur: non quia ſoli illi transfundant gratiam, ſed quia illi ſoli licitè & dignè id agunt. Nec ſubditos mala vita ſacerdotis lædit, ſi bona faciunt quæ ille dicit. Vnde Gregor. Multi dum plus vitam ſacerdotum quàm ſuam diſcutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minùs conſiderantes, quòd non eos vita ſacerdotum læderet, ſi humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus aurem accommodarent.

Quod o͞es ſacerdotes habeant poteſtatem ligandi & ſoluendi cõfirmat.

Mat. 16.c

In li. quæſtionum ex veteri teſtamento de illo quod habetur. Num. 6.d Quæſt. 11. in to. 4.

Ibidem.

Ioan. 11.g

Super Leuit. cap. 9. lib. 2.

1. quæſt. 1.

De hoc quod ſcriptum eſt in Malachia, Maledicam benedictionibus veſtris. D

Præmiſſæ verò ſententiæ, quæ dicitur etiam per mali ſacerdotis

miniſterium

miniſterium trãſfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod dominus per Malachiam prophetam malis ſacerdotibus comminatur, Maledicam benedictionibus veſtris. Et alibi, Veh his qui viuificant animas quæ non viuunt, & mortificant animas quę non moriũtur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorum: & ſi animę quas viuificant non viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulum Maledicam, &c. quidam referũt ad hæreticos, qui ab eccleſia præciſi ſunt, & ad excommunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones his, qui eorum ſequuntur errores. Illud verò alterum, ſcilicet Viuificant, &c. ſuper omnes illos ſacerdotes exponunt, qui abſque claue ſcientię, & formæ bonę vitę præſumunt ligare vel ſoluere. Sed nullus officio ſacerdotis vti debet, niſi immunis ſit ab illis quę in alijs iudicat: alioquin ſeipsum condemnat.

Mala. 2. a
Eze. 13. d

Qualis debet eſſe iudex eccleſiaſticus. E

Qualem autem oporteat eſſe, qui aliorum iudex conſtituitur, Augu deſcribit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem ſtatuitur omnis languor in nullo eorum ſit iudicandus quę in alio iudicare eſt promptus. Iudicans enim alium, qui eſt iudicandus, condemnat ſeipſum. Cognoſcat ergo ſe, & purget in ſe quod alios videt ſibi offerre: caueat vt ſe proiecerit, qeicquid in alio damnoſum reperit. Animaduertat quòd qui ſine peccato eſt, primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iuſte proijceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui ſe lapidandum cognoſceret? Nullus enim erat ſine peccato, in quo intelligitur omnes crimine fuiſſe reos. Nam venialia remittebantur per cęrimonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo patentiſſimum eſt, crimen ſacerdotum eſſe deteſtabile, qui non prius ſe iudicant antequam alios alligant. Caueat ſpiritualis iudex, ſicut non commiſit crimen nequitię, ita non careat munere ſcientię. Oportet vt ſciat cognoſcere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat, vt quod debet iudicare diſcernat. Diligens ergo inueſtigator ſapienter interroget à peccatore, quod forſitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognitio verò crimine, varietates eius non dubitet inueſtigare, & locum, & tempus, & cętera quę ſuprà diximus: quibus cognitis, adſit beneuolus, paratus erigere, & ſecum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, diſcretionem in varietate, doceat perſeuerantiam, caueat ne corruat, ne iuſtè perdat iudiciariam poteſtatem. Etſi enim pœnitentia poſſit ei acquirere gratiam non tamen mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit, & ſępe lapſis ſacerdotibus reddita ſit dignitatis poteſtas: non tñ eſt neceſſe vt omnibus concedatur quaſi ex authoritate. Inuenitur authoritas quę cõcedit & quaſi imperat. Inuenitur authoritas alia quę non concedit, ſed vetat quę ſcripturę non repugnãt, ſed concordant. Cũm.n. tot ſunt qui labuntur, vt priſtinam dignitatem ex authoritate

Rom. 1. a

Li. de vera & falſa pœ. ca. 20. in tom. 4.
Rom. 2. a

Ioan. 8. a
Nota nam venialia hic dicit & criminalia ſecundum legem vt venialia putabant quę per cæremonialia dimittebãtur ſine morte vel mutilatione, criminalia quæ mortẽ vel mutilationem inferebant.

thoritate defendant,& quaſi vſum peccandi ſibi faciant, recidenda eſt ſpes iſta. Si vero locus eſt vbi iſta non concurrant, reſtitui poſſunt qui peccant. Ex his ſatis perpenditur, qualis debeat eſſe ſacerdos qui alios ligat & ſoluit: diſcretus.ſ.& iuſtus alioquin mortificat ſæpe animas quæ non moriuntur,& viuificat quæ non viuunt: & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ.ſ. Maledicam benedictionibus veſtris ſiue ſuper hæreticos tantùm & excommunicatos, ſiue ſuper omnes ſacerdotes, qui vita & ſcientia carentes benedicere præſumunt, dictum accipiatur, ſic intelligi poteſt: Maledicam benedictionibus veſtris.i. his quæ in eis benedictionibus poſſidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem, nō benedictionem. Quia etſi benedicunt ſanctij, non hoc faciunt ex vero corde,& ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel maledicam benedictionibus veſtris.id eſt, quod a vobis benedicitur a me erit maledictum, quia benedicunt inique agentibus, adulanturque peccantibus, dommodo diuites ſint.

Hactenus Aug. in ca. ſuperius citato.

Mal. 2. a

Hieron. non longe a principio commentarij ad. 2. c Ma. in to. 6

DE HIS QVI IN FINE POENITENT.

Diſtinct. XX. A

De confeſſione ſacramentali quantum ad opportunitatem temporis reſpectu pœ. mortalium in ſe.

SCIENDVM eſt etiam quòd tempus pœnitētiæ eſt vſque ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo papa, Nemo eſt deſperandus, dum in hoc corpore conſtitutus eſt, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, cōſilio maturiore perficitur. Augu. tamen de pœnitentia differentibus ita ſcribit, Si quis poſitus in vltima neceſſitate voluerit accipere pœnitentiam,& ſi accipit & mox reconciliatur,& hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, ſed non præſumimus, quia bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio Pœnitētiā dare poſſumus, ſecuritatem vero non. Nūquid dico, dānabitur? ſed nec dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? age pœnitentiā dum ſanus es. Si ſic agis, dico tibi quia ſecurus es, quia pœnitentiā egiſti eo tempore, quo peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiā quādo iā peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Itē duæ res ſunt, aut ignoſcitur tibi, aut nō ignoſcitur, quid horū tibi ſit futurū neſcio. Ergo tene certū,& dimitte incertū. Sed quare hoc dixit Augu. cū pœnitentia quæ in fine agitur, in pſalmo appelletur, ſacrificiū veſpertinū, quod erat acceptabilius in lege, & cum in quacunque die inuocetur deus, adſit, & quacūque hora ingemuerit & cōuerſus fuerit peccator, vita viuet,& nō morietur. Sed illa dixit Aug. propter illos qui pœnitentiā vſque in finē vitæ protrahunt, & tunc nō ex dei amore videntur pœnitere, ſed timore mortis, quā ex neceſſitate. Vnde idem quaſi aperiens quare ſuperiora dixerit, ait, Nullus expectet quando peccare non poteſt. Arbitrii enim libertatē quærit deus, vt deleri poſſint commiſſa, non neceſſitatem, ſed charitatem, non tantum timorem, quia nō in ſolo timore viuit homo.

Leo papa de pœ. diſt. 7. in prin.
Aug. Ho. 41. de vere pœnitentibus in to. 2
Ibid. in fi.
Pſal. 140.
Exo. 12. c
Ezec. 18. c
Aug. in li. de pœn. vera & falſa c. 17. in tomo 4.

Quem

1.Co.13.b Quem ergo ſero pœnitet,oportet non ſolum timere iudicem, ſed diligere quia ſine charitate nemo ſaluus eſſe poteſt. Non ergo tantum timeat pœnam,qui pœnitet,ſed anxietur pro gloria. Quę conuerſio ſi contigerit alicui etiam in fine, deſperandum non eſt de eius remiſſione.Sed quoniam vix vel raro eſt tam iuſta conuerſio,timendum eſt de pœnitente ſero:maxime cum filij quos illicite dilexit,ſint præſentes,vxor & mundus ad ſe vocet. Multos ſolet ſerotina pœnitentia decipere.Sed quoniam deus ſemper potens eſt, ſemper etiam in morte iuuare valet,quibus placet. Cum ergo opus ſit

Ibidem. non hominis,ſed dei fructifera pœnitentia:inſpirare eam poteſt quã

Aug. c.18. docunq; vult ſua miſericordia,& remunerare ex miſericordia, quos damnare poteſt ex iuſtitia.Sed quoniam multa ſunt quæ impediũt, & languentem retrahunt,periculoſum eſt,& interitui vicinum, ad mortem pertractere pœnitentiæ remedium. Sed magnum eſt, cui deus tunc inſpirat (ſi quis eſt) veram pœnitentiam, ſed ſi etiam ſic conuerſus vita viuat,& non moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus eſt igne purgationis, qui in aliud ſeculum diſtulit fructum conuerſionis. Hic autẽ ignis, etſi æternus non ſit,miro tamen modo grauis eſt:excellit enim omnem pœnam,quam vnquam paſſus ſit aliquis in hac vita.Nunquam in carne tanta inuenta eſt pœna,licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta,& multi nequiter iniqui quanta ſæpe ſuſtinuerunt ſupplicia.Ex his ſatis oſtenditur,quàm periculoſum ſit differre pœnitentiam vſque in finem vitę.Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia,hominem liberat,& vitam mortuo impetrat: non ſic tamen vt nullam ſentiat pœnam,niſi forte tanta ſit vehementia gemitus, & contritionis,quæ ſufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo ſit difficile, vt tunc ſit vera pœnitentia quę tam ſera venit, quando cruciatus membra ligat,& dolor ſenſum opprimit, vt vix homo ali

Luc.23.f quid cogitare valeat:melior eſt tamen ſera,quàm nulla. Pœnitẽtia enim etſi in extremo vitæ hiatu aduenit,ſanat & liberat. Multum ſera fuit Latronis pœnitentia:ſed non fuit ſera indulgentia. Sed licet Latro veniam meruiſſet in fine de omni crimine,non tamen dedit baptizatis peccandi & perſeuerandi authoritatem.

De his qui hic pœnitentiam non complent. B

Si vero quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent,vtrum tranſituri ſint per ignem purgatorij,vt ibi compleant quod hic minus fecerunt. Idem dicimus de iſtis eſſe ſentiendum,& de his qui in extremis pœnitent.Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobatio,vt ſufficiat ad puniendum peccatum: liberi ab aliis pœnis tranſeunt ad vitam, etſi inexpleta fuerit pœnitentia: quia perfecte pœnituerunt,& ingemuerunt corde. Qui vero non adeo conteruntur corde & ingemiſcunt pro peccato, ſi ante expletionem pœnitentiæ diſceſſerint,ignem purgatorium ſentient, & grauius punientur,quàm ſi hic impleſſent pœnitentiam. Horrendum

dum eſt enim incidere in manus dei viuentis]. Deus enim cum ſit miſericors & iuſtus, ex miſericordia pęnitenti ignoſcit, non reſeruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iuſtitia uero impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut deus. Homo autem punit pœnitendo, deus autem pœnam exigendo. Et eſt pœnitẽtia interior, & exterior. Si ergo interior pænitudo fuerit tanta, ut ſit ſufficiens vltio peccati, deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pænitet, vlterius pænam non exigit. Si uero interior pænitudo non ſufficit in uindictam peccati, nec exterior pænitẽtia impletur: deus qui modos & menſuras peccatorum & pænarum nouit, addit pænam ſufficiẽtem. Studeat ergo quiſque ſic delicta corrigere, ut poſt mortem non oporteat pænam tolerare. Quædã enim peccata mortalia in pænitentia fiunt uenialia: non tamen mox ſanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, ſi non medicaretur: non tamen ſtatim medicatus ſanatur. Languet poſt victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impænitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim ſemper uiueret, ſemper peccaret. *Heb.10 f* *Aug. de vera & falſa pœ. cap. 18. in tomo. 4.*

De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit paruam pœnitentiam. C

SI verò de illo quæritur, qui ſatisfactionem iniunctam impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia ſacerdotis peccato condigna non fuit: utrum de uita migrans ab omni pęna liber ſit. Idem reſpondeo, quòd ſupra de illo qui pęnitentiam non compleuit, dixi. Quòd ſi tantum eſt lamentum interioris doloris, vt ſufficiat in uindictam peccati, omnino liberatus eſt: ſi uero non ſufficit dolor interior ſimul cum pæna iniuncta, addet deus pænam. Quòd autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone: qui ſola mentis contritione & cõfeſſione ſtatim ut conuerſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Sed quia diſpenſatores eccleſiæ contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non eſt datum intelligere occulta cordium: omnibus leges pænitentiæ conſtituunt, tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorum ſtudium ad hoc præcipue tendere debet vt cordis dolorem (quantum fas eſt) cognoſcant, & ſecundum ipſius modum ſatisfactionem iniungant. Vnde Augu. In actione pęnitentiæ, vbi tale commiſſum eſt, ut is qui commiſit, a Chriſti etiam corpore ſeparetur: non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum deus non deſpicit. Verum quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in aliorum notitiam niſi per uerba uel alia quæcunque ſigna procedit: cum ſit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non eſt abſconditus, recte conſtituuntur ab his qui eccleſijs præſunt, tempora pęnitentiæ: ut ſatisfaciat etiam eccleſiæ, in qua peccata ipſa remittuntur. extra eam quippe non remittuntur. Ipſa enim ſpiritum ſanctum pignus accepit: ſine quo nòn remittuntur ulla peccata. *Luc.23. f* *in Ench. cap. 65. in tomo 3.* *Pſal.50.* *Pſal. 37.* *De pœn. di.1. cap. menſuram.*

Item

Item Hiero. Menſuram temporis in agenda pœnitentia ideo non ſatis apertè præfigunt canones pro vnoquoq; crimine, ut de ſingulis dicant qualiter vnumquodq; emendandum ſit: ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuerunt. quia apud deum non tantum ualet menſura temporis, quantum doloris: nec abſtinentia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorū. Ideoq; tempora pęnitentiæ pro fide & conuerſatione fidelium pœnitentiā abbreuianda præcipiunt, & pro negligentia protelāda, pro quibuſdam tamen culpis modi pœnitentiæ ſunt impoſiti.

Quod morientibus non ſit imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda. D

26. q. 7. c. ab infirmis — Solet etiam quæri, Vtrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda. De quo Theodorus Cantuarien. epiſcopus in pœnitētiali ſuo ſic ait, Ab infirmis in periculo mortis poſitis pura inquirenda eſt confeſſio peccatorum: non tamen eſt illis imponenda quantitas pœnitentiæ, ſed innoteſcenda: & cum amicorū orationibus, & eleemoſynarū largitionibus, pōdus pœnitentiæ ſubleuandū, ſi fortè migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modū à ſacerdote impoſitum diligenter obſeruent. Aliis uero pro qualitate peccati pęnitentia decernenda eſt præſidentium arbitrio. Vnde Leo Papa, Tēpora pœnitudinis habita moderatione conſtituenda ſunt tuo iudicio, prout conuerſorum animos perſpexeris eſſe deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis ſenilis intuitum, & reſpicere periculorū quorumcunque, vel ægritudinum neceſſitates.

26. q. 7. c. tempora pœniten.

In neceſſitate non eſt neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

26. q. 6. c. his qui. — Sciendum etiam quod tempore neceſſitatis non eſt negāda pęnitentia vel reconciliatio pœnitentibus. vnde Leo Papa, His qui tempore neceſſitatis & periculi vrgentis inſtantia præſidium pęnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda: quia miſericordiæ dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire. Quòd ſi ita aliqua ægritudine aggrauati ſunt, vt quod paulo ante poſcebant, ſub præſenti ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium circunſtantiū prodeſſe debebunt: ſimulq; pœnitentiæ & reconciliationis conſequantur beneficium. Item Iulius Papa, Si presbyter pœnitentiam abnegauerit morientibus, reus erit animarum, quia dominus ait, Cum conuerſus fuerit, tunc ſaluus erit. Vera enim confeſſio vltimo tempore poteſt eſſe, quia non modo temporis, ſed etiā cordis deus inſpector eſt, ſicut latro probat.

Ibidem. c. Si presby. Eze. 18. c. 26. q. 6. c. cognouimus ad finem.

Quòd presbyter non reconciliet inconſulto epiſcopo, nisi neceſſitate. F

26. q. 6. c. cognouimus para. cui autem. Et habetur 26. q. — Non debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconſulto epiſcopo, niſi vltima neceſſitas cogat. Vnde in Carthaginenſi concilio, Presbyter inconſulto epiſcopo non reconciliet pænitentem, niſi abſente epiſcopo, vel vltima neceſſitas cogat. Cuiuſcunq; pænitentis publicum crimen eſt, quòd vniuerſam commouerit vrbem

bem

bem ante abſidam,ſcilicet introitum eccleſiæ manus ei imponatur. Item Aurelius dixit,Si quis in periculo conſtitutus fuerit, & ſe reconciliari diuinis altaribus petierit:ſi epiſcopus abſens fuerit, debet presbyter conſulere epiſcopum,& ſic periclitantem eius præcepto reconciliare. Inconſulto vero epiſcopo non poteſt excommunicatos, vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecundo ſtatutum eſt, vt chriſma vel reconciliatio pænitentium, & puellarum conſecratio à presbyteris non fiat. Item, Reconciliare quenquam in publica miſſa presbytero nō liceat:puellarum tamen conſecratio conſulto epiſcopo,per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecundo, Presbyter inconſulto epiſcopo virgines non conſecret:chriſma vero nunquam conficiat. Sicut præcepto epiſcopi poteſt presbyter conſecrare virgines, ſic & reconciliare pænitentes.

6.c.presby. 26.q.9.c Aurelius epiſcopus. 26.q.6.c ſi iubet. Ibidem. Ibidem ca. presbyter.

An oblatio eius ſit recipienda, qui currens ad pœnitentiam prævenitur morte. G

Si autem quæritur de illo, qui ad pænitentiam feſtinans ſacerdotem inuenire non potuit, & ita deceſſit:vtrum oblatio eius ſit recipienda. Dicimus, quia eſt. Vnde in Apanenſi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non ſit confeſſus, & teſtimonium habet bonū, & non poterat uenire ad ſacerdotem, ſed præoccupauit eum mors in domo vel in via:faciant, pro eo parentes eius oblationem ad altare:& dent redemptionem pro captiuis.

29.q.6.c ſi aliquis.

DE PECCATIS QVAE POST HANC VITAM DIMITTVNTVR.

Diſtinct. XXI. A

Solet etiam quæri, Vtrum poſt hanc vitā aliqua peccata remittantur. Quod aliqua poſt hanc vitā remittantur Chriſtus oſtendit in euangelio, vbi ait, Qui peccauerit in ſpiritū ſanctū, nō remittetur ei, neq; in hoc ſeculo neque in futuro. Ex quo datur intelligi, ſicut ſancti doctores tradunt, quòd quædā peccata in futuro dimittentur. Quædā enim culpæ in hoc ſeculo relaxantur:quædam verò paruæ etiam in futuro, quæ quidem poſt mortem grauant: ſed dimittuntur ſi digni ſunt, ſi bonis actibus in hac vita meruerunt ut dimittantur eis. De illis etiā qui ædificant lignum, fænum, ſtipulam, dicit Aug. quòd ignem tribulationis tranſitoriæ inuenient, cremabilia ædificia quæ ſecū portauerunt homines cremantem. Ait.n.ſic, Poſt iſtius ſanè corporis mortem, donec de igne purgatorio veniatur ad diē damnationis & remunerationis:ſi hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fænum, ſtipulam, huiuſmodi ignem dicantur perpeti, quem alii non ſentiunt qui huiuſmodi ædificia non portauerunt, vt inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis venialia concremantem, non redarguo: quia forſitam verum eſt. Sed quia dicitur, Saluus erit quaſi per ignem, contem-

De confeſſione ſacramentali quantum ad opportunitatem temporis r. ſpectu pœ. venialium Ma.12.c. Luc.12.b Greg.25. di.c. Qualis hinc. 1.Cor.3.c In lib. de ciu.dei li. 21.ca.26. in tomo 5.

1.Cor. 3.e contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quàm quicquid poteſt homo pati in hac vita.Hic apertè inſinuatur, quòd illi qui ædificant lignum, fœnum, ſtipulam quædam cremabilia ædificia,id eſt,venialia peccata ſecum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde conſtat quædam venialia peccata poſt hanc vitam deleri.

Quòd alii citius,alii tardius purgantur in igne. B

In Ench. Cap.69. in Tomo 3.

Aug. enarratione in pſal.80.nõ longe a fine, in tom. 8.& enarratione ad pſa. 107. non longe a principio concionis 3.ad eundẽ pſal.

In illo autem igne purgatorio alii tardius, alii citius purgantur, ſecundum quòd iſta pereuntia magis uel minus amauerunt. Vnde Aug. Poſt hanc uitam incredibile non eſt, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium,quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt,tanto tardius citiusque ſaluari. Vnde non fruſtra illa tria diſtinxit Apoſtolus,lignum,fœnum,ſtipulam,quæ illi ędificant:qui etſi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati conceſſit aliqua dilectione inhærent. Qui ſecundum ſuos amandi modos, vel diutius vel lignum, ut minus vt fœnum, vel minimum vt ſtipula ignem ſuſtinebunt.Qui uero ſuperædificant aurum, argentum,& lapidem precioſum,de vtroque igne ſecuri ſunt:non ſolum de illo æterno, qui cruciaturus eſt impios in æternum: ſed etiã de illo emendatorio,quo purgabuntur quidam ſaluandi.

Oppoſitio.

Hic obiici poteſt,Si per lignum,fænum, ſtipulam,venialia intelliguntur peccata:& nullus adeo perfectus eſt,qui venialiter non peccet:ergo qui ædificãt aurum,argentum, & lapidem precioſum, ædificant etiam lignum, fænum, ſtipulam: ergo per ignem tranſibunt.

Solutio.

Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum,fænum,ſtipulam ædificat:ſicut econuerſo non omnis qui cõtemplatur deum,& diligit proximum,& opera bona facit, ędificat aurum,argentum, lapidem precioſum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide precioſo bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fænum, ſtipulam, deum contemplantur,& proximũ diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum,argentum, & lapidem precioſum. Hęc enim ædificat,qui ſic illa tria facit,vt cogitet quæ ſunt Dei & quomodo placeat deo non mundo. Lignum uero & fęnum & ſtipula accipi poſſunt ſecularium rerum,quamuis licitè conceſſarum, tales cupiditates,vt amitti ſine animi dolore non poſſint.Hæc ergo ædificat is,qui cogitat quæ mundi ſunt,quomodo placeat mundo: qui circa diuitias ſuas quodam carnali affectu tenetur. & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur.Ex his ergo patet, quòd non idem homo ſimul hęc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantum eſt, qui non cogitant placere mundo ſed tantum deo:quia etſi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita abſumitur in eis peccatum, ſicut gutta aquæ in camino ignis:& ideo nnnquam ſecum portant cremabilia. Hęc autem inferior ędificatio minorum eſt, qui non tantum deo ſed

Aug.in Enchi.

Idem de fide & operibus. Cap.16.in Tomo 4.

1.Cor.7.f

ſed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si vero mundum præponerent, non ſuperędificarent, ſed deſtruerẽt fundamentum. Affectiones ergo carnales, quibus dediti ſunt domibus, coniugibus, poſſeſſionibus, ita vt nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur, quæ in mentes perfectorum non cadunt, etſi alia venialia admittant. In cordibus vero minorum interdum durant vſque in finem, qui cum talibus ædificijs tranſeunt, ſed diſſoluuntur in igne. Ipſi vero merito fundamenti ſalui erunt, grauiſſimam tamen pœnam ſentient. Ex quo apparet quantam hic miſericordiã exhibet Deus, & quantam ibi exerceat ſeueritatem, cum pro eodẽ peccato multo grauius ibi puniat, quàm hic.

Opinio quorundam cum obiectione. D

Sed forte dices illud eſſe accipiendum de pœna peccati non de ipſo peccato, quòd Greg. dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimiſſa ſunt ei: ſed pœna forte remanſit. Ideoq; ſi vere pœnitens obijt, ſine peccato tranſijt. Si autem vere pœnitens non eſt in obitu, maculã portat quæ nunquam delebitur. Qui vero ædificat lignum, fœnum, ſtipulam, vere pœnitet, quia bonus eſt, & charitatem habet, & in charitate de hac vita tranſit, ergo ſine peccato tranſit. Non ſequitur. Verum quidem eſt, quia bonus eſt, & charitatem habet, & vere pœnitet: & tamen cum veniali peccato tranſit, quod nõ deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet niſi peccatum illud, quod deſerit homo. Tale autem peccatum ſæpe in hac in vita non relinquitur ab homine, & tamen vere pœnitens eſt, etſi non de omnibus venialibus pœniteat. Poteſt enim quis de omni mortali, & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel pluribus, venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia, quod de criminalibus nullatenus eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus charitatẽ habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſecularia: talis exiſtens ſubita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus eſt, & tamen ſaluabitur, a quo non ſe hic abſoluit: ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur. Conſtat ergo quędam peccata, ſcilicet leuia, poſt hanc vitam dimitti. Si vero de pœna peccati illud intelligi voluiſſent authores, cur magis cõmemoraſſent leuia quàm grauia, cum etiam grauium pœna hic inexpleta poſt hanc vitam reſtet?

25.diſ.ca. qualis hic. li.4. dialogorum, cap. 1.39.

Quod aliquis vere pœnitet & ſi non de omni veniali.

Exemplo vtitur ad probandum dictum.

De generali confeſſione quid proſit. E

Poſt hæc conſiderandum eſt quid proſit confeſſio illa, vbi ſingula peccata quæ quiſque fecit, non exprimuntur. Sane dici poteſt, ꝙ omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi, niſi aliqua a mente exciderit. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter ſaltem ea confitere, quorum memoriam habens: & ſic nihil celaſti de ſceleribus tuis. Venialia vero, vt ait Aug. quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequẽter iteratã, perfectius eſt tamẽ etiam illi exprimere ſi vales. Ideoq;

In quinta reſponſione contra Pelagianos.

quotidie generaliter fit confeſſio in eccleſia, pro venialibus ſcilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus, Vnde Aug. Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commiſſis ſceleribus celat, non quòd & ſi voluntatem celauerit, Deus ignoret: ſed veritatē ſibi dici vult ab eo, vt veniam conſequatur. Si vero mente aliqua exciderit, confitetur veritatem Deo, cum generaliter dixerit, Deus qui noſtri occulta cordis, & opera mea & delicta a te non ſunt abſcondita, quibus veniam largiaris precor. & hæc eſt veritas confitentis, quam diligit Deus. Vnde Pſal. Ecce enim veritatē dilexiſti, hic inſinuatur quòd generalis confeſſio etiam mortalia delet, quorum intelligentia nō habetur.

Pſal. 68.

Pſal. 50.

Nemo confiteatur peccata quæ non fecit. F

De verbis apoſtoli Sermone 29. in medio, in tomo 10.

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum ſuum, quia ſuperbia eſt: ita nec humilitatis cauſa fateri ſe reum illius, quod ſe non commiſiſſe noſcit, quia incauta eſt talis humilitas, & peccatorem conſtituit. Vnde Augu. Cum humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras peccator antequàm mentiteris, mentiendo efficeris quod vitaras: quia veritas in te non eſt, niſi ita te dixeris peccatorem, vt etiā eſſe cognoſcas. Veritas autem ipſa eſt, vt quod es, dicas. Nam quomodo eſt veritas, vbi regnat falſitas?

De pœnis ſacerdotis qui peccatum publicat confitentis. G

De pœni. diſt. 6. cap. Sacerdos.

Caueat autem ſacerdos ne peccata confitentium alijs prodat: alioquin deponatur. Vnde Grego. Sacerdos ante omnia caueat ne de his qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, nec (quod abſit) pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat. Quod vero dictum eſt, vt pœnitens eligat ſacerdotem ſcientem ligare & ſoluere, videtur contrarium ei quòd in canonibus reperitur, vt nemo ſcilicet alterius parochianum iudicare præſumat. Sed aliud eſt fauore vel odio proprium ſacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet: ne ſi cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadāt. Ait enim Vrbanus ſecundus, Placuit vt nulli ſacerdotum deinceps liceat quemlibet commiſſum alteri ſacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, ſine eius conſenſu cui ſe prius commiſit, niſi pro ignorantia illius, cui prius confeſſus eſt. Qui vero contra hoc facere tentauerit, gradus ſui periculo ſubiacebit.

16. q. cap. Ad mians para. Ecce in hoc. 9. q. 2. quaſi per totam Matt. 15. b Ibidem. c complacuit

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

Diſtinct. XXII. A

Oſtendit quantum confeſſionis contemptus obſit.

CVM QVE multis authoritatibus ſupra ſit aſſertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confeſſionem vel operis ſatisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapſos eſt: quæritur ſi poſt cordis contritionem confiteri contempſerit, vel in peccatum idem vel ſimile ceciderit, an peccata dimiſſa redeant.

Cuius

Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt & perplexa, alijs aſſerentibus, alijs contra negantibus peccata ſemel dimiſſa, vlterius replicari ad pœnam. Qui vero dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniũt teſtimonijs. Ambroſius ait, Donate inuicem, ſi alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimiſſa. Si enim in his contemptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſententiam, per quam miſericordiam dederat: ſicut in euangelio de ſeruo nequam legitur, qui in conſeruum ſuum impius deprehenſus eſt. Item Rabanus, Nequam ſeruum tradidit Deus tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum: quia non ſolum peccata quæ poſt baptiſmum homo egit, reputabũtur ei ad pœnam; ſed etiam originalia, quæ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. Item Greg. Ex dictis euangelicis conſtat, quia ſi ex toto corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rurſum exigitur, quod iam nobis per pœnitentiã dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Item Auguſtinus, Dicit Deus, Dimitte, & dimittetur tibi, ſi ego prius dimiſi, dimitte vel poſtea. Nam ſi nõ dimiſeris, reuocabo te, & quicquid dimiſeram, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficij oblitus, ſuas vult vindicare iniurias, non ſolum de futuris peccatis veniam non merebitur, ſed etiam præterita quæ iam ſibi dimiſſa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meam &c. Timendus eſt ille verſiculus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quemcunque enim poſt baptiſma ſiue prauitas hæretica, ſeu cupiditas mundana arripuerit, mox omniũ proſternet in ima vitiorum. Item Auguſtinus, Redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſime dominus in euangelio docet in illo ſeruo, a quo dimiſſum dominus debitum petiit: eo quòd ille conſeruo ſuo debitum nollet dimittere. His authoritatibus innituntur, qui dicunt peccata dimiſſa, ſi replicantur, redire ſimpliciter. Quibus opponitur. Si quis pro peccato de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur: non videtur iuſtum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iuſtitia eſt aperta. Si vero requiritur quod fuerat cõdonatum, vel iniuſtitia eſt, vel iuſtitia occulta. Videtur etiam Deus bis in idipſum iudicare, & duplex tribulatio conſurgere: quod ſcriptura negat. Sed ad hoc poteſt dici, quòd neque duplex tribulatio conſurgit, neq; iudicat Deus bis in idipſum. Hoc enim fieret, ſi poſt condignam ſatisfactionem & ſufficientem pœnam iterum puniret, ſed non ſatisfecit digne & ſufficienter, qui non perſeuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriam, non ad faciendum, ſed ad cauendum. Debuit nõ obliuiſci omnes retributiones Dei: quæ tot ſunt, quot ſunt peccatorũ remiſſiones. Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala ſua: ac pro illis vſque in finem gratias agere. Sed quia integratus ad vomitum, ſicut canis, rediit, ante acta bona mortificauit, & peccatum dimiſſum reuocauit: vt cui humiliatio ante Deus peccatum dimiſerat, eidem poſtea elato & ingrato imputet.

Authoritatibus aſtruit peccata redire.
Mat. 18. d
De pœ. di. 4. in prin. & cap. ſequenti. In homi. quadam. In quadam homil.
Lucæ 6. f
Ibidem.
Super Lucam li. 4. cap. 47.
Ibidem.
Li. de batiſmo, de pœ. diſt. 4.
Mat. 18. d
Oppoſitio contra eos.
Nahum. 1. c.
2. Pet. 2. d

Aliorum ſententia. F

Sed quia abſonum videtur vt peccata dimiſſa iterũ imputetur, placet quibuſdam neminem pro peccatis ſemel dimiſsis iterum a Deo puniri. Sed ideo dicunur dimiſſa redire & imputari, qui propter ingratitudinem ita reus & peccator conſtituitur, vt ante fuerat. Sic enim quod dimiſſum fuerat dicitur exigi, quia remisſionis perceptę ingratus ita reus fit vt ante fuerat. Vtrique parti quæſtionis probati fauent doctores. Ideoq; alicui parti nõ præiudicans, ſtudioſo lectori iudicium relinquo, addens mihi tutum fore ac ſaluti propinquum ſub menſa dominorum micas edere.

Mat. 15.c

Quid ſit hic Sacramentum & Res. C

Candul. phus.

Poſt prædicta reſtat inueſtigare, quid in actione pœnitentiæ ſit Sacramentum & Res. Sacramentum enim ſignum eſt ſacræ rei. Quid ergo hic ſignum eſt? & quæ eſt res ſacra huius ſigni? Quidam dicunt ſacramentum hic eſſe quod exterius tantum geritur, ſcilicet exterior pœnitentia, quæ eſt ſignum interioris pœnitentię, ſcilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod ſi eſt, non omne ſacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitẽtia non efficit interiorem, potius interior cauſa eſt exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc eſſe intelligendum de illis ſacramentis, quæ in nouo Teſtamento inſtituta ſunt, vt eſt ſacramentum baptiſmi, confirmationis, & corporis Chriſti. Sacramentum vero pœnitẽtiæ, ſicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiã a primordio humani generis fuit. Vtrunque enim inſtitutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia ſacramentum eſt, & interior res ſacramenti: ſæpius præcedit res ſacramentum, quam ſacramentum rem. Sed nec hoc inueniens eſt. Nam & in alijs ſacramentis quæ efficiũt quod figurant, hoc ſæpe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem eſſe ſacramentũ, nec duo ſacramenta, ſed vnum, vt ſpecies panis & vini non duo ſunt ſacramenta, ſed vnum. Et ſicut in ſacramento corporis, ita etiam in hoc ſacramento dicunt aliud eſſe tantum ſacramentum, ſcilicet exteriorem pœnitentiam, aliud ſacramentum & rem, ſcilicet interiorem pœnitentiam, aliud rem & non ſacramentum, ſcilicet remisſionem peccatorum. Interior enim pœnitentia & res eſt ſacramenti, id eſt, exterioris pœnitentiæ, & ſacramentum remisſionis peccati, quam ſignat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris ſignum eſt, & remisſionis peccatorum.

Aliorum ſententia.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS EXTREMAE.

Diſtinct. XXIII. A

De vnctionis extrema ſacra-

PRAETER præmiſſa eſt etiam aliud ſacramentum, ſcilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis oleo per epiſcopum conſecratũ. Et ſunt tria genera vnctionis. Eſt enim vnctio quæ fit chriſmate:

mate, quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum ſcilicet & balſamum. oleum conſcientiæ, balſamum bonæ famæ. Chriſma vero Græce vnctio Latinæ dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem ſanctificatum chriſma vocatur, ſed illud ſolû quod miſcetur cum balſamo, quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos ſacerdos vngit in vertice, & pontifex per impoſitionem manûs cõfirmando vngit in frõte. Et eſt alia vnctio qua cathecumeni & neophyti vnguntur in pectore & inter ſcapulas, in perceptione baptiſmi. Tertia vero vnctio eſt, quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur.

mento. De tribus generibus vnctionis.

A quibus inſtit tum ſit hoc ſacramentum. B

Hoc ſacramentum vnctionis infirmorum ab apoſtolis inſtitutũ legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur qs in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eũ oleo in nomine domini, & alleuiabit eum dominus: & ſi in peccatis fuerit, dimittẽtur ei. In quo oſtenditur duplici ex cauſa ſacramẽtum hoc inſtitutum, ſcilicet ad peccatorum remiſsionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde conſtat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuoteque percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: ſi tamen expetit vt in vtroque alleuiatur. Quòd ſi forte corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ eſt animæ, ſanitatem in hoc ſacramento acquirit, & ſicut in alijs ſacramentis, ita & in iſto aliud eſt ſacramentum, aliud res ſacramenti. Sacramẽtum eſt ipſa vnctio exterior: Res ſacramenti vnctio interior, quæ peccatorum remiſsione, & virtutum ampliatione perficitur. Et ſi ex contemptu vel negligentia ſacramentum hoc prætermittitur, periculoſum eſt, & damnabile.

Iacobi vlimo c.

De iteratione huius ſacramenti. C

Quærũt aliqui, Si hoc ſacramentum iterari poſsit, cũ baptiſmus & alia quędam ſacramenta ſemel ſuſcepta non iterentur. Augu. dicit ſacramentum non iterandum, & ſacramento non faciẽdam eſſe iniuriam, ſed hoc dicit, vbi agit de ſacramento baptiſmi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, ſed de ſacramento baptiſmi, confirmationis & ordinationis, quæ nullatenus ſunt repetenda, quia ſemel tãtum, & non ſæpius datur baptiſmus, confirmatio, & ordinatio, Sacramentum vero altaris, & pœnitentiæ, & coniugij ſæpe iterari videtur, quia ſæpe ſacramentum corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, coniugium ſæpe contrahitur. Quare ergo vnctio ſimiliter non poteſt iterari? Si morbus non reuertitur medicina nõ iteretur. Si vero moribus non poteſt cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari poteſt, ita & vnctio iterari poſſe videtur. vtraq; enim illic commemorat Iacobus, & vtrunque alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vn-

In lib. contra Parmenianum

ctionem ſuper infirmum poſſe iterari, ad impetrandum ſæpius ſanitatem mentis & corporis:cum propter infirmitatem eadem ſæpe iteranda ſit oratio? Quidam autem de omni ſacramento intelligi volunt, quòd non ſit iterandum, ſcilicet ſecundum totum illud quod pertinet ad ſacramentum,dicentes quædam ſacramenta ſæpius poſſe ſuſcipi,quædam verò non,Nec tamen quæ ſæpius ſumuntur, totaliter iterantur:vt ſacramentum altaris & vnctionis: quæ licet ſumantur ſæpius,tamen quia non iterum benedicitur eadem hoſtia,vel idē oleum,non iteratur ſacramentum cum iniuritia. Sed dicet quis,ſic & baptiſmus non iteratur: etſi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur. Sed aliud eſt, inquiunt illi,de benedictione aquæ qua ſit baptiſmus,aliud de benedictione panis & olei. Poteſt etiam baptiſmus celebrari in aqua, etiam non benedicta:quia illa benedictio pro reuerentia tantùm ſit & decore, nōn virtute ſacramenti. Sed corpus Chriſti non poteſt confici, niſi de pane conſecrato:nec vnctio illa fieri poteſt, niſi de oleo ab epiſcopo conſecrato. Ideoque illa ſanctificatio ad virtutem ſacramenti pertinere videtur. In coniugio quoque ſemel tantùm benedicitur quiſq;, non ſæpius. Benedicitur enim vt ait Ambr.cum prima,& non ſecunda vxore. Si ergò cùm dicitur ſacramentum non eſſe iterandum, nec iniuria ei eſſe facienda,rationem dicti referas ad ſanctificationē rei qua ſacramentum expletur: de omni ſacramento generaliter id verum eſt. Si verò ad ſuſceptionem ſacramenti: de quibuſdam verum eſt quod non iterātur crebra ſuſceptione: de alijs vero quibuſdam non:quia frequenter ſumuntur, vt hoc vnctionis ſacramentū, quod in omni penè eccleſia ſępe reperitur.

Aliorum opinio.

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

Diſtinct. XXIIII. A

NVNC ad conſiderationem ſacræ ordinationis accedamus. Septem ſunt ſpiritualium officiorum gradus ſiue ordines,ſicut ex ſanctorum patrum dictis aperte traditur, & capitis noſtri ſcilicet Ieſu Chriſti exemplo monſtratur: qui omnium officia in ſemetipſo exhibuit,& corpori ſuo quod eſt eccleſia, eoſdem ordines obſeruandos reliquit. Septem autem ſunt, propter ſeptiformem gratiam ſancti ſpiritus:cuius qui non ſunt participes,ad gradus eccleſiaſticos indignè accedunt. Illi verò in quorum mentibus diffuſa eſt ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti,cùm ad eccleſiaſticos ordines accedunt,in ipſa ſpirituali gradus promotione ampliorē gratiā percipere creduntur.

In glo.ſuper illud. 1.Cor.9.c Nubat tantum in domino. & in commentario ſuo ad idem caput in fine eiuſdem in Tomo 4. De ſacramento ordinis quātum ad ea quæ ad illud diſponunt. Hug.lib.2. parte.3.c.4. Quare ſeptē ſunt. Clemens papa. diſ. 23.c.tales

Quales aſſumendi ſunt ad clerum. B

Tales autem ad myſterium ſpirituale eligendi ſunt clerici,qui dignè poſſint dominica ſacramenta tractare. Melius eſt enim epiſcopo paucos habere miniſtros, qui poſſint dignè opus dei exercere: quàm multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales

enim decet eſſe miniſtros Chriſti, qui ſeptiformis gratia ſpiritus ſã-
cti ſint decori: ex quorum doctrina & conuerſationis forma eadem
gratia in alijs tranſfundatur, ne cœleſtes margaritas ſpiritualium ver
borum officiorumque diuinorum ſordidæ vitæ pedibus conculcent.
In ſacramento ergo ſeptiformis ſpiritus ſeptem ſunt gradus eccleſia
ſtici, ſcilicet Oſtiarij, Lectores, Exorciſtæ, Acolyti, Diaconi, Subdia-
coni, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur, id eſt, ſortiti. Coro-
na enim ſignaculum eſt, quo ſignantur in partem ſortis miniſterij
diuini. Corona regale decus ſignificat: quia ſeruire deo regnare eſt.
Vnde miniſtri eccleſiæ reges eſſe debent, vt ſe & alios regant, quibus *Mat. 7. a*
Petrus ait, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, &c. Summi *De corona*
tas capitis deſuper nudatur, vt eorum mens ad dominum libera nō- *& tonſura.*
ſtretur, quæ reuelata facie gloriam dei contempletur. Summitas.n. *Hug. li. 2.*
capitis eſt eminentia mentis: Denudatio capitis eſt reuelatio men- *parte. 3 c. 1*
tis. Clericus enim ſecretorum dei non ignarus eſſe debet. Tonden- *1. Pet. 2. b*
tur etiam capilli vſque ad reuelationem ſenſuum, ſcilicet oculorum *2. Cor. 3. d*
& aurium: vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidē-
da, ne ad audiendum & intelligendum verbū dei præpediatur mens,
pro quo ſeruato reddetur in excelſis corona. Tonſuræ autem eccle-
ſiaſticæ vſus à Nazareis exortus videtur: qui priùs crine ſeruato, de- *Hugo vt ſu*
inde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne ſacri- *pra c*
ficij ponebant. Hinc vſus inoleuit, vt qui diuinis cultibus mancipā- *Num. 6. b*
tur, quaſi Nazaræi, id eſt, ſancti crine poſito inueniantur. Sicut ad
Ezechielem dicitur, Fili hominis ſume gladium acutum, & duc ſu-
per caput tuum & barbam. In Actibus etiam Apoſtolorum Priſcil-
lam & Aquilam hoc feciſſe legimus. Paulus quoque & alij quidam
diſcipuli Chriſti hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuſlibet gradibus *Act. 18. e*
conſtituti, clerici vocantur: quorum nomina & rationes nominum *1. Co. 11. c*
Iſidorus exponens, ait, Cleros & clericos hinc appellatos eſſe credi- *Iſid. in li.*
mus. Quia Mathias electus eſt ſorte: quem primum per Apoſtolos *7. ethym.*
legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè ſors vel hæreditas *& allega*
dicitur. Ideo ergo dicti ſunt clerici, quia ſunt de ſorte domini, vel *tur di. 21.*
quia deum patrem habent. Generaliter verò clerici nuncupati ſunt *cap. Cleros*
omnes, qui in eccleſia dei ſeruiunt: quorum gradus & nomina ſunt
hæc Oſtiarius, Lector, &c.

De Oſtiarijs. C

Oſtiarij idem & Ianitores ſunt, qui in veritate teſtamento electi
ſunt ad cuſtodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus. *Ibidem 1.*
Dicti autem oſtiarij, eò quod præſint oſtijs templi. Ipſi enim tenen- *Para. 26. a*
tes clauem, omnia intus & extra cuſtodiunt: atque inter bonos &
malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos reijciunt. Vn- *De conſe.*
de & eis cùm ordinantur, claues eccleſiæ dantur ab epiſcopo. Et di- *diſt. 23. c*
citur eis, Sic agite, tanquam rationem deo redituri pro rebus quæ *Oſtiarius,*
clauibus iſtis recluduntur. Hoc officium dominus in ſua perſona ſu- *Ioan. 2. c*
ſcepit, quando flagello de funiculis facto vendētes & ementes eiecit
de templo. Ipſe enim ſe oſtiarium ſignificans dicit, Ego ſum oſtiū, *Ioan. 10. b*

pro me ſi quis introierit,ſaluabitur,& ingredietur, & egredietur,& paſcua inueniet.

De Lectoribus. D

Iſid. 21. diſt.c.Cleros. Secundus eſt gradus lectorum. Lectores à legendo, ſicut pſalmiſtę à pſalmis canendis,vocati ſunt. Illi enim prędicant populis quid ſequantur: iſti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium:licet quidā lectores ita miſerabiliter pronuncient,vt quoſdam ad luctum & lamentationem compellant.Idem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò ante nunciant: quia tam erit clara eorum vox,vt etiam longè poſitorum aures adimpleat. Ad lectorem *Idem diſt 25. cap. perlectis. Diſt. 23. c. Lector. Hug.lib.2. parte 3. c.6.* autem pertinet lectiones pronunciare,& ea quę prophetæ vaticinauerunt,populis prædicare:vt iam ex officio in eccleſia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo traditur ab epiſcopo codex diuinarum lectionum,& dicitur, Accipe,& eſto verbi dei relator:habiturus,ſi fideliter impleueris officium,partē cùm his qui bene verbum dei miniſtrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur,literarum ſcientia debet eſſe inſtructus, vt ſenſum verborum intelligat,vim accentū ſciat,diſtinctè legat: de confuſione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè,quid interrogatiuè ſit legendum, vbi ſit in oratione facienda diſtinctio. Hęc enim malè ſeruata intellectum turbant, & alios ad riſum prouocat. Auribus & cordi conſulere debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Chriſtus,cùm in medio ſeniorum librum Eſaię aperiens, diſtin- *Luc.4.c Eſa.61.a* ctè ad intelligendum legit. Spiritus domini ſuper me,&c. Ex quo lectoribus datur intelligi,quia gratia ſpirituali clarere debēt,qui alijs verbum dei annunciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepiſſe videtur:quibus dicitur, Clama,neceſſes, quaſi tuba exalta *Eſa.58.a* vocem tuam.

De Exorciſtis. E

Iſid di.2. c.Cleros. Diſ. 25.c. Perlectis. Tertius eſt ordo Exorciſtarum. Exorciſtę autem ex Gręco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocat enim ſuper cathecumenos, & ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen domini,adiurantes per eum,vt egrediatur ab eis.Ad exorciſtatū pertinet exorciſmos memoriter retinere, manuſq; ſuper energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere ſpiritum mundum, qui ſpiritibus immundis imperat, & malignum expellere de corde ſuo,quem expellit de corpore alieno, ne medicina quā alij facit,ſibi non proſit,& dicatur ei, Medice cura te ipſum. *Luc. 4.d Diſ.23.c exorciſta.* Hi cùm ordinantur,accipiunt de manu epiſcopi librum exorciſmorum,& dicitur eis, Accipite,& habetote poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vſus eſt dominus,quando ſaliua ſua tetigit aures & linguam ſurdi & muti,dicens,Effeta,quod eſt Adaperire: per hoc docens nos ſpiritualiter de- *Mar.7.d. Mat.8.d Luc.8.d* bere aperire aures pręcordiorum hominum ad intelligendū, & ora ad confitēdum,vt pulſo dæmone, ſpiritus ſanctus vas ſuum recipiat. Hoc etiam officio vſus eſt Chriſtus, cùm dæmoniacos multos ſanauit.

uit. Hic ordo à Salomone videtur deſcendiſſe, qui quendam modũ exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obſeſſis corporibus pellebantur: Huic officio mancipati Exorciſtæ vocati ſunt. De quibus Chriſtus in euangelio, Si ergo in Belzebub eijcio dæmonia filij veſtri, ſcilicet Exorciſtæ, in quo eijciunt? *Diſ. 21.c Cleros. Mat. 12.e Luc. 11.c*

De Acolytis. F

Quarto loco ſuccedunt Acolyti. Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum eſt euangelium vel ſacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis, non ad effugandas aeris tenebras, cũ ſol eo tempore rutilet, ſed ad ſignum lętitię demonſtrandum, vt ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua legitur, erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolytum pertinet pręparatio luminarium in sacrario. Ipſe cereum portat, ipſe vrceolum cum vino & aqua ſuggeſta pro euchariſtia ſubdiaconis pręparat. Hi cum ordinantur, cùm edocti fuerint ab epiſcopo qualiter in officio ſuo agere debeant ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus se habere teſtatur dicens, Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti, ad illuminandas tenebras Aquilonares. *Iſid. ibid. Di. 21. ca. Cleros. Ioan. 1.a Diſ. 25.c Perlectis. Ioan. 8. b Exo. 27.c Leui. 6. b*

De Subdiaconis. G

Quintus eſt ordo Subdiaconorum Græcè Hypodiacones vocãtur, quos nos Subdiaconos dicimus. Qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacent pręceptis & officijs Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebręos Nathinnei vocabantur. i. in humilitate domino ſeruientes. Ad Subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis tradere, eiſque miniſtrare. Vrceolũ quoq; & aquamanile & manutergium tenere epiſcopo presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam prębere. His lex continentię imponitur, quia altari propinquãtes, vaſa corporis & ſanguinis portant. Vnde illud implere debent, mũdamini qui fertis vaſa domini. Ad hos etiam pertinet tantùm de oblationibus ponere in altari, quantum ſufficere poſſit populo, necnõ corporales, & pallas, & ſubſtratoria lauare. Hi cùm ordinantur accipiunt de manu epiſcopi patenam & calicem vacuum, ab archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manutergiũ. Hoc officio vſus eſt dominus, quãdo linteo ſe pręcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, in linteo. *Diſ. 21. c Cleros. Diſ. 25.c Perlectis. Hug. lib. 2. parte 3. cap. 9. Eſa. 52.d Ioan. 13.a*

De Diaconis. H

Diaconorum ordo ſextum tenet locum propter ſenarij perfectionem. Hic ordo in veteri teſtamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & leuitę. Pręcepit quippe dominus Moyſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, prorſus tribus Leui ad diuini *Hug. lib. 2 parte. 3. cap. 16. Nume. 3.a*

Nume. 4.a diuini cultus miniſteria ordinaretur & conſecraretur domino:& ſeruirent pro Iſrael coram Aaron & filijs eius in tabernaculo. Ipſiq́ue geſtarent arcam & tabernaculum, & omnia vaſa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent:& in tranſportando tabernaculo ipſi depo-
Nume. 8.d nerent,rurſumq; componerent. A vigintiquinq; annis & ſuprà iuſſi ſunt ſeruire in tabrnaculo, quam regulam in nouo teſtamẽto ſancti patres conſtituerunt:quia hæc ætas ad ferenda onera eſt robuſta. Le-
Iſi. 7.eth. uitæ ergo ex nomine authoris vocati ſunt. De Leui enim Leuitæ
Diſt. 21.c exorti ſunt:à quibus in templo myſtici ſacramenti myſteria exple-
Cleros. bantur. Hi Græcè Diacones,Latinè miniſtri dicuntur: quia ſicut in
Diſt. 25.c ſacerdote conſecratio, ita & in diacono myſterij diſpenſatio habe-
Perlectis. tur. Ad diaconum pertinet aſſiſtere ſacerdotibus & miniſtrare in omnibus quæ aguntur in ſacramentis Chriſti, ſcilicet in baptiſmo, in chriſmate,in patena,& calice:oblationes quoque inferre,& diſpo nere in altari. Componere etiam menſam domini & veſtire,crucem ferre,& prędicare euangelium & epiſtolam ad populum. Nam ſicut Lectoribus vetus teſtamentum,ita Diaconi nouum prędicare pręce ptum eſt. Ad ipſum etiam pertinet officium precum,& recitatio ca-
Nume. 4.a thecumenorum nominum. Ipſe pręmonet aures habere ad dominum:ipſe donat pacem,& ipſe annunciat. Quod autem huic ordini à Moyſe ſtatutum eſt,hoc etiam in nouo teſtamẽto repræſentatur, cùm Diacono ſuper lęuum humerum ſtola ponitur,& caſula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & ſubſtinātię in hac vita toleratur,quaſi in læua portatur,donec in dextera,id eſt,in ęternitate requies habeatur. Hic ordo ab Apoſtolis celebratus eſt,quan do(vt legitur in Actibus Apoſtolorum) ſeptem viros plenos ſpiritu
Act. 6. b ſancto ad hoc officium elegerunt,& oratione pręmiſſa manus eis im poſuerunt. Vnde & conſuetudo inoleuit, vt in omni matrice eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram, quaſi ſeptem columnę, aſſi-
ſtant. Hi ſunt ſeptem angeli tuba canentes in Apocalypſi, qui qua-
De cond. 1. les eſſe debeant, Apoſtolus docet Timotheo ſcribens. Hi cùm ordi-
c. Epiſco. nantur,ſolus epiſcopus eis manum imponit:quia ad miniſterium ap
Apo. 8. a plicantur. Ponit eis orarium,id eſt, ſtęlam ſuper lęuum humerum,
1. Ti. 3. a vt per hoc intelligant ſe accepiſſe iugum domini ſuaue: quo ad ſini-
Di. 23.c ſtram pertinentia diuino timori ſubijciant. Accipiunt & textū euan
Diaconus. gelij,vt intelligant ſe eſſe pręcones euangelij Chriſti. Hi autē an-
Mat. 11.d tequàm ordinentur,probentur vt docet Apoſtolus: & ſic miniſtrent
Hugo. 1. nullum crimen habentes. Hoc officio vſus eſt Chriſtus, quādo poſt
Tim. 3.b cœnam ſacramentum carnis & ſanguinis diſcipulis diſpenſauit: &
Mat. 26.c quando Apoſtolos dormientes ad orationem excitauit dicens,Vigi
Luc. 22.d late & orate,vt non intretis in tentationem.

De Presbyteris. I

Iſido. 7. Septimus eſt ordo Pręsbyterorum. Pręsbyter Gręcè, ſenior in-
eth.ca. 13. terpretatur Latinè: Non modo pro ętate vel decrepita ſenectute, ſed propter honórem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur, qui morum prudentia & maturitate conuerſationis

pręcellere

præcellere debent in populo. Vnde ſcriptum eſt, Senectus venerabilis eſt, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. Ideo autẽ etiam presbyteri ſacerdotes vocantur, quia ſacrũ dant, qui licet ſint ſacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent ſicut epiſcopi, quia ipſi nec chriſmate frontem ſignant, nec paracletum dant: quod ſolis deberi epiſcopis lectio actuum Apoſtolorum demonſtrat. Vnde & apud veteres iidem epiſcopi & presbyteri fuerunt, quia illud eſt nomen dignitatis, non ætatis. Sacerdos nomen habet compoſitum ex Græco & Latino, quod eſt ſacrum dans, ſiue ſacer dux. Sicut enim rex a regendo, ita ſacerdos a ſacrando dictus eſt, conſecrat.n. & ſanctificat. Antiſtes vero ſacerdos dictus eſt ab eo, quòd ante ſtat primus enim eſt in ordine eccleſiæ. Ad presbyterum autem pertinet ſacramentum corporis & ſanguinis domini in altari dei conficere, orationes dicere, & dona dei benedicere: qui cùm ordinantur, inunguntur eis manus, vt intelligant ſe accepiſſe gratiam conſecrãdi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & ſtolam, quæ vtrunque tenet latus: quia debent eſſe muniti armis iuſtitiæ contra aduerſa & proſpera. Accipiunt etiam calicem cum vino, & patenam cum hoſtiis, vt per hoc ſciant ſe accepiſſe poteſtatem placabiles deo hoſtias offerendi. Hic ordo a filiis Aaron ſumpſit initium. Summos enim pontifices & minores ſacerdotes inſtituit deus per Moyſen: qui ex præcepto dei, Aaron in ſummum pontificem, filios vero eius vnxit in minores ſacerdotes. Chriſtus quoque duodecim elegit diſcipulos prius, quos & Apoſtolos vocauit, quorum vicem gerunt in eccleſia maiores pontifices. Deinde alios ſeptuaginta & duos diſcipulos deſignauit: quorum vicem in eccleſia tenent presbyteri. Vnus autem inter Apoſtolos princeps extitit Petrus, cuius vicarius & ſucceſſor eſt pontifex ſummus. vnde dicitur Apoſtolicus, qui & papa vocatur, ſcilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, Apoſtolus ſcribens Timotheo oſtendit, vbi nomine epiſcopi presbyterum ſignificat. Hoc autem officio vſus eſt Chriſtus cùm ſeipſum in ara crucis obtulit, Idem ſacerdos & hoſtia quando poſt cœnam panem & vinum in corpus ſuum & ſanguinem commutauit. Ecce de ſeptem eccleſiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quenquam pertineat inſinuauimus. Cumque omnes ſpirituales ſint & ſacri, excellenter tamẽ canones duos tantum ſacros ordines appellari cenſent, Diaconatus ſcilicet & presbyteratus, quia hos ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe, & de his ſolis præceptum Apoſtoli habemus. Apoſtoli enim in ſingulis ciuitatibus epiſcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apoſtolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos vero & Acolytos procedente tempore eccleſia ſibi conſtituit.

Sap. 4 b *Diſt. 21. c Cleros.* *Act. 8. c. & 19. a* *Iſido. vbi ſupra.* *Diſ. 25. c Perlectis.* *Diſt. 21. poſt prin.* *Exo. 29. a* *Mat. 10. a* *Luc. 10 a* *Mat. 16. c* *1. Tim. 3. a* *Mat. 27. f* *Heb. 8. c* *1. Tim. 3. b* *Act. 6. b*

Quid ſit quod hic dicitur ordo. K

SI AVTEM quæritur, Quid ſit quod hic vocatur ordo,

Sanè dici poteſt ſignaculum eſſe,id eſt,ſacrum quoddam,'quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato,& officium.Character ergo ſpiritualis,vbi fit promotio ſpiritualis,ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines ſacramenta: quia in eorum perceptione res ſacra,id eſt,gratia confertur:quam figurant ea quæ ibi geruntur.

Di.21.cap. Cleros. Ezec. 33.b Diſ.21.ca. Cleros. quaſi per totum.

De nominibus dignitatum vel officiis. L

SVNT & alia quædam non ordinum, ſed dignitatum uel officiorum nomina. Dignitatis ſimul & officii nomen eſt Epiſcopus. Epiſcopatus autem vocabulum inde dictum eſt, quòd ille qui Epiſcopus efficitur,ſuperintendat cùram.ſ.ſubditorum gerens.ſcopein enim Græcè,Latinè intendere dicitur. Epiſcopi autem Græcè, Latinè ſpeculatores interpretantur. Nam ſpeculator eſt præpoſitus in eccleſia dictus eo quòd ſpeculetur, atque perſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & uitam. Pontifex eſt princeps ſacerdotum, quaſi uia ſequentium. Ipſe & ſummus ſacerdos nuncupatur. Ipſe enim Leuitas & ſacerdotes efficit,ipſe omnes eccleſiaſticos ordines diſponit.

De quadripartito ordine Epiſcoporum. M

ORDO autem Epiſcoporum quadripartitus eſt,ſcilicet in Patriarchis,Archiepiſcopis, Metropolitanis & Epiſcopis. Patriarcha Græcè ſummus patrum interpretatur:quia primum,id eſt, Apoſtolicum tenet locum:ut Romanus,Antiochenus,Alexandrinus:ſed omnium ſummus eſt Romanus.Archiepiſcopus,princeps epiſcoporum.archos enim Græcè,Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à menſura ciuitatum dicuntur.Singulis enim prouincijs & ciuitatibus præeminent:quorum authoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt. Solicitudo enim totius prouinciæ, ipſis epiſcopis commiſſa eſt. Omnes autem ſuperius deſignati ordines epiſcopi nuncupantur.Non quòd archiepiſcoporum nomine primates ſuperius ſignificaſſe videtur,& Metropolitanorum,quos nunc archiepiſcopos dicimus. Horum autem diſcretio à Gentilibus introducta videtur:qui ſuos flamines, alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines,alios protoflamines appellabant.Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur, qui habebant in capite pileum, in quo erát breuis uirga, deſuper habens aliquid lanæ, quòd cum per æſtũ ferre non poſſent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat.Vnde à filo quo vtebantur, flamines dicti ſunt quaſi filamines Sed feſtis diebus filo depoſito pileum imponebant pro ſacerdotii eminentia. Vates à vi mentis appellati ſunt:cuius ſignificatio multiplex eſt. Modo enim ſacerdotem,modo prophetam,modo poetam ſignificat.Cantor uerò vocatur,qui vocem modulatur in cantu.Huius ſunt duo genera, Præcẽtor,& Succentor Pręcentor,qui uocem pręmittit in cantu:Succentor,qui ſubſequenter canendo reſpondet. Concentor autem dicitur,quia conſonat. Qui autem non conſonat nec concinit, concentor non erit. His breuiter tractatis admonendi ſunt Chriſti miniſtri,

Yſidorus.

Aug.li.2. parte.1. cap.3.

ſtri, quatenus ſicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant uitę ſanctitate: ut plebs eis commiſſa, eorumq; diſciplinis edocta, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina ſacramenta percipiunt, & miſſarum ſolennia audiunt. Miſſa autem dicitur, vel quia miſſa eſt hoſtia cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite miſſa eſt, id eſt, ſequimini hoſtiam quæ miſſa eſt ad cęleſtia, tendentes poſt eam, uel quia miſſus cęleſtis uenit ad conſecrandum dominicum corpus. per quem ad altare cæleſte defertur hoſtia. Vnde & dicitur, Miſſa eſt.

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

Diſtinct. XXV. *A*

SOLET etiam quęri, Si hæretici ab eccleſia præciſi & damnati poſſint tradere ſacros ordines: & ſi ab eis ordinati, redeuntes ad eccleſiæ unitatem, debeant reordinari. Hanc quæſtionem perplexã ac pene inſolubilem faciunt doctorum uerba: qui plurimum diſſentire videntur. Videntur enim quidam tradere, hæreticos ſacros ordines dare non poſſe, nec illos qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Inno. Arrianorum clericos non videre ſuſcipiendos, cum ſacerdotij vel miniſterij alicuius dignitate: quibus ſolum baptiſma ratum eſſe permittit, quod in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti percipitur. Dicit etiam eos non poſſe dare ſpiritum ſanctũ quem amiſerunt: & ordinatos ab hęreticis caput habere uulneratum: & eum qui honorem amiſit, honorẽ dare non poſſe: nec illum aliquid accepiſſe, quoniam in dante nihil erat quod ille poſſet accipere. Tradit etiam, venientibus ab hæreticis per manus impoſitionem laicam tantum tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem uel exiguum ſubrogare. Greg. etiam dicit ſacrilegam eſſe Arrianorum conſecrationem, cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunque faciunt hęretici, carnalia & inania & ſacrilega eſſe: & eorum altaria falſa & illicita, ſacerdotia & ſacrificia ſacrilega: qui more ſimiarum: quæ cum homines non ſint, formam imitãtur humanam, vultum eccleſię catholicę & authoritatem ſibi vendicant, cum ipſi in eccleſia non ſint: & cum ſint ſacrilegi, ſacerdotiũ adminiſtrant, & altare ponunt, cum nec ſacrificari oblatio illic poſſit, vbi ſpiritus ſanctus non ſit: nec cuiquam dominus per eius preces & orationes proſit, qui dominum ipſum violauit. Hier. quoque aſſerit omnia quæ offeruntur ab hæreticis contaminata eſſe in conſpectu domini: quia licet ſancta uideantur ſpecie ſui, tamen quia cõtacta ſunt ab illo qui pollutus eſt, polluuntur omnia. Idem, Odit deus ſacrificia hæreticorum, & a ſe proiicit: & quoties in nomine eius congregati fuerint, deteſtatur fœtorem eorum, & claudit nares ſuas. Idem, Illi offerunt panem ſacrilegum, &c. Leo etiam teſtatur

De diſpenſatione ſacramenti ordinis. 1.q.1.cap. Arrianos. In lib. 3. dialo. & al legatur. q.1. ca. ſuperueniente Cyprianus martyr. in epi. contra hær. & ponitur. 1.q.1.c. Si quis inquit, circa medium Ad eum locum Aggæi. 2. interroga Sacerdotes 1.q.1.c. Si popul. idẽ ſuper Amos ad c.5 ad eum locum. Odi et proieci feſtiuitates veſtras. idem li. 2. ad c. 8

Oſeę & ponit.1.q.1.c.illi offerunt. Leo ad Anatoliū Conſtantino.epm & habetur.1.q.1.c.in eccleſia. Leoni Auguſto.

teſtatur extra eccleſiam nec rata eſſe ſacerdotia, nec vera eſſe ſacrificia. Idem etiam dicit, per crudeliſſimam veſaniam Alexandrina ſede omnium ſacramentorum lumen extinctum. Intercepta eſt ſacrificij oblatio, defecit chriſmatis ſanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia ſe ſubtraxere myſteria. His alijsq; teſtimonijs aſtrui videtur ſacramenta eccleſiaſtica, præcipuè corporis & ſanguinis, ordinationis, & confirmationis, per hęreticos non poſſe miniſtrari.

Authoritates ponit quæ videntur præmiſſis obuiare. B

Contrà autem alij ſentire uidentur, quòd ab hęreticis etiā præciſis, ſacri ordines, ſicut & baptiſmus tradi valeant. nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati ſunt & baptizati, iterū ordinandi ſunt, ſicut nec baptizandi. Vnde Aug. De hęreticis etiam damnatis quod quidam dicunt, Baptiſma quod accepit non amittit, qui recedit ab eccleſia ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primo, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui illud baptiſma amittere non poteſt, ius dandi poſſit amittere. Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrunq; homini datur: illud cum baptizatur, & iſtud cum ordinatur. Ideò non licet in catholica eccleſia vtrunque iterari. Nam quando ex ipſa parte venientes, etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt: etſi viſum eſt opus eſſe vt eadem officia gererent quæ agebant, non ſunt rurſus ordinandi. Sed ſicut baptiſmus in eis, ita manſit ordinatio integra: quia in præciſione fuerat vitium, quod in vnitate pacis eſt correctum, non in ſacramentis, quæ vbicunq; ſunt, ibi uera ſunt. Et cum ipſi expedire videtur eccleſiæ, vt propoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent, non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed ſuper eos manent. Ideoq; non eis manus imponitur: ne nō homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptiſmo eſt ius, quod per eos dari poſſit: ſic in ordinatione ius dandi eſt: vtrunque quidem ad perniciem ſuam: Sed illud eſt non habere, aliud pernicioſè habere, aliud ſalubriter habere. Idem, De his qui ab eccleſiæ vnitate ſeparati ſunt, nulla iam quæſtio eſt quin habeant & dare poſſint: ſed pernicioſè habent, pernicioſèq; dant: quia extra vinculum pacis ſunt. Neutri ſacramento facienda eſt iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit, ſed tamen habet, & ideo redeunti non redditur: ſic etiam nō rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideo qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud eſt non habere aliquid, aliud eſt non iure habere, vel illicitè vſurpare. Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, quia eis illicitè vtantur nō modo hæretici, ſed etiam omnes impij: ſed illi corrigendi ſunt & puniendi, illa autem ſunt agnoſcenda & veneranda. Item Gregorius, Quod dicitis vt qui ordinatus eſt iterum ordinetur, valde ridiculoſum eſt. Vt enim baptizatus

in li.2.contra epiſto. Parmeni. cap.13 in tomo 7.

Aug. in eiſdem lib. & cap. Ephe.4.a

Aug. in li. 2. de vnico baptiſmo contra Parmenianum.

zatus ſemel, iterum baptizari non debet: ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem ordine non ualet iterum cõſecrari. His aliiſq; authoritatibus uidetur aſſeri, in omnibus impijs, etiam in hæreticis præciſis & damnatis Chriſti ſacramenta permanere, cum iure dandi. Poſſunt enim dare, ſed pernicioſè: & quibus dederint, non ſunt iterum ordinandi: quæ præmiſſis ex oppoſito obuiare uidentur.

Ioan. Rauennati epiſcopo di. 68 cap. Sicut ſemel Li. 2 epiſt. 32.

Determinatio præmiſſæ contradictionis authoritatum. C

HAEC autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos accepta ſacerdotali uel epiſcopali vnctione ab eccleſia recedentes, baptiſmi quidem dandi ius retinere: ſed non habere facultatem tribuendi ſacros ordines, vel conſecrandi dominicum corpus, poſtquã præciſi & damnati ſunt ab eccleſia. Sicut degradatus epiſcopus non habet poteſtatem largiendi ſacros ordines: facultatem tamen baptizandi non amiſit. Quod Aug. ait, intelligitur dictum de hæreticis, qui non ſententia eccleſiæ, ſed prauitate ſenſus ſui à fide veritate ac doctrinę unitate diuiſi ſunt: qui licet tales ſint, ius tamen ordinãdi & conſecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifeſtã præciſionem, etiam ſi cum eis apertè exierint, & ſententia eccleſiæ damnati fuerint: tamen ſi redierint, iterum ordinandi non ſunt. Et vbicunque legitur de ordinatis ab hæreticis, quòd ſeruatis ordinibus miniſtrare valeant, vel iterum ordinandi non ſint: de huiuſmodi accipiendum dicunt. Nam poſtquàm præciſi fuerint & damnati iudicio eccleſiæ, ius ordinandi & conſecrandi eis detractum aſſerunt, ut degradatis vel excommunicatis. Alij verò dicunt, ſacramenta ab hæreticis & præciſis ſecundum formam eccleſiæ celebrata, uera eſſe & rata: quia recedentes ab eccleſia, ius dandi & conſecrandi non perdiderunt: & qui ſic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non ſunt. Quæ uerò ab hæreticis aliter quàm in eccleſia fiunt, falſa ſunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, ſed uulnus accipiunt. Et ſecundum hanc differentiam variè de his loquuntur doctores. Quidam verò dicunt eadem ſacramenta ab hæreticis præciſis poſſe celebrari, quæ à catholicis, ſi ab illis forma eccleſię ſeruetur: Et ab eis celebrata vera eſſe & rata, quantum ad ſe: quantum verò ad effectum, falſa eſſe & inania, & in his qui malè tractant, & in his qui malè ſuſcipiunt & ideo irrita & falſa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipientibus ſunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad ſe, ſed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideo Gregor. communionem Arrij vocat execrationem: & Innocentius Bonoſij ordinationem, damnationem: non quòd ita in ſe ſint, ſed quia malè dantes uel accipientes tales facit. Sicut etiam Hiero. ſacrificia eorum panem lu-

Et habetur 1. q. 1. parag. Opponitur autem.

Prima opinio & falſa. ca. proximo.

Secundo opinio probabilis.

Tertia opinio.

In tom. 6. ad cap. 9. Super Oſeę. Quarta opinio falſa, & videtur eſſe Gratiani.

ctus

ctus vocat,non quantum ad ſe,ſed quantum ad effectum. Nonnulli vero tradunt illos hæreticos, qui in eccleſia ordinati ſunt,ius ordinandi & conſecrandi etiam cum ſeparati fuerint,habere. Qui vero in ſchiſmate vel hæreſi poſiti,ab eis ordinati & iniuncti fuerint, illo iure carent.Ideoque cum ordinare volunt,vulnus potius infligunt, quàm gratiam conferant.

De ſymonia vnde dicitur, & quid ſit. D

Act. 8. d De ſymoniacis vero non eſt ambigendum quin ſint hæretici,qui tamen ante ſententiam degradationis & ordinant & conſecrant. Et *4. Reg. 5. f* licet ſymoniaci proprie dicantur,qui inſtar Symonis magi impreciabilem gratiam precio conducere volunt,& qui pro miniſterio ſacro percium recipiunt in modum Giezi,Giezitæ vocandi ſunt.Omnes tamen & dantes & accipientes ſymoniaci dicuntur, & vtrique eadem ſententia percelluntur.

De his qui ſcienter a ſymoniacis ordinantur. E

Differt tamen inter eos qui ordinantur a ſymoniacis ſcienter, & eos qui ignoranter. Qui enim ſcienter a ſymoniacis ſe permiſerint *Vrbanus pap. 1. q. 1.* conſecrari,imo execrari,eorum conſecratio omnino irrita eſt. Qui vero ordinantur a ſymoniacis,quos cum ordinatur,neſciunt eſſe ſymoniacos,qui tunc pro catholicis habentur, eorum ordinatio miſericorditer ſuſtinetur.

De his qui dicunt ſe emere corporalia: non ſpiritualia. F

Paſcha. 1. q. 3. cap. ſi quis obiecerit. Si vero aliqui obiecerint,ſe non conſecrationes emere,ſed res ipſas quæ ex conſecratione proueniunt,penitus deſipere probantur. Nam quiſquis horum alterum vendit, ſine quo alterum non habetur,neutrum vendere derelinquit.

Diſtinctio ſymoniacorum. G

Symoniacæ autem hæreſis tripartita eſt diſtinctio. Alii enim ſymoniace a ſymoniacis ordinantur, Alii ſymoniace a non ſymoniacis,Alii non ſymoniace a ſymoniacis. Vnde Nicolaus papa, Statuimus decretum de ſymoniaca tripartita hæreſi, id eſt,de ſymoniacis *1. q. 1. ca. ſtatuimus decretum.* ſymoniace ordinantibus vel ordinatis, & de ſymoniacis ſymoniace a non ſymoniacis, & de ſymoniacis non ſymoniace a ſymoniacis. Symoniaci ſymoniace ordinati vel ordinatores, ſecundum canones a proprio gradu decidant. Symoniaci etiam ſymoniace a non ſymoniacis ordinati,ſimiliter ab officio remoueantur. Symoniacos vero non ſymoniace a ſymoniacis ordinatos miſericorditer per manus impoſitionem pro temporis neceſſitate in officio permittimus permanere.Quod intelligendum eſt de his,qui ordinantur a ſymoniacis,ignorantes eos eſſe ſymoniacos. Hos facit ſymoniacos,non reatus criminis,ſed ordinatio ſymoniaci.

Alexander papa de his qui violenter a ſymoniacis vel ab hæreticis ordinantur. H

1. q. 1. cap. Erga ſymo Similiter,cum decernit Alexander papa ſymoniacos omnino dānandos ac deponendos,ſubintelligendum eſt,niſi violenter quis at-

tractus

ractus fuerit. De his enim & a quibuſlibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocen. quòd poſſunt habere aliquē colorem excuſationis, ſi ſtatim diſcedūt ab eis, & peſſimo eorum conciliabulo renunciant. *niacos.1.q. 1. Conſtat.*

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus papa. I

Sacri, inquit, canones ſanxerunt, vt Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos, nec Diaconus ante viginti quinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde ſi dignus fuerit, ad epiſcopatum eligi poteſt: quod nos etiam pari modo ſeruare iubemus. Item Fabianus, Si quis triginta ętatis non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etſi valde ſit dignus: quia & ipſe dominus triginta annorum baptizatus eſt, & ſic cœpit docere. *Diſt.77. & 78. quaſi per totum.* *Lucæ 3.c*

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS INSTITVTIO ET CAVSA *oſtenditur.*

Diſtinct. XXVI. A

CVM alia ſacramenta poſt peccatum & propter peccatū exordium ſumpſerint, matrimonij ſacramentum etiam ante peccatum legitur inſtitutum a domino. non tamē ad remedium ſe ad officiū. Refert enim ſcriptura Gene. in Adam miſſo ſopore, atque vna de coſtis eius ſumpta & exinde muliere formata, virum in ſpiritu intelligentem ad quem vſum mulier facta eſſet, poſt extaſim prophetice dixiſſe. Hoc nūc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hoc relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. *De matrimonio ſecūdum cauſam formalem.* *Gene. 2.A*

De duplici inſtitutione coniugij. B

Coniugij autem inſtitutio duplex eſt. Vna ante peccatum ad officiū facta eſt in paradiſo, vbi eſſet thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus ſine ardore conciperent, ſine dolore parerent. Altera poſt peccatum ad remediū facta extra paradiſum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatū dixit Deus, Creſcite & multiplicabimini & poſt peccatum omnibus pene hominibus per diluuium conſumptis. Quòd vero ante peccatum inſtitutum fuerit coniugium ad officium: poſt peccatum vero ad remediū conceſſum, Auguſtinus teſtatur dicens, Quod ſanis eſt ad officium, ægrotis eſt ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ eſt in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honeſtate nuptiarum. Si vero non peccaſſent primi homines, ſine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipſi ac ſucceſſores eorum conuenirent. Et ſicut remunerabile eſt aliquod bonum opus, ſic coitus eorum bonus eſſet & remunerabilis. Quia uero propter peccatum lethalis concupiſcentiæ lex membris noſtris adhęſit, ſine qua carnalis non fit commixtio, reprehēſibilis eſt & malus coitus, niſi excuſetur per bona cōiugij. *Heb. 13.a* *Gene.1.d* *Super Gene.libr.9. c.7.intu.3* *Rom.6.c*

Quando ſecundum præceptum, quando ſecundum indulgentiam contractum ſit coniugium. C

Prima inſtitutio habuit præceptum, ſecunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apoſtolo humano generi propter vitandam fornicationem indultum eſſe coniugium. Indulgentia vero quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: a qua ſi quis decli nauerit, meretur exitiale iudicium. Quòd ſecundum indulgentiam conceditur, voluntarium eſt, nõ neceſſarium: alioquin tranſgreſſor eſſet, qui illud non faceret. Et poteſt ſane intelligi illud ſub precepto dictum hominibus primis ante peccatum, Creſcite & multipli camini. Quo etiam poſt peccatum tenebantur, vſque quo eſt facta multiplicatio: poſtquàm ſecundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam poſt diluuium, quo vniuerſum pene humanũ genus deletum eſt, ſecundum præceptum dictum eſt filiis Noe, Creſcite & multiplicamini. Multiplicato vero homine ſecundũ indulgentiam contractum eſt, non ſecundum imperium.

1.Cor.7.a

Gene.1.a

Gene.9.b

Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgentiam autem diuerſis modis accipitur, ſcilicet pro conceſſione, pro remiſſione, pro premiſſione. Et eſt premiſſio in nouo teſtamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minorĩ bus bonis eſt coniugium, quod non meretur palmam, ſed eſt in remedium. De minoribus malis, id eſt, de venialibus, eſt coitus qui fit cauſa incontinentiæ. Illud ſcilicet coniugium indulgetur, id eſt, cõceditur. Illud vero, id eſt, coitus talis permittitur, id eſt, toleratur, ita quòd non prohibetur.

Quòd nuptiæ ſint bonę. E

Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias deteſtantes, qui Tatiani appellati ſunt. Hi nuptias omnino damnat, ac pares fornicationibus aliiſq; corruptionibus faciunt: nec recipiunt in ſuorum numerum coniugio vtentem marem vel fœminam. Quòd autem res bona ſit coniugium, non modo ex eo probatur, quòd dominus legitur coniugium inſtituiſſe inter primos parentes: ſed etiam quòd in Cana Galilææ nuptijs interfuit Chriſtus, eaſq; miraculo commendauit, aqua in vinum conuerſa. Qui etiam poſtea virum dimittere vxorem prohibuit, niſi cauſa fornicationis. Apoſtolus etiam ait, Virgo non pecat, ſi nubat. Conſtat ergo rem bonam eſſe matrimoniũ: alioquin non eſſet ſacramentum. Sacramentum enim ſacrum ſignum eſt.

Aug. de hæreſibus cap.25. in tomo 6. d
Hugo 4. ſen. cap. 3.
Gene. 2. d
Ioan. 2. a
Mat. 19. b
1. Cor. 7. c
Mat. 5. c & 10. b

Cuius rei ſacramentum ſit coniugium. F

Cum ergo coniugium ſacramentum ſit, & ſacrum ſignum eſt, & ſacrę rei, ſcilicet coniunctionis Chriſti & eccleſiæ, ſicut ait Apoſtolus. Scriptum eſt, inquit, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autẽ dico Chriſto & in eccleſia. Vt enim inter cõiuges coniunctio eſt ſecundũ conſenſum animorum, & ſecundũ permixtionem corporum: ſic eccleſia Chriſto copulatur voluntate &

Ephe. 5. g
Gen. 2. d

natura, qua idem vult cum eo:& ipſe forma ſumpſit de natura hominis. Copula eſt ergo ſponſa ſponſo ſpiritualiter & corporaliter, id eſt, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriuſque copulæ figura eſt in coniugio. Conſenſus enim cõiugum copulam ſpiritualem Chriſti & eccleſiæ, quæ fit per charitatem, ſignificat. Commixtio vero ſexuum illam ſignificat, quæ fit per naturæ conformitatē.

Qualiter intelligendum ſit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non eſt commixtio ſexuum. G

Inde eſt quod quidam doctorum dixerunt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ nõ experitur carnalem copulam. Ait enim Auguſt. Non dubium eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuiſſe commixtio ſexus. Item Leo Papa, Cum ſocietas nuptiarum ita a principio ſit inſtituta, vt præter commixtionem ſexuum non habeat in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum: non dubium eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuiſſe nuptiale myſteriũ. Item Auguſtinus, Non eſt perfectum coniugium ſine commixtione ſexuum. Hoc ſi ſecundum ſuperficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, vt dicat ſine carnali copula non poſſe contrahi matrimonium & inter Mariam & Ioſeph non fuiſſe coniugium, vel non fuiſſe perfectum: quod nefas eſt ſentire. Tanto enim ſanctius fuit atque perfectius, quanto a carnali opere immunius. Sed ſuperius poſita ea ratione dicta intelligendum eſt, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non eſt permixtio sexuum: ſed non pertinet ad matrimonium, quod expreſſam & plenam tenet figuram coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. Figurat enim illam vnionem Chriſti & eccleſiæ, quæ eſt in charitate: ſed non illam, quę eſt in naturæ conformitate. Eſt ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Chriſti & eccleſiæ, ſed illius tantum, qua eccleſia Chriſto Charitate vnitur, non illius, qua per ſuſceptionem carnis capiti membra vniuntur, nec ideo tamen minus ſanctus eſt coniugium, quia vt ait Auguſtinus, in nuptijs plus valet ſanctitas ſacramenti, quàm fœcunditas ventris. Eſt etiam coniugium ſignum ſpiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter ſe coniuges vniri debent. Vnde Apoſtolus ait, Viri, diligite vxores veſtras, vt corpora veſtra.

27. q. 2. ca. Non eſt. Ibidem. cap. Cum ſocietas.

In ſoli loquis.

Ephe. 5. &

In lib. de bono coniugali ca. 18 in tomo 6. Ephe. 5. c.

QVAE SVNT CONSIDERANDA IN CONIVGIO.

Diſtinct. XXVII. *A*

POST hæc aduertendum eſt quid ſit coniugium, & quæ ſit efficiens cauſa coniugij, & cauſa propter quam contrahi debeat, & quæ ſint bona coniugij, & quomodo per ea excuſetur coitus carnalis, quæ ſint legitimæ perſonæ ad matrimonium. Sunt alia plura in matrimonio conſideranda, quæ ſub compendio perſtringemus.

De matrimonio ſecundum cauſam efficientem, ...

Quid ſit coniugium. B

Sunt ergo Nuptiæ vel Matrimonium, viri mulieriſq; coniunctio maritalis inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. Ad indiuiduam conſuetudinẽ vitæ pertinet, quòd abſque conſenſu alterius neuter continentiam profiteri poteſt, vel orationi vacare: & quòd inter eos dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij ſe copulare non liceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quiſque ſibi. Hac autem deſcriptione legitimorũ & fidelium tantum matrimonium includitur.

minans generaliter quod conſenſus ſit matrimonij cauſa. 37. q. 1. in pri. 27. q. 2. in primi.

De conſenſu qui efficit coniugium. C

Efficiens autem cauſa matrimonij eſt conſenſus, non quilibet, ſed per verba expreſſus: nec de futuro, ſed de præſenti. Si enim conſentiunt in futurum, dicentes, Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: non eſt iſte conſenſus efficax matrimonij. Item ſi conſentiant mente, & non exprimant verbis vel aliis certis ſignis: nec talis conſenſus efficit matrimonium. Si autem verbis explicant quod tamen corde non volu.t, ſi non ſit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus conſentiunt dicentes: Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Authoritatibus probat, quid ſolus conſenſus facit matrimonium: D

Quòd autem conſenſus matrimonium faciat, ſubditis probatur teſtimonijs. Ait enim Iſidorus. Conſenſus facit matrimonium. Itẽ Nicolaus papa, Sufficiat ſolus ſecundum leges eorum conſenſus, de quorum coniunctionibus agitur: qui ſolus ſi fortè in nuptijs defuerit, cętera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Itẽm Ioann. Chryſoſt. Matrimonium quidem non facit coitus, ſed voluntas: & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis. Item Ambr. Non defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Ex his apparet quòd conſenſus, id eſt, pactio coniugalis matrimonium faciat: & ex tunc coniugium eſt etiam ſi non pręceſſit vel ſecuta eſt copula carnalis.

Vbi ſupra c. ſufficiat Hom. 32. ad ca. 19. Mat. in medio eiuſdẽ. In expoſitione 2. in Matt.

Quando incipiat eſſe coniugium. E

Quòd enim ab ipſa diſpoſitione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges ſint, ſanctorum teſtimonia probãt. Ait enim Amb. Cum initiatur coniugium coniugij nomen aſciſcitur, cum coniungitur viro, coniugium eſt, non cum viri admixtione cognoſcitur. Item Iſidor. Coniuges verius appellantur a prima diſpenſationis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Auguſt. Coniunx vocatur ex prima deſponſationis fide quam concubitu non cognouerat nec fuerat agniturus. Nec peierat, nec mendax manſerat coniugij appellatio, vbi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Chriſti vocari meruerunt, non ſolum illa mater, ſed etiã ille pater eius, ſicut coniunx matris eius: vtrunque tamen mente, non carne. Ex his euidenter inſinuatur, quòd ex tempore quo in-

Ibidem ca. Cum initiatur. In lib. de virginibus 27. q. 2. in li. Etymo. 9. c. 8. in li. de Nuptijs & concupiſcentia ca. 11. in lo. 7 Matt. 12. d

tercedit conſenſus voluntarius ac maritalis (qui ſolus coniugium facit) veri coniuges ſunt ſponſus & ſponſa. *Luc. 2. g*

Secundum quoſdam non eſt coniugium ante carnalem copulam, ſed ſponſi & ſponſe ſunt. F

Quidam tamen aſſerunt verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec vere cõiuges eſſe aliquos, antequàm intercedat commixtio ſexus: ſed a prima fide deſponſationis vir ſponſus, & mulier ſponſa eſt, non coniunx. Sponſos autem & ſponſas coniuges frequenter appellari dicunt, nõ quia ſint: ſed quia futuri ſunt cuius rei ſponſionem inuicem fecerunt. Et ſecundum hoc verba præmiſſarum authoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quòd vero inter ſponſam & coniugem plurimum interſit, ex eo aſtruunt: quia licet ſponſæ ante carnalam copulam inconſulto vel nolente ſponſo monaſterium eligere: quo facto ſponſo etiam licet aliam ducere. Coniugatus vero vel coniugata nec continẽtiã (niſi ex communi conſenſu) ſeruare valet, nec monaſteriũ petere, niſi vterq; continentiam pariter profiteatur. Quòd vero liceat ſpõſæ monaſteriũ eligare authoritatibus ſanctorũ probatur. Ait enim Euſebius papa, Deſponſatã puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamen licet ſibi monaſteriũ eligere. Item Gre. Decreta legalia deſponſatã, ſi conuerti voluerit nullo penitus cenſuerũt damno mulctari. Refert etiam Hier. quòd Macharius inter Chriſti heremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio cum veſpere thalamum eſſet ingreſſurus, ex vrbe egrediens trãſmarina petijt, & heremi ſolitudinem ſibi elegit. Beatus etiã Alexius ſimiliter ex nuptijs diuina gratia vocatus, ſponſam deſeruit, & nudus Chriſto famulari cœpit. His authoritatibus & exemplis liquet licere ſponſus ſine conſenſu ſuarum ſponſarum, & econuerſo continentiã profiteri.

Quòd ſpõſi poteſt monaſterium eligere. non exquiſito ſpõſi conſenſu. 27. q. 7. c deſpõſatã. Vbi ſupra c. Decreta. 27. quæ. 2. Exempla ponit.

Quòd coniugatus, vel coniugata nequeant continentiam profiteri ſine alterius conſenſu. H

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim poteſt vir melioris vitæ propoſitum ſumere ſine vxoris conſenſu, & ecõuerſo. Vnde gregorius ſcribens Theotiſtæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere ſolui. Verum ſciendum eſt, quia etſi hoc lex humana conceſſit, tamẽ lex diuina prohibuit. Si vero vtriſque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare? Sic enim multos ſanctorum nouimus cum ſuis coniugibus & prius continentem vitam duxiſſe, & poſt ad ſanctæ eccleſiæ regimina migraſſe. Si vero continentiam quam vir appetit mulier non ſequitur: aut quam vxor appetit, vir recuſat, coniugium diuidi nõ poteſt: quia ſcriptum eſt, Mulier poteſtatem ſuæ carnis nõ habet, ſed vir. Similiter & vir poteſtatem ſuæ carnis non habet, ſed mulier. Idem, Agathoſa latrix præſentium, queſta eſt virum ſuũ contra voluntatem ſuam in monaſterium eſſe conuerſum. Quaprupter exp

27. q. 2. ca. Sunt qui. 27. q. 2. ca. Sunt qui. Mat. 5. c & 19. b 1. Cor. 7. a 27. quæ. 2. c Agathoſa

& quatuor eam ſequentibus. *Mat. 5. c & 19. b*

rientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquiſitione diſcutias, ne fortè eius voluntate cõuerſus ſit, vel ipſa mutare ſe promiſerit. Et ſi hoc repereris, & illum in monaſterio permanere prouideas, & hãc ſicut promiſit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horum eſt, nec quõdam fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prædictam mulierem commiſiſſe cognoueris, ne illius cõuerſio vxoris relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus vt maritum ſuum illi, etiam ſi iam tonſuratus eſt reddere debeas, omni prorſus excuſatione ceſſante. Quia niſi fornicationis cauſa virũ vxorem dimittere nulla ratio concedit. Poſtquàm enim copulatione coniugij viri & mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte remanere in ſeculo. Item ex 80. Synodo, Si quis coniugatus conuerti ad monaſterium velit, non eſt recipiendus, niſi priùs à coniuge caſtimoniam profitente fuerit abſolutus. Tales ergo coniuges tunc ſine culpa ſequuntur Chriſtum relicto ſeculo, ſi habent ex pari voluntate caſtitatis conſenſum. Item, Si vir & vxor diuertere pro ſola religioſa inter ſe conſenſerint vita, nullatenus ſine conſenſu epiſcopi fiat: vt ab eo ſingulariter prouiſo conſtituantur loco. Nam vxore nolente vel altero illorum etiam pro tali re matrimonium non ſoluitur. Item Auguſt. Si abſtines ſine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abſtinentiæ. Item Nicolaus papa. Scripſit nobis Thaberga regina regia ſe velle dignitate vel maritali copula exui, & ſola vita priuata eſſe contentam deſiderare. Cui ſcripſimus non hoc aliter fieri poſſe, niſi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet quòd coniugati ſine communi conſenſu monaſterium eligere, continentiam profiteri, vel habitum religionis ſumere non valent: & ſi fecerint, reuocari debent. Sponſi verò poſſunt ſine communi conſenſu monaſterium eligere. Vnde videtur inter ſponſum & ſponſam coniugium non eſſe. Ideoque aſſerunt à prima fide deſponſationis coniuges appellari, non re præſentium, ſed ſpe futurorum: quia ex fide quam ex deſponſatione ſibi inuicem debent, poſteà efficiuntur coniuges. Præmiſſas autem authoritates, quibus aſſeritur quòd conſenſus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt conſenſus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, ſed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, niſi præcedat pactio coniugalis: ita nec pactio coniugalis, antequam adſit copula carnalis. Ex pactione ergo cõiugali ſpõſi & ſponſæ fiunt ante coitũ: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiã pactio coniugalis, vt quæ priùs erat ſponſa, in coitu fiat coniux.

27. q. 2. c Si quis. Ex ſymo. Eugenij. *De adulteriis coniugij. 27. q. 2 Vbi ſupra.*

Reſponſio ad prędicta cum determinatione ſuperiorum. I

His autem ita reſpondemus, Fit aliquando deſponſatio, vbi eſt compromiſſio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non eſt autem ibi conſenſus de præſenti. Eſt & deſponſatio habens conſenſum de præſenti, id eſt, pactionem coniugalem, quæ ſola facit coniugium.

gium. In illa ergo deſponſatione, vbi eſt pollicitatio contrahendi matrimonium, ſponſi tantùm & ſponſæ fiunt, non coniuges. & talibus ſponſis licet ſine communi conſenſu continentiam profiteri, & monaſterium eligere. In ea verò deſponſatione vbi eſt conſenſus de præſenti, coniugium contrahitur: & ab illius deſponſationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundum hanc diſtinctionem deſponſationis de ſponſis variè loquuntur doctores.

Quomodo recipiatur ſponſa in ſubditis capitulis. k

Aliquando enim ſponſas vocant, quæ talem habuerunt deſponſationem, vbi fuit pactio coniugalis de præſenti: & illæ verè coniuges ſunt. Vnde Gregorius, Si quis vxorem deſponſauerit vel ſubarrauerit, quanquam poſtmodùm præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem, tamen nulli de conſanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: & ſi inuentum fuerit factum, ſeparetur omnino. Item Iulius papa, Si quis deſponſauerit vxorem, vel ſubarrauerit, & vel preueniente die mortis, vel irruentibus quibuſdam cauſis eam non cognouerit: nec frater eius: nec vllus de conſanguinitate eius eundem ſibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore. Item Gregor. Qui deſponſatam proximi ſui puellam ceperit in coniugium, anathema ſit ipſe, & omnes conſentientes ei: quia ſecundum legem dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos eſt ſponſas appellare coniuges: vt in euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deut. Si quis alterius ſponſam in agro vel quolibet loco oppreſſerit, vel adduxerit in domum ſuam, moriatur: quia vxorem proximi ſui violauit: non quæ iam vxor erat, ſed quæ a parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur quòd ſponſæ quædam coniuges ſunt ante cōmixtionem ſexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam vxor erat, ſed quæ vxor fieri debebat. Quod nō ita intelligi debet, quaſi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis interceſſit: ſed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria interceſſerat, ſcilicet concubitus coniugalis.

Quòd ſponſam dimiſſam alius cognatus non poteſt ducere.
27.q.2.c Si quis vxorem.
Vbi ſupra c. ſi quis deſponſauerit
Ibidem c. Quid deſponſatam;
Deut.22.
Mat.1.d
Deut.22.f

Quòd aliter accipitur in his alijs capitulis ſponſa. L

Hæc etiam ſponſa eſt, quæ ſic viro deſponſata vt non interceſſerit conſenſus de præſenti, ſed ſponſio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur, Si quis ſponſam filij oppreſſerit, & pòſt filius eius eam duxerit, pater poſteà non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniux illa fuiſſet (quod vtique foret ſi in ſponſalibus pactio coniugalis interceſſiſſet) nōn permitteretur ſponſo aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam deſponſatam vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quàm clancùlò frater eius corrupit & grauidam reddidit. decretum eſt, vt quanuis nupta non potuerit eſſe legitimo viro, deſponſatam tamen fratri frater habere non poſſit: ſed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam ſuſtineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa deſponſatione hoc intelligi

Ex conci. Tiburicẽ. & habetur 27.q.2.c. ſi quis ſponſam.
Ibidem c. Quidam deſponſauit.

debet, vbi non fuit conſenſus coniugalis de præſenti: alioquin non liceret eis alia ſortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum eſt à ſacro conuentu, vt ſi quis ſponſam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugij maneat. Et ſi ipſa eidem crimini conſentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuiſſe deſponſatã ſine pactione coniugali de præſenti, & ideo non fuiſſe coniugem: cui viuente ſponſo alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus ſponſi & ſponſæ vocantur, nec exinde cõiuges ſunt. Et eſt pactio quædam coniugalis de præſenti, quæ ſponſum & ſponſam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio deſponſatio vel ſponſalia interdum dicuntur: propriè tamen ſponſalia dicuntur quædam ſolennia pacta nuptialia.

Et conci. Toletano vbi ſupra cap. Statutum.

Quare non ſtatim tradantur ſponſæ. M

Ibidem ca. inſtitutum

De nuptialibus pactis, vbi eſt tantùm ſponſio futuri, ait Auguſt. Inſtitutum eſt, vt iam pactæ ſponſæ non ſtatim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam ſuſpirauit ſponſus dilatam.

Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quæ non. N

27.q.2.

Et eſt ſciendum quòd illa ſponſa, quæ tantùm in futuro eſt pacta, mortuo ſponſo non remanet vidua: quia non fuerat vir eius. Vnde ſi quis eam duxerit, ad ſacros ordines conſcendere non prohibetur: quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè ſicut bigamus, ſacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à ſacris ordinibus.

Qui alterius ſponſam eo mortuo ducit, ad ſacros ordines accedere poteſt. O

Diſt. 34. c. vltimo.

Secundum hoc intelligendum eſt quod ait Pelagius papa, de illo qui mortuo ſponſo eius ſponſam ducit in vxorem. Nihil eſt, inquit, quantùm ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis inſtitutis, quin ad ſacros ordines promoueri valeat. Si verò talis ſponſa fuiſſet, inter quam & ſponſum eius conſenſus de præſenti interceſſiſſet eo mortuo vidua remanſiſſet: cui copulatus in coniugio, vlterius ad ſacros ordines non accederet, cùm viduam duxerit. Non eſt ergo ambigendum, quia ſolus de præſenti conſenſus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo poſt talem conſenſum ſi quis alij se copulauerit, etiam ſi carnis commixtio illic ſequatur, ad priorem copulam reuocandus eſt.

IN CONSENSVS DE FVTVRO CVM IVRAMENTO FACIAT CONIVGIVM. .Diſtinct. XXVIII. A

Inquirit qualiter ſit ille conſe-ſus qui eſt

Hic quæri debet, Vtrum conſenſus de futuro, addito etiam iuramento coniugium efficiat: vt ſi quis promittat vel etiam iuret alicui ſe vſque ad tempus placitum illam ducturum: & illa promittat vel iuret ſe illi nupturam: nunquid talis ſponſio eos coniuges facit?

Si

Si mutato propoſito alter vel vterque ad alienam copulam tranſit, nunquid ob priorem ſponſionem iuramento ſubnixam, ſecūdæ fœderationis pactum ſcindetur? Conſidera quia longè aliud eſt promittere, & aliud facere. Qui promittit, nõdum facit. Qui ergo promiſit ſe in vxorem ducturum aliquam, nondum eam duxit in vxorē, & quæ ſpopondit ſe nupturam, nondum nupſit. Quomodo ergo appellari coniuges poſſunt, qui nondum contrahunt, ſed in futuro ſe contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges, cur iurant in futuro ſe facturos, quod in præſenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiunt, quando iurant ſe facturos. Ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, ſed futurum promittitur. si verò ille poſt vxorem duxit, & illa marito nupſit, coniugiū vtrinq; fuit, & non poteſt diſſolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium pœnitentia eſt corrigendum, ſed coniugium ſequens nō eſt diſſoluendum. Non autē ſic eſt, quando iuramentum coniugij præſentis conſenſus atteſtatione firmatur: quia poſt talem conſenſum ſi quis alij ſe copulauerit, etiam ſi prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipſe ad priorem copulam reuocari.

efficiens matrimonij cauſa, oſtendens quod non debet eſſe defectiuus ex aliquo exteriori.

Quæ videntur obuiare præmiſſis. B

Præmiſſæ aūt ſententiæ videtur obuiare illud quod leges tradūt, ſi quis tactis diuinis ſcripturis iurauerit mulieri ſe eam legitimam vxorem habiturum, vel ēt ſi in oratorio tale ſacramētum dederit, ſit illi legitima vxor: quamuis nulla dos, nulla alia ſcriptura interpoſita ſit. ſed hic oſtenditur quid fieri vel eſſe debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud iuramentum tunc fit vxor, ſed fieri debet: quia iuratum eſt. Poteſt & de illo iuramento hoc dictum intelligi, ubi de præſentiſ conſentiunt, ac ſe inuicem ſuſcipiunt. Illi ēt ſententiæ, qua dictum eſt ſolum conſenſum facere coniugium, videtur obuiare quod Euariſtus papa ait. Aliter legitimum non fit cōiugium, niſi ab his qui ſuper fœminam dominationem habere videtur, & à quibus cuſtoditur. Vxor petatur, & à parentibus ſpōſetur, & legibus dotetur, & à ſacerdote (vt mos eſt) benedicatur, & à paranymphis cuſtodiatur, ac ſolenniter accipiatur. Item, Ita legitima ſcitote eſſe connubia: aliter verò præſumpta, nō coniugia, ſed adulteria vel fornicationes ſunt, niſi voluntas propria ſuffragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendū eſt, tanquam ſine enumeratis non poſſit eſſe legitimum cōiugium: ſed quia ſine illis non habet decorem, & honeſtatem debitam. In huius enim ſacramenti celebratione, ſicut in alijs, quædā ſunt pertinentia ad ſubſtantiā ſacramenti, vt conſenſus de præſenti, qui ſolus ſufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinētia ad decorem & ſolennitatem ſacramenti, vt parentum traditio, ſacerdotum benedictio, & huiuſmodi: ſine quibus legitime fit cōiugium, quantùm ad virtutem, non quantùm ad honeſtatem ſacramēti. Sine his ergo non quaſi legitimi coniuges, ſed quaſi adulteri vel fornicatores

In auth. quibus mo na. effi. le. para. pen. col. 6. & al legatur. 30 q. c. Si quis

Determinatio.

30. q. 5. c. Aliter.

30. q. 5. c. Nec aliud paragr. ſed obiicitur.

Quæ ad neceſſitatem, et quæ ad decorē pertineant ſacramenti

fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculò nubunt: & vtique fornicatores eſſent, niſi eis ſuffragaretur voluntas verbis expreſſa de præſenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & cõſenſus occultus de præſenti per verba expreſſus, coniugium facit, licet non ſit ibi honeſtus contractus: ſed matrimonium non ſanxit conſenſus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiſerit, non cogitur iudicio eccleſiæ redire, & commanere quaſi cum coniuge: quia non poteſt probari teſtibus contractus, qui in occulto eſt factus. Quòd ſi ipſi qui in occulto ſibi conſenſerunt, eundem conſenſum voluntariè in manifeſto profiteantur, tunc vtrique propria voluntas ſuffragatur, & legitima vocata ſuccurrunt ad ſanciendum coniugium, quod priùs occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expreſſa in occulto ad hoc ſuffragatur, vt fiat coniugiũ: manifeſtè verò expreſſa ſuffragatur, vt ſanciat & roboret, ac liberum ſit eccleſiæ de hoc iudicare ſi expedierit.

De qua re ſit conſenſus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

Hic quęritur, Cùm conſenſus de præſenti matrimonium faciat, cuius rei conſenſus ſit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriuſque. Si cohabitationis conſenſus matrimonium facit, tunc frater cum ſorore, pater cum filia poteſt cõtrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioſeph non fuit coniugium. Propoſuerat enim Maria in virginitate manere, niſi deus aliter facere iuberet: ſecundum quod videtur angelo dixiſſe, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco, id eſt, me non cognituram propoſui. Neque enim quia virum tunc non cognoſcebat, neceſſe erat inquiri quomodo poſſet habere filium: ſed quia nunquam cognituram propoſuerat. Dicit enim Beda quòd in virginitate manere diſpoſuerat. Si ergo contra ſuum propoſitum pòſt conſenſit in carnalem copulam, videtur facta voti rea, mente, etſi non opere violata. Dicamus ergo quòd conſenſus cohabitationis vel carnalis copulæ non facit coniugium, ſed conſenſus coniugalis ſocietatis, verbis ſecundum præſens tempus expreſſis: vt cùm vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, ſed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideo nec de ſummo, nec de imo à principio formata eſt, ſed de latere viri, ob coniugalem ſocietatem. Si de ſummo fieret, vt de capite, videretur ad dominationem creata: Si verò de imò, vt de pedibus, videretur ad ſeruitutem ſubijcienda. Sed quia nec in dominum, nec in ancillam aſſumitur, facta eſt de medio, id eſt, de latere, quia ad coniugalem ſocietatẽ aſſumitur. Cùm ergo ſic conueniunt vt dicat vir, Accipio te in meam coniugẽ: & dicat mulier, Accipio te in meum virũ: his verbis vel alijs idẽ ſignificantibus exprimitur conſenſus, nõ copulę carnalis vel cohabitationis corporalis: ſed coniugalis ſocietatis: ex qua oportet eos cohabitare, niſi fortè cauſa religionis pari voto corporaliter ſeparentur, vel ad tempus, vel vſque in finem.

27. q. 2. c. ſubiiciat. parag. Cũ ergo inter iſtos.
Aug. li. de ſancta virginitate c. 5. in tom. 6
Luc. 1. d
Super Lucã. c. 3. ad c. 1. Lucæ Ecce in.
Quam rem fuit ille cõſenſus.
Quare de latere viri facta ſit mulier.
Gene. 2. c

COACTIO EXCLVDIT CONSENSVM CONIVGALEM.

Diſtinct. XXIX. **A**

Oportet autem conſenſum coniugalem liberum eſſe a coactione. Coactus enim conſenſus, qui nec conſenſus appellari debet, coniugium nõ facit: ſicut teſtatur Vrbanus papa ſcribens Sanctio regi Arragonum in hæc verba, De neptis tuæ coniugio, quam te cuidam militi daturũ neceſſitatis inſtante articulo ſub fidei polliſcitatione confirmaſti, hoc æquitate dictante decreuimus, vt ſi illa virum illum omnino (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate perſiſtit vt viro illi ſe prorſus deneget nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitentem eiuſdem viri cogas coniugio copulari. Idẽ, Si verum eſſe conſtiterit quod nobis ligati Iordanis principis retulerunt, ſcilicet quòd ipſe coactus & dolens filiam ſuam nolentem flentem, & pro viribus renitentem, Raynaldo deſponſauerit, quoniam legum & canonum authoritas talia ſponſalia non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita ſententiam temperamus, vt ſit princeps cum aſſenſu filiæ id quod cœptum eſt perficere voluerit, concedamus. Sin autem, legatus noſter vtraſq; partes audiat, & ſi nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipſo Iordane ſacramẽtum, quo conſtent hęc quæ dicta ſunt, accipiat. Et nos canonum & legum ſcripta ſequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro ſi voluerit, prædicta eius filia tantũm in domino nubat. Ex hi apparet coniugium fieri inter conſentientes & ſpontaneos, non inter renitentes & inuitos. Verũ tamen qui inuiti & coacte coniuncti ſunt, ſi poſtea ab aliquo temporis ſpatio ſine contradictione & querimonia cohabitauerint, facultate diſcedendi vel reclamandi habita, conſentire videntur, & conſenſus ille conſequens ſupplet, quod præcedens coactio tulerat.

Conſenſus qui eſt effiſcient matrimonii cauſa, non debet eſſe defectiuus ex aliquo interiori. ſ. voluntate, 31. q. 2. ca. de neptis. Ibidem ca. Si verum.

In libro Pandectarum. **B**

Conſentire autem probatur, qui euidenter non contradicit, ſecundum illud, In ſponſalibus eorum conſenſus exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur. Intelligitur tamen ſemper patri filia conſentire, niſi euidenter diſſentiat. Item, Sponſalia, ſicut nuptiæ, conſenſu fiunt contrahentium. Et ideo ſicut in nuptiis, ita & in ſponſalibus patrisfamilias filiam conſentire oportet. quæ ſi patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT CONSENSVM.

Diſtinct. XXX. **A**

Nec ſolum coactio impedit vel excludit conſenſum, ſed etiã error. Non autem omnis error conſenſum impedit. Eſt enim error

Conſenſus qui eſt effi-

ror alius perſonæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error perſonæ, quando hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Error fortunæ, quando putatur eſſe diues qui pauper eſt, vel econuerſo. Error conditionis, quando putatur eſſe liber, qui ſeruus eſt. Error qualitatis, quando putatur eſſe bonus, qui malus eſt. Error fortunæ & qualitatis coniugij conſenſum non excludit: Error verò conditionis coniugalem conſenſum euacuat, de qua conditione poſtmodum tractabimus. Error quoque perſonæ conſenſum coniugalẽ non admittit: vt ſi quis fœminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, non eſt inter eos coniugium: quia non conſenſit vir in iſtam, ſed in aliam. Vt ſi quis promitteret mihi ſe uenditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid diceret conſenſiſſe in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcum: nec ergo in illud conſenſi: quia cõſenſus non niſi voluntatis eſt. Sicut ergo error materiæ excludit conſenſum, ita & in coniugio error perſonæ. Sed obijcitur de Iacob, qui pro Rachel ſeptem annis ſeruierat, & ſuppoſita eſt ei Lya: nunquid error perſonæ excluſit coniugium, cum non in eam, ſed in Rachel conſenſerit? Sed quod ibi factum eſt, in myſterio geſtũ non improbè traditur, ibi tamen etſi non præceſſit, ſecutus eſt conſenſus: nec ex illo concubitu qui conſenſum præceſſit, fornicarij iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum perſoluerit: putãs lege primogenitarum, & paternis imperijs ſe illi iure copulatam. Excuſatur etiam, quia dei conſilio in myſterio ita actum eſt. Hodie etiam excuſaretur ille, cui inſcio uxoris ſoror lectulum eius ingreſſa se ſubiiceret. quæ, cum ſine ſpe coniugij perpetuò manere cenſeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam excuſatur, quod per ſimile probatur. Si enim diabolus transfigurans ſe in angelum lucis credatur bonus, non eſt error periculoſus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non conſenſerit, ex ſimili oſtenditur. Si quis hæreticus nomine Auguſtini vel Ambroſij, alicui catholico ſe offerret, eumque ad ſuæ fidei imitationem vocaret: ſi ille aſſentiret, in cuius ſententiam fidei diceretur conſenſiſſe? Non in hæreticorum ſectam, ſed in integritatem fidei, quam ille hæreticus ſe mentiebatur habere. Error verò fortunæ conſenſum non excludit. Quæ enim nubit pauperi putans illum eſſe diuitem, non poteſt renunciare priori conditioni, quamuis errauerit. Nec error qualitatis: vt ſi quis ducat vxorem meretricem vel corruptam, quam putat eſſe caſtam vel virginem, non poteſt eam dimittere.

ciens cauſa matrimonij non debet eſſe defectiuus ex parte rationis. 26. q. 1 poſt principium, vbi totum ponitur quod hic habetur vſque ad c. Præmiſ. Oppoſitio. Gen. 29. d Solutio.

1. Co. 11. c.

De coniugio Mariæ & Ioſeph. B

PRÆMISSIS aliquid addendum eſt de modo illius conſenſus, qui inter Mariam & Ioſeph interceſſit. Sanè credi poteſt, nõ ſolum Mariam, ſed etiam Ioſeph apud ſe diſpoſuiſſe virginitatem ſeruare velle, niſi deus aliter iuberet: eoq; ſic conſenſiſſe in coniugalem ſocietatem, vt vterque de altero reuelante ſpiritu ſancto, intelligeret

Aug. li. 24 contra Fauſtum Manichæum. ca. 8. & 9. in tomo 6.

intelligeret quòd virginitatem ſeruare vellet, niſi deus aliter inſpiraret: ſed unam voluntatem verbis non expreſſerant, poſtea verò expreſſerunt, & in uirginitate permanſerunt. Conſenſit ergo Maria in maritalem ſocietatem, ſed non in carnalem copulam, niſi de eodem ſpecialiter deus præciperet, cuius etiam conſilio in maritalem conſenſit copulam, quia virginitatem ſeruare volebat: & ideo non aliter conſenſiſſet in cõiugalem ſocietatem, niſi familiare dei conſilium habuiſſet. de qua Auguſtinus ſic ait, Beata Maria propoſuit ſe ſeruaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum non expreſſit in ore. Subiecit ſe diuinæ diſpoſitioni: propoſuit ſe perſeueraturam virginem, niſi deus aliter ei reuelaret. Committẽs ergo virginitatem ſuam diuinæ diſpoſitioni, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in utroque obediendo: poſtea verò ſimul cum uiro labijs expreſſit, & uterque in uirginitate permanſit. *In libr. de nuptijs & concup. & habetur. 29. q. 2. c. Sufficiat parag. Cũ ergo.*

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium. C

INTER quos, vt ait Auguſt. perfectum fuit coniugium]: perfectum quidem non in ſignificatione, ſed in ſanctitate. Sanctiora ſunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Aug. Quod deo pari uoto & conſenſu voueratis, ambo perſeueranter reddere debuiſtis: à quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem perſeuera. Non quia pariter temperabatis à commixtione carnali, ideo maritus tuus eſſe deſtiterat: imo uerò tanto ſanctius coniuges manebatis, quanto ſanctiora concorditer placita ſeruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioſeph coniugium in ſanctitate. Perfectum etiã fuit ſecundum triplex bonum coniugij, fidem ſcilicet, prolem, & ſacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Aug impletum eſt in illis parentibus Chriſti, fides, proles, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum dominum: Fidem, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat ſine pudenda concupiſcentia carnis, quæ accidit ex peccato: ſine qua concipi uoluit, qui ſine peccato futurus erat. Et licet non interceſſerit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente non carne, ſicut & parentes: quanuis Ambro. dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur ſpiritualis: quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum eſt coniugium perfici commixtione corporali, non quantum ad veritatem uel ſanctitatem coniugij, ſed quantum ad ſignificationem: quia perfectius unionẽ Chriſti & eccleſiæ tunc figurat.

27. q. 2. parag. inter quos. Ad Ecdiciam.

In lib. de nuptijs & concu. c. 11 in tomo 7. & habetur 27. q. 2. ca. Omne itaque.

In libr. de patriarchis 11. & cap. 12. in to. 4. & habetur 27. q. 2 ca. Cum initiatur.

De cauſa finali coniugij. D

Expoſitio quæ ſit efficiens cauſa matrimonii, conſequens eſt oſtendere ob quam cauſam ſoleat vel debeat contrahi matrimoniũ. Eſt igitur finalis cauſa matrimonii contrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim inſtituit deus coniugium inter

primos

Gene. 1.c *1.Cor.7.a*

primos parentes, quibus dixit, Creſcite & multiplicamini, &c. Secũda eſt poſt peccatum Adæ vitatio fornicationis. Vnde Apoſt. Propter fornicationem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vnaquęque habeat virum ſuum. Sunt & aliæ cauſę honeſtę, vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & alię cauſę minus honeſtę, propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulieriſque pulchritudo, quę animos amore inflammatos ſępe impellit inire coniugium, vt valeant ſuum explere deſiderium. Quęſtus quoque & diuitiarum poſſeſſio frequenter eſt coniugij cauſa, & alia multa, quę cuique diligentiam adhibenti facile eſt diſcernere. Nec eſt aſſentiendum illis, qui dicunt non eſſe coniugium, quod propter has cauſas minùs honeſtas contrahitur. Conſtat enim ex pręmiſſis coniugium fieri ex communi conſenſu verbis de pręſenti expreſſo, quãuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum pręſtat Iacob, qui Rachel decorem facię & venuſto aſpectu amauit, cumque multùm diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel ſeptem annis. In Deuteronomio etiam legitur. Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueriſque vxorem habere, introduces eam in domum tuam, &c.

Gen. 29.c *Deut. 21.b*

Quòd malus finis non contaminat ſacramentum. E

Et licet fine non bono contrahatur coniugium, quando ſpecies contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum eſt, quia vita mala vel intentio peruerſa alicuius ſacramentum non contaminat. Habuit autem coniugium Marię & Ioſeph alias cauſas ſpeciales, ſcilicet vt virgo ſolatio viri ſuſtentaretur, & vt diabolo partus celaretur, vt Ioſeph eſſet teſtis caſtitatis, defendens eam ab infamia ſuſpitionis, ne vt adultera damnaretur.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII. *Diſtinct.* XXXI.

De matrimonio ſecũdum cauſam finalẽ quatũ ad bona coniugij communiter.

POST hęc de bonis coniugij quę ſint, & qualiter coitum excuſent, dicendum eſt. Tria ſunt principaliter bona coniugij. Vnde Auguſt. Nuptiale bonum tripartitum eſt, ſcilicet fides, proles, ſacramentum, in fide attenditur, ne poſt vinculum coniugale cum alio vel alia coeatur: in prole, vt amanter ſuſcipiatur, religioſè educetur: in ſacramento, vt coniugium non ſeparetur, & dimiſſis vel dimiſſa ne cauſa prolis alteri coniugatur.

Super Gene. li. 9. c. 7. in tom. 3.

De duplici ſeparatione. B

Separatio autem gemina eſt, corporalis ſcilicet & ſacramentalis. Corporaliter poſſunt ſeparari cauſa fornicationis, vel ex communi conſenſu cauſa religionis, ſiue ad tempus ſiue vſque in finem. Sacramentaliter verò ſeparari non poſſunt dum viuunt, ſi legitimę perſonę ſint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiãſi alijs à ſe diſcedentes adhęſerint. Vnde Auguſtin. Vſque adeò manent

Mat. 16.b. *In li. 1. de nup. & con*

nent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, ut potius ſint inter ſe coniuges etiam ſeparati, quàm cum aliis quibus adhæſerũt. *eu.ca.10. in tomo.7.* Item, Manet inter viuentes quoddam coniugale uinculum, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre: ſicut apoſta ta anima uelut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit ad cumulum ſupplicii, non ad meritum præmii. *ibidem.* Item, Quibus placuit ex conſenſu ab vſu carnalis concupiſcentiæ in perpetuum continere; abſit ut uinculum inter illos coniugale rumpatur, imo firmius hæret, quo magis ea pacta ſecum gerunt quæ charius concordiusq; ſeruanda ſunt, non voluptariis corporum nexibus, ſed uoluntariis animorũ affectibus. *ibid.c.11.* Et attende quòd tertium bonum coniugii dicitur ſacramentum: nõ quòd ſit ipſum coniugium, ſed quia eiuſdem rei ſacræ ſignum eſt, id eſt, ſpiritualis & inſeparabilis coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. *Hug. 4. ſentẽ.cap.5*

Hęc tria non adſunt omni coniugio. C

ET eſt ſciendum, ab aliquibus contrahi coniugium, vbi hæc tria bona non comitantur. *Hug. de ſacramentis parte. 11.cap.8.* Deeſt enim fides, vbi uir cum alia, uel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ità cõiugio adhæret, ut ex eo, ſi adſit, amplius commendetur coniugium; ſi non adſit, non indeſannihiletur. Quæ enim adultera eſt, non ideo coniux non eſt: Imo ſi coniux non eſſet, adultera non foret: non enim eſt adulterium, niſi cum fides thori violatur legitimi. Quod cum fit, culpa committitur, ſacramentum uero non caſſatur. Bonum quoq; prolis non omnibus adeſt coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam ſeruant. Alii pro ætatis defectu vel alterius rei cauſa generare non ualent. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt, bonũ prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipſa proles, uel prolis ſpes quæ ad religionem non refertur, imò ad hæreditariam ſucceſſionem: (vt cum quis hæredes terrenæ poſſeſſionis habere deſiderat) ſed ſpes ac deſiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolẽ habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium eſſe deſinit. Sacramentum uero ita inſeparabiliter coniugio hæret legitimarum perſonarum, ut ſine illo coniugium non eſſe uideatur, quia ſemper manet inter uiuentes uinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis cauſa, coniugalis vinculi firmitas non ſoluatur. Vbi uero non inter legitimas perſonas contrahitur coniugium, non adeſt illud bonum quòd dicitur ſacramentum: quia poteſt ſolui taliũ copula, de quibus poſt dicetur. Quod uero coniugium ſit inter eos, qui coniugali affectu, non tamen gratia prolis, ſed explendę libidinis cauſa conueniunt: nec fornicarii; ſed cõiuges appellentur, oſtendit Aug. inquiens, Solet quæri, Cum maſculus & fœmina, nec ille maritus nec illa uxor alterius, ſibimet non filiorum procreandorum, ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa copulantur, *In lib. de bono coniugal i, cap.6 in tomo 5*

tur,ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id:utrum nuptiæ ſint vocandæ. Et poteſt fortaſſe non abſurdè hoc appellari connubium ſi vſque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit:& prolis generationem,quanuis non ea cauſa coniũcti ſunt:non tamen vitauerint vt vel nolint ſibi naſci filios, uel etiam opere malo aliquo agant,ne naſcantur. Cæterum ſi uel utrunque,vel horum unum deſit,non inuenio quomodo has nuptias appellare poſſimus.Etenim ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus, aut ſuis facultatibus inueniat, quam in cõiugio adducat:animo ipſo adulter eſt: nec cum illa quã cupit inuenire, ſed cum iſta cum qua ſic cubat, ut cum ea non habeat maritale conſortium.Ecce coniuges dicuntur,qui ſolius concubitus cauſa conueniunt, ſi tamen prolis generationem aliquo malo dolo non uitent.

De his qui procurant uenena ſterilitatis. D

QVI verò venena ſterilitatis procurant,non coniuges,ſed fornicarij ſunt.Vnde Augu.Aliquando eouſq; peruenit hæc libidinoſa crudelitas, uel libido crudelis, ut etiam venena ſterilitatis procuret: & ſi nihil ualuerint, conceptos fœtus intra uiſcera aliquo modo extinguat uel fundat, volendo prolem ſuam prius interire quàm uiuere:aut ſi in utero uiuebat, occidi antequam naſci prorſus ſi ambo tales ſint, coniuges non ſunt: & ſi ab initio tales fuerunt, non ſibi per concubitum, ſed per ſtuprum potius conuenerunt.Si uero ambo tales non ſunt, audeo dicere, aut illa quodammodo eſt mariti meretrix;aut ille adulter uxoris.

De nup.& concu.li.1. cap. 15. Tomo 7.

Quando ſunt homicidæ qui procurant abortum. E

Hic quæri ſolet de his qui abortum procurant, quando qui dicẽtur homicidæ,vel nõ. Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum & animam habet:ut Augu.ſuper Exod. aſſerit. Informe autem puerperium,ubi non eſt anima uiua,lex ad homicidium pertinere noluit.Dicit etiam Auguſt.quòd informe puerperium non habet animam,ideoque multatur pecunia, non redditur anima pro anima.Sed iam formato corpori anima datur, non in cõceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata. Nam ſi cum ſemine & anima exiſtit de anima,tunc & multæ animæ quotidię pereunt, cum ſemen fluxu non proficit natiuitati. Primum oportet domũ compaginari,& ſic habitatorem induci. Cum ergo lineamenta cõpacta non fuerint,vbi erit anima? Item Hiero.ad Algaſiam,Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium,donec elementa confecta ſuas imagines mẽbraq; ſuſcipiant. His apparet tunc eos homicidas eſſe,qui abortum procurant,cum formatum eſt & animatum puerperium.

32 q. 2. c Quòd vero. Aug. in le. quaeſt. no.& ve. te.cap. 12. in tomo. 4.

In tomo.3. epiſtolarũ in quaeſtionibus. quaeſt. 4.

De excuſatione coitus, quæ fit per hæc bona. F

CVM ergo hæc tria bona in aliquo coniugio ſimul concurrũt, ad excuſationem coitus carnalis valent. Quando enim ſeruata fide thori cauſa prolis coniuges conueniunt,ſic excuſatur coitus,vt culpam

culpam non habeat. Quando vero deficiente bono prolis, fide tamẽ ſeruata conueniunt cauſa incontinentiæ, non ſic excuſatur, vt non habeat culpam ſed venialem. Vnde Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: Concupiſcentiæ vero ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge propter thori fidem, venialem habet culpam. Item hoc quòd coniugati victi concupiſcentia vtuntur inuicem, vltra neceſſitatem liberos procreandi, pœnam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, &c. Vbi autem hæc bona deſunt, fides ſcilicet & proles, non videtur coitus defendi a crimine. Vnde in ſententiolis Sexti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriç vxoris adulter eſt: Item Hierony. Sapiẽs iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil eſt fœdius quàm vxorem amare quaſi adulterum. Qui dicunt ſe cauſa humani generis vxoribus iungi, imitentur ſaltem pecudes, & poſtquàm venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores ſe vxoribus exhibeant, ſed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum conceſſa ſunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus cupiuntur, in vxore ſunt damnatæ.

In li. de bono coniugali ca. 6. & 7. in tomo 6.
Hugo 4. ſenten. c. 4.
Mat. 6. b
32. q. 4. c. origo quidẽ
Ibidem c. ſapiens.

De indulgentia Apoſtoli quomodo ſit accipienda. G

Sed ſi concubitus qui fit cauſa prolis culpa caret; quid Apoſtolus ſecundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secũdum indulgentiam. Cui enim prçſtatur venia, niſi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias eſſe peccatum. Sed, vt prædictum eſt indulgentia alia eſt conceſſionis, alia permiſſionis. Egerat Apoſtolus de nuptijs, & de carnali coitu, & ad vtrunq; retulit illud. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ ſecundum conceſſionem, & concubitus nuptialis, qui fit tantum cauſa prolis. Concubitus vero qui eſt prçter neceſſitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur ſecundum permiſſionem, quia ibi eſt aliqua culpa, ſed leuis. Ideoq; non iubetur, nec conceditur, ſed permittitur, quia non eſt lauabilis, ſed venialis. De hoc Aug. ſic ait, Forte aliquis dicet, Si veniam conceſſit Apoſtolus: ergo peccatum ſunt nuptiæ. Cui enim venia, niſi peccato conceditur? Plane quòd infirmitati permiſit ſecundum veniam, audeo dicere peccatum eſſe. veniam nãque concedens Apoſtolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi eſt incontinentiæ malum. In continentiæ malum eſt, quòd vt cognoſcit vxorem etiam vltra neceſſitatem procreandi liberos; ſed & ibi eſt nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum eſt, ideo coniugium. Vbi eſt concubitus præter intentionem generationis, non eſt bonum, nõ propter illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale, quod non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentiæ. Idem, Concubitum qui non fit cauſa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, ſed impetrant ignoſci: ſi tamen non ita ſit nimius, vt impediat tempora quæ orationi debentur, nec immutetur

1. Co. 7. a
De verbis Apoſto.
Quod ſit malũ incontinentiæ.
Augu. in lib. de bono

mutetur

coniug. ca. 10. in to. 6. mutetur in eũ vſum qui eſt contra naturam. Concubitur.n.neceſſarius cauſa generandi, inculpabilis,& ſolus ille nuptialis eſt. Ille vero qui vltra neceſſitatem progreditur,nõ rationi,ſed libidini obſequitur, & hunc non exigere, ſed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si vero ambo tali concupiſcentiæ ſubiguntur,rem faciunt quæ non eſt nuptiarum: cuius delicti non ſunt nuptiæ hortatrices, ſed deprecatrices. *1. Cor. 7. c* Decus quidem coniugale eſt caſtitas, procreandi & reddendi carnalis dubiti fides,hoc eſt opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apoſtolus dicens, Non peccat virgo ſi nupſerit. *Aug. ca. 4. de nup. & concupiſ. 1. tomo. 7.* Cum ergo culpabilis non ſit generandi intentione concubitus, qui proprie nuptiis imputandus eſt: qui ſecundum ueniam concedit Apoſtolus, niſi quòd coniuges debitum carnis expoſcunt, non propagationis voluntate,ſed libidinis voluptate? qua tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, ſed propter nuptias accipit veniam,. Immoderata ergo progreſſio ſecundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles ſunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad ſe, ignoſci faciunt propter ſe. Non enim iſte concubitus quo ſeruitur concupiſcentiæ,agitur vt impleatur fœtus quem poſtulant nuptiæ. *Aug. contra Iulianũ hæreticũ. to. 7. ca. 21. & 22.* Omnino ergo in genere ſuo nuptię bonæ ſunt:quia fidem thori ſeruant,& pro lis ſuſcipiendæ cauſa vtrunque ſexum commiſcent, & impietatem ſeparationis horrent. Sanctitati etiam coniugii nec coniux infidelis obeſſe poteſt, ſed potius fidelis prodeſt,infideli ut Apoſtolus docet. *1. Cor. 7. b* Ex his oſtenditur,quòd coniuges qui cauſa prolis tantùm conueniunt,vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit a peccato ſanctitas coniugii,bonumque nuptiale. *Hug. 4. ſenten. c. 4.* Si enim abſque peccato nõ poſſet fieri concubitus coniugalis, non præcepiſſet dominus poſt diluuium eos copulari, dicens: *Gen. 9. c.* Creſcite & multiplicamini:cum iã ſine carnali concupiſcentia non poſſint commiſceri.

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum eſt. H

Hug. 4. ſenten. cap. 4. Sed forte aliquis dicet,omnem carnis concupiſcentiam & delectationem,quæ eſt in coitu, malum eſſe & peccatum:quia ex peccato eſt & inordinata. Et nos dicimus illam concupiſcentiam ſemper malam eſſe,quia fœda eſt, & pœna peccati,ſed non ſemper peccatum eſt. Sæpe enim delectatur vir ſanctus ſecundum carnem in aliqua re, vt requieſcendo poſt laborem,edendo poſt eſuriem: nec tamen talis delectatio eſt peccatum, niſi ſit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali,cui adſunt illa tria bona, a peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter ſentire,ſcilicet quòd ſine peccato non poſſit fieri carnalis commixtio,dicẽs, *Greg. 33. q. 4 c. vircũ propria.* Vir cum propria coniuge dormiens, niſi lotus aqua eccleſiam intrare non debet. Quanuis diuerſæ hominum nationes de hac re diuerſa ſentiant,& alia cuſtodire videantur. Romanorum tamen ſuper ab antiquioribus vſus fuit,poſt admixtionem propriæ coniugis,& lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu eccleſiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus eſſe coniugium,

ſed quia ipſa licita admixtio coniugis ſine voluptate carnis fieri non poteſt, a ſacri loci ingreſſu eſt abſtinendum, quia voluptas ipſa ſine culpa nullatenus eſſe poteſt.

Determinat vutboritatem. I

Hoc autem ne prędictis obuiet, intelligendum eſt in illi qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non eſt ſine peccato. Et vix aliqui reperiri poſſunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdum conueniunt præter intentionẽ procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingreſſu eccleſiæ abſtinẽdum eſt. Et quòd ita intelligendum ſit Gregorius conſequenter oſtendit, Si quis vero ita ſua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed tantum creandorum liberorum gratia vtitur, iſte profectio, ſiue de ingreſſu eccleſiæ, ſiue de ſumendo corporis dominici myſterio, ſuo eſt iudicio relinquendus, quia prohiberi a nobis non debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cum vero non amor procreãdæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere cõmixtionis, habeant coniuges etiam de commixtione ſua quod defleant. Tunc autẽ vir qui poſt admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiã ſacram communionẽ valeat accipere, cum ei ſecundum præfinitam ſententiam eccleſiam etiam licuerit intrare. — *Ibidem.*

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI *Diſtinct. XXXII.* A

De matrimonio ſecũdum cauſam finalem quantum ad fidem thori.

SCIENDVM etiam eſt quia cum in omnibus alijs vir præſit mulieri, vt caput corpori (eſt enim vir caput mulieris) in ſoluẽdo tamen carnis debito pares ſunt. ideo Apoſtolus vtrique pariter præcipit in hac cauſa ſibi inuicem ſubijci, inquiens. Vir debitum reddat vxori, ſimiliter & vxor viro, quia mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem poteſtatem ſui corporis habet: nec vir ad continendum, nec mulier poteſtatem habet ſine mutuo conſenſu: ſed alter alterius poteſtatem habet corporis, vt poſcenti alteri non liceat alteri negare debitum. in hoc enim pares ſunt quia nec viro, nec mulieri corpus ſuum licet alij tradere: ſed ſibi inuicẽ debitores ſunt in hac cauſa, ne peccandi detur occaſio. Per quod non dominium tollitur viro, ſed vitium. Debent enim ſibi coniugati nun ſolum ipſius ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreandorum cauſa, quæ prima eſt in iſta mortalitate ſocietas: verumetiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo ſeruitutem: vt etſi alteri eorum continentiam placeat, niſi ex alterius conſenſu nen poſſit. Ad hoc enim neuter habet poteſtatem ſui corpori: quòd adeo verum eſt, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, ſed infirmitatis, & incontinentiæ cauſa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non ſibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabile corru-

1.Co. 11.a
1.Co. 7.a.
Aug. in lib. de bono coniug. c. 6. in tomo 6.

Ibid.c. 7. ptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius eſt criminis: exigere autem vltra generandi neceſſitatem culpæ eſt venialis. Fornicari vero vel mœchari puniendi eſt criminis.

Quòd neuter continere valeat, niſi ex communi conſenſu. H

Quòd vero ſine conſenſu vxoris vir continere non valeat ſubditis probatur teſtimonijs. Ait enim Aug. Si dicat vir, Continere iam volo. Nolo autem dicit vxor: non poteſt. Quod enim tu vis, illa nō vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupſerit te, viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compenſari. Redde debitum: & ſi non exigis, redde. Pro ſanctificatione perfecta Deus tibi computabit, ſi non quod tibi debetur exigis, ſed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apoſtolica, etiam ſi vir continere voluiſſet, & tu noluiſſes, debitum tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentiam, ſi non ſuæ, ſed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes.

Super pſal. 46. & habetur. 33. q. 5. cap. Si dicat.

Quiſquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut ſi propter propriam infirmitatem duxit vxorem plangens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quàm gaudens quia duxit, ſecurus expectat diem nouiſſimum. Idem, Vna ſola cauſa eſſe poteſt, qua te ad id quod voluiſti non modo non hortaremur, ſed etiam prohiberemus implere: forte tua coniux hoc tecum ſuſcipere animi vel carnis infirmitatem recuſaret. Nam vouenda talia non ſunt a coniugatis, niſi ex conſenſu & uoluntate communi, & ſi præpropere factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas, quàm perſoluenda promiſſio. Nō enim Deus exigit ſi quis ex alieno aliquid voluerit, ſed potius vſurpare vetat alienū. Idem, Apoſtolus nec ad tempus, vt vacent orationi, niſi ex conſenſu voluit coniuges carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifeſtum eſt ita voluiſſe legē fœminam ſub viro eſſe, vt nulla eius vota quæ abſtinentiæ cauſa vouerit, reddantur ab ea, niſi author fuerit vir permittendo. Nam cū ad peccatum eiuſdem viri pertinere voluerit lex, ſi prius permiſerit, & poſtea prohibuerit: nō tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permiſſa iam prius a viro fuerat. Viri dixit eſſe peccatū quia abnuit quod prius conceſſerat: non tamen mulieri ex hoc iuſſum dedit, vt cum prius vir ei conceſſerit, poſtea ſi prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam Deo offerre non poteſt ſine communi conſenſu, nec alter alteri debitū negare debet. Si vero quilibet eorum alterum a ſuo iure abſoluerit, ad præteritam ſeruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Auguſtinus ſupra voluiſſe. Quibuſdam videtur, quòd mulier non diſcedens a domo viri, quæ viro permittente continentiā vouerit vel promiſerit, eodem prohibente ſoluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui eſt caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali caſu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si vero habitum mutauerit, non

Idem ad Armentarium epiſ. 45. in to. 2.

Aug. in li. de adulterinis coniugijs. c. 14.

Idem in quæſtionibus. Numerorum lib. 4. c. 59. in tomo 4.

non poteſt reuocari, ſecũdum illud, Qui vxorem ſuam velare permiſerit, aliam non accipiat, ſed ſimiliter conuertatur.

Ex concil. Remen. 32. q. 5.

Quibus temporibus ceſſandum ſit a coitu. C

Et licet debitum poſcenti ſemper ſit ſoluendum, non licet tamẽ qualibet Die poſcere. Vnde Aug. Chriſtiano cum vxore ſua aliquã do licet conuenire, aliquando non. Propter proceſsionis enim dies & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam a licitis obſtinendum eſt, vt facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. Idẽ, Quoties enim vel dies natiuitatis, vel reliquę feſtiuitates aduenerit, non ſolum a concubinarum conſortio, ſed etiã a proprijs vxoribus abſtinere. Idẽ Amb. Si cauſa procreandorũ filiorum ducitur vxor, non multũ tẽpus conceſſum videtur ad ipſum vſum, quia & dies feſti, & dies proceſsionis, & ipſa ratio cõceptus, & partus iuxta legem ceſſare vſum carnis his debere temporibus demõſtrat.

In libr. de quæ2. noui & vete. tom. 4. c. 187. ad finem. 33. q. 4.

Hieronymus videtur diſſentire a præmiſsis. D

Illi autem quod dictum eſt reddere debitum nõ eſſe peccatum, videtur obuiare quod ait Hier. Quicunque vxori debitum reddit, vacare non poteſt orationis, nec carnes agni edere. Idem. Si panes propoſitionis ab his qui vxores ſuas tetigerant, comedi non poterant, quanto magis panis qui de cælo deſcendit, non poteſt ab his qui coniugalibus paulo ante hæſere complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus, ſed quòd eo tempore quo carnes agni mãducaturi ſumus, vacare a carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maxime ad miniſtros eccleſiæ pertinere videtur: quibus non licebat ſacra officia celebrare atque myſteria tempore cõiugalis amplexus: quo etiam præſentia ſpiritus ſancti non datur. Vnde idem ait, Conubia legitima carent quidẽ peccato: nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præſentia ſpiritus ſancti dabitur, etiam ſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur.

In quodam ſermone. 33. q. 4. Sciatis. 1. Re. 21. b Ioan. 6. d Hier. ſuper Matthæũ. 32. q. 2.

Quibus temporibus non ſunt celebrandæ nuptiæ. E

Non ſolum in opere cãrnali obſeruanda ſunt tempora, ſed etiã in celebrandis nuptijs: ſecundum illud, Non oportet a Septuageſima vſque in Octauam Paſchæ, & tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis, & ab Aduentu domini vſque poſt Epiphaniam celebrare nuptias. Quod ſi factum fuerit, ſeparentur. Item Nicolaus Papa, Nec vxorem ducere, nec coniugia facere quadrageſimali tempore conuenire poſſe vllo modo arbitror.

33. q. 4. c. Non oportet. Nicolaus papa ad cõſulta Bulgarum. 33. q. 4. c. Nec vxorẽ

DE DIVERSIS CONIVGII LEGIBVS. Diſtinct. XXXIII. A

Quæritur hic de antiquis patribus, qui plures ſimul leguntur habuiſſe vxores vel cõcubinas, vtrũ peccauerint. Ad qđ dicimus. Pro veritate temporũ varia inuenitur diſpenſatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam ſcilicet & Euam in-

Qualiter fides thori fuerit in pat. antiquis. 32. q.

4.e. Recurrat nunc pa ra, his ita. choatum eſt coniugium, deo per os Adæ dicente, Homo adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una: & ſecundum inchoationis mo dum inter duos tantum per omnem ſucceſsionem temporum con
Gene.2. traheretur coniugium, ſi primi homines in obediētia perſtitiſſent. Poſt eorum uerò copulam filij & filiæ eorum matrimonio coniuncti ſunt, ſed vnus vni tantùm. Ideo autem fratres ſororibus tunc ſunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filię iungerentur. Primus omnium Lamech duas igitur ſimul habuiſſe vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione car nalis voluptatis id feciſſe perhibetur. Poſteà verò cùm iam penè omnes homines falſis dijs ſeruirent, paucis in cultu dei permanen-
Gene.4.e tibus, conſultum eſt à deo plures in matrimonio copulare ſibi: ne il
Gene.16.a lis paucis deficientibus, cultus & notitia dei deficeret. Vnde Abra-
Gene.26. ham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiā
& 30. liberis & ancillis ſe copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vſæ ſunt.
Gen.19.d Cùm enim cęteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in
Deut.7.c peculiarem populum ſibi dominus elegiſſet, ritè multarum fœcunditate mulierum populi dei multiplicatio quęrebatur: quia in ſucceſsione ſanguinis erat ſucceſsio religionis. Vnde etiā in lege maledicta erat ſterilis, quę non relinquebat ſemen ſuper terrā. Hinc etiam ſacerdotibus coniugia decreta ſunt: quia in ſucceſsione familię ſucceſsio eſt officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia pręter vxorem filios ex ancilla quęſiuit: nec tamen illorum exemplo pręter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet
In lib. de bono coniugali c.14. in tom 6. alicui quęrere, cùm illorum coniugia noſtrorum ęquentur virginitati: & immoderatus uſus coniugii noſtri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Auguſtinus ſic ait, Antiquis iuſtis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra naturam hoc faciebant: cùm non laſciuiendi cau
33.q.4. ca. Et habetur Obiiciuntur Iacob. ſa, ſed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra pręceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obijciuntur Iacob quatuor uxores: quod quando mos erat, crimen non erat. Sic patriarchę coniugibus excipientibus ſemen
Act.2.c. ſuum miſcebantur, non concupiſcentia perficiendę uoluptatis, ſed
Idem de bono coniugali.c.14. prouidentia propagandę ſucceſsionis: ſicut Apoſtoli auditoribus ſuis admirantibus doctrinam ſuam condelectabantur, non auiditate conſequendę laudis, ſed charitate ſeminandæ ueritatis. Idem alibi, Antiquis temporibus cùm adhuc ſalutis noſtrę myſterium uelaretur, iuſti officio propagandi nuptias contrahebant, non uicti libidine, ſed ducti pietate: qui multò faciliùs continere poſſent & uel-
1.Co.7.a. lent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures uni uiro habere lice-
32.q.4. c. Dixit Sara. bat: quas caſtiùs habebat, quàm nunc unam quilibet iſtorū in quibus uidemus quod ſecundum ueniam concedit Apoſtolus. Habe-
Ge.19.d bant enim eas in opere generandi non in morbo deſiderij. Item
Gene.19.d Ambroſius, Dixit Sara ad Abraham, Ecce concluſit me dominus ut non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex ea:

& ita factum eſt. Conſidera primùm quòd Abrahã ante legẽ Moyſi, & ante euangelium fuit. Non ergo in legem commiſit Abraham, ſed legem pręuenit. Nondum enim interdictum uidebatur. Secundò conſidera, quòd non ardore aliquo uagę ſucceſſus libidinis, nõ petulantis formę captus decore, ancillę conturbernio coniugalem poſt habuit thorum: ſed ſtudio quęrendę poſteritatis, & propagandę sobolis. Adhuc poſt diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth ſancti filię hanc cauſam quęrẽdę poſteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpam pretexit. Item Aug. Iuſtus quanuis cupiat diſſolui & eſſe cum Chriſto, tamen ſumit alimentũ, non cupiditate viuendi, ſed officio conſulendi, ut maneat quod neceſſarium eſt propter alios. Sic miſeri fœminis iure nuptiarũ officioſum fuit ſanctis uiris, non libidinoſum. Quod enim eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis & utrunque non eſt ſine delectatione carnali: quę tamen modificata, & refrenante temperãtia in uſum naturalem redacta, libido eſſe nõ poteſt. Quod autem in ſuſtentando uitam illicitus eſt cibus, hoc eſt, in quęrenda prole fornicarius vel illicitus concubitus: & quod eſt in cibo licito immoderatior appetitus, hoc eſt, in coniugibus venialis ille concubitus.

in lib. de bono coniugali, ca. 15. *in tom. 6.* *ibidem. Cap. 16.*

Non præfertur uirginitas Ioannis caſtitati Abrahæ. B

Quòd verò caſtitas virginalis non pręferatur in merito coniugali caſtitati Abrahę, Aug. oſtendit, inquiens, Sicut non eſt impar meritum patientię in Petro qui paſſus eſt, & in Ioanne qui paſſus eſt: ſic non eſt impar meritum continentię in Ioãne qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & iſtius connubium, pro temporum diſtributione Chriſto militauerunt: ſed continentiã Ioannes in opere, Abrahã in ſolo habebat habitu. Melior eſt autẽ caſtitas cœlibũ, quàm nuptiarũ: quarum vnã Abraham habebat in vſu, ambas in habitu. Caſtè.n.& cõiugaliter vnxit. Eſſe autẽ caſtus ſine coniugio potuit, ſed tunc non oportuit. Itẽ Hiero. Quis ignoret ſub alta diſpenſatione dei omnes retro ſanctos eiuſdem fuiſſe meriti, cuius nunc chriſtiani ſunt? Qũo Abrahã antè placuit in coniugio ſic nunc virgines placent in caſtitate. Seruiuit ille legi & tempori ſuo: ſeruiamus & nos legi & tempori noſtro, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Ex his apparet, quòd ſancti patres ante legem ſine peccato plures habuerunt vxores vel cõcubinas. Eas.n. tunc vxores appellat ſcriptura, nũc concubinas. Rachel tamen & Lya ambę vxores fuerunt, non cõcubinę.

in libr. de bono coniuga ca. 21. *32. q. 4. c. Quis ignoret.* *1. Co. 10. e* *Gen. 30. e*

Oppoſitio. C

Si quis opponat, quòd fidem thori non ſeruabant illi qui patres. Dicimus in hoc ſeruaſſe fidẽ thori, quia non alijs, ſed proprijs vxoribus vel ancillis miſcebantur: Ecce quę fuerit conſuetudo in hac re ante legẽ. Legis verò tempore interdixit Moyſes carnalẽ copulam fieri cũ matre, cum nouerca, cum ſorore, cum nepte, cũ amita,

Quæ erat conſuetudo legalis. *Leuit. 18.* *Deut. 24.*

Mat.19.a

cum matertera cum nuru & alijs quibuſdam. Permiſit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir ſcribebat cauſas, pro quibus vxorem repudiabat. Permiſit autē aliam ducere dato priori libello, quod propter duritiam cordis eorum permiſſum Chriſtus dicit, non vt concederetur disſidium, ſed vt tolleretur homicidium. Permiſit fieri mala, ne fierent peiora, & hoc permittendo non de iiuſtitiam demonſtrauit, ſed in peccatore minuit culpam.

Cui licebat plures vxores habere vel non. D

Deut. 17.a
2. Re. 11.b
Lib.5.in Deut.27.c in tomo 4.
1. Reg. 1.c
Gala.4.a

Sed nunquid ſub lege licebat habere plures vxores? Audi quid ſcriptum eſt in Deuteronomio: Non habebit res vxores plurimas quę alliciant animam eius. Super quem locum ait Auguſt. Manifeſtum eſt Solomonem hoc pręceptum tranſiſſe, Dauid autem plures habuit, nec præceptum pręterijt. Permiſſum eſt enim regi plures habere, non plurimas quę alliciant animam, multiplicare. Cùm tamen additur, Vt non eleuetur cor eius, alienigenas prohibitum eſſe videtur. Verùmtamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita eſt. Permiſſum eſt autem regi plures habere, ſed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Chriſti gratia vbique eſt dilatata, reducta eſt lex nuptiarum ad priorem honeſtioremque inſtitutionem, ut unus uni in figura Chriſti & eccleſię cōiungatur. Nec quęritur electio muneris in succesſione generis, ſed in perfectione vitę & ſinceritate scientię, & uirginitas fœcunditati pręfertur, & ſacerdotibus continentia indicitur.

De virginitate mentis & carnis. E

in li.2.de virginibus, & habetur 2.q.4.c. Tolerabi-lius.
32.q.4.c. Reuera.
Iſidorum in ſynonimis Au.in lib.de bono coniug. ca. 16.in to.6.

Melior eſt autem uirginitas mentis quam carnis. Vnde Ambroſ. Tolerabilius eſt mentem uirginem quàm carnem habere. utrunq; bonum eſt, ſi liceat, ſi non liceat, ſaltem non homini, ſed deo caſtiſſimus. Virgo proſtitui poteſt, adulterari non poteſt, nec lupanaria infamant caſtitatem, ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Idem Non poteſt caro corrumpi, niſi mens antè fuerit corrupta. Item Iſidorus, Nō poteſt corpus corrumpi, niſi priús animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo uerū ſit, niſi anima priùs fuerit corrupta, corpus nō poſſe corrumpi ſcilicet peccato. Illud etiā Auguſtini aduertendum eſt. Sicut, inquit, ſanctius eſt mori fame, quàm idolothytis ueſci, ita ſanctius eſt defungi ſine liberis, quàm ex illicito coitu ſtirpē quęrere. Vndecunq; verò naſcantur homines, ſi parentū uitia non ſectentur, & deum rectè colant, honeſti & ſaluierunt. Semen enim ex qualicunq; homine, dei creatura eſt, & eo malè utenti, malè erit, non ipſum aliquando malum erit.

DE PERSONIS LEGITIMIS.
Diſtinct. XXXIIII. A

De matrimonio ſecū

Nvnc ſupereſt attendere, quæ perſonę ſint legitimę ad contrahendum matrimonium. Legitimę iudicantur perſonę ſecūdum

ſtatuta

ſtatuta patrum, quæ diuerſa ſunt. Aliæ nanque fuerunt legitimæ ante legem, alię ſub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua eccleſia quædam erant legitimæ quæ modo non ſunt. Earum verò quæ modo legitimæ ſunt vel illegitimæ, quædam ſunt plenè legitimæ, quędam omnino illegitimæ, quædam medię. Plenè legitimę ſunt, quibus non obuiat votum continentię, vel ordo ſacer, vel cognatio, vel diſpar cultus, vel conditio, vel naturę frigiditas, & ſi quid per aliud. Penitus verò illegitimæ ſunt, per votum, per ordinem, per cognationem, per diſparem cultum. Mediæ verò ſunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iunguntur ignoranter, commanere poſſunt quibuſdam accentibus cauſis, & eiſdem deficientibus diuidi.

dū cauſam materiale quæ eſt per ſonarum legitimarum vel illegitimarum.

De frigidis ſeparandis. D

De his enim qui cauſa frigiditatis debitum reddere non poſſunt conſulit Grego. vt permaneant. Sed ſi mulier cauſatur dicens, Volo eſſe mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum ſeptima manu propinquorum iuret, quòd nunquam carnaliter conuenerint: & tunc mulier ſecundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigidæ naturæ eſt, abſque ſpe coniugij permaneat. Ait enim ſic, Interrogaſti de his qui matrimonio iuncti ſunt, & nubere nō poſſunt, ſi ille aliam, vel illa alium ducere poſſit de quibus ſcriptū eſt, Vir & mulier ſi se cōiunxerint, & pòſt dixerit mulier de viro, quòd coire non poſſit cum ea, ſi poteſt probari quòd dicit per iuſtū iudicium, alium accipiat, ſi verò ille acceperit aliam, ſeparentur. Item, Requiſiſti de his qui ob cauſam frigidæ naturæ dicunt ſe non poſſe inuicem operam carni dantes, commiſceri. Iſte verò, ſi non poteſt ea vti pro vxore, habeat eā quaſi ſororem. Quòd ſi retinaculum coniugale voluerit reſcindere, maneāt vterq; innupti: nā ſi huic nō potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliā vxorem vult accipere, manifeſtè patet ratio, quia ſuggerente diabolo odij fomitē exoſam eam habuerit: & ideo eam dimittere mendacij falſitate molitur. Quòd ſi mulier cauſatur, & dicit, Volo eſſe mater, & filios procreare: vterq; eorum ſeptima manu propinquorū tactis ſacroſanctis reliquijs iureiurando dicat, vt nunquam per cōmixtionem carnis coniūcti vna caro effecti fuiſſent. Tunc videtur mulier secūdas poſſe contrahere nuptias. humanū dico propter infirmitatē carnis eorum. Vir autē qui frigidę naturę eſt, maneat ſine coniuge. Quòd ſi & ille aliam coniugē acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine rei teneātur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc ſeruādum eſt, cùm vterq; idem fatetur. Sed vir aſſerit ſe debitū reddidiſſe vxori, & illa diffitetur: cui potiùs fides habenda ſit meritò quæritur. De hoc ita ſtatutum eſt, Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tempore, & ipſa fœmina dicit, quòd nunquam coiſſet cum eo, & ille vir dicit quòd ſic fecit: in veritate viri conſiſtat, quia vir eſt caput mulieris. Hoc de naturali impoſſibilitate ſtatutum eſt.

Snīa huius ca. ſummatim continetur extra. de frigidis & maleſi. Gre. 33. q. 1. c. Quod autem interrogaſti. 33. q. 1. ca. Requiſiſti de his.

Rom. 6. c

Ibidem ca. Si quis acceperit. Ephe. 5. d

De

De his qui maleficiis impediti coire non poſſunt. C

Hiſmarius Remenſis archiepſ. 33. q. 3. ca. ſi per ſortiarias.

De maleficij autem impedimento hoc tenendum decernitur: Quòd ſi per ſortiarias & maleficas concubitus non ſequitur, hortandi ſunt quibus illa eueniunt, vt ſpiritu contrito & humiliato deo & ſacerdoti de omnibus peccatis confeſſionem faciant, & lachrymis, eleemoſynis, orationibus, & ieiunijs domino ſatisfaciant: & per exorciſmos ac cætera eccleſiaſticæ diſciplinæ munimina miniſtri eccleſiæ tales ſanare procurent. Quod ſi non potuerint, ſeparari valebũt. Sed poſtquã alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus poſt iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerãt: & ſi poſſibilitas cõcubendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli cõtinetur, ex rigore magis dictum intelligendũ eſt, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendũ eſt non poſſe reconciliari prioribus, niſi iudicio eccleſiæ, quo diuiſio facta fuerat.

De furioſis addit. D

Fabianus, 32. q. 7. ca. Neque fu. ibidem c. Hi qui matrimoniũ. Ex Aurelianenſi concilio vbi ſupra. cap. Qui dormierit.

Furioſi quoque dum in amentia ſunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furioſus neq; furioſa matrimonium contrahere poſſunt: ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur. Item Nicolaus papa, Hi qui matrimonium ſani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem talium coniugia ſolui non poſſunt. Similiter eſt etiam ſciendum de his qui ab aduerſarijs excæcantur, vel membris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

De his qui cum duabus ſororibus dormiunt. E

Zacharias papa ibidẽ cap. Concubuiſti. Gregorius ibidem ca. Hi vero qui. Nota etiã c. Si quis viduam & ca. Si quis cum nouer. c. & q. vbi ſupra, quia faciunt ad propoſitũ.

De his etiam qui cum duabus ſororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum eſt quid cenſeant canones. Qui dormierit cum duabus ſororibus, & vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipſis habeat: nec ipſi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori licet ſibi reddere debitum: quam ſibi reddidit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nec poſt mortẽ vxoris licet ei adulteræ vel adulteri copulari in coniugium. Item Zach. Papa, Concubuiſti cum ſorore vxoris tuæ, ſi feciſti, neutram habeas: & vxor tua ſi non fuerit conſcia ſceleris, & continere non vult, nubat in domino cui vult. Tu verò & adultera ſine ſpe coniugij maneatis: & dum viuitis pœnitentiam agite. Quod ait, cui vult nubat, intelligendum eſt poſt mortem viri. Vnde Greg. Qui vxores ſuas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium uirũ, quaudiu amboviuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, ſi vult, nubat: adultera uerò nunquam, etſi mortuus fuerit vir eius, ſed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta perſoluat. Hic de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, uel cognata vxoris committitur.

Non eſt dimittenda vxor pro aliqua macula ſeu deformitate corporis. F

Illud etiam faciendum eſt, quòd pro aliqua infirmitate uel macula corporali non licet viro uxorẽ dimittire, & econuerſo: ſed debet

alter

alter alteri ſubſidia prouidere. Vnde Auguſtinus, Si vxorem quis habeat ſterilem, ſiue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel ſurdam, vel ſi quid aliud, ſiue morbis vel laboribus doloribusque confectam, & quicquid excepta fornicatione excogitari poteſt vehementer horribile: pro ſocietate fideque ſuſtineat.

Aug. in li. de ſermone domini in monte.

EODEM IVRE VTITVR VIR ET MVLIER.

Diſtinct. XXXV.

A

Hoc etiam notandum eſt, quòd dominus concedat vxorem dimitti cauſa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Vnde Hieronymus, Præcepit dominus vxorem non dimitti, excepta cauſa fornicationis: & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc conſequenter redundat ad fœmines. Non enim adultera vxor dimittenda eſt, & vir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet fœminis, æque non licet viris: & eadem ſeruitus pari conditione conſetur. Ex his oſtenditur, quòd mulier poteſt ſuper fornicatione virum conuenire, vt vir mulierem. Vnde Innocentius papa, Chriſtiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat: ſed viros ſuos mulieres non facile de adulterio accuſant, uiri rutem liberius vxores ſuas adulteras apud ſacerdotes deferre conſueuerunt, Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: virorum autem latente commiſſo, non facile quiſquam ex ſuſpitionibus arcetur, qui tamen ſubmouebitur, ſi eius flagitium detegatur.

De diuortio quòd ſit propter adulterium. Mat. 19. a. Hiero. de morte Fabio. ca. & habetur 32. q. 5. ca. Præcepit. ibidem. Innocen. papa. 32. q. 5. cap. Chriſtia.

Quod fornicariam nequit dimittere vir, niſi ipſe expers fuerit, & econuerſo. **B**

Si vero quæritur, An adulter adulteram poſſit dimittere cauſa fornicationis, Dicimus quia nequit adultera vxor dimitti a viro, niſi & ipſe expers fornicationis exiſtat, & econuerſo. Vnde Augu. Nihil iniquius eſt quàm cauſa fornicationis dimittere vxorẽ, ſi & ipse cõuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo alterũ iudicas, teipſum condẽnas. Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abiicere vxorẽ, prior debet eſſe fornicatione purgatus, quod ſimiliter & de fœmina dixerim. Idẽ, Indignantur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his appaiet quòd adulter adulteram dimittere non valet, & econuerſo.

12. q. 6. per rag. Ecce. in lib. 1. de Sermone in monte poſt medium, in to. 4. Ro. 2. a. in li. 2. de adulterinis coniugi.

Quòd poſſunt reconciliari, qui ſeparantur cauſa fornicationis. **C**

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiſerit, alii copulari, nõ poteſt, ſed continere oportet vel ad dimiſſã redire, ſic & de fœmina. Vnde & apoſtolus, His qui matrimonio iũcti ſũt præcipio nõ ego, ſed dominus, vxorẽ a viro nõ diſcedere, ꝙ ſi diſceſſerit

1. Cor. 7. b. Mat. 19. a.

In 7. ca. 1. Cor.
Super epiſ. ad Co. 32. q.7.c. Apoſtolus dicit ibi. de Jer. domini in mente & habetur.
32.q.7. ibidem c. domino. ad illud. Mat. 22.
32.q.1.c. Crudelis. ibidem .c Dixit dominus. Prou. 18.
34.q. 2. Non ſatis. Deut.24.

rit,maneat innupta,aut viro ſuo reconcilietur.Et de viro addit,Et vir vxorem non dimittat.Sed Ambr.ait,Ideo non ſubdit de uiro ſicut de muliere,quia licet viro aliam ducere.Sed hoc a falſariis in Ambroſii libro poſitum creditur: ſupplendum] enim eſſe in uiro quod de vxore præmiſit,aperte]dicit Aug.ſic, Quare non addit de muliere,quod præmiſit de uiro, niſi quòd ſimilem formam]vult intelligi? ut ſi dimiſerit(quod cauſa fornicationis permittitur) maneat ſine uxore,aut reconcilietur uxori? Idem, Si nec nubere]illi conceditur uiuo uiro a quo receſſit, ne huic alteram ducere uiua uxore quam dimiſit: multo minus fas eſt illicita cum quibuslibet ſtupra committere.Idem, Vt non facile dimittatur uxor, dominus ſolam fornicationis cauſam excepit:cæteras uero vniuerſas moleſtias,ſi quæ extiterint,iubet pro fide coniugali & pro caſtitate fortiter ſuſtineri.& mœchum dixi,qui a uiro ſolutam duxit.Ex his oſtenditur quòd ſi cauſa fornicationis ſit ſeparatio, non poteſt vir uel mulier in aliam tranſire copulam: Poſſunt autem reconciliari & cohabitare ſicut prius,ſi dimiſſum alter reuocare uoluerit.

Quæ prædictis videntur obuiare. **D**

Dicit tamen Ioannes Chryſ.Sicut crudelis & iniquus eſt,qui caſtam dimittit:ſic fatuus eſt & iniquus qui retinet meretricem. Patronus enim turpidinis eſt,qui celat crimen uxoris. Item Hieron. Cum mulier unam carnem in aliam diuiſerit,& ſe fornicatione a marito ſeparauerit,non debet teneri: ne uirum quoque ſub maledicto faciat,dicente ſcriptura, Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens.Idem ad Amandum presbyterum ſcribens de quadam, quæ uiro ſuo uiuēte,alii nupſerat,ſic ait, Rem nouam loquor:imo non nouam ſed ueterem,quæ ueteris teſtamenti authoritate confirmatur.Si reliquerit ſecundum uirum mulier,& reconciliari uoluerit priori,non poteſt.

Determinatio. **E**

32.q.1.

Ad Pollentiū. 32 q. 1 c. Quòd autem in li. de adult. coniu.
in li. qui dicitur paſtor.
in lib. de adulterinis coniu.

Sed hæc omnia intelligenda ſunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit,nec per pœnitentiam peccatū delere. Quod ſi uir ſciēter patitur,conſentire uidetur.Si enim in]adulterio perſeuerare elegit,patronus turpitudinis & lenocinii reus maritus habebitur,niſi eam adulterii ream facere]uoluerit. Si autem a peccato receſſerit, & per pœnitentiam illud purgauerit,poterit uiro reconciliari.Vnde Aug. Quod tibi durum videtur, ut poſt adulterium reconcilietur coniux:ſi fides adſit,non erit durum.Cur enim adhuc deputamus adulteros,quos credimus pęnitentia eſſe ſanatos? Idem,Non erit turpis nec difficilis,etiam poſt patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugii, ubi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum:non ut poſt uiri diuortium adultera reuocetur,ſed ut poſt Chriſti conſortium adultera non uocetur. Itē Greg.Debet recipere peccatricē,]quæ pœnitentiā egit,]ſed]non ſæpe.Item Hermes,Si uir ſcierit vxorem ſuam deliquiſſe,& non egerit pęnitentiam mulier,ſed permanet in fornicatione ſua]: & uiuit

cum

cum illa uir, reus erit & particeps peccati eius. Quòd ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & uoluerit ad uirum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpe.

De illis qui ſe ante polluerunt per adulterium. F

Solet etiam quæri an ualeat duci in coniugium quæ prius eſt polluta per adulterium. De hoc Leo papa ait, Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adulterio. Item, Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdotum, quendam alterius uxorem ſtupro violaſſe: & inſuper mœchæ iuramentum dediſſe, quòd poſt legitimi mariti mortem ſi ſuperuiueret, duceret eam in uxorem: quod & factum eſt. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His aliiſque authoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui ſe prius adulterio maculauerunt. Sed contra Auguſtinus oſtendit dicens, Denique mortuo eo cum quo fuit uerum coniugium, fieri poteſt coniugium cum qua præceſſit adulterium. Idem, Poſſe fieri ſanè licitas nuptias ex perſonis illicitè coniunctis honeſto placito ſubſequente manifeſtum eſt.

32. q. 1. ca. Nullus. Ex conſilio Tiburienſ. Ibidem ca. Relatum. In lib. de nuptiis & conc. Aug. Ibidem ca. Denique et ca. ſequen.

Determinatio. G

Sed hæc vltima authoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas poſſe tranſire ad honeſtum placitum nuptiarum, ſi caſtitatem & fidem ſeruare uelint. Prima uero authoritas Auguſtini de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatæ ſunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret ſi ſuperuiueret. Qui verò hæc faciunt, aliis præmiſſis authoritatibus prohibentur copulari.

Ibidem.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE VALEAT VXOR SEPARARI *à viro, & econuerſo.*

Diſtinct. XXXVI. A

De impedimento conditionis quod reſpicit ſtatum legis humanæ. In concilio apud Vermeriã & habetur 29. q. 2. ca. Si quis ingenuam. Ibidem c. Si fœmina ingenua. Ibidem ca. Si quis lib.

NVNC de conditione videamus an ualeat coniugium diuidere. Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua poſſe nubere ſeruo: ſed ſi neſcitur eſſe ſeruilis conditionis, liberè poteſt dimitti cũ ſeruitus eius fuerit deprehenſa ſecundum illud, Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorẽ acceperit, & æſtimat quòd ingenua ſit: ſi ipſa fœmina fuerit poſtea in ſeruitutem deiecta, ſi eam a ſeruitute redimere poteſt, faciat: ſi nõ poteſt, ſi uoluerit aliam accipiat. Si uerò ancillam eam ſcierat & collaudauerat poſt, eam ut legitimam habeat. Item ex eodem, Si fœmina ingenua acceperit ſeruũ, ſciens quòd ſeruus eſſet, habeat, eum: quia omnes vnum patrem habemus in cælis, una lex erit viro & fœminæ. Cum dicitur ſciens illum ſeruum, datur intelligi, quòd ſi neſcierit illum ſeruum eſſe nõ cogitur manere cum ipſo. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta eſt. Si autem ſcierit vir

condi-

conditionem mulieris, vel econuerſo: non ualet eam dimittere. Vnde Zacharias papa, Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, ſi conſenſu amborum coniuncti ſunt, niſi ob fornicationem. De illis agit, quibus alterutrius conditio nota eſt, quando coniunguntur.

De copula ſerui & ancillæ diuerſorum dominorum. B

In concilio Cabilonenſi. ibidem c. Dictũ eſt. Mat. 19.

Quæritur etiam ſi ſeruus unius ancillam alterius acceperit, an ſit inter eos coniugium? De hoc etiam ita ſtatutum eſt. Dictum eſt nobis quòd quidam legitima ſeruorum matrimonia poteſtatiua quadam præſumptione dirimant: non attendentes illud, Quod deus coniunxit homo non ſeparet. Vnde nobis viſum eſt ut coniugia ſeruorum non dirimantur, etiam ſi diuerſos dominos habeant. ſed in in vno coniugio permanentes dominis ſeruiant ſuis. Et hoc in illis obſeruandum eſt vbi legalis coniunctio fuit, & per uoluntatem dominorum. Attende finem huius capituli, ubi videtur innui præter voluntatem dominorum inter ſeruum & ancillam non poſſe contrahi coniugium, vel ſi contrahitur non eſſe ratum, Quibusdam tamen videtur inter eos poſſe fieri coniugiũ dñis ignorantibus.

De uiro, qui ſe facit ſeruum vt dimittatur ab vxore. C

In Thibnrienſi concilio. ibid. c. Perlatum.

Illud etiam notandum quod ſi mulier virum liberum acceperit, & ille ut cauſam præſtet diſſidij ſe alicuius ſeruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugii in ſeruitutẽ redigi poterit. Vnde illud, Perlatum eſt ad ſãctam ſynodum, quòd quidam ingenuus ingenuam acceperit uxorem, & poſt filiorũ procreationem occaſione diuortij cuiuſdam ſeruum ſe fecerit. Vtrum & mulierem neceſſario tenere debeat: & ſi tenuerit, an illa etiam ſeruituti ſubiici debeat quæſitum eſt. Iudicatum eſt uxorem minime debere dimitti: non tamen ob Chriſti legem mulierem in ſeruitutem redigi, dum ille non ex conſenſu coniugis ſe ſeruum fecerit, quem liberum ipſa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

30. q. 2. parag. Sponſalia.

Hoc etiam ſciendum eſt quòd pueri ante 14 annos, & puellæ ante 12 annos ſecundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod ſi ante prædicta tempora copulam inierint, ſeparari poſſunt, quanuis voluntate & aſſenſu parentum iuncti fuerint. Qui vero in pueritia copulati poſt annos pubertatis nolunt ſe relinquere, ſed in cõiunctione permanere: iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt ſeparari. Item, ſponſalia ante ſeptennium contrahi non poſſunt: ſolo enim conſenſu contrahuntur, qui interuenire non poteſt, niſi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa execũti ſumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus cõiugium ſolui poteſt, nec tamen ſolui ſemper neceſſe eſt. Nunc de illis quæ perſonas illegitimas penitus faciunt, addendum eſt, & primum de ordine.

IN

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI CONIVGIVM:

Diſtinct. XXXVII. A

SVNT igitur quidam ordines,in quibus nullatenus poteſt cō trahi coniugium:& ſi interceſſerit copula, fit ad diuortium : vt ſacerdotium,diaconatus,& ſubdiaconatus. In aliis uero permittitur ſortiri coniugium,niſi religionis habitum ſumpſerint, vel continē tiæ votum fecerint. Vnde Leo papa, Clericos, lectores, oſtiarios, exorciſtas,acolytos,ſi extra votum & habitum inueniuntur,& con tinentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem eccleſia Romana permittit,non viduam vel repudiatam:quia deinceps nec ad ſubdiaconatum prouehi poterunt,nec laicus vxorem ſortitus,niſi virginem,vel bigamus ad clericatum.Item ex Carthaginenſi concilio,Placuit epiſcopos,presbyteros,diaconos, ſubdiaconos etiam ab vxoribus abſtinere:quod ſi non fecerint,etiam ab eccleſiaſtico, remoueantur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Itē Leo papa.Lex continentiæ eadem eſt miniſtris altaris, quæ epiſcopis & presbyteris:qui cum eſſent laici, uel lectores, licitè uxores ducere potuerunt, ſed cum ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit eis non licere quod prius licuit. Item in ſexta ſynodo. Si quis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem ſubdiaconatus faciat. Item Calixtus papa,Presbyteris,diaconis,ſubdiaconis,monachis, concubinas habere ſeu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, & perſonas ad pœnitentiam debere redigi,iuxta ſanctorum canonum definitionem iudicamus. Item Greg. Nullum facere ſubdiaconum epiſcopi præſumant, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit, quia nullus debet ad miniſterium altaris accedere, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

De impedimentis quę omnino faciunt illegitimū matrimoniū cum trahendum eum omni propter eccleſiaſticā inſtitutionē diſt.32.c. Seriatim. Ex Carthaginenſi concil.ibid.ca. Placuit. Diſt.31.c Lex continentiæ. Diſt. 38.c.Si quis. 28.q. 2. quaſi per to.Presb. Diſt.28.c. Nullum. Innocentius papa. 2. di.28. cap. Decernimus. 33. q.2.ca. Interfectores. 33.q. 2.c. Quicunq; propriam. De impedimentis quę

De interfectoribus ſuarum coniugum. B

His adijciendum eſt de occiſoribus ſuarum coniugum: de quibus Nicolaus papa ſcribit Radulpino Bituricenſi archiepiſcopo: Interfectores ſuarum coniugum ſine iudicio,(cum non addis adulterarum,vel aliquid huiuſmodi)quid aliud habendi ſunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pęnitentiam redigendi:quibus penitus denegatur coniugium.Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiuſmodi vxores ſuas interficere: ſed eccleſiaſtica diſciplina ſpirituali gladio, non materiali criminoſos ferire iubet. vnde idem Nicolaus, inter hæc veſtra ſanctitas addere ſtuduit:ſi cuius vxor adulterium perpetrauerit,vtrum marito eius ſecundum mundanam legem interficere liceat? Sed ſancta Dei eccleſia nunquam mundanis conſtringitur legibus,gladium non habet

bet niſi ſpiritualem. item Pius papa, Quicunque propriam vxorē abſque lege & ſine cauſa interfecerit, aliamq; duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam:& ſi contumax extiterit, anathematizetur uſquequo conſentiat.

omnino faciunt illegitimum matrimonium contrahendum, cum omni propter propriam obligationem.

DE VOTO.

Diſtinct. XXXVIII. A

NVNC de voto inſpiciamus. Votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ: quæ deo, & de his, quæ dei ſunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & uota ſtultorum, quæ frangenda ſunt.

De votorum differentijs. B

Sciendum vero quòd votorum aliud eſt commune, aliud ſingulare. Commune, vt illud quod in baptiſmo omnes faciunt, cũ ſpondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cum aliquis ſponte promittit ſeruare virginitatem, & continentiã, vel aliquid huiuſmodi. item ſingulare votum aliud eſt priuatum, aliud ſolemne. Priuatum eſt in abſcondito factum: Solenne vero in conſpectu eccleſiæ factum. item priuatum votum ſi violetur, peccatum eſt mortale: Solenne uero uiolare peccatum & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non ſeparentur: quia probari non poteſt quod occultè factum eſt. Qui verò ſolenniter uouent, nullatenus coniugiũ inire queũt: quibus non ſolum nubere, ſed & velle damnabile eſt. Vnde Augu. In coniugali vinculo ſi pudicitia ſeruatur, damnatio non timetur: ſed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam nõ ſolum capeſcere nuptias: ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle dãnabile eſt. Auguſtinus, Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, non solum nubere, ſed etiam uelle damnabile eſt. Quod Apoſtolus oſtendit Timotheo ſcribens, Adoleſcentiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere uolunt, id eſt, cum poſt uotum continentiæ in delitis egerint vitam, non dico nubũt, ſed nubere uolunt in Chriſto, quaſi tunc non ſit peccatũ: ſed quòd ſit oſtendit, ſubdens: Habentes damnationem: & quare, ſubdit: quia primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen volẽdo: vt uoluntatem quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam ſiue ſequantur nuptiæ, ſiue non. Damnatur enim propoſiti fraus: damnantur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerũt, id eſt, votum uel in uoto uiolato fidem quam in baptiſmo profeſſæ ſunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, conſtat ſi eã effectui mancipauerint, reuocandum id eſſe in irritum, eaſq; arcendas redire ad propoſitum. Vnde Gregorius, Viduas a propoſito recedentes

Ad Iulianum de ſancta viduitate, & allegatur. 27. q. 1. Nuptiarum bonũ. Alias Hier. & habetur. diſt. 27. ca. vouentibus 1. Tim. 5.

Ad Boniſac. & habetur. 27.

tedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſuluiſti credo te noſſe a Sancto Paulo, niſi conuertantur, olim eſſe damnatas: quas & nos apoſtolica authoritate damnandas,& a cõmunione fidelium atque a limitibus eccleſię arcendas fore cenſemus, vſquequo obediant epiſcopis ſuis,& ad bonum quod cœperunt, inuitę aut voluntarię reuertantur. *q. 1. c. viduas a propoſito.*

De virginibus non velatis. C

De virginibus autem non velatis,ſi deuiauerint,a prædeceſſore noſtro Innocentio Papa tale decretum habemus.Hę quæ necdum ſacro velamine tectæ,tamẽ in propoſitio virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen ſi nupſerint aliquo tempore, his agenda pœnitentia eſt: quia ſponſio earum a domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolui:quanto magis iſta pollicitatio quam cũ Deo pepigerunt,ſolui ſine vindicta non poterit? Item,Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitẽtia puniuntur, & a cœtu fidelium vſq; ad ſatisfactionem excluduntur: quanto magis viduæ, quæ perfectioris ætatis,& maturioris conſilij exiſtunt,& habitum religionis aſſumpſerunt.& deinde apoſtatauerunt, atque ad priorem vomitum ſunt reuerſæ: a nobis & ab omnibus fidelibus, a limitibus eccleſiæ, & a cœtu fideliũ vſq; ad ſatisfactionẽ ſunt elimi nandæ,& carceribus tradendę. Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ aſtrictas,ſiue fuerint velatæ ſiue nõ,nullatenus coniugium ſortiri poſſe.Quod itidẽ de omnibus intelligendũ eſt, qui continentiam vouerunt.Quod enim ante erat licitum,poſt votum fit illicitum. Non eſt igitur prætermittendum quod Innocentius Papa de viduis & puellis decreuit, quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, ſi poſtea publice nupſerint, non eas admittendas eſſe ad pœnitentiam,niſi hi quibus ſe iunxerant,de mundo receſſerint.Si enim de omnibus hæc ratio cuſtoditur, vt quæcunq; viuente viro altari nupſerit,adultera habetur,nec ei agendæ pœnitentiæ licẽtia conceditur,niſi vnus de illis fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda eſt, quę ante ſe immortali ſponſo coniunxerat, & poſt hoc ad humanas nuptias tranſmigrauit:Attendite ꝙ non ſolũ coniugium talibus negare videtur,ſed etiã locum pœnitentiæ.Sed nõ ita intelligendũ eſt,vt aliquando excludantur a pœnitẽtia,quæ digne pœnitentiã agere volunt:ſed illæ non ſunt admittendæ ad pœnitentiã,quæ ob inceſtus copula diſcedere noluerint,quia poſt religionis propoſitum non poteſt Deo reconciliari per pœnitentiã, quæ ad habitum ſuæ profeſſionis redire neglexerit. Tunc enim ille qui ſe coniunxerat ei,defunctus erit,cum ab eius illicitis amplexibus hæc penitus receſſerit.Cum ergo dicitur eas non eſſe admittendas ad pœnitentiam,niſi hi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint,ſubaudiendum eſt eis.Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cum ab eorũ concupiſcentia iſtæ ſe alienãt, quem ſenſum ſimilitudo ſubdita declarat & confirmat.

27. 2. c. Hæc vero.

Ibidem. c. Quæ Chriſto.

OO Quòd

Quòd grande malum ſit adulterium. D

32.q.6.ca. *Quid in omnibus.* Cum vir & mulier legitime coniuncti ſunt, conſtat alterum altero viuente ad aliam non poſſe tranſire copulam alioquin adulterium cōmittitur, de quo Clemens papa ait, Quid in omnibus peccantis adulterio eſt grauius? Secundum namq; in pœnis tenet locum, quem primum illi habent qui aberrant a Deo. Grauiſſime ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij, ſed cunctis his grauius inceſtuoſi, quos omnes tranſcendunt contra naturam delinquentes. *De adult. coniugijs. & habetur 32.q.7.ca. adulterij malum.* Vnde Aug. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab inceſtu. Peius enim eſt cum matre, quàm cum aliena vxore dormire, ſed horum omnium peſſimum eſt, quod contra naturam fit, vt ſi vir membro mulieris non ad hoc conceſſo vtatur, hoc execrabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius fit in uxore.

De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt. E

Hic quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros ſuos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquàm liberandos, in aliorum coniugia tranſierunt, ſi illi qui putabantur perijſſe remeauerint, vtrum eis reddi debeant, & an ſecundi fornicati ſint, & ipſæ reæ adulterij. *32.q.1.ca. Cum per bellicam.* De hoc Leo Papa, ſic ait, Neceſſe eſt vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis his ſinæ hoſtilitas intulit, cuique id legitime reformetur quod intulit, procurandumq; eſt, vt recipiat quiſq; quod propriū eſt. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quaſi alieni iuris peruaſor habeatur, qui perſonam eius mariti qui iam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatem ducti ſunt pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt, & tamen plenæ iuſtitiæ eſt, ut eiſdem reuerſis reformentur. Ideoq; ſi viri poſt longam captiuitatem reuerſi, ita in dilectione ſuarum coniugium perſeuerant, vt eas cupiant in ſuum redire cōſortium, dimittendum eſt, & inculpabile iudicandum quod neceſsitas intulit, & reſtituendum quod fides poſcit. Sinautem aliquæ mulieres ita virorū poſteriorū amore ſunt captæ, vt malint his cohærere quàm ad legitimum tranſire conſortium, merito ſunt notandæ, ita vt ecccleſiaſtica communione priuentur, quæ de re excuſabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in ſuum couiugia ſtatum, quia ſicut mulieres quæ ad viros ſuos reuerti noluerint, impiæ ſunt habendæ, ita illæ quæ redeunt, merito ſunt laudandæ. Et his oſtenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptum, per ignorantiam, aliquam excuſationem habere de peccato, & tantum primam copulam eſſe legitimam, non ſecundā: *Hugo. 4. ſen. cap. 4.* veniam tamen habere, ſi careat opprobrio malæ voluntatis. Sed ſi quis relicta in patria ſua vxorem in longinquam abiens regionē aliam ducat vxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, aſſerēs ſe aliam habuiſſe quæ viuit, nec eccleſia permittat, quæ quod ille aſſerit ignorat, quæritur an in hac ſecunda copula ſit coniugium, Sane dici poteſt non eſſe coniugium, & mulierem de cri- *Hoc hodie 1. Cor. 7. & habetur 28. quaeſt.*

mine

mine excuſari quo ad pr mam redire volens nec volens, cogitur eccleſiæ diſciplina hanc tenere, incipit excuſari per obedieutiam & timorem, de hoc quod poſcenti mulieri debitum reddit, a qua ipſe nũquã poſcere debet, & ſic de aliis huiuſmodi ſentiendũ eſt.

DE DISPARI CVLTV.

Diſtinct. XXXIX. A

POST hæc de diſpari cultu videndum eſt, hæc eſt enim vna de cauſis, quibus perſonę illegitimę fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Chriſtiano cum Gentili vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri teſtamento prohibitum eſt fideles viros infideles ducere vxores, domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filijs tuis, nec traducant eos poſt Deos ſuos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorum coniugia cũ alienigenis initia Eſdras ſeparauit. Hoc idem etiam in nouo teſtamento ſeruatur. Vude Aug. Ne nubat fœmina, niſi ſuæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apoſtolus, vtrunq; pręcipit teſtamentum. Item Ambr. Caue Chriſtiane Gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne Gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id eſt, hæreticam, & omnem alienam a fide tua, vxorem accerſas tibi. Item, Si quis Iudææ, ſiue Chriſtiana Iudæo, ſiue Iudęa Chriſtiano carnali conſortio miſceatur, quicunque tantum nefas admiſerit, a Chriſtiano cœtu protinus ſegregetur. Ex his alijsq; pluribus teſtimonijs apparet non poſſe cõtrahi coniugiũ ab his qui ſunt diuerſæ religionis & fidei.

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium. B

Huic autem videtur obuiare quod Apoſtolus ait de imparibus coniugijs. Ego dico, non dominus. Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo non dimittat illam: & ſi qua mulier, &c. Sed aliud hoc eſſe, aliud illud, euidenter oſtendit Aug. Ibi enim agitur de illis coniugij fidelium & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in diſpari religione & fide manentibus. Apoſtolus vero agit de illis, qui vnius eiuſdemq; infidelitatis fuerunt, quã do coniũcti ſunt. Sed cum veniſſet euangeliũ, alter ſine altera credidit. Intelligis ne quid dicã? Attende vt rem ipſam diligentius explanẽ. Ecce coniuges duo vnius infidelitatis fuerũt quando cõiuncti ſunt: nulla de his quæſtio eſt q̃ pertineat ad illud præceptũ veteris & noui Teſt quo prohibetur fidelis cũ infideli copulare cõiugiũ. Iã ſunt cõiuges, & ambo adhuc ſunt infideles. Tales ſunt adhuc quales cõiuncti ſunt. Venitq; euãgelij prædicator, credidit eorum vnus vel vna, ſed ita vt infidelis cum fideli habitare conſentiat, non iubet dominus vt fidelis infidelem dimittat taliter coniunctũ. Nec Apoſtolus iubet vt non dimittat, ſed cõſulit vt ſi quis aliter agat, non ſit tranſgreſſor, ſicut & de virginibus conſulit.

non tenentur, imo nõ debẽt eccleſiæ obedire. De impedimentis quæ faciunt omnino illegitimum ad contrahendum matrimoniũ cum quodã, & cum quodam non, quod venit ex cultus diſparitate. Exo. 24. Deut. 7. Eſdræ 10. li. de adul. con. c. 21. et habetur 28 q. 1. c. Sic enim ad fi. Exod. 34. 1. Cor. 7. In li. de patriarchis. & ponitur 28. q. 1. c. Caue. Ex concilio Vrbanenſi, & habetur. 28 q. 1. ca. Si quis Iudææ. 1. Cor. 7. Li. & cap. iiſdem, & habetur 28. q. 1. ca. ſic enim ad fi. Au. ibi: lib. 1. c. 17

2.c. in nu. illud. Aug. ad Pollentium. Monet autem quod eſt lucrandi occaſio, cum poſſit licite relinquere,ſed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitū eſt, quando permittitur quidem,ſed ipſius vſus aliis affert impedimentum ſalutis: ſicut diſceſsio fidelis ab infideli, quam non prohibet dominus,quia coram illo non eſt iniuſta: ſed Apoſtolus ne fiat conſilio charitatis ſuadet,vt nemo in ea re iuſsionis neceſsitate teneatur,ſed conſilij voluntate libere faciat. Ex his mõſtratur inter infideles coniugium eſſe: & conſilium Apoſtoli non obuiare præcepto domini,quo iubet fidelem non iungi infideli,& ſi cõiuncti fuerint ſeparari. Legitur enim quòd Eſdras propheta,imo dominus ꝑ eum iuſſit Iſraelitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad Deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Recte hoc præcepit: quia per Moyſen iuſſerat dominus ne quis vxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerat domino prohibẽte,domino iubente dimiſerunt: quia vt ait Ambroſius,Non eſt putandum matrimonium, quod extra decretum Dei factum eſt: ſed cum cognoſcitur,emendandum:vt quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Auguſtinus, Cum cœpiſſet gentibus euangeliū prædicari,iam coniunctos gentiles gentilibus comperit coniugibus: ex quibus ſi non ambo crederent,ſed vnus vel vna, & infidelis cū fideli conſentiret habitare, nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo non prohiberi, quia iuſtitia permittit a fornicante diſcedere. Et infidelis hominis fornicatio eſt maior in corde, nec vera eius pudicitia cū coniuge dici poteſt: quia omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt,quanuis veram fidelis habeat pudicitiam,etiam cum infideli coniuge,quæ non habet veram. Ideo autem nec iuberi, quia nec contra iuſsionem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitū ergo erat per iuſtitiā fideli infidelem dimittere: ſed licitum non erat faciendū propter liberam beneuolentiam. Euidenter apparet & inter infideles coniugiū eſſe, & Apoſtolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt,& poſt alter ad fidem conuerſus eſt:cum quo etiam infidelis habitare conſenſit, & hunc non dimittere fideli conſulit Apoſtolus:quia forte per fidelem ſaluabitur infidelis.

1.Cor.7. 1.Eſdr. 10 Aug.lib.de adul.con in 1.cap.18. Amb.28. q.1.ca.iuſſit Eſdr. Aug.lib.& ca.iiſdem & habetur 28.q.1.ca. Sic enim ne que. Mat. 19. Non eſt vera pudicitia fidelis cum infideli. & habetur 28.q.1 in princi. Rom.14.

De fornicatione ſpirituali,ob quam poteſt dimitti coniux. C

Poteſt tamē dici licite dimittere: quia in infideli eſt fornicatio, ſi non corporis,tamen mentis. Cauſam enim fornicationis dominus excepit. Fornicationem vero generalem & vniuerſalem intelligere cogimur,non modo ſcilicet corporalem,ſed & ſpiritualem: de qua Auguſtinus ait, Idololatria & quælibet noxia ſuperſtitio fornicatio eſt. Dominus autem permiſit ex cauſa fornicationis vxorem dimitti,ſed non iuſſit:& ſic dedit Apoſtolo locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: poteſt tamen licite dimittere. Si enim fornicatio carnis deteſtanda eſt in coniuge,quāto magis fornicatio mentis,id eſt,infidelitas?

in gloſ.1. Corin.7. Si quis. Mat.5. & 19.in ſer. domini in monte.& habetur. 28.q.1.ca. Idololatria.

Pro

Pro quibus vitiis poſsit dimitti. D

27. q. 1. c. ideo ibidem vbi ſupra

Si autem quæris, An propter aliud vitium niſi propter infidelitatem vel idolatriam posſit dimitti: Attende quid Auguſtinus ait: Si infidelitas fornicatio eſt, & idolatria infidelitas, & auaritia idololatria: non eſt dubitandum & auaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt a fornicationis genere ſeparare, ſi auaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiſcentias non tantum quæ in ſtupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, ſed ob quaſlibet quæ animam a lege Dei aberrare faciũt & pernicioſe corrumpi, posſit ſine crimine & vir vxorem ſuam dimittere, & vxor virum. Item Rectisſime dimittitur, ſi viro ſuo dicat, Non ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel niſi ſolita lenocinia exerceas, aut ſi quid aliud facinoroſum vel flagitioſum a viro ſuo expetat. Tunc ille, ſi veraciter pœnitens eſt, habetque fidem per dilectionem operantem, membrum quod eum ſcandalizat ampitabit. Ex his apparet quòd non ſolum infidelitas, ſed etiam quælibet concupiſcentia, quæ pernicioſe turpiterque corrumpit, fornicatio ſpiritualis eſt, per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere poteſt. Conſulit tamen Apoſtolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec a Deo reuocare.

Aug. de fide & operibus & habetur. 28. q. 1. c. ſi vxor legitima.
Mat. vlt.
1. Cor. 7.

Si fideli liceat aliam ducere infideli diſcedente vel dimiſſa. E

Hic quæritur, ſi fidelis dimittat infidelem, vel infidelis a fideli diſcedat, an liceat fideli aliam ducere. Videtur authoritas teſtari, quòd illa viuente alteram ducere non valeat. Ambr. enim verba Apoſtoli exponens ait, Alioquin ſi diſceditis ad inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copularis, adulteri eſtis: & filij veſtri qui de hac copula naſcuntur, immundi, id eſt, ſpurij ſunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptiſmum, viuente illa poſt baptiſmum alteram habere non poteſt. Crimina enim in baptiſmo ſoluuntur, non coniugia.

in cõ. circa 7. c. prioris ad Cori. & 28. q. 2. quaſi per totum tractatur hæc quæſtio.

Quæ præmiſsis contraria videntur. F

Sed contra Ambr. teſtatur, Si infidelis (dicit Apoſtolus) diſcedit, diſcedat. Non enim eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi: quia non debetur reuerentia coniugij ei qui horret autorem coniugij. Non eſt enim ratum matrimonium, quod ſine deuotione Dei eſt: & ideo nõ eſt peccatum ei qui dimittitur propter Deum, ſi alij ſe copulauerit. Cõtumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, ne accuſetur alij copulatus. Infidelis autem diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium, nec eſt ſeruanda ei fides coniugij, qui ideo receſſit, nec audiret Chriſtum eſſe Deum Chriſtianorum coniugiorum. Si vero ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium.

Ex concil. Meld. & 28. q. 2. Si quis. Ad Hilarium, & habetur 28. q. 5. in glo. 1. Co. 7. Non eſt enim.

Determinatio. G

Attende hæc prædictis contraria poſſe videri, ita vt ſibi Ambr. contradicere videatur. Sed diſtinguendum eſt hic aliud eſſe dimit

tere volentem cohabitare, aliud dimitti propter deum ab illo qui horret nomen Chriſti. Ibi lex beneuolentiæ non ſeruatur, hic veritas cuſtoditur. Et ideo cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet, Diſcedentem verò ſequi
28.q.2. non oportet:& ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non eſt intelligendum, niſi de his qui in infidelitate ſibi copulati ſunt. Sed ſi ad fidem vterque conuerſus eſt, vel ſi vterque fidelis matrimonio cõiunctus eſt, & poſt alter eorum à fide diſceſſerit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimiſſus diſcedentem non comitabitur. nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratũ coniugium, quod non poteſt diſſolui.

Quidam dicunt coniugium non eſſe inter infideles, & quare. H

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles aſſerunt non eſſe coniugium: quia nec rata, nec legitima eſt eorũ copula. Rata nõ eſt, quia ſolui poteſt: nec legitima, quia Apoſtol. ait, Omnis quod non eſt ex fide, & ideo peccatum eſt. Eorum autem coniunctio non eſt ex fide, & ideo peccatum eſt. Non eſt ergo coniugium: quia nullũ coniugiũ peccatũ eſt. Aug. et dicit, quia non eſt vera pudicitia infidelis cũ fideli. Sed vera negatur eſſe pudicitia: nõ ꝙ infideliũ coniugium non ſit verũ, ſed quia non habet illud triplex bonum, quod excuſat coitum & meretur præmiũ. Item illud Apoſt. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: non ita intelligendũ eſt, vt quicquid fit ab ſinfidelibus peccatum ſit: ſed omne quod fit contra fidem ſi. conſcientiam, male fit, & ad gehennam ædificat. Vel in omni eo quòd in fidelis facit, peccat: non quia illud facit, ſed quia non eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitum finem.

Hic locus quaſi de verbo ad verbum habetur 28. q.1. in pri. Rom. 14. 28.q.1. in para. His itaque.

Quòd legitimum ſit coniugium infidelium, ſed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis quæ eſt inter infideles, coniugium eſt legitimum, ſed non ratum. Legitimũ, quia eſt inter legitimas perſonas: ſed non ratũ, quia ſine fide. Coniugium verò fideliũ eſt legitimum, & ratum, ſi tamen legitimæ ſunt perſonæ. Quòd autem legitima ſit infidelium coniunctio, Aug. teſtatur dicens, Vxor legitima ſocietate coniuncta ſine vlla culpa relinquitur, ſi cum viro Chriſtiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, quòd infideli ad fidem conuerſo Apoſtolus conſulit infidelem non dimittere, quod non faceret, ſi non eſſet inter eos legitimum coniugium. Legitimum eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus, non contra iuſſionem domini contrahitur.

In li. de fide & operibus, & habetur. 28. q.1. cap. Vxor legitima. Hug. 4 ſen. c.9. 1. Cor.7.

De impedimentis quæ faciunt omnino illegitimum.

DE COGNATIONE CARNALI ET SPIRITVALI: ET PRIVS DE CARNALI.

Diſtinct. X L. A

NVNC ſupereſt de cognatione aliquid dicere. Eſt autem cognatio alia carnalis, alia ſpiritualis. Primum de carnali cognatione

ne & affinitate inſpiciamus. Cognati ergo vel affines in ſeptimo gradu, vel infra, copulari non debent. Vnde Gregorius, Progeniem ſuam vnumquenque vſque ad ſeptimum obſeruare decernimus generationem & quandiu ſe agnoſcunt affinitate propinquos vel cognatos ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod ſi fecerint, ſeparentur. Item Nicolaus papa, De conſanguinitate ſua nullus vxorem ducat vſque poſt generationem ſeptimam, vel quouſque parentela cognoſci poteſt. Item, Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis vſque ad ſeptimum gradum vxores ducat. His authoritatibus aliiſque pluribus conſanguineorum coniunctiones prohibentur vſque ad ſeptimum gradum.

ad contrahendũ matrimonium cũ quodã & cũ quodam non, quod veniſt ex ppĩquitate carnali, quæ eſt conſanguinitas. Gre. epiſ. Gallię 35. q. 3. ca. Progeniem ſuã. ibidẽ c. de conſanguinitate

De computatione graduum conſanguinitatis. B

Quomodo autem gradus conſanguinitatis computandi ſint, Iſidorus oſtendit ſic: Series conſanguinitatis ſex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod eſt frater & ſoror, ſit ipſe truncus. Illis ſeorſum ſeiunctis, ex radice illius trunci ſegrediuntur iſti ramuſculi, Nepos & neptis primus. Pronepos & proneptis, ſecundus. Abnepos & abneptis tertius. Adnepos & adneptis, quartus. Trinepos & trineptis, quintus. Trinepotis nepos & trineptis neptis ſextus. Attende ꝙ ſex gradus tantùm ponit Iſidor. quia truncum inter gradus non cõputat. Alij verò qui ſeptem gradus ponunt, truncũ inter gradus computant. Variè namq; computantur gradus conſanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu, filios in ſecundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium eſſe, cùm vna caro ſint pater & filius. Authoritates ergo quæ conſanguinitatis cautelam vſque in ſeptimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illi verò qui vſque ad ſextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit, vt eædem perſonæ ſecundum hanc diuerſitatem inueniantur in ſexto & ſeptimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit eſſe ſecundum gradum. Hoc modo computat Zacharias papa, inquiens, Parentelæ gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio ſumus, primumq; gradum efficimus. Rurſus, filius meus & fratris mei filius ſecunda generatio ſunt, & ſecundum gradum faciunt: atque ad hunc modũ cætera ſucceſſiones. Inter illos verò qui ſex computant gradus, & illos qui ſeptem computant gradus, nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas, quamuis in numero graduum varietas videatur. Vltima.n. generatio, ſi à fratribus ſumat initium numerandi, ſeptima inuenitur.

Ex concilio. Lugdunenſi. ibidẽ Nulli. li. 9. Etymolo. c. 3. & habetur. 35. q. 5 c. Series.

ibidem c. Parentelæ.

Quare ſex gradus computantur. C

Quare verò ſex computet Iſidorus, ipſe aperit dicens, conſanguinitas dum ſe paulatim propaginũ ordinibus dirimens vſq; ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas eſſe deſierit, tunc primum lex matrimonij vinculum eam recipiet, & quodam modo incipiet reuocare fugientẽ. Ideo autem vſq; ad ſextum generis gradũ conſanguinitas conſtituta eſt, vt ſicut ſex ætatibus mundi generatio

Iſid. lib. 9. Etymo. c. 6 & habetur 35. q. 4. c. i. Conſanguinitate.

ratio & hominis ſtatus finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his ſex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec ſucceſſio poteſt ampliùs prorogari. Secundum alios ſeptem gradus ideo computantur, ita vt poſt ſeptem gradus ſponſus ſponſæ iungatur: ſicut poſt hanc vitam, quæ ſeptem diebus agitur eccleſia Chriſto iungetur. His autem occurrit illud quod Gregorius Auguſtino Anglorum epiſcopo, à quo requiſitus fuerat quota generatione debeant copulari, reſcribit ſic: Quædam lex Romana permittit, vt ſiue fratris, vel ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Vnde neceſſe eſt, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter ſibi cõiungatur. Sed poſt multum temporis idem Gregorius à Felice Meſſinæ Siciliæ præſide, requiſitus vtrum Auguſtino ſcripſerit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non ſoluerentur, inter cætera talem reddidit rationem: Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum epiſcopo, ipſi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuendo auſteriora recederet, ſpecialiter & non generaliter me agnoſcas ſcripſiſſe. Nec ideo hæc eis ſcripſi, vt poſtquàm in fide fuerint ſolidati, ſi infrà propriam conſanguinitatem inuenti fuerint, non ſeparentur, aut infrà affinitatis lineam, id eſt, vſque ad ſeptimam generationem iungantur.

Quare ſeptem.

De diſpenſatione. Greg. erga Anglos. 35. q. 3. ca. Quædam lex Romana.

DE GRADIBVS AFFINITATIS.

Diſtinct. XLI. A

NVNC de affinitate videndum eſt, de qua Greg. ait, Porrò de affinitate, quam dicitis parentelam eſſe, quæ ad virum ex parte vxoris, ſeu quæ ex parte viri ad uxorem pertinet, manifeſta ratio eſt: quia ſi ſecundum diuinam ſententiam ego & vxor mea ſumus vna caro, profectò mihi & illi mea ſuaque parentela propinquitas vna efficitur. Quo circa ego & ſoror vxoris meæ in vno & primo gradu erimus: filius verò eius ſecundo gradu erit à me, neptis verò in tertio. Idque vtrinque in cæteris agendum eſt in ſucceſſionibus. Vxorem verò propinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipſius quoque gradus aliqua fœmina propriè propinquitatis ſit. Quod nimirum vxori meę de propinquitate viri ſui in cunctis cognationis gradibus cõuenit obſeruare. Qui verò alíorſum ſentiunt, Antichriſti ſunt. Item Iulius papa Aequaliter vir coniungatur conſanguineis proprijs, & conſanguineis vxoris. Item Iſidorus, Sanè conſanguinitas, quæ in proprio viro conſeruanda eſt etiam in vxoris parentela de lege nuptiarum cuſtodienda eſt: quia conſtat eos duos fuiſſe in carne vna. Ideoque communis eſt illis vtraque parentela. Item Iulius papa, Nullum in vtroque ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel vxoris, vſque in

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate, carnaſi aſ. quæ e. 35. finitas q. 5. c. Porrò de affinitate. 35 q. 3. c. æqualiter ibidem ca. Sane conſanguinitas ibi. c. Nullum.

in ſeptimum generationis gradum, vxorem ducere vel inceſti macula copulari: quia ſicut non licet cuiquam Christiano de ſua conſanguinitate, ſic nec de conſanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem. item Greg. De affinitate conſangninitatis per gradus cognationis placuit vſque ad ſeptimam generationē obſeruare. Nam & hæreditas rerum per legales inſtrumentorum definitiones ſancita, vſque ad ſeptimum gradum hæredum protendit ſucceſsionē. Non.n.eis ſuccederent, niſi de propagine cognationis deberetur. His authoritatibus inſinuatur & quę ſit affinitas, & vſque ad quem gradum ſit obſeruanda, ſcilicet vſque ad ſeptimum. *In concilio Melden. ibidem ca. de affinitate.*

Variæ traditiones de affinitate. B

Sed alij videntur concedere in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & quarta etiam ſi contractum fuerit non ſeparari. Ait enim Fabianus papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta ſi inuenti fuerint, non ſeparātur. In tertia verò propinquitate non licet vxorem alterius accipere poſt obitum eius. Aequaliter vir iungatur in matrimonio eis qui ſibi conſanguinei ſunt, & vxoris ſuæ conſanguineis, poſt mortem vxoris: Ecce hic conceditur, in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiam papa ait. Statutum eſt vt relictam patris vxoris ſuę, relictam fratris vxoris ſuę, relictam filij vxoris ſuæ, nemo ſibi in matrimonium ſumat: relictam vxorem cōſanguineorum vxoris ſuę vſq; in tertiam progeniem nemo in vxorem ſumat. In quarta verò & quinta ſi inuenti fuerint, non ſeparētur. Ecce quàm variè affinitatis obſeruatione loquuntur authores. Alij enim vſque ad ſeptimum gradum eam obſeruari ſanciunt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, iſti miſericordiæ diſpenſationem videntur proponere. Poteſt enim eccleſia diſpenſare in copula affiniū vſque ad tertium gradum: ſicut Greg. diſpenſauit in quarto gradu cōſanguinitatis. Illud autem non eſt prætereundum, quòd Gregorius Venerio epiſcopo ſcripſit, Sedem apoſtolicam cōſulere decreuiſti, ſi mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, ſi eo defuncto cognatio maneat, vel ſi ſub alio viro cognationis vocabula diſſoluantur, vel ſi ſuſceptæ ſoboles poſſint legitimè ad prioris viri cognationis tranſire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum poteſt propinquiùs uni pertinere, niſi pertineat alteri? Hoc minimè poſſe fieri credendum eſt. Porrò uno defuncto in ſuperſtite affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris ſoluere valet: ſed nec alterius coniunctionis ſoboles placet ad affinitatis prioris uiri conſortium tranſire. Si quis ergo ſacrilego & temerario auſu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel ſub altero affinitatis vocabula diſſipare, uel ſi ſuſceptas ſoboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè ſociari: hic negat dei verbum validum eſſe

ibidem c. De propinquis.

ibidem c. & hoc quoque.

35.q.10.c. Fraternitatis.

quod

Gene. 2. Mat. 19. quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hic prohibet, ſi mortuo primo viro vxor eius alij nupſerit, filios de ſecundo viro genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius papa ait, Si qua 35.q.10.c Si qua mulier. 1.c.2. mulier ad ſecundas nuptias tranſierit, & ex eis ſobolem genuerit, nullatenus poteſt ad conſortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obſeruandum eſt vſque ad ſeptimum generis gradum: ſed maximè vſque ad tertium & quartum, ſicut ſuprà poſitum eſt.

Si coniugium ſit inter eos, qui nota conſanguinitate diuiduntur. C

Et eſt ſciendum, quòd eccleſia infra prædictos gradus conſanguinitatis coniunctos ſeparat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conſpectu eccleſiæ, & poſtmodum probata cõſanguinitate eiuſdem iudicio ſeparati: quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit. Quibuſdam videtur non fuiſſe coniugium, quia non erat legitimæ perſonæ: ſed tamen de crimine excuſantur per ignorantiã, & quaſi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum eccleſiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuiſſe coniugium, licet non eſſent legitimæ perſonæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de perſonis agitur quarum teſtimonio conſanguineorum ſit dirimenda coniunctio. *Quibus perſonis teſtificãtibus ſint diuidẽda coniugi.* Vnde Vrbanus papa, Si duo viri vel tres conſanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipſi fortè confeſſi fuerint, coniugia diſſoluãtur. Si verò neutrum contigerit, epiſcopi eos per fidem Chriſti obteſtentur, quatenus palàm fateantur, ſi ſe recognoſcunt conſanguineos. Si ſe iudicio epiſcoporum ſegregauerint, alia matrimonia nõ *35.q.6. Si duo viri, idem Ricardo Ianuen. epiſcopo vbi ſup. c. Notificamus. Fabianus papa ibi. c. Conſanguinitatis.* prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accuſatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel ſi duo vel tres ex antiquioribus ianuenſibus, quibus hæc propinquitas eſt nota qui bonæ famę & veracis teſtimonij ſint, remoto amore, timore, precio, & omni malo ſtudio, prædicta firmauerint: ſine mora coniugia diſſoluantur. Conſanguineos verò extraneorum nullus accuſet, vel conſanguinitatem in ſynodo computet: ſed propinqui ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota ſit, epiſcopus canonicè perquirat: & ſi inuenta fuerit, ſeparentur. Ecce quibus accuſantibus vel teſtificantibus dirimenda ſit conſanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

Diſtinctio vtilis, quid ſit fornicatio. D

Hoc totum vſque ad par. Attendendum, ha Hic dicendum eſt, ꝙ aliud eſt in fornicatio, aliud ſtuprum, aliud adulterium, aliud inceſtus, aliud raptus. Fornicatio, licet ſi genus omnis illiciti coitus qui fit extra vxorem: tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprũ

propriè

proprie eſt virginum illicita defloratio. Adulterium eſt alieni thori violatio. vnde adulteriũ dicitur, quaſi alterius thori acceſſio. Inceſtus eſt cõſanguinearum, vel affinium abuſus. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis vel affinibus ſuis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter a domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, ſiue parentibus vis illata ſtiterit, hic morte mulctatur. Sed ſi ad eccleſiam cum rapta confugerit priuilegio eccleſiæ mortis impunitatem meretur. Addendum eſt etiam illud Alexandri, qui ait, Quod frater ſororve vxoris tuę cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & neceſſitate vulgaris appellationis potius quam vlla cognationis cauſa. Vxor enim fratris, fratriſſa potiùs, quam cognata vocatur. Mariti frater leuir dicitur. Duorum fratrum vxores ianitrices vocantur, quaſi eandam ianuam intrantes. Viri ſoror glos appellatur. Sororis autem vir nõ habet ſpeciale nomen, nec vxoris frater.

betur. 36. q. 1. Lex preteritorũ par. Sed nõ omnis. Quid ſit Fornicatio, Stuprũ. Adulterium inceſſus, et Raptus. 35 q. 5. cap. Quòd aũt frater.

DE SPIRITVALI COGNATIONE.

Diſtinct. XLII. A

De parentalium graduum famoſa quæſtione aliquid licet minus ſufficienter, diximus. Iam de ſpirituali cognatione addamus, quæ etiam perſonas impedit vt non ſint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem ſunt conſanguinitas, affinitas, & ſpiritualis germanitas. Conſanguinitas eſt inter eos, qui iunguntur ſecundum lineam generis. Affinitas inter eos qui genere quidem non ſunt coniuncti, ſed mediante genere ſunt ſociati, verbi gratias. Vxor filij fratris mei qui non eſt de genere meo, per ipſum qui eſt de genere meo, mihi affinis facta eſt, & ego illi. Spiritualis proximitas eſt inter compatrem & commatrem, & inter eos, quorum vnus alterum de ſacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Eſt etiam inter filios eiuſdem hominis carnales & ſpirituales.

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate ſpirituali.

Aug. ſen. 4 cap. 13.

Qui ſint filij ſpirituales. B

Spirituales filii ſunt, quos de ſacro fonte leuamus, vel in cathecizatione ſeu confirmatione tenemus. Filii etiam & filię ſpirituales eorum ſunt, qui trinæ merſionis vocabulo eos ſacro baptiſmate tingunt. Dicitur etiam ſpiritualis filia ſacerdotis, quæ ei peccata ſua confitetur. Vnde Symmachus papa omnes quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita noſtri ſpirituales ſunt filii: vt & ipſi quos vel nobis ſuſcipientibus, vel ſub trinæ merſionis vocabulo mergéribus, vnda baptiſmi regenerauit. Silueſter etiam admonet, vt ad ſuam filiã pœnitentialẽ nullus ſacerdos accedat: quia ſcriptum eſt, Omnes quos in pœnitẽtia accipimus, ita noſtri filij ſunt vt in baptiſmo ſuſcepti, quorũ omniũ flagitioſa eſt commixtio. Quòd autem cõpater & commater

30. q. 1. c. Ad limina. 30. q. 1. Omnes quos.

commatec

commater ſibi iungi nequeant, nec pater ſpiritualis]: nec mater fi-
liæ, vel filio ſpirituali, ex concilio maguntinenſi docetur. De eo
quod interrogaſti, ſi aliquis filiolam ſuam duxerit in vxorem, &
de eo qui concubuit cum matre ſpirituali, & de eo qui filium ſuum
baptizauit, & vxor eius eum de fonte ſuſcepit, hac cauſa vt diſſi-
dium fieret coniugij, ſi poſt in tali copula poſſunt permanere: ſic
reſpondendum eſt, ſi filiolam aut commatrem ſuam aliquis in con-
iugium duxerit, ſeparandos eſſe iudicamus, & graui pęnitentia ple
ctendos. Si uero coniuges legitimi, uel unus, uel ambo ex induſtria
hoc fecerint, vel filium ſuum de fonte ſuſceperint: ſi innupti mane
re uoluerint], bonum eſt: ſin autem grauis pœnitentia inſidiatori
iniungatur, & ſimul maneant: & ſi præuaricator coniugii ſuperui-
xerit, acerrima pęnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugii maneat.
Ex his apparet, quòd aliquis filiolam ſuam uel commatrem non
poteſt ſibi copulare nuptialiter: & ſi præſumptum fuerit, ſeparandi
ſunt. Qui autem legitime coniuncti ſunt, non ideo ſeparandi ſunt,
quia alter eorum inſidioſè filium de fonte leuauit. Quod etiam Ni
colaus confirmat dicens, Noſſe deſideras, utrum mulier quæ uiri
filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauerit, poſtmo-
dum poſſit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi poſſe
decernimus, quia ſecundum canones ſacros, niſi amborum conſen-
ſu nullius religionis obtentu debet coniux dimittere coniugem,
cum Apoſtolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: niſi forte ex
conſenſu ad tempus, &c. Item dictum eſt nobis quaſdam fœminas
deſidioſè, quaſdam uero fraudulenter ut a uiris ſuis ſeparentur,
proprios filios coram epiſcopis ad confirmandum tenuiſſe. Vnde
nos dignum duximus, ut ſi qua mulier filium ſuum deſidia aut ali-
qua fraude coram epiſcopo tenuerit ad confirmandum, propter fal
laciam uel fraudem, quandiu uiuat, pęnitentiam agat: tamen a uiro
ſuo non ſeparetur. Item Ioan. papa, Ad limina ſancti Petri homo
nomine Stephanus veniẽs, noſtro præſulatui innotuit, quòd filium
ſuum in extremo uitæ poſitum, necdum baptiſmi vnda lotum, ab-
ſentia ſacerdotum cogente baptizauit, cumq; propriis manibus ſu
ſcepit. Atque pro huiuſmodi negotio reuerentia tua præfatum ho-
minem a ſua coniuge iudicauit eſſe ſeparandum. Quod fieri nulla-
tenus debet, dicente ſcriptura: Quod deus coniunxit, homo non
ſeparet. Et dominus non dimittere uxorem, niſi cauſa fornicatio-
nis iubet. Et nos tanta authoritate freti dicimus non dimittendum
eſſe, & inculpabile iudicandum quod neceſſitas intulit. Nam bapti
zandi opus laicis fidelibus, ſi tamen neceſſe fuerit, liberè concedi-
tur. Vnde ſi ſupradictus homo filium morientem aſpiciens, ne ani-
mam perpetuo perire dimitteret, vnda baptiſmi lauit, ut eum de
poteſtate mortis eriperet: bene feciſſe laudatur. Ideoq; ſuæ uxori
ſibi iam olim legitimè ſociatæ, impunè dum uixerit iudicamus ma
nere coniunctum: nec ob hoc ſeparari debere.]His aliiſq; pluribus
authoritatibus edocetur coniuges non ſeparandos, ſi poſt legiti-
mam

In concilio Maguntinenſi. 30. q. 1. c. De eo.

Ibidem c. Noſſe.

1. Cor. 7.

Ex concilio Cabilonenſi.

Ibidem c. Dictũ eſt.

Ibidem c. Ad limina.

Act. 19.

Mat. 5. & 19.

nam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

Quid præmiſſis obuiat. C

His autem obuiare videtur, quod Deus dedit papa ait, Peruenit ad nos Diaconus ſanctitatis veſtræ epiſtolam deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito ſabbato paſchali, pro magno po puli incurſu neſcientes filios ſuos, ſuſcepiſſent de lauacro. Cupis er go ſcire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vſum thori redire, vel non. Nos verò hac re mœſti, priorum inquiſiuimus dicta & inuenimus in archiuis, id eſt, in armariis apoſtolicæ ſedis iam talia contigiſſe in pluribus eccleſiis: quarum epiſcopis ab hac apoſtolica ſede volentibus ſcire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ ſancti patres Iulius papa, Inno. & Cæleſtinus cum epiſcoporum plurimorum conſenſu in Apoſtolorum principis eccleſia præſidentes, talia reſcripſerunt & confirmauerunt: vt nullo modo ſe in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunq; hac ratione ſuſceperūt natos: ſed ſepararēt ſe, ne ſuadente diabolo tale virum inualeſcat, Item, Si quis filiaſtrū vel filiaſtram ſuam ante epiſcopum tenuerit ad confirmationem, ſeparetur ab vxore ſua, & aliam nunquam accipiat. Hęc autem vel ad terrorem dicta ſunt, non quòd ita eſſet faciendum, ſed ne illud fieret ſummopere cauendum: vel de illis eſt intelligendum, qui prius filios ſuos viciſſim de fonte ſuſceperunt, quàm fierent coniuges, præmiſſis autem authoritatibus omnino conſentiendum eſt: vt ſiue proprium, ſiue tantum viri filium mulier de fonte ſuſceperit, non ideo à uiro ſeparetur: quod & de viro ſimiliter oportet intelligi.

Ibidem c. Peruenit. Ibidem. Si quis ad filiaſtrum.

De copula ſpiritualium, vel adoptiuorum, uel naturalium filiorum. D

Quòd autem ſpirituales vel adoptiui filii naturalibus copulari nequeant, Nicolaus papa teſtatur ita inquiens: ita diligere debet homo eum qui ſe ſuſcepit de ſacro fonte, ſicut patrem. Inter fratres & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio eſt: quæ dicēda non eſt conſanguinitas ſed habenda ſpiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non poſſe fieri legale coniugium, quia nec inter eos, qui natura, & eos qui adoptione filii ſunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio iungit: quanto potius a carnali inter ſe contubernio ceſſare oportet, quos per cæleſte ſacramentum regeneratio ſancti ſpiritus uincit.

Ad conſulta Burgarorū. 35. q. 5. c. Ita diligere.

Si filij ante compaternitatem uel poſt nati, valent coniungi. E

Hoc autem quidam volunt intelligere tantum de illis filiis quibus compatres facti ſunt. De aliis verò qui ante compaternitatem vel poſt geniti ſunt, concedunt quòd legitimè & licitè iungi poſſunt. Quibus videtur conſentire Vrbanus ſecundus dicens, Super quibus

De copula filiorū qui ante cōpa-

ternitatem vel poſt nati ſunt. Vbi ſupra ca. Super quibus. Ibidem c. poſt ſuſceptum.

quibus conſuluit nos tua dilectio, hoc videtur reſpondendum: ut & baptiſmus ſit, ſi inſtante neceſſitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: & quòd ſpiritualium parentum filii & filiæ ante vel poſt compaternitatem genitæ, poſſunt legitimè coniungi, præter illam perſonam, qua compatres effecti ſunt.

Paſchalis papa. F

Paſchalis vero ſecundus, poſt compaternitatem genitos copulari prohibet, ſcribens Egino epiſcopo: Poſt ſuſceptum filiū de fonte vel filiam ſpiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non poſſunt. Illud etiam notandū eſt, quod in Tiburienſi concilio legitur, Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum caſu in coniugium duxerit: maturiori ſeruato conſilio habeat, atque legitimo connubio honeſte operam det.

Ex Tiburi concilio. Ibidem c. illud etiā.

Si quis ducere poſſit duas commatres unam poſt alteram. G

Cōſtā. epo 30. q. 4. c Sciſcitatur Ex Tiburiens conc. Ibidem c. Qui ſpiritualem. Ibidem c. Poſt vxoris.

Solet etiam quæri, Si commatrem uxoris poſt eius obitum quis ducere valeat. De hoc Nicolaus papa ſic ſcribit. Sciſcitatur a nobis ſanctitas ueſtra, ſi quis duas commatres habere valeat vnam poſt alteram. In quo meminiſſe debes ſcriptum eſſe, Erunt duo in carne vna. Cum ergo conſtet quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, reſtat virum compatrem conſtitui mulieris, cuius aſſumpta vxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ non poſſe coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui ſpiritualem habet compatrem cuius filium de lauacro ſuſceperit, & uxor eius commater non eſt, licet ei defuncto compatre ſuo eius viduam ducere in vxorem: quos nulla generatio ſpiritualis ſecernit. Item ex epiſtola Paſchalis papæ. Poſt uxoris obitum, cum commatre uxoris coniugio copulari nulla ratio uel authoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem ſpiritus tranſitur. Sed ſciendum quòd authoritas Nicolai de illo agit, qui uxori ſuæ debitum reddidit, poſtquàm commater illius extitit. Aliæ uero authoritates de illo agunt, cuius uxor poſtquàm a uiro ſuo derelinquitur, illius commater efficitur, nec poſt compaternitatem a uiro ſuo cognoſcitur: uel de illo potius agunt, cuius uxor ante defungitur, quàm ab eo cognoſcatur.

Determinatio ibidem.

Si uir & uxor poſſint ſimul tenere puerum. H

Ibidem c. Quòd vxor.

Solet etiam quæri, Si uxor cum uiro ſimul debeat in baptiſmo ſuſcipere puerum. De hoc Vrbanus ait, Quod vxor cum marito in baptiſmo ſimul non debeat ſuſcipere puerum, nulla authoritate videtur vel reperitur prohibitum: ſed vt ipſa puritas ſpiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conſeruetur immunis, decreuimus vt vtrique ſimul ad hoc aſpirare non præſumant. Quia uero piaculare flagitium commiſit, qui duabus commatribus uelut ſororibus

ſororibus

roribus nup ſit, magna pœnitentia debet ei iniungi.

De ſecundis & tertiis nuptiis, & deinceps. I

Sciendum eſt etiam, quod non ſolum primæ uel ſecundæ nuptię
ſunt licitæ, ſed etiam tertiæ & quartæ non ſunt damnandæ. Vnde *32.q.1.ca.*
Aug. Secundas nuptias omnino licitas Apoſtolus concedit. De ter- *deus maſ-*
tiis autem & quartis, & de vltra pluribus nuptiis ſolent homines *culum.*
mouere quæſtionem. Sed quis audeat definire, quòd nec Apoſtolũ *&c. ſeq.*
video definiſſe? Ait enim, Si dormierit vir eius, cui uult nubat. Nón *1. Cor. 7.*
dicit, primus, uel ſecundus, vel tertius, vel quotuslibet: nec a no-
bis definiendũ eſt, quòd non definit Apoſt. Vnde vt breuiter reſpon
deã, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiã numeroſi
tatis auferre: nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere,
ut quoties voluerint nubant: nec ex meo corde præter ſcripturæ
authoritatẽ, quotaslibet nuptias damnare. Item teſtatur. Hier. Ego
nunc libera voce exclamo, nec damnari in eccleſia bigamam, imo *Ibidem c.*
nec trigamam: & ita licere quinto & ſexto, quemadmodum ſecun- *Aperiant*
do marito nubere. Apoſtolus tamen bigamos a ſacerdotali honore *q̃ſo, ad fin.*
excludit. Sed hoc non facit pro uitio bigamiæ imo pro ſacramenti *1. Tim. 3.*
virtute, vt ſi vna vnius, ſicut vnica unici. Illud tamen Cæſar, conci
lii videtur innuere bigamiam eſſe peccatum. Presbyterum, inquit, *Ibidem c.*
in nuptiis bigami prandere non conuenit: quia cum pœnitentia bi *De his qui*
gamus indigeat, quis erit presbyter qui talibus nuptiis poſſit præ-
bere conſenſum? Sed hoc de illo intelligi poteſt, qui primæ vxori
inſidiatus putatur deſiderio ſecundæ: vel pro ſignaculo ſacramen-
ti illud dicitur, quod in bigamo non ſeruatur. Ambroſius etiam di *Super epi.*
cit, quòd primæ nuptiæ tantum a domino ſunt inſtitutæ: ſecundæ *ad Corin.*
vero ſunt permiſſæ. Et primæ nuptiæ ſub benedictione dei celebrã
tur ſublimiter: ſecundæ uero etiã in præſenti carent gloria.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICII CONDITIONE.

Diſtinct. XLIIII. A

POSTREMO de conditione reſurrectionis, & modo reſur *De reſurre*
gentium, necnon & de die iudicii & miſericordiæ qualitate breui- *ctione ſecũ*
ter diſſerendum eſt. Omnibus quæſtionibus quæ de hac re moueri *dum id*
ſolent, ſatisfacere non ualeo: reſurrecturam tamen carnem omniũ *quod eſt.*
quicunque nati ſunt atque naſcentur, & mortui ſunt & morien- *Augu. in*
tur, nullatenus ambigere debet Chriſtianus. Ait enim Eſaias, Re- *Ench.*
ſurgent mortui, & reſurgent qui erunt in ſepulchris. Et Apo *Eſa. 26.*
ſto. Nolumus autem vos igno. fra. de dor. ut non con. ſicut & *1. Teſ. 4.*
cæteri qui ſpẽ non habent, ſcilicet reſurrectionis. Si enim credi-
mus qđ Ieſus mortuus eſt & reſurrexit: ita & deus eos qui dormie
rũt per Ieſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis di. in ver. do. quia

nos

nos qui vi. qui re. ſu. non præ. eos qui dor. Quoniam ipſe do. in. iuſ- ſu & in vo. ar. & in tu. dei deſcen. de cæ. & mor. qui in Chriſto ſunt re. primi. Deinde nos qui vi. qui relin. ſi. ra. cum illis in nu. obui Chriſto in aera, & ſic ſemper cum domino erimus. His verbis & veritas reſurrectionis, & cauſa atque ordo reſurgentium præclariſ- ſime inſinuatur.

De uoce tubæ. B

Cauſa enim reſurrectionis mortuorum erit uox tubæ, quæ in ad uentu iudicibus ab omnibus audietur: & cuius virtute excitabun-
Pſal. 67. tur mortui, & de monumentis reſurgent. Vnde propheta, Dabit uo
Ioan. 5. ci ſuæ vocem virtutis, id eſt, effectum reſuſcitandi mortuos. Et Ioã nes euangeliſta ait, Venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii dei, & procedent qui bona fecerunt in re- ſurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudi- cij. Si verò quæritur, cuius vel qualis erit vox illa: Apoſtolus dicit, quòd erit archangeli, id eſt, ipſius Chriſti, qui eſt princeps archan- gelorum. Vel vox erit alicuius, vel plurium angelorum. Eademq;
1. Theſ. 4. dicitur tuba: quia erit manifeſta & nouiſſima, quia poſt eam non
1. Cor. 15. erit alia. Hæc tuba (vt ait Aug.) eſt clamor: de quo dicitur in euan-
De gratia gelio. Media nocte clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit: exite ob-
noui & ve uiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum ſignum intel
teris teſta. ligitur. Quod vox archangeli & tuba dei ab Apoſto. dicitur in euã
Mat. 25. gelio vox filii dei & clamor appellatur: quod ſignum mortui au-
1. The. 4. d dient & reſurgent.

De media nocte. C

Media autem nocte dicitur venturus, vt Augu. ait, non pro hora
Mat. 25. a temporis: ſed quia tunc veniet, cum non ſperatur. Media ergo no-
vbi ſupra cte, ſcilicet cum valde obſcurum erit, id eſt, occultum, veniet. Dies
de gratia enim domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. Poteſt tamen non incõ-
noui teſta. grue intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia vt ait Caſſiod.
1. The. 5. a Hoc tempore primogenita Aegypti percuſſa ſunt, quando etiam
Super octo ſponſus venturus eſt. Pluribus etiam locis conteſtantur authores,
uarium. quòd aduentus Chriſti dies dicitur domini, non pro qualitate tem
Exod. 12. poris, ſed rerum: quia tunc cogitationes & conſilia ſingulorum pa
Dani. 7. c tebunt. Vnde in Daniele, Vetuſtus dierum ſedit, & libri aperti ſũt
De liberis coram eo. Libri ſunt conſcientiæ ſingulorum, quæ tunc aperientur
qui tunc a- aliis. Et tunc implebitur. Nihil occultum quòd non reueletur. Ad-
perti erunt ueniente autem ſummo iudice, non ſolum aeris tenebræ illumina-
Mat. 10. c buntur, ſed abſcondita cordium manifeſtabuntur, Virtute ergo di-
1. Cor. 4. a uina fiet, ut cuique opera ſua bona uel mala cuncta in memoriam
Augu. de reuocentur: & mentis intuitu mira celeritate cernantur: ut accu-
ciui. dei li. ſet vel excuſet hominem conſcientia, eaq; teſte damnetur vel ſal-
20. c. 15. uetur.

De memoria electorum, ſi tunc præcedentia mala teneat. D

Hic quæritur, Vtrum electis tunc adſit memoria præcedentium malorum,

malorum,ſicut bonorum. Quædam authoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorũ, id eſt,peccatorum vel tormentorum. Ait enim Eſaias, Ego creo cælos nouos,& terram nouam:& non erunt in memoria priora,& nõ aſcendent ſuper cor, ſed gaudebitis in æternum. Item, Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & abſcõditæ ab oculis noſtris. Quę de futuro exponens Hieron.ait, Obliuionis tradentur priora mala:quia forſitan in futuro priſtinæ conuerſationis memoria omnino delebitur,ſuccedentibus bonis æternis:ne ſit pars malorũ prioris anguſtię memorari. Sed hæc & his ſimilia poſſunt accipi ſic,vt non excludant memoriam præcedentium malorum, ſed ex ea moleſtiam & læſionem amoueant. Nõ enim eorũm memoria ſanctos contriſtabit, vel eorum beatitudinem obfuſcabit, ſed gratiores Deo reddet. Vnde ſuper pſalmũ 88.ait,Greg. Quomodo in æternũ miſericordias domini canit;qui miſeriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo,ſi memoria reatus mentem tangit? Sed ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum meminimus ſine dolore: & inde amplius læti & grati ſumus. Ex his apparet, quòd ſi priorum malorum memoriam ſancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, ſed ad gratiarum actionem. Si vero quæritur,vtrũ peccata quæ fecerunt electi,prodeant tunc in noticiam omnium,ſicut mala damnandorum omnibus erunt nota. Non legi hoc expreſſum in ſcriptura. Vnde nõ irrationabiliter putari poteſt,peccata hic per pœnitentiam tecta,& deleta,illic etiam tegi alijs: alia vero cunctis propalari. — Eſa.65.c. — Ibidem. in glo. ſuper illum locũ. Eſa.

De his qui viui reperientur. E

Queri ſolet,Vtrum illi quos viuos inueniet Chriſtus,ſi nunquã omnino morituri ſint,an ipſo temporis puncto,quo rapientur obuiam Chriſto, ad immortalitatem mira celeritate ſint tranſituri. Non enim dicendum eſt, fieri non poſſe vt dum per aera in ſublime portentur,in illo ſpatio & moriantur & reuiuiſcant. Ad hunc autem ſenſum, quo exiſtimemus illos in paruo ſpatio & paſſuros mortem,& accepturos immortalitatem, Apoſtolus nos vrgere videtur,vbi dicit,Omnes in Chriſto viuificabimur. Et alibi: Quod ſeminas non viuificatur,niſi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile uideatur, illam multitudinem corporum in aere quodam modo ſeminari,atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiſcere, cum credamus in ictu oculi futuram reſurrectionem,& in membra ſine fine victura, tanta uelocitate rediturũ antiquiſſimorum cadauerum puluerem? Sed uellem de hi potius audire doctiores. Si ergo ſanctos qui reperientur Chriſto ueniente uiuente, eisq; obuiam rapientur,crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in uerbis Apoſtoli patiemur anguſtias,generaliter accipiens illud quod dictum eſt, Omnes quidem reſurgemus, ſcilicet tam boni quàm mali: ſed non omnes immutabimur, ſcilicet — Augu. de ciui. dei li. 20.c. 20. — 1.Co.15.c — Ibid. Au.

1.Co. 15.g 1.Theſſ.4. Super illud Quoniam Quoniam ipſe dominus.1.piſt. cap.4.

in ſolennitatem reſurrectionis. De hoc etiam Amb. ait, In ipſo raptu eorum qui viui reperientur, mors erit & reſurrectio vbi anima quaſi per ſororem egreſſa de corpore, eidem in momento reddatur. Contra vero ſcribens ad Marcellam Hieron. teſtari videtur, dicens quoſdam in fine ſeculi adueniente Chriſto non eſſe morituros, ſed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius ſit, non eſt humani iudicij definire.

Quomodo intelligitur Chriſtus iudex viuorum et mortuorum. F

Aug. in Enc. c. 55.

Hic autem adiiciendum eſt, dupliciter intelligi quòd dicitur Chriſtus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiũtur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui ante deceſſerant: vel viui vel mortui accipiuntur iuſti & iniuſti.

Quomodo omnes incorrupti reſurgent. G

Cumq; ex prædictis ſane credi valeat omnes reſurrecturos, credendum eſt etiam quòd omnes reſurgent incorrupti: non vtiq; impaſſibiles, quia reprobi mortem patientur æternam, ſed ſine diminutionem membrorum omnia humani corporis habituri mẽbra, nec tamen gloriæ ac ſpe impaſſibilitatis induentur.

DE AETATE ET STATVRA RESVRGENTIVM. Diſtinct. XLIIII. A

De reſurrectione quãtum ad modum ſiue quantũ ad qualitatem & quiddi tatem reſurgentiũ. Ephe. 4. c Haymo. in glo. ſuper illud Ephe. 4. Donec omnes occur. In lib. de ciui. dei li. 22. c. 14

SOLENT autem nonnulli percontari & quærere an in eadẽ ætate & ſtatura corporis omnes reſurrecturi ſint. Quidam putauerunt omnes reſurrecturos ſecundum menſuram ætatis & ſtaturæ Chriſti: ideo quia Apoſtol. ait, Donec occurramus omnes in virũ perfectum, in menſuram ætatis & plenitudinis Chriſti. Sed his verbis non eadem reſurgentibus aſſignatur ſtatura, ſed ætas: Omnes enim in eadem ætate reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cuiuſcunque ætatis mortui fuerint. Virum autem poſuit, non vt diſtingueret ſexum, ſed vt ſignificaret perfectionem viriũ quam tunc habebunt: ſed non omnes eandem ſtaturã corporis obtinebunt. Vnde Auguſtinus, Non ait in menſuram corporis vel ſtaturæ, ſed ætatis: quia vnuſquiſq; ſuam recipiet menſuram corporis, quam vel habuit in iuuentute, etiam ſi ſenex obijt: vel fuerat habiturus, ſi ante eſt defunctus. Aetas vero erit illa ad quam peruenit Chriſtus, ſcilicet iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim duorum annorum & trium menſium erat ætas Chriſti, in qua mortuus eſt, & reſurrexit. Non eſt autem fas dicere, quòd in reſurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hic, nec erat habiturũ diu viuẽdo: nec maiora corpora redignẽda sũt admodũ dominici corpocis. Periret n. multũ de illis corporibus, cũ nec periturus

Lucæ 21.

ſit capillus, vt ait dominus, Capillus de capite veſtro nõ peribit.

Quòd

Quòd reſurget quicquid fuit de ſubſtantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

Nunc enim perit de eo terrena materies, de qua mortaliũ creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur, in quoſlibet halitus auraſq; diffugiat, & in quacunque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunque etiã animalium vel hominum cibum carnemq; mutetur, illi animæ in puncto temporis redibit, quæ illam carnem primitus vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Ipſa ergo terrena materies quæ diſcedente anima fit cadauer, non ita in reſurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias rerum ſpecies vertuntur: quãuis ad corpus redeant vnde dilapſa ſunt, ad eaſdem quoque corporis partes vbi fuerunt, redire neceſſe ſit. Alioquin ſi capillus redit, quem tam crebra tonſura detraxit: ſi vnguibus, quos toties depreſſit exectio immoderata & indecens, cogitantibus reſurrectionem carnis, & ideo non credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodum ſi ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli igne liqueſceret, vel contereretur in puluere, vel confunderetur in maſſam: & eam vellet artifex rurſum ex illius materia & quantitatem reparare, nihil intereſſe ad eius integritatem, quę particula materiæ cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret. Ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro noſtra extiterat, eam mirabili celeritate reſtituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrũ capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quicquid eorũ perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat. Indecorũ quippe aliquid ibi non erit: ſed quicquid ibi futurum eſt, hoc decebit: quia nec futurum eſt, ſi non decebit.

Augu. in Enchi. cap. 88. ib:d. Augu. & Hug. l. b. 2. de ſacramẽtis. parte. 1 cap. 19.

Congrua ſimilitudo per exẽplũ ſtatuæ.

Idẽ Aug. Cap. 90.

Quòd ſancti ſine omni deformitate reſurgent. C

Hoc autem in corporibus ſanctorum intelligendum eſt, de quibus conſequentes adiungit, Reſurgent ergo ſanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta fœlicitas erit: propter quod & ſpiritualia dicta ſunt, cum proculdubio corpora ſunt futura, non ſpiritus. Ex his apparet quòd vna erit ætas omnium reſurgentium, ſcilicet iuuenilis: ſtatura vero diuerſa, ſcilicet quam quiſq; habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, ſi ante eſt defunctus. Nec de ſubſtantia de qua hominis caro creatur aliquid peribit: ſed omnium particularum ante diſperſarum collectione, redintegrabitur naturalis ſubſtantia corporis. Sanctorum quoque corpora ſine omni vitio fulgida ſicut ſol reſurgent, præciſis cunctis deformitatibus quas hic habuerunt.

Aug. in eodẽ c. 91.

Mat. 13. f

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates. D

De reprobis autem quæri ſolet, an cum deformitatibus hic habitis reſurgãt. Hoc autem Aug. nõ aſſerit, ſed dubiũ relinquit. ita in

In Ench. cap. 2. quiens, Quicunque ab illa perditionis maſſa quæ per Adam facta eſt, non liberantur per Chriſtum, reſurgunt quidem etiã ipſi vnuſquiſque cum ſua carne: ſed vt cum diabolo eiusq; angelis puniantur. Verum vero ipſi cum vitijs & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant, quęcunque in eis geſtarunt, inquirẽdo labore quid opus eſt? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & ſempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas his habuerunt, reproborum corpora. *Mat. 25.*

Quòd non conſumentur corpora quæ tunc ardebunt. B

De ciu. dei lib. 21. cap. 2. & 3. Si vero quęritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non conſumatur. Aug. varijs exemplis aſtruit, & ſempiternis ignibus ea ardere, & non conſumi illa combuſtione, ſicut animas cuius pręſentia corpus viuit, & dolorem pati poteſt, mori autem non poteſt. Hoc enim erit nunc corporibus damnandorum, quod nunc eſſe ſcimus in animis omnium.

Si dęmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam ſolet, An dæmones corporali igne ardeãt. Ad quod Aug. reſpondens ait, Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamẽ modis) etiam ſpiritus incorporeos poſſe pœna corporali ignis affligi, ſi ſpiritus hominum etiam incorporei, & nũc potuerũt inclu di corporalibus membris, & tunc poterunt corporum ſuorũ vinculis inſolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ ſtagnum ignis & ſulphuris dicta eſt, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora vel hominum, vel dęmonum: ſed ſolida hominum, aerea dęmonum. Vnus enim vtriſque ignis erit vt veritas ait, De quo igne ſi quæritur qualis vel vbi ſit, Aug. ſic reſpondet, Ignis ęternus cuiuſmodi ſit, & in qua mundi vel rerum parte futurus ſit hominem ſcire arbitror neminem, niſi forte cui ſpiritus diuinus oſtendit. *Super Gen. & de ciui. dei li. 21. cap. 10. Apoc. 19. Mat. 25. d De ciui. dei lib. 20. cap. 16. Qualis vel vbi ſit ille ignis.*

Si animæ ſine corporibus ſentiant ignem corporalem. G

Cum autem cõſtet animas igne materiali in corporibus cruciãdas, quæri ſolet, an interim ante reſurrectionem corporum animę defunctorum reproborum materiali igne crementur. De hoc Iulianus Toletanæ eccleſiæ epiſcopus, Gregorij dicta ſecutus, ita ſcri pſit: Si viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore: cur non poſt mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autẽ per ignem ſpiritum dicimus, vt in tormento ignis videndo atque ſentiendo puniatur. Quod autem non ſolum videndo, ſed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex euangelio colligitur, vbi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno ſepultus: cuius anima, quod in igne teneatur, inſinuat, cum Abrahã deprecatur, dicens, Mitte Lazarum, vt intingat ex di. ſ. in. a. vr. refr. l. m. quia cru. in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Pręcipue cum humanam animam corporis ſimilitudinem habere doceat Aug. ita inquiens, Profiteri animam *Dialo. 4. cap. 18. Ibid. paulo poſt. Luc. 16. f Super Geneſ. lib. 12.*

mam habere poſſe ſimilitudinem corporis & corporalium omnino membrorum quiſquis renuit, poteſt negare animam eſſe, quę in ſomnis videt vel ambulare ſe vel ſedere, vel huc atque illuc greſſu vel etiam volatu ferri, hoc ſine quadam ſimilitudine corporis non fit, proinde ſi hanc ſimilitudinem etiam apud inferos gerit non corporalem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur eſſe non corporalibus, ſed corporalium ſimilibus ſiue in requie, ſiue in doloribus. In Caſſiani etiam voluminibus legitur, quòd nō ſint ocioſę, neque nihil ſentiant cum diues ille in inferno ſe flamma cruciari clamet. Vnde probatur animas defunctorum non ſolum ſuis ſenſibus non priuari, ſed nec iſtis affectibus, ſcilicet ſpe, triſtitia, gaudio, ac metu carere: & ex his quæ ſibi in illo generali examine reſeruantur, eas quædam iam incipere prægustare. *cap. 33.*

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

Illud etiam inueſtigari oportet, ſi abortiui fœtus & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Aug. ita ait, Occurrit de arboribus fœtibus quæſtio, qui iam nati ſunt in vteris matrum, ſed non ita vt iā poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus: de his qui iā formati ſunt, tolerari poteſt vtcunque quod dicitur. Informes vero quis non procliuius perire arbitretur, ſicut ſemina quæ concepta non fuerunt? Scrupuloſe quidē inter doctores quæri ac diſputari poteſt, qn̄ incipit homo in vtero uiuere, an ſit quædā vita occulta, quę nondū motibus viuētis appareat. Negari. n. vixiſſe puerperia, quæ ideo mēbratim excecātur, vt eiiciantur ex vteris prægnantiū, ne matres etiā ſi mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo aūt incipit homo viuere, ex illo vtique iā mori pōt: mortuus uero ubicunq; illi potuit mors euenire, quō ad reſurrectionē non pertineat reperire nequeo. Neque. n. & mōſtra q̄ naſcuntur & viuunt, quantūlibet cito moriantur, aut reſurrectura negabūtur, aut ita reſurrectura credēda ſunt: ſed potius correcta eorū emēdataq; natura. Abſit. n. ut illū bimembrē, quē nuper natū in oriente fratres fideliſſimi qui eū viderūt retulerunt, & ſanctus. Hier. ſcriptum reliquit, ut unū hominem duplicē, ac non potius duos: & quod futurum erat, ſi gemini naſcerentur, reſurrecturos exiſtimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate mōſtra dicūtur, ad humanę naturæ figurā in reſurrectione reuocabuntur.

In Ench. cap. 85. Attende. ibi. c. 87.

De monſtris. ibid. cap. 87. De bimembri.

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS.

Diſtinct. XLV. A

PRAETERE A ſciendum eſt quòd omnes animæ (vt ait Augu.) cū de hoc ſeculo exierint, diuerſas habent receptiones: bonæ habent gaudiū, malæ vero tormēta. Sed cū facta fuerit reſurrectio, & bonorū gaudiū amplius erit, & malorū tormenta grauiora, quādo cū corpore torquebuntur. Ex his oſtenditur ꝙ maius erit gaudium *De ſtatu et conditione bonarū animarū poſt mortem.*

Super Ioanne trac. 49. & in glo. ſuper illud. 1. Theſ. 4. Deinde nos. De verbis Apoſtoli. In Enc. vbi ſupra cap. 19. & habetur. 22. q. 2. c. Tempus. Quibus proſint orationes & eleemoſynæ & ſacrificium & huiuſmodi Rom. 14. b

dium ſanctorum in reſurrectione & poſt quàm fuerit ante: & quòd diuerſa receptacula habebunt animæ ſanctorum. De quibus idem Auguſtinus ait, Tempus, quod inter hominis mortem & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut vnaquæq; digna eſt vel requie, vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne dum viueret.

De ſuffragijs defunctorum. B

Neque negandum eſt, vt ait Augu. defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium mediatori offertur, vel eleemoſynæ fiunt in eccleſia. Sed hæc eis tantùm proſunt, qui cùm viuerent, hæc ſibi vt poſtea poſſent prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta quicquam. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita tranſierit, adiuuari. Quo circa hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam quiſpiam grauari vel releuari. Nemo autem ſperet quod hic neglexit, cùm obierit apud deum promereri. Non ergo iſta quæ pro defunctis commendandis frequentat eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ qua dictũ eſt, Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſcilicet bona vel mala: quia etiam hoc meritum ſibi quiſq; cùm in corpore viueret comparauit, vt poſſint ei iſta prodeſſe. non enim omnibus proſunt. Et quare? Non niſi propter differentiam vitæ, quã quiſq; geſſit in corpore. Cùm ergo ſacrificia ſiue altaris, ſiue quaruncunq; aliarum eleemoſynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde malis ſunt propitiationes. Sed pro valde malis etſi nulla ſunt adiumenta: mortuorum, tamen qualeſcunq; viuorum cõſolationes ſunt. Quibus verò proſunt, vel ad hoc proſunt vt ſit plena remiſſio, vel certè vt tolerabilior ſit ipſa damnatio. Orationibus ergo ſanctæ eccleſiæ, & sacrificio ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorum ſpiritibus offeruntur, non eſt dubium mortuos adiuuari: vt cum eis miſericordiùs agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim a patribus traditum tota obſeruat eccleſia, vt pro eis qui in communione corporis & ſanguinis domini defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri cõmemoretur. Non eſt ergo ambigendum iſta prodeſſe defunctis: ſed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide operante per dilectionem, eiusq; ſacramentis, de corpore exierunt, fruſtra illis à ſuis huiuſmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic eſſent, pignore caruerunt, non miſericordiam ſibi theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquid boni operantur ſui: ſed eorum meritis præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Nam iſtam quiſque finiens vitam, niſi quod in ea meruerit, nõ

Aug. in ſermone de verbis. Apoſtoli & in gloſſ. ſuper illud. 1. Theſ. 4. ca. Nolumus vos. Gala. 1.

Roma. 2. a

poterit

poterit habere poſt eam. Ecce quibus & qualiter profunt illa quæ pro defunctis frequentat eccleſia. Mediocriter malis ſuffragantur ad pœnæ mitigationem? Mediocriter bonis ad plenam abſolutionem: qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes quorum eſt regnum cœlorum, quos ſibi fecerunt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta eſt perfectio, vt his adiutoriis non indigeant: quales ſunt Apoſtoli & Martyres. Vt enim ait Auguſtinus. Iniuria eſt pro Martyre orare in eccleſia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Mat. 5. a
Luca 6. c.
De verbis Apoſtoli ſer. 17.

De officijs ſepulturæ. C

De pompis verò exequiarum idem Augu. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia non adiutoria mortuorum. Quia ſi aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis vel nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: ſed multo clariores in conſpectu domini vlceroſo illi pauperi miniſterium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremiũ. Sit tamen cura mortuos ſepeliendi, & ſepulcra conſtruendi: quia hæc in ſcripturis ſanctis inter bona opera deputata ſunt: nec ſolùm in corporibus patriarcharum aliorumque ſanctorum, ſed etiam in ipſius domini corpore qui iſta fecerunt, laudati ſunt. Impleant igitur homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, ſcilicet oblationes, orationes, multo obſeruantius procurent.

Aug. in ſermone de verbis Apoſtoli & de ciui. dei, li. 1. ca. 12. & in li. de cura pro mort. gerenda. c. 2.
Lu. 16. f. g
Au. in ſermone de verbis Apoſtoli & li. 1. de tri. cap. 13.

De duobus æquè bonis, quorum alter plura poſt mortem habet auxilia. D

Gen. 23. a & 25. a & 15. b & 50. a

Solet moueri quæſtio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter ſed mediocriter bonis, qui prædictis ſuffragiis indigent, & meruerunt pariter poſt mortem iuuari: pro altero verò, id eſt, pro diuite ſpeciales & communes fiunt orationes, multæque eleemoſynarum largitiones: pro paupere verò non fiunt niſi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo an tantum iuuetur pauper paucioribus ſubſidijs, quantum diues amplioribus. Si non pariter. Si non pariter iuuatur, non ei redditur ſecundum merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum ſuffragij conſequitur pauper, quantùm diues: quid contulerunt diuiti illa ſpecialiter pro eo facta? Sanè dici poteſt non eimagis valuiſſe generalia & ſpecialia, quàm pauperi ſola generalia ſuffragia. Et tamen profuerunt diuiti ſpecialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, ſed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuerſis cauſis vnum perciperetur emolumentum. Poteſt tamen dici aliter, illa plura ſubſidia contuliſſe diuiti celeriorem abſolutionem non pleniorem.

Reſponſio.
2. Melior.

Quibus ſuffragiis iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur. E

Sed iterum quęritur de aliquo mediocriter bono qui talibus indigens ſuffragijs in ipſo conſummationis ſeculi articulo cum reliquis migrabit, ſi ſaluus fuerit: pro eo non offertur vlterius ſacrificium, vel oratio, vel eleemoſyna: nec habebat tãtæ perfectionis merita, quæ his ſuffragijs non egerent. Nunquid ergo ſaluabitur? Exiſtimo eum quaſi per ignem tranſeuntem, ſaluari meritis & interceſſionibus cæleſtis eccleſiæ: quæ pro fidelibus ſemper intercedit voto & merito, donec impleatur Chriſtus.

1. Cor. 13. a. b

Quomodo ſancti glorificati audiunt preces ſupplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum. F

Sed fortè quæris, Nunquid preces ſupplicantium ſancti audiunt, & vota poſtulantium in eorum notitiam perueniunt? Non eſt incredibile animas ſanctorum, quæ in abſcondito faciei dei veri luminis illuſtratione lætantur, in ipſius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudium, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis, ita & ſanctis qui deo aſſiſtunt, petitiones noſtræ innoteſcunt in verbo dei quòd contemplantur. Vnde & dicuntur angeli orationes & vota noſtra offerre deo, non quia eum doceant, ſed quia eius voluntatem ſuper eis conſulunt. Vnde Auguſtinus, Angelis, qui ſunt apud deum, innoteſcũt petitiones noſtræ, vt quodam modo eis offerant deo, & de his conſulant: & quod deo iubente implendum eſſe cognouerint, hoc nobis euidẽter vel latenter reportent. Vnde & angelus hominibus ait, Cùm oraretis, orationem veſtram obtuli deo. Ad omnia quidem ſcienda ſufficit deo ſua perfectio, habet tamen nuncios, id eſt, angelos, non qui ei quæ neſcit annuncient. Non enim ſunt vlla quæ neſciat, ſed bonum eorum eſt de operibus ſuis eius conſulere veritatem, & hoc eſt quod ei dicuntur nonnulla nunciare: non ut ipſe ab eis diſcat, ſed vt ab eo ipſi per verbum eius ſine corporali ſono nuncient etiam quod voluerit ab eo miſſi ad quos voluerit. totum ab illo per illud verbum eius audientes, id eſt, in eius veritate inuenientes quid ſibi faciendum, quid, quibus, & quando nunciandum ſit. Nam & nos orantes eum, non eum docemus: quia nouit (vt ait verbum eius) pater veſter quid vobis neceſſarium ſit, priuſquàm petatis ab eo. Nec iſta ex parte cognouit: ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio ante pręſciuit. Non ergo dicitur angelus orationes noſtras offerre deo quaſi deus tunc nouerit quid velimus & quo indigeamus, quæ omnia antequàm fiant, ſicut & poſtquam facta ſunt: nouit, ſed quia neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſas ad æternam veritatem referre, ſiue petendo quid erga ſe fiat, ſiue conſulendo quid ſit.

Aug. de ſacramentis lib. 2. parte. 16. ca. vlt.
Thob. 3. d
In libr. de orando ad deum.
Thobiæ. 12.
Aug. in li. 15. de trin. ca. 13.
Aug. ibid. continue.
Mat. 6. d
Aug. in li. de gratia noui & veteris teſt.
Aug. in li. de gratia no. te. & ſuper illud.

Quod

Quòd dictum eſt de angelis attribuit ſanctis animabus. G

Si autem angeli à deo per verbum eius diſcunt petitiones noſtras, & quid de his implendum ſit, & quid non: Cur non credamus & animas ſanctorum dei faciem contemplantium, in eius veritate intelligere preces hominum, & quæ implendæ ſint vel nõ? Inde eſt quòd deus dicitur exaudire preces quorundam, non ſolum quando effectui mancipat, ſed etiam quando innoteſcit curiæ angelorum & ſanctarum animarũ quid inde futurum ſit vel non: & quod cognoſcunt in dei voluntate eſſe, volunt & ipſi. Adeò enim ſupernæ voluntati addicti ſunt, vt nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad deum pro nobis ſancti: & merito, dum illorum merita ſuffragantur nobis: & affectu, dum vota noſtra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, niſi in voluntate dei implenda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis, id eſt, vt merita eorum nobis ſuffragentur, & vt ipſi velint bonum noſtrum, quia eis volentibus deus vult, & ita fiet. Ex præmiſſis conſtat, quòd cũ quibuſdam miſericordiùs agit deus, quàm eorum peccata meruerint, ſcilicet cum mediocriter malis, qui ſuffragijs eccleſiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETUR MITIGATIO POENAE.

Diſtinct. XLVI. A

SED quæritur hic de valde malis, vtrum & ipſi in aliqua pœnarum mitigatione dei miſericordiam ſentiant, vt minus quam meruerint puniantur. Quidam autumant eos nullam reuelationem pœnæ habituros: quod cõfirmant Iacobi authoritate dicentis, Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam. Aug. etiam ait, Miſericordia hic, iudicium in futuro. Idem diſtinguens quomodo omnes viæ domini ſint miſericordia & veritas, ait, Erga ſanctos omnes viæ dei miſericordia: erga iniquos omnes veritas: quia & in iudicando ſubuenit, & ita non deeſt miſericordia: & in miſerando id exhibet quod promiſit, ne deſit veritas. Erga omnes autem quos liberat & condemnat, omnes viæ ſunt miſericordia & veritas: quia vbi non miſeretur, vindictæ veritas datur. Dicens vbi nõ miſeretur, dat intelligi aliquid à deo fieri, vbi ipſe non miſeretur. Sed his occurrit quod ait Caſſiod. ſuper pſal. 50. loquens de miſericordia & pietate dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio dei ſemper adiunctæ ſunt. Ergo & in punitione malorum non eſt iuſtitia ſine miſericordia. Idem de iudicio & miſericordia ait, Hæc duo mutua ſocietate ſibi iunguntur. In his breuiter omnia opera dei includit. Aug. quoq; reſpondens illis, qui reproborum ſupplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, aſſerens reprobos perpetuò puniendos, vt eorum ſupplicia mitigari aliquatenus non neget. Fruſtra, inquit, nonnulli æternam damnandorum pœnã & cruciatus ſine intermiſſione perpetuos humano miſerantur affectu, atque

Phil. 4. c Gaudete. De ſta^n et conditione malorũ poſt mortẽ. Iacob. 2. c. Superoctonarium. 19 Mat. 5. Idẽ Caſſio. ſuper pſal. 100. In Enchi. Contra illos qui aſſerunt malorum cruciatus terminandos.

atque ita futurum eſſe non credunt: non quidem ſcripturis aduerſando diuinis,ſed pro ſuo motu dura quæque molliendo,& leuiorē flectendo ſententiam: quæ putant in eis terribiliùs eſſe dicta quam veriùs. Non enim (inquiunt) obliuiſcetur miſereri deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas. Hoc quidem in pſalmo legitur:ſed de his intelligitur,qui ſunt vaſa miſericordiæ:quia & ipſi nō pro meritis ſuis, ſed deo miſerante de miſeria liberantur. Aut ſi hoc ad omnes exiſtimant pertinere,non ideo neceſſe eſt vt damnationem opinentur finiri poſſe eorum, de quibus dictum eſt, Ibunt hi in ſupplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finem fœlicitas eorum. De quibus econtrario dictum eſt, Iuſti autem in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporibus exiſtiment (ſi hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et ſic quippe intelligi poteſt manere ira dei in illis,id eſt,ipſa damnatio. Hæc enim vocatur ira dei,non diuidi animi perturbatio: vt in ira ſua, id eſt, manente ira ſua,non contineat miſerationes ſuas, non æterno ſupplicio finem dando,ſed leuamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec pſalmus ait ad finiendam iram ſuam, vel poſt iram ſuam,ſed in ira ſua. Quæ ſi ſola eſſet,alienari à regno dei,& carere magna multitudine dulcedinis dei,tam grandis tamen eſt pœna,vt ei poſſint nulla tormenta quæ nouimus,comparari: ſi illa ſit æterna, iſta autem ſit quamlibet multis ſeculis longa. Manebit ergo ſine fine mors perpetua damnatorum: & ipſa omnibus erit communis,ſicut manebit communiter omnium vita ęterna ſanctorum. Ecce ita aſſerit hic pœnas reproborum non eſſe finiendas, quod non improbat, ſi dicatur eorum ſupplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici poteſt,deum etſi iuſtè id poſſit,non omnino tantum punire malos in futuro quantum meruerunt: ſed eis aliquid,quantumcunque mali ſint, de pœna relaxare.

Psal. 76.
Rom. 9. c
Mat. 25. d

Determinant præmiſſas authoritates. **B**

QVOD ergo dictum eſt, iudicium ſine miſericordia] fieri illi qui non fecit miſericordiam:ita intelligi poteſt, quòd iudicium damnationis fiet illi qui non fecit miſericordiam, pro eo quod fuit ſine miſericordia. Vel fiet iudicium ei ſine miſericordia liberante & ſaluante.qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione miſericordiam dei ſentiet. Ita cùm dicitur miſericordia hic, iudicium in futuro, non negatur quin in futuro ſit miſericordię effectus, & in electis qui per miſericordiam ab omni miſeria liberabūtur, & in reprobis qui minus quàm meruerint cruciabuntur. Sed hic non ſine cauſa dicitur fieri dei miſericordia,& iudicium in futuro: quia & hic multis modis miſeretur deus, quibus non miſerebitur tunc. Vocat.n. deus nunc peccatores & iuſtificat,quod tunc nō faciet:& tunc reddens ſingulis ſecundum merita ſua, manifeſtè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cuius occultum iudicium (vt ait Aug.) intelligitur pœna qua quiſq; vel exercitur ad purgationem,vel admonetur ad conuerſionem:vel contemnit, excęcatur ad damnationem. Occultu

Luca 5. c
De occulto iudicio dei. Super pſ. 8

cultum ergo iudicium dei pœna dicitur: quia iudicat purgando, conuertendo, vel exceçcando. Iudicia quoque dei interdum appellantur diſpenſationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Et, iudicia eius abyſſus multa. Iudicium autem quo in futuro iudicabit, intelligitur ſententia iudicis, qua ventilabitur area, id eſt, diuidentur localiter boni a malis miniſterio angelorum: & iſti in vitā ducentur, illi in ſupplicium mittentur, qui nunc ſimul mixti ſunt. Ro. 11. d Pſal. 35. *De ſententia iudicis.* Mat. 25. c

De iuſtitia & miſericordia Dei. C

Sed quomodo iuſtitiam dei & pietatem, id eſt, miſericordiam ſupra Caſſiodo. duas eſſe res dixit, quæ ſemper adiunctæ ſunt iudicio dei. Iuſtitia enim dei & miſericordia non duæ res ſunt, ſed vna res id eſt, una diuina eſſentia eſt, ſicut ſupra pluribus authoritatibus oſtenſum eſt. Quia non eſt deo aliud eſſe miſericordem, quā miſericordiā, nec iuſtū, quā iuſtitiam, ſed idem prorſus. Nec aliud eſt ei eſſe miſericordē, quam iuſtum, vel miſericordiā, quam iuſtitiā ſed omnino idē, quia non denominatiue, ſed eſſentialiter hæc de deo dicuntur. Cur ergo dicit ſcriptura de operibus dei, quædā eſſe miſericordiæ, quædam iuſtitiæ? Si enim iuſtitia dei, miſericordia eſt, quæcunque ſunt opera miſericordiæ, eſſe videntur iuſtitiæ, & econuerſo. His reſponderi poteſt ſic, illis locutionibus quibus huiuſmodi operū fiunt diſtinctiones, vt alia miſericordiæ, alia iuſtitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuerſitas ſubiacentis, id eſt, rei his vocabulis ſignificatæ exprimitur, ſed varietas ſenſuum & effectuum in creaturis mōſtratur. Cū.n. dicitur deus iuſtus vel iuſtitia, eſſentia diuina prædicatur, & etiā quòd ipſe ſit diſtributor, & iudex meritorum intelligi datur. Ita & cùm dicitur miſericors eſſentia diuina prædicatur: & inſuper quòd ipſe ſit miſerorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus, eſſentia diuina prædicatur. Et cum dicitur deus, & inſuper author omnium bonorum oſtenditur. Ita & cum dicitur deus, eſſentia diuina prædicatur, & ipſe timendus oſtenditur. Inde ergo quædam opera miſericordiæ, quædā iuſtitiæ dicuntur, nō quin diuina eſſentia hæc & illa operētur, & quin hæc & illa ſint opera diuinæ eſſentiæ, quæ dicitur miſericordia & iuſtitia: ſed quia quædam ſunt quibus oſtenditur iudex & æquus diſtributor, quædam quibus oſtenditur miſerator. Miſericors enim dicitur in natura, miſerator in exhibitione. Et in quibuſdam operibus dicitur effectus eſſe miſericordiæ, in quibuſdam effectus iuſtitiæ, non quòd aliud efficiat iuſtitia, aliud miſericordia dei, ſi ad eſſentiam referas, ſed quia ex quibuſdam effectibus intelligitur iudex, ex quibuſdam miſerator, vel (vt quibuſdam placet) iuſtus & miſericors. Sed ſecundum hoc occurrit quæſtio, quomodo ex aliis oſtendatur iuſtus, & ex aliis miſericors, cum ſit idem ei eſſe iuſtum & eſſe miſericordem. Si enim ſecundum eandem rationem dicitur iuſtus & miſericors, ex eo opere quo intelligitur iuſtus, intelligitur miſericors, & econuerſo. Sed dixi ſupra, quia cum dicitur

De operibus iuſtitiæ & miſericordiæ & bonitatis dei.

Reſponſio.

citur deus iuſtus & miſericors, ita eadem diuina eſſentia ſignificatur, & ſecundum eam idem prædicatur, vt etiam quædam diuerſa intelliguntur. Intelligimus enim per hoc eum eſſe miſeratorem & iuſtum iudicem. Quod euidenter Orige. oſtendit, dicens, Omnia quæ dei ſunt, Chriſtus eſt: Ipſe ſapientia eius, ipſe fortitudo, iuſtitia, ſanctitas, ipſe prudentia, ipſe ueritas. Sed cum unum ſit in ſubiacenti pro varietate ſenſuum, diuerſis nuncupatur vocabulis. Aliud enim ſignificat ſapientia, aliud iuſtitia. Quando enim ſapientia dicitur, diſciplinis te diuinarum humanarumq; rerum inſtruere intelligitur. Quando iuſtitia, diſtributor vel iudex meritorum inſinuatur. Ita & prudentia cum dicitur, doctor, & demonſtrator bonarum vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.

Super Hieremiam c. 10. ſuper illud. Qui fecit terram in for.

Authoritatibus probat quędam iuſtitię, alia miſericordię, alia bonitati attribui. D

Quòd autem quædam opera miſericordiæ, quædam iuſtitiæ, quædam bonitati attribuantur, in ſcripturis facile eſt reperire. Et de miſericordia quidem, & iuſtitia manifeſtum eſt: de bonitate vero & miſericordia amplius latet. Sed Aug. docet illa opera proprie ad miſericordiam pertinere quibus aliqui a miſeria liberantur. Ad bonitatē vero non ſolū illa, ſed facturam & gubernationē naturaliū: ita dicens, Ad miſericordiam pertinet, quòd a peccatis mundat, & de miſeria liberat: Ad bonitatem vero, quòd cælum & terram & omnia valde bona creauit vt eſſent. Idem, Cæli non indigent miſericordia, vbi nulla eſt miſeria: & in terra hominis abundat miſeria, & ſuperabundat dei miſericordia. Miſeria ergo hominis & miſericordia dei plena eſt terra, non cæli, qui non indigent miſericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & miſera & fœlicia: quia ſine illo miſer nō ſubleuatur, fœlix nō regit. Itē alibi, Miſericordia eſt erga miſeros, bonitas ergo quoslibet. Interdum tamen miſericordia large accipitur, ut bonitas.

Super Pſal. 135.

Idē ſuper pſal. 32.

Idē ſuper illud, Secūdum miſericordiam tuam memēto mei tu.

Quomodo uniuerſæ uitæ domini dicantur miſericordia & veritas. E

Poſt hæc conſiderari oportet ex quo ſenſu vniuerſæ viæ domini dicantur miſericordia & ueritas. Hoc multiplicem recipit expoſitionem. Vniuerſæ enim uiæ domini miſericordia & ueritas quibus ad nos venit, vt ait Aug. ſuper Pſal. intelliguntur duo aduentus. Primus, in quo manifeſtam & multiplicem miſericordiam nobis exhibuit: & ſecundus in quo requirendo merita iuſtitiam exhibebit. Vniuerſæ etiam uiæ domini, id eſt, quibus ad dominum aſcēdimus, ſunt iuſtitia, qua a malo declinamus: & miſericordia qua bonum facimus. In his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cum ſuperius Caſſio. dixerit in his duobus omnia opera dei includi, merito quæri poteſt, an in omni opere domini hæc dun mutuo ſibi iungantur. Quibusdam placuit non in omni opere domini hęc duo concurrere, ſecundum effectum dico. nam ſecundum eſſentiam non diuiditur miſericordia a iuſtitia, ſed unum eſt. Verum

Pſal. 24.

An pſal. 100.

Verum ſecundum effectum non in omni opere domini dicunt eſſe miſericordiam & iuſtitiam: ſed in quibuſdam fatentur tantum miſericordiam, in aliis iuſtitiam, atque in aliis miſericordiam & iuſtitiam. Fatentur tamen dominum omnia quæ fecit miſericorditer agere & iuſtè, referentes rationem dicti ad dei voluntatem, quæ iuſtitia eſt, & miſericordia: non ad effectus miſericordiæ & iuſtitiæ, qui ſunt in rebus. Aliis autem videtur quod ſicut dicitur deus omnia opera ſua iuſtè facere & miſericorditer: ita concedendum ſit in omni opere dei iuſtitiam eſſe & miſericordiam, id eſt, clementiam, ſecundum effectum uel ſignum quia nullum opus dei eſt, in quo non ſit effectus uel ſignum æquitatis & clementiæ, ſiue occultæ, ſiue apertæ. Aliquando enim manifeſta eſt clementia ſiue benignitas, & occulta æquitas, aliquando econuerſo.

DE SENTENTIA IVDICII.

Diſtinct. XLVII. A

SOLET etiam quæri qualiter dabitur iudicii ſententia. Sed non eſt perſpicuum id explicare. Non enim ſcriptura apertè definit an voce illa proferantur. Venite benedicti: & ite maledicti: an virtute iudicis ita fiet, conſcientiis ſingulorum atteſtantibus: ut modo dicitur futurum, ut iudicis potentię effectus ipſius dictionę ſignificetur. Illa etiam, Eſuriui, non dediſtis mihi manducare, & huiuſmodi, magis conſcientiis exprimenda plurimi putant quàm verbis: quia Apoſtolus in momento & in ictu oculi myſterium conſummandum tradit. Sed illud ad reſurrectionis ſtatum tantum referunt, non ad iudicium: qui aliis iudicii ſententiam, & malorũ increpationes, & bonorum præmia verbis exprimenda aſſerunt. *De iudicio extremo quantum admodum ſecundum quem habitur. Mat. 25. d ibidem. 1. Co. 15. g*

Quòd iudicabunt ſanctis, & quomodo. B

Non autem ſolus Chriſtus iudicabit, ſed & ſancti cum eo iudicabunt nationes. Ipſe enim Apoſtolus ait, Sedebitis & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Nec eſt putandum quòd duodecim Apoſtolis tantum hoc promiſerit Chriſtus. Vbi. n. ſedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, ſi non ibi ſedebunt niſi duodecim? Per duodecim ergo ſedes perfectio tribunalis, id eſt, vniuerſitas iudicantium intelligitur, ſcilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Chriſtũ. Per duodecim tribus vniuerſitas iudicandorum. Iudicabunt uero eos ſancti, non modo cooperatione, ſed etiam authoritate & poteſtate. Vnde, Gladij ancipites in manibus eorum, id eſt, ſententia de bonis & malis in poteſtate eorum. Si vero quæritur, quæ erit eorum poteſtas vel authoritas in iudicando. Puto non ante poſſe ſciri, quàm uideatur, niſi diuina reuelatione quis didicerit. *Sapien. 3. b Mat. 19. d De duodecim ſedibus. 1. Co. 15. b Mat. 19. d Mat. 10. d Pſal. 149.*

De

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt. C

Super Iob libr.26. Erunt autem quatuor ordines in iudicio, Duæ quippe ſunt par-
tes, electorum ſcilicet & reproborum, ut Grego. in moralibus ait.
Cap.24. Sed boni ordines eiſdem ſingulis partibus continentur. Alii enim
iudicantur, & pereunt: alii non iudicantur, & regnant. Iudicantur
Mat.25.c & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur, Eſuriui, & non
dediſtis mihi manducare, &c. Non iudicantur, & pereunt, quibus
Ioan.3.c dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus eſt. Eorum enim dam-
natio toti eccleſiæ nota eſt & certa. & ideo dicuntur tunc non iudi
Iacob.2.b cari, quia ad conſpectum diſtricti iudicis cum aperta damnatione
ſuæ infidelitatis accedent. Qui vero profeſſionem fidei ſine operi-
bus habent, iudicabuntur & peribunt, id eſt, redarguentur ut pe-
reant. Qui vero nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpationẽ iudi
cis in ſe fieri non audient: quia infidelitatis ſuæ tenebris præiudica
ti, eius quem deſpexerant inuectione redargui non merentur. Illi
autem ſaltem verba iudicis audient; qui eius fidem ſaltem uerbo
tenuerunt. Illi autem in damnatione ſua æterni iudicis nec uerba
percipient, qui eius reuerentiam nec uerbo tenus ſeruare uolue-
runt: & ideo illi iudicandi, ſed iſti non iudicandi dicuntur. Ex ele-
Mat.25.c ctorum uero parte alii iudicantur, & regnant, ſcilicet qui vitæ ma
culas lachrymis tergunt, & eleemoſynarum ſuperinductione ope-
riunt: quibus iudex ueniens in dextera conſiſtentibus dicet, Eſuri-
Eſaiæ.3.c ui, & dedi. mi. man. Alii autem non iudicantur, & regnant, qui etiã
Prou.vlt.c præcepta legis perfectione virtutum tranſcendunt: quia non hoc
Iob.36.a ſolum quod lex præcipit implere cõtenti ſunt, ſed & quod ad per-
fectionem conſulitur, implere ſtudent. De quibus propheta ait,
Dominus ad iudicium veniet cum ſenatoribus populi ſui. Et Salo-
mon de eccleſiæ ſponſo loquẽs ait, Nobilis in portis vir eius, quã-
do ſederit cum ſenatoribus terræ. Et Iob ait, Non ſaluat impios,
& pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè ſub generali iudicio
non tenentur, ſed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuẽ
do vicerunt, & omnibus relictis, Chriſtum ſecuti ſunt. Recte pau-
peribus iudicium tribuit: qui quanto huic mundo magna humili-
tate deſpecti ſunt, tanto tunc maiori culmine poteſtatis excreſcẽt.
Apoc.3.d De talibus dicitur, Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno
Gregorius. meo. ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Vin-
cens dominus cum patre, in throno ſedit: quia poſt paſſionis cer-
tamen & reſurrectionis palmam, quòd patri eſſet æqualis omnibus
claruit. Nobis uerò in throno filii ſedere, eſt ex eiuſdem filii pote-
ſtate iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute
percipimus, quaſi in throno eius reſidemus. Ex his apparet quod
etiam perfectiores ſancti cum Chriſto iudicabunt poteſtate: & qua
re quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

De ordine iudicij & miniſterio angelorum. D

Mat.13.f Cum autem in euangelio legatur quòd dominus mittet ange-
Mat.24.c los ſuos, qui colligent de regno eius omnia ſcandala, & mittent
iniquos

iniquos in caminum ignis. Et item, Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Et iterum, Mittet angelos ſuos cum tuba, & congregabunt electos a quatuor ventis. Et propheta dicit, Congregate illi ſanctos eius. Miniſterio angelorum illa impleri dubitandum non eſt. Domino enim veniente ad iudicium: præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cælum & terra, non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum ſpeciem quæ immutabitur: cælum quidem aereum, non æthereum. Tantum enim aſcendet ignis in iudicio, quantum aſcenderunt aquæ in diluuio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit conſumptio: bonis vero, non, vt ait Auguſt. Hoc erit incendium mundi ſanctis, quòd fuit caminus tribus pueris. In quibus ſi aliquid purgandum fuerit, per illum ignẽ purgabitur. Alijs vero nullam ingenueret moleſtiam. Purgato vero per ignem mũdo, & ad iudicium veniente domino, emittetur vox illa magna, qua reſurgent omnes mortui: & tunc miniſterio angelorum ventilabit aera, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi angelico miniſterio: quo & rapientur obuiã Chriſto in aera, reprobis in terra quam dilexerunt remanentibus. Et tũnc præconia illa bonorum (Eſuriui, & dediſti mihi manducare: & increpationes illæ malorũ, Eſuriui, & non dediſti mihi mand. &c.) proferentur vel ſono vocali, uel alio modo. Denique proferetur ſententia ſuper vtroſque, Venite maledicti: &, ite maledicti, & cæte. Et miniſterio angelorum virtute dei cooperante mittentur mali in caminum ignis, hoc eſt, in infernum.

Pſal. 49.

De ciui. dei li. 20. c. 18.

Mat. 3. c
Lucæ 3. d
1. Theſ. 4. d
Mat. 25. c.
Mat. 25. g
Idem 13. f

Si poſt iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. **E.**

Et ſolet quæri, Vtrum in inferno malis ad puniendum præſint dæmones poſt iudicium, quos carnifices tortoresq; animarum ſcriptura appellat. Apoſtolus dicit, quòd Chriſtus tunc euacuabit omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dęmones dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio ceſſabit. Hinc quidam putant poſt iudicium dæmones non habere poteſtatẽ cruciandi homines, ſicut modo. Sed vt dęmones uirtute dei cruciari ſine creaturæ miniſterio aſſerunt, ſic reprobos homines ibi nõ per operationem dæmonum, ſed virtute diuina tantum ęternis ſubijci cruciatibus. Præmiſſa tamen authoritas non id cogit ſentire: quæ etſi aſſerat tunc nec dæmones dæmonibus, nec homines hominibus pręeſſe, non definit tamen an dæmones præſint hominibus ad torquendum. Vnde quibuſdam videtur eos ſic extare hominibus tortores in pœna, ſicut extiterunt incentores in culpa.

1. Cor. 15.

DE FORMA IVDICIS.

Diſtinct. XLVIII.

De forma & poteſtate iudicis. SOLET etiam quæri in qua forma Chriſtus iudicabit. In forma vtique ſerui iudicabit: quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem vero eius mali non videbunt. Vnde Eſaias, Tollatur impius, ne videat gloriam dei. Humanitatem videbunt, vt timeant: diuinitatem vero non, ne gaudeant. Diuinitas enim ſine gaudio videri non poteſt. *Eſa. 36. b Secundum 70.*

Qualis apparebit tunc in forma ſerui. B

Sed cùm in forma humana conſtet eum appariturum, quęritur an in forma illa glorioſa appareat, ſicut vere eſt, an in forma qualis in paſſione extitit. Quidam putant a malis talem videri, qualem crucifixerunt, id eſt, infirmum: quia dicit ſcriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed aperte Augu. dicit formam serui glorificatam, a bonis & a malis tunc videri: ſic, Cùm in forma ſerui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem dei qua deus eſt: quam ſoli mundo corde videbunt quòd erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Chriſto glorificata videbitur a cunctis. vnde & Chriſtus dicitur iudicaturus, quia filius hominis eſt. Ita enim legitur in euangelio Ioannis, Et poteſtatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis eſt. Non quòd ipſe ex virtute hominis ſit iudicaturus, vel quòd ipſe ſolus ſine patre & ſpiritu ſancto ſit iudicium facturus: ſed quia ipſe solus in forma serui iudicans bonis & malis videbitur. Cùm ergo pater nō iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, non ita eſt intelligendum, quaſi filius solus iudicet, & non pater, ſed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit, non in forma infirma, ſed glorioſa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, non ſine patre & ſpiritu ſancto, & apparebit terribilis impiis, & mitis iuſtis. Erit enim terror malis, & lumen iuſtis. *Zach. 12. Super Io. & tract. de tri. li. 1. c. 3. 16. & 17. Quare Chriſtus dicitur iudicaturus Ioan. 5. d*

Quare ſecundum formam ſerui dicitur Chriſtus ſuſcitaturus corpora. C

Et ſicut dicitur Chriſtus ſecundum formam serui iudicaturus, propter cauſam pręmiſſam, ita etiam dicitur ſuſcitaturus corpora mortuorum, ſecundum humanitem, cùm tamęn virtute diuinitatis ſit ſuſcitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate ſuſcepit quod cauſa noſtræ reſurrectionis, id eſt, paſſionem & reſurrectionem, Ideo ei aſcribitur ſecundum hominem ſuſcitatio mortuorum. Vnde Aug. Per verbum filium dei ſit animarum reſurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis ſit corporum reſurrectio. Item, iudicat & ſuſcitat corpora non pater, ſed filius ſecundum diſpenſationem humanitatis, in qua minor pater eſt Chriſtus. in eo quòd eſt filius dei, eſt vita quæ *Ioan. 5. e Super Ioan. tract. 2. ibidē.*

viuificat

viuificat animos.in eo quòd eſt filius hominis, iudex. Ecce ſecundum formam humanitatis dicitur ſuſcitaturus corpora, & iudicaturus. iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit:& ſuſcitaturus, quia in eadem forma meritum & cauſam reſurrectionis noſtræ ſuſcepit. Et quia ſecundum eandem formam uocẽ dabit, quia mortui de monumentis reſurgent & procedent. Secũdum quòd deus eſt, viuificat animas, non pater tantum: quia non tantum pater vita eſt, sed & filius cum eo, & ſpiritus ſanctus eadẽ vita eſt, quæ pertinet ad aĩam. non ad corpus. Corpus.n.non ſentit vitam ſapientiæ, ſed anima quæ illuminatur a lumine ęterno. Licet ergo Chriſtus potentia diuinitatis viuificet animas, & ſuſcitet corpora, & iudicet: non ocioſè tamen & præter rationem ei ſecundũ formam dei tribuitur uiuificatio animarum, & ſecundum formam ſerui iudicium, & reſuſcitatio corporum.

De loco iudicij. D

Putant quidam dominum deſcenſurum in vallem Ioſaphat in iudicio: eo quòd ipſe per Iohelem prophetam ſic loquitur, Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expoſitione ita reperi. Hoc quidem pueriliter intelligunt, quòd in valle quæ eſt in latere montis, Oliueti, deſcenſurus ſit dominus ad iudicium, quod friuolũ eſt. Quia non in terra, ſed in ſpatio huius aeris ſedebit contra locum montis oliueti, ex quo aſcendit. Et ſicut Ioannes Chryſoſtomus dicit, Angeli deferent ante, eum ſignum crucis: vnde in euangelio veritas dicit. Et tunc apparebit ſignum filij hominis, &c. Ioſaphat autem interpretatur iudiciũ domini. In vallẽ ergo Ioſaphat, id eſt, iudicij domini congregabuntur omnes impij. Iuſti vero non deſcendent in vallem iudicij, id eſt, damnationem: ſed in nubibus eleuabuntur obuiam Chriſto. *Iohel.3.c* *Mat.24.c* *1.Theſ.3.*

De qualitate luminarium, & temporis poſt iudicium. E

Veniente autem ad iudicium domino in fortitudine & poteſtate magna, ſol & luna dicuntur obſcurari: non ſui luminis priuatione, ſed ſuperueniente maioris luminis charitate. Virtutes quoque cælorum, id eſt, angeli dicuntur moueri: non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, ſed quadam admiratione eorum quæ viderint. Vnde Iob, Columnæ cæli pauent aduentum eius. Ante diem vero iudicij: ſol & luna eclipſim patientur, ſicut Iohel teſtatur, dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies domini magnus & horribilis. Magnus vero dicitur propter magna quæ ibi fient. Cum autem factum fuerit cælum nouum & terra noua, tunc erit lux lunæ ſicut lux ſolis teſtante Eſaia, Et erit lux ſolis ſeptempliciter, id eſt, ſicut lux ſeptem dierum: quia quantum luxit ſol in prima conditione ſeptem dierum ante peccatũ primi hominis, tantũ lucebit poſt iudicium. Minorata enim fuit lux ſolis & lunę aliorumq; ſyderum per peccatũ primi hominis: ſed tunc recipiet ſol mercedem ſui laboris, quia ſeptem- *Luc.21.c* *Mat.24.c* *Iob 26.c* *Iohel.2.g* *Eſa.30.f*

pliciter lucebit: & tunc non erit viciſsitudo diei & noctis, ſed tantum dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ nota eſt domino, non dies neque nox: & in tempore veſperæ erit lux: quia tunc nõ erit varietas diei & noctis quæ modo eſt, ſed continua dies & lux. Eſaias tamen videtur dicere, quod tunc non luceat ſol vel luna, loquens congregationi ſanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te: ſed erit ibi dominus in lucem ſempiternam. Sed his verbis non negat ſolem & lumen tunc lucere, ſed ſignificat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vſum præſtare. Quia vt ait Hier. ſuper eundem locum, Cęlis & terræ, ſolis atque lunæ nobis ceſſabit officium, & erit ipſe dominus lumen ſuis in perpetuum. Poteſt & intelligi illud Eſaiæ ea ratione dictum, quia ſol & luna tunc nõ habebunt ortum & occaſum ſicut nunc. Vnde Iſid. illud Eſaię quaſi exponens, ait: Poſt iudicium ſol laboris ſui mercedem ſuſcipiet. Vnde propheta, Lucebit ſeptempliciter, & non veniet ad occaſum nec ſol nec luna, ſed in ordine quo creati ſunt ſtabunt, ne impij in tormentis ſub terra poſiti, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna ſteterunt in ordine ſuo. Ecce aperte dicit ſolem & lunam tunc lucere, ſed ſtabiliter permanere: vbi etiam ſignificat infernũ eſſe ſub terra. Si vero quęritur quis ſit vſus locis ſolis & lunæ tũc, fateor me ignorare, quia in ſcripturis non memini me legiſſe.

Zach. 14.b *Eſa. 60.d* *Hieron. libr. 10.* *De ordine creaturarũ. 1. cap. 5.* *Eſa. 30. f* *Abac. 3. c*

DE DIFFERENTIA MANSIONVM IN COELO ET IN INFERNO. Diſtinct. XLIX. A

POST reſurrectionem vero facto vniuerſo impletoq; iudicio, ſuos fines habebunt ciuitates duæ: vna Chriſti, alia diaboli: vna bonorum altera malorum: vtraque tamen angelorum & hominum. Iſtis voluntas, illis facultas non poterit eſſe peccandi, vel vlla conditio moriendi. Iſtis in ęterna vita fœliciter viuentibus, illis infœliciter in æterna morte ſine moriendi poteſtate durantibus: quoniam vtrique ſine fine. Sed in beatitudine iſti, alius alio præſtabilius: in miſeria vero illi alius alio tolerabilius permanebũt. Ex his apparet quòd ſicut bonis differenter glorificabuntur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, id eſt, in regno cœlorum manſiones multæ ſunt, id eſt, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuerſæ ſunt manſiones, id eſt, ſuppliciorum differentiæ. Omnes tamen ęternam pœnã patienter, ſicut omnes electi eundem habebunt denarium, quẽ paterfamilias dedit omnibus qui operati ſunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, ſcilicet vita æterna, Deus ipſe quo omnes fruentur, ſed impariter. Nam ſicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarum. Stella enim a ſtella, id eſt, electus ab electo differt in claritate

De ſtatu & conditione bonorum poſt iudicium. Aug. in Enc. c. 111 *Ioan. 14. a* *Ioã. Chryſoſt.* *Mat. 20.* *1. Co. 15. c*

te mentis & corporis. Alij enim alijs vicinius clariuſq; Dei ſpeciem contemplabuntur: & ipſa contemplandi differentia diuerſitas manſionum vocatur. Domus ergo eſt vna, id eſt, denarius eſt vnus: ſed diuerſitas eſt ibi manſionum, id eſt, differentia claritatis: quia vnum eſt ſummum bonum beatitudo & vita omnium, id eſt, Deus, ipſe. Hoc bono omnes electi perfruentur, ſed alij alijs plenius. Perfruentur autem videndo per ſpeciem, non per ſpeculum in ænigmate. Habere ergo vitam, eſt videre vitam, id eſt, cognoſcere Deum in ſpecie. Vnde veritas ait in euangelio, Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ: eſſe vnum & ſolum verum Deum, hoc eſt, habere vitam, id eſt, cognoſcere te, non eſt ipſa cognitio, quæ tu es, ſed per cognitionem habere bonum, quod tu es, id eſt, vita. *Mat. 20.a* *1.Co.14.d* *Ioan. 17.a*

Si omnes homines volunt eſſe beati. B

Solet etiam quæri de beatitudine, vtrum eam omnes velint, & ſciant quę ſit vera beatitudo. De hoc Augu. in libr. 13. de Trin. ita diſſerit, Mirum eſt cum capeſcendę retinendęq; beatitudinis volũtas vna ſit omnium, vnde tanta exiſtat de ipſa beatitudine rurſus diuerſitas voluntatum: non quòd eam aliquis nolit, ſed quod non omnes eam norint. Si enim eam omnes noſcerent, non ab aliis putaretur eſſe in virtute animi, ab alijs in voluptate corporis, ab alijs atque alijs alibi atque alibi. Quomodo ergo omne amãt quod non omnes ſciunt? Quis poteſt amare quod neſcit, ſicut ſupra diſputauit? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen ſcitur ab omnibus? An forte ſciunt omnes quę ipſa ſit, ſed non omnes ſciunt vbi ſit, & inde contentio eſt? An forte falſum eſt quod pro vero poſuimus, beate viuere omnes homines velle? Si enim beate viuere eſt (verbi gratia) ſecundum animi virtutem viuere: quomodo beate viuere vult, qui hoc non vult? Nonne verius dixerimus, Homo ille non vult beate viuere: quia non vult ſecundum virtutem viuere: quod ſolum eſt beate viuere? Non ergo omnes beate viuere volunt, imo pauci hoc volunt: ſi nõ eſt beate viuere, niſi ſecundũ virtutẽ animi uiuere, quod multi nolunt. Itane falſum erit, vnde nec ipſe Cicero dubitauit? Ait. n. Beati certe omnes eſſe volumus. Abſit vt hoc falſũ eſſe dicamus. Quid ergo? An dicendũ eſt, & ſi nihil aliud ſit beate viuere, q̃ ſecundum virtutẽ animi viuere: tamen & qui hoc nõ vult, beate viuere vult? Nimis quidem hoc videtur abſurdũ. Tale enim eſt ac ſi dicamus, qui non vult beate viuere, vult beate uiuere. Iſtam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamẽ ad hanc contrudit neceſſitas Si omnes beate uiuere velle verum eſt, & non omnes volunt ſic uiuere: quomodo ſolum viuitur beate? An illud ab his anguſtijs poterit nos eruere, ſi dicamus nihil eſſe beate viuere, niſi uiuere ſecũdum delectationem ſuam: & ideo falſum non eſſe quòd omnes beate viuere ve *Cap.4.* *Ibidẽ paulo poſt.* *Cicero in Hortenſio.* *ibidẽ.c.5 in princ. c.*

lint,quia omnes ita volunt vt quenque delectat?Sed id quidem falſum eſt. Velle enim quod non deceat,eſt eſſe miſerrimum. Nec tā miſerum eſt non adipiſci quod velis,quàm adipiſci velle quod nō oporteat. Quis ita cœcus ſit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult,cum profecto etſi miſer eſſet,minus tamen eſſet,ſi nihil eorum quæ perperam voluiſſet, habere potuiſſet? Mala enim voluntate vel ſola miſer quiſque efficitur: ſed miſerior, cum deſiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum eſt quòd omnes homines eſſe beati velint, idque ardentisſimo amore appetant, & propter hoc cætera quecunque appetant: nec quiſquā poteſt amare, quod omnino quid vel quale ſit neſcit: nec poteſt neſcire,quid ſit, quod ſe velle ſcit: ſequitur vt omnes beatā vitam ſciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quanuis non omnes qui habent quod volunt continuo ſint beati. Cōtinuo autem miſeri ſunt,qui vel non habent quod volunt,vel id habent quod non recte volunt. Beatus ergo non eſt, niſi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male. Ille quippe beate viuit, qui viuit vt vult,nec male aliquid vult. Cum ergo ex his duobus cōſtet beata vita, licet in malis ſit aliquis bonus, non tamen niſi finitis omnibus malis eſt beatus. Cum ergo ex hac vita, qui in his miſerijs fidelis & bonus eſt, venerit ad beatam vitàm:tunc erit vere, quod nunc nullo modo eſſe poteſt, vt ſic homo viuat quomodo vult. Nō enim ibi volet male viuere,aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur aderit,nec deſiderabitur quòd non aderit. Et Omne quod ibi erit, bonum erit,& ſumus Deum,ſummum bonum erit: & quod eſt omnino beatisſimum, ita ſemper fore certum erit. Beatos autem eſſe ſe velle omnium hominum eſt. Beatos ſe eſſe velle omnes in corde ſuo vidēt, nec tamen omnium eſt fides,qua ad beatitudinem peruenitur.

Qui ſit beatus c. 6 eiuſdē c. 7. eiuſdem.

Si quid de Deo cognoſcit aliquis,quod ibi non intelligant omnes. C

Solet etiam quæri,Vtrum aliquid de Deo cognoſcat aliquis magis meritus,vt Petrus: quod nō cognoſcat aliquis minus meritus, vt Linus. Pluribus videtur quòd omnia de Deo ad beatitudinem ſpectantia omnes communiter electi cognoſcant, ſed differenter. Nihil enim in Deo noſcibile maius digniusq; videtur,quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per ſpeciem cognoſcent. Vnde ſequitur, vt nō ſit aliquid beatitudini pertinēs incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio ſeruit beatitudini,ſed in modo videndi differēt. Alius enim alio magis,alius alio minus fulgebit.

1.Cor.15.c

De paritate gaudij. D

Solet etiam quæri, An in gaudio diſpares ſint, ſicut in claritate cognitionis differunt. De hoc Augu.ait, Multæ manſiones in vna domo erunt, ſcilicet variæ præmiorum dignitates: ſed vbi Deus erit omnia in omnibus,erit etiam in diſpari claritate par gaudiū, vt

In li. de ci. dei in li. de virg. ca. 26.

vt quod habebunt ſinguli,commune ſit omnibus:quia etiam gloria capitis omnium erit per uinculum charitatis. Ex his datur intelligi,quòd per gaudium omnes habebunt, etſi diſparem, cognitionis claritatem: quia per charitatem quæ in ſingulis erit perfecta,tantum quiſque gaudebit de bono alterius, quãtum gaudebit ſi in ſeipſo haberet. Sed ſi par erit cunctorum gaudium, uidetur quòd par ſit omnium beatitudo. quod cõſtat omnino non eſſe. Ad quod dici poteſt, quòd beatitudo par eſſet ſi ita eſſet par gaudiũ, ut etiam par eſſet cognitio, ſed quia hoc non erit,non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis.Poteſt etiam accipi par gaudiũ, ut non referatur paritas ad intentionem affectionis gaudentium, ſed ad uniuerſitatem rerum de quibus lætabitur, quia de omni re vnde gaudebit unus, gaudebunt omnes.

Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iudicium. **E**

Poſt hoc quæri ſolet, Si beatitudo ſanctorum maior ſit futura poſt iudicium quam interim. Sine omni ſcrupulo credendum eſt eos habituros maiorem gloriam poſt iudicium,quam ante: quia & maius erit gaudium eorũ,vt ſupra teſtatus eſt Aug. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hiero. Peracto iudicio ampliorem gloriam ſuæ claritatis Deus demonſtrabit electis. Si quẽ mouet quid opus ſit ſpiritibus defunctorum corpora ſua in reſurrectione recipere,ſi eis poteſt ſine corporibus ſumma beatitudo præberi:difficilis quæſtio eſt,nec poteſt a nobis perfecte definiri. Sed tamẽ dubium non eſt, & raptam a carnis ſenſibus hominis mentẽ, & poſt mortem ipſa carne depoſita non ſic uidere poſſe incommutabilẽ ſubſtantiam,id eſt,Deum ſicut ſancti angeli uident,ſiue alia latentiori cauſa:ſiue ideo quia ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi,quo retardatus quodam modo,ne tota intẽtione pergat in illud ſummum cœlum,donec ille appetitus conquieſcat.Porro ſi tale ſit corpus,cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut hęc caro quæ corrumpitur:multo magis auertitur mẽs ab illa uiſione ſummi cœli.Proinde cum hoc corpus iam non animale,ſed ſpirituale receperit æquata angelis, habebit perfectũ naturæ ſuæ modum,obediens & imperans, uiuificata, & uiuificans, tam ineffabili facilitate,ut ſit ei gloriæ, quod fuit ſarcinæ.

Super Oſeæ 6. ſuper illud. viuificat nos poſt tres dies. *Super Ge. ad libr. 12. cap. 35.*

1.Cor.15.f

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.
Diſtinct. L. **A**

Hic oritur quæſtio ex præmiſſis ducens originẽ.Supra enim Aug.loquens de malis in inferno damnatis,& bonis in cœlo glorificatis,dixit quod nec bonis uoluntas, nec malis facultas eſſe peccandi poterit.Et de bonis qui Deum cõſtat,ſed de malis a quibus uoluntatem malam non remouet, quæritur quomodo ſit uerũ eos non poſſe peccare: imo quomodo uerum ſit eos non peccare,cum malã habeant uoluntatem. Quidã autumant illam uoluntatẽ non

De ſtatu & conditione damnatorum & malorum poſt iudicium, &

quantū ad rōnem & voluntate. Enchi.c. 111. Soluit ſecundum diuerſos. in li. de fin. ad Petrum cap. 3. 26.

eſſe peccatum, ſed ſupplicium tantum. Alij verò peccatum eſſe fatentur, ſed per illud eos non mereri aliquam pœnam: quia non eſt ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non eſſe meritum ſupplicij, ſed ſupplicium mali meriti, quod in hac vita præceſſit. De hoc autem Aug. ita dicit, Tempus acquirendi vitam æternam in hac tantum vita deus hominibus dedit, vbi voluit etiam pœnitentiam eſſe fructuoſam. Ideo hic pœnitentia fructuoſa eſt, quia poteſt hic homo depoſita nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita ſimulque opera mutare, & ea gerere quæ deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſeculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu domini non inueniet quia etſi erit ſtimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas ſua vt nullatenus ab eis poſſit vel diligi, vel deſiderari iuſtitia. Volūtas enim eorum talis erit, vt habeat ſemper in ſe malignitatis ſuæ ſupplicium, nunquam tamen recipere poſſit bonitatis affectum. Quia ſicut illi qui cum Chriſtum regnabunt nullas in ſe malę voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in ſupplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati, ſicut nullam habebunt vlteriùs requiē: ſic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem. Et ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam: ita conſortibus diaboli cumulabit ipſa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam ſic geſturos, vt per eam prauam voluntatem non deſerant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ, per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur, niſi in hac vita.

in Ench. cap. 111.

Mat. 25. d

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

Super pſa. 6. ſuper illa verba, turbatus eſt a furo. 1. u. meus. 10 Ti. 6. c

Hic quæri poteſt quare illæ tenebræ quibus inuoluentur mali in gehenna dicuntur tenebrę exteriores. Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & ſpiritualem, ſcilicet deum, erunt. Nunc enim etſi patiantur tenebras in cœcitate mentis, non tamen penitus extra lucem dei ſunt, nec corporali luce priuantur. De hoc Auguſt. ſic ait, Ira dei & in iudicio erit, & hic eſt in cœcitate mentis, cùm dantur mali in reprobum ſenſum. Ibi exteriores tenebrę erūt, quia tunc peccatores penitus erunt extra deum. Quid eſt enim penitus eſſe extra deum, niſi eſſe in ſumma cœcitate? Si quidem habitat deus lucem inacceſſibilem. Hæ autē tenebræ hic iam incipiunt in peccante, cum ab interiori dei luce ſecluditur ſed non penitus dum in hac vita eſt. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi ſecluderur penitus à luce dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda eſt illa ſecluſio? An quia non videbunt deum per ſpeciem? ſed nec aliquis videt hic deum per ſpeciem. An per diſſimilitudinem quam facit peccatum inter deum & hominem?

hominem? ſed & hic multi per grauia peccata elongantur a deo. An quia deum oderunt, ita vt velint deum non eſſe? ſed & hic multi deum oderunt: de quibus ſcriptum eſt. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. Quæ eſt ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi poſſunt, quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excreſcet in mentibus reproborum, & quædam obliuio dei: quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus adeò afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandum aliquid de deo vix, vel rarò, vel nunquam mentem reuocent. Vt qui nimio premitur pondere, adeò ſtupeſcunt & turbantur, vt interim in aliã cogitationem nõ ſe extendant: ſed illud tẽdit impetus cogitationẽ, vbi ſentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeò malus eſt, vt penitus ſecludatur à cogitatione dei: quia nec perdit appetitum beatitudinis & quendam boni amorem quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundiſſimas tenebras reprobos perpeſſuros poſt iudicium dicit Augu. opponens de illo diuite, qui in inferno poſitus, eleuans oculos vidit Abraham, & in ſinu eius Lazarum: cuius comparatione coactus eſt confiteri mala ſua, vſque adeò vt fratres roget ab his præmoneri: quod ante iudicium factum legitur. Sed poſt iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullam dei lucem videbunt cui confiteantur.

Pſal. 73.

Luc. 16. f. g

De animabus damnatorum, ſi quam habent notitiam eorum quæ hic fiunt. **C**

Præterea quæri ſolet, ſi reproborum animæ quo nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quę circa ſuos in hac vita geruntur, & ſi aliquo modo doleant ſuper infortunijs ſuorum charorum. Hanc quęſtionem Auguſt. commemorat, ex parte eam explicans, ex parte verò inſolutam relinquens. ait enim, Quęret aliquis an vllus dolor tangat mortuos de his quę in ſuis poſt mortem contingunt, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint ſpiritus defunctorum. Cui reſpondeo magnam eſſe quęſtionem, nec in preſenti diſſerendam. Verùmtamen breuiter dici poteſt, quòd eſt cura mortuis de ſuis charis, vt de diuite legitur: qui dum tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham: & inter alia dixit: Habeo enim quinque fratres: mitte aliquem ex mortuis, vt teſtetur illis ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis, quos ſciunt viuere, quia nec in locis pœnarum vident eos, vbi diues ſine fratribus erant: nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham, quamuis longè, agnoſcebat. Non tamen ideo conſequens eſt eos ſcire quę circa charos ſuos aguntur hic, vel lęta, vel triſtia.

Aug. ſuper pſal. 108. ibid. Laudem meam ne tacueris.

Luc. 16. g

Quomodo accipienda ſunt quæ de Lazaro & diuite leguntur. D

Aug. ſuper Gene. ad librum 8. cap. 5.

Si quis autem quęrat quomodo intelligatur, quod de Lazaro & diuite legitur: Audiat Augu. reſponſum dicentis, Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cum ſint ſine corpore, non deerunt qui faueant, & diuitem ſitientem in loco corporali fuiſſe contendant, ipſamque animam corpoream præparaſſe linguam, & ſtillam de Lazari digito cupiſſe. Sed melius eſt dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Diuitem in ſupplicio, pauperem in refrigerio eſſe non debito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, ſinus Abrahæ, & huiuſmodi, vix à manſuetis, & contentioſis autem nunquam inuenitur.

Si ſe vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, vtrum viciſſim ſe videant illi qui ſunt in inferno, & illi qui ſunt in gloria. Sicut ſancti tradunt & boni malos, & mali bonos vident vſque ad iudicium. Poſt iudicium verò boni videbunt malos, ſed non mali bonos. Vnde Grego. Infideles in imo poſiti, ante diem iudicij fideles ſuper ſe in requie attendunt, quorum gaudia poſt contemplari non poſſunt.

Grego. ſuper Lucam 16. in gloſ. ſuper illud factum eſt autem. Hom. 40.

De chaos inter bonos & malos. F

Sed cùm ſancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compasſione erga eos mouentur? nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum quod Abraham diuiti reſpondit, Inter vos & nos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volũt hinc tranſire ad vos non posſint, neque inde huc tranſmeare. Quid eſt illud chaos inter bonos & malos, niſi hinc iuſtitia, inde iniquitas, quæ nullatenus ſociari valent? Adeò enim ſancti dei iuſtitiæ addicti ſunt, vt nulla compasſione ad reprobos tranſire valeant, nulla pro eis inter ſanctos fiat intercesſio. Quomodo ergo inde volunt aliqui tranſire ad illos, ſed non poſſunt? Quia ſi dei iuſtitia admitteret, non fieret eis moleſtia liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non poſſe: non quia velint & non posſint, ſed quia etſi vellent, non poſſent eos iuuare. De hoc ita Gregorius ait, Sicut reprobi à pœnis ad gloriam ſanctorum tranſire volunt, & non poſſunt; ita & iuſti per miſericordiam mente ire volunt ad poſitos in tormentis, vt eos liberent, ſed non poſſunt: quia iuſtorum animæ etſi in naturæ ſuæ bonitate miſericordiam habent, iam nunc authoris ſui iuſtitiæ coniunctę tanta rectitudine conſtringuntur, vt nulla ad reprobos compasſione moueantur.

Luc. 16. c

Greg. ſuper Lucam.

Quòd

Quòd viſa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam. G

Poſtremò quæritur, An pœna reproborum viſa decoloret gloriã beatorum: an eorum beatitudini proficiat. De hoc ita Gregorius ait, Apud animum iuſtorum non obfuſcat beatitudinem aſpecta pœna reproborum: quia vbi iam compaſſio miſeriæ non erit, minuere beatorum lætitiam non valebit. Et licet iuſtis ſua gaudia ſufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam euaſerunt, quia qui dei claritate vident, nil in creatura agitur quod videre non poſſint. Non eſt autem mirandum, ſi ſancti iam immortales reprobos videant mẽtis intelligentia, cùm prophetæ mortales adhuc videre hęc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi, non loco, ſed intelligentia vel viſione manifeſta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, ſed lætitia ſatiabuntur, agentes gratias de ſua liberatione, viſa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Eſaias impiorum tormenta deſcribens, & ex eorum viſione lætitiam bonorum exprimens, ait, Egredientur electi, ſcilicet, & videbunt cadauera viuorum, qui prę uaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni, id eſt, electis. Lætabitur enim iuſtus, cùm viderint vindictam.

Greg. ſuper Lucã. 16. Fili recordare, hom: 40.

Hie. lib. 8. c. 66. ſuper Eſaiã in fine, ſuper illud, egredientur calo, &c.

Eſa. vlt.

ibidem.

Hæc de pedibus ſedentis ſuper ſolium excelſum, quos Seraphin duabus alis velabant, ſcriptori, etſi non auditori, commemoraſſe ſufficiat: qui à facie exorſus ſedentis per media ad pedes vſque via duce peruenit.

PE. LOMBAR. EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI QVARTI ET VLTIMI FINIS.

dogmatizauerint, vel aliquem de eiſdem dogmatizare aut defendere vel ſuſtinere præſumpſerint quoquo modo: & audientes eorum, niſi infra ſeptem dies nobis vel Cancellario Pariſienſi duxerint reuelandum, nihilominus proceſſuri ad pœnas contra eos pro qualitate culpæ prout ius dictauerit infligendas. Librum etiam de amore ſiue de deo amoris, qui ſic incipit, Cogit me multum, &c. & ſic terminatur, Caue igitur Galtere amoris exercere mandata, &c. Item etiam librum Geomantiæ, qui ſic incipit, Aeſtimauerunt Indi, &c. & ſic terminatur, Ratiocinare igitur ſuper eam, & ſic inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos Nigromanticos aut continentes experimenta ſortilegorum, inuocationes dæmonum, ſeu coniurationes in periculum animorum, ſeu in quibus de talibus & ſimilibus fidei orthodoxæ & bonis moribus aut operibus euidenter aduerſantibus tractatur, per eandem ſententiam noſtrã condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros, & quaternos dogmatizauerint & audierint, niſi infra ſeptem dies nobis vel Cãcellario Pariſienſi reuelauerint, eo modo quo ſuperius eſt expreſſum. In his ſcriptis ſententiam excommunicationis ferentes, ad alias pœnas prout grauitas culpæ exegerit nihilominus proceſſuri. Datum anno domini Milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo: die dominica qua cantatur, Lætare Hieruſalem, in eccleſia Pariſienſi.

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

ERRORES PARISIIS CONdemnati à domino Guillermo Epiſcopo Pariſienſi.

DE ERRORIBVS quos condemnauit Stephanus Epiſcopus Pariſienſis.

De erroribus quos idem dominus cõdemnauit alia vice, vbi primo ponuntur errores de deo.

Errores de intelligentia vel angelo.

Errores de anima uel intellectu.

Errores de voluntate ſiue libero arbitrio.

Errores de mundo & mundi æternitate.

Errores de cælo & ſtellis.

Errores de neceſſitate euentus rerum.

Errores de accidente.

Errores de ſacra ſcriptura.

Errores de fide & ſacramentis.

Errores de raptu.

Errores de vitijs & virtutibus.

Errores de reſurrectione.

Errores de fœlicitate, ſiue beatitudine.

Errores Ioannis Guion, ordinis fratrum minorum.

Errores Ioannis de Mercuria, ordinis Ciſtercienſium.

Errores magiſtri Nicolai de Vltricuria.

ITEM quidam articuli damnati ab epiſcopo Pariſienſi, & magiſtris theologiæ anno domini. 1340.

Copia ſchedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Diony. Soulechat, ordinis fratrum Minorum, factæ per eundem Pariſijs & in curia Romana.

Reuocatio magiſtri Ioannis de Calore.

Reuocatio Ludouici facta Anno domini. 1362.

Reuocatio fratris Guidonis, ordinis heremitarum ſancti Auguſtini.

Reuocatio Simonis facta Anno domini. 1301.
Articuli in quibus magiſter ſententiarum communiter non tenetur.
Determinatio quædam Pariſijs facta per almam facultatẽ theologicam. Anno domini. 1318. ſuper quibuſdam ſuperſtitionibus nouiter exortis.
Excepta principalium articulorum tractatus cuiuſdam contra errores fratris Ioannis de Monteſono ordinis Prædicatorum, in quo continentur etiam errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

ISTI ſunt errores deteſtabiles contra catholicam veritatem, reperti in quibuſdam ſcriptis. Quos quicunque dogmatizauerit vel defenderit, a venerabili patre Guillermo Pariſienſi epiſcopo, conuocato concilio omnium magiſtrorum tunc Pariſijs degentium, vinculo anathematis eſt innodatus. Et ideo eos cauere debẽt omnes profeſſores fidei orthodoxæ.

Primus eſt, quòd diuina eſſentia in ſe nec ab angelo, nec ab homine videatur uel uidebitur.

Secundus error eſt, quòd licet diuina eſſentia eadem ſit in patre & filio & ſpiritu ſancto: tamen vt hæc eſſentia eſt in ratione formæ vna eſt in patre & filio, licet non una in ſpiritu ſancto & in his, & tamen formæ idem eſt quod diuina eſſentia.

Tertius eſt, quòd ſpiritus ſanctus, prout eſt amor & nexus, non procedit a filio, ſed tantum a patre.

Quartus eſt, quòd multæ veritates fuerunt ab æterno quæ non ſunt ipſe deus.

Quintus, eſt primum nunc vel principium & creatio paſſio non ſunt creator vel creatura.

Sextus, quòd angelus malus in primo inſtãti ſuæ creationis fuit malus, & nunquam fuit non malus.

Septimus eſt, quòd nec animæ glorificatæ nec corpora glorioſa vel glorificata erunt in cælo Empyreo cum angelis, sed in cælo aqueo vel cryſtallino quod eſt ſuper firmamentum. Quod etiam dicere præſumunt de beata Virgine.

Octauus, quòd angelus in eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis: & ubique ſi velit eſſe vbique.

Nonus eſt, quòd qui habet meliora naturalia, de neceſſitate habebit maiorem gratiam & gloriam.

Decimus eſt, quòd diabolus nunquam habuit vnde poſſet ſtare. Nec etiam Adam in ſtatu innocentiæ.

ASSERTIONES OPPOSITAE ERRORIBVS PRAEDICTIS.

FIRMITER credendum eſt & nullatenus dubitandum, quòd deus in ſua ſubſtantia, eſſentia, uel natura uideatur ab angelis

lis ſanctis & animabus glorificatis.

Item quòd una eſt eſſentia ſubſtantialis vel natura in patre & filio & ſpiritu ſancto. Et eadem eſſentia in ratione formæ in patre filio & ſpiritu ſancto.

Item quòd ſpiritus ſanctus, prout eſt ſanctus & amor procedit ab utroque, ſcilicet patre & filio.

Itē quòd una ſola veritas fuit ab æterno quæ eſt deus. Et quòd nulla veritas fuit ab æterno quæ non ſit illa veritas.

Item quòd primum nunc & creatio paſſio eſt creatura.

Item quod malus angelus aliquando fuit bonus & non malus, & poſt peccando factus eſt malus.

Item quòd idem eſt locus corporis, ſcilicet Empyreum cælum ſanctorum angelorum, & beatarum animarum, & idem erit corporum humanorum glorificatorū: & ſimiliter idem eſt locus ſpiritualis ſanctorum angelorum & hominum bonorum.

Item quod angelus eſt in loco per diſtinctionem, ita quod ſi eſt hic, non eſt ibi in eodem inſtanti: impoſſibile eſt enim eum in eodem inſtanti eſſe ubique, cum hoc ſit proprium dei.

Item quod ſecundum quod præordinatum eſt & prædeſtinatum a Deo, dabitur gratia & gloria.

Item quòd malus angelus & Adam habuerunt vnde poſſent ſtare, etſi non vnde poſſent proficere.

Item eodem anno dominica qua cantabatur Lætare Hieruſalē. 1270. Gulielmus poſtmodum Conſtantien. Epiſcopus in ſermone beati Ioānis baptiſtæ in domo minorum Pariſijs prædicauit, quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiam non effectiuam aliquo modo: quod falſum eſt, quia nolens non recepit eam. Secundo, quòd quidam natus nunquam fuit in gratia: ſed ſemper Hiſmael, aut Iudas fuit, & nunquam Ioannes: quod ēſt contra fidem, baptizati enim habent gratiam. De qua reprehenſus publicè in conſequenti die Apoſtolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus aſſerentibus hanc ueritatem. Data fuit hæc ſententia Pariſijs. Anno domini. 1240. in octaua Epiphaniæ.

Isti errores ſunt condemnati & excommunicati cum omnibus qui eos ſcienter docuerint vel aſſeruerint a domino Stephano Pariſienſi epiſcopo Anno domini. 1270. die Mercurij ante feſtum beati Nicolai hyemalis.

Primus articulus eſt, quòd intellectus omnium hominum eſt vnus & idem numero.

Secundus eſt, quòd illa eſt falſa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius eſt, quòd volūtas hominis ex neceſſitate vult vel eligit.

Quartus, quòd omnia quæ inferioribus aguntur ſubſunt neceſſitati corporum cæleſtium.

Quintus, quòd mundus eſt æternus.

Sextus, quod nunquam fuit primus homo.

Septimus,

Septimus, quòd anima quæ eſt forma hominis ſecundum quod homo corrumpitur corrupto corpore.

Octauus, quòd anima ſeparata poſt mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quòd liberum arbitrium eſt potentia paſſiua non actiua. Et quod neceſſitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quòd Deus non cognoſcit ſingula.

Vndecimus, quòd deus non cognoſcit aliud a ſe.

Duodecimus, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quod deus non poteſt dare immortalitatem, uel incorruptibilitatem rei corruptibili uel mortali.

Isti articuli qui ſequuntur condemnati ſunt a domino Stepha. Pariſien. epiſcopo de conſilio magiſtrorum theologiæ. Anno dom. 1226. die domini. qua cantatur Lætare Hieruſalem, in eccleſia Pariſien. Vbi excommunicauit in ſcriptis omnes illos qui eos docuerint & defenderint. Et primo ordinant illi qui ſunt de deo.

Primus, quòd deus non eſt trinus & unus: quoniam trinitas nõ ſtat cum ſumma ſimplicitate. Vbi enim eſt pluralitas realis, ibi neceſſario eſt additio & compoſitio. Exemplum de aceruo lapidum.

Item quòd deus non poteſt generare ſibi ſimilem. quod enim generatur ab aliquo habet principium aliquod a quo dependet. & quòd in deo generare non eſt ſignum perfectionis.

Item quòd deus non cognoſcit alia a ſe.

Item quòd deus non poteſt dare perpetuitatem rei tranſmutabili vel corruptibili, ut eſt corpus humanum.

Item quòd deus ſiue prima cauſa non poſſet producere effectũ ſibi ęqualem, niſi temperaret ſuam potentiam.

Item quòd deus non poſſet facere plures animas in numero.

Item quòd deus nunquam plus creauit intelligentiam quàm modo creauit.

Item quòd deus eſt infinitæ virtutis in duratione, non in actione: talis enim infirmitas non eſt niſi in corpore finito ſi eſſet.

Et quòd prima cauſa non poſſet plures mundos facere.

Item quòd ſine agente proprio vt patre a ſolo deo non poſſet fieri homo.

Item quòd deum in hac uita mortali poſſumus intelligere per eſſentiam.

Item quod deus non potuit feciſſe primam materiã niſi mediante corpore cæleſti.

Item a voluntate antiqua non poteſt nouum procedere abſque tranſmutatione præcedente.

Item quòd prima cauſa non habet cognitionem aut ſcientiam futurorum contingentium. Primo quia futura contingentia ſunt non entia. Secundo, quia futura contingentia ſunt particularia.

ria.

ria. Deus autem cognoſcit virtute intellectiua, qui non poteſt cognoſcere particulare. Vnde ſi non eſſet ſenſus, forte intellectus nō diſtingueret inter Socratem & Platonem: licet diſtingueret inter hominem & aſinum. Tertium, propter ordinem cauſæ ad cauſatū, præſcientia enim diuina eſt neceſſaria cauſa præſcitorum. Quarta ratio, eſt ordo ſcientiæ ad ſcitum, quanuis enim ſcientia nòn ſit cauſa fati, ex quo tamen ſcitu determinatur ad alterā partem contradictionis, & hoc multo magis in ſcientia diuina, quàm in ſcientia noſtra.

Item quòd primum principium non poteſt eſſe ſine diuerſorū factorum hic inferius, niſi mediantibus aliis cauſis, eo quòd nullū tranſmutans diuerſimode tranſmutat niſi tranſmutatum.

Item quòd ab vno primo agente non poteſt eſſe multitudo effectuum.

Item quòd primum principium non eſt cauſa propria æternorum, niſi metaphorice, id eſt, quia conſeruat ea, quia niſi eſſet, ea non eſſent.

Item quòd ſicut ex materia non poteſt aliqnid fieri ex agente, ita nec ex agente poteſt aliquid fieri ſine materia. Et quod deus non eſt cauſa efficiens, niſi reſpectu eius quod habet eſſe in potentia materiæ.

Item quòd entia declinant ab ordine cauſæ primæ in ſe conſideratæ, licet non in ordine ad reliquas cauſas agentes in vniuerſo. Hoc, eſt error, quia eſſentialior & inſeparabilior eſt ordo entium ad cauſam primam, quàm ad cauſas inferiores.

Item quòd deus non poteſt eſſe cauſa noui facti, nec poteſt aliquid de nouo producere.

Item quòd deus non poteſt mouere cælum motu recto. Et eſt ratio, quia tunc relinqueret vacuum.

Item quòd deus non poteſt irregulariter, id eſt, alio modo quàm mouet mouere aliquid, quia in eo non eſt diuerſitas voluntatis.

Item quòd deus eſt æternus in agendo & mouendo ſicut in eſſendo, alioquin ab alio determinaretur quod eſſe prius illo.

Item illud quòd de ſe terminatur vt deus, aut ſemper, aut nunquam, & quod multa ſunt æterna.

Item quòd deum neceſſe eſt facere quicquid immediatæ fit ab ipſo. Error, ſiue intelligatur de neceſſitate coactionis, quia tollit libertatem arbitrij, ſiue de neceſſitate immutabilitatis, quia ponit poſſibilitatem aliter faciendi.

Item quòd primum principium non poteſt immediate producere generalia, quia ſunt effectus noui.

Effectus autem noui exigit cauſam immediatam, quæ poteſt aliter ſe habere.

Item quod primū principiū nō poteſt aliud a ſe producere quia omnis differentia, quæ eſt inter agens & factum, eſt per naturam,

Item

Item quòd deus non poteſt immediatè cognoſcere contingentia niſi per aliam cauſam particularem & proximam.

item quod ſi omnes cauſæ fuerint aliquando in quiete, neceſſe eſt ponere deum mobilem.

item quod deus eſt prima & neceſſaria cauſa primę intelligentiæ, qua poſita ponitur effectus, & ſunt ſimul duratione.

item quod deus non eſt neceſſaria cauſa motus corporũ ſuperiorum & coniunctionis & diuiſionis contingentis in ſtellis.

item ad hoc quod effectus omnes ſint neceſſarii reſpectu cauſę primę, non ſufficit quod ipſa cauſa primę nõ ſit impedibilis: ſed exigit ꝙ cauſę mediæ nõ ſint impedibiles. Error. quia tũc deus nõ poſſet facere aliquem effectum nouum ſine cauſis poſterioribus.

item quod deus poſſit agere contraria, hoc eſt mediante corpore cœleſti quod diuerſum in vbi.

item quod deus infinitus virtute, non quia faciat aliquid de nihilo: ſed quia communicat motum infinitum.

item quod deus non poteſt in effectum cauſę ſecundarię ſine ipſa cauſa ſecundaria. Error.

item quod effectus immediatus a primo debet eſſe vnus tãtùm & ſimillimus primo.

item quod deus vel intelligentia non infundit ſcientiam animę humanę in ſomno, niſi mediante corpore cœleſti.

item quod plures ſunt motores primi cœli. Error.

item quod primũ immobile ſimpliciter nõ mouet, niſi mediãte aliquo motu, & quod tale mouens immobile eſt pars moti ex ſe.

item quod potentia actiua non poteſt eſſe ſine operatione, & permixta potentię paſsiuę. Error ſi intelligatur de quacunq; operatione.

item quod deus non poteſt indiuidua multiplicare ſub vna ſpecie ſine materia.

item forma quam oportet fieri & eſſe in materia, non poteſt agi ab illo quod non agit ex materia.

item quod deus non poteſt facere accidens ſine ſubiecto, nec plures dimenſiones ſimul eſſe.

item quod impoſsibile ſimpliciter non poteſt fieri à deo vel ab agente. Error, ſi intelligatur de impoſsibili ſecundum numerum vel naturam.

item quòd aliud eſt intellectus in ratione ſecundum quod deus intelligit ſa & alia. Error, quia licet ſit alia ratio intelligendi, non tamen alius intellectus ſecundum rationem.

item quod prima cauſa eſt cauſa omnium entium remotiſsima. Error, ſi intelligatur cum pręciſione, ita ſcilicet quòd non propinquiſsima eſt.

item quod aliqua poſſunt cauſaliter euenire reſpectu primę cauſę, & quod falſum eſt omnia eſſe pręordinata à prima cauſa, quia tunc eueniret de neceſsitate.

Item quod in cauſis efficientibus cauſa ſecunda habet actionē quam non accepit a prima cauſa.

Item quod in cauſis efficientibus, ceſſante cauſa prima non ceſſat ſecundam ab operatione ſua dum tamen ſecunda operetur ſecundum materiam ſuam.

Item quod de Deo non poteſt cognoſci, niſi quia eſt ſiue ipſum eſſe.

Item quod Deum eſſe ens per ſe poſitiue non eſt intelligibile, ſed priuatiue eſt ens aut per ſe intelligibile.

ERRORES DE ANGELO VEL INTELLIGENTIA.

Item quod omnia ſeparata coæterna ſunt primo principio.

Item quod intelligentię ſuperiores creāt animas rationales ſine motu cæli: intelligentiæ autem inferiores creant vegetatiuam, ſenſitiuam motu cęli mediante.

Itē quod intelligentia angelus, vel aīa ſeparata nuſquam eſt.

Item ſubſtantię ſeparatæ eo quod habent vnum appetitum, nō mutantur in opere aut operatione.

Item quod intelligentiæ ſiue ſubſtantiæ ſeparatæ quas dicunt eſſe æternæ, non habent propriæ cauſam efficientem ſed metaphorice: quia habent cauſam conſeruantem in eſſe, ſed non ſunt factæ de nouo: quia ſic eſſent tranſmutabiles.

Item quod in ſubſtantijs ſeparatis nulla eſt poſſibilis tranſmutatio: nec ſunt in potentia ad aliquam mutationem ad aliud, quia æternæ ſunt & immunes a materia.

Item quod ſubſtantię ſeparatæ quæ non habent materiam per quam plus ſint in potentia quàm in actu, & ſunt a cauſa ſemper eodem modo ſe habente, ideo ſunt ęternæ.

Item quod ſubſtantiæ ſeparæ per ſuum intellectum cauſant res ad extra.

Item quod intelligentia motrix cæli influi in animam rationalem, ſicut corpus cęli influit in corpus humanum.

Item quod angelus non poteſt in actus oppoſitos immediate, ſed in actus mediatos: & hoc mediante alio, vt orbe, ſole, vel cælo.

Item quod angelus nihil intelligit de nouo.

Itē ꝙ ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, quæ non moueret aliqđ corpus in hoc mundo ſenſibili, non clauderetur in vniuerſo.

Itē quòd ſubſtantiæ ſempiternæ ſeparatæ materia habent bonū qđ eſt eis poſſibile cū producūt: nec deſiderant aliqd quo carent.

Item quòd ſubſtantię ſeparatæ ſunt ſua eſſentia, quia in eis idē eſt quod eſt & per hoc quod eſt.

item quòd omne quod non haber materiam eſt æternum, quia quod non eſt factum per traſmutationem materiæ prius nā fuit, ergo æternum.

Item quia intelligentiæ non habēt materiam, Deus non poſſet plures res eiuſdem ſpeciei facere: & quòd materia nō eſt angelis, contra fratrem Thomam.

Item quòd intelligentiæ ſuperiores non ſunt cauſa alicuius nouitatis in inferioribus. Et quòd ſuperiores inferioribus ſunt cauſa ęternæ cognationis.

Item quòd intelligentia perficitur a Deo in æternitate, quia ſecundum ſe totum immutabilis eſt, anima autem cæli non.

Item quòd intelligentia inferior recipit eſſe a Deo per intelligentias medias.

Item quòd ſcientia intelligentiæ non differt a ſubſtantia intelligentiæ: ibi enim non eſt diuerſitas intellecti ab intelligibilitate, nec diuerſitas intellectorum.

Item quòd ſubſtantię ſeparatæ ſunt in actu infinitæ: infinitas enim non eſt impoſsibilis niſi in rebus materialibus.

Item quòd intelligentię ſuperiores imprimunt in inferioribus, ſicut anima vna intellectiua imprimit in aliam & in animam ſenſitiuam: & per talem impreſſionem incantator aliquis proiicit Camelum in foueam ſolo viſu.

Itē quòd intelligētia cū ſit plena formis, imprimit alias formas in materia per corpora cœleſtia tanquam per inſtrumenta.

Item quòd ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt alicubi per operationem: & non poſſunt moueri ab extremo in extremum, nec medium: niſi quia poſſunt velle operari, aut in medio, aut in extremis. Error: ſi intelligatur ſine operatione ſubſtantiam non eſſe in loco, nec trāſire de loco in locum.

Item quod intelligentia ſola voluntate mouet cælum.

Item ſubſtantię ſeparatæ nuſquam ſunt ſecundum ſubſtantiam. Error: ſi intelligatur ita quòd ſubſtantia ſit res eſſendi in loco: verum eſt quod nuſquam ſunt ſecundum ſubſtantiam.

ERRORES DE ANIMA ET INTELLECTV.

ITEM quod intellectus non eſt forma corporis, niſi ſicut nauta nauis: nec eſt perfectio eſſentialis hominis.

Item quod intellectus quando vult induit corpus, quando non vult non induit.

Itē quod ex ſenſitiuo & intellectо non fit vnū per eſſentiā, niſi ſicut ex intelligentia & orbe, hoc eſt vnum per appoſitionem.

Item quod intellectus humanus eſt æternus, quia eſt a cauſa ſēper eodem modo ſe habente: & quoniam non habet materiam, per quam prius eſt in potentia quam actu.

Item quod anima ſeparata nullo modo patitur ab igne.

Item quod intellectus eſt vnus numero omnium, licet omnino ſeparatur a corpore hoc: non tamen ab omni.

Item quod intellectus Sortis corrupti, non habet ſcientiam eorum quæ habuit.

Item quod anima humana nullo modo eſt mobilis secundum locum nec per ſe nec per accidens: & ſi ponatur alicubi ſecundũ ſubſtantiam ſuam nunquam mouebitur de vbi ad vbi.

Item quod ſcientia animæ eſt terrena: & quod intellectus agẽs & poſſibilis ſunt æterna.

Item quod motus cæli ſunt propter animam intellectiuam, & quod anima intellectiua ſui intellectu non poteſt educi, niſi mediante corpore.

Item quod nulla forma ab extrinſeco veniens poteſt facere vnum cum materia, quod enim ſeparabile eſt cum eo quod eſt corruptibile, vnum non facit.

Item anima ſeparata non eſt alterabilis ſecundum philoſophiã, licet ſecundum fidem alteretur.

Item quod anima rationalis quando recedit ad auimali adhuc remanet animal vnum.

Item quod anima intellectiua cognoſcendo ſe, cognouit omnia alia. ſpecies enim omnium rerum ſibi ſunt concreatæ: ſed hoc cognoſcere non debetur intellectui noſtro vt noſter eſt: ſed ſecũdum quod intellectus eſt agens, error eſt.

Item quòd anima eſt inſeparabilis a corpore, & ad corruptionẽ harmoniæ corporali corrumpitur anima.

Item quod ſcientia magiſtri & diſcipuli eſt vna & eadem numero: & ratio eſt quia intellectus vnus eſt. quia forma non multiplicatur, niſi quia educitur de potentia materiæ.

Item quòd intellectus agens non copulatur noſtro poſſibili, & quòd intellectus poſſibilis non vnitur nobis ſecundum ſubſtantiam, & ſi vniretur, & forma nobiſcum eſſet inſeparabilis.

Item operatio intellectus nõ vniti copulatur corpori, ita quod operatio eſt rei non habẽtis formam qua operetur. Error eſt: quia ponit quod intellectus non ſit forma homini.

Item quod nihil põt ſciri ab intellectu poſt eius ſeparationem.

Item quod intellectus qui eſt poſtrema hominis perfectio eſt, penitus abſtractus. Vel quod intellectus vltima eſt vel poſtrema operatio hominis, & eſt totaliter abſtractus.

Item quod intellectus poſſibilis eſt inſeparabilis a corpore ſimpliciter quantum ad hunc actum qui eſt ſpecierum receptio, & quantum ad iudicium quod ſit per ſimplicem ſpecierum acceptionem vel intelligibilium compoſitionem. Error: ſi intelligatur de receptione omnimoda.

Item quod intellectus agens eſt quædam ſubſtantia ſeparata superior ad intellectum poſſibilem: & quòd ſecundum ſubſtantiam, potentiam, & operationem eſt ſeparatus a corpore, nec eſt forma corporis humani.

Item quod inconueniens eſt ponere aliquos intellectus nobiliores

liores aliis: quia cum illa diuerſitas non poſſit eſſe a parte corporum, oportet quod ſit a parte intelligentiarum: & ſic animæ nobiles & ignobiles & eſſent neceſſaria diuerſarum ſpecierum ſicut intelligentiæ. Error: quia ſic aīa Chriſti nō eſſet nobilior aīa Iudę.

Item quod intellectus ſpeculatiuus ſimpliciter eſt æternus & incorruptibilis, reſpectu vero huius hominis corrumpitur corruptis phantaſmatibus in eo.

Item quod intellectus poſſibilis nihil eſt in actu antequam intelligat: quia in natura intelligibili eſſe aliquid in actu eſt eſſe actu intelligens.

Item quod ex intelligente & intellecto fit vna ſubſtantia, & qđ intellectus ſit ipſa res intellecta formaliter.

Item quod nos peius vel melius intelligimus, hoc prouenit ex intellectu paſſio quem dicunt eſſe potentiam ſenſitiuam? Error eſt: quia hic ponit vnum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.

Item quod intellectus non poteſt trāſire de corpore in corpus: ita quod ſucceſſiue ſit motor diuerſorum corporum.

Item quod intellectus noſter per ſua naturalia poteſt pertingere ad cognoſcendam eſſentiam primæ cauſæ. Hoc male ſonat, & eſt error, ſi intelligatur de cognitione mediata.

Item quod anima nūquam moueretur niſi corpus moueretur, ſicut graue vel leue nunquam moueretur niſi aer moueretur.

ERRORES DE VOLVNTATE SIVE LIBERO ARBITRIO.

ITEM quod de ſui natura non eſt determinādum ad eſſe vel non eſſe, non determinatur niſi ad aliquod quod eſt neceſſarium reſpectu ſui. Error.

Item quod voluntas manente paſſione & ſcientia in particulari & in actu, non poteſt agere contra eam.

Item ſi ratio recta, & volūtas recta. Error eſt, quia eſt cōtra glo. Aug. ſuper illum pſal. Concupiuit anima mea deſiderare, &c. Et quia ſecundum hoc ad rectitudinem voluntatis gratia non eſſe neceſſaria, ſed ſolum ſcientia, qui fuit error Pelagii.

Item quod voluntate exiſtente in tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri, & mouente ſic diſpoſitio quod natum ſit mouere, impoſſibile eſt uoluntatem non uelle.

Item quod morbus eſt cauſa voluntatis medici vt ſanet.

Item quod voluntas & intellectus non mouētur in actu per ſe, ſed per cauſam ſempiternam, ſcilicet per corpora cæleſtia.

Item quod appetitus ceſſantibus impedimentis neceſſario mouetur ab appetibili. Error eſt de intellectiuo.

Itē qđ volūtas ſecundū ſe eſt indeterminata ad oppoſita ſicut materia. Determinatur aūt ab appetibili ſicut materia ab agēte.

Item quod homo agens ex paſſione coactè agit.

Item quod poſt concluſionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & quod pœnæ non adhibentur à lege niſi ad correctionem ignorantiæ, & vt correctio ſit alijs principium cognitionis vel generationis.

Item quod voluntas hominis neceſſitatur per ſuam cognitionẽ ſicut appetitus bruti.

Itẽ quod nullũ agens eſt ad vtrumlibet, imò determinatur.

Item quod effectus ſtellarum ſuper liberũ arbitriũ ſunt occulti.

Itẽ quod voluntas noſtra ſubiacet poteſtati corporũ cæleſtium.

Item quod voluntas neceſſariò proſequitur quod firmiter creditum eſt à ratione: & quod non poteſt abſtinere ab eo quod ratio dictat. Hæc autem neceſſitatio non eſt coactio, ſed natura voluntatis.

Item quòd homo in omnibus ſuis actionibus ſequitur appetitum & ſemper maiorem. Error eſt, niſi intelligatur de maiore & in mouendo.

Item quòd non eſt poſſibile eſſe peccatum in potentijs animæ ſuperioribus, & ita peccatur paſſione & non voluntate.

Item quòd ſcientia contrariorum ſolum eſt cauſa quare anima rationalis poteſt in oppoſita, niſi per accidens & ratione alterius.

Item quod anima nihil vult niſi mota ab alio à ſe, vnde iſtud falſum eſt: anima ſeipſa vult. Error, ſi intelligatur mota ab alio ſcilicet appetibili vel ab obiecto, ita quod appetibile & obiectum ſit tota ratio motus voluntatis ipſius.

Item quòd duobus bonis propoſitis, quod fortius eſt fortius mouet. Error eſt, niſi quantùm eſt ex parte boni mouentis.

Item quòd omnes motus voluntarij reducuntur ad motorem primum. Error: niſi intelligatur in motorem primum, ſimpliciter non creatum. Et intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam & non ſecundum deformitatem.

ERRORES DE MVNDO ET MVNDI AETERNITATE.

Item quòd nihil eſt æternum à patre finis quod non ſit æternum à patre principij: quia eſt contra fidem, & error.

Item quòd redeuntibus corporibus cæleſtibus omnibus in idem punctum, quod ſit in 30. millibus annorum, redibunt idem effectus qui & modo.

Item quòd non fuit primus homo nec erit vltimus, imò ſemper fuit & ſemper erit hominis ex homine generatio.

Item quòd generatio hominis eſt circularis, eo quod forma hominis redit plures ſuper eandem partem materiæ

Item quòd quia Sortes factus eſt non receptibilis æternitatis, etſi debet

debet eſſe æternus, neceſſe eſt vt tranſmutetur natura & ſpecie.

Item quòd mundus eſt æternus quantum ad omnes ſpecies in eo contentas, & quòd tempus æternum & motus & materia agens & ſuſcipiens, quia eſt à potentia dei infinita, & impoſſibile eſt innouationem eſſe in effectu ſine innouatione in cauſa.

Item quòd nihil eſſet nouum, niſi cælum eſſet variatum reſpectu materiæ generabilium.

Itẽ impoſſibile eſt ſoluere rationes philoſophi de æternitate mũdi, niſi dicamus quod voluntas primi implicat incompoſſibilia.

Item quòd duo ſunt principia æterna ſcilicet corpus cæli & anima eius.

Item quòd tria ſunt principia æterna in cæleſtibus, ſubiectum motus æterni, anima corporis cæleſtis, & primum mouens deſideratum. Error eſt quo ad duo prima.

Item quòd mundus eſt æternus, quia omne quod habet naturã per quam poſſit eſſe in futuro toto, habet naturam per quam potuit eſſe in toto præterito.

Item quòd mundus licet ſit factus ex nihilo, nõ tamen eſt factus de nouo, & quanuis de non eſſe exierit ad eſſe non eſſe, non præceſſit eſſe duratione ſed natura tantùm.

Item quòd theologi dicentes quod cælum quandoque quieſcit, argüunt ex falſa ſuppoſitione. Et quod dicere cęlum eſſe & non moueri, eſt dicere contradictoria.

Item quòd infinitæ præceſſerunt cœli reuolutiones, quas nõ fuit impoſsibile comprehendi à prima cauſa, ſed ab intellectu creato.

Item quòd elementa ſunt æterna, ſunt tamen facta de nouo in diſpoſitione quam non habent.

Item quòd quanuis generatio hominum poſſit deficere voluntate primi, tamen non deficiet: quia orbis primus non tantùm mouet ad generationem elementorum, ſed etiam hominum.

Item ſi quod cælum ſtaret ignis in ſtupam non ageret: quia nec deus eſſet.

Item quòd cœlum nunquam quieſcit: quia generatio inferiorũ quæ eſt finis motus cæli, ceſſare non debet. Alia ratio, quia cælum ſuum eſſe, & ſuam virtutem habet à motore ſuo, & hoc conſeruat cælum per ſuum motum, vnde ſi ceſſaret à motu, ceſſaret ab eſſe.

Item quòd æuum & tempus nihil ſunt in re, ſed ſolùm in apprehenſione.

Item quòd qui generat mundum ſecundum totum ponit vacuum, quia locus neceſſario præcedit generatum in loco: & tunc ante mundi generationem fuiſſet locus ſine locato quod eſt vacuum.

Item elementa prima generatione ſunt facta ex nihilo chaos, ſed ſunt æterna.

Item quòd vniuerſum non poteſt deficere, quia primum agens habet tranſmutare materiam æternaliter vicisſim nunc ad iſtam

formam,nunc ad illam, & ſimiliter materia nata eſt tranſmutari.

Item quòd tempus eſt infinitum quantum ad vtrunque extremum,licet enim impoſſibile ſit infinita eſſe pertranſita quorum aliquid fuit pertranſecundum, non tamen impoſſibile eſt infinita eſſe pertranſita quorum nullum fuit pertranſecundum. Error.

Item quòd naturalis philoſophus ſimpliciter debet negare mũdi nouitatem,quia inititur cauſis & rationibus naturalibus. Fidelis autem poteſt negare mundi æternitatem, quia nititur cauſis ſuper naturalibus.

Item quòd ratio philoſophi demonſtrans motum cæli ęternũ, non eſt ſophiſtica. Et mirum eſt quod hominem profundi hoc nõ vident.

Item quòd creatio non eſt poſſibilis,quamuis contrarium ſit tenendum ſecundum fidem.

Item quod non eſt verum quod aliquid fiat ex nihilo, vel neque factum ſit in prima creatione.

Item quod creatio non debet dici mutatio ad eſſe. Error,ſi intelligatur de omni modo mutationis.

ERRORES DE CAELO ET STELLIS.

Item quod corpora cæleſtia mouentur a principio intrinſeco quod eſt anima,& quod mouentur per animam & per virtutẽ appetitiuam ſicut animal.Sicut enim anima appetens mouetur,ita & cælum.

Item corpora cæleſtia ex ſe habent æternitatem ſuæ ſubſtantiæ ſed non æternitatem ſui motus.

Item quod anima cæli eſt intelligentia.Et orbes cæleſtes ſunt inſtrumenta intelligentiarum ſicut organa, ſicut auris & oculus eſt organum virtutis ſenſitiuæ.

Item quod ſi in aliquo humore virtute ſtellarum deuenirent ad talem proportionem cuiuſmodi proportio eſt in ſeminibus primorum parentum,ex illo humore poſſet generari homo. Et quod ſufficienter poſſet generari ex putrefactione vel ex putredine.

Item omnium formarum cauſa effectiua eſt orbis.

Item natura quæ eſt principium motus in corporibus cæleſtibus eſt intelligentia mouens. Error, ſi intelligatur de natura quę eſt actus vel forma.

ERRORES DE NECESSITATE EVENTVS RERVM.

Item quòd nihil a caſu,ſed omnia a neceſſitate veniunt. Et omnia futura quæ erunt,neceſſitate erunt. Et quæ non erunt,impoſſibile eſt eſſe. Et quòd nihil euenit contingenter conſiderando

omnes

omnes caſus. Error: quia cõcurſus cauſarum eſt de definitione cauſalis lib. 5. de conſolatione philoſophiæ.

item quòd ex diuerſitate locorum acquiruntur neceſſitas euentuum.

item quòd ex diuerſis ſignis cæli ſignificantur diuerſæ conditiones in hominibus tam bonorum aut donorum ſpiritualium, quã rerum temporalium.

item quòd quibuſdam ſignis aut figuris ſciantur hominum intentiones & mutationes intentionum. Et an intentiones illæ perficiendæ ſint. Et quod per tales figuras ſciuntur euentuas peregrinorum, captiuatio hominum, aut ſolutio captiuorum, & an nati futuri ſint ſcientes vel latrones.

item quòd ferunt quod diſpoſitio vniuerſi procedit ex prouidẽtia diuina non immediate, ſed mediante motu ſuperiorum. Et quod illud facit non imponit neceſſitate inferioribus, quia habent contrarietatem, ſed ſuperioribus.

item quòd ſanitatem & infirmitatem, vitã & mortem attribuũt poſitioni ſyderum & aſpectui fortunæ, dicentes quòd ſi eum aſpexerit fortuna viuet, ſi non aſpexerit morietur. Error.

item quòd hora generationis hominis in corpore ſuo & per conſequens in anima, quæ ſequitur ex ordine cauſarum ſuperiorũ & inferiorum ineſt homini diſpoſitio inclinans in tales actiones & euentus. Error, niſi intelligatur de euentibus naturalibus & per viam diſpoſitionis.

ERRORES DE ACCIDENTE.

ITEM quòd cùm deus non comparatur ad entia in ratione cauſæ materialis vel formalis non facit accidens eſſe ſine ſubiecto, de cuius ratione eſt in actu ineſſe ſubiecto ſuo.

item quòd accidens exiſtens ſine ſubiecto non eſt accidens niſi æquiuoce. Et quod impoſſibile eſt quantitatem ſiue dimenſionem eſſe per ſe, hoc enim eſſet ipſam eſſe ſubſtantiam.

item quòd facere accidens eſſe ſine ſubiecto habet rationem impoſſibilis implicantis contradictionem, vt credimus in Euchariſtia, quintus error.

item quòd deus non poſſet facere accidens ſine ſubiecto nec plures dimenſiones ſimul eſſe.

ERRORES DE SACRA SCRIPTVRA.

ITEM quòd ſermones theologiæ fundati ſunt in fabulis.

item quòd nihil plus ſcitur propter ſcire theologiam.

item quòd fabulæ & falſa ſunt in lege Chriſtiana ſicut & in aliis.

item quòd lex Chriſtiana impedit addiſcere.

item quòd lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium ſicut & rationabilium, licet non tantùm.

ERRORES DE FIDE ET SACRAMENTIS.

ITEM quòd non eſt curandum de fide, ſi dicatur aliquid eſſe hæreticum, quia eſt contra fidem.

item quòd non eſt credendum niſi per ſe notum, vel ex per ſe notis poſſit declarari.

item quòd non eſt curandum de ſepultura.

item quòd non eſt orandum.

item quòd non eſt confeſſio facienda niſi ad apparentiam.

ERRORES DE RAPTV.

Item quòd raptus & viſione non habent fieri niſi per naturam.

ERRORES DE VITIIS, ET VIRTVTIBVS.

ITEM quòd peccata contra naturam, vtpote abuſus in coitu, licet ſint contra naturã ſpeciei, non tamẽ contra naturã indiuidui.

item quod ſimplex fornicatio, vtpote ſolutus cum ſoluta, non eſt peccatum.

item quòd dignitas eſſet in cauſis ſuperioribus poſſe facere peccata & monſtra præter intentionem, cum natura hæc poſſet.

item quod delectatio in actibus venereis non impedit actum ſine vſum intellectus.

item quòd continentia non eſt eſſentialiter virtus.

item quòd perfecta abſtinentia ab actu carnis corrumpit virtutem & ſpeciem.

item quòd pauperis hominis fortuna non poteſt agere in mortalibus.

item humilitas prout quis oſtentat ea quæ habet, ſed vilipendit & humiliat ſe non eſt virtus. Error, ſi intelligatue quòd nec virtus ne actus virtuoſus.

item quòd non ſunt poſſibiles aliæ virtutes niſi acquiſitæ vel innatæ.

itẽ quòd caſtitas non eſt maius bonũ, quã perfecta abſtinentia.

item quòd finis terribilium eſt mòrs. Error, ſi excludat terrorẽ inferni qui eſt extremus.

ERRORES DE RESVRRECTIONE.

ITEM quòd non contingit corpus corruptum redire idem numero

numero, nec idem numero reſurget. Error.

item quòd reſurrectio futura non debet credi neque concedi a philoſopho, quia impoſſibile eſt inueſtigari per rationem. Error, quia etiam philoſophus debet captiuare intellectum in obſequium fidei Chriſti.

ERRORES DE FOELICITATE SEV BEATITVDINE.

ITEM fœlicitas non poteſt a deo infundi immediate.

item dicere deum dare fœlicitatem vni & non alii eſt ſine ratione & figmentum.

item quod homo ordinatus quantum ad intellectum & effectũ, ſicut poteſt eſſe ſufficienter per virtutes intellectuales & morales, de quibus loquitur Philoſophus in Ethicis, eſt ſufficienter diſpoſitus ad fœlicitatem æternam.

item quod fœlicitas habetur in hac vita & non in alia.

item quòd homo poſt mortem admittit omne bonum.

item quod bonum quod homini poſſibile eſt, conſiſtit in virtutibus intellectualibus.

ISTI ſunt articuli reuocati Anno domi. 1308. 2. die Octobr. Pariſiis per fratrem Ioan. Guion, ordinis Minorum in domo Prædicatorum.

item quod generare ſecundum ſuam rationem formalem non ſit in patre.

item quod generare realiter elicitum ſit in diuinis.

item quod generare ſiue elicitum ſiue inelicitum ſit in filio.

item quod generare & generari in diuinis accepta notionaliter ſunt idem inter ſe in diuinis.

item dicere quòd pater in diuinis non ſit formaliter generans alia generatione quàm illa qua filius formaliter eſt genitur.

ERRORES Ioannis de Mercuria ordinis Ciſterciem. Articuli condemnati per magiſtros Pariſienſes, Anno domini. 1347. & prohibiti omnibus baccalariis legentibus, qui legunt vel legerunt ſententias, ſub pœna priuationis ab omni honore facultatis, quorũ articulorum aliqui reputantur erronei, aliqui ſuſpecti aut male ſonantes in fide.

item quòd ſatis erat poſſibile quod per voluntatem aut volitionem creatam Chriſtus aliquid voluit quod nunquam debuit euenire.

item quòd Chriſtus potuit dixiſſe falſum, & aſſeruiſſe aſſertione creata tam vocali quam mentali.

item qualitercunque vult deus, vult efficaciter eſſe.

item quod deus facit quod aliquis peccet & quòd ſit peccator, & vult voluntate beneplaciti quòd ille ſit peccator.

item

Item quòd nullus peccat volendo aliqualiter aliter quam deus velit eum velle.

Item quòd deus aliquid reprobat quod ipſe vult voluntate beneplaciti.

item quemlibet peccantem deus vult peccare voluntate beneplaciti,& facit eum peccare,& vult quod peccet.

item quòd Deus facit malum eſſe & peccatum eſſe.

item quòd peccatum magis eſt bonum quàm malum.

item quòd aliquis faciat aliquid omnino ut Deus vult ipſum facere voluntate beneplaciti quod talis peccet.

item quicunque peccat,conformat voluntatem ſuam voluntati beneplaciti dei,ſic quòd illa vult ſicut deus vult eum velle.

item ꝙ poſſibile eſt Chriſtum ſecundum voluntatem creatam erraſſe,& ſecundum hominem mendacium protuliſſe.

item ꝙ poſſet dici quòd anima Chriſti vnita verbo saltem per accidens poſſet odire deum vel reſpuere ſiue deteſtari.

item quòd ſi aliquis habens vſum liberi arbitrij incidens in tentationem tantam quòd non poſſit illi reſiſtere,moueatur ad illecebram cum aliena vxore, non committit adulterium, & ſic de alijs peccatis.

item quòd aliqua eſt poſſibilis paſſio,cui voluntas etiam habita gratia quacunque ſine miraculo non poſſet reſiſtere, quin eliceret actum ſecundum illam,& talis actus non eſt peccatum.

itē ꝙ non eſt peior demeritoriè in caſu qui vitioſum habet habitum demeritoriū cum actu,quam qui habet habitum ſine actu.

item quòd non eſt peior moraliter qui vitioſum habet habitū & actum,quam qui habitum eiuſdem rationis habet ſine actu.

item quòd non eſt melior meritoriè qui habet habitum meritorium & actum,quàm qui habet conſimilem habitum ſine actu.

item quòd malus quacunque malitia actuali & habituali æqualibus adinuicem,non eſt peior ex actuali ſimul quàm ex actuali tantum,uel ex habituali tantum.

item quòd bonus quacunque bonitate actuali & habituali adinuicem æqualibus, non eſt magis bonus ex vtraque, quàm ex habituali tantum.

item quòd nulla creatura aut nulla circunſtantia rei bona diminuit peccatum,quin ſit tantum quantum foret ſine illa cæteris paribus.

item quòd pia intentio & naturalis pietas augent peccatum & non diminuunt cæteris paribus.

item peccatum poſt longam cōſuetudinem commiſſum,eſt minus quàm foret ante conſuetudinem.

item quòd odium proximi non eſt demeritorium,niſi quia prohibitum a deo.

item quòd probabiliter poſſet ſuſtineri cognitionem vel volitionem non eſſe diſtinctam ab anima,imo eſt ipſa anima:& ſic ſuſti

nens

nens nõ teneretur nec cogeretur negare propoſitionem per ſe notam, negare authoritatem admittendam.

Item quòd probabile eſt in lumine naturali non eſſe accidentia, ſed omnem rem eſſe ſubſtantiam, & quòd vbi non eſſet fides, hoc eſſet ponendum vel probabiliter poni poſſet.

Item quòd non eſt euidens euidentia reducta ad certitudinem primi principij, quin quodcunque quod eſt poſſet produci nobilius.

Item quòd tenentes vel communiter tenetur quòd intentio, volitio, ſenſatio ſint qualitates ſubiectiuæ exiſtentes in anima, quas poteſt deus creare se solo, & qui hoc ponere vult, habet concedere & dicere quòd deus poteſt facere se solo quod anima odiret proximum & deum non demeritoriè.

Item quòd deus eſt cauſa aliqualiter actus demeritorij vt demeritorius eſt.

Item quòd Deus eſt cauſa peccati vt peccatum eſt, & mali inquantum malum eſt.

Item quæcunque voluntas cauſat aliquid, cauſat taliter in virtute primæ cauſæ.

Item quòd deus eſt cauſa maxima & immediata priuationis & iuſtitiæ in actu.

Item quod deus eſt actio & cauſa peccati vt peccatum eſt.

Item quod deus eſt cauſa cuiuslibet modi actus & cuiuslibet circunſtantiæ productæ.

Item quod a deo eſt quod actus demeritorius ſit, inquantum demeritorius eſt.

Item quod quacunque creatura demonſtrata hæc eſt vera; chimera intelligitur, hæc chimera poteſt intelligi.

Item quod quacunque creatura demonſtrata hæc eſt vera, hæc res maior deo poteſt cogitari.

Item quod propter opera alicuius futura bona deus præordinauit aliquem ab æterno.

Item quod aliquis prædeſtinatus eſt ab æterno propter bonum vſum liberi arbitrij, quem Deus præſciuit eum habiturum.

Item quòd non ſic gratis & miſericorditer Deus prædeſtinauit illum quem prædeſtinauit, quin & pro omnibus bonis futurus vel alterius.

ARTICVLI contra magiſtrum Nicolaum de Vltricuria, Anno domini. 1348. poſt feſtum omnium ſanctorum.

ISTI ſequentes articuli fuerunt in Romana curia condemnati per magiſtrum Nicolaum ſupradictum publicè in vniuerſitate Pariſien. reuocati.

Quod deus poteſt præcipere creaturæ rationabiliter vt habeat ipſum odio, & ipſa obediens plus meretur quàm ſi ipſum diligeret ex præcepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu & magis cõtra propriam inclinationem. Iſtum articulum aſſero falſum.

Item

Item aliquis velit conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ,ſequitur neceſſario altera pars illius diſiunctiuæ vel quod deus eum inſtrueret de omnibus neceſſarijs & concernentibus ſalutem ſuam:ita quod errare non poſſet, vel quòd non erraret, & ſi erraret in quocunque actu ſuo ille error non eſſet ſibi imputandus nec peccaret imo, mereretur in omni actu conſequente talem errorem,imo plus uel tantum quantum eliciendo actum oppoſitum ſequendo iudicium rationis.Iſtum articulum aſſero falſum, & reputo erroneum prout iacet.

Item quòd in principio primo ſuo tenuiſſe dicitur quod quilibet tenetur plus diligere meliorem proximum ſe quam ſeipſum. Iſtum articulum reputo falſum.

Item quòd in eccleſia ſancti Sepulchri Pariſijs prædicaſſe dicitur,quod quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem. iſtũ articulum reputo falſum.

Item quòd magiſter Nicolaus de Vltricuria prædictus dicere debeat altè & intelligibiliter quod propter iſtos articulos & propoſitiones per eum reuocatas , ac multos alios articulos falſos & hæreticos huius epiſtolæ libelli combuſti fuerunt,inſcriptis reuocare debeat publicè, ſolemniter, expreſsè : propoſitiones per eum coram nobis reuocatas,alios articulos a prædictis aſſerẽdo aliquos falſos,aliquos præſumptuoſos. etiam & quòd debeat iurare in præſentia noſtra ad ſancta dei euangelia quòd nunquã tenebit aut docebit etiam clam uel palam : & repræſentauit ſe Cancellario Pariſienſi & vniuerſitati magiſtrorum,& ſcholarium Pariſijs ſtudentium & etiam regentium.

Isti articuli qui ſequuntur, ſunt condemnati ab epiſcopo Pariſienſi & magiſtris theologiæ regentibus Pariſijs, Anno domini. 1340.in octaua Epiphania Domini.

Item quod diuina eſſentia in ſe nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item quod diuina eſſentia licet ſit eadem in patre & filio & ſpiritu ſancto vt eſt eſſentia,tñ vt eſt forma ſiue in ratione formæ,eſt vna in patre,& filio,& non vna in ſpiritu ſancto.

Item quod ſpiritus ſanctus prout eſt amor vel nexus, non procedit a patre & filio,ſed tantum a patre.

Item quod multæ fuerunt veritates ab æterno quæ non erant deus.

Item quod corpora glorificata non erunt in cælo Empyreo cũ angelis, ſed in cælo Chriſtallino vel aliquo quòd eſt ſupra firmamentum,quod præſumebant dicere de beata Virgine.

Item quod primum nunc & creatura non eſt creator nec creatura.

Item quod angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuit malus & nunquam bonus.

Itẽ ꝙ angelus in eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis.

Item quod qui habebit meliora naturalia, habebit de neceſſitate meliorem gratiam & gloriam.

Item quod diabolus nunquam habuit vnde ſtare poſſet.

Item nec Adam in ſtatu innocentiæ.

Copia ſchedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Dionyſij Soulechar, ordinis fratrum Minorum factæ per eundem Pariſijs, & in curia Romana. Reuerendi magiſtri mei & domini, dixi aliqua in principio meo ſententiarum, quæ in nonnullorum auribus malè ſonuerunt, & ex cauſa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reuerendi patris domini Cancellario Pariſien. ac facultate theologiæ magiſtrorum tanquàm eccleſiæ & dictæ facultatis theologiæ humilis filius, ipſa dicta in præfato principio meo malè poſita corrigo ſub hac forma. Quia tertia concluſio articuli quarti fuit hæc, quòd hęc benedicta imo ſuperbenedicta lex & dulciſſima, videlicet lex amoris (de qua loquebar) omnem aufert proprietatem & dominium: probaui, quia non quærit vindictam quia patiens eſt. 1. Cor. 13. non groſſitiem cordis, quia patiens eſt doloris proximi.

Item non eſt ambitioſa quantum ad honores. Non quærit quæ ſua ſunt quantum ad temporalia. Vnde gloſa, non æmulatur, id eſt, non inuidet, quia non eam aliena contriſtat fœlicitas: ſed alterius bonum diligit vt ſuum. Prædictam concluſionem reuoco tanquam falſam, erroneam, & hæreticam, quia Chriſtus & Apoſtoli illam legem perfectiſſimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per dei gratiam tenebunt qui proprietatem & dominium habebunt. dico etiam quod authoritas Apoſtoli & gloſa per quas probabam, non probant dictam concluſionem, nec ſunt ad propoſitum, ut apparet intuenti textum & gloſas auctenticas ſuper illo. Ex illa concluſione intuli correlarium primum, quod hęc lex diſpenſat duo pronomina poſſeſſiua, ſcilicet meum & tuum: probaui, quia iſta duo vnum facit, imo etiam omnia in vnum congregat, ſicut Dionyſius dicit de Cęleſti Hierarchia capitulo primo in principio, Omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum. Sed & cunctus a patre luminis moti apparitionis proceſſus ad nos bonitatis dono veniens, rurſus ſunt vnum faciens virtus ſuſcitatione nos adimplet, & conuertit ad congregantis patris deitatis deificam ſimplicitatem, amor enim omnia unum & unius facit ſcilicet dei, quia nō quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti.

Item intuli 2. correlarium quod nō minus facit omnia communia charitas, quàm extrema neceſſitas probaui, quia & vnum fit ex amore Dei, & alterum ex amore ſui: ſed affectio iuſti eſt intenſior & eligibilior, quàm commodum pro baccalaureo de ſancto Bernardo in ſecundo correlario quartæ concluſionis articuli. igitur confirmaui per Auguſtinum in prologo contra quinque hæreſes: dicentem

dicentem quòd plus obligat charitas quàm neceſsitas: dico nunc quod iſta duo correlaria vt ſequuntur ex concluſione prędicta, ſunt falſa: & dico quod authoritates illę quas adduxi, non faciunt ad propoſitum.

Item ex prędicta concluſione intuli aliud correlarium quod fuit quartum, quod legem hanc dedit Chriſtus diſcipulis ſuis principaliter, & actualiter exequendam non ſolum habitualiter, probaui, quia dixit, Hęc mando vobis vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Ioannis decimoquinto. Per iſtud correlarium intelligendo hanc legem amoris auferentem omnem proprietatem & dominiũ prout concluſio dicit, ſic intellectum reputo falſum, erroneum, hęreticũ, & contra determinationē eccleſię. Dico etiam quòd authoritas ꝙ allegaui, non eſt ad propoſitum. Item concluſio quarta & finalis mea fuit, quod actualis abdicatio cordialis voluntatis & temporalis poteſtatis, dominij, ſeu authoritatis ſtatum perfectisſimum oſtēdit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Chriſto datum eſt Matth. decimonono, Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Idem Lucę ſecundo. Idem Marci decimo. vnde non dixit, Pone in arca aut in ſcrinio, ſed ſi videas pauperes, da: quia vt dixit Chriſtus Matthęi viceſimo ſexto, Pauperes ſemper habetis vobiſcum, me autem ſemper non habebitis, & dicebam quòd ideo non dicat homo hanc regulam à Deo eſſe datam, ſed animi pręparationem, ſcilicet ſi opus ſit, quia vbi ſemper opus eſt, ſemper debet fieri. Sed quia reuera paruus color ſufficit ad excuſationem agere volenti, iſti volunt dare intelligere quod aurichalcum eſt aurum, & fel mel: ſed ſi ex ignorantia crederent, tamen eſt qui quęrat & iudicet, quod propoſitiones dicunt hanc cōcluſionem eſſe poſitam vniuerſaliter, ideo ipſam vniuerſaliter intellectam dico falſam, erroneam, & hæreticam: quia nec Chriſtus nec Apoſtoli ſtatum perfectisſimum habuiſſent, & authoritates ad hanc probandam adductę, non ſunt ad propoſitum, vt patet per gloſas ordinarias, & doctores in hoc ſtudio & alibi approbatos. Alias probationes, vt probabant iſtam concluſionem, reputo falſas & erroneas. Et vltimā dico falſam iniurioſam & ſcandaloſam. Ex prędicta concluſione quarta inferebā primum correlariũ, ꝙ Chriſtum non abdicaſſe huiuſmodi poſſesſionem, & ius in temporalibus non habetur ex noua lege, imò potiùs oppoſitum: quia Matthæi octauo, Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.

Item ſecundum correlarium eſt illud quòd hanc legem pro regula perfectionis Chriſtus docuit & exemplo confirmauit, probauī per regulam nunc dictam, Vade & vende omnia quæ habes, &c. Etiam quia vocati omnia dimiſerunt: Matthæus telonium, Petrus & alij retia Matthæi. 19. Ecce nos reliquimus omnia. Iſta duo correlaria reuocato tanquam falſa, erronea, & hæretica, & contra dedeterminationem decretalis domini Ioannis papę, quę incipit. Quia quorundam, inter cætera dicentis, omnis vir in cuiuſcunque.

proprietate

proprietate & in eius vita. Quæ quidem aſſertio continet multa falſa cum nec Chriſtum expropriationem prædicta in ſe ſeruaſſe, nec etiam impoſuiſſe Apoſtolis, nec ſub voto ab eis fuiſſe aſſumptam euangelica ſeu Apoſtolica doceat hiſtoria, ſed contrarium euidentius manifeſtat hæc decretalis. Dico etiam quòd authoritates non ſunt ad propoſitum, vt liquide apparet intuenti textum & gloſas ordinarias & approbatas. Præterea fuit correlarium quartum quod intuli, quod abdicatio rerum temporalium ſecundum animi præparationem nullam aut valde imperfectam & fragilem oſtendit & efficit perfectionem. probaui primo, quia ſemper habēt pauperes, ſecundo quia non valet niſi ratione actus, igitur actualis eſt perfectior. Iſtum articulum reuoco tanquàm falſum & ſcandaloſum, nec probationes ſunt ad propoſitum.

Item reſpondendo ad quendam baccalarium de domo beati Bernardi, cum ille dixiſſet quod Chriſtus talia non abdicauit, illud negauit:& dixi quod Chriſtus nihil ſibi retinuit, Iſta duo dicta reuoco tāquam falſa & hæretica, quia Chriſtus loculos habuit propter infirmos, a fidelibus oblata conſeruans, quæ & ſuorum neceſſitatibus & aliis indigentibus tribuebat, vt & Chriſti euangelium & beatus Auguſtinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hæc teſtantur. Vltimum correlarium quod poſui fuit, quod non plus eu rauit Chriſtus de tempotalibus, quàm faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia ſitiuit & non habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quod Chriſtus de temporalibus curauit, quia non omnia abdicauit vt ſuperiùs dictum eſt. quòd autē innui de diuitibus quod non curant de pauperibus, hoc retracto tanquam iniurioſum illis diuitibus, per quorum eleemoſynas pauperes ſubſtentantur. Hæc igitur omnia male ſonantia ſic priùs expreſſa in meo dicto ſententiarum principio male poſita reuoco & retracto vt dictum eſt, promittendo bona fide, quod illa de cætero non tenebo nec dogmatizabo, & ita iuro, veniam humiliter implorans de commiſſis. Hæc omnia prædicta dictus frater Dionyſius iterum omnino in præſentia magiſtri Guillermi Romani lectoris ſacri palarij Apoſtolici, & aliorum nouem magiſtrorum in theologie Pariſiis reuocauit, & ad ſancta dei euangelia iurauit ſe appellationē quàm interpoſuerat non proſecuturum, ac concluſiones prædictas & correlaria tanquàm falſa, erronea, & hæretica abiurauit ſecundū tenorem reuocationis alias per eum factę Pariſiis modo & forma ſuperiùs annotatis. Hæc autem reuocatio facta eſt Auinione in domo præfati magiſtri Guillermi Romani, Anno. 1365. die vltimo menſis Ianuarij inditione tertia, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Vrbani diuina prouidentia papæ ſexti anno tertio. Reuocatio articulorum prædictorum facta per eundem fratrem Dionyſium diſputationibus ſolennibus publice facta in eccleſia Prædicatorum Pariſiis, Anno domini. 1369. die Iouis poſt Quaſimodo, de mandato reuerendiſſimi in Chriſto

patris domini domini Cardinali Baluacenſ. cōmiſſarii ad hoc per ſedem Apoſtolicam deputati.

Item cum debui exponere dicta mea in curia Romana coram reuerendisſimi patribus dominis Cardinalibus Nemanenſi & Vabrenſi, addidi propoſitiones quæ ſequuntur videlicet, quod Chriſtus in morte omnia ſimpliciter abdicauit: iſtam reputo tanquam falſam, erroneam, & hæreticam.

Item dixi quòd quando corpus in ſepulchro manſit, ibi charitas abſtulit ab eo omnem proprietatem & dominum: iſtam reuoco tanquam falſam, erroneam, & hæreticam.

Item dixi quod tunc vacauit ſedes generalis dominii vſque ad diem iſtam, vt ſequitur ex prædictis, ſeu ad ſenſum prędictarū: reuocaui & reuoco tanquam falſam & erroneam.

Item quod aliqui dicunt quod dixi in prædicta declaratione, primo quia lex amoris, id eſt, charitas quæ ſtatum perfectum facit, eſt inſeparabilis a nobis, & quod loquebar de charitate ſiue de lege amoris, ex cuius obſeruatione ſeu obſeruantia vniuſcuiuique ſtatus perfectio menſuratur, loquendo de meritoria perfectione in homine vſum rationis habente secundo quia cuilibet creaturæ rationali hæc lex naturaliter eſt indita, & tertio quòd Deus ſecundum hanc legem viuit. Iſtas propoſitiones non credo me dixiſſe neque dixi, quia iſtas reputo falſas, erroneas, & hæreticas, prędictas autē propoſitiones per me reuocatas abiuro & promitto eas de cætero nec tenere, nec dogmatizare publice vel occulte, & veniam petiui & peto humiliter de commiſſis.

REVOCATIO MAGISTRI IOANNIS DE CALORE. ANNO *Domini.* 1363.

ANTEQVAM deſcendam ad concluſiones habeo aliqua dicere, quia in primo articulo mearum veſperiarum poſui duas propoſitiones, vnam ſcilicet quòd ſumus legiſlator Deus ipſe dignus eſt infinitis perfectionibus, quas nec habuit, nec habet, nec habere poteſt. Nunc dico quod iſta propoſitio male ſonat, imo reputo eam in ſenſu cathegorico falſam, quem ſenſum facit: nec in illo ſenſu intellexi eam, ſed in ſenſu hypothetico, ſcilicet quòd ſi eſſent infinitæ perfectiones imaginabiles, quas Deus non habet, adhuc eſſet dignus illis perfectionibus. Eodem modo de ſecunda prepoſitione, ſcilicet quòd infinitæ perfectiones ſimul in legiſlatoris eſſentia ſunt, dignitas ad infinitas alias.

Item quia ex prædicta intuli vnum correlarium, ſcilicet quod dictus legiſlator dignificauit ſe in carne ad ſuam aſſumptionem hypoſtatam, intellexi ſigificauit, id eſt, manifeſtauit. Iſtud autem quod vltra addidi, ſcilicet quòd ſi alias non fuiſſet aſſumptus

ſecun-

ſecundum hominē dignus eſſet quia frueretur:& iſtud plures reiteraui, dico quod in tellexi & protuli tanquam diſputabile : nunc dico quod non eſt diſputabile,& quod eſt falſum .

Item quia propoſui in mea cōcluſione tertii articuli,quòd ſubducta prærogatiua diſparis acceptionis veritatis ſub falſitate ſtaret vt verus cultor non amplius quàm falſus mereretur, & iſtam pluries reiteraui,dico quòd male ſonat,quia procedit ex vna suppoſitione impoſſibili: aliquibus tamen poſſet apparere poſſibilis.

Fuerunt Pariſiis quidam diſcipuli cuiuſdam Almarici nomine ſtudentes Pariſiis,qui dixerunt mortuo eo, quod illud quod alias eſt peccatum mortale vt ſtuprum factum in charitate non eſt peccatum, impunitatem peccatorum promittentes, Deum bonum & non iuſtum dicentes,qui ab eccleſia propter huiuſmodi condemnati a rege Franciæ extra portas ſunt combuſti.Hæreſiarcha vero eorum Almaricus a generali concilio Romæ condemnatus eſt & excommunicatus,& ex ciuitate exhumatus,& cini & oſſa per ſterquilinium ſunt diſperſa & merito.

ARTICVLI LVDOVICI REVOCATI. ANNO DO. 1362.

PRIMO probando primam partem primæ ſuppoſitionis arguitur ſic, Ad quodlibet nomen velle vel nolle reſpectu cuiuſlibet producibilis ad extra ſequitur neceſſario mutatio in voluntate perfecta. Deinde aguitur hypothetice,Si Deus de nouo aliquid vellet vel nolle ad extra:ſeu in Deo eſſe in nouum velle vel nolle ad extra ipſe intrinſece mutaretur:igitur velle & nolle dicunt denominationem intrinſecam . Et hæc fuit mens mea per hoc quod dixi in 2.propoſitione huius,quòd tam velle vel nolle ad extra eſt actus vitalis perfectæ voluntatis ipſam immutans vitaliter. nō intellexi quod per velle & nolle Deus mutaretur intrinſece, ſed quòd ſunt opera vitalia.Sed quia apud multos iſte modus loquendi velle diuinum immutat voluntatem diuinam,ſignificat enim quod ipſe intellectus mutatur : & placet domino cancellario , & facultati quod de cætero in diuinis tali modo quis vtatur.Dixi in 2.correlario primæ ſuppoſitionis quòd licet perfectæ voluntatis ſeu diuinæ eſſentiæ quodlibet intrinſecum ſit abſolute neceſſarium ſecundum ſuum eſſe reale: tamen eſt aliquid intrinſecus contingens,& non eſt neceſſarium ſecundum ſuum eſſe formale , patet de nolle & velle ductis ad extra. iſtud ſic explano & dico quòd nihil intrinſecum Deo eſt contingens ſecundum intellectum quem facit,tanquam catholicæ fidei diſſonum. Similiter illud quod dixi in 3.correlario quod ſtat Deum eſſe intrinſece aliqualem , & ipſum poſſe non eſſe talem , & tamen ipſum eſſe talem immutabiliter , debet ſic intelligi , id eſt, ſtat Deum aliquid velle ad extra,& ipſum poſſe hoc nunc nunquā velle,& tamen immutabiliter. Quod dixi

in probatione huius quod non eſt incoonueniens quod aliquid ſit Deus ſecundum ſuum eſſe reale,& tamen non ſit Deus ſecundum ſuum eſſe formale,debet ſic intelligi,id eſt, quod aliquid ſit Deus realiter, & tamen non aliqua formali denominatione denominantur,quæ ſibi non competit præciſe quia Deus,ſed ratione alicuius effectus:vnde ſupradicti damnant hanc propoſitionem tanquam fidei diſſonam ſecundum intellectum quem facit, ſcilicet quod aliud eſt Deus ſecundum ſuum eſſe reale, & tamen ipſum non eſt Deus ſecundum ſuum eſſe formale.

Item dixi nono correlario quod non ſtat intellectum perfectũ cognoſcere vera contingentia,& illorum ad extra non eſſe productiuam voluntatem.

Item dixi in decimo, quod perfectus intellectus ad eſſe peccati vt peccatum eſt, non poteſt immediate applicari cognoſcitiuo, & quòd ex iſto ſequitur finaliter peccatum eſſe, vel deformitatem animæ non eſt propre aliqua veritate verum. Primum eſt male dictum & falſum,quia ad hoc ſequitur quod Deus non cognoſceret pecccata,aut uoluntatem diuinam horum eſſe productiuam,quorum vtrunque eſt falſum: & ſecundum fuit alias condemnatum. Et alia correlaria pro eo quod primo conueniunt,falſa ſunt & male ſonant. In ſecundo correlario ſecundæ ſuppoſitionis dixi quod ſtat aliquid eſſe actu miraculoſum,& tamen in illo quod ſic actuat nullam ponere perfectionem ſimpliciter magiſtri noſtri iſtũ modum loquendi non opprobant, ſcilicet quod Deus actuetur, ſicut nec illum quod Deus immutetur.

Item in quarto & quinto correlarijs ſecundæ ſuppoſitionis dixi quòd perfecta voluntas non intenſius diligit prædeſtinatum q̃ diligat preſcitum,& quod non plus intendit ſiue diligit ſe quã diligat diabolum in eſſe naturali,non debui iſta dicere,quia in auribus audientium male ſonant & falſa ſunt, cum ſecundum Auguſtinum aliquid diligere ſit ei velle bonum,& ideo intenſius diligere eſt ei magis bonum velle, & ita cōiter intelligunt homines.

Correlarium octauũ fuit tale quod quælibet volitio qua Deus vult.a.eſſe nō minus diſtinguitur formaliter a volitione qua vult b.eſſe,quam Deus diſtinguitur a materia prima realiter probaui per hoc,quia quælibet volitio qua Deus vult.a.eſſe,immenſe formaliter diſtinguitur a volitione qua vult.b.eſſe.Correlarium hoc eſt falſum probatio erronea: quia non eſt admittendum qualitercunque quod in Deo ſint plura immenſa, aut plura immenſa eſſe diſtincta.

Correlarium nonum fuit,nullum velle immenſum perfectæ voluntatis continet aliquid ad extra producibile.hoc eſt falſum: q̃a velle Dei eſt cauſa rerum. In probatione autem correlarii ſcripſi, quòd ſi potentiæ volitiuæ angeli, volitio domini quę eſt immenſa eſſet actualis volitio,quod non reputo impoſſibile, & tamẽ per huiuſmodi volitionem,&c.Prædictum correlatiuum nũquam pu-

tabam

rabam poſſibile, nec credo dixiſſe eſſe poſſibile, & eſt erroneũ quia alias fuit reprobatum, ac etiam quicquid ex eo ſequitur, inquantum ex hoc ſequitur, eſt posſibile.

In tertio correlario tertiæ ſuppoſitionis dixi quod peccatum eſſe perfectas voluntas Deus non poteſt immediate nolle, & in alio quod peccatum non eſt immediate odibile a perfecta voluntate. Iſta male ſonant & diſcordant ſcripturæ & dictis ſanctorũ. hoc autem intuli ex duobus correlariis, quorum vnum fuit quòd perfecta voluntas quicquid extrinſecus poteſt immediate velle præter immediate nolle, & econuerſo. Aliud eſt, quicquid immediate ipſa poteſt nolle poteſt efficere, quæ applicata ad peccaum formaliter ſumptum, falſa ſunt & male ſonant.

Item sextum correlarium fuit, quodlibet extrinſecum perfectę libertati ſeu voluntati æque ab ipſa eſt odibile ſicut diligibile, & econtra. hæc propoſitio eſt erronea, repugnare videtur voluntati diuinæ.

Secunda conclúſio mea fuit. Euidentiæ ad contradictoria intellectu diuino formaliter immenſæ formaliter repugnant, dixi in probatione quòd quælibet earum immenſa, nunc dico quod illa concluſio cum ſuis correlariis & ſua probatione male ſonat quãtum ad hoc quod deſignantur in Deo eſſe plura & immenſa diſtincta, quod iam fuit hic & ſuperius reprobatum. Quãtum etiam ad hoc quod dicitur immenſe repugnant, male ſonat quia ad hoc datur intelligi quod repugnantia ſic intrinſece in Deo.

Forma & modus reuocationis facta Pariſiis per Fratrem Guidonem ordinis heremitarum ſancti Auguſtini, actu legentis Pariſiis ſententias in ſcholis dicti ordinis, Anno domini. 1354. 16. die menſis Maij. Et hoc anno legendo & reſpondendo, ambulaui in magnis & mirabilibus ſuper me, verbum veritatis non recte tractando, ſed verbis contendendo prophanis & vaniloquis, quæ ad impietatem prouocant, & audientium ſubuerſionem, ex quibus factus ſum occaſio ſcãdali in ſanctisſima facultate & ordine meo: quod mihi diſplicet bono corde. Idcirco iuxta piam & ſanctam ordinationem domini Cancellarii Pariſienſis, ac cęterorum magiſtrorum reuerẽdorum theologicæ facultatis, quorum correctioni & ordinationi me ſubmiſi, & ſubmitto, dicta mea ſcripta volo reuocare, & intentionem meam oſtendere bonam, non obſtantibus dictis & ſcriptis in forma quę ſequitur. Et licet domini & magiſtri reuerendi iſtas concluſiones poſuerim, non eſt intẽtione meæ nec vnquam fuit per Dei gratiam eas ſubſtinere pertinaciter.

REVOCATIO FACTA PARISIIS. ANNO DOMINI. 1354.

PRIMO dixi iſtam concluſionẽ, Charitas quę ſemel labitur vel deperditur, nunquã fuit vera charitas, & eã probaui cõtra hac

calarium beatæ Mariæ de monte Carmelo. hanc reuoco tanquam falſam & hæreticam, & etiam quæ eneruat effectum ſacramentorum, ſcilicet baptiſmi & pœnitentiæ, & etiam contra decretum eccleſiæ in c. Fideliter. extra de ſum trin. & fide cath. in cle. etiam tanquam ſeipſam interimentem, quod nullo modo verè eſt, deſeri non poteſt, vt ait Gratianus. & præſumptuosè poſitam eſſe, quia eam dixi valde probabilem, & tamen eſt contra concluſionem & doctorum opinionem, ſcilicet magiſtri ſententiarum, Gratiani, & pluriū aliorum. Si quæ vero authoritates Auguſt. vel aliorum videantur ad oppoſitum, intelligendæ ſunt de charitate finali quæ manet in patria, de qua loquitur Apoſtolus primę ad Corinthios decimo tertio, Charitas nunquam excidit. Vel intelligendum de charitate ſecundum efficaciam, vt magiſter met videtur gloſſare.

Secundò ex hoc intuli quòd pręſcitus exiſtens in charitate non poteſt mereri vel elicere actum meritorium vitę iuxta ſcalam vitę noſtrę: reputo falſum & contumelioſum.

Tertiò dixi contra baccalarium. Prędicatorum conferendo cum ipſo quòd homo meretur vitam ęternam de condigno, id eſt, quòd ſi non daretur ei fieret ſibi iniuria & ſcripſi quòd deus faceret ſibi iniuriam, & hanc probaui, iſtam reuoco tanquam falſam, hęreticā, & blaſphemam, & mihi contradicentem concluſione infra recitanda, & quę dicit totum eſt à deo, ita quòd nihil à voluntate.

Quartò dixi in diſputatione reſpondendo de quolibet quòd ſi nullum eſſet liberum arbitrium, adhuc eſſet peccatum. quod ſcripſi in hac forma, Pono vnum probabile, ſcilicet ſi nullum eſſet intentum vel volitum, adhuc eſſet peccatum tanti mali vel meriti. Probatio fuit, quia imaginato quod nullum eſſet arbitrium, adhuc eſſet in dei contuitu malum. Hanc reuoco tanquam falſam manifeſtè erroneam, & hęreticam, ſcandaloſam, & blaſphemam.

Quintò dixi quòd bonum meritum eſt à Deo, ita quòd nihil eſt à voluntate, quàm in hac forma ſcripſi. Tantum meriti eſt ex quāto beneplaciti intenti & voliti non ex quanto. Hanc reuoco tanquam falſam, ſcandaloſam, & in fide ſuſpectam, & mihi contradicētem in tertia propoſitione ſuperiùs reuocata.

Sextò dixi quòd deus poteſt aliquem neceſſitate pręueniendo voluntatem ac bonum actum, quem errorem ſcripſi in hac forma, Deus quandoque pręuenit ita voluntatem puri viatoris, quòd nūquam poteſt in non actum meritorium. Probaui ſic, aliter ſequeretur quòd homo poſſet mutare diuinum propoſitum. Secundò, quòd non poſſet facere hominem mendacem. Alia ſententia probabilis eſt iſta, quòd deus poſſet neceſſiatare aliquem ad bonum actum pręueniendo. hęc ſuſtineri poteſt. Probationem tamen adduxi ad hanc ſcandaloſam & in fide ſuſpectam.

Septimò dixi quòd eſt dare plures vnitates, quę non faciunt numerum, quod reuoco tanquam falſum, ſcandaloſum, & in fide ſuſpectum quantum ad trinitatem in diuinis.

Octauò

Octauo dixi & ſcripſi, quòd nulla creatura rationalis ſpecialiter eſt in ſe,niſi quia deus eſt ſibi eſſe:& ex hoc intuli in eodem ſcripto quod in omni eo quod non eſt deus eſſentialius eſt non eſſe, quàm eſſe ipſum. has reuoco falſas falsè poſitas,& erroneas.

Nono dixi & ſcripſi,quod aliquid poteſt eſſe ſine tempore in merito & peccato, & probaui quia poſſibile fuit vel eſt aliquod eſſe in inſtanti æternitatis in merito,& conſequenter in inſtanti temporis in peccato,& iterato in inſtanti ęternitatis in merito hanc reuoco cũ ſua probatione tanquã falſam,fatuè poſitã, & intelligibilem.

REVOCATIO FACTA ANNO DOMINI. 1352.

QVIA ego Syon in reſpondendo in veſperis exponendo vel declarando terminos quæſtionis,quod hoc nomen Ieſus dictum eſt de deo accidentaliter,& ex parte ſignificat filium dei qui aſſumpſit naturam humanam. Ponendo concluſiones poſui pro prima concluſione,quòd hæc propoſitio eſt poſſibilis, Ieſus non eſt deus,probaui ex eo quod humanitate per poſſibile depoſita, Ieſus non eſt deus,& intuli quod hæc eſt poſſibilis Ieſus põt non eſſe deus.

Secundo quod Ieſus poteſt eſſe & non eſſe Ieſus: expoſitionem & ſignificationem huius nominis Ieſus reputo inſufficientem,falſificantem concluſionem & correlarium: Poſito nanque quod hoc nomen Ieſus ſignificat, illud quòd ſignificat hæc oratio filius dei, qui aſſumpſit naturam humanam:hæc, Ieſus non eſt deus, non eſt poſſibilis,ſicut nec iſta,filius dei qui aſſumpſit naturam humanam non eſt deus.

Item poſito eodem,hęc, Ieſus poteſt eſſe & non eſſe deus,eſt falſa, ſicut illa filius dei qui aſſumpſit naturam humanam poteſt eſſe & non eſſe filius dei qui aſſumpſit naturam humanam: hanc concluſionem reputo ſicut hęreticam ſtante dicta poſitione.

Item poſt ſecundam concluſionem intuli primum correlarium, quod Ieſus poteſt non eſſe deus: ſecundum quod Ieſus non poteſt deſinere eſſe deus,correlaria non fuerunt ponenda ſine diſtinctionibus itaque expono ea & dico quod ſi terminus ſubiectus Ieſus ſtat pro ſimplici perſona quæ dicitur Ieſus:correlaria ſunt catholicè tenenda. Si vero idem terminus Ieſus pro vno Chriſto ex perſona verbi & humanitate conſtituto videlicet pro implicito quod ſignificat, & pro quo ſtat in dicto primæ concluſionis & in dicto primi correlarij ex concluſione prima illati, ipſa correlaria non ſunt catholica sed falſa nec etiam ſtant cum concluſione prima, nec cum correlario primo ex concluſione prima illato.

Item poſui concluſionem ſecundam, quòd nulla res quæ eſt deus poteſt non eſſe deus & intuli correlarium tertium quòd nulla res eſt aut poteſt eſſe quæ modo non ſit deus, & aliquando poſſit eſſe deus. Correlarium quoque quartum, quòd nulla res eſt aut

eſſe poteſt, quæ poſſit incipere eſſe deus. concluſionem ſic vniuerſaliter intellectã quòd terminus ſubiectus diſtribuatur pro re quæ per communicationem idiomatum eſt vel poteſt eſſe deus, reuoco tanquam falſam & hæreticam: correlaria etiam tali vniuerſalitate intellecta reputo ſicut falſa, erronea, & hęretica.

Item poſui concluſionem tertiam, quòd deus poteſt aliqualiter ſe habere qualiter ſe non habet, ac etiam eſſe aliqualis qualis non eſt. Et ad probandum hoc induxi pro exemplo quod deus pater poteſt eſſe homo & non eſſe homo. concluſio vt poſita fuit, non bene ſonat in eo quòd ratione relatiui reciproci ſonat quod ſubſtantiæ dei de nouo poſſit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quem habui, potius fuit exprimendus in his verbis, aliqua creatura ſe poteſt habere aliqualiter ad deum qualiter ſe non habet. Exemplum etiam ad concluſionem non conuenit: quoniam adhuc poſito quòd Deus pater poteſt eſſe homo & non eſſe homo, propriè ſequitur quod Deus poteſt eſſe aliquid quod non eſt, ſicut ex Decretali arguitur extra, de hæredit. capit. Cum Chriſtus. & non ſequitur propriè quod Deus pater poſſit eſſe aliqualis qualis non eſt, aut aliqualiter ſe habere qualiter non ſe habet. Ex concluſione tertia intuli tertium correlarium, quod quanuis Ieſus fuerit ab æterno ſemper patri coęqualis: tamen aliquando fuit deus, quando non fuit Ieſus. Iſtud correlarium, aliquando Ieſus erat deus quando non erat deus malè ſonat & erroneè.

Item ex concluſione quarta intuli quartum correlarium, quod filius Dei quando incipiebat eſſe filius virginis, non incipiebat eſſe aliquid. Iſtud correlarium prout in diſtinctione poſitum fuit, reuoco ſicut erroneum & hæreticum: quoniam filius Dei qui incipiebat eſſe filius virginis, incipiebat eſſe aliquid ſecundum quod homo, & incipiebat eſſe aliquid quod priùs non erat.

Item ex concluſione quarta intuli vltimum correlarium, quòd nunquam hic homo demonſtratus qui & Chriſtus, fiebat Chriſtus, & probaui ex eo quod nec purus homo fiebat Chriſtus: nec homo Chriſtus fiebat Chriſtus. Correlarium iſtud prout indiſtinctè fuit poſitum, reuoco ſicut falſum & erroneum, quando in ſenſu quo homo demonſtratus ſtaret pro filio dei concedendum eſſet: quòd aliquando hic homo fiebat Chriſtus, quando filius Dei viui nunc eſt homo, aliquando fiebat homo dicente euangelio, Verbum caro factum eſt, &c.

ISTI ſunt articuli in quibus Magiſter Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus: & primò.

PRIMI LIBRI.

Primò, quòd charitas qua diligimus deum & proximum, & ſpiritus ſanctus. diſtinct. 17. cap. 2. vel quod charitas quæ eſt amor dei vel proximi, non eſt aliquid creatum.

Secundò,

Secundò, quòd nomina numeralia dicta de Deo dicuntur ſolùm relatiuè.diſtinct.24.cap.Et ſi diligenter. vel hæc nomina numeralia trinus & trinitas non dicunt poſitionem ſed priuationem tantum.

Tertiò, quòd ſimile & æquale ſimiliter dicuntur de deo priuatiuè.diſtinct.21.cap.& hoc idem.

Quartò, quòd deus ſemper poteſt quicquid aliquando potuit:& vult quicquid voluit:& ſcit quicquid ſciuit.diſtinct.44.cap. Præterea quæri ſolet.

IN SECVNDO LIBRO.

Primò, quòd angeli non meruerunt beatitudinem per gratiam ſibi datam,ſed quòd præmium præceſſit meritum, & poſteà meruerunt per obſequia fidelibus exhibita diſtinct.5. capi. Hic quæri ſolet,vel quòd angelis præmium præceſſit,& meritum reſpectu premij ſubſtantialis habet ſubſequi.

Secundò,quòd angeli in merito reſpectu eſſentialis præmij & in ipſo præmio proficiunt vſque ad iudicium.diſtin.11.capi.Præterea illud.

Tertiò,quòd charitas eſt ſpiritus ſanctus, ſcilicet illa quæ animæ qualitates informat atque ſanctificat.diſtin.27. capi. Cùm igitur.

Quartò, quòd in veritate humanæ naturæ nihil tranſit extrinſecum, ſed quòd ab Adam deſcendit per propagationem auctum & multiplicatum reſurget in iudicio.diſtinct.30.cap.penult.

Quibus reſpondetur vel quòd nihil de cibis tranſit in veritatem humanæ naturæ nec per generationem nec per nutritionem.

IN TERTIO LIBRO.

Primò,quòd anima à corpore exuta ſit perſona,diſtinct.2. capit. Hic opponitur à quibuſdam.

Secundò,quòd Chriſtus conuenienter mortuus & non mortuus dicitur paſſus & non paſſus.diſtinct.21.cap.vlt.

Tertiò, quòd Chriſtus in triduo mortuus fuit homo. diſtinct. vigeſima ſecunda. capit. 1.

IN QVARTO LIBRO.

Primò,quòd ſacramenta legalia non iuſtificabant, etiam ſi cum fide & deuotione fierent.diſtin.1.cap. Non igitur.

Secundò, quòd homo ſine medio videbat deum ante peccatum eadem diſtinct.cap. Triplici.

Tertiò, quòd circunciſio non conferebat gratiam ad bene operandum,nec virtutes ad augmentum: ſed ſolum ad peccata dimittenda valebat.eadem diſtin.cap. Duo igitur.

Quartò, quòd paruuli ante octauum diem morientes incircuncisi peribant, & quòd cauſa neceſsitatis poterant antè circuncidi. eadem diſtinct.cap.Si verò.

Quintò, quòd quædam ſacramenta nouæ legis inſtituta ſunt in remedium tantùm, vt matrimonium.diſtinct.2.capi. primo.Iam ad ſacramenta.

Sextò, quòd baptizati baptiſmo Ioannis non ponentes ſpem in illo, non erant baptizandi baptiſmo Christi.diſtinct.2. capit.vltim. Hic conſiderandum. vel aliter, baptiſmus Ioannis cum impoſitione manuum æquipollebat baptiſmo Christi, ita quòd baptizatus baptiſmo Ioannis non erat baptizandus.

Septimò, quòd deus potuit dare potentiam creaturæ creandi & interiùs abluendi, id eſt, peccata dimittendi.diſt.v.cap.vlt.Hic quęritur quæ ſit. Vel ſic, quòd Deus poterat dare poteſtatem alijs baptizandi interiùs, & quòd creatura potuerit ſuſcipere, & ſimiliter quòd Deus poteſt poteſtatem creandi creaturæ communicare, & creare per creaturam tanquam per miniſtrum.diſt.v.

Octauò, quòd ſchiſmatici degradati, præciſi ab eccleſia hæretici, excommunicati non habent poteſtatem conſecrandi corpus Christi.diſtinſt.13.capit. Illi verò.

Nonò, quòd brutum non ſumit verùm corpus Christi, etſi videatur.diſtinct.13.cap.Illud etiam ſanè.

Decimò, quòd ſcientia diſcernendi vt notat habitum ſcientiæ ſit clauis.diſtinct.19.cap.1.

Vndecimò, quòd epiſcopi ſymoniaci degradati non poſſunt conferre ordines.diſtinſt.25.cap.De ſymoniacis.

Duodecimò, quòd ſecundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo ſit bigamus per cognitionem illius, & prohibetur ab ordinibus.diſtin.27.cap.vlti.

Decimotertiò, quòd cognoſcens ſororem vxoris ſuæ non tenetur vxori petenti debitum reddere.diſt.24.cap.De his.

Decimoquartò, quòd ille qui vxore viuente duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad conſcientiam vult eam dimittere & non poteſt, ſi cogitur ab eccleſia remanere & debitum reddere quia ſibi non creditur: dicit magiſter quod incipit excuſari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum ſi petatur. diſtinct. xxxviij.capit.vlti.

Decimoquintò, quòd peccata deleta non pateſiant aliis in iudicio.diſt.44.ca.Hic quæritur vtrum electis.

DETER-

DETERMINATIO PARISIIS FACTA PER ALMAM FACVLTATEM THEOLOGICAM, ANNO DOMINI M. CCCXVIII. SVPER QVIBVSDAM SVPERSTITIONIBVS NOVITER EXORTIS.

PRAEFATIO.

VNIVERSIS orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellarius eccleſiæ Pariſienſis & facultas theologiæ in alma vniuerſitate Pariſien. matre noſtra cũ integro diuini cultus honore ſpem habere in domino, ac in vanitates & inſanias falſas non reſpicere. Ex antiquis latebris emergens nouiter errorum fœda colluuio recogitare commonuit quòd plerumque veritas catholica apud ſtudioſos in ſacris literis apertiſſima eſt, quæ cæteros latet; nimirum cùm hoc proprium habeat omnis ars manifeſtam eſſe exercitatis in ea, ſic ex eis conſurgat illa maxima. Cuilibet in ſua arte perito credendum eſt. Hinc eſt Horatianum illud quod Hiero. ad Paulinum ſcribens aſſumit, Quod medicorum eſt, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Accedit ad hęc in ſacris literis aliud ſpeciale, quod nec eperientia & ſenſu cõſtant vt aliæ artes, nec poſſunt ab oculis circunuolutis nube vitiorum facile deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait ſiquidem Apoſtolus quòd propter auaritiam multi ernauerunt a fide: propterea nõ irrationabiliter idolorũ ſeruitus ab eodẽ nominatur: alij propter ingratitudinẽ qui cũ cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, in omnem idololatriæ impietatem (ſicut idẽ commemorat) corruerunt. Porrò Salomonẽ ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dirà cupido: Alios poſtremò miſera timiditas tota ex craſtino pẽdẽs in obſeruationes ſuperſtitioſiſſimas impiaſq; depulit: quẽadmodũ apud Lucanũ de filio Pompij Magni, & apud hiſtoricos de plurimis notũ eſt. Ita fit vt recedens peccator a deo decliner in vanitates & inſanias falſas, & ad eũ qui pater eſt mendacij tandẽ impudẽter palãque apoſtatãdo ſe conuertat. Sic Saul a domino derelictus phytoniſſam, cui prius aduerſabatur, cõſuluit. ſic Ochozias deo Iſrael ſpretò miſit ad conſulendum deũ Acharon. Sic denique eos omnes, qui fide vel opere abſq; deo

vero

vero ſunt,vt à deo falſo ludificentur, neceſſe eſt. Hac igitur nefariam, peſtiferam, mortiferamq; inſaniarum falſatum cum ſuis hæreſibus abominationem plus ſolito noſtra ętate cernẽtes inualuiſſe,ne forſan Chriſtianiſſimum regnum,quod olim monſtro caruit, & deo protegente carebit, inficere valeat tam horrendæ impietatis & pernicioſiſſimæ contagionis monſtrum: Cupientes totis conatibus obuiare,memores inſuper noſtræ profeſſionis : proq; legis zelo ſuccenſi, paucos ad hanc rem articulos damnationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti)notare decreuimus, rememorantes inter cætera innumera dictum illud ſapientiſſimi doctoris Auguſt. de ſuperſtitioſis obſeruationibus , Quòd qui talibus credunt,aut ad eorum domum euntes , aut ſuis domibus introducunt,aut interrogant , ſciant ſe fidem Chriſtianam & baptiſmum præuaricaſſe,& paganum & apoſtatam,id eſt,retro abeuntem & Dei inimicum & iram Dei grauiter incurriſſe , niſi eccleſiaſtica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur.Hæc ille. Neque tamen intentio noſtra eſt in aliquo derogare quibuſcunque licitis & veris traditionibus,ſcientis,& artibus:ſed inſanos errores atque ſacrilegos inſipientium & ferales ritus pro quanto fidem orthodoxam & religionem Chriſtianam lædunt,contaminant,inficiũt,radicitus (quãtum fas nobis eſt) extirpare ſatagimus:& honorem, ſuum ſyncerũ relinqueret veritati.

EST autem primus articulus quòd per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum,non ſit idololatria. Error. Quoniam dæmon aduerſarius pertinax & implacabilis dei & hominis iudicatur , nec eſt honoris vel dominij cuiuſcunque diuini vere ſeu participatiuè vel aptitudinaliter ſuſceptiuus, ut aliæ creaturæ rationales non dãnatæ:nec in ſigno ad placitum inſtituto , vt ſunt imagines & templa,deus in ipſis adoratur.

Secundus articulus,quòd dare vel offerre vel promittere dæmonibus qualencunque rem vt adimpleant deſiderium hominis , aut in honorem eorum aliquid oſculari vel portare non ſit idololatria.Error.

Tertius,quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expreſſum non ſit idololatria vel ſpecies idololatriæ vel apoſtaſiæ. Error.Et intedimus eſſe pactum implicitum in omni obſeruatione ſuperſtitioſa , cuius effectus non debet à deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus,quod conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis,ſpeculis,aut imaginibus nomine eorum cõſecratis vel potius execratis includere, cogere, & artare, vel eas velle viuificare, non ſit idololatria.Error.

Quintus , quòd licitum eſt uti magicis artibus uel alijs quibuſcunque ſuperſtitionibus a deo & eccleſia prohibitis pro quocunque

que bono fine. Error, quia ſecundum Apoſtolum non ſunt facienda mala vt bona eueniant.

Sextus, quod licitum ſit aut etiam permittendum maleficia maleficijs repellere. Error.

Septimus, quod aliquis cum aliquo poſſit diſpenſare in quocunque caſu, ut talibus licite utatur. Error.

Octauus, quod artes magicæ & ſimiles ſuperſtitiones & earũ obſeruationes ſint ab eccleſia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quod deus per artes magicas & maleficia inducatur cõpellere dæmones ſuis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quod thurificationes & ſuffumigationes quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercitio, ſint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blaſphemia, quoniam deus aliàs non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti non eſt ſacrificare ſeu immolare dæmonibus, & ex conſequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quòd verba ſancta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & alijs, & miſſarum celebratio, & alia opera de genere bonorum quæ fiunt pro exercendo huiuſmodi artes, excuſent eas a malo, & non potius accuſent. Error: nam per talia ſacræ res, imò ipſe Deus in euchariſtia dæmonibus tentatur immolari, & hæc procurat dæmõ, vel quia vult in hoc honorari ſimilis altiſſimo, vel ad fraudes ſuas occultandas, vel vt ſimplices illaqueet facilius, & dãnabilius pdat.

Decimuſtertius, quòd ſancti prophetæ & alii ſancti per tales artes habuerunt ſuas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error & blaſphemia.

Decimuſquartus, quòd Deus per ſe immediatè vel per bonos angelos talia maleficia ſanctis hominibus reuelauerit. Error & blaſphemia.

Decimuſquintus, quod poſſibile eſt per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem ſeu deſiderium alterius. Error: & hoc conari facere eſt impium & nepharium.

Decimuſſextus, quòd ideo artes præfatæ bonæ ſũt & a Deo, & quòd eas licet obſeruare: quia per eas quandoque vel ſæpe euenit ſicut vtentes eis quęrunt vel prædicunt, quia bonum quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimuſſeptimus, quòd per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur & non potius ita ſe cogi fingunt ad ſeducendos homines. Error.

Decimuſoctauus, quòd per tales artes & ritus impios, per ſortilegia, per camina, & inuocationes dęmonum, per quaſdam inſultationes, & alia maleficia nullus vnquam effectus miniſterio dęmonum ſubſequatur. Error: Nam talia quandoque permittit deus cõtingere: patuit in magis Pharaonis, & alibi pluries: vel quia vtentes,

tes, ſeu conſulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati ſunt in reprobum ſenſum, & demerentur ſic illud.

Decimuſnonus, quòd boni angeli includantur in lapidibus & cōſecrent imagines vel veſtiméta, aut alia faciantq́ꝫ in iſtis artibus continentur. Error & blaſphemia.

Viceſimus, quòd ſanguis vpupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel pergamenum virgineum, vel corium leonis & ſimilia habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones miniſterio huiuſmodi artium. Error.

Viceſimuſprimus, quòd imagines de ære, plumbo, vel auro, de cera alba, vel rubea, vel alia materia baptizatæ, exorcizatæ, & conſecratæ, ſeu potius execratæ, ſecundum prædictas artes & ſub certis diebus, habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, & philoſophia naturali, & aſtronomia vera.

Viceſimuſſecundus, quòd uti talibus & fidem dare non ſit idololatria & infidelitas. Error.

Viceſimuſtertius, quòd aliqui dæmones boni ſint, alii benigni, alii omnia ſcientes, alii nec ſaluati nec damnati. Error.

Viceſimuſquartus, quòd ſuffumigationes quæ fiunt in huiuſmodi operationibus, conuertuntur in ſpiritus, aut quòd ſint debitæ eis. Error.

Viceſimuſquintus, quòd unus dæmon ſit rex orientis & præſertim ſuo merito, & alius occidentis, alius ſeptentrionis, alius meridiei. Error.

Viceſimuſſextus, quòd intelligentia motrix cæli influit in animam rationalem, ſicut corpus cæli influit in corpus humanum. Error.

Viceſimuſſeptimus, quòd cogitationes noſtræ intellectuales, & volitiones noſtræ interiores immediatè cauſentur a cælo, & quòd per aliquam traditionem magicam tales poſſint ſciri, & quòd per illam de eis certitudinaliter iudicare ſit licitum. Error.

Viceſimuſoctauus articulus, quòd per quaſcunque artes magicas poſſumus deuenire ad viſionem diuinæ eſſentiæ uel ſanctorum ſpirituum. Error.

Acta ſunt hæc & poſt naturam celebremq́; inter nos & deputatos noſtros examinationem, concluſa in noſtra congregatione generali Pariſiis apud ſanctum Maturinum de mane ſuper hoc ſpecialiter celebrata. Anno domini. M.cccxcviij. die. 19 menſis Septembris. In cuius re in teſtimonium ſigillum dictæ facultatis præſentibus literis duximus apponendum.

¶ Originale huius determinationis eſt ſigillatum magno ſigillo facultatis theologicæ Pariſien.

SEQVVNTVR EXCERPTA PRINCIPALIVM ARTICVLORVM TRACTATVS CVIVSDAM CONTRA ERRORES FRATRIS IOANNIS DE MONTESONO ORDINIS PRAEDICATORVM, *Pariſius condemnati.*

PRAEFATIO.

APOSTOLICIS verbis edocti parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſceuti, nos rationem de ea quæ in nobis eſt fide, ad tuitionem eius quã profitemur orthodoxiæ: & vt rationabilis quorundam errorum condemnatio Pariſijs nuper facta, ac iuſtificatio exortæ ſuper hoc cauſæ & aduerſantiũ omniũ quæcunq; iniuſta rationabiliſq; cõqueſtio, oblocutio, atq; vexatio ſingulis innoteſcat, præſentem tractatum ſub apoſtolicæ Petri ſedis & ſedentis in ea ſummi põtificis correctione duximus cõpilandum. In quo vniuerſis Chriſti fidelibus, qui ipſum lecturi vel audituri ſunt ſupplicamus affectu, vt æquo animo puraq; mentis acie proſpiciant vniuerſa nobiſcũ, &c. Ad honorẽ ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, cuius fidei cauſam agimus, pręſentẽ tractatum aduerſus errores fratris Ioã. de Monteſono ordinis fratrum prædicatorum nuper in Pariſienſi ſtudio condemnatos ex deliberatione vniuerſitatis ſtudij Pariſienſis, & ſpecialiter doctorũ baccalaureorũ facultatis theologicæ cõpoſitũ in tria capitula diſtinguemus. In primo ad fundandũ proceſſum factum contra dictum fratrem per dictã facultatem theologiæ, ac etiam proceſſum inde ſecutum corã domino epiſcopo Pariſien. ad inſtantiã vniuerſitatis prædictæ declarabitur qualiter ad dictos epiſcopũ & facultatẽ theologiæ pertinet aſſertiones hæreticas vel in fide erroneas & contra aſſerentes eas Pariſijs condemnare. In ſecundo declarabitur, & tam ra-

tionibus

tionibus quàm authoritatibus ſanctorum & doctorum probabitur, quod aſſertiones dicti fratris per ſchedulam dictæ facultatis dicto domino epiſcopo traditę fuerunt rationabiliter condemnatæ. In tertio, quia magiſter ac procurator generalis & nonnulli dicti ordinis fratres contra prędictum epiſcopum & ſibi adhęrentes ad ſedem apoſtolicam appellauerunt: inter memoratas dicti fratris aſſertiones, vt præfertur damnata, aliquas ad ſancti Thomæ de Aquino pertinere doctrinam, quam aſſerunt per eccleſiam approbatā, ſic approbatam eſſe, quòd propter eam oporteat antedictam condemnationem aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire.

CIRCA primum principale, eſt hæc diuiſio præmittenda. Quòd definitio circa ea quæ ſunt fidei, id eſt, approbatio veritatis alicuius tanquam catholicæ, vel reprobatio aut condemnatio oppoſitæ falſitatis tanquam hæreticæ aut in fide erroneæ poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſcholaſticè & doctrinaliter. Alio modo authoritatiuè & iudicialiter. Et hic ſecundus modus eſt duplex ſecūdum quod hæc authoritas iudiciaria eſt bipartita. Vna eſt ſimpliciter ſuprema: alia eſt inferior & ſubordinata. Iuxta hanc trimembrem diuiſionem quæ clara eſt, ſunt tres concluſiones principales declarandæ, & deinde ex eis quædam aliæ ſubinferendæ. Prima erit de definitione iudiciali, & authoritatiua ſuprema. Secunda de inferiori & ſubordinata.

Tertia de doctrinali & ſcholaſtica. Et ipſarum probatio principaliter fundabitur in iure diuino.

Prima igitur concluſio eſt, Ad ſanctam ſedem apoſtolicam pertinet authoritate iudiciali ſuprema circa ea quę ſunt fidei iudicialiter definire. Et hæc probatur: quia ad illius tanquam ad ſupremi iudicis authoritatem pertinet in fide iudicialiter definire, cuius fides nunquam deficit. Sed ſanctæ apoſtolicæ ſedis fides nunquam deficit, igitur, &c. maior eſt nota, ſed minor probatur, quia de hac ſancta ſede in perſona Petri apoſtoli in ea præſidentis dictum eſt, Petre rogaui pro te vt non deficiat fides tua. Lucæ 22. Propter quod dicit Cyprianus 93. diſtin. Qui. &c.

Secunda concluſio eſt, quòd ad epiſcopos catholicos pertinet authoritate inferiori & ſubordinata circa ea quę ſunt fidei iudicialiter definire. Et hoc probatur. Quia ad eos pertinet iudiciali authoritate inferiori & ſubordinata in fide definire, ad quos pertinet conſimiliter eccleſiam regere. Sed ad epiſcopos catholicos pertinet ſecundum: igitur, & primum. Maior patet, quia eccleſiæ regimen maximè concernit fidem, & ideo cui iure diuino committitur eccleſiam regere, ei eodem iure committitur de fide cognoſcere & iudicare. Sed minor probatur authoritate Pauli Act. 20. vbi dicit, Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos, eccleſiam regere dei. Vnde patet quòd iure diuino & authoritate ſpiritus ſancti epiſcopi poſiti ſunt ad regimen eccle-

ſiæ

ſię dei. Regimen autem importat iudicialem authoritatem. ergo ſequitur quod ad eos pertinet authoritate iudiciali inferiori & ſub ordinata & ſupremę authoritati ſubiecta eccleſiam regere, & per conſequens de fide cognoſcere, & in ea definire. Vnde patet q de tali regimine ad fidem pertinere loquitur Apoſtolus, &c.

Tertia concluſio eſt quòd ad doctores theologos pertinet determinare de doctrinali & ſcholaſtica circa ea quę ſunt fidei doctrinaliter definire, ad quod pertinet sacram ſcripturam docere, & ex ea hereticas aſſertiones & in fide erroneas reprobare, ac veritates catholicas approbare. Sed ad doctores theologos pertinet ſecũdum, igitur & primum. Probationes minoris & maioris vide ſi vis in dicto tractatu. Ex prædiſſiis concluſionibus patet reſponſio ad principalem articulum, ſcilicet quòd ad epiſcopum Pariſienſem & ad theologiæ facultatem pertinet aſſertiones hęreticas aut in fide erroneas & contra eas aſſerentes Pariſiis condemnare, quia per ſecundam concluſionem patet quòd hoc ad epiſcopum pertinet definiẽdo iudicialiter. Et per tertiam concluſionem patet quòd ad facultatem theologicam pertinet definiendo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis fundandum propoſitum tres alię concluſiones ex pręmiſſis ſunt ſubinferendę.

Quarta igitur concluſio eſt, quòd ad dictos epiſcopum & facultatem theologię pertinet non ſolum coniunctim ſed & diuiſim modis prędictis aſſertiones hęreticas aut erroneas condemnare, licet tamen quandoque rationabiliter conſueuerint in huiuſmodi condemnatione coniunctim procedere. Probationes dimittuntur hic cauſa breuitatis.

Quinta concluſio, ad dictam facultatem theologię contra certas perſonas, ſcilicet contra ſingulares magiſtros & baccalarios eidem facultati iuratos pertinet quandoque non ſolum doctrinaliter, ſed etiam iudicialiter aliquo modo aſſertiones hęreticas aut erroneas condemnare. Et hęc concluſio probatur ex triplici radice. Prima probatio fundatur ex conceſſa eis poteſtate, &c. Secunda probatio fundatur in obſeruata conſuetudine, &c. Tertia eiuſdem concluſionis probatio fundatur in publica vtilitate, &c.

Sexta concluſio eſt, quòd ad ſuperiorem iudicem pertinet proceſſum per dictos epiſcopum & facultatem theologię factum nec ſine magna & notabili cauſa fauorabiliter impedire: nec approbationi contra eos in cauſa fidei interiectę, ſine matura deliberatione & pręuia informatione deferre. Et hęc probatur, &c. Ex dictis cõcluſionibus ad propoſitum applicatis patet luce clariùs iuſtificatio proceſſus facti contra dictum fratrem Ioann. ſicut patet in ſingulis articulis.

Primus igitur articulus eſt, Quòd cùm dictus frater infrà ſcriptos errores Pariſiis in ſcholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate theologię euocatus per decanum eiuſdem facultatis monitur charitatiuè ipſos corrigere recuſauerit proteſtans eos vſque

ad mortem velle defendere, dicta facultas errores huius potuit & merito debuit doctrinaliter condemnare. Prima pars, ſcilicet quòd hoc potuit, patet, &c.

Secundus articulus eſt, quod dicta facultas theologiæ coaſſumptis ſibi magiſtris aliarum trium facultatum vniuerſitatis Pariſiẽſienſis, doctores prius per eos examinatos & doctrinaliter cõdemnatos, merito debuit domino epiſcopo Pariſienſi tanquam iudici ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clare patet ex ſecunda concluſione & eius probatione: ſed adhuc, &c. Quamobrem prænominatæ facultatis theologicæ magiſtri tribus aliis facultatibus ſibi coaſſumptis & coadiunctis nunciauerunt eccleſiæ. Ex quibus patet triplex ratio denunciationis prædictæ, quam ſecreta & charitatiua monitio præceſſit, licet tamen hoc nõ eſſet neceſſe, ſicut patet ex doctrina ſancti Thomæ 2.2.q.33.ar.7. vbi docet quod peccata publica ſunt publice arguenda. iuxta illud Apoſtoli ad Timo.5. Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt dicit Aug. in lib. de verbis domini, &c.

Tertius articulus eſt, quòd dicta facultas in ſcholis ſuis theologicis, & dictus epiſcopus in locis ſuæ diœceſ. præmiſſorum errorum dogmatizationem, publicationem, aut defenſionem finaliter inhibere potuerunt, & debuerunt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponuntur tria, quæ ponit dictus frater in ſupplicatione ſua ſeu querela domino papæ expoſita: in qua fere tot ſunt mendacia quot ſunt verba.

Primum eſt, quod aliquæ concluſionum ſuarum trahuntur ex doctrina sancti Thomæ: quã facultas theologię alias exprĕſſe commendauit, & dominus Stephanus epiſcopus Pariſienſis per ſuas literas approbauit. Secundũ eſt, quòd dominus Vrbanus papa quintus per eius bullam vniuerſitati ſtudii Tholoſani ſcripſit & voluit eiuſdem ſancti doctrinam tanquam benedictam & catholicam ſequi & teneri a chriſticolis & ſtudioſis, & eam pro viribus ampliari. Tertium eſt, quod ſolius ſedis apoſtolicę eſt declarare, damnare, & approbare. Vnde poſtea concludit quod dictus dominus epiſcopus apponens falcem in meſſem ſummi pontificis, dictas concluſiones pronunciauit & decreuit falſas, hæreticas, & erroneas. Et cauſam ſubdit ibidem quia iſta quæ tangunt fidem, ſunt de maioribus eccleſiæ cauſis, & quæ ad ſolum ſummum pontificem pro examinatione & deciſione deferri debent. Ex quibus ſequi videtur quod nec epiſcopus nec facultas prędicta concluſiones prædictas potuerunt iudicialiter damnare, nec earum dogmatizationem aut publicationem aut defenſionem finaliter cohibere. Ad illa autem facili ter reſpondetur. Vnde ad primum reſpondet vniuerſitas in ſuis literis patentibus. Nos inquit millesies diximus, & vt videmus non ſufficit qualiter ſancti Thomæ doctrinam in dicta noſtra condemnatio-

natione nequaquam reprobamus, ſed hunc eiusque fautores doctrinam eius ad diſtortium fideique abſonum ſenſum adaptantes aut vltra quàm fieri debet contra eiuſdem doctoris documentum dilatantes condemnamus, audacter aſſerimus. Et hęc clare patebūt ex dicendis in ſecundo & tertio capitulis: vbi manifeſte probabitur quod prædictæ erroneę concluſiones non trahuntur ex doctrina ſancti Thom. ſed magis contrariantur eidem. Ad ſecundum reſpondetur quòd ex prædicta bulla domini Vrbani vel ex prællegata litera domini Stephani epiſcopi aut alia quacunque litera authentica non poteſt ſufficienter concludi quòd ſancti Thomæ doctrina ſit in omnibus approbata, ſicut clare oſtendetur in tertio capitulo huius tractatus. Et ad hoc adiiciunt aliqui talem rationē. Illa doctrina non poteſt ſic eſſe in omnibus approbata, quę multa continet in fide erronea. Sed vt dicunt prædicta ſancti Thomæ doctrina non ſolum in materia de abſoluta neceſſitate creaturę, de qua præſentes controuerſiæ inferius in tribus vltimis concluſionibus tertii capituli ſpecialiter tractabitur, ſed etiam in pluribus aliis multa continet in fide erronea: quòd declarant. Nam in prima parte ſummæ quæſt.47.artic.vlti. dicit quòd non eſt poſſibile aliam terram eſſe quàm iſta: quia omnis terra naturaliter ferretur ad hoc medium vbicunque eſſet: & notum eſt quòd non loquitur de potentia naturæ. Item in articulo vltimo dicit quòd impoſſibili eſt duos angelos eſſe vnius ſpeciei: & quòd impoſſibile eſt eſſe plures albedines ſeparatas a ſubſtantiis: quæ videntur eſſe contra articulum de omnipotentia Dei & contra veritates creditas circa ſacramentum altaris. Item infra.quæſt.78.artic.3. & 6.in quęſtionibus diſputatis tenet articulum de vnitate formæ ſubſtantialis in homine: qui eſt decimuſquartus articulus quintæ partis de euāgelio æterno damnatus per Alexandrum. Item ex hac opi.Tho.de vnitate formæ ſicut dicit in glo. OKā in dialogo ſuo, concluſiones ſequuntur quæ in Anglia fuerunt ſcandaloſæ, ſcilicet quòd corpus Chriſti non fuit idem numero viuum & mortuum: & hoc concedit ſanctus Thomas in quæſtionibus diſputatis quæſtio. 63. quod non fuit ſimpliciter. Vnde ſequitur vltra quòd caro mortua nunquam fuit viua: & quòd corpora ſanctorum mortuorum nunquam fuerunt corpora ſanctorum viuentium: & ideo reliquiæ corporum ſanctorum nunquam fuerunt partes corporum viuētium: nec corpus Chriſti quod fuit vulneratum in cruce, iacuit in ſepulchro, quæ omnia ſunt abſurda.

Ex quibus & aliis pluribus erroribus, contra quos quidam doctores ſpeciales compoſuerunt tractatus concludunt iſti quod huiuſmodi doctrina non poteſt eſſe in omnibus approbata: nec hoc obſtat eius ſanctitati vel canonizationi: quia non obſtante glorioſo martyrio Cypriani ipſe errauit in fide: ſicut patet 4.ſententiarū, diſt in.6.& infra dicetur cap.3. Vnde ſanctitas vitæ non infert ſan-

ꝺitatem doctrinæ : ſicut patet de Papia martyre, qui fuit patronus ſectæ hæreticæ. Vnde ex his omnibus inferunt quòd prædicta approbatio Vrbani quinti non eſt huius doctrinæ approbatio vniuerſalis, ſed tanquam doctrinæ vtilis & in multis probabilis : ſicut doctrina papæ magiſtraliter dicta ſola habet authoritatem magiſtralem, ſicut dominus Innocentius quartus de ſuo apparatu teſtatus eſt. Sed de hac materia copioſius infra dicetur in tribus primis concluſionibus tertii capitull, & ideo breuius pertranſimus. Ad tertium obiectum reſpondetur primo quòd nec facultas, &c.

Circa ſecundum principium in quo declarandum eſt quòd aſſertiones dicti fratris per ſchedulam theologiæ facultatis dicto domino epiſcopo traditam fuerunt rationabiliter condemnate. Præmittendum eſt vnum præambulum generale, quod in aliquibus dictarum aſſertionum, & earum condemnatione eſt neceſſario prænotandum, videlicet quòd licet aliqua propoſitio vel aſſertio poſſit habere aliquem ſenſum verum, tamen rationabiliter condemnari tanquam reuocanda propter alium ſenſum falſum in ea vel in eius probatione intellectum. Et hęc ſuppoſitio probatur tam rationibus quam authoritatibus ſanctorum doctorum, & ſpecialiter ex dictis ſanctis Thomæ de Aquino vt pars aduerſa, &c. Quarto, probatur ſuppoſitio præmiſſa, & ſingulariter declarāda eſt per exemplum ſumptum ex doctrine eccleſiæ. Nam per eccleſiam nō nunquam aſſertio ambigua habens aliquem ſenſum catholicū eſt damnata, imo quandoque aſſertiones cōtradictorię ſecundum vocem per eam ſunt damnatæ, & ideo altera earum vel vtraque aliquem habet ſenſum catholicum. Et eccce exemplum manifeſtū. Nam Iſidorus in libr. Etymologiarum cap. 5. lib. 8. & habetur 24. q. 3. cap. quædam autem aperte inſinuant quòd vtraque iſtarum, Deus creat mala, Deus non creat mala, eſt hæreſis condemnata. vnde & aſſertores vtriuſque reputat hęreticos dictos. Coliciani, a quodam Colico nominati: qui dicunt Deum non facere mala. Floriani a Floriano, qui econtrario dicunt Deum creaſſe mala: contra illud quod ſcriptum eſt, Fecit Deus omnia bona. Ex quibus colligitur quod vtraque iſtarum eſt hæreſis condemnata: & tamen iſta aſſertio, Deus creat mala, habet aliquem ſenſum catholicum, ſcilicet iſtum, Deus creat mala pœnæ. Et ſimiliter iſta, Deus non creat mala, habet ſenſum catholicum ſcilicet iſtum, Deus non creat mala culpæ, &c. Hac igitur ſuppoſitione pręambula ſic firmiter ſtabilita, ſigillatim declarandum eſt quòd aſſertiones dicti fratris fuerunt rationabiliter condemnatæ.

Prima igitur propoſitio ſua fuit, Maior eſt vnio hypoſtatica in Chriſto, quam vnio trium perſonarum in eſſentia increata.

Secunda, Poſſiblle eſt eſſe aliquam creaturam puram in puris naturalibus, quæ ita poſſet ſibi & homini mereri, ſicut anima Chriſti concurrente gratia habituali : non eſt tamen aliqua poſſibilis, quæ tam conuenienter, congruenter, & ſufficienter hominem poſ-

ſet

ſet redimere & ſaluare ſicut Chriſtus. Et iſta condemnatur reuocanda tanquam falſa & male ſonans & erronea ad intellectum probationis ſuæ, videlicet de gratia animæ Chriſti quo ad primam eius partem.

Tertia, Aliqua pura creatura rationalis poteſt in puris naturalibus beatifice Dei eſſentia intetui: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et iſta condemnatur reuocanda, alias Pariſiis damnata tanquam erronea in fide.

Quarta, aliqua pura creatura eſt poſſibilis pfectio animæ Chriſti in merendo, pura gratia animæ Chriſti. Et hæc damnatur reuocanda tanquã falſa, erronea, abſurda in theologia & philoſophia, & theologicæ doctrinæ irriſiua. Addit huic propoſitioni iſtam verificationem, & ſi non quo ad quantitatem meriti, tamen quo ad modum merendi hæc omnia eidem prodeſſe non poſſunt.

Quinta, Videtur mihi quòd talis creatura ſi poneretur, eſſet ſimpliciter genus. Et hęc condemnatur reuocanda, ſicut immediate præcedens.

Sexta, Ponere aliquod creatum vel aliqua creata eſſe ſimpliciter & abſolute neceſſe eſt non eſſe contra fidem. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falſa & male sonans in fide ſecundum communem modum theologorum.

Septima, Neceſſe eſſe non repugnat eſſe cauſatum. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falſa & erronea in fide.

Octaua, Magis eſt conſonum fidei ponere aliquid circa primũ eſſe abſolute & ſimpliciter neceſſe, quàm ponere ipſum ſine aliqua additione eſſe neceſſe eſſe. Et hæc condemnatur, reuocanda tanquam falſa & errónea propter falſam implicationem & erroneam comparationem, quam includit, quod aliquam rem creatam eſſe neceſſe eſſe ſcilicet ſine aliqua additione eſt conſonum sacræ ſcripturæ, & per conſequens aliquod reatum eſt increatum, quod contradictionem includit.

Nona, aſſerere aiiquid fore rerum quod eſt contra ſacram ſcripturam, eſt expresſiue contra fidem. Et hæc condemnatur, reuocãda tanquam falsa & iniurioſa ſanctis & doctoribus, ſi eam intelligat vniuerſaliter, prout in probatione eius videtur prætendere.

Decima, non omnem hominem præter Chriſtum contraxiſſe ab Adam peccatum originale eſt expreſſe contra fidem. Et hæc damnatur, reuocanda tanquam falsa, ſcandaloſa, & piarum auriũ offenſiua, & præsuntuoſe aſſerta, non obſtante probabilitate quæſtione: vtrum beata virgo fuerit in peccato originali concepta, & cæt.

Vndecima, beatam Mariam virginem & Dei genitricẽ non contraxiſſe peccatum originale eſt expreſſe contra fidem. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falsa, ſcandeloſa, præſumptuoſe aſſerta, & piarum aurium offenſiua.

Duodecima, tantum eſt contra ſacram ſcripturam vnum hominem eſſe exemptum à peccato originali præter Chriſtum ſicut ſi decem homines ponerentur exempti. Et hæc condemnatur ſicut præcedens, reuocanda tanquam falſa, ſcandaloſa præſumptuosè aſſerta, & piarum aurium offenſiua.

Tertiadecima, magis eſt expreſsè contra ſcripturam ſacram beatam virginem non eſſe conceptam in peccato originali, quàm aſſerere ipſam ſimul fuiſſe beatam & viatricem ab inſtanti ſuæ conceptionis vel ſanctificationis. Et quàm probauit correlarium dixit, ꝙ pari modo videretur dici, quòd magis eſt expreſſum ipſam vnitam fuiſſe hypoſtaticè, & hoc idem in conſiſtorio in ſcripto ſuo cõram iudicibus recitauit. Hæc autem propoſitio condemnatur ſicut præcedens, reuocanda tanquam falſa, ſcandaloſa, præſumptuosè aſſerta, & piarum aurium offenſiua, & merito potuiſſet rigoroſus condemnari: quia nulla præcedentium eſt ita temeraria.

Quartadecima & vltima in expoſitione ſacræ ſcripturæ ſiue declarando per eccleſiam, ſiue per doctores, ſiue excipiendo per quæcunque: de ſacra ſcriptura & non aliunde trahenda determinatio, declaratio, ſiue exceptio, ſicut in grammatica contra regulas poni in eodem exceptio reperitur. Et hæc condemnatur, reuocanda tanquam falſa & erronea, ſi intelligat quòd exceptio vel expoſitio ſit trahenda expreſsè & explicitè ex ſcriptura ſacra & nõ abunde pro ut videtur prætendere, aliter non eſſet ad propoſitum ſuum. Harum propoſitionum improbationes diffuſæ & pulcherrimæ ponuntur in dicto tractatu.

CIRCA tertium principale, in quo declarandum eſt quòd doctrina ſancti Thomæ non ſic eſt approbata quòd propter eam oporteat antè dictam condemnationem aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire, præmittenda eſt hic diuiſio, Quòd aliquam doctrinam eſſe per eccleſiam approbatam poteſt tripliciter intelligi. Vno modo, quòd talis doctrina ſit per eccleſiam tanquam vtilis, & in fide probabilis acceptata, & tanquam talis inter ſcholaſticos diuulgata. Secundo modo, quod talis doctrina ſit ſic approbata, quòd oporteat credere ꝙ ipſa ſit in omni ſui pte vera: tertio modo, ſic vt ipſa ſic ſit approbata, vt oporteat credere, quòd ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica. Nam multa ſunt falſa quæ non pertinent ad fidem, quæ tamen non inducunt errorem condẽnabilem, & in talibus non cadit hæreſis, quia hæreſis importat corruptionem fidei Chriſtianæ. In talibus autem falſitas aut error ad corruptionem fidei Chriſtianæ non pertinet, vt dicit ſanctus Thomas. 2. 2. quæſt. de hæreſi. articul. 2. Et ideo patet quòd approbatio alicuius doctrinæ, ſecundo modo maior eſt approbatione alicuius tertio modo.

Primus autem modus approbationis multum differt à duobus aliis: quia multæ ſunt doctrinæ illo primo modo approbatæ, quæ

continent non ſolum falſa, imò etiam quædam in fide erronea, vt inferius patebit. Vnde primus modus approbationis communis eſt multis doctrinis ſeu libris vel tractatibus ſanctorum & doctorum, ſed ſecundus & tertius valde paucis ſcriptis conueniunt, ſcilicet ſoli doctrinæ ſcripturæ ſacræ & vniuerſalis eccleſiæ, vt quidam dicũt, ſicut apparebit ex dicendis, & ideo vterque ipſorum maiorum primo. Quilibet autem prædictorum modorum poteſt ſubdiuidi, quia talis approbatio alicuius doctrinæ poteſt eſſe expreſſa vel tacita. Expreſſa quidem per ſcripturam authenticam, ſicut per authoritatem ſcripturæ diuinæ vel conſtitutionem eccleſiæ vel bullam apoſtolicam, aut aliam literam authenticam alicuius perſonæ vel collegij in hoc poteſtatem habentis. Et ſic expreſsè approbata eſt doctrina ſcripturæ ſacræ noui & veteris teſtamenti, generalium conciliorum, epiſtolarum decretalium: & quorundam opuſculorũ ſanctorum patrum, ſicut patet ex decreto Gelaſij papæ. 15. diſtinct. ca. Sancta Romana. Tacita verò poteſt eſſe alicuius doctrinæ approbatio per tolerantiam ſeu permiſſionem eccleſiæ: & ſic multæ ſunt doctrinæ approbatæ, non ſolum ſanctorum patrum: ſed etiam quorundam doctorum & magiſtrorum, qui ſcripſerunt ſummas, lecturas diuerſas & in quibuſdam inter se aduerſas tam in theologia, quàm in iure canonico, ſicut patet de multis doctoribus vniuerſitatis Pariſien. & aliorum ſtudiorum. Et hęc tacita eorum approbatio habetur implicitè ex pręallegato decreto Gelaſij papę, vbi dicitur, Opuſcula atque tractatus omnium patrum orthodoxorum, quàm in nullo à ſancto Romanę eccleſiæ conſortio deuiauerunt, nec ab eius fidei prędicationis ſeiuncti ſunt legenda decernimus. Vnde quia hic generaliter omnium illorum magiſtrorum vel doctorum qui huiuſmodi ſunt approbati, tacita, ſcilicet & implicita, licet non explicata, ſed de opuſculis eorum diligenter obſeruandum eſt quod ibidem ſequitur. Quòd ſi cauſa hæc ad catholicorum manus aduenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia pręcedat: Omnia probate, quòd bonum eſt tenete. iuxta primam diuiſionem declarandę ſunt tres principales concluſiones circa approbationem doctrinę s. Thomæ, deinde alię tres ſpeciales circa doctrinam eius de abſoluta neceſſitate creaturæ. Prima igitur concluſio eſt, Doctrina ſancti Thomę in opuſculis ſuis theologicis contenta primo modo eſt per eccleſiã approbata, & tanquam vtilis & probabilis diuulgata: & hæc probatur, quia, &c. Secunda concluſio eſt, Prædicta ſancti Thomæ doctrina nõ eſt ſecundo modo per eccleſiam approbata, ſic, ſcilicet quod oporteat credere quòd ipſa in omni ſui parte ſit vera: & hæc probatur, quia, &c.

Tertia concluſio, Prędicta ſancti Thomae doctrina non eſt tertio modo prædicto per eccleſiam approbata, ſic quòd opoteat credere quòd ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel haeretica, & hæc concluſio probatur, quia, &c. Secundò principaliter probatur tertia concluſio, quia de illo non oportet credere quòd doctrina ipſa

in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hęretica, in qua quidem continentur multæ contrarietates & repugnantię etiam in materia ad fidem pertinente, ſed multę huiuſmodi repugnantiæ & contrarietates continentur in doctrina S. Thom. igitur. &c. Maior eſt nota, ſed minor probatur, de multis exemplis breuitatis cauſa pauca ponentur. Primum exemplum eſt, quia primo ſententiarum. diſtinct. 11. artic. 4. tenet S. Thomas, quòd pater & filius poſſunt dici duo ſpiratores ſicut ſpirantes. In prima verò parte ſummæ ſuæ quæſt. 36. artic. vltim. dicit quòd ſunt vnus ſpirator & non duo, & tamen hæc materia multum ad fidem pertinet, cum in concilio Lugdunenſ. ſub Gregor. 10. celebrato fuerit definitum quòd ſpiritus ſanctus à patre & filio non duabus ſpirationibus ſed vnica ſpiratione procedit, ſicut patet in cap. Fideliter. extra de ſumma trin. & fide ca. lib. 6.

Secundum exemplum eſt, quia in secunda ſent. diſt. 1. dicit quòd creatio inſtrumentaliter communicare potuit creaturę, ſuſtinens in hoc opinionem magiſtri lib. 4. diſtin. 5. in qua tamen ab alijs doctoribus communiter non tenetur. In prima verò parte ſummæ. q. 45. artic. 5. dicit quod non, & idem dicit in 2. contra gentiles. capit. 21. & 22. quæſtio de veritate.

Tertium exemplum poteſt poni, quia in 2. ſententiarum & ſimiliter in 4. tenet quòd omnis homo, pręter Chriſtum, concipitur in peccato originali. & in primo tenet quòd beata virgo non fuit cõcepta in peccato originali, ſicut ſuprà dictum eſt, & tamen pars aduerſa contra quam agimus. 2 expreſsè eſſe imò expreſsiſſimè contra fidem, & ideo habet concedere quòd doctrina ſancti Thomæ in hac parte eſt in fide erronea.

Quartum exemplum, quia in. 3. ſent. diſtinct. 6. quęſt. 2. art. 2. dicit quòd prima opinio ſibi poſita à magiſtro non eſt hęretica, licet ſit falſa, ſcilicet filius Dei aſſumpſit hominem ex humana carne & anima rationali conſtitutum & ille homo cœpit eſſe deus. & deus cœpit eſſe homo ille. In tertia vero parte ſummę. q. 2. art. 4. in fine dicit quòd eſt hæretica & damnata in concilio.

Quintũ exemplum eſt, quia in 4. ſent. diſtin. 38. ar. 4. in ſolutionẽ tertii argumẽti dicit ꝙ papa poteſt diſpenſare in voto continentię. & in 2. 2. q. 88. art. 11. dicit quod non, allegans decretalem, Cum ad monaſterium. extra. de ſtat. mo. vbi in fine illius decretalis dicitur quod abdicatio proprietatis ſicut cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regulę monachali, vt contra eam nec ſummus pontifex poſſit indulgere. Sed hæc ſecunda opinio videtur eſſe erronea in fide, cũ ſit contra obſeruantiam eccleſiæ, quæ in tali voto quandoque diſpenſauit, ſicut oſtendit dominus Durandus in. 4.

Sextum exemplum generale quod ſumitur ex quodam tractatu ſancti Thomę de concordia quorundam dictorum ſuorum inter ſe diſcordantium, qui incipit, Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia vbi multa diuerſa aut aduerſa, quæ in doctrina ſua

con-

continentur,corrigit & exponit. Et quia veriſimile eſt quod tunc non omnia huiuſmodi ſibi occurrunt:ideo in fine prolongi ſui ſup plicat librorum ſuorum lectoribus,ita dicens,Si quis aliquid inuenerit non concordanter,ſi non ſit manifeſta cauſa dicendi ex qua ſecundum Hilarium accipienda eſt intelligentia dictorum, diſcretiorem & magis exercitatum conſulat. Si vero non fuerit inuentũ quomodo vtrunque ſtare poſſit,alterum eligat quod magis conſonum veritati iudicauerit:alterum vero nobipſi reuocaremus,ſi talis diſcordia nobis occurreret. Ex quo dicto correlariæ ſequitur ꝙ ſi in doctrina S.Tho.aliqua aſſertio reperiretur,quæ eſſet hæretica aut in fide erronea,non propter hoc ſequeretur quòd aſſerens fuiſſet hæreticus,quia,ſcilicet eam pertinaciter non aſſeruiſſet,cum ad reuocationem humiliter ſe offerat. Si enim beatus Cyprianus & beatus Hieron.licet erroneas opiniones vel hæreticas ſcripſerint, quas reuocaſſe non leguntur, vt infra dicetur:quia tamen eas pertinaciter non defenderunt,non ſunt hæretici iudicandi.&c.& propter hoc ſolum quod hæreſim tenuerit verbo vel ſcripto,non eſſet poſt mortem de hæreſi accuſandus, niſi probari poſſet quod talem hæreſim pertinaciter tenuiſſet. Ex hoc patet ex dictis ſancti Thomæ.22.q.de hæreſi.ar.2.in ſolutione ad tertium argumentum, vbi allegat Auguſt.2.4.q.3.dicentem,Si qui ſententiam ſuam quanuis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, quærunt autem tacita ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos computandi. Vnde concludit quòd ſi aliqui doctores diſſenſiſſe videntur in vel contra ea quorum nihil intereſt ad fidem, vel etiam in quibuſdam ad fidẽ pertinentibus quæ nondum erant per eccleſiam determinata, non eſt vitium hæreſis,poſtquàm autem eſſent determinata authoritate eccleſiæ vniuerſalis,ſi quis tali determinationi pertinaciter reſiſteret vel repugnaret,hæreticus eſſe cenſeretur. Et hæc dicit S.Thoma.propter diſſentionem quæ fuit inter Hier.& Aug. circa ceſſationem legalium. Ex quibus omnibus ſatis patet quòd idem S. Tho.qui Aug.in regula & in doctrina ſequitur,ſicut magiſtrum diſcipulus,dicere potuit & debuit,cum eodem Augu. errare potero, ſed hæreticus non ero, quia non oportet credere quòd doctrina ſua in nulla ſui parte fuerit hæretica vel in fide erronea, licet ipſe non fuerit hæreticus. Tertio probatur eadem concluſio, quòd ſi oporteat dicere quod huius doctrina in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica,hoc maxime eſſet quia ipſa eſt per eccleſiam approbata.ſed aliqua eſt doctrina multo magis approbata quàm doctrina S. Tho.quæ tamen in aliqua ſui parte eſt hęretica,vel erronea in fide,igitur hoc etiam ſine vlla temeritate dici poterit de doctrina S. Thom.non obſtante eius approbatione. conſequentia eſt clara,quòd maior nota, quia illi fundamento innititur pars aduerſa.Sed minor probatur per multa exempla.

Et a maioribus ad minora procedatur. Primum exemplum ponitur

nitur de doctrina beati Petri apoſto. quam nulli dubium eſt eſſe magis approbatam quàm doctrinam beati Pauli pro omnibus ad fidem pertinentibus,quæ verba aut facto docuit.conſtat quòd huius doctrina in aliqua ſui parte fuit in fide erronea, ſcilicet in illa parte in qua Paulus apoſtolus eam reprehendit, de qua reprehenſione dicitur ad Gal.2.c.Cum autem veniſſet Cęphas Antiochiam in faciem ei reſtiti,quia reprehenſibilis erat. Et cauſam reprehenſionis ipſius & aliorum per eius doctrinam errantium ſubdit, quia certe non recte ambulabat ad veritatem euangelij. Et ſic patet quòd errabat contra veritatem euangelij, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiam patet quod in errore fidei minor reprehendere poteſt quantumlibet maiorem, cum Paulus ſic reprehenderit Petrum principem apoſtolorum, & ideo non debet mirum nec temerarium iudicari,ſi minores doctores reprehenderent ſanctum Tho.vbi oſtenderent eum erraſſe in materia fidei.

Secundum exemplum eſt de doctrina ſancti Cypriani, qui inter doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelaſij papæ. 15.diſtinct.cap.ſancta Romana,& tamen eius doctrina in aliquibus fuit erronea.Vnde de baptiſmo paruulorum eundem reprehendit Augu.de conſe.diſti.4.cap.quomodo:& meritò erat reprehendendus,licet eſſe ſanctus martyr & inſignis,ſicut ponitur. 32.diſt.cap. porrò. Reprehenſibilis autem erat,quia,ſcilicet baptiſma hæreticorum lauacrum diaboli appelat. Vnde Augu.libr.2.contra quendam Donatiſtam de ſcripturis Cypriani dicit ſic. Quòd in eis diuinarum ſcripturarum authoritati congruit,cum laude eius accipio. quod autem huic non congruit,cum pace eius reſpuo.& infra,Viri huius laudem aſſequi non valeo, eius multis literis mea ſcripta non comparo:eius ingenium diligo,eius laude delector, eius charitatem miror,eius martyrium veneror.Hoc quod aliter ſapuit non accipio,quia eccleſia non accipit,pro qua ſanguinem fudit.

Tertium exemplum eſt de doctrina beati Hieron. qui in prædicto decreti Gelaſij inter approbatos doctores numeratur, cuius eloquium,vt Aug.de eo ait contra Iulianum,ab oriente in occidentem inſtar ſolis refurget, ac etiam intantum defert eccleſia vt ſacræ ſcripturæ teſtimonium preteritis interpretibus ex eius tranſlatione ſuſcipiat,& tamen conſtat quod eius doctrina in aliqua ſui parte conceditur fuiſſe erronea,etiam in his quæ ad fidem & doctrinam apoſtolicam pertinere noſcuntur. Nam ſicut habetur in decretis.26.diſtinct. circa doctrinam beati Pauli apoſtoli dicentis, oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum & non plurium.Hier. & Augu.contrarias ſententias protulerunt.Hinc eſt quòd gloſa in prædicta diſtin.cap.1.dicit quòd male ſentit hic Hieron. Auguſti. cum corrigit in proximo. Iſti etiam ſancti ſicut patet in eorum epiſtolis, vt recitat gloſſ.ad Galat. 2. cap. de reprehenſione, quia Paulus dicit Petrum apoſtolum eſſe reprehenſibilem, contrarium ſentiebant, vt ſupra tactum eſt, & ideo alter eorum circa verita-

 tem

tem euangelij erroneam opinionem tenebat. De Auguſtino etiam & aliis pluribus approbatis doctoribus ſimile poſſet oſtendi.

Quartum exemplum de doctrina ſeu compilatione magiſtri ſententiarum,quæ in ſtudiis generalibus,& quandoque ex mandato apoſtolico publice tanquam approbata & authentica legitur,& tamen in ea aliqua continentur in fide erronea,ſicut eſt illa opinio quam tenet in.3.diſtin.32.quòd Chriſtus in triduo ſuæ mortis fuit homo,& quædam aliæ in quibus communiter reprobatur. Hoc tameb non obſtante videtur quod eius doctrina ſit magis authentica,quàm doctrina ſancti Thomæ.

Quintum exemplum eſt de doctrina ſeu compilatione decreti Gratiani,quę a doctoribus decretorum tanquam approbata & authentica legitur,& aqua & non a lectura decretalium,doctores decretorum & non doctores decretelium nominantur, & tamen illa doctrina in aliqua ſui parte eſt erronea in fide,ſicut petet.33.quæ. 4.cap.Sed obiicitur,vbi narrat Gratianus quòd tempore regis Achab fuerunt miſſi duo quinquagenarij ad Heliam qui dixerunt ei,Homo dei rex iſrael uocat te,quod eſt hæreſis explicita,quia cõtraria veritas explicite approbata,quia hoc accidit tempore Ochoziæ mortuo rege Achab.ſicut expreſſe in ſacra ſcriptura reperitur 4.Regum capi.1. Vnde ſi Gratianus pertinaciter eis adhæſiſſet,fuiſſet manifeſtus hæreticus.ſed non fuit hæreticus,quia non pertinaciter ſed inaduertenter illud dixit. Vnde ſuper illo paſſu dicit glo. quòd ipſe confundit hiſtoriam, non enim Achab miſit illos quinquagenarios,ſed rex Ochozias. nec etiam illud contingit tempore Achab,ſed ſub Ochozia. In pluribus etiam aliis locis reprobat Gratianum,ſicut patet.2.q.3.cap.ad menſuram. &.12.q.1.cap.1. & aliis quam pluribus locis. Et dicunt aliqui propter hoc quòd multis licet negare gloſas decretorum & decretalium cùm gloſa apertè negat textum. Et conſimiliter dicunt aliqui de gloſis ordinariis Bibliæ, quæ tamen videntur eſſe maioris authoritatis, quã doctrina ſancti Thomæ,cum allegantur authoritatiuæ.

Sextum exemplum poteſt poni de quibuſdam doctoribus qui non ſunt ſancti canonizati,ſicut venerabilis Anſelm. Cantuarien. epiſcopus,Hugo de ſancto Victore, & quidam alii, quorum dicta vel ſcripta in aliquibus reperiuntur erronea, & tamen eorum doctrina non minus videtur eſſe authentica, quàm doctrina ſancti Thomæ cùm ipſi communiter in actibus ſcholaſticis a ſcientificis allegantur authoritatiuè,nec ſolent negari, ſed eorum dicta reuerenter gloſari & exponi,quod tamen ſcholaſtici nondum conſueuerunt facere de dictis ſancti Thomæ, & ideo præſumptuoſum videtur eius doctrinã ſuper ipſos & alios doctores ſic extollere, quòd non liceat credere aut aſſerere ipſum in fide erraſſe, ſicut & aliis errauerunt. Nec obſtat eius canonicatio, quàm aliqui pro magno colore prętendunt. Ex quibus videtur quod dicere ſanctum Thomam in aliqua parte doctrinæ ſuę erraſſe in fide, nec obuiat ſeu

dero-

derogat canonizationi ſuę,nec approbationi doctrinæ ſuę theologicæ:ſicut hoc idem dicere de aliis ſanctis & præcipuis doctoribus non derogat canonizationi nec approbationi eorum. Nam eccleſia ſicut canonizando aliquem ſanctum, non per hoc approbat omnia eius facta ,ita approbando eius doctrinam non per hoc approbat omnia eius dicta vel ſcripta , ſed ſolum illaq; per authorem ipſum non ſunt retractata,nec per alium ſunt correcta, aut merito tã quam veritati contraria corrigenda,iuxta ſuperius allegatam Apoſtoli ſententiam, Omnia probate,qnod bonum eſt tenere. Sic igitur per eccleſiam approbatur aliqua doctrina , non tamen quo ad omnia,ſed quo ad illa quæ ſont ueritati conſona,ſicut patet de doctrina Origenis,de qua dicit Gelaſius papa.15. diſt. ca. ſancta Romana.quòd Origenis nonnulla opuſcula quæ vir beatiſſimus Hier. non repudiat , legenda ſuſcipimus:reliqua autem cum authore ſuo dicimus eſſe renuenda. Ex omnibus igitur prædictis clarè patet tertia concluſio principalis.

Quarta concluſio,doctrina ſancti Thomæ libr. 2. ſummæ contra Gentiles. cap. 30. de rerum creatarum neceſſitate abſoluta eſt de virtute ſermonis falſa & multum impropria. Et hæc concluſio patet ,;quia illud capitulum intitulatur qualiter in rebus creatis eſſe poteſt neceſſitas abſoluta:& eſt principalis cõcluſio capituli quòd ſunt quædam in rebus creatis quæ ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe:& aliquæ quæ ſunt contingentia eſſe. Sed quòd iſta locutio ſit de virtute ſermonis falſa & multum impropria , & hoc probatur,&c.

Quinta concluſio. Prędicta ſancti Thomæ doctrina ſecundum quoſdam eſt in fide erronea , ſeu in aliqua ſui parte de huiuſmodi errore ſuſpecta. Et in hac concluſione non aſſertiuè ſed ſolum recitatiuè loquimur . Dicunt enim aliqui quòd iſta doctrina multos errores continet .

Primus eſt, quia ponit aliquid a deo eſſe neceſſe , quòd videtur contra ſacram ſcripturam & intentionem ſanctorum:quia neceſſe eſſe eſt proprium nomen dei : & videtur eſſe intentio ſacræ ſcripturæ.Exo. 3.c.vbi Moyſi interroganti dominum, ſi dixerint mihi quod nomen eſt eius, quid dicam eis ? Dixit dominus ad Moyſen, Ego ſum qui ſum , ſic dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos.Super quo verbo dicit gloſa, &c.

Secundus error(vt iſti dicunt)eſt in principali fundamento prędictæ poſitionis quod eſt iſtud.Sunt,inquit,quædam in rebus creatis,quæ ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe.Illa enim res ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe , in quibus non eſt poteſtas ad non eſſe.Quædam autem res ſic ſunt a deo in eſſe productæ:ut in eis naturaliter ſit potentia ad non eſſe . Quod quidem contingit ex hoc quòd materia in eis eſt in potentia ad aliam formam . Iſtæ igitur res in quibus uel non eſt materia : vel ſi eſt, non eſt potentialis ad aliam formam , non habent potentiam ad non eſſe eas igitur ſimpliciter

pliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe. Hoc autem iterum circa mediū capituli magis explicat dicens, quòd quia materia secūdum quòd eſt in eius potentia eſt ex ordine materiæ, neceſſario res aliquæ corruptibiles exiſtunt: ſicut animal quod ex contrariis compoſitū eſt: quia eius materia contrariorum eſt ſuſceptiua: forma autem ſecundum id quod eſt, actus eſt, & per eam res exiſtunt actu. Vnde ex ipſa prouenit neceſſitas ad eſſe in quibusdam, quod contingit, quia res illę sunt formę non in materia. & ſic non eſt in eis potentia ad non eſſe, ſicut eſt de ſubſtantijs separatis: vel quia formę rerū sua perfectione adęquant totam potentiam materię, vt ſic non remaneat potentia ad illam formam, nec per conſequens ad non eſſe, ſicut eſt in corporibus cęleſtibus. Hoc eſt igitur principale fundamentum poſitionis sancti Thomę, quod videtur multipliciter erroneum: primo quia, &c.

Tertius principalis error prędictę poſitionis eſſe videtur, quia dicit per hoc quod dicitur deum produxiſſe res per voluntatem non per neceſſitatem, non tollitur quin uoluerit aliquas res eſſe de neceſſitate ſint, & aliquas quę ſint contingenter ad hoc quod ſit in rebus diuerſitas ordinata. Nihil igitur prohibet res quasdam diuina uoluntate productas neceſſarias eſſe. Et conſequenter hęc declarando ſubdit, eſſe neceſſe ſimpliciter non repugnat ad rationem eſſe creati. Nihil enim habet aliquid neceſſe eſſe, quod tamen ſuę neceſſitatis cauſam habet, ſicut concluſiones demonſtrationum. Nihil igitur prohibet quasdam res ſic eſſe productas a deo, vt tamen eas eſſe ſit neceſſe ſimpliciter. Et iterum poſtea ibidem aliam rationem concludit, ſic igitur aliqua creatura de neceſſitate habet eſſe.

Ex quibus clarè patet quod non ſolum concepit quasdam res diuina voluntate productas neceſſarias eſſe vel eas neceſſe eſſe, ſed etiam concludit quod quędam de neceſſitate sunt & quod eas eſſe eſt neceſſe ſimpliciter, & de neceſſitate habent eſſe, modo hoc repugnat liberati diuinę voluntatis, quod arguitur ſic: quia iſta conſequentia eſt bona, deus vult creaturam eſſe, ergo creatura eſt, & econtra, & per conſequens ſi antecedens liberè & voluntariè verificatur de aliqua creatura, conſequens conſequenter verificatur de eadem: quia ſi deus liberè & contingenter uult quamlibet creaturam eſſe, ſequitur quod quælibet creatura eſt contingenter, & nulla eſt de neceſſitate, unde etiam ex oppoſito ſumitur oppoſitum, quia, &c.

Quartus error huius doctrinę eſſe dicitur in quadam ratione quę ibidem ſequitur, quę dicit quod quanto aliquid magis diſtat ab eo quod per ſeipſum eſt ens, ſ. a deo tanto magis propinquū eſt ad non eſſe. Quanto igitur aliquid eſt propinquius deo tanto magis recedit a non eſſe: quę autem iam sunt, propinqua sunt ad non eſſe, per hoc quod habent potentiam ad non eſſe. Illa igitur quę ſunt deo propinquiſſima, & per hoc non eſſe remotiſſima talia eſſe

oportet,

oportet,ad hoc quòd ſit ordo rerum completus, vt in eis non ſit potentia ad non eſſe:talia autē ſunt neceſſaria abſolutè: ſic igitur aliqua creatura de neceſſitate habet eſſe. Hæc autem ratio deficit in multis. Primo in hoc quòd ſupponit quòd entia deo propinquiſſima (ſicut angeli) tanto magis recedunt a non eſſe:hoc enim proprie loquendo non eſt verum:quia propriè nihil diſtat vel recedit a non eſſe,&c.

Quintus error prædictæ poſitionis eſt in ipſius declaratione in qua dicit: Sciendum eſt itaque quòd ſi rerum creatarum vniuerſitas conſideratur,prout ſunt a primo principio,inueniuntur dependere ex voluntate non ex neceſſitate principij,niſi neceſſitate ſuppoſitionis:vt dictum eſt. Si vero comparentur ad principia prima, inueniuntur neceſſitatem habere abſolutam. Nihil.n.prohibet aliqua principia non ex neceſſitate produci,quibus tamen poſitis de neceſſitate ſequitur talis effectus,ſicut mors animalis, huiuſmodi neceſſitatem abſolutam propter hoc quòd ex contrariis iam eſt compoſitum,quanuis ipſum ex contrariis componi non fuiſſet neceſſarium abſolutè. Similiter autem quòd tales rerum naturę a deo producerentur voluntarium fuit: quòd autem eis ſic ſtatutis aliquid proueniat vel exiſtat, abſolutam neceſſitatem habet. Ex quo patet quod hæc poſitio eſt locutio impropria & petit principium:quia hoc aſſumit quod debet probare,nam exemplum poſitum patet quod vocat neceſſitatem abſolutam illam quæ non eſt ex conditione vel ſuppoſitione, ſicut mors huius animalis:non ex ſuppoſitione vel conditione, ſcilicet quod animal non ſit ex contrarijs compoſitum non habet neceſſitatem,& ideo non habet neceſſitatem niſi conditionalem,&c.

Sextus error doctrinæ prædictæ aſſignari poteſt in quodam dicto quod ſequitur ibidem ubi ait,Manifeſtum eſt quod omnia quę contrarium habent vel ex contrariis ſunt, corruptibilia ſunt:quæ autem huiuſmodi non ſunt, ſempiterna ſunt, niſi pars corrumpatur.ſicut formæ quæ non ſubſiſtunt, ſed eſſe earum eſt per hoc q̄d quod inſunt materiæ.Ex hoc enim ſequitur quòd gratia in anima vel in angelo,cum non habeat contrarium, nec ex contrariis exiſtat,nec ſit forma quæ inſit materiæ,eſt ſempiterna,& idem videretur ſequi de luce vel lumine,ſi eſſet ſine materia, ſicut accidentia ſacramenti altaris ſunt ſine ſubiecto.Hoc etiam fauet articulo Pariſijs condemnato,allegato ſuperius: in quo dicitur quòd omne quod non habet materiam eſt æternum. & breuiter hæc & alia multa erronea, falſa & impropriè dicta videntur multis in prædicta doctrina contineri,quę tamen ex tædio pertranſimus. Dicunt etiam quod in terminis philoſophię & naturalibus principiis in eodem li.c.25.errauit manifeſtè,vbi declarando qualiter deus omnipotens dicatur quædam non poſſe,inter alia dixit quod deus nō poteſt facere vnum & idem eſſe & non eſſe, quod eſt contradictoria ſimul: & poſtea ſubdit quod contradictio in contrariis & priua

tiuè

tiuè oppoſitis includitur. ſequitur enim quod ſi eſt albũ & nigrũ, quod ſit album:& ſi eſt videns & cæcum, quod ſit videns & nõ uidens. vnde eiusdem rationis quod deus non poſſet facere oppoſita ſimul ineſſe eiſdem ſecundum idem. Ex quo patet quod ponit ꝙ deus non magis poteſt facere duo contraria ſimul ineſſe eidem ſecundum idem, quàm duo contradictoria. Hoc autem eſt erroneũ: quia de facto corporis Chriſti ſecundum ſe totum in ſacramento altaris in diuerſis altaribus ſunt motus cõtrarij, ſurſum ſcilicet & deorſum,& pari ratione poſſet facere deus idem corpus ſecundum ſe totum eſſe album & nigrum. Dicunt etiam quod in pluribus locis doctrinæ ſuæ ipſe errauit per hoc quòd principia philoſophiæ ſeu potius quædam philoſophorum verba ad concluſiones theologiæ nimis applicauit. non enim loqui taliter debẽt theologi qualiter loquuntur philoſohi, ſicut docet Aug. 10. lib. de ciui. dei cap. 23. dicens, Liberis verbis loquuntur philoſophi: nec in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt ne verborum licentia etiam de rebus quæ his ſignificantur, impiã gignat opinionem, &c.

Concluſio:

Huic ergo tractatui, vtinam aduerſo errori, finem ſtatuimus. Illi laus, honor, atque gratiarum actio, qui nobis cauſam ſuam tractantibus non defuit. quo docente aſſertam hic veritatẽ ſentimus, quod inſtruente probamus, quo præcipiente defendimus: & per quem poſtremo fraterna charitate permoti ad omnes deuenire & nobiſcum ſentire vehementer affectamus. Quia ſi veritati huic, iudicio noſtro charisſimè, nec ſi credit aut alio fauore vt ipſi conantur, aliove fine quàm eius poſtulet dignitas, criminemur: teſtamur te Chriſte, teſtamur & illam cui teſtimonium perhibes eſſe totam pulchram, & in ea maculam non eſſe: omnes ad extremum tui atque ipſius amatores in teſtimonium euocamus: noſtrum nunc debitum ſufficienter,& (vt putamus) ſuperabundanter expleuiſſe.

Errorum finis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX GENERALIS OMNES FERE SENTENTIAS, QVAESTIONES, ET CONCLVSIONES, IN QVATVOR SENTENTIARVM LIBROS CONTINENS, SECVNDVM ORDINEM LITERARVM.

INDEX LIBRI PRIMI.

ACCIDENS nullum cadit in deũ. diſt.26.c
Amor, mens, & notitia in anima imaginem gerunt trinitatis.diſt.3.f
Amor,charitas,dilectio patris & filij & ſpiritus ſancti.diſtin.10.a.& diſtinct. 17.b
Anima quomodo eſt imago trinitatis. diſt.3.g
Anima dicitur ſimplex reſpectu corporis.diſt.8.e
Animæ an de cælo poſſunt reduci ad corpora propter aliqua mari a.diſt.41.d

B

BONITAS, ſapientia, potentia quomodo de deo dicuntur diſt.34.f
Bonitas ſpiritui ſancto,ſapientia filio, potẽtia patri,quare attribuatur.ibidem.g.h
Bona vel mala fieri quomodo vult deus. diſtinct.46.per totum.
Bonum eſt mala fieri quomodo intelligatur.diſt.46. K
Boni quadruplex acceptio.diſtin.46 h
Bona facere & mala vitare quare pręcepit deus .diſtincti. 47. per totum.
Bona vel mala voluntas hominis quando eſt idem,vel aliud volẽs quod deus vult diſt.48.a
Bona dei voluntas mala hominum voluntate impletur.diſt.48. b

C

CHARITAS, amor,& dilectio patris & filij & ſpiritus ſancti.diſt.10.b.& diſt.17.d
Charitas, quanuis ſit ſubſtantia trinitatis, proprie tamen refertur ad ſpiritum ſanctum.diſt.10.c

Charita

Charitas dicitur deus.diſtin.10.& diſt. 17.per totum.
Charitas,quæ eſt ſpiritus ſanctus,vtrum augeatur vel minuatur in homine,vel an magis vel minus habeatur.diſt.17.g
Cognitio dei quomodo ſit per creaturas ,& quomodo in creaturis apparet veſtigium trinitatis.diſt.3.a.b.c.& per totum.
Creator quomodo cognoſcitur per creaturas.diſt.3.a
Creatura mundi quare dicatur homo. ibidem.
Creatura in qualibet apparet veſtigium trinitatis. diſt.3.f
Creatura nulla à ſe & per ſe quicquam facere poteſt,diſt.42.g

D

Dabilis cui eſt spiritus ſanctus vtrum,ſcilicet & filio,an tantùm hominibus,diſt. 17.c
Damnati vtrum poſſit prædeſtinatus.diſt. 40. b
Deus vtrum fruatur vel vtatur nobis.diſt.1.f
Deus verus vnus solus eſt trinitas.diſt.2. per totum .
Deus quomodo cognoſcitur per creaturas,quamuis ſit inuiſibilis. diſt.2.per totum .
Deus vnus in trinitate quomodo probatur.diſt.3.f & per totum.
Deus vtrum genuit deum.diſt. 4.a
Deus an voluntate vel neceſſitate ſit, & an nolens vel volens ſit deus,diſt.16.a
Deus quomodo eſt ſimplex,incommutabilis,& immortalis.diſtin. 5.a & per totum.
Dei ſimplicitas nulli prædicamentorum ſubijcitur. diſtin.8.g
Deus cum ſit ſimplex,quomodo multiplex dicitur. diſtin.8.f
Deus quomodo dicitur ſubſtantia.diſt.8.b
Deus non eſt dicendus triplex,ſed trinus.diſtinc.19.e
Deus verius cogitatur quàm dicitur.diſt. 23.d
Deum eſſe,& quod dei eſt,non ſunt ibidem.diſt.34. b
Deus quomodo bona cognoſcit,& quomodo mala.diſt.36.b
Deus quomodo dicatur eſſe in omnibus rebus.diſt.37. a.b
Deus quomodo habitat in ſanctis.diſt.37. c
Deus vbi erat antequàm eſſet creatura.diſt.37. c
Deus non dicitur localis,nec loco,nec tempore mouetur. diſt.36.l
Deus quomodo ſcit vel neſcit omnia.diſt.39.per totum .
Deus poteſt ſcire aliquid nouiter vel ex tempore.diſt.39.b
Deus vtrum posſit ſcire plura quàm ſcit.diſtinct.39.c & diſtin.44. per totum.
Deus an quod ſemel ſcit ſemper ſciat.diſt.41. f
Deus quatuor modis dicitur operari.diſtinct.12.h
Deus de deo vtrum ſecundum ſubſtantiam dicatur.diſt. 27.h
Deus quare dicitur omnipotens cum nos multa poſſumus quæ ipſe non poteſt.diſt.42.a.b
Deus an posbt meliora facere quàm facit.diſt.44. per totum.
Deus an ſemper posſit omne quod prius potuit. diſt. 44.d

Dei voluntas quid ſit,& quibus modis accipiatur.diſtinct.45.f.diſtinct.47.b
Deus an velit ab omnibus fieri omnia quę præcipit, vel non fieri quæ prohibet.diſt.45.K.& diſt.47.c
Deus vtrum vult mala fieri.diſt.46.d
Deus vult omnes homines ſaluos fieri quomodo intelligatur. diſtinct.46.c
Deus an ſit cauſa quod homo ſit deterio.diſt.46.l
Dei voluntas bona quomodo per malas hominum voluntates impletur.diſt.48.a.b
Differte numero quid ſit.diſt.19.q
Dilectio quare proprie dicitur ſpiritus ſanctus.diſt.10.a.b
Dilectio patris & filii & spiritus ſancti.diſt.32.a
Dilectio quomodo eſt in trinitate. diſt.32.per totum.
Diſcretio quomodo accipitur in perſonis trin.diſt.24.h
Diſtinctio vel perſona diſticta quomodo dicitur.diſt.24.g
Diuina eſſentia vtrum genuit eſſentiam,vel vtrum ipſa ſit ingenita.diſt.5.a
Diuinæ eſſentiæ proprietates quæ ſint.diſt.8.per totum.
Diuina natura nulli prædicamentorum ſubiicitur.diſt.8.g
Diuinarum perſonarum qualitates quę ſunt.diſt.19.& diſt,20.per totum.
Diuinæ eſſentiæ nulla perſonarum eſt pars.diſt.19.g
Diuina eſſentia non prædicatur de perſonis vt genus de ſpeciebus:nec vt ſpecies de indiuiduis.diſt.19.h.i
Diuinæ perſonæ vtrum differant numero.diſt.9.p.q.
Diuinæ tres perſonæ vtrum ſimul magis poſſunt aliquid quàm vna diſt.19.r.& diſt.20.a
Diuerſitates nominum in diuinis quæ sunt. diſt.22. per totum & diſtinct.23.a
Diuerſitas nulla eſt in trinitate.diſt.23.i
Diuina eſſentia vtrum ſint ipſe proprietates perſonarum.diſtinct.33.a.b
Doctrina omnis aut eſt de rebus aut de ſignis.diſt.1.a
Donum an detur vel diuidatur per donum quod eſt ſpiritus ſanctus.diſt.17.p
Donum qua ratione dicitur ſpiritus ſanctus.diſt.18.a

E

Efficax eſt voluntas Dei.diſt.47.a
Electio Dei vel reprobatio vtrũ fiat ex meritis hoĩũ.di.41.p totũ.
Aequalitas diuinarum perſonarum in quo conſiſtit.diſt.19. per totum.& diſt.20
Aequalitas vtrum ſecundum ſubſtantiam vel ſecundum relationem dicatur de diuinis perſonis.diſt.31.a
Aequalitas quid ſit.ibidem.b
Aequalitatis noĩe an ponatur aliquid vel remoueatur.diſt.31.b

Aequali-

Aequalitas quare attribuatur filio.diſt.31.b
Eſſentia vtrum genuit eſſentiam.diſt.5.a & per totum.
Eſſentia diuina eſt ſimplex, incommutabilis, immortalis.diſt.19.
Eſſentiam filio præſtat de patre generatio.diſt.18.g
Eſſentiam ſpiritui ſancto præſtat e patre & filio proceſsio diſtinct. 18.f
eſſentia diuina ſunt æternitas,magnitudo,& potentia. diſtinctione.19.b
Eſſentia diuina quomodo prædicatur de perſonis. diſt.19.b
Eſſe ex Deo & in Deo & per Deum an ſint idem. diſt.36.d
Eſſe & velle in Deo idem eſt.diſt.45.a.b
Aeternitas, potentia,magnitudo quomodo ſunt in Deo diſtinctione 19.b
Aeternitas,ſpecies,vſus quomodo dicuntur de perſonis. diſtinctione.31.c

F

Facere quicquid vult Deus quomodo intelligitur diſt.42.f
Facere nihil poteſt a ſe & per ſe aliqua creatura.diſtinctio.42. per totum.
Facere vtrum poteſt Deus plura quàm facit.diſt.43.per totum.
Facere vtrum poteſt Deus aliquid melius quàm facit. diſt.44 a
Fides vna eſt patriarcharum,prophetarum, & apoſtolorum.diſt.z
Filius vtrum ſit genitus de ſubſtantia patris.diſt.5.per totum.
Filius cum non ſit de nihilo ſed de aliquo,vtrum ſit ex aliqua materia.diſt.5.l
Filius an voluntate vel neceſsitate genitus ſit,diſt.6.a
Filius an potuit gignere patrem vel eſſe pater. diſtinct.7. a & per totum.
Filius ſit poſterior patre.diſt.2.& per totum.
Filii generatio quàm ineffabilis ſit.diſt. 9 h
Filius vtrum ſemper gignitur vel ſemper ſit genitus vel ſemper gignetur.diſt.9.K
Filio quid ſit proprium.diſt.9.& diſt.10.e
Filius & ſpiritus ſanctus diſsimiliter procedunt a patre.diſtinctione.13.b
Filius vtrum poteſt dici ſpiritus ſanctus,vel econuerſo,ex quo ambo procedunt.diſt.13.c.d
Filius quomodo ſit miſſus.diſt.15.b
Filius a ſe datus eſt,miſſus,& proceſsit.diſt.15.e.f
Filius cum a ſeipſo miſſus eſt quare dixit: A meipſo non veni. diſtinctio.15.h
Filius vtrum ſemel tantum miſſus ſit an ſæpe mittatur.diſt.15.i
Filius mittitur duobus modis.diſt.15.K
Filius ſecundum quid dicitur minor patre.diſt.16.d
Filius ſecundum quòd homo, non ſolum patre & ſpiritu ſancto, ſed etiam ſeipſo eſt minor.diſt.16

Filius vtrum natiuitate ſit eſſentia. diſt.18.f.g
Filius cum ſit nobis datus, vtrum poteſt dici noſter.diſt.18.n.
Filius quomodo eſt in patre.diſt.19.e
Filius vtrum ſit æqualis patri ſecundum ſubſtantiam.diſt.31.a
Filius vtrum ſit ſapiens ſapi entia genita vel ingenita. diſt.31.d
Filius an ſit ſapiens ſeipſo, vel per ſeipſum.diſt.32.e
Filio quare attribuitur ſapientia.diſt.34.f.g
Frui & vti quid ſit, & in quo differunt.diſt.1.a
Futura quomodo ſint in præſentia Dei.diſt.35.per totum.
Futura vtrum ſint cauſa ſcientiç vel præſcieutiæ Dei.diſt.38.c

G

Generatio in diuinis quomodo intelligenda eſt. diſt.4.per totum.
Genita vtrum ſit diuina eſſentia.diſt.5.a
Generare vtrum poteſt filius ſicut pater.diſt.7.per totum
Generare an ſit extra potentiam filii.diſt.7.f.g
Generatio filii vtrum habeat principium aut finem. diſtinct.9.per totum.
Generatio in diuinis vtrum intelligi poteſt. diſt.9.h.i
Generari quare non dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedere.diſt.13. per totum.
Gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti.diſt.14.a
Generatio dat eſſentiam filio.diſt.18.f
Genita ſapieneia vtrum ſecundum ſubſtantiam dicitur, vel ſecundum relationem.diſt.28.f
Græci quare negant ſpiritum ſanctum procedere a filio.diſt.11.b

H

Habitat Deus quomodo vbique diſt.37.per totum
Habitat quomodo Deus in ſanctis ibidem.c
Habitabat vbi Deus antequam eſſet creatura. diſt.37.e
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine ſignificetur.diſt.26.a
Hypoſtaſes determinant proprietates non ſubſtantiam.diſt.27.d
Homo dicitur creatura mundi.diſt.3.a
Homouſion quid ſit, & quid ſignificet.diſt.34.i
Hominem vtrum Deus meliorem facere potuit quàm fecit. diſt. 44.per totum.
Hominem vtrum Deus aliter liberare putuit quam per paſſionẽ. diſt.44.c.& diſt.20.a
Homines omnes ſaluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur. diſtinct.46.c
Hominis malitiæ vtrum Deus ſit cauſa.diſt.46.l
Hominis voluntas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona.diſt.48.a.b.

I

Iacob quare electus ſit & Eſau reprobatus.diſt.41.per totum.
Ignorantiæ peccatum vtrum grauius ſit peccato infirmitatis, diſt. 22.h

Imago Trinitatis quomodo eſt in anima.diſt.3.g.
Imago Trinitatis aliter eſt in anima,& aliter in Trinitate. diſtinctio.3.p.q
Imago relatiue dicitur de filio,ſed eſſentialiter de Trinitate.diſtinctio.28.g
Imago diuerſimode accipitur.diſt.31.c
Immortalitas vera in ſolo Deo eſt.diſt.8.c
Ingenitus quomodo accipitur.diſt.28.a.& per totum.
Ingenitus & non genitus vtrum ſint idem vel differant.diſt.28.b
Hypoſtaſis quid ſit,& quid hoc nomine ſignificetur.diſt.26.a
Intentio ſcribentium de Trinitate quę fuerit.diſt.2.b
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem Dei Chriſtum occidendo.diſt.48.b.c

L

Localis an ſit Deus vel vtrum moueatur localiter.diſt.37.i
Locale dicitur aliquid duobus modis.diſt.37.i
Locales vtrum ſint ſpiritus creati.diſt.37.i

M

Magnitudo quomodo eſt in Deo.diſt.19.b.c
Maior in quo eſt in quo eſt pater filio.diſt.16.c.d
Magis vtrum poſſunt aliquid duæ perſonæ quàm vna & tres magis quàm duæ vel vna.diſt.10.d.e
Mala vtrum ſimpliciter ſunt in Deo.diſt.36.b
Mala vtrum Dei voluntate fiant.diſt.46.d
Mala fieri bonum eſt,quomodo intelligitur.diſt.46.g
Mala ad quid & quibus proſunt.diſt.46.i
Mala voluntate quandoque vult homo quod Deus vult bona. diſtinct.48.a
Meliora vtrum Deus facere potuit quàm fecit.diſt.44.per totum.
Memoria intelligentia,dilectio quomodo ſunt in mente . diſtinct.3.g.h
Memoria, intelligentia , voluntas quomodo ſunt vnitæ . diſt.3.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prædicantur relatiue ad ſe inuicem.ibid.m
Mens humana quomodo habet imaginem trinitatis.diſt.3.g
Meritum obdurationis vel miſericordiæ vtrum ſit aliquod.diſtinctio.41.a
Merita an poſſunt eſſe cauſa prędeſtinationis vel præſcientię.diſt.41.per totum.
Mittitur vtrum etiam a ſe ſpiritus ſanctus.diſt.15.a.b
Mittitur filius & ſpiritus ſanctus,& non pater,diſt.14. c.d.n
Miſſus vtrum ſemel tantum ſit filius vel ſæpius mittatur.diſt.15.l
Miſſus dicitur filius duobus modus.diſt.15. K
Miſſi quia ſunt filius & ſpiritus ſanctus , an ideo ſunt minores patre.diſt 15.o
Miſſio ſancti ſpiritus fit duobus modis.diſt.16.

Miſſio ſpiritus ſancti in corda hominũ quomodo ſit.di.17.per totũ.
Modi quatuor cognoſcendi deum.diſt.3.a.b.c.& c
Modi cognoſcendi Trinitatem diuerſi.diſt.2.per totum. & diſtinct. 3.f.g.& c
Multiplex non dicitur Deus quanuis ſit trinus. diſt. 23.k
Mundi creatura quare dicitur homo.diſt.3.a
Mutari an poteſt Deus aliqualiter.diſt.8.c.d
Mutari ſecundum tempus quid ſit.diſt.37.k
Mutari ſecundum locum quid ſit.ibidem.i

N

NATVRA filius quare dicatur Chriſtus.diſt.5.m
Natura diuina nulli prędicamentorum ſubiicitur.diſt.8.g
Naſcitur quomodo ſemper filius de patre.diſt.9.k.l
Natura & res naturæ an ſint idem.diſt.34.b
Natus quare non dicitur ſpiritus ſanctus ſed procedẽs.diſt.31.b
Naſcendo an acceperit filius aliquid à patre.diſt.18.f.g
Neceſsitate vtrum pater genuit filium.diſt.6.a
Nihil eſt in deo quod non eſt deus.diſtin.8.i
Nihil dicitur de deo ſecundum accidens.diſt.26.c
Nomina dei diuerſa ſunt.diſt.8.a
Nomina quę de deo dicuntur,inueniuntur in ſeptuplici differentia diſt.22.a.b
Nomina propria perſonarum non ſubſtantialiter ſed relatiuè ad inuicem dicuntur.diſt.22.e
Nomina ad vnitatem eſſentiæ pertinentiæ pertinentia non relatiuè ſed ſubſtantialiter de ſingulis perſonis, & ſingulariter dicuntur.ibid.e.f
Nomine perſonę quid ſignificatur cum pluraliter profertur. diſti. 25.per totum.
Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt.diſt.26.c. & per totum. & diſtinct.27.c

O

OBDuratio vtrum ex aliquo fiat merito.diſt.41.a
Omnis ſcientia aut eſt de rebus aut de ſignis.diſt.1.a
Homouſion quid ſit.di. 34.i
Omnia quare dicantur eſſe in deo.di.35.e.f.& diſt.36.per totum.
Omnia eſſe ex Deo per ipſum & in ipſo vtrum ſit idem, diſt.36.d
Omnipotens quare dicatur deus.diſt 42.a.& i
Omnipotens quare deus dicitur, cũ homo multa poteſt quod deus non poteſt.diſt. 42.b
Omnipotentia dei conſideratur duobus modis.diſt. 42.e
Omnipotentia Dei limitari non poteſt.diſt.43.per totum.
Omnia entia vtrum ſimul facta ſunt vel ſucceſsiuè,diſt. 12.b,c
Ordo quis ſeruandus eſt cùm de trinitate agitur. diſt.2.c

P

PASSIO Chriſti vtrum placuerit viris bonis.diſt. 48,d

Paſſiones ſanctorum an velle debeamus, ibidem.c
Pater vtrum diuinam eſſentiam genuit diſt.5.a.& per totum.
Pater vtrum voluntate vel neceſſitate genuit filium. diſtinct. 6. per totum.
Pater vtrum potuerit vel voluerit gignere filium, vel an poſſe generare filium, ſit aliqua potentia in patre, quę non ſit in filio. diſtinct.7.per totum.
Pater quare non dicitur miſſus.diſt.15. n
Pater in quo eſt maior filio.diſt.16.c.d
Pater quomodo eſt in filio, & filius in patre.diſt. 19.e
Pater ſolus vtrum ſit deus.diſt. 12.b
Paternitas, filiatio, proceſſio quid ſignificant. diſt 27. e
Pater vtrum ſicut dicitur ingenitus, debeat dici non genitus, diſt. 28.b
Patrem & filium eſſe vtrum ſint idem vel diuerſa.diſt. 28.e
Pater quomodo eſt principium totius diuinitatis.diſt. 29.a
Pater ab ęterno eſt principium & filius, ſed non ſpiritus ſanctus, diſtinc.29.b
Patri quare attribuitur vnitas & filio æqualitas. diſt. 30. b
Pater & filius quare dicuntur eſſe vnum, ſed non vnus. diſt.31.i
Pater & filius vtrum per ſpiritum ſanctum ſe diligant. diſt.32.a
Pater an ſit ſapiens ſapientia quam genuit. diſtinctio.32. d & per totum.
Permiſſio & operatio quando dicuntur dei voluntas.diſt. 45.I
Perſonæ diuinæ quomodo diſtinguntur, diſt.9.a
Perſonæ trinitatis vtrum ſint partes eſſentiæ diuinæ, diſt.19.h
Perſonæ diuinæ an ſint ſpecies vel indiuidua quo ad eſſentiam. diſtinc. 19.h.i
Perſonę tres non ſecundum materialem cauſam dicuntur vna eſſentia.diſt.19.l.
Perſonę diuinę vtrum differant numero.diſ.19.p.q
Perſonę tres ſimul an ſunt maius aliquid quàm vna. diſt. 19.i & diſtinct.20.per totum.
Perſona vtrum relatiuè vel ſecundum ſubſtantiam prædicetur de diuinis perſonis.diſtinct.23.a.b
Perſona quare pluraliter & non ſingulariter de diuinis perſonis ſimul prędicetur.diſt. 32.c
Perſonę nomine quid ſignificetur cùm dicitur pluraliter tres perſonę.diſt.45.per totum.
Perſona in trinitate tripliciter accipitur.diſt.25.i K
Perſona & eſſentia an ſunt idem vel non.diſt.34.per totum.
Poſſe gignere vtrum aliqua ſit potentia in patre, quę non ſit in filio.diſt.7.per totum.
Potentia, æternitas, magnitudo, in deo ſunt vnum.diſt.19.b
Potentior vtrum ſit vna perſona diuina quàm alia. diſtinct. 20.per totum.

Potentia quare attribuitur patri.diſtinct. 34.h
Poteſt ſemper Deus vtrum quod olim potuit.diſtinc.44.d
Poteſtatem dimittendi peccata quam habent ſacerdotes . diſtinct. 18.& diſtin.19 per totum.
Præceptio,prohibitio,conſilium quare dicantur Dei voluntas. diſtinct.45.h
Prædeſtinatio quid ſit,& de quibus eſt.diſt.35 a. & diſt. 40.a
Prædeſtinatio vel præſcientia vtrũ poſſunt eſſe in Deo, ſi nulla futura eſſent.diſt.35.b
Prædeſtinatio & pręſcientia in quo differunt.diſt. 40.a
Prædeſtinatus vtrum damnari poteſt.diſt.40.b
Prędeſtinationis effectus quid ſit.diſt.40. d.
Prædeſtinationis an ſit aliquod meritum.diſt.41.a
Prædicamento nulli ſubijcitur deus diſt.8. g
Pręſcientia de quibus ſit.diſtinc.35.a
Pręſcientia quomodo eſt in Deo.ibidem b.c
Præſentia quomodo ſunt deo omnia pręterita & futura. diſti. 35.f & diſt. 36.per totum .
Præſcientia an ſit cauſa rerum, vel res ſint cauſæ præſcientiæ.diſti. 38.a
Præſcientia Dei an ſit cauſa malorum.diſt. 38.c
Præſcientia Dei vtrum falli poteſt.diſt.38.e
Præſcire an Deus poteſt aliquid quod prius nunquam ſciuit vel præſciuit diſt.9.b
Præſcientia in quo differt à prædeſtinatione.diſ.40.a
Præſciat vtrum ſemper deus ea quę ſemel præſciuit. diſ.41.f
Principium accipitur multipliciter.diſt.29.a
Principium totius diuinitatis eſt pater.diſt.36.a
Principium quomodo eſt pater, & filius, ſed non ſpiritus ſanctus. diſtinc.29.b
Principium omnium creaturarum eſt tota Trinitas. diſtin.16. b.& diſtinc. 1.a
Proceſſio ſpiritus ſancti quomodo ſit à patre & filio.diſt.11.& diſtinc. 12.per totum.
Procedere quare dicitur ſpiritus ſanctus, & non gigni. diſt.13.a
Procedere quare etiam dicatur filius, cùm ſpiritus ſanctus non dicatur gigni.diſt.13.b
Proceſſio ſpiritus ſancti eſt duplex.diſt.14.a
Proceſſio ſpiritus ſancti eſt æterna.diſt.18.d
Procedere eſt proprium ſpiritus ſancti.diſt. 26.b
Proprium dei eſt ſemper deum eſſe.diſt.8. a.b
Propriũ patris quid ſit,& quid filij,& ſpiritus ſancti. diſt.26.b
Proprietates quibus diſtinguntur perſonæ, quæ ſunt.diſt.27.a.b
Proprietates determinant hypoſtaſes,& non ſubſtantiã.diſt.27.d
Proprietates perſonarum plures reperiuntur quàm tres . diſt.28.a.
Proprietatem quam notat hoc nomen ingenitus.diſt.28.c

Proprietates perſonarum an ſint ipſę perſonę,id eſt,diuina eſſentia diſt.33.a.& per totum.
Proprietates quomodo poſſunt eſſe in Dei natura, nec eam determinent.diſt.33. h
Prouidentia Dei de quibus eſt.diſt.35.a
Proximus dicitur quatuor modis.diſti.28.c

Q

QVARE præcepit Deus bona facere & mala vitare,cùm ea non vult ab omnibus impleri. diſt.47.c
Quare Gręci negant ſpiritum ſanctum procedere a filio. diſtinct. 11.b
Quatuor modis per naturas cognoſcitur Deus.diſt.3. b.c.d.e

R

RELATIVA nomina Trinitatis quæ ſunt: diſtinct. 26. c.d.& diſtinct.26.e
Reprobatio Dei quid ſit.diſt.40.d
Reprobationis an ſit aliquod meritum.diſt. 41.a
Reprobationis quis ſit effectus.Ibidem.
Res quibus fruendum vel vtendum eſt,quæ ſunt.diſtin. 1. a & per totum.

S

SANCTIVS vtrum placuerit paſſio Chriſti, diſtin. 48.d
Sanctorum paſſiones an velle debemus.diſt.48. e
Sapiens vtrum ſit pater ſapientia quam genuit.diſt.31.d
Sapiens an ſit filius ſapientia genita.diſt.32.d
Sapiens vtrum ſit filius ſeipſo,vel ſeipſum.diſt.33.e
Sapientia an tantum vna ſit patris & filij.diſt. 32.h
Sapientia quare attribuitur filio,diſt.10.& diſt.34.g
Scientia omnis eſt de rebus vel de ſignis.diſt. 1.a
Scientia dei ſimplex propter varios rerum ſtatus,diuerſa habet nomina.diſtinct.35.a
Scientia Dei de quibus eſt.diſt.35.per totum.
Scientia vel præſcientia an ſit cauſa rerum,vel econuerſo.diſt.38.b & per totum.
Scientia Dei vtrum poteſt augeri vel minui vel mutari. diſti.39.a
Scire vtrum poteſt deus aliquid ex tempore quod nunquam ſciuit diſtinct.39.c
Scire an poteſt deus plura quàm ſcit.diſt. 39.c
Signum & res quomodo differunt.diſtinc.1.a
Similitudo quid ſit.diſt. 31.c
Simplex quomodo dicitur ſolus Deus & non aliqua creatura.diſt. 8.d
Simplex quomodo dicitur eſſe anima.diſt. 8.e
Simplex quauuis ſit deus, multiplex tamen dicitur. diſtinct. 8.f

Simplicitas dei nulli prædicamentorum ſubiicitur.diſt.8.g
Solus vtrum poteſt dici pater,vel ſolus filius,vel ſolus ſpiritus ſanctus.diſtin.21.a.b
Solus pater eſt deus, ſolus filius eſt deus, ſolus ſpiritus ſanctus eſt deus,vtrum benedici poteſt.diſt.21.b
Solitudo nulla eſt in trinitate diſt.23.i
Spiritus ſanctus eſt amor ſiue dilectio patris & filij.diſtinct. 10.per totum.
Spiritus ſanctus procedit a patre & filio.diſt.11.b
Spiritum ſanctum Greci negant procedere a filio diſtinct. 11.b
Spiritum ſanctum etiam procedere a filio authoritatibus Græcorum probatur.ibidem.c
Spiritus ſanctus vtrum prius vel plenius procedat a patre quàm a filio.diſtin.12.per totum.
Spiritus ſanctus quare non dicatur genitus ſed procedens. diſtinctio.13.a
Spiritus ſanctus vtrum debeat dici ingenitus.diſt.13.e
Spiritus ſancti proceſſio eſt duplex.diſt 14.a
Spiritum ſanctum vtrum vir ſancti dare poſſint.diſt.14.d
Spiritus ſanctus vtrum a ſeipſo datur.diſt.15. a
Spiritus ſanctus duobus modis mittitur.diſt.16.a
Spiritus ſanctus eſt amor & charitas, qua diligimus deum & proximum.diſt.17.a.b
Spiritus ſanctus quomodo mittitur vel datur nobis.diſt.17.f
Spiritus ſanctus vtrum augeatur in homine, vel an magis, vel minu habeatur.diſt.17.i
Spiritus ſanctus vtrum eadem ratione dicatur donum, qua datum vel donatum.diſt.18.a.b
Spiritus ſanctus procedendo accipit non tantum vt ſit donum,ſed etiam vt ſit eſſentia.diſt.18.f
Spiritus ſanctus vtrum ad ſeipſum referatur.diſt.18. m
Spiritus ſanctus qua proprietate dicitur donum.diſt.26. f
Subſtantia abuſiue dicitur deus.diſt.8.h
Subſtantia in diuinis prædicatur de tribus perſonis, tanquam genus de ſpeciebus,vel ſpecies de indiuiduis.diſt.19. h
Subſtantialiter vtrum iſta dicantur,ſcilicet deus de deo, lumen de lumine.diſt.27.h
Subſtantialiter tantum dicitur illud de illo, licet ibi non ſignificent ſubſtantiam.diſtin.27.i

T

TEMPORALIS proceſſio ſpiritus ſancti quæ fuerit. diſt.14. per totum.
Temporaliter quæ dicuntur de deo.diſt.30 per totum.
Temporaliter vtrum poteſt deus aliquid ſcire quod nunquam ſcinit.diſt.39.b

Teſtimonia veteris teſtamenti quibus trinitas probatur. diſtinct. 2.d.e.f
Teſtimonia ſpecialia veteris teſtamenti de ſpiritu ſancto. diſti.2.g
Teſtimonia nouæ legis de trinitate.diſt.2.h
Tres perſonæ in diuinis an maius aliquid poſſint ſimul, quàm vna vel duæ.diſt.19.e.per totum.
Tres perſonę non ita dicuntur eſſe vna ſubſtantia vt genus & ſpecies, nec ſecundum cauſam materialem dicuntur, nec vt tres homines vnius naturæ.diſt.19.I
Tres perſonas cum dicamus, quare non dicimus tres deos. diſtinctio.23.f
Tres eſſentias quare non dicimus ſicut tres perſonas.diſt. 13. g
Tres perſonæ cum dicitur quid nomine ternarij ſignificatur. diſt. 23.e.& diſt.24.e
Triplex quare non dicitur deus ſed trinus.diſt. 19.t
Trinitas eſt vnus ſolus verus deus.diſt.2.a
Trinitatis cognitio an aliqua ex creaturis haberi poteſt.diſtinct.3. per totum.
Trinitatis imago quomodo eſt in mente humana.diſt.3.g.h.
Trinitatis creatę ab increata diſſimilitudo diſt.3.p.q
Trinitatis vnitas quæ ſit diſt.31.& diſt.32.i
Trinitas vtrum de vno deo prędicatur, ſicut vnus deus de tribus perſonis.diſt.4.c
Trinitas communiter dicitur charitas, & tamen ſpiritus ſanctus proprie dicitur charitas.diſt.10.b.c
Trinitatis operatio eſt indiuiſibilis.diſt.15.a
Trinitatis pars non eſt aliqua perſonarum.diſt.19.g
Trinitas quomodo dicitur ſolus deus, cùm ſit cùm animabus ſanctis.diſt.21.c
Trinitas an de aliqua perſonarum ſigillatim dici poteſt. diſtinctio.22.c
Trinus trinitas, vnus duo vel deę, tres vel tria, plures pluralitas & cætera, quid ſignificatur his nominibus diſt. 24.a
Trinitatis filius dicitur homo, & trinitas dicitur pater hominum diſt.27.e
Trinitas ipſa, vel pater vel filius, vtrum poſſit dici ſpiritus ſanctus diſtin.26.g

V

VBI erat deus antequám eſſet creatura.diſt.37.c
Vbique quomodo eſt deus ſine locali motu.diſt. 37.i
Velle & eſſe in deo ſunt idem diſt. 45.b
Vera immortalita in deo ſolo eſt. diſt. 8.c
Verba cuiuslibet temporis bene prædicantur de deo. diſtinctio.8.b
Verius cogitatur deus quàm dicitur.diſt.23.d

Viri

Viri ſancti an poſſunt dare ſpiritum ſanctum diſt.14.d
Viris ſanctis vtrum placuit paſſio Chriſti diſt.48.d
Vnitas ſanctæ trinitatis quæ ſit.diſt.2.& diſt.24.per totum.
Vnitas & trinitas ſecundum Iſido.quomodo diſtinguantur.diſtin. 24.K
Vnus vel vna,duo vel duæ,quid his vocabulis ſignificatur. diſtin. 24. a
Voluntate an neceſſitate, vel vtrum volens vel nolens pater genuit filium.diſt.6.o
Voluntas dei ſecundum eſſentiam de deo dicitur.diſt.45.a
Voluntas dei ſummè bona eſt prima cauſa omnium quæ naturaliter ſunt. diſt.45. d.e
Voluntas dei multis modis accipitur.diſt.45.f
Voluntas dei vtrum caſſari poteſt.diſt.46.a
Voluntate dei vtrum fiant mala.diſt.46.d
Voluntas dei ſemper impletur,quicquid homo faciat. diſt.47.per totum.
Voluntate mala aliquando vult homo id,quod deus vult bona. diſtin.48.d
Voluntas dei bona mala hominum voluntate impletur. diſtinct. 48. b
Vti & frui quomodo differunt.diſt.1.c
Vti quid ſit,& quibus rebus utendum eſt.diſt.1.b
Vult utrum ſemper deus hoc quod ſemel uoluit.diſt.44.d
Vult omnes homines deus ſaluos fieri,quomodo intelligitur. diſtin. 46.

INDICIS LIB. I.

INDEX GENERALIS IN LIB. II.

ACTVALE peccatum quid ſit. diſt. 35. a

Actus qualeſcunque vtrum inquantũ ſunt, boni sunt, & a deo sunt diſ. 35. b. & per totum.

Actus malus inquãtum peccatum eſt, an ſit priuatio boni. diſt. 32. K

Actus mali utrum ex deo ſint, diſt. 27. per totum.

Actus voluntatis quare eſt peccatum, & non aliarum potentiarum. diſtinct. 39. b

Actus mali vtrum sunt ex deo diſt. 37. per totum.

Actus voluntatis intelligentiæ & memoriæ quomodo differunt. diſt. 29. b

Actus qui ſimpliciter boni sunt, & qui mali. diſt. 40. a

Actus ſunt in triplici differentia diſt. 40. c

Actus hominis inducuntur secundum intentionem & cauſam diſt. 40. c

Actus hominis ſine fide sunt mali diſt. 21. a

Actus & voluntas mala in eodem homine an ſit vnum peccatum vel plura. diſt. 42 a

Adę ſtatus ante peccatum qualis fuerit. diſt. 19. a

Adam & Eua vtrum coierunt in paradiſo diſt. 20 per totum.

Adam vtrum ſine alimonia in paradiſo viuere potuit. diſtinctio. 20. g

Adam tribus modis eſt tentatus. diſt. 2. n. per totum.

Adam in quo deceptus eſt, in quo non. diſt. 22. c

Adam vtrum magis vel minus peccauit quam Eua. diſt. 22. e. f

Adam habuit triplicem ſcientiam ante peccatum. diſt. 23. c

Adam vtrum præſciuit suum caſum. diſt. 23. f

Adam quam gratiam habuerit ante peccatum. diſt. 24. a

Adam vtrum ante lapſum virtutes habuerit. diſt. 26. b

Adam & Eua de ligno vitæ comedentes quare non ſunt facti immortales. diſt. 29. g

Adę peccatum quomodo tranſiuit in omnes homines: diſtincti. 30. a

Adę peccatum an fuerit originale, an actuale. diſt. 30. b

Adæ

Adæ peccatum actuale an grauius fuit peccatis aliorum hominum. diſt.33.f
Adam & Eua vtrum meruerint pœnitentiam.diſt.33.b
Adæ & Euę peccati quæ fuit cauſa principalis. diſtinct.34. per totum.
Angeli quare creati ſunt,diſtin.1.d.e
Angeli quando & vbi creati ſunt,diſt.2 per totum.
Angelis quatuor data ſunt in initio ſuæ creationis.diſtin. 3.a
Angeli an ſint æquales in ſapientia,in eſſentia,& in libertate arbitrij.diſt.3.b
Angeli vtrum habeant aliqua communia.diſtin.3.c
Angeli an boni vel mali creati fuerint. diſt.3. d
Angeli an ſtatim ceciderint poſt creationem.diſt.3.d.f
Angeli triplicem cognitionem habuerunt ante caſum.diſtinctio. 3. i
Angeli an aliquam habebant dilectionem ſui inuicem ante caſum. diſt. 3. K
Angeli an beati & perfecti, an miſeri creati fuerunt. diſt. 4. a
Angeli mali vtrum ſuum caſum pręſciuerunt,& boni ſuam beatitudinem.diſt.4. a,b
Angeli poſt creationem,quidam deo adhęſerunt, & quidam à deo receſſerunt.diſt.5. a
Angeli vtrum ante lapſum habebant liberum arbitrium. diſtinct. 5. b
Angelis bonis qualis gratia fuit data in conuerſione. diſtinctio. 4. c
Angeli an de omni gradu ceciderunt diſt.9.a
Angeli unde & quo ceciderunt.diſt.6.b
Angeli mali vtrum habeant prælationes inter ſe diſt.6. d
Angeli boni quare non poſſunt peccare,& mali bonum velle,cùm vtrique liberum habeant arbitrium diſt.7. a. b
Angeli mali quomodo poſſunt aliquid facere,& quomodo non diſtinct.7.l
Angeli an habeant corpora eis naturaliter vnita,& quomodo hominibus appareant diſt.8.a.& per totum.
Angelorum ordines qui & quot ſunt,& vnde ordinum nomina aſſumpta ſunt, & quomodo diſtinguuntur diſtinctio. 9. per totum.
Angeli eiuſdem ordinis an ſint æquales diſt.9. f
Angelus etſi non peccaſſet,vtique tamen homo ſaluaretur.diſtin. 9. g
Angeli quot permanſerunt,an tot homines ſaluabuntur. diſtinct. 9.h. i
Angeli an omnes ad annunciandum mittantur.diſt.12. a
Angelum bonum habet quilibet homo ad cuſtodiam & malum ad exercitandum.diſt. 11.a

An-

Angeli ſinguli vtrum hominibus ſingulis deputati ſunt, an vnus pluribus.diſt.2.& 11.b
Angeli an proficiant in merito vel in præmio vſque ad diem iudicij.diſt.11.d
Anima quare ſit coniuncta corpori.diſt.1. k
Animalia venenoſa vtrum ſint facta ad puniendum hominem. diſtinct.15.c
Animalia minuta utrũ in primis cõditionibus creata ſunt. di.15.d
Anima de quo,quando,& quomodo creata ſit.diſt.17 a
Anima quare creatur cùm in peccato coucipitur.diſt.32. g
Anima an talis ſit ante baptiſmum,qualis à deo creata eſt.diſtinct. 32. h
Animæ vtrum ex creatione ſint æquales, & quomodo vna nobilior eſt alia diſt.32. i
Aptitudinem moriendi an habuit homo in ſtatu innocentia.diſti. 19. c
Aquę quando factę ſunt, & quomodo in vnum locum ſunt congregatę.diſt.14. c
Aquæ an ſunt ſuper cęlum,& quales ſunt diſt. 14.a
Aquæ quare admiſcetur vino in calice.diſt.11. g
Artes magicę qua virtute fiunt.diſtin.7. f
Author malorum non eſt deus. diſt. 37. c. d
Auxilium vel potentia quam habuit homo á deo ante caſum.diſt. 24. a

B

Baptiſmus vtrum peccatum originale deleat.diſt.32. a
Baptiſmus an purgat carnem ſicut purgat animam.diſt.32.c
Bonitas dei eſt cauſa prima omnium creaturarum.diſt.1.c.d
Bona voluntas comitatur gratiam.diſt.26. c
Bonorum tria ſunt genera.diſt.26. K
Bonum & malum quomodo sunt in eodem.diſt.32.e.f
Bonum inquantum bonum eſt,a deo procedit. diſtinct.37. per totum.
Bonum capitur multipliciter.diſt.41.c

C

Capitalia uitia quot ſunt.diſt.42 h
Caro quomodo polluitur in coitu.diſt.31.b.c
Caro, vtrum in baptiſmo purgatur a fœditate quam ex libidine coitus contraxit.diſt.32.c
Caſum ſuum vtrum præſciuerunt mali angeli.diſt.4.a.b
Caſum ſuum utrum præſciuit homo.diſt.22. f
Cauſa prima omnium rerum eſt bonitas dei.diſt.1.c.d
Cauſæ primordiales omnium rerum ſunt in deo ab æterno.diſtin. 18.f
Cauſæ primordiales quomodo etiam sunt in creaturis . diſtinct. 18. g

Cauſa

Cauſa inter deum,hominem & diabolum.diſt.20.b
Cauſa originalis peccati quæ ſit.diſt.31.c
Cauſa originalis peccati vtrum ſit culpa vel pœna.diſt.31.e
Cauſa prima primi peccati quæ fuit.diſt.34.b
Cælum quomodo & quando creauit deus diſt.1.c.& diſt. 2. a
Cibus quomodo conuertitur in humanam ſubſtantiam . diſtinct. 30. n. o
Cooperans & operans gratia quę ſit.diſt.26.a.b
Conceptio & natiuitas quando dicuntur.diſt.31.i
Cogitatio boni præuenit fidem.diſt.26.g
Cogitatio boni non ſufficit ad ſalutem.diſt.26.b
Coitum an fecerunt Adam & Eua in paradiſo.diſt.20.a.b
Contraria quomodo ſunt in eodem.diſt.34.f
Creator omnium rerum vnus ſolus deus eſt.diſt.1.a
Creare & facere quomodo differunt.diſt.1.a
Creare,agere,& facere quomodo dicuntur de deo,& quomodo de creaturis.diſt.1.b
Creata an fuerit ſimul corporalis & ſpiritualis creatura , & viſibilis & inuiſibilis materia. diſt.2.c.d.f
Creare quare deus voluit malos.diſt.23.b
Crimen quid ſit.diſt.42.c

D

Damnatorum paruulorum ante baptiſmum quæ ſit pœna. diſtinc. 33.e
Decimus ordo quomodo dicitur impleri ex hominibus cum non ſint niſi nouem ordines.diſt.9.f.g
Delictum & peccatum quomodo differunt.diſt.42. g
Deſperatio quid ſit,& quomodo ſit diſt.43.per totum.
Deus vtrum ſit author malorum.diſt.37. per totum.
Deus vtrum habeat liberum arbitrium.diſt.25.c
Diabolus an præſciuit ſuum caſum poſt creationem.diſt.4.a
Diabolus vnde & quo deiectus eſt.diſt.6.a.b
Diabolo quare non eſt conceſſum habitare in cælo vel in terra diſt. 6. c
Diaboli an habeant prælationes inter ſe.diſt.6.d
Diaboli an omnes ſunt in aere caliginoſo,an aliqui in inferno. diſtin.6. e
Diabolus cum ſemel victus fuerit a viris ſanctis, an vltra accedat ad eos vel ad alios diſt.6.b
Diaboli vtrum habeant liberum arbitrium. diſt.7.a.b.c
Diaboli triplici acumine ſcientiæ vigent.diſt.7.e
Diabolus multa poteſt per naturæ vigorem,ſed virtute dei prohibetur. diſt.7.l
Diaboli an intrent corpora hominum ſubſtantialiter.diſt.8. e
Diabolus inuidia acceſſit ad tentandum hominem.diſt.21.a
Diabolus quare prius tentauit fœminam , & quare in aliena forma.

ma.diſt.21.a.b
Diabolus quomodo & quibus tentauit primum hominē. diſt.21.c
Diaboli peccatum quare non eſt remediabile.diſt.21.f
Diabolicæ poteſtati an ſit reſiſtendum cum illa ſit ſibi a Deo. diſtinct.44.c
Dialecticorum regula quando fallit de contrariis. diſt.34.f
Die prima quid Deus creauit.diſt.13.a
Dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura.diſt.13.d
De tertia,quarta,quinta,& ſexta, quid operatus eſt Deus diſtinct. 14.per totum.& diſt.15.a.b
Die ſeptimo quomodo dicitur Deus requieuiſſe.diſt.15.f
Dilectionem an habeant angeli ante caſum.diſt.3.i
Dona gratiæ an ſint æqualiter in angelis.diſt.9.c.d
Dormiente Adam quare Eua formata ſit.diſt.18.d

E

Eua quare de latere Adæ facta eſt.diſt.18.c
Euam quare prius acceſſit diabolus.diſt.21.a
Eua quare non horruit ſerpentem.diſt.21.b
Euam quomodo locuta eſt cum ſerpente.ibidem.c
Eua an plus peccauit.diſt.22.e

F

Facere & creare quomodo differunt.diſt.1.a
Facere,creare, agere quomodo de Deo dicuntur, & quomodo de creaturis diſt.1.b
Facere quomodo dicuntur aliqui nigromantici.diſt.7.f
Facere quomodo poſſunt aliqui dæmones.diſt.7.l
Famen an habuiſſent primi parentes ſi non peccaſſent. diſt.20.g
Fœditas quæ ex libidine contrahitur,vtrum in baptiſmo diluatur. diſt.32.c
Fide non habita omnis actio eſt mala. diſt.41.per totum.
Filii quales naſcerentur ſi Adam non peccaſſet.diſt.20.per totū.
Filii qualiter puniuntur propter peccata parentum vſque in tertiam & quartam generationem.diſt.33.i
Filius bonus quid ſit.diſt.38.a
Finis voluntatis quis ſit.diſt.38.b.c
Finis,voluntas,& intentio,quomodo differunt.diſt.38 f
Firmamentum quomodo factum ſit,& de qua materia.diſt.14.a
Firmamentum quare dicitur cum tamen moueatur. diſt.14.c
Formæ in quibus apparēt,Deus,angeli,vel dæmones,quales ſunt. diſt.8.a.b

G

Gabriel:Michael,Raphael an ſint nomina ſpirituum vel ordinum. diſt.10.d
Gladius flammeus ante paradiſum poſitus quid ſignificet. diſtinctio.29.e
Gratia vtrum fuerit data homini in creatione.diſt.24 a

Gratia eſt duplex.diſt.26.a
Gratia operans & cooperans quæ ſit.diſt.26.a
Gratia Dei præuenit voluntatem homini.diſt.26.c.d
Gratia preueniens voluntatem, eſt fides cum dilectione.diſtinctio ne.26.d
Gratiam præueniunt quædam bona ſine merito.diſt.26.c
Gratia operans & cooperans vtrum ſit vna & eadem gratia.diſtinctio.26.i
Gratia præueniens quomodo meretur augeri.diſt.26.K
Gratia an ſit virtus vel non.diſt.27.c
Gratia non eſt actus ſed cauſa actum.ibidem.
Gratia principalis eſt bona voluntas.diſt.20.e
Gratia operante & cooperante vtrum eguerit homo ante peccatum.diſt.29.a
Grauitas peccati Adę quanta ſit.diſt.30.per totum.
Gratia vtrum ſit peccatum Adæ cæteris peccatis.diſt.33.f
Grauiſſimum omnium peccatorũ eſt peccatum in ſpiritum ſanctũ. diſt.43.per totum.

H

Habitare quare non eſt conceſſum dæmonibus in cælo vel in terra diſtinct.1.c
Hæreſis Pelagianorum de libero arbitrio quæ fuit di.28.b
Homo, quare creatus eſt.diſt.1.e.diſt.16.a
Homo vtrum ſaluaretur ſi angelus non cecidiſſe.diſt.9.g
Homines vtrum tot ſaluabũtur quot angeli perſtiterunt vel quot ceciderunt.diſt.9.h.i
Homo quælibet habet duos angelos ab exordio vitæ.diſtinct.11. 12.a
Homo quando factus eſt.diſt.15.e
Homo factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei. diſt.16. per totum.
Homo quomodo dicitur imago Dei.diſt.16.e
Hominis anima vtrum de aliquo facta ſit,& quando facta eſt.diſt. 17.a.b.c
Homo in qua ætate factus eſt.diſt.17.d
Homo quare extra paradiſum factus eſt.diſt.17.e
Hominis ſtatus ante peccatum qualis fuit.diſt.19.a
Homo vtrum poterat mori in ſtatu innocentiæ.diſt.19.a
Homo vtrum ſemper viueret ſi de ligno vitæ non comediſſe. diſtinct.19.c.d
Homines quomodo generarentur ſi Adam non peccaſſet. diſt.20. per totum.
Homines quomodo transferrentur de paradiſo in cęlum ſi Adam non peccaſſet.diſt.20. K
Homo tribus modis tentatus eſt in paradiſo.diſt.21.per totum.
Huminis peccatum quare eſt remediabile,& Diaboli non ..di.21.f

Hominem

Hominem quare permiſit Deus tentari ſciens eum caſurum.diſtinctio.23.a
Homo habuit triplicem ſcientiam ante peccatum. diſt.23.c
Homo qualem habuerit gratiam ante caſum.diſt.24.a
Homo vtrum præſciuit ſuum caſum.diſt.23.f.
Homo vtrum per liberum arbitrium poteſt operari bonum ſine gratia.diſt.26.h
Homo ante peccatum vtrum eguerit gratia .diſt.19.a
Homo vtrum ante lapſum virtutes habuerit.diſt.26.b
Homo quare non eſt effectus immortalis ex quo de ligno vitæ comedit.diſt 29 g
Homines omnes quomodo in Adam dicuntur fuiſſe quando peccauit.diſt.30.m.n
Homo quare formatur cum in peccato concipitur.diſt.32.g
Homo qualiter ſe elongat a Deo.diſt. 35.n
Homo quomodo vult bonum naturaliter.diſt.39.c

I

Ieiunis debet tradi confirmatio.diſt.7.a
Ignorantia quæ excuſat peccatum.diſt.22.h.i
Ignorantia eſt triplex.diſt.22.l
Imago & ſimilitudo in quo differunt.diſt.16.d
Imago Dei dicitur homo ibidem.c
Immortalitas quam habuit homo ante peccatum, vtrum fuit ex conditione naturæ vel ex dono gratiæ.diſt.19.b
Infideles vtrum bona opera faciant.diſt.41.a
Initium omnis peccati ſuperbia.diſt.42.i
Intellectus præcedit cogitationem boni & delectationem.. diſtinctio.26.h
Intelligentiæ, memoriæ, & voluntatis actus quomodo differunt, diſt.39.b
Intentio, voluntas, & finis quomodo differunt.diſt.38.f
Intentio aliquando accipitur pro voluntate in ſacra ſcriptura. diſtinctio.38.f
Intentio capta pro voluntate vtrum ſit ipſamet voluntas.di.38.g
Intentio iudicat omnia opera hominis.diſt.40.c
Intentio vel actio infidelium vtrum ſemper ſit mala. diſt.17.a

L

Latere Adæ quare vxor formata eſt.diſt.18.a
Liberum arbitrium vtrum habuerunt angeli ante caſum.di.5.b
Liberum arbitrium vtrum adhuc habeant angeli vel dæmones.diſtinct.7.h.c
Liberum arbitrium quid ſit.diſt.24.c.& diſt.25.a
Luberum arbitrium vtrum animalia bruta habeant.diſt.24.f
Liberum arbitrium an ad omne tempus.diſt.25.h
Liberum arbitrium vtrum Deus habeat.diſt.25.c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in Deo.diſt.25.d

Liberum arbitrium vtrum ſancti habeant in cœlo.diſt.25.c
Liberi arbitrii ſunt quatuor ſtatus.diſt.5.g
Libertas arbitrii eſt triplex.diſt.25.i
Libertatem a peccato qui homines habent.diſt.25.K
Libertas ad malum vtrum ſit libertas arbitrii.diſt.25.l
Liberum arbitrium vtrum æqualiter eſt in bonis & in malis ad bonum & ad malum.diſt.25.n
Liberum arbitrium in quibus bonis ſit.diſt.26.l
Lignum vitæ & lignum ſcientiæ boni & mali vtrum vnum fuerit, vel duo.diſt.17.f
Lignum vitæ quare dictum ſit.ibid.
Lignum ſcientię boni & mali quare ſic vocatur.diſt.17.f
Ligno vetito ſi non fuiſſet vſus homo, vtrum potuiſſet non mori, etiam ſi de aliis comediſſet.diſt.19.c.d
Locus paradiſi qualis ſit & vbi.diſt.17.e
Loqui quomodo potuerunt primi homines cum non didicerunt. diſt.21.g
Lucifer quomodo dixit,aſcendam in cælum,&c.diſt.2.h
Lucifer erat eccellentior inter alios omnes angelos.diſt.6.a
Lucifer an ſit ligatus in inferno.diſt.6.f
Lucifer vtrum habebit maiorem poteſtatem tempore Antichriſti quàm modo habet.diſt.6.g
Luminaria cæli quando,& quare facta ſunt.diſt.14.f.g
Lux quare primo facta eſt.diſt.13.a
Lux illa vtrum fuit corporalis vel ſpiritalis.diſt.13.b
Lux prima vbi facta eſt,cum abyſſus terram tegeret.diſt.13.e
Lux illa vbi ſit ex quo nunc non apparet.diſt.13.a

M

Magicæ artes vtrum Dei fiant virtute vel diaboli.diſt.7.f
Malos quare creauit Deus.diſt.23.b
Mala virtute non ſemper eſt meritorium palmæ.diſt.23.c
Male vti vtrum poteſt homo virtutibus.diſt.26.K
Malum vnde principaliter ortum eſt.diſt.24.b
Mala voluntas eſt ſecunda cauſa malorum.diſt.24.c
Malum in qua re ſit diſt.34.d
Malum & bonum quomodo dicuntur eſſe in eodem.diſt.34.e.f
Malus actus vtrum ſit priuatio boni.diſt.35.K
Malorum author vtrum ſit Deus.diſt.37.per totum.
Mala voluntas & actio in eodem homine vtrum ſint vnum peccatum vel plura.diſt.42.a
Manducatur quomodo ſpiritualiter de ligno vitæ.diſt.24.h.i.K
Materia de qua factus eſt mundus qualis fuit in principio. di.12. per totum.
Materia de qua factus eſt mundus,quomodo vocatur. diſt.12.a
Memoriæ,intelligentiæ,voluntatis actus,quomodo differunt. diſtinct.39.b

Merita vnde prouenjunt.diſt.27.c
Meritum bonum quomodo conſtituitur in homine.diſt.27.c
Et quod ſit primum meritum.ibidem.
Meriti quomodo dicitur fides.diſt.27.f
Meritis vtrum angeli proficiant.diſt.11.d
Mittantur vtrum omnes angeli ex omnibus ordinibus. diſtin.10 per totum.
Modi peccandi ſunt multiplices.diſt.42.f
Mori vtrum potuit homo in ſtatu innocentiæ.diſt.19.a
Mori non poſſe vtrum fuit homini ex conditione naturæ an ex beneficio gratiæ.diſt.19.d
Mortale peccatum quid ſit in anima.diſt.24.h.i
Mortale vtrum ſit quod in ſola cogitationis delectatione tenetur. diſt.24.i
Mortalis quare factus eſt homo cum comederit de ligno vitæ. diſtinct.29.g
Mortalia peccata ſunt ſeptem.diſt.46.b
Motus mentis an ex libero arbitrio ſit.di.27.c
Motus voluntatis in homine eſt duplex.di.39.c
Mulier quare poſt virum facta eſt.di. 18.b
Mulier quare de latere formata eſt, & non de alia parte corporis. diſtinct.18.c
Mulier vtrum præceptum etiam fuerit datum.di.21.g
Mundus an de aliqua materia factus ſit, & qualis fuit illa materia & vbi ſubſtiterit.di.12.per totum.

N

Natalitia quando formata ſunt.di.15.a
Natiuitas quando dicitur,& quando conceptio,di.31.i
Notitiam qualem habuit Adam ante lapſum.di.33.c

O

Obdurati quomodo ſunt dæmones.di.8.a.i
Obdurati cum ſint dæmones vtrum habeant liberum arbitrium. diſt 7.b
Obſeſſorum corpora vtrum dæmones intrent ſubſtantialiter vel non.diſt.8 e
Obſtinatio quale peccatum eſt.di.43.a
Obſtinatio omnis vtrum ſit peccatum in ſpiritum ſanctum.diſtinctio.43.c
Omnium rerum Deus eſt principium.di.1.a
Omnia quę fecit Deus quomodo dicantur valde bona. diſtinct. 15.g
Omnes homines quomodo fuerint in Adam quando peccauit. diſtinct.30.m.n
Omnis homo naturaliter vult bonum quomodo intelligitur.diſt. 39.c
Omnis actus iudicatur ex fine.diſt.40 per totum.

Omnes actus ſine fide ſunt mali.diſt.41. per totum.
Operatur deus quatuor modis.diſt.12.h
Opera ſex dierum quomodo ſunt diſtincta.diſt.12.a.& diſt.13.a
Operari patrem in filio quomodo intelligendum eſt.diſt. 13.h
Operans & cooperans gratia quæ ſit.diſt.26.a. b
Operans & cooperans gratia vtrũ ſit vna & eadem gratia. diſt.26.f
Operante & cooperante gratia vtrum eguerit homo ante peccatum.diſt.29.a
Opera infidelium vtrũ semper ſint mala.diſt.41.a. b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis diſt.43.c
Ordines angelorũ quot sunt & qũo nominantur.diſt.9.a.b
Ordines angelorũ vtrũ ab initio creationis ſint diſtinct. diſt.9.e
Ordo decimus qũo dicitur impleri ex hominibus.diſt.9. g
Originale peccatum quid ſit.diſt.30. e. g
Originale peccatum an ſit culpa vel pœna.diſt.30.e. f
Originale peccatum dicitur fomes peccati,id eſt, concupiſcentia. diſt.30.g
Originale peccatum per Adam intrauit in omnes.diſt. 30.h
Originale peccatum vtrum ſit ex voluntate,& quòd in Adam fuit, & in nobis eſt.diſt.30.l
Originale peccatũ qũo à patribus tranſeat in filios.diſt.31. a
Originalis peccati cauſa an ſit culpa vel pœna vel aliquid aliud diſtinct.33.e.f
Originale quare dicatur ibidem.h
Originale peccatũ quomodo dimittatur in baptiſmo.diſt. 32.a
Originale peccatum qua iuſtitia infligitur animæ innocenti. diſtinct.32.e
Originale peccatum vtrum ſit voluntarium vel neceſſarium. ibidem.f
Origo primi peccati quæ ſit.diſt.33.b

P

Paradiſus quot modis accipitur.diſt. 17.e
Paradiſi locus qualis & vbi ſit.diſt.17.e
Parentes primi ſi non peccaſſent,quales filios procreaſſent. diſtin. 20.per totum.
Parentum peccata quomodò tranſeunt in filios.diſt.33.a.b
Parentum peccata vtrum imputentur filijs.diſt.33.d
Parentum peccata quomodo viſitantur in filios vſque in quartam generationem.diſt.13.i
Paruulorum pœna ſine baptiſmo decedentium eſt mitiſſima. diſti 33.e
Peccare vtrum poſſunt angeli. diſt.7.a
Peccatum hominis quare remediabile eſt,& non diaboli. diſtinct. 21.f
Peccatum Adæ vnde ortum habuit.diſt.22.a. & per totum.
Peccauit an plus Adam quam Eua.diſt.22.e

Peccatum vtrum excuſatur ignorantia.22. h.i
Peccandi ſimilitudo in nobis eſt ſicut in Adam.diſt.24.g
Peccatum Adæ non fuit originale vel actuale.diſt.30. b
Peccatum Adæ quomodo intrauit in mundum.ibi.c & per totum.
Peccatum originale quid ſit.diſt.30.e.f.g
Peccatum originale quomodo à patribus tranſeat in filios. diſt.31 a & per totum.
Peccatum originale quomodo in baptiſmo dimittatur. diſt.32.a
Peccata patrum an omnium tranſeat in filios,an aliquorum.diſtin. 33.d
Peccatum Adæ quomodo plura peccata in ſe potuit.diſt.33.d
Peccatum Adæ an ſit grauius cæteris peccatis. diſt.33.f
Peccatum Adæ an ſit dimiſſum.ibidem.h
Peccata parentum quomodo viſitantur in filios vſque in tertiam & quartam generationem.diſt.33.i
Peccatum primum vnde ſit ortum.diſt. 34.b
Peccatum quid ſit.diſt. 34.a
Peccatum quomodo poteſt corrumpere bonum, cùm nihil ſit.diſt. 35.l.m
Peccatum inquantum peccatum,an ſit cauſa peccati. diſt.36. a
Peccatum inquantum peccatum an ſit pœna peccati. diſtinct. 36. per totum.
Peccatum commiſſum vtrum maneat in homine vſquequo pœniteat.diſt.43.d
Peccatum dupliciter manet in homine.ibidem.
Peccandi modi quomodo diſtinguuntur.diſt. 42.f
Peccatum & delictum quomodo differunt.ibid.
Peccata mortalia ſunt ſeptem.diſt.42. b
Peccatum in ſpiritum ſanctum quid ſit.diſt.43.a
Peccatum in ſpiritum ſanctum quomodo accipitur.ibidem. c
Peccandi potẽtia an ſit à Deo,vel à diabolo.diſt. 14.per totum.
Pœna paruulorum ſine baptiſmo decedentium eſt mitiſſima.diſtin. 33. e
Pœna vtrum ſit priuatio boni.diſt.35.o
Pœnę peccati quomodo quędam peccata ſunt.diſt.36.per totum.
Perfectum dicitur tribus modis.diſt.4.c
Perſonarum proprietates quæ ſunt.diſt.26.a.b
Poſſunt vtrum aliquid dæmones ex natura.diſt. 7.l
Potentiam quam habuit homo ante peccatum.diſt.24.a
Potentia peccandi an ſit homini à Deo,vel à diabolo. diſt.44.a
Potentiæ an ſit reſiſtendum cùm à Deo ſit.diſt.44. d
Præſciuerunt vtrum mali angeli ſuum caſum.diſt. 4.a
Præſciuit vtrum homo ſuum caſum.diſt. 23.f

Q

Qualis fuit materia de qua factus eſt mundus. diſtinctio. 12. per totum.

Qualis fuit lux quam primò Deus creauit.diſt. 13.b
Quales facti ſunt angeli an boni vel mali.diſt.3.per totum.
Qualis factus eſt homo & quare ſit factus.diſt.2. per totum.& diſt. 16.per totum.
Quare malis angelis non eſt conceſſum habitare in cœlo vel in terra.diſt.9.c
Quare dormienti viro facta eſt mulier.diſt. 18.d
Quare poſt omnes creaturas factus eſt homo.diſt.15.e
Quatuor modis operatur Deus.diſt 12.b
Quatuor ſunt ſtatus liberi arbitrij.diſt.25.g
Quatuor ſunt ſpecies ſuperbiæ. diſt. 42.i
Quomodo in nobis eſt vir,mulier,& ſerpens.diſt. 24.g

R

Rationalis creatura quare facta ſit.diſt.1.d.e. f.g
Rationalis creatura eſt duplex.diſt.1.d.& l
Ratio habet duas partes.diſt.24.f
Ratio vbi in anima incipit.diſt.24.f
Ratio & ſenſualitas quomodo differunt. ibidem.
Radix omnis mali eſt ſuperbia & cupiditas. diſt.42.i.K
Reatus accipitur multis modis.diſt. 42. e
Redemptus quare ſit homo & non angelus.diſt.21.h
Remediabile quare eſt peccatum hominis, & non angeli. diſtinct. 21.f
Rerum omnium eſt vnum principium. diſt.1.a
Reſiſtere malo quando eſt meritorium & quando non. diſt.24.c
Reſiſtendum an ſit poteſtati.diſt.44.c

S

Scientiam triplicem habuit homo ante caſum.diſt.23. c.d
Senſualitas quid ſit.diſt. 24.f
Senſualitas quibus modis accipitur in ſcriptura.diſt. 24.b
Septem ſunt peccata mortalia.diſt.42.h
Septimo die requieuiſſe deum quomodo intelligitur. diſtinctio. 15.g
Serpentis in ſpecie quare diabolus hominem decepit. diſtinctio. 21.b
Serpens quare dicitur callidior cunctis animalibus.diſt.21.b
Serpentem quare non horruit mulier.diſt.21. b
Sol quare factus eſt ſi lux prima ſufficiebat. diſt. 13.f
Status hominis ante peccatum qualis fuit diſt.19.a
Status liberi arbitrij ſunt quatuor.diſt.25.g
Superbia quomodo fuit in primis parentibus.diſt. 22.a.b.c
Superbia eſt radix omnis mali.diſt.42. i
Superbia habet quatuor ſpecies.diſt. 42. i

T

Talis eſt ordo peccandi in nobis, qualis fuit in primis parentibus. diſt.24.g

Tentare non audet diabolus hominem eo vitio in, quo victus ab eo. diſtinct. 6 h
Tentationis modus qualis fuit erga primos parentes. diſt. 21. c
Tentatus eſt Adam tribus modis. diſt. 21. de
Tentatio eſt duplex. diſt. 21. e
Tentari quare permiſit deus hominem ſciens eum caſurum. diſt. 23. a
Tenebræ capiuntur duobus modis. diſt. 12. d
Terra quomodo & vnde facta eſt, & quid nomine terræ ſignificatur. diſtin. 12. per totum.
Tria ſunt genera bonorum. diſt. 26. k

V

Vbi facta fuit lux prima. diſt. 13. c
Vnde proceſſit conſenſus primi peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta. diſt. 22. l
Velle naturaliter bonum quomodo dicitur homo diſt. 39. c
Venenoſa animalia quare & quando facta ſunt. diſt. 15. c
Veniale peccatum quid ſit in anima. diſt. 24. h
Vir quare prius muliere factus ſit. diſt. 18. b
Virtutibus vtrum quis malè vti poteſt. diſt. 29. k
Virtus quid ſit & quis actus eius. diſtinct. 17. a. & per totum.
Virtutum munera quæ ſunt. diſt. 27. g
Virtus an ſit motus mentis. diſt. 27. l
Virtutes vtrum homo ante peccatum habuerit. diſt. 29. b
Viuentem animam quomodo dicitur habere homo. diſt. 19. b
Viuere vtrum potuiſſet homo vtens de alijs lignis quàm de ligno vitæ. diſt. 19. c
Voluntas vtrum præceſſerit primum hominis peccatum. di. 22. m
Voluntas quid ſit. diſt. 26. b
Voluntas bona comitatur gratiam, & non econuerſo. diſtinct. 26. c
Voluntas bona quædam dona dei præuenit. diſt. 26. c
Voluntas ex fide cognoſcitur. diſt. 38. a
Voluntates bonæ vnum habent finem. diſt. 38. c
Voluntas, intentio, finis, quomodo differunt. diſt. 38. f
Voluntas quare dicitur peccatum, cùm ſit de naturali bonis, quorum nullum peccatum eſt. diſt. 36. a
Voluntatis actus quare ſit peccatum, cum actus aliarum potentiarum non ſint peccata. diſt. 39. b
Voluntas mala & actio mala in eodem homine & circa eandē rem, an ſint vnum peccatum an plura. diſt. 42. a
Vſus idem eſt virtutis & liberi arbitrii. diſt. 27. i
Vti vtrum quis malè poteſt virtutibus. diſt. 26. K

INDICIS LIBRI PRIMI FINIS.

INDEX GENERALIS IN LIB. III.

ABRAHAE in lumbis quomodo Chriſtus fuerit.diſt.3.c
Adorare quomodo debemus humanitatem Chriſti.diſt.9 a
Affectus voluntatis in Chriſto fui duplex.diſt.17.a. b
Amicos & inimicos diligere quod maioris ſit præmij.diſt.30. a
Animam & carnem quare aſſumpſit Chriſtus.diſt.1.a
Anima Chriſti quomodo eſt vnita carni.diſt.2.d
Animam & carnem aliam quam ab Adam an potuit aſſumere deus diſt.12.a
Anima Chriſti an habuerit ſapientiam æqualem cum deo,& an omnia ſcit quæ deus.diſt.14.a
Anima & caro Chriſti vtrum in morte fuit ſepa rata a verbo. diſt. 21.per totum.
Antiquis quid ſufficiebat credere de Chriſto.diſt.25.e

C

Caritas quid ſit.diſt.27.b
Charitas,fides,ſpes,& operatio ſecundum quid dicuntur æqualia. diſt.25.e
Charitas eſt maior ſpe & fide.ibidem.
Charitas ſeu dilectio dei & proximi quomodo ſe habeant adinuicem.diſt.27.c.d.e
Charitatis ordines quod ſunt.diſt.29.a
Charitatis gradus ſuut diuerſi.diſt.29.h
Charitas ſemel habita an amitti poteſt.diſt.3.a
Charitatem an damnandi habeant. ibidem.
Charitatem qualem habuit Chriſtus.diſt. 31.d
Charitas dei quomodo eſt in creaturis.diſt.32.per totum.
Chariras eſt mater omnium virtutum.diſt.36.per totum.
Carnem quare aſſumpſit filius, & non pater, vel ſpiritus ſanctus. diſtin.1.b
Caro & anima Chriſti quomodo ſunt coniuncta.diſt.2.b
Caro Chriſti quomodo fuit formata in vtero. diſt.2.c.& diſt.3.a
Caro Chriſti vtrum fuit obligata peccato.diſt.3.d
Cardinales virtutes ſunt quatuor.diſt.33.a

Cauſa paſſionis Chriſti quæ fuit.diſt.18.c
Cornelius quomodo legitur credere. diſt.25.c
Creaturam omnem quomodo diligit deus.diſt. 32.c
Credere deum,vel deo,vel in deum,quomodo differunt.diſt.23.d
Credere quid ſufficiebat antiquis de Chriſto ante aduentum ipſius diſt.25.c

D

Damnandi vtrum habeant charitatem.diſt.31.a
Decem præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis charitatis.diſt.37.a
Decimatus quare nõ fuit Chriſtus in Abraham ſicut Leui.diſt.3.c
Defectus hominis quomodo aſſumpſit Chriſtus.diſt.15.a
Deus eſt homo,deus factus eſt homo,quomodo hæc verba intelliguntur.diſtin 6.a
Deus an potuit aſſumere hominem in ſexu muliebri.diſt.12.c
Deus qualiter diligit aliquem magis & aliquem minus.diſt.32.b.c
Diabolus non eſt alienus a dei poteſtate diſt.20.a
Diabolus qua iuſtitia eſt victus.diſt.20.a
Dilectione eadem an diligitur deus & proximus.diſt.27.c
Diligendi modus quis ſit.diſtin.27.d.e
Diligenda ſunt quatuor,& quæ ſunt illa.diſt.28.c
Dilectionis ordo quis ſit.diſt.29 a
Diligere vtrum debeamus omnes homines.diſ.29.b
Diligere amicos vel inimicos quod eſt maioris meriti.diſt. 30. a
Dilectionem quàm deus habet ad creaturas diſt.32.per totum.
Dilectio dei conſideratur duobus modis.diſt.32.c
Diuina natura quomodo ſit incarnata.diſt. 5. a.b
Diuina natura an debeat dici caro facta diſt.5.c
Diuina natura an debeat daci nata de virgine.diſt.8.a
Dona ſpiritus ſancti an ſint virtutes.diſt.34.a
Dona ſeptem ſpiritus ſancti vtrum habuit Chriſtus,& vtrum in angelis ſint.diſt.34.a.b
Dolorem vtrum habuit Chriſtus in paſſione.diſtin.15.d
Dulia quid ſit,& de ſpeciebus eius.diſt.9.a

E

Electos vtrum dilexerit deus ab æterno, & reprobos non. diſtinctio.32.c

F

Fæmineo in ſexu vtrum deus potuit humanam naturam aſſumere.diſt.12.c
Fidem vtrum habuit Chriſtus.diſt.21.a
Fides quid ſit & quot modis accipitur. diſt.23.b.c.& h
Fidem an habeant dęmones.diſt.23.c.d
Fides propriè eſt de his quæ non videntur.diſt.23.g

Fides quare dicitur fundamentum.diſt.23.i
Fidem an habuit Petrus de Chriſti paſſione.diſt.24.b
Fides non eſt de incognitis.diſt.24.c
Fides antiquorum quæ fuit.diſt.25.a
Fides ſimplicium quæ fuit ante aduentum Chriſti.diſt.25.b
Fides, ſpes, charitas, & opus quomodo ſunt æqualia. diſtinctio. 25.e
Filius quare aſſumpſit carnem & non pater vel ſpiritus ſanctus. diſt.1.b
Filius aſſumendo carnem an aliquid fecit quod non pater vel ſpiritus ſanctus.diſt.1.d
Filius quomodo ſit incarnatus, & quare totam humanam naturã aſſumpſit,qualem carnem aſſumpſerit.diſt.1. & diſt.2. & diſt.3. per totum.
Filius quare dicatur natus de ſpiritu ſancto.diſt.4.c
Filius quomodo dicitur compoſitus ex duabus naturis ſiue ex tribus ſubſtantiis.diſt.6.e
Filius quomodo dicitur bis natus.diſt.8.b
Filius ſecundum quod homo an ſit perſona.diſt.10.a.b
Filius adoptiuus an ſit Chriſtus.diſt.19.d
Filius quare paſſibilem naturam acceperit.diſt.15. per totum.
Filius quare mori voluit.diſt.10.b
Filius hominis vtrum poteſt dici deſcendiſſe de cælo,ſicut dicitur filius dei.diſt.22.d
Forma idolorum an ſit a deo.diſt.37.b
Furtum quid ſit,& quid nomine furti intelligitur.diſt.37.c
Furtum an fecerunt filij Iſrael quando expoliauerunt Aegyptios. diſt.37.c

G

Generari vtrum potuit pater vel ſpiritus ſanctus. diſtinctio. a.b
Genera mendacii ſunt tria.diſt.38.a
Gratiæ plenitudinem vnde accepit Chriſtus.diſt.16.b
Gradus charitatis ſunt diuerſi.diſt.29.b

H

Habitus ſunt quatuor ſpecies diſt.6.g
Homo quidam a verbo dei eſt aſſumptus quomodo intelligitur. diſt.5.c
Homo eſt deus, homo factus eſt deus, quomodo intelligitur. diſt. 6.a
Homo dominicus quare non dicitur,ſicut dicitur homo deus.diſt. 7.m
Homo deus an ſemper fuerit vel cœperit eſſe.diſt.12.a
Hominem alium vtrum deus aſſumere potuit, quàm de genere Adę.diſt.12 b
Hominem an potuit deus aſſumere in ſexu muliebri.diſt.12.c

Homo Chriſtus vtrum peccare potuit.diſt.12.c
Hominis ſtatus ſunt quatuor.diſt.19.b
Homines omnes vtrum pariter ſunt diligendi.diſt.29.b
Honorandi quomodo ſunt parentes.diſt.37.e
Humanam naturam quare aſſumpſit filius & non pater nec ſpiritus ſanctus.diſt.1.b
Humanam naturam totam aſſumpſit deus. diſt.2.a
Humanitatis nomine quid intelligatur.diſt.2.a
Humana natura vtrum aſſumpſit perſonam.diſt.5.a
Humanitas Chriſti quomodo adoranda ſit.diſt.9.a
Humanam naturam vtrum aſſumere potuit deus in ſexu muliebri.diſt.13. e
Humanitas Chriſti quid ſibi meruit.diſt.18 .a

I

Idolum quid ſit.diſt.37.b
Idolum nihil eſt in mundo.ibidem.
Idolum & ſimilitudo in quo differunt.diſt.37.b
Incarnari vtrum potuit pater vel ſpiritus ſanctus.diſt.1. c
Incarnatio chriſti quomodo facta eſt.diſt.2.& diſt.3.& diſt.4. per totum.
Incarnationis opus quare attribuitur ſpiritui ſancto. diſtinctio. 4. a
Inimici quantum ſunt diligendi.diſt.29.f.g
Inimicos diligere vtrum ſit maioris meriti,quàm diligere amicos. diſt 30. per totum.
Intellectus & ſapientia in quo differunt.diſt.35.b
Intelligentia, ſcientia, & ſapientia in quo differunt. diſtinctio. 35. c
Intellectus & ſcientia prout ſunt bona ſpiritus ſancti, in quo differunt a ſeipſo,prout naturaliter ſunt in anima.diſt.35. d
Iudęi vtrum bonum opus fecerunt in Chriſti paſſione. diſtinctio. 20. d
Iudæi vtrum furtum fecerunt in expoliando Aegyptios. diſtinct. 37. c
Iudicis miniſter vtrum peccat occidendo aliquem.diſt.37.c
Iuramentum quid ſit.diſt.39.a
Iuramentum fit tripliciter.diſt.39.b
Iuramentum vtrum ſemper ſit malum.diſt.39.c
Iurare vtrum liceat per creaturas.diſt.39.d
Iuratio per deum vtrum ſit grauior quàm per creaturas vel per euangelium.diſt.39.e
Iurare per deum quid ſit.ibidem.f
Iuramentum per falſos deos an ſit ratum.diſt.39.g
Iuramenrum contra deum factum non eſt tenendum. diſtinctio. 39. K
Iurare callidè eſt duplex peccatum. ibidem.

Iuſtitia,temperantia,fortitudo, prudentia vtrum ceſſabunt in futuro.diſt.33.a

L

Latria quid ſit.diſt 9

Lex quare dicitur comprimere manum & non animum diſtinct. 40. a

Lex euangelica in quo differt a Moſayca.diſt.7.b

Litera occidens quid ſit diſt.40.b

M

Magis vtrum diligit deus aliquos & aliquos minus. diſtinctio 33. b. c

Mandata charitatis ſunt duo.diſt. 27.b

Mandata decem quomodo continentur in duobus præceptis charitatis.diſt. 37.per totum.

Maria fuit immunis ab omni peccato.diſt.3.b

Mœchię nomine quid prohibetur.diſt.37.c

Mediator quare ſolus dicitur Chriſtus,& ſecundum quam naturã diſt.19. e.f.g

Mediatoris fidem quomodo habuerunt antiqui. diſtinctio. 25. a.b. c

Mendacii tria ſunt genera.diſt.38.a

Mendacii iterum octo genera.ibidem.

Mendacium quid ſit.diſt.38. b

Mentiri quid ſit.ibidem.c

Mendacium vtrum ſemper ſit peccatum.diſt.38.d

Meruit quid ſibi Chriſtus & quid nobis.diſt.18.b

Meritis vtrum Chriſtus profecit.diſt.18.b

Meruit vtrum Chriſtus aliquid quod ſine merito habere potuit. diſt.18.d

Miniſter iudicis vtrum peccat aliquem occidendo.diſt.17.e

Miſſio filii in mundum qualis fuit.diſt.1.& diſt.2.& diſt.3. per totum.

Modus liberationis utrum aliter potuit eſſe quàm per mortem Chriſti. diſt.20.a

Modi diligendi deum ſunt diuerſi.diſt.27.d.e

Modi diligendi proximum.diſt.28.& diſt.29.per totum.

Moriendi neceſſitatem vtrum Chriſtus habuit. diſt.16.a

Mori quomodo voluit vel noluit Chriſtus.diſt.17.a.b

Mori quare voluit Chriſtus.diſt.18.c.& diſt.19.b

Morte Chriſti quare redemptio facta eſt & non aliter. diſtinctio. 20. a

Morte Chriſti vtrum ſeparata ſit diuinitas a carne & anima. diſt. 21.per totum.

Mortis triduo vtrum Chriſtus fuit homo.diſt.22.a

Mortis triduo vtrum Chriſtus vbique fuit apud deum & ſecundũ hominem.diſt.22.b

N

Naturam humanam totam aſſumpſit Chriſtus.diſt.2.a
Natus quomodo dicitur Chriſtus de ſpiritu ſancto,cum non ſit filius ſpiritus ſancti.diſt.4.b
Natus cum ſit Chriſtus quare Apoſtolus dicit eum factum.diſtinc. 4. d
Natura diuina vtrum aſſumpſit perſonam, vel perſona naturam, vel natura naturam.diſt.5.a.b
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta.diſt.5.c
Naturas duas habuit Chriſtus.diſt.6.d.e
Natura diuina vtrum debeat dici nata de virgine.diſt.8.a
Natiuitas Chriſti eſt duplex diſt.8.b
Natura an perſona Chriſti prædeſtinata ſit.diſt.10.f
Naturam paſſibilem quare aſſumpſerit deus.diſt.15.a

O

Occidens litera quid ſit.diſt.40.b
Octo ſunt ſpecies mendacij.diſt.38.a
Omnes homines vtrum pari dilectione diligendi ſint. diſtinctio 29. b
Operata eſt tota trinitas incarnationem Chriſti.diſt.4.a
Operatio, fides, ſpes, & charitas, quomodo dicuntur æqualia.diſt. 25.c
Oratio vel voluntas Chriſti vtrum ſemper impleta eſt. diſt.17.per totum.
Ordo diligendi quis ſit.diſt.29. a

P

Parentes mali quomodo diligendi ſunt. diſt.23.f
Paſſibilem naturam aſſumpſit Chriſtus.diſt.15.per totum.
Paſſio & propaſſio quid ſit.diſt.5.f
Paſſio Chriſti an ſit opus dei vel Iudæorum.diſt.20.d
Paſſionis fidem an habuit Petrus quando vidit hominem pati. diſtin.24.b
Patiendi neceſſitas an fuerit in Chriſto.diſt.16.a
Peccare vtrum potuit Chriſtus.diſt.12.c
Pœnę timore non peccans inimicus eſt iuſtitiæ.diſt.39.c
Periurium quid ſit.diſt.29.a
Periurium ſit tribus modis.ibidem.b
Per deum iurare quid ſit.diſt.39.f
Periurium an ſit cum incautè iuratur.diſt.39.i
Perſona vtrum aſſumpſit perſonam vel naturam incarnatione. diſtin.5. r
Perſonam quare non aſſumpſit deus cum aſſumpſit hominem. diſtin.5.d. e
Perſona in diuinis vtrum ſit Chriſtus ſecundum quòd homo.diſt. 10. a
Perſona quã Chriſtus aſſumpſit an prædeſtinata fuerit.diſt. 10.f

Prçceptum dilectionis quid contineat.di.27.& diſt.28.per totum
Præcepto dilectionis proximi vtrum contineatur dilectio angelorum.diſt.28.b
Præcepta decem quomodo continentur in duobus mandatis.diſt. 37.per totum.
Prædeſtinatus vtrũ fuerit Chriſtus ſecundum hominẽ.diſt.10.f
Proximum totum quomodo diligere debemus.diſt.28.a
Proximus quis eſt.diſt.28.b

Q

Qualitas mentis qua malus Chriſtianus credit, vtrum ſit virtus vel non diſtin.23.e
Quare Apoſtolus dixit Chriſtum factum, cùm nos dicimus eum natum.diſt.4.d
Quatuor ſunt virtutes cardinales.diſt.33.a
Quatuor ſunt ſtatus hominis.diſt.16.b
Quatuor ſunt timores.diſt.34.d
Quatuor ſunt ordines dilectionis.diſt.29.a
Quatuor ſunt gradus charitatis.diſt.29.b

R

Radix omnium virtutum eſt charitas.diſtin.36.per totum.
Redemptor an ſolus Chriſtus debeat dici.diſt.19.e
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortẽ Chriſti.diſt.20.a
Remiſſio peccatorũ quare attribuitur ſpiritui ſancto diſt.37.b
Reprobos vtrum dilexit deus ab æterno.diſt.32.e

S

Sacrilegium committitur tribus modis.diſt.37.c
Sapiẽtia quomodo profecit Chriſtus ſecũdũ quòd homo diſt.13.a
Sapientiam çqualem deo vtrum habuit Chriſtus ſecundum animam.diſt.14 per totum.
Sapientia & ſcientia quomodo differunt.diſt.35.a
Sapientia & intellectus in quo differunt.diſt.35.b
Sapientia,ſcientia,& intelligentia,quomodo differunt.ibidem.
Scientia & ſapientia quomodo differunt.diſtin.35.a
Scientia,ſapientia,intelligentia in quo differunt.diſt.35.b
Septem ſunt dona ſpiritus ſancti,& an in Chriſto fuerint.diſtin.34 per totum.
Similitudo & idolum quomodo differunt.diſt.37.b
Spes,fides,charitas.operatio ſecundũ quid çqualia dicũtur.di.25.e
Spes quid ſit.diſt 26 a
Spes de quibus ſit.diſt.26.b
Spes & fides quomodo differunt.ibidem.
Spes & fides vtrum in Chriſto fuerint.diſt.26.c
Spiritus ſanctus vtrum potuit incarnari.diſt.1.per totum.
Spiritui ſancto quare attribuitur opus incarnationis.diſt.4.a
Spiritus ſancti dona vtrum habuit Chriſtus.diſt.34.a. b
Spiritui ſancto quare attribuitur remiſſio peccatorum.diſt.37.d

Status hominis ſunt quatuor.diſt.16.b
Subſtantiis ex tribus dicitur conſtare Chriſtus.di.6.d

T

Timorem pœnæ quomodo habuit Chriſtus.di.15.per totum .
Timores ſunt quatuor.diſt.34.d
Timor pœne qui fuit in Chriſto an fuit ſeruilis, vel initialis,vel alius.diſt.34.l
Timore pœnę non peccans inimicus eſt iuſtitiæ.diſt.36.c
Totus & totũ cũ de Chriſto dicuntur ad quid referuntur.di.22.c
Totũ proximũ & non totos quomodo diligere debemus. di.28.a
Traditus quõ eſt Chriſtus a patre,a Iuda,a Diabolo.diſ.20.c
Tria ſunt genera mendacii.diſt.38.
Triſtitiam quomodo habuit Chriſtus.diſt.15.d.e

V

Vbique vtrum Chriſtus ſecundum quòd homo.di.22.b
Vbique totus Chriſtus eſt,ſed non totum.di.22.c
Verbum quomodo ſit vnitum carni mediante anima diſt.2.b
Verbum vtrum carnem & animam ſimul aſſumpſerit diſt.2.e
Verbum an fuit ſeparatum a carne & aĩa in morte Chriſti.di.23.a
Virtutes cardinales ſunt quatuor.di.33.a
Virtutes iſtas vtrum habuit Chriſtus.ibid.
Virtutes an ita ſint coniunctæ ꝙ ſeparari non poſſunt. di.36.a
Virtutes vtrum quis omnes pariter habere poteſt.di.36.b
Vna fides quare dicatur.di.23.f
Vnita qualiter eſt natura diuina naturę humanę.di. 5.per totum.
Voluntates duas habuit Chriſtus.di.17.a
Vſura quid ſit,& quomodo committitur.di.37.b

X

Chriſti incarnationem qualiter tota trinitas eſt operata . diſtinct. 3.& diſtin.4.per totum .
Chriſtus quare non fuit decimatus in Abraham.di.3.c
Chriſti caro quare nõ eſt dicta peccatrix ſed ſimilis peccato.di.3.d
Chriſti incarnatio quare ſpecialiter attribuit̃ ſpiritui ſãcto. di.4.a
Chriſtus quare dicitur natus de ſpiritu ſancto.di.4.b.c
Chriſtꝰ quare dicat̃ ab apoſtolo factꝰ,quẽ nos fatemur natũ.d.4.d
Chriſtus ſecundum quòd homo vtrum ſit prædeſtinatus . diſt.7.c l.& diſt.10.f
Chriſtus an debeat dici bis genitus, ſicut dicitur Dei & hominis filius.diſt.8.b
Chriſti humanitas quomodo adoranda ſit.diſt.9.per totum .
Chriſtus vtrum ſecundum quòd homo ſit perſona in deitate.diſt. 10.a.b
Chriſtus vtrum ſit adoptiuus filius.diſt.10.d.e
Chriſtus vtrum ſit creatura vel creatus vel factus.di.11. per totũ.
Chriſtus vtrum aliam carnem aſſumere potuit quàm de genere Adam.diſt.12.a

Chriſtus vtrum peccare potuit.diſt.12.c.d
Chiſtus vtrum potuit incarnari in ſexu muliebri.diſt.12.c
Chriſtus an ſapientia & gratia proficere potuit. diſtinctio.13. a & per totum.
Chriſtus duplicem habuit ſapientiam.diſt.13.d
Chriſtus vtrum ſapientiam parem Deo habuit, vel ſi omnia ſciuit quæ Deus.diſt.14.a
Chriſtus an omnes defectus hominis aſſumpſit. diſtinctio. 15.a.& per totum.
Chriſtus quomodo habuit triſtitiam paſſionis.diſtinct.15.d.e.f. & diſt.17.c.d
Chriſtus vtrum habuit aptitudinem moriendis.diſt.16.a
Chriſtus quid de quatuor ſtatibus hominis acceperit.diſt.16.b
Chriſtus vtrum aliquid voluerit vel orauerit quod non ſit factū. diſt 17.a
Chriſtus duas habuit voluntates.diſt.17.b.c
Chriſtus an ſibi aliquid meruerit,& quid ſibi,& quid nobis.diſtinctio 18.a.b
Chriſtus quare voluit pati cum merita ſua ſufficiebant. diſtinctio. 18.c
Chriſtus quomodo nos a diabolo & a peccato redemit.di.19.a
Chriſtus an ſolus debeat dici redemptor,vel mediator.diſt.19.e
Chriſtus an aliter potuit redimere hominem, & quare potius iſto modo.diſt.20.a
Chriſtus quomodo eſt traditus a Deo,& Iuda, & Iudæis. diſtinct. 20.c.d
Chriſti anima vtrum in morte ſit ſeparata a verbo.diſt.21.a
Chriſtus qua ratione dicitur mortuus vel paſſus.di.21.d
Chriſtus vtrum in morte fuit homo.diſt.22.a
Chriſtus an vbicunque eſt, ſit homo, & quòd vbique totus fuit, ſed non totum.diſt.22.b.c
Chriſtus vtrum fidem,ſpem,& charitatem habuerit.diſtin.23.a.& diſt.26.c.& diſt.27.per totum.
Chriſtus vtrum ordinem diligendi ſeruauerit.diſt.33.d
Chriſtus vtrum virtutes cardinales habuit.diſt.33.a
Chriſtus vtrum ſeptem dona ſpiritus ſancti habuit. diſt. 34.b

ABRAHAE caſtitati an ſit virginitas Ioan. præferenda. diſt. 33. b
Abortum procurante quando ſunt homicidæ. diſt. 31. e
Abortiuorum corpora an cum ſuis deformitatibus reſurgant. diſt. 44. h
Abſolutionis poteſtas qualiter data eſt ſacerdotibus. di. 14. & di. 18. p totũ.
Abſoluitur peccator dupliciter. di. 18. d
Abſoluendi poteſtatem vtrum omnes habeant ſacerdotes. diſt. 19. b
Accidentia quomodo ſunt & vbi manent in tranſſubſtantiatione panis & vini in corpus Chriſti. diſt. 11. a. b. & diſt. 12. a
Actiones pœnitentiæ ſunt tres diſt. 16. c
Acolytatus ordo quis ſit, & quod eius officium. diſt. 24. f
Adæ matrimonium qũo ordinatũ fuit a principio. diſ. 33. per totũ.
Adoptiui filii vtrum naturalibus copulari poſſunt. di. 42. d
Adulter adulteram vtrum dimittere poteſt. diſt. 35. b
Adulterium quid ſit. diſt. 41. d
Affines in quo gradu matrimonium contrahere poſſunt. diſtin. 40. & diſt 41. per totum.
Affinitas quid ſit, & vbi ſit. diſt. 42. per totum.
Agit Deus miſericordius cum quibuſdam quàm eorum peccata merentur. diſt. 45. c. & diſt. 46. a
Angeli quomodo orationes hominũ Deo offerunt. diſt. 43. g. h
Angeli quale miniſterium habebunt in die iudicii. diſt. 47. d
Animalia bruta non ſumunt corpus Chriſti, licet accipiant hoſtiã. diſt. 33. in fine.
Animę in inferno duplici igne puniuntur. diſt. 44. f. g
Animæ abortiuorũ & mõſtruorũ qũo reſurgent in iudicio. di. 44. h
Animæ exeuntes de hoc ſeculo diuerſa habẽt receptacula. di. 45. a
Animæ quomodo iuuantur eleemoſynis, orationibus, & ſacrificio altaris. diſt. 45. b
Animabus nõ prodeſt põpa & ſumptuoſitas in exequiis. diſ. 45. d
Animæ iuſtorum an obfuſcantur pœnis reproborũ. diſt. 50. g
Antiqui plures habentes vxores vtrum peccauerunt. diſt. 33. a
Aqua & ſpiritu ſancto niſi quis renatus fuerit quomodo intelligatur. diſtinct. 4. e
Archiepiſcopus quis ſit. diſt. 24. m
Authoritas ſanctorum quæ erit in die iudicii. diſt. 47. b

B

Baptiſmus quid ſit. diſt. 3. a
Baptiſmus Chriſti & Ioannis in quo differunt. diſt. 2. d

Baptiſmus Ioannis quid vtilitatis habuerit.di.2.c.& vtrum fuerit ſacramentum. ibid.
Baptiſmi Ioannis quæ forma verborum fuit.2. f
Baptiſmi forma quæ ſit.di.3.b
Baptizatus in nomine Chriſti vtrũ ſit vere baptizatus.di.3.c
Baptiſmus an tradi poſſit in nomine patris tantum,vel ſpiritus ſancti tantum.di.3.c.d
Baptiſmi inſtitutio quando facte ſit.di.3.f
Baptizauerunt in qua forma apoſtoli ante Chriſti paſſionẽ.di.3.g
Baptiſmus quare tantum fit in aqua.di.3.b
Baptizandus quoties immergi debeat.di.3.i
Baptiſmus quare ſit inſtitutus.di.3.l
Baptiſmum ficte ſuſcipientes an ſit vere baptizati.di.4.b
Baptiſmus an deleat pœnam ſicut delet peccatum.diſt.4.f
Baptiſmus vtrũ conferat gratiã paruulis ad bene agendũ. di.4.h
Baptiſmus paruulorũ & adultorum quomodo differũt.di.4.h
Baptiſmus verus æque datur bonis & malis,a bonis & a malis miniſtris.diſt.5.a
Baptiſmus an ſit verus in hæreſi vel in ſchiſmate datus in nomine trinitatis.di.5.a
Baptizare quibus liceat.di.6.a
Baptizati ab hæreticis an ſint rebaptizandi.di.6.h
Baptizari an poſsit puer in vtero materno.di.6.b
Baptiſmus an ſi verbis corrupte prolatis.di.6.e
Baptizatus an ſit iocoſe immerſus in noĩe Trinitatis.di.6.e
Baptizandus quibus renunciare debet.di.6.g
Baptiſmũ debet præcedere cathecismus & exorciſmus di.6.h
Baptiſmus vtrum fieri poteſt in aqua non benedicta.diſt.6.d
Baptiſmo an vir & vxor ſimul puerũ tenere poſſunt.di.42.h
Beati in cælo an aliud velle poſſunt quàm ꝙ Deus vult.di.45.h
Beatitudo quid ſit,& quid beate viuere.di.49.b
Beati an omnes homines eſſe deſiderant.di.49.per totum.
Beatus quid ſit.ibidem
Beati an omnia æqualiter cognoſcant & intelligant.di.49.c
Beati an ęquale gaudium habeant.di.16.d
Beatitudo ſanctorum an maior erit poſt diem iudicii.di.49.c
Benedictiones omniũ ſacerdotũ an ſunt effectuales.di.19.c.d
Benedictiones ſponſi & ſponſæ non pertinent ad ſubſtantiam ſacramenti,ſed ad decorem & ſolẽnitatem.di.28.b
Bonitas,iuſtitia,miſericordia,quõ ſunt in Deo.di.46. d.e
Bona opera ſine charitate facta non valent.di.15.d
Bona opera in peccatis facta ad quid valent.di.15.f
Bonũ triplex eſt in matrimonio ꝑꝑ qđ non debet violari. di.31.a
Boni & mali an viciſsim ſe videant & quandiu,di.50.e

C

Carnis debitum an ſit denegandum in matrimonio.di.32.a

Cathe-

Cathecismus quid ſit.di.6.h
Caſtitas Ioannis & Abrahæ an ſint æqualis meriti.di.33.h
Caſtitas mentis melior eſt virginitate corporis.di.33.e
Cauſa efficiens coniugii quę ſit.diſt.27.c
Cauſa finalis coniugii quæ eſt.di.30.d
Cælum aereum & non æthereum quomodo mutabitur in die iudicii.diſt.47.d
Circuncißio quid faciebat in veteri lege.di.1.f
Circuncißio quare data fuit,& quare die octauo.di.1.h.i
Circuncißio quare mutata eſt in baptiſmum.di.1.K
Circuncißio & legalia quando ceſſauerunt.di.3.K
Circuncißio quare non aperuit nobis cælum.di.3.m
Clauium poteſtas,ſcilicet ligandi & ſoluendi, quomodo, & quando & quibus datur.di.18.& di.19.per totum.
Claues ſpirituales quæ ſunt.di.18.b
Claritas ſolis & lunæ qualis erit poſt iudicium.di.48.e
Clerici qui ſunt,& vnde dicuntur.di.24.b
Concentor & cantor quis dicatur.di.24.m
Confeßio qualis eſſe debeat.di.15.& di.16.a
Confeßio an ſoli Deo facienda eſt abſque ſacerdote. di.17.c
Confeßio an poteſt fieri coram laico.di.17.e
Confeſſor qualis quærendus ſit.ibidem
Confesſio ad quid valet.d.17.f
Confeſſor non debet morienti pœnitentiam iniungere,niſi conualuerit.diſt.20.d
Confiteri vtrũ neceſſe eſt oĩa peccata venialia & mortalia. di.21.d
Confesſio generalis quid profit.ibid.e
Cõfiteri nõ debet homo peccata ex humilitate quæ nõ fecit.d.31.f
Confesſionem nullus ſacerdotum prodere debet.di.21.g
Confirmationis ſacramentum quid ſit,& quę forma eius,& cuius effectus ſit.diſt.7.a
Confirmationis ſacramentũ a ſolis pontificibus dari debet. diſ.7.a
Confirmari quare debet homo poſt baptiſmum. ibid.
Confirmatio vtrum ſit dignior baptiſmo.ibid.
Cogitatio de Deo vtrũ penitus ſecludatur in damnatis.di.50.b
Cognatio eſt duplex.d.40.a
Cognatio ſpiritualis vnde cauſatur.di.42.a.b
Cognitio Dei in ſanctis an ſit æqualis.diſt.49.c
Coitus cõiugalis an ſit cũ peccato di.26.d.& di.31.f.g.& di.32.d
Commatres duas vtrum quis ducere poteſt.di.42.g
Coniugium quare & quando ſit inſtitutum. di.26 a.b. & di.30.d
Coniugium quid ſit,& qualiter ſeruari debet.di.27.a.b
Coniugium quando per præceptum vel per indulgentiam eſt inſtitutum.di.26.c
Coniugium Mariæ & Ioſeph vtrum fuit perfectum.di.26.g.& diſ.28.c.& di.30.b

Coniugium violari non debet propter ipſius triplex bonũ.diſ.31.a
Coniugij ſeparatio eſt duplex diſt.31.a
Coniuges veri qui ſunt.diſt.31.c
Coniugium quomodo fuit ordinatum temporibus antiquis & tempore Adæ.diſt.33.a
Coniugium quando ſeparatur,& propter quas cauſas. diſt.35.& diſtinct.36.per totum.
Coniugium in quibus ordinibus ſacris non poteſt fieri.diſt.37.a
Coniugium inter fideles & infideles vtrum ſtare poteſt. diſt.39.a.b
Coniugium infidelium an ſit legitimum.diſt.39.i
Conſanguinitas quid ſit,& in quorum vſque gradum computatur. diſt.41.& 42.per totum.
Conſcientia accuſabit omnia opera in die iudicij quæ fecerit homo.diſtinct.43.c
Conſecrare virgines an ſimplex ſacerdos poteſt.diſt. 29.f
Conſecrare vel ordinare vtrum poteſt ſimoniacus.diſt. 25.e
Conſenſus matrimonialis eſt duplex.diſt.27.c.& diſt.28.a
Conſenſus de futuro cum iuramento vtrum efficit matrimonium: diſt.28.a
Conſenſus occultus non iudicatur ab eccleſia.diſt.28 b
Conſenſus de præſenti vtrum ſufficiat ad matrimonium contrahendum.diſt.28.c
Conſenſus de qua re ſit.ibidem. c
Conſenſus coniugalis debet eſſe liber & non coactus. diſt. 29.a
Conſenſum qualis error impedit.diſt. 30.a
Contritione ſola ſine confesſione oris an dimittatur peccatum.diſtinct.17.a
Continentiam an vir vel mulier vouere poteſt ſine alterius conſenſu.diſt.27.& diſt.32.b
Continentia quare ſacerdotibus indicta ſit.diſt.33.d
Corona & tonſura clericalis quid ſignificat. diſt.24. b
Chriſma vnde ſit & quomodo. diſt.23. a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriam electorum. diſt.50.g
Curam aliquam vtrum habeant damnati de ſuis amicis adhuc viuentibus.diſt.5.c

D

Damnati vtrum habeant memoriam ſuorum peccatorum . diſtinc. 45.c
Damnati an cum ſuis deformitatibus hic habitis reſurgant. diſtin. 44.d
Dãnatorum corpora quomodo ardent & nõ conſumuntur. di.44.e
Damnati quali igne crucientur,& vbi ſit ille ignis.diſt.44.f
Damnatis vtrum datur aliqua mitigatio pœnæ.diſt.26. a & per to.
Damnabuntur quidam & iudicabuntur,quidam damnabuntur, & non iudicabuntur.diſt.47.c

Damnati vtrum peccabunt in inferno.diſt. 50.a
Debitū carnis quando licet ſoluere,& quando non.diſt.32. per to.
Decedentis abſq; confeſſione vtrū oblatio ſit accipienda.diſt.20.g
Delectatio carnis vtrum ſemper ſit peccatum.diſt.31.h
Denarij nomine quid intelligitur.diſt. 49.a
Diaboli an corporali igne cremantur in inferno.diſt. 44.f
Diaboli vtrum poſt diem iudicij præerunt hominibus ad puniendum.diſt.47.e
Diaconatus ordo quid ſit.diſt. 24. h
Diuortium quando ſit,& in quibus caſibus.diſt.34.& diſt.35.& diſtinct.37.& diſt. 39
Duplici ſub ſpecie quare ſumitur corpus Chriſti.diſt. 11.f

E

Eccleſiaſticus iudex qualis debeat eſſe.diſtin. 19.e
AEdificare lignum,fœnum ſtipulam,quid ſit.diſt.21.a. b
AEdificare aurum,argentum lapidem precioſum quid ſit.ibidem.c
AEgris non eſt pœnitentia iniungenda. diſt. 20.e
Electorum peccata hic per pœnitentiam deleta vtrum manifeſtabuntur in iudicio.diſt.43.d
Electi ſine omni deformitate reſurgent ad iudicium. diſt.44.c
Eleemoſyna quid ſit.diſt.15.c
Eleemoſynarum plura ſunt genera.diſt.15. c
Eleemoſyna in peccato mortali data vtrum prodeſt.diſt.15. c
Eleemoſynis iuuantur animæ,& quibus proſunt.diſt.45.b.c
Epiſcopus quid ſit,& vnde dicatur.diſt.24.l
Epiſcoporum ordo eſt quadruplex.diſt.24. m
Error impediens matrimonium,eſt quadruplex.diſt. 30.a
AEtas contrahentium quæ ſit.diſt.36. a
AEtas ordinandorum quæ ſit.diſt. 25.i
AEtas Chriſti quæ fuit.diſt.44.a
AEtate in qua reſurgent homines.ibidem.
Eucharistiæ ſacramentum quando & quare ſit inſtitutum. diſtin.8. per totum.& diſt. 12. h
Eucharistiæ manducatio eſt duplex.diſt.9. per totum.
Eucharistia quomodo eſt in altari.diſt.10 per totum.
Eucharistiæ conſecratio & conuerſio quomodo ſit.diſt.11.a.b
Eucharistia intincta non debet dari populo.diſt.11.b
Eucharistia an ſæpius ſumenda eſt.diſt.12. h
Excommunicatus vtrum conficiat.diſt.13. a
Excommunicatio quid facit excommunicato.diſt. 18. g
Excommunicatos vtrum ſimplex ſacerdos reconciliare poteſt. diſtinc.20.f
Exercitationum tres ſunt ſpecies.diſt.1.d
Exequiæ ſumptuoſæ vtrum proſunt animabus.diſt.45.d
Exorciſmus quid ſit.diſt 45.d
Exorciſtarum ordo quid ſit.diſt.24.c

Exteriores tenebræ quæ ſunt.diſt.50.b
Excludi vtrum quis poterit hic à cogitatione dei.diſt.50.b

F

Fides quid operatur in baptiſmo.diſt. 4.a
Fides quando implet vicem baptiſmi.diſt.4.e
Fides paruulorum & adultorum quomodo differunt. diſt.4.d
Fidem petere quomodo dicuntur paruuli in baptiſmo. diſt.6.g
Filij adoptiui vtrum poſſunt naturalibus copulari.diſt.42. h
Flagellatur homo à deo quinque modis.diſt.15. a
Forma baptiſmi qualis eſt.diſt. 3.b
Forma conformationis.diſt. 7.a
Forma conſecrationis.diſt.8. b
Forma ſpecies,pondus, ſapor quomodo remanent in ſacramento. diſt.11.& diſt.12.a
Fractio ſacramenti vtrum vera ſit,& quare ſit.diſt.12. b,c
Fornicatio vtrum dirimit matrimonium.diſt.35.b
Fornicatio ſpiritualis quid ſit.diſt.39. c
Fornicatio,ſtuprum,adulterium,inceſtus, raptus in quo differunt. diſt.41.d
Forma in qua iudicabit Chriſtus.diſt. 48.a
Furioſi vtrum matrimonium contrahere poſſunt.diſt.34.d

G

Gaudium æquale vtrum habebunt ſancti poſt iudicium. diſt.49.d
Gaudiũ ſanctorum vtrum augmentabitur poſt iudicium. diſt. 19.e
Genera eleemoſynarum ſunt plura.diſt.15. c
Genera mortuorum ſunt tria.diſt.16.a
Generalis confeſſio ad quid prodeſt.diſt.21.e
Genera vnctionis ſunt tria.diſt.22. a
Genera cantorum ſunt duo.diſt.24. m
Giezitæ qui ſunt diſt.25. d
Glos quæ vocatur.diſt.14.d
Gradus ſacrorũ ordinum ſunt ſeptem,& quare ſeptem. diſt. 24.a
Gradus ſacri qui impediunt matrimonium.diſt.27.a
Gradus conſanguinitatis quod ſunt.diſt. 40. b
Gradus affinitatis qui ſunt,& in quibus matrimonium contrahi poteſt.diſt.41.a

H

Habere plures vxores cui licebat ſub lege.diſt.33.d
Habitationes ſanctorum in cœlo,damnatorum in inferno quomodo diſtinguntur.diſt.49. a
Hæreticus vtrum baptizare poteſt.diſt.6.c.vel alia ſacramenta miniſtrare.diſt.25.per totum.
Hæreticus vtrum conficiat corpus Chriſti.di.13.a.& diſt.25.a
Hæreticus quid ſit,& quid faciat hæreticum.diſt.13. b
Hæreſis ſimoniaca diſtinguitur tripliciter.diſt.25. g
Hypocrita eſt qui diuidit confeſſionem.diſt.16. a

Homicidæ ſunt qui abortum procurant.diſt.31.e
Homo flagellatur à deo quinque modis.diſt.15.a
Homo vndecunque naſcitur,ſi non peccat ſaluatur. diſtinct.33.e
Hoſtia intincta non debet dari populo.diſt.11. g
Hoſtia quare in tres partes frangitur,& quid illæ partes ſignificāt. diſt.12.b.& f
Hoſtiarij officium quod eſt.diſt.24.c
Humilitatis cauſa nullus debet confiteri peccatū ꝙ nō fecit.di.21,

I

Ianitores qui sunt.& quod illorum officium.diſt.24.c
Ianitrices quæ ſint.diſt.41.d
Ieiunis & ſobrijs debet dari corpus Chriſti.diſt.8.b
Ignis purgatorij qualis ſit.diſt.21.a
Ignis damnatorum qualis,& vbi ſit.diſt.44. e.f.g
Igne purgabitur mundus ante iudicium.diſt. 47.d
Ignis præcedens iudicium comburet malos adhuc viuentes,bonos verò non.diſt.47.d
Immerſio baptiſmi quoties fieri debeat.diſt. 3.i
Immolatio Chriſti ſemel facta quare ſæpius iteratur diſt.12.g
Impedimenta matrimonij ſunt diuerſa.diſtinct. 27. & diſt.28.diſt. 29.& diſt.30.& c
Inceſtus quid ſit.diſt.41.d
Indulgentia capitur tripliciter.diſt.26.d
Infirmis vtrum pœnitentia ſit iniungenda.diſt.20.d
Infirmus contemnens vnctionem ſacram grauiter peccat.diſt.23.b
Infidelis vtrum cum fideli matrimoniū cōtrahere poteſt.diſ.39.a.b
Ingenuus quis ſit,diſtin.36.a
Intentionem conficiendi non habens vtrum conficiat ſacramentū, diſt.13.a
Interfectoribus vxorum quæ pœnitentia ſit iniungenda. diſt.37.b
Inſtituta sunt ſacramenta propter tria.diſt.1.c
Inſtitutio baptiſmi quando facta eſt,& quare.diſt.3.f.& 50.a
Inſtitutio coniugij eſt duplex.diſt.26. b
Inſtitutio vnctionis à quibus facta eſt.diſt.23.b
Iterantur quæ ſacramenta & quæ non.diſt. 23.c
Ite miſſa eſt quomodo intelligitur.diſt.24.m
Iudex qualis eſſe debeat ſacerdos in audiendo confeſſionem. diſt. 39.e
Iudicium finale vtrum die vel nocte erit,diſt.43. c
Iudex viuorum & mortuorum eſt Chriſtus,dupliciter intelligitur. diſt.44.f
Iudicium dei occultum quid ſit.diſt.46.c
Iudicii ſcientia qualiter fiet.diſt.47.a
Iudicabunt vtrum ſancti cùm Chriſto.diſt.41.d
Iudicandorum erunt quatuor ordines.diſt.47. c
Iudicis forma qualis erit.diſt.48.a

Iudicium in quo loco erit.diſt.48.d
Iuſiurandum tres habet comites.diſt.39.a
Iuſtitia & miſericordia in deo vtrũ ſint idẽ vel diuerſa.di.46.d

L

Laico vtrum ſit confitendum.diſt.17.e
Laicis Euchariſtia intincta non eſt danda.diſt.10.g
Lamech primus omnium duas habuit vxores.diſt.33.a
Lectoris officium quod eſt.diſt.24.d
Legalia quando ceſſauerunt.diſt.3.K
Legitimæ perſonæ ſunt diuerſæ.diſt.34.a
Leuir quis vocatur,diſtinct.41.d
Ligandi & ſoluendi poteſtas qualiter data eſt ſacerdotibus. diſt.18 per totum.
Ligant & ſoluunt quomodo ſacerdotes.diſt.18.d.e.f.&c.
Ligatur & ſoluitur peccator dupliciter. ibidem.
Ligandi & ſoluendi poteſtatem vtrum omnes habeant ſacerdotes. diſt.19.e
Lignum fœnum,ſtipulam ędificare quid ſit.diſt.21.a.b
Locus iudicij extremi vbi erit.diſt.48.d

M

Malus ſacerdos vtrũ ſacramẽta miniſtrare poteſt.di. 5. & diſt.13.a
Malus finis non contaminat ſacramentum.diſt.30.e
Malum incontinentiæ quid,ſit.diſt.31.g
Maledicã benedictionibus veſtris.quomodo intelligitur. diſt.19.e
Mali vtrum cum ſuis deformitatibus reſurgant.diſt.44.d
Malis in inferno vtrũ datur aliqua mitigatio pœnæ.diſt.46.a
Mali vtrum in inferno peccabunt.diſt.50.a
Mali in inferno vtrũ habeant notitiã eorũ quæ hic agũtur.di. 50.c
Mali & boni vtrum ſe inuicem videbunt poſt iudicium.diſt.50.f
Manducatur corpus Chriſti duobus modis.diſt.9.a
Mariæ & Ioſeph coniugium vtrum fuit verum.diſtin.26.g. & diſt. 28.c.& diſt.30.b.c
Matrimonium quando,quare,& vbi ſit inſtitum.diſtinct.26.a.b.& diſt.30.d
Matrimonium quando ſecundum præceptum vel ſecundum indulgentiam eſt inſtitutum.diſt.26.c
Matrimonium cuius rei ſit ſacramentum.diſt.26.f.g
Matrimonium quid ſit.diſt.27.b
Matrimonij cauſa efficiens quæ eſt.diſt.27. c
Matrimonium vtrum ſolo fiat conſenſu. diſt.27. d
Matrimonium quando incipit.diſt.27.e.f
Matrimonium vtrum faciat conſenſus de futuro cum iuramento. diſt.28.a
Matrimonium quibus verbis contrahitur.diſt.28.c
Matrimonij ſubſtantia eſt conſenſus de preſenti.diſt.28.b
Matrimonium impedit conſenſus coactus.diſt.29.a

Matrimonium impeditur quadruplici errore.diſt.30.a
Matrimonij bona ſunt tria.diſt.31.a
Matrimonij ſeparatio eſt duplex.diſt.21.b
Matrimonium vtrum ſine ſacramento fieri poteſt.diſt. 31.e
Matrimonialis coitus vtrum ſit cum peccato.di.31.f.g. & di.32.d
Matrimonium quomodo ordinatum fuit temporibus antiquis.di. 33.per totum.
Matrimonium propter quas cauſas ſeparatur.diſt.34.& diſt. 35.& diſt.36. per totum.
Matrimonium vtrum ſit inter ſeruiles diuerſorum dominorum. diſt.39.b
Matrimonium in qua ætate contrahi debet.diſt.36.d
Matrimonium in quibus ordinibus fieri non poteſt.diſt.37. a
Matrimoniũ vtrũ ſtare poteſt inter fideles & infideles.diſt.39.a.b
Matrimonium infidelium vtrum ſit legitimum.diſt.39.i
Matrimoniũ in quibus affinitati gradibus ſtare non poteſt.diſt.40. & diſt.41.per totum.
Matrimonium conſanguineorum quibus teſtificantibus diuiditur. diſt.41.d
Matrimonium vterum fieri poteſt inter filios vel filias ſpirituales. diſt.42.a
Matrimonium vtrum filij naturales cum adoptiuis contrahere poſſunt.diſt.32.d
Memoriam peccatorum vtrum habebunt ſancti quæ hic commiſerunt.diſt.43 d
Mentis virginitas melior eſt virginitate carnis.diſt.33.c
Meritis quibus iuuabuntur qui in fine ſeculi reperientur.diſt.45.f
Marita ſanctorum quomodo nobis ſuffragantur.diſt.45.g.h
Merſio trina an debet fieri in baptiſmo.diſt.3.i
Miſericordiùs vtrum agit deus cum malis quàm peccata eorum meruerunt.diſt.45.c.& diſt.46.a
Miſericordia & iuſtitia dei vtrum ſunt idẽ vel diuerſa.diſt.46. d
Miſericordia,bonitas,iuſtitia,vtrum habeãt diſtincta opera.di.46.e
Miſericordia & iuſtitia ſunt viæ domini,qũo intelligitur. diſt.46.f
Miniſterium angelorum quale erit in iudicio.diſt.47.d
Modus conuerſionis Euchariſtiæ vtrum ſit formalis vel ſubſtantialis.diſt.11.a
Modus pœnitendi quomodo fieri debeat.di.16. & 17. per totum.
Modi ligandi & ſoluendi ſunt diuerſi.diſt.18.per totum.
Monſtra vtrum in ſuis deformitatibus reſurgant.diſt.44.h
Mortua opera bona reuiuiſcunt per pœnitentiam.diſt.15 e
Mortale peccatum quantum polluit animam.diſt.18.h
Mortalium & venialium poteſt quis vere pœnitere, excepto vno mortali & pluribus venialibus.diſt.21.d
Morientur quomodo hi qui in fine ſeculi inuenientur. diſtinctione.43.c

Mortui quomodo reſurgent,diſt.44.& diſt.45. per totum.
Mulier quæ non pertinet ad matrimonium.diſt.29.g
Mundus quõ conſumetur igne ante iudicium. diſt. 47.d
Mutatis ab ęgritudine vtrum ſacramenta dari debent.diſt.20.c
N
Neceſſitatis tempore non eſt neganda pœnitentia. diſt.20.d
Neophytus quid ſit.diſt.6.h
Niſi quis renatus fuerit,&c.quomodo intelligitur.diſt.4.e
Nocte media veniet Chriſtus,quomodo intelligitur.diſt.43.c
Nomina dignitatũ vel officiorum eccleſiaſticorũ quæ ſunt.di.24.l
Nuptiæ quàm bonę ſunt.diſt.26. per totum.
Nuptias ſolus conſenſns voluntatis facit.diſt.27. per totum.
Nuptialia pacta ſunt duplicia.diſt.27.l
Nuptiarum cauſa finalis quæ eſt.diſt.30.b
Nuptiæ quibus temporibus non ſunt celebrandæ.diſt.32.c.d.e
Nuptię quomodo fuerunt temporibus antiquis ordinatæ.diſt.33.a
Nuptiæ vtrũ fieri pñt inter filios adoptiuos & naturales. diſt.42.d
Nuptiæ ſecundæ,tertiæ,vel quartæ vtrũ ſint licitæ uel non. di.42.i
O
Oblatio eorum qui ſine confeſſione decedunt vtrum ſit recipienda.diſt.20. g
Obſcuratio ſolis & lunæ qualiter fiet in die iudicij.diſt.48.e
Occiſores vxorum qualiter debeant pœnitere.diſt.37. b
Occultum iudicium dei quid ſit.diſt.46.c
Offenditur deus tribus modis.diſt.16.a
Officia ſacrorum ordinum quomodo Chriſtus impleuerit.diſt.24. per totum.
Olei conſecratio vtrum a ſimplici ſacerdote fieri poteſt diſt.20.f
Opera bona ſine charitate facta non valent.diſt.15. f
Opera bona in peccatis facta ad quid valeant diſt.15.f
Orationes & eleemoſynæ quibus proſunt.diſt.45.c
Orationes omnium vtrum ſancti audiant.diſt.45.g
Ordines ſacri quot ſunt,& quomodo nominantur.di.24. per totũ.
Ordinare vtrum poſſunt hęretici.diſt.25.per totum.
Ordinare vtrum poſſunt ſimoniaci.diſt.25.d.e
Ordinandorum ętas quæ eſſe debeat.diſt.25.i
Ordines ſacri impediunt matrimonium.diſt.37.a
Ordines ordinandorum erunt quatuor.diſt.47.c
Ordo iudicij finalis qualiter erit.diſt.42.d
P
Partes ſacramenti Euchariſtiæ quid ſignificant.diſt.12.f
Paruuli qui incircuncisi moriebantur,vtrum ſaluabantur.diſt.1.l
Paſſibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis.diſt.11.h
Paſſio ſupplet vicem baptiſmi.diſt.4. d
Pater deus vtrum ſe deum genuerit.diſt.4.per totum.
Patriarcha vnde dicitur.diſt.24.m

Peccata an ſępe dimittantur per pœnitentiam.diſt.14. d
Peccata vtrum per ſolam contritionem dimittantur ſine oris confeſſione.diſt.17.per totum.
Peccata quomodo dimittuntur per ſacerdotes.diſt.18.per totum.
Peccata aliqua vtrum poſt hanc remittuntur.diſt.21. per totum.
Peccata dimiſſa an iterum redeant.diſt. 22.a
Peccata quæ impediunt matrimonium.diſt.39.d
Peccare vtrum poſſunt mali in inferno.diſt.50.a
Pœna ſacerdotis confeſſionem publicantis quæ ſit.diſt.21. g
Pœnę damnatorum an aliquando mitigantur. diſt.46.a
Pœna damnatorum vtrum obſoſcat gloriam beatorum.diſt. 50. g
Pœnitentia eſt duplex.diſt. 14.a
Pœnitentia quid ſit,& vnde dicitur.diſt.14.a
Pœnitentia ſolemnis quæ ſit.ibidem.c
Pœnitere vtrum pōt de vno pctō,qui pluribus eſt irretitus.di.15.a
Pœnitentiæ perfectio conſiſtit in tribus.diſt.16.a
œnitentia vera quid ſit.ibidem. a
Pœnitentia falſa quæ ſit.ibidem.b
Pœnitentia agitur tribus modis.diſt.16.c
Pœnitentia venialium quę ſit.diſt.16.d
Pœnitentia finalis quantum valeat.diſt.20.a
Pœnitentia non completa decedentes qualiter purgantur. di.20.b
Pœnitentia morientibus non eſt imponenda.diſt.20.d
Pœnitentia non eſt neganda in necesſitate. ibid.c
Pœnitētia non delet peccatū niſi illud qđ deſerit homo.diſt.21. d
Pœnitere poteſt homo de omnibus peccatis, excepto vno mortali & pluribus venialibus.diſt.21. d
Perſonæ legitimæ quæ ſint. diſt. 37.a
Perſona in qua iudicabit Chriſtus.diſt.48.a
Poteſtatem baptiſmi quam dedit Chriſtus ſeruis, & quam ſibi retinuit.diſt.5.b.c
Purgatorij ignis qualis ſit.diſt.21.a
Purgantur quidam citius,quidam tardius in igne.diſt.21. b
Purgabitur quomodo mundus ante iudicium.diſt.47.d

Q

Qualis ſit ignis infernalis.diſt.48.d
Quatuor ſunt epiſcoporum ordines.diſt.24.m
Quinque modis flagellat deus.diſt.15.a
Quotquot in Chhriſto baptizati eſtis,&c.quō intelligitur. diſt.4.c

R

Raptus quid ſit.diſt.41.d
Rapientur quomodo obuiam Chriſto qui viui reperientur ante iudicium.diſt.43.e
Reconciliatio non eſt neganda tempore necesſitatis.diſt. 20. e
Reconciliare non poteſt presbyter pœnitentes inconſulto epiſcopo.diſt.29. f

Redemit qualiter nos Chriſtus a diabolo & pcō,diſt.19.per totū.
Remittuntur vtrum aliqua peccata poſt hanc vitam.diſt.21.a
Renatus niſi quis fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, quomodo intelligitur.diſt.4.e
Renuntiare quibus debet baptizandus.diſt.6.
Reordinandi vtrū ſint qui ab hæreticis ſunt ordinati di.25. p to.
Rem & ſacramentum quidam accipiunt in baptiſmo,& quidā non.diſt.4.a
Res ſacramenti Euchariſtię eſt duplex.diſt.8.d
Res ſacramenti coniugij quæ eſt diſt.26.f
Reſurrectionis modus & conditio qualis fiet diſt.43.per totum.
Reſurrectionis cauſa quę fiet.diſt.43.b
Reſurgent qūo hi qui viui reperientur ante diē iudicij. diſt.43.e
Reſurgentium ætas & ſtatura quæ erit diſt.44.a
Reſurget quicquid eſt de ſubſtantia & natura hominis.diſt.44.b
Reſurgent vtrum ſancti vel mali cum deformitatibus quas hic habuerunt.diſt.44. c.d
Reſurrectio abortiuorum & monſtrorum qualis fiet.diſt.44.h

S

Sacramentum quid ſit.diſt. 1.b
Sacramentum & ſignum in quo differunt diſt.1.b
Sacramenta quare inſtituta ſunt.diſt.1.c
Sacramentum in quibus conſiſtit.ibidem.d
Sacramentum veteris & nouæ legis in quo differunt. diſt.1.e
Sacramenta nouæ legis quæ & quot ſunt.diſt.2.a
Sacramenta quare non fuerunt inſtituta ſtatim poſt lapſum hominis.diſt.2.b
Sacramentum coniugij ante peccatum eſt inſtitutum. diſt.2.c
Sacramentum baptiſmi quando eſt inſtitutum.diſt.3.f
Sacramentum altaris quando eſt inſtitutum.diſt.8.b
Sacramentum euchariſtiæ vtrum hæretici & excommunicati conſecrare poſſunt.diſt.13.a
Sacramentum quid eſt in pœnitentia.diſt.22.c
Sacramentum quid eſt in pœnitentia.diſt.22.c
Sacramentum vnctionis a quibus eſt inſtitutum.diſt.23.b
Sacramentum coniugij cuius rei eſt ſacramentum.diſt.26.f
Sacerdos vtrum pōt dimittere vel retinere peccatū di. 13.per to.
Sacerdotes an omnes habeant claues eccleſię diſt.19.per totum.
Sacerdos ſimplex non poteſt reconciliare publicē pęnitentem inconſulto epiſcopo. diſt.20.f
Sacerdotis confeſſionem publicanis pœna quæ ſit.diſt.21. g
Sacerdotalis ordo vnde habet exordium.diſt.24.i
Sacerdotes a conſortio mulierum pęnitus habent eſſe alieni diſt.37.a.& diſt. 33.d
Sacrificium altaris an celebrari poteſt ſine aqua.diſt.11.g
Sacrificium an ſit quod in altari geritur vel immolatio.diſt.12.g

Sanĉti an omnes æqualiter cognoſcant deum.diſt.49.c
Sanĉti an ęquale habent gaudium in cælo.diſt.49.d
Sanĉtorum beatitudo vtrum maior erit poſt iudicium.di.49.e
Sanĉtorum gloriam vtrum obfuſcat pęna damnatorum.diſt.50.g
Satisfaĉtio vera quæ ſit,& quæ falſa.diſt.16.a.b
Satisfaĉtio venialium quæ ſit.diſt.16.d
Scire an poteſt deus ſemper quæ ſemel ſcit.diſt.41.f
Schiſmatici vtrum ſacramentum Euchariſtiæ conficiant. diſt.13.a
Separatio eſt duplex.diſt.31.b
Septem ſunt ſacramenta eccleſię.diſt.2.a
Signum quid ſit.diſt.1.a
Signum & ſacramentum in quo differunt.diſt.1.i
Simoniacus vtrum conſecrare vel ordinare poteſt.diſt.25.d
Simoniaca hæreſis fit tripliciter.diſt.25.g
Soli deo vtrum ſufficiat confiteri abſque ſacerdote. diſt.17.c
Soluendi ptās qūo data eſt ſacerdotibus diſt.18.& di.19. per totū.
Specie quare ſub alia Chriſtus corpus ſuum tradidit.diſt.1.c
Spiritualis cognatio vbi ſit.diſt.42.a
Spirituales filij qui ſunt.diſt.42.b
Spirituales filii vtrum naturalibus copulari poſſunt.diſt.42.d
Sponſa vtrū pōt intrare monaſterium ſine conſenſu ſponſi.di.27.g
Sponſus & ſponſa multipliciter accipitur.diſt.27.K.l
Sponſa quæ dicitur vidua mortuo ſponſo,& quæ non.di.27.n
Sponſam viduam ducens,ad ſacros ordines accedere pōt.di.27.o
statura reſurgentium qualis erit.diſt.44.a
subdiaconatus ordo quis ſit.diſt.24.g
subſtantia panis & vini vtrum ſubſtantialiter vel formaliter in corpus & ſanguinem conuertatur.diſt.11.a.b
succentoris officium.di.24.m
sufficiat vtrum ſoli deo confiteri.diſt.17.c

T

Tabula ſecunda poſt naufragium eſt pęnitentia.di.14.a
Tarda pęnitentia quantum valeat.di.20.a
Temporaliter quæ peccata punit deus.diſt.15.b
Tempus pœnitendi quandiu durat.di.20.a
Temporibus quibus nuptiæ non ſunt celebrandæ.di.30.c.d.e
Tenebræ interiores quę sunt.di.18.i
Tenebræ exteriores quare dicuntur in inferno.di.50.b
Tonſura clericalis quid ſignificat.di.24.b
Tria ſunt genera vnĉtionis.diſt.23.a
Tria ſunt genera coniugii.di.31.a
Tria sunt genera conſanguinitatis.di.42.a
Tribus modis agitur pęnitentia.di.16.e
Triforme eſt corpus Chriſti.di.12.f

V

Valde malis vtrum datur mitigatio pęnæ.di.46.a

Vbi ſit ignis infernalis.diſt.44.f
Vbi erit iudicium finale.diſt.45.d
Velle an poſſunt ſancti aliud quàm quod deus vult. diſt.45.h
Venialia peccata quibus delentur.diſt.16.d
Venialia peccata quomodo poſt hanc vitam purgantur.di. 21. a.b
Venialia peccata ſufficit generaliter confiteri. diſt.21.c
Vera beatitudo quę ſit.diſt.49. b
Vera pœnitentia quæ ſit.diſt.26. a
Verè pœnitens quis ſit.diſt.21.d
Viaticum quare dicitur corpus Chriſti.diſt.8.a
Virgines conſecrare an poteſt presbyter.diſtinct.20.f
Virginitas Ioannis vtrum ſit pręferenda caſtitati Abrahæ. di.13.b
Virginitas mentis melior eſt virginitate carnis.diſt.33.c
Virtus ſacramenti Euchariſtię ſit.diſt.12.g
Vita mala ſacerdotis non contaminat ſacramentum.diſt.13.a
Vitam beatam vtrum omnes habere velint.diſt.49.b
Vnctionum tria ſunt genera.diſt.23.a
Vnctionis ſacramentum a quibus eſt inſtitutum.diſt.23.b
Vnctionis ſacramentum an iterari debeat.diſt.13.e
Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas qũo dicũtur. di. 46.f
Voluntatem qualem habeant damnati.diſt.50.
Totum quid ſit.diſt.38.a
Votum eſt duplex,ſcilicet commune & ſingulare.diſt.38.b
Votum ſingulare eſt duplex,ſcilicet priuatũ & ſolenne. diſt.38.b
Vxores plures cui licebat habere tempore legis.diſt.33.d
Vxor non eſt dimittenda pro aliqua macula vel infirmitate corporis.diſt.34.f
Vxorem dimittere an poteſt vir cauſa fornicationis.di.35.b.c.d
Vxorum interfectores quomodo pœnitere debeant.diſt.37. b
Vxor propter fornicationẽ ſpiritualem an debeat dimitti.diſt.39.c
Vxor fratris quomodo vocatur.diſt.41.e

X

Chriſtus quam poteſtatem baptiſmi ſeruis tradidit,& quam ſibi retinuit.diſt.5.b.c
Chriſti corpus qũo conficitur de ſubſtantia panis diſt.11.per totũ.
Chriſtus quale corpus dedit diſcipulis. diſt.11.c
Chriſtus vtrum quotidie immoletur,vel tantum ſemel immolatus eſt.diſt.12.d
Chriſtus iudex viuorum & mortuorum quomodo intelligitur, diſtin.43.f
Chriſtus in qua forma iudicabit.diſt.48.a

INDICIS LIB. IIII.

FINIS.

5-2